This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

NIC
(Thoulier)
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS OPERA

CUM DELECTU COMMENTARIORUM

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI

TOMUS SEPTIMUS

IN QUO EPISTOLÆ AD FAMILIARES

Editio Noviſsima.

Cum Parisienſi ac Patavinâ accuratiſsime Collata

APUD ANTONIUM GRAZIOSI

TYPOGRAPHUM AC BIBLIOPOLAM VENETUM

MDCCLXXII.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Digitized by Google

YORK
LIBRARY
501204 A
TOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1930 L

Digitized by Google

M. TULLII CICERONIS EPISTOLÆ AD FAMILIARES.

LIBER I.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

I. EGO omni officio, ac potius pietate erga te cæteris ſatiſfacio omnibus, mihi ipſe nunquam ſatiſfacio. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me (1) meritorum, ut quoniam tu, (2) niſi perfecta re, de me non conquieſti, ego, quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem. In cauſa hæc ſunt. Ammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. Res agitur per eoſdem (3) creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. Regis cauſa ſi qui ſunt qui velint, qui pauci ſunt, omnes rem ad

ARGUMENTUM.] Rex Ægypti Ptolemæus, a ſuis ejectus, ut ab Romanis reſtitueretur, cupide largitionibus laboravit. Obſtabat Sibyllinum carmen, quod vetabat Ægyptium exercitu juvare. Quidam cenſuerunt, ut Lentulus, Ciliciæ proconſul, ſine exercitu reduceret: alii, ut Pompejus. Quid actum de his in ſenatu fuerit, Cicero perſcribit. *Anno* U. C. 697. *Cellarius*.

Digitized by Google

Pompejum deferri volunt. Senatus (4) religionis calumniam non religione, ſed (5) malevolentia, & illius regiæ largitionis invidia comprobat. Pompejum & hortari, & orare, & jam (6) liberius accuſare, & monere, ut (7) magnam infamiam fugiat, non deſiſtimus. Sed plane nec precibus noſtris, nec admonitionibus (8) relinquit locum. Nam cum in ſermone quotidiano, tum in ſenatu palam ſic egit cauſam tuam, ut neque eloquentia majore quiſquam, neque gravitate, nec ſtudio, nec contentione agere potuerit, cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorum, & amoris erga te ſui. (9) Marcellinum (10) tibi eſſe iratum ſcis. Is, hac regia cauſa

exce-

---

(1) *Meritorum*) Meritum Lentuli maximum erga Ciceronem fuit, cum eum, lege Clodia pulſum, quod cives Romanos, conjurationis in patriam convictos, capitali ſupplicio contra veteres leges, moremque majorum, indicta cauſa affeciſſet, conſul ſextodecimo ejus exilii menſe revocavit. *Orat. poſt Red.* Manutius.

(2) *Niſi perfecta re, de me*) Lambinus & Grævius ſic diſtinguunt; *niſi perfecta re de me, non conquieſti.*

(3) *Creditores*) Qui non ſolum id agebant, ut rex reſtitueretur, quo creditas ei pecunias exigere poſſent: verum etiam aperte pecunias pro Pompejo contra Lentulum ſuppeditabant, quod regem cupere intelligebant. Vide ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr. *Man.*

(4) *Religionis calumniam*) Sibyllæ verſus Ægypti regem cum exercitu reduci vetabant: cujus oraculi verba apud Dionem lib. 39. hæc ſunt: *Si rex Ægypti, auxilio indigens aliquo, venerit, amicitiam quidem ei ne denegaveritis; ne tamen eum multitudine aliqua juveritis: ſin aliter, & labores, & pericula habebitis.* Cicero, qui reductionem regis, Lentuli gratia, vehementer cuperet, *Calumniam religionis* appellat, id eſt, malitioſam & fictam de Sibyllinis verſibus orationem. *Idem.*

(5) *Malevolentia*) Duas cauſas affert, quare præceptum Sibyllæ de non reducendo cum exercitu rege ſenatui placeret: malevolentiam, quia de legatis Ægyptiis, mandato regis clam interfectis, percrebuiſſet; regiæ largitionis invidiam, quia, cum Ammonius quorundam ſenatorum animos aperte pecunia corrumperet, ea largitio turpiſſimam infamiæ notam ordini inureret univerſo. *Idem.* Hic *invidiam* eſſe arbitror offenſionem. Invidiam id habere dicitur, aut invidioſum eſſe, quod homines non libenter vident. *Anonym.*

(6) *Liberius accuſare*) Levius eſt quam, libere accuſare. Nam interdum efficacitatis minus habent, quæ comparandi adverbia Grammatici appellant, quam quæ ſimpliciter ſine ulla comparatione enuntiantur. *Accuſatio* autem extra judicium etiam in privatis rebus, atque adeo inter amore conjunctiſſimos, locum habet. Itaque lib. 3. Off. *Accuſabit patrem filius nefaria de patria cogitantem*: pro, reprehendet. *Man.*

(7) *Magnam infamiam*) Triplicem; vel ingrati animi, qui Lentulo, cujus erga ſe officia cum in ſermone quotidiano, tum in ſenatu palam commemoraverat, reductionem regis Alexandrini, præſertim ei jam a ſenatu decretam, conaretur eripere: vel immoderatæ ambitionis, qui ſummis jam perfunctus honoribus, triumque triumphorum gloria circumfluens, frumentaria etiam curatione, ſumma cum poteſtate, paulo ante ornatus, tamen his non contentus, honorem præterea, quicunque eſſet, Ægyptiæ legationis appeteret; vel etiam avaritiæ, quod regis muneribus, magnam ab ipſo reſtituendi cupiditatem præ ſe ferentis, corruptus exiſtimari poſſet. *Idem.*

(8) *Relinquit locum*) *Non relinquere locum precibus*, duobus modis accipitur, vel cum is, cujus gratia & auctoritas prodeſſe nobis poteſt, ita ſe geſſit, ut eum rogare non oporteat; ut in hoc loco: vel cum ita meriti ſumus, ut precibus nihil proficere poſſe videamur: cujus generis habemus exemplum apud Terentium in And. *Quid cauſa eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar via? Nihil eſt preci loci relictum: jam perturbavi omnia.* Locum igitur precibus vel aliena humanitas, vel noſtra adimit improbitas. *Man.*

(9) *Marcellinum*) Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum, conſulem hoc anno cum L. Marcio Philippo. *Idem.*

(10) *Tibi eſſe iratum ſcis*) Si *regi eſſe iratum ſcit*, leges, ut quidam volunt, non erit quærendum, an qui una in re ſit alicui iratus, induci poſſit ut in cæteris ſe ejuſdem defenſorem fore oſtendat. *Corrad.*

Digitized by Google

excepta, cæteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit. Quod dat, accipimus: quod inſtituit (11) referre (12) de religione, & ſæpe jam retulit, ab eo deduci non poteſt. Res ante idus acta ſic eſt: nam hæc idibus mane ſcripſi. Hortenſii, & mea, & (13) Luculli ſententia (14) cedit religioni de exercitu: teneri enim res aliter non poteſt: ſed ex illo (15) ſenatus-conſulto, quod te referente factum eſt, tibi decernit, ut regem reducas: quod (16) commodo rem facere poſſis: ut exercitum religio tollat, te (17) auctorem ſenatus retineat. (18) Craſſus tres legatos decernit, nec excludit Pompejum: cenſet enim etiam ex iis, qui cum imperio ſunt. M. (19) Bibulus tres legatos ex iis, qui privati ſunt. Huic aſſentiuntur reliqui conſulares, præter (20) Servilium, qui omnino reduci negat oportere; & (21) Volcatium, qui (22) Lupo referente, Pompejo decernit; & (23) Afranium, qui aſſentitur Volcatio: quæ res auget ſuſpicionem Pompeji voluntatis. Nam advertebantur Pompeji familiares aſſentire Volcatio. Laboratur vehementer. (24) Inclinata res eſt. (25) Libonis, & (26) Hypſæi non obſcura concurſatio, & contentio: omniumque Pompeji familiarium ſtudium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompejus cu-

A 2 pere

(11) *Referre*) *Referre* ad ſenatum, de quo ſententiæ dicerentur. *Man.*

(12) *De religione*) De Sibyllinis verſibus, reduci regem cum multitudine vetantibus. *Idem.*

(13) *Luculli*) Marci, non Lucii, qui perierat anno ſuperiore. *Idem.*

(14) *Cedit religioni de exercitu*) Antea tamen, reducendum cum exercitu regem, Cicero cenſuerat: habuit enim orationem pro Ptolemæo reducendo. *Idem.* Vide Tomo noſtro VI. *p. 452. hujuſce Edit.*

(15) *Illo S. C.*) Quod factum eſt in Ciceronis ſententiam, ut Pompejus annonæ procurationem ſuſciperet, & P. Lentulus, cui provincia Cilicia obvenerat, regem reduceret. *Corrad.*

(16) *Commodo*) Quod id ille maxime propter loci vicinitatem & opportunitatem commode & apte facere poſſet. Nam Lentulus in iis locis erat, ut ipſi prope in conſpectu Ægyptus eſſet. *Victorius.* Cenſet Manutius, *commodo* adverbium eſſe, & poni pro *commode*. Quod ſatis redarguunt illæ locutiones quas ipſe aliique e Cicerone afferunt: *quod tuo commodo fieri poſſit, quod e tuo commodo facere poteris*. Hæ ſunt integræ locutiones, pro quibus conciſe & breviter dixit, *quod commodo facere poſſis*. Terent. vero in Adelph. act. 1. ſc. 2. *Dum erit commodum* Grævius.

(17) *Auctorem*) Ut reſtituti regis honor, & gloria penes te ſit: quod jam ſenatus decreverat. Auctor is eſt, cujus auctoritate & ſententia aliquid fit. *Manutius.*

(18) *Craſſus*) M. Licinius Craſſus, nunc quidem in Pompejum male animatus: quod indicat epiſt. 3. lib. 2. ad Q. Fr. Sed anno ſequenti, conſules iterum creati, in gratiam redierunt. Plutarch. *Idem.*

(19) *Bibulus*) M. Calpurnius Bibulus, plebeji generis, Cæſaris in ædilitate, prætura, conſulatu collega, ejuſdemque inimiciſſimus, Pompejo etiam, ob Cæſaris affinitatem, hoc tempore infenſus: ideo privatos decernebat, ut eum excluderet. *Idem.*

(20) *Servilium*) P. Servilium Vaciam Iſauricum, qui cum Appio Clodio Pulchro conſul fuit. *Corradus.*

(21) *Volcatium*) L. Volcatium Tullum, qui cum M. Æmilio Lepido conſul fuit. *Idem.*

(22) *Lupo referente*) P. Rutilio Lupo, qui fuit tribunus plebis. *Idem.*

(23) *Afranium*) L. Afranium, qui cum Q. Cæcilio Metello Celere conſul fuit. *Id.*

(24) *Inclinata res eſt*) Lepida translatio. Rerum ſtatus triplex eſt: aut enim ita ſe habent, ut volumus, & *ſtare* tunc dicuntur; aut aliter, ac volumus, & *inclinata eſſe*, aut prorſus contra quam volumus, & *jacere*. Manut.

(25) *Libonis*) L. Scribonii Libonis, cujus filiam Sext. Pompejus, Pompeji Magni filius uxorem habebat. *Corrad.*

(26) *Hypſæi*) P. Plautii Hypſæi, qui Pompeji Magni quæſtor, & poſtea Milonis competitor fuit. *Idem.*

Digitized by Google

pere videatur: cui qui nolunt, iidem tibi, quod eum (27) ornaſti, non ſunt amici. (28) Nos in cauſa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. Gratiam autem noſtram extinguit hominum ſuſpicio, quod Pompejo ſe gratificari putant. Ut in rebus multo ante quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis, ac domeſticis Pompeji clam exulceratis, deinde palam a conſularibus exagitatis, & in ſummam invidiam adductis, ita verſamur. Noſtram fidem omnes, amorem tui abſentis (29) præſentes tui cognoſcent. Si eſſet in iis fides, in quibus ſumma eſſe debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

II. IDIBUS Januariis in ſenatu nihil eſt confectum, propterea quod dies magna ex parte conſumptus eſt (1) altercatione Lentuli conſulis, & Caninii tribuni plebis. Eo die nos quoque multa verba fecimus: maximeque viſi ſumus ſenatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commovere. Itaque poſtridie placuit, ut breviter ſententias diceremus. Videbatur enim reconciliata nobis voluntas ſenatus eſſe: quod cum dicendo, tum ſingulis appellandis, rogandiſque perſpexeram. Itaque cum ſententia prima Bibuli pronuntiata eſſet, ut tres legati regem reducerent: ſecunda Hortenſii, ut tu ſine exercitu reduceres: tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret: poſtulatum eſt, ut Bibuli ſententia (2) divideretur. Quatenus de religione dicebat, (3) cuique rei jam obſiſti non poterat,

(27) *Ornaſti*) Cum ad eum conſul frumentariam curationem detuliſti. *Manut.*

(28) *Nos*) Epiſtolæ clauſula mirum habet artificium. Nam, quia rem inclinatam eſſe dixerat, veritus ne propterea Lentulo, cui omnia debebat, in aliquam negligentiæ, aut etiam ingrati animi ſuſpicionem veniret, avertit a ſe omnem culpam, excuſatione quinquepartita: quod auctoritatis in regia cauſa minus habeat, quia pro bene de ſe merito contendet: quod gratiam ſuam Pompeji gratia major extinguat: quod multi ad Pompejum, ab ejus domeſticis, & a rege ipſo corrupti, rem deferri velint: quod conſulares, ob regiam præcipue largitionem, totum conſilium de reſtituendo rege improbent: poſtremo, quod nonnulli, quorum Lentulus auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderat, non tam virtutis ejus memores eſſent, quam laudis inimici. Quod perfidiæ vitium & hic perſpicue notat, & in ſeqq. epiſt. 7. 8. 9. *Idem.*

(29) *Præſentes*) Huic lectioni favet id quod eſt in epiſt. 6. hujus libri: „Tantum habeo „polliceri, me tibi abſenti præſentibuſque „tuis ſatisfacturum". Alii legunt, „tui ab„ſentis, præſentiſque tuis, *&c.*

ARG. Significat quid deinceps actum in ſenatu ſit in cauſa regia Idibus Januariis: quæ ſententiæ dictæ: quo Pompejus, quo ejus familiares animo; & quæ tribuni fruſtra moliti ſint. *Anno* U. C. 907.

(1) *Altercatione*) De rege reducendo: cum Caninius Pompejo rem deferri vellet: conſul regem neque cum exercitu reduci, neque ab iis, qui cum imperio eſſent. Ita Pompejum excludebat, qui cum imperio erat. *Manut.*

(2) *Divideretur*) Quia de religione, & de tribus legatis ſimul deliberandum cenſebat; quod ſi eſſet factum, utrumque ſimul rejici, aut utrumque ſimul probari neceſſe erat. Quam conſuetudinem egregie Pedianus expreſſit his verbis: „Cum aliquis in di„cenda ſententia duas pluresve res comple„ctitur, eæ ſi non omnes probantur, po„ſtulatur, ut dividatur, id eſt, de rebus „ſingulis referatur. *Manut.*

(3) *Cuique rei jam obſiſti non poterat*) Satis implicata ſententia videtur, ſed, ut arbitror, explicabitur hoc modo. Quatenus de religione loquebatur, & in quo jam obſiſti non poterat; Bibulo aſſenſum eſt. Obſiſti autem ideo non poterat, quia factum jam erat S. C. regem cum multitudine reduci, periculoſum reip. videri. *Idem.*

Digitized by Google

rat, Bibulo aſſenſum eſt: de tribus legatis frequentes (4) ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortenſii ſententia, cum (5) Lupus, tribunus plebis, quod ipſe de Pompejo retuliſſet, intendere (6) cœpit, ante ſe oportere (7) diſceſſionem facere, quam conſules. Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum eſt. Erat enim (8) iniqua, & nova. Conſules neque (9) concedebant, neque valde (10) repugnabant. Diem conſumi volebant: id quod eſt factum. Perſpiciebant enim in Hortenſii ſententiam (11) multis partibus plures ituros: quanquam (12) aperte Volcatio aſſentirentur. Multi (13) rogabantur, atque idipſum conſulibus (14) invitis: nam ii Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hac controverſia uſque ad noctem ducta, ſenatus dimiſſus: & ego eo die caſu apud Pompejum cœnavi: nactuſque tempus hoc magis idoneum, quam unquam antea, quod poſt tuum diſceſſum

is

---

(4) *Ierunt in alia omnia*) *Ire in alia omnia*, & *diſcedere*, & *tranſire*, pro diſſentire, veteres dicebant. De quo Feſtus his verbis: *Qui hoc cenſetis, illuc tranſite; qui alia omnia, in hanc partem*. Idem.

(5) *Lupus*) Obſcurus hic locus eſt; neque enim apparet cauſa hæc, an occaſio tantum fuerit poſtulati tribunitii; & ſi cauſa, quæ cauſa hujus cauſæ. Suſpicor autem rem invidioſe magis (ut Oratorum mos eſt in iis, quibus adverſantur) quam ſimpliciter a Cicerone propoſitam. Et accipiendum, non quaſi omnino tribunus pleb. jus vindicet ante conſules, quod abſurdum verba ſonant; ſed quia quam conſules tertiam fecerant ſententiam (ſatis oſtendentes eo ſe non valde inclinare, & ſperantes ex duabus prioribus utique alteram victuram, ita ut ad tertiam non perveniretur) quia igitur, quam illi tertiam fecerant ſententiam, eadem erat relatio tribuni plebis Lupi, hic contendiſſe videtur, quoniam de prima ſententia conceſſiſſet ipſe conſulibus, & ea irrita eſſet; nunc oportere ſe diſceſſionem facere, & præponi relationem tribuni, qui eſſet magiſtratus populi Romani: ſententia Hortenſii nihil aliud tum, quam conſularis viri. *J. F. Gronovius*.

(6) *Intendere*) Sic antiqui libri, quos viderim, omnes; non *contendere*. Man. Omnino *contendere* malim, quam *intercedere*, atque adeo quam *intendere*. Lambin.

(7) *Diſceſſionem facere*) Perrogatis omnibus ſententiis, cum tres, aut quatuor controverſiæ invenirentur: oportuit in aliquam earum S. C. fieri. Fiebat vero in eam, quam plures laudaſſent. Pronuntiatis igitur differentibus opinionibus ſenatorum, in ſingulas diſcedebatur, ut, quam plures probarent, cognoſceretur. Hinc apud Feſtum: *Pedarius ſenator appellatur, quod nunquam diceret, ſed, cum diſcederetur. tranſeundo tantum ad eum, cujus ſententiam probabat, quid videretur indicaret*. Zamoſcius de Senatu Rom.

(8) *Iniqua & nova*) Quia ſemper conſulum jus fuit ſententiam primam, poſtremam pronunciare, quamcunque libuiſſet: atque hæc eorum præcipua vis & poteſtas in ſenatu *J. F. Gronov.*

(9) *Concedebant*) Scilicet, ſui juris ſuæque dignitatis cauſa. *Idem*.

(10) *Repugnabant*) Libidinis ergo, & voluntatis ſuæ, & in præſenti cauſa, ne ſtatim Hortenſianam ſententiam, a qua abhorrebant, pronuntiandam haberent. *Idem*.

(11) *Multis partibus pluribus*) Qui ſic explanant, vidiſſe conſules in Hortenſii ſententiam plures ituros a multis partibus, id eſt; hinc illinc, parum omnino agnoſcunt puriſſimam & ornatiſſimam locutionem, qua elegantiſſimi ejus ætatis viri ſuis in ſcriptis eleganter uſi ſunt. *Multis partibus plures*. Multo plures. Eodem modo Cælius ep. 9. lib. 8. *Turpe tibi erit, Patiſcum Curium decem pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures*. In Accademicis: *Quibus efficitur, ſolem partibus majorem eſſe quam terram*. Lib. 3. de Fin. *Multis partibus malit*, pro *multo malit*. Man.

(12) *Aperte*) Simulabant Pompeji cauſa: ſed conſules, oratione Ciceronis reconciliatam Lentulo ſenatus voluntatem intelligentes, diem conſumi paſſi ſunt, ne diſceſſio fieret. *Idem*.

(13) *Rogabantur*) A tribuno Lupo ſcilicet de diſceſſione facienda. *J. F. Gronov.*

(14) *Invitis*) Quod credibile eſt & ipſos & factionem illorum demonſtraſſe, Lupo & Lupinæ factioni obſtrependo. *Idem*.

Digitized by Google

is dies (15) honeſtiſſimus nobis fuerat in ſenatu, ita ſum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. Quem ego ipſum cum audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis: cum autem ejus familiares omnium ordinum video, perſpicio, id quod jam omnibus eſt apertum, totam rem iſtam jampridem a certis hominibus, non invito rege ipſo, conſiliariiſque ejus, eſſe corruptam. Hæc ſcripſi ante diem XVI. Kal. Febr. ante lucem. Eo die ſenatus erat futurus. Nos in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, ut poteſt in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe conſecuti, ut ne quid agi cum populo aut ſalvis auſpiciis, aut ſalvis legibus, (16) aut denique ſine vi poſſit. De his rebus pridie, quam hæc ſcripſi, ſenatus (17) auctoritas graviſſima (18) interceſſit: cui cum (19) Cato & Caninius interceſſiſſent, tamen eſt perſcripta. Eam ad te miſſam eſſe arbitror. De cæteris rebus, quidquid erit actum, ſcribam ad te: & ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. Vale.

M. T.

---

(15) *Honeſtiſſimus*) Id eſt, auditus fueram ab applaudentibus, aſſurgentibus, acclamantibus, mirificas dantibus ſignificationes favoris. *Idem*.

(16) *Aut denique ſine vi*) Cur hoc tertium addit? Ut oſtendat, ſi tribunos pleb. nec auſpicia, nec interceſſio deterreat, populum tamen ipſum novas leges non eſſe probaturum. Itaque præter vim, qua tribuni plebis nonnunquam in ferendis legibus utebantur, nihil timendum. De hac ipſa vi ſic in epiſt. 2. lib. 2. ad Q. Fratr. *Suſpicor Caninium per vim rogationem perlaturum*. De eadem & ſimul de populi ſtudio erga Lentulum, epiſt. 4. *Ego tibi a vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum: vi excepta, poſſum confirmare, te, & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum*. Vis autem illa ſignificatur, cum ſeditioſi tribuni pleb. ut ſuas rogationes perferrent, eam populi partem, quæ bene de republica ſentire videbatur, armis foro excluderent, operas autem ad ſuffragia ferenda inducerent. Deſcribitur hæc vis cum in aliis orationibus, tum in Phil. 1. his verbis: *Forum ſepietur, &c.* Manutius.

(17) *Auctoritas*) Cum ſenatus legitimus, id eſt, quo loco, quo die, quo numero; a quo magiſtratu, oporteret, habitus, aliquid vel de publica, vel de privata re decreverat: tum ſi ex collegio tribunorum plebis nemo intercedebat, rata ſenatus voluntas erat, & S. C. dicebatur; eoque nomine inſcriptum publicis tabulis conſignabatur; ſin autem vel ſenatus non legitimus aliquid decreverat, vel tribunus plebis interceſſerat; infirmum ac prorſus irritum decretum illud erat, nec S. C. ſed *ſenatus auctoritas* vocabatur: propterea quod auctoritatem quandam publicis tabulis teſtata ſenatus voluntas habere videbatur. *Idem*.

(18) *Interceſſit*) *Intercedere*, modo eſt impedire, ut infra: *Cui cum Cato & Caninius interceſſiſſent, &c.* modo intervenire, ut hic. *Idem*.

(19) *Cato*) Cato hic Marcellino & Philippo coſſ. tribunus plebis, diverſus fuit a Catone Uticenſe, cum ille M. prænomine, hic noſter C. diceretur, adoleſcens audax, nec imparatus ad dicendum. Periit paulo poſt per tumultum occiſus, cum Pompejum privatus Dictatorem appellaſſet. Vide Cic. ad Q. Frat. lib. 1. Liv. epit. 105. Feneſtellam apud Nonium Marcellum in voce *rumor*. Glandorpius.

M. T. C. P. LENTULO S. D.

III. AULO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, & ampla, & (1) expedita habet, multos annos utor valde familiariter. Is cum antea ſemper & ſuo ſplendore, & noſtra, cæterorumque amicorum commendatione gratioſiſſimus in provincia fuit: tum hoc tempore propter tuum in me amorem, noſtramque neceſſitudinem vehementer confidit his meis literis ſe apud te gratioſum fore: quæ ne ſpes eum fallat, vehementer rogo te: commendoque tibi ejus omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: in primiſque, ut quæ (2) T. Ampius de ejus re decreverit, ea comprobes, omnibuſque rebus eum ita tractes, ut intelligat meam commendationem non vulgarem fuiſſe. Vale.

ARG. A. Trebonii negotia, quæ in provincia Cilicia habebat, proconſuli Lentulo diligentiſſime commendat. *Anno* U.C. 697.

(1) *Expedita*) Impedita enim, ne tibi moleſtiam afferrem, haud libenter tibi commendarem. *Manut.*

(2) *T. Ampius*) Qui ante Lentulum Ciliciæ præfuerat, prætorius, non conſularis. *Id.*

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

IV. ANTE diem XVI. Kal. Feb. cum in ſenatu pulcherrime ſtaremus, quod jam illam ſententiam Bibuli de tribus legatis pridie ejus diei fregeramus, unumque certamen eſſet relictum, ſententia Volcatii, res ab adverſariis noſtris extracta eſt (1) variis calumniis. Cauſam etiam frequenti ſenatu, (2) in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te cauſam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum ha-

ARG. Conqueſtus de adverſariorum calumniis, quæ peracta in ſenatu fuerint eodem die, quo ſuperiorem epiſtolam ante lucem ſcripſerat, ſignificat, obtinendæ cauſæ ſpe adjecta, niſi vis, quam ſolam timet, intervertit. *Anno* U. C. 697.

(1) *Variis calumniis*) *Varias calumnias* vocat Cicero varias cauſas ficte inductas, varia figmenta, cum nihil verum, nihil ex animo loquerentur, ſed tantùm ut rem ducerent, diemque dicendo extraherent. Sic 1. lib. 2. ad Fratrem: *Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt*. Manutius.

(2) *In magna varietate*) Varietatem ſententiarum dicit. Sententias autem quinque varie decernentium expoſuit in prima epiſtola; Hortenſii, de reductione regis uni Lentulo mandanda; Craſſi, de tribus legatis; etiam ex iis qui cum imperio eſſent; Bibuli, de tribus item legatis, ſed ex iis tantum, qui privati eſſent; Servilii, ne rex reduceretur; Volcatii, ut reduceretur a Pompejo. *Idem*,

Digitized by Google

habuimus (3) Curionem : Bibulum multo (4) juſtiorem ; & pene etiam amicum. Caninius, & Cato negarunt ſe legem ulla ante comitia eſſe laturos. Senatus haberi ante Kalendas Februarii (5) per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt: neque menſe Februario toto, niſi perfectis, aut (6) rejectis legationibus. Hæc tamen opinio eſt populi Romani, a tuis invidis, atque obtrectatoribus nomen inductum (7) fictæ religionis, non tam ut te impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuæ nemo eſt quin exiſtimet habitam eſſe rationem (8) ab ſenatu. Nemo eſt enim qui neſciat, quo minus diſceſſio fieret per adverſarios tuos eſſe factum : qui nunc populi nomine, re autem vera ſceleratiſſimo latrocinio, ſi quæ conabuntur agere, ſatis proviſum eſt, ut ne quid ſalvis auſpiciis, aut legibus, aut etiam ſine vi agere poſſint. Ego neque de meo ſtudio, neque de nonnullorum injuria ſcribendum mihi eſſe arbitror. Quid enim aut me oſtentem ? qui ſi vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus : aut de aliorum injuriis querar ? quod ſine ſummo dolore facere non poſſum. Ego tibi a vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum. Vi excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

(3) *Curionem*) C. Scribonium Curionem, conſularem, & triumphalem, patrem ejus, ad quem epiſtolæ mittuntur lib. 2. *Idem*.

(4) *Juſtiorem*) Hujus mutationis illa Bibulo cauſa fuit, quod, cum ipſe de tribus legatis obtinere non potuiſſet, malebat Lentulo rem deferri, quam Pompejo, quem Cæſaris, inimiciſſimi ſui, generum, fautoremque & amplificatorem dignitatis, ornari non libenter videbat. *Idem*.

(5) *Per legem Pupiam*) Quæ comitialibus diebus haberi ſenatum vetabat. Ad Q. Fratrem, II. 2. & 12. *Idem*.

(6) *Rejectis*) In aliud tempus dilatis. Menſe autem Februario poſtulata & legationes provinciarum audiri ſolitas confirmat Cic. in Verr. I. 35. II. 31. Item ad Atticum I. 14. *J. F. Gronov.*

(7) *Fictæ religionis*) Non enim eos religio movebat: ſed ſpecie religionis malevolentiam ſuam tegebant. *Religionis calumnia* vocatur in epiſt. 1. *Manut.*

(8) *Ab ſenatu*) Non enim ſenatus, ſed adverſariorum tuorum culpa, ne diſceſſio fieret, commiſſum eſt. *Idem*.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

V. TAMETSI mihi nihil fuit optatius, quam ut primum abs te ipſo, deinde a cæteris omnibus, quam gratiſſimus erga te eſſe cognoſcerer : tamen afficior ſummo dolore, ejuſmodi tempora poſt tuam profectionem conſecuta eſſe, ut & meam, & cæterorum erga te (1) fidem, & benevolentiam abſens experirere. Te videre & ſentire, eandem fidem eſſe hominum (2) in tua dignitate, quam ego (3) in mea ſalute ſum ex-

ARG. Scribit de C. Catonis promulgatione, de ſtatu regiæ cauſæ, de ſuo, Seliciique conſilio, cujus non inhonorum eventum ſperat. *Anno* U. C. 697.

(1) *Fidem & benevolentiam*) Cum referuntur ad *meam*, retinent ſuam nativam ſignificationem: ſi ad *cæterorum*, notat perfidiam & malignitatem. *J. F. Gronov.*

(2) *In tua dignitate*) De qua agitur in regia cauſa. *Manut.*

(3) *In mea ſalute*) Cum ab amicis proditus in exilium abii. *Idem*.

Digitized by Google

expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maxime conſilio, ſtudio, labore, gratia de cauſa regia niteremur, ſubito (4) exorta eſt nefaria Catonis (5) promulgatio, quæ noſtra ſtudia impediret, & animos (6) a minore cura ad ſummum (7) timorem traduceret. Sed tamen in hujuſmodi perturbatione rerum quanquam omnia ſunt metuenda, nihil magis quam (8) perfidiam timemus: & Catoni quidem, quoquo modo ſe res habeat, profecto reſiſtimus. De Alexandrina re, cauſaque regia tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſque præſentibus cumulate ſatisfacturum. Sed vereor, ne aut eripiatur (9) cauſa regia nobis, aut deſeratur: quorum utrum minus velim, non facile poſſum exiſtimare. Sed, ſi res coget, eſt (10) quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi diſplicebat: ut neque (11) jacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope jam delatum exiſtimatur. A nobis agentur omnia diligenter: ut nec, ſi quid obtineri poterit, non contendamus: nec, ſi quid non obtinuerimus, (12) repulſi eſſe videamur. Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſque animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua gravitate poſitam exiſtimare. Si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi, quam tibi futurum. A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi: uterque ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majore eſſe judico, neque amantiorem tui.

(13) Hic quæ agantur, quæque acta ſint, ea te & literis multorum, & nun-

(4) *Exorta eſt*) Præter expectationem: quia Cato & Caninius negaverant ſe ullam legem ante comitia eſſe laturos. *Idem*.

(5) *Promulgatio*) Ut Lentulus e Cilicia revocaretur. Vide ad Q. Fr. I. 3. *Idem*.

(6) *Minore cura*) De reducendo Rege.

(7) *Timorem*) Ne imperium tibi abrogetur. *Corradus*.

(8) *Perfidiam*) Si enim in officio manſerint amici, qui ſuam nobis operam ad impediendas tribunorum plebis rogationes polliciti ſunt, nihil timemus. *Manut*.

(9) *Cauſa regia*) Facile & ipſe crediderim *cauſa regia* eſſe gloſſema, ut Lambinus & Manutius recte viderunt; verum ejicere illa verba, & eradicare invitis omnibus, quotquot viſi adhuc ſunt, codicibus antiquis, non auſim, & id ſane temerarium eſt. Fecerunt tamen illi duumviri. Sed ego ſequor libros exaratos manu', Victorium & Gruterum. *Gravius*.

(10) *Quiddam tertium*) Quid hoc ſit; plane non exponit: ſed videtur ſignificare: ſi Lentulus regem non reducat, neque ſibi, neque Selicio diſplicere, ut a quovis alio potius, quam a Pompejo, reducatur. *Manut*.

(11) *Jacere*) A nemine reſtitui. *Idem*.

(12) *Repulſi*) Pertinet ad illud tertium, quod ſibi non diſplicere dixit: rege enim ad Pompejum delato, Lentulus repulſam tuliſſe videretur; ſin, utroque rejecto, alia quapiam ratione reduceretur, jacturam exiſtimationis ſuæ Lentulus in eo nullam faceret. *Id*.

(13) *Hic qua agantur*) Disjungendum a ſuperioribus, ut ſit alia epiſtola: quod ex ipſo cognoſcitur argumento: dixit enim in ſuperiore, prope delatum eſſe regem ad Pompejum: in hac, Alexandrinam cauſam ab eo depoſitam, ſignificat. Præterea, cur de Catone eadem iterentur? cur ita concludat epiſtolam: *Tu fac animo forti, magnoque ſis*: cum eum jam ad animi magnitudinem cohortatus in eo loco ſit: *Tua ſapientia, magnitudiniſque animi eſt*? Et omnino cum tota res alia videtur, tum agnoſcitur epiſtolæ principium in his verbis: *Hic qua agantur, quaque acta ſint, ea te*, &c. Aut hoc eſt alterius epiſtolæ initium: aut quæ ſequuntur, non eodem die ſcripta ſunt, quo ſuperior epiſto-

Digitized by Google

nuntiis cognoſcere arbitror: quæ autem poſita ſunt in conjectura, quæque mihi videntur fore, ea puto tibi a me ſcribi oportere. Poſteaquam Pompejus apud populum ante diem VIII. idus Februarii, cum pro Milone diceret, clamore (14) convicioque jactatus eſt, in ſenatuque a (15) Catone aſpere & acerbe nimium magno ſilentio eſt accuſatus, viſus eſt mihi vehementer eſſe (16) perturbatus. Itaque Alexandrina cauſa, quæ nobis adhuc integra eſt, ((17) nihil enim tibi detraxit ſenatus, niſi id, quod per eandem religionem dari alteri non poteſt) videtur ab illo plane eſſe depoſita. Nunc id ſperamus, idque molimur, ut, cum rex intelligat, ſeſe id, quod cogitabat, ut a Pompejo reducatur, aſſequi non poſſe: &, niſi per te ſit reſtitutus, deſertum ſe atque abjectum fore, proficiſcatur ad te. Quod ſine ulla dubitatione, ſi Pompejus paulum modo oſtenderit ſibi placere, faciet. Sed noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam pertineat, prætermittimus. Cæteris injuriis, quæ propoſitæ ſunt a Catone, facile, ut ſpero, reſiſtemus. Amicum ex conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullum: cæteri ſunt partim obſcurius iniqui, partim non diſſimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque ſis, ſpereſque fore ut fracto impetu (18) leviſſimi hominis tuam priſtinam dignitatem & gloriam conſequare.

piſtolæ pars: ſæpe autem accidit, ut literas non continua, ſed crebro repetita ſcriptione conficimus, ſingulis diebus novi aliqud appingentes: id quod in epiſtolis ad Atticum ſcriptis ſæpiſſime factum videmus. *Idem*.

(14) *Convicio*) Cum enim Clodius de loco ſuperiore (ut ait Plutarchus) interrogaret ſuos in concione ſtantes, quis eſſet, qui plebem fame necaret? reſpondebant operæ, Pompejus: quis Alexandriam ire cuperet? Pompejus. Ad convicium impetus acceſſit: nam in oratione pro Milone: *Reo*, inquit, *Milone ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompejum pro Milone dicentem impetus factus eſſet, quæ tum non modo occaſio, ſed etiam cauſa illius opprimendi fuit?* Idem. Vide ad Q. Fr. II. 3.

(15) *Catone*) Cajo Catone, Tribuno plebis, de quo ſupra. *Idem*.

(16) *Perturbatus*) Non tam, quod aſpere & acerbe accuſatus eſſet a Catone, quam quod ſenatorum omnium magno ſilentio. *Idem*.

(17) *Nihil enim tibi detraxit ſenatus*) Dederat tibi, ut regem reduceres: id poſtea non detraxit, ſed exercitum: quem non tam tibi, quam omnino omnibus ademptum exiſtimare debes. *Idem*.

(18) *Leviſſimi*) Ideo dixit epiſt. 2. lib. 1. ad fratrem. *Cato adoleſcens, nullius conſilii*. Et Feneſtella: *Cato adoleſcens, turbulentus, & audax*. Idem.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VI. QUÆ gerantur, accipies ex Pollione: qui omnibus negotiis non interfuit ſolum, ſed præfuit. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, quod valde ſuſpi-

ARG. Et a temporis medela, & a ſuo exemplo ſolatur Lentulum in tardo ſperatæ rei progreſſu, & ad animi magnitudinem adhortatur. *Anno* U. C. 697.

ſuſpicor fore, ut infringatur hominum improbitas & conſiliis tuorum amicorum, & ipſa die, quæ debilitat cogitationes & inimicorum, & proditorum. Facile ſecundo loco me conſolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis. Nam etſi minore in re violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit: tamen eſt tanta ſimilitudo, ut ſperem te mihi ignoſcere, (1) ſi ea non timuerim, quæ ne tu quidem unquam timenda duxiſti. Sed præſta te eum, qui mihi a teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Illuſtrabit (mihi crede) tuam amplitudinem hominum injuria. A me omnia ſumma in te ſtudia, officiaque expecta. Non fallam opinionem tuam. Vale.

(1) *Si ea non timuerim*) Fore, ut nos victi perpetuo jaceremus. *Corradus*.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VII. LEGI tuas literas, quibus ad me ſcribis, gratum tibi eſſe, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perſpicias: quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere neceſſe eſt, ſi volo is eſſe, quem tu me eſſe voluiſti: alterum facio libenter, ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti ſumus, per literas tecum quam ſæpiſſime colloquar. Quod ſi rarius fiet, quam tu expectabis, id erit cauſæ, quod non ejus generis meæ literæ ſunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominum poteſtas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod ſcire vis, qua quiſque in te fide ſit & voluntate, difficile dictu eſt de ſingulis. Unum illud audeo, quod antea tibi ſæpe ſignificavi, nunc quoque, re perſpecta & cognita, ſcribere: vehementer quoſdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidiſſe dignitati tuæ: ſimillimamque in re diſſimili tui temporis nunc, & noſtri quondam fuiſſe rationem: ut, quos tu reipublicæ cauſa læſeras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores eſſent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perſcripſi ad te antea, cognovi Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum, (1) ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide, & animo in te ſingulari. Nam noſtra propugnatio ac defen-

fen-

[ ] ARG. Varia hæc reſponſoria epiſtola habet. Poſt moratum exordium agit de amicorum fide: de Alexandrina cauſa: de ſuis conſiliis: de conſtantia tenenda: de reip. ſtatu: de Tulliæ nuptiis: de Lentulo filio. *Anno U. C.* 608.

(1) *Ex magiſtratibus L. Racilium*) Loquitur de magiſtratibus anni ſuperioris: dixit enim, *Quo quidem tempore*: & infra, *Temporibus illis*, id eſt, Marcellino & Philippo conſulibus. Racilius autem eodem anno, quo Lupus, tribunus plebis fuit, ut conſtat ex epiſtola prima lib. 2. ad Q. Fratrem. Lupum vero tribunum plebis fuiſſe, Marcellino

&

ſenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortaſſe pleriſque (2) officii majorem auctoritatem habere videatur, quam ſententiæ. Præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudii erga te, aut officii, aut amici animi eſſe teſtis. Etenim Pompejum, qui mecum ſæpiſſime, non ſolum a me provocatus, ſed etiam ſua ſponte de te communicare ſolet, ſcis temporibus illis (3) non ſæpe in ſenatu fuiſſe. Cui quidem literæ tuæ, quas proxime miſeras, quod facile intellexerim, perjucundæ fuerunt. Mihi quidem humanitas tua, vel ſumma potius ſapientia, non jucunda ſolum, ſed etiam admirabilis viſa eſt. Virum enim excellentem, & tibi tua præſtanti in eum (4) liberalitate devinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum (5) opinionem ſuæ cupiditatis, te ab ſe alienatum, illa epiſtola retinuiſti. Qui mihi cum ſemper tuæ laudi favere viſus eſt, etiam ipſo (6) ſuſpicioſiſſimo tempore Caniniano: tum vero, lectis tuis literis, perſpectus eſt a me toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. Quare ea quæ ſcribam ſic habeto, me, cum illo re ſæpe communicata, de illius ad te ſententia atque auctoritate ſcribere: Quoniam ſenatus-conſultum nullum extat, quo reductio regis Alexandrini tibi (7) adempta ſit: eaque, quæ de ea ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis (8) interceſſum eſſe, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus-conſultum eſſe videatur: te perſpicere poſſe, qui Ciliciam, Cyprumque teneas, quid efficere, & quid conſequi poſſis: &, ſi res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam, atque Ægyptum tenere poſſis, eſſe & tuæ, & noſtri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum claſſe, atque exercitu proficiſci Alexandriam: ut, cum eam pace præſidiiſque firmaris, Ptolemæus (9) redeat in regnum: ita fore ut per

---

& Philippo conſulibus, plane cognoſcitur ex epiſt. 1. & 2. Non poteſt igitur hoc anno Racilius tribunatum plebis gerere: cum epiſtola ſcripta ſit Pompejo & Craſſo II. coſſ. poſt decretum Cæſari ſtipendium, & auctum legatorum numerum: quæ facta eſſe Pompeji & Craſſi ſecundo conſulatu, Appianus & Dio docent. *Manut.*

(2) *Officii*) Favere me tibi, fortaſſe homines arbitrantur, non quod ita ſentiam, ſed quod beneficio tuo vinctus, ingratus eſſe non poſſim. *Man.*

(3) *Non ſæpe in ſenatu fuiſſe*) Poſtquam a C. Catone accuſatus fuerat, & a Clodio conviciis agitatus. Vide ſup. ep. 5. *Cellar.*

(4) *Liberalitate*) Liberalis in Pompejum Lentulus fuerat, cum de frumentaria curatione ad eum deferenda & egerat conſul, & obtinuerat. Epiſtola prima Cicero dixit: *Quod eum ornaſti*. Manutius.

(5) *Opinionem ſuæ cupiditatis*) Ortam ex eo, quod ejus familiares omnes de re Alexandrina ei mandanda vehementer contenderant. epiſt. 1. & 2. *Idem*.

(6) *Suſpicioſiſſimo*) Quo ſuſpicio maxima fuit, Caninium tribunum plebis, inductum a Pompejo; rogationem ferre voluiſſe, ut Ptolemæus ab eo, cum duobus tantum lictoribus, reduceretur. *Idem*.

(7) *Adempta ſit*) Quæ tibi data eſt eo S. C. quod, te conſule referente, factum eſt. *Idem*.

(8) *Interceſſum*) A tribunis plebis, ex quo fieri non potuit S. C. ſed remanſit ſenatus auctoritas. *Idem*.

(9) *Redeat in regnum*) Non a te reducatur, ne contra ſenatus voluntatem committas, ſed, Alexandria prius a te pace, præſidiiſque firmata, ipſe redeat. *Idem*.

Digitized by Google

per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit: & ſine multitudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sybillæ placere dixerunt. Sed hæc ſententia ſic & illi, & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus: (10) ſi cecidiſſet ut volumus, & optamus, omnes te ſapienter, & fortiter: ſin aliquid (11) eſſet offenſum, eoſdem illos & cupide & temere feciſſe dicturos. Quare quid aſſequi poſſis, non tam facile eſt nobis, quam tibi, cujus prope in conſpectu Ægyptus eſt, judicare. Nos quidem hoc ſentimus: ſi exploratum tibi ſit, poſſe te illius regni potiri; non eſſe cunctandum: ſi dubium; non eſſe conandum. Illud tibi affirmo, ſi rem iſtam ex ſententia geſſeris, fore ut abſens a multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. Offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoritatem, religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, ſic a dimicatione deterreo, redeoque ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui judicium non tam ex conſilio tuo, quam ex eventu homines eſſe facturos. Quod ſi hæc ratio rei gerendæ (12) periculoſa tibi eſſe videbitur, placebat illud, ut, ſi rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidiſſes, (13) fidem ſuam præſtitiſſet; & auxiliis eum tuis, & copiis (14) adjuvares. Eam eſſe naturam, & (15) rationem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid cauſa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perſpicies: quid nobis placuiſſet, ex me potiſſimum putavi te ſcire oportere.

Quod mihi (16) de noſtro ſtatu, de Milonis familiaritate, de levitate, & imbecillitate Clodii gratularis, minine miramur, te tuis, ut egregium artificem, præclaris operis lætari: (17) quanquam eſt incredibilis hominum per-

(10) *Si cecidiſſet ut volumus*) Infra idem aliis verbis: *Si rem iſtam ex ſententia geſſeris*. Translatum videtur a tális, modo ut volumus, modo contra quam volumus cadentibus. *Idem*.

(11) *Eſſet offenſum*) Si difficultatem res habuiſſet, & Alexandrinis regem recuſantibus, ventum eſſet ad arma. *Idem*.

(12) *Periculoſa tibi videbitur*) Viſa eſt. Non enim conſilium illud Ciceronis, & Pompeji ſecutus eſt Lentulus. *Idem*.

(13) *Fidem ſuam præſtitiſſet*) Non opinor hoc dici: pecuniam perſolviſſet: non enim ſolvendo rex erat, prius quam in regnum reduceretur: ſed caviſſet de fide ſua: effeciſſet aliquo modo, ut ejus fides in dubium illis venire non poſſet. Epiſt. 9. *Ut fidem fratris mei præſtarem*, Epiſt. 11. lib. 5. *Quamcunque ei fidem dederis, præſtabo*. De Divin. lib. 2. *Spectare vetat fortunam virtus, dum præſtetur fides*. Idem.

(14) *Adjuvares*) Non, ut ipſe cum claſſe, atque exercitu Alexandriam proficiſcaris, ut eam pace, præſidiiſque firmes: quæ ratio rei gerendæ periculoſa videri poteſt: ſed ut ipſum Ptolemæum, in regnum redeuntem, auxiliis tuis, & copiis adjuves. *Idem*.

(15) *Rationem*) Alii, *regionem*,

(16) *De noſtro ſtatu*) Quod priſtina fruar & dignitate, & gratia. *Idem*.

(17) *Quanquam*) Excuſatio, quod ſe in tuenda republica ad Pompeji maxime voluntatem conformet, temporibus admonitus, & quorundam invidia, qui tamen eum in reditu juverant, compulſus. Erant enim factiones in repub. duæ: in una Cæſar, Pompejus, Craſſus, de ſua potentia laborantes; a quibus diſſentire, periculoſum Cicero videbat: in altera optimates; qui licet de repub. optime ſentirent, Ciceroni tamen; novo homini tantam gloriam, ac dignitatem adepto, invidebant, atque etiam obtrectabant. Quos in ep. 9. ſignificat his verbis: *Certorum hominum ſermones referebantur ad me: qui, cum illa ſentirent in rep. quæ ego agebam, ſemperque ſenſiſſent; me tamen non ſatisfacere*

perverſitas (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, quos favendo in communi cauſa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentiſſimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra diuturnaque ſententia prope jam eſſe depulſos, non nos quidem ut noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed ut habeamus rationem aliquando etiam ſalutis. Poterat utrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi gravitas in hominibus (18) conſularibus: ſed tanta eſt in pleriſque levitas, ut eos non tam conſtantia in republica noſtra delectet, quam ſplendor offendat. Quod eo libentius ad te ſcribo, quod tu non ſolum temporibus iis, quæ per te ſum adeptus, ſed etiam olim naſcenti prope noſtræ laudi, dignitati, virtutique (19) præfuiſti: ſimulque quod video, non, ut antehac putabam, novitati eſſe inviſum meæ: in te enim homine omnium nobiliſſimo ſimilia invidorum vitia perſpexi, quem tamen illi eſſe in principibus facile ſunt paſſi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam diſſimilem fuiſſe fortunam: multum enim intereſt, (20) utrum laus imminuatur, an ſalus deſeratur. Me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum eſt. Curaſti enim, ut plus additum ad memoriam nominis noſtri, quam demptum de fortuna videretur. Te vero moneo cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuiſti, omni cura atque induſtria conſequare: magnitudinemque animi tui, quam ego ſemper ſum admiratus, ſemperque amavi, ne unquam inflectas cujuſquam injuria. Magna eſt hominum opinio de te, magna commendatio (21) liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. Hæc profecto vides quanto expreſſiora, quantoque illuſtriora futura ſint, cum aliquantum ex provincia, atque (22) ex imperio, laudis acceſſerit. Quanquam te ita gerere volo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda ſunt, ut hæc multo ante meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiaſque id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime poſſe obtinere ſummum, atque altiſſimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut ſine cauſa ſuſcepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex noſtris eventis communibus admonendum puta-

---

cere Pompejo, Cæſaremque mihi inimiciſſimum futurum gaudere ſe ajebant. Notat autem maxime Bibulum, Catonem, Domitium Ahenobarbum, Marcellinum, Cæſari Pompejoque infenſos. *Idem*.

(18) *Conſularibus*) Quos ſæpe carpit lib. 4. epiſt. ad Att. *Idem*.

(40) *Præfuiſti*) Alii, *faviſti*. Victorius, quia neutrum extat in mſſ. neutrum agnoſcit, locumque, ut mutilum notavit.

(20) *Utrum laus imminuatur*) Tantum enim de tua dignitate agitur, mea vero ſalus afflicta eſt. Ep. 6. *Minore in te violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit*. Manutius.

(21) *Liberalitatis*) Quod officia libenter in omnes conferas: ut ſupra: *Tua præſtanti in eum liberalitate tibi devinctum*. Vel ad ædilitatem reſpexit, in qua Lentulus ſummam liberalitatem oſtenderat: quam Cicero effert laudibus libro 1. Off. *Man*.

(22) *Ex imperio*) Hoc addit, quia multis imperium, quod vel augendæ, vel tuendæ reip. cauſa dabatur, & ipſis, & reip. dedecori, damnoque fuit. *Idem*.

Digitized by Google

putarem, ut conſiderares in omni reliqua vita quibus crederes, quos caveres.

(23) Quod ſcribis te velle ſcire, qui ſit reipublicæ ſtatus: ſumma diſſenſio eſt, ſed contentio diſpar. Nam (24) qui plus opibus, armis, potentia valent, profeciſſe tantum mihi videntur (24) ſtultitia, & (26) inconſtantia adverſariorum, ut etiam auctoritate jam plus valerent. Itaque perpaucis adverſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. Nam & (27) ſtipendium Cæſari decretum eſt, & (28) decem legati: & ne (29) lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Quod ad te brevius ſcribo, quia me ſtatus hic reipublicæ non delectat: ſcribo tamen, ut te admoneam, quod ipſe literis omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam diſcendo cognovi; tu rebus tuis integris diſcas, neque ſalutis noſtræ rationem habendam nobis eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſalute. Quod mihi (30) de filia & de Craſſipede gratularis, agnoſco humanitatem tuam: ſperoque & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum noſtrum, eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, cum cæteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præſtantior diſciplina: quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperque dilexit, in primis amamus, carumque habemus.

M. T. C.

---

(23) *Quod ſcribis*) Hic ellipſis eſt. Integrum foret: ut reſpondeam ad id, *quod ſcribis*. Nihil frequentius Ciceroni, inquit Jac. Perizonius in Sanctii Minerv. IV. 5. quam progredi reſpondendo per voculam *Quod* ad alteram partem epiſtolæ illius, cui reſpondet. *Olivetus*.

(24) *Qui plus opibus, armis, potentia valent*) Cæſar, qui Galliam cum exercitu adminiſtrabat; Pompejus, & Craſſus, cum Cæſare ſentientes, qui conſulatum gerebant. *Manutius*.

(25) *Stultitia*) Stulti enim, qui a ſenatu & ordinem equeſtrem, & Pompejum abalienaverint. Epiſt. 8. *Idem*.

(26) *Inconſtantia*) Quod in gratiam redierint cum P. Clodio, quem oderant antea. Ex quo dum Clodium ad ſuas partes adjungunt propter Cæſarem, Ciceronem a publica cauſa propter Clodium removerunt. *Idem*.

(27) *Stipendium*) Et ſtipendium, & legatorum numerum, & ſupplicationes ſenatus decernebat ſine populi ſuffragio. *Man.*

(28) *Decem legati*) Quorum opera in bello uteretur, quique ſingulis legionibus, ſinguli præeſſent. Vide Or. de Prov. Conſ.

(29) *Lege Sempronia*) C. Gracchus, Tiberii frater, in ea lege, quam de provinciis tulit, tria comprehendit, unum, ut ſenatus conſulares provincias decerneret, id eſt eas, in quas conſules, magiſtratu functi, ſorte proficiſcerentur; alterum, ut quotannis tertium, ut, cum decerneretur, intercedere nemini liceret. *Idem*.

(30) *De filia, & de Craſſipede*) Cui Tulliam poſt reditum ab exilio pridie nonas Aprilis deſpondit, mortuo jam, ut in Quæſtura oſtendimus, C. Piſone. *Corradus*.

Digitized by Google

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

VIII. DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid conſtitutum ſit, quid Pompejus ſuſceperit, optime ex M. Plætorio cognoſces: qui non ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, diligentiſſimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces: quæ quales ſint, non facile eſt ſcribere. Sunt quidem certe in (1) amicorum noſtrorum poteſtate, atque ita ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res eſſe videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepiſti, & ut me (2) pietas utilitaſque cogit, me (3) ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi eſſe adjungendum (4) putaſti. Sed te non præterit, quam ſit difficile, ſenſum in republica præſertim rectum & confirmatum deponere. Verumtamen ipſe me conformo ad ejus voluntatem, a quo (5) honeſte diſſentire non poſſum: neque id facio, ut forſitan quibuſdam videor, ſimulatione. Tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompejum apud me valet, ut quæ illi utilia ſunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adverſarii quidem ejus, ſi cum pares eſſe non poſſent, pugnare deſiſterent. Me quidem etiam illa res conſolatur, quod ego is ſum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam, quæ Pompejus velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad noſtra me ſtudia referam literarum: quod profecto faciam, ſi mihi per ejuſdem amicitiam licebit. Quæ enim propoſita fuerant nobis, cum & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicendis, libertas in republica capeſſenda; ea ſublata tota: ſed nec mihi magis, quam omnibus. Nam aut aſſentiendum eſt nulla cum gravitate (6) paucis, aut fruſtra diſſentiendum. Hæc ego ad te ob eam cauſam maxime ſcribo, ut jam de tua quoque ratione meditere. Commutata tota ratio eſt ſenatus, judi-

ARG. De ſtatu rerum publico conqueritur: Lentulum ſolatur ſpe exigua cauſæ regiæ, aut propemodum extinctæ: certiorem ſpem ſupplicationum facit, ut dolorem Lentuli leniat. *Anno* U. C. 698.

(1) *Amicorum*) Pompeji & Cæſaris: addo etiam Craſſum; cum quo, rogatus a Pompejo & Cæſare, a Publio præterea, ipſius Craſſi filio, redierat in gratiam. Epiſt. ſequenti, & epiſt. 8. lib. 5. & apud Plutarchum in Craſſo. *Manutius*.

(2) *Pietas, utilitaſque*) *Pietas*, erga optime de me meritum: *utilitas*, cum habendam mihi rationem aliquando etiam ſalutis intelligam. *Idem*.

(3) *Ad ejus rationes*) Ad ea, quæ illi utilia ſunt, quæque ille vult. Pompejum ſignificari, ſatis conſtat. *Idem*.

(4) *Putaſti*) Cum de me ageres. *Idem*.

(5) *Honeſtè diſſentire non poſſum*) Cum is auctor fuerit ſalutis meæ. *Idem*.

(6) *Paucis*) Si pauci, quo modo ab iis fruſtra diſſentitur? quia pauci quidem principes, Cæſar, Pompejus, Craſſus, ſed factio eorum maxima. *Idem*.

Digitized by Google

judiciorum, rei totius publicæ. Otium nobis exoptandum eſt: quod ii, qui potiuntur rerum, præſtaturi videntur, ſi quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam conſularem fortis & conſtantis ſenatoris nihil eſt quod cogitemus: amiſſa eſt (7) culpa eorum, qui a ſenatu & ordinem conjunctiſſimum, & (8) hominem clariſſimum abalienarunt. Sed ut ad ea, quæ conjunctiora rebus tuis ſunt, revertar; Pompejum tibi valde amicum eſſe cognovi: eo tu conſule, quantum ego perſpicio, omnia quæ voles obtinebis: quibus in rebus me ſibi ille (9) affixum habebit: neque a me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. Neque enim verebor ne ſim ei moleſtus: cui jucundum erit etiam propter idipſum, quod me eſſe gratum videbit. Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior ſit, quam meæ res omnes. Idque cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum: re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum. Rem te valde bene geſſiſſe rumor erat. Expectabantur literæ tuæ: de quibus eramus jam cum Pompejo locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum ſtudium extabit in conveniendis magiſtratibus, & ſenatoribus. Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

(7) *Culpa eorum*) Catonem ſignificat: qui publicanis, queſtis in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos, nimis magno publica conduxiſſe, ut locatio induceretur, poſtularant, adverſatus eſt, & ita equites a ſenatu alienavit, & concordiam ordinum a Cicerone in conſulatu conſtitutam, opinione falſus diſſolvit. Qua de re plura epiſtolarum ad Attic. libro 1. *Lambinus*.

(8) *Hominem clariſſimum*) Pompejum, quem abalienaverant a ſenatu, qui ea, quæ ille, devicto Mithridate, regibus, dynaſtis, & civitatibus in Aſia conceſſerat, confirmari a ſenatu non permiſerant: quorum princeps fuit L. Lucullus, qui ſororem M. Catonis Serviliam in matrimonio habebat, adjuvantibus Catone, & Metello Celere conſule: ex quo Pompejus, uxore ducta Cæſaris filia, facile impetravit, ut is conſul acta ſua confirmaret. Apianus lib. 2. bell. civ. Dio lib. 37. Suetonius. *Man.*

(9) *Affixum*) Ab eo non diſcedam.

M. T. C. P. (1) LENTULO IMPERATORI S. D.

IX. PERJUCUNDÆ mihi fuerunt literæ tuæ, quibus intellexi te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipſum graviſſimum & ſanctiſſimum nomen pietatis levius mihi

Arg. Excuſabundus reſpondet Lentulo, qui quæſierat, cur in gratiam cum Cæſare, Vatinio, & Craſſo rediiſſet. Rationes conſilii ſui multis verbis exponit, & de Cæſare quidem, de Vatinio, de Craſſo denique. Tandem de ſcriptis ſuis reſpondet, & de Q. Fratris negotio; quibus addit de Appii ſpe ſuccedendi, & de publicanis non offendendis. *Anno* U. C. 699.

(1) *Lentulo imp.*) Re bene geſta, qui ab exercitu imperator erat appellatus, literas ſuas imperatoris nomine inſcribebat: quod Cicero fecit epiſt. 10. libro ſecundo. Similiter, qui ad eum ſcribebant, imperatorem appellabant: propterea ſuperiores literæ inſcribuntur, *Lentulo proconſuli*, victoria nondum certa; hæ vero, *imperatori*, cum plane cognita res eſſet. *Manut.*

Digitized by Google

meritis erga me tuis eſſe videatur? Quod autem tibi grata mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non poſſunt. Tibi autem multo notior, atque illuſtrior meus in te animus eſſet, ſi (2) hoc tempore omni, quo disjuncti fuimus, & una, & Romæ fuiſſemus. Nam in eo ipſo, quod te (3) oſtendis eſſe facturum, quodque & in primis potes, & ego a te vehementer expecto, in ſententiis ſenatoriis, & in omni actione, atque adminiſtratione reipublicæ floruiſſemus. De qua oſtendam equidem paulo poſt, qui ſit meus ſenſus, & ſtatus: & reſcribam tibi ad ea, quæ quæris. Sed certe & ego te auctore, amiciſſimo ac ſapientiſſimo, & tu me conſiliario, fortaſſe non imperitiſſimo, fideli quidem & benevolo certe, uſus eſſes: quanquam tua quidem cauſa te eſſe imperatorem, provinciamque bene geſtis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, lætor: ſed certe qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores, & (4) præſentiores præſens capere potuiſſes. In eis vero ulciſcendis, quos tibi partim inimicos eſſe intelligis propter tuam propugnationem ſalutis meæ, partim invidere propter illius actionis amplitudinem & gloriam, mirificum me tibi comitem præbuiſſem: quamquam ille perennis (5) inimicus amicorum ſuorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potiſſimum fractam illam, & debilitatam vim ſuam contulit, (6) noſtram vicem (7) ultus eſt ipſe ſeſe. Eſt enim ea conatus, quibus patefactis, nullam ſibi in poſterum, non modo dignitatis, ſed (8) ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etſi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis, tamen (9) in moleſtia gaudeo, eam cognoſse hominum, non

(2) *Hoc tempore omni*) Triennium. Nam ante biennium Lentulus, conſulatu functus, iverat in Ciliciam, manſitque ad Calvinum, & Meſſalam conſulem, quo anno ſucceſſit ei App. Clodius) *Idem*.

(3) *Oſtendis*) Verbis ſignificas. Sic. ep. 2. *Cæteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit*. Idem.

(4) *Præſentiores*) Alii, *præſtantiores*.

(5) *Inimicus*) C. Cato, qui vim ſuam in Lentulum potiſſimum contulit, cum de abrogando illi imperio legem promulgavit. *Corradus*.

(6) *Noſtram vicem*) Quod ad nos pertinuit, quod ipſi facere debuimus. Sic *Doleo tuam vicem*, veteres dicebant, pro, quod ad te pertinet: & Plautus in Captiv. *Neque ullum pol de hac re negotium eſt, Quin male occidam, oppetamque peſtem, heri vicem mei*. Manutius.

(7) *Ultus eſt ipſe ſeſe*) Se ipſe punivit, pœnas ipſe ſibi eas intulit, quas inferre nos debuimus. *Idem*.

(8) *Ne libertatis quidem*) Ut ei ne liberum quidem ſit in publico verſari: vel quod ſcelus aliquod inſigne committere voluerit, vel quod revocatus in judicium ſit; cum defendente Scauro, hoc ipſo anno, ut Pedianus docet, Quintili menſe abſolutus eſſet. Certe cum propter alia flagitia, tum eo nomine inviſum eſſe optimatibus oportuit, quod tribunus pleb. interceſſerat, ne Conſules Marcellinus, & Philippus comitia conſularia habere poſſent. Ex quo ſenatus, ad mœrorem indicandum, veſtem mutavit, Epitome Liviana libro 105. *Idem*.

(9) *In moleſtia gaudeo*) Figura quædam ex miſtione contrariorum orationi venuſtatem concilians: quæ niſi pluribus oſtendatur exemplis, fortaſſe non facile dabitur imitandi facultas. Nobis autem, hunc interpretandi laborem ſuſcipientibus, id maxime propoſitum fuit, ut adoleſcentes, pro viribus ingenii noſtri, commodiore quadam quaſi via ad aliquam eloquentiæ laudem perduceremus. Duplex igitur hæc figura eſt. Aut enim cum ſignificatione doloris, & moleſtiæ, conjungitur gaudium, & conſolatio; aut contra; gau-

Digitized by Google

non ita (10) magna mercede, quam ego (11) maximo dolore cognoram. De qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi reſcribam ad ea, quæ quæris. Certiorem te per literas ſcribis eſſe factum, me cum Cæſare, & cum Appio eſſe in gratia: teque id non reprehendere adſcribis. Vatinium autem ſcire te velle oſtendis, quibus rebus adductus defenderim & laudarim. Quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem conſiliorum meorum repetam neceſſe eſt. Ego me, Lentule, (12) initio rerum, atque actionum tuarum, non ſolum meis, ſed etiam reipublicæ reſtitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem (13) quendam amorem, & omnia in te ipſum ſumma, ac ſingularia ſtudia deberem; reipublicæ, quæ te in me reſtituendo multum adjuviſſet, eum certe me animum merito ipſius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me ſingulari beneficio debitum præſtitiſſem. Hac me mente fuiſſe, & ſenatus ex me, te conſule, (14) audivit, & tu in noſtris ſermonibus, *collocutionibusque ipſe* vidiſti. Etſi jam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus: cum, te agente (15) de reliqua noſtra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obſcura in me ſtudia cernebam. Nam neque (16) de monumentis meis ab iis adjutus es, a quibus debuiſti: neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulſus, neque hercule in iis ipſis rebus, quæ, quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia neceſſariæ, tamen a me mini-

C 2 mi-

---

gaudii conſolationiſque ſignificationem dolor, & moleſtia ſequitur. Primum genus hoc exemplo declaratur, *in moleſtia gaudeo*. Et epiſt. 14. libro ſecundo ad Q. Fr. „ Se effe„ cturum, ut ego in medio dolore, ac de„ ſiderio tui, te, cum a me abeſſes, potiſſi„ mum ſecum eſſe lætarer." Nec diſſimile illud epiſt. 6. „ Me in ſummo dolore, quem „ in tuis rebus capio, maxime ſcilicet con„ ſolatur ſpes, quod valde ſuſpicor fore, „ ut infringatur hominum improbitas". Aut illud epiſt. 15. libro primo ad Atticum: „ In „ iſta incommoditate alienati illius animi, „ & offenſi, illud ineſt tamen commodi" Aut epiſt. 26. lib. 11. „ In maximo meo do„ lore, hoc ſolatio utar". Alterum genus agnoſcitur epiſt. 21. lib. 15. „ Sed tamen in „ ea voluptate, hunc accepi dolorem". Epiſt. 8. lib. 16. „ In magna conſolatione, „ ingens ineſt ſollicitudo". Epiſt. 9. lib. 2. ad Q. Fr. „ Nunc mihi jucunditatis plena „ epiſtola hoc aſperſit moleſtiæ". Pertinere videtur ad hoc genus & illud epiſt. 16. lib. 2. „ Hæc aſperſi, ut ſcires, me tamen „ in ſtomacho ſolere ridere". Manut.

(10) *Non ita magna mercede*) Quod explanavit epiſt. 6. *Minore in re violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit*. Et epiſt. 7. *Multum intereſt, utrum laus imminuatur, an ſalus deferatur*. Idem.

(11) *Maximo dolore*) Afflicta ſalute, cum ejectus patria ſum. *Idem*.

(12) *Initio actionum tuarum*) Pro, initio reditus mei; qui actio tua fuit. *Idem*.

(13) *Quendam*) Hoc verbo amoris magnitudo tanta declaratur, quantam verbis exprimere non licet. Sic enim loquimur, qui conceptam animo ſententiam enunciare, atque oſtendere pro voluntate non poſſumus. Epiſtola prima libro ſecundo: *Incredibilis quadam exſpectatio, & divina Cæſaris liberalitas*. Idem.

(14) *Audivit*) Cum ſententiam dicerem: non enim reputans, quod Pompejus vellet, aut ſocer ejus Cæſar, in omnibus meis ſententiis de rep. priſtinis permanebam. *Idem*.

(15) *De reliqua noſtra dignitate*) Ut dejecto P. Clodii monimento in meis ædibus collocarer. *Corrad.*

(16) *De monumentis*) Domo, portico Catuli, & forte etiam monimento, de quo lib. 1. epiſt. ad Q. Fratrem mentionem facit. *Idem*.

Digitized by Google

mi putabantur in meis damnis, ex auctoritate ſenatus (17) reſarciendis, eam voluntatem, quam expectaram, præſtiterunt. Quæ cum viderem, (neque enim erant obſcura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quam erant illa grata, (18) quæ fecerant. Itaque quanquam & Pompejo plurimum, te quidem ipſo prædicatore, ac teſte, debebam, & eum non ſolum beneficio, ſed amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam: tamen non reputans quid ille vellet, in omnibus meis ſententiis de republica priſtinis permanebam. Ego (19) ſedente Cn. Pompejo, cum, ut (20) laudaret P. Sextium, (21) introiſſet in urbem, dixiſſetque teſtis Vatinius, me fortuna & felicitate C. Cæſaris commotum illi amicum eſſe cœpiſſe, dixi me eam (22) Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victoriiſque anteferre: dixique (23) eodem teſte, alio loco, (24) eoſdem eſſe, qui Bibulum exire domo prohibuiſſent, & qui me coegiſſent. Tota vero (25) interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus: (26) in quo omnia dicta ſunt libertate, animoque maximo, (27) de vi, (28) de auſpiciis, (29) de donatione regnorum. Neque vero hac in cauſa modo, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu. Quin etiam, Marcellino, & Philippo conſulibus, nonis Aprilis mihi eſt ſenatus aſſenſus, ut de agro Campano, frequenti ſenatu, (30) idibus Maii referretur. Num potui magis (31) in arcem illius cauſæ inva-

(17) *Reſarciendis*) Quod enim Clodius everterat, id eum ſenatus publico ſumptu ædificandum cenſuiſſet, æſtimarunt conſules de conſilii ſententia, quanti fuiſſet ædium ſuperficies: neque hoc ſolum, ſed quanti etiam fuiſſent villæ, Tuſculana, & Formiana, everſæ ab eodem Clodio. Quam Cicero æſtimationem in domo non improbat, in villis accuſat epiſt. 2. lib. 4. ad Attic. *Manutius*.

(18) *Quæ fecerant*) Pro ſalute mea. *Idem*.

(19) *Sedente Cn. Pompejo*) In judicio, cum defenderet Sextium Cicero. *Idem*.

(20) *Laudaret*) Laudatione judiciali.

(21) *Introiſſet*) Quod ut ei ſalvis legibus liceret, a ſenatu impetraverat. Alioqui, cum eſſet cum imperio frumentariæ curationis cauſa, urbem introire non poterat. *Manutius*.

(22) *Bibuli*) Quem Vatinius Tribunus pl. & Cæſar Conſul exire domo prohibuerant; ne Cæſaris acta impediret. *Idem*.

(23) *Eodem teſte*) Pompejo. *Idem*. Vel, cum iterum alio in judicio teſtis Vatinius adverſus clientem meum eſſet. *J. F. Gronov.*

(24) *Ejuſdem eſſe*) His verbis nec ipſi Pompejo pepercit. Is enim pro Cæſare conſule contra Bibulum, ejus collegam, omni non ſolum ſtudio, ſed etiam contentione dimicavit. Plutarchus, & alii. *Manutius*.

(25) *Interrogatio*) Extat Tomo VI.

(26) *In quo*) Ita Victorius, Grævius, Cellarius, & referunt ad Vatinii tribunatum. Alii vero *in qua*, & ad Ciceronis interrogationem referunt. *Olivetus*.

(27) *De vi*) Qua Bibulum obnunciantem foro expulit, atque etiam in vincula ducere conatus eſt. *Manutius*.

(28) *De auſpiciis*) Quibus neglectis, leges pro Cæſare Vatinius tulit. *Idem*.

(29) *De donatione regnorum*) Vide interrogat. in Vatinium cap. 12.

(30) *Idibus Maii*) Quo tamen die relatum non eſſe, ſcribit ipſe ad fratrem epiſt. 7. lib. 2. *Quod*, inquit, *idibus, & poſtridie fuerat dictum, de agro Campano actum iri; non eſt actum*. Ideo autem eo die, ut ſenatus decreverat, de agro Campano non eſt actum, quia ſententiam Cicero mutavit; quod indicant ea, quæ ſequuntur. *Manutius*.

(31) *Magis in arcem*) Magis adverſari Cæſaris, ac Pompeji voluntati. Translatione uſus eſt, ad indicandam animi ſui fortitudinem accommodata. Nemo enim, niſi fortis, & conſtans in arcem invadit. *Idem*.

Digitized by Google

vadere, aut magis oblivisci (32) temporum meorum, meminiſſe actionum? Hac a me ſententia dicta, magnus animorum factus eſt motus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. Nam hoc ſenatus-conſulto in meam ſententiam facto, Pompejus, cum mihi nihil oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, (33) in Sardiniam, & in Africam profectus eſt, eoque itinere (34) Lucam ad Cæſarem venit. Ibi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar, quippe qui etiam Ravennæ Craſſum ante vidiſſet, ab eoque in me eſſet incenſus. Sane moleſte Pompejum id ferre conſtabat: quod ego cum audiſſem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi, quem (35) cum in Sardinia Pompejus paucis poſt diebus, quam Luca diſceſſerat, conveniſſet: Te, inquit, ipſum cupio: nihil opportunius potuit accidere: niſi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti. Quid multa? queſtus eſt graviter: ſua merita commemoravit: quid egiſſet ſæpiſſime de actis Cæſaris cum ipſo meo fratre, quidque ſibi is de me recepiſſet, in memoriam redegit: ſeque, quæ de mea ſalute egiſſet, voluntate Cæſaris egiſſe, ipſum meum fratrem teſtatus eſt: cujus cauſam, dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, ſi nollem, aut non poſſem tueri. Hæc cum ad me frater pertuliſſet, & cum ante tamen Pompejus ad me cum mandatis (36) Vibullium miſiſset, ut (37) integrum mihi de cauſa Campana ad ſuum reditum reſervarem, collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi republica collocutus ſum: ut mihi tam multa pro ſe perpeſſo, atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in benemeritos animum, fidemque fratris mei præſtarem: eumque, quem bonum civem ſemper habuiſset, (38) bonum virum eſse pateretur. In illis autem meis actionibus, ſententiiſque omnibus, quæ Pompejum videbantur offendere, (39) certorum hominum, quos jam debes ſuſpicari, ſermones

(32) *Temporum*) Calamitatum, quas modo pertuli. *Actionum*, quas olim geſſi.

(33) *In Sardiniam*,) Ut frumentum ad urbem convehendum curaret, *Man.*

(34) *Lucam*) Extremum oppidum Galliæ Ciſalpinæ, quæ Cæſaris imperio cum Tranſalpina, & Illyrico regebatur. *Idem.*

(35) *Cum in Sardinia*) Ubi, niſi fallimur, Q. Cicero pro M. fratre erat Pompeji legatus. *Corradus.*

(36) *Vibullium*) Q. Vibullium, præfectum fabrum Pompeji civili bello, ejuſdemque copiarum ductorem. Epiſt. 2. libro octavo ad Att. & epiſt. Pompeji ad Ciceronem eodem libro, & epiſt. Cæſaris lib. 9. ad Att. idemque lib. 1. Bell. civ. *Manut.*

(37) *Integrum*) Sunt qui ſcripturam ſollicitent, malintque *integram rem ſervatam*. Sed ita etiam ſcripſit Cælius epiſt. 6. lib. 8. *De Dolabella integrum tibi reſerves, ſuadeo.* Cellarius.

(38) *Bonum virum*) Bonum civem a bono viro diſtinguit, quia patriæ ſimul & amicitiæ ſatisfacere non poſſit. Verum, duobus propoſitis honeſtis, minori majus præferendum eſſe quis dubitet? Major igitur patriæ, quam amicitiæ, habenda ratio eſt, quod ipſe lib. 3. Off. declarat. Quanquam, cum dicat, *Bonum virum eſſe pateretur*, quaſi gratiæ loco poſtulat ab ipſa rep. quod ab ejus rationibus alienum eſſe, id eſt, quod officio boni civis adverſari, non ignorat. Eandem ſententiam in oratione pro Plancio poſuit c. 38. *Res vero ipſa publica ſi loqui poſſet &c.* *Manut.*

(39) *Certorum hominum*) Catonis in primis, Bibuli, L. Domitii. *Idem.*

Digitized by Google

nes referebantur ad me : qui cum illa ſentirent in republica, quæ ego agebam, ſemperque ſenſiſsent, me tamen non ſatisfacere Pompejo, Cæſaremque inimiciſſimum mihi futurum, gaudere ſe ajebant. Erat hoc mihi dolendum : ſed multo illud magis, quod inimicum meum, (meum autem ? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium) ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant, ſic me præſente oſculabantur : non illi quidem, ut mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certe ut facere ſe arbitrarentur. Hic ego, quantum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus meis omnibus, rationibuſque ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium, quam tibi, ſi potero, breviter exponam. Ego, ſi ab improbis, & perditis civibus rempublicam teneri viderem, ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſse accepimus, non modo præmiis, quæ apud me minimum valent, ſed ne periculis quidem compulſus ullis, quibus tamen moventur etiam fortiſſimi viri, ad eorum cauſam me adjungerem, ne ſi ſumma quidem eorum in me merita conſtarent. Cum autem in republica Cn. Pompejus princeps eſset, vir is, qui hanc potentiam, & gloriam maximis in rempublicam meritis, præſtantiſſimiſque rebus geſtis eſset conſecutus, cujuſque ego dignitatis, ab adoleſcentia fautor, in prætura autem, & in conſulatu adjutor etiam extitiſsem : cumque idem auctoritate, & ſententia per ſe, conſiliis, & ſtudiis, tecum me adjuviſset : meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum : non putavi famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paulum me immutaſsem, meamque voluntatem ad ſummi viri, de meque optime meriti dignitatem aggregaſsem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar, ut vides, in conjuncta & cauſa & dignitate. Hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Q. fratri cum Cæſare fuiſſe, tum humanitas ejus, ac liberalitas, brevi tempore & (40) literis, & officiis perſpecta nobis, & cognita. Vehementer etiam res ipſa publica me movit, quæ mihi videbatur contentionem, præſertim maximis rebus a Cæſare geſtis, cum illis viris nolle fieri : &, ne fieret, vehementer recuſare. Graviſſime autem me (41) in hac mente impulit & Pompeji fides, quam de me Cæſari dederat : & fratris mei, quam Pompejo. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ ſunt (42) apud Platonem noſtrum ſcripta divinitus : Quales in republica principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe cives. Tenebam memoria, nobis conſulibus, ea fundamenta jacta (43) ex Kalendis Januariis confirmandi ſenatus, ut nemi-

(40) *Literis, & officiis*) Literis ad M. Ciceronem miſſis, officiis in Quintum collatis : qui tunc erat Cæſaris legatus in Gallia. Infra, & ad Att. IV. 18. *Man.*

(41) *In hac mente*) Hoc eſt, in hoc propoſito : cum ita ſentirem. Atque hæc eſt Victoriana lectio, quam Camerarius ſic interpretatur. Man. & Lamb. *in hanc mentem* non ita bene. *Olivetus*.

(42) *Apud Platonem*) De Leg. IV.

(43) *Ex Kal. Jan.*) Dicta in Senatu oratione contra Rullum. *Corradus*.

Digitized by Google

minem mirari oporteret, (44) nonis Decembris tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis uſque ad Cæſarem, & Bibulum conſules, cum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, unum fere ſenſum fuiſſe bonorum omnium. Poſtea cum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque reſpublica conſules haberet, ſed mercatores provinciarum, & ſeditionum ſervos, ac miniſtros: jecit quidam caſus caput meum, (45) quaſi certaminis cauſa, in mediam contentionem, diſſenſionemque civilem. Quo in diſcrimine cum mirificus ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis omnium bonorum conſenſus in me tuendo extitiſſet: non dicam, quid acciderit; multorum eſt enim, & varia culpa: tantum dicam brevi, non mihi exercitum, ſed duces defuiſſe. In quo, ut jam ſit in iis culpa, qui me (46) non defenderunt; non minor eſt in iis, qui (47) reliquerunt: &, ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt; magis etiam reprehendendi, ſi qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certe noſtrum conſilium jure laudandum eſt, qui meos cives & a me conſervatos, & me ſervare cupientes, ſpoliatos ducibus, ſervis armatis objici noluerim: declararique maluerim, quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſu bonorum, ſi iis pro me ſtante pugnare licuiſſet, cum afflictum excitare potuiſſent. Quorum quidem animum tu non perſpexiſti ſolum, cum de me ageres, ſed etiam confirmaſti, atque tenuiſti. Qua in cauſa, (non modo non negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter) uſus es quibuſdam nobiliſſimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, quam fuerant iidem in tenendo: qua in ſententia ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimul cum ſalute mea recuperaſſent. Recreatis enim bonis viris conſulatu tuo, & conſtantiſſimis, atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompejo præſertim ad cauſam adjuncto, cum etiam Cæſar, rebus maximis geſtis, ſingularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis ſenatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur: nulli improbo civi locus ad rempublicam violandam eſſe potuiſſet. Sed attende, quæſo, quæ ſint conſecuta. Primum illa furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam (48) tres ſorores, (49) impunitatem eſt illorum ſententiis aſſecutus, qui, (cum tribunus plebis pœnas a ſeditioſo cive per bonos viros judicio perſequi vellet) exemplum præclariſſimum in poſterum vindicandæ ſedi-

(44) *Nonis Dec.*) Quo die Senatus ſumendum de conjuratis ſupplicium cenſuit.

(45) *Quaſi certaminis cauſa*) Speravit Clodius, ſi Ciceronem vexaret, eam fore cauſam bonos cum improbis committendi. *Idem.*

(46) *Non defenderunt*) Hortenſium, & Catonem videtur ſignificare. *Corradus.*

(47) *Reliquerunt*) Ut Pompejus. *Idem.*

(48) *Tres ſorores*) Clodiam, Terentiam, & alteram cognomine Quadrantem, quas Clodius frater conſtupraſſe dicitur. *Corr.*

(49) *Impunitatem*) Ne quis putet hoc dici, Clodium abſolutum eſſe judicum ſententiis, in eo judicio, quod de violatis Bonæ Deæ ſacris factum eſt: quod ante Ciceronis exilium factum erat: ſed quorundam optimatum, quorum hic Cicero inconſtantiam, & perfidiam accuſat, ſententiis, in ſenatu dictis, factum eſſe, ut judicium illud, quod Milo

Digitized by Google

ditionis de republica ſuſtulerunt : iidemque poſtea non meum monumentum, (non enim illæ manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat) monumentum vero ſenatus, (50) hoſtili nomine, & cruentis inuſtum literis eſſe paſſi ſunt. Qui me homines quod ſalvum eſſe voluerunt, eſt mihi gratiſſimum : ſed vellem non ſolum ſalutis meæ, quemadmodum medici, ſed ut aliptæ etiam virium, & coloris rationem habere voluiſſent. Nunc, ut Apelles (51) Veneris caput, & ſumma pectoris politiſſima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit : ſic quidam homines in capite meo ſolum elaborarunt : reliquum corpus, imperfectum, ac rude reliquerunt. In quo ego ſpem feſelli non modo invidorum, ſed etiam inimicorum meorum : qui de uno acerrimo, & fortiſſimo viro, meoque judicio, omnium magnitudine animi, & (52) conſtantia præſtantiſſimo, Q. Metello Lucii filio, quondam falſam opinionem acceperunt, quem poſt reditum dictitant fracto animo, & demiſſo fuiſ-

---

Milo trib. pl. Clodio de vi accuſato intendebat, omitteretur : ex quo non abſolutus Clodius, (non enim *abſolutus* dicitur, de quo latæ ſententiæ non ſunt) ſed impunitatem conſecutus, quia punitus non eſt, vere, ac proprie dicitur. Tota vero res ita ſe habet. Reſtituto Cicerone, cum ejus domus ex S. C. reficeretur, expulſi a Clodio fabri de area ſunt: diſturbata porticus Catuli, quæ ipſa quoque ex S. C. reficiebatur, & ad tectum pene pervenerat : Q. Ciceronis domus primo fracta conjectu lapidum, deinde inflammata. Neque hac una vi contentus quievit Clodius, ſed, ſexto poſt die, cum lapidibus, ſuſtibus, gladiis M. Ciceronem inſecutus eſt : ſequenti autem die Milonis domum expugnare, & incendere ita conatus eſt, ut palam cum ſcutis homines eductis gladiis, alios cum accenſis facibus adduxerit. Propterea Milo tribunus pl. eum de vi accuſavit. Sed judicium, opera Clodii, ejuſque amicorum, uſque eo perductum eſt, donec habitis ædilitiis comitiis, Clodius ædilis creatus in judicium vocari non potuit. Non enim vocare in judicium eos licuit, qui magiſtratum gerebant. Hoc igitur queritur Cicero, & jure queritur, quod, cum ageretur in ſenatu, utrum ante comitia judicium fieret, quod Milo, Cicero, nec pauci præterea, bene de rep. ſentientes, exoptabant, an quod Clodius, ejuſque factio poſtulabat, in comitia ante judicium haberentur, quo poſſet, magiſtratum adeptus, pœnam effugere ; S. C. factum ſit, ut poſt comitia judicium fieret : in quibus poſitam eſſe Clodii, innocentiſſimi hominis, ſalutem, licebat intelligere. Hac de re ſic in oratione pro Sextio: „ Volitat „ ædilis, accuſat eum, qui aliqua ex parte „ ejus furorem exſultantem repreſſit : hic „ accuſare eum moderate, a quo ipſe nefa„ rie accuſatur, per ſenatus auctoritatem non „ eſt ſitus." Non licuiſſe Miloni per ſenatus auctoritatem Clodium accuſare, demonſtrat. In oratione autem de provinciis, „ Qui meum, *inquit*, inimicum, repugnan„ te veſtra auctoritate, texerunt". Præterea epiſt. 3. lib. 4. ad Att. & lib. 2. ad Q. Fr. „ Impunitatem igitur Clodius aſſecutus „ eſt, quia judicium fieri de eo, ædile crea„ to, non licuit. Optimatum vero ſenten„ tiis, quia comitia fieri ante judicium vo„ luerunt". Nec tamen omnes notat optimates, ſed tantum eos, qui judicium de Clodio a Milone accuſato fieri noluerunt. Nam bonos aliquot in ſenatu pro Milone, id eſt pro rep. ſenſiſſe, ſatis oſtendit iis verbis, quæ jam recitavimus ex oratione de provinciis. Cum enim dixit: „ Qui meum inimi„ cum, repugnante veſtra auctoritate, texe„ runt," optimatum duo genera ſignificat, eos, qui Clodium texerunt, & eos, qui repugnarunt. *Corr.*

(50) *Hoſtili nomine*) Clodii nomine. *Corradus*.

(51) *Veneris caput*) Apelles inchoavit & aliam Venerem Cois, ſuperaturus etiam illam ſuam priorem: invidit mors peracta parte, nec, qui ſuccederet operi ad præſcripta lineamenta, inventus eſt. *Plin.* XXXV. 10.

(52) *Conſtantia*) Cum in L. Saturnini legem de agro Gallico dividendo, per vim latam, jurare noluit, & in exilium abire, quam de ſua ſententia decedere, maluit, Plutarchus in Mario. *Manut.*

Digitized by Google

fuiſſe. (53) Eſt vero probandum, qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate abfuerit, neque ſane redire curarit, eum ob id ipſum fractum fuiſſe: in quo cum omnes homines, tum M. illum (54) Scaurum, ſingularem virum, conſtantia & gravitate ſuperaſſet. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cum reſpublica majorem etiam mihi animum, quam unquam habuiſſem, daret: quæ declaraſſet, ſe non potuiſſe me uno cive carere: cumque Metellum unius tribuni plebis rogatio, me univerſa reſpublica, duce ſenatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, (55) hominibus incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus recuperaſſet. Neque vero ego mihi poſtea quidquam aſſumpſi: neque hodie aſſumo, quod quemquam malevolentiſſimum jure poſſit offendere. Tantum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, conſilio, labore deſim. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem hujus vitæ intuentur: (56) ſollicitudinem autem & laborem perſpicere non poſſunt. Illud vero non obſcure queruntur in meis ſententiis, quibus ornem Cæſarem, quaſi desciverim a priſtina cauſa. Ego autem, cum illa ſequor, quæ paulo ante propoſui, tum hoc non in poſtremis, de quo (57) cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti: qui confirmatus conſulatu noſtro, nonnunquam poſtea interruptus, afflictus ante te conſulem, recreatus abs te totus eſt: nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus: idemque non ſolum fronte atque vultu, quibus ſimulatio facillime ſuſtinetur, declarant ii, qui tum noſtro illo ſtatu optimates nominabantur: ſed etiam ſenſu ſæpe jam (58) tabellaque docuerunt. Itaque tota jam ſapientium civium, qualem me & eſſe & numerari volo, & ſententia & voluntas mutata eſſe debet. Id enim jubet idem ille (59) Plato, quem ego vehementer auctorem ſequor, *Tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus poſſis: Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere*. Atque hanc quidem ille cauſam ſibi ait non attingendæ reipublicæ fuiſſe: quod cum offendiſſet populum Athenienſem prope jam deſi-

(53) *Eſt vero probandum*) Ironia: quæ negandi vim habet, cum affirmare verba tamen ipſa videantur. Sic Virgilius lib. 4. Æneid. *Egregiam vero laudem*, &c. *Idem*.

(54) *Scaurum*) Patrem ejus, pro quo extat mutilata Ciceronis oratio. *Idem*.

(55) *Hominibus*) Vocem hanc delendam eſſe, conjicit Grævius ex mſſ.

(56) *Sollicitudinem, & laborem*) Quibus eum ſplendorem, eamque ſpeciem tueor. *Grav.*

(57) *Cœperam exponere*) Cum enim ſententiam Platonis poſuiſſet de corruptis principum exemplo civibus, eam ut probaret, ita longe digreſſus eſt, inducta commemoratione ſui conſulatus, ut a propoſito nonnihil aberraſſe videatur. Itaque narrationem interruptam, ab alio tanquam orſus principio, retexit. *Manut.*

(58) *Tabella*) In judiciis: cum abſolverunt, quos damnari oportuit. Nec dubito, quin hic Cicero Sex. Clodii, nocentiſſimi hominis, abſolutionem ſignificet, quem ſenatorum urna copioſe abſolvit, ad quos dirigitur hæc tota narratio. Vide epiſt. 6. lib. 11. ad Q. Fr. *Idem*.

(59) *Plato*) In Critone

deſipientem ſenectute, cumque eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, cum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque deſipiente populo, (60) neque integra re mihi ad conſulendum, capeſſeremne rempublicam, implicatus tenebar. Sed lætatus tamen ſum, quod mihi liceret in eadem cauſa & mihi utilia, & cuivis bono recta defendere. Huc acceſſit commemoranda quædam, & divina Cæſaris in me fratremque meum liberalitas: qui mihi, quaſcunque res gereret, tuendus eſſet; nunc in tanta felicitate, tantiſque victoriis, etiam ſi in nos non is eſſet qui eſt, tamen ornandus videretur. Sic enim te exiſtimare velim, cum a vobis, meæ ſalutis auctoribus, (61) diſceſſerim; neminem eſſe, cujus officiis me tam eſſe devinctum non ſolum confitear, ſed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi expoſui, facilia ſunt ea, quæ a me de Vatinio, & de Craſſo requiris. Nam de Appio quod ſcribis, ſicuti de Cæſare, te non reprehendere: gaudeo conſilium tibi probari meum. De Vatinio autem, primum (62) reditus interceſſerat in gratiam per (63) Pompejum, ſtatim ut ille prætor eſt factus; cum quidem ego ejus petitionem graviſſimis in ſenatu ſententiis oppugnaſſem, neque tam illius lædendi cauſa, quam defendendi, atque ornandi Catonis. Poſt autem Cæſaris, ut illum (64) defenderem, mira contentio eſt conſecuta. Cur autem laudarim, peto a te, ut id a me neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego idem reponam, cum veneris: tametſi poſſum vel abſenti. Recordare enim, quibus laudationem ex (65) ultimis terris miſeris. Nec hoc pertimueris: nam a me ipſo laudantur, & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille (66) ſtimulus, de quo in judicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in (67) Eunucho paraſitus ſuaderet militi:

Ubi

(60) *Neque integra re*) Integra Platoni res fuit ad conſulendum; quia nunquam attigit rempub. Quod mihi non contigit; qui cum remp. antea tractaſſem, propterea implicatus tenebar. *Manut.*

(61) *Diſceſſerim*) Vobis exceptis, nemo eſt, cui perinde ac Cæſari debeam. *Idem.*

(62) *Reditus interceſſerat in gratiam*) Reconciliatio intervenerat. *Cell.*

(63) *Pompejum*) Quo conſule comitia habente, ſuperiore proximo anno prætor Vatinius creatus eſt, M. Catone rejecto: qui cum ante Vatinium populi ſuffragiis prætor fieret, conſul Pompejus, auſpicia mentitus, comitia diſſolvit. Quod ei, augur cum eſſet, jure ſacerdotii licebat. Plutarchus in Pompejo, Dio lib. 39. *Manut.*

(64) *Defenderem*) Accuſatus eſt Vatinius, ut ait Pedianus in commentarii procemio orationis pro Scauro, Appio & Domitio coſſ. id eſt, quo anno ſcripſit Cicero hanc epiſtolam: accuſatus autem a C. Licinio Calvo de ambitu, quia prætoria comitia corrupiſſet. *Idem.*

(65) *Ultimis terris*) Hiſpaniæ duæ fuerunt, citerior, & ulterior: hic de citeriore accipiendum; cui præfuiſſe cum imperio Lentulum, ſupra demonſtratum eſt iis verbis, *Cum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres.* Manut.

(66) *Stimulus*) Quod enim P. Clodium quidam optimates, Ciceronis inimicum, ipſo præſente amplexarentur, in manibus haberent, foverent, oſcularentur, ut ei ſtomachum facerent, propterea, ut eorum conſuetudinem imitaretur, & quaſi par pari referret, ipſe quoque, hominem optimatibus inviſum Vatinium defendit. *Idem.*

(67) *Eunucho*) Actu III. ſc. 1.

Digitized by Google

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. Si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comiſſatum : tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam : tu hujus contra. Denique
Par pari referto, quod eam mordeat.

Sic petivi a judicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum : meque inſpectante ſæpe eum in ſenatu modo (68) ſevere ſeducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur : quoniamque illi haberent ſuum Publium : darent mihi ipſi alium Publium, in quo poſſem illorum animos, mediocriter laceſſitus, leviter repungere. Neque ſolum dixi : ſed etiam ſæpe facio, diis hominibuſque approbantibus. Habes de Vatinio : cognoſce de Craſſo. Ego cum mihi cum illo (69) magna jam gratia eſſet, quod ejus omnes graviſſimas injurias, communis concordiæ cauſa, voluntaria quadam oblivione contriveram, repentinam ejus defenſionem Gabinii, quem proximis ſuperioribus diebus acerrime oppugnaſſet, tamen ſi ſine ulla mea contumelia ſuſcepiſſet, tuliſſem : ſed cum me (70) diſputantem, non laceſſentem læſiſſet, exarſi non ſolum præſenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed cum incluſum illud odium multarum ejus in me injuriarum, quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, reſiduum tamen inſciente me fuiſſet, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipſo, quidam homines, & iidem illi quos ſæpe nutu ſignificationeque appello, cum ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, meque tum denique ſibi eſſe viſum reipublicæ qualis fuiſſem, reſtitutum, cumque ea contentio mihi magnum etiam (71) foris fructum tuliſſet : gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem cauſa eſſent, nun-

(68) *Severe*) Quaſi de gravibus ſeriiſque rebus cum eo deliberaturi, *Manut.*

(69) *Magna jam gratia*) Vetus inter eos fuerat ſimultas, vel exorta Cicerone conſule, cum Craſſus Catilinæ conſiliorum particeps eſſe putaretur, ut hiſtoriæ declarant ; vel, ut ego arbitror, multo ante, cum Cicero ab adoleſcentia ſua, ut in hac epiſtola jam dixit, Pompeji fautor extitiſſet, Craſſumque ſæpe, ut epiſt. 12. lib. 1. ad Atticum ſcripſi, in Pompejana laude perſtrinxiſſet : in ſuaſione quidem legis Maniliæ, laudem ſervilis belli, Craſſi virtute confecti, magna ex parte ad Pompejum transfert. Primus dies eos in gratiam reduxit, cum Craſſus in ſenatu, præſente Pompejo, a Mithridatico bello proxime reverſo, de rebus a Cicerone conſule in urbe geſtis ornatiſſime locutus eſt; Cujus orationis illuſtrem ſententiam cum Cicero ad Atticum ſcripſiſſet, ſubjunxit : *Hic dies me valde Craſſo adjunxit*. Rurſus odium inter eos emerſit, quo anno lege Clodia Cicero pulſus eſt, Craſſo Clodium adjuvante, ut in Plutarcho legimus. Iterum autem reconciliati, reſtituto in patriam Cicerone, intercedente Publio Craſſi filio, Ciceronis amantiſſimo, ut idem Plutarchus. Tertiæ tum diſſenſionis, tum etiam reconciliationis cauſa hic exponitur. *Idem.*

(70) *Diſputantem*) In ſenatu. *Idem.*

(71) *Foris*) Vulgo, apud omnes homines : *fructum tuliſſet*, bonam de me hominum opinionem auxiſſet. *Idem.*

Digitized by Google

quam amicos futuros. Quorum iniqui ſermones cum ad me per homines honeſtiſſimos perferrentur : cumque Pompejus ita contendiſſet ut nihil unquam magis, ut cum Craſſo redirem in gratiam, Cæſarque per literas maxima ſe moleſtia ex illa contentione affectum oſtenderet : habui non (72) temporum ſolum rationem meorum, ſed etiam (73) naturæ : Craſsuſque, ut quaſi teſtata populo Romano eſset noſtra (74) gratia, pene a meis laribus in provinciam eſt profectus. Nam cum mihi (75) condixiſset, cœnavit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobrem ejus cauſam, quod te ſcribis audiſse, magna illius commendatione ſuſceptam (76) defendi in ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepiſti quibus rebus adductus, quamque rem cauſamque defenderim : quique meus in republica ſit pro mea parte capeſsenda ſtatus. De quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſse, ſi mihi integra omnia ac libera fuiſsent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes: neque delendum, etiamſi id fieri poſset, ſummorum civium principatum: neque permanendum in una ſententia, converſis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis : ſed temporibus aſsentiendum. Nunquam enim præſtantibus in republica gubernanda viris laudata eſt in una ſententia perpetua permanſio: ſed ut in navigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere non queas : cum vero id poſſis mutata velificatione aſsequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum quem ceperis, potius quam, eo commutato, quo velis tandem pervenire : ſic, cum omnibus nobis in adminiſtranda republica propoſitum eſse debeat id, quod a me ſæpiſſime dictum eſt, *Cum dignitate otium* : non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Quamobrem, ut paulo ante poſui, ſi eſsent omnia mihi (77) ſolutiſſima, tamen in republica non alius eſsem atque nunc ſum. Cum vero in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum, & compellar injuriis: (78) facile patior ea me de republica ſentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipublicæ rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ego, ac ſæpius, quod & Q. frater meus legatus eſt Cæſaris, & nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæſare interceſſit, quod ille non ita illuſtri gratia exceperit, ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia, quæ ſumma eſt, & opibus, quas intelligis eſse maximas,

ſic

(72) *Temporum meorum*) Earum calamitatum, quas olim pertuli, quia nimium in repub. libere ſenſiſſem. *Man.*

(73) *Naturæ*) Quæ me ab omni contentione revocabat. *Idem*.

(74) *Gratia*) Hic eſt reconciliatio. *Gravius*.

(75) *Condixiſſet*) In diem certum denunciaſſet. Sic enim Feſtus interpretatur. *Man.*

(76) *Defendi*) Vide lib. V. epiſt. 8.

(77) *Solutiſſima*) Soluta, & libera Ciceronis voluntas non erat, cum & alliceretur Pompeji, Cæſariſque beneficiis, & compelleretur optimatum quorundam injuriis. *Manutius*.

(78) *Facile patior*) Ita loquebantur, cum aliquid ſe nec admodum libenter, nec moleſte tamen facere ſignificabant. Epiſt. 7. lib. 5. *Si quando non mutuo reſpondetur officiis meis, plus apud me officii reſidere facillime patior*. Manut.

Digitized by Google

ſic fruor, ut meis. Nec mihi aliter potuiſse videor hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis iis quæ ſemper habui, nunc etiam potentium benevolentiam conjunxiſsem. His ego conſiliis ſi te præſentem habuiſsem, ut opinio mea fert, eſsem uſus eiſdem. Novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ: novi animum tum mihi amiciſſimum, tum nulla in cæteros malevolentia ſuffuſum, contraque cum magnum & excelſum, tum etiam apertum & ſimplicem. Vidi ego quoſdam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. Quæ me moverunt, moviſsent eadem te profecto. Sed, quocunque tempore mihi poteſtas præſens tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum meorum. Tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum denique omnium ſocium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla propoſita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum eſse lætere. Quod rogas ut mea tibi ſcripta mittam, quæ poſt diſceſsum tuum ſcripſerim: ſunt orationes quædam, quas (79) Menocrito dabo: neque ita multæ, ut pertimeſcas. Scripſi etiam (nam ab orationibus disjungo me fere, referoque ad manſuetiores Muſas: quæ me maxime, ſicut jam a prima adoleſcentia, delectarunt) ſcripſi igitur Ariſtoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros (80) in diſputatione ac dialogo de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles. Abhorrent enim a communibus præceptis: ac omnem antiquorum, & Ariſtoteleam, & Iſocrateam rationem oratoriam complectuntur. Scripſi etiam verſibus (81) tres libros de temporibus meis, quos jam pridem ad te miſiſsem, ſi eſse edendos putaſsem. Sunt enim teſtes, & erunt, ſempiterni, meritorum erga me tuorum, meæque in te pietatis. (82) Sed, quia verebar, non eos, qui ſe læſos arbitrarentur, (etenim id feci parce & molliter) ſed eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos Quos tamen ipſos libros, ſiquem cui recte committam invenero, curabo ad te perferendos. Atque iſtam quidem partem vitæ conſuetudiniſque noſtræ totam ad te defero. Quantum literis, quantum ſtudiis, veteribus noſtris delectationibus, conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc ſemper amaſti, liben-

(79) *Menocrito*) Lentuli liberto. *Idem.*

(80) *In diſputatione ac dialogo*) Hoc totum alienum videtur & ſubdititium. *Lamb.*

(81) *Tres libros de Temporibus meis*) Dio lib. xxxix. Βιβλίον μέν τοι τὶ ἀπόῤῥητον: &c. Vertit Leunclavius: „ Librum quendam occultum conſcripſit, cujus erat inſcriptio, *de ſuorum conſiliorum rationibus*. In eum multa „ acerba contra Cæſarem, Craſſumque, alioſque nonnullos dicta congeſſit, metuenſque „ ne ſe vivo emanaret, obſignatum filio tradidit, cum mandato, ne eum ſe ſuperſtite aut legeret, aut ederet ". H. Valeſius.

(82) *Sed, quia verebar*) Ἔλλειψις, figura aliquid detrahens. Nam hic ſententia deſiderat, *Non miſi*: ut ſit; Ideo non miſi eos libros ad te, quia verebar eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. *Manutius*. Ego delendum puto τὸ *quia*, nec rationem reddi quare non miſerit, ſed quare non putarit edendos. *Sed verebar non eos*, id eſt, non edendos putavi, qui verebar. *J. F. Gron.*

libentiſſime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri: rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. Quod de Quinti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quod morbo impeditus in Ciliciam non tranſieris, conficere non potuiſſe: nunc autem omnia facturum ut conficias: id ſcito eſſe ejuſmodi, ut frater meus vere exiſtimet, adjuncto illo fundo, patrimonium fore ſuum per te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui noſtrique ſtudiis & exercitationibus, velim quam familiariſſime certiorem & quam ſæpiſſime facias: exiſtimeſque, neminem cuiquam neque cariorem, neque jucundiorem unquam fuiſſe, quam te mihi: idque me, non modo ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiam ut poſteritas omnis intelligat, eſſe facturum. (83) Appius in ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe, (84) ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam: ſi curiata lex non eſſet, (85) ſe paraturum cum collega, tibique ſucceſſurum: legemque curiatam conſuli ferri (86) opus eſſe, neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex ſenatus-conſulto (87) provinciam haberet, (88) lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiſſet. Ego quid ad te tuorum quiſque neceſſariorum ſcribat, neſcio: varias eſſe opiniones intelligo. Sunt qui putent poſſe te non decedere, quod ſine lege curiata tibi ſuccedatur: ſunt etiam, qui, ſi decedas, a te relinqui poſſe qui provinciæ præſit. Mihi non tam de jure certum eſt, (quanquam (89) ne id quidem valde dubium eſt) quam illud ad tuam ſummam amplitudinem, dignitatem, (90) liberalitatem, qua te ſcio libentiſſime frui ſolere, pertinere, te ſine ulla mora provinciam ſucceſſori concedere, præſertim cum ſine ſuſpicione tuæ cupiditatis non poſſis illius cupiditatem refutare.

---

(83) *Appius*) Appius Pulcher, Coſ. cum L. Domitio Ænobarbo. *Corrad.*

(84) *Si licitum*) Per tribunos pleb. *Corradus.*

(65) *Se paraturum cum collega*) *Parare*, hic eſt paciſci, conſtituere. Mos enim fuit, ut S. C. de provinciis conſularibus ita fieret, ut eas conſules aut ſortirentur, aut compararent inter ſe. *Manut.*

(86) *Opus eſſe*) Convenire. *Neceſſe non eſſe:* ſcilicet Conſuli. *Corrad.*

(87) *Provinciam haberet*) Non Ciliciam nominatim: quod ſi eſſet, quorſum de ſortitione, aut comparatione loqueretur? ſed provinciam ideo habebat, quia ſenatus decreverat, ut ex duobus conſularibus provinciis unam Appius, alteram Domitius, vel ſortientes, vel inter ſe comparantes, obtinerent. *Manutius.*

(88) *Lege Cornelia*) Quæ imperium, ſed ſine armis, dabat. Alia ejus legis ſunt lib. III. epiſt. 6. *Cellarius.*

(89) *Ne id quidem valde dubium eſt*) Ne de jure quidem dubitari valde poteſt, quin Appio, vel ſi tibi ſine curiata lege ſuccedat, provinciam debeas concedere. Argumento ſunt hæc verba, falli eos, qui legem curiatam rectoribus provinciarum omnino neceſſariam putarent: cum ſine ea jus dicere, & provinciæ præeſſe poſſent, imperio lege Cornelia dato, quoad in urbem introiſſent. Cum hæc ſcripſiſſem; diſputationes ad me ſuas adverſus Nicolaum Gruchium miſit Carolus Sigonius: in quibus de curiata lege, duplicique provinciarum imperio, probari idem utrique noſtrum, animadverti. Sane ſum lætatus, ut animo, & voluntate, itidem nos opinione, & judicio congruere. *Manut.*

(90) *Liberalitatem*) Sic Lambinus, ſic H. Stephani editio 1577. Alii, *libertatem*.

Digitized by Google

tare. Ego utrumque meum puto eſſe, & quid ſentiam, oſtendere, & quod feceris, defendere.

Scripta jam epiſtola ſuperiore, accepi tuas literas *(91)* de publicanis: quibus æquitatem tuam *(92)* non potui non probare. *(93)* Felicitate quidem, vellem, conſequi potuiſſes, ne ejus ordinis, quem ſemper ornaſti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non deſinam tua decreta defendere: ſed noſti conſuetudinem hominum. Scis, quam graviter inimici ipſi illi (94) Q. Scævolæ fuerint. Tibi tamen ſum auctor, ut, ſi quibus rebus poſſis, eum tibi)95) ordinem aut reconcilies, aut mitiges. Id etſi difficile eſt, tamen mihi videtur eſſe prudentiæ tuæ. Vale.

(91) *De publicanis*) Contra quos decretum ex voluntate provincialium fecerat. *Man.*

(92) *Non potui non probare*) Videtur alterum *non* delendum eſſe. *J. F. Gronov.*

(93) *Felicitate quidem, vellem conſequi potuiſſes*) Vellem, ita felix eſſe potuiſſes, nihil ut omnino contra ejus ordinis, quem ſemper ornaſti, aut rem, aut voluntatem ageres. Quidam veteres libri, *Felicitatem*: alii, *Facilitate autem quod vellem conſequi potuiſſes*. Sed facilitas eſt voluntatis: quam ſi Cicero requirit in Lentulo, hominem carpit amiciſſimum, optimeque de ſe meritum. *Idem*. Lego: *Felicitate quadam, vellem conſequi* &c. Vellem ſic faviſſet tibi Fortuna, ut neceſſe non fuiſſet aliquid abs te ſtatui, quo illi aut vectigalia ſua deteriora, aut gratiam contemptam putarent. *J. F. Gronov.*

(94) *Q. Scævola*) Auguri, P. F. Lælii Sapientis genero, Craſſi oratoris ſocero. Fuit alter Q. Scævola, Q. F. Pont. max. multis annis junior. *Manut.*

(95) *Ordinem*) Equeſtrem.

M. T. C. S. D. L. VALERIO, JURISCONSULTO.

X. CUR (1) enim tibi hoc non gratificer, neſcio: præſertim cum his temporibus (2) audacia pro ſapientia liceat uti. Lentulo noſtro egi per literas tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim deſinas jam noſtris (3) literis uti, & nos aliquando reviſas: & ibi malis eſse (4) ubi aliquo numero ſis, quam iſtic ubi (5) ſolus ſapere videare. Quanquam

ARG. Inter jocos ſignificat Valerio ſe ejus nomine P. Lentulo gratias egiſſe, eumque, ut domum redeat, hortatur. *Anno U. C.* 699.

(1) *Cur enim tibi hoc non gratificer*. Cum inſcripſiſſet, *Valerio, Juriſconſulto*, ſubjunxit jocans. Nam, juriſconſultum cur te non appellem, neſcio, etiam ſi juriſconſultus valde non ſis. Et ſane Valerius hic non videtur jus civile, quantum opus eſſet, cognoviſſe: cum de eo ſic ad Appium ſcripſerit: *Valerium juriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt juriſconſultus*. Verum ita familiariter eum Cicero diligebat, ut ei, quod omnino falſum non erat, id per jocum objiceret. *Man.*

(2) *Audacia pro ſapientia*) Vivimus eo ſeculo, quo ſapiens habetur, qui plurimum audet. Ludit in vocabulo *ſapientia*. Nam JC. *κατ' ἐξοχὴν Sapientes*. De amicit. c. 1. & 2. II. de Off. 11. Sic Lælius ſapiens, M. Cato ſapiens, 11. Verr. 2. Pro Mur. 11. *& ab ipſis cautis JC. eorum ſapientiam compilavit*. J. F. Gronovius.

(3) *Deſinas literis noſtris uti*) Commendatitiis. Deſinas abeſſe & procul vagari meis commendationibus. *Idem*.

(4) *Ubi aliquo numero ſis*) Ludit rurſum in verbis: nam *aliquo numero eſſe* eſt in dignatione eſſe, & eſſe ubi plures ſint ſimiles tibi. *Idem*.

(5) *Solus ſapere*) Significat eum ibi eſse, ubi nulli ſunt alii Juriſconſulti: nam Juriſconſulti, ut dictum, ſapientes. *Idem*.

Digitized by Google

quam qui iſtinc veniunt, partim te ſuperbum eſse dicunt, (6) quod nihil reſpondeas : partim contumelioſum, quod male reſpondeas. Sed jam cupio tecum coram jocari. Quare fac ut quamprimum venias, neque in Apuliam tuam accedas, (7) ut poſſimus, ſalvum veniſse, gaudere. Nam illo ſi veneris, tanquam Ulyſses, cognoſces tuorum neminem. Vale.

(6) *Quod nihil reſpondeas*) Jocus eſt in verbis & abſtruſus, & elegans. Vult enim annuere, ideo nihil eum quandoque reſpondere, non quod ſuperbus ſit, ſed quod eum nemo conſulat, cum homines bonum juriſconſultum non putent: ideo autem male reſpondere, non quod contumelioſus, ſed quod imperitus, & indoctus. Proprium vero juriſconſultorum fuit, hodieque eſt, de jure conſulentibus reſpondere. Similis jocus eſt in Trebatium epiſt. 16. lib. VII. *Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere*. Man.

(7) *Ut poſſimus, ſalvum veniſſe, gaudere*) Quod ſi Romam, inquit, venies ; erit, qui, te ſalvum veniſſe, gaudeat: habes enim hic, qui te norint, & diligant: in Apuliam vero tuam ſi acceſſeris; quis erit, qui gaudeat? Hanc ſententiam, illata figura παρὰ προσδοκίαν, confirmat ſequentibus verbis : *Tanquam Ulyſſes, cognoſces tuorum neminem*. Quod etſi diſcrepat ab Ulyſſis fabula, qui ſuos quidem ipſe domeſticos omnes, Ithacam reverſus, cognovit, ſed ab iis cognitus non eſt : tamen Cicero, nactus jocandi locum, lepide ſermonem convertit ab Ulyſſe ad ipſius Valerii humilitatem, ac ſolitudinem. Quod ideo oſtendendum putavi, ne quis Ciceronem in Uliſſis fabula memoriæ vitio labi putet : cum in eo ipſo jocus appareat, quod, cum, inducta Ulyſſis mentione, dicturus videretur, Cognoſceris a tuorum nemine, traduxit ſententiam, ut dixi, ad id, quo Valerii notabatur ignobilitas. Poſſit etiam hoc aliquis referre ad illud tempus, cum Ulyſſes dormiens, a Phæacibus in litore Ithacenſi expoſitus, mox experrectus, patriam non agnovit. *Odyſſ.* lib. 13. Idem. *Cognoſces tuorum neminem* : quaſi ſignificet omnes periiſse. *J. F. Gronov.*

EPI.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER II.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

1. QUANQUAM me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo, tamen non tam mihi moleſtum fuit accuſari abs te officium meum, quam jucundum requiri: præſertim cum in quo accuſabar, culpa vacarem: in quo autem deſiderare te ſignificabas meas literas, præ te ferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem & optatum amorem tuum. Equidem neminem prætermiſi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui literas non dederim. Etenim quis eſt tam ſcribendo impiger, quam ego? A te vero bis terve ſummum, & eas perbreves accepi. Quare ſi iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine: ſin me id facere noles, te mihi æquum præbere debebis. Sed (1) de literis hactenus: non enim vereor ne

ARGUMENTUM. Accuſatus a Curione negligentiæ literarum, ſe excuſat, eique quod abſens ſummam laudem conſecutus ſit, gratulatur, hortaturque, ut, quam concitaſſet, expectationi ſui reſpondeat, & ipſum, cujus conſiliis ad hanc dignitatem pervenerit, jam prope ſeneſcentem amore ſuo oblectet. *Anno* U. C. 700.

(1) *De literis hactenus*) Dixi jam nihil eſſe in Latina lingua contemnendum; ſi modo ea proprie, recteque uti cogitamus. Quare ſubjungam, quæ nonnullis fortaſſe levia videantur: ſed, quo turpius in minimis labimur, eo diligentior eſſe debet animadverſio.

Digitized by Google

non ſcribendo te expleam: præſertim ſi in eo genere ſtudium meum non aſpernabere. Ego te (2) abſuiſse tamdiu a nobis & doleo, quod carui fructu jucundiſſimæ conſuetudinis tuæ: & lætor, quod abſens omnia cum maxima dignitate es conſecutus: quodque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpondit. Breve eſt quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit: tanta eſt expectatio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te obſecrare obteſtarique non dubitem, ſic ad nos conformatus revertare, ut quam expectationem tui concitaſti, hanc ſuſtinere ac tueri poſſis. Et quoniam meam tuorum erga me meritorum (3) memoriam ulla nunquam delebit oblivio, te rogo, ut memineris, quantæcunque tibi acceſſiones fient & fortunæ, & dignitatis, eas te non potuiſse conſequi, niſi meis puer olim fideliſſimis atque amantiſſimis conſiliis paruiſses. Quare hoc animo in nos eſse debebis, ut ætas noſtra jam ingraveſcens, in amore atque in adoleſcentia tua conquieſcat. Vale.

ſio. *Hactenus*, & *adhuc*, æque continuationem ſignificant; ſed hoc differunt, quod, *Hactenus* de re ſemper uſurpatur: *Adhuc* de tempore. Non enim recte dixeris, *Hactenus ita ſenſi*; ſed, *Adhuc ita ſenſi*. Contraque proprie non dicitur, *de literis adhuc*; ſed, *de literis hactenus*. Etiam illud obſervavimus, non eandem utroque continuationem ſignificari. Nam *Hactenus*, abſolutæ rei continuationem ſemper indicat; *Adhuc*, interdum etiam non abſolutæ: ut epiſt. 20. lib. II. ad Attic. *Clodius adhuc mihi denunciat periculum*. Exemplorum refertus eſt Cicero. *Manut.*

(2) *Abſuiſſe*) Erat Curio in Aſia. *Idem.*

(3) *Memoriam ulla nunquam delebit oblivio*) Puſillum hoc; ſed ita tamen edendum, ut præeunt meliores libri: nempe Victorii, Vatic. Pall. quart. quintus. Vulgo, *nulla unquam*. Gebhard.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

II. GRAVI teſte privatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo, (1) clariſſimo viro: qui cum ſuis laudibus, tum vero te filio ſuperaſset omnium fortunam, ſi ei contigiſset, ut te ante videret, quam e vita diſcederet. Sed ſpero noſtram amicitiam non egere teſtibus. Tibi patrimonium dii (2) fortunent. Me certe habebis, cui & carus æque ſis, & jucundus, ac fuiſti patri. Vale.

ARGUMENTUM. Patris mortem filio abſenti ſignificat, ac ſe illi parentis loco fore pollicetur. *Anno* U. C. 700.

(1) *Clariſſimo viro:*) Conſulatu, quem cum Cn. Octavio geſſit: eloquentia, & rebus geſtis in Macedonia, de qua etiam triumphavit. *Corrad.*

(2) *Fortunent*) Epiſt. 8. lib. XI. *Eum honorem tibi deos fortunare volo*: id eſt, ne quid adverſi contingat. *Manut.*

M. T.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

III. RUPÆ ſtudium non defuit (1) declarandorum (2) munerum tuo nomine : ſed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam te abſente fieri, quod tibi, cum veniſses, (3) non eſset integrum. Equidem quid ſentiam, aut ſcribam ad te poſtea pluribus, aut, (4) ne ad eam meditere, imparatum te offendam, coramque (5) contra iſtam rationem, meam dicam: ut aut te in meam ſententiam adducam, aut certe teſtatum apud animum tuum relinquam, quid ſenſerim: ut, ſi quando (quod nolim) (6) diſplicere tibi conſilium tuum cœperit, poſſis meum recordari. Brevi tamen ſic habeto, in eum ſtatum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quæ tibi natura, ſtudio, fortuna data ſunt, facilius omnia, quæ ſunt ampliſſima *in republica*, conſequi poſſis, quam muneribus: quorum neque facultatem quiſquam admiratur, (eſt enim copiarum, non virtutis) neque quiſquam eſt, quin ſatietate jam defeſſus ſit. Sed aliter atque oſtenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem ſententiæ meæ. Quare omnem hanc diſputationem in adventum tuum differo. Summa ſcito in expectatione te eſse, eaque a te expectari, quæ a ſumma virtute, ſummoque ingenio expectanda ſunt: ad quæ ſi es, ut debes, paratus, (quod ita eſse confido) plurimis maximiſque muneribus & nos amicos, & cives *tuos* univerſos, & rempublicam afficies. Illud cognoſces profecto, mihi te neque cariorem, neque jucundiorem eſse quemquam. Vale.

ARG. Rupam libertum excuſat, quod in *patris funere ludos populo* non promiſerit, quia *amicis diſplicuerit*. *Cujus* conſilii, coram *pluribus exponendi*, *jam* ſummam perſcribit, & quanta in expectatione Curio filius ſit, ſignificat. *Anno* U. C. 700.

(1) *Declarandorum*) Oſtendendorum, promittendorum : ut epiſt. 8. lib. IX. *Munus flagitare, quamvis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus*. Man.

(2) *Munerum*) Munera populo dabant, *gratiam ejus aucupantes*, cum vel gladiatorum certamina præberent, vel nummos dividerent, vel epulum darent, aut aliquid ejuſmodi. Curio in funebri patris munere, præter cætera, *ludos* dedit, & in iis *pantheras:* ut ſcripſit Cœlius epiſt. 6. & 7. lib. 8. Dedit etiam admirandam illam, quæ amphitheatri formam faceret, ligneam machinam, de qua Plinius XXXVI. 15. *Idem*.

(3) *Non eſſet integrum*) Ut, ſi conſilium *noſtrum* probares, mutare ſententiam poſſes. *Verebatur* Cicero, ne, muneribus dandis, æris *alieni* plurimum Curio contraheret, eoque coactus, omiſſa reip. cauſa, cum improbis civibus, maximeque cum Cæſare, ſocietatem bonis exitioſam coiret. Quod ita contigit. *Idem*.

(4) *Ne ad eam*) Legendum, *ne ad ea*; ſcilicet plura, quæ ſcribere poteram. Aut etiam non ſcribam quid de iſtis muneribus ſentiam, ut venias ad me non præmeditatus, non commentatus; nec habeas quicquam cogitati, quo ſententiam meam oppugnes. *J. F. Gronov.*

(5) *Contra iſtam rationem*) Iſtud genus ambitionis, plebem muneribus demulcendi. *Idem*. Et ſane lib. II. de Officiis (cap. 16.) pecuniarum effuſiones ad multitudinem deleniendam, nec iis, quorum cauſa fiunt, nec iis, a quibus fiunt, honorificas, multis verbis oſtendit. *Man.*

(6) *Diſplicere*) Nec aliter cecidit, Nam, cum, præſtituta die, creditoribus ſuis Curio ſatisfacere non poſſet, intercalationem, id eſt prorogationem temporis, a Pontificibus petiit: quam cum non obtinuiſſet, addixit ſe, ſuamque ſententiam Cæſari, deſerto reipub. patrocinio. Ep. 9. lib. 8. *Idem*.

Digitized by Google

M. T. C. C. CURIONI S. D.

IV. EPISTOLARUM genera multa eſſe non ignoras: ſed unum illud certiſſimum, cujus cauſa inventa res ipſa eſt, ut certiores faceremus abſentes, ſi quid eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra aut ipſorum intereſſet. Hujus generis literas a me profecto non expetis. Tuarum enim rerum (1) domeſticarum habes & ſcriptores, & nuntios. In meis autem rebus nihil eſt ſane novi. Reliqua ſunt epiſtolarum genera duo, quæ me magnopere delectant: unum familiare, & jocoſum: alterum ſeverum, & grave. Utro me minus deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per literas? civem mehercule non puto eſſe, qui temporibus his ridere poſſit. An gravius aliquid ſcribam? quid eſt, quod poſſit graviter a Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de republica? Atque in hoc genere hæc mea cauſa eſt, ut neque ea, (2) quæ nunc ſentio, velim ſcribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum eſt, utar ea clauſula, qua ſoleo; teque ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi (3) gravis adverſaria conſtituta, & parata, incredibilis quædam expectatio: quam tu una re facillime vinces, ſi hoc ſtatueris: Quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis eſſe laborandum. In hanc ſententiam ſcriberem plura, niſi te tua ſponte ſatis incitatum eſſe conſiderem: & hoc quidquid attigi, non feci inflammandi tui cauſa, ſed teſtificandi amoris mei. Vale.

ARG. Diverſa dicit literarum genera, quorum neutrum ſibi jam conveniat. Quapropter ad cohortationem tranſit, ut pergat Curio ad gloriam ire, quia gravis ipſi adverſaria, omnium expectatio, conſtituta ſit. *Anno* U. C. 700.

(1) *Domeſticarum*) *Domeſticos* habet antiquus liber, pro *domeſticarum*: & ita opinor ex loco ſimili legendum eſſe. *F. Urſ.*

(2) *Quæ nunc*) Manutio & Grutero probatur, *quæ non*, & reperitur in omnibus quatuor Mſſ. quibus uſus eſt Grævius.

(3) *Gravis adverſaria*) Sic enim nobis, ut cum acerrimo inimico, cum expectatione pugnandum eſt: iis autem, qui nulla in expectatione ſunt, licet eſſe otioſis. *Man.*

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

V. HÆC negotia quomodo ſe habeant, ne epiſtola quidem narrare audeo. Tibi, etſi ubicunque es, (ut ſcripſi ad te antea) in eadem es navi, tamen quod abes, gratulor: vel quia non vides ea, quæ nos: vel quod excelſo & illuſtri loco ſita ſit laus tua, in plurimorum & ſociorum, & civium conſpectu: quæ ad nos nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima & una omnium voce perfertur. Unum illud neſcio gratuler-

ARG. Quæſtus de publicis malis, Curioni gratulatur, quod ea non videat, & magnam ex benefactis laudem conſequatur. Sed quoquo ſe modo reſpublica habeat, ad eam capeſſendam, vindicandamque adhortatur. *Anno* U. C. 700.

lerne tibi, an timeam, quod mirabilis eſt expectatio reditus tui: non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat: ſed, mehercule, ne, cum veneris, non habeas jam quod cures: ita ſunt omnia debilitata jam, prope & extincta. Sed hæc ipſa neſcio rectene ſint literis commiſſa: quare cætera cognoſces ex aliis. Tu tamen, ſive habes aliquam ſpem de republica, ſive deſperas, ea para, meditare, cogita, quæ eſſe in eo civi ac viro debent, qui ſit rempublicam afflictam & oppreſſam miſeris temporibus ac perditis moribus, in veterem dignitatem ac libertatem vindicaturus. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

VI. NONDUM erat auditum, te ad Italiam adventare, cum (1) Sextum Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te literis miſi. Sed tamen cum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Aſia Romam verſus profectum eſſe conſtaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has quam primum ad te perferri literas magnopere vellemus. Ego, ſi mea in te eſſent officia ſolum, Curio, tanta, quanta magis a te ipſo prædicari, quam a me ponderari ſolent; verecundius a te, ſi qua magna res mihi petenda eſſet, contenderem. Grave eſt enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putet: ne id, quod petat, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipſa novitate meorum temporum clariſſima & maxima beneficia extiterunt: eſtque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitavi id a te per literas petere, quod mihi omnium eſſet maximum, maximeque neceſſarium. Neque enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia beneficia non poſsem: cum præſertim confiderem, nullam eſse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumulandoque illuſtrare poſset. Ego omnia mea ſtudia, omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis conſulatu fixi, & locavi: ſtatuique in eo me non officii ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere Neque vero cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſse unquam puto, quantæ mihi ſit honos ejus, in quo omnia mea poſita eſse decrevi. Huic te unum tanto adjumento eſse, ſi volueris, poſse intelligo, ut nihil ſit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum ſtudium

ARG. Curioni ex Aſia adventanti. Milonis cauſam, conſulatum petentis, diligentiſſime commendat, ut gratia, qua plurimum polleat, petitionem ejus adjuvet, quo ipſo non tam Milonem ſibi, quam Ciceronem devincturus ſit. *Anno* U. C. 700.

(1) *Sex. Villium*) Manut. *Sex. Julium*: Corradus, & Græv. *Servilium*.

Digitized by Google

dium conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam: vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ: juventutis & gratioſorum in ſuffragiis ſtudia, propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam: noſtram ſuffragationem, ſi minus potentem, at probatam tamen, & juſtam, & debitam, & propterea fortaſse etiam gratioſam. Dux nobis & auctor opus eſt, & (2) eorum ventorum, quos propoſui, moderator quidam, & quaſi gubernator: qui ſi ex omnibus unus optandus eſset, quem tecum conferre poſsemus, non haberemus. Quamobrem, ſi me memorem, ſi gratum, ſi bonum virum, vel ex hoc ipſo quod tam vehementer de Milone laborem, exiſtimare potes, ſi dignum denique tuis beneficiis judicas: hoc a te peto, ut ſubvenias huic meæ ſollicitudini, ut huic meæ laudi, vel (ut verius dicam) prope ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantum tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, conſtantiæ, benevolentiæque erga te, ſi complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris, ut eundem te facile agnoſcam fuiſse in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, cum ad te hæc ſcriberem, quantum officii ſuſtinerem, quantopere mihi eſset in hac petitione Milonis omni non modo contentione, ſed etiam dimicatione elaborandum, plura ſcriberem. Nunc tibi omnem rem atque cauſam, meque totum commendo atque trado. Unum hoc ſic habeto: ſi a te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quam ipſi Miloni, debiturum. Non enim mihi tam mea ſalus cara fuit, in qua præcipue ſum ab illo adjutus, quam pietas erit in referenda gratia, jucunda. Eam autem unius tui ſtudio me aſsequi poſse confido. Vale.

(2) *Eorum ventorum*) Ventis comparat plebem, gratioſos in ſuffragiis, &c. Nam cum ſecundi ſint, reguntur tamen arte quadam ab eo, qui navem gubernat. *Man.*

M. T. C. PROCONS. C. CURIONI, TRIBUNO PLEBIS, S. D.

VII. SERA gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſsa eſt. Longe enim abſum: audio ſero. Sed tibi & gratulor, &, ut ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto, teque hortor, ut omnia gubernes & moderere prudentia tua, ne te auferant (1) aliorum conſilia. Nemo eſt, qui tibi ſapientius ſuadere poſſit, te ipſo: nunquam labere, ſi te audies. Non ſcribo hoc temere: cui ſcri-

ARG. Ex Cilicia Curioni de tribunatu pl. gratulatur, hortaturque ne cujus conſilium ſequatur, ſed quod rectum eſt, conſtanter faciat, nec patiatur ſibi provinciam prorogari. *Anno* U. C. 702.

(1) *Aliorum*) Ut M. Antonii. *Corr.*

Digitized by Google

ſcribam, video: novi animum, novi conſilium tuum. Non vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias, ſi ea defendas, quæ ipſe recta eſſe ſenties. Quod in id reipublicæ tempus non incideris, ſed veneris, (judicio enim tuo, non caſu in ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribunatum tuum) profecto vides, quanta vis in republica temporum ſit, quanta varietas rerum, quam (2) incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates: quid inſidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura & cogita nihil novi, ſed illud idem, quod initio ſcripſi: tecum loquere, te adhibe in conſilium, te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius dare conſilium poſſit, quam tu, non facile inveniri poteſt: tibi vero ipſi certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adſum vel ſpectator laudum tuarum, vel particeps, vel ſocius, vel miniſter conſiliorum? Tametſi hoc minime tibi deeſt, ſed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, conſilio te ut poſſem juvare. Scribam ad te plura alias. Paucis enim diebus eram miſſurus domeſticos tabellarios: ut, quoniam ſane feliciter & ex mea ſententia (3) rempublicam geſſimus, unis literis (4) totius æſtatis res geſtas (5) ad ſenatum perſcriberem. (6) De ſacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quanquam difficili in re atque cauſa, cognoſces ex iis literis, quas Tharaſoni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te ſingulari rogo atque oro, ne patiare quidquam mihi ad hanc provincialem moleſtiam temporis prorogari. Præſens tecum egi, cum te tribunum plebis iſto anno fore non putarem: itemque petivi ſæpius per literas: ſed tum quaſi a ſenatore nobiliſſimo, & adoleſcente gratioſiſſimo: nunc a tribuno plebis, & a Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi, quod ſolet eſſe difficilius: ſed ut ne quid novi decernatur;

---

(2) *Incerti exitus*) Nihil igitur novi cogitandum, exitu rerum incerto. Timet Curionis multiplex ingenium: ne quid in rep. novi moliretur, ſpe alicujus boni propoſita: quod & facere ſolebant tribuni pl. & fecit ipſe Curio: cujus turbulentus in primis, ac ſeditioſus tribunatus fuit. *Man.*

(3) *Remp. geſſimus*) In Amano monte, ut epiſt. 10. Capto etiam Pindeniſſo, ut ep. ad Attic. 20. lib. V. *Idem*.

(4) *Totius æſtatis*) Pindeniſſum tamen non æſtate, ſed Saturnalibus, id eſt, XIV. Kalend. Jan. in ſuam poteſtatem redegit: quod Attico ſcripſit epiſt. 20. libro quinto. Verum res æſtate geſtas appellat, quod *æſtiva* vocarentur, quæcumque æſtate cœpta eſſent, licet ante hiemem non perfecta. Sic epiſt. 9. libro tertio, *æſtiva confecta, non niſi Pindeniſſo capto*, ſignificat: cum tamen deditio Pindeniſſi Decembri menſe facta ſit. *Idem*.

(5) *Ad ſenatum*) Eæ literæ non exſtant. Nam quæ leguntur libro decimo quinto res geſtas non exponunt. Ad ſenatum autem ſcripſiſſe videtur Januarii menſis initio, ad novos conſules: quod ex epiſt. 20. libro quinto ad Att. licet intelligere. Quod cum ita ſit: potuit hanc epiſtolam ſcribere menſe Dec. Nam, cum Pindeniſſum XIV. Kal. Jan. captum oſtenderim, & hic rem feliciter eſſe geſtam, ſcribatur; neceſſe eſt, Curionem jam tribunatum pleb. iniiſſe: nam trib. pleb. primus magiſtratus dies fuit, non Kalendæ Jan. ut aliis Magiſtratibus, ſed quarto Idus Dec. ut Livius, Dionyſiuſque docuerunt. *Idem*.

(6) *De ſacerdotio tuo*) De Pontificatu, quem petiit, & obtinuit, patre mortuo, ut in ejus locum ſubrogaretur. De patre mentio fit in Orat. de Haruſp. reſp. cap. 6. de filio, apud Dionem lib. 40. *Idem*.

Digitized by Google

tur; & ut (7) ſenati-conſultum & (8) leges defendas; eaque mihi conditio maneat, qua profectus ſum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

(7) *Senati-conſultum*) Frementibus magiſtellis produxi hanc lectionem ex editione Victor. ac Pal. prim. Vatic. ut ſæpe Livius: Vulgo *Senatus-conſultum*, Gebhard.

(8) *Leges*) Quibus erat annua provincia. Et ad M. Marcellum conſulem, his verbis; epiſt. 7. lib. 17. *Ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & S. C. & lege finiſti*. Manut. *Leges*, forte Sempronia, Curiata, & Cornelia. *Corr.*

M. T. C. PROCONSUL. M. CÆLIO S. D.

VIII. QUID? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mihi gladiatorum (1) compoſitiones, ut (2) vadimonia delata, & (3) Chreſti compilationem mitteres, & ea quæ nobis, cum Romæ ſumus, narrare nemo audeat? Vide quantum tibi meo judicio tribuam: nec mehercule injuria: (4) πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognovi. Ne illa quidem curo mihi ſcribas, quæ maximis in rebus reipublicæ geruntur quotidie, niſi quid ad me ipſum pertinebit. Scribent alii: multi nunciabunt: perferet multa etiam ipſe rumor. Quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed ut ab homine longe in poſterum proſpiciente, futura expecto; ut ex tuis literis cum formam reipublicæ viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. Neque tamen adhuc habeo, quod te accuſem: neque enim fuit, quod tu plus providere poſſes, quam quivis noſtrum; in primiſque ego, qui cum Pompejo (5) complures dies nullis in aliis, niſi de republica, (6) ſermonibus verſatus ſum: quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſcribenda ſunt. Tantum habeto, civem egregium eſſe Pompejum,

ARG. M. Cælius, cujus eſt liber VIII. harum epiſtolarum, ſcripſerat leviores res urbanas Ciceroni de gladiatoriis ludis, dilatione vadimonii, & furtis nonnullis, quæ ipſum nihil afficiebant. Reprehenſa ergo illa ſedulitate monet, ut ſeveriores res, quem ſtatum putet reip. futurum eſſe, perſcribat. Addit, cum Pompejo fuiſſe, cui ſe ut Cælius det, hortatur, & cum Caninio Athenis. Denique ſua commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Compoſitiones*) Quis cum aliquo pugnaſſet, Inde *Par gladiatorum* dicebatur, cum duo comparabantur, & componebantur ad certamen. Recitat Lucilii verſus Cicero in libro de optimo genere Oratorum, cap. 6. *Cum Pacidiano hic componitur* &c. Quintilianus, II. 17. *Gladiatores ..... inter ſe componuntur*. Manutius.

(2) *Vadimonia dilata*) *Differre vadimonium*, eſt prorogare diem, de quo inter litigantes convenerat, ut in judicio adeſſent. Nam *Vadari*, eſt diem judicio ex compacto conſtituere. *Idem*.

(3) *Chreſti*) Vel, ut Chreſtum compilaverint, id eſt, fraudaverint fures: vel, ut Chreſtus fur alios compilaverit. *J. F. Gron.*

(4) Πολιτικώτερον) Peritiorem adminiſtrandæ reip. *Manut.*

(5) *Complures dies*) Triduum. Vide ad Att. V. 7. Tarenti. Vide ibid. ep. 6. Quod ſi quærat aliquis; quid agebat eo tempore Pompejus Tarenti? crediderim, eo ſe contuliſſe valetudinis cauſa poſt gravem illum morbum, quo eum prope urbem Neapolim laboraſſe, Plutarchus, & Cicero Tuſc. 1. demonſtrat. Ægrotavit enim poſt tertium conſulatum; eoque tempore Cicero in provinciam ivit. *Manut.*

(6) *Sermonibus .... quæ*) Generis mutatio, per intellectum τῶ *de negotiis, quæ*. J. F. Gronov.

Digitized by Google

jum, & ad omnia, quæ providenda ſunt in republica, & animo & conſilio paratum. Quare da te homini: complectetur, mihi crede. Jam eidem illi & boni & mali cives videntur, qui (7) nobis videri ſolent. Ego cum Athenis decem (8) ipſos dies fuiſſem, multumque mecum (9) Gallus noſter Caninius, proficiſcebar inde prid. Nonas Quint. cum hoc ad te literarum dedi. Tibi cum omnia mea commendatiſſima eſſe cupio, tum nihil magis, quam ne tempus nobis provinciæ prorogetur. In eo mihi ſunt omnia. Quod quando, & quomodo, & per quos agendum ſit, tu optime conſtitues. Vale.

(7) *Nobis*) Mihi, & tibi. Nam ante profectionem Ciceronis in provinciam, recte Cælius de rep. ſenſit: poſtea, vel Curionis amore, vel Ap. Claudii odio, ab optimatibus ad Cæſarem deſcivit: quod ipſe in ultima epiſt. lib. 8. confeſſus eſt: idque confirmant in libro de claris Orat. hæc verba Ciceronis: *Cum ædilis curulis factus eſſet, neſcio quo modo diſceſſu meo diſceſſit a ſeſe, ceciditque poſtea, cum eos imitari cœpit, quos ipſe perverterat*. Manut.

(8) *Ipſos*) Neque plures, neque pauciores, plane decem. *Idem*.

(9) *Gallus Caninius*) Quem reum defenderat, Pompeji rogatu, iterum conſulis. Epiſt. 1. lib. 7. Vide quæ Valerius l. 4. c. 2. de hoc, ut arbitror, Caninio ſcripſit. *Idem*.

M. T. C. CÆLIO RUFO, ÆDILI CURULI DESIGNATO, S. D.

IX. PRIMUM tibi, ut debeo, gratulor, lætorque (1) cum præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, ſerius, non negligentia mea, ſed ignoratione rerum omnium. In his enim ſum locis, quo & propter longinquitatem, & propter latrocinia, tardiſſime omnia perferuntur. Et cum gratulor, tum vero quibus verbis tibi gratias agam, non reperio: quod ita factus ſis, ut dederis nobis, (2) quemadmodum ſcripſeras ad me, quem ſemper ridere poſſemus. Itaque, cum primum (3) audivi, ego ille ipſe (4) factus ſum: ſcis, quem dicam: (5) egique omnes illos adoleſcentes, quos ille (6) jactitat. (7) Difficile eſt loqui. (8) *Te autem contemplans* ab-

ARG. Gratulatur de ædilitate obtenta, Hirro competitore dejecto, in quem veteris Poetæ verbis facete jocatur. *Anno* U. C. 702.

(1) *Cum præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate*) Tum ædilitate, quam adeptus es, tum etiam reliquis honoribus, qui ædilitatem conſequuntur. Prætura etiam biennio poſt ædilitatem dabatur, conſulatus biennio poſt præturam. *Manutius*.

(2) *Quemadmodum ſcripſeras*) Epiſt. 3. lib. VIII. cum ſcripſit, *Si fio, tota vita riſus nobis deeſſe non poterit*. Corrad.

(3) *Audivi*) Te ædilem deſignatum, Hirrum dejectum. *Manut.*

(4) *Factus ſum*) Suſcepi perſonam Hirri: quia, quæ tu mihi de illo ſcripſiſti, omnia cogitavi. *Idem*.

(5) *Egi*) Repræſentavi, cogitatione ipſa mihi ante oculos poſui. *Idem*.

(6) *Jactitas*) Jactare ſolitus eſt: quod fecit, ædilitatem petens, cum diceret, ſe gratioſorum in ſuffragiis adoleſcentum opera ædilem futurum. Epiſt. 6. Juventutem oſtendit in ſuffragiis plurimum poſſe. Proprie enim adoleſcentum gratia eſt, virorum auctoritas. *Idem*.

(7) *Difficile eſt loqui*) Quæ de illo cogitavi, exponere non facile poſſum. *Idem*.

(8) *Te autem contemplans abſentem*) Hoc totum uſque ad illud, *Quod quia*, videtur a vetere poeta ſumptum. Ideo, *Contemplans*, non eſt, quo referatur: deeſt enim verbum Poetæ: cum Cicero locum non expleverit, ut interdum ſolet. *Idem*.

Digitized by Google

abſentem, *&* *quaſi tecum coram loquerer*, *Non*, *ædepol*, *quantam egeris rem*, *neque quantum facinus feceris*. Quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me (9) ad illud: *Incredibile hoc factu objicitur*. Repente vero inceſſi (10) *omnibus lætitiis*. In quo cum objurgarer, quod nimio gaudio pene deſiperem, ita me defendebam: (11) *Ego voluptatem animi nimiam*. (12) Quid quæris? dum illum rideo, pene ſum factus (13) ille. Sed hæc pluribus: multaque alia & de te, & ad te, cum primum ero aliquid otii nactus. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modo inimicorum, ſed etiam invidorum meorum: ut eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Vale.

(9) *Ad illud*) Ejuſdem poetæ. *Idem*.

(10) *Omnibus lætitiis*) Eundem locum Cicero ſignificat lib. 2. de Fin. cum ait: *Ille Cæcilianus, qui ſeſe omnibus lætitiis lætum eſſe narrat*. Idem.

(11) *Ego voluptatem*) Eſt verſiculus non totus Trabeæ, poetæ Comici: in Tuſculan. 4. integer eſt, ſententia certe ejus non deſideratur: *Ut ille, qui voluptatem animi nimiam ſummum errorem eſſe arbitratur*. Vict.

(12) *Quid quæris*) Ubi ſatis verborum effluxit, nec tamen omnino videmus, quod volumus, explicaſſe; ad hanc interrogationem confugimus, *Quid quæris?* & ad exitum ſtatim ſententia perducitur. *Man.*

(13) *Ille*) Tam ſtultus, quam ille eſt.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO RUFO, ÆD. CUR. DESIGN. S. D.

X. TU vide, quam ad me literæ non perferantur. Non enim poſſum adduci, ut abs te, poſtea quam ædilis es factus, nullas putem datas: præſertim cum eſſet tanta res tantæ gratulationis: (1) de te, quia quod ſperabam; de Hillo (balbus enim ſum) quod non putaram. Atqui ſic habeto, nullam me epiſtolam accepiſſe tuam poſt comitia iſta præclara, quæ me lætitia extulerunt: ex quo vereor ne idem eveniat in meas literas. Equidem nunquam domum miſi unam epiſtolam, quin eſſet ad te altera: nec mihi eſt te jucundius quidquam, nec carius. (2) Sed balbi non ſumus: ad rem redeamus. Ut optaſti, ita eſt. Velles enim, (3) ais, tantummodo ut haberem negotii, quod eſſet ad laureolam ſatis. Parthos times, quia diffidis copiis noſtris. Ergo ita accidit. Nam Parthico bello nuntiato, locorum quibuſdam anguſtiis & natura montium fretus, ad

Ama-

ARG. Querendo de tabellariis, occulte Cælium negligentiæ literarum accuſat: res ſuas in Amano geſtas narrat: &, ne provincia prorogetur, rogat: de rep. cupit certior fieri. *Anno* U. C. 702.

(1) *De te quia quod ſperabam; de Hillo, (balbus enim ſum) quod non putaram*) In ep. 4. lib. 8. Cælius de Hirro competitore ſuo loquens ita ſcripſerat: *Spero te celeriter auditurum & de nobis: quod ſperaſti, & de illo, quod vix ſperare auſus es.* Quibus verbis reſpondens, eadem pene repetit. Et quia ſcripſerat Cælius, *de illo*, facete & falſe adſpirationem Cicero addidit, ut Hirri nomen, more balborum, qui *r* litteram exprimere non poſſunt, enunciaret. *Manut.*

(2) *Sed balbi non ſumus*) Sic ludit, quia ſequitur *rem* & *redire*: quaſi balbi ad rem redire metuant, quod pronunciare non poſſunt. *J. F. Gronov.*

(3) *Ais*) Lib. VIII. ep. 5.

Digitized by Google

Amanum exercitum adduxi, ſatis probe ornatum (4) auxiliis, & quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis noſtri. Multum eſt enim in his locis: Hiccine eſt ille, (5) qui urbem? (6) quem ſenatus? noſti (7) cætera. Cum veniſſem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo (8) communis eſt, (9) diviſus aquarum divortiis; Caſſius (10) noſter, quod mihi magnæ voluptati fuit, feliciter ab Antiochia hoſtem (11) rejecerat. Bibulus provinciam acceperat. Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amanienſes, hoſtes ſempiternos. Multi occiſi, capti, reliqui diſſipati: caſtella munita, improviſo adventu capta & incenſa. Ita (12) victoria juſta *Imperator* appellatus apud Iſſum (quo in loco ſæpe, ut te audivi, (13) Clitarchus tibi (14) narravit, Darium ab Alexandro eſſe ſuperatum) adduxi exercitum ad (15) infeſtiſſimam Ciliciæ partem. Ibi quintum & viceſimum jam diem aggeribus, (16) vineis, turribus oppugnabam oppidum munitiſſimum Pindeniſſum, tantis opibus, tantoque negotio, ut mihi ad ſummam gloriam nihil deſit niſi nomen oppidi: quod ſi, ut ſpero, cepero, tum vero literas publice mittam. Hæc ad te in præſenti ſcripſi, ut ſperes te aſſequi id, quod optaſſes. Sed, ut redeam ad Parthos, hæc æſtas habuit hunc exitum ſatis felicem: ea quæ ſequitur, magno eſt in timore. Quare, mi Rufe, vigila, primum ut mihi ſuccedatur: ſin id erit, ut ſcribis, & ut ego arbitror, (17) ſpiſſius: illud, quod facile eſt, ne quid mihi temporis prorogetur. De republica ex tuis literis, ut antea tibi ſcripſi, cum præſentia,

F 2

---

(4) *Auxiliis*) Sociorum populorum, id eſt, Galatarum, Piſidarum, Lyciorum, quos nominat epiſt. 5. lib. VI. ad Attic. Nam Dejotarum cum omnibus ſuis copiis ad eum venientem, certiorem Cicero fecit, non videri eſſe cauſam, cur abeſſet a regno. Quod ad Catonem ep. 4. lib. XV. ſcripſit. *Manut.*

(5) *Qui urbem?*) Servavit ab inſidiis Catilinæ, &c. *Idem.*

(6) *Quem ſenatus?*) Decreto laudavit honorificentiſſimo, &c. *Idem.*

(7) *Cætera*) Quæ in nos, ob res in conſulatu præclare geſtas, conferri ſolent. *Idem.*

(8) *Communis eſt*) Cum ejus pars ad Syriam, Bibuli provinciam, altera ad Ciliciam, cui Cicero præerat, pertineret. Strabo, & alii. *Idem.*

(9) *Diviſus aquarum divortiis*) Ut ad Syriam ab una parte, ad Ciliciam ab altera pertineret, defluentibus aquis diſtributus. Cum enim aquæ dividuntur, divortium earum fit. Sic epiſt. 20. ad Attic. lib. 5. *Ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum divortio dividit.* Flaccus etiam Siculus in libro de limitibus, *divergia* aquarum dixit, eadem ſignificatione: quod in diverſas partes *vergant*, & vertantur aquæ: unde *divergium*, & *divortium*. Idem.

(10) *Caſſius noſter*) C. Caſſius, qui poſtea Cæſarem occidit. Is M. Craſſi quæſtor in Syria fuerat: quo interfecto, reliquias copiarum Antiochiam deduxit. *Idem.*

(11) *Rejecerat*) Vide ad Att. V. 20.

(12) *Victoria juſta*) Certum hoſtium numerum eſſe oportuit, quo cæſo Imperatoris nomen conſequerentur. *Manut.*

(13) *Clitarchus*) Hiſtoricus, Alexandri comes in Perſica expeditione, ut ait Plinius lib. 6. cap. 31. Ejus probatum eſſe ingenium, fidem vituperatam, oſtendit Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Idem.*

(14) *Narravit*) Argute: pro, *legiſti apud Clitarchum*. Idem.

(15) *Infeſtiſſimam*) Latrociniis. *Idem.*

(16) *Vineis*) Inſtrumentum bellicum fuit, quo tecti milites audacius ad mœnia ſubibant. *Idem.*

(17) *Spiſſius*) Hæc meliores libri, alii *ſerius* habent. Eadem ſententia. Nam *ſpiſſo*, præter denſitatis notionem, etiam tarditatis eſt, ut multis exemplis probavit Nonius Marcellus. *Cellarius.* Et, quoniam *ſpiſſis* liquida opponuntur, factum eſt, ut *liquido* pro *facile* uſurpetur. *Manut.*

Digitized by Google

tia, tum etiam futura magis expecto. Quare ut ad me omnia quam diligentiſſime perſcribas, te vehementer rogo. Vale.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XI. PUTARESNE unquam accidere poſſe, ut mihi verba deeſſent, neque ſolum iſta (1) veſtra oratoria, ſed hæc etiam levia, noſtratia? Deſunt autem propter hanc cauſam, quod mirifice ſum ſollicitus, quidquam de provinciis decernatur. Mirum me deſiderium tenet urbis, incredibile meorum, atque in primis tui; ſatietas autem provinciæ: vel quia videmur eam famam conſecuti, ut non tam acceſſio quærenda, quam fortuna metuenda ſit: vel quia totum negotium non eſt dignum viribus noſtris, qui majora onera in republica ſuſtinere & poſſimus, & ſoleamus: vel quia belli magni timor impendet, quod videmur effugere, ſi ad conſtitutam diem decedemus. (2) De pantheris, per eos qui venari ſolent, agitur mandato meo diligenter: ſed mira paucitas eſt: & eas, quæ ſunt, valde ajunt queri, quod nihil cuiquam (3) inſidiarum in mea provincia, niſi ſibi, fiat. Itaque conſtituiſse dicuntur (4) in Cariam ex noſtra provincia decedere. Sed tamen ſedulo fit, & in primis a Patiſco. Quidquid erit, tibi, erit: ſed quid eſset plane, neſciebamus. Mihi, mehercule, magnæ curæ eſt ædilitas tua: ipſa dies me admonebat: ſcripſi enim hæc (5) ipſis Megalenſibus. Tu velim ad me de omni reipublicæ ſtatu quam diligentiſſime perſcribas. Ea enim certiſſima putabo, quæ ex te cognovero. Vale.

M. T. C.

ARG. Prorogationis metu ſollicitus ob varias cauſas, de pantheris, in ludos ædilis Cælii capiendis ſcribit: & ſibi res urbanas perſcribi poſtulat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Veſtra oratoria*) Jocatur; quia Cælius quoque locum inter oratores obtinebat. *Manutius*. Vide infra, ad epiſtolam 1. libri 8.

(2) *De pantheris*) Quas Cælius petierat, ut ludis ſuis, id eſt Romanis, daret. Epiſt. 2. 4. 6. 7. 9. lib. 8. *Idem*.

(3) *Inſidiarum*) Ludit eleganter, & ſuæ laudis aliquid admiſcet, quaſi hæ feræ doleant ſe non ſentire ſolas felicitatem provinciæ, præſide Cicerone, & cum latronem aut inſidiatorem nemo ibi metuat ob vigilantiam & juſtitiam proconſulis, ſibi tranquillis eſſe non licere, ſed inſidiis patere venantium. *J. F. Gronov.*

(4) *In Cariam*) Quæ extra Ciceronis juriſdictionem eſſet. *Cellarius*

5. *Ipſis Megalenſibus*) Et Megalenſes & Romani ludi ad ædiles curules pertinebant: ut in Dione legimus, lib. 39. Dies igitur Megalenſium, qui dabantur Aprili menſe, Ciceronem admonebat ludorum Romanorum, quos Cælius Septembri menſe daturus erat. *Manut.* De ludis Megalenſibus, ſive Megaleſiis, Livius XXIX. 14. Ovid. Faſt. IV. 179. &c.

Digitized by Google

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDIILI CURULI, S. D.

XII. SOLLICITUS equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ (1) Quinquatrus afferebantur. Nam citeriora nondum audiebamus. Sed tamen nihil me magis ſollicitabat, quam in his moleſtiis non me, ſi quæ ridenda eſſent, ridere tecum. Sunt enim multa; ſed ea non audeo ſcribere. Illud moleſte fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum literarum. Quare etſi, cum tu hæc leges, ego jam annuum munus confecero, tamen obviæ mihi velim ſint literæ tuæ, quæ me erudiant de omni republica, ne hoſpes plane veniam. Hoc melius, quam tu, facere nemo poteſt. (2) Diogenes tuus, homo modeſtus, a me cum Philone (3) Peſſinunte diſceſſit. Iter habebant ad Dejotarum regem: quanquam omnia nec benigna, nec copioſa cognorant. Urbem, urbem, mi Rufe, cole; & in iſta luce vive. Omnis peregrinatio (quod ego ab adoleſcentia judicavi) obſcura, & ſordida iis, quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe. Quod cum probe ſcirem, utinam in ſententia permanſiſſem. Cum una, mehercule, ambulatiuncula, atque uno ſermone noſtro omnes fructus provinciæ non confero. Spero me integritatis laudem conſecutum. Non erat minor ex contemnenda, quam ex conſervata provincia. Spem triumphi? inquis. (4) Satis glorioſe triumpharem, ſi non eſſem quidem tamdiu in deſiderio rerum mihi cariſſimarum. Sed (ut ſpero) propediem te videbo. Tu mihi obviam mitte epiſtolas te dignas. Vale.

M. T. C.

ARG. Appropinquante diſceſſu ex provincia, urbem deſiderat, cujus fructus provincialibus præfert: & obviam ſibi literas mitti poſtulat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Quinquatrus*) Dictum fortaſſe nominandi potius, quam ut alii putarunt, generandi caſu. Mallem tamen, *Quinquatribus*: ut intelligatur dies, quo geſtæ ſunt res, non quo allatæ, cum inferat: *Citeriora nondum audiebamus*. Quinquatrus autem, quinque dies feſti fuerunt, Minervæ dicati. Ovid. lib. 3. Faſt.

Una dies media eſt, & fiunt ſacra Minerva,
Nomina qua a junctis quinque diebus habent.

Varro *Quinquatrum diem* ait appellatum, quod erat poſt diem quintum Id. Mart. id eſt, XIV. Kal. Apr. & quanquam ex Ovidio conſtet, *quinquatrus* fuiſſe quinque dies: tamen, cum Cicero *quinquatrus* nominat, non ſemper eos omnes dies, ſed interdum primum duntaxat eorum ſignificat, ut Famil. XII. 25. & ad Att. IX. 9. *Manutius*.

(2) *Diogenes tuus cum Philone*) Diogenes Græcus, amicus Cælii, non libertus: Philo autem libertus. Epiſt. 7. lib. VIII. *Idem*.

(3) *Peſſinunte*) Peſſinus oppidum Phrigiæ, clarum templo Matris magnæ Deum, cujus ad urbem Romam translata ſtatua eſt, ad Ciceronis provinciam pertinuit; qui duas in majore Phrygia διοικήσεις habuit, unam ultra Mæandrum flumen, alteram citra. *Idem*.

(4) *Satis*) Pro omni triumpho duco, non tamdiu abeſſe a meis. *J. F. Gronov.*

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XIII. RARAS tuas quidem, (fortaſſe enim non perferuntur) ſed ſuaves accipio literas. Vel quas proxime acceperam, quam prudentes, quam multi & officii, & conſilii? Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas; tamen confirmantur noſtra conſilia, cum ſentimus prudentibus fideliterque ſuadentibus idem videri. Ego Appium (ut ſæpe tecum locutus ſum) valde diligo: meque ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, ut (1) ſimultatem depoſuimus, ſenſi. Nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuavis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. Mea vero officia ei non defuiſſe, tu es teſtis: quoniam κωμικὸς μάρτυς (ut opinor) occidit (2) Phania: & mehercule etiam pluris eum feci, quod te amari ab eo ſenſi. Jam me (3) Pompeji totum eſſe ſcis. (4) Brutum a me amari intelligis. Quid eſt cauſæ, cur mihi non ſit in optatis complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis, (5) collegam meum præſertim, & in ipſa (6) collegii laude & ſcientia ſtudioſum mei? Hæc eo pluribus ſcripſi, quod mihi ſignificabant tuæ literæ, ſubdubitare, qua eſſem erga illum voluntate. Credo (7) te audiſſe aliquid. Falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti. (8) Genus inſtitutorum, & rationum mearum, diſſimilitudinem nonnullam habet cum illius adminiſtratione provinciæ: eo quidam ſuſpicati fortaſſe ſunt, animorum contentione, non opinionum diſſenſione, me ab eo diſcrepare. Nihil autem feci unquam, neque dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe vellem. Poſt hoc negotium autem, & temeritatem noſtri (9) Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epiſtola (10) veternus civitatis. Gaudebam ſane, & (11) congelaſſe no-

---

ARG. De literarum infrequentia modeſte quæſtus, amicitiam Appii Cælio excuſat, & rationibus defendit. Curionis inconſtantiam ſe prævidiſſe, provinciam recte confeciſſe, & urbis deſiderio nunc unice teneri dicit. *Anno* U. C. 703.

(1) *Simultatem*) Suſceptam ex eo, quod frater ejus P. Clodius capitali odio a Cicerone diſſideret. *Manut.*

(2) *Phania*) Appii libertus, de quo *Fam.* III. 1. Hunc autem vocat comicum teſtem, κωμικὸν μάρτυρα, nullam aliam ob cauſam, quam ob nomen perſonis ſcenicis imponi ſolitum. *Gron. Obſ. Eccl.* cap. 2.

(3) *Pompeji*) Cujus filius filiam Appii habebat uxorem. *Corradus.*

(4) *Brutum*) M. Brutum, Appii item generum. *Idem.*

(5) *Collegam meum*) In auguratu. *Idem.*

(6) *Collegii laude*) Cum ſcripſit Appius de jure augurali: quos libros ad Ciceronem miſit. Itaque hoc ſubjungit, *Studioſum mei.* Vide epiſt. 9. & 11. lib. III. *Manut.*

(7) *Te audiſſe aliquid*) Quaſi acta ejus in provincia ſucceſſor reſcidiſſem, & ſic ei me parum equum & benevolum demonſtraſſem. *J. F. Gronov.*

(8) *Genus inſtitutorum*) Eſt quædam diverſitas inter meum & illius propoſitum atque inſtitutum in regenda provincia. *Idem.* Hac de re ſcripſit ipſe ad Appium, lib. III. ep. 8. & ad Att. I. 6.

(9) *Dolabella*) Qui Appium reum fecerat. Vide lib. VIII. ep. 6.

(10) *Veternus*) Nimium quoddam otium, & negotiorum intermiſſio. Epiſt. 6. l. VIII. *Corrad.*

(11) *Congelaſſe*) Curionem Tribunum pl. adeo nihil movere, ut videatur defixus vel immobilis factus, inſtar aquæ congelatæ. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

noſtrum amicum lætabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo (12) chirographo. Quid ais? Cæſarem nunc defendit Curio? Quis hoc putaret præter me? Nam, ita vivam, putavi. Dii immortales, quam ego riſum noſtrum deſidero! Mihi erat in animo, quoniam juriſdictionem confeceram, civitates (13) locupletaram, publicanis etiam (14) ſuperioris luſtri reliqua, ſine ſociorum ulla querela, conſervaram, privatis, ſummis, infimis fueram jucundus, proficiſci (15) in Ciliciam nonis Maji: &, cum prima æſtiva attigiſſem, (16) militaremque rem collocaſſem, decedere ex ſenatus-conſulto. Cupio te ædilem videre, miroque deſiderio me urbs afficit, & omnes mei, tuque in primis. Vale.

(12. *Chirographo*) Cum in reliqua epiſtola amanuenſis opera uſus eſſet. *Manut.*
(13) *Locupletaram*) Qua ratione civitates locupletaverit, oſtendit epiſt. 2. lib. VI. ad Attic. *Idem.*
(14) *Superioris luſtri*) Provinciales homines vectigalia publicanis debebant ſuperioris etiam luſtri: quæ ut libenter ſolverent, Ciceronis opera & auctoritate factum eſt. Qua de re in eadem ad Att. ep. *Idem.*
(15) *In Ciliciam*) Ut ibi reliquam juriſdictionem abſolveret. *Idem.*
(16) *Militaremque rem collocaſſem*) Erat enim præſidium relinquendum, ſi quid Parthi conarentur. *Idem.*

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. D.

XIV. MARCO Fabio, viro optimo & homine doctiſſimo, familiariſſime utor, mirificeque eum diligo, cum propter ſummum ingenium ejus, ſummamque doctrinam, tum propter ſingularem modeſtiam. (1) Ejus negotium ſic velim ſuſcipias, ut ſi eſſet res mea. Novi ego vos (2) magnos patronos: hominem occidat oportet, qui veſtra opera uti velit. Sed in hoc homine nullam accipio excuſationem. Omnia relinques, ſi me amabis, cum tua opera Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer expecto, & deſidero: in primiſque quid agas, ſcire cupio. Nam jamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

M. T. C.

ARG. M. Fabium commendat diligenter: de urbanis rebus literas expectat. *Anno* U. C. 703.
(1) *Ejus negotium*) De Herculanenſi fundo, quem proſcriptum a fratre Q. Fabio eſſe, cum quo communem habebat, in Aſia audivit. Lib. IX. epiſt. 25. *Cellar.*
(2) *Magnos patronos*) Jocatur, Cælium in magnis cauſidicis ponens, qui leviores cauſas, ut Fabii erat, non ſuſcipiunt, ſed homicidii, majeſtatis, magnorumque criminum reos tueantur. *Idem.* Ut epiſt. 11. cum dixit, *iſta veſtra oratoria.*

Digitized by Google

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. P. D.

XV. NON potuit accuratius agi, nec prudentius, quam actum eſt a te cum Curione de (1) ſupplicatione: &, mehercule, confecta res ex ſententia mea eſt, cum celeritate, tum quod (2) is qui erat iratus, competitor tuus, & idem meus, aſſenſus eſt (3) ei, qui ornavit res noſtras divinis laudibus. Quare ſcito me ſperare ea (4) quæ ſequuntur: ad quæ tu te para. Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. Nam (5) ea, quæ ſperas Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe, ſcio, (6) cui tuæ epiſtolæ reſpondeant. Quid ſi meam legas, quam ego tum (7) ex tuis literis miſi ad Appium? Sed quid agas? Sic vivitur. Quod actum eſt, dii approbent. Spero fore jucundum generum nobis: multumque in eo tua nos humanitas adjuvabit. Reſpublica me valde ſollicitat: faveo Curioni: Cæſarem (8) honeſtum eſſe cupio: pro Pompejo emori poſſum. Sed tamen ipſa republica nihil mihi eſt carius: (9) in qua tu non valde te jactas. Diſtrictus enim mihi videris eſſe, quod & bonus civis, & bonus amicus es. Ego de provincia decedens quæſtorem (10) Cælium præpoſui provinciæ. Puerum? inquies. At quæſtorem, at nobilem adoleſcentem, at (11) omnium fere exemplo: neque erat ſuperiore honore uſus, quem præficerem. (12) Pontinius multo ante diſceſſerat. A Quinto fratre impetrari non poterat: quem tamen ſi reliquiſſem, dicerent iniqui, non me plane poſt annum, ut ſenatus voluiſſet, de provincia deceſſiſſe: quoniam alte-

---

ARG. Ad plures Cælii epiſtolas reſpondet, præſertim XI. & XIII. libri octavi: hoc eſt de ſupplicatione, de filiæ & Dolabellæ nuptiis: quibus addit de quæſtore Cælio provinciæ præfecto: de Ocella, & aliis. *Anno* U. C. 703.

(1) *Supplicatione*) Diis decernenda, Ciceronis nomine, pro victoria.

(2) *Is*) Hirrus, Ciceronis competitor in Auguratu, & Cælii in Tribunatu.

(3) *Ei*) M. Catoni. *Manutius*.

(4) *Quæ ſequuntur*) Triumphum ſignificat: qui plerique poſt ſupplicationem dabatur. *Idem*.

(5) *Ea*) Vitia quædam Dolabellæ, quibus illum ſibi antea parum utilem fuiſſe, & emendatum iri pudore Tulliæ, ſcripſerat Cælius. *Idem*.

(6) *Cui tuæ epiſtolæ reſpondeant*) *Reſpondere* valet hic, conſentire, convenire. Scio, cum qua congruat hæc epiſtola. Eſt autem ordo: ſcio cui tuæ epiſtolæ reſpondeant ea, quæ ſcribis Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe. Ut dandi caſu, *Tuæ epiſtolæ*, dictum ſit, non nominandi, ut acceperunt ii, qui elegantiſſimum loquendi genus non agnoverunt: unde temeritas, mutandique libido nata eſt. *Idem*.

(7) *Ex tuis literis*) Senſus eſt: Cujus argumentum petii & hauſi ex tuis literis.

(8) *Honeſtum*) Hoc eſt: volo Cæſaris dignitatem ſalvam & inviolatam manere. *Grævius*.

(9) *In qua tu non valde te jactas*) In qua tu non multum laboras & contendis, non multum ejus rebus & negotiis te immiſces, ſed quieſcis quaſi. Cælius ad Ciceronem VIII. ad Fam. 10. *Curionem video dupliciter ſe jactaturum: primum ut aliquid Cæſari adimat, deinde ut aliquid Pompejo tribuat*. Id.

(10) *Cælium*) C. Cælium, ad quem ſcribit epiſtolam ultimam hujus libri. *Man.*

(11) *Omnium fere exemplo*) Plerique enim, de provincia decedentes, præponere quæſtorem ſolebant. Epiſt. 18. *Idem*.

(12) *Pontinius*) Qui legatus fuerat Ciceronis, & Cælium honore ſuperabat, non quod legatus, ſed quod præturam geſſerat, atque etiam de Allobrogibus triumphaverat. *Idem*. Alias *Pontinus*.

Digitized by Google

alterum me reliquiſsem. Fortaſse etiam illud auderent, ſenatum eos voluiſse provinciis præeſse, qui antea non præfuiſsent: fratrem meum triennium Aſiæ præfuiſse. Denique nunc ſollicitus non ſum: ſi fratrem reliquiſſem, omnia timerem. Poſtremo non tam mea ſponte, quam potentiſſimorum (13) duorum exemplo, qui (14) omnes Caſſios Antonioſque (15) complexi ſunt, hominem adoleſcentem non tam allicere volui, quam alienare nolui. Hoc tu meum conſilium laudes neceſſe eſt: mutari non poteſt. (16) De Ocella parum ad me plane ſcripſeras: & (17) in actis non erat. Tuæ res geſtæ ita notæ ſunt, ut trans montem Taurum etiam de (18) Matrinio ſit auditum. Ego, niſi quid me Eteſiæ morabuntur, celeriter (ut ſpero) vos videbo. Vale.

(13) *Duorum*) Pompeji, & Cæſaris.
(14) *Omnes Caſſios Antonioſque*) Q. Caſſium Longinum, Pompeji in Hiſpania Quæſtorem intelligit, & M. Antonium in Hiſpania Cæſaris Quæſtorem: auctore Dione lib. XLV. *Corradus*.
(15) *Complexi ſunt*) Sunt qui in ſenſu horum verborum tradendo non parum decepti ſint: non enim narrat Cicero, ſe idcirco Cælium præpoſuiſſe provinciæ, quod vellet ſibi gratiam reliquorum ejuſdem familiæ conciliare, neque arbitratur Pompejum & Cæſarem id conſilium in præficiendis Quæſtoribus ſequutos fuiſſe: ſed inquit, ſe id pene feciſſe coactum exemplo potentiſſimorum virorum, qui Quæſtores ſuos omni ratione qua potuerunt, ornarunt, & illorum gratiam omni benevolentiæ genere iniverunt: id enim eſt *complexi ſunt*. Niſi enim Quæſtorem & ipſe præpoſuiſſet, timebat illum iratum, qui iniquo animo tuliſſet ſe honorem illum a Cicerone impetrare non potuiſſe, quem antea Quæſtores Caſſius & Antonius a ſuis procoſſ. & Impp. accepiſſent. *Victorius*.
(16) *De Ocella*) Vide lib. VIII. ep. 7.
(17) *In actis*) Quibus urbanæ res ſingulorum dierum ſcribebantur. *Manut.*
(18) *Matrinio*) Qua de re agatur, interpretes non docent: ſed volunt hunc fuiſſe ædilitium Cælii ſcribam.

M. T. C. IMP. M. CÆLIO, ÆDILI CURULI, S. P. D.

XVI. MAGNO dolore me affeciſſent (1) tuæ literæ, niſi jam & ratio ipſa depuliſſet omnes moleſtias, & diuturna deſperatione rerum obduruiſſet animus ad dolorem novum. Sed tamen, quare acciderit, ut ex meis ſuperioribus literis id ſuſpicarere, quod ſcribis, neſcio. Quid enim fuit in illis præter querelam temporum, quæ non animum meum magis ſollicitum haberet, quam tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipſe videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, ut me exiſtimares aut tam improvidum, qui (2) ab excitata fortuna ad inclinatam & prope jacentem deſciſcerem: aut tam inconſtantem, ut collectam gratiam (3) florentiſſimi hominis effunderem, a meque ipſe deficerem, &, quod initio, ſem-

ARG. Cicero ex provincia regreſſus, Cælio videbatur nimium ad Pompejum propendere, quod diſſuaſit illi epiſt. 16. lib. VIII. cui Cicero reſpondet, ſe pacem & otium malle, quam caſtra ſequi; etiam cauſas ſiniſterioris ſuſpicionis oſtendit, & refutat. *Anno* U. C. 704.

(1) *Tuæ literæ*) Lib. VIII. epiſt. 16.
(2) *Ab excitata fortuna ad inclinatam*) Excitata Cæſaris, inclinatam Pompeji: cum Cæſar Italiam, ejecto Pompejo teneret. *Manut.*
(3) *Florentiſſimi hominis*) Cæſaris.

Digitized by Google

ſemperque fugi, civili bello intereſſem. Quod eſt igitur meum triſte conſilium? ut diſcederem fortaſſe in aliquas ſolitudines? Noſti enim non modo ſtomachi mei, cujus tu ſimilem quondam habebas, ſed etiam oculorum, in hominum inſolentium indignitate, faſtidium. Accedit etiam moleſta hæc pompa lictorum meorum, (4) nomenque imperii, quo appellor. Eo ſi onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus eſſem. Sed incurrit hæc noſtra laurus non ſolum in oculos, ſed jam etiam in voculas malevolorum. Quod cum ita eſſet, nihil tamen unquam (5) de profectione, niſi vobis approbantibus, cogitavi. Sed mea (6) prædiola tibi nota ſunt: in his mihi neceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus ſim. (7) Quod autem in maritimis facillime ſum; moveo nonnullis ſuſpicionem, velle me navigare: quod tamen fortaſſe non nollem, ſi poſſem ad otium. Nam ad bellum quidem qui convenit? præſertim (8) contra eum, cui ſpero me (9) ſatisfeciſſe: (10) ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo poteſt? Deinde ſententiam meam tu facillime perſpicere potuiſti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam veniſti. Non enim te celavi ſermonem (11) T. Ampii: vidiſti, quam abhorrerem ab urbe relinquenda, cum audiſſem. Nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpeſſurum, quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? nonne omnia potius, ut in ſententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te exiſtimare, me ex his miſeriis nihil aliud quærere, niſi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluiſſe, quam pacem: ea deſperata, nihil tam fugiſſe, quam arma civilia. Hujus me conſtantiæ puto fore ut nunquam pœniteat. Etenim memini, in hoc genere gloriari ſolitum eſſe familiarem noſtrum Q. Hortenſium, quod nunquam bello civili interfuiſſet. Hoc noſtra laus erit illuſtrior, quod illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id exiſtimari poſſe non arbitror. Nec me iſta terrent, quæ mihi a te ad timorem fidiſſime, atque amantiſſime proponuntur. Nulla eſt enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego a republica meis privatis

vatis

---

(4) *Nomenque imperii*) Nomen imperatoris, quod victoria meruerat: lictoreſque & faſces laureati. *Collar.*

(5) *De profectione*) Ad Pompejum, in Græciam. Jam enim mare tranſierat. *Man.*

(6) *Prædiola*) Propinqua mari: de quibus vide epiſt. 14. & 28. lib. XIV. *Idem.*

(7) *Quod ... facillime*) Id eſt, quod in maritimis prædiis libenter maneo, quod valde delector villis meis, quæ mari propinquæ ſunt: non exiſtimantes me id facere inductione animi, ſuſpicantur me id facere quod navigationem expectem, & hinc avolare cupiam. *Corradus.*

(8) *Contra eum*) Cæſarem. *Manut.*

(9) *Satisfeciſſe*) Quod adhuc me cum Pompejo non conjunxerim, nec intereſſe bello voluerim. *Idem.*

(10) *Ab eo*) Et in quo ſtandum mihi eſſet ab eo, vel ab ejus partibus, nempe Pompejo. *J. F. Gronovius.* Fortaſſe; *ad eum*, ſcilicet, Pompejum, cui ſatisfacere nunc non poſſum, quia nimis ſero venio. *Grav.*

(11) *T. Ampii*) Balbi, ad quem ſcribit l. VI. epiſt. 12. Cujus ſermo haud dubie minax & immoderatus de bello utique gerendo. Unde Cæſariani hunc T. Ampitm *Tubam belli civilis* poſt victoriam appellabant. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

vatis & domeſticis incommodis libentiſſime, vel iſtis ipſis, quæ tu me mones ut caveam, redemiſſem. Filio meo, quem tibi carum eſſe gaudeo, ſi erit ulla reſpublica, ſatis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei. Sin autem nulla erit: nihil accidet ei ſeparatim a reliquis civibus. Nam quod rogas, ut reſpiciam generum meum, adoleſcentem optimum, mihique cariſſimum: an dubitas, cum ſcias, quanti cum illum, tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementiſſime ſollicitet? & eo magis, quod in communibus miſeriis hac tantum obleǔtabar ſpecula, Dolabellam meum, vel potius noſtrum, fore ab iis moleſtiis, quas *(12)* libertate ſua contraxerat, liberum. Velim quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos ſibi, quam mihi ipſi ſocero non honeſtos. Itaque neque ego hunc *(13)* Hiſpanienſem caſum expecto, de quo mihi exploratum eſt ita eſſe, ut tu ſcribis: nec quidquam *(14)* aſtute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus. Sin autem non erit, in eaſdem ſolitudines tu ipſe (ut arbitror) venies, in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego fortaſſe vaticinor, & hæc omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim deſperationes eorum, qui ſenes erant, adoleſcente me. Eos ego fortaſſe nunc imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita ſit. Sed tamen (15) togam prætextam texi Oppio puto te audiſſe. Nam Curtius noſter (16) dibaphum cogitat: ſed eum (17) infector moratur. Hoc adſperſi, ut ſcires me tamen in ſtomacho ſolere ridere. Dolabellæ, quod ſcripſi, (18) ſuadeo videas, tanquam ſi tua res agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuſcunque erimus in terris, ut nos, liberoſque noſtros ita tueare, ut amicitia noſtra & tua fides poſtulabit. Vale.

(12) *Libertate*) Accuſatione Appii Pulchri, qua Pompejum, Brutum, alioſque offenderat. Sic legunt & interpretantur Lambinus, Grævius, Cellarius. Alii vero legunt *liberalitate*. Erit liber Dolabella, inquit J. F. Gronovius, ab iis moleſtiis, hoc eſt, a vexantibus creditoribus, propter æs alienum cui eum immodici ſumptus illigarant. Ceſſabant enim judicia bello civili. Sic Manutius quoque.

(13) *Hiſpanienſem caſum*) Eventum belli Cæſaris contra Pompeji in Hiſpania legatos, Afranium & Petrejum. *Cellar.*

(14) *Aſtute*) Aſtute agerem, ſi exitum Hiſpanienſis belli expectarem, ut ex eo vel manendi, vel diſcedendi conſilium caperem; manendi, ſi Cæſar vinceret; diſcedendi, ſi duriore fortuna idem uteretur. *Man.*

(15) *Togam prætextam*) Veſtem conſularem. Parari conſulatum Oppio uni comitum Cæſaris: quem ſalva Rep. non erat habiturus. *J. F. Gronov.*

(16) *Dibaphum*) Auguratum arbitror. *Manutius*.

(17) *Infector*) Vel de Cæſare dicitur, vel de ipſo populo, cujus ſuffragiis hoc tempore auguratus dabatur lege, quam tulerat T. Atius Labienus. *Idem*.

(18) *Suadeo videas*) Velim cures.

M. T. C. IMP. CANINIO SALLUSTIO PROQUÆSTORI S. D.

XVII. LITERAS a te mihi ſtator tuus reddidit Tarſi ante diem XVI. Kal. Sextiles. His ergo ordine, ut videris velle, reſpondebo. De ſucceſſore meo nihil audivi, nec quemquam fore arbitror. Quin ad diem decedam, nulla cauſa eſt, præſertim ſublato metu Parthico. Commoraturum me nuſquam ſane arbitror. Rhodum, Ciceronum cauſa puerorum, acceſſurum puto: neque id tamen certum. Ad urbem volo quam primum venire: ſed tamen iter meum, reipublicæ & rerum urbanarum ratio gubernabit. Succeſſor tuus non poteſt ita maturare ullo modo, ut tu me in Aſia poſſis convenire. (1) De rationibus referendis, non erat incommodum te nullam referre; quam tibi ſcribis a Bibulo fieri poteſtatem. Sed id vix mihi videris per legem Juliam facere poſſe: quam Bibulus certa quadam ratione non ſervat: tibi magnopere ſervandam cenſeo. Quod ſcribis, Apamea præſidium deduci non oportuiſſe, videbam idem cæteros exiſtimare: moleſteque ferebam, de ea re (2) minus commodos ſermones malevolorum fuiſſe. Parthi tranſierint, necne, præter te video dubitare neminem. Itaque omnia præſidia, quæ magna & firma paraveram, commotus hominum non dubio ſermone dimiſi. Rationes mei quæſtoris, nec verum fuit me tibi mittere, nec tamen erant confectæ. Eas nos Apameæ deponere cogitabamus. De præda mea, præter (3) quæſtores urbanos, id eſt, populum Romanum, teruncium nec attigit, nec tacturus eſt quiſquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi & populo cautum ſit ſine vecturæ periculo. Quod ſcribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ; nihil eſt quod in iſto genere cuiquam poſſim commodare. Omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda, a præfectis: quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curetur. Quod quæris, quid exiſtimem de legionibus, quæ decretæ ſunt in Syriam: antea dubitabam venturæne eſſent; nunc mihi non eſt dubium, quin, ſi antea auditum erit etiam eſſe in Syria, venturæ non ſint. Marium quidem ſucceſſorem tarde video eſſe venturum; propterea quod ſenatus ita decrevit, ut cum legionibus iret. Uni epiſtolæ reſpondi: venio ad alteram. Petis, ut Bibulo te quam diligen-

---

ARG. Salluſtii, qui Bibuli proconſulis Syriæ quæſtor erat, binis literis reſpondet: prioribus, ad ſingula eo ordine quo rogaverat: poſterioribus, cauſas exponendo, quare illum Bibulo commendare non debeat, cui tamen morem gerit. *Anno* U. C. 703.

(1) *De rationibus referendis*) Lex Julia, quam C. Julius Cæſar conſul tulerat, provinciarum rationes referri jubebat. Eam legem, quia contra auſpicia lata eſſet, Bibulus Cæſaris inimicus, ſervare nolebat, quem Salluſtius decreverat imitari. Ep. 20. lib. V. & orat. in Piſonem. *Manut.*

(2) *Minus commodos*) Cum aliqua contumelia, parum gratos. *Idem.*

(3) *Quæſtores urbanos*) Ad quos, Romam reverſus, prædam in bello factam deferre cogitabat. Hoc modo conjungendum: Præter quæſtores urbanos, ne teruncium quidem tacturus eſt quiſquam. *Idem.*

Digitized by Google

gentiſſime commendem: in quo mihi voluntas non deeſt: ſed locus eſſe videtur tecum expoſtulandi. Solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo ſunt, certiorem me nunquam feciſti, quam valde Bibuli voluntas a me ſine cauſa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, cum magnus Antiochiæ metus eſſet, & magna ſpes in me, atque in exercitu meo, ſolitum dicere, quidvis ſe perpeti malle, quam videri eguiſſe auxilio meo. Quod ego officio quæſtorio te adductum reticere de prætore tuo, non moleſte ferebam: quanquam, quemadmodum tractarere, audiebam. Ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello ſcriberet, ad me literam nunquam miſit: ad quem intelligebat ejus belli periculum pertinere. Tantum de auguratu filii ſui ſcripſit ad me: in quo ego (4) miſericordia commotus, & quod ſemper amiciſſimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quam humaniſſime ſcriberem. Ille ſi omnibus eſt malevolus, (quod nunquam exiſtimavi) minus offendor in me: ſin autem a me eſt alienior, nihil tibi meæ literæ proderunt. Nam ad ſenatum quas Bibulus literas miſit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, ſibi ſoli attribuit: ſe ait curaſſe, ut cum quæſtu populi pecunia (5) permutaretur. Quod autem meum erat proprium, ut (6) alariis (7) Tranſpadanis uti negarem, id etiam populo ſe remiſiſse ſcribit. Quod vero illius erat ſolius, id mecum communicat: *Equitibus auxiliariis*, inquit, *cum amplius frumenti* (8) *poſtularemus*. Illud vero puſilli animi, & ipſa malevolentia jejuni atque inanis, quod (9) Ariobarzanem, quia ſenatus per me regem appellavit, mihique commendavit, iſte in literis non regem, ſed regis (10) Ariobarzanis filium appellat. Hoc animo qui ſunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem geſſi: literas ad eum ſcripſi, quas cum acceperis, facies quod voles. Vale.

(4) *Miſericordia*) Bibulo duobus filiis orbato. De quibus Val. Max. IV. 1. *Idem*.
(5) *Permutaretur*) Alibi ſolvatur.
(6) *Alariis*) Erant in exercitu duo genera equitum, legionarii, & auxiliares. *Alarii* dicebantur auxiliares, quod iis, tanquam alis pedites regerentur. Cincius apud Gellium, *Ala dicta exercitus, equitum ordines; quod circum legiones dextra ſiniſtraque, tanquam ala avium corporibus locabantur*. Et Servius in illud Virg. lib. 4. Æn. *Dum trepidant alæ*: ſubjunxit hæc: *Alæ, equites, ob hoc alæ dicti, quia pedites tegunt alarum vice*. Manut.
(7) *Tranſpadanis*) Trans Padum lectis, ut contra Parthos mitterentur. *Idem*.
(8) *Poſtularemus*) Quod ſuo & Ciceronis nomine loquebatur Bibulus, id Ciceroni diſplicet, qui commeatum ſuis militibus ſuppeditarat. *Quarterius*.
(9) *Ariobarzanem*) Regem Cappadociæ, Cicerone conſule referente, appellatum. *Idem*.
(10) *Ariobarzanis*) Quem Mithridates regno bis expulit: quem Romani bis reſtituerunt; ſemel Sylla, iterum Pompejus. *Idem*.

M. T. C. IMPERATOR Q. THERMO PROPRÆTORI S. D.

XVIII. OFFICIUM meum erga Rhodonem, cæteraque mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi homini gratiſſimo grata eſſe vehe-

ARG. Aſiæ proprætori ſuadet, ut decedens quæſtorem potius, quam legatum, provinciæ præficiat. *Anno* U. C. 703.

vehementer gaudeo: mihique ſcito in dies majori curæ eſſe dignitatem tuam: quæ quidem a te ipſo integritate & clementia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe videatur. Sed mihi, magis magiſque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, ut ad me venit, oſtendi: graves te ſuſcepturum inimicitias, ſi adoleſcens potens & nobilis a te (1) ignominia affectus eſſet. Et hercle ſine dubio erit ignominia: habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipſo vincit viros optimos, hominesque innocentiſſimos, legatos tuos, quod & quæſtor eſt, & quæſtor tuus. Nocere tibi iratum (2) neminem poſſe perſpicio: ſed tamen tres fratres ſummo loco natos, promptos, non indiſertos, te nolo habere iratos, jure præſertim, quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore. Tempora autem reipublicæ qualia futura ſint, quis ſcit? Mihi quidem turbulenta videntur fore. Cur ego te velim incidere in terrores tribunitios, præſertim cum ſine cujuſquam reprehenſione quæſtoriis legatis quæſtorem poſſis anteferre? Qui ſi dignum ſe majoribus ſuis præbuerit (ut ſpero, & opto) tua laus ex aliqua parte fuerit: ſin quid offenderit, ſibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, quod (3) in Ciliciam proficiſcebar, exiſtimavi me ad te oportere ſcribere. Tu quod egeris id velim dii approbent. Sed, ſi me audies, vitabis inimicitias, & (4) poſteritatis otio conſules: Vale.

(1) *Ignominia*) Si provinciæ non præponatur, cum decedes. Nam quæſtor legatos honoris gradu ſuperabat. *Manut.*

(2) *Neminem*) Legatorum. *Cellarius.*

(3) *In Ciliciam*) Erat igitur in Aſia; cujus tres diœceſes provinciæ ſuæ attributas eſſe, ſcribit epiſt. 67. lib. XIII. Erat autem Laodiceæ, ubi manſit ad Idus Maji: quod ſignificat epiſt. ult. lib. V. ad Att. & 2. lib. VI. ad eundem. Ergo ſcripta eſt epiſtola non quibus conſulibus Cicero ivit in provinciam, Sulpicio & Marcello, ſed quibus deceſſit, Paulo & Marcello. *Manut.*

(4) *Poſteritatis otio*) Poſteri temporis otio. *Poſteritas* enim non ſolum poſteros, verum etiam poſterum tempus oſtendit: ut Orat. 1. in Catilinam: *Si mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris; video, quanta tempeſtas invidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus, recenti memoria ſcelerum tuorum, ac in poſteritatem impendeat.* Et infra ibidem: *An invidiam poſteritatis times?* Idem.

M. T. C. IMP. C. CŒLIO L. F. C. N. CALDO, QUÆST. DES. S. D.

XIX. CUM optatiſſimum nuntium accepiſſem, te mihi quæſtorem obtigiſſe; eo jucundiorem mihi eam ſortem ſperabam fore, quo diutius in provincia mecum fuiſſes. Magni enim videbatur intereſſe, ad eam neceſſitudinem, quam nobis ſors tribuiſſet, conſuetudinem quoque

ARGUMENTUM. C. Cælium, quæſtorem ſibi ſorte datum, hortatur, ut feſtinet ad ſe venire, antequam ipſe decedat. *Anno U. C. 703.*

Digitized by Google

que accedere. Poſteaquam mihi nihil neque a te ipſo, neque ab ullo alio de adventu tuo ſcriberetur, verebar ne id ita caderet, (quod etiam nunc vereor) ne ante, quam tu in provinciam veniſſes, ego de provincia decederem. Accepi autem a te miſſas literas in Cilicia, cum eſſem in caſtris, ante diem x. Kal. Quintiles, ſcriptas humaniſſime, quibus facile & officium & ingenium tuum perſpici poſſet. Sed neque unde, neque quo die datæ eſſent, atque quo tempore te expectarem, ſignificabant: nec is, qui attulerat, a te acceperat, ut ex eo ſcirem quo ex loco, & quo tempore eſſent datæ. Quæ cum eſſent incerta, exiſtimavi tamen eſſe faciendum, ut ad te ſtatores meos & lictores cum literis mitterem: quas ſi ſatis opportuno tempore accepiſti, gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quamprimum veneris. Nam quod ad me Curius, conſobrinus tuus, mihi (ut ſcis) maxime neceſſarius, quod item C. Virgilius propinquus tuus, familiariſſimus noſter, de te accuratiſſime ſcripſit, valet id quidem apud me multum, ſicuti debet hominum amiciſſimorum diligens commendatio: ſed tuæ literæ, de tua præſertim dignitate & de noſtra conjunctione, maximi ſunt apud me ponderis. Mihi quæſtor optatior obtingere nemo potuit. Quamobrem (1) quæcunque a me ornamenta in te proficiſcentur, ut omnes intelligant, a me habitam eſſe rationem tuæ majorumque tuorum dignitatis. Sed id facilius conſequar, ſi ad me in Ciliciam veneris: quod ego & mea, & reipublicæ, & (2) maxime tua intereſſe arbitror. Vale.

---

(1) *Quæcunque*) Alibi ponitur pro, *Omnia quæ*, ſubſequentibus duobus verbis, ut, Quæcunque facis, mihi grata ſunt: hic pro *Omnia*, ſimpliciter, unico ſubjuncto verbo: quidquid garriat inepta Grammaticorum turba. Ubi enim eorum auctoritate, qui Latini ſermonis uſu & ſcientia floruerunt, probari aliquid poſſe video; quiſquilias contemno. Sic ad Att. epiſt. 21. lib. XIII. *Te oro, ut, ſi quid erit, quod perſpicias, quamcunque in partem, quam planiſſime ad me ſcribas*. Et in Catilinam orat. 2. *Quæ ſanari poterunt, quacunque ratione ſanabo*. De Oratore: *Permultos excellentes in quocunque genere videbis*. Manut.

(2) *Maxime tua*) Quia cogitabat eum decedens provinciæ præponere, (*Ep.* 15. & *ad Att. epiſt.* 4. *l.* VI.) cum de quæſtore Meſcinio bene non exiſtimaret, ut ibidem oſtendit; & epiſt. 3. ejuſdem libri. *Idem*.

EPI-

EPISTOLARUM AD FAMILIARES

LIBER III.

M. T. C. (1) APPIO (2) PULCHRO IMP. S. D.

I. SI ipſa reſpublica tibi narrare poſſet quomodo ſeſe haberet, non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quam ex liberto tuo Phania : ita eſt homo non modo prudens, verum etiam (quod (3) juvet) curioſus. Quapropter ille tibi omnia explanabit. Id enim mihi & ad brevitatem eſt aptius, & ad reliquas res (4) providentius. De mea autem benevolentia erga te, etſi potes ex eodem Phania cognoſcere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic eſt, tibi perſuade, cariſſimum te mihi eſſe, cum propter multas ſuavitates

ARG. Appio Pulchro brevitatem excuſat, quod Phanias, ejus libertus, omnia narraturus ſit, quem æque, ut ipſum Appium, laudat, nec non Cilicem, alterum libertum. Tandem Valerium juriſconſultum commendat. *Anno* U. C. *792*.

(1) *Appio*) Ejus App. Clodii filio, qui cum P. Servilio Iſaurico conſul fuerat, anno urbis DCLXXIV. *Mant.*

(2) *Pulchro*) Gentis Claudiæ fuere Pulchri, Nerones, Marcelli ; patricii Pulchri & Nerones, plebeii Marcelli. Quod Aſconius aliique tradiderunt. Nobilitatem hanc gentem duobus de triginta conſularibus, dictaturis quinque, cenſuris ſeptem, triumphis ſex, duabus orationibus, in Tiberii vita Suetonius dixit. *Idem*.

(3) *Juvet*) Alii, *quod vidi*.

(4) *Providentius*) Dixit, pro, majoris cautionis. Poſſunt enim in alienas manus literæ pervenire. *Idem*.

Digitized by Google

tes ingenii, officii, humanitatis tuæ, tum quod ex tuis literis & ex multorum ſermonibus intelligo, omnia quæ a me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſſima. Quod cum ita ſit, perficiam profecto, ut longi temporis uſuram, qua (5) caruimus, intermiſſa noſtra conſuetudine & gratia, & celebritate & magnitudine officiorum meorum ſarciam: idque me (quoniam tu ita vis) puto (6) non invita Minerva eſſe facturum: quam quidem ego, ſi forte (7) de tuis ſumpſero, non ſolum Pallada, ſed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus: ſed ut mihi reddidit a te literas plenas & amoris, & officii, mirifice ipſe ſuo ſermone ſubſecutus eſt humanitatem literarum tuarum. Jucunda mihi ejus oratio fuit, cum de animo tuo, cum de ſermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus eſt mihi familiaris: ita tamen ut Phaniam valde ſim deſideraturus; quem cum Romam remittes, quod (ut putabamus) celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim. L. Valerium juriſconſultum valde tibi commendo: ſed ita etiam, ſi non eſt juriſconſultus. (8) Melius enim ei cavere volo, quam ipſe aliis ſolet. Valde hominem diligo. Eſt ex meis domeſticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias; ſed idem ſcribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

(5) *Caruimus*) Ob inimicitias P. Clodii, Appii fratris, qui anno proximo perierat, a Milone interfectus. *Man.*

(6) *Non invita Minerva*) Haud imperite, cum benevolentibus Diis, atque adeo non infeliciter. Simul alludit ad vulgare proverbium, quo & utitur lib. I. Off. 31. & XII. fam. epiſt. 21. & quod ipſe Minervæ, ut patronæ ac peculiaris Deæ, conſilio Catilinariam conjurationem extinxiſſe videri volebat, dedicaveratque in Capitolio ſignum: ΑΘΗΝΑ ΡΩΜΗΣ ΦΥΛΑΚΙ. Vide Plutarch. in Cic. vit. Unde & inimici objiciebant, quaſi gloriaretur Minervam omnes eum artes docuiſſe, ac apparet ex declam. ſub nomine Salluſtii. Sed latet ἀλληγορικόν τι. Nam ſi priora inſpicias, *Non invita Minerva* eſt approbante ipſa Rep. quaſi adderet, quod prius non poteram, cum tu hoſtem Reip. & bonorum fratrem tuum foveres. Ille autem tum, cum hæc ſcribebantur, jam perierat, quippe A. U. C. DCCI., Pompejo III. ſine collega, Coſ. a Milone occiſus. Sed hoc ne nimium pateret, offenderetque Appium, ſubjungit, quæ ſequuntur: ad quæ ſi referas τὸ *non invita Minerva*, explicari poteſt, non ſine literis noſtris; & tacite promittit, ſe eum honoraturum dedicatione alicujus ſcripti perinde ut Appius ad Ciceronem de Auguratu ſcripſerat. *J. F. Gronovius.*

(7) *De tuis ſumpſero*) Ambiguum relinquit, monumentis intelligi velit, an literis, vel ſcriptis. Erat monumentum Clodiorum in foro, in quo eſſent ſtatuæ Dearum, & ut videtur, inter illas Minervæ, quæ *Appiades* dicebantur. Ovidius III. de Arte, v. 452. *Appiadeſque Deæ*; & I. de Arte, verſ. 81. de Remedio, verſ. 660. Convenit etiam intelligere *literis*. Quaſi enim ſibi domi non eſſet Minerva, ſed contra curta ſcribendi ſupellex, dicit ſe ab Appio Minervam mutuam ſumpturum, hoc eſt, ex illius ſcriptis animum, & facultatem ſcribendi (ut poetæ ex Homero, quaſi quodam Helicone) accepturum, & deinde Deam, quæ ſubminiſtraverit ingenium ſibi, non Pallada, ſed Appiada vocaturum, quippe quam Appio deberet. *Idem.*

(8) *Melius enim ei cavere*) Hoc dicit: Ego volo ei cavere, ne, ſi non juriſconſultus eſſe appareat, hoc ei ſit fraudi apud te, & dedecori. Notiſſimum enim eſt proprie Juriſconſultos dici *cavere alicui*, cum provident conſilio, ſcriptove, ſollemnibuſque formulis inſtruendo, ne quis in contrahendo decipiatur. Ovid. de Arte am.

Illo ſæpe loco capitur conſultus amore,
Quique alius cavit, non cavet ipſe ſibi. Grævius.

M. T. C. PROCONSUL APPIO PULCHRO IMP. S. D.

II. CUM & (1) contra voluntatem meam, & præter opinionem acci- diſſet, ut mihi cum imperio in provinciam proficiſci neceſſe eſ- ſet, in multis & variis moleſtiis, cogitationibuſque meis, hæc una conſo- latio occurrebat, quod neque tibi amicior, quam ego ſum, quiſquam poſ- ſet ſuccedere, neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam explicatamque tradere. Quod ſi tu quoque ean- dem de mea voluntate erga te ſpem habes, ea te profecto nunquam fal- let. A te maximo opere, pro noſtra ſumma conjunctione, tuaque ſingu- lari humanitate, etiam atque etiam quæſo, & peto, ut quibuſcunque rebus poteris (poteris autem plurimis) proſpicias, & conſulas rationibus meis. Vide ex ſenatus-conſulto provinciam eſſe habendam. Si eam (quo- ad ejus facere potueris) quam expeditiſſimam mihi tradideris, facilior e- rit mihi quaſi decurſus mei temporis. Quid in eo genere efficere poſſis, tui conſilii eſt. Ego te, quod tibi veniet in mentem mea intereſſe, val- de rogo. Pluribus verbis ad te ſcriberem, ſi aut tua humanitas longio- rem orationem expectaret, aut id fieri noſtra amicitia pateretur; aut res verba deſideraret, ac non pro ſe ipſa loqueretur. Hoc velim tibi perſua- deas, ſi rationibus meis proviſum eſſe intellexero, magnam te ex eo & perpetuam (2) voluptatem eſſe capturum. Vale.

ARG. Ciliciam provinciam ſortitus, Appium ex ea deceſſurum rogat, ut ſibi eam quam maxime aptam explicatamque tradat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Contra voluntatem meam*) Depoſuit enim provinciam conſul, qua de re in ep. 2. lib. V. Ad Catonem vero epiſt. 4. lib. XV. *Provinciam ornatam, & ſpem triumphi non dubiam neglexi*. Manut. Vide Orationem quartam in Catil. initio.

(2) *Voluptatem*) Cum officii me tui memorem, gratumque cognoſces. *Idem*.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

III. ANTE diem XI. Kalendas Junias Brunduſium cum veniſſem, Q. Fabius, legatus tuus, mihi præſto fuit, eaque me ex tuis man- datis monuit, quæ non modo mihi, ad quem pertinebant, ſed univerſo ſenatui venerant in mentem, (1) præſidio firmiori opus eſſe ad iſtam provinciam: cenſebant enim omnes fere, ut in Italia ſupplementum meis & (2) Bibuli (3) legionibus ſcriberetur. Id cum Sulpicius conſul paſ- ſurum

ARG. Significat ſe Appii legatum Brunduſii inveniſſe, ſuum expectare, cum quo proxime navigaturus ſit. Rogat interea, cum Sulpicius conſul, contra Senatus voluntatem, impediiſſet, ne ſupplementa ſcriberentur, ut Appius ſibi commodet, nec milites, quos habeat, dimittat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Præſidio*) Ob metum Parthici belli *Manutius*.

(2) *Bibuli*) Cui Syria obtigerat, poſt Craſſum a Parthis interfectum. *Idem*.

(3) *Legionibus*) Plutarchus cum Cicerone in Ciliciam iviſſe narrat duodecim millia peditum, duo millia, & ſexcentos equites, Quan-

Digitized by Google

ſurum ſe negaret, multa nos quidem queſti ſumus; ſed tantus conſenſus ſenatus fuit, ut mature proficiſceremur, parendum ut fuerit: itaque fecimus. Nunc, quod a te petii literis iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ ſit, ut quæ ſucceſſori conjunctiſſimo & amiciſſimo commodare poteſt is, qui provinciam tradit, ea pro noſtra conſociatiſſima voluntate, cura ac diligentia tua complectare: ut omnes intelligant, nec me benevolentiori cuiquam ſuccedere, nec te amiciori potuiſſe provinciam tradere. Ex iis literis, quarum ad me exemplum miſiſti, quas in ſenatu recitari voluiſti, ſic intellexeram permultos a te milites eſſe dimiſſos: ſed mihi Fabius idem demonſtravit, id te cogitaſſe facere; ſed, cum ipſe a te diſcederet, (4) integrum militum numerum fuiſſe. Id ſi ita eſt, pergratum mihi feceris, ſi iſtas exiguas copias, quas habuiſti, quam minime imminueris: qua de re ſenatus-conſulta, quæ facta ſunt, ad te miſſa eſſe arbitror. Equidem pro eo quanti te facio, quidquid feceris approbabo. Sed te quoque confido ea facturum, quæ mihi intelliges maxime eſſe accommodata. Ego (5) C. Pontinium, legatum meum, Brunduſii expectabam: cumque ante Kal. Jun. Brunduſium venturum arbitror. Qui cum venerit, quæ primum navigandi nobis facultas data erit, ea utemur. Vale.

Quanquam in equitum numero ſuſpicor eſſe mendum. Non enim cum duabus legionibus tantus videtur equitatus eſſe potuiſſe. Niſi ſi ſexcenti Romani, reliqui omnes auxiliarii, extra ordinem, metu ſcilicet Parthici equitatus: qui poſt Craſſi necem imminère Romanis provinciis videbatur. *Idem*:

(4) *Integrum*) Vide infra, epiſt. 6. Aberant tres cohortes. *Idem*.

(5) C. *Pontinium legatum*) Prætorium, ac triumphalem. Hunc Πομπτῖνον, & Πομπτίνον Græci libri nominant: ex Latinis alii *Pomptinum*, alii *Pomtinum*; nonnulli, quos ſecutus ſum, *Pontinium*, ut inter Romanas gentes, quæ in *ius* deſinebant, agnoſcunt. Ciceronis, Ciliciæ proconſulis quæſtores fuere, L. Meſcinius, Cn. Voluſius, C. Cælius; legati, Q. Cicero ejus frater, C. Pontinius; M. Annejus, L. Tullius; tribunus mil. Q. Fuſidius, præfectus evocatorum, Antonius; præfectus fabrum, Q. Lepta; ſcriba, M. Tullius; accenſus, Pauſanias; interpres, M. Marcilius. De quæſtore Meſcinio, epiſt. 19. & 20. lib. 5. epiſt. 26. lib. 13. epiſt. 6. lib. 16. De Voluſio, epiſt. 11. lib. 5. ad Att. De Cælio, qui paucis diebus ante, quam Cicero decederet, in provinciam venit, epiſt. 19. lib. 2. & ad Att. epiſt. 5. lib. 6. De legatis, epiſt. 4. lib. 15. De tribuno mil. epiſt. 12. lib. 13. De præfecto evocatorum, epiſt. 6. h. lib. De præfecto fabrum, epiſt. 7. h. libro. De ſcriba, epiſt. 20. lib. 5. De accenſo, epiſt. 7. h. lib. De interprete, epiſtola 54. lib. 13. *Manut*.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

IV. PRIDIE nonas Junias, cum eſſem Brunduſii, literas tuas accepi, quibus erat ſcriptum, te L. Clodio mandaſſe, quæ illum mecum loqui velles. Eum ſane expectabam, ut ea, quæ a te afferret, quam primum cognoſcerem. Meum ſtudium erga te, & officium, tametſi multis jam rebus ſpero tibi eſſe cognitum, tamen in iis maxime declarabo, quibus

ARG. Expectari a ſe ſcribit L. Clodium cum mandatis. Suum ſtudium pollicetur, cujus cauſas exponit. *Anno* U. C. 702.

quibus plurimum ſignificare potuere, (1) tuam mihi exiſtimationem & dignitatem cariſſimam eſſe. Mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L. filius, & diligentiſſime M. Octavius Cn. filius, demonſtravit me a te plurimi fieri: quod egomet multis argumentis jam antea judicaram, maximeque illo (2) libro augurali, quem ad me amantiſſime ſcriptum, ſuaviſſimum miſiſti. Mea in te omnia ſumma neceſſitudinis officia conſtabunt. Nam cum te ipſe, ex quo tempore tu me diligere cœpiſti, quotidie pluris feci, tum acceſſerunt etiam conjunctiones neceſſariorum tuorum. Duos enim duarum (3) ætatum plurimi facio, Cn. Pompejum, filiæ tuæ ſocerum, & M. Brutum, generum tuum. Collegii quoque conjunctio, præſertim (4) tam honorifice a te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas. Sed &, ſi Clodium convenero, ex illius ſermone ad te ſcribam plura: & ipſe operam dabo, te ut quam primum videam. Quod ſcribis, tibi manendi cauſam eam fuiſſe, ut me convenires, id mihi, ne mentiar gratum eſt. Vale.

(1) *Tuam mihi exiſtimationem*) Merito hoc promittit: erat enim in poteſtate ſucceſſoris, ſi vellet, deceſſorem graviter onerare ac lædere, acta ejus reſcindendo, quod & fecit Cicero, dum juſtitiæ ſtudet, ſed quam leniſſime poterat. *J. F. Gronovius*.

(2) *Libro augurali*) De augurum diſciplina ſcripto: de quo fit mentio ep. IX. & XI. & apud Feſtum. *Manut.*

(3) *Duarum ætatum*) Seneſcente jam Pompejo, Bruto juvene. *Manut.*

(4) *Tam honorifice a te approbata*) Cui præſertim tuum, honorificum & luculentum teſtimonium dederis, libro de augurali diſciplina mihi dicato. *J. F. Gronov.*

M. T. C. APPIO PULCRO S. D.

V. TRALLES (1) veni ante diem VI. Kalendas Sextiles. Ibi mihi præſto fuit L. Lucilius cum literis, mandatiſque tuis; quo quidem (2) hominem neminem potuiſti nec mihi amiciorem, nec (ut arbitror) ad ea cognoſcenda quæ ſcire volebam, aptiorem, prudentioremve mittere. Ego autem & tuas literas legi libenter, & audivi Lucilium diligenter. Nunc quoniam & tu ita ſentis, (ſcribis enim, quæ de noſtris officiis ego ad te ſcripſerim, etſi tibi jucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita ſint, non neceſſaria te putaſſe) & re vera, confirmata amicitia, & perſpecta fide, commemoratio officiorum ſupervacanea eſt; eam partem orationis prætermittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. Ani-

ARG. Appio gratias agit, danti operam, ut expeditam provinciam traderet: deinde itineris rationem exponit, ut Appius de congreſſu ſtatuat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Tralles*) Urbem Lydiæ. *Manut.*

(2) *Hominem*) Vict. Man. Lamb. *homine*.

Digitized by Google

Animadverti enim, & didici ex tuis literis, te omnibus in rebus habuiſſe rationem ut mihi conſuleres, reſtitueresque & præparares quodammodo omnia, quo mea ratio facilior & ſolutior eſſe poſſet. Hoc tuum officium cum mihi gratiſſimum eſſe dicam, ſequitur illud, ut te exiſtimare velim mihi magnæ curæ fore, atque eſſe jam, primum ut ipſe tu, tuique omnes, deinde ut etiam reliqui ſcire poſſint, me tibi eſſe amiciſſimum. Quod quibus adhuc non ſatis eſt perſpectum, ii mihi nolle magis, nos hoc animo eſſe, quam non intelligere videntur. Sed profecto intelligent: (3) neque enim obſcuris perſonis, nec parvis in cauſis res agetur. Sed hæc fieri melius, quam dici, aut ſcribi volo. Quod itinerum meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, viſuruſne me ſis in provincia: ea res ſic ſe habet. Brunduſii cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum ſermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciæ primum eſse venturum, quo te maxime velle arbitrarer. Tunc mihi ille dixit, (4) *quod claſse* tu velles decedere, per fore accomodatum tibi, ſi ad illam maritimam partem provinciæ navibus acceſſiſsem. Dixi me eſse facturum: itaque feciſsem, niſi mihi L. Clodius noſter Corcyræ dixiſset minime id eſse faciendum; te Laodiceæ fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius, multoque commodius, cum præſertim te ita malle arbitrarer. (5) Tua ratio poſtea eſt commutata. Nunc quid fieri poſſit, tu facillime ſtatues: ego tibi meum conſilium exponam. Prope Kalendas Sextiles puto me Laodiceæ fore: perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter idus Sextiles putem me (6) ad Iconium fore. Sed ſi quid nunc me fallit in ſcribendo, (procul enim aberam ab re ipſa, & a locis) ſimul ac progredi cœpero, quam celerrime potero, & quam creberrimis literis faciam, ut tibi nota ſit omnis ratio dierum, atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri poſſit, utriuſque noſtrum magni intereſt, prius ut te conveniam, quam decedas. Quam facultatem ſi quis caſus eripuerit, mea tamen

in

---

(3) *Neque enim obſcuris perſonis*) Proprie *obſcuris perſonis*. In theatrum enim veniunt hiſtriones larvas induti, quæ quos ſignificent, ignorant ſpectatores. Ubi occaſio erit demonſtrandi, quis tibi vere faveat, quis ſimulet: partes geremus, quas omnes facile intelligent eſſe amici. *J. F. Gronov.*

(4) *Quod claſſe tu velles*) Id eſt, quoniam claſſe tu velis decedere: nam *dixit quod velles*, pro *dixit te velle*, latinum non eſt. Senſus eſt, dixit me ſerviturum commodo tuo, ſi acceſſiſſem ad maritimam provinciæ partem, quoniam tibi conſtitutum eſſet mare tranſire. Per *fore accommodatum tibi* eleganti tmeſi, pro, *Peraccommodatum*, ut 1. Orat. 47. *nobis vero iſta pergrata ſunt perque jucunda*. Idem.

(5) *Tua ratio*) *Ratio* non eſt voluntas; non negotium, non conſuetudo, non conſilium: quid igitur? unico verbo non ſatis videtur explicari poſſe: hic quidem, *Tua ratio poſtea eſt commutata*, valet, mutaſti quod te facturum oſtenderas: non eadem fuit ſententia tua. *Manut.*

(6) *Ad Iconium*) Licaoniæ urbem, ubi erant caſtra. *Corradus.*

in te omnia officia conſtabunt, non ſecus ac ſi te vidiſſem. Tibi de noſtris rebus nihil ſum ante mandaturus per literas, quam deſperaro coram me tecum agere poſſe. Quod te a Scævola petiiſſe dicis, ut, dum tu abeſſes, ante adventum meum provinciæ præeſſet; eum ego Epheſi vidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Epheſi commoratus ſum, nec ex eo quidquam audivi, quod ſibi a te mandatum diceret. Sane vellem potuiſſet obſequi voluntati tuæ: non enim arbitror noluiſſe. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

VI. CUM meum factum cum tuo comparo, etſi non magis mihi faveo in noſtra amicitia tuenda, quam tibi, tamen multo magis meo facto delector, quam tuo. Ego enim Brunduſii quæſivi ex Phania, cujus mihi videbar & fidelitatem erga te perſpexiſſe, & noſſe locum quem apud te is teneret, quam in partem provinciæ maxime putaret te velle, ut in ſuccedendo primum venirem. Cum ille mihi reſpondiſſet, nihil me tibi gratius facere poſſe, quam ſi (1) ad Sidam navigaſſem: etſi minus dignitatis habebat ille adventus, & ad multas res mihi minus erat aptus, tamen ita me dixi facturum. Idem ego cum L. Clodium Corcyræ conveniſſem, hominem ita tibi conjunctum, ut mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer, dixi ei me ita facturum eſſe, ut in eam partem, quam Phania rogaſſet, primum venirem. Tunc ille mihi cum gratias egiſſet, magnopere a me petivit, ut Laodiceam protinus irem: te (2) in prima provincia velle eſſe, ut quam primum decederes: quin, niſi ego ſucceſſor eſſem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi ſucceſſum eſſet, deceſſurum fuiſſe: quod quidem erat conſentaneum cum iis literis, quas ego Romæ acceperam, ex quibus perſpexiſſe mihi videbar, quam feſtinares decedere. Reſpondi Clodio me ita eſſe facturum, ac multo quidem libentius, quam ſi illud eſſet faciendum, quod promiſeram Phaniæ. Itaque & conſilium mutavi, & ad te ſtatim mea manu ſcriptas literas miſi: quas quidem ex tuis literis intellexi ſatis mature ad te eſſe perlatas. Hoc ego meo facto valde delector: nihil enim potuit fieri amantius. Conſidera nunc viciſſim tuum. Non modo ibi non fuiſti, ubi me quam primum videre poſſes; ſed eo diſceſſiſti, quo ego te ne perſequi quidem poſſem triginta diebus, qui tibi (3) ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia conſtituti eſſent: ut tuum factum, illis

---

ARG. Oſtendit congreſſum, a ſe expetitum, ab Appio vitatum: ſe tamen ei fore amiciſſimum: qui ut locum conſtituat, ubi convenire poſſint, ſui itineris certiorem eum facit. *Anno* U. C. 702.

(1) *Ad Sidam*) Side, vel Sida, Pamphiliæ urbs maritima cum portu.

(2) *In prima provincia*) Hoc eſt, in prima regione provinciæ. Sic *ultima provincia* eſt extrema regio provinciæ. Cic. V. ad Att. epiſt. 16. *Appius ut audivit me venire, in ultimam provinciam ſe conjecit*. Græv.

Digitized by Google

illis qui, quo animo inter nos ſimus, ignorant, alieni hominis (ut leviſſime dicam) & fugientis congreſſum; meum vero conjunctiſſimi, & amiciſſimi, eſſe videatur. Ac mihi tamen, ante quam in provinciam venirem, redditæ ſunt a te literæ, quibus etſi te Tarſum proficiſci demonſtrabas, tamen mihi non dubiam ſpem mei conveniendi afferebas: cum interea, credo equidem, malevoli homines (late enim patet hoc vitium, (4) & eſt in multis) ſed tamen probabilem materiam nacti ſermonis, ignari meæ conſtantiæ, conabantur alienare a te voluntatem meam: qui te (5) forum Tarſi agere, ſtatuere multa, decernere, judicare dicerent, cum poſſes jam ſuſpicari tibi eſſe ſucceſſum: quæ ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore ſibi ſuccedi putarent. Horum ego ſermone non movebar. Quin etiam (credas mihi velim) ſi quid tu ageres, levari me putabam moleſtia; & ex annua provincia, quæ mihi longa videtur, prope jam undecim menſium provinciam factam eſſe gaudebam, ſi abſenti mihi unius menſis labor detractus eſſet. Illud (vere dicam) me movet, in tanta militum paucitate abeſſe tres cohortes, quæ ſint pleniſſimæ, nec me ſcire ubi ſint. Moleſtiſſime autem fero, quod, te ubi viſurus ſim, neſcio: eoque ad te tardius ſcripſi, quod quotidie te ipſum expectabam: cum interea ne literas quidem ullas accepi, quæ me docerent quid ageres, aut ubi te viſurus eſſem. Itaque virum fortem, mihique in primis probatum, Antonium, præfectum (6) evocatorum, miſi ad te, cui, ſi tibi videretur, (7) cohortes traderes: ut, dum tempus anni eſſet idoneum, aliquid negotii gerere poſſem. In quo, tuo conſilio ut me ſperarem eſſe uſurum, & amicitia noſtra & literæ tuæ fecerant; quod ne nunc quidem deſpero. Sed plane quando, aut ubi te viſurus ſim, niſi ad me ſcripſeris, ne ſuſpicari quidem poſſum. Ego ut me tibi amiciſſimum eſſe, & æqui & iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi, videris nonnihil loci dediſſe. Id ſi correxeris, mihi valde gratum erit. Et ut habere rationem poſſis, quo loco me, ſalva lege Cornelia, convenias, (8) ego in provinciam veni pridie Kal. Sex. Iter in Cili-

ciam

(3) *Ad decedendum*) Lex Cornelia, L. Syllæ dictatoris, concedebat rectoribus provinciarum, ut per triginta dies poſt ſucceſſoris adventum in provincia morari poſſent. *Manut.*

(4) *Et eſt in multis*) Abeſt hoc a meo vetere libro: & ſane gloſſema eſſe potuit antecedentium verborum. *Idem.*

(5) *Forum Tarſi agere*) *Forum agere* eſt conventum in provincia juris dicundi gratia habere. *Fora* enim fuerunt loca in quibus jus dicebatur, teſte Nonio. *Grav.*

(6) *Evocatorum*) *Evocati* erant emeriti maximam partem, qui expletis ſtipendiis in gratiam Ducum aut Conſulum militiam ſumebant, &, ut auctor eſt Dio, vices inſtar Centurionum gerebant. Erant immunes operum & munium. Iis præerat *Præfectus*, ut ex hoc loco apparet. Vide Lipſ. de Milit. Rom. lib. 1. Dial. 8. *Grav.*

(7) *Cohortes*) Quas ſecum Appius habebat. Nam exercitus univerſus erat in Lycaonia, unde abeſſe dixit tres cohortes. Vide epiſt. lib. 4. XV. *Manut.*

(8) *Ego in provinciam veni prid. Kal. Sex.*) Laodiceam, quæ non erat in Appii provincia, ſed inter τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas Ciceroni attributas: & ideo Ciceronem Appius ſalva lege Cornelia poterat convenire. *Corradus.*

Digitized by Google

ciam facio (9) per Cappadociam. (10) Caſtra movi ab Iconio pridie Kalendas Septembris. Nunc tu & ex diebus, & ex ratione itineris, ſi putabis me eſse conveniendum, conſtitues, quo loco id commodiſſime fieri poſſit, & quo die. Vale.

(9) *Per Cappadociam*) Nam & alia erat; eaque brevior, in Ciliciam via: quam cur omiſerit, exponit epiſt. 4. lib. 15. *Man.*

(10) *Caſtra movi ab Iconio*) *Movere caſtra* dicuntur Imperatores, cum locum mutant, alioque proficiſcuntur. Hinc ſumpta metaphora Virgil. Æn. VIII. 519.

Dat clarum e puppi ſignum: nos caſtra movemus,
Tentamuſque viam. Glandorp.

M. T. C. IMP. S. D. APPIO PULCHRO.

VII. PLURIBUS verbis ad te ſcribam, cum plus otii nactus ero. Hæc ſcripſi ſubito, cum Bruti pueri Laodiceæ me conveniſsent, & ſe Romam properare dixiſsent: itaque nullas iis, præterquam ad te & ad Brutum, dedi literas. (2) Legati Appiani mihi volumen a te, plenum querelæ iniquiſſimæ, reddiderunt, quod eorum (3) ædificationem literis meis impediſsem. Eadem autem epiſtola petebas, ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem: & ſimul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem, priuſquam ego re cognita permiſiſsem. Genus enim quoddam fuiſse impediendi, cum ego cognoſcere non poſsem, niſi cum ad hiemem me ex Cilicia recepiſsem. Ad omnia accipe, & cognoſce æquitatem expoſtulationis tuæ. Primum, cum ad me aditum eſset ab iis, qui dicerent a ſe intolerabilia tributa exigi; quid habuit iniquitatis, me ſcribere, ne facerent ante, quam ego rem cauſamque cognoſſem? Non poteram, credo, ante hiemem: ſic enim ſcribis. Quaſi vero ad cognoſcendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Tam longe? inquis. Quid? cum dabas iis literas, per quas mecum agebas, ne eos impedirem quo minus ante hiemem ædificarent,

ARG. Querelam Appii refellit; contraque ipſe queritur: & virtutem extollens contra nobilium arrogantiam, ſe amiciſſimum fore confirmat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Imp.*) Sic eſt inſcribendum, non *Procos.* Scripſit enim, ut ipſe ait, hanc epiſtolam Laodiceæ: quo ſe contulit æſtivis confectis, id eſt, Amanienſibus victis, qua victoria imperator appellatus eſt, & Pindeniſſo capto. Fuit autem Laodiceæ a III. id. Febr. uſque ad non. Maii: quod epiſt. 2. lib. 6. ad Att. oſtendit. *Manut.*

(2) *Legati Appiani*) Magna ſemper varietate ſcriptus eſt hic locus, cum nonnulli *Apameani* pro *Appiani* legerent: ſed falſo, ut puto: nam & *Appiani* ubique habent veteres codices, & hos populos eſſe provinciæ, cui Cicero præerat, docet Plinius lib. V. cap. 29. his verbis: *Alter conventus a Synnada accipit nomen: conveniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylai, Midai, Julienſes, & reliqui ignobiles populi* XV. Cum igitur vetuſtiſſimorum codicum lectio, ratione, & optimorum auctorum teſtimonio confirmetur, non video cur temere mutanda ſit. *Victor.* Harduinus non *Cercopeni*, ſed *Eucarpeni*.

(3) *Ædificationem*) Monumenti, vel templi in honorem Appii, quaſi Appius quidam ſervator & Deus provinciæ fuiſſet: ut fieri ſolebat. Lib. V. ad Att. 21. *nullos honores mihi, niſi verborum, decerni ſino: ſtatuas, fana, τέθριππα prohibeo.* Suet. Tib. 26. Oct. 52. *J. F. Gronovius.*

rent, non eos ad me venturos arbitrabare? Tametſi id quidem fecerunt ridicule. Quas enim literas afferebant, ut opus æſtate facere poſsent, eas mihi poſt brumam reddiderunt. Sed ſcito & multo plures eſse, qui de tributis recuſent, quam qui exigi velint; & me tamen, quod te velle exiſtimem, eſſe facturum. De Appianis hactenus. A Pauſania, Lentuli liberto, (4) accenſo meo, audivi cum diceret, te ſecum eſſe queſtum, quod tibi obviam non prodiſſem. Scilicet contempſi te, nec poteſt fieri me quidquam ſuperbius. Cum puer tuus ad me ſecunda fere vigilia veniſſet, iſque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiaſſet, incertumque utra via, cum eſſent duæ: altera Varronem, tuum familiariſſimum, altera Q. Leptam, præfectum fabrum meum, tibi obviam miſi. Mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire poſſem. Currens Lepta venit, mihique nuntiavit, te jam caſtra prætergreſſum eſſe. Confeſtim Iconium veni. Cætera jam tibi nota ſunt. An ego tibi obviam non prodirem? Primum Appio Claudio? Deinde, Imperatori? Deinde, more majorum? Deinde, quod caput eſt, amico? Præſertim cum in iſto genere multo etiam (5) ambitioſius facere ſoleam, quam honos meus & dignitas poſtulat. Sed hæc hactenus. Illud idem Pauſania dicebat, te dixiſſe: ((6) quidni?) (7) Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obviam: Cicero Appio noluit? Quæſo, etiamne tu has ineptias, homo (mea ſententia) ſumma prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum uſu, addo (8) urbanitate, quæ eſt virtus, ut Stoici rectiſſime putant, ullam (9) Appietatem, aut Lentulitatem valere apud me plus, quam ornamenta virtutis, exiſtimas? Cum ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima, tamen iſta veſtra nomina nunquam ſum admiratus: viros eſſe, qui ea vobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. Poſtea vero quam ita & cepi & geſſi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad

 hono-

(4) *Accenſo meo*) Apparitorum multa genera, inter quos accenſi quoque erant, dicti, quod ſæpius ad neceſſarias res accirentur, ut ait Varro. *Manut.*

(5) *Ambitioſius*) Studioſius: cum nullum officii genus ſoleam prætermittere. *Man.*

(6) *Quidni?*) Ciceronis, non Appii verba: ideo parentheſi includenda. *Idem.*

(7) *Appius Lentulo*) Appius ſuccedens Lentulo decedenti. *Idem.*

(8) *Urbanitate, quæ eſt virtus*) Multum huic nomini tribuiſſe Stoicos oſtendit etiam Plutarchus in commentario, quo declaravit, quomodo deceat adoleſcentes legere poetas: diverſam enim & penitus contrariam vim apud illos habere ἀςεῖον nomen alteri quod eſt ἀμαθὴς, intelligitur ab eo qui locum eum Plutarchi accurate animadvertit: differit autem quemadmodum Stoici nihil commune eſſe judicarent virtuti ac vitio: & quemadmodum Urbanus apud illos (ita autem vocabant virtute præditum) omni culpa vacaret, & omnes res recte facere poſſet. Imperitus autem (id erat apud illos vitioſus) omnibus criminibus obnoxius eſſet, & in omni ſemper negotio laberetur. Verba ipſius hæc ſunt: Πολλὰ πάνυ τοῖς Στωικοῖς &c. Hæc adnotaſſe mirifice utile eſſe credo ad hujus loci perſpicuitatem. *Victorius.*

(9) *Appietatem*) Productione nominis fit ſonitus auribus ingratus: & ſimul ipſa res, nomini ſubjecta, deformatur. Appius autem novum Ciceronis nomen, præ ſuo Lentulique contempſerat. Quam ſuperbiam irridet Cicero, Claudiæ familiæ inſitam, ut ex omni patet hiſtoria, & his maxime Taciti verbis libro 1. *Tiberium Neronem, maturum annis, ſpectatum bello, ſed vetere atque inſita Claudia familia ſuperbia.* Man.

honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem; ſuperiorem quidem nunquam, ſed parem vobis me ſperavi eſſe factum. Nec, mehercule, aliter vidi exiſtimare vel Cn. Pompejum, quem omnibus, qui unquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipſe antepono. Tu, ſi aliter exiſtimas, nihil errabis, ſi paulo diligentius, ((10) ut, quid ſit εὐγένεια, quid ſit nobilitas, intelligas) Athenodorus, (11) Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amiciſſimum exiſtimes velim. Profecto omnibus meis officiis efficiam, ut ita vere poſſis judicare. Tu autem ſi id agis, ut minus mea cauſa, dum ego abſim, debere videaris, quam ego tua (12) laborarim: libero te iſta cura.

(13) παρ' ἐμοί γε καὶ ἄλλοι,
Οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

Si autem natura es (14) φιλαίτιος, illud non perficies quominus tua cauſa velim: hoc aſſequere, ut quam in partem tu accipias, minus laborem. Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſcientia officii mei, benevolentiæque: quam a me (15) certo judicio ſuſceptam, quoad tu voles, conſervabo. Vale.

M. T. C.

---

(10) *Ut, quid ſit εὐγένεια, quid ſit nobilitas, intelligas*) Ut intelligas, utrum idem ſint, an inter ſe differant εὐγένεια, & nobilitas. Quaſi dicat: falleris, cum vel te putas, quia ſis εὐγενής; hoc eſt, claro genere natus, ideo nobilem eſſe, vel me, quia non ſum εὐγενής, propterea nobilem eſſe non poſſe. Poteſt enim εὐγένεια eſſe, ubi non ſit nobilitas; & nobilitas, ubi non ſit εὐγένεια. Nobilitas enim a majoribus non accipitur, ſed virtute, magniſque in rempub. meritis comparatur. Hæc fuit Athenodori ſententia: quam homo novus Cicero libenter probat, Ariſtoteles autem in Politicis libris nobilitatem in majorum claritate, & in opibus ponit. *Manut.*

(11) *Sandonis filius*) Patris nomen adjunxit, ut eum diſtingueret ab altero Athenodoro, ejus æquali Nam, ut ait Strabo lib. 4, Athenodori duo fuere: quorum alter, qui Cordilio vocatus eſt, cum M. Catone vixit, & apud eum obiit; alter vero, Sandonis filius: quem & Cananitam a quodam vico appellant, Cæſaris Auguſti præceptor fuit. De hoc ipſo Athenodoro Suidas mentionem facit: & idem Sandonem Philoſophum nominat, hujus, opinor, Athenodori patrem. *Idem.*

(12) *Laborarim*) Cum aliis in rebus, de quibus epiſt. 9. tum in ſupplicatione tibi decernenda, de qua epiſtola ultima. *Idem.*

(13) παρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι) *Apud me quidem & alii, qui me colant, maxime autem conſiliarius Jupiter.* Iliad. Α' 174.

(14) φιλαίτιος) Querulus. *Idem.*

(15) *Certo judicio ſuſceptam*) Eo ſuſceptam animo, ut perpetuo conſervarem. Hoc dicit, ne videatur ficte in gratiam rediiſſe: quod ſuſpicari Appius videbatur, cum in malam partem acciperet ea, quæ minime contra ejus exiſtimationem a ſe fieri Cicero voluerat. *Manutius.*

Digitized by Google

M. T. C. PROCONSUL S. D. APPIO PULCHRO.

VIII. ETSI, quantum ex tuis literis intelligere potui, videbam te hanc epiſtolam, (1) cum ad urbem eſſes, eſſe lecturum, refrigerato jam leviſſimo ſermone (2) hominum provincialium: tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putavi, ut tuis literis brevi reſponderem. Sed prima duo capita epiſtolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda ſunt. Nihil enim habent, quod aut definitum ſit, aut certum, niſi me vultu & taciturnitate ſignificaſſe, tibi non eſſe amicum; idque pro tribunali, cum aliquid ageretur, & nonnullis in conviviis intelligi potuiſſe. Hoc totum nihil eſſe, poſſum intelligere: ſed cum ſit nihil, ne quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem ſcio, meos multos, & illuſtres, & (3) ex ſuperiore, & ex æquo loco, ſermones habitos cum tua ſumma laude, & cum magna ſignificatione noſtræ familiaritatis, ad te vere potuiſse deferri. Nam, quod (4) ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut juſtius, quam ut ſumptus egentiſſimarum civitatum minuerem, ſine ulla imminutione dignitatis tuæ, præſertim ipſis civitatibus poſtulantibus? Nam mihi (5) totum genus legationum tuo nomine proficiſcentium notum non erat. Apameæ cum eſsem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, ſumptus decerni legatis nimis magnos, cum ſolvendo civitates non eſsent. Hic ego multa ſimul cogitavi. Primum, te hominem non ſolum ſapientem, verum etiam ((6) ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere iſto lega-

I 2 tio-

ARG. Refellit, quæ Appius objecerat, probatque, ſi quid egerit, quod inique interpretetur Appius; aut imprudenter illum facere, qui malevolorum ſermonibus credat; aut aſtute nimis, qui, quæ ſibi in mentem veniant, aliis attribuat. Deinde gratum ſibi eſſe oſtendit, quod de urbanis rebus deſcripſerit, & promiſerit de ſuis, in quibus id maxime rogat, ne prorogari provinciam concedat. Tandem de bellicis provinciæ rebus addit, & crebras poſcit literas. *Anno* U. C. 702.

(1) *Cum ad urbem eſſes*) *Eſſe ad urbem* dicebantur, qui cum poteſtate provinciali aut nuper e provincia revertiſſent, aut nondum in provinciam profecti eſſent. Sic enim ſcripſit Aſconius: eoque modo Cicero, Salluſtius, & alii ejuſdem ætatis locuti. Solebant autem, qui ob res in provinciis geſtas triumphum peterent, extra urbem exſpectare, donec, lege lata, triumphantes urbem introire poſſent. Et de triumpho Appium cogitaſſe, ex epiſt. 10. cognoſcitur; ne triumpharet, accuſatione Dolabellæ factum eſt, epiſt. 6. libro octavo. *Manut.*

(2) *Hominum provincialium*) Quibus de meo in te animo falſa narrantibus credidiſti. Phryges & Lycaones nominat epiſtola 10. *Idem.*

(3) *Ex ſuperiore, & ex æquo loco*) Et pro tribunali, & privatis in locis, ſive ut ſupra, *in conviviis*. Idem.

(4) *Ad legatos*) Queſtus erat Appius, quod legatos civitatum Romam ire, ut Appium in ſenatu laudarent, prohibuiſſet. *Id.*

(5) *Totum genus legationum*) Hanc unam ob cauſam legatos Romam ire, ut te laudarent, neſciebam. *Idem.*

(6) *Ut nunc loquimur*) Non quod, *Urbanus*, novum eſſet verbum, cum eo Plautus quoque non ſemel uſus eſſet, ſed quod nova ſignificatio. Quod enim peregrini homines ab urbanis morum elegantia & lepore vincebantur; inde cœptum Ciceronis ætate, *urbanus homo* dici; pro eo, cujus in factis aut dictis nihil odioſum, nihil inconditum, nihil turpe notaretur. Epiſtola etiam proxima urbanitatem in Appio laudavit. *Manutius.*

Digitized by Google

tionum delectari; idque me arbitror (7) Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſse: primum, Appium Claudium ſenatui populoque Romano, non Myndenſium teſtimonio ((8) in ea enim civitate mentio facta eſt) ſed ſua ſponte eſse laudatum: deinde, me iſta vidiſse multis accidere, ut eorum cauſa legationes Romam venirent, ſed his legationibus non meminiſse ullum tempus laudandi, aut locum dari: ſtudia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati eſsent; conſilium totum videri minime neceſsarium. Si autem vellent declarare in eo officium ſuum, laudaturum me, ſi qui ſuo ſumptu functus eſset officio; conceſsurum, ſi (9) legitimo; non permiſsurum, ſi infinito. Quid enim reprehendi poteſt, niſi quod addis viſum eſse quibuſdam, edictum meum, quaſi conſulto ad iſtas legationes impediendas eſse accommodatum? Jam non tam mihi videntur injuriam facere hi, qui hæc diſputant, quam ſi cujus aures ad hanc diſputationem patent. Romæ compoſui (10) edictum: nihil addidi, niſi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me veniſsent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Diligentiſſime ſcriptum caput eſt, quod pertinet ad minuendos ſumptus civitatum: quo in capite ſunt quædam nova, ſalutaria civitatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc vero, ex quo ſuſpicio nata eſt, me exquiſiſse aliquid in quo te offenderem, (11) translatitium eſt. Neque enim eram tam deſipiens, ut privatæ rei cauſa legari putarem, qui & tibi non privato, & pro re non privata ſua, ſed publica, non in privato, ſed in publico orbis terræ conſilio, id eſt, in ſenatu, ut gratias agerent, mittebantur: (12) neque cum edixi, ne quis injuſsu meo proficiſceretur, excluſi eos, qui me in caſtra, & qui trans Taurum perſequi non poſsent. Nam id eſt maxime in tuis

(7) *Synnadis*) Oppido Phrygiæ.

(8) *In ea enim civitate*) Ex his verbis, proxime legendum, *Synnadenſium*, non *Myndenſium*, conjicio: cum dixerit jam, *idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſſe*. Manut. *Midaenſium* legi oportuit, ab oppido Phrygiæ Midajo, quod Græci Μιδάειον ſcribunt. Fuit enim pars ea Phrygiæ ſub proconſulis Ciliciæ adminiſtratione, a qua longe Myndos Caria abfuit. *Quarterius*.

(9) *Legitimo*) Quantum lex Cornelia concedebat. Epiſtola decima. *Manut.*

(10) *Edictum*) Ex quo in provincia jus dicerem. *Idem*.

(11) *Translatitium eſt*) Uſitatum, quod ad omnes conſuetudine transfertur. Hæc igitur eſt ſententia Ciceronis. Quod edixi; ne legati Romam injuſſu meo proficiſcerentur; ex quo ſuſpicatus es, me exquiſiviſſe aliquid in quo te offenderem: novi nihil feci, aut a me exquiſitum, ut minuerem dignitatem tuam: translatitium id fuit, uſitatum antea. Cum enim nec privatæ rei cauſa, nec ut homini privato, nec ut in privato loco ſed ut in ſenatu gratias tibi agerent, mitti legatos intelligerem; cur in eo me de tua privata contumelia cogitaſſe putas? Quod ſi tua privata res, non publica, ageretur; querendi fortaſſe de me ſi non veram, ſpecioſam tamen cauſam haberes. Nunc, ſi privatæ rei cauſa legari crediidiſſem, plane deſipiens fuiſſem. *Man.*

(12) *Neque cum edixi*) Duo videtur Appius objeciſſe Ciceroni: primum edixiſſe, ne quis injuſſu ſuo e provincia diſcederet: ſecundum, trans Taurum abjiſſe, quo civitatum legati eum perſequi non poſſent, ut facultatem eundi Romam peterent. Quo facto videbantur excludi, id eſt, omni eundi Romam poteſtate privari. Hoc ultimum confutat Cicero, dum oſtendit nihil fuiſſe opus, ut eum legati extra Taurum perſequerentur, ſiquidem prius montem Taurum quam tranſiret, iſtius generis legationes jam audierat. *Quarterius*.

Digitized by Google

tuis literis irridendum. Quid enim erat, quod me perſequerentur in caſtra, Taurumve tranſirent, cum ego Laodicea uſque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum diœceſium, quæ cis Taurum ſunt, omniumque earum civitatum magiſtratus, legationeſque convenirent? (13) Niſi forte poſtea cœperunt legare, quam ego Taurum tranſgreſsus ſum; quod certe non ita eſt. Cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii eſsem, quibus in oppidis omnibus (14) commoratus ſum, omnes jam iſtius generis legationes erant conſtitutæ. Atque hoc tamen te ſcire volo, me de iſto ſumptu legationum aut minuendo, aut remittendo, decreviſse nihil, niſi quod principes civitatum a me poſtulaſsent: ne in (15) venditionem tributorum, & illam acerbiſſimam exactionem (quam tu non ignoras) (16) capitum, atque oſtiorum, (17) inducerentur ſumptus minime neceſsarii. Ego autem cum hoc ſuſcepiſsem, non ſolum juſtitia, ſed etiam miſericordia adductus, ut levarem miſeriis perditas civitates, & perditas maxime (18) per magiſtratus ſuos, non potui in illo ſumptu non neceſsario (19) negligens eſse. Tu, cum iſtiuſmodi ſermones

ad

(13) *Niſi forte poſtea cœperunt legare*) Cicero ſic argumentatur: Nullam habuerunt cauſam me ſequendi in caſtra magiſtratus urbium & diœceſium, qui tibi legationem decreverunt, cum ego per illorum fines iter fecerim, in iiſque tam diu ſim commoratus, ut poſſent me omnes commodiſſime convenire, & de illis legationibus mecum agere, quippe quas jam ante adventum meum conſtituerant. Ergo non neceſſe fuit quenquam hoc nomine me ſequi in caſtra & trans Taurum, & nec ego quenquam edicto meo excluſi legatione, quod tu ſcribebas. *Gravius*.

(14) *Commoratus*) *Biduum Laodiceæ, quatriduum Apameæ, triduum Synnadis, totidem Philomeli*. Sic enim ſcripſit ad Catonem epiſt. 4. lib. 15. Aliter tamen ad Att. epiſt. 16. & 20. lib. 5. Commoratus autem, quia jus in iis oppidis dixit. *Qua juriſdictione nihil æquabilius, nihil lenius, nihil gravius eſſe potuiſſe*, ſcripſit ad Att. epiſt. 20. l. 5. *Manut.*

(15) *Venditionem tributorum*) Eſt, locationem & redemptionem, cum univerſa ſumma tributi præſens ſumitur a publicanis ad haſtam invitatis. *J. F. Gronov.*

(16) *Capitum, atque oſtiorum*) Cum per ſingula capita atque oſtia exiguntur tributa per eos, quibus vendita ſunt. *Man.*

(17) *Inducerentur ſumptus*) Ne propter ſumptus minime neceſſarios, illæ per ſe ſatis graves exactiones onerarentur. Ne in eas ſumptus inutiles imputarentur. II. Agrar. 26. *Hic ager omnis; quoquo pretio emptus erit, tamen ingens pecunia vobis inducetur*. I. Verr. 41. *Pecuniam grandem, quemadmodum in rationem inducerent*. Infra, epiſtola 10. *J. F. Gronov.*

(18) *Per magiſtratus ſuos*) Hoc adjunxit, ne perditas ab Appio civitates videatur dicere. Perditas tamen per Appium maxime, ſignificat in epiſtolis ad Att. atque hæc ipſa tributa memorat epiſt. 16. lib. 5. *Manut.*

(19) *Negligens*) Non potui eſse facilis ac liberalis in decernendo hoc ſumptu, ſive permittendo, ut hunc, qui minime neceſſarius eſt, ſumptum facerent. *Negligens* hic rara & exquiſita ſignificatione accipitur pro prodigus, effuſus in ſumptu, cui opponitur *diligens*, hoc eſt frugalis, parcus. Suet. Galb. 14. *His diverſo vitiorum genere graſſantibus adeo ſe abutendum permiſit & tradidit, ut ſibi ipſe conſtaret: modo acerbior parciorque; modo remiſſior ac negligentior quam conveniret principi electo, atque illius ætatis*. Sicut *acerbior* hic opponitur *remiſſior*, ſic *parcior* opponitur *negligentior*. Horum vitiorum ſibi contrariorum exempla ſtatim ſubjicit; negligentiæ quidem, quod a comitibus donari gratias, vectigalia, & immunitates paſſus ſit. Ibid. cap. præcedenti: *Ordinario diſpenſatori breviarium rationum offerenti paropſidem leguminis pro ſedulitate ac diligentia porrexiſſe*. Diligentia hic eſt frugalitas, parſimonia, propria patrisfamilias virtus, qui *diligentes* dicuntur, hoc eſt frugi. Cicero IV. in Verr. *Diodorus homo frugi ac diligens, qui ſua ſervare vellet*. Plaut. Amphit. III. 3.

Recte loquere, & proinde ut diligentem
decet uxorem. Græv.

ad te delati de me ſunt, non debuiſti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas, genus ſermonis inducis in amicitiam minime liberale. Ego ſi in provincia detrahere de tua fama unquam cogitaſſem, non (20) ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundiſii, neque ad præfectum fabrum Corcyræ, quem in locum me venire velles, retuliſſem. Quare potes, doctiſſimis hominibus auctoribus, quorum ſunt de amicitia gerenda præclariſſime ſcripti libri, genus hoc totum orationis tollere, *Diſputabant*, *ego contra diſſerebam: Dicebant*, *ego negabam*. An mihi de te nihil eſſe dictum unquam putas? ne hoc quidem, quod cum me Laodiceam venire voluiſſes, Taurum ipſe tranſiſti? (21) Quod iiſdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarſi; Non dicam plura, ne, in quo te objurgem, id ipſum videar imitari: Illud dicam ut ſentio: Si iſta, quæ alios loqui dicis, ipſe ſentis, tua ſumma culpa eſt; ſin autem alii tecum hæc loquuntur, tua tamen, quod audis, culpa nonnulla eſt. Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans & gravis reperietur. Quod ſi quis me aſtutiorem fingit, quid poteſt eſſe (22) callidius, quam cum te abſentem ſemper defenderim; cum præſertim mihi uſu venturum non arbitrarer, ut ego quoque abſens a te defendendus eſſem; nunc committere, ut tu jure optimo me abſentem deſerere poſſes? Unum genus excipio ſermonis, in quo perſæpe aliquid dicitur, (23) quod te putem nolle dici, ſi aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum male dicitur: quod tamen ipſum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut in plures, quam mecum Corcyræ Clodius eſt locutus: cum in eo genere maxime quæreretur, te aliorum improbitate minus felicem fuiſſe. Hos ego ſermones, quod & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, laceſſivi nunquam, ſed non valde repreſſi. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe, non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam; ſimulque non de me is pejus, quam de te, exiſtimat. Sin autem quem mea inſtituta in provincia non delectant, & qua-

(20) *Ad generum tuum Lentulum*) Pompejus filius, & M. Brutus, generi hujus Appii laudantur epiſt. 4. Lentuli autem nuſquam mentio: neque id nomen codices Græviani habent: eſtque ſuſpectum Manutio: gloſſema Urſino: cui Grævius ad ſubſcribendum pronus eſt. *Cellar.*

(21) *Quod iiſdem diebus meus conventus erat Apamea*) Hoc eſt, quod iiſdem diebus ego jus dicerem Apameæ. *Idem.*

(22) *Callidius*) Cum ironia. Potius enim ſtultitia, quam calliditas eſt. *Manutius.*

(22) *Quod te putem nolle dici*) Legendum eſſe, *quod te putem non nolle dici*, declarat id quod ſequitur non longe admodum. Ibi, *Hos ego ſermones, quod & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, laceſſivi nunquam*, &c. Nam hæc verba, *quod te putem non nolle dici*, hanc vim habent, de quo te putem non laborare, ſi dicatur, quia ſcilicet exiſtimationem tuam non lædat. Quod ſi liceret libris conſentientibus reponere, *quod te putem non valde nolle dici*, vel ſic, *quod te putem non nimium nolle dici*, &c. multo magis probarem. *Lambinus.*

Digitized by Google

quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum ac tuorum (24) lædi ſe putat; cum uterque noſtrum recte fecerit, ſed non idem uterque ſecutus ſit; hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobiliſſimi, latius in provincia patuit: noſtra ſi anguſtior, & ſi de tua prolixa beneficaque natura (25) limavit aliquid poſterior annus, propter quandam triſtitiam temporum; non debent mirari homines, cum & natura ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alii moventur, iiſdem ego movear, me eſſe acerbum ſibi, (26) ut ſim dulcis mihi. De rebus urbanis quod me certiorem feciſti, cum per ſe mihi gratum fuit, tum quod ſignificaſti, tibi omnia mea mandata curæ fore. In quibus unum illud te præcipue rogo ut cures, ne quid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut temporis: Hortenſiumque noſtrum collegam & familiarem roges, ut ſi unquam mea cauſa quidquam aut ſenſit, aut fecit, de hac quoque (27) ſententia bima decedat: qua mihi nihil poteſt eſſe inimicius. De noſtris rebus quod ſcire vis, Tarſo nonis Octobris (28) Amanum verſus profecti ſumus. Hæc ſcripſi poſtridie ejus diei, cum caſtra haberem in agro Mopſuheſtiæ. Si quid egero, ſcribam ad te; neque domum unquam ad me literas mittam, quin adjungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quod quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerunt, admiſto (29) Parthico ornatu, dicuntur omnes revertiſſe. Hoſtem eſſe in Syria negant ullum. Tu velim ad me quam ſæpiſſime & de tuis rebus ſcribas, & de meis, & de omni reipublicæ ſtatu: de quo ſum ſollicitus eo magis, quod ex tuis literis cognovi, Pompejum noſtrum in (30) Hiſpaniam iturum. Vale.

M. T. C.

---

(24) *Lædi ſe putat*) Nota homines provinciales, qui non eoſdem e Ciceronis inſtitutis fructus caperent, quos ex Apii adminiſtratione capere conſueverant. Huc ſpectat id, quod ſequitur: *Liberalitas tua latius in provincia* &c. Alii legendum arbitrantur, *Lædi te putat*: diſcedentes primum ab antiquis libris, deinde etiam (ut mihi videor oſtendiſſe) a mente Ciceronis. *Manut.*

(25) *Limavit*) Μεταφορικῶς: minuit omnes inutiles ſumptus quaſi conterendo. *Vict.*

(26) *Ut ſim dulcis mihi*) Ut meæ laudi conſulam. Aperta translatio, contrariis expreſſa, ut in Lælio: *Scitum eſt illud Catonis, multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videntur.* Manut. Hæc Gronovius charactere diſtinxit, tanquam ex veteri auctore deſumpta verba. *Cellarius.*

(27) *Sententia bima*) Ut provinciæ per biennium ab iiſdem obtinerentur. *Manut.*

(28) *Amanum*) Quo in monte quæ geſſerit, ſcripſit ad Cælium epiſt. 10. lib. 2. ſed copioſius ad Catonem epiſt. 4. lib. 15. *Idem.*

(19) *Parthico ornatu*) Quo plus terroris inferrent. Finitimi Syriis Arabes ſunt: ideo facilis irruptio eſt. Epiſt. 8. lib. 8. *Idem.*

(30) *Hiſpaniam*) Quam per legatos abſens adminiſtrabat, acceptam lege Trebonia in quinquennium. *Idem.*

Digitized by Google

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

IX. VIX tandem legi literas dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officii, diligentiæ. Aſpectus videlicet urbis tibi tuam priſtinam urbanitatem reddidit. Nam quas ex itinere, ante quam ex Aſia egreſſus es, ad me literas miſiſti, unas de legatis a me prohibitis proficiſci, alteras de (1) Appianorum ædificatione impedita, legi perinvitus. Itaque conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis, reſcripſi tibi ſubiratus. Iis vero literis lectis, quas Philotimo, liberto meo, dediſti; cognovi, intellexique, in provincia multos fuiſſe, qui nos, quo animo inter nos ſumus, eſſe nollent: ad urbem vero ut acceſſeris, vel potius ut primum tuos videris, cognoſſe te ex iis, qua in te abſentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te obſervantia & conſtantia fuiſſem. Itaque quanti illud me æſtimare putas, quod eſt in tuis literis ſcriptum, Si quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etſi vix fieri poſſit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? Tu vero facile facies: nihil eſt enim, quod ſtudio & benevolentia, vel amore potius, effici non poſſit. Ego etſi & ipſe ita judicabam, & fiebam crebro a meis per literas certior; tamen maximam lætitiam cepi ex tuis literis de ſpe minime dubia, & plane explorata triumphi tui: neque vero ob eam cauſam, quo ipſe facilius conſequerer, (nam id quidem (2) Ἐπιχέρειον eſt) ſed mehercule, quod tua dignitas atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. Quare quoniam plures tu habes, quam cæteri, quos ſcias in hanc provinciam proficiſci, quod te adeunt fere omnes, (3) ſi quid velis; gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me ſimul atque adeptus eris quod & tu confidis, & ego opto, literas miſeris. (4) Longi ſubſellii (ut noſter Pompejus appellat) judicatio, & mora, ſi quem tibi item unum alterumve diem abſtulerit, (quid enim poteſt amplius?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. Sed, ſi me diligis, ſi a me diligi vis, ad me literas, ut quamprimum lætitia afficiar, mittito. Et velim (5) reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui,

---

ARG. Appii literis humaniſſime ſcriptis humanitate pari reſpondet, eique de triumphi ſpe gratulatur, & ad abſolvendos augurales libros hortatus, petit, ut ſupplicationem ſibi decerni curet. *Anno* U. C. 703.

(1) *Appianorum*) Vide epiſt. 7.

(2) Ἐπιχέρειον) Eſſet hoc ejus hominis, qui Epicuri ſententiam ſequeretur, id eſt, qui ad ſeipſum omnia referret, & in ſua utilitate cuncta poneret. Vide lib. VII. epiſt. 12. *Manut.*

(3) *Si quid velis*) Te rogant quæſitum num quid velis, num quid habeas ibi quod nunciari conficive velis. Erat propria & ſolemnis formula qua utebantur abituri, offerentes ſuam operam & miniſterium ad quævis officia. Nihil frequentius apud comicos, *Gravius*.

(4) *Longi ſubſellii judicatio*) Eſt res, ad quam decernendam multi requiruntur qui judices ſedeant, quæ a magno judicum conſeſſu definienda eſt, ut hic ſenatus, qui de triumphis judicabat. *Grav.*

(5) *Reliquum quod eſt promiſſi ac muneris*) De libris auguralibus. *Corradus*.

Digitized by Google

tui, mihi perſolvas. Cum ipſam cognitionem juris augurii conſequi cupio, tum mehercule tuis incredibiliter ſtudiis erga me, muneribuſque delector. Quod autem a me tale quiddam deſideras, ſane mihi conſiderandum eſt, quonam te remunerer potiſſimum genere: nam profecto non eſt meum, qui in ſcribendo (ut ſoles admirari) tantum induſtriæ ponam, committere, ut negligens ſcribendo fuiſſe videar: præſertim cum id non modo negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit. Verum hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, & pro noſtra non inſtituta, ſed jam inveterata amicitia cures, enitare, ut (6) ſupplicatio nobis quam honorificentiſſime, quam primumque decernatur. Omnino ſerius miſi literas, quam vellem: in quo cum navigandi difficultas fuit odioſa, tum ipſum (7) in diſceſſum ſenatus incidiſſe credo literas meas. Sed id feci adductus auctoritate & conſilio tuo: idque a me recte factum puto, quod non ſtatim ut appellatus imperator ſum, ſed (8) aliis rebus additis, (9) æſtiviſque confectis, literas miſerim. Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum oſtendis: meque totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

(6) *Supplicatio*) Pro rebus in Amano monte geſtis: ex qua victoria imperator appellatus eſt. *Manut.*

(7) *Diſceſſum ſenatus*) Diſcedebat ſenatus Aprili menſe, cujus fere dies omnes vel ludis dabantur, vel feſti erant, vel comitiales, quibus haberi ſenatum non licebat. *Idem.*

(8) *Aliis rebus additis*) Capto Pindeniſſo die quinquageſimo ſeptimo, poſtquam oppugnari cœptum erat. *Idem.*

(9) *Æſtiviſque confectis*) Cum in hiberna milites dimittuntur; nec jam bellum geri per anni tempus licet. *Idem.*

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

X. CUM eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſſerent, etſi graviter primo nuntio commotus ſum, quod nihil tam præter opinionem meam accidere potuit: tamen ut me collegi, cætera mihi facillima videbantur, quod & in te ipſo maximam ſpem, & in tuis magnam habebam; multaque mihi veniebant in mentem, quamobrem iſtum laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud plane moleſte tuli, quod certiſſimum & juſtiſſimum triumphum hoc invidorum conſilio eſſe tibi (1) ereptum videbam. Quod tu ſi tanti facies, quanti ego ſemper judicavi faciendum eſſe, facies ſapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum juſtiſſimum. Ego enim plane video fore ner-

ARG. Appium Dolabella, reverſum e Cilicia, de majeſtate, & de ambitu accuſaverat, quo tempore Tulliam duxerat, filiam Ciceronis. Id factum, inſciente ſe, conatur probare. Præterea ſuſpicionem impeditæ legationis, quæ ad laudandum illum decreta fuiſſet, conatur eripere. Addiderat geſtorum in provincia narrationem, quæ periit. Tandem auguratur, cenſuram ei delatum iri. *Anno* U. C. 703.

(1) *Ereptum*) Dolabellæ accuſatione factum, ut triumphi ſpem abjiceres, urbem ingreſſus ad defenſionem. Vide *Lib.* VIII. *epiſt.* 6. Cellarius.

Digitized by Google

vis, opibus, ſapientia tua, vehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ ſuæ. De me tibi ſic, conteſtans omnes deos, promitto, atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro ſalute) in hac provincia, cui tu præfuiſti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis (ut ſpero) apud civitates, gravitate imperatoris, (2) ſuſcepturum officia atque partes. Omnia volo a me & poſtules, & expectes: vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves mihi a te literas reddidit, quæ mihi tamen nimis longæ viſæ ſunt. Injuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. Nollem accidiſſet tempus, in quo perſpicere poſſes, quanti ego te, quanti Pompejum, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem: quanquam in conſuetudine quotidiana perſpexiſſes, ſicut perſpicies: ſed quoniam accidit, ſi quid a me prætermiſſum erit, commiſſum facinus, & admiſſum dedecus confitebor. Pontinius, (3) qui a te tractatus eſt præſtanti ac ſingulari fide, cujus tui beneficii ſum ego teſtis, præſtat tibi memoriam, benevolentiamque, quam debet: qui cum maximis rebus ſuis coactus a me invitiſſimo deceſſiſſet, tamen ut vidit intereſſe tua, conſcendens jam navem, Epheſo (4) Laodiceam revertit. Talia te cum ſtudia videam habiturum eſſe innumerabilia, plane dubitare non poſſum, quin tibi (5) amplitudo iſta ſollicitudo futura ſit. (6) Si vero efficis, ut cenſores creentur, & ſi ita geſſeris cenſuram ut & debes, & potes; non tibi ſolum, ſed tuis omnibus, video in perpetuum ſummo te præſidio futurum. Illud pugna & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur; ut cum hic tibi ſatisfecerimus, iſtic quoque noſtram te benevolentiam navare poſſimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me, minime mihi miranda, & maxime jucunda acciderunt: eademque ad me perſcripta ſunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cujus mihi amicitia non ſolum ampla, ſed etiam jucunda eſt, ea tribui, quæ debeantur: tum vero remanere etiam nunc in civitate noſtra ſtudia prope omnium conſenſu erga fortes & indu-

(2) *Suſcepturum officia*) Ne quis ex provincia Romam iret, ut adverſus Appium teſtimonium diceret. Hinc illud epiſtola ſequenti: *De mercenariis teſtibus, a ſuis civitatibus notandis .... fiet a me, cum per Aſiam decedam*. Manutius.

(3) *Qui a te tractatus eſt*) Cum tu Coſ. illi in petitione triumphi ex Allobrogibus victis, contra Catonem & Servilium prætores faviſti. *Corradus*.

(4) *Laodiceam*) Ut in provincia operam daret, ne teſtes in Appium Romam irent, ex quo patet, accuſatum Appium de rebus in provincia geſtis, quibus majeſtatem populi Romani læſiſſe videretur. *Manut.*

(5) *Amplitudo*) Sic omnes mſſ. quod cum durum nonnullis, ſed perperam, videretur, *amplitudini* ſubſtituerunt. *Cellarius*. (Senſum facilius perſpiciet, qui voces ſic ordinabit: *Quin ſollicitudo iſta ſit futura tibi amplitudo*. Quin iſta ſollicitudo incrementum tibi allatura ſit amplitudinis ac dignitatis. Hoc ipſum eſt, quod ante dixit, putare ſe, Appio hunc *laborem etiam honori fore*. Olivetus.)

(6) *Si vero efficis, ut cenſores creentur*) Quod ſi accidat; fore non dubitat, ut Cenſor ipſe Appius creetur. Itaque ſubjungit: *& ſi ita geſſeris cenſuram*. Creatus autem eſt cum L. Piſone, in quem exſtat Ciceronis oratio. *Manutius*.

Digitized by Google

duſtrios viros, quæ mihi ipſi (7) una ſemper tributa merces eſt laborum & vigiliarum mearum. Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuiſſe in eo (8) adoleſcente, cujus ego ſalutem (9) duobus capitis judiciis ſumma contentione defendi, ut tuis inimicitiis ſuſcipiendis oblivisceretur patroni omnium fortunarum ac rationum ſuarum: præſertim cum tu omnibus vel ornamentis, vel præſidiis redundares, illi (ut leviſſime dicam) multa deeſſent. Cujus (10) ſermo ſtultus & puerilis erat jam antea ad me a M. Cælio, familiari noſtro, perſcriptus: de quo item ſermone multa ſcripta ſunt abs te. Ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veterem conjunctionem diremiſſem, quam (11) novam conciliaſſem. Neque enim de meo erga te ſtudio dubitare debes, neque id eſt obſcurum cuiquam in provincia, nec Romæ fuit. Sed tamen ſignificatur in tuis literis ſuſpicio quædam, & dubitatio tua: de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi; purgandi autem mei, neceſſarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, ſi te palam odiſſem, minus, quod tibi obeſſet, facere? ſi clam, magis aperte inimicus eſſe? Quod ſi eſſem ea perfidia, qua ſunt ii, qui in nos hæc conferunt: tamen ea ſtultitia certe non fuiſſem, ut aut in obſcuro odio apertas inimicitias, aut in quo tibi nihil nocerem, ſummam oſtenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quoſdam memini, qui dicerent, nimis magnos ſumptus legatis decerni: quibus ego (12) non tam imperavi, quam cenſui, ſumptus legatis quam maxime (13) ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipſo me non perſeveraſſe teſtes ſunt (14) rationes civitatum, in quibus, quantum quæque voluit, legatis tuis datum (15) induxit. Te autem quibus mendaciis homines leviſſimi onerarunt? non modo ſublatos ſumptus, ſed etiam a procuratoribus eorum, qui jam profecti eſſent, repetitos & ablatos, eamque cauſam multis omnino non eundi fuiſſe. Quererer tecum, atque expoſtularem, ni (ut ſupra ſcripſi) purgare me tibi hoc

K 2 tuo

(7) *Una*) Una in primis. Habet enim non tam definiendi, quam augendi vim. *Idem*.

(8) *Adoleſcente*) Dolabella. *Idem*.

(9) *Duobus capitis judiciis*) Epiſt. 11. lib. 6. ſcripſit ſe Dolabellæ periculis non defuiſſe. *Capitis* autem *Judicium* fuit, quo libertas aut civitas amittebatur. *Idem*.

(10) *Sermo ſtultus*) Dictitabat fortaſſe, probari a Cicerone accuſationem illam, hoc argumento, quod ſibi tunc filiam ſuam collocaſſet. *Manut*.

(11) *Novam*) Nuptiis filiæ conciliatam. *Idem*.

(12) *Non tam imperavi, quam cenſui*) Non tam hoc imperii, quam judicii fuit. Non hoc pro imperio feci, ſed quod ita faciendum cenſui. *Idem*.

(13) *Ad legem Corneliam* (Sumptum videtur lex Cornelia definiiſſe, cum ad eorum laudem, qui provinciis præfuiſſent, legationes Romam mitterentur. Huc illud ſpectat, quod ſcriptum eſt epiſt. 8. *Laudaturum me ſi quis ſuo ſumptu functus eſſet officio; conceſſurum, ſi legitimo; non permiſſurum, ſi infinito*. Idem.

(14) *Rationes*) Tabulæ publicæ, in quas accepti expenſique ratio refertur. *Idem*.

(15) *Induxit*) Uſurpari ſolitum eſt hoc verbum in expenſis perſcribendis. Eodem modo locutus orat. 2. in Rullum: *Ut agros, inquit, a vobiſmet ipſis emptos, quanti velletis populo Romano induceretis*. Idem.

Digitized by Google

tuo tempore, quam accuſare te mallem; idque putarem eſſe rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me: quamobrem non debueris credere, pauca dicam. Nam ſi me virum bonum, ſi dignum his ſtudiis eaque doctrina, cui me a pueritia dedi, ſi ſatis magni animi, non minimi conſilii in maximis rebus perſpectum habes; nihil in me non modo perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem, aut jejunum debes agnoſcere. Sin autem me aſtutum, & occultum juvat fingere; quid eſt, quod minus cadere in ejuſmodi naturam poſſit, quam aut florentiſſimi hominis aſpernari benevolentiam, aut ejus exiſtimationem oppugnare in provincia, cujus laudem domi defenderis? aut in ea re animum oſtendere inimicum, in qua nihil obſis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertiſſimum ſit, ad nocendum leviſſimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis eſſem, cum te ex fratre meo ne tunc quidem, cum tibi (16) prope neceſſe eſſet eas agere partes, inimicum mihi fuiſſe cognoſſem? Cum vero reditum noſtrum in gratiam uterque expetiſſet, quid in conſulatu tuo fruſtra mecum egiſti, quod me aut facere, aut ſentire voluiſſes? Quid mihi mandaſti, cum te (17) Puteolis proſequerer, in quo non expectationem tuam diligentia mea vicerim? Quod ſi id eſt maxime aſtuti, omnia ad ſuam utilitatem referre, quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobiliſſimi atque honoratiſſimi conjunctio, cujus opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magno vel ornamento, vel præſidio eſſe poſſent? Quæ tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non aſtutia quadam, ſed aliqua potius ſapientia, ſecutus ſum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentiſſime adſtringor, quanta ſunt, ſtudiorum ſimilitudo, ſuavitas conſuetudinis, delectatio vitæ atque victus, ſermonis ſocietas, literæ (18) interiores? Atque hæc domeſtica. Quid illa tandem popularia? reditus illuſtris in gratiam? in quo (19) ne per imprudentiam quidem errari poteſt ſine ſuſpicione perfidiæ: ampliſſimi (20) ſacerdotii collegium? in quo non modo amicitiam violari apud majores noſtros fas non erat, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus. Quæ ut omittam tam multa, atque tanta, quis unquam tanti quemquam fecit, aut facere potuit,

aut

(16) *Prope neceſſe eſſet*) Quia frater tuus, P. Clodius, me oppugnaret. *Manut.*

(17) *Te Puteolis proſequerer*) In provinciam proficiſcentem: quod in more fuit. Epiſt. 6. lib. 13. *Cum te proſequerer paludatum.* Idem.

(18) *Interiores*) Secretiores: reconditæ: quæ ad minus multos pertinent.

(19) *Ne per imprudentiam quidem*) In oratione pro Gabinio: *Ego cum omnes amicitias tuendas ſemper putavi ſumma religione & fide, tum eas maxime, quæ eſſent ex inimicitiis revocatæ in gratiam: propterea quod integris amicitiis officium prætermiſſum, imprudentia, vel, ut gravius interpretemur, negligentia excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed violatum putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet.* Manutius. Vide lib. VIII. ep. 9.

(20) *Sacerdotii*) Auguratus. *Idem.*

aut debuit, quanti ego Cn. Pompejum, ſocerum tuæ filiæ? Etenim ſi merita valent: patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, memetipſum mihi per illum reſtitutum puto. Si conſuetudinis jucunditas: quæ fuit unquam amicitia conſularium in noſtra civitate conjunctior? Si illa amoris, atque officii ſigna: quid mihi ille non commiſit? Quid non mecum communicavit? Quid de ſe in ſenatu, cum ipſe abeſſet, per quemquam agi maluit? Quibus ille me rebus non ornatiſſimum voluit ampliſſimum? Qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam (21) pro Milone, (22) adverſante interdum actionibus ſuis? Quo ſtudio providit, ne quæ me illius temporis (23) invidia attingeret, cum me conſilio, cum auctoritate, cum (24) armis denique texit ſuis? Quibus quidem temporibus hæc in eo gravitas, hæc animi altitudo fuit, non modo ut Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis feciſti, ſed ne ſummorum quidem hominum malevolis de me ſermonibus crederet. Hujus igitur filius cum ſit gener tuus, cumque, præter hanc conjunctionem affinitatis, quam ſis Cn. Pompejo carus, quamque jucundus intelligam, quo tandem animo in te eſſe debeo? Cum præſertim eas ad me is literas miſerit, quibus, etiamſi tibi, cui ſum amiciſſimus, hoſtis eſſem, placarer tamen; totumque me ad ejus viri ita de me meriti voluntatem, nutumque converterem. Sed hæc hactenus: pluribus enim etiam fortaſſe verbis, quam neceſſe fuit, ſcripta ſunt. Nunc ea, (25) quæ a me profecta, quæque inſtituta ſunt, cognoſce. ** Atque hæc agimus, & agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo. Te enim (ut ſpero) propediem cenſorem audiemus: cujus magiſtratus officia, quæ ſunt maximi animi, ſummique conſilii, tibi diligentius, & accuratius, quam hæc, quæ nos de te agimus, cogitanda eſſe cenſeo. Vale.

M. T. C.

---

(21) *Pro Milone*) Reo ob necem P. Clodii. *Idem*.

(22) *Adverſante*) Ita Grævius ex Victorio. Alii, *adverſantem*.

(23) *Invidia*) Quia ſuſpicio fuit, conſilio Ciceronis Clodium a Milone interfectum: idque Plancus & Q. Pompeius tribuni pleb. ſeditioſis concionibus perſuadere populo conati ſunt. *Manut.*

(24) *Armis denique texit ſuis*) Exercitum eo tempore Pompejus in urbe habuit, ne quid reſpublica ei commiſſa detrimenti caperet. *Idem*.

(25) *Quæ a me profecta, quæque inſtituta ſunt, cognoſce. Atque hæc agimus*) Ante hæc verba *Atque hæc agimus* multa deſunt: quis enim non videat hunc locum eſſe mutilatum & decurtatum: deſiderarique explicationem eorum omnium beneficiorum, quæ Cicero in Appium contulerit, quæque conferre inſtituiſſet? Non erimus in hoc longiores, ſatis enim rem ſignaſſe fuit: ſi quis nobis felicior locum hunc ex antiquiore & minus lacero exemplari reſtituere poterit, is a me & ſtudioſis omnibus magnam gratiam inierit. Victor. *Cognoſce*, dixit, quia cum literis commentarium mittebat de rebus a ſe pro Appio actis & agendis. Partem quidem ipſius epiſtolæ deſiderari nullam puto. *Man.* Animadverſionem ſuam pluribus confirmat Victorius in *Poſterior.*

Digitized by Google

M. T. C. APPIO PULCHRO (*ut ſpero*) CENSORI, S. D.

XI. CUM eſſem in caſtris ad fluvium (1) Pyramum, redditæ mihi ſunt uno tempore a te epiſtolæ duæ, quas ad me Q. Servilius Tarſo miſerat. Earum in altera dies erat adſcripta nonarum Aprilium; in altera, quæ mihi recentior videbatur, dies non erat. Reſpondebo igitur ſuperiori prius, in qua ſcribis ad me de abſolutione majeſtatis. De qua, etſi (2) permultum ante certior factus eram literis, nuntiis, fama denique ipſa, (nihil enim fuit clarius; non quo quiſquam aliter putaſſet; ſed nihil de inſignibus ad laudem viris obſcure nuntiari ſolet) tamen eadem illa lætiora fecerunt mihi tuæ literæ: non ſolum quia planius loquebantur, & uberius, quam vulgi ſermo, ſed etiam quia magis videbar tibi gratulari, cum de te ex te ipſo audiebam. Complexus igitur ſum cogitatione te abſentem; epiſtolam vero oſculatus, etiam ipſe mihi gratulatus ſum. Quæ enim a cuncto populo, a ſenatu, a judicibus, ingenio, induſtriæ, virtuti tribuuntur; quia mihi ipſe aſſentor fortaſſe, cum ea eſſe in me fingo; mihi quoque ipſi tribui puto. Nec tam glorioſum exitum tui judicii extitiſſe, ſed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuiſſe mirabar. (3) De ambitu vero quid intereſt, inquies, an de majeſtate? Ad rem nihil. Alterum enim non attigiſti, (4) alteram auxiſti. (5) Veruntamen eſt majeſtas (& ſic Sylla (6) voluit) ne in quemvis impune declamari liceret. Ambitus vero ita apertam vim habet, ut aut accuſetur (7) improbe, aut defendatur. Qui enim facta, aut non facta largitio ignorari

---

ARG. Gratulatur Appio de abſolutione majeſtatis, & de ambitu ſimilem eventum ſperat. Laudatis Pompejo & Bruto, pollicetur operam ſuam ad notandos, qui teſtimonium in Appium pretio dixerant. Augurales libros ad otium utriuſque ſervari, orationes autem mitti cupit, & humaniores literas pollicitus monet, ut proavum in Cenſura imitetur. *Anno* U. C. 703.

(1) *Pyramum*) Fluvium Ciliciæ, qui ex Tauro monte in mare Pamphylium profluit; Iſſum verſus. Strabo, lib. XII.

(2) *Permultum ante*) Reſpuunt hoc aures meæ, cum Latini ſermonis conſuetudo, *permulto ante*, requirere videatur. Quanquam, Valla quid ſcripſerit, non me fugit. Sed in antiquis fero omnia, (quanquam, mendoſa non eſſe, quis præſtat?) non omnia tamen imitor. *Manut.* Unus Manutio Lambinus obtemperavit.

(3) *De ambitu vero*) Dices forſan: majeſtatis abſolutus ſum, ſed adhuc de ambitu periclitor: quid intereſt, in ambitu hæream, an in majeſtatis crimine? Reſpondet Cicer. παρὰ προσδοκίαν. Ad ſummam rei nihil intereſt: nam utriuſque idem erit exitus: abſolveris ambitus perinde, ut abſolutus es majeſtatis. *J. F. Gron.*

(4) *Alteram auxiſti*) Majeſtatem vero P. R. adeo non minuiſti, ut etiam auxeris; vel, Tuam ipſius majeſtatem auxiſti, poſtquam judicio majeſtatis abſolutus es. *Idem*.

(5) *Verumtamen eſt majeſtas*) Videat adverſarius tuus, ne ipſe majeſtatis reus ſit: nam hujus legis caput eſt, ne viros honeſtos liceat contumelioſe compellare. Atque in ea re Auguſtus diſcipulus Syllæ fuit. Tac. Ann. I. 72. *Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis ſpecie legis ejus tractavit*, &c. *Idem*.

(6) *Voluit*) Lege Cornelia. Vide Indicem *Legum*. in limine Tomi IV.

(7) *Improbe*) Improbus eſt, vel qui ambitum accuſat, vel qui defendit. Cum enim largitio facta, aut non facta ignorari non poſſit, nemo vir bonus ejus delicti nomine quenquam accuſabit, quo eum vacare ſatis liqueat. Rurſus nocens reus improbe defendet, quod

Digitized by Google

rari poteſt? Tuorum autem honorum curſus cui ſuſpectus unquam fuit? Me miſerum, qui non affuerim? Quos ego riſus excitaſſem? Sed de majeſtatis judicio duo mihi illa ex tuis literis jucundiſſima fuerunt: unum, quod te (8) ab ipſa republica defenſum ſcribis; quæ quidem, etiam in ſumma bonorum & fortium civium copia, tueri tales viros deberet; nunc vero eo magis, quod tanta penuria eſt in omni vel honoris, vel ætatis gradu, ut tam orba civitas tales tutores complecti debeat: alterum, quod (9) Pompeji & Bruti fidem, benevolentiamque mirifice laudas. Lætor virtute & officio cum tuorum neceſſariorum, meorum amiciſſimorum, tum alterius, omnium ſeculorum & gentium principis; alterius jampridem juventutis, celeriter (ut ſpero) civitatis. De mercenariis teſtibus a ſuis civitatibus (10) notandis, niſi jam factum aliquid eſt per Flaccum, fiet a me, cum per Aſiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quod ad me quaſi formam communium temporum & totius reipublicæ miſiſti expreſſam, prudentia literarum tuarum valde mihi eſt grata. Video enim & pericula leviora, quam timebam, & majora præſidia: ſi quidem (ut ſcribis) omnes vires civitatis ſe ad Pompeji ductum applicaverunt: tuumque ſimul promptum animum & alacrem perſpexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in ſummis tuis occupationibus, mihi tamen reipublicæ ſtatum per te notum eſſe voluiſti. Nam augurales libros ad commune utriuſque noſtrum otium ſerva. Ego enim a te cum tua promiſſa per literas flagitabam, (11) ad urbem te otioſiſſimum eſſe arbitrabar. Nunc tamen, ut ipſe polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes expectabo. (12) Tullius, cui mandata ad me dediſti, non convenerat me: nec erat jam quiſquam mecum tuorum, (13) præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachoſiores meas literas quas dicas eſſe, non intelligo. Bis ad te ſcripſi, me purgans diligenter, te leviter accuſans in eo quod de me cito credidiſſes:

quod

quod multorum teſtimonio probetur. Improbus igitur Dolabella, qui te de ambitu accuſaſſet, cujus honorum curſus nemini ſuſpectus unquam fuit. Hoc totum pro Appio contra Dolabellam, generum ſuum, tempori ſerviens Cicero collegit: quod factum excuſat in epiſt. ad Cælium lib. 2. his verbis: *Quid, ſi meam legas, quam ego tum ex tuis literis miſi ad Appium? quid agas? ſic vivitur*. Manut.

(8) *Ab ipſa Rep.*) Ab omnibus magiſtratibus & bonis. Hi enim Reſp.

(9) *Pompeji & Bruti*) Unam ex duabus Appii filiis uxorem duxerat Cn. Pompeji filius, alteram M. Brutus. *Epiſt.* 4. Brutus vero & laudavit reum Appium, & defendit. Illud ex Diomede, hoc ex libro de claris Orat. conſtat. *Manut.*

(10) *Notandis*) Pſephiſmate, vel Senatuſconſulto, aut decreto civitatum. Vide me ad Liv. XXVII. 25. *J. F. Gronov.*

(11) *Ad urbem*) Eorum more, qui ex provincia cum imperio reverſi ad urbem expectant, ut eis triumphus decernatur. *Manutius.*

(12) *Tullius*) Non videtur hic eſſe L. Tullius legatus, de quo epiſt. 3. lib. XV. & ad Att. epiſt. 4. 11. 21. lib. V. ſed potius ex familiaribus Appii, quod Ciceronis verba demonſtrant. Fuere igitur quinque Tullii, præter Ciceronem noſtrum: hic famaliaris Appii, & L. Tullius legatus, & M. Tullius ſcriba, de quo epiſt. 20. lib. V. & L. Tullius Montanus, de quo epiſt. 50. ad Att. lib. XII. *Idem.*

(13) *Præter omnes meos*) Contubernales, vel de cohorte mea. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

quod genus querelæ mihi quidem videbatur eſſe amici. Sin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed ſi, ut ſcribis, eæ literæ non fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Ut enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat; ſic tu (libet enim mihi jocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in cenſura, ſi jam es cenſor, (ut ſpero) (14) de proavo multum cogitato tuo.

(14) *De proavo*) Appio Claudio Cæco, qui ſolus toto quinquennio cenſor fuit. *Corr.*

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

XII. GRATULABOR tibi prius, (ita enim rerum ordo poſtulat) deinde ad me convertar. Ego vero vehementer gratulor de judicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum eſſe te: ſed illud, quod quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt, eo mirandum eſt magis, nullam ne in (1) tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam malevolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium: nihil jam ſum pridem admiratus magis. (2) De me autem, ſuſcipe pauliſper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ſim ego: ſi facile inveneris quod dicas, noli ignoſcere hæſitationi meæ. Ego vero velim mihi, Tulliæque meæ (ſicut tu amiciſſime & ſuaviſſime optas) proſpere evenire ea, quæ a me inſciente facta ſunt a meis, (3) ſed ita cecidiſſe, ut (4) agerentur eo tempore, ſpero omnino (5) cum aliqua felicitate, & opto. Veruntamen plus me in hac ſpe, tua ſapientia & humanitas conſolatur, quam (6) opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus inſtitutæ orationis, non reperio. Neque enim triſtius dicere quidquam debeo (7) ea de re,

quam

ARG. Gratulatur de abſolutione ambitus: nuptias Tulliæ excuſat ſe inſciente confectas, quibus ipſe declarandam Appio benevolentiam moveatur. *Anno* U. C. 703.

(1) *Tabellæ*) Tabellis aut Judices abſolvebant, aut condemnabant, aut ampliabant. Hæc pluribus verbis Aſconius.

(2) *De me autem*) Quod autem ad filiam meam, accuſatori tuo collocatam, pertinet: ſuſcipe meam perſonam, ut putes te eſſe, qui ego ſum: tum intelliges, mihi ignoſcendum eſſe, nunc hæſitanti. Quia nec tu facile inveneris, quod dicas. Hæſito autem, quia neque poſſum dicere probari a me novam affinitatem, quæ cum accuſatore tuo contracta ſit; nec improbare debeo, ne malis ominibus proſequar eam rem, quam tu quoque mihi proſpere cupis evenire. *Man.*

(3) *Sed ita cecidiſſe*) Scribendum cenſeo: *& ita cecidiſſet*. Sic enim cohæret oratio: proſpero & opto. Ubi adverſativa particula locum non habet. *J. F. Gronov.*

(4) *Agerentur eo tempore*) Quo tu cum illo colliſus es, ita ut viceris: quo facilius fore ſpero, ut me medio & interprete redeatis in gratiam. *Idem*.

(5) *Cum aliqua felicitate*) Ex ſpe, te & Dolabellam reconciliandi. *Corrad.* Non hoc ſolum Cicero dicit, ſed latius felicitatem vult patere. Spero felix futurum hoc conjugium cum in aliis rebus, tum in hoc etiam ut in gratiam redeas cum Dolabella. *Grav.*

(6) *Opportunitas*) Quæ ſit, ut ego alterius amicus, alterius ſocer, hoc tuo tempore ſim inter vos quaſi interpres. *Corr.*

(7) *Ea de re*) De nuptiis. *Manut.*

Digitized by Google

quam tu ipſe ominibus optimis proſequeris. Neque non me tamen mordet aliquid: in quo (8) unum vereor, ne tu parum perſpicias ea, quæ geſta ſint, ab aliis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus eſſem, ad me ne referrent; agerent, quod probaſſent. In hoc autem mihi illud occurrit: Quid tu igitur, ſi affuiſſes? Rem probaſſem. De tempore, nihil te invito, nihil ſine conſilio egiſſem tuo. Vides ſudare me, jamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. Leva me igitur hoc onere: nunquam enim mihi videor tractaſſe cauſam difficiliorem. Sic habeto tamen: niſi jam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentiſſime confeciſſem, tametſi nihil videbatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe: tamen, hac mihi affinitate nuntiata, non majore equidem ſtudio, ſed acrius, apertius, ſignificantius dignitatem tuam defendiſſem. Decedenti mihi, & jam imperio annuo terminato, ante diem III. nonas Sextiles, cum ad Sidam navi accederem, & mecum Q. *Servilius* eſſet, literæ a meis ſunt redditæ. Dixi ſtatim Servilio, (etenim videbatur eſſe commotus) ut omnia a me majora expectaret. Quid multa? Benevolentior tibi, quam fui, nihilo ſum factus; diligentior ad declarandam benevolentiam multo. Nam ut vetus noſtra ſimultas antea ſtimulabat me, ut caverem, ne cui ſuſpicionem ficte reconciliatæ gratiæ darem: ſic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

(8) *Unum* non *vereor, ne tu parum*) Una res leviorem curam meam facit, quod non dubito, quin ſatis intelligas, Tulliam eſſe deſponſatam Dolabellæ me abſente & ignorante, cum ut id fieret reperto commodo genero, Terentiæ & amicis Romæ relictis permiſiſſem. *J. F. Gronovius*. Veterum librorum, quos ego vidi, conſenſus movet me, ut de manuſcripta lectione non dubitem, quæ *modo vereor* habet, pro eo quod eſt in vulgatis, *non vereor*. F. Urſin.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

XIII. QUASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum, ſic, cum de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen vere; plus quam acceperas, reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolum auctoritate orationis, ſententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multo ſunt, quam illa ipſa propter quæ hæc laborantur. Inſignia enim virtutis multi etiam ſine vir-

ARG. Appio gratias agit, quod ſuos in ſupplicatione decernenda adjuviſſet: parataque illi officia pollicetur. De Dolabellæ reconciliatione non deſperat: cenſuram obtentam eſſe ſperat. *Anno* U. C. 703.

tute aſſecuti ſunt; talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam, qua nihil eſt uberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus uterque noſtrum devinctus eſt. Nam tibi me profiteor & in republica ſocium, de qua idem ſentimus, & in quotidiana vita conjunctum (1) cum iis artibus, ſtudiiſque, quæ colimus. Velim ita fortuna tuliſſet, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere poſſes: quod tamen ipſum, neſcio qua permotus animi divinatione, non deſpero. Sed hoc (2) nihil ad te: (3) noſtrum eſt onus. Illud velim ſic habeas (quod intelliges) (4) hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te ſtudium, cui nihil videbatur addi poſſe, quam quidquam eſſe detractum. Cum hæc ſcribebam, Cenſorem te jam eſſe ſperabam. Eo brevior eſt hæc epiſtola, &, ut adverſus magiſtrum morum, modeſtior. Vale.

(1) Quam *his artibus ſtudiiſque colimus*) Sic Mſſ. quos inſpexi. Et videtur multo elegantius. Quis enim neſcit bonis artibus & ſtudiis, vitam coli & ornari? *Græv.*

(2) *Nihil ad te*) Habet rationem Appii dignitatis, quia pluris facere adoleſcens Dolabella Appii amicitiam, viri in primis honorati, quam contra Appius Dolabellæ, debebat; accedebat æquitas: utrum enim decet, eum, qui injuriam intulit, an eum, qui accepit, de reconciliatione laborare? *Manutius.*

(3) *Noſtrum eſt onus*) Ego efficiam, ut reconciliationis initia a genero meo proficiſcantur. *Idem.*

(4) *Hac re novata*) Quod mihi Dolabellam affinitate devinxerim. *Idem.*

I-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER IV.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

I. CAJUS Trebatius, familiaris meus, ad me ſcripſit, te ex ſe quæſiſſe quibus in locis eſſem: moleſteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum (1) ad urbem acceſſiſſem, non vidiſſes: & hoc tempore velle te mecum, ſi propius acceſſiſſem, de officio utriuſque noſtrum communicare. Utinam, Servi, ſalvis rebus (ſic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos: profecto aliquid opis occidenti reipublicæ tuliſſemus. Cognoram enim jam abſens, te hæc mala multo ante providentem, (2) defenſorem pacis, & in conſulatu tuo, & (3) poſt conſulatum fuiſſe. Ego autem

ARGUMENTUM. Sulpicio, congreſſum petenti, reſpondet, ſuamque cum illius voluntate convenire demonſtrat, & deſperatum reip. ſtatum deplorat. Scripta eſt epiſtola cum Cæſar in Hiſpaniam regreſſus Pompeji legatos oppugnaret. *Anno* U. C. 704.

(1) *Ad urbem*) Ubi expectaret donec triumphus decerneretur. Vide lib. III. epiſt. 8. ubi de hac locutione dictum eſt.

(2) *Defenſorem pacis*) Nam, cum M. Marcellus conſul & provincias Gallias ante legitimum tempus, & privilegium Cæſari, quod ei populus conceſſerat, ut abſens conſulatum petere poſſet, eripere conaretur: Sulpicius collega reſtitit; quod iniquum putaret ea reſcindi, quæ populus juſſerat; eamque fore civilis belli cauſam intelligeret. *Suetonius*. Manutius.

(3) *Poſt conſulatum*) Cum C. Marcellus, M. Marcelli frater patruelis, conſul eadem in

cum conſilium tuum probarem, & idem ipſe ſentirem, nihil proficiebam. Sero enim (4) veneram; ſolus eram; rudis eſſe videbar in cauſa; incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari poſſe reipublicæ; ſi quid eſt, in quo nobiſmetipſis conſulere poſſimus, non ut aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, ſed ut quam honeſtiſſime lugeamus; nemo eſt omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clariſſimorum virorum, quorum ſimiles eſſe debemus, exempla, neque doctiſſimorum, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Atque ipſe antea ad te ſcripſiſſem, te fruſtra in ſenatum, ſive potius in conventum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne (5) ejus animum offenderem, qui a me, (6) ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, me (7) cum rogaret ut adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ a te (8) de pace & (9) de Hiſpaniis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. (10) Res videas quo modo ſe habeat: orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello: urbem ſine legibus, ſine judiciis, ſine jure, ſine fide, relictam direptioni & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil poteſt non modo quid ſperem, ſed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentiſſimo, videtur utile eſſe nos colloqui, quanquam longius etiam cogitabam ab urbe diſcedere, cujus jam etiam nomen invitus audio, tamen (11) propius accedam: Trebatioque mandavi, ut ſi quid tu eum velles ad me mittere, ne recuſaret; idque ut facias velim; aut ſi quem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex urbe neceſſe ſit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, tantum mihi (12) fortaſſe arrogo, ut exploratum habeam, quidquid nos communi ſententia ſtatuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. T. C.

---

in Cæſarem tentavit, ut ſcripſit Suetonius. Is enim conſulatum ex Marci fratris auctoritate geſſit: ut legitur in epiſt. 9. cui ſucceſſit L. Lentulus, & ipſe Cæſaris cauſæ acerrimus adverſarius. *Manut.*

(4) *Veneram*) Ex provincia. Venit autem pridie non. Jan. L. Lentulo, C. Marcello Coſſ. Abſuit igitur toto anno, quo C. Marcellus, Marci frater, cum L. Paulo conſul fuit. *Man.*

(5) *Ejus*) Cæſaris. *Manut.*

(6) *Ut te imitarer*) Ut irem in ſenatum. Id enim Cæſar cupiebat. *Idem.*

(7) *Cum rogaret*) Formiis: quod ex ep. 17. & 18. lib. IX. ad Att. intelligitur. *Idem.*

(8) *De pace*) Ut ageretur de concordia Cæſaris, & Pompeji. *Idem.*

(9) *De Hiſpaniis*) Senatui non placere, Cæſarem in Hiſpanias contra Pompeji legatos proficiſci. *Idem.*

(10) *Res videas*) Vulgati plerique: *Rem vides quo modo ſe habeat*. Antiptoſis.

(11) *Tamen propius accedam*) E Campania & maritima ora, quæ me, ut voluit Pompejus, habet ἐπίσκοπον. *Corrad.* Vide *Fam.* XVI. 11. & 13. *Att.* VII. 11.

(12) *Fortaſſe arrogo*) Fortaſſe enim mihi aſſentor, cum mihi tantundem, quantum tibi, tribuo. *Arrogare* dicimur *nobis ea*, quæ noſtra non ſunt. *Manut.*

Digitized by Google

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

II. ANTE diem III. Kal. Majas cum eſſem in Cumano, accepi tuas literas: quibus lectis, cognovi non ſatis prudenter feciſſe (1) Philotimum: qui cum abs te mandata haberet, ut ſcribis, de omnibus rebus, ipſe ad me non veniſſet, literas tuas miſiſſet: quas intellexi breviores fuiſſe, quod eum perlaturum putaſſes. Sed tamen, poſtquam literas tuas legi, (2) Poſtumia tua me convenit, & Servius noſter. His placuit, ut tu in Cumanum venires: (3) quod etiam mecum, ut ad te ſcriberem, egerunt. Quod meum conſilium exquiris, id eſt tale, ut capere facilius ipſe poſſim, quam alteri dare. Quid enim eſt, quod audeam ſuadere tibi, homini ſumma auctoritate, ſummaque prudentia? Si, quid rectiſſimum ſit, quærimus, perſpicuum eſt. Si, quid maxime expediat; obſcurum. Sin ii ſumus, qui profecto eſſe debemus, ut nihil arbitremur expedire, niſi quod rectum honeſtumque ſit; non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. Quod exiſtimas meam cauſam conjunctam eſſe cum tua, certe ſimilis in utroque noſtrum, cum optime ſentiremus, error fuit. Nam omnia utriuſque conſilia ad concordiam ſpectaverunt: qua cum ipſi Cæſari (4) nihil eſſet utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum (5) nos fefellerit, & quem in locum res deducta ſit, vides. Neque ſolum ea perſpicis, quæ (6) geruntur, quæque jam geſta ſunt, ſed etiam qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit. Ergo aut probare oportet ea, quæ fiunt: aut intereſſe, etiamſi non probes: (7) quorum altera mihi turpis, altera etiam periculoſa ratio videtur. Reſtat, ut diſcedendum putem: in quo reliqua videtur eſſe deliberatio, quod conſilium in diſceſſu, quæ loca ſequamur. Omnino cum miſerior res nunquam accidit,

tum

ARG. Quærenti Sulpicio, quid faciendum ſit, reſpondet cum laude ejus, ſi recta ſequenda, certam rationem eſſe, non item, ſi utilia, quia Cæſaris cauſa firmior; honeſtior Pompeji. Longius ergo diſcedendum ab urbe, in qua quæ fiant, turpe ſit probare, non probare periculoſum. Sed quo eundum, difficilem eſſe deliberationem. Qua de re ſi colloqui velit, quam primum rogat, adveniat. *Anno* U. C. 704.

(1) *Philotimum*) Libertum Terentiæ Ciceronis. Epiſt. 3. lib. VIII. *Manut.*

(2) *Poſtumia .... Servius*) Illa, uxor Servii Sulpicii: hic ejuſdem filius.

(3) *Quod*) Ordo eſt, *quod etiam ut ad te ſcriberem mecum egerunt*. Græv.

(4) *Nihil eſſe utilius*) Ut quidem ipſe Cicero putabat, cui, quod honeſtum, id unum utile videbatur. Cæſar autem nihil melius, quam regnare exiſtimabat. *Manut.*

(5) *Nos fefellerit*) Non Cæſar, ſed id quod arbitrabamur. Dicimus enim ſimpliciter interdum, *Non me fallit*. Fefellit autem in eo Ciceronem opinio, quod Cæſar, cum ei nihil eſſet utilius concordia, rem tamen ad arma deducere maluerat. *Idem*.

(6) *Geruntur*) A Cæſare in Hiſpania contra Pompeji legatos; pulſo enim Italia Pompejo, ad urbem Cæſar excurrit, inde in Hiſpaniam. Quo autem tempore cum Sulpicio collocutus eſt Cicero, bellum in Hiſpania gerebatur. Id cognoſcitur ex epiſt. 11. 12. lib. X. ad Att. *Manut.*

(7) *Quorum altera*) Sic in decem antiquis libris: in duobus, *Quarum*. Antiquitatem magis redolet, *Quorum*: & vereor, ne quis ob verbum, *Altera*, ſcribendum putaverit, *Quarum*. Idem.

Digitized by Google

tum ne deliberatio quidem difficilior. Nihil enim conſtitui poteſt, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, ſi videbitur, ita cenſeo facias: ut, ſi habes jam ſtatutum, quid tibi agendum putes, in quo non ſit conjunctum conſilium tuum cum meo, ſuperſedeas hoc labore itineris. Sin autem eſt quod mecum communicare velis, ego te exſpectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, ſicut intellexi & Servio & Poſtumiæ placere. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

III. VEHEMENTER te eſſe ſollicitum, & in communibus miſeriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quanquam minime miror, (1) & meum quodammodo agnoſco: doleo tamen, te ſapientia præditum prope ſingulari, non tuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. Me quidem, etſi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peſte reipublicæ moleſtiam traxerit, tamen multa jam conſolantur, maximeque conſcientia conſiliorum meorum. Multo enim ante tanquam ex aliqua ſpecula proſpexi tempeſtatem futuram: neque id ſolum mea ſponte, ſed multo etiam magis monente & denuntiante te. Etſi enim abfui magnam partem conſulatus tui, tamen & abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cavendo & (2) prædicendo ſententia; & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cum accuratiſſime monuiſtis ſenatum collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminiſſent: & ſcirent, cum ſuperiores, nullo tali exemplo antea in republica cognito; tam crudeles fuiſſent, quicunque poſtea rempublicam oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant: ſed aliquid, atque adeo multa addunt, & afferunt de ſuo. Quare meminiſſe debes, eos, qui auctoritatem & (3) conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia (4) oc-

ARG. Sulpicium, a Cæſare Achajæ poſt aciem Pharſalicam præfectum, conſolatur, qui dolorem ex calamitate reipub. ceperat. Scripta poſt Africanum bellum Cæſaris, ante Hiſpanienſe. *Anno* U. C. 707.

(1) *Et meum quodammodo agnoſco*) Accipio non maſculino genere, ut intelligatur *dolorem*, quod vult Manutius: ſed neutro, ut ſit aliquid mei moris. Plaut. Trin. III. 2. 5. *Neque meum eſt, neque facere didici*. Bacch. v. 2. 34. *Tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo*. J. F. Gronov.

(2) *Et prædicendo*) *Prædicendo* hic locum habere non poſſe, facile aſſentiaris, animum ſi recte advertas, Non vereor, ne errem, ſi reſcribam: *præcidendo*. *Præcidere bellum* eadem elegantia dicitur, qua *præcidere amicitiam*. Cicero noſter lib. I. de Off. cap. 33. „Amicitias, quæ minus delectent, & minus „probentur, magis decere cenſent ſapientes „ſenſim diſſuere, quam repente præcidere". Plinius, lib. IX. epiſt. 1. „Cujus cunctationem nec res ipſa deſiderat, & ratio „præcidit". Sæpius Cicero hoc verbo eadem poteſtate uſus eſt. *Heumannus, Parerg. Crit.*

(3) *Conſilium tuum*) Ne Cæſari ante conceſſum lege Trebonia tempus ſuccederetur, & ut abſenti conſulatum petere liceret. In quo diſſentiebat a M. Marcello collega. Epitome Liviana 108. Contentiones inter conſules de ſucceſſore C. Cæſari mittendo, agente in ſenatu M. Marcello conſule, ut Cæſar ad petitionem conſulatus veniret, &c. *Sueton. Plutarch. Dio, alii*. Manut.

Digitized by Google

(4) occidiſſe, cum tua prudentia ſalvi eſſe potuiſſent. Dices, Quid me iſta res conſolatur in tantis tenebris, & quaſi (5) parietinis reipublicæ? Eſt omnino vix conſolabilis dolor: tanta eſt omnium rerum amiſſio, & deſperatio recuperandi. Sed tamen & Cæſar ipſe ita de te judicat, & omnes cives ſic exiſtimant, quaſi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere ſanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad levandas moleſtias magna eſſe debent. Quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum eſt, quod eodem tempore a multis & magnis moleſtiis abes: quas ad te omnes perſcriberem, niſi vererer, ne ea cognoſceres abſens, quæ quia non vides, mihi videris meliore eſſe conditione, quam nos, qui videmus. Hactenus exiſtimo noſtram conſolationem recte adhibitam eſſe, quoad certior ab homine amiciſſimo fieres iis de rebus, quibus levari poſſent moleſtiæ tuæ. Reliqua ſunt in te ipſo, neque mihi ignota, nec minima ſolatia, &, ut quidem ego ſentio, multo maxima: quæ ego ipſe experiens quotidie, ſic probo, ut ea mihi ſalutem afferre videantur. Te autem ab initio ætatis memoria teneo ſumme omnium doctrinarum ſtudioſum fuiſſe, omniaque, quæ a ſapientiſſimis ad bene vivendum tradita eſſent, ſummo ſtudio curaque didiciſſe; quæ quidem vel optimis rebus, & uſui & delectationi eſſe poſſent; his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquieſcamus. Nihil faciam inſolenter, neque te tali vel ſcientia, vel natura præditum hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus ætatis ſtudium tuum dediſti: tantum dicam, quod te ſpero approbaturum, me, poſteaquam illi arti, cui ſtudueram, nihil eſſe loci, neque in curia, neque in foro viderem, omnem meam curam atque operam ad Philoſophiam contuliſſe. Tuæ ſcientiæ excellenti ac ſingulari, non multo plus, quam noſtræ, relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo, ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iiſdem verſari rebus, quæ etiam ſi minus prodeſſent, animum tamen a ſollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primiſque in hac, in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, ut excellat. A me vero ſic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini; mihique ab eo gratia refertur: in quo ille exiſtimat, quod facile appareat, cum me colat & obſervet, tibi quoque in eo ſe facile gratiſſimum. Vale.

M· T.

(4) *Occidiſſe*) Conſulares, Pompejum Magnum, L. Lentulum, Bibulum, Domitium Ahenobarbum, Scipionem Pompeji ſocerum, prætorium, M. Catonem &c. qui bellum paci prætulerant. *Idem*.

(5) *Parietinis*) *Parietina*, Parietum ruinæ. Cic. ad rempubl. tranſtulit, &, *Quaſi*, præpoſuit, veritus ne paulo durior translatio videretur. Quod præcipit Craſſus lib. 3. de Orat. *Mollienda*, inquit, *translatio eſt præpoſito ſæpe verbo*. Idem.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

IV. ACCIPIO excuſationem tuam, qua uſus es, cur ſæpius ad me (1) literas uno exemplo dediſses: ſed accipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epiſtolas accipiant, fieri ſcribis, ne ad nos perferantur. Illam partem excuſationis, qua te ſcribis orationis paupertate (ſic enim appellas) iiſdem verbis epiſtolas ſæpius mittere, nec noſco, nec probo. Et ego ipſe, quem tu per jocum (ſic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non eſſe verborum admodum inopem agnoſco: (2) εἰρωνεύεσθαι enim non neceſſe eſt: ſed tamen idem (nec hoc (3) εἰρωνευόμενος) facile cedo tuorum ſcriptorum (4) ſubtilitati, & elegantiæ. Conſilium tuum, quo te uſum ſcribis hoc (5)

ARG. Sulpicii excuſatione accepta ex parte, ipſiuſque elegantia ſcribendi laudata, probat illius conſilia, quibus Achajæ adminiſtrationem non recuſandam eſſe putarat. Narrat de ſenatus in Marcelli reſtitutione officio, de ſtudiis Servii filii, & aliis rebus. *Anno* U. C. 707.

(1) *Literas uno exemplo dediſſes*) Iiſdem verbis ſcriptas. Exemplum veteribus eſt quod nos *copiam* dicimus. Cic. in epiſtolis ſæpe dixit, *Ex literis cognoſces, quarum exemplum ad te miſi*. Grævius.

(2) Εἰρωνεύεσθαι) *Diſſimulare*: quod Socrati uſitatum; cum iis, quos refellere volebat, plus tribuere videretur. *Manut.*

(3) Εἰρωνευόμενος) *Simulans*. Eſt enim ironia modo diſſimulatio, ut proxime; modo ſimulatio, ut hic. Diſſimulamus enim vera; cum occultamus ea, quæ ſunt: ſimulamus falſa; cum ea fingimus eſſe, quæ non ſunt. Late igitur patet ironia: & eſt omnino, ut ait Aquila, cum aliud verbis ſignificamus, aliud re ſentimus. Addit Beda, gravitate pronunciationis adjuvandam. Alioqui confiteri videbatur, quod negare contendit. *Id.*

(4) *Subtilitati & elegantia*) *Subtilitas* in ſententiis, *elegantia* in verbis. *Subtilitas* autem a Dialectica maxime ſumitur, quam Sulpicius egregie cognovit. Alibi *Subtilitas* non idem valet, ſed venuſtas potius quædam eſt orationis, & naturalis quaſi color, nullo adhibito artis pigmento: qualis apud nos eſt Cæſaris ſermo, apud Græcos Lyſiæ. Itaque lib. 3. de Orat. *ſubtilitatem quidem illi Cicero tribuit, acumen autem Hyperidi*. Et in Bruto illud: *Lyſias egregie ſubtilis ſcriptor atque elegans*: ſic accipio, non ut acutum ſcriptorem Lyſiam dici putem, ſed ut purum, ut venuſtum, ut politum, ut plane Atticum. Attica enim ſubtilitas ipſa per ſe laudatur, iis carens ornamentis, quæ ab arte ſumuntur. Qua laude Catonem Cenſorium afficit Cicero in eodem libro infra: „Qui in Græcis (*inquit*) antiquitate delectantur, eaque ſubtilitate, quam Atticam „appellant, hanc in Catone non noverunt „quidem. Hyperidæ volunt eſſe & Lyſiæ: „Laudo: ſed cur nolunt Catonis"? Atticum igitur dicendi genus illud, in quo Lyſias excelluit, (nam plura genera, ut ait Cicero, fuerunt) non ornatum, copioſum, illuſtre, ut Demoſthenis & Æſchinis; non acutum, ut Hyperidis; ſed exile, jejunum, ſiccum, politum tamen & venuſtum fuit: idque tum indicant eæ, quæ extant, illius orationes: tum ipſe Cicero, ſi Lyſiæ orationes non haberemus, clariſſime tamen oſtenderet. Nam in eodem libro aliquando poſt. „Atticum, *ait*, ſe Calvus noſter dici orato„rem volebat. Inde erat iſta exilitas, quam „ille de induſtria conſequebatur". Et paulo poſt: „Si quis jejunitatem, & ſiccitatem „& inopiam, dummodo ſit polita, dum ur„bana, dum elegans, in Attico genere po„nit; hoc recte dumtaxat: ſed quia ſunt in „Atticis alia meliora, videat ne ignoret, & „gradus, & diſſimilitudines, & vim, & va„rietatem Atticorum. *Et infra*: Si acutum, „prudens, & idem ſincerum, & ſolidum, „& exſiccatum genus orationis probant; nec „ullo graviore ornatu oratorio utuntur; & „hoc primum eſſe Atticorum volunt: recte „laudant. Eſt enim in arte tanta, tamque „varia etiam huic minutæ ſubtilitati locus". Nam, quod non ita multo poſt dicitur, *Lyſia pictius eſſe nihil poſſe*: id affertur ex Attici perſona, nimium in Græcos ambitioſi, & a Cicerone diſſentientis, qui Catonem Lyſiæ comparaverat. Cicero autem ipſe de Lyſia quid ſentiat, declarat in Oratore his verbis:

Digitized by Google

(5) Achaicum negotium non recuſaviſſe, cum ſemper probaviſſem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis literis. Omnes enim cauſæ, quas commemoras, juſtiſſimæ ſunt, tuaque & auctoritate & prudentia digniſſimæ. Quod (6) aliter cecidiſſe rem exiſtimas, atque opinatus ſis, id tibi nullo modo aſſentior. Sed quia tanta perturbatio & confuſio eſt rerum, ita perculſa & proſtrata fœdiſſimo bello jacent omnia, ut is cuique locus ubi ipſe ſit, & ſibi quiſque, miſerrimus eſſe videatur: propterea & tui te conſilii pœnitet: & nos, qui domi ſumus, tibi beati videmur: at contra nobis, non tu quidem vacuus moleſtiis, ſed præ nobis beatus. Atque hoc ipſo melior eſt tua, quam noſtra conditio, quod tu, quid doleat, ſcribere audes: nos ne id quidem tuto poſſumus: nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius victoriæ, quæ civilibus bellis ſemper eſt inſolens. Uno te vicimus, quod de Marcelli, (7) collegæ tui, ſalute paulo ante, quam tu, cognovimus: etiam, mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam ſic fac exiſtimes: poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar, accuſata acerbitate Marcelli, (ſic enim appellabat) laudataque honorificentiſſime & æquitate tua, & prudentia, repente præter ſpem dixit, ſe ſenatui, roganti de Marcello, ne (8) hominis quidem cauſa negaturum. Fecerat autem hoc ſenatus, ut, cum a L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello, & cum C. Marcellus ſe ad Cæſaris pedes abjeciſſet, cunctus conſurgeret, & ad Cæſarem ſupplex accederet. (9) Noli quærere: ita mihi pulcher hic dies viſus eſt, ut ſpeciem aliquam viderer videre quaſi reviviſcentis reipublicæ. Itaque cum omnes ante me rogati Cæſari gracias egiſſent, (10) præter Volca-

 tium,

bis: „ *Dicat igitur Attice* venuſtiſſimus ille „ ſcriptor ac *politiſſimus Lyſias*, (*quis enim* „ id poſſet negare?) dum intelligamus hoc „ eſſe Atticum in Lyſia, non quod tenuis „ ſit atque inornatus, ſed quod nihil habeat „ inſolens aut ineptum". Et paucis interjectis, „ Qui Lyſiam, *inquit*, ſequuntur, non „ illum quidem amplum atque grandem, ſubtilem & elegantem tamen". Hinc *agere cauſas ſubtiliter*, pro, ſimplici quodam & puro, & ad docendum, non ad promovendum, aut delectandum, apto dicendi genere in cauſis uti, dixit Cicero epiſt. 21. lib. IX. *Privatas* (inquit) *cauſas, & eas tenues agimus ſubtilius*. Et in Oratore: *Tenues, acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora facientes, ſubtili quadam & preſſa oratione limati*. Et infra: *Orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil eſt experienti minus*. Elegantiam autem differre ab ornatu, oſtendit Cicero in epiſtola ad Cornelium Nepotem: *Quis* (ait) *ſententiis acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior?* Manut.

(5) *Achaicum*) Achajæ adminiſtrandæ curam, a Cæſare mandatum. *Idem*.

(6) *Aliter*) Putaſti te, cum ab urbe abeſſes, a moleſtiis etiam abfuturum. *Idem*.

(7) *Collega*) In conſulatu. *Idem*.

(8) *Ne hominis quidem cauſa*) Ne ipſius quidem Marcelli cauſa, a quo graviter eſt offenſus. Quanquam (ajebat) in me fuerit acerbior; tamen, ne hac quidem cauſa, ſenatui deprecanti ejus reditum negabo. Non tanti apud me erit Marcelli ipſius injuria, quanti ſenatus univerſi conſenſus & deprecatio. Lib. VI. epiſt. 6. *Marcellum, cui maxime ſuccenſebat*, &c. *Idem*.

(9) *Noli quærere*) Cum res ejuſmodi eſt, ut eam non tam longa quidem oratione pro voluntate noſtra ſatis exprimere videamur poſſe; confugimus ad hoc loquendi genus, & ad illud, *Quid quæris?* & ſimilia quædam. *Idem*.

(10) *Præter Volcatium*) L. Volcatium Tullum, qui cum M. Æmilio Lepido conſul fuerat, triennio ante Ciceronem. *Man.*

Digitized by Google

tium, (is enim, (11) ſi eo loco eſset, negavit ſe facturum fuiſse) ego rogatus, mutavi meum conſilium. Nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum conſilium & Cæſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. Itaque pluribus verbis egi Cæſari gratias: meque (12) metuo ne etiam in cæteris rebus honeſto otio privarim: quod erat unum ſolatium in malis. Sed tamen; quoniam effugi ejus offenſionem, qui fortaſse arbitraretur, (13) me hanc rempublicam non putare, ſi perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam (14) intra modum: ut & illius voluntati, & meis ſtudiis ſerviam. Nam etſi a prima ætate me omnis ars & doctrina liberalis, & maxime Philoſophia delectavit: tamen hoc ſtudium quotidie (15) ingraveſcit, credo & ætatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiis, ut nulla res alia levare animum moleſtiis poſſit. A quo ſtudio te abduci negotiis intelligo ex tuis literis: ſed tamen aliquid jam noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potius noſter, ſumma me obſervantia colit: cujus ego cum omni probitate, ſummaque virtute, tum ſtudiis, doctrinaque delector. Is mecum ſæpe de tua manſione, aut deceſſione communicat. Adhuc in hac ſum ſententia, nihil ut faciamus, niſi quod maxime Cæſar velle videatur. Res ſunt ejuſmodi, ut ſi Romæ ſis, nihil te, præter tuos, delectare poſſit. De reliquis, nihil melius ipſo eſt. Cætera ejuſmodi, ut, ſi alterutrum neceſse ſit, audire ea malis, quam videre. Hoc noſtrum conſilium nobis minime jucundum eſt, qui te videre cupimus: ſed conſulimus tibi. Vale.

M. T. C.

(11) *Si eo loco eſſet*) Puto hoc dici: negavit ſe in patriam fuiſſe rediturum, ſi Marcellus fuiſſet; id eſt, ſi eadem, quæ Marcellus conſul, contra Cæſarem feciſſet; & ſi cum Pompejo poſtea adverſus eundem Cæſarem pugnaſſet, nec ſe, poſt victum Pompejum, victori crediдiſſet: quæ cum Marcellus feciſſet, inconſtantiæ videbatur eſſe, nec ſatis honorificum, beneficio ejuſdem in patriam redire. *Manut.*

(12) *Metuo*) Metuo, ne, cum in ſenatu loqui cœperim, idem poſthac ſæpe cogar facere, ut Cæſaris voluntati ſerviam. *Idem.*

(13) *Me hanc remp. non putare*) Me hanc remp. quæ nunc eſt in illius manibus, non habere pro rep. me præſentem ſtatum adverſari & abominari. *J. F. Gronov.*

(54) *Intra modum*) Hoc eſt, etiam minus, quam modus permittit. Tria momenta ſic exprimuntur, ut *intra modum*, vel *legem*, ſit, minus, quam vult jubetque, aut ſaltem concedit lex, aut modus: *ad modum*, vel *legem*, ipſum terminum modi fineſque deſcribat: *ultra modum*, exceſſum, tranſgreſſionemque indicet. *Idem.*

(15) *Ingraveſcit*) Hoc eſt, creſcit & augetur: non, ut putant nonnulli, fit moleſtius. *Facciolatus.*

Digitized by Google

SER. SULPICIUS M. T. CICERONI S. D.

V. POSTEA quam mihi renuntiatum eſt de obitu Tulliæ, filiæ tuæ, ſane quam pro eo, ac debui, graviter moleſteque tuli; communemque eam calamitatem exiſtimavi: qui ſi iſtic affuiſsem, neque tibi defuiſſem, coramque meum dolorem tibi declaraſsem. Etſi genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt, propterea quia per quos ea confieri debet, propinquos ac familiares, ipſi pari moleſtia afficiuntur; neque ſine lacrymis multis id conari queunt: uti magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quam aliis poſse ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia in mentem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perſcribere, non quod ea te fugere exiſtimem, ſed quod forſitan, dolore impeditus, minus ea perſpicias. Quid eſt, quod tanto opere te commoveat tuus dolor inteſtinus? Cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiſcum egerit: ea nobis erepta eſse, quæ hominibus non minus quam liberi, cara eſse debent, patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus excercitatus animus (1) callere jam debet, atque omnia minoris æſtimare? (2) An illius vicem, credo, doles? Quoties in eam cogitationem neceſse eſt & tu veneris, & nos ſæpe incidimus, hiſce temporibus non peſſime cum iis eſse actum, quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad vivendum magnopere invitare poſset? quæ res? quæ ſpes? quod animi ſolatium? Ut (3) cum aliquo adoleſcente primario conjuncta ætatem ageret? Licitum eſt tibi ((4) credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum

M 2 deli-

ARG. Servius, Græciæ præfectus, audita Tulliæ Ciceronis filiæ morte, mœrentem patrem undique conquiſitis argumentis conſolatur, ut epiſtola hæc perfectæ & elaboratæ conſolationis exemplum ſit. Scripta, cum Cæſar in Hiſpania Pompeji liberos profligaſſet: quod ex initio epiſt. 20. lib. XIII. ad Atticum conſtat. *A Cæſare accepi conſolatorias, datas prid. Kal. Maji. Hiſpali.* Anno U. C. 708.

(1) *Callere*) Quaſi callo ex conſuetudine facto ſic obduruiſſe, ut novum dolorem jam non ſentiat. Proprie Plautus in Pſeud. *Plagis coſta callent.* Manut.

(2) *An illius*) Nullam mihi dubium eſt, quin legendum ſit, *At illius, credo; vicem doles. Quoties* &c. non vero, *An illius credo, vicem doles?* ut peſſime editum eſt, VVopkens, *Lect. Tullian.* II. 2.

(3) *Cum aliquo adoleſcente primario conjuncta*) Divortium cum Tullia fecerat Dolabella antequam pareret. Quod cum ex hoc loco, tum ex epiſt. 18. lib. VI. in qua ſunt hæc: „ Me Romæ tenuit omnino Tulliæ „ meæ partus: ſed cum ea, quemadmodum „ ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum „ a Dolabellæ procuratoribus exigam primam „ penſionem". Scripſit tamen ad Dolabellam epiſt. 11. lib. IX. de filiæ morte cum amoris in eum ſignificatione non vulgari, (ob eam cauſam opinor) quod temporis cauſa, Cæſare dominante, apud quem gratioſus erat Dolabella, ſimulandum fuit. Notanda Pediani indiligentia, qui Tulliolam ſcripſit apud virum ſuum P. Lentulum ex partu deceſſiſſe: cum neque Lentulus inter Ciceronis generos quiſquam fuerit; & illa, ut Sulpicii verba oſtendunt, & ut ipſo teſte Cicerone probavimus, poſt divortium perierit. *Man.*

(4) *Credo*) Ironia: quaſi credendum minime ſit, ob ea quæ ſequuntur. *Idem.*

Digitized by Google

deligere, cujus fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex ſeſe (5) pareret: quos cum florentes videret lætaretur; qui rem a parente traditam per ſe tenere poſſent? honores ordinatim petituri eſſent in republica? in amicorum negotiis (6) liberalitate ſua uti? Quid horum fuit, quod non prius, quam datum eſt, ademptum ſit? At vero malum eſt liberos amittere. Malum, niſi hoc pejus ſit, (7) hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationem attulit, volo tibi commemorare, ſi forte eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cum ab Ægina Megaram verſus navigarem, cœpi regiones circumcirca proſpicere. Poſt me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræeus, ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum ſic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur, ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet, cum uno loco tot oppidum cadavera projecta jaceant? Viſne tu te, Servi, cohibere, & meminiſſe hominem te eſſe natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter ſum confirmatus. Hoc idem, ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo, uno tempore, tot viri clariſſimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta eſt: omnes provinciæ conquaſſatæ ſunt: in unius mulierculæ animula ſi jactura facta eſt, tanto opere commoveris? Quæ ſi hoc tempore non diem ſuum obiiſſet, paucis poſt annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Etiam ab hiſce tu rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potius reminiſcere, quæ digna tua perſona ſunt: illam, quamdiu fuerit opus ei, vixiſſe; una cum republica fuiſſe; te patrem ſuum, prætorem, conſulem, augurem vidiſſe; (8) adoleſcentibus primariis nuptam fuiſſe; omnibus bonis prope perfunctam eſſe; cum reſpublica occideret, vita exceſſiſſe. Quid eſt, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri poſſitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem eſſe, & eum qui aliis conſueveris præcipere & dare conſilium: neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere ſe Medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt: ſed potius, quæ aliis tute præcipere

(5) *Pareret*) Pepererat: ſed infans obiit; de qua Cicero ad Att. X. 16. *Idem*.

(6) *Liberalitate*) Quo nomine non largitio tantum, ſed officium quodlibet, omniſque benignitas indicatur. Quanquam ex, *Libertate*, aliquid etiam elicio ſententiæ: ut oſtendat Sulpicius, neminem amicis jam navare operam aut ſtudium poſſe, cum libertas omnibus adempta ſit. *Idem*.

(7) *Hac*) Quæ cum patimur, jucunda eſſe vita non poteſt. *Idem*.

(8) *Adoleſcentibus primariis*) Tribus. Nupſit enim primum C. Calpurnio Piſoni Frugi, ut eſt in epiſt. 2. lib. I. ad Att. deinde Furio Craſſipedi, de quo epiſt. 7. lib. I. ad Lentulum, & epiſt. 4. lib. II. ad fratrem; quo mortuo, vel relicto, (nam neque de obitu ejus, neque de divortio conſtat) P. Cornelio Dolabellæ collocata eſt. A Dolabella, ut diximus, dimiſſa periit ex partu. In quo notanda Plutarchi & Aſconii indiligentia, qui duos tantum Ciceronis generos nominarunt, Piſonem & Lentulum: in Lentuli etiam nomine peccantes, nam inter Ciceronis generos Lentulus nemo fuit. *Idem*.

Digitized by Google

pere ſoles, ea tute tibi ſubjice, atque apud animum propone. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat: hoc te expectare tempus, tibi turpe eſt, ac non ei rei ſapientia tua te occurrere. Quod ſi quis etiam inferis ſenſus eſt; qui illius in te amor fuit, pietaſque in omnes ſuos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut, ſi qua in re opus ſit, opera & conſilio tuo uti poſſit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis ſerviendum ſit: noli committere, ut quiſquam te putet non tam filiam, quam reipublicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re ſcribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, ſi hoc unum propoſuero, finem faciam ſcribendi. Vidimus aliquoties ſecundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem (9) apiſci: fac aliquando intelligamus, adverſam quoque te æque ferre poſſe, neque id majus, quam debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deeſſe. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo eſſe cognoro, de iis rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque ſe provincia habeat, certiorem faciam. Vale.

(9) *Apiſci*) Sunt nonnulla in hac epiſtola aliquanto antiquiora, ut *Conſieri*, etſi Virgilius etiam ea voce uſus eſt; & *Oppidum*, pro oppidorum, quod item ab antiquo codice acceptum eſt: & *Apiſci*, pro adipiſci, quam vocem ſæpe & Lucretius, & Tacitus uſurpant. *Victor*.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

VI. EGO vero, Servi, vellem, ut ſcribis, in meo graviſſimo caſu affuiſſes. Quantum enim præſens me adjuvare potueris & conſolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lectis aliquantum acquievi. Nam & ea ſcripſiſti, quæ levare luctum poſſent, & in me conſolando non mediocrem ipſe animi dolorem adhibuiſti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit & quanti ipſe me faceret, & quam ſuum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cujus officia jucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerint, nunquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua ſolum, & ſocietas pene ægritudinis, ſed etiam auctoritas conſolatur. Turpe enim eſſe exiſtimo, me non ita ferre caſum meum, ut tu, tali ſapientia præditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, & vix reſiſto dolori, quod ea me ſolatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, ſimili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem,

cla-

ARG. Reſpondet conſolanti Sulpicio, gratum ſibi ejus officium fuiſſe, nec id exiguo doloris levamento: maximam tamen ſibi levationem ex reditu & conſuetudine Sulpicii fore. *Anno* U. C. 708.

clarum virum & magnis rebus geſtis amiſit; & L. Paulus, qui duo ſeptem diebus; & (1) veſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex republica conſequebantur. Mihi autem, amiſſis ornamentis iis, quæ ipſe commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: aſpicere curiam non poteram: exiſtimabam, id quod erat, omnes me & induſtriæ meæ fructus, & fortunæ perdidiſſe. Sed, cum cogitarem, hæc mihi tecum & cum quibuſdam eſſe communia: & cum frangerem jam ipſe me, cogeremque illa ferre toleranter, habebam quo confugerem, ubi conquieſcerem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloreſque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa, quæ (2) conſanuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non enim, ut tum me a republica mœſtum domus excipiebat, quæ levaret; ſic nunc domo mœrens ad rempublicam confugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſcam: itaque & domo abſum, & foro, quod nec eum dolorem, quem a republica capio, domus jam conſolari poteſt, nec domeſticum reſpublica. Quo magis te expecto, teque videre quam primum cupio. Major mihi levatio afferri nulla poteſt, quam conjunctio conſuetudinis, ſermonumque noſtrorum: quanquam ſperabam tuum adventum (ſic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de cauſis te expecto quam primum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit hoc tempus: quod eſt totum ad (3) unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perſpexiſſe videor) nec a me alieni, & tibi amiciſſimi. Quod cum ita ſit, magnæ eſt tamen deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu & beneficio quieſcendi. Vale.

M. T. C.

---

(1) *Veſter*) Ex veſtra gente Sulpicia. C. Sulpicius Gallus, qui cum M. Claudio Marcello Coſ. fuit. *Corrad.*

(2) *Conſanuiſſe*) Manutius legit, *conſenuiſſe*. Metaphora eſt, inquit, ab iis morbis, qui licet vetuſtate non omnino tollantur, quotidie tamen ex conſuetudine leviores fieri videntur. Non enim ſublata ea mala Cicero ſignificat, ſed animum ſuum diuturnitate tanquam occalluiſſe, ut aliquanto minus ea ſentiret? nunc autem veterem ſibi acerbitatem novo eſſe vulnere renovatam. Gruteriani codices Manutio favent: ſed Victorium ſequimur.

(3) *Unius*) Cæſaris. *Corrad.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VII. ETSI eo te adhuc conſilio uſum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipſe diſſentiam, ſed quod ea te ſapientia eſſe judicem, ut meum conſilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ noſtræ vetuſtas, & tua ſumma erga me benevolentia, quæ mihi jam a pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberem ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem a dignitate. Ego eum te eſſe, qui horum malorum initia multo ante videris, conſulatum magnificentiſſime atque optime geſſeris, præclare memini: ſed idem etiam illa vidi, neque te conſilium civilis belli (1) ita gerendi, neque (2) copias Cn. Pompeji, nec (3) genus exercitus probare, ſemperque ſumme diffidere. Qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuiſti rebus gerendis: & ego id ſemper egi, ne intereſſem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſa, quæ erant in nobis ſuperiora: ſed lacertis & viribus, quibus pares non eramus. Victi ſumus igitur: aut, ſi vinci dignitas non poteſt, fracti certe & abjecti. In quo tuum conſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abjeciſti certandi etiam cupiditatem: oſtendiſtique, ſapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. Qui non idem conſilium, quod tu, ſecuti ſunt, eos video, in duo genera eſſe diſtractos. Aut enim renovare bellum conati ſunt, ii qui ſe (4) in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres; illud pertinacis. Fateor, a pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſilium; a multis, etiam magni ac fortis animi judicatum. Sed habet iſta ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum: præſertim cum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem

---

ARG. Laudato conſilio, & prudentia Marcelli, qui abeſſe a patria perpetuo volebat: ſuadet nihilo minus, ut revertatur, quia id facile impetrare a Cæſare poſſit, nec tutius alibi, nec melius vivat, quam in patria & apud ſuos. *Anno* U. C. 707.

(1) *Ita gerendi*) Quod urbem Pompejus primum, deinde Italiam, ſtulto conſilio deſeruit. Hoc in epiſt. ad Att. ſæpe accuſat Cicero, atque etiam epiſt. 11. lib. XVI. ad Tironem. *Manut.*

(2) *Copias*) Militum numerum: quem cum ante Cæſaris adventum, maximum promiſiſſet, Cæſaris adventu nunciato, paratum exercitum non habuit: ex quo Favonii vox illa, *Nunc, Pompei, terram pede percute*: quia promiſerat, ubi terram pede percuſſiſſet, illico futurum, ut adeſſent ingentes peditum, equitumque copiæ. Quod poſtea non præſtitit. *Idem.*

(3) *Genus exercitus*) Ex tironibus magna ex parte collectum. *Man.*

(4) *In Africam*) Ad Jubam regem, qui, Curione Cæſarianarum partium duce interfecto, equitatum firmiſſimum, & elephantos plurimos habebat. Ideo ſtultitiam eorum qui ad beſtiarum auxilium confugerant, carpit Cic. epiſt. 6. lib. IX. *Idem.*

Digitized by Google

tionem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere: cum appareat ipſe quid fecerim. Sed tamen ſi jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunque eſſes, te fore in ejus ipſius, quem fugeres, poteſtate: qui ſi facile paſſurus eſſet, te carentem patria & fortunis tuis, quiete & libere vivere: cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, (5) cujuſmodi res eſſet, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat ejus poteſtas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa ſit: nonne mavis ſine periculo domi tuæ eſſe, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiamſi oppetenda mors eſſet, domi atque in patria mallem, quam in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes qui te diligunt, ſentiunt: quorum eſt magna, pro tuis maximis clariſſimiſque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam diſſipari nolumus. Nam etſi nullam poteſt accipere injuriam, quæ futura perpetua ſit: propterea quod neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipſa reſpublica: tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui eſſent, auderem ſcribere, niſi te intelligere confiderem. Hic te unius ſollicitudines, unius etiam multæ & aſſiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, (6) deprecantur: nos cura, & dolore proximi ſumus: precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipſi deprecatione eguerimus, non habemus. Gratia tantum poſſumus, quantum victi. Sed tamen conſilio, ſtudio, Marcello non deſumus. A tuis reliquis (7) non adhibemur: ad omnia parati ſumus. Vale.

M. T. C.

(5) *Cujuſmodi res eſſet*) Qualiſcunque ſtatus eſſet Reip. Cenſeo autem Ciceronem ſcripſiſſe: *cuicuimodi res eſſet*. Ut pro Sex. Roſc. 34. *Vereor enim cuicuimodi es, T. Roſci, ne ita hunc videar voluiſſe ſervare, ut tibi omnino non pepercerim*. Sic advocat Priſcian. l. 13. lib. III. de Finib. 3. *his tamen omnibus eos antepono, cuicuimodi ſunt, qui ſummum bonum in animo atque in virtute poſuerunt*. Nam in membranis *cuimodi*. Vulgo *cujuſmodi*. J. F. Gronov.

(6) *Deprecantur*) Tuam ſalutem a Cæſare precibus petunt. *Deprecamur*, vel cum expetimus aliquid, vel cum recuſamus. Prior ſignificatio patet hic, & in oratione pro Marcello: *Cum*, inquit, *M. Marcellum, deprecantibus vobis, conſervavit*. Et ad Cornificium epiſt. 24. lib. XII. *Senatus legatos non ad pacem deprecandam, ſed ad bellum denunciandum miſerat, niſi legatorum nuncio paruiſſet*. Alterius exemplum ſignificationis unum illud pro Balbo cum ſuppetant multa, recitabimus: *Quiddam de communi conditione omnium noſtrum, deprecanda malevolentia cauſa, deprecandum videtur*. Manutius.

(7) *Non adhibemur*) Niſi a fratre, ad conſilium de tuo reditu capiendum. *Idem*.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VIII. NEQUE monere te audeo præſtanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, (1) unumque fortiſſimum; conſolari vero nullo modo. Nam ſi ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio; gratulari magis virtuti debeo, quam conſolari dolorem tuum. Sin te tanta mala reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio, ut te conſoler, cum ipſe me non poſſim. Reliquum eſt igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præſtemque, ut ad omnia, quæ tui velint, ita adſim præſto, ut me non ſolum omnia debere tua cauſa, quæ poſsum, ſed ea quoque, quæ non poſſim, (2) putent. Illud tamen vel tu me monuiſse, vel cenſuiſse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuiſse: ut quod ego facio, tu quoque animum inducas: ſi ſit aliqua reſpublica, in ea te eſse oportere, judicio hominum reque principem, neceſſitate cedentem tempori: ſin autem nulla ſit, hunc tamen aptiſſimum eſse etiam ad exulandum locum. Si enim libertatem ſequimur; qui locus hoc dominatu vacat? ſin qualemcunque locum; quæ eſt domeſtica ſede jucundior? Sed mihi crede, etiam is qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem vero & dignitates hominum, quantum ei res & ipſius cauſa concedit, amplectitur. Sed plura, quam ſtatueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum eſse; fore cum tuis, (3) ſi modo erunt tui: ſin minus, me certe in omnibus rebus ſatis noſtræ conjunctioni amorique facturum. Vale.

ARG. Laudata Marcelli prudentia, pollicetur officia ſua, &, ut domum, quicunque ſtatus reip. ſit, revertatur, iterum admonet. *Anno* U. C. 707.

(1) *Unumque fortiſſimum*) Sic lib. XV. epiſt. 16. *quanquam quicum loquor? cum uno fortiſſimo viro*. Philip. 11. 3. *Tanquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet, non cum uno gladiatore nequiſſimo*. J. F. Gronov.

(2) *Putent*) Pro *putent*, quod habent vulgati, leges, *etiam putem*. Corrad.

(3) *Si modo erunt tui*) Quis non intelligit, carum ſuis Marcellum non fuiſſe? licet in obſcuro cauſa ſit. Ideo in epiſtola ſuperiore: *A tuis reliquis non adhibemur*. Idque Marcellus ipſe in ſuis literis ſignificavit, in eo loco: *In ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui vere mea ſaluti faverent, te cupidiſſimum mei, ſingularemque benevolentiam mihi præſtitiſſe cognovi*. Manut. Marcelli epiſtolam a Manutio laudatam hoc libro habes, num. 11.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

IX. ETSI perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis ſcriptas, quibus declaraveram, quo te animo cenſerem eſse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus, libertus tuus, proficiſceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamque perſpexeram, ſine meis literis eum ad te venire nolui. Iiſdem igi-

ARG. Reditum in patriam Marcello ſuadet, refutatis ſingulis, quæ diſſuadere videbantur, præſertim quod nec aliter futurum fuiſſet, ſi viciſſent Pompejani. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

tur de rebus etiam atque etiam hortor, quibus ſuperioribus literis hortatus ſum, ut in ea republica, quæcunque eſt, quam primum velis eſſe. Multa videbis fortaſſe, quæ nolis; non plura tamen, quam audis quotidie. Non eſt porro tuum uno ſenſu ſolum oculorum moveri: cum idem illud auribus percipias, (1) quod etiam majus videri ſolet, minus laborare. At tibi ipſi dicendum erit aliquid, quod non ſentias; aut faciendum, quod non probes. Primum tempori cedere, id eſt, neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. Deinde non habet, (2) ut nunc quidem eſt, id vitii res. Dicere fortaſſe quæ ſentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum ſunt. Is utitur conſilio, ne ſuorum quidem, ſed ſuo. Quod non multo ſecus fieret, ſi is rempublicam teneret, quem ſecuti ſumus. An, qui in bello, cum omnium noſtrum conjunctum eſſet periculum ſuo, certorum hominum minime prudentium conſilio uteretur, eum magis (3) communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe, quam incertis rebus fuiſſet? & qui nec te conſule tuum ſapientiſſimum conſilium ſecutus eſſet, nec fratre tuo conſulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem, noſtras ſententias deſideraturum cenſes fuiſſe? Omnia ſunt miſera in bellis civilibus: quæ majores noſtri, ne ſemel quidem; noſtra ætas ſæpe jam ſenſit. Sed miſerius nihil, quam ipſa victoria: quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſque reddit: ut etiamſi natura tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda ſunt. An tu non videbas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, videres? Non, inquies: ego enim ipſe tenerem opes, & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis iſtius conſilii eſt? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli neceſſario ſecutus ſis, & extrema ſapienter perſequi nolueris: fortuna, quod (4) honeſto otio tenueris & ſtatum, & famam

---

(1) *Quid etiam majus*) Contra in epiſt. 13. *Nec audio ſolum, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam id ipſum video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari*. Et ad Torquatum, epiſt. 1. lib. VI. *Oculi augent dolorem, nec avertere a miſeriis cogitationem ſinunt*. Eſt enim hoc in oratoris artificio, ut eaſdem res temporis cauſa modo oppugnet, modo defendat. Propterea in illis ad Nigidium ac Torquatum epiſtolis pro auribus contra oculos, in hac ad Marcellum, quem redire in urbem cupiebat, pro oculis contra aures argumentatur. *Manut.*

(2) *Ut nunc quidem eſt*) Præſentem rei ſtatum hoc loquendi genere veteres oſtendebant: quaſi dicerent, quid futurum ſit, affirmare non licet: ſed, ut nunc quidem eſt, res ita ſe habet. *Idem*.

(3) *Communem*) *Communes* Latinis dicuntur *comes*, aliter *civiles*, qui nihil ſingulare ac præcipuum ſibi tribuunt præ aliis, qui non ſupra alios cives ſe extollunt, qui ſunt populares, modeſti, patientes juris legumque communium, qui non ſuo in omnibus utuntur conſilio, ſed & aliorum civium, hominumve. C. Nep. Att. 3. *Hic autem ſic ſe gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur*. Terent. *Quemquam animo tam communi eſſe aut leni putes?* Sueton. Claud. 21. *Nec ullo ſpectaculo communior*, &c. *Gravius*.

(4) *Honeſto otio*) Mitylenis, uſurpatione & renovatione doctrinæ. *Corradus*.

Digitized by Google

mam dignitatis tuæ. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior eſſe debet patria: nec eam diligere minus debes, quod deformior eſt, ſed miſereri potius, nec eam multis claris viris orbatam, privare etiam aſpectu tuo. Denique, ſi fuit magni animi non eſſe ſupplicem victori: vide, ne ſuperbi ſit, aſpernari ejuſdem liberalitatem: &, ſi ſapientis eſt carere patria, duri non deſiderare: &, ſi re publica non poſſis frui, ſtultum eſt nolle privata. Caput eſt illud, ut, ſi iſta vita tibi commodior eſſe videatur, cogitandum tamen ſit, ne tutior non ſit. Magna (5) gladiorum eſt licentia: ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi ſalus tua tantæ curæ eſt, ut Marcello fratri tuo aut par aut certe proximus ſim. Tuum eſt conſulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

(5) *Gladiorum licentia*) Videtur aliquid Cicero divinaſſe. Infra, epiſt. 12. *Cellar.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

X. ETSI nihil erat novi, quod ad te ſcriberem, magiſque literas tuas jam expectare incipiebam, vel te potius ipſum: tamen cum Theophilus proficiſceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias. Venies enim, mihi crede, expectatus, neque ſolum nobis, id eſt, tuis, ſed prorſus omnibus. Venit enim mihi in mentem, ſubvereri interdum, ne te delectet tarda deceſſio. Quod ſi nullum haberes ſenſum niſi oculorum, prorſus tibi ignoſcerem, ſi quoſdam nolles videre; ſed cum leviora non multo eſſent quæ audirentur, quam quæ viderentur; ſuſpicarer autem multum intereſſe rei familiaris tuæ, te quam primum venire; idque (1) in omnes partes valeret; putavi ea de re te eſſe admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, oſtendi; reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis. Me tamen velim, (2) quod ad tempus te expectemus, certiorem facias. Vale.

ARG. Hortatur Marcellum, ut reditum maturet, jam a Cæſare impetratum, cum id ad rem ejus familiarem valde pertineat. *Anno U. C. 708.*

(1) *In omnes partes*) Ad omnia. Ut epiſtola 6. lib. XI. ad Att. *Brunduſii jacere, in omnes partes moleſtum*. Et in epiſt. Vatinii, lib. V. *Me tibi in omnes partes defendendum putes*. Contrarium illud epiſt. 10. ad Attic. lib. XIII. *Hoc nullam ad partem valet ſcilicet*. Manut.

(2) *Quod ad tempus*) Non quouſque, ſed quo plane tempore. Sic epiſt. 5. lib. IX. *Ad nonas*, pro *nonis*. Idem.

501204 A

Digitized by Google

M. MARCELLUS M. CICERONI S. D.

XI. PLURIMUM valuiſſe apud me tuam ſemper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio potes exiſtimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantiſſimus mei, non ſolum conſilium daret, ſed precibus quoque me (1) obſecraret: non prius mihi perſuadere potuit, quam tuis eſt effectum literis, ut uterer veſtro potiſſimum conſilio. Res quemadmodum ſit acta, veſtræ literæ mihi declarant. Gratulatio tua etſi eſt mihi probatiſſima, quod ab optimo ſit animo; tamen hoc mihi multo jucundius eſt, & gratius, quod in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui vere meæ ſaluti faverent, te cupidiſſimum mei, ſingularemque mihi benevolentiam præſtitiſſe cognovi. Reliqua ſunt ejuſmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam. Hoc vero ejuſmodi eſſe ſtatuo, ut ſine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adverſa, neque in ſecunda fortuna quiſquam vivere poſſit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu vero ut intelligas, homini amiciſſimo te tribuiſſe officium, re tibi præſtabo. Vale.

ARG. Marcellus ſignificat, ſe plus Ciceronis, quam fratris, hortatu commotum in cauſa reditus fuiſſe: literas etiam, reſtitutionis nuncias, & gratulationem, & amicorum benevolentiam, maxime Ciceronis, ſibi admodum placere, & gratam ſemper fore. *Anno* U. C. 707.

(1) *Obſecraret*) N. Scelſi codex, *oneraret*.

SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

XII. ETSI ſcio non jucundiſſimum nuntium me vobis allaturum; tamen quoniam caſus & natura in nobis dominatur, viſum eſt faciendum, quoquo modo res ſe haberet, vos certiores ut facerem. A. d. x. Kal. Jan. cum ab Epidauro Piræeum navi advectus eſſem, ibi Marcellum, collegam noſtrum, conveni; eumque diem ibi conſumpſi, ut cum eo eſſem. Poſtero die cum ab eo digreſſus eſſem, eo conſilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque juriſdictionem abſolverem, ille, uti ajebat, (1) ſupra Maleas in Italiam verſus navigaturus erat. Poſtridie ejus diei,

ARG. M. Marcelli cædem, perfecto narrationis exemplo ita nuntiat, ut antecedentia, media, conſequentia ordinatim exponat. *Anno* U. C. 708.

(1) *Supra Maleas*) Veteres libri omnes, *Majas*; non *Maleas*, quod omnino mendoſum eſt. *Maleam* autem Virgilius, Livius, omnes denique nominant: *Maleas* vero unus, quod ſciam, Plinius junior in epiſt. ad Trajanum lib. 10. Græcis verbis, ὑπὲρ Μαλέας. Quod ſi legatur hic *ſupra Maleas*, interpretaremur, ſuperato Malearum promontorio, Laconicæ provinciæ, navigantibus valde periculoſo. *Manut.* Hæc erat conjectura Victorii, quam receperunt omnes ſere editiones, & id quidem merito. Nihil enim eſt certius & liquidius, ſi quis Plutarchi (*in Arato*) Pliniique loca conſideret, quæ is attulit. Videtur autem locutio fuiſſe trita Græcis Latiniſque, qua ſignificabant curſum ex Aſia & Græcia in Italiam per *Maleam*, ſive ad *Maleam* appellerent naves, ſive illic conſcenderent ex Græcia in Italiam profecturi, ſive ita navigationem inſtituerent ut illud promontorium præterveherentur non longe. *Grav.*

diei, cum ab Athenis proficiſci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Poſtumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam noſtrum, poſt cœnæ tempus, a P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percuſſum eſſe, & duo vulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem: ſperare tamen eum vivere poſſe. Magium (2) ſe ipſum interfeciſſe: poſtea ſe a Marcello ad me miſſum eſſe, qui hæc nuntiaret, & rogaret uti cogerem medicos. Coegi, & e veſtigio eo ſum profectus prima luce. Cum non longe a Piræeo abeſſem, (3) puer Acidini obviam mihi venit cum (4) codicillis, in quibus erat ſcriptum, paulo ante lucem Marcellum diem ſuum obiſſe. Ita vir clariſſimus ab homine deterrimo acerbiſſima morte eſt affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus eſt amicus, qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. Inveni duos libertos, & pauculos ſervos. Reliquos ajebant profugiſſe, metu perterritos, quod (5) dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. Coactus ſum in eadem illa lectica, qua ipſe delatus eram, meiſque lecticariis in urbem eum referre: ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum curavi. Ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod (6) religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus eum gymnaſio ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ, locum delegimus, ibique eum combuſſimus: poſteaque curavimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ noſtra officia fuerunt, (7) pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præſtitimus. Vale. D. pr. Kal. Jun. Athenis.

M. T. C.

(2) *Seipſum interfeciſſe*) Quod eum commiſſi facinoris pœniteret. Cauſam necis Cicero ignorat epiſt. 10. lib. XIII. ad Attic. Valerius hanc ponit lib. 9. cap. XI. quod cum eſſet Marcello Magius vetere conjunctus amicitia, eique in Pompejana militia comes fuiſſet: indignaretur aliquos ſibi amicorum ab eo præferri. *Manut.*

(3) *Puer*) Servus. *Acidini*: Manliorum cognomen fuit *Acidinus*. Conſtat ex lib. 2. de Orat. & lapidibus Capitolinis. *Idem.*

(4) *Codicillis*) Codicilli, tabellæ ceratæ erant, in quibus ſtylo pangebatur: a *Codice*, id eſt, arboris libro; nominati. De codicillis Plinius, lib. XIII. cap. 13. & XXXIII. 1. *Idem.*

(5) *Dominus eorum*) Servis enim capitale erat, qui dominum non defendiſſent, ut ex Ulpiani verbis, Syllanum S. C. interpretantibus, cognoſcitur. *Idem.*

(6) *Religione ſe impediri*) Nam lex XII. tabularum, de Solonis legibus translata ita habet, *In urbe ne ſepelito, neve urito.* Cor.

(7) *Pro collegio*) Conſulatus. *Idem.*

Digitized by Google

M. T. C. P. (1) NIGIDIO FIGULO S. D.

XIII. QUÆRENTI mihi jamdiu quid ad te potiſſimum ſcriberem, non modo certa res nulla, ſed ne genus quidem literarum uſitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus ſecundis rebus uti ſolebamus, tempus eripuerat: perfeceratque fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus conſentaneum genus literarum. Id quoque deficiebat me: in quo (2) debebat eſſe aut promiſſio auxilii alicujus, aut conſolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. Ipſe enim (3) pari fortuna abjectus, aliorum opibus (4) caſus meos ſuſtentabam; ſæpiuſque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quanquam enim nulla me ipſum privatim pepulit inſignis injuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut hoc ipſum quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. Careo enim cum familiariſſimis multis, quos aut (5) mors eripuit no-

---

ARG. Exulantem Nigidium conſolatur, quantum poteſt qui in eadem cauſa fuit. Spem tamen futuri reditus ex certis ſignis facit: conditionis priſtinæ facere non poteſt. Ideoque utramque fortunam ex æquo ferendam hortatur. *Anno.* U. C. 707.

(1) *Nigidio Figulo*) De *Nigidio* ipſo, quæ legendo animadvertimus, hæc ſunt. Scripſit libros de Animalibus, ut oſtendit lib. III. Macrobius: & Plinius bis lib. XXIX. cap. 4. & 6. ejus utitur teſtimonio: librum de Extis, ut in Gellio lib. XVI. cap. 6. legimus: commentarios Grammaticos, ut idem Gellius lib. XIX. cap. 14. & Nonius prodidere. Interpretatus eſt comœdias Terentii, teſte Donato. Videtur etiam ſcripſiſſe de Deis, quantum ex Arnobio licet conjicere: qui ejus teſtimonio in mentione Matris Deum, Neptuni, Apollinis & Jovis utitur lib. III. Hæc de ſcriptis: de doctrina ſubjungam. Gellius Varronem & Nigidium *doctrinarum culmina* lib. XIX. cap. 14. appellat, & idem lib. XIII. cap. 24. *in diſciplinis doctrinarum omnium præcellentem* nominat; & lib. IV. cap. 9. *hominem juxta M. Varronem doctiſſimum*: Macrobius autem *maximum rerum naturalium indagatorem*, lib. III. idem lib. VI. *hominem omnium bonarum artium diſciplinis egregium*. Servius quoque Honoratus hæc de eo tradidit, *Nigidius Figulus ſolus poſt Varronem, licet Varro præcellat in theologia, hic in communibus literis: nam uterque utrumque ſcripſerunt*. Nonius quoque, *Nigidius*, inquit, *ſtudiis bonarum artium præclariſſimus*. Nemo tamen illum melioribus extulit laudibus quam Cicero ipſe idem ejus amiciſſimus. Nam in procemio libri de Univerſitate: *Fuit*, inquit, *vir ille cum cæteris artibus, quæ quidem digna libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator & diligens earum rerum quæ a natura involuta videntur. Denique ſic judico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina extincta eſt quodam modo, hunc extitiſſe qui illam renovaret*. Suetonius ait illum, cognita hora qua natus erat Auguſtus affirmaſſe, dominum terrarum orbi natum. *Manut.* Vide quæ de hoc *Nigidio Figulo* notavit Joan. Rutgerſius Var. Lect. III. 16. ubi Fragmenta ejus collegit. *Grævius*.

(2) *Debebat*) Meus primus, *debeat*, quod Gronovio merito probatur. *Idem*.

(3) *Pari fortuna abjectus*) Mſſ. *adfectus*, non *abjectus*. Sic alibi apud Ciceronem, *magna deſperatione adfectus, magna moleſtia adfectus, tot tantiſque difficultatibus adfectus*. J. F. Gron.

(4) *Caſus meos ſuſtentabam*) Nunc ſuſtentari ſe dicit aliorum opibus, id eſt, eorum auctoritate & gratia, quos veteri ſibi neceſſitudine conjunctos, plurimum ob victoriæ ſocietatem poſſe apud Cæſarem intelligebat. *Manut.*

(5) *Mors*) Perierant Pompejus, P. Lentulus, M. Cato, &c. *Manut.*

Digitized by Google

nobis, aut diſtraxit (6) fuga: tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis conciliarat per me quondam, (7) te ſocio, defenſa reſpublica, verſorque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio ſolum, quod ipſum eſset miſerum, ſed etiam video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari, quibus nos olim adjutoribus (8) illud incendium extinximus: & in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem: ſed ea plus non poteſt, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & conſuetudo aſsuefecerat, cum cæteris, ut quidem video, tum mihi ipſe diſpliceo. Natus enim ad agendum ſemper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obſcuris hominibus, aut etiam ſontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctiſſimo & ſanctiſſimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amiciſſimo, ne benigne quidem polliceri poſsum. Ergo hoc ereptum eſt literarum genus. Reliquum eſt, ut conſoler, & afferam rationes, quibus te a moleſtiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquiſita quadam ratione & doctrina proficiſcitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid ſit forti & ſapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus a pueritia floruiſti, a te flagitent, tu videbis. Ego quod intelligere & ſentire poſſum, quia ſum Romæ, & quia curo attendoque, id tibi affirmo, te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos ſumus, fortaſſe ſemper fore. Videor mihi perſpicere primum ipſius animum, qui plurimum poteſt, propenſum ad ſalutem tuam. Non ſcribo hoc temere. Quo minus familiaris ſum, hoc ſum ad inveſtigandum curioſior. Quo facilius, (9) quibus eſt iratior, (10) reſpondere triſtius poſſit, hoc eſt adhuc tardior ad te moleſtia liberandum. Familiares vero ejus, & ii quidem, qui illi jucundiſſimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur & ſentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius conſenſus omnium. Etiam illa, quæ minimum nunc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt, reſpublica, quaſcunque vires habebit, ab iis ipſis quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiſeram: nam & complectar ejus familiariſſimos, qui me admodum diligunt, multum-

(6) *Fuga*) Fugerant, poſt Africanum bellum, in Hiſp. ad Pompeji liberos multi. *Idem*.

(7) *Te ſocio*) Plutarch. in Cicer.

(8) *Illud incendium*) Catilinæ conjurationem: qua, tanquam incendio, niſi nos opem tuliſſemus, reſp. deflagraſſet. *Idem*.

(9) *Quibus eſt iratior*) Propter bellum in Africa renovatum. *Manut*.

(10) *Reſpondere triſtius*) Veniam precantibus negare. *Idem*.

tumque mecum ſunt, & in ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo: & certe omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire poſſe. In hoc toto genere plura faciam, quam ſcribere audeo. Cætera, quæ tibi a multis prompta eſſe certo ſcio, a me ſunt paratiſſima. Nihil in re familiari mea eſt, quod ego meum malim eſſe, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parcius, quod te, id quod ipſe confido, ſperare malo eſſe uſurum tuis. Extremum illud eſt, ut te orem & obſecrem, animo ut maximo ſis: nec ea ſolum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio ſtudioque peperiſti. Quæ ſi colliges, & ſperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunque erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia, diligentiſſimeque curabo: tuorumque (11) triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſervabo. Vale.

(11) *Triſtiſſimo meo tempore*) Cum ejectus a Clodio exularem. *Idem*.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

XIV. BINAS a te accepi literas Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audiſſes me meam priſtinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quæ egiſſem, bene & feliciter (1) evenire. Ego autem, ſi dignitas eſt bene de republica ſentire, & bonis viris probare quod ſentias, obtineo dignitatem meam. Sin autem in eo dignitas eſt, ſi, quod ſentias, aut re efficere poſſis, aut denique libera oratione defendere, ne veſtigium quidem ullum eſt reliquum nobis dignitatis: agiturque præclare, ſi noſmetipſos regere poſſumus, ut ea, quæ partim jam adſunt, partim impendent, moderate feramus: quod eſt difficile in ejuſmodi (2) bello, cujus exitus ex altera parte (3) cædem oſtentat, ex altera ſervitutem. Quo in periculo nonnihil me conſolatur, cum recordor, hæc me tum vidiſſe, cum ſecundas etiam res noſtras, non modo adverſas, pertime-

ARG. Plancius bis Ciceroni, & de recuperata per Cæſarem dignitate, & de nuptiis cum virgine, dimiſſa Terentia, initis gratulatus fuerat. Utriſque literis una epiſtola reſpondet Cicero: prioribus, non eſſe priſtinam dignitatem, quam receperat: alteris, quæ cauſa fuerit novi conſilii ineundi. Tandem ſolatur Plancium exulantem, eique nihil, præter communem calamitatem timendum eſſe confirmat, cui ſua denique officia pollicetur. *Anno* U. C. 708.

(1) *Evenire*) De Publiliæ matrimonio, quam ſexagenarius virginem duxit, dimiſſa Terentia, quia rem domeſticam, ipſo abſente, negligenter adminiſtraverat; præter alias cauſas, quæ commemorantur a Plutarcho. Quintilianus lib. 6. cap. de riſu, cum Cicero objurgaretur, quod virginem jam ſenex duxiſſet, reſpondiſſe ait, *Cras erit mulier*. Sed & hanc ab eo dimiſſam Plut. & Dio prodiderunt. *Manut*.

(2) *Bello*) Africano: quod Scipio Pompeji ſocer, & M. Cato, freti Jubæ regis auxiliis renovaverant. *Manut*.

(3) *Cædem*) Cædem a Pompejanis timet, a Cæſare ſervitutem. *Idem*.

Digitized by Google

timeſcebam : videbamque, quanto periculo de jure publico diſceptaretur armis. Quibus ſi viciſſent ii, ad quos ego pacis ſpe, non belli cupiditate adductus acceſſeram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium, quam crudelis eſset futura victoria: ſin autem victi eſsent, quantus interitus eſset futurus civium, partim ampliſſimorum, partim etiam optimorum, qui me hæc prædicentem, atque optime conſulentem ſaluti ſuæ, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem exiſtimari. Quod autem mihi de eo quod egerim, gratularis: te ita velle certe ſcio: ſed ego tam miſero tempore nihil novi conſilii cepiſsem, niſi in reditu meo nihilo meliores (4) res domeſticas, quam rempublicam offendiſſem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, cariſſima (5) mea ſalus & meæ fortunæ eſſe debebant: cum propter eorum (6) ſcelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil inſidiis vacuum viderem, novarum me neceſſitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de noſtris rebus ſatis, etiam nimium multa. De tuis velim, ut eo ſis animo, quo debes eſſe, id eſt, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. Si enim ſtatus erit aliquis civitatis, quicunque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam (7) alteros tibi jam placatos eſſe intelligo, alteros nunquam iratos fuiſſe. De mea autem in te voluntate ſic velim judices, me, quibuſcunque rebus opus eſſe intelligam, quanquam videam qui ſim hoc tempore & quid poſſim; opera tamen, & conſilio, ſtudio quidem certe, rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentiſſime certiorem. Vale.

(4) *Res domeſticas*) Dimiſſam ab eo Terentiam ait Plutarchus, quia rem familiarem, ipſo abſente, male tractaſſet, æriſque plurimum alieni contraxiſſet: quod ut diſſolveret, virginem Publiliam, admodum divitem in tutelam ſibi traditam, ſuadentibus amicis, uxorem ſibi duxit. *Manut.*

(5) *Mea ſalus & mea fortunæ*) In fortunis uxorem accuſat; in ſalute Quintum fratrem, fratriſque filium; qui vehementer illum, poſt Pharſalicam pugnam, apud Cæſarem oppugnarunt, cum ſe dicerent auctore Marco adverſus illum arma cepiſſe. Ad Att. lib. XI. epiſt. 5. 8. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 21. *Idem*.

(6) *Scelus*) Et hoc in fratrem potius fratriſque filium, quam in uxorem, confertur. Scelus Quinti fratris nominat etiam in epiſt. 21. lib. XI. ad Att. *Idem*.

(7) *Alteros*) Cæſarianos.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

XV. ACCEPI perbreves tuas literas, quibus id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit. Nam quam fortiter ferres communes miſerias, non intellexi,

ARG. Hortatur, ut communem fortunam fortiter ferat, nec propriam ſibi poſtulet: eoque in ſe animo ſit, quo fuerat, ſemper: *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

quam me amares, facile perſpexi, ſed hoc ſcieram. Illud ſi ſciſſem, ad id meas literas accommodaviſſem. Sed tamen etſi antea ſcripſi, quæ exiſtimavi ſcribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe: in magno omnes, ſed tamen in communi, ſumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. Quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemper fuimus. Quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Vale.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLARUM AD FAMILIARES

LIBER V.

Q. METELLUS, Q. F. CELER, PROCOS. M. T. C. S. D.

I. SI vales, bene eſt. Exiſtimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia; neque me abſentem ludibrio læſum iri, nec Metellum (1) fratrem (2) ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. Quem ſi parum pudor ipſius defendebat, debebat vel familiæ noſtræ dignitas, vel meum ſtudium erga vos remque publicam, ſatis ſublevare. Nunc video illum circumventum, me deſertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu & ſqualore ſum, qui provinciæ, qui exercitui præſum, qui (3) bellum gero. Quæ quoniam nec ratione, nec majorum noſtrum clementia admini-

ARGUMENTUM. Queritur Metellus Celer, qui, prætor ſuperiore anno, Cicerone conſule, ex prætura Galliam pro conſule regebat, Metellum Nepotem, fratrem ſuum, a Cicerone in Senatu oppugnatum eſſe. *Anno* U. C. 691.

(1) ***Fratrem***) Germanum: ut pater utrique fuerit Q. Metellus Nepos, Balearici filius, Macedonici Nepos. Nam hunc Nepotem, Ciceronis inimicum, filium ejus Nepotis fuiſſe, qui cum T. Didio conſul fuit anno DCLV. Pedianus oſtendit in commentario Cornelianæ. *Manut.*

(2) *Ob dictum*) Vid. quæ Cicero reſpondeat.

(3) *Bellum gero*) Cum Salaſſis, & inalpinis gentibus, quæ nondum populo Romano parebant. Et cum iiſdem pugnaſſe D. Brutum, cognoſcitur ex ep. 4. lib. XI. *Idem*.

ſtraſtis, non erit mirandum, ſi vos pœnitebit. Te tam mobili in me meoſque eſſe animo, non ſperabam. Me interea nec domeſticus dolor, nec cujuſquam injuria a republica abducet. Vale.

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F. CELERI PROCOS. S. D.

II. Si tu exercituſque valetis, bene eſt. Scribis ad me, te exiſtimaſſe, *pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nunquam te a me ludibrio læſum iri*. Quod cujuſmodi ſit, ſatis intelligere non poſſum: ſed tamen ſuſpicor ad te eſſe allatum, me, in ſenatu cum diſputarem, permultos eſſe, qui rempublicam a me conſervatam dolerent, dixiſſe: a te propinquos tuos, quibus negare non potuiſſes, impetraſſe, ut ea, quæ ſtatuiſſes tibi in ſenatu de mea laude eſſe dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adjunxi, mihi tecum ita diſpertitum officium fuiſſe in reipublicæ ſalute retinenda, ut ego urbem a domeſticis inſidiis, & ab inteſtino ſcelere: tu (1) Italiam & ab armatis hoſtibus, & ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc noſtram tanti & tam præclari muneris ſocietatem, a tuis propinquis labefactatam: qui, cum tu a me rebus ampliſſimis atque honorificentiſſimis ornatus eſſes, timuiſſent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuæ tribueretur. Hoc in ſermone, cum a me exponeretur, quæ mea expectatio fuiſſet orationis tuæ, quantoque in errore verſatus eſſem; viſa eſt oratio non injucunda: & mediocris quidam eſt riſus conſecutus, non in te, ſed magis in errorem meum; & quod me abs te cupiſſe laudari, aperte atque ingenue confitebar. Jam hoc non poteſt in te non honorifice eſſe dictum, me, in clariſſimis meis atque ampliſſimis rebus, tamen aliquod teſtimonium tuæ vocis habere voluiſſe. Quod autem ita ſcribis, *pro mutuo inter nos animo*; quid tu exiſtimes eſſe in amicitia mutuum, neſcio: equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, & redditur. Ego ſi hoc dicam, me tua cauſa prætermiſiſſe (2) provinciam, tibi ipſe levior videar eſſe: meæ enim rationes ita tulerunt, atque ejus mei conſilii majorem in dies ſingulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione provinciam depoſuerim, ſtatim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpiſſe. Nihil dico (3) de ſortitione veſtra; tantum te ſuſpicari volo, nihil in

ARG. Reſpondet ſuperiori epiſtolæ, querelæ Metelli, commemorando ſua in eum officia, quibus ille non mutuo reſpondiſſet: nec fratrem ejus ſe oppugnaſſe, ſed oppugnanti reſtitiſſe. Quem quod Celer tueatur, laudat ejus pietatem: ſuæ autem amicitiæ conſtantiam pollicetur. *Anno* U. C. 691.

(1) *Italiam*) Cicero conſul Q. Metellum miſerat in agrum Picenum & Gallicanum, ut Catilinæ conatus impediret. *Cellar.*

(2) *Provinciam*) Cum ex conſulatu in Galliam ire poſſet, maluit in urbe remanere. Quod ipſum epiſt. 4. lib. XV. ſcripſit ad Catonem: & ad Att. ep. 1. lib. II. *Idem.*

(3) *De ſortitione veſtra*) Legitur *& noſtra*, hoc eſt, mea & C. Antonii: in qua primo mihi Macedonia, & illi evenit Gallia. *Corr.* Sed nihil mutandum cenſet Lambinus: & recte, opinor, ſentit.

Digitized by Google

in ea re per collegam meum, me inſciente, eſſe factum. Recordare cætera: quam cito ſenatum illo die, facta ſortitione, coegerim, quam multa de te verba fecerim, cum tu ipſe mihi dixiſti, orationem meam non ſolum in te honorificam, ſed etiam in (4) collegas tuos contumelioſam fuiſſe. Jam illud ſenatus-conſultum, quod eo die factum eſt, (5) ea præſcriptione eſt, ut, dum id extabit, officium meum in te obſcurum eſſe non poſſit. Poſtea vero quam (6) profectus es, veſim recordere, quæ ego de te in ſenatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te literas miſerim. Quæ cum omnia collegeris, tu ipſe velim judices, ſatiſne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum (7) proxime Romam veniſti, mutue reſpondiſſe. Quod ſcribis de *reconciliata noſtra gratia*, non intelligo, cur reconciliatam eſſe dicas, quæ nunquam imminuta eſt. Quod ſcribis non oportuiſſe Metellum fratrem tuum *ob dictum* a me oppugnari: primum hoc velim exiſtimes, animum mihi iſtum tuum vehementer probari, & fraternam plenam humanitatis ac pietatis voluptatem: deinde, ſi qua ego in re fratri tuo, reipublicæ cauſa, reſtiterim, ut mihi ignoſcas. Tam enim ſum amicus reipublicæ, quam qui maxime. Si vero meam ſalutem contra illius impetum in me crudeliſſimum defenderim; ſatis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris injuria conqueri. Quem ego cum comperiſſem, omnem ſui tribunatus conatum in meam perniciem (8) parare atque meditari; egi cum (9) Claudia (10) uxore tua, & cum veſtra ſorore Mucia, cujus erga me ſtudium pro Cn. Pompeji neceſſitudine multis in rebus perſpexeram, ut eum ab illa injuria deterrerem. Atque ille, quod te audiſſe certo ſcio, pridie Kal. Januarias, qua injuria nemo unquam in aliquo magiſtratu improbiſſimus civis affectus eſt, ea me conſulem affecit, cum rempublicam conſervaſſem, atque abeuntem magiſtratu concionis habendæ poteſtate privavit: cujus

---

(4) *Collegas tuos*) Prætores. Nam in magiſtratu provincias ſortiebantur. Et Galliam Metello invidebant. *Manutius*.

(5) *Ea præſcriptione eſt*) Præſcriptio ejus SC. fuit: *Quod M. Tullius Cicero Coſ. M. F. de provincia Gallia qua Q. Cæcilio, Metello evenit, ornanda. D. E. R. I. C.* ut intelligere eſt ex lib. VIII. epiſt. 8. Ex qua formula manifeſtum eſt ſtudium & officium Ciceronis erga Metellum, in cujus gratiam ille hæc verba feciſſe, atque ad Senatum retuliſſe, dicitur. Mirifice fallitur hoc loco Manutius. *J. F. Gronov.*

(6) *Profectus es*) Poſt ſortitionem profectus eſt Metellus prætor non in Galliam, quam poſt præturam adminiſtrandam ſortitus erat, ſed in Picenum, in quo permanſiſſe uſque ad illud tempus, cum Catilina victus eſt, e Salluſtio cognoſcitur. Catilina ſuperato, Galliam provinciam accepit. *Manut.*

(7) *Proxime*) Poſt necem Catilinæ videtur Metellus, antequam in Galliam iret, Romam revertiſſe. *Idem*.

(8) *Parare*) Nam extremo anno conſulatus Ciceronis, id eſt, IV. idus Decembris, ut mos erat, magiſtratum initurus erat Metellus Nepos trib. pl. deſign. *Man.*

(9) *Claudia*) Impudica muliere, P. Clodii ſorore, de qua in oratione pro Cœlio, & epiſt. 1. lib. II. ad Att. *Idem*.

(10) *Uxore tua*) Quomodo uxor fuerit Celeris, cum ejus fratrem P. Clodium, fratrem patruelem Celeris nominet Cicero in oratione pro Cælio? an eadem & ſoror & conjux? ſic opinor: ut Clodius & Clodia filii fuerint Cæciliæ, ſororis ejus Metelli, qui Celerem & Nepotem genuit. *Man.*

Digitized by Google

jus injuria mihi tamen honori ſummo fuit. Nam cum ille mihi nihil, niſi ut jurarem, permitteret, magna voce juravi (11) veriſſimum pulcherrimumque jusjurandum: quod populus idem magna voce me vere juraſſe, juravit. Hac accepta tam inſigni injuria, tamen illo ipſo die miſi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente deſiſteret: quibus ille reſpondit, ſibi non eſſe integrum. Etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios animadvertiſſet (12) indicta cauſa, dicendi ipſi poteſtatem fieri non oportere. Hominem gravem, & civem egregium! qui, qua pœna ſenatus, conſenſu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, magiſtratus ac ſenatum trucidare, bellum maximum conflare voluiſſent, eadem dignum judicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendiis, Italiam bello liberaſſet. Itaque ego Metello, fratri tuo, præſenti, reſtiti. Nam in ſenatu, Kalendis Januariis, ſic cum eo de republica diſputavi, ut ſentiret ſibi cum viro forti & conſtanti eſſe pugnandum. A. d. tertium non. Januar. cum agere cœpiſſet, tertio quoque verbo orationis ſuæ me appellabat; mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quam me, quacunque ratione poſſet, non judicio, neque diſceptatione, ſed vi atque impreſſione evertere. Hujus ego temeritati ſi virtute atque animo non (13) reſtitiſſem; quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quam conſilio, fortem fuiſſe? Hæc ſi tu Metellum cogitare de me neſciſti, debes exiſtimare te maximis de rebus a fratre eſſe celatum: ſin autem aliquid impertivit tibi ſui conſilii, lenis a te & facilis exiſtimari debeo, qui nihil tecum de his ipſis rebus expoſtulem. Et, ſi intelligis, non me dicto Metelli, ut ſcribis, ſed conſilio ejus, animoque in me inimiciſſimo eſſe commotum; cognoſce nunc humanitatem meam, ſi humanitas appellanda eſt in acerbiſſima injuria remiſſio animi ac diſſolutio. Nulla eſt a me unquam ſententia dicta in fratrem tuum: quotieſcunque aliquid eſt actum, (14) ſedens iis aſſenſi, qui

---

(11) *Veriſſimum pulcherrimumque jusjurandum*) Hoc, remp. a ſe uno conſervatam. De quo ſic in oratione pro domo: *Reipub. ſemper intereſſe putavi, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſenatus, conſenſu bonorum omnium, pro ſalute patria geſſiſſem, ſplendorem verbis dignitatemque retinere; præſertim cum mihi uni in hac repub. audiente populo Romano, opera mea hanc urbem & hanc remp. eſſe ſalvam jurato dicere fas fuiſſet*. Et in Piſonem: *Ego cum in concione abiens magiſtratu, dicere a tribuno pl. prohiberer, quæ conſtitueram; cumque is mihi tantummodo, ut jurarem, permitteret; ſine ulla dubitatione juravi, rempubl. atque hanc urbem mea unius opera eſſe ſalvam*. Idem confirmat Dio l. 37. *Id.*

(12) *Indicta cauſa*) Significabat, Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium, Ceparium conſcios & participes conjurationis Catilinæ, indicta cauſa, contra leges moremque majorum, eſſe condemnatos. Animadvertiſſe autem in eos Ciceronem dicit, quod eo jubente in carcere ſtrangulati ſunt, ut Salluſtius, Plutarchus, Dio ſcriptum reliquere. Appianus hoc addit, Ciceronem eos necari in conſpectu ſuo juſſiſſe, quod falſum eſt. *Idem*.

(13) *Reſtitiſſem*) Acerrime diſputando. Scripſit etiam contra Metelli concionem: ut eſt in epiſt. 9. lib. I. ad Att. & in Gellio lib. XVIII. cap. 7. *Manut.*

(14) *Sedens*) Aſſenſio enim paucis verbis abſolvitur. Stantes autem ſententiam pluribus verbis dicebant. *Idem*. Vide Salluſt. Catil. 50. & 53. Gell. III. 18.

Digitized by Google

qui mihi leniſſime ſentire viſi ſunt. Addam illud etiam, quod jam ego curare non debui, ſed tamen fieri non moleſte tuli, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adjuvi, ut ſenatus-conſulto meus inimicus, quia tuus frater erat, ſublevaretur. Quare non ego *oppugnavi* fratrem tuum, ſed fratri tuo repugnavi: nec in te, ut ſcribis, *animo fui mobili*, ſed ita ſtabili, ut in mea erga te voluntate, etiam deſertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipſo tempore tibi pene minitanti nobis per literas, hoc reſcribo atque reſpondeo: Ego dolori tuo non ſolum ignoſco, ſed ſummam etiam laudem tribuo. Meus enim me ſenſus, quanta vis fraterni ſit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque æquum te judicem dolori meo præbeas: ſi acerbe, ſi crudeliter, ſi ſine cauſa ſum a tuis oppugnatus, ut ſtatuas, mihi non modo non cedendum, ſed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in ejuſmodi cauſa utendum fuiſſe. Ego te mihi ſemper amicum eſſe volui: me ut tibi amiciſſimum eſſe intelligeres, laboravi. Maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo; citiuſque amore tui fratrem tuum odiſſe deſinam, quam illius odio quidquam de noſtra benevolentia detraham. Vale.

Q. METELLUS NEP. M. T. C. S. D.

II. HOMINIS importuniſſimi contumeliæ, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: &, ut ſunt leves ab ejuſmodi homine, a me deſpiciuntur: libenterque commutata perſona, te mihi fratris loco eſſe duco. De illo ne meminiſſe quidem volo, (1) tametſi bis eum (2) invitum ſervavi. De meis rebus, ne vobis multitudine literarum moleſtior eſſem, ad Lollium perſcripſi: de rationibus provinciæ, quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commonefaceret. Si poteris, velim priſtinam tuam erga me voluntatem conſerves. Vale.

M. C.

ARG. De contumeliis cujuſdam neceſſarii, qui P. Clodius videtur eſſe, queritur, in cujus loco Ciceronem, officiis perſpectum, ſibi optat eſſe, a quo petit, ut benevolentiam conſervet. *Anno* U. C. 697.

(1) *Tametſi bis invitum eum ſervavi*) Cum illum Ædilem faciendum curavi, ut judicium de vi vitaret: ad quod illum bis Milo vocavit. Nec me hic temporis ratio movet, quoniam epiſtolæ per tempora non ſunt digeſtæ; ne miretur quiſpiam hanc ſequenti eſſe præpoſitam. *Corrad.*

(2) *Invitum*) Nemo ſervatur invitus. Sed qui palam peccat, nec pœnæ metu flagitiis abſtinet, is cum impunitatem adipiſcitur, ſervari videtur invitus. Clodii autem cunctis pene ſceleribus inquinatam vitam quis ignorat? *Manut.*

Digitized by Google

M. T. C. Q. METELLO NEPOTI COS. S. D.

IV. LITERÆ Q. fratris, & T. Pomponii, neceſſarii mei, tantum ſpei dederant, ut in te non minus auxilii, quam in tuo (1) collega, mihi conſtitutum fuerit. Itaque ad te literas ſtatim miſi: per quas, ut fortuna poſtulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petii. Poſtea mihi non tam meorum literæ, quam ſermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum ſignificabant: quæ res fecit, ut tibi literis obſtrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitiſſimam tuam orationem, quam in ſenatu habuiſſes, perſcripſit: qua inductus, ad te ſcribere ſum conatus, & abs te, quantum tua fert voluntas, peto quæſoque, ut tuos mecum ſerves potius, quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu (2) tuas inimicitias ut reipublicæ donares, te viciſti; alienas ut contra rempublicam confirmes, adduceris? Quod ſi mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua poteſtate tibi confirmo. Sin mihi neque magiſtratum, neque ſenatum, neque populum auxiliari, propter eam (3) vim, quæ me cum republica vicit, licuerit: vide, ne, cum velis revocare tempus omnium ſervandorum, cum qui ſervetur non erit, non poſſis. Vale.

ARG. Exul opem implorat conſulis, & memoriam beneficii pollicetur. *Anno* U. C. 696.

(1) *Collega*) P. Lentulo conſule, Ciceronis reditum enixe curante: ut ex epiſt. & orationibus conſtat. *Manut.*

(2) *Tuas inimicitias*) Fortaſſe quas cum C. Curione, qui de Dardanis triumphavit, acerbiſſimas geſſerat. Vide Pedianum in commentario Cornelianæ. *Manut.*

(3) *Vim*) Tribunitiam Clodii, & conſularem Piſonis & Gabinii. *Corradus.*

M. C. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI, S. D.

V. ETSI ſtatueram nullas ad te literas mittere, niſi commendatitias; non quo eas intelligerem ſatis apud te valere, ſed ne iis, qui me rogarent, aliquid de noſtra conjunctione imminutum eſſe oſtenderem: tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te ſtudiorum & officiorum maxime conſcius, tui cupidus, noſtri amantiſſimus, ad te proficiſceretur, aliquid mihi ſcribendum putavi: præſertim cum aliter ipſi Pomponio ſatisfacere non poſſem. Ego ſi abs te ſumma officia deſiderem, mirum nemini videri debeat. Omnia enim a me in te profecta ſunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis.

ARG. Deſiderat C. Antonii, ſui nuper in conſulatu collegæ, tum proconſulis Macedoniæ, officia mutua; deinde Pomponii Attici, qui has afferebat, in provincia negotium commendat. Silano, & Murena Coſſ. *Anno* U. C. 691.

ſtis. Contra etiam eſſe aliquid abs te profectum, ex multis audivi. Nam comperiſſe me, non audeo dicere, ne forte id ipſum verbum ponam, quod abs te ajunt falſo in me ſolere conferri. Sed ea, quæ ad me (1) delata ſunt, malo te ex Pomponio, cui non minus moleſta fuerunt, quam ex meis literis, cognoſcere. Meus in te animus quam ſingulari officio fuerit, & ſenatus & populus Romanus teſtis eſt. Tu quam gratus erga me fueris, ipſe exiſtimare potes: quantum mihi debeas, cæteri exiſtiment. Ego quæ tua cauſa antea feci, voluntate ſum adductus, poſteaque conſtantia. Sed (2) reliqua, mihi crede, multo majus meum ſtudium, majoremque gravitatem, & laborem deſiderant. Quæ ego ſi non profundere ac perdere videbor, omnibus meis viribus ſuſtinebo: ſin autem ingrata eſſe ſentiam, non committam ut tibi ipſe inſanire videar. Ea quæ ſint, & cujuſmodi, poteris ex Pomponio cognoſcere. Atque ipſum tibi Pomponium ita commendo, ut quanquam ipſius cauſa confido te facturum eſſe omnia, tamen abs te hoc petam, ut, ſi quid in te reſidet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio oſtendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

(1) *Delata*) De querelis tuis. Libentius enim ad querelas Antonii refero, quam ad id quod legitur *Att. I.* 20, de parte pecuniarum, quæ contra leges ab Antonio in provincia cogerentur, Ciceroni danda. *Man.*

(2) *Reliqua*) Quæ imminent, ut accuſatio conjurationis: & quod Pompejani prodromi nuntiarent aperte, Pompejum acturum, tibi ſuccedi opportere; eodemque tempore ageret prætor ad populum, quod contra Dardanos avare & ob id infeliciter rem geſſeris. *Corradus*.

M. C. P. SEXTIO, L. F. PROQUÆSTORI, S. D.

VI. CUM ad me Decius, (1) librarius, veniſſet, egiſſetque mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore ſuccederetur, quanquam illum hominem frugi & tibi amicum exiſtimabam, tamen, quod memoria tenebam cujuſmodi ad me literas antea miſiſſes, non ſatis credidi (2) homini prudenti, tam valde eſſe mutatam voluntatem tuam. Sed poſteaquam & Cornelia tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus ſum; adhibui diligentiam, quotieſcunque ſenatus fuit, ut adeſſem, plurimumque in eo negotii habui, ut (3) Q. Fuſium, tribunum plebis, & cæteros,

ARG. Narrat, quam adhibuerat diligentiam, ne P. Sextio, pro quæſtore C. Antonii in Macedonia ſuccederetur. Addit de ſua emptione, non ſine joco; & de Sextii ædificatione. *Anno* U. C. 692.

(1) *Librarius*) Qui libros tranſcribit. Liquet notio ex Ciceronis filii epiſtola 21. extrema. lib. XVI. *Cellar.*

(2) *Homini prudenti*) Roberti Stephani editio rectiſſime ſcribit, *homini pudenti*, hoc eſt, homini frugi, ut ante ipſum appellat. *Gravius*.

(3) *Q. Fuſium tribunum pl.*) Hic locus epiſtolam Meſſalla, & Piſone Coſſ. ſcriptam eſſe ſignificat. Nam hoc anno tribunatum a Fuſio geſtum ait Dio lib. 38. idque confirmat Aſconius, qui, quo tempore Clodius de inceſtu accuſatus eſt, hujus Fuſii opera factum tra-

Digitized by Google

teros, ad quos tu ſcripſeras, cogerem potius mihi credere, quam tuis literis. Omnino res tota in menſem Januarium rejecta erat, ſed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem ſcripſeras velle te bene evenire, quod (4) de Craſſo domum emiſſem; emi eam ipſam domum (5) xxxv, aliquanto poſt tuam gratulationem. Itaque nunc me ſcito tantum habere æris alieni, ut cupiam (6) conjurare, ſi quiſquam recipiat: ſed partim odio inducti me excludunt, & aperte vindicem conjurationis oderunt; partim non credunt, & a me inſidias metuunt: nec putant ei nummos deeſſe poſſe, qui (7) ex obſidione fœneratores exemerit. Omnino ſemiſſibus (8) magna copia eſt. Ego autem meis rebus

---

tradit, ne a ſenatu aſperius decerneretur. De inceſtu autem Clodii actum Piſone & Meſſalla Coſſ. ex epiſt. ad Att. lib. 1. in quibus etiam Fufius tribunus plebis nominatur, facile intelligitur. Idem, interfecto Clodio, acerrimus Milonis fuit adverſarius: & a Cicerone notatur in oratione pro Milone, cum ait: *Diviſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo: nihil enim neceſſe eſt, omnium flagitia proferre.* Biennio poſt, ædilitate omiſſa, præturam geſſit Cæſare & Bibulo Coſſ. legemque de ſuffragiis tulit. Teſtis Dio. Conſul fuit cum P. Vatinio, anno DCCV. ut faſti docent Capitolini. Socer fuit Panſæ conſulis, qui Mutinenſi prœlio, partium reipub. contra M. Antonium defenſor, interfectus eſt. Defendit Antonium in ſenatu, a Cicerone oppugnatum: ut ex Philippicis & epiſtolis ad Brutum conſtat, Caleno cognomen fuit, *Phil.* VIII. 3. *Man.*

(4) *De Craſſo*) A Craſſo. Notum loquendi genus. Hoc & in ea declamatione, quæ Salluſtii nomine inſcribitur, in Ciceronem confertur his verbis: *Domum ipſam tuam vi & rapinis funeſtam tibi ac tuis comparaſti; videlicet ut nos commonefacias, quam converſa reſp. ſit, cum in ea domo habitares, homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi, viri conſularis fuit.* Idem.

(5) *XXXV.*) Tricies quinquies: ut ſubaudiatur, *centenis millibus nummum*. Accepit autem mutua a P. Sylla, qui tum reus erat, *H-S vicies*, ut ait Gellius l. XII. cap. 12. Hæc domus primum fuerat M. Livii Druſi, ejus qui tribunus plebis initio belli Italici a neſcio quo eſt interfectus. Deinde poſſedit eam Craſſus hic, a Cicerone nominatus; poſt Craſſum, Cicero; poſt Ciceronem, Cenſorinus; poſt Cenſorinum, Statilius Siſenna. Quod Vellejus lib. 2. memoriæ tradidit. *Idem.* Vide Budæum, de *Aſſe*, lib. 3.

(6) *Conjurare*) Jocatur: quia Catilina ejuſque ſocii, cum æs alienum fœneratoribus ſolvere non poſſent, in patriam conjurarunt. Salluſtius. *Idem.*

(7) *Ex obſidione*) Maxime enim contra fœneratores & locupletes facta conjuratio eſt. Quo ſpectat illud in epiſt. 1. lib. I. ad Fratrem: *Publicani, quod ita negotiantur, ut locupletes ſint, noſtri conſulatus beneficio incolumes ſe fortunas habere arbitrantur.* Et lib. 2. Off. *Nunquam vehementius actum eſt, quam me conſule, ne ſolveretur: armis & caſtris tentata res eſt* Manut.

(8) *Omnino ſemiſſibus magna copia eſt*) Et hic locus diligenter etiam conſiderandus eſt. Alii legunt *omnino ſeminum*, vetuſti codices *omni ſemiſſibus*. Nos lectionem eam ſecuti ſumus quæ parum a priſcis exemplaribus diſcederet, & ſententiam eamdem retineret. In *ſemiſſibus* enim clari ſunt & certi vetuſti codices. Vox illa *omnino* quam reſtituimus, non integra in illis legitur, ut nonnihil ſcrupuli etiam reſtet. Mentionem facit hujus loci Hermolaus in 11. editione Plinianarum caſtigationum lib. XIV. cap. 4. qui eandem fere quam nos emendationem probat. Quæ ſit in veteribus exemplaribus ſcriptura, voluimus nos notum facere, cum videamus adhuc hunc locum titubare. *Victor.* Leg. *Bonis*, id eſt iis quorum fides non laborat, parata facultas eſt pecuniæ mutuæ ſub ſemiſſibus uſuris, vel fœnore ſex nummorum in centenos. Uſuræ centeſimæ, vel aſſes ſunt unus nummus menſtruus in centum, & ſic duodecim annui. Uſuræ deunces eſt nummus menſtruus in centenos minus duodecima parte, & ſic undecim nummi annui. Uſuræ dextantes, decem in centenos annui. Uſuræ dodrantes, novem. Uſuræ beſſes, octo. Uſuræ ſeptunces, ſeptem. Uſuræ ſemiſſes, ſex. Uſuræ quincunces, quinque. Uſuræ trientes, quatuor. Uſuræ quadrantes, tres. Uſuræ ſextantes, duo. Uſuræ unciæ, unus in centum annuus. Vide IV. *Obſ.* 9. Gron.

Digitized by Google

rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, ut (9) bonum nomen exiſtimer. Domum tuam atque ædificationem omnem perſpexi, & vehementer probavi. (10) Antonium, etſi ejus in me officia omnes deſiderant, tamen in (11) ſenatu graviſſime ac diligentiſſime defendi; ſenatumque vehementer oratione mea, atque auctoritate commovi. Tu ad me velim literas crebrius mittas. Vale.

(9) *Bonum nomen*) Id eſt, bonæ fidei debitor. Debitorum nomina in expenſi codicem referebantur. Inde factum, ut *Nomen* acciperetur & pro debita pecunia unde *exigere nomina*, in Verrem: & pro debitore, ut hic, & quod ab Alphio fœneratore dici ſolitum refert Columella *vel optima nomina non appellando fieri mala*. Man.

(10) *Antonium*) C. Antonium, collegam Ciceronis in conſulatu, qui hoc tempore Macedoniam regebat. *Idem*.

(11) *In ſenatu*) Cum ageretur de Antonio ex provincia ob rapinas revocando: ut ex epiſt. 10. lib. I. ad Att. intelligo. *Idem*.

M. T. M. F. C. CN. POMPEJO, CN. F. MAGNO, IMP. S. D.

VII. SI tu exercituſque valetis, bene eſt: ego valeo. Ex literis tuis, (1) quas publice miſiſti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem. Tantam enim ſpem otii oſtendiſti, quantam ego ſemper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc ſcito, (2) tuos veteres hoſtes, novos amicos, vehementer literis perculſos, atque ex magna ſpe deturbatos jacere. Ad me autem literas quas miſiſti, quanquam exiguam ſignificationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi ſcito jucundas fuiſſe. Nulla enim re tam lætari ſoleo, quam meorum officiorum conſcientia: quibus ſi quando non mutue reſpondetur, apud me plus officii reſidere faciliime patior. Illud non dubito, quin ſi te mea ſumma erga te ſtudia parum mihi adjunxerint, reſpublica nos inter nos conciliatura conjuncturaque ſit. Ac ne ignores, quid ego in tuis literis deſiderarim, ſcribam aperte, ſicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulat. Res eas geſſi, quarum aliquam in tuis literis, & noſtræ neceſſitudinis & reipublicæ cauſa, gratulationem expectavi: quam ego abs te prætermiſſam eſſe arbitror, quod vererere, (3) ne cujus animum offenderes. Sed ſcito ea,

 quæ

ARG. Pompejo de victoria Mithridatica gratulatur: contra ſibi illum de conjuratione disjecta nihil gratulari, exprobrat: amicum tamen ei fore pollicetur. *Anno* U. C. 691.

(1) *Quas publice miſiſti*) Ex Aſia de Mithridatico bello confecto. Corradus. *Literas publice mittere* eſt ad ſenatum populumque Romanum ſcribere de rebus geſtis. *Grav.*

(2) *Tuos veteres hoſtes, novos amicos*) Craſſum & Lucullum. *Manutius*. Ego vero intelligo reliquias Catilinariæ conjurationis, de quibus I. Att. epiſt. 14. *Barbatuli juvenes, totus ille grex Catilinæ*. Hos dicit veteres hoſtes Pompeji, quod ille omnibus Remp. turbare volentibus fortiſſime olim reſtiterat. Novos amicos, quia Pompejus in epiſt. de rep. per Ciceronem vindicata, & punitis ſupplicio ſontibus nullum verbum poſuerat, ne offenderet homines populares, eoque illis reconciliatus & amicus videbatur. *J. F. Gronov.*

(3) *Ne cujus*) Ut C. Cæſaris, aut M. Craſſi, quos occulte favere conjuratis multi ſuſpicati ſunt. *Manutius*.

Digitized by Google

quæ nos pro ſalute patriæ geſſimus, orbis terræ judicio ac teſtimonio comprobari. Quæ, cum veneris, tanto conſilio, tantaque animi magnitudine a me geſta eſſe cognoſces, ut tibi multo majori, quam Africanus fuit, me non multo minorem, quam Lælium, facile & in republica & in amicitia adjunctum eſſe patiare. Vale.

M. T. C. M. LICINIO, P. F. CRASSO S. D.

VIII. QUANTUM meum ſtudium extiterit dignitatis tuæ, (1) vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito quin ad te omnes tui ſcripſerint. Non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut ejuſmodi, quod ſilentio poſſet præteriri. Nam & cum (2) conſulibus, & cum multis conſularibus tanta contentione decertavi, quanta nunquam antea ulla in cauſa; ſuſcepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique noſtræ neceſſitudini jamdiu debitum, ſed multa varietate temporum (3) interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui, aut colendi, aut ornandi voluntas defuit: ſed quædam peſtes hominum, laude aliena dolentium, & te nonnunquam a me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. Sed extitit tempus (4) optatum mihi magis, quam ſperatum, ut, florentiſſimis tuis rebus, mea perſpici poſſet & memoria noſtræ voluntatis, & amicitiæ fides. Sum enim conſecutus, non modo ut domus tua tota, ſed ut cuncta civitas me tibi amiciſſimum eſſe cognoſceret. Itaque & præſtantiſſima omnium fœminarum uxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Craſſi, meis conſiliis, monitis, ſtudiis, actionibuſque nituntur: & ſenatus, populuſque Romanus intelligit, tibi abſenti nihil eſſe tam promptum, aut tam paratum, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ ſint acta, quæque agantur, domeſticorum tibi literis declarari puto. De me ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua volun-

ARG. Craſſo in Syriam profecto, ſcribit, quanta eum contentione defenderit, & excuſata, quæ interceſſerat, ſimultate, amicitiam a primo in forum ingreſſu repetit, cujus conſtantiam pollicetur adeo, ut, interjectis nonnullis de filiis Craſſi, has literas fœderis vim habituras eſſe ſanciat. *Anno* U. C. 699.

(1) *Vel tuendæ*) Contra Attejum Trib. pl. Epiſt. 8. lib. I. *Corradus*.

(2) *Conſulibus*) L. Domitio Ænobarbo & Appio Claudio Pulchro. *Corrad.*

(3) *Interruptum*) Ob eam ſimultatem, quam inter eos Catilinæ temporibus exortam, quia Craſſus conjurationis conſcius & particeps putaretur, Plutarchus in Craſſi vita prodidit. *Manutius*.

(4) *Optatum mihi magis, quam ſperatum*) Hoc refertur ad id quod ſequitur, *Florentiſſimis rebus tuis*: quia rebus afflictis, non florentiſſimis, amor vere perſpicitur. Mihi autem, inquit, contigit, quod optabam potius, quam ſperabam, ut optimo rerum ſuarum ſtatu, mea tamen & memoria veteris noſtræ neceſſitudinis, & poſt reconciliatam gratiam fides perſpici poſſet. *Idem*.

Digitized by Google

luntate , aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidiſſe; ſed (5) ut primum forum attigerim , ſpectaſſe ſemper , ut tibi poſſem quam maxime eſse conjunctus. Quo quidem ex tempore , memoria teneo , neque meam tibi obſervantiam , neque mihi tuam ſummam benevolentiam ac liberalitatem defuiſse . Si quæ interciderunt, non tam re, quam ſuſpicione , (6) violata ; ea cum fuerint & falſa & inania, ſint evulſa ex omni memoria vitaque noſtra. Is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio, ut quoniam in eadem reipublicæ tempora incidimus, conjunctionem amicitiamque noſtram utrique noſtrum laudi ſperem fore . Quamobrem tu quantum tuo judicio tribuendum eſſe nobis putes, ſtatues ipſe : &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate . Ego vero tibi profiteor atque polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium in omni genere officii, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet : in quo etiamſi multi mecum contendent, tamen cum reliquis omnibus, tum Craſſis tuis judicibus , omnes facile ſuperabo : quos quidem ego ambo unice diligo, ſed in Marco benevolentia impari . Hoc magis ſum (7) Publio deditus, quod me, quanquam a pueritia ſua ſemper , tamen hoc tempore maxime, ſicut alterum parentem , & obſervat, & diligit . Has literas velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non epiſtolæ , meque ea, quæ tibi promitto ac recipio , ſanctiſſime eſſe obſervaturum , diligentiſſimeque eſſe facturum. Quæ a me ſuſcepta defenſio eſt , te abſente , dignitatis tuæ, in ea jam ego non ſolum amicitiæ noſtræ , ſed etiam conſtantiæ meæ cauſa permanebo. Quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus ſum hoc ad te ſcribere : me, ſi quid ipſe intelligerem aut ad voluntatem , aut ad commodum , aut ad amplitudinem tuam pertinere , mea ſponte id eſſe facturum : ſin autem quippiam aut a te eſsem admonitus, aut a tuis, effecturum ut intelligeres , nihil neque te ſcripſiſse , neque quemquam tuorum fruſtra ad me detuliſse . Quamobrem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribuſque rebus , ut ad hominem amiciſſimum ; & tuis præcipias , ut opera , conſilio , aucto-

rita-

(5) *Ut primum*) Hoc eſt, ab ineunte adoleſcentia, ſimul ac indui togam virilem depoſita prætexta, ab amicis deductus in forum , ut tranſcriberer in viros. Cic. lib.XV. epiſt. 16. *Qui poſtquam forum attigiſti, nihil feciſti, niſi pleniſſimum ampliſſimæ dignitatis* . Pro quo in lib. XIII. epiſt. 10. dicit *in forum venire* . Suet. eſt *in forum deduci*. Solebant enim tum ab amicis deduci in forum atque in templa ſacrificandi cauſa. Ipſe dies, quo togam virilem capiebant, dicebatur *dies tyrocinii*, & annus ille , *annus tyrocinii*: qui pro captu adoleſcentum nonnunquam erat annus quartus , quintus , aut ſextus decimus. Certum enim non fuiſſe ſat multis argumentis oſtenderunt viri docti . Plerumque tamen fuiſſe quartum decimum ſatis apparet ex Servio , qui ad VII. Æn. notat , tirones anno quarto decimo exeunte togam virilem ſumpſiſſe, quinto decimo armis ſe exercuiſſe in campo Martio, ſexto decimo exeunte ſtipendia mereri cœpiſſe. *Grævius* .

(6) *Violata*) Sic ad Att. epiſt. 15. lib. I. *Illa, quæ violata , expiabuntur* . *Violari* enim dicitur , quaſi ſacroſancta amicitia ſit . *Manut.*

(7) *Publio*) Quo intercedente , Cicero & Craſſus reconciliati ſunt. Amabat is Ciceronem unice propter eloquentiam. Epiſt. 8. l. I. ad fratrem: & in Bruto, cap. 81. Interfectus eſt a Parthis. *Idem* .

Digitized by Google

ritate, gratia mea ſic utantur in omnibus, publicis, privatis, forenſibus, domeſticis, tuis, amicorum, hoſpitum, clientium tuorum negotiis, ut, quoad ejus fieri poſſit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur. Vale.

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

IX. Si vales, bene eſt: ego valeo. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſervas, P. Vatinius cliens advenit, qui (1) pro ſe cauſam dicier vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem (2) in periculo recepiſti. Ego autem quem potius adoptem, aut invocem, quam illum, quo defendente vincere didici? An verear, ne, qui potentiſſimorum hominum conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is pro honore meo puſillorum ac malevolorum obtrectationes, & invidias non proſternat, atque obterat? Quare, ſi me, ſicut ſoles, amas, ſuſcipe me totum: atque hoc quidquid eſt oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac ſuſtinendum puta. Scis meam fortunam, neſcio quomodo, facile obtrectatores invenire, non meo quidem mehercules merito: ſed quanti id refert, ſi tamen fato neſcio quo accidit? Si qui forte fuerit, qui noſtræ dignitati obesſe velit, peto a te, ut tuam conſuetudinem & (3) liberalitatem in me abſente defendendo mihi præſtes. Literas ad ſenatum de rebus noſtris geſtis, (4) quo exemplo miſeram, infra tibi perſcripſi. Dicitur mihi tuus ſervus (5) anagnoſtes fugitivus cum (6) Vardæis esſe: de quo tu mihi nihil mandaſti: ego tamen terra marique ut conquireretur, præmandavi: & profecto tibi illum reperiam, niſi ſi in Dalmatiam aufugerit: & inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames, Vale. A. d. v. dus Quintiles, ex caſtris, (7) Narona.

P. VA-

ARG. P. Vatinius, e conſulatu Illyrici rector a Cæſare dictatore conſtitutus, Ciceroni dignitatem ſuam contra malevolos defendendam commendat. Scripta Cæſare IV. Conſule ſine collega. *Anno* U. C. 708.

(1) *Pro ſe cauſam*) De ſupplicationibus obtinendis. *Corrad.*

(2) *In periculo recepiſti*) Reum factum anno decimo fere ante. Ep. 8. l. I. *Idem*.

(3) *Liberalitatem*) Eſt ſtudium de aliis bene merendi. Ut lib. I. epiſt. 9. & X. epiſt. 3. *Grav.*

(4) *Quo exemplo*) Hoc eſt, exemplum, ſive, ut barbari loquuntur, copiam epiſtolæ meæ ad Senatum de rebus geſtis ſcriptæ, hiſce literis ſubjeci. *Idem*.

(5) *Anagnoſtes*) Eruditi & opulenti homines inter alia miniſteria habebant quoque, qui ipſis cœnantibus, lavantibus, aut vigilantibus noctu aut alio tempore libros vel aliorum, vel ſuos legerent, hos *anagnoſtas* Græco vocabulo, ut Cic. I. ad Att. epiſt. 9. *lectores* Latino appellarunt.

(6) *Vardais*) Dalmatiæ populus.

(7) *Narona*) Liburniæ civitas, poſtea colonia facta, ad fluvium Naronem.

Digitized by Google

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

X. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. De Dionyſio tuo adhuc nihil extrico: & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc ejecit, etiam hic refrigeravit. Sed tamen non deſiſtam, quin illum aliquando eruam. Sed tamen omnia mihi dura imperas. De Catilio neſcio quid ad me ſcripſiſti deprecationis diligentiſſimæ. Apage te cum noſtro Sexto Servilio: nam mehercule ego illum quoque amo. Sed hujuſmodi vos clientes, hujuſmodi cauſas recipitis? hominem unum omnium crudeliſſimum, qui tot ingenuos, matres familias, cives Romanos occidit, arripuit, diſperdidit, regiones vaſtavit? Simius, (1) non ſemiſſis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere poſſum? Omnia mehercule cupio, quæ tu mihi imperas. Meam animadverſionem, & ſupplicium, quo uſurus eram in eum quem cepiſſem, remitto tibi & condono. Quid illis reſpondere poſſum, qui ſua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occiſos, (2) actiones expoſtulant? Si mehercules Appii os haberem, (3) in cujus locum ſuffectus ſum, tamen hoc ſuſtinere non poſſem. Quid ergo eſt? Faciam omnia ſedulo, quæ te ſciam velle. Defenditur a Q. Voluſio, tuo diſcipulo, ſi forte ea res poterit adverſarios fugare; in eo maxima ſpes eſt. Nos, ſi quid erit iſtic opus, defendes. Cæſar adhuc mihi injuriam facit: de meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert: quaſi vero non (4) juſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim. Nam ſi hoc expectandum eſt, dum totum bellum conficiam; viginti oppida ſunt Dalmatiæ antiqua; quæ ipſi ſibi aſciverunt amplius ſexaginta: hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes non decernuntur; longe alia conditione ego ſum, ac cæteri imperatores.

(5) Ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum: ſex

---

ARG. Agit de ſervo fugitivo Dionyſio: de Catilio pirata captivo: de rebus a ſe geſtis, & decernendis ſupplicationibus. *Anno U. C. 708.*

(1) *Non ſemiſſis*) Id eſt, viliſſimi ac nullius pretii. *Cellar.*

(2) *Actiones*) *Expoſtulare actionem*, eſt petere a prætore in urbe, aut proprætore in provincia, agendi contra hunc aut illum copiam, ſicuti *dare actionem* dicebatur prætor quos admittebat ad agendum, hoc eſt, jus ſuum perſequendum in judicio. *Grav.*

(3) *In cujus locum ſuffectus ſum*) Cui ſucceſſi in provincia Illyrico. Non eſt autem hic Appius, ad quem Cicero lib. III. ſcribit, quippe qui bello civili periiſſet. (Val. Max. I. 6.) ſed alius, qui rexit Illyricum A. U. C. 706. Cæſare Dictat. II. *Gron.*

(4) *Juſtiſſimi*) Ob numerum cæſorum hoſtium. Sic ep. 10. lib. II. *Victoria juſta imperator appellatus ſum.* Manut.

(5) *Ego poſt ſupplicationes mihi decretas*) In quibuſdam libris ab hoc loco naſcitur epiſt. novæ principium; ita ut ex hac X. fiant duæ, X. & XI. Nos unam facimus, ut probabilius eſt. *Lambin.* Scripta, necdum miſſa ſuperiore epiſtola, certior factus de ſupplicationibus ſibi decretis, in Dalmatiam, ut bellum conficeret, ſtatim profectus eſt, oppida ſex cepit. Quo facto eandem miſit epiſtolam, quam per dies plures in manibus habuerat, ut aliquid de rebus a ſe poſt ſupplicationes geſtis appingeret. *Manut.*

Digitized by Google

ſex oppida vi oppugnando cepi: unum hoc, quod erat maximum, quater a me jam captum. Quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me nives, frigora, imbres detruſerunt: indigneque, mi Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes: hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Nonis Decemb. Narona.

M. T. C. P. VATINIO IMPERATORI S. D.

XI. GRATA tibi mea eſſe officia non miror: cognovi enim te gratiſſimum omnium: idque nunquam deſtiti prædicare. Nec enim tu mihi habuiſti modo gratiam, verum etiam cumulatiſſime retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio erga te, & eadem voluntate cognoſces. Quod mihi fœminam primariam, Pompejam, uxorem tuam commendas: cum Sura noſtro ſtatim, tuis literis lectis, locutus ſum, ut ei meis verbis diceret, ut, quidquid opus eſſet, mihi denuntiaret: me omnia, quæ ea vellet, ſummo ſtudio curaque facturum: itaque faciam, eamque, ſi opus eſſe videbitur, ipſe conveniam. Tu tamen ei velim ſcribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta videbuntur. De Dionyſio, ſi me amas, confice. Quamcumque ei (1) fidem dederis, præſtabo. Si vero (2) improbus fuerit, ut eſt, duces eum (3) captivum in triumpho. Dalmatis dii male faciant, qui tibi moleſti ſunt. Sed, ut ſcribis, brevi capientur, & illuſtrabunt res tuas geſtas: ſemper enim habiti ſunt bellicoſi. Vale.

ARG. Reſpondet epiſtolæ, quæ non extat, laudando gratum animum, & ſtudium ſuum uxori, quam commendaverat, non defuturum pollicetur. Addit de Dionyſio fugitivo; & ſpe triumphi Dalmatici. *Anno* U. C. 708.

(1) *Fidem dederis*) Redire nolebat, pœnæ metu, Dionyſius ad Ciceronem, a quo ſurreptis multis libris, aufugerat. Epiſt. 77. lib. XIII. *Manut.*

(2) *Improbus*) Ut redire nolit. *Idem.*

(3) *Captivum*) Mſſ. *captum*.

M. C. L. (1) LUCCEJO, Q. F. S. D.

XII. CORAM me tecum eadem hæc agere ſæpe conantem deterruit pudor quidam pene ſubruſticus, quæ nunc expromam abſens audacus.

ARG. Luccejum, hiſtoriarum ſcriptorem, orogat, ut de rebus ſuis, in conſulatu geſtis, & de exilio redituque, ſingularem ſeparatumque librum conficiat. Ipſe ad Att. IV. 6. hanc valde bellam epiſtolam dixit, quia omni arte uſus eſt ut Luccejo perſuadeat. *Anno* U. C. 697.

(1) *Luccejo*) Alias, *Lucejo*.

cius. Epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur & celebretur tuis; quod etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum, tamen ignoſcas velim huic feſtinationi meæ. Genus enim ſcriptorum tuorum etſi erat ſemper a me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quam celerrime res noſtras monumentis commendari tuis. Neque enim me ſolum commemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit: ſed etiam illa cupiditas, vel ut auctoritate teſtimonii tui, vel indicio benevolentiæ, vel ſuavitate ingenii, vivi perfruamur. Neque tamen, hæc cum ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum, & jam inſtitutarum: ſed quia videbam Italici belli & civilis hiſtoriam jam a te pene eſſe perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, conjunctene malles cum reliquis rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, (2) Calliſthenes Troicum bellum, (3) Timæus Pyrrhi, (4) Polybius Numantinum: qui omnes a perpetuis ſuis hiſtoriis ea, quæ dixi, bella ſeparaverunt: tu quoque item civilem (5) conjurationem ab hoſtilibus externiſque bellis ſejungeres. Equidem ad noſtram laudem non multum video intereſſe: ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te expectare dum ad locum venias, ac ſtatim cauſam illam totam, & tempus arripere. Et ſimul ſi uno in argumento, unaque in perſona mens tua tota verſabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberio a atque ornatiora futura ſint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (poteſt enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, ut ornes me, poſtulem. Quid, ſi illa tibi non tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum bene & naviter oportet eſſe impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea vehementius etiam, quam fortaſſe ſentis, & in eo leges hiſtoriæ negligas: gratiamque illam, de qua ſuaviſſime quodam in prooemio ſcripſiſti, a qua te deflecti non magis potuiſſe demonſtras, quam (6) Herculem Xenophontium illum a voluptate: ea ſi

(2) *Calliſthenes Troicum bellum*) Vide de hoc Calliſthene & ejus ſcriptis Gerard. Voſſ. I. de hiſt. Græc. cap. 9. De hoc bello Homerus & Dictys Cretenſis. *Grav.*

(3) *Timæus Pyrrhi*) Fuit domo Siculus, Tauromenita, vixit tempore Agathoclis cum bellum Tarentinum a Pyrrho gereretur in Italia. Vide de ejus vita & ſcriptis G. Voſſ. de Hiſt. Græc. lib. I. cap. 12. De hoc bello vero vide Flor. lib. I. cap. 18. Liv. epit. lib. XII. & ſeqq. Plutarchum in vita Pyrrhi. *Idem.*

(4) *Polybius Numantinum*) Vixit temporibus Ptolemæi Philometoris. De quo vid. Ger. Voſſ. lib. 1. de Hiſt. Græc. cap. 19. De bello vero Nümantino vide Flor. XI. 18. epit. Liv. 57. & ſeq. Vell. 11. 4. *Idem.*

(5) *Conjurationem*) Factam ipſo conſule a duobus maxime patriciis, L. Sergio Catilina, prætorio, P. Cornelio Lentulo, conſulari, & prætore iterum. *Manut.*

me tibi vehementius commendabit, ne aſpernere: amorique noſtro pluſculum etiam, quam concedet veritas, largiare. Quod ſi te adducemus, ut hoc ſuſcipias; erit (ut mihi perſuadeo) materies digna facultate, & copia tua. A principio enim conjurationis uſque ad reditum noſtrum, videtur mihi modicum quoddam (7) corpus confici poſſe: in quo & illa poteris uti civilium commutationum ſcientia, vel in explicandis cauſis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea, quæ vituperanda duces; &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis; &, ſi liberius, ut conſueſti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, inſidias, proditionem notabis. Multam etiam caſus noſtri tibi varietatem in ſcribendo ſuppeditabunt, plenam cujuſdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum (8) in legendo ſcripto retinere poſſit. Nihil eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates, fortunæque viciſſitudines: quæ etſi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundæ. Habet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem. Cæteris vero nulla perfunctis propria moleſtia, caſus autem alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jucunda. Quem enim noſtrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat? qui tum denique ſibi avelli jubet ſpiculum, poſtea quam ei percontanti dictum eſt, clypeum eſſe ſalvum: ut, etiam in vulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non erectum Themiſtoclis (9) fuga (10) redituque retinetur? Etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet, quaſi enumeratione faſtorum. At viri ſæpe excellentis ancipites variique caſus habent admirationem, expectationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem. Si vero exitu

no-

---

(6) *Herculem Xenophontium*) De quo ſcribit Xenophon lib. II. Memorabilium, & Cicero lib. I. de Off. his verbis: *Herculem Prodicus dicit, ut eſt apud Xenophontem, cum primum pubeſceret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quiſque viam vivendi ſit ingreſſurus, datum eſt, exiiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedentem diu ſecum multumque dubitaſſe, cum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius eſſet*. Manut.

(7) *Corpus*) Hoc eſt, librum, volumen. In II. ad Q. Fratrem, epiſt. 12. *Sed utros ejus habueris libros (duo enim ſunt corpora) an utroſque neſcio*. Vitruv. *Cum corpus architecturæ ſcriberem*. Eodem modo Græcis σῶμα dicitur, & σωμάτιον. Cic. VI. ad Att. epiſt. 1. *Hoc tuum σῶμα curabo ut habeas*. Heſych. Ἰλιὰς τοῦ Ὁμήρου σωμάτιον. Sic & *Corpus Juris*, eodem ſenſu. *Grav.*

(8) *In legendo ſcripto*) Videtur ad Ciceronis genium magis conformata oratio: ſi *ſcripto* deleatur, legaturque, *vehementer animos hominum in legendo retinere poſſit*. Idem.

(9) *Fuga*) Fugit ad Artaxerxem, Perſarum regem, veritus iram Athenienſium, quibus in ſuſpicionem venerat initæ cum Perſarum rege contra Græciam ſocietatis. *Man.*

(10) *Redituque*) Ad hæc verba Manutius ſcribit: *Reditum Themiſtoclis poſt fugam non invenio*. Hac re permotus Hieronymus Ferrarius legendum opinabatur, teſte eodem Manutio, *interitu* pro *reditu*. Aliis placet *exitu* reſcribere, aliis *obitu*: alii plane audent *redituque* delere. Sed hæc omnia ab antiquis libris diſſentiunt. Mihi dubium non eſt, quin Cicero ἁμάρτημα μνημονικὸν admiſerit, Themiſtocli tribuens, quæ de Alcibiade ſcripta reliquerunt Hiſtorici. Scribere igitur Cicero debebat, immo volebat, *Alcibiadis*, ſed imprudens poſuit *Themiſtoclis*: id quod notare Criticus debet, non emendare. *Heumannus*.

Digitized by Google

notabili concluduntur, expletur animus jucundiſſima lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia fueris, ut a continentibus tuis ſcriptis, in quibus perpetuam rerum geſtarum hiſtoriam complecteris, ſecernas hanc quaſi fabulam rerum eventorumque noſtrorum. Habet enim varios actus, multaſque actiones & conſiliorum & temporum. Ac non vereor, ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonſtrem, me a te potiſſimum ornari, celebrarique velle. Neque enim tu is es, qui, quid ſis, neſcias; & qui non eos magis, qui te non admirentur, invidos, quam eos qui laudent, aſſentatores arbitrere. Neque autem ego ſum ita demens, ut me ſempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipſe quoque in me commendando propriam ingenii gloriam conſequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, & a Lyſippo fingi volebat: ſed quod illorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat. Atque illi artifices, corporis ſimulacra (11) ignotis nota faciebant: quæ vel ſi nulla ſint, nihilo ſint tamen obſcuriores clari viri. Nec minus eſt Spartiates Ageſilaus ille (12) perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium, ſtatuaſque ſuperavit. Atque hoc præſtantius mihi fuerit, & ad lætitiam animi, & ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta pervenero, quam ſi in cæterorum; quod non ingenium mihi ſolum ſuppeditatum fuerit tuum, ſicut Timoleonti a Timæo, aut ab Herodoto Themiſtocli; ſed etiam auctoritas clariſſimi & ſpectatiſſimi viri, & in reipublicæ maximis graviſſimiſque cauſis cogniti, atque in primis probati: ut mihi non ſolum præconium, quod, cum in Sigæum veniſſet Alexander, ab Homero Achilli tributum eſſe (13) dixit; ſed etiam grave teſtimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim (14) Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari ſe lætatur, ſed addit etiam, *a laudato viro*. Quod ſi a te non impetro, hoc eſt, ſi quæ te res impedierit, (neque enim fas eſſe arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortaſſe facere, quod nonnulli ſæpe reprehendunt: ſcribam ipſe de me: multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc ſunt in hoc genere vitia: & verecundius ipſi de ſeſe ſcribant neceſſe eſt, ſi quid eſt laudan-

Q 2 dum;

(11) *Ignotis nota faciebant*) *Ignotis*, poſuit, non pro iis qui ignorarentur, ſed qui ignorarent illa ſimulacra: ut id quod patitur, accipiatur pro eo quod agit: antique. Nam & Plautus in Pſeudolo: *Novi; notis prædicas*: pro, iis qui noverunt. Et noſter in oratione pro Cœlio; *De dignitate, Cœlius notis ac majoribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus facile ipſe reſpondet*. Man.

(12) *Perhibendus*) Erat hic a Mureto annotatum in margine, *perennis*.

(13) *Dixit*) His verbis: *O fortunate adoleſcens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inveneris!* In oratione pro Archia, & Plutarchus in vita. *Man.*

(14) *Hector*) Vide lib. XV. epiſt. 6.

Digitized by Google

dum; & prætereane, ſi quid reprehendendum eſt. Accedit etiam, ut minor ſit fides, minor auctoritas: multi denique reprehendant, & dicant, verecundiores eſſe (15) præcones ludorum gymnicorum, qui cum cæteris coronas impoſuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipſi ante ludorum miſſionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prædicent. Hæc nos vitare cupimus; &, ſi recipis cauſam noſtram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur, cum mihi ſæpe oſtenderis te accuratiſſime noſtrorum temporum conſilia atque eventus literis mandaturum, a te id nunc tanto opere & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio ſcripſi, feſtinationis, quod alacres animo ſumus: ut & cæteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoſcant, & noſmetipſi vivi gloriola noſtra perfruamur. His de rebus quid acturus ſis, ſi tibi non eſt moleſtum, reſcribas mihi velim. Si enim ſuſcipis cauſam, conficiam commentarios rerum omnium. Sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non ceſſabis, & ea, quæ habes inſtituta, perpolies, noſque diliges. Vale.

(15) *Præcones*) Præcones in ludis gymnicis erant poetæ Melici, qualis fuit Pindarus, & alii, qui lyra & cantu certatim Olympionicorum laudes & præclara facta celebrabant. Ex magno autem Poetarum numero, qui cæteris ingenio præſtitiſſe putabatur, is & Olympionici coronam imponebat; cum tamen ejus patriam, non eum, coronari pronunciaret; & ipſe, tanquam Poetico certamine victor, ab alio Poeta, eum laudante, coronabatur. *Plin.* lib. XVI. cap. 4. *Idem*.

M. C. L. LUCCEJO, Q. F. S. D.

XIII. QUANQUAM ipſa conſolatio literarum tuarum mihi gratiſſima eſt: declarat enim ſummam benevolentiam conjunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum, armatumque cognovi. Quam quidem laudem ſapientiæ ſtatuo eſſe maximam, non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene aut male vivendi ſuſpenſas habere rationes. Quæ cogitatio cum mihi non omnino excidiſſet, (etenim penitus inſederat) vi tamen tempeſtatum, & concurſu calamitatum erat aliquantum labefactata, atque convulſa: cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis literis, multumque profeciſſe ſentio. Itaque hoc ſæpius dicendum, tibique non ſignificandum ſolum, ſed etiam declarandum arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſe tuis literis gratius. Ad conſolandum autem cum illa valent, quæ eleganter, copioſeque collegiſti, tum nihil plus, quam quod firmitudinem gravitatemque

ARG. Conſolationi reſpondet, qua ſe miſe levatum eſſe fatetur, ut forti animo ſit, etſi de rep. deſperet. Cæſare IV. conſule ſine collega. *Anno* U. C. 708.

Digitized by Google

que animi tui perſpexi, quam non imitari turpiſſimum exiſtimo. Itaque hoc etiam fortiorem me puto, quam te ipſum præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videre ſpem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. (1) Caſus enim gladiatorii, ſimilitudineſque eæ, tum rationes in ea diſputatione a te collectæ, vetabant me reipublicæ penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiorem te eſſe, cum aliquid ſperes: alterum mirum, ſpe ulla teneri. Quid eſt enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque eſſe fateare? Circumſpice omnia membra reipublicæ, quæ notiſſima ſunt tibi; nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve ſit. Quæ perſequerer, ſi aut melius ea viderem, quam tu vides, aut commemorare poſſem ſine dolore; quanquam tuis monitis præceptiſque omnis eſt abjiciendus dolor. Ergo & domeſtica feremus, ut cenſes, & publica paulo etiam fortius fortaſſe, quam tu ipſe, qui præcipis. Te enim ſpes aliqua conſolatur, ut ſcribis: nos autem (2) erimus etiam in omnibus deſperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris, & præcipis. Das enim mihi jucundas recordationes conſcientiæ noſtræ, rerumque earum, quas, te in primis auctore, geſſimus. Præſtitimus enim patriæ non minus certe, quam debuimus: plus profecto, quam eſt ab animo cujuſquam, aut conſilio hominis poſtulatum. Ignoſces mihi de me ipſo aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluiſti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis & angoribus abducam: transferamque animum ad ea, quibus ſecundæ res ornantur, adverſæ adjuvantur: tecumque & ero tantum, quantum patietur utriuſque ætas & valetudo: & ſi eſſe una minus poterimus, quam volumus, animorum tamen conjunctione, iiſdem ſtudiis ita fruemur, ut nunquam non una eſſe videamur. Vale.

L. LUC-

---

(1) *Caſus enim gladiatorii*) Gladiatorum ſimilitudine Lucceius probare ſtuduerat, non eſſe penitus de rep. deſperandum: cum ſæpe, qui jam victus ab adverſario gladiator videtur, is ita convaleat, ut victorem proſternat. *Manut.*

(2) *Erimus etiam in omnibus deſperatione fortes*) Vulg. *in omni deſperatione fortes*, cum alius codex præ ſe ferat, *in omnium rerum deſperatione fortes*: ſed noſtra omnino melior, quam accepimus ex Pall. pr. tert. quint. Gruter. Vatic. videturque ideo hæc lectio immutata, quia non cuivis puero plana & obvia: ſed non ſic *itur in alta*. Gebhard. Cum id etiam Grævius receperit, nihil muto: neque hac tamen via iturum me in alta confido. Gebhardi optimi pace dixerim, mihi vulgatam placere. Neque unquam, opinor, ita ſenſit, ut ſe *deſperatione fortem* diceret. Aliud fortitudinis genus, non barbarum illud noverat. *Oliv.*

Digitized by Google

L. LUCCEJUS Q. F. M. T. CICERONI, M. F. S. D.

XIV. SI vales, bene eſt : valeo ſicut ſoleo; paululo tamen etiam deterius, quam ſoleo. Te requiſivi ſæpius, ut viderem : Romæ quia poſtea non fuiſti, quam (1) diſceſſerat, miratus ſum; quod item nunc miror. Non habeo certum, quæ te res hinc maxime retrahat. Si ſolitudine delectare, cum ſcribas, & aliquid agas (2) eorum, quorum conſueſti, gaudeo, neque reprehendo tuum conſilium. Nam nihil iſto poteſt eſſe jucundius, non modo miſeris his temporibus & luctuoſis, ſed etiam tranquillis & optatis; præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requietem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, ipſum laudibus illuſtret. Sin autem, ſicut hic dum eras, lacrymis ac triſtitiæ te tradidiſti, doleo, quia doles, & angere: nec poſſum te, ſi concedis quod ſentimus, ut liberius dicamus, non accuſare. Quid enim? tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari ſollicitudines, quas elevare tua te prudentia poſtulat? Quod ſi non poſſumus aliquid proficere ſuadendo, gratia contendimus, & rogando, ſi quid noſtra cauſa vis, ut iſtis te moleſtiis laxes, & ad convictum noſtrum redeas, & ad (3) conſuetudinem, vel noſtram communem, vel tuam ſolius ac propriam. Cupio non obtundere te, ſi non delectare noſtro ſtudio : cupio deterrere, ne permaneas in incepto : cum duæ res iſtæ contrariæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes, aut in altera (4) non offendas. Vale.

M. CI-

ARG. Quærit, cur tamdiu ab urbe abſit Cicero. Laudat, ſi propter otium ſcribendi fiat : non probat, ſi propter mœrorem ex morte filiæ. Deinde rationes compeſcendi doloris addit: rationibus adjungit preces, & modeſte claudit. *Anno* U. C. 708.

(1) *Diſceſſerat*) Cæſar ſcilicet.

(2) *Eorum, quorum conſueſti*) Genus loquendi Græcis uſitatum : apud quos relativum, quod appellant, congruit cum eo quod antecedens nominant, *Lambin.*

(3) *Ad conſuetudinem vel noſtram*) Luſus elegans in voce *conſuetudo*, quæ cum refertur ad τὸ *noſtram communem*, ſignificat familiarem uſum, converſationem; cum ad τὸ *tuam ſolius ac propriam*, ſignificat morem ac rationem vivendi. *J. F. Gronov.*

(4) *Non offendas*) *Offendere* quinque modis accipitur. Aut enim eſt *lædere* : quæ notiſſima ſignificatio eſt : propterea ſuperſedeo exemplis. Aut *reperire* : ut epiſt. 9. lib. I. *Non offendes eum bonorum ſenſum, mi Lentule, quem reliquiſti.* Et epiſt. 14. lib. IV. *Tam miſero tempore nihil novi conſilii cepiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quam rempubl. offendiſſem.* Aut *incidere* : ut lib. II. de Invent. *Quod ſi in cæteris quoque ſtudiis a multis eligere homines commodiſſimum quodque, quam ſeſe uni alicui certo vellent addicere, minus in arrogantiam offenderent.* Aut *peccare*, vel aliquid committere, unde exiſtimationis, honoris, benevolentiæ jactura fiat. Ut epiſt. 7. lib. I. *Si cecidiſſet ut volumus & optamus, omnes te & ſapienter & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos & cupide & temere feciſſe dicturos.* Et epiſt. 18. lib. II. *Si dignum ſe majoribus ſuis præbuerit ... ſin quid offenderit, ſibi totum, nihil tibi offenderit.* Et pro Cluent. *bis apud judices offendiſſet.* Aut *paſſive* ſumitur : quæ minus nota ſignificatio eſt. Non enim eſt hic, *offen-*

M. CICERO L. LUCCEJO, Q. F. S.

XV. OMNIS amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his literis, quas a te proxime accepi: non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus. Dicerem, jucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem. Neque ob eam unam cauſam, quam tu ſuſpicaris, & in qua me leniſſimis & amantiſſimis verbis utens, re graviter accuſas: ſed quod illius tanti (1) vulneris quæ remedia eſſe debebant, ea nulla ſunt. Quid enim? ad amicoſne confugiam? quam multi ſunt? habuimus enim fere communes, quorum alii occiderunt, alii neſcio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere poſſem, equidem & maxime vellem. Vetuſtas, amor, conſuetudo, ſtudia paria: (2) quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ conjunctioni? Poſſumuſne igitur eſſe una? Nec mehercule intelligo, quid impediat. Sed certe adhuc non fuimus, cum eſſemus vicini in Tuſculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, cum forum commune ſit, vicinitas non requiritur. Sed caſu neſcio quo in ea tempora noſtra ætas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat eſſe perfugium, ſpoliato & domeſticis & forenſibus ornamentis, atque ſolatiis? literæ, credo, quibus utor aſſidue: quid enim aliud facere poſſum? ſed neſcio quomodo ipſæ illæ excludere me a portu & perfugio videntur, & quaſi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inſit, niſi propagatio miſerrimi temporis. Hic tu: ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit? ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ? Itaque ſic literis utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quod ſi id egiſſemus, ego atque tu, quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus, omne tempus una fuiſſemus: neque me valetudo tua offenderet, neque te mœror meus: quod, quantum fieri poterit, conſequamur. Quid enim eſt utrique noſtrum aptius? Propediem te igitur videbo. Vale.

M. T.

---

fendas, pro *pecces*, ut credidit homo doctus, exemplis adductus alio ſpectantibus, ſed pro *offenderis*. Quod ipſe probat Cicero. Nam epiſt. 1. lib. I. ad Q. Fr. *Si quis eſt*, inquit, *in quo jam offenderis, de quo aliquid ſenſeris; huic nihil credideris, nullam partem exiſtimationis tuæ commiſeris*. In Verrem lib. I. act. 2. *Hoſpes Janitor, veritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma vi retinere cœpit*. Et Cæſar lib. II. bell. civ. *At, credo, ſi Cæſarem probatis, in me offenditis*. Quæ ſi attendantur, profecto patiendi vim potius habere videbuntur, quam agendi. *Manut.*

ARG. Reſpondet ſuperiori epiſtolæ, lugere ſe non tam filiæ obitum, quam reip. tempora, ob quæ ab urbe abſit, in qua nihil jucundum, odioſa omnia. In ſtudiis exiguam medicinam ſupereſſe. *Anno* U.C. 708.

(1) *Vulneris*) Ex obitu filiæ.

(2) *Quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ conjunctioni?*) Sic Manutius: ſic etiam Lambinus, niſi quod omittit, *quæ res*. Nec erat cur id Grævius mutatum vellet.

Digitized by Google

M. T. CICERO TITIO S. D.

XVI. ETSI unus ex omnibus minime ſum ad te conſolandum accommodatus, quod tantum ex tuis moleſtiis cepi doloris, ut conſolatione ipſe egerem : tamen cum longius a ſummi luctus acerbitate meus abeſſet dolor, quam tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæque in te benevolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu : ſed adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ levare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore atque in animo habere debemus, Homines nos ut eſſe meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra : neque eſſe recuſandum, quominus ea, qua nati ſumus, conditione vivamus : neve tam graviter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſimus : eventiſque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Neque hæ, neque cæteræ conſolationes, quæ ſunt a ſapientiſſimis viris uſurpatæ, (1) memoriæque literis proditæ, tantum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc prolatio temporum perditorum : cum beatiſſimi ſint, qui liberos non ſuſceperunt ; minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona, aut denique aliqua republica perdidiſſent. Quod ſi tuum te deſiderium movet, aut ſi (2) tuarum rerum cogitatione mœres, non facile exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe univerſum puto. Sin illa te res cruciat, quæ magis amoris eſt, ut eorum, qui occiderunt, miſerias lugeas : ut ea non dicam, quæ ſæpiſſime & legi & audivi, nihil mali eſſe in morte, (3) in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quam mors ducenda ſit : ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur : hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti loci? Non, mehercule, quemquam audivi hoc graviſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atque ex iniquiſſima conditione vitæ videretur. Quare, ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, ne quid

iis,

ARG. Conſolatur diligenter amicum, obitum liberorum immoderatius ferentem. *Anno U. C. 709.*

(1) *Memoriaque literis prodita*) Vulgo *&* *literis* inſerta copula, quæ melius abeſt. Inſtrumentum ſexto caſu ſignificatur.

(2) *Tuarum rerum cogitatione*) Non puto, *Tuarum rerum*, de fortunis dici, ſed de liberis immatura morte ereptis; ut ſit, *Tuarum rerum*, pro, *tuorum incommodorum* : quod indicant & quæ antecedunt, & quæ ſequuntur. *Manut.*

(3) *In qua ſi reſideat*) Mſſ. prim. Græv. Amſtelod. tres Pall. Grut. *&* *quaſi reſideat*. Quod propter librorum conſenſum notandum. *Gravius*. Ex illo membranarum & Cellarius facit *ex*, legendumque arbitratur, *ex qua ſi reſideat*, &c.

iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe; permultum erit ex mœrore tuo diminutum. Relinquetur enim ſimplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad te ipſum proprie referetur: in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu a puero præſtitiſti, ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum, qui ſit ab eorum, quos dilexeris, miſeria maloque ſejunctus. Etenim eum ſemper te & privatis in rebus & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut ſit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præcipere conſilio prudentiaque debemus. Etenim ſi nulla unquam fuit liberis amiſſis tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus: neque expectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. His ego literis ſi quid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum: ſin minus forte valuiſſent, officio tamen eſſe (4) functum benevolentiſſimi atque amiciſſimi: quem me tibi & fuiſſe ſemper exiſtimes velim, & futurum eſſe confidas. Vale.

(4) *Functum*) Gebhard. & Græv. *functurum*. Ejuſdem pretii lectio utraque: Docti eligant.

M. CICERO (1) P. SEXTIO P. F. S. D.

XVII. NON oblivione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas literas miſi, ſed quod priora tempora in ruinis reipublicæ, noſtriſque jacuerunt: poſteriora autem me a ſcribendo tuis injuſtiſſimis atque acerbiſſimis incommodis retardarunt. Cum vero & intervallum jam ſatis longum fuiſſet, & tuam virtutem, animique magnitudinem diligentius eſſem mecum recordatus, non putavi eſſe alienum inſtitutis meis hæc ad te ſcribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in invidiam abſens, & in crimen vocabare, defendi: & cum in tui familiariſſimi judicio ac periculo tuum crimen conjungeretur, ut potui, accuratiſſime te, tuamque cauſam tutatus ſum: & proxime, recenti adventu meo, cum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi adfuiſſem, tamen nulla re ſaluti tuæ defui: cumque eo tempore (2) invidia annonæ, inimici non ſolum tui, ve-

ARG. Excuſat tarditatem literarum, & Sextium hortatur, ut ſapienter & fortiter exilium ferat, ad id vario uſus conſolationis argumento. *Anno* U. C. 700.

(1) *P. Sextio*) Corrado eſt hic Sextius, Ciceronis contra Clodium defenſor, ab eodem poſthac luculenta oratione defenſus. Manutius vero alium eſſe, multis argumentis contendit. *Cellar.*

(2) *Invidia annona*) Videtur Ædilis fuiſſe: unde invidia in cauſa annonæ: *Idem*. Diſtinctionem vero non agnoſcit Manutius inter has voces, *annona inimici non ſolum* &c. neque eſt, inquit, inuſitatum Ciceroni duobus uti generandi caſibus, ut in lib. de Senect. *Quid de P. Licinii Craſſi & pontificii & civilis juris ſtudio loquar?* Et lib. II. de Nat. deor. *Iis artibus, quarum judicium eſt oculorum*.

verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius judicii, multaque alia reii publicæ vitia, plus, quam cauſa ipſa veritaſque, valuiſsent; (3) Publio tuo neque opera, neque conſilio, neque labore, neque gratia, neque teſtimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiæ diligenter a me ſancteque ſervatis, ne hoc quidem prætermittendum eſse duxi, te ut hortarer rogaremque, ut & (4) hominem te, & virum eſse meminiſses, id eſt, ut communem incertumque caſum, quem neque vitare quiſquam noſtrum, nec præſtare ullo pacto poteſt, ſapienter ferres, & dolori fortiter ac fortunæ reſiſteres: cogitareſque & in noſtra civitate, & in cæteris, quæ rerum poſitæ ſunt, multis fortiſſimis atque optimis viris injuſtis judiciis tales caſus incidiſse. Illud utinam ne vere ſcriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio vereor ne ſi nihil ad te ſcripſerim, debitum ejus virtuti videar teſtimonium (5) non cepiſse: ſin autem omnia, quæ ſentio, perſcripſerim: ne refricem meis literis deſiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentiſſime facies, ſi illius pietatem, virtutem, induſtriam, ubicunque eris, tuam eſse, tecum eſse duces. Nec enim minus noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quam quæ oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia virtus, ſummuſque in te amor, magnæ tibi conſolationi debet eſse; & nos, cæterique, qui te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperque pendemus; & maxime, animi tui conſcientia, cum tibi nihil merito accidiſse reputabis: ſi & illud adjunges, Homines ſapientes turpitudine, non caſu; & delicto ſuo, non aliorum injuria commoveri. Ego & memoriæ noſtræ veteris amicitiæ, & virtute atque obſervantia filii tui monitus; nullo loco deero, neque ad conſolandum, neque ad levandum fortunam tuam. Tu ſi quid ad me forte ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſse arbitrere. Vale.

(3) *Publio tuo*) Filio tuo. *Cellarius.*
(4) *Hominem te, & virum*) Ab homine ſapientiam, a viro fortitudinem poſtulat. Eſt enim ἔμφασις in *Virum*: ut in epiſtola ſequenti: *Te colligas, virumque prabeas*. Et in Bruto: *Vidi Mitylenis virum, & vidi plane virum*. Manut.
(5) *Non cepiſſe*) Libris omnibus veteribus invitis, edendum curavi, *non dediſſe*. Lambin. Meus primus liber, *teſtimonium non accepiſſe*. Melior eſt lectio hæc, quam vulgata. *Accipere* enim Ciceroni & aliis ſcriptoribus infinitis in locis eſt audire, intelligere. *Gravius*. Laudetur Grævius, quod nihil tamen mutaverit.

M. CICERO T. (1) FADIO S. D.

XVIII. ETSI egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum: propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incom-

ARG. T. Fadium, judicio damnatum, & ideo exulem conſolatur a miſeria communi, & virtute propria, nec non commodis exilii, quo liber ſit ab impendentibus malis; tandem ab innocentiæ teſtimonio: quibus ſua adjungit officiis. *Anno* U. C. 701.

(1) *T. Fadio*) Sic eſt in Pall. quint. Vaticano. Sicque edidere Victorius & Lambin. Vulgo *T. Fabio*, qui fuerat cum P. Sextio Tribunus pleb. Male: Fabii enim nobiliſ-

Digitized by Google

commodum tuum: tamen te magnopere non hortor ſolum, ſed etiam, pro amore noſtro, rogo atque oro, te colligas, virumque præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati ſimus, cogites. *Plus* tibi virtus tua (2) dedit, quam fortuna abſtulit; propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi: amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur eſſe, qui quam leviſſima pœna ab hac republica diſceſſerit. Tu vero, qui & fortunas, & liberos habeas, & nos cæteroſque neceſſitudine & benevolentia tecum conjunctiſſimos; quique magnam facultatem (3) ſis habiturus nobiſcum & cum omnibus tuis vivendi; & cum unum ſit judicium, ex tam multis, quod *reprehendatur*, ut quod (4) una ſententia, eaque dubia, (5) potentiæ *alicujus* condonatum exiſtimetur: omnibus his de cauſis debes iſtam *moleſtiam* quam leniſſime ferre. Meus animus erit in te, liberoſque tuos *ſemper*, quem tu eſſe vis, & qui eſſe debet.

liſſimi. Hic autem fuit homo novus, ut innuit ipſe Cicero. *Gerhard.*

(2) *Dedit*) Dedit hominum ſtudia, honores, exiſtimationem. *Manut.*

(3) *Sis habiturus*) Hæc ſpes eſt reditus, Forte non perpetuo exilio damnatus fuit, ſed ad certos annos. *Cellarius.*

(4) *Una ſententia*) Quæ cum ſententiæ damnarunt, una tantum plures fuere, quam quæ abſolverunt. *Manut.*

(5) *Potentiæ alicujus condonatum*) In quo reus non ob culpam, ſed ob potentiam adverſarii, vel alicujus judicum damnatus ſit, Vide IV. Pec. Vet. 9. *J. F. Gron.*

CICERO (1) RUFO.

XIX. ETSI (2) mihi nunquam dubium fuit, quin tibi eſſem cariſſimus, tamen quotidie magis id perſpicio: extatque id, quod mihi oſten-

ARG. Pompejo Italia pulſo, Meſcinius Rufus, Ciceronis antea quæſtor in provincia, in illius, tanquam reip. caſtra tranſire, non plane certus cogitabat: quem Cicero confirmat, & ut maneat in ſententia, ſuadet. *Anno* U. C. 704.

(1) *Cicero Rufo*) Hos titulos epiſtolarum quemadmodum in antiquis exemplaribus invenimus, ita ſcripſimus: id alii poſtea facere neglexerunt. Quod ſi res magni ponderis non eſt, non eſt fortaſſe tam levis quam quiſpiam exiſtimaret. Ita frequenter ſcribere ſolitos eſſe veteres duobus in locis, quod nunc meminerim, teſtatur Cicero: in quibus etiam non parum referre docet, prænomina ponantur, & tituli honorumque gradus, an nominibus tantum, qui ſcribit, utatur: alter eſt in epiſtola ad Volumnium, 5. *Quod ſine prænomine, familiariter ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti*, &c. alter in oratione pro domo ſua: *Literas in concione recitaſti, quas tibi a C. Caſare miſſas diceres: CÆSAR PULCHRO. Cum etiam es argumentatus amoris eſſe hoc ſignum, cum nominibus tantum uteretur: neque adſcriberet* Proconſul, *aut* Trib. pl. ita enim legendus ille locus eſt, non *Proconſuli*: pertinet enim ad Cæſarem vox illa, quemadmodum alia ad *Pulchro*. Tertium exemplum eſſe poteſt, ſi quis his contentus non ſit, titulus epiſtolæ M. Antonii, quæ in XIII. Philipp. incluſa eſt. Hujus autem & ſequentis epiſtolæ nomina nuda ſunt in priſcis & bonis libris. *Victor.*

L. Meſcinius Rufus fuit Ciceronis in Cilicia Quæſtor, unde paulo poſt Ciceronem deceſſit, & Romam venit, Cicerone jam oræ maritimæ præfecto. *Corradus.*

(2) *Etſi mihi nunquam dubium fuit*) Si temporum ordo ſervatus eſſet ab eo qui has Cic. epiſtolas retulit in volumina, quædam (ut arbitror) nobis magis plana eſſent, neque in multis locis tantopere hæſitaremus. Hæc,

Digitized by Google

oſtenderas quibuſdam literis, hoc te ſtudioſiorem in me colendo fore, quam in provincia fuiſſes, (etſi, meo judicio, nihil ad tuum provinciale officium addi poteſt) quo (3) liberius judicium eſſe poſſet tuum. Itaque me & ſuperiores literæ tuæ admodum delectaverunt, quibus & expectatum meum adventum abs te amanter videbam, &, cum aliter res cecidiſſet ac putaſſes, te meo conſilio magnopere eſſe lætatum: & his proximis literis magnum cepi fructum & judicii, & officii tui: judicii, quod intelligo, te, (id quod omnes fortes ac boni viri facere debent) nihil putare utile eſſe, niſi quod rectum honeſtumque ſit: officii, quod te mecum, quodcunque cepiſſem conſilii, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honeſtius eſſe quidquam poteſt. Mihi conſilium captum jamdiu eſt: de quo ad te, non quo celandus eſſes, nihil ſcripſi antea, ſed quia communicatio conſilii, tali tempore, quaſi quædam admonitio videtur eſſe officii, vel potius efflagitatio ad coeundam ſocietatem, vel periculi, vel laboris. Cum vero ea tua ſit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libenter amplector talem animum: ſed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) ſi feceris id, quod oſtendis, magnam habebo gratiam: ſi non feceris, ignoſcam: & alterum timori, alterum mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. Eſt enim res profecto maxima. Quid rectum ſit, apparet; quid expediat, obſcurum eſt: ita tamen, ut, ſi nos ii ſumus, qui eſſe debemus, id eſt, ſtudio digni & literis noſtris, dubitare non poſſimus, quin ea maxime conducant, quæ ſunt rectiſſima. Quare tu, ſi ſimul placebit, ſtatim ad me venies. Sin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi ut nota ſint, faciam. Quidquid ſtatueris, te mihi amicum; ſin id quod opto, etiam amiciſſimum judicabo. Vale.

C I-

Hæc, niſi fallor, illam ſequi debebat cujus initium eſt, *Quoquo modo potuiſſem*, non præcedere. Obſcurum eſt totum negotium, de quo hic agit: quid tamen ſentiamus, libere pronuntiabimus, freti æquitate lectorum. Cum illa non multo poſtquam e provincia Cicero rediit, ſcripta ſit: hæc jam ſuſcepto civili bello, & pulſo ex Italia Pompejo ſcripta eſt. Exornabat jam Tullius fugam, & in caſtra Pompejana proficiſci cogitabat, cupiebatque comitem habere illius conſilii & itineris Rufum: de quo ipſe Rufus in epiſtola ſua ſpem aliquam Ciceroni dederat: quod tamen cum cupide Cicero optaret: modeſte cauteque rogat: quia res multum periculi, ſi emanaſſet, habebat: ideo obſcure loquitur, ne ſi forte literæ in alienas manus incidiſſent, aliquid mali moleſtiæque ex ea re ſuſciperet. *Victorius*.

(3) *Liberius*) Nam in provincia officio quæſtorio adductus videri poterat eum ſtudioſe colere: cum præſtare quæſtor prætori ſuo debeat, quidquid officio poteſt: nec in eo liberum judicium ſit. Confecta vero provincia, verus animi ſenſus apparet neceſſitudine quæſtoria ſolutus. *Manut*.

Digitized by Google

CICERO RUFO.

XX. QUO modo potuiſſem, te conveniſſem, ſi eo, quo conſtitueras, venire voluiſſes. Quare etſi mei commodi cauſa commovere me noluiſti, tamen ita exiſtimes velim, me antelaturum fuiſſe, ſi ad me miſiſſes, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea quæ ſcripſiſti, commodius equidem poſſem de ſingulis ad te rebus ſcribere, ſi (1) M. Tullius, ſcriba meus, adeſſet: a quo mihi exploratum eſt, in rationibus duntaxat referendis (de cæteris rebus affirmare non poſſum) nihil eum feciſſe ſcientem, quod eſſet contra aut rem, aut exiſtimationem tuam. Dein, ſi rationum referendarum (2) jus vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, niſi tecum pro conjunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem, confeciſſemque, non fuiſſe. Quod igitur feciſſem ad urbem, ſi conſuetudo priſtina maneret, id, cum lege Julia relinquere rationes in provincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis referre ad ærarium, feci in provincia. Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem: ſed tribui tibi tantum, quantum me tribuiſse nunquam me pœnitebit. Totum enim ſcribam meum, quem tibi video nunc eſse ſuſpectum, tibi tradidi. Tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adjunxiſti. Rationes confectæ me abſente ſunt tecum, ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. Ita accepi librum a meo ſervo ſcriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. Si honor is fuit, majorem tibi habere non potui: ſi fides, majorem tibi habui, quam pene ipſi mihi. Si providendum fuit, ne quid aliter ac tibi & honeſtum, & utile eſset, referretur: non habui cui potius id negotii darem, quam (3) cui dedi. Illud quidem certe factum eſt, quod lex jubebat, ut apud duas civitates, Laodicenſem & Apameenſem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita neceſse erat, rationes confectas & conſolidatas deponeremus. Itaque huic loco primum reſpondeo, me quanquam juſtis de cauſis (4) rationes de-

---

ARG. Excuſat ſe Rufo, quærenti per literas, quod rationes provinciæ ad ærarium, eo non expectato, detuliſſet. Ipſum enim vel addita quædam, vel immutata in iis cupere. Tota eſt de rationibus, & ob id obſcura, etiam, variantibus libris, ſi quæ alia vexata. *Anno* U. C. 704.

(1) *M. Tullius, ſcriba meus*) Ciceronis libertus, fortaſſe Laurea cognomento, cujus egregios verſus, in Ciceronis academiam ſcriptos recitat Plinius lib. XXXI. cap. 2. Neque enim Tiro liberatus eſt, niſi poſteaquam e provincia ad urbem Cicero rediit: at ille ſcriba, qui rationes in provincia tractavit, libertus omnino fuit. *Manut.*

(2) *Jus vetus*) Mos vetus erat ut ad urbem is, qui proconſul erat, cum quæſtore ſuo rationes conferret, priuſquam ad ærarium referret. Jus autem vetus eſt, quod fuit ante legem Juliam. *Grav.*

(3) *Quam cui dedi*) Hoc eſt, tibi. Nemo fuit, cui tutius ac fidelius hoc negotium committi potuerit. *J. F. Gronov.*

(4) *Rationes* referre *properarim*) Ita legendum. Ad ærarium puta. Etſi cauſæ impellerent atque urgerent graves, ut primo quoque tempore hoc officio edendarum ad ærarium rationum defungerer; tamen id dilaturum fuiſſe uſque in adventum tuum, niſi putarem fruſtra exſpectari, ut conferremus, cum jam depoſitæ eſſent. Nihil enim jam poterat mutari: cum utrumque codicem concordari oporteret. *Idem*.

Digitized by Google

deferre properarim, tamen te expectaturum fuiſse, niſi in provincia relictas rationes pro (5) latis haberem. Quamobrem (6) de Voluſio quod ſcribis, non eſt id rationum. Docuerunt enim me periti homines, in his cum omnium peritiſſimus, tum mihi amiciſſimus, C. Camillus, ad Voluſium transferri nomen a Valerio non potuiſse; ſed prædes Valerianos teneri: neque id erat H-S xxx, ut ſcribis, ſed xix. Erat enim nobis curata pecunia Valerii mancipis nomine: ex qua (7) reliquum quod erat, in rationibus retuli. Sed ſic me & liberalitatis fructu privas, & diligentiæ, & (quod minime tamen laboro) medioeris etiam prudentiæ. Liberalitatis, quod mavis ſcribæ mei beneficio, quam meo, legatum meum, præfectumque maxima calamitate levatos, cum præſertim non deberent eſſe obligati. Diligentiæ, quod exiſtimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec ſciſſe me quidquam, nec cogitaviſſe: ſcribam, quidquid voluiſſet, cum id mihi ne recitaviſſet quidem, retuliſſe. Prudentiæ, cum rem a me non inſipienter excogitatam, ne cogitatam quidem putes. Nam & Voluſii liberandi meum fuit conſilium; & (8) ut multa tam gravis Valerianis prædibus, ipſique T. Mario depelleretur, a me inita ratio eſt: quam quidem omnes non ſolum probant, ſed etiam laudant. Et, ſi verum ſcire vis, hoc uni ſcribæ meo intellexi non nimium placere. Sed ego putavi eſſe viri boni, (9) cum populus ſuum ſervaret, conſulere fortunis tot vel amicorum, vel civium. (10) Nam de Luccejo eſt ita actum, ut, auctore Cn. Pom-

(5) *Latis*) Alii, *relatis*, vel delatis. *Corr.* Videtur ſcribendum, *collatis*. Supra: *Niſi tecum ... contuliſſem*. J. F. Gronov.

(6) *De Voluſio quod ſcribis*) Voluſius, multæ nomine, magnam pecuniæ vim publice debebat. Eam pecuniam Valerius periculo ſuo exigendam a Voluſio ſuſceperat, prædeſque dederat: quos puto Ciceronis legatum & præfectum fuiſſe; id enim ſequentibus verbis indicatur. Videtur autem Cicero, cum rationes conficeret, Voluſium liberare voluiſſe, & a prædibus multam amovere, ut eorum fortunis conſuleret. Quod ejus conſilium & factum infra demonſtratur. Contra Rufus Valerium quidem, & prædes liberare, ſed nomen illud a Valerio ad Voluſium transferre cupiiſſet. Quod Cicero ex amicorum, præcipueque Camilli hominis peritiſſimi ſententiis, fieri non potuiſſe demonſtat: aut enim Valerii mancipiis prædes teneri, qui ſe pecuniam illam, a Voluſio debitam, curaturos jam promiſerant: aut ſi prædes liberandi eſſent, Voluſium quoque ſimul oportere liberari: quod utrumque ut fieret, rationem a ſe initam eſſe infra Cicero dicit. *Man.*

(7) *Reliquum*) Ita diſtingue. Ejus, quo uſus non eram, quodque reſtabat inconſumptum, id retuli, populo ſcilicet, in rationibus ſcripſi vel ſcribi curavi, ſeu teſtatus ſum & reſiduum ſalvum eſſe. Manutius vult ſimul cum rationibus eam pecuniam ad ærarium relatam: quod fieri poteſt, ut quandoque factum fuerit: ſed hoc proprie verbis his non explicatur. *J. F. Gronovius*.

(8) *Ut multa*) Si in re obſcura licet divinare, cenſeo Voluſium quendam fuiſſe publicanum, & reipublicæ debuiſſe XXX. ſeſtertium. In ejus locum poſtea ſucceſſiſſe Valerium, & non ſolum conduxiſſe vectigal illud, ſed & reliqua Voluſii ſolvenda in ſe ſuſcepiſſe, & hoc nomine prædibus prædiiſque reipublicæ caviſſe. Ideoque prædes ejus tenebantur, quos liberare cupiebat Cicero. *Multa* vero dicitur hic pecunia, quæ & a mancipe Voluſio, & ejus prædibus ſolvenda erat. Hæc mea de hoc loco ſententia eſt: modo ſit ſanus, ſed dubito. *Gravius*.

(9) *Cum populus*) Hac ſententia: Putavi eſſe boni viri, cum poſſem, nullo populi damno, commodare civibus, & eorum fortunas ſuſtentare. *Victor*.

(10) *Nam de Luccejo*) Scaliger ad Catullum emendat, *Nam de lucello eſt ita actum* Satis conſtat vitioſum eſſe τῷ *Luccejo*: ſed multo conſtat magis alieniſſimam eſſe *lucello*, quod ille ſubſtituit. *Vides*, inquit, *pri-*

vatum

Digitized by Google

Pompejo, iſta pecunia in fano poneretur. Id ego agnovi meo juſſu eſſe factum. Qua pecunia Pompejus eſt uſus, ut tua, quam tu depoſueras, Sextius. Sed hæc ad te nihil intelligo pertinere. Illud me non animadvertiſſe moleſte ferrem, ut adſcriberem, te in fano pecuniam juſſu meo depoſuiſſe, niſi iſta pecunia graviſſimis eſſet, certiſſimiſque monumentis teſtata, cui data, quo ſenatus-conſulto, quibus tuis, quibus meis literis P. Sextio tradita eſſet. Quæ cum viderem tot veſtigiis impreſſa, ut in his errari non poſſet, non adſcripſi id, quod tua nihil referebat. Ego tamen adſcripſiſſe mallem, cum id te video deſiderare. Sicut ſcribis tibi id eſſe referendum, idem ipſe ſentio: neque in eo quidquam a meis rationibus diſcrepabunt tuæ. Addes enim tu, meo juſſu, quod ego quidem non addidi: nec cauſa eſt cur negem: nec, ſi eſſet, & tu nolles, negarem. Nam de H-S nongentis millibus, certe ita relatum eſt, ut tu ſive frater tuus referri voluit. Sed, ſi quid eſt, (11) quando de logeo parum gratum eſt, quod ego in rationibus referendis etiam nunc corrigere poſſim, de eo mihi, cum ſenatus conſulto non ſim uſus, quid per leges liceat, conſiderandum eſt. Te certe (12) in pecunia exacta (13) ita efferre ex meis rationibus relatis non opportuit, niſi quid me fallit; ſunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiam velle te exiſtimem, ſi ullo facere modo poſſim. Quod ſcribis

---

vatum amicorum, ac civium vocari lucellum. Ego vero non video. Nam duo genera diverſiſſima ſunt, hoc *quod in fano poſitum* eſt, & iſtæ *fortunæ amicorum vel civium*. Fortunæ iſtæ ſunt ipſum patrimonium vel bona Voluſii, & prædium Valerianorum & Marii; at illa pecuniæ publicæ pars: neutra ullam lucelli hujus, de quo agitur, habet imaginem. Nam cur ponebatur in foro, ſi diſtribuenda erat prætoriæ cohorti? *J. F. Gronovius*. *Nam de logejo* habent omnes præter hunc nuper Venetiis impreſſum excuſi codices. *Victorius*. Vide mox Lambinum.

(11) *Quando de logeo parum gratum eſt*) Ego quam proxime potui, acceſſi ad ſcripturam antiquam. Nam libri manuſcripti hoc loco ſunt corrupti, ſed tamen partim ſic habent *quando de logeo parum gratioſum eſt*; partim *graviſſimum eſt*. Vulgati autem, *parum proviſum eſt*, quæ lectio tolerabilis eſt: nec eam damnamus. Præterea quod ad vocem *logeum* pertinet, nos putavimus utrobique, & ſupra, ibi, *nam de logeo ita eſt actum*, &c. & hic, *quando de logeo*, &c. eandem rem agi: ideoque idem nomen poni oportere. *Logium* autem ſeu *logeium*, vox Græca eſt, quæ ſignificat: præter alia, locum ubi rationes referuntur, & ubi deponuntur. *Lambin.* Forte ſcripſit Cicero, *ſi quid eſt, quod de legato parum gratum viſum eſt*. Nimirum de legato, quem cum præfecto maxima calamitate levare cupiebat, ut ſupra oſtendit. *Grav.*

(12) *In pecunia exacta*) Recte in meo libro ſcribitur, *in pecunia exactu*. Cur non veteres *exactus* ut *abactus* dixerint? Et ſane ab hoc verbo eos non abhorruiſſe oſtendit etiam Quinctil. declamat. 19. *Sacroſanctus mercator opportunum mercis exactum puto invenit*. Pro *ita afferre* nonnulli libri legunt, *iſta referre*. Hinc Ciceronis hæc fuiſſe verba colligo, *te certe in pecunia exactu iſta referre ex meis rationibus relatis non oportuit*. Hoc eſt. Te non oportuit in rationes pecuniæ a te exactæ referre, quod ego in meas rationes ad ærarium relatas jam ante aliter retuleram. Videtur enim Cicero H-S. nongenta millia in rationes ſuas retuliſſe, quæ poſtea in pecuniam a ſe forte poſt Ciceronis deceſſum exactam quoque retulit Ruſus. Sed viderint acutiores. Alii aliter mutant. Nihil in re tam obſcura definio, nec mihi ipſe ſatisfacio. *Grav.*

(13) *Ita* efferri) Sic lege. Ex rationibus a me relatis cauſam capere cur mihi ſuccenſeres. Pro Cœl. 9. *læſi dolent; irati efferuntur*. De Haruſp. reſp. 2. *dolore me elatum & iracundia longius prope digreſſum.* Gron.

Digitized by Google

bis (14) de beneficiis, ſcito a me & tribunos militares, & præfectos, & contubernales duntaxat meos delatos eſſe. In quo quidem ratio me fefellit. Liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari. Poſtea certior ſum factus, triginta diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem. Sane moleſte tuli, non illa beneficia tuæ potius (15) ambitioni reſervata eſſe, quam meæ, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, & de tribunorum militarium contubernalibus, res eſt in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum eſt de H-S centum millibus, de quibus memini mihi a te (16) Myrina literas eſſe allatas, non mei errati, ſed tui: in quo peccatum videbatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui & Tullii. Sed cum id corrigi non poſſet, quod jam depoſitis rationibus ex provincia (17) deceſſimus, credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea ſpe facultatum, quam tum habebamus, quam humaniſſime potuerim reſcripſiſſe: ſed neque tum me humanitate literarum mearum (18) obligatum puto, neque tuam hodie epiſtolam de H-S centum ſic accepiſse, ut ii accipiunt, quibus epiſtolæ per hæc tempora moleſtæ ſunt. Simul illud cogitare debes, me

(14) *De beneficiis*) Comites & contubernales magiſtratuum & adjutores publicorum negotiorum deferebantur in beneficiis ad ærarium a Proconſulibus & Propræt. & Quæſtoribus, cum redirent ex provinciis. Non hoc erat emolumentum, ut Scaliger ad Catul. notat, ſed merus honor & commendatio illarum perſonarum apud populum Romanum, profutura illis, vel ad majora emolumenta ab rep. conſequenda, vel ad pericula, ſi quæ extitiſſent, ſublevanda, tanquam olim meritis, ut judicio & beneficio principum honeſtarentur. Sic Archiam *in beneficiis ad ærarium delatum* ab Lucullo prætore & Conſule, ſic L. Cornelium Balbum a Pompejo in illorum defenſione jactat Cicero. Male Scaliger hoc dicit *nomen in ærarium referri*, & *vocari in beneficiariis*. Omni antiquitati ignoratur hoc loquendi genus, quæ dicebat *deferri in beneficiis ad ærarium*. Idem, lib. III. *de Pec. Vet.* cap. 17.

(15) *Ambitioni*) *Ambitionem* non recte interpretatur Manutius, quaſi oſtendere voluerit cohortem apud ſe fuiſſe lectiſſimorum hominum, qui beneficia in rem publicam contuliſſent. Non quidem de nihilo eſt, & potuerunt hoc quoque nonnulli reſpicere: ſed non id intelligit Cicero, cui *ambitio* eſt gratia & demonſtratio ſtudii in clientes. Significat ſe facile pati potuiſſe, ut hanc apud delatos gratiam iniret Rufus, cum ipſe deferendo non ſit ſecutus gratiam, ſed morem, & veritatem, & merita. Illud haud protritum, *qui ambitione nihil uterer*. Plaut Trinum. *Apage te amor, non places, nihil te utor*. Cæſar III. Civ. *Si vero alteri paulum modo tribuiſſet fortuna, non eſſe uſurum conditionibus pacis eum, qui ſuperior videretur, neque fore æqua parte contentum qui ſe omnia habiturum confideret*. Liv. IX. *tum pacem petentes, quod uti ea, cum daretur, noluiſſent, aſpernatus*. Idem, lib. III. de Pec. vet. cap. 17.

(16) *Myrina*) Libri duo habent, *Smyrna*. Reliqui, *Myrina*. Utraque nota urbs, Smyrna in Jonia, Myrina in Æolia. Quis poteſt divinare, ex utra ſcripſerit Rufus eas literas? Smyrna quidem naviganti in Italiam Meſcinio propinquior & commodior. *Man.*

(17) *Deceſſimus*) Sic omne, quos viderim, veteres libri. A quibus olim diſcedendum putabam & legendum, unius literæ mutatione, *Deceſſemus*. Nunc me ipſe revoco, & ita ſtatuo, ſyncopen eſſe non poſſe in iis verbis, quorum in præteritis ultima ſyllaba eſt, *ſi*: ut *Cedo*, *Ceſſi*, *Ceſſiſſem*, non *Ceſſem*; eodemque modo in compoſitis, *decedo*, *recedo*, *incedo*, *diſcedo*, *concedo*. Antea *deceſſiſſemus* legebatur. *Idem*. Lege, *deceſſemus*. Sic recte Manutius; quam ſententiam male poſtea mutavit. *J. F. Gronov.*

(18) *Obligatum*) Deberi ſibi a Cicerone mutuam pecuniam ex literis ab eo antea humaniſſime ſcriptis, Rufus oſtenderat. *Manutius*.

Digitized by Google

me omnem pecuniam, quæ ad me ſalvis legibus perveniſſet, Epheſi apud publicanos depoſuiſſe : id fuiſſe (19) H-S XXII : eam omnem pecuniam Pompejum abſtuliſſe : quod ego ſive æquo animo, ſive iniquo fero, tu de H-S centum æquo animo ferre debes, & exiſtimare eo minus ad te, vel de tuis cibariis, vel de mea liberalitate perveniſſe. (20) Quod ſi mihi expenſa iſta H-S centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuavitas, quique in me amor, nolles a me hoc tempore (21) æſtimationem accipere, Nam numeratum ſi cuperem, non erat. Sed hæc jocatum me putato, ut ego te exiſtimo. Ego tamen cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, ſi quid ad rem putabis pertinere. Hanc epiſtolam cur non (22) ſcindi velim, cauſa nulla eſt. Vale.

(19) *H-S. XXII.*) Parva ſumma. Itaque legendum opinor *Bis, & vicies*, ut eſt in epiſt. 1. lib. XI. ad Att. *In ciſtophoro in Aſia habeo ad H-S bis & vicies*. Loquitur de hac Epheſi depoſita pecunia ; nam Epheſus in Ionia, quæ regio eſt Aſiæ. *Manut.*

(20) *Quod ſi mihi expenſa iſta H-S. centum tuliſſes*) Si mihi ea mutua dediſſes, aut in rem meam expendiſſes juſſu meo, ut juſtus debitor forem. *Quod* eleganter παρέλκει. Vide not. ad Liv. XXVII. 7. *J. F. Gronov.*

(21) *Æſtimationem accipere*) Poſſeſſionem æſtimatam accipere pro pecunia mihi commodata. Hic locus videtur indicare ſcriptam hanc epiſtolam Cæſare iterum & Servilio iterum coſſ. poſt latam a Cæſare legem de æſtimandis poſſeſſionibus, quanti quæque ante civile bellum fuiſſent ; ut debitoribus conſuleretur ; quorum erat iniqua conditio, jacentibus prædiorum pretiis, quod fere ſolet in bellis evenire. Dicebantur autem poſſeſſiones illæ, *Æſtimationes*, ut epiſt. 16. lib. IX. & epiſt. 18. ejuſdem libri. *Manut.*

(22) *Scindi*) Varie dixit, hic quidem *Scindi*; alibi *Conſcindi*, ut epiſt. 18. lib. VII. &, *Concerpito*, epiſt. 10. lib. X. ad Att. *Idem.*

M. T. C. L. MESCINIO S. D.

XXI. GRATÆ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam ſine literis arbitrabar, te ſumma cupiditate affectum eſſe videndi mei : quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. Nam (1) tecum eſſe, (2) ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. (3) Etenim, cum eſſet major & virorum, & civium bonorum, & jucundorum hominum, & amantium mei copia,

ARG. Meſcinio Rufo, ſui videndi cupido, mutua ſe teneri cupiditate ſignificat, eumque hortatur, ut temporum acerbitatem literarum ſtudiis & optimæ conſcientiæ recordatione mitiget. *Anno* U. C. 707.

(1) *Tecum*) Vulgo, *tecum eſſe mihi* communia, *omnia, ita qua opto*, &c.

(2) *Ita*) Elegans adſeverandi formula, & quaſi jurandi, per *ita, ut*. Divinat. cap. 13. *Ita deos mihi velim propitios, ut, cum illius diei*, &c. Catil. IV. 7. *Ita mihi ſalva rep. vobiſcum frui liceat, ut ego* &c. *Cell.*

(3) *Etenim, cum eſſet major*) Aliis placet. *Ut enim*, pro *Etenim*: quia ſic habent plerique veteres libri. Solœciſmi ſpecies apparet. Quid refert? inquiunt. Quam multa præterea hujuſce generis in Cicerone deprehenduntur. His itaque reſponderi videtur poſſe, ſolœciſmum, ſi modo libri veteres in eo conſentiant, ferendum: ſin aliter, tollendum. Itaque, cum habeam duos veteres libros, unum M. Antonii Maffei, quo etiam olim, commodante ejus fratre Bernardino Cardinali, uſus ſum : alterum Fulvii Urſini, in quibus diſerte legitur, *Etenim* : libenter aufero, ſolœciſmum, & integritatem Cicerone dignam reſtituo. *Manut.*

Digitized by Google

pia, tamen erat nemo quicum eſſem libentius, quam tecum, & pauci, quibuſcum eſſem æque libenter. Hoc vero tempore, cum alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint, unum, medius fidius, tecum diem libentius poſuerim, quam hoc omne tempus cum pleriſque eorum, quibuſcum vivo neceſſario. Noli enim exiſtimare, mihi ſolitudinem non jucundiorem eſſe, qua tamen ipſa uti non licet, quam ſermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ſummum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, literulis noſtris; præterea (4) conſcientia etiam conſiliorum meorum. Ego enim is ſum, quemadmodum tu facillime potes exiſtimare, qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium cauſa fecerim: cui (5) niſi invidiſſet is, quem tu nunquam amaſti, (me enim amabas) & ipſe beatus eſſet, & omnes boni. Ego ſum, qui nullius vim plus valere volui, quam honeſtum otium: idemque, cum illa ipſa arma, quæ ſemper timueram, plus poſſe ſenſi, quam illum conſenſum bonorum, (6) quem ego idem effeceram, quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc, & multa alia coram brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, niſi expectatio (7) rerum Africanarum. Videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen. Puto autem mea nonnihil intereſſe, (quanquam id ipſum, quid interſit, non ſane intelligo) veruntamen, quidquid illinc nuntiatum ſit, non longe abeſſe velim a conſiliis amicorum. Eſt enim res jam in eum locum adducta, ut quanquam multum interſit inter eorum cauſas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed plane animus, qui dubiis rebus forſitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multum; quem etiam tuæ ſuperiores literæ confirmarunt, quibus intellexi quam fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cum ſummam humanitatem, tum etiam tuas literas profuiſſe. Verum enim ſcribam, teneriore mihi animo videbare, ſicut omnes fere, qui vita ingenua in beata civitate & in libera viximus. Sed ut illa ſecunda moderate tulimus, ſic hanc non ſolum adverſam, ſed funditus everſam fortunam fortiter ferre debemus, ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura, nunc ſic affecti, non mo-

---

(4) *Conſcientia conſiliorum meorum*) Sæpe hanc ſententiam uſurpat, epiſt. 3. lib. IV. epiſt. 1. & 4. & 6. & 10. & 13. & 21. lib. VI. & epiſt. 3. lib. VII. quæ recitare longum eſt: indicare loca, & quaſi digitum ad fontem intendere, unde hauriant qui copiæ ſtudent, ſatis duco. *Idem*.

(5) *Niſi invidiſſet is*) Pompejum, opinor, deſignat: a quo ſe proditum, contra datam fidem, ſæpe queritur. *Idem*.

(6) *Quem ego idem effeceram*) In conſulatu. Epiſt. 9. lib. I. *Idem*.

(7) *Rerum Africanarum*) Africani belli, quod inter Cæſarem, & Scipionem ac regem Jubam geſtum eſt. *Idem*.

Digitized by Google

modo contemnere debeamus, ſed etiam optare. Tu, ſi me diligis, fruere iſto otio, tibique perſuade, præter culpam ac peccatum, qua ſemper caruiſti, & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile aut pertimeſcendum. Ego, ſi videbitur recte fieri poſſe, ad te veniam brevi, ſi quid acciderit, ut mutandum conſilium ſit, te certiorem faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei videndi ſis, ut iſtinc ne te moveas tam infirma valetudine, niſi ex me prius quæſieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ, & tranquillitati animi ſervias.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VI.

M. CICERO A. TORQUATO S. D.

I. ETSI ea perturbatio eſt omnium rerum, ut ſuæ quemque fortunæ maxime pœniteat, nemoque ſit, quin ubivis, quam ibi ubi eſt, eſſe malit: tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore, bono viro Romæ eſſe miſerrimum ſit. Nam, etſi, quocunque in loco quiſquis eſt, idem eſt ei ſenſus, & eadem acerbitas ex interritu rerum & publicarum & ſuarum; (1) tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miſeriis cogitationem ſinunt. Quare etſi multarum rerum deſiderio te angi neceſſe eſt, tamen illo dolore, quo maxime te conſici audio, quod Romæ non ſis, animum tuum libera, (2) Etſi enim cum magna moleſtia tuos

ARGUMENTUM. Aulum Torquatum, qui Pompejo victo, cujus partes ſecutus fuerat, Athenis exulabat, conſolatur, ut abſentiam ab urbe æquo animo ferat, quia turbata ſint omnia, & qui præſentes ſint, multa cernant, quæ nolint videre. Addit ſpem reditus nonnullam, hortaturque ut virtute ſe ſuſtentet & recti conſcientia; etiam ex civitate, in qua exulet, & Sulpicii conſuetudine levamen petat. Scripta bello Hiſpanienſi. *Anno* U. C. 707.

(1) *Tamen oculi augent dolorem*) Lib. IV. epiſt. 4. & 13. & VII. 30. Aurium autem ſenſum plus doloris afferre quam oculorum dixit ſupra ad Marcellum IV. 9. Oratoris hoc eſt eiſdem rebus, ſi res poſtulet, vel contrariis uti. *Grav.*

(2) *Etſi*) Adverte in principio hujus epiſtolæ quater eſſe repetitum *etſi tamen*, quod in nobis vitio duceretur. *Idem.*

tnos tuaque deſideras, tamen illa quidem, quæ requiris, ſuum ſtatum tenent, nec melius, ſi tu adeſſes, tenerent, nec ſunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam poſtulare, aut communem recuſare. De te autem ipſo, Torquate, eſt tuum ſic (3) agitare animo, ut non adhibeas in conſilium cogitationum tuarum deſperationem, aut timorem. Nec enim (4) is, qui in te adhuc injuſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna ſigna dedit animi erga te mitigati. (5) Nec tamen is ipſe, a quo ſalus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem ſalutis ſuæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti ſint, ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſejunctum ſit ab omnium interitu: ab altera te ipſum nunquam timuiſſe certe ſcio. Reliquum eſt, ut te id ipſum, quod ego quaſi conſolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipublicæ: cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne conſolatio ulla poſſit vera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cujuſque animo roboris eſt atque nervorum. Si enim bene ſentire, recteque facere, ſatis eſt ad bene beateque vivendum, vereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe nefas ſit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunas reliquiſſe; ſed quoddam nobis officium juſtum, & pium, & debitum reipublicæ, noſtræque dignitati videbamur ſequi: nec cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis eſſet victoria. Quare ſi id evenit, quod ingredientibus nobis in cauſam propoſitum fuit accidere poſſe, non debemus ita cadere animis, quaſi aliquid evenerit, quod fieri poſſe nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam (6) ratio & veritas præſcribit, ut nihil in vita nobis præſtandum præter culpam putemus: eaque cum careamus, omnia humana placate & moderate feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. Sed, ſi eſt ſpes aliqua rebus communibus, ea tu, quicunque ſtatus eſt futurus, carere non debes. Atque hæc mihi ſcribenti veniebat in mentem, me eum eſse

(3) *Agitare animo*) Tribus modis hoc verbum ad eandem ſententiam accommodatur. *Agitare animo, Agitare in mente, Agitare* ſimpliciter. Primus hoc in loco modus oſtenditur, & pro Fonteio; *Vos & ſæpius eandem rem animis agitare*, & *diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis*. Alter I. I. de natur. deor. *Habet nihil aliud, quod agitet in mente*. Tertius in Verrem: *Si hoc unum agitare cœperis, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ*. Manut.

(4) *Is*) C. Julius Cæſar. *Corrad.*

(5) *Nec tamen is ipſe*) Cur ſalutis amittendæ timore angamur, cum is ipſe, a quo ſervari volumus, eodem timore vacare non poſſit? Augurium Ciceronis brevi Cæſaris interitus comprobavit. *Manut.*

(6) *Ratio & veritas*) Eſt, per ἓν διὰ δυοῖν *vera ratio*: quam dictat ſana ratio, quam ſapientes homines ſequuntur. Sic inferius in hac epiſtola, *in ea urbe es, ubi nata & alta eſt ratio ac moderatio vitæ*. Eſt ratio moderandæ vitæ. Juſtinus lib. II. *lanæ iis uſus ac veſtium ignotus*; hoc eſt, lanearum veſtium uſus ignotus eſt. Exempla paſſim occurrunt, & multa viri docti pridem congeſſerunt. *Grav.*

Digitized by Google

eſſe, cujus tu (7) deſperationem accuſare ſolitus eſſes, quemque auctoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego cauſam noſtram, ſed conſilium improbabam. Sero enim nos iis armis adverſari videbam, quæ multo ante confirmata per noſmetipſos erant: dolebamque, pilis & gladiis, non conſiliis, neque auctoritatibus noſtris de jure publico diſceptari. Neque ego ea, quæ facta ſunt, fore cum dicebam, divinabam futura: ſed quod & fieri poſſe, & exitioſum fore, ſi eveniſſet, videbam; id ne accideret, timebam: præſertim cum, ſi mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum eſſet, id futurum, quod evenit, exploratius poſſem promittere. Iis enim rebus præſtabamus, quæ non prodeunt in aciem; uſu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quæſo, quo me tum eſſe oportere cenſebas. Hæc eo ſcripſi, quod mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti, fideliſſimo animo (ut mihi quidem viſus eſt) narravit, te interdum ſollicitum ſolere eſſe vehementius: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua republica ſis futurus, qui eſſe debes; aut perdita non afflictiore conditione, quam cæteri. Hoc vero tempus, quo examinati omnes & ſuſpenſi ſumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in urbe ea es, ubi nata & alta eſt ratio ac moderatio vitæ; & habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unice dilexiſti; qui te profecto & benevolentia, & ſapientia conſolatur: cujus ſi eſſemus & auctoritatem & conſilium ſecuti (8) togati potius potentiam, quam armati victoriam ſubiſſemus. Sed hæc longiora fortaſſe fuerunt, quam neceſſe fuit: illa, quæ majora ſunt brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem: quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli caſus eripuit. Qui ſim autem hoc tempore, intelligo. Sed quia nemo eſt tam afflictus, qui, ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id quod agit, non poſſit navare aliquid, & efficere: omne meum conſilium, operam, ſtudium certe velim exiſtimes tibi tuiſque liberis eſſe (9) debitum.

M. T.

(7) *Deſperationem*) Cum de rep. deſperabam, ſi res ad arma deducerentur. *Man.*

(8) *Togati potius*) Simile illud in epiſt. 6. *Nolo hunc exiſtimare, ea me ſcripſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga, & princeps, ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet.* Subiſſemus, inquit, potentiam, ut rem gravem, ſed victoria tamen leviorem. Ideo in epiſt. 4. *Cupiebam quamvis iniqua conditione pacem*. Et in ultima ſuperioris libri; *Quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare.* Manut.

(9) *Debitum*) Forte, *deditum*. Idem.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

II. PETO a te, ne me putes oblivione tui rarius ad te ſcribere, quam ſolebam, ſed aut gravitate valetudinis, qua tamen jam paulum videor levari, aut quod abſim ab urbe, ut, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim. Quare velim ita ſtatutum habeas, me tui memoriam cum ſumma benevolentia tenere, tuaſque omnes res non minori mihi curæ, quam meas eſſe. Quod majore in varietate verſata eſt adhuc tua cauſa, quam homines aut volebant, aut opinabantur, mihi crede, non eſt pro malis temporum, quod moleſte feras. Neceſſe eſt enim, aut armis urgeri rempublicam ſempiternis; aut, his poſitis, recreari aliquando; aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, a quibus (1) reciperis, vereri debes; nec eos, quos adjuviſti. Si armis aut conditione poſitis, aut defatigatione abjectis, aut victoria detractis, civitas reſpiraverit; & dignitate frui tibi, & fortunis licebit. Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentiſſimus (2) M. Antonius jam tum timebat, cum tantum inſtare malorum ſuſpicabatur; miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim civi & viro, ſed tamen neceſſaria, nihil eſſe præcipue cuique dolendum in eo, quod accidit univerſis. Quæ vis inſit in his paucis verbis, (plura enim committenda epiſtolæ non erant) ſi attendes, quod facis, profecto etiam ſine meis literis intelliges, te aliquid habere, quod ſperes; nihil quod aut hoc, aut aliquo reipublicæ ſtatu timeas: omnia ſi interierint, cum ſuperſtitem te eſſe reipublicæ, ne, ſi liceat quidem, velis, ferendam eſſe fortunam, præſertim quæ abſit a culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim ſcribas ad me quid agas,

---

ARG. Excuſat quod rarius ſcripſerit: ſolatur ex ſpe meliorum temporum, propter quam non ſit, quod timeat; ſaltem ex communi omnium conditione, ideoque æquius ferenda. *Anno* U. C. 707.

(1) *Reciperis*) Recipiebatur, quia, licet in urbem redire non poſſet, in Italia tamen ei licebat eſſe. Hoc etiam e poſtremis epiſtolæ verbis colligitur: *Ut, aut, quo ſcribam, aut quo veniam, ſcire poſſim*. Nam, ſi extra Italiam Torquatus eſſet, non diceret Cicero, *quo veniam*. Præterea, Torquatus in Tuſculano fuiſſe, ejuſque cauſam Dolabellæ a Cicerone commendatam, ut ſcilicet ejus reditum in urbem a Cæſare ex Hiſpania redeunte impetraret, licet intelligere ex epiſt. 9. lib. XIII. ad Attic. Εὐχαίρως, inquit, *ad me venit, cum haberem Dolabellam. Torquatus: humaniſſimeque Dolabella, quibus verbis ſecum egiſſem, expoſuit: quæ diligentia grata eſt viſa Torquato*. Et ad eundem epiſtola 20. *Torquato noſtro officia grata eſſe, facile patior: eaque augere non deſinam*. Et epiſt. 21. *Quid poſſum a Torquato, niſi aliquid a Dolabella?* Et epiſt. 44. *Cum Dolabella vivendum eſſe iſtis diebus, vides. Quod niſi me Torquati cauſa teneret; ſatis erat dierum, ut Puteolos excurrere poſſem*. Atque illæ ad Atticum epiſtolæ Cæſare ex Hiſpania, devictis jam Pompeji liberis, redeunte, ſcriptæ ſunt: hæc vero ad Torquatum, adhuc pugnante: id quod perſpicuum ſatis eſt: hæc tamen una, confecto jam bello, & conceſſa Torquato manendi in Italia, non in urbem veniendi, poteſtate, ſcripta videtur eſſe, ideoque rejicienda in extremum locum. *Manut.*

(2) *M. Antonius*) Orator. *Jam tum*, ante Marii & Syllæ bellum, quo in bello ipſe eſt interfectus. *Idem*.

Digitized by Google

vagas, & ubi futurus ſis, ut, aut quo ſcribam, aut quo veniam, ſcire poſſim. Vale.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

III. SUPERIORIBUS literis benevolentia magis adductus, quam quod res ita poſtularet, fui longior. Neque enim confirmatione noſtra egebat virtus tua: neque erat ea mea cauſa, atque fortuna, ut, cui ipſi omnia deeſſent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior eſſe debeo. Sive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus eſt: ſive tum opus fuit, illud ſatis eſt, præſertim cum acceſſerit nihil novi. Nam etſi quotidie aliquid audimus earum (1) rerum, quas ad te perferri exiſtimo, ſumma tamen eadem eſt, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea quæ oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo ſciam. Nam etſi, quem exitum acies habitura ſit, divinare nemo poteſt; tamen & belli exitum video, &, ſi id minus, hoc quidem certe, cum ſit neceſſe alterutrum vincere, qualis futura ſit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perſpexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, ſi id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, (2) ut tum ſit vivendum, miſerrimum eſt: mori autem nemo ſapiens miſerum dixit, (3) ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur. Ego tibi hoc confirmo, etſi levis eſt conſolatio ex miſeriis aliorum, nihilo te nunc majore in diſcrimine eſſe, quam quemvis aut eorum qui diſceſſerint, (4) *aut eorum qui remanſerint*. Alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc conſolatio levis eſt; illa gravior, qua te uti ſpero, ego certe utor: nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: &, ſi non ero,

ſen-

ARG. Conſolatur ita, ut bene actum cum iis putet, qui ante exitum civilis belli ex vita deceſſerint. Miſerius enim morte eſſe, ita vivere, ut poſt alteriusutrius partis victoriam vivendum eſſe divinat. Addit graviorem conſolationem vivo, quod vacuus ſit culpa: mortuo, quod cariturus ſit ſenſu. *Anno* U. C. *707*.

(1) *Rerum*) Hiſpanienſium rerum, quia ſcripta epiſtola, cum Cæſar in Hiſpaniam adverſus Pompejii filios profectus eſſet. *Cell.*

(2) *Ut* non *ſit vivendum*) Manuſcripti codices *ut tum ſit vivendum* habent: quantum autem intelligo, ex utraque lectione idoneus ſenſus elicitur: ex recepta, ut opinor, hic: Vivere amiſſa dignitate miſerrimum eſt: docti enim & graves viri rectum non eſſe judicabant vivere illi, qui dignitatem perdidiſſet. Ex antiqua vero ſic: Vivere ut vivendum tum eſſet, ſi Cæſar, aut Pompejani Rempub. oppreſſerint. Eam unuſquiſque lectionem ſequatur, quam veriorem putat. *Victorius*.

(3) *Ne beato*) Quod ſi ne beato quidem, quanto minus nobis in iis miſeriis, quæ poſt bellum impendent? *Manut.*

(4) *Aut eorum qui remanſerint*) Quia uno membro deminuti hic ſunt omnes non ſolum veteres; ſed etiam recentiores mſſ. codices, ipſe meum eſſe arbitratus ſum rem notam facere, lectoreſque admonere notha eſſe hæc verba (niſi fallor) & ſuppoſititia: ab aliquo ſuppleta eorum, qui ſemper, quæ deſiderari credunt, pro ſuo arbitrio reponunt: quantum diſſentiam ab his, alibi dixi. *Victorius*.

Digitized by Google

ſenſu omnino carebo. Sed rurſus (5) γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ ſunt, &, dum vivam, erunt. Vale.

(5) Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας) Noctuam Athenas. Et proverbium eſt loco maxime accommodatum. Nam Torquatus Athenis erat. *Corrad.* Adagium inde ortum, quod Athenis nummi percuterentur cum imagine noctuæ. Noctuæ igitur Athenis multæ, quia nummi multi. Epiſt. 3. lib. IX. & ult. lib. II. ad Q. Fr. & interpres Ariſtophanis. *Manut.*

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

IV. NOVI, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamen ſi quid eſſet, ſciebam te a tuis certiorem fieri ſolere. De futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjectura poſſis propius accedere, cum eſt res ejuſmodi, cujus exitus provideri poſſit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum (1) bellum: etſi id ipſum nonnullis videatur ſecus. Equidem cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam: non quo (2) *ego certo ſciam*, ſed quod *haud* difficilis erat conjectura. Nam cum (3) omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus præliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, ut, utercunque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſque opinio hominum confirmatur, etiam ſi inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum. (4) Alteros propemodum jam ſumus experti; (5) de altero nemo eſt quin cogitet, cum ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum, quem conſolando levare debebam; fateor me communium malorum conſolationem nullam invenire, præter illam: quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaque ego quotidie magis utor: conſcientiam rectæ voluntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum: nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam. A qua cum tantum abſumus, ut etiam optime ſenſerimus, eventuſque magis noſtri conſilii, quam conſilium repre-

ARG. Brevi ante exitum belli Hiſpanienſis, quem inſtare videt, & bellum non diuturnum inde auguratur, ſolatium qualecunque poteſt in re trepida, adhibet: & ſtudium ac diligentiam ſuam pollicetur. *Anno U. C. 707.*

(1) *Bellum*) Quod in Hiſpania cum Pompeji liberis Cæſar gerebat. *Manutius.*

(2) *Non quo ego certo ſciam*) Hæc verba, *ego certo ſciam*, infarcta ſunt a primis editoribus. In nullo enim ne recentiſſimis quidem extant codicibus, in quibus ſic diſtinguitur, *non quo: ſed quod difficilis conjectura. Haud* etiam intruſerunt, qui omnes lacunas ex ingenio ſupplere in animum induxerunt ſuum. Pantagathus, *non quorſum, quod difficilis erat conjectura.* Græv.

(3) *Omnis belli Mars communis*) Incerta ſemper victoria eſt. Unde illud Phil. 10. *Ut concedam, incertos exitus eſſe belli, Martemque communem.* De hoc genere ornamenti ſic lib. III. de Orat. *Gravis eſt modus orationis, & ſæpe ſumendus: ex quo genere ſunt hæc, Martem belli eſſe communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellari pro vino, &c.* Manut.

(4) *Alteros*) Cæſarianos. Et ait, *propemodum ſumus experti*, quaſi ſignificet non omnino, & adhuc modeſtiores fuiſſe, dum ſupererant, quos timere poterant. *J. F. Gronovius.*

(5) *De altero*) Pompejo filio, præſagiunt omnes, ſi fuerit ſuperior, victoria crudeliſſime uſurum. *Idem.*

Digitized by Google

hendatur; & cum præſtitimus, quod debuimus, moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, ut te conſoler de communibus miſeriis; quæ ad conſolandum, majoris ingenii; & ad ferendum, ſingularis virtutis indigent. Illud cuivis facile eſt docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. (6) Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia. De aliis autem non arbitror te expectare quid ſentiam. Reliquum eſt, ut te angat, quod abſis a tuis tamdiu. Res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſse feſtivius. Sed, ut ad te ſcripſi antea, tempus eſt hujuſmodi, ut ſuam quiſque conditionem miſerrimam putet, &, ubi quiſque ſit, ibi eſse minime velit. Equidem nos quod Romæ ſumus, miſerrimum eſse duco; non ſolum quod in malis omnibus acerbius eſt videre, quam audire, ſed etiam quod ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis objecti ſumus, quam ſi abeſsemus. Etſi meipſum, conſolatorem tuum, non tantum (7) literæ, quibus ſemper ſtudui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meminiſti. In quo prima illa conſolatio eſt, vidiſse me plus quam cæteros, cum cupiebam, quamvis iniqua conditione, pacem. Quod etſi caſu, non divinatione mea factum eſt, tamen in hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad conſolationem commune tecum eſt, ſi jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avellar, qua carendum eſse doleam, præſertim cum id ſine ullo ſenſu futurum ſit. Adjuvat etiam ætas, & acta jam vita, quæ cum curſu ſuo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos jam natura ipſa pene perduxerit. Poſtremo, (8) is vir, vel etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur eandem fortunam, ſi res cogat, recuſare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali ſit, quam in ipſo illo quod timetur, deſino: præſertim cum impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit. Sed hæc ſatis multa, vel plura potius, quam neceſſe fuit. Facit autem non loquacitas mea, ſed benevolentia longiores epiſtolas. (9) Servium diſceſſiſſe Athenis moleſte tuli: non enim dubito, quin magnæ tibi levationi ſolitus ſit eſſe quotidianus congreſſus, & ſermo cum familiariſſimi hominis, tum optimi & prudentiſſimi viri. Tu velim te, ut debes & ſoles, tua virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

M. T.

---

(6) *Ejus*) Cæſaris. *Manut.*
(7) *Literæ*) Vide hujus libri, epiſt. 6. IV. 3. V. 15. IX. 2. 3. & ult. *Idem.*
(8) *Is vir*) Pompejus. *Corrad.*
(9) *Servium*) Sulpicium, qui Achajæ præerat. Lib. IV. 12. VI. 1. *Manut.*

M. T. C. A. (1) CÆCINÆ S. D.

V. QUOTIESCUNQUE filium tuum video, (video autem fere quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum & operam, ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem, atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque poſſim. (2) Liber tuus & lectus eſt, & legitur a me diligenter, & (3) cuſtoditur diligentiſſime. Res & fortunæ tuæ mihi maximæ curæ ſunt; quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur, multiſque video magnæ eſſe curæ: quorum de ſtudio, & de ſua ſpe filium ad te perſcripſiſſe certo ſcio. His autem de rebus, quas conjectura conſequi poſſumus, non mihi ſumo, ut plus ipſe proſpiciam, quam te videre atque intelligere mihi perſuaſerim: ſed tamen, quia fieri poteſt, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. Ea natura rerum eſt, & is temporum curſus, ut non poſſit iſta aut tibi, aut cæteris fortuna eſſe diuturna, neque hærere in tam bona cauſa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam ſpem, quam (4) extra ordinem de te ipſo habemus, non ſolum propter dignitatem & virtutem tuam (hæc enim ornamenta ſunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter (5) eximium ingenium, ſummamque virtutem: cui, mehercules, hic, cujus in poteſtate ſumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono

T 2 tuo,

ARG. A. Cæcina, Pompeji partes in bello ſecutus, etiam ſcripto libro Cæſarem offenderat. Ob id patria carentem ſolatur Cicero, & bene ſperare de ſe & fortunis ſuis jubet. Scripta videtur inter Africanum & Hiſpanienſe bellum medio tempore. *Anno* U. C. 707.

(1) *Cæcina*) Cognomen eſt Liciniæ gentis, ut oſtendit Plinius lib. XX. cap. 18. Cæcina vero ex Etruria Romam venit, ut epiſtola ſequenti, & oratione pro illo habita, quæ extat, intelligitur. Et videtur hoc accepiſſe cognomen a Cæcina, Volaterrani agri fluvio, quem nominat Plinius lib. III. cap. 5. nam & Cæcinam Volaterranum, idem Plinius appellat lib. X. cap. 24. Hujus uxor *Cæſennia* nominatur in oratione, quæ illum moriens ex deunce & ſemuncia heredem reliquit. *Cæcina*, & unica *n* ſcribo, & ſecunda ſyllaba producta, ut Porcina, Catelina, Arvina, Spurina, Hemina: quibus Romanæ cognominibus uſæ ſunt. Id trium quoque veterum lapidum teſtimonio comprobatur. *Manut.*

(2) *Liber*) Quo Cæſarem laudabat, ut epiſt. 7. nam ille, quo maledixit, antea ſcriptus erat. *Idem.*

(3) *Cuſtoditur*) Scripſerat enim Cæcina epiſt. 7. *Filius, ut audio, pertimuit, neque injuria, ſi liber exiſſet; quando non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur; ne ea res inepte mihi noceret.* Et in ejuſdem epiſtolæ clauſula, *Peto a te, ne liber exeat; aut ita corrigas, ne mihi noceat.* Nec dubito, quin hæc epiſtola poſt illam ſcripta ſit. *Idem.*

(4) *Extra ordinem*) Hoc fortaſſe dixerit: Accedunt ad ſpem, ut extraordinaria ſit, ingenium & virtus: accedunt autem præter illa, quæ tibi ſunt cum aliis communia. Eſt omnino inconſequens & obſcura locutio: ex quo vereor, ne corrupte totus hic locus legatur. Ac fieri tamen poteſt, ut ita ſcripſerit Cicero, & inciderit in vitium, quo Græci σολοικοφανὲς appellant. *Manut.*

(5) *Eximium*) Seneca Quæſt. Nat. lib. II. cap. 56. *Hoc apud Cæcinam invenio, facundum virum, qui habuiſſet aliquod in eloquentia nomen, niſi illum Ciceronis umbra preſſiſſet.*

Digitized by Google

tuo, quo delectatur, ſe (6) violatum putaſſet. Quod ipſum lenitur quotidie: ſignificaturque nobis ab iis, qui ſimul cum eo vivunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenii apud ipſum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno ſis. Ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum ſit: deinde ſpem quoque habeas firmiſſimam propter eas cauſas, quas ſcripſi. A me vero tibi omnia liberiſque tuis paratiſſima eſſe confidas velim. Id enim & vetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Vale.

(6) *Violatum*) Quia Cæcina in Cæſarem ſcripſerat, epiſtola 7. & Suetonius, ubi de Cæſaris moderatione ac clementia loquitur, *A Cæcina*, inquit, *crimino ſiſſimo libro laceratam exiſtimationem ſuam civili animo tulit*. Manut.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

VI. VEREOR, ne deſideres officium meum: quod tibi pro noſtra & meritorum multorum, (1) & ſtudiorum, & partium conjunctione deeſſe non debet: ſed tamen vereor, ne literarum a me officium requiras, quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem, niſi quotidie melius expectans, gratulationem, quam confirmationem animi tui, complecti literis maluiſſem. Nunc, ut ſpero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. His autem literis animum tuum, quem minime imbecillem eſſe & audio, & ſpero, etſi non ſapientiſſimi, at amiciſſimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto: nec iis quidem verbis, quibus te conſoler ut afflictum, & jam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem, quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex republica (2) expuliſſent ii, qui illam cadere poſſe ſtante me non putarunt; memini me ex multis hoſpitibus, qui ad me ex Aſia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioſo & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ, quam a patre, nobiliſſimo atque optimo viro acceperas, non fefellit; ne nos quidem noſtra divinatio fallet, quam cum ſapientiſſimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiam uſu tractandæ reipublicæ, magnaque noſtrorum temporum (3) varietate conſecuti ſumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam ob-

ARG. Conſolatur divinatione melioris fortunæ ſumpta ex ingenio Cæſaris & natura rerum ac temporum: propoſita fortitudinis laude & conſcientiæ recte factorum; quibus addit communis calamitatis & turbatæ reip. argumentum. *Anno* U. C. 707.

(1) *Et ſtudiorum, & partium*) Placuit eorum ſententia, qui *ſtudiorum partium*, ope aliqua veteris libri repoſuerunt. *Man.*

(2) *Expuliſſent*) Clodiana tempora ſignificat: nec magis ipſum Clodium, quam Cæſarem, Pompejum, Craſſum tacite carpit. Vide Orat. pro Sextio. *Idem*.

(3) *Varietate*) Exilio, & reditu. *Idem*.

Digitized by Google

obſcuris rebus tamque perturbatis unquam omnino fefellit. Dicerem, quæ ante futura dixiſſem, ni vererer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne conjungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompejum, & poſtea, ne ſejungeret. Conjunctione frangi ſenatus opes: disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiariſſime Cæſare, Pompejum faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium cum fidele Pompejo, tum ſalutare utrique. Quæ præterea providerim, prætereo. Nolo enim hunc de me optime meritum exiſtimare, (4) ea me ſuaſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga, & princeps; ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. (5) Eundum in Hiſpaniam cenſui; quod ſi feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet. (6) Rationem haberi abſentis non tam pugnavi ut liceret, quam ut, cum, (7) ipſo conſule pugnante, (8) populus juſſerat, haberetur. (9) Cauſa orta belli eſt: quid ego prætermiſi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquiſſimam pacem juſtiſſimo bello anteferrem? Victa eſt auctoritas mea, non tam a Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis, qui duce Pompejo freti peropportunam & rebus domeſticis & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. Suſceptum bellum eſt, quieſcente me: depulſum ex Italia, manente me, quoad potui: ſed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus ſum deeſſe Pompeji ſaluti, cum ille aliquando non fuiſſet meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis (10) Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. Quo in bello nihil adverſi accidit non prædicente me. Quare cum ut augures & aſtrologi ſolent, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædi-

(4) *Ea me ſuaſiſſe Pompejo*) Quæ ſuaſerit, ipſe exponit Phil. 2. his verbis: *Duo tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompejo ſuaſerim: unum, ne quinquennii imperium Cæſari prorogaret: alterum ne pateretur ferri, ut abſentis ejus ratio haberetur. Quorum ſi utrumvis perſuaſiſſem, in has miſerias numquam incidiſſemus.* Philipp. II. 10. *Manut.*

(5) *Eundum*) Pompejo in ſuam provinciam, quæ in quinquennium ei data erat. Vide lib. XVI. epiſt. 11. *Idem.*

(6) *Rationem haberi abſentis*) Hoc eſt, ut abſens inter candidatos conſulatus reciperetur. *Ratio illius* dicitur *haberi*, qui in numerum candidatorum recipitur, cui licet petere magiſtratum. Eſt proprium in hac re loquendi genus. Liv. XXVII. *Si ſuum nomen: dictator acciperet, comitiis interceſſurum: ſi aliorum præterquam ipſius ratio haberetur, comitiis ſe moram non facere.* Flor. IV. 2. *Nec ille abnuebat ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur.* Suet. Cæſ. 18. *ad cum edictis jam comitiis, ratio ejus haberi non poſſet.* Utitur & Cicero ſæpe in aliis locis. Vide Briſſon. de Form. lib. II. *Grav.*

(7) *Ipſo conſule*) Pompejo ſolo. *Corrad.*

(8) *Populus juſſerat*) Populus proprie dicitur *jubere* cum aliquid in comitiis ſuis ſuffragiis comprobat. Hinc ſollemnis formula ferentium aliquid ad populum, *Velitis, jubeatis Quirites.* Vide Briſſon. lib. II. de Formulis. *Grævius.*

(9) *Cauſa belli*) Cum Pompejus & ejus amici rationem abſentis Cæſaris in petitione conſulatus haberi nollent; Cæſar, quod ei populus dederat, id ſervari vellet. *Manut.*

(10) *Amphiaraus*) Poetæ fingunt, vatem Amphiaraum, cum videret ſe interiturum, ſi ad bellum Thebanum iret, latitaſſe, uxore tantum conſcia: eam, accepto monili aureo, virum indicaſſe: itaque coactum ire cum cæteris, hiatu terræ abſorptum. Diodorus Siculus lib. V. Pauſanias, Statius, alii, Cicero lib. I. de Invent. & in Verrem. Servius in Æneid. VI. 445. *Manut.*

Digitized by Google

dictis conſtitui apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ, debebit habere fidem noſtra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu ſiniſtro oſcinis, ut in noſtra diſciplina eſt, nec ex tripudiis (11) ſoliſtimis, aut (12) ſoniviis tibi auguror: ſed habeo alia ſigna, quæ obſervem; quæ etſi non ſunt certiora illis, minus tamen habent vel obſcuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum ſigna duplici quadam via: quarum alteram duco a Cæſare ipſo, alteram e temporum civilium natura atque ratione. In Cæſare hæc ſunt: mitis clemenſque natura, qualis exprimitur præclaro illo libro (13) Querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. Præterea (14) cedit multorum juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis voluntatibus: in quo vehementer eum (15) conſentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſse multorum, ſi tibi, cui juſtius videtur iraſci poſse, conceſserit. Quæ eſt igitur, inquies, ſpes ab irato? Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, e quo ſit leviter adſperſus. Poſtremo homo valde eſt acutus, & multum providens: intelligit, te, hominem (16) in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobiliſſimum, & in communi republica cuivis ſummorum tuæ ætatis vel ingenio, vel gratia, vel (17) fama populi Romani parem, non poſse prohibere republica diutius. Nollet hoc temporis potius eſse aliquando beneficium, quam jam ſuum. Dixi de Cæſare. Nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ, quam Pompejus animatus melius, quam paratus, ſuſceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari ſoleo gravitatem, & juſtitiam, & ſapientiam Cæſaris: nunquam niſi honorificentiſſime Pompejum appellat. At in ejus perſonam multa fecit aſperius. Armorum iſta, & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris. At nos quemadmodum eſt complexus? (18) Caſſum ſibi legavit, (19) Brutum Galliæ præfecit, (20) Sulpicium Græciæ; Mar-

(11) *Soliſtimis*) Vide Divin. I. 15. & II. 34.

(12) *Soniviis*) Feſtus: Sonivio *ſignificat in carmine, item in commentario augurali* Sonanti. Idem: *Sonivium tripudium dicitur, ut ait App. Pulcher*, quod ſonet, *ut cum pullo excidit puls, quadrupedive aliquid ex ore*. Cæcina *de Etruſca diſciplina* ſcripſerat, ut ex Indice Pliniano lib. II. colligimus: & illum Cæcinæ librum hic reſpicere videtur Cicero. *Olivetus*.

(13) *Querelarum*) Querebatur de ſua calamitate, Cæſarem laudabat potius, quam accuſabat. Nam hic non prior Cæcinæ liber, quem *criminoſiſſimum* vocat Suetonius, verum alter ſignificatur, de quo in epiſtola ſuperiore, & in ea, quæ poſt hanc legitur; in qua parte harum querelarum licet animadvertere. *Manut.*

(14) *Cedit multorum juſtis*) Hoc eſt, facile patitur Cæſar ſe exorari ab iis, quos juſtæ cauſæ & officii ratio pro parentibus, cognatis, patronis & amicis intercedere compellit; non vero ab iis, qui nulla inducti ratione, aut ſaltem favoris aucupandi gratia pro aliis ſupplicant. *Grav.*

(15) *Conſentiens Etruria*) Pro te, qui Volaterranus es, rogans. *Corradus*.

(16) *In parte Italiæ*) Etruria. *Idem*.

(17) *Fama populi Romani*) Opinione & ſermone omnium. *Manut.*

(18) *Caſſium*) C. Caſſium: Legatum ſuum eſſe voluit. Epiſt. 15. lib. XV. *Idem*.

(19) *Brutum*) M. Brutum, qui poſtea conſpiravit cum Caſſio contra Cæſarem. Lib. XIII.

Marcellum, cui maxime ſuccenſebat, cum ſumma illius dignitate reſtituit. Quo igitur hæc ſpectant? Rerum hoc natura & civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret, primum ut non in cauſa pari eadem ſit & conditio, & fortuna omnium: deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot (21) nefariorum ſcelerum condemnati reverterunt. Habes augurium meum; quo, ſi quid addubitarem, non potius uterer, quam illa conſolatione, qua facile fortem virum ſuſtentarem: te, ſi explorata victoria arma ſumpſiſſes pro republica, (ita enim tum putabas) non nimis eſſe laudandum: ſin, propter incertos exitus eventuſque bellorum, poſſe accidere, ut vinceremur, putaſſes; non debere te ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, adverſam ferre nullo modo poſſe. Diſputarem etiam, quanto ſolatio tibi conſcientia tui facti, quantæve delectationi in rebus adverſis literæ eſſe deberent. Commemorarem non ſolum veterum, ſed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum graviſſimos caſus. Etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quaſi legis, & humanæ conditionis recordatio. Exponerem etiam quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confuſione rerum omnium viveremus. Neceſſe eſt enim minore deſiderio perdita republica carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus eſt. Incolumem te cito, ut ſpero, vel potius, ut perſpicio, videbimus. Interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi & corporis tui, conſtantiſſimo atque optimo filio tuo, ſtudium, officium, operam, laborem meum jampridem & pollicitus ſum, & detuli: nunc hoc amplius, quod me amiciſſime quotidie magis Cæſar amplectitur: (22) familiares quidem ejus, ſicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam ſpe optima ſuſtentes. Vale.

A. CÆ-

XIII. epiſt. 10. Illum autem præfecit Galliæ Ciſalpinæ, cum ad bellum Africanum profecturus eſſet. *Corrad.*

(20) *Sulpicium*) Lib. IV. ep. 12. VI. 11.

(21) *Nefariorum ſcelerum condemnati*) Maxime ſignificat eos, quos lege Pompeja de ambitu damnatos Cæſar reſtituit. Epiſt. 4. ad Att. lib. X. *Manut.*

(22) *Familiares*) Subaudi, amplectuntur me. Familiares Cæſaris, iidemque amici Ciceronis, Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, &c. *Cellar.*

A. CÆCINA M. CICERONI S. D.

VII. QUOD tibi non tam celeriter (1) liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, (neque injuria, ſi liber exiſſet, dum non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur) ne ea res inepte mihi noceret, cum præſertim adhuc ſtyli pœnas dem. Qua quidem in re ſingulari ſum fato: nam cum mendum ſcripturæ litura tollatur, (2) ſtultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur: cujus ſumma criminis eſt, quod armatus adverſario maledixi. Nemo noſtrum eſt, ut opinor, quin vota victoriæ ſuæ fecerit; nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, ut quam primum Cæſar ſuperaretur, optarit. Hoc ſi non cogitat, omnibus rebus felix eſt. Si ſcit, & perſuaſus eſt, quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripſit contra ſuam voluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa deos venerati ſint contra ejus ſalutem? Sed, ut eodem revertar, cauſa hæc fuit timoris. Scripſi de te parce medius fidius & timide, (3) non revocans me ipſe, ſed pene refugiens. Genus autem hoc ſcripturæ, non modo liberum, ſed incitatum atque elatum eſſe debere, quis ignorat? (4) Solutum exiſtimatur eſſe alteri maledicere; tamen cavendum eſt, ne (5) in petulantiam incidas. Impeditum, ſe ipſum laudare; ne vitium arrogantiæ ſubſequatur. Solum vero liberum, alterum laudare, de quo quidquid detrahas, neceſſe eſt aut infirmitati, aut invidiæ aſſignetur. Ac neſcio, an (6) tibi gratius, opportuniuſque acciderit. Nam quod præclare facere non poteram, primum erat non attingere: ſe-

---

ARG. Excuſat quod alterum librum filius non reddiderit. Queritur ſibi Cæſarem iraſci propter ſtylum, cum ignorit iis qui contra ipſum Deos precati ſint. Parce & timide de Cicerone æque & de Cæſare ſcribere ait, ne hunc offendat. Rogat tandem, ut reditum ſibi impetret: nec librum exire patiatur, niſi correctum ita, ne ſibi noceat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Liber*) Is, de quo epiſt. 5. Itaque patet, illam poſt hanc fuiſſe collocandam. Hanc autem poſt eam, quæ ſequitur: in qua Cicero ſcripſit. *In Sicilia cenſeo commorandum*: cui reſpondit in hac Cæcina, *De Aſiatico itinere, ut imperaſti, feci*. Hic liber cum laude Cæſaris Ciceroniſque ſcriptus erat, ut infra perſpicuum eſt: illum alterum, quo Cæſari maledixerat, ante pugnam Pharſalicam Cæcina compoſuit: quo ſe duriorem in venia danda Cæſar præbuit. *Manutius*.

(2) *Stultitia fama multetur*) Qui ſtulte aliquid commiſit, fama illi pœna eſt, & ſtultus eſſe dicitur. *Idem*.

(3) *Non revocans me ipſe, ſed pene refugiens*) Hoc eſt, non quod priſtinam meam de te ſententiam mutarim, ſed quod pene invitus mihi vim intulerim in tam parce ſcribendo de te contra animi mei ſententiam metu ſubactus. *Gravius*.

(4) *Solutum exiſtimatur alteri maledicere*) Hoc eſt, libere licere in adverſarium invehi, eumque atro ſale defricare. *Soluto* opponitur *impeditum*: cum non licet nobis ſcribere ut volumus, cum refrænatur impetus cogitationum ſive ipſa materia, ſive alia quadam ratione. Sic Mela procem. deſcriptionem ſitus orbis vocat *impeditum opus & facundiæ minime capax*. Idem.

(5) *In petulantiam*) *Petulantia* Latinis ſignificat ſæpe maledicentiam, linguæ effuſam procacitatem, effrænem aliis obtrectandi, & acerbis dicteriis ac conviciis proſcindendi libidinem. *Idem*.

(6) *An tibi gratius*) Fortaſſe gratius tibi erit, ac melius cadere videbitur, quod parce te laudaverim. *Manut*.

Digitized by Google

ſecundum beneficium, quam parciſſime facere. Sed tamen ego quidem me ſuſtinui. Multa minui, multa ſuſtuli, complura ne poſui quidem. Quemadmodum igitur ſcalarum gradus ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non adſcenſum pares: ſic tot malis cum vinctum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus aut probabile poteſt afferre? Cum vero ad ipſius Cæſaris nomen veni, toto corpore contremiſco, non pœnæ metu, ſed illius judicii: totum enim Cæſarem non novi. Quem putas (7) animum eſſe, ubi ſecum loquitur? hoc probabit: hoc verbum ſuſpicioſum eſt: quid ſi hoc muto? at vereor ne pejus ſit. Age vero, (8) laudo aliquem, num offendo? (9) cum porro offendam, quid ſi non vult? armati ſtylum perſequitur: victi & nondum reſtituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in *Oratore* tuo (10) caves tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium quæris. Ubi hoc omnium patronus facis, quid me, veterem tuum, tunc omnium clientem ſentire oportet? In hac igitur (11) calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicionis tormento, cum plurima ad alieni ſenſus conjecturam, non ad ſuum judicium ſcribantur, quam difficile ſit (12) evadere, ſi minus expertus es, quod te ad omnia ſummum atque excellens ingenium armavit, nos ſentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, ſi reciperes te correcturum, hoc eſt, ſi totum alium faceres. (13) De Aſiatico itinere, quanquam ſumma neceſſitas premebat, ut imperaſti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus veniſſe, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. Nihil eſt, mi Cicero, quod filium meum expectes: adoleſcens eſt, omnia excogitare (14) vel ſtudio, vel ætate, vel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas oportet:

(7) *Animum*) Quo modo animum affici atque angi meum putas, ubi hæc ſecum ipſe cogitat? Hæc ſcilicet quæ ſequuntur, uſque ad illud, *Quid faciet?* Idem.

(8) *Laudo aliquem*) Alium. Forte quenquam alium honeſte appello: quid ſcio an eum laudari ferat? *J. F. Gronov.*

(9) *Cum porro offendam*) Legendum eſſe, *cum porro non offendam*, intelligent qui & attente legent, & non erunt tardiſſimi. Hoc enim ſentit Cæcina: Age, laudo aliquem: ſic mecum cogito: num offendo Cæſarem illius laudatione? Sed finge me non offendere: quid ſi non vult illum laudari? Fieri enim poteſt ut facto aliquo aliquis non offendatur, neque lædatur: id factum tamen non probet, aut id factum nolit. *Lamb.* Eſt locus procul dubio corruptus, Medicina vero anceps. Legebam ex veſtigiis mei & Menteliani libri, *Laudo aliquem. Non offendo. At potero offendere. Quid ſi enim non vult?* ſcilicet illum laudari. *Gravius.*

(10) *Caves tibi per Brutum*) Quem te Bruto petenti negare non potuiſſe ſcribis: Niſi malimus illum librum intelligere, qui Brutus, ſive de Claris oratoribus inſcribitur: in quo & major de temporibus querela eſt, & Brutus ipſe loquitur. *Corrad.*

(11) *Calumnia timoris*) Calumniator ea fingit, quæ vera non ſunt. Itidem timor ſæpe falſa proponit: ut recte, propter ſimilitudinem, *Calumnia timoris* dici poſſit. *Man.*

(12) *Evadere*) Ita ſcribere, ut animus acquieſcat. *Evadere* dixit, tanquam ex difficultate. *Idem.*

(13) *De Aſiatico itinere*) Petierat a Cicerone conſilium Cæcina, quid ſibi eſſet auctor, in Siciliane ſubſideret, an ut ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſceretur. Reſpondit Cicero: *In Sicilia cenſeo commorandum.* Vide epiſtolam ſequentem: quæ tamen ante hanc ſcripta eſt. *Idem.*

(14) *Vel ſtudio*) Hoc eſt, nimio amore mei, vel nimio impetu meam reſtitutionem conficiendi. *Grav.*

Digitized by Google

tet: in te mihi omnis ſpes eſt. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes: a te omnia proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. Apud ipſum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum tibi ſi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, ut facias, (quanquam id magnum & amplum eſt) ſed totum tuum eſſe onus; perficies. Niſi forte aut in miſeria nimis ſtulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excuſationem tuæ vitæ conſuetudo dat. Nam quod ita conſueris pro amicis laborare; non jam ſic ſperant abs te, ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te ne exeat, aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

M. CICERO A. CÆCINÆ S. D.

VIII. CUM eſſet mecum Largus, homo tui ſtudioſus, locutus, Kalendas Januarias (1) tibi præfinitas eſſe: quod omnibus rebus perſpexeram, quæ (2) Balbus & (3) Oppius abſente Cæſare egiſſent, ea ſolere illi rata eſſe; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, eſſe uti liceret. Qui mihi conſueſſent aut libenter polliceri, ſi quid eſſet ejuſmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, & afferre rationem cur negarent, huic meæ rogationi (4) potius non continuo reſponderunt: eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt ut eſſes in Sicilia, quoad velles; ſe præſtaturos, nihil ex eo te offenſionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognoviſti; quid mihi placet, puto te ſcire oportere. Actis his rebus, literæ a te mihi redditæ ſunt, quibus a me conſilium petis, quid ſim tibi auctor, in Siciliane ſubſidas, an ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire viſa eſt cum oratione Largi. Ille enim mecum, quaſi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quaſi conceſſum ſit, ita deliberas. Sed ego, ſive hoc, ſive illud eſt, in Sicilia cenſeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvat crebris literis & nuntiis, vel ad reditus

---

ARG. Sibi hoc datum a Balbo & Oppio ſcribit, ut Cæcinæ liceret in Sicilia eſſe, ibique ut commoretur, nec longius abeat, ſuadet. *Anno* U. C. 707.

(1) *Tibi præfinitas eſſe*) Ne ultra tibi eſſe liceret in Sicilia. *Manut.*

(2) *Balbus*) L. Cornelius Balbus, Gaditanus, pro quo extat Ciceronis Oratio. Hic abſentis Cæſaris negotia procurabat. *Idem*.

(3) *Oppius*) C. Oppius Cæſaris legatus Africano bello. Extat ejus, & L. Balbi epiſtola ad Ciceronem lib. IX. ad Att. & Ciceronis ad eum lib. IX. *Idem*.

(4) *Potius non continuo*) Fallor an Cicero ſcripſit, *huic meæ rogationi protinus non reſponderunt*? Τὸ *continuo eſt* τȣ̃ *protinus* explicatio a magiſtro margini adſcripta, aut *protinus* ſuperpoſita, quæ inde in contextum irrepſit, & monſtroſam hanc produxit lectionem. *Grævius*. Obſcurus & ineptus ex vulgari lectione ſenſus: ex emendatione perſpicaciſſimi Grævii planus. *Cellar*.

Digitized by Google

tus celeritatem re aut impetrata, quod ſpero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem cenſeo magno opere commorandum. T. Furfanio Poſtumo, familiari meo, legatiſque ejus, item meis familiaribus, diligentiſſime te commendabo, cum venerint. Erant enim omnes Mutinæ. Viri ſunt optimi, & tui ſimilium ſtudioſi, & mei neceſſarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea ſponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus omnium ſtudia vincam. Ego etſi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus ſit; tamen, quoniam tuis placuit te habere meas literas, quas ei redderes, morem his geſſi. Earum literarum exemplum infra ſcriptum eſt. Vale.

M. T. C. T. (1) FURFANIO, PROCOS. S. D.

IX. CUM A. Cæcina tanta mihi familiaritas conſuetudoque ſemper fuit, ut nulla major eſſe poſſit. Nam & patre ejus, claro homine & forti viro, plurimum uſi ſumus: & hunc a puero, quod & ſpem magnam mihi afferebat ſummæ probitatis, ſummæque eloquentiæ, & vivebat mecum conjunctiſſime, non ſolum officiis amicitiæ, ſed etiam ſtudiis communibus, ſic ſemper dilexi, ut non ullo cum homine conjunctius viverem. Nihil attinet me plura ſcribere. Quam mihi neceſſe eſt ejus ſalutem & fortunas, quibuſcunque rebus poſſim, tueri, vides. Reliquum eſt, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reipublicæ calamitatibus ſentires, nihil a te petam, niſi ut ad eam voluntatem, quam tua ſponte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intelligo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

ARG. Brevi, ſed perfecto commendationis exemplo, Cæcinam Furfanio commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Furfanio*) Sic F. Urſinus ex vetuſta inſcriptione, quam vidit. *Furfano* habet Victorius, & retinet Grævius.

M. T. C. (1) TREBIANO S. D.

X. EGO quanti te faciam, ſemperque fecerim, quanti me a te fieri intellexerim, ſum mihi ipſe teſtis. Nam & conſilium tuum, vel caſus potius diutius in armis civilibus commorandi, ſemper mihi magno dolori fuit: & hic eventus, quod tardius, quam eſt æquum, & quam ego vellem, recuperas fortunam & dignitatem tuam, mihi non minori

O 2 curæ

ARG. Pollicetur exuli Trebiano, quantum poteſt: cui iratior Cæſar erat, quod poſt Pharſalicam pugnam non ceſſerat ab armis, ſed bellum in Africa perſecutus fuerat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Trebiano*) Antea legebatur *Trebatio*: poſtea Paulus Manutius veterum librorum ſecutus ſcripturam, reſtituit *Trebiano*: atque ita plane eſt in manuſcripto apud me codice. Ego tamen *Trebanio* legendum puto ex auctoritate argentei nummi, & item ærei, in quibus *L. Trebani* inciſum eſt. Errorem autem ex tranſpoſitione literarum fluxiſſe arbitror ab imperitis librariis facta, qui *Trebiano* ſcripſerint pro *Trebanio*. Urſ.

Digitized by Google

curæ eſt, quam tibi ſemper fuerunt caſus mei. Itaque & Poſtumuleno, & Seſtio, & ſæpiſſime Attico noſtro, proximeque Theudæ, liberto tuo, totum me pateſeci; & hæc his ſingulis ſæpe dixi, quæcunque re poſſem, me tibi & liberis tuis ſatisfacere cupere: idque tu ad tuos velim ſcribas: hæc quidem certe, quæ in poteſtate mea ſunt, ut operam, conſilium, rem, fidem meam ſibi ad omnes res parata putent. Si auctoritate & gratia tantum poſſem, quantum in ea republica, de qua ita meritus ſum, poſſe deberem; tu quoque is eſſes, qui fuiſti, cum omni gradu ampliſſimo digniſſimus, tum certe (2) ordinis tui facile princeps. Sed cum eodem tempore, eademque de cauſa, noſtrum uterque cecidit, tibi & illa polliceor, quæ ſupra ſcripſi, quæ ſunt adhuc mea: & ea, quæ præterea videor mihi ex aliqua parte retinere, tanquam ex reliquiis priſtinæ dignitatis. Neque enim ipſe Cæſar, ut multis rebus intelligere potui, eſt alienus a nobis, & omnes fere familiariſſimi ejus, (3) caſu (4) devincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter obſervant & colunt. Itaque ſi qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id eſt, de tua incolumitate, in qua ſunt omnia, agendi, quod quidem quotidie magis ex eorum ſermonibus adducor ut ſperem, agam per me ipſe & moliar. Singula perſequi non eſt neceſſe. Univerſum ſtudium meum, & benevolentiam ad te defero. Sed magni mea intereſt, hoc tuos omnes ſcire, quod tuis literis fieri poteſt, ut intelligant, omnia Ciceronis patere Trebiano. Hoc eo pertinet, ut nihil exiſtiment eſſe tam difficile, quod non pro te mihi ſuſceptum jucundum ſit futurum.

(5) Antea miſiſſem ad te literas, ſi genus ſcribendi invenirem. Tali enim tempore, aut conſolari amicorum eſt, aut polliceri. Conſolatione non utebar, quod ex multis audiebam, quam fortiter ſapienterque ferres injuriam temporum, quamque te vehementer conſolaretur conſcientia factorum & conſiliorum tuorum: quod quidem ſi facis, magnum fructum ſtudiorum optimorum capis, in quibus te ſemper ſcio eſſe verſatum; idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini

---

(2) *Ordinis tui*) Equeſtris: nam, ſi ſenatorii fuiſſet, *Ordinis noſtri*, dixiſſet. *Man.*

(3) *Caſu*) Non pauci habent, *quaſi*.

(4) *Caſu devincti*) *Caſu* hoc loco nihil ſignificat, & Manutius non explicat hanc vocem, ſed ſenſum qualemcunque fingere maluit, quam fateri, ſe, quid ea vox hic ſibi velit, ignorare. Mihi dubium nullum eſt, quin aliquis vocem *ejus* ex proxime antecedentibus explicaturus, in margine appoſuerit *Cæſ.* compendioſa ſcribendi ratione pro *Cæſaris*. Ex illo ſcripturæ compendio deinceps *caſu* factum eſſe ab imperito librario, plane mihi perſuadeo. *Heuman.*

(5) *Antea miſiſſem*) In meis libris ſane priori annectitur epiſtolæ. In aliis tamen initium eſt novæ epiſtolæ, quos ſecutus eſt Manutius, qui & eam ſcriptam putavit ante ſuperiorem proximam, quia prima illa verba, *antea miſiſſem ad te literas, ſi genus ſcribendi invenirem*, nullas antea Ciceronem literas ad eum miſiſſe perſpicue demonſtrent. Hæc quidem ille in argumento hujus epiſtolæ declaravit. Quamvis autem mei libri adſtipulentur vulgatis editionibus, has epiſtolas conjungentibus, & pro una habentibus; tamen ſententia Manutii mihi videtur potior. Nam verba quæ hæc præcedunt, plane oſtendunt eis finiri epiſtolam: iſta vero *Antea miſiſſem*, &c. initium novæ epiſtolæ arguunt. Sed ſine libris nihil auſus ſum immutare. *Grav.*

Digitized by Google

mini peritiſſimo rerum, & exemplorum, & omnis vetuſtatis, ne ipſe quidem rudis, ſed in ſtudio minus fortaſſe, quam vellem, at in rebus atque uſu plus etiam quam vellem, verſatus, ſpondeo, tibi iſtam acerbitatem & injuriam non (6) diuturne fore. Nam & ipſe qui plurimum poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem & ad rerum naturam videtur: & ipſa cauſa ea eſt, ut jam ſimul cum republica quæ in perpetuum jacere non poteſt, neceſſario reviviſcat, atque recreetur: quotidieque aliquid fit lenius & liberalius, quam timebamus. Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe parvis poſita ſunt, omnia momenta obſervabimus, neque ullum prætermittemus tui juvandi & levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, literarum genus quotidie mihi, ut ſpero, fiet proclivius, ut etiam polliceri poſſim. Id re, quam verbis, faciam libentius. Tu velim exiſtimes, & plures te amicos habere, quam qui in iſto caſu ſint ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim; & me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas & magnum, quod eſt in uno te. Quæ ſunt in fortuna, temporibus regentur, & conſiliis noſtris providebuntur. Vale.

(6) *Diuturne*) Manutius: *Spondeo tibi, iſtam ... non diuturnam fore.*

M. CICERO TREBIANO S. D.

XI. DOLABELLAM (1) antea tantummodo diligebam; obligatus ei nihil eram: nec enim acciderat mihi opus eſſe, & ille mihi debebat, quod non defueram (2) ejus periculis. Nunc tanto ſum devinctus ejus beneficio, quod & antea (3) in re, & hoc tempore in ſalute tua cumulatiſſime mihi ſatisfecit, ut nemini plus debeam. Qua in re tibi gratulor ita vehementer, ut te quoque mihi gratulari, quam gratias agere, malim. Alterum omnino non deſidero, alterum vere facere poteris. Quod reliquum eſt, quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, eſt tuæ ſapientiæ, magnitudiniſque animi, quid amiſeris obliviſci, quid recuperaris cogitare. Vives cum tuis, vives nobiſcum. Plus acquiſiſti dignitatis, quam amiſiſti rei familiaris: quæ ipſa tum eſſet jucun-

ARG. Gratulatur de reſtitutione, quam Dolabellæ beneficio ipſi impetraverat: hortaturque, ut æquo animo jacturam fortunarum ferat, quia plus acquiſiverit quam amiſerat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Dolabellam*) P. Cornelium Dolabellam, antea Ciceronis generum. Divortium jam eum Tullia fecerat, quo tempore ſcripta eſt hæc epiſtola. Id licet conjicere ex epiſt. 23. ad Att. lib. II. quæ ſcripta eſt ante bellum Africanum: hæ vero ad Trebianum omnes poſt id bellum. Nec vero ſimul cum affinitate dirempta amicitia eſt: niſi ſi temporum cauſa ſimulatum eſt. Extant Ciceronis epiſtolæ lib. IX. ad Dolabellam inſigni cum amoris argumento: & hæc ipſa, prodeſſe Ciceroni gratiam Dolabellæ apud Cæſarem in amicorum negotiis demonſtrat. *Manu.*

(2) *Ejus periculis*) Bis eum Cicero, ante filiam ſuam ei collocatam, in capitis periculo defenderat. Epiſt. 10. lib. III. *Idem.*

(3) *In re*) In fortunis tuis. *Idem.*

Digitized by Google

cundior, ſi ulla res eſſet publica. (4) Vectorius noſter familiaris ad me ſcripſit, te mihi maximas gratias agere. Hæc prædicatio tua mihi valde grata eſt, eaque te uti facile patior, cum apud alios, tum mehercule apud (5) Syronem, noſtrum amicum. Quæ enim facimus, ea prudentiſſimo cuique maxime probata eſſe volumus. Te cupio videre quam primum. Vale.

(4) *Veſtorius*) Puteolanus, de quo ſæpe fit mentio in epiſt, ad Att. *Idem*.

(5) *Syronem*) Epicureum, lib. II. de Finib.

M. T. CICERO (1) AMPIO S. D.

XII. GRATULOR tibi, mi Balbe, vereque gratulor. Nec ſum tam ſtultus, ut te uſura falſi gaudii frui velim, deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res ad æquitatem te animi poſſit poſtea extollere. Egi tuam cauſam apertius, quam mea tempora ferebant. Vincebatur enim (2) fortuna ipſa debilitatæ gratiæ noſtræ, tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto a te diligentiſſime. Omnia promiſſa, confirmata, certa & rata ſunt, quæ ad reditum & ad ſalutem tuam pertinent. Vidi, cognovi, interfui. Etenim omnes Cæſaris familiares ſatis opportune habeo implicatos conſuetudine & benevolentia, ſic ut, cum ab illo diſceſſerint, me habeant proximum. Hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius plane ita faciunt, ut me unice diligunt. Quod ſi mihi (3) per me efficiendum fuiſſet, non me pœniteret pro ratione tempo-

ARG. Gratulatur de reditu per Cæſaris amicos impetrato, ideoque ceſſare conſolationem, re confecta. Eſſe tamen vel reſtituto aliquid ferendum, reip. calamitatem, in qua nullum ſolatium ſuperſit niſi quod ex literarum ſtudiis capiatur. *Anno* U. C. 707.

(1) *Ampio*) Vulgo *T. Ampio Balbo*, contra libros. Victorii editio recte ſolum medium nomen agnoſcit, ut & Vatic. & Grut. codices. *Gebhard*. Videtur is eſſe, ad quem ſcribit epiſt. 29. lib. X. quod ſi ita eſt, collocari illam epiſtolam ante hanc oportuit; ut ex utriuſque cognoſcitur argumento. Idem commendatur epiſt. 70. lib. XIII. Quatuor Balbos invenio, unum hunc Ampiæ gentis; alterum Atiæ, qui Juliam, C. Cæſaris ſororem in matrimonio habuit, ex qua genuit Atiam, Auguſti matrem; duos reliquos Gadibus natos, & civitate Romana donatos. Corneliæ gentis: quorum alter Balbus major, alter minor, ejus fratre genitus, vocatus eſt. Major eſt, qui nominatur inter Cæſaris amiciſſimos in hac ipſa epiſtola, & in ep. 8. 19. & in 5. 7. 18. lib. VII. & in 17. lib. IX. pro quo extat egregia Ciceronis oratio. Primus in Oceano genitorum conſulatum eſt adeptus, ut ait Plinius lib. VII. cap. 43. Minor Balbus ex Africa triumphavit, ut idem Plinius lib. V. cap. 5. Strabo lib. III. Nominatur a Cicerone epiſt. 11. lib. VIII. ad Att. a Pollione epiſtola 32. lib. X. *Man.*

(2) *Fortuna ipſa debilitata gratia noſtra*) Sic olim hunc locum emendaram, *fortuna ipſa, debilitaſque gratia noſtra*. Nunc ſententia mutata, receptam tueor. *Lamb.* Id eſt, Caritas in te mea faciebat, ut apertius agerem, quam per noſtram miſeram fortunam liceret. *Manut.*

(3) *Per me*) Egerat Cicero per familiares Cæſaris, amicos ſuos, non per ſeipſum. Ita porro in Ampii ſalute impetranda ei ſatisfecerant amici ejus omni ſedulitate atque officio, ut vix ipſe Cicero, ſi auctoritate & gratia pari fuiſſet, agere potuiſſet. *Man.* Lego, *pro te efficiendum*, id eſt, Qui ſi nunc demum conciliandi mihi fuiſſent, ut tibi per eos conſulerem: *Non me pœniteret*: Non faſtidiſſem illorum gratiam ambire ut quidem nunc ſunt tempora, quibus multis indignis etiam adulandum eſt. *Nihil eſt a me inſervitum*: Neminem colui, aut delinivi, nunc demum ob præſentem neceſſitatem. *J. F. Gronovius*.

Digitized by Google

porum ita eſſe molitum. Sed nihil eſt a me inſervitum temporis cauſa: veteres mihi neceſſitudines cum his omnibus intercedunt, quibuſcum ego agere de te non deſtiti. Principem tamen habuimus Panſam, tui ſtudioſiſſimum, mei cupidum, qui valeret apud illum non minus auctoritate, quam gratia. Cimber autem Tillius mihi plane ſatisfecit. Valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quam neceſſariæ: (4) quam quia Cimber habebat, plus valuit, quam pro ullo alio valere potuiſſet. (5) Diploma ſtatim non eſt datum, quod mirifica eſt improbitas in quibuſdam, qui tuliſſent acerbius veniam tibi dari, quem illi appellant *tubam belli civilis*: multaque ita dicunt, quaſi non gaudeant id bellum incidiſſe. Quare viſum eſt occultius agendum, neque ullo modo divulgandum, de te jam eſſe peefectum. Sed id erit perbrevi: nec dubito, quin, legente te has literas, confecta jam res futura ſit. Panſa quidem mihi, gravis homo & certus, non ſolum confirmavit, verum etiam recepit, perceleriter ſe ablaturum diploma. Mihi tamen placuit hæc ad te perſcribi, Minus enim te firmum ſermo (6) Epulejæ tuæ, lacrymæque Ampiæ declarabant, quam ſignificant tuæ literæ: atque illæ arbitrabantur, cum a te abeſſent ipſæ, multo in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi, angoris & doloris tui levandi cauſa, pro certis ad te ea, quæ eſſent certa, (7) perſcribi. Scis, me antea ſic ſolitum eſſe ſcribere ad te, magis ut conſolarer fortem virum atque ſapientem, quam ut exploratam ſpem ſalutis oſtenderem, niſi quam ab ipſa republica, cum hic ardor reſtinctus eſſet, ſperari oportere cenſerem. Recordare tuas literas, quibus & magnum animum mihi ſemper oſtendiſti, & ad omnes caſus ferendos conſtantem ac paratum: quod ego non mirabar, cum recordarer, te & a primis temporibus ætatis in republica eſſe verſatum, & tuos magiſtratus in ipſa diſcrimina incidiſſe ſalutis fortunarumque communium: & in hoc ipſum bellum eſſe ingreſſum, non ſolum ut victor, beatus; (8) ſed etiam, ſi ita accidiſſet, victus, ut ſapiens eſſes. Deinde, cum ſtudium tuum conſu-

---

(4) *Quam*) Vulgo *quas*, quod *rogationes* præceſſit. At mſſ. *quam*. Intellige unam ſolius Cimbri rogationem, ſeu unam e multis: quæ quod *neceſſaria* erat, videtur Tillius propinquus Ampii fuiſſe. *Callar*.

(5) *Diploma*) Sunt litteræ indices ac teſtes conceſſi beneficii ab eo qui præeſt reipublicæ; proprie & per excellentiam *diplomata* dicebantur literæ, quibus dabatur a ſummo reipublicæ rectore curſus publicus. Sunt ſic a forma appellata: nam formabantur in modum tabularum duplicum, ut docet Caſaubonus ad Suet. *Grav.*

(6) *Epuleja*) Uxoris. Nam Ampia, filia; quia feminæ gentis nomine appellabantur. *Manut.*

(7) *Perſcribi*) Recte Lambinus oſtendit neceſſarium eſſe ut τῷ *perſcribi* adjiciatur *oportere*: pendet enim ſenſus ſine hoc verbo. Immo iſtam locutionem quæ in editis extat, plane repudiat Latina lingua, quæ poſtulat, *magnopere putavi mihi perſcribendum eſſe*; aut *perſcribi oportere*, ut habent editiones multæ; *Gravius*. Abeſt *oportere* ab omnibus mſſ, itaque mendi ſuſpicio nondum exſpirat. *Cellarius*,

(8) *Sed etiam, ſi ita accidiſſet, victus, ut ſapiens eſſes*) Libri aliquot veteres: *Sed etiam ut, ſi ita accidiſſet, victus & ſapiens eſſes*. Alii: *Sed etiam ut, ſi ita accidiſſet, victus ut ſapiens eſſes*. Quos ita ſum ſecutus, ut primum *Ut*, induxerim, tanquam non neceſſarium. Sententia ſimilis epiſt. 1. „Si id „evenit, quod ingredientibus nobis in cau- „ſam

Digitized by Google

ſumas in virorum fortium factis (9) memoriæ prodendis, conſiderare debes, nihil tibi eſſe commitendum, quamobrem eorum, quos laudas, te non ſimillimum præbeas. Sed hæc oratio magis eſſet apta ad illa tempora, quæ jam effugiſti. Nunc vero tantum te para ad hæc nobiſcum ferenda: quibus ego ſi quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed eſt unum perfugium, doctrina ac literæ, quibus ſemper uſi ſumus: quæ ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam ſalutem. Sed, ut ad initium revertar, cave dubites, quin omnia de ſalute ac reditu tuo perfecta ſint. Vale.

„ ſam propoſitum fuit accidere poſſe; non debemus ita cadere animis, quaſi aliquid evenerit, quod fieri poſſe nunquam putaverimus". Et epiſt. 6. „ Sin propter incertos exitus eventuſque bellorum, poſſe accidere, ut vinceremur, putaſſes; non debere te ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, adverſam ferre nullo modo „ poſſe. *Manut.*

(9) *Memoriæ prodendis*) Ampius hic hiſtoriam ſcribebat. *Idem*.

CICERO LIGARIO.

XIII. ETSI tali tuo tempore me aut conſolandi, aut juvandi tui cauſa ſcribere ad te aliquid pro noſtra amicitia oportebat; tamen adhuc id non feceram: quia neque lenire videbar oratione, neque levare poſſe dolorem tuum. Poſtea vero quam magnam ſpem habere cœpi, fore ut te brevi tempore incolumem haberemus; facere non potui, quin tibi & ſententiam, & voluntatem declararem meam. Primum igitur ſcribam, quod intelligo & perſpicio, non fore in te Cæſarem duriorem. Nam & res eum quotidie, & dies, & opinio hominum, &, ut mihi videtur, etiam ſua natura mitiorem facit: idque cum de reliquis ſentio, tum de te etiam audio ex familiariſſimis ejus, quibus ego ex eo tempore, quo primum (1) ex Africa nuntius venit, ſupplicare una cum fratribus tuis non deſtiti. Quorum quidem & virtus, & pietas, & amor in te ſingularis, & aſſidua & perpetua cura ſalutis tuæ tantum proficit, ut nihil ſit, quod non ipſum Cæſarem tributurum exiſtimem. Sed ſi tardius fit, quam volumus; magnis occupationibus ejus, a quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt: & ſimul Africanæ cauſæ iratior, diutius velle videtur eos habere ſollicitos, a quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtiis conflictatum. Sed hoc ipſum intelligimus eum quotidie remiſſius & placatius ferre. Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmaſſe, te in iſtis moleſtiis diutius non futurum. Cum, quid ſentirem, expoſui; quid vellem tua cauſa, re potius declarabo, quam oratione: &, ſi tantum poſſem, quantum in ea republica, de qua ita ſum me-

ARG. Solatur Ligarium exulem, eumque bene ſperare jubet, ac, ut interea forti animo ſit, hortatur. Scripta poſt Africanum bellum videtur. *Anno* U. C. 707.

(1) *Ex Africa nuntius*) De Pompejanis in Africa devictis. *Manut.*

Digitized by Google

meritus, ut tu exiſtimas, poſse debebam, ne tu quidem in iſtis incommodis eſses. Eadem enim cauſa opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. Sed tamen, quidquid imago veteris meæ dignitatis, quidquid reliquiæ gratiæ valebunt; ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides mea, nullo loco deerit tuis optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti, primum ob eas cauſas, quas ſcripſi: deinde, quod ea de republica ſemper voluiſti atque ſenſiſti, ut non modo (2) nunc ſecunda ſperare debeas; ſed etiam, ſi omnia adverſa eſsent, tamen conſcientia & factorum & conſiliorum tuorum, quæcunque acciderent, fortiſsimo & maximo animo ferre deberes. Vale.

(2) *Nunc ſecunda*) Victorius, Gebhardus, Gronovius *cum ſecunda*, quæ præpoſitio eſt cum ſexto caſu. *Cellarius*. Vulgata ſcriptura non eſt abolenda. Senſus enim hic eſt, Quia tam bene de rep. ſemper voluiſti & ſenſiſti, debes nunc ſperare ſecunda, tamquam bonæ hujus tuæ voluntatis & ſenſus præmia: ſed etſi fortuna tibi adverſaretur, non debes tamen inique hanc fortunæ injuriam ferre, ſed &c. *Grav.*

CICERO LIGARIO.

XIV. ME ſcito omnem laborem, omnem operam, curam, ſtudium in tua ſalute conſumere. Nam cum te ſemper maxime dilexi, tum (1) fratrum tuorum, quos æque atque te ſumma benevolentia ſum complexus, ſingularis pietas amorque fraternus, nullum me patitur officii erga te, ſtudiique munus aut tempus prætermittere. Sed quæ faciam, ferimque pro te, ex illorum te literis, quam ex meis, malo cognoſcere. Quid autem ſperem, aut confidam, & exploratum habeam de ſalute tua, id tibi a me declarari volo. Nam ſi quiſquam eſt timidus in magnis periculoſiſque rebus, ſemperque magis adverſos rerum exitus metuens, quam ſperans ſecundos, is ego ſum: &, ſi hoc vitium eſt, eo me non carere confiteor. Ego idem tamen (2) cum a. d. v. Kal. intercalares priores, rogatu fratrum tuorum veniſsem mane ad Cæſarem, atque omnem adeundi & conveniendi illius indignitatem & moleſtiam pertuliſsem: cum fratres & propinqui tui jacerent ad pedes, & ego eſsem locutus, quæ cauſa, quæ tuum tempus poſtulabat: non ſolum ex oratione Cæſaris,

ARG. Quæ cum Cæſare egerit de Ligarii reſtitutione, & quam ſpem ſalutis habeat, declarat: & ad lætitiam exhortatur.

(1) *Fratrum*) Tres erant Ligarii fratres; quorum unus Q. ad Pompeji caſtra tranſierat.

(2) *Cum a. d. v. Kalend. intercalares priores*) Scripta eſt hæc epiſtola anno U. C. 707. quo Cæſar faſtos correxit. Ut annus Romanus, valde perturbatus, in eam formam componeretur, quam nunc obtinet, & Kalendæ Januariæ deinceps ordinate recurrerent, neceſſe fuit aſſignati huic anno dies 445. itaque præter menſem Merkedonium, qui ex Numæ inſtituto in Februarium inſertus fuit, duos menſes intercalari juſſit Cæſar ante menſem Decembrem. Hinc *Kalendæ intercalares priores* & *poſteriores*. Nonnulli, poſt Joſephum Scaligerum, *lib. II. de Emend. Temp.* ajunt *Kalendas intercalares priores* eſſe diem primum menſis Merkedonii. At Merkedonius inſerebatur in Februarium; & per menſem Februarium Romæ Cæſar non erat, ſed in Africa, unde rediit die 26. Julii. *Anonym.*

Digitized by Google

quæ ſane mollis & liberalis fuit; ſed etiam ex oculis & vultu, ex multis præterea ſignis, quæ facilius perſpicere potui, quam ſcribere, hanc in opinionem diſceſſi, ut mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quamobrem fac animo magno fortique ſis: &, ſi turbidiſſima ſapienter ferebas, tranquilliora læte feras. Ego tamen tuis rebus ſic adero, ut difficillimis: neque Cæſari ſolum, ſed etiam amicis ejus omnibus, quos mihi amiciſſimos eſſe cognovi, pro te, ſicut adhuc feci, libentiſſime ſupplicabo. Vale.

CICERO (1) BASILIO S.

XV. TIBI gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor. A te amari, & quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

(1) *Baſilio*) Sic libri: niſi forſan *Baſlo*, vel *Baſillo*, tribus ſyllabis ſcribendum. Lucius quidam Minucius Baſilus, dives homo, in Græcia mortuus, cujus falſum teſtamentum Cicero Offic. III. 18. & Val. Maximus IX. 4. memoraverunt. Cujus forte filius fuit L. Minucius Baſilus, Cæſaris in Gallia Legatus, poſtea in percuſſoribus ejus. Appianus de B. C. lib. III. extremo, Manut. Bos. &c. *Cellar.*

(1) BITHYNICUS CICERONI S.

XVI. SI mihi tecum non & multæ & juſtæ cauſæ amicitiæ privatim eſſent, repeterem initia amicitiæ ex parentibus noſtris; quod faciendum iis exiſtimo, qui paternam amicitiam nullis ipſi officiis proſecuti ſunt. Itaque contentus ero noſtra ipſorum amicitia, cujus fiducia peto a te, ut abſentem me, quibuſcumque in rebus opus fuerit, tueare, ſi nullum officium tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Vale.

ARG. Commemorata ſua, & patris amicitia, rogat, ut ſe abſentem tueatur, *Anno* U. C. 709.

(1) *Bithynicus*) Pompejæ gentis, cui genti cognomen hoc dedit Bithynia devicta. Nominatur etiam in libro de claris Orat. *Q. Pompejus Bithynicus*: ſed eum puto hujus Bithynici patrem fuiſſe: nam illum inter mortuos oratores Cicero numerat in eo libro, qui ſcriptus videtur ante exitum Africani belli. Hæc autem & quæ ſequitur epiſtola, ſcriptæ ſunt, niſi me conjectura fallit, poſt Cæſaris necem, *Manut.* De Bithynico hujus patre, vide in Bruto, cap. 68.

M. CICERO BITHYNICO S.

XVII. CUM cæterarum rerum cauſa cupio eſſe aliquando rempublicam conſtitutam; tum velim mihi credas, (1) accedere, id etiam quo

ARG. Reſpondet Bithynici cuidam epiſtolæ, quæ ille, conſtituta rep. cum Cicerone ſe futurum promiſerat, quod gratum ſibi fore ſignificat, & ſe ejus eſſe amantiſſimum confirmat. *Anno* U. C. 709.

Non reſpondet hæc Ciceronis epiſtola, quemadmodum ego exiſtimo, ſuperiori Bithynici: id autem, qui attente ambas legerit, facile animadvertet. Scripſerat alias literas Bithynicus ad Ciceronem, quibus cupere ſe oſtenderat cum eo vivere. Quæ aut poſtea periere, aut in hæc volumina relatæ non ſunt. *Victor.*

(1) *Accedere, id etiam*) Manut. Lambin. Græv.

Digitized by Google

quo magis expetam, promiſſum tuum, quo in literis uteris. Scribis enim, ſi ita ſit, te mecum eſſe victurum. Gratiſſima mihi tua voluntas eſt, faciſque nihil alienum neceſſitudine noſtra, judiciiſque patris tui de me, ſummi viri. Nam ſic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, conjunctiores tecum eſſe, quam me; neceſſitudine, neminem. Quamobrem grata mihi eſt & memoria tua noſtræ conjunctionis, & ejus etiam augendæ voluntas. Vale.

Græv. *accidere*. Non ita bene. Senſus eſt: Promiſſum tuum accedit ad res cæteras, quarum cauſa cupio Remp. eſſe aliquando conſtitutam. *Id*; hoc ipſum eſt, Remp. eſſe conſtitutam. Doctiores videant; quibus morem geram, & libenter quidem. *Olivetus*.

CICERO (1) LEPTÆ.

XVIII. SIMUL accepi a Seleuco tuo literas, ſtatim quæſivi e Balbo per codicillos, quid eſſet (2) in lege. Reſcripſit, Eos qui facerent præconium, vetari eſſe in (3) decurionibus; qui feciſſent, non vetari. Quare bono animo ſint & tui, & mei familiares. Neque enim erat ferendum, cum, (4) qui hodie haruſpicinam facerent, (5) in ſenatu Romæ legerentur, eos qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſse non licere. De Hiſpaniis novi nihil. Magnum tamen exercitum (6) Pompejum habere conſtat. Nam Cæſar ipſe ad nos miſit exemplum (7) Paciæci literarum, in quo erat, illi undecim eſse legiones. Scripſerat etiam Meſsala Q. Salaſso, P. Curtium fratrem ejus, juſsu Pompeji, inſpectante exercitu, interfectum, quod conſenſiſset cum Hiſpanis quibuſdam, ſi in oppidum neſcio quod Pompejus rei frumentariæ cauſa veniſset, eum comprehendere, ad Cæſaremque deducere. De negotio tuo, quod ſponſor es pro Pompejo, ſi Galba conſponſor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non deſinam cum illo communicare, ſi quid ex-

X 2

ARG. Quæſtioni reſpondet ex lege de decurionibus. Addit de bello Hiſpanienſi, de Leptæ negotio, de oratore ſuo, de Tulliola, & de Leptæ Junioris ſtudiis conſilium ad præceptum dat. *Anno U. C. 708.*

(1) *Lepta*) Q. Leptæ, quo Fabrum præfecto uſus eſt Cicero proconſul in Cilicia. Epiſt. 7. lib. III. *Manut.*

(2) *In lege*) Quam Cæſar; ubi Romam ex Hiſpania reverti[illegible]et, ferre cogitabat, ſcripſerat autem vel ipſe ante quam iret in Hiſpaniam, vel, poſt profectionem, Balbus & reliqui familiares, ex ejus ſententia: ut ipſo in urbem reverſo promulgaretur, & ferretur. Nam, ſi lata fuiſſet, vel etiam promulgata, non a Balbo, quid in ea eſſet, Cicero quæſiſſet. *Idem*.

(3) *Decurionibus*) Senatores vel coloniarum, vel municipiorum, *decuriones* vocabantur. Et ut Romam ad ſenatum conſules, ita in municipiis ad decuriones *quatuor viri*, in coloniis *duumviri* referebant. Ac nomine quidem ipſo *decuriones*, decem tantum videntur: ſed plures fuiſſe conſtat ex eo, quod in ſecunda agraria centum nominantur. *Idem*.

(4) *Qui hodie*) Jocus (niſi fallor) in Cæſarem, qui in eum ordinem indigniſſimos legerat: ſupplevit enim ille Senatum: nam multi civilibus bellis Senatores defecerant. *Victor*.

(5) *In ſenatu*) Forte, in *ſenatum*. Lamb.

(6) *Pompejum*) Cnæum, Magni filium, qui ad Mundam victus, paulo poſt interfectus eſt. *Manut.*

(7) *Paciaci*) L. Juni. Paciæci, Hiſpani hominis, Romana civitate donati: quod pænomen & nomen indicant. *Idem*.

expediri poſsit: quod videbatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere a te probari vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me quidquid habuerim judicii de dicendo, in illum librum contuliſse. Qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin, quantum de illo libro, (8) tantundem de mei judicii fama detrahatur. Leptam noſtrum cupio delectari jam talibus ſcriptis: etſi abeſt maturitas ætatis, jam tamen perſonare aures ejus hujuſmodi vocibus non eſt inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ (9) partus. Sed cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus (10) exigam primam penſionem: &, mehercule, non tam ſum peregrinator jam, quam ſolebam. Ædificia mea me delectabant, & otium. Domus eſt, quæ nulli villarum mearum cedat; otium, omni deſertiſsima regione majus. Itaque ne literæ quidem meæ impediuntur, in quibus ſine ulla interpellatione verſor. Quare, ut arbitror, prius hic te nos, quam iſtic tu nos videbis. Lepta ſuaviſsimus ediſcat Heſiodum: & habeat in ore,

(11) τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα

(8) *Tantumdem*) Imperite nonnulli ſcribunt, *Tantumdem*. Nam Priſcianus lib. I. admonet, *m* tranſire in *n*, ſequentibus *d*, *t*, *c*, *q*, *ut tam tandem*, *tantum tantundem*, *idem identidem*, *num nuncubi*, Man.

(9) *Partus*) Ex partu Tulliam deceſſiſſe, Plutarchus auctor eſt. Bis igitur peperit, ſemel ante pugnam Pharſalicam, cum in Græciam ad Pompejum Cicero iturus eſſet, ut epiſt. ult. lib. X. ad Att. iterum, cum in Hiſpania Cæſar contra Pompeji liberos pugnaret: quod hic locus oſtendit. *Idem*.

(10) *Exigam primam penſionem*) Tertiam partem dotis, quæ primum debebatur. Annua bima, trima die numerabatur dos uxoris marito, hoc eſt, tribus penſionibus: & ſi divortium factum eſſet, eodem modo reddebatur. Vide not. ad M. Senecæ ſuaſor. 1. *J. F. Gron.*

Τῆς δ' ἀρετῆς) Ante virtutem, ſudorem poſuerunt dii immortales. *Heſiod.* Op. & Dier. verſ. 289. Quod non quatuor integros Heſiodi verſus, ſed primi partem ſcripſimus in hoc etiam antiquorum codicum auctoritatem ſecuti ſumus. Scimus præterea ſemper in his allegationibus Ciceronem brevem & conciſum admodum eſſe, ut trium etiam dictionum proverbium non integrum quandoque adducat, nedum quatuor totos verſus celebres & vulgatiſſimos recitaret. *Victorius*.

CICERO LEPTÆ S. D.

XIX. MACULAM (1) officio (2) functum eſse gaudeo. Ejus Falernum mihi ſemper idoneum viſum eſt diverſorio, ſi modo tecti ſatis eſt (3) ad comitatum noſtrum recipiendum. Cæteroqui mihi locus non

ARG. Cum Cæſar ludos regionatim daturus eſſet, curationem eorum Lepta ambiebat, cui id Cicero diſſuadet, diffiſus, propter multitudinem intimorum impetrari poſſe. *anno* U. C. 708.

(1) *Maculam*) Fortaſſe Pompejum Maculam, amatorem Fauſtæ, L. Syllæ filiæ: de quo Macrobius lib. II. Sat. *Man.*

(2) *Officio functum*) Parando nobis (ſic enim interpretandum videtur) hoſpitio: *Corrad.*

(3) *Ad comitatum noſtrum*) Qui Cæſari ex Hiſpaniis redeunti ire obviam cogitamus. *Idem*.

Digitized by Google

non diſpliceor, nec ea re (4) Petrinum tuum deſeram. Nam & villa, & amœnitas illa, commorationis eſt, non diverſorii. De curatione aliqua (5) munerum regionum, cum Oppio locutus ſum. Nam Balbum, poſtea quam tu es profectus, non vidi; tantis pedum doloribus afficitur, ut ſe conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videtur, ſapientius faceres, ſi non curares: quod enim eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequere. Tanta eſt enim intimorum multitudo, ut ex his aliquis potius effluat, quam novo ſit aditus, præſertim qui nihil offerat præter operam: in qua ille ſe dediſse beneficium putabit; (6) ſi modo ipſum ſciet; (7) non accepiſse. Sed tamen aliquid videbimus (8) in quo ſit ſpecies. Aliter quidem non modo appetendum, ſed etiam fugiendum puto. Ego me (9) Aſturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

(4) *Petrinum*) Villæ nomen; a Vico Petrino, qui fuit in Sinueſſano, Horatius epiſt. 15. lib. I. *Sinueſſanumque Petrinum*. Man.

(5) *Munerum* regionum) ſtudorum qui a Tarquinio rege inſtituti, modo Romani, modo Magni, modo etiam Circenſes ſunt appellati: ſed nunc *regii* a Cicerone in Cæſaris invidiam dicuntur. Legitur tamen etiam *regionum*, ut eum Suetonio exponas, regionatim faciendorum. *Corrad.* Et antiquus liber, & Suetonii teſtimonium, ipſa etiam ſententia me hortatur, ut, *Regionum*, legam. Ludi enim ſignificantur, quos Cæſar, ſuperatis jam in Hiſpania Pompeji liberis, per ſingulas regiones dare cogitabat: id quod e Suetonii cognoſcitur hiſtoria. Ac, ne quis, menſione a me regionum facta, contradicendi occaſionem arripiat, quod ante Auguſtum diviſa urbs non fuerit in regiones: moneo lectorem, urbis *regiones* hic vocari quaſdam urbis partes, licet earum certi fines nondum eſſent, qui poſtea ſtatuti ſunt ab Auguſto, Italiam urbemque in regiones dividente. *Manutius*.

(6) *Si modo ipſum fecit*) De ludos curaſſe: quod ignorare poteſt, in tanta majorum rerum occupatione. *Idem*.

(7) *Non accepiſſe*) Hoc ipſum Cicero monet lib. II. Off. *Qui ſe*, inquit, *locupletes, honoratos, & beatos putant, hi ne obligari quidem beneficio volunt; quia etiam beneficium ſe dediſſe arbitrantur, cum ipſi quamvis aliquod magnum acceperint*. Ejuſdem generis illud in epiſt. ad M. Antonium, lib. XIV. ad Attic. *Literæ tuæ ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, ſed accipere a te ita petente*. Idem.

(8) *In quo ſit ſpecies*) Id eſt, Victorio interpretante, dignitas & honeſtas. Vulgo *ſpes* quod ex compendio ſcripturæ natum. Cellarius. *In quo ſit ſpes*: in hac enim curationes ſpes ponenda non eſt. Nam, quod eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequere. Aliquid igitur videbimus, unde ſperare liceat, in eorum numerum, qui Cæſaris intimi familiares ſunt, poſſe te pervenire. *Manut.* Victorianam lectionem exprimunt Gebhardus & Grævius.

(9) *Aſturæ*) Epiſt. 38. ad Att. lib. XIII. ſignificat velle ſe Aſturæ Cæſarem ex Hiſpania redeuntem exſpectare. *Idem*.

CICERO (1) TORANIO S.

XX. DEDERAM triduo ante pueris Cn. Plancii literas ad te. Eo nunc ero brevior, teque, ut antea conſolabar, hoc tempore monebo.

ARG. Toranius exul voluit Cæſarianis ex Hiſpania venturis occurrere, ut, captata illorum gratia, facilius Cæſari reconciliaretur: quod Cicero diſſuadet, & manere jubet, ubi erat, quoad ſcire poſſit, quid agendum ſit. Addit conſolationem a communi calamitate; & recti conſcientia. *Anno* U. C. 707.

(1) *Toranio*) Toranius vir prætorius, paulo ante Ciceronem a Triumviris interfectus fuit. *Corrad.*

Digitized by Google

bo. Nihil puto tibi eſse utilius, quam ibidem opperiri, quoad ſcire poſſis quid tibi agendum ſit. Nam præter navigationis longæ, & hiemalis, & minime portuoſæ periculum, quod vitaveris; ne illud quidem (2) non quantivis, ſubito, cum certi aliquid audieris, te iſtinc poſse proficiſci. Nihil eſt cur (3) adventibus te offerre geſtias. Multa præterea metuo, quæ cum Chilone noſtro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo eſse potuiſti, ex quo te, quocunque opus erit, facillime & expeditiſſime conferas. Quod (4) ſi recipiet ille ſe, ad tempus aderis. Sin (cum multa accidere poſsunt) aliqua res eum vel impediet, vel morabitur, tu ibi eris, ubi omnia ſcire poſſis. Hoc mihi prorſus valde placet. De reliquo, ut ſæpe per literas hortatus ſum, ita velim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod tibi timendum ſit præter communem caſum civitatis: qui etſi eſt graviſſimus, tamen ita viximus, & id ætatis jam ſumus, ut omnia, quæ non noſtra culpa nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes valent, ſummaque pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura ut valeas, & te iſtinc ne temere commoveas.

(2) *Non quantimvis*) Hoc ſenſu: Præter pericula & moleſtias quæ vitiaris, commodum illud non parvum habendum eſt, ſed tale ut magnifaciendum ſit, ſubito cum certi aliquid audieris te iſtinc poſſe proficiſci. *Victor.*

(3) *Adventibus*) Ita Victorius, ex quo Grævius. Vulgo *advenientibus*.

(4) *Si recipiet ille ſe*) Si Cæſar ex Hiſpania redibit. Hæc verba nondum Hiſpanienſe bellum eſſe confectum demonſtrant: quod e ſequenti etiam epiſtola intelligitur. *Manutius.*

CICERO TORANIO S.

XXI. ETSI, cum hæc ad te ſcribebam, aut appropinquare exitus hujus calamitoſiſſimi (1) belli, aut jam aliquid actum, & confectum videbatur, tamen quotidie (2) commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuiſse aſsenſorem, & me tibi: ſoloſque nos vidiſse, quantum eſset in eo bello mali, in quo, ſpe pacis excluſa, ipſa victoria futura eſset acerbiſſima, quæ aut interitum allatura eſset, ſi victus eſſes, aut (3) ſi viciſses, ſervitutem. Itaque ego, quem tum fortes illi viri & ſapientes, Domitii & Lentuli, timidum eſse dicebant (eram plane: timebam enim, ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus ſum. Cum aliquid videbatur caveri poſse, tum id

ARG. Toranium conſolatur ex ſuo exemplo, qui, cum antea idem quod ille ſentiret, nihilque proficeret etiam rectis conſiliis; moderate nunc ferat quæ acciderant, oſtendens, quantum levamen ſit, recte vereque ſenſiſſe: monetque, ut nihil de rebus ſuis, præterquam quod commune eſt, timeat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Belli*) Quod gerebatur iu Hiſpania.

(2) *Commemorabam*) Aliis, an ſibi? ſibi potius, & cogitatione, non voce. Quaſi dixerit: memoria repetebam, in memoriam redigebam. *Manutius.*

(3) *Si viciſſes, ſervitutem*) Injuſtos dominos eramus habituri, Pompejum & paucos, quos ille audiebat: quamquam maſlem, *ſi viciſſes, interitum*, propter proſcriptiones & cædes denuntiatas a Pompejanis; *aut ſi victus eſſes, ſervitutem*, nempe ſub Cæſare, quod evenit. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

id negligi dolebam. Nunc vero, everſis omnibus rebus, cum conſilio profici nihil poſſit, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderate; præſertim cum omnium rerum mors ſit extremum: & mihi ſim conſcius, me, quoad licuerit, dignitati reipublicæ conſuluiſse: &, hac amiſſa, (4) ſalutem retinere voluiſse. Hæc ſcripſi, non ut de me ipſe dicerem, ſed ut tu, qui conjunctiſsima fuiſti mecum & ſententia, & voluntate, eadem cogitares. Magna enim conſolatio eſt, cum recordare, etiam ſi ſecus acciderit, te tamen recte vereque ſenſiſſe. Atque utinam liceat aliquando aliquo reipublicæ ſtatu nos frui, inter noſque conferre ſollicitudines noſtras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De tuis rebus nihil eſſe quod timeas, præter univerſæ reipublicæ interitum, tibi confirmo. De me autem ſic velim judices, quantum ego poſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſque tuis ſummo cum ſtudio præſto ſemper futurum. Vale.

(4) *Salutem*) Ipſius reip. cujus antea dignitas, bello autem civili ſalus etiam concidit. Significat illud tempus, cum accipiendas, quas tulit Cæſar, conditiones cenſuit; ne reip. ſalus, quando jam dignitas amiſſa erat, in diſcrimen adduceretur. *Man.*

CICERO DOMITIO.

XXII. NON ea res me deterruit, quo minus, poſtea quam in Italiam veniſti, literas ad te mitterem, quod tu ad me nullas miſeras: ſed quia nec quid tibi pollicerer, ipſe egens rebus omnibus, nec quid ſuaderem, cum mihimet ipſi conſilium deeſſet, nec quid conſolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quanquam nihilo meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multo deſperatiora; tamen inanes eſſe meas literas, quam nullas, malui. Ego ſi te intelligerem (1) plus conatum eſse ſuſcipere reipublicæ cauſa muneris, quam quantum præſtare potuiſses, tamen, quibuſcunque rebus poſsem, ad eam conditionem te vivendi, quæ daretur, quæque eſset, hortarer. Sed cum conſilii tui bene fortiterque ſuſcepti, eum tibi finem ſtatueris, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſset; oro, obteſtorque te pro vetere noſtra conjunctione ac neceſſitudine, proque ſumma mea in te benevolentia, & tua in me pari, te ut nobis, (2) parenti, conjungi, tuiſque omnibus, quibus es, fuiſtique ſemper cariſſimus, ſalvum conſerves, incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, conſulas; quæ didiciſti, quæque ab adole-

ARG. Cn. Domitium, L. F. qui poſt pugnam in Theſſalia ab armis receſserat, ſerius tamen quam Cicero, ſpe veniæ impetrandæ, & venerat in Italiam; orat, ut cum reip. tam ſatisfecerit, incolumitati ſuæ conſulat, & amicorum deſiderium, quos belli caſus eripuerat, æquo, ſaltem forti ferat animo, *Anno* U. C. 707.

(1) *Plus conatum eſſe*) Plus conatus eſset muneris ſuſcipere reipubl. cauſa, quam præſtare poſset, ſi poſt pugnam Pharſalicam bellum cum aliis renovare voluiſset, Quod non fecit, deſperata victoria. *Manut.*

(2) *Parenti*) Porciæ, M. Catonis ſorori.

Digitized by Google

leſcentia pulcherrime a ſapientiſsimis viris tradita , memoria & ſcientia comprehendiſti, his hoc tempore utare: quos conjunctos ſumma benevolentia plurimiſque officiis amiſiſti, eorum deſiderium ſi non æquo animo, at forti feras . Ego quid poſſim neſcio, vel potius me parum poſſe ſentio : illud tamen tibi polliceor , me, quæcunque ſaluti dignitatique tuæ conducere arbitrabor , tanto ſtudio eſse facturum , quanto ſemper tu & ſtudio, & officio in meis rebus fuiſti . Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam fœminam, tuique amantiſsimam, detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te velle intellexero . Sin autem tu minus ſcripſeris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſse arbitrabor, ſummo ſtudio, diligenterque curabo. Vale.

EPISTOLARUM AD FAMILIARES

LIBER VII.

M. CICERO M. (1) MARIO S. D.

I. SI te dolor (2) aliqui corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires, fortunæ magis tribuo, quam ſapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxiſti, & cum per valetudinem poſſes, venire tamen noluiſti; utrumque lætor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo valuiſſe, cum ea, quæ ſine cauſa mirantur alii, neglexeris: modo ut tibi conſtiterit fructus otii tui, quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum eſſes in iſta amœnitate pene ſolus relictus. Neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi (3) Stabianum

ARGUMENTUM. Ludos deſcribit a Pompejo ſecundo conſulatu editos, quos quod Marius abſens non ſpectaverit, eidem gratulatur. Se quoque hujus generis vanitatibus non capi, & inter ludos Caninii cauſam egiſſe narrat, cujus occaſione dimiſſionem ſibi ex foro optat, ut libere poſſit in villis & cum Mario vivere. *Anno* U. C. 698.

(1) *Mario*) Arpinati: quod illa indicant verba: *Cum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis*. *Marium Gratidium* nonnulli vocant, ut ſit Gratidius ille, qui legatus fuit Q. Ciceronis. Quod falſum puto. Non enim & Mariæ gentis & Gratidiæ idem poteſt eſſe. Aut igitur non is eſt: aut, ſi eſt, *Marius Gratidianus* appellari debet: ut epiſt. 1. lib. I. ad Q. Fr. *Manut.*

(2) *Aliqui*) Pro *aliquis*: ἀρχαϊκῶς.

(3) *Stabianum*) Plinius lib. III. cap. 5. „In Campano, *inquit*, agro Stabiæ oppi-„dum

num (4) perforaſti, & patefeciſti (5) Sejanum, per eos dies matutina tempora lectiunculis conſumpſeris: cum illi interea, qui te iſtic reliquerunt, ſpectarent communes mimos (6) ſemiſomni. Reliquas verò partes diei tu conſumebas his delectationibus, quas tibi ipſe ad arbitrium tuum compararas: nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet Sp. (7) Mæcius probaviſſet. Omnino, ſi quæris, ludi apparatiſſimi, ſed non tui ſtomachi. Conjecturam enim facio de meo. Nam primum (8) honoris cauſa in ſcenam redierant ii, quos ego honoris cauſa de ſcena deceſſiſſe arbitrabar. Deliciæ vero tuæ noſter Æſopus ejuſmodi fuit, ut ei deſinere per omnes homines liceret. Is jurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, (9) *Si ſciens fallo*. Quid tibi ego alia narrem? noſti enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito quin animo æquiſſimo carueris. Quid enim delectationis habent (10) ſexcenti muli in Clytæmneſtra? aut (11) in Equo Trojano (12) craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus & equitatus (13) in aliqua pugna? quæ

„ dum fuere uſque ad Cn. Pompejum & L. „ Catonem coſſ. pridie Kal. Maji: quo die „ L. Sylla legatus bello ſociali id delevit: „ quod nunc in villam abiit. *Man.*

(4) *Perforaſti*) Proſpectum in Stabianum agrum aperuiſti. *Idem*.

(5) *Sejanum*) Nomen vicini prædii, ſed unde ſit, incertum. Mire etiam in nomine libri variant. *Cellar.*

(6) *Semiſomni*) Vel quia nihil novum ſpectarent: vel etiam, quia matutino tempore. Nam verbum *interea*, ad matutina referri tempora ſatis conſtat. Ut eos dicat matutina tempora ſpectandis communibus mimis conſumpſiſſe, quæ Marius multo & ſapientius & jucundius legendo traducebat. *Manut.*

(7) *Mæcius*) Qui poemata a mimis in ſcena recitanda prius judicabat. Eſt enim hic, ut opinor, Sp. Mæcius Tarpa, de quo Horatius in epiſtola ad Piſones: *Si quid tamen olim ſcripſeris, in Mæci deſcendat judicis aures, Et patris, & noſtras*. Quo loco inquit Porphyrio: *Mæcius perdiligens carminum fuit æſtimator.* Idem.

(8) *Honoris cauſa*) Ut ludos Pompeji honorarent, mimi veteres in ſcenam redierant, qui antea, ne quid ætatis vitio peccarent, in ſcena agere deſierant. In his Galeria Copiola Embollaria ſignificatur, de qua Plinius lib. VII. cap. 48. „ Reducta eſt, *inquit*, in „ ſcenam, C. Poppæo, Q. Sulpicio coſſ. lu„ dis pro ſalute divi Auguſti votivis, an„ num CIV. agens: quæ producta fuerat ti„ rocinio a M. Pomponio ædili pl. C. Ma„ rio, Cn. Carbone coſſ. annos XCI. & a „ Magno Pompejo, magni theatri dedicatio„ ne, anus pro miraculo reducta. *Idem*.

(9) *Si ſciens fallo*) Hoc enim erat carmen jurantis per Jovem lapidem. *Corrad.*

(10) *Sexcenti*) Numerus finitus pro infinito. *Muli*: Troica præda onuſti. Nam in Clytæmneſtra, Attii Poetæ tragœdia, ut ex Nonio cognoſcitur, reditus oſtendebatur Agamemnonis in patriam ab exciſa Troja. *Manut.*

(11) *In Equo Trojano*) Tragœdia Livii Andronici. Nominatur & epiſt. 16. Lib. VII. *Id.*

(12) *Craterarum*) Quid crateræ in equo Trojano? Forte ut heroes Achivi in iſto carcere lætius ſe iis invitarent, aut, ne capta Troja, cum diis eſſet libandum, crateras deſiderarent? Nugæ. Præterea equus Trojanus nulla præda fuit onuſtus. Joſephus Scaliger legi volebat *arcerarum*; quod laudat Lambinus. Sed quis credat currus equo fuiſſe incluſos? Prim. Græv. *creterarum*, Amſtelod. *createrarum*. Lege, *cetratum*. Cetræ ſunt clypei exſecti ex corio elephantino, quibus variæ gentes utebantur. Hiſpani præcipue & Afri, aliique. Hinc *cetratæ cohortes* apud Cæſ. cetris armatæ. Hæ *cetræ* quoniam tum temporis raræ erant Romæ, tantam vim earum ſecum advexit Pompejus, ut omnes ex equo Trojano Livii Andronici prodeuntes tali clypeo fuerint inſtructi, quod magnificentiam fabulæ auxit. Hæc mea de hoc loco eſt ſententia, quam ſpero doctis & acutis viris me probaturum. *Græv.*

(13) *In aliqua pugna?*) Pro *aliqua* videtur legendum *Iliaca*, vel *Attica*, vel aliquid tale, ut recte Anton. Auguſtinus conjecit. *Urſin.*

Digitized by Google

quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent. Quod ſi tu per eos dies operam dediſti (14) Protogeni tuo, dummodo is tibi quidvis potius, quam orationes meas legerit; næ tu haud paulo plus, quam quiſquam noſtrum, delectationis habuiſti. Non enim te puto (15) Græcos, aut Oſcos ludos deſideraſſe: præſertim cum Oſcos ludos (16) vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis: Græcos ita non ames, ut ne (17) ad villam quidem tuam via Græca ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem deſiderare, qui gladiatores contempſeris? in quibus ipſe Pompejus confitetur ſe & (18) operam & oleum perdidiſſe. Reliquæ ſunt venationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat: ſed quæ poteſt (19) homini eſſe polito delectatio, cum aut homo imbecillus a valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſverberatur? Quæ tamen, ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti: neque nos, qui hæc ſpectavimus, quidquam novi vidimus. Extremus (20) elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla extitit. Quin etiam (21) miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejuſmodi, eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His ego tamen diebus, (22) ludis ſce-

(14) *Protogeni*) Anagnoſtæ, ſive lectori.

(15) *Græcos aut Oſcos*) Nam hos quoque Pompejus dedit ſua quoſque lingua. Similiter Brutus prætor XVI. Att. 5. *commiſſione Græcorum frequentiam non fuiſſe*. Sueton. Oct. 45. *nullique Græco certamini interfuit quo non &c.* Sueton. Jul. 39. *Ludos regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones.* Oſci vetus gens Campaniæ, & vicinæ regionis. Tacit. IV. An. 14. *Oſcum quondam ludicrum leviſſima apud vulgum oblectationis: quas alioquin Atellanas vocant.* Liv. VII. 2. & *Atellanum exodium* Sueton. Tib. 45. Cal. 27. Galb. 13. *Gronov.*

(16) *Vel in ſenatu noſtro*) Arpini (unde ortus erat Cicero, & ab inimicis *municeps Arpinas* vocabatur) inter decuriones ubi erant reliquiæ Oſcorum: non quod in Senatu agerentur fabulæ, ſed quia ei conſilio interveniebant Oſci, hoc eſt, Oſcorum poſteritas, (homines in veterum Oſcorum ſedibus habitantes). Ipſam eorum conſultationem de rebus non magnis *ludos* vocat. *Id.*

(17) *Ad villam quidem tuam via Græca*) Jocus elegans. Erat ibi viæ publicæ pars, quæ vocabatur via Græca, octo ſtadiorum, quam Hercules muniiſſe credebatur. Eam vitabat Marius, quod quacunque de cauſa parum commoda eſſet. Id calumniatur lepide Cicero, quaſi id faceret odio Græcorum. *Idem.*

(18) *Operam & oleum*) Laborem & ſumptum. Oleo enim ungebantur athletarum corpora. Id primo dictum in una re, de athletis ſcilicet, qui labore & ſumptu exercitati mox interdum parum probarentur; deinde ad omnia ſimilia translatum eſt, in quibus & operæ & ſumptus jacturam factam eſſe conſtaret. Plautus in Pœn. *Et oleum & operam perdidi.* Manut.

(19) *Homini ... polito*) Mediceus ſane liber, & Petrarchæ manu (ut putant) ſcriptus, hanc lectionem retinet, quæ non video cur rejici debeat: eſt enim elegans & huic loco valde accommodata. Tantæ autem hi apud me auctoritatis ſunt, &, niſi fallor, apud alios propter fidelitatem erant, ut teſtimonio duorum illorum magis credam, quam reliquorum omnium. *Victor. Politico*, mavult Manutius: *ſed*, opinor, non ita bene. *Olivetus.*

(20) *Elephantorum*) Quos XX. ut Plinius ait, vel, ut Dio, XVIII. Pompejus in Circo dedit. *Manut.*

(21) *Miſericordia quædam*) *Quædam*, dixit, quia proprie miſeremur noſtri ſimilium non brutorum. Cauſam hujus miſericordiæ Plinius exponit his verbis lib. VIII. cap. 7.
„ Amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicavere, quadam ſeſe lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens univerſus conſurgeret, diraſque Pompejo, quas ille mox luit, imprecaretur". Eadem fere Dio. Plutarchus hanc rem breviter attigit. *Idem.*

(22) *Ludis ſcenicis*) Vereor ne duæ illæ di-

Digitized by Google

ſcenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi me pene in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod ſi tam facilem populum haberem, quam Æſopus habuit, libenter mehercule artem deſinerem; tecumque, & cum ſimilibus noſtri viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & ætas & ambitio me hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere; tum vero hoc tempore vita nulla eſt. Neque enim fructum ullum laboris ex his expecto: & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti ſunt, defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo; teque & iſtam rationem otii tui & laudo vehementer, & probo; quodque nos minus interviſis, hoc fero animo æquiore, quod, ſi Romæ eſſes, tamen neque nos lepore tuo, neque te (ſi quis eſt in me) meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas: quibus ſi me relaxaro, (nam ut plane (23) exſolvam, non poſtulo) te ipſum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid ſit humaniter vivere. Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut facis, ut noſtras villas obire, & mecum ſimul lecticula concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripſi, quam ſoleo, non otii abundantia, ſed amoris erga te, quod me quadam epiſtola ſubinvitaras, ſi memoria tenes, ut ad te aliquid hujuſmodi ſcriberem, quo minus te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo: ſin minus, hoc me tamen conſolor, quod poſthac ad ludos venies, noſque viſes, neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

dictiones *ludis ſcenicis* vacent, & Ciceronis non ſint, ſed declaratio quondam fuerint prioris illius partis, quæ poſtea ab imperitis librariis temere huc inculcata ſit. *Victor.*

(23) *Exſolvam*) Non omnino occupationibus expediri, ſed impediri minus vult. Plus enim, *Exſolvere*, quam *Relaxare*; contraria vero, *Relaxare*, & *Adſtringere*, ut epiſt. 6. ad Att. lib. XVI. *Pater, quidquid ego adſtrinxi, relaxat.* Manut.

M. T. C. M. MARIO S. D.

II. MANDATUM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus, ei mandaſti potiſſimum, cui expediret, illud venire quam plurimo. Sed eo vidiſti multum, quod præfiniſti, quo ne pluris emerem. Quod ſi mihi permiſiſſes, qui meus amor in te eſt, confeciſſem cum cohæredibus. Nunc, cum tuum pretium novi, (1) licitatorem potius apponam, quam

ARG. Emptionis negotium, ſibi mandatum, poſt jocos, (nam & ipſe inter heredes bonorum erat, quæ emi volebat Marius) diligenter ſe curaturum dicit. Deinde reſpondet gratulationi de Planco Burſa, qui, Cicerone accuſante, damnatus fuerat, quo judicio quantum lætetur, ſignificat, & Marium quoque gaudere jubet. *Anno U. C. 701.*

(1) *Licitatorem*) Subornabo (jocatur) qui licitando pretium extendat, ne vilius vendatur. *Cellar.*

Digitized by Google

quam illud minoris veneat. Sed de joco ſatis eſt. Tuum negotium agam, ſicuti debeo, diligenter. (2) De Burſa te gaudere certo ſcio: ſed nimis verecunde mihi gratularis. Putas enim, ut ſcribis, propter hominis ſordes minus me magnam illam lætitiam putare. Credas mihi velim, magis me judicio hoc, quam morte (3) inimici, lætatum. Primum enim judicio malo, quam gladio; deinde gloria potius amici, (4) quam calamitate. In primiſque me delectavit, tantum ſtudium bonorum in me extitiſſe contra incredibilem contentionem (5) clariſſimi & potentiſſimi viri. Poſtremo, vix veriſimile fortaſſe videatur, oderam multo pejus hunc, quam illum ipſum Clodium. Illum enim oppugnaram, hunc defenderam: & ille, cum omnis reſpublica in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectavit: nec ſua ſponte, ſed eorum auxilio, qui, me ſtante, ſtare non poterant: hic ſimiolus, animi cauſa, me, in quem inveheretur, delegerat: perſuaſeratque nonnullis invidis meis, ſe in me (6) emiſſarium ſemper fore. Quamobrem valde jubeo gaudere te. Magna res geſta eſt. Nunquam ulli fortiores cives fuerunt, quam qui auſi ſunt eum contra tantas opes ejus, a quo ipſi lecti judices erant, condemnare. Quod feciſſent nunquam, niſi iis dolori meus fuiſſet dolor. Nos hic in multitudine, & celebritate judiciorum, & novis legibus ita diſtinemur, ut quotidie vota faciamus (7) ne intercaletur, ut quam primum te videre poſſimus.

(2) *De Burſa*) Hic eſt T. Munatius Plancus Burſa, frater L. Planci oratoris, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolæ lib. X. Tribunus pl. anno proximo acerbiſſimis concionibus in invidiam rapere Milonem Ciceronemque conatus erat: eoque incitante plebs curiam incenderat. Quo crimine anno ſequenti, ſtatim poſt depoſitum magiſtratum, lege Pompeja de vi damnatus eſt. Epiſt. 1. lib. VIII. & Plutarchus in Pompejo & Catone, Dio lib. XL. & Pedianus. Reſtitutus a Cæſare poſt victum Pompejum. Qua de re Phil. 13. *Manut.*

(3) *Inimici*) Clodii. *Idem.*

(4) *Quem calamitate*) Non tanti mihi eſt inimicorum exitium, ut eos perditos velim cum amicorum calamitate. Quod accidit in Clodio. Eum enim occidit Milo, & eo crimine calamitatem ſubiit exilii. *Manut.*

(5) *Clariſſimi*) Pompeji. *Idem.*

(6) *Emiſſarium*) Qui meorum invidorum arbitrio & voluntate in me emitteretur, ſimilitudine locorum, quibus, cum volumus, aqua emittitur. Epiſt. 18. lib. XVI. *Idem.*

(7) *Ne intercaletur*) Ne dierum interpoſitione tempus protrahatur. Indicat hic locus, pontifices intercalare ſolitos arbitratu ſuo. Nam ſi annus hic eſſet intercalaris ex inſtituto Numæ, fruſtra Cicero vota faceret, ne intercalaretur. Metuebat igitur, ne intercalaretur extra ordinem. *Idem.*

M. CICERO M. MARIO S. D.

III. PERSÆPE mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, (& ut video) verſabimur, ſolet in mentem venire

ARG. Ut diſceſſum ſuum civili bello poſt pugnam Pharſalicam excuſaret, quem vituperatores reprehendebant; totam cauſam belli recenſet, ut appareat, quibus adductus rationibus a continuando bello abſtinuerit. Scripta poſt bellum Africanum. *Anno U. C. 707.*

Digitized by Google

nive illius temporis, quo proxime fuimus una: quin etiam ipſum diem memoria teneo. Nam a. d. III. idus Majas, Lentulo, & Marcello conſulibus, cum in Pompejanum veſperi veniſſem, tu mihi ſollicito animo præſto fuiſti. Sollicitum autem te habebat cogitatio, cum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare, ne officio deeſſem: ſi proficiſcerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidiſti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem, quid eſſet optimum factu. Pudori tamen malui, famæque cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi quo veneram. Primum neque magnas copias, neque bellicoſas: deinde, extra ducem, paucoſque præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipſo bello rapaces: deinde in oratione ita crudeles, ut ipſam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum ampliſſimorum virorum. Quid quæris? nihil boni præter cauſam. Quæ cum vidiſſem, deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cujus fueram ſemper auctor; deinde, cum ab ea ſententia Pompejus valde abhorreret, ſuadere inſtitui, ut bellum (1) duceret. Hoc interdum probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſse, niſi (2) quadam ex pugna cœpiſset ſuis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille ſummus, (3) nullus imperator fuit. (4) Signa tirone & collectitio exercitu cum legionibus robuſtiſſimis contulit. Victus turpiſſime, amiſſis etiam caſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci, nec putavi, cum integri pares non fuiſsemus, fractos ſuperiores fore. Diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, ſi te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exilio, præſertim innocenti, ubi nulla adjuncta eſt turpitudo: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. Ego cum meis, (ſi quidquam nunc cujuſquam eſt) etiam in meis eſse malui. Quæ acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quo optime vivendi conditio eſset: ſed tamen, ſi eſset aliqua forma reipublicæ, tanquam in patria ut eſsem: ſi nulla, tanquam in exilio. Mortem mihi cur conſciſcerem, cauſa nulla viſa eſt; cur optarem, multæ cauſæ. Vetus eſt enim, *Ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere*. Sed tamen vacare culpa magnum eſt ſolatium; præſertim cum ha-

(1) *Duceret*) Lente gereret, præliorum aleæ non committeret. *Cellar.*

(2) *Quadam ex pugna*) Ad Dyrrhachium facta, in qua Pompejus ipſe Imperator fuit appellatus. *Corrad.*

(3) *Nullus imperator*) Quia negligebat victoria uti, nec territum Cæſaris exercitum extemplo perſequebatur. *Cellar.*

(4) *Signa contulit*) In Theſſalia ad Pharſalum. *Corrad.*

Digitized by Google

habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & (5) maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſius, & tibi moleſtus fui, quod te cum mei, tum reipublicæ cognovi amantiſſimum. Notum tibi omne meum conſilium eſſe volui, ut primum ſcires, me nunquam voluiſſe plus quemquam poſſe, quam univerſam rempublicam: poſtea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem: amiſſo exercitu, & eo duce, in quo ſpes fuerat uno, me voluiſſe etiam (6) reliquis omnibus; poſtquam non potuerim, mihi ipſi finem feciſſe belli. Nunc autem, ſi hæc civitas eſt, civem eſſe me; ſi non, exulem eſſe non incommodiore loco, quam ſi Rhodum, aut Mitylenas contuliſſem. Hæc tecum coram malueram, ſed quia longius fiebat, volui per literas eadem: ut haberes quid diceres, ſi quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim, qui, cum meus interitus nihil fuerit reipublicæ profuturus, criminis loco putent eſſe, quod vivam. Quibus ego certo ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui ſi me audiſſent, quamvis iniqua pace, honeſte tamen viverent. Armis enim inferiores, non cauſa fuiſſent. Habes epiſtolam verboſiorem fortaſſe, quam velles: quod tibi ita videri putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego, ſi quæ volo expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo. Vale.

(5) *Maximarum*) Ita Vict. Man. Lamb. Sed Gruterus, ex quo deinde Grævius, & Cellarius, *maximum*. Neque tamen dicunt cur prius illud mutaverint. Si conjectura tantum, minus placet. *Olivetus*.

(6) *Reliquis omnibus*. Scilicet finem belli feciſſe, non tantum mihi. Cicero enim poſt Pharſalicam cladem ſuaſit omnibus, ut tempori ſervirent, neque repararent bellum. *Cellarius*.

M. T. C. M. MARIO S. D.

IV. ANTE diem IX. Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel noſtro potius. In Pompejanum ſtatim cogito. Sed faciam ante te certiorem. Te cum ſemper valere cupio, tum certe (1) dum hic ſumus. Quare (2) ſi quod conſtitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur, ut valeas: & me hoc biduo aut triduo expecta.

C I-

ARG. Præmonet Marium de adventu ſuo in Pompejanum. *Anno* U. C. 707.

(1) *Dum hic ſumus*) Quidam addunt: *Vides enim quanto poſt una futuri ſimus*; quæ neque in melioribus membranis leguntur, neque cum cæteris cohærent. *Cellar.*

(2) *Si quod conſtitutum*) Bene J. F. Gronovius eos refellit, qui *conſtitutum cum podagra* putant eſſe propoſitum de podagra curanda. Qui enim cupit aliquem valere, quomodo auctor eſt illi in morbo curationis differendæ? Jocatur hic ſuo more Cicero. Habere conſtitutum cum aliquo, eſt condixiſſe, vel, ut vulgo loquuntur, *aſſignaſſe* locum & diem conveniendi. Conſtitutum, inquit Manutius, eſt verbum juris. *Anonym.*

Digitized by Google

CICERO CÆSARI IMPER. S. D.

V. VIDE, quam mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum, non modo *in* his rebus, quæ ad me ipſum, ſed etiam in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, (1) quocunque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus ſtudiis, & beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerem. Sed poſtea quam & Pompeji *(2)* commoratio diuturnior erat, quam putaram, & mea quædam tibi non ignota (3) dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certe tardare, vide, quid mihi ſumpſerim. Cœpi velle, ea Trebatium expectare a te, quæ ſperaſſet a me. Neque mehercule minus ei prolixe de tua voluntate promiſi, quam eram ſolitus de mea polliceri. Caſus vero mirificus quidam intervenit, quaſi vel teſtis opinionis meæ, vel ſponſor humanitatis tuæ. Nam cum de hoc ipſo Trebatio cum (4) Balbo noſtro loquerer accuratius domi meæ, literæ mihi dantur a te; quibus in extremis ſcriptum erat, M. Orfium, *quem mihi commendas*, *vel regem Galliæ faciam*, (5) *vel hunc Leptæ delega*. *Si vis tu*, *ad me alium mitte*, *quem ornem*. Suſtulimus manus & ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quod non fortuitum, ſed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio mea ſponte, poſt autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæſar, ſic velim omni tua comitate complectare, ut omnia, quæ per me poſſis adduci ut in meos conferri velis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine hæc ſpondeo non illo vetere verbo meo, quod, cum ad te *(6)* de Milone ſcripſiſſem, jure luſiſti: ſed more Ro-

---

ARG. C. Trebatium Teſtam, juriſconſultum, familiarem ſuum, Cæſari Galliarum proconſuli diligentiſſime commendat. *Anno* U. C. 699.

(1) *Quocunque exirem*) Tanquam legatus Pompeji, in Hiſpaniam forſan: quod hinc interpretes eliciunt. Adde hujus libri epiſt. 17. *Cellar.* Vide item epiſt. 14. lib. II. ad Q. Fr.

(2) *Commoratio*) Ad urbem. Nunquam enim Pompejus ivit in provinciam: quæ belli civilis origo fuit. Epiſt. 6. lib. VI. *Eundum in Hiſpania cenſui. Quod ſi feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet.* Manut.

(3) *Dubitatio*) Verebatur, ne Clodius abſenti negotium faceſſeret. Eadem legatio ſignificatur epiſt. ult. lib. V. ad Att. & ep. 1. lib. III. ad Q. Fr. *Idem*.

(4) *Balbo*) Hic eſt L. Cornelius Balbus, Gaditanus, Cæſaris & Ciceronis amiciſſimus, pro quo extat oratio. *Manut.*

(5) *Vel hunc Lepta delega*) Vereor ſane, ne in his verbis mendum ſit: nihil tamen auſim immutare. *Victorius*. *Lepta delega* bono ſenſu mihi ſcriptum videtur, ut dicat jocans, tam divitem fore propediem eum hominem ipſum, ut creditori ſuo Leptæ Cicero qui ſolvat delegare poſſit: id enim eſt delegatione ſolvere. Nam is qui tua cauſa a me ditatus fuerit, tibi debebit, ut tuum æs alienum ſolvere debeat; aut dicit, niſi hoc faciam, eum delega & commenda non mihi Imperatori, ſed Leptæ. *Turneb.* Ego nulla propemodum licentia ſcribo: *vel Leptide Legatum*. Cum enim Leptis non nobiliſſima tantum omnium eo tempore Africæ urbium, ſed & colonia Julia fuerit, credibile eſt Cæſarem eam potiſſimum delegiſſe, in qua ejus regionis præfecti ſedem atque domicilium ſuum collocarent. *J. Rutgerſius*. Var. Lect. I. 5.

(6) *De Milone*) Hoc anno P. Clodium nondum occiderat Milo. Qua porro in cauſa eum Cæſari Cicero commendaverit, ſuſpicari difficile eſt. *Manut.*

Digitized by Google

Romano, quo modo homines non inepti loquuntur: probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem eſſe neminem. Accedit etiam, (7) quod familiam ducit, in jure civili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. Huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benevolentiam tuam & liberalitatem peto: neque impedio, quo minus, ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes gloriolæ inſignibus. Totum denique hominem tibi ita trado de manu (ut ajunt) in manum tuam iſtam, & victoria & fide præſtantem. Simus enim (8) putidiuſculi, quam per te vix licet: verum, ut video, licebit. Cura, ut valeas, & me, ut amas, ama.

(7) *Quod familiam ducit*) Id eſt, quæ in ejus laudibus ita prima ſunt, ut quaſi familiam ducere & excellere videantur. Translatio ab iis, qui cæteros ducunt, quia poteſtate, aut honore, ſcientiave antecellunt. *Idem*.

(8) *Putidiuſculi*) Excuſat ſe, quod in Trebatio commendando plura verba conſumpſerit, quam Cæſaris humanitas patiatur. *Putidum* appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi poſſit, ut de Orat. lib. III. *Nolo exprimi literas putidius, nolo obſcurari diligentius*. Vidi ſcriptum in quibuſdam antiquis libris, *Blandiuſculi*: ſed in pleriſque *Putidiuſculi*: quod magis probo. Et fortaſſe, *Blandiuſculi*, gloſſema fuit. *Man*. Alii, *impudentiuſculi*. Gebhard.

CICERO TREBATIO S. D.

VI. IN omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem, aut ad Balbum mitto, legitima quædam eſt acceſſio commendationis tuæ, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo inſigni indicio meæ erga te benevolentiæ. Tu modo ineptias iſtas, & deſideria urbis & urbanitatis depone: & quo conſilio profectus es, id aſſiduitate & virtute conſequere. Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignoverunt (1) Medeæ, (2) *quæ Corinthum arcem altam* (3) *habebant matronæ opulentæ*, *optimates*: quibus (4) illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illæ verterent, quod abeſſet a patria. *Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam, patria procul. Multi, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt improbati*. Quo in numero tu certe fuiſſes, niſi te extruſiſſemus. Sed plura ſcribemus alias. Tu qui cæteris ca-

ARG. Trebatium deſiderium urbis impatienter ferentem, hortatur ut maneat in provincia, laboretque, ut conſequatur, cujus cauſa profectus fuerat. *Anno* U. C. 699.

(1) *Medea*) Medeam cum viro ſuo Jaſone Corinthum exulem deveniſſe demonſtrat hic locus; & ex ipſa, quæ extat, Euripidis tragœdia cognoſcitur. *Manut*.

(2) *Qua Corinthum*) Nemo non videt poetæ cujuſdam verba eſſe, & quia *Medea* mentio infertur, ex Ennii Medea deprompta eſſe. Victorius, Muretus, Manutius ex iis demum verbis, *Nam multi ſuam rem*, incipiunt verſus inveſtigare ac metiri, ſed aliter atque aliter ſinguli. *Cellar*.

(3) *Habebant*) Pro *habitabant*. Plautus in Bacchidibus: *Quis iſthic habet?* Manut.

(4) *Illa manibus gypſatiſſimis*) Illa, ut perſona Comica, manibus gypſo, ut candidiores eſſent, illitis gubernans vocem, ut ait Petron. cap. 127. *J. F. Gronov*. Sam. Petitus, in comment. ad Leges Atticas, vult mendum eſſe in *manibus*, pro quibus, ductu Pollucis IV. 15. primus ille legit, *III. anibus*: ut ſenſus ſit, in Medea Euripidis Corinthiacas matronas opulentas & primarias fuiſſe, quibus *tribus anibus gypſatiſſimis*, id eſt, canis non ſolum, ſed & albo colore candentibus, Medea perſuaſerit, non eſſe ſibi vitio vertendum, quod abſit a patria.

Digitized by Google

vere didiciſti, (5) in Britannia ne ab (6) eſſedariis decipiaris, caveto: & , quando Medeam agere cœpi, illud ſemper memento, (7) *Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe non quit, nequidquam ſapit*. Cura ut valeas.

(5) *In Britannia*) Iviſſe Trebatium, vel iturum cum Cæſare in Britanniam, Cicero arbitrabatur. Non iviſſe conſtat ex epiſt. 10. & 14. hujus libri. *Manut.*

(6) *Eſſedariis*) Militibus Britannicis, ex eſſedis pugnantibus. *Corrad.*

(7) *Qui ipſe*) Carmen Euripid. vide in ep. 15. lib. XIII. unde hoc Ennius tranſtulit. *Idem.*

CICERO TREBATIO.

VII. EGO te commendare non deſiſto; ſed quid proficiam, ex te ſcire cupio. Spem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentiſſime & ſæpiſſime ſcribo. Illud ſoleo mirari, non me toties accipere tuas literas, quoties a Quinto mihi fratre afferuntur. In Britannia nihil eſſe audio, neque auri, neque argenti. Id ſi ita eſt, eſſedum aliquod ſuadeo capias, & ad nos quam primum recurras. Sin autem ſine Britannia tamen aſſequi, quod volumus, poſſumus; perfice ut ſis in familiaribus Cæſaris. Multum te in eo frater adjuvabit meus, multum Balbus: ſed, mihi crede, tuus pudor & labor plurimum. Imperatorem liberaliſſimum, ætatem opportuniſſimam, commendationem certe ſingularem habes: ut tibi unum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare. Vale.

ARG. Studium ſuum in commendando ſignificat, monet ut Cæſari operam det, ab eoque expectet omnia. *Anno* U. C. 699.

CICERO TREBATIO.

VIII. SCRIPSIT ad me Cæſar perhumaniter, nondum te ſibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes ſuas, ſed certe fore: cui quidem ego reſcripſi, quam mihi gratum eſſet futurum, ſi quam plurimum in te ſtudii, officii, liberalitatis ſuæ contuliſſet. Sed ex tuis literis cognovi præproperam quandam feſtinationem tuam, & ſimul ſum admiratus, cur (1) tribunatus commoda, dempto præſertim labore militiæ, contempſeris. Querar cum (2) Vacerra & Manilio: nam Cornelio (3) nihil audeo di-

ARG. Ex Cæſaris literis & ſua reſponſione narrat; & modeſte reprehendit Trebatium, quod tribunatum recuſaverit. *Anno* U. C. 699.

(1) *Tribunatus*) Militum: quem Cæſar honorem, cum vacatione militarium onerum, Trebatio detulerat. Eſt autem, ut diximus jam, in caſtris prima dignitas conſulis, altera legatorum, tertia tribunorum militum, quarta præfectorum equeſtrium turmarum, quinta centurionum, deinceps minorum ordinum. *Manut.*

(2) *Vacerra*) Cognomen eſt Romanæ familiæ. Accuſabo te, inquit, apud amicos tuos. Videntur fuiſſe juriſconſulti, Vacerra, Manilius, Cornelius: ut infra cognoſcitur epiſt. 9. *Idem.*

(3) *Nihil audeo dicere*) Ne magiſtrum offen-

Digitized by Google

dicere, cujus tu periculo ſtultus es, cum te ab eo ſapere didiciſſe profiteris. Quin tu urges iſtam occaſionem & facultatem, qua melior nunquam reperietur? Quod ſcribis (4) de illo Preciano jureconſulto, ego te ei non deſino commendare. Scribit enim ipſe mihi, te ſibi gratias agere debere. De eo quid ſit, cura ut ſciam. Ego veſtras literas Britannicas expecto. Vale.

fendam, reprehenſo diſcipulo. A Cornelio jus civile Trebatius didicerat: ut, ſine præceptoris culpa, ſtultus eſſe non poſſet. Digeſt. lib. I. tit. 2. *Man.*

(4) *De illo Preciano*) Qui erat apud Cæſarem gratioſior, ut videtur, quam Trebatius; cum ipſum Trebatium ei Cicero commendet. *Idem.*

M. CICERO TREBATIO.

IX. JAMDIU ignoro, quid agas. Nihil enim ſcribis: neque ego ad te his duobus menſibus ſcripſeram: quia cum Quinto fratre meo non eras. Quo mitterem, aut cui darem, neſciebam. Cupio ſcire, quid agas, & ubi ſis hiematurus. Equidem velim cum Cæſare: ſed ad eum propter ejus (1) *occupationes* nihil ſum auſus ſcribere. Ad Balbum tamen ſcripſi. Tu deeſſe tibi noli. Serius potius ad nos, dum plenior. Quod huc properes, nihil eſt, præſertim Vacerra mortuo. Sed tibi conſilium non deeſt. Quid conſtitueris, cupio ſcire. (2) Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidem, tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius, is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebro ad cœnam invitat. Adhuc non potuit perducere: ſed mihi tamen gratum eſt. Vale.

Z 2 M. CI-

ARG. Literarum officium a Trebatio requirit; monet ne reditum in urbem præpropere cupiat. *Anno* U. C. 699.

(1) *Occupationes*) Primo ſcire debent omnes, me vocem illam *occupationes* in nullis paulo antiquioribus libris, nedum vetuſtiſſimis, legiſſe, quod mihi originem attulit ſuſpicionis. Deinde cum accuratiſſime conſideraſſem, non mihi viſa eſt ſatis digna cauſa eſſe quæ retraheret Ciceronem a ſcribendo, occupationes Cæſaris. Nam ſæpe ad eum Cicero ſcribebat, cum ille mirifice Ciceronis literis delectaretur, & ipſas omni ratione eliceret: nec ea tempeſtate ullo majore negotio impediebatur, ut cavere deberet, ne ob id illi moleſtus eſſet. Nec tamen tantum temporis in legendis amicorum literis collocatur, ut non quivis occupatiſſimus ſe ab illis de omnibus rebus certiorem fieri velit. Majus igitur quiddam eſſe putavi quod Ciceronem ab inſtituto ſuo deduceret: & ut libere omnem meam ſuſpicionem proferam, ſi aliquando conjectari datum eſt, putarim *propter ejus luctum* legendum eſſe. Conſtat enim hoc tempore Cæſaris filiam mortuam eſſe, quæ Pompejo nupta erat, Juliam ſcilicet. Dicit etiam Cic. lib. III. ep. ad Q. Fr. ſe ad Cæſarem non reſcripſiſſe *propter ejus luctum*, de obitu filiæ intelligens. *Victor.*

(2) *Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidem*) Notat hominis ignobilitatem, cujus prope certum nomen ignoretur. Propterea cum ironia ſubjunxit, *Summo genere natus*: &, *Terræ filius*: quod in obſcuriſſimi loci homines confertur. Luſit in eundem Octavium epiſt. 16. *Oro te, quis tu es?* Manut.

Digitized by Google

M. CICERO TREBATIO S. D.

X. LEGI tuas literas, ex quibus intellexi te Cæſari noſtro valde jureconſultum videri. Eſt quod gaudeas, te in iſta loca veniſſe, ubi aliquid ſapere viderere. Quod ſi in Britanniam quoque profectus eſſes, profecto nemo in illa tanta inſula peritior te fuiſſet. Verumtamen (rideamus, licet: ſum enim a te invitatus) ſubinvideo tibi, ultro te etiam arceſſitum ab eo, ad quem cæteri, non propter ſuperbiam ejus, ſed propter occupationem, adſpirare non poſſunt. Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripſiſti de tuis rebus, quæ mehercule mihi non minori curæ ſunt, quam meæ. Valde metuo, (1) ne frigeas in hibernis: quamobrem (2) camino luculento utendum cenſeo. Idem & Mucio & Manilio placebat, præſertim qui ſagis non abundares: quanquam vos nunc iſtic (3) ſatis calere audio. Quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu (4) in re militari multo es cautior, quam in advocationibus: qui neque in Oceano natare volueris, ſtudioſiſſimus homo natandi; neque (5) ſpectare eſſedarios, quem antea (6) ne andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam ſatis jocati ſumus. Ego de te ad Cæſarem quam diligenter ſcripſerim, tute ſcis; quam ſæpe, ego. Sed mehercule jam intermiſeram, ne viderer liberaliſſimi hominis, meique amantiſſimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his literis, quas proxime dedi, putavi eſſe hominem commonendum. Id feci. Quid profecerim, facias me velim certiorem: & ſimul de toto ſtatu tuo, conſiliiſque omnibus. Scire enim cupio quid agas, quid exſpectes, quam longum iſtum tuum diſceſſum a nobis futurum putes. Sic enim tibi perſuadeas velim, unum mihi eſſe ſolatium, quare facilius poſſim pati te eſſe ſine nobis, ſi tibi eſſe id emolumento ſciam. Sin autem id non eſt, nihil duobus nobis eſt ſtultius: me, qui te non Romam attraham:

ARG. Per jocum agitat, quod ſcripſerat Trebatius, ſe Cæſari valde juriſconſultum videri: & timiditatis arguit, qui in Britanniam navigare recuſaverit: & ut de fructu commendationis ad Cæſarem, & omnibus rebus ſuis ſcribat plura, admonet. *Anno* U. C. 699.

(1) *Ne frigeas*) Ne per hiemem parum commodis tuis ſervire poſſis. *J. F. Gronov.*

(2) *Camino luculento*) Quaſi de vero frigore locutus eſſet. Sed & allegoricus ſenſus eſt: Eam hibernorum partem eligas, ubi frigus, hoc eſt, paupertatem, camino luculento, id eſt, fructibus provincialibus pellere poſſis. *Idem.*

(3) *Satis calere*) Satis habere negotii.

(4) *In re militari multo es cautior*) A præliis attingendis multo melius tibi caves, quam aliis cavere ſoles adhibitus in contractibus & teſtamentis ſignandis. Non ob inſcitiam Trebatii, ut ruſtice Manutius, ſed quia plerunque accidit, utcunque caveant Juris conſulti, tamen ne ſic quidem eſſe tutos. *Idem.*

(5) *Spectare eſſedarios*) Britannos ex eſſedis præliantes. Sed loquitur, ut de gladiatoribus eſſedariis, de quibus Lipſ. XI. Saturn. 12. *Idem.*

(6) *Ne andabatam quidem*) Qui adeo delectaris ſpectaculis amphitheatralibus & muneribus gladiatorum, ut ne Andabatis quidem, in quibus minima voluptas eſt, introductis abeſſe ſpectaculo velis. Andabatæ oculis obſutis cæci pugnabant. Unde proverbium, *Andabatarum more pugnare*, in illos, qui litigant de re, quam ambo non intelligunt. *Idem.*

Digitized by Google

ham : te, qui non huc advoles. Una mehercule noſtra, vel ſevera, vel jocoſa congreſſio pluris erit, quam (7) non modo hoſtes, ſed etiam fratres noſtri Ædui. Quare omnibus de rebus fac ut quam primum ſciam: (8) *Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.*

(7) *Non modo hoſtes*) Non dicam hoſtes: patet enim congreſſionem noſtram eſſe jucundiſſimam, hoſtes autem formidabiles, & permoleſtos; ſed ipſi Ædui, fratres noſtri, quorum conſuetudine delectamur. Ædui fratres populi R. cognita eorum fide, vocati ſunt. Tacitus lib. XI. *Primi Ædui ſenatorum in urbe jus adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* Manut. Vulgo ſcribitur *Hedui*, vel *Ædui*: ſed in nummis priorum temporum, *Edui*. Vide Plinium Harduini, noviſſimæ editionis, Tom. I. pag. 225.

(8) *Aut conſolando*) Terentii ſenarius. Heautontim. I. 1. 34.

CICERO TREBATIO.

XI. NISI ante Roma profectus eſſes, nunc eam certe relinqueres. Quis enim (1) tot interregnis jureconſultum (2) deſiderat? Ego (3) omnibus, unde petitur, hoc conſilii dederim, ut a ſingulis interregibus (4) binas advocationes poſtulent. (5) Satiſne tibi videor abs te jus civi-

ARG. Jocatur primum de interregnis: deinde ſuadet, ſi e re ſua ſit, maneat apud Cæſarem: ſin minus, Romam ſe recipiat. *Anno* U. C. 700.

(1) *Tot interregnis*) Quot interregna fuerint eo anno, facile inveniet, qui Dionem & Pedianum attente legerit. Quorum ille lib. XL. ſcripſit, eo anno, quo Calvinus & Meſſalla conſulatum geſſere, urbem ſine magiſtratibus fuiſſe per ſex menſes: Pedianus autem interregni dies non plures quinque fuiſſe tradidit. Sunt igitur hac ratione interregna XXXVI. in ſex menſibus. Duo ſunt præterea, quæ docet idem Pedianus, non omittenda, ut arbitror: unum interregem non niſi a ſenatoribus patriciis & ipſum patricium prodi ſolitum; quod & Cicero pro domo ſua dixit: alterum, ut ab eo, qui primus interrex eſſet proditus, comitia haberentur, moris non fuiſſe. *Man.*

(2) *Deſiderat*) Vere. Nam interrex jus non dicit. Ceſſat igitur opera juriſconſultorum, & juſtitium in urbe tam diu eſt, quamdiu interregnum. Hactenus Cicero vere & ſerio, reliqua jocans. *Idem.*

(3) *Omnibus, unde petitur*) Eſt propria juriſconſultorum formula. Sic appellabatur alter litigatorum, qui nimirum in jus vocatus erat in judicio privato, ſicuti is, qui in jus vocabat, dicebatur *petitor*, ſive *actor*, quoniam ab eo, cui litem intendebat, petebat, aliquid plerumque dicere aut facere oportere. Cic. pro Mur. *Quid huic tam loquaciter litigioſo reſponderet ille unde petebatur, non habebat.* Cato: *Si quid alter ab altero peteret, ſi ambo pares eſſent: ſive boni, ſive mali eſſent, quid duo res geſſiſſent; uti teſtes non intereſſent, illi, unde petitur, potius credendum eſſe.* Terent. Prolog. Eunuch. verſ. 10.

Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quam ille qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi.

Unde petitur eſt, *a quo petitur*. Cic. III. in Verr. *Ille autem, unde ablatum eſt, judicio ſuum recuperare nullo modo poſſit.* Liv. lib. V. *Unde minime quis crederet accepta calamitas.* Gronov. lib. IV. Obſ. c. 11.

(4) *Binas advocationes poſtulent*) Eſt & hoc loquendi genus ex Juriſconſultorum ſchola. Proprie enim unde petitur *poſtulare advocationem* dicebatur, cum, poſtquam petitor actionem edidiſſet, peteret a Prætore tempus deliberandi velitne ſtare judicio, an facere quod petitor poſtulabat. Hoc tempus ideo dicebatur *advocatio*, quia tum amicos ſuos convocabat, cum quibus deliberabat unde petitur, num vellt cauſam excipere ac jure experiri, nec-ne. Hi dicebantur *advocati* proprie, & tempus *advocatio*. Senec. procem. lib. IV. Controv. *Tanta illi perturbatio fuit, ut advocationem peteret.* Hinc *advocatio* pro quavis mora. Senec. Conſol. ad Marc. cap. 10. *Nihil de hodierna die promittitur: nimis magnam advocationem dedi: nihil de hora.* Et *advocare* eſt moras nectere. Plinius lib. V. epiſt. 8. *Ideoque interim veniam, ne a forenſibus verbis recedam, advocandi peto*: hoc eſt moras nectendi. *Idem.*

(5) *Satiſne tibi videor*) Non intelligis me loqui etiam poſſe ut Juriſconſulti? nec fru-

Digitized by Google

civile didiciſſe? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? video enim te jam jocari per literas. (6) Hæc ſigna meliora ſunt, quam in meo Tuſculano. Sed quid ſit, ſcire cupio. Conſuli quidem te a Cæſare ſcribis: ſed ego tibi ab illo conſuli mallem. Quod ſi aut fit, aut futurum putas, perfer iſtam militiam, & permane. Ego enim deſiderium tui, ſpe tuorum commodorum conſolabor. Sin autem iſta ſunt inaniora, recipe te ad nos. Nam aut erit hic aliquid aliquando: aut ſi minus, una mehercule collocutio noſtra pluris erit, quam omnes (7) Samarobrivæ. Denique ſi cito te retuleris, ſermo nullus erit. Si diutius fruſtra abfueris, non modo (8) Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum (9) Valerium pertimeſco. Mira enim perſona (10) induci poteſt Britannici jureconſulti. Hæc ego non rideo, quamvis tu rideas: ſed de re ſeveriſſima tecum, ut ſoleo, jocor. Remoto joco, tibi hoc amiciſſimo animo præcipio, ut, ſi iſtic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas noſtri deſiderium; honeſtatem, & facultates tuas augeas. Sin autem iſta frigebunt, recipias te ad nos. Omnia tamen quæ vis, & tua virtute profecto, & noſtro ſummo erga te ſtudio conſequere. Vale.

ſtra fuiſſe noſtram conſuetudinem; cum per eam mihi jam adhæſerit aliquid de veſtro jure civili. Erat autem genus interrogandi frequens antiquis per *Satin'* vel *ſatiſne*. Plaut. Amph. II. 2. 1. *Satin' parva res eſt voluptatum in vita*? Epid. V. 2. 1. *Satin' illic homo ludibrio nos habet?* Moſtell. I. 1. 73. *Satin' abiit, neque, quod dixit, flocci exiſtimat?* Sic *Satin' ſalva?* Ter. Eun. V. 6. 8. Liv. I. 58. & XLI. 8. *J. F. Gron.*

(6) *Hæc ſigna meliora ſunt, quam in meo Tuſculano*) Ludit in *ſignorum* ſignificatione duplici. Nam & ſignificationes notat, & ſtatuas, quibus Tuſculanum ornaverat, & quarum emptio ei æs alienum conflaverat. Vide epiſt. 23. hujus libri. *Grav.*

(7) *Samarobriva*) In aliis vero *Samarobriga*, metropolis Ambianorum in Gallia Belgica. Hodie *Amiens*. Sic autem recte ſcribitur in melioribus libris; *Briva* enim & *Briga* ſunt antiqua vocabula Gallica, quæ pontem ſignificant. Hinc *Samarobriva* eſt pons Samaræ fluvii, qui per illam urbem tranſit. *Samara* eſt fluvius, qui Ptolemæo Phrudis, in Notitia Imperii *Sombrica* dicitur, hodie *la Somme*. Idem.

(8) *Laberium*) Poetam mimis ſcribendis mordacem, de quo Gellius, Suetonius, Macrobius. Cujus mimos non *ut pulchra poemata* miratur Horatius, Sat. ult. lib. II.

(9) *Valerium*) Volunt L. Valerium Juriſconſultum, ad quem ſcribit, I. 20. & Appio commendat III. 1. quem ſi accipimus, quare eum pertimeſcat, ignoramus. Si Valerium Catullum, quem nolunt; facilis eſt explicatio, nempe ne is epigrammate ſe traducat; & eum fuiſſe amicum Ciceronis apparet ex epigr. I. *Diſertiſſime Romuli nepotum, Quot ſunt, quotque fuere, Marce Tulli.* J. F. Gronov.

(10) *Perſona induci*) Fingi in mimo, vel epigrammate, aut proponi. *Idem*.

CICERO TREBATIO.

XII. MIRABAR quid eſset, quod tu mihi literas mittere intermiſiſſes. Indicavit mihi Panſa meus, (1) Epicureum te eſse factum.

ARG. Per jocum exagitat Epicureos, & ipſum Trebatium, quem Epicureum factum eſſe Panſa narraverat. *Anno* U. C. 700.

(1) *Epicureum te eſſe factum*) Te ſectam Epicuri adamaſſe, id eſt, te omnia referre ad tui ipſius utilitatem. Erat enim dogma Epicuri, ſapientem omnia facere propter ſeſe. Qua ſententia abutebantur, qui ſe juvabant damno & publico & alieno. Supra lib. III. ep. 9. *J. F. Gron.*

Digitized by Google

ctum. (2) O caſtra præclara! Quid tu feciſses, ſi te (3) Tarentum, & non Samarobrivam miſiſsem? Jam tum mihi non placebas, cum idem intuebare, quod & Sejus familiaris meus. Sed quonam modo (4) jus civile defendes, cum omnia tua cauſa facias, non civium? Ubi porro illa erit (5) formula fiduciæ, *Ut inter bonos bene agier oportet*? (6) Quis enim eſt, qui facit nihil, niſi ſua cauſa? Quod jus ſtatues (7) Communi dividundo, cum commune nihil poſſit eſse apud eos, qui omnia voluptate ſua metiuntur? Quomodo autem tibi placebit, (8) Jovem Lapidem jurare, cum ſcias, Jovem iratum eſse nemini poſse? Quid porro fiet populo (9) Ulubrano, ſi tu ſtatueris, (10) πολιτεύεσθαι non oportere? Quare ſi plane (11) a nobis deficis, moleſte fero: ſin (12) Panſæ aſsentari commodum eſt, ignoſco: modo ſcribe aliquando ad nos quid agas, & a nobis quid fieri, aut curari velis. Vale.

(2) *O caſtra præclara!*) In quibus ſcilicet homines Epicurei & voluptarii fiunt. *Idem*.

(3) *Tarentum*) Mollem civitatem, nequitiæque deditam. Horatius lib. II. ſat. 4.

Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.

Athenæus lib. IV. ſolitos dicere Tarentinos ait, aliis laborioſam vitam, ſibi voluptariam placere. *Manut.*

(4) *Jus civile defendes*) Eſt enim juſtitia virtus extra ſe patens, & magis conſulens aliis, quam ſibi. Quomodo poteris retinere auctoritatem, tutari locum JC? *J. F. Gronovius*.

(5) *Formula fiduciæ*) In pignore vel hypotheca conſtituenda, excludens omnem fraudem. III. Off. 17. *Quam illa aurea: ut inter bonos bene agier oportet & ſine fraudatione*. Ibidem: *Idque verſari in tutelis, ſocietatibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis*. Idem.

(6) *Quis enim eſt, qui facit nihil, niſi ſua cauſa?*) Et abeſt hoc totum a duobus antiquis libris; & mihi quidem ſatis frigidum videtur. Jam cum ſuperioribus formulæ verbis qui cohæret? *Manut.*

(7) *Communi dividundo*) Ubi quod commune eſſe cœpit (ut ſi duo rem eandem emerint, aut duobus idem legatum, eadem hereditas obvenerit) oportet dividi, & adhibeberis Juriſconſultus. An ſuadebis utrique, ut ſe tantum reſpiciat, ſocium fraudet? *J. F. Gronov. Communi dividundo:* Titulus eſt apud Juriſconſultos. *Manut.*

(8) *Jovem*) Vide hujus libri epiſt.

(9) *Ulubrano*) Ulubræ, Latii oppidum, in clientela Trebatii. Infra, epiſt. 18.

(10) Πολιτεύεσθαι) Rempublicam adminiſtrare. Dicebat Epicurus, rempubl. capeſſere hominem bene ſanum non oportere. *Corr.*

(11) *A nobis*) Academicis. *Idem*.

(12) *Panſa*) Qui & ipſe Epicureus eſt. Epiſt. 19. lib. XV. *Idem*.

M. CICERO TREBATIO S. D.

XIII. ADEONE me injuſtum eſse exiſtimaſti, ut tibi iraſcerer, quod parum mihi conſtans, & nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque cauſam me arbitrarere literas ad te jamdiu non miſiſse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perſpiciebam, moleſtiam attulit. Neque alia ulla fuit cauſa intermiſſionis epiſtolarum, niſi quod, ubi eſses, plane neſciebam. Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. Audi, (1) Teſta mi: Utrum ſuperbiorem te pecunia facit, an

ARG. Intermiſſi literarum officii excuſationem affert, quam non accipiente Trebatio, liberius pro more jocatur. *Anno U. C.* 700.

(1) *Teſta*) Cognomen Trebatii. *Manut.*

Digitized by Google

an quod te imperator conſulit? Moriar ni, quæ tua (2) gloria eſt, puto te malle a Cæſare conſuli, quam inaurari. Si vero utrumque eſt: quis te feret, præter me, qui omnia ferre poſsum? Sed, ut ad rem redeam, te iſtic invitum non eſse, vehementer gaudeo: &, ut illud erat moleſtum, ſic hoc eſt jucundum. Tantum metuo, ne (3) artificium tuum tibi parum proſit. Nam ut audio iſtic,

(4) *Non ex jure manu conſertum* (5) *ſed magis ferro*
Rem repetunt.

Et tu ſoles ad vim faciendam (6) adhiberi? (7) neque eſt, quod illam exceptionem interdicto pertimeſcas, *Quod tu prior vi hominibus armatis non veneris*. Scio enim te non eſse procacem in laceſsendo. Sed ut ego quoque te aliquid admoneam (8) de noſtris cautionibus: (9) Treviros vites

---

(2) *Gloria*) Interdum gloriæ nomen pro inani quodam gloriæ ſtudio ſumitur. *Idem.*

(3) *Artificium tuum*) Juris civilis prudentia. *Corrad.*

(4) *Non ex jure*) Ennii verſus. *Ex jure manu conſertum petere* eſt rem ſuam petere actione forenſi, rei vindicatione. Vide Gell. XX. 9. Vide & Orat. pro Murena, cap. 14.

(5) *Sed magis ferro*) Abjicitur *s*, in *Magis*, metri cauſa. Quod qui ignorabant, fecere, *Mage*. Manut. Sed Manutius tamen & Lamb. ediderunt *mage*.

(6) *Adhiberi*) Hoc eſt, in conſilio adhiberi, conſuli. Vult autem Lambinus legi, *Et tu* non *ſoles ad vim* &c. Negatio ſcilicet, quæ debebat, inquit, locari ante verbum *ſoles*, fuit infra in alienum locum translata, & ante verbum *veneris* collocata. Quod ſi verum eſt, ut opinor, interrogandi nota deleatur poſt *adhiberi*. Olivetus.

(7) *Neque eſt*) Jocatur hic Cicero cum Trebatio tanquam cum homine bellica certamina libenter vitante: Nunquam, ait, ad te pertinebit illa exceptio, qua prætor in interdicto uti ſolet, quod tu prior vi hominibus armatis quenquam de poſſeſſione dejeceris. Facit enim tua timiditas, ne quem prior lædas. Huic ſententiæ videtur illud, *Non veneris*, adverſari: nam exceptio illa non ſolebat in eum fieri, qui prior vi hominibus armatis non veniſſet, ſed qui prior veniſſet. Vidit hoc olim Bernardinus Rutilius, putavitque legendum, *Conveneris*. Alii poſtea non diſcedendum a veteribus libris, recte cenſuerunt: ſententiam tamen Ciceronis non omnino (ut arbitror) ſunt aſſecuti. Nam, quod ajunt Ciceronem hoc dicere, non eſſe Trebatio pertimeſcendam exceptionem illam, qua utuntur illi ad prætorem, qui cum confeſſi ſint ſe dejeciſſe, clamant tamen ſe non interdicto teneri, nec debere reſtituere; nam ſe prius ab adverſariis vi hominibus armatis dejectos eſſe: ego non arbitror exceptione illa eos ad prætorem uti ſolitos, qui aliquem de poſſeſſione dejecerant, ſed ipſum prætorem, cum eum, qui dejectus erat, interdicto reſtitui juberet; excipere ſolitum eſſe, niſi is, qui poſtularet interdictum, prior vi hominibus armatis adverſarium dejeciſſet. Quod ſi probaretur, interdictum ei nullam opem ferebat; ſed vetus poſſeſſor, donec bis ad exitum perveniſſet, in ſuo ſtatu permanebat. Non dubium eſt autem, cum ait Cicero, *Quod tu prior vi hominibus armatis non veneris*, uſitata eum exceptionis verba recitare; ſed particulam, *Non*, addit de ſuo, joci cauſa, & immutat exceptionis morem, ut Trebatio timiditatis notam inurat: quaſi minime prior veniſſet vi hominibus armatis. *Manut.*

(8) *De noſtris cautionibus*) *Noſtris*, inquit, jocans: quia juriſconſultorum cautiones erant, & oratorem cavere juriſconſulto, mirum videtur. *Idem.*

(9) *Treviros*) PETRUS BEMBUS *Bernardino Sandro*. Quod hodie mane quærenti tibi a me de illis Ciceronis ad Trebatium verbis: *Treviros vites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem auro, argento, ære eſſent*: reſpondi, jocum eſſe & multiplicem, & feſtivum: qui quidem jocus in antiquis & nummis & ſcriptoribus deprehenderetur: itaque, quoniam eramus in via, ut neque libros, neque nummos haberemus, rejeci te in alium diem, id, ne te diutius torqueat, eſt ejuſmodi, ut joci cauſa, quod quidem Cicero ad illum ſcribens more ſuo fere ſemper facit, & *Treviri* & *capitales* in ambigui genere ſint poſita. Nam, cum videatur monere illum, ut vitet Treviros Galliæ populos, qui capitales bellicoſique ſint; ludit cum in *Trevirorum*, tum in *capitalium* verbo. Erant enim Romæ

tes cenſeo. Audio capitales eſſe. Mallem auro, ære, argento eſſent. Sed alias jocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quam diligentiſſime. A. d. IV. non. Mart.

Romæ magiſtratus, Triumviri capitales, qui etiam Treviri dicebantur. Sed quoniam hoc ipſum Triumvirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum eſſent etiam apud Romanos triumviri pecuniæ cudendæ: quos ita inſcribebant, A. A. A. F. F. hoc eſt, *Auro, argento, ære flando, feriundo*: jocatur iterum in hoc verbo, luditque Cicero, ut mihi quidem videtur, belliſſime: addens, *mallem Treviros iſtos eſſe pecunioſos, quam bellicoſos; ut, Cæſare eos vincente, tu diteſceres*. Itaque infert, *mallem eſſe Treviros auro, argento, ære, quam ſcilicet capitales*. Triumviros autem Treviros ſolitos dici, Livius ſatis locuples eſſe teſtis poteſt. Quod vero Triumviri pecuniæ ſic, ut dixi, inſcriberentur; eſt apud me nummus æreus perantiquus ita inſcriptus, C. PLOTIUS. III. VIR. A. A. A. F. F. Sunt & alii nummi aliorum nominum, ejuſdem tamen tituli; quos inſpicies, cum voles. Hæc ad te ſcripſi, cum domum rediſſem; & nummos ac librum ſumpſiſſem, amore tui admonitus. Vale. Pridie idus Junii. M. D. XXXII.

CICERO TREBATIO.

XIV. CHRYSIPPUS Vettius, Cyri architecti libertus, fecit ut te non immemorem putarem mei. Salutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde jam lautus es, qui gravere literas ad me dare, homini præſertim prope domeſtico. Quod ſi (1) ſcribere oblitus es, minus multi jam te (2) advocato cauſa cadent: ſin noſtri oblitus es, dabo operam, ut iſtuc veniam ante quam plane ex animo tuo effluo: ſin (3) æſtivorum timor te debilitat, aliquid excogita, (4) ut feciſti de Britannia. Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. Sed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis literis quam ſæpiſſime cognoſcerem. Quod certe ita fieret, ſi tu maluiſſes benevolentiæ, quam litium jura perdiſcere. Sed hæc jocati ſumus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro. Te valde amamus, noſque a te amari cum volumus, tum etiam confidimus. Vale.

ARG. Familiariter & jocoſe Trebatium, qui literas nullas miſerat, objurgat. *Anno* U. C. 700.

(1) *Scribere*) Luſus in verbo *ſcribere*, quod vel Juriſconſultorum eſt, ſcripta formula clientibus cavere; vel ad amicos literas dare. *Cellar.*

(2) *Advocato*) Advocatus hic is eſt, qui per formulas præſcripta litigandi forma, cavet iis, a quibus conſulitur. *Advocationes* dixit ſimiliter epiſt. 10. *Manut.*

(3) *Æſtivorum timor*) Timor futuri belli, quod æſtate renovabatur. *Idem.*

(4) *Ut feciſti de Britannia*) Ut cauſatus aliquid fueras, ne cum Cæſare in Britanniam navigares. *Cellar.*

CICERO TREBATIO.

XV. QUAM ſint moroſi qui amant, vel ex hoc intelligi poteſt. Moleſte ferebam antea te invitum iſtic eſſe; pungit me rurſus,

 quod

ARG. Suum abſentis Trebatii deſiderium declarat, & de C. Marii familiaritate gratulatur. *Anno* U. C. 700.

quod ſcribis eſſe te (1) iſtic libenter. Neque enim mea commendatione te non delectari facile patiebar: & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſse jucundum. Sed hoc tamen malo, ferre nos deſiderium, quam te non ea, quæ ſpero, conſequi. Cum vero in (2) C. Matii, ſuaviſſimi (3) doctiſſimique hominis, familiaritatem veniſti, non dici poteſt quam valde gaudeam: qui fac ut te quam maxime diligat. Mihi crede, nihil ex iſta provincia potes, quod jucundius ſit, deportare. Cura, ut valeas.

(1) *Iſtic*) In Gallia.
(2) *C. Matii*) Cujus extat graviſſima epiſtola lib. XI. apud Cæſarem gratia valuit, ut epiſt. 12. lib. VI. *Manut.*
(3) *Doctiſſimi*) Quintilianus lib. XII. cap. 6. ait Matium ante quæſtoriam ætatem oraſſe. Columella lib. XII. cap. 4. & cap. 44. ſcripſiſſe eum de piſtore, coquo, & cellario libros tres. A Gellio quoque & Macrobio laudari video doctrinam Cn. Matii. Sed ibi Cneus, hic Cajus nominatur: ut vel duo Matii fuerint, diverſo prænomine, uterque in primis eruditus: vel, ſi unus fuit, mendum ſit in alterutro prænomine. *Idem.*

M. CICERO TREBATIO S. D.

XVI. IN (1) Equo Trojano ſcis eſse in extremo, (2) *Sero ſapiunt*. Tu tamen, (3) mi vetule, non ſero, (4) primas illas (5) rabioſulas (6) ſat fatuas dediſti: deinde, quod in Britannia (7) non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti, plane non reprehendo. Nunc vero (8) in hibernis (9) injectus mihi videris. Itaque te commovere non curas. (10) Uſquequaque ſapere oportet. Id erit (11) telum acerrimum. Ego ſi foris cœnitarem,

(12)

ARG. Ita laudat Trebatii ſapientiam in vitando bellorum diſcrimine, ut timiditatis ſimul arguat, & alia per jocum adjungit. *Anno* U. C. 699.

(1) *Equo Trojano*) Livii Andronici tragœdia. *Corrad.*

(2) *Sero ſapiunt*) Phryges. *Idem.*

(3) *Mi vetule*) Amatorie, per jocum. *Man.*

(4) *Primas illas*) Lambinus edidit, *Primum quod illas*. Supple, *literas*.

(5) *Rabioſulas*) In quibus teneri ſe urbis deſiderio, & cupere ſtatim aliquid auferre, atque a bello diſcedere, ſcripſerat Trebatius. Id fuit primum argumentum, cur non ſero, ſed mature ſapere viſus eſt. Alterum, quod in Britanniam ire noluit. Tertium, quod Samarobrivæ diu manſit, nec ullam rei bellicæ partem attigit. Inde jocandi materiam Cicero ſumpſit. *Manut.*

(6) *Sat fatuas*) Quia cum iviſſet in Galliam eo conſilio, ut Cæſaris benevolentiam obſequio officioque ſuo conſequeretur, ita ſtatim auferre ab eo pecuniam, & domum redire properabat, quaſi non literas commendatitias, verum ſyngrapham ad eum attuliſſet. *Idem.*

(7) *Non nimis φιλοθέωρον*) Non valde cupidum ſpectandi: quia tranſire in Britanniam noluiſti, neque ſpectare eſſedarios. *Id.*

(8) *In hibernis*) Hibernorum tempus nondum erat: ſed hibernare Trebatius videbatur, quia ſe Samarobriva non commovebat. Epiſt. 11. 12. & hac in extremo. *Manut.*

(9) *Injectus*) Lego, *illectus*, vel *inlectus*, id eſt, delinitus, ineſcatus, captus aliqua illecebra. *J. F. Gronov.*

(10) *Uſquequaque ſapere oportet*) Ubique: quod tu facis; qui tibi optime caves, nec periclitari, quanquam ſis in bello, de vita vis. *Manut.*

(11) *Telum*) Summum eſt in ſapientia præſidium. Serio videtur hoc dicere, ſed jocatur; quaſi dicat: næ tu rationem tuendæ ſalutis tuæ optimam iniviſti: &, quod alii telis acerrimis, id tu ſapientia tua conſequeris. *Manut.*

Digitized by Google

(12) Cn. Octavio, familiari tuo, non defuiſsem. Cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret: Oro te, quis tu es? Sed mehercules, extra jocum, homo bellus eſt: vellem eum tecum (13) abduxiſses. Quid agatis, & ecquid in Italiam venturi ſitis hac hieme, fac plane ſciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum. Id utrum Romano more locutus ſit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, Omnes eſse divites, qui cælo & terra frui poſſint, poſtea videro. Qui iſtinc veniunt, (14) ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere. Sed tamen eſt quod gaudeas: conſtat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrivæ juris peritiorem eſse.

(12) *Cn. Octavio*) Supra, epiſt. 9.

(13) *Abduxiſſes*) Nondum a joco diſcedit: quanquam dixerit, *Extra jocum*. Nam *Abduxiſſes*, videtur eſſe, tecum duxiſſes ut hominem bellum, voluptatis & lætitiæ tuæ cauſa: ſed valet, ut hominem ineptum, quo minime delectamur. *Manut.*

(14) *Superbiam tuam*) Non quod ſuperbus eſſet, ſed quod a nemine conſuleretur. Idem jocus epiſt. 10. lib. 1. *Idem*.

CICERO TREBATIO S. D.

XVII. EX tuis literis, & (1) Quinto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare poſſum, quod jam videris certa aliqua in ſententia conſtitiſſe. Nam primorum menſium literis tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatiſque deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem etiam, quod a te alieniſſimus, & ſubimpudens videbare. Tanquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes, ſic, pecunia ablata, domum redire properabas: nec tibi in mentem veniebat, eos ipſos, qui cum ſyngraphis veniſſent (2) Alexandriam, nummum adhuc nullum auferre potuiſſe. Ego, ſi mei commodi rationem ducerem, te mecum eſſe maxime vellem. Non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex conſuetudine noſtra, vel utilitate ex conſilio atque opera tua. Sed cum te ex adoleſcentia tua in amicitiam & fidem meam contuliſſes, ſemper te non modo tuendum mihi, ſed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus ſum me (3) in provinciam exiturum, quæ ad te ultro detulerim, meminiſſe te credo. Poſtea quam mea mutata ratio eſt, cum viderem me a Cæſare honorificentiſſime tractari, & unice diligi, hominiſque liberalitatem incredibilem, & ſingularem fidem noſſem: ſic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſime diligentiſſimeque potui. Quod ille ita & accepit, &

ARG. Urbis deſiderium quod depoſuerit, gratulatur, & ut Cæſaris amicitiam faciat pluris monet, quam fructuoſam fore pollicetur. *Anno* U. C. 699.

(1) *Quinto fratri*) Qui tum erat Cæſaris Imperatoris Legatus in Galliis.

(2) *Alexandriam*) Ut a Ptolemæo, Alexandrino rege, pecuniam ſuam ei Romæ creditam exigerent. Jocatur Cicero in re vera: ut ex oratione pro Poſtumo, in qua etiam ſyngraphæ in Albano Pompeji factæ nominantur, ſatis conſtat.

(3) *In provinciam*) Vide ſupra ep. 5.

Digitized by Google

mihi ſæpe literis ſignificavit, & tibi & verbis & re oſtendit, mea commendatione ſeſe valde eſſe commotum. Hunc tu virum nactus, ſi me aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſa putas, ne dimiſeris: &, ſi quæ te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto, & ultima expectato; quæ ego tibi & jucunda, & honeſta præſtabo. Pluribus te hortari non debeo. Tantum moneo, neque amicitiæ confirmandæ clariſſimi ac liberaliſſimi viri, neque uberioris provinciæ, neque ætatis magis idoneum tempus, ſi hoc amiſeris, te eſſe ullum unquam reperturum. Hoc, quemadmodum (4) vos ſcribere *ſoletis* in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non eſſe gaudeo, quod & labore caruiſti, & ego (5) te de rebus illis non audiam. Ubi ſis hibernaturus, & qua ſpe, aut conditione, perſcribas ad me velim. Vale.

(4) *Vos*) Juriſconſulti. Exempla non tot quin plura in Pandectis.

(5) *Te de rebus illis*) Magnifice & inſolenter referentem: *Non audiam*, cum faſtidio. Sed jocatur. *Corradus*.

CICERO TREBATIO S. D.

XVIII. ACCEPI a te aliquot epiſtolas uno tempore, quas tu (1) diverſis temporibus dederas, in quibus me (2) cætera delectarunt. Significabant enim, te iſtam militiam jam firmo animo ferre, & eſſe fortem virum & conſtantem. Quæ ego pauliſper in te ita deſideravi, non imbecillitate animi tui, ſed magis ut deſiderio noſtri te æſtuare putarem. Quare perge, ut cœpiſti: forti animo iſtam tolera militiam. Multa, mihi crede, aſſequere. Ego enim renovabo commendationem, ſed tempore. Sic habeto, non tibi majori eſſe curæ, ut iſte tuus a me diſceſſus quam fructuoſiſſimus tibi ſit, quam mihi. Itaque, quando veſtræ cautiones infirmæ ſunt, (3) Græculam tibi miſi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias. Ego enim ignaviſſimo cuique maximam fidem habeo. Sed, ut ad epiſtolas tuas redeam, cætera *belle:* illud miror: (4) quis ſolet eodem exemplo plures dare, qui ſua manu ſcri-

ARG. Laudat conſtantiam Trebatii, qui permanere in provincia apud Cæſarem conſtituerat. Jocatur in ejus parſimonia, quia ſcripſerat in palimpſeſto. *Anno* U. C. 700.

(1) *Diverſis*) Eodem tamen exemplo.

(2) *Cætera delectarunt*) Hoc pendet uſque ad illud, quod eſt infra, *Cætera belle: illud miror*. Manut.

(3) *Græculam tibi miſi cautionem*) Puto ſenſum eſſe, Commendavi te Cæſari literis Græce ſcriptis. *Victor*. Ego potius crediderim epiſtolam eſſe eam ipſam Latinam quam ad Trebatium mittit ſuo chirographo ſcriptam, quam *Græculam cautionem* vocat propter Græcam fidem, de qua apud Plautum in Aſinaria. Ut enim Græca fides certa eſt, ſic Græca cautio certa firmaque intelligenda eſt. Nam in cautionibus noſtram obligamus fidem, ut Cicero ſuam ex epiſtola obſtringit, cum promittat Trebatium multa aſſecuturum. *Turn.* Adverſ. XII. 18.

(4) *Quis ſolet eodem exemplo*) Miror, inquit, cum tua manu ſcribas, eodem exemplo plures a te epiſtolas mitti. Hinc licet con-

Digitized by Google

ſcribit? Nam quod (5) in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam: ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, (6) quam hæc ſcribere, niſi forte tuas formulas. Non enim puto te meas epiſtolas delere, ut reponas tuas. An hoc ſignificas, nihil fieri? frigere te? ne chartam quidem tibi ſuppeditare? Jam iſta tua culpa eſt, qui verecundiam (7) tecum extuleris, & non hic nobiſcum reliqueris. Ego te Balbo, cum ad vos proficiſcetur, more Romano commendabo. Tu, ſi intervallum longius erit mearum literarum, ne ſis admiratus. Eram enim abfuturus menſe Aprili. Has literas ſcripſi in Pomptino, cum ad villam Metrilii Philemonis divertiſſem, ex qua jam audieram (8) fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliaſti. Nam Ulubris honoris mei cauſa vim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat. Cura ut valeas. VI. idus April. de Pomptino.

Epiſtolam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conſcidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi poſſet. Sed & Arruntius ita te mandaſſe ajebat, & tu adſcripſeras. Verum illud eſto. Nihil te ad me poſtea ſcripſiſſe demiror, præſertim tam novis rebus.

C I.

---

conjicere, epiſtolas illas, quas Cicero ſe diverſis temporibus accepiſſe dixit, eodem exemplo omnes fuiſſe, *Manut.*

(5) *In palimpſeſto*) *Palimpſeſtus* membrana fuit iterum abraſa, ut aliquid rurſus in ea ſcriberetur. *Idem.* Vox e Græco profecta: *παλιν*, iterum; *ψάω*, *rado*.

(6) *Quam hac ſcribere*) Hoc totum, ſive, *quam hac ſcribere*, ſive *quam exſcribere*, ſive *quam hac non ſcribere*; (nam varie in libris vulgatis legitur) delendum curavi. Eſt enim ex annotatione natum, & ex ora libri in contextum verborum Ciceronis invectum, quod & antea Mureto venit in mentem. *Lambin.* Difficilis admodum hic locus & corruptus videtur: quem nos cum explicuerimus, deinde emendavimus. Primum igitur Trebatius epiſtolam ad Ciceronem in palimpſeſto exararat, quam poſt in charta pura deſcriptam (nam in palimpſeſto etiam alia erant) ad Ciceronem daret. Ac ſimiliter Cicero feciſſe ſe, extrema epiſt. l. IX. oſtendit, cujus hoc eſt initium, *Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillo exaravi.* Hoc ergo cum feciſſet primum Trebatius, poſtea mutato deſcribendi conſilio, vel ignavia, vel avaritia impulſus, palimpſeſtum ipſam ad Ciceronem miſit, cum ea, quæ præter epiſtolam erant ibi perſcripta, deleviſſet. Id enim facere maluerat quam hanc exſcribere. Nam hoc vult his verbis indicare Cicero. Jam quod ad ſcripturam attinet, primum qui tria hæc verba *quam hac ſcribere* plane tollunt, imperitiſſime faciunt & audaciſſime. Ac ſi ſic licebit nobis, quidquid in Cicerone vel Poeta aliquo non aſſequimur, tanquam nothum perfodere, facillimam nobis ad omnium ſcriptorum explicationem ſternemus viam. Rectius longe Manutius *quam exſcribere* legendum putavit. Id quod tamen nondum prorſus verum eſt. Cur enim non potuerit Trebatius etiam quæ exſcripſerat delere? Nos ita *quam hac exſcribere*. Canterus.

(7) *Tecum extuleris*) Nam, ſi eam tecum non attuliſſes, ſine verecundia peteres: nunc, quia te pudor a petendo deterret, nihil accipis. *Manutius.*

(8) *Fremitum clientium meorum*) Coaxationem ranarum in paludibus Pomptinis profectarum (ut fingit) ex Ulubrano, quod oppidum Ciceroni commendaverat Trebatius, effeceratque ut neſcio quam eorum cauſam apud Senatum ageret. *J. F. Gron.*

Digitized by Google

CICERO TREBATIO S.

XIX. VIDE quanti apud me ſis, etſi jure id quidem: non enim te amore vinco. Veruntamen quod præſenti tibi prope ſubnegarem, non tribuerem certe, id (1) abſenti debere non potui. Itaque, ut primum (2) Velia navigare cœpi, inſtitui Topica Ariſtotelea conſcribere, ab ipſa urbe commonitus, amantiſſima tui. Et librum tibi miſi Rhegio, ſcriptum quam planiſſime res illa ſcribi potuit. Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora, cogitare debebis, nullam artem literis ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe. (3) Non longe abieris: num jus civile veſtrum ex libris cognoſci poteſt? qui quanquam plurimi ſunt, doctorem tamen, (4) uſumque deſiderant. Quanquam tu ſi attente leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere ut certe intelligas. Ut vero etiam ipſi tibi loci propoſita quæſtione occurrant, exercitatione conſequere. (5) In qua quidem nos te continebimus, ſi & ſalvi redierimus, & ſalva iſta offenderimus. v. kal. Sext. Rhegio.

ARG. Antonio poſt Cæſaris necem remp. turbante, Cicero deſperans libertatem, in Græciam abire conſtituit. In quo itinere Topicorum librum ſcripſit, eumque Trebatio miſit ab Rhegio, ubi & hæ literæ ſunt datæ, de uſu & interpretatione ejus libri docentes. *Anno* U. C. 709.

(1) *Abſenti debere non potui*) Hoc eſt, volui perſolvere. *Manut.* Sic etiam locutus eſt Cicero *Tuſc.* II. cap. ult.

(2) *Velia*) Urbs fuit Lucaniæ ad Præſtanum ſinum, ad quam eſt portus Velinus. *Græv.*

(3) *Non longe abieris*) Non longe petantur exempla. *Manut.*

(4) *Uſumque*) Corradus legit, *lumenque*. Grævius ex mſſ. *unum quem*.

(5) *In qua nos te continebimus*) Ego tibi præceptor ero. Verbum proprium de magiſtris. Petron. *Nondum juvenes declamationibus continebantur*. Gell. XIX. 1. *Non parva virum auctoritate, ſatiſque attente diſcipulos juvenes continentem*. J. F. Gronov.

CICERO TREBATIO S. D.

XX. AMABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea ſenſi amari. Sed quid ego dicam te, quem quis non amat? (1) Rufio, medius fidius, tuus ita deſiderabatur, ut ſi eſſet unus e nobis. Sed ego (2) te non reprehendo, qui illum ad ædificationem tuam traduxeris. Quanquam enim Velia non eſt vilior, quam (3) Lupercal; (4) tamen iſthuc malo, quam

ARG. De Velienſium in Trebatium amore ſignificat: & ne paternas poſſeſſiones vendat, perfugium miſeris temporibus futuras, admonet. Scripta ante ſuperiorem, ut dies adſcripta oſtendit. *Anno* U. C. 709.

(1) *Rufio tuus*) Rufionem Trebatii gentilem fuiſſe, didici ex hoc antiquo lapide, qui eſt Romæ ad portam Latinam: *C. Vibius. C. F. Macer. C. Trebatius. Rufio. faciund. curaverunt*. Manut.

(2) *Te non reprehendo*) Utcunque illi eum requirant, tu bene feciſti, quod illum pellexiſti Romam, ut præſit domui ſtruendæ, quam paras in Lupercali. *J. F. Gronov.*

(3) *Lupercal*) Locus in urbe Roma, ſic appellatus a Lupercali ſive fano Panis Luperci. Varro IV. de L. L. 24. *Luperci, quod Lupercalibus in Lupercali ſacra faciant*. Vide & Juſtin. XLIII. 1. *Idem*.

(4) *Tamen iſthuc malo*) Nempe ut domus tibi ſit, in qua nobiſcum vivas Romæ. *Ibidem*.

Digitized by Google

quam hæc omnia. Tu, ſi me audies, quem ſoles, has paternas poſſeſſiones tenebis, (neſcio quid enim Velienſes verebantur) neque (5) Heletem nobilem amnem relinques, nec (6) Papirianam domum deſeres. Quanquam illa quidem habet (7) lotum, a quo etiam advenæ teneri ſolent: quem tamen ſi excideris, multum proſpexeris. Sed in primis opportunum videtur, his præſertim temporibus, habere perfugium, primum eorum urbem, quibus carus ſis: deinde tuam domum, tuoſque agros, eaque remoto, ſalubri, amœno loco: idque etiam mea intereſſe, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque negotia videbis, meque, diis juvantibus, ante brumam expectabis. Ego a Sext. Fadio, Niconis diſcipulo, librum abſtuli, (8) Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuavem, meque docilem ad hanc diſciplinam! Sed Baſſus noſter me de hoc libro celavit; (9) te quidem non videtur. Ventus increbeſcit. Cura ut valeas. XIIII. Kal. Sext. *Velia*.

CI.

(5) *Heletem*) Strabo in initio VI. libri, ubi de omni illa ora agit, plures ſententias adducit, unde *Velia* a Græcis *Helea* appellata eſſe poſſit, nonnulloſque tradit ab *Helete* fluvio ei nomen inditum voluiſſe. Stephanus inde nomen illam accepiſſe affirmat. *Victorius*. Alii, *Haletem*.

(6) *Papirianam*) Emptam de Papirio quodam a Trebatio, vel ab ejus patre. *Manut*.

(7) *Lotum*) Nos antiquos codices in hoc etiam ſecuti ſumus, quos incorruptos eſſe cenſemus. De *loterum* nobilitate, & quam jucunda earum opacitas eſſet, quantique olim in domibus æſtimarentur, Plinius docet in libri XVII. procemio. Polybius a ſe viſam in Attica deſcribit lib. XII. hiſtor. quem locum, quia nondum integer vulgatus eſt Polybius, leges apud Athenæum δειπνοσοφιστῶν lib. XII. qui totam verbis ipſius hujus arboris deſcriptionem perſequitur. Nam qui *lucum* emendarunt, deceptos eſſe putamus. Impium enim Ciceronis conſilium fuiſſet; cum enim ſacri eſſent luci, non ſine ingenti piaculo & ſcelere incidi poterant: domuſque privata non luci erat capax, cum *loti*, deliciarum cauſa, ſumma arte in domibus colerentur; advenæ autem raram arborem viſebant, & ejus jucundo aſpectu tenebantur: propter quam rem jocans (ut arbitror) jubet ipſum lotum illam exſcindere, quia ſibi eſſet ſumptus cauſa, cum ſæpe hoſpitum domus plena eſſet. Nam in verbo illo *proſpexeris* ambiguum ſenſum eſſe puto. Videtur enim dicere, *ſi lotum exciderís*, majus cæli ſpatium aſpicies: illa enim ſua capacitate proſpectum impedit, & luminibus oſtruit: cum dicat, Rebus tuis conſules, minores enim ſumptus facies, non enim cauſa erit advenis, cur domum tuam frequentent. Et omnia hæc facere & cum joco, ut conſuevit. Fere enim ſemper cum eo jocatur. Adverſatur ſolum antiquæ lectioni, quod *lotum* fœminino genere alii auctores appellarunt, cum ipſe maſculino uſurpet: quare accurate conſiderandum eſt, vitiumne ea parte vetus habeat, ſive eo genere contra plurimorum morem, quod vix veriſimile eſt, Cicero appellare lotum voluerit. *Victor*. Ne genus obſtaculo nobis ſit ad hanc lectionem approbandam, pluribus docet Sanctius in Minerva, quem conſule. *Grav*.

(8) Νίκωνος) Niconis. *De edacitate*. In illo, opinor, libro documenta inerant, quo modo, incolumi valetudine, plurimum edi poſſet. *Manut*.

(9) *Te quidem non videtur*) Ita ſine metu morbi eſcæ maximæ videris. *J. F. Gron*.

Digitized by Google

CICERO TREBATIO S. D.

XXI. SILII (1) cauſam (2) te docui. Is poſtea fuit apud me, cum ei dicerem, tibi videri (3) ſponſionem illam nos ſine periculo facere poſſe, (4) *Si bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio Prætor ex edicto ſuo mihi dedit:* negare ajebat Servium, tabulas teſtamenti eſse eas, quas inſtituiſset is, qui (5) factionem teſtamenti non habuerit; hoc idem Offilium dicere. Tecum ſe locutum negabat: meque rogavit, ut ſe & cauſam ſuam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio quiſquam eſt, te tamen excepto. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi ad eum ultro veneris, eique pollicitus eris. Sed, ſi me amas, quam primum, hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Silii, amici ſui, cauſam Trebatio commendat, ut ad eum veniat, & adjuvet. *Anno* U. C. 709.

(1) *Silii*) Ad quem ſcribit lib. XIII.

(2) *Cauſam te docui*) *Docet cauſam*, cujus res agitur, cum pro ſe acturum inſtruit. *Diſcit*, qui defenſurus eſt. Seneca in nobili fragmento apud Auguſtinum lib. VI. de Civ. Dei, cap. 10. *Sunt qui vadimonia ſua Deos advocent: ſunt qui libellos offerant, & illos cauſam ſuam doceant*. Plin. III. ep. 9. *legatos interrogabam, docuiſſetne me aliquid, quod re probari poſſe confiderent*. J. F. Gron.

(3) *Sponſionem illam*) Judicialem, ut judicio viciſſe credatur adverſarius, ni ita ſit. Vide Pithœi Adverſ. 18. *Idem*.

(4) *Si bonorum Turpiliæ*) Legendum videtur, *Ni bonorum* &c. Hereditatem ſibi a Turpilia relictam Silius ex edicto prætoris acceperat. Vocatus in judicium a Turpilio propinquo, eandem hæreditatem repetente, quia Turpiliæ factionem teſtamenti fuiſſe negaret, ſponſionem facere cogebatur: de qua conſuluit peritiſſimos juriſconſultos, Serv. Sulpicium; & Offilium: & cum Trebatii quoque ſententiam ſcire vellet, Ciceronis opera uſus eſt. *Manut.*

(5) *Factionem*) Jus faciendi teſtamenti

CICERO TRBATIO S. D.

XXII. ILLUSERAS heri inter ſcyphos: quod dixeram, controverſiam eſſe, poſſetne heres, quod furtum antea factum eſſet, (1) furti recte agere. Itaque, etſi domum bene potus ſeroque redieram, tamen id caput, ubi hæc controverſia eſt, notavi & deſcriptum tibi miſi: ut ſcires, id quod tu neminem ſenſiſſe dicebas, Sex. Ælium, M'. Manilium M. Brutum ſenſiſse. Ego tamen (2) Scævolæ & Teſtæ aſsentior. Vale.

C I-

ARG. De furto quæſtionem, inter ſcyphos natam, probat auctoritate juriſconſultorum. *Anno incerto*.

(1) *Furti recte agere*) Haberetne actionem adverſus eum furem, qui furatus eſſet ante quam ipſe heres eſſet. Ideo enim dubitari poteſt, quia non videtur heres ea, tanquam ſua, poſſe repetere, quæ nondum ad eum hereditario jure perveniſſent. *Man.*

(2) *Scevola & Teſta*) Trebatium ſuis cognominibus appellat. *Teſta* enim vocatur epiſt. 13. & 21. *Scævola* vero ep. 14. ad Att. lib. IX. Jocatur Cicero, & poſt verbum *Scævola*, addit copulam &: ut videatur de duobus loqui, cum de uno loquatur. Aut die, P. Mucium ſignificari, quem & lib. I. de Fin. cum Manilio & Bruto nominat, eoſque vocat principes civitatis: niſi ſi Mucium Scævolam illum notat, de quo epiſt. 10. *Idem*.

CICERO FABIO GALLO S. D.

XXIII. TANTUM (1) quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te literæ redditæ ſunt: ab eodemque accepi (2) Aviani literas: in quibus hoc inerat liberaliſſimum, (3) nomina ſe facturum, cum veniſset, qua ego vellem die. Fac, quæſo, qui ego ſum, eſse te. Eſtne aut tui pudoris, aut noſtri, primum rogare de die; deinde (4) plus annua poſtulare? Sed eſsent, mi Galle, omnia facilia, ſi & ea mercatus eſses, quæ ego deſiderabam, & ad eam ſummam, quam volueram. Ac tamen iſta ipſa, quæ te emiſse ſcribis, non ſolum rata mihi erunt, ſed etiam grata. Plane enim intelligo, te non modo ſtudio, ſed etiam amore uſum, quæ te delectarint, hominem (ut ego ſemper judicavi) in omni judicio elegantiſſimum, quæque me digna putaris, coemiſse. Sed velim maneat (5) Damaſippus in ſententia: prorſus enim ex iſtis emptionibus nullam deſidero. Tu autem ignarus inſtituti mei, quanti ego genus omnino ſignorum omnium non æſtimo, tanti iſta quatuor aut quinque ſumpſiſti. (6) Bacchas iſtas cum Muſis Metelli comparas. Quid ſimile? Primum, ipſas ego Muſas nunquam tanti putaſsem: atque id feciſsem Muſis omnibus approbantibus: ſed tamen erat aptum bibliothecæ, ſtudiiſque noſtris congruens. Bacchis vero ubi eſt apud me locus? At pulchellæ ſunt. Novi optime, & ſæpe vidi. Nominatim tibi ſigna mihi nota mandaſsem, ſi probaſsem. Ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ ad ſimilitudinem gymnaſiorum exornent mihi in paleſtra locum. Martis vero ſignum quo mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni ſignum fuiſse. Hæc enim

ARG. Signa quædam & ſtatuas Ciceroni, potius tabulas pictas cupienti, Gallus emerat. Ex illis emptionibus nullam a ſe deſiderari Cicero reſcribit: ſimul gratum ſibi eſſe ſignificat, quod domum proximam velit conducere. *Anno incerto*.

(1) *Tantum quod*) Sic Mſſ. & optimus quiſque librorum: deteriores ſine *quod*. Eſt autem *tantum quod*, vix, modo, commodum, ſimul ac. *Cellarius*.

(2) *Aviani*) De quo lib. XIII. epiſt. 2.

(3) *Nomina ſe facturum*) Se nobis crediturum, traditurumque ſtatuas, quas ab eo emimus, non præſenti pecunia, ſed in diem. *Facere nomen* eſt credere alicui, vel cum aliquo in creditum ire, ſive pecunia mutua data, ſive merce tradita, pro qua pretium non præſens, ſed in diem dictam ſolvatur. Nomen facit creditor, cum ſcribit in libro expenſi ſe alicui tantum credidiſſe, aut mercem tradidiſſe, quam pecuniam mutuam, quave pro merce pecuniam ad diem placitam recipiat. Sen. II. de Benef. 23. *Idque fiebat præſente & vidente debitore*. Cic. pro Sex. Roſc. c. 1. debitor dicebatur *locare nomen*. Phæd. I. 16. etſi eundem *facere nomen* etiam dicat Cic. III. Off. 14. Vid. Salm. de Uſur. pag. 146. 147. *J. F. Gronov*.

(4) *Plus annua poſtulare*) Poſtulare ut ſummam, quam me illi debere in tabulas retulerat, intra annum non reſtituerem, ſed diutius retinerem, & ſolverem uſuras. *Annua die debere* eſt hac conditione & lege pecuniam mutuam accipere, ut poſt annum elapſum reſtituatur. *Gravius*.

(5) *Damaſippus*) Scripſerat (opinor) Gallus, empturum ea ſigna Damaſippum, ſi Ciceroni non placerent. Horatius Sat. 3. lib. II.

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo.

Manutius.

(6) *Bacchas*) Baccharum imagines, id eſt, mulierum ebriarum, quaſi celebrantium Bacchi orgia. *Cellarius*.

Digitized by Google

duo ſigna putarem mihi (7) æs alienum attuliſse. Mercurii mallem aliquod fuiſset. Felicius, puto, cum Aviano tranſigere poſsemus. Quod tibi deſtinaras (8) trapezophoron, ſi te delectat, habebis: ſin autem ſententiam mutaſti, ego habebo ſcilicet. Iſta quidem ſumma: næ ego multo libentius emerim diverſorium Tarracinæ, ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim. Omnino liberti mei video eſse culpam, (9) cui plane res certas mandaram: itemque Junii, quem puto tibi notum eſse, Aviani familiarem. (10) Exhedria quædam mihi nova ſunt inſtituta in porticula Tuſculani. Ea volebam tabellis ornare. Etenim, ſi quid generis iſtiuſmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere vecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem pſeudodamaſippum vel cum jactura reperiemus. Quod ad me de domo ſcribis iterum, jam id ego proficiſcens mandabam meæ Tulliæ. Ea enim ipſa hora acceperam tuas literas: egeram etiam cum tuo Nicia, quod is utitur, ut ſcis, familiariter Caſſio. Ut redii autem, prius quam tuas legi has proximas literas, quæſivi de mea Tullia, quid egiſſet. Per Liciniam ſe egiſſe dicebat. Sed opinor Caſſium uti non ita multum ſorore. Eam porro negare ſe audere, cum vir abeſſet, (eſt enim profectus in Hiſpaniam Dexius) illo & abſente & inſciente migrare. Eſt mihi gratiſſimum, tanti a te æſtimatam conſuetudinem vitæ, victuſque noſtri: primum, ut eam domum ſumeres, ut non modo prope me, ſed (11) plane mecum habitare poſſes: deinde, ut migrare tantopere feſtines. Sed ne vivam, ſi tibi concedo, ut ejus rei tu cupidior ſis, quam ego ſum. Itaque omnia experiar. Video enim quid mea interſit, quid utriuſque noſtrum. Si quid egero, faciam ut ſcias. Tu & ad omnia reſcribes, & quando te expectem, facies me, ſi tibi videtur, certiorem. Vale.

(7) *Æs alienum*) Martis enim & Saturni ſigna minus fauſta putantur: mavult per jocum *Mercurii*, quia is credebatur deus mercatorum eſſe, & nummos procreare. *Man.*

(8) *Trapezophorum*) Qui menſam fert: ſeu menſæ fulcimentum. *Idem.*

(9) *Cui plane res certas*) Cui ſic expoſueram ſententiam meam, ut, ſi ille mandata tibi recte edidiſſet, errare non poſſes. *J. F. Gronov.*

(10) *Exhedria*) Loca in porticibus, ubi ſedentes diſputare ſoliti erant. Ita Vitruvius & Cicero. *Exhedra* tamen muliebri genere, uſitatius. *Manutius.*

(11) *Plane mecum habitare*) Fortaſſe quod paries communis eſſet: vel quod ædes illæ ita Ciceronis ædibus vicinæ, ut ad eum percommode Gallus itare poſſet. *Manut.*

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

XXIV. AMORIS quidem tui, quoquo me verti, veſtigia: vel proxime de (1) Tigellio. Senſi enim ex literis tuis, valde te laboraſſe. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. (2) Cipius (opinor) olim, *Non omnibus dormio*; ſic ego non omnibus, mi Galle, ſervio. Etſi quæ eſt hæc ſervitus? Olim, cum regnare exiſtimabamur, non tam ab ullis, quam hoc tempore obſervor a familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem (3) patria ſua: eumque addictum jam tum puto eſſe (4) Calvi Licinii (5) Hipponacteo (6) præconio. At vide, quid ſuccenſeat, (7) Phameæ cauſam receperam, ipſius quidem cauſa: erat enim mihi ſane familiaris. Is ad me venit, dixitque, judicem ſibi operam dare conſtituiſſe eo ipſo die, quo de P. Sextio in conſilium iri neceſſe erat. Reſpondi nullo modo me facere poſſe, cum vellem: alium diem ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. Ille autem, (8) qui ſciret ſe nepotem, bellum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit a me, ut mi videbatur, iratior. (9) Habes Sardos ve-

Bb 2 na-

ARG. Exponit quam injuſte ſibi Tigellius iraſcatur. Cæſare quartum conſule ſine collega. *Anno* U. C. 708.

(1) *Tigellio*) M. Tigellio Hermogene liberto, quod Hermogenis cognomen indicat. Eſt enim is, de quo Horatius Sat. 9. lib. I. *Invideat quod & Hermogenes, ego canto*. Et Sat. 2. 3. 10. quibus locis oſtenditur, quod hæc quoque declarat epiſtola, Tigellium canendi arte præſtitiſſe. Quid autem de Tigellio ſcripſerit ad Ciceronem Gallus, cognoſcitur ex epiſt. 47. lib. XIII. ad Att. *Manut*.

(2) *Cipius*) Alii *Capius*, & *Cepius*. Sed omnem dubitationem tollit Sext. Pompejus, in proverbio, *Non omnibus dormio*: ubi docet, proverbium videri natum a *Cipio* quodam, qui *pararhenchon* dictus eſt; quod ſimularet dormientem, quo impunius uxor ejus mœcharetur. Eundem commemorat & Plutarchrs in Erotico, ubi tamen Κάββας nominatur, ſi locus emendatus eſt. *Lamb.*

(3) *Patria ſua*) Sardinia. *Corrad.*

(4) *Calvi Licinii*) Cornelii Licinii Calvi poetæ: de quo vide G. J. Voſſium.

(5) *Hipponacteo præconio*) Iambico ſcazonti, ſic ab auctore appellato. Quale eſt illud,

Sardi Tigelli putridum caput venit.

Præconio autem dixit, quia præco Sardos venales pronuntiabat. *Corradus*.

(6) *Præconio*) Præconum eſt proclamare venales, eorumque prædicare virtutes & artes, ut citius emptorem inveniant; iidem addicebant emptori, ſeu jubebant emptorem ducere emptum, ubi de pretio convenerat. Ita ergo proſcripſit proclamavitque Hipponacteo carmine Tigellium, & prædicavit publicavitque ejus ſcelera & vitia, & hominem duraturæ in æternum infamiæ quaſi addixit Calvus. Suſpicor autem ſupervacanea eſſe duo verba, *puto eſſe*: ut fuerit, *non ferre hominem peſtilentiorem patria ſua, eumque addictum jam tum Calvi Licinii Hipponacteo præconio*. Eum præſertim, inquit, quem jam ante tot annos prædicavit *Calvus*, ut *Hipponax* Anthermum & Bupalum: quaſi præco venalem expoſuit cum ornamentis omnibus, tradiditque infamiæ velut proprium & addictum. *J. F. Gronov.*

(7) *Phameæ*) Liberti, cujus nepos Tigellius. *Ipſius quidem cauſa*: Non propter Tigellium ejus nepotem, ſed ipſius cauſa. *Man.*

(8) *Qui ſciret*) Quaſi ob hoc criſtas erigeret, & Ciceronem putaret negare ſibi nihil debere, quia Tigellii avus eſſet. *Gron.*

(9) *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem*) Nempe Phameam, & M. Tigellium Hermogenem, nepotem illius, modulatorem optimum, in Sardinia natum, ut notat Acron. Proverbio hoc utebantur de hominibus improbis, nequitia & fraude inter ſe certantibus, ut qui alteri præferendus ſit, non facile poſſit intelligi. Proverbio dederunt originem Sardiniæ captæ venales, qui nequiter ſer-

Digitized by Google

nales, alium alio nequiorem. Cognoſti meam cauſam, & iſtius (10) Salaconis iniquitatem. (11) Catonem tuum mihi mitte: cupio enim legere. Me adhuc non legiſſe, turpe utrique noſtrum eſt. Vale.

ſervierunt, & improbitatis ac nequitiæ palmam tulerunt inter mancipia: non vero a Vejentibus, qui quoniam Etruſci ſunt, hi vero Coloni Lydorum, quorum caput fuerit Sardes, a quo *Sardi* dicti ſint, ut Feſtus & Plutarchus docent. Nam a *Sardes* eſt *Sardianus*, a *Sardinia* vero *Sardus*. Sic recte hoc proverbium exponit, & pluribus refellit Feſti & Plutarchi ſententiam Gronovius IV. de Pec. Vet. cap. 10. quod vide. *Gravius.*

(10) *Salaconis*) Nec Græcis ignotum nomen, qui vel luxurioſum & mollem, vel in paupertate ſuperbientem, vel prodigum etiam interpretantur. Vide Heſychium & Suidam. *Cellar.* Utitur hac eadem voce, epiſtola 18. Libri XVI.

(11) *Catonem tuum*). Librum a te de M. Catone ſcriptum. *Corrad.*

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

XXV. QUOD epiſtolam conſciſſam doles, noli laborare. Salva eſt; (1) domo petes cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum eſt; idque ut ſemper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne, (2) ſi iſtum habuerimus, rideamus γέλωτα (3) σαρδόνιον. Sed heus tu, (4) manum de tabula: magiſter adeſt citius, quam putaramus. Vereor ne in Catonium Catoninos. Mi Galle, cave putes quidquam melius, quam epiſtolæ tuæ partem ab eo loco: *cætera labuntur*. Secreto hoc audi; id tecum habeto; ne Apellæ quidem liberto tuo dixeris. Præter duo nos loquitur iſto modo nemo: bene malene, videro: ſed, quidquid eſt, noſtrum eſt. Urge igitur, (5) nec tranſverſum unguem (quod ajunt) a ſty-

ARG. Epiſtolam conſciſſam non eſſe nuntiat; & monitus, ne incautius de Cæſare loquatur, gratias agit: & ut pergat ſtylum exercere, hortatur. *Anno* U. C. 708.

(1) *Domo petes cum libebit*) Ita Victorius ex mſſ. Alii vero, *Salva eſt domi: petes cum libebit*. Neutrum male.

(2) *Si iſtum habuerimus*) Mediceus liber, *niſi iſtum habuerimus*. Semper mihi ſuſpectus hic locus, ac merito quidem fuit: & eſt ſane tota epiſtola obſcurior. Arbitror legendum eſſe, *niſi iſtum caverimus*. Sententia, ut patet, egregia eſt: intelligit enim per *iſtum*, Cæſarem. Memini diſertum virum, qui & ipſe hunc locum depravatum eſſe cenſebat, ſic eum emendare ſolitum *ne, ſi ſtylum acuerimus*: Vict. *Iſtum*. Tigellium, vel Phameam potius, quam Cæſarem ſignificat, propter proverbium quod addit, & neſcio quam ſuſpicionem, de qua lib. XIII. ad Atticum ſcribit. *Corradus*.

(3) *Γέλωτα σαρδόνιον*) Proverbium de iis uſurpatum, qui riſu & jocis ſibi nocivum concitant periculum. Vide Eraſm. in proverb. *Gravius*.

(4) *Manum de tabula*) Proverbium eſſe exiſtimo ſumptum a pueris pictorum, qui, abſente magiſtro, ſumpto penicillo aliquid & ipſi furtim in tabula pingere conantur. Quo repente ſuperveniente, admonentur a cæteris ut cito manum de tabula removeant, ne illos magiſter animadvertat. Monet igitur Cic. Fabium, ut appropinquante Cæſare manum & ipſe de tabula cito auferat: ſcribebat enim Catonem, quæ ſcriptio parum Cæſari grata & jucunda eſſe poterat, & quæ inimiciſſimum illi hominem ſummis laudibus ornaret. Cum autem ſe quoque cogitaret, quia & ipſe etiam Catonem ſcripſerat, apud eum offendiſſe, ſubjungit, *vereor ne in Catonium Catoninos*, id eſt, timeo ne Cæſar commotus ira ad inferos demittat Catoni deditos, & Catonem amantes, id eſt, meipſum & te, qui Catonis laudes ſcripſimus. Nam & A. Gellius videtur oſtendere *Catonium* pro inferis ſumi quandoque ſolitum. Vide lib. XVI. Noct. Att. c. 7. *Vict.*

(5) *Nec tranſverſum unguem, quod ajunt, a ſtylo*) Subaudi, *diſcedas*. Dicitur autem eodem ſenſu, *unguem*, *digitum*, *pedem non diſcedere*, pro minimum diſcedere. *Manut.* Vide Eraſm. in proverb.

Digitized by Google

a ſtylo. Is enim eſt dicendi opifex. Atque equidem (6) aliquantum jam etiam noctis aſſumo. Vale.

(6) *Aliquantum jam etiam noctis aſſumo*) Cum dicat, *Jam etiam*, apparet epiſtolam ſcriptam eſſe in exitu æſtatis, vel ineunte autumno, cum noctes incipiunt jam eſſe longiores. Atque illud, *magiſter adeſt*, quod de Cæſare dictum eſt, indicare videtur ſcriptum eſſe menſe Sextili, Nam epiſt. 46. ad Attic. lib. XIII. *Cæſar*, inquit, *adeſt*. Illam vero ſcriptam Sextili menſe, cognoſcitur ex ea quæ proxima antecedit. *Idem*.

CICERO (1) GALLO S. D.

XXVI. CUM decimum jam diem graviter ex inteſtinis laborarem, neque iis, qui mea opera uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem, fugi in Tuſculanum: cum quidem biduum ita jejunus fuiſſem, ut ne aquam quidem guſtarem. Itaque confectus languore & fame, magis tuum officium deſideravi, quam abs te requiri putavi meum. Ego autem cum omnes morbos reformido, (2) tum quo Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat, δυσουρικὰ ϗ δυσεντερικὰ πάθη ſibi moleſta eſſe: quorum alterum morbum edacitatis eſſe putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. Sane δυσεντερίαν pertimueram. Sed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe jam ſeneſcentis morbi remiſſio profuiſſe. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodove commiſerim: (3) lex ſumptuaria, quæ videtur (4) λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuavius. In eas cum incidiſſem in (5) cœna augurali apud Lentulum, tanta me

ARG. Herbas in augurali cœna lauta conditas ſibi morbum attuliſſe narrat. *Anno incerto*.

(1) *Gallo*) Fortaſſe Q. Fabio Sangæ Gallo. Nam in veteribus libris ſuperiores epiſtolæ, poſt librum ad M. Varronem ſcriptum ſunt poſitæ: hæc & ſequens, hoc loco: & hic Gallus exulabat Cæſare Dictatore, ille Romæ erat: hic Epicureus erat, ille Academicus: hic neſcio quid ad Ciceronem detulit, quod Sangæ propter conjurationem convenit: ille nihil, quod ſciam. *Corrad.*

(2) *Tum quo*) Hoc eſt, tum hunc maxime, quo Epicurum laborantem Stoici reprehendebant, quia putabant eum his morbis exagitatum fuiſſe ob edacitatem & impudicitiam. *Quarterius*. Epicuri verba lib. II. de Fin. c. 30. recitantur. *Tanti autem morbi aderant veſicæ & viſcerum, ut nihil ad eorum magnitudinem poſſet accedere*. Δυσουρικὰ πάθη, ſtranguriam Græco verbo; δυσεντερικὰ, tormina Cicero vocat Tuſc. 2. de Epicuro loquens. *Manut.*

(3) *Lex ſumptuaria*) De qua Gellius, II. 24. & Macrob. Saturn. lib. III.

(4) *λιτότητα*) Frugalitatem. *Manut.*

(5) *Cœna augurali*) Augures, ſacerdotium ineuntes, collegis cœnam dabant lautam in primis atque opiparam. Varro lib. III. c. 6. *Primus pavones augurali cœna poſuiſſe dicitur Q. Hortenſius*. Eadem *Adjicialis cœna* vocabitur. Nam Plin. lib. X. c. 20. *Pavonem*, ait, *cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius adjiciali cœna ſacerdotii*. Minutius. In eo, qui huc adducitur, Plinii loco, non *adjiciali*, ſed *aditiali* edidit Harduinus, nempe ab aditu ſacerdotii, vel adeundo ſacrificio. Quod quis non unice amplectatur? *Olivetus*.

me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primum videatur cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis & murænis facile abſtinebam, a beta & a malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. Tu tamen cum audiſſes ab Anicio (vidit enim me nauſeantem) non modo mittendi cauſam juſtam habuiſti, ſed etiam viſendi. Ego hic cogito commorari quoad me reficiam. Nam & vires & (6) corpus amiſi. Sed, ſi morbum depulero, facile, ut ſpero, illa revocabo. Vale.

(6) *Corpus amiſi*) Hoc eſt, carnem, macеſcere cœpi. Ovid. I. Am. el. 16.
Aptaque ſubducto corpore membra dedit
Hoc eſt, poſtquam de pinguedine aliquid deceſſit. Contra *corpus facere* eſt pingueſcere Phædro lib. II.
Ut reſtiterunt: unde ſic quæſo nites?
Aut quo cibo feciſti tantum corporis?
Græv.

CICERO (1) GALLO S. D.

XXVII. MIROR, cur me accuſes, (2) cum tibi id facere non liceat. Quod ſi liceret, tamen non debebas. (3) *Ego enim te in conſulatu obſervaram*. Et ais, fore, ut te Cæſar (4) reſtituat. Multa tu quidem dicis, ſed tibi (5) nemo credit. Tribunatum (6) plebei dicis te (7) mea cauſa periiſſe. Utinam ſemper eſſes tribunus: (8) interceſſorem non quæreres. Negas me audere, quod ſentiam, dicere. Quaſi tibi, cum impudenter (9) me

ARG. Gallus, alius forte quam Fabius, Ciceronem literis accuſaverat, quem viciſſim literis repungit. *Anno* U. C. 707.

(1) *Gallo*) Is non fuit M. Fabius Gallus, ſed M. Fadius Gallus. Et ſic legendum eſſe contendit Steph. Pighius annal. XXI. quem vide. *Gravius*. Libentius crediderim, hunc eſſe P, Sextium, pro quo extat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuiſſe enim hoc Sextiæ gentis cognomen, intelligitur ex orat. pro Milone, ubi, *Sacrarium, quod eſt in fundo T. Sextii Galli*. Manut.

(2) *Cum tibi id non liceat*) Pighius propter fortis quæſtoriæ neceſſitudinem. Divin. in Cæcil. cap. 19. Fuerat autem quæſtor Ciceronis Coſ. A. U. 690. Sed & alia poteſt cauſa dari, quia erat exul. *J. F. Gron.*

(3) *Ego enim te in Conſulatu obſervaram*) Credibile eſt his verbis uſum Fadium in ſua epiſtola. Sed hic Cicero reddit ei ſua verba aliter accepta. Nam Fadius imputat Ciceroni cultum & officia, quæ ei præſtiterit. Cicero & ſic videtur accipere, cum ponit tanquam cauſam, propter quam non conveniat Fadio ipſum accuſare. Intelligit autem ſe intentum in eum fuiſſe, & actiones ejus ſpeculatum, ne quæſtor de pecunia publica quid ſuffuraretur. Sic Att. VIII. 19. *tibi eſſe in animo obſervare Cæſarem*. Sueton. Jul. 65. *ſubinde obſervandum ſe admonens*. Idem.

(4) *Reſtituat*) Ab exilio. *Manut.*

Nemo credit) Vel aliquid dicenti, vel pecuniam. *J. F. Gronovius*.

(6) *Plebei*) Pro *plebis*, ἀρχαϊκῶς.

(7) *Mea cauſa*) Ut reſtitueres me. *Man.*

(8) *Interceſſorem non quæreres*) Nam qui Tribunus eſt, ipſe habet jus intercedendi. *Manutius*: Non rogares, ut ego pro te apud Cæſarem intercederem. Atqui *intercedere pro aliquo*, pro deprecari, Latinum non eſt. Immo hoc confirmat, quod diximus de τῷ *nemo tibi credit*. *Intercedere pro aliquo pecuniam*, eſt, fidejubere. Phil. II. 18. *Orabat, ut contra ſuum patrem, ſi ſeſtertium ſexagies peteret, defenderem. Tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat*. VI. Att. 1. *interceſſiſſe ſe pro iis magnam pecuniam*. Sen. ep. 119. *nolo per interceſſorem mutueris*. Hoc igitur ait, Non quæreres, cujus fide & quo ſponſore quiſquam tibi crederet nummos. *J. F. Gronov.* Reſpondet Gallo, qui petierat a Cicerone, ut ſe de reſtituendo cum Cæſare ageret. Itaque ludens in ambiguo, *interceſſorem* & pro tribuno vetante, & pro amico deprecante uſurpat. *Facciolatus*.

(9) *Me rogares*) Per literas. Epiſtola 1. lib. XIV. ad Att. *Cum Sextii rogatu apud* eum

Digitized by Google

me rogares, parum fortiter reſponderim. Hæc tibi ſcripſi, ut (10) iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres. Quod ſi humaniter mecum queſtus eſſes, libenter tibi me & facile purgaſſem. Non enim ingrata mihi ſunt, quæ feciſti; ſed quæ ſcripſiſti, moleſta. Me autem, propter quem cæteri liberi ſunt, tibi liberum non viſum demiror. Nam ſi falſa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, (11) detuliſti, quid tibi ego debeo? ſi vera, tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat.

eum fuiſſem. Quibus ex locis exulaſſe Sextium conſtat. Rogavit enim Sextius abſens Ciceronem, ut de ſuo reditu Cæſari ſupplicaret. *Manut.*

(10) *Iſto ipſo in genere*) Acerborum ſalium, jocandi cum morſu, pungendi ſpecie urbanitatis. *J. F. Gronov.*

(11) *Detuliſti*) De C. Antonii conſulis tui conſiliis. *Manut.*

M. CICERO (1) CURIO S. D.

XXVIII. MEMINI cum mihi deſipere videbare, quod cum iſtis potius viveres, quam nobiſcum. Erat enim multo domicilium hujus urbis (cum quidem hæc urbs) aptius humanitati & ſuavitati tuæ, quam tota Peloponneſus, nedum (2) Patræ. Nunc contra & vidiſſe mihi multum videris, cum, prope deſperatis his rebus, (3) te in Græciam contuliſti, & hoc tempore non ſolum ſapiens, qui hinc abſis, ſed etiam beatus. Quanquam quis, qui aliquid ſapiat, nunc eſſe beatus poteſt? Sed, quod tu, cui licebat, pedibus es conſecutus, ut ibi eſſes, (4) *ubi nec Pelopidarum* . . . . noſti cætera: nos idem propemodum conſequimur alia ratione. Cum enim ſalutationi nos dedimus amicorum: quæ fit hoc etiam frequentius, quam ſolebat, quod, quaſi avem albam, videntur bene ſentientem civem videre: abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortaſſe tu ſenties. Intellexi enim ex tuo ſermone quodam, cum meam mœſtitiam & deſperationem accuſares, domi tuæ dicere (5) te, ex meis libris animum meum deſiderare. Sed mehercule & tum rempublicam lugebam, quæ non ſolum ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi carior: & hoc tempore, quanquam me non ratio ſolum conſolatur, quæ plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet: tamen doleo, ita rem communem eſſe dila-

ARG. Probat Curii conſilium, quo, deſperata rep. in Græciam ſe contulerat. Addit propter eandem cauſam & ſe in bibliothecam abdi; nullam enim ſpem reliquam eſſe, aliquando melius fore. *Anno* U.C. 707.

(1) *Curio*) Tribunus plebis quo tempore Cicero ab exilio eſt revocatus. *Corrad.*

(2) *Patræ* Urbs in Achaja.

(3) *Te in Græciam contuliſti*) Paulo ante bellum civile. Nam Cicero ex Cilicia rediens, Tironem ægrum Patris, ubi erat Curius, reliquit. *Corrad.*

(4) *Ubi nec Pelopidarum*) Subaudi, neque *facta audias*, *neque nomen*. Vide epiſt. 30. hujus libri. *Pelopidæ* autem hic dicuntur mali cives, qui rempub. oppreſſerunt. Cujus poetæ ſit hic ſenarius, non ſatis conſtat. *Anonymus.*

(5) *Te ex meis libris*) Non eum me eſſe qui viderer in meis libris. *Manut.*

Digitized by Google

lapſam, ut, ne ſpes quidem, melius aliquando fore, relinquatur. Nec vero nunc quidem culpa in eo eſt, in cujus poteſtate omnia ſunt, (niſi forte id ipſum eſse non debuit) ſed alia caſu, alia etiam noſtra culpa ſic acciderunt, ut de præteritis non ſit querendum. Reliquam ſpem nullam video. Quare ad prima redeo. Sapienter hæc reliquiſti, ſi conſilio: feliciter, ſi caſu. Vale.

CURIUS M. CICERONI SUO S.

XXIX. SI vales, bene eſt. (1) Sum enim (2) χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. Ergo fructus eſt tuus, (3) mancipium illius: quod quidem ſi inter (4) ſenes coemptionales venale proſcripſerit, egerit non multum. (5) At illa noſtra prædicatio quanti eſt? nos, quod ſimus, quod habeamus, quod (6) homines exiſtimemur, id omne abs te habere. Quare, Cicero mi, perſevera conſtanter nos conſervare; & Sulpicii ſucceſſori nos (7) de meliore nota commenda; quo facilius tuis præceptis obtemperare poſſimus, teque (8) ad ver lubentes videre, & noſtra (9) refigere, deportareque tuto poſſimus. Sed, amice magne, noli hanc epiſtolam Attico oſtendere: ſine eum errare, & putare, me virum bonum eſſe,

ARG. Curius laudat Ciceronis erga ſe beneficia, eumque rogat, ut Ser. Sulpicii ſe ſucceſſori commendet. *Anno* U. C. 708.

(1) *Sum enim ... tuus*) *Enim* connectitur cum pronomine SUO in titulo, ut lib. I. epiſt. 10. *Cellar.*

(2) *Χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici*) Uſu quidem tuus, poſſeſſione autem Attici. Sententiam hanc lepide expreſſit Lucretius, lib. III. 984. *Vitaque mancipio nulli datur, omnibus uſu*. Manutius.

(3) *Mancipium illius*) Eſt poſſeſſio, jus dominii. Hinc *mancipio dare* eſt ita dare ut proprietas tranſeat ad alium. *Grav.*

(4) *Senes coemptionales*) Sunt mancipia rejicula & veterana, quæ, quod non ita facile emptorem invenirent, aut minimo æſtimarentur, ſolebant vel plura in cumulum vendi, vel quaſi mantiſſa & appendix dari melioribus, ut qui bene habitum conciliare cuperet, imparem contubernalem ſimul acciperet. Unde *ſenes coemptionales* dicebantur, hoc eſt, ſimul venales. Plaut. Bacchid. IV. ſc. 9.

Nunc Priamo noſtro, ſi quis eſt emptor, coemptionalem ſenem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo, ubi oppidum expugnavero.

Habeo venalem ſenem coemptionalem, hoc eſt, ex eo genere, in quibus ſingulis vix quiſquam facit pretium, ſed qui auctioni aliorum accedunt. Vendam, inquit, ubi oppidum expugnavero. Sic Curius hic dicit, ſi mihi inter rejicula iſtiuſmodi mancipia titulum in venalitio pinxerit, vendideritque me, parum rei fecerit: quia inutiles ſumus & nullius pretii. Curius ſe vix ait prodeſſe Attico, cujus ſit κτήσει, poſſe, niſi proſcribatur ab eo venalis inter mancipia veterana, quæ plerumque in cumulum venduntur, aut aliis rebus vel mancipiis melioribus acceſſiones dantur: ſic quoque non multum. *J. F. Gronov.* IV. de Pec. vet. cap. 8.

(5) *At illa noſtra prædicatio quanti eſt*) At tuus ille fructus ex me longe majoris eſt. Alludit ad præcones auctionibus adhiberi ſolitos. *Idem.*

(6) *Homines*) Alicujus pretii. *Idem.*

(7) *De meliore nota*) Translatio a doliis, quibus diverſæ inuruntur notæ, ut internoſcantur vina. *Manut.*

(8) *Ad ver*) Verno tempore. Sic Vict. & Lamb. ex mſſ. Alii, *ad urbem*.

(9) *Refigere*) Sic legendum. Id eſt, pecunias, quas hic habeo collocatas & fundatas & quaſi fixas liberare & redigere. Nam *refigere* contrarium τῷ *figere*. Infr. XII. 1. Juſtin. IX. ult. At *defigere* eſt idem, quod *figere*. J. F. Gronov. Hic alii legunt *defigere*, alii *deferre*.

Digitized by Google

ſe, nec ſolere (14) duo parietes de eadem fidelia dealbare. Ergo, patrone mi, bene vale, Tironemque meum ſaluta noſtris verbis. Dat. a. d. VI. Kal. Novemb.

(10) *Duo parietes de eadem fidelia*) Significat hoc proverbium, una eademque opera duas res conficere. *Fidelia* eſt fictilis urceus, in quo color habebatur tingendis parietibus. vid. Eraſm. Adag.

CICERO CURIO S. D.

XXX. EGO vero jam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas; quin hinc ipſe evolare cupio, & aliquo pervenire, *ubi nec* (1) *Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* Incredibile eſt, quam turpiter mihi facere videar, qui his rebus interſim. Næ tu videris multo ante providiſſe quid impenderet, tum cum hinc profugiſti. Quanquam enim hæc etiam auditu acerba ſunt, tamen audire tolerabilius eſt, quam videre. (2) In campo certe non fuiſti, cum hora ſecunda, comitiis quæſtoriis inſtitutis, (3) ſella Q. Maximi, quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet: quo mortuo nuntiato, ſella ſublata eſt. (4) Ille autem, qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, centuriata habuit: Conſulem hora ſeptima renuntiavit, qui uſque ad Kal. Jan. eſſet: quæ erant futuræ mane poſtridie. Ita, Caninio conſule, ſcito (5) neminem prandiſſe. Nihil tamen eo conſule mali factum eſt. Fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu (6) ſomnum non viderit. Hæc tibi ridicula videntur: non enim ades. Quæ ſi videres, lacrymas non teneres. Quid ſi cætera ſcribam? ſunt enim innumerabilia generis ejuſdem: quæ quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiæ portum contuliſſem, & niſi haberem ſocium ſtudiorum meo-

ARG. Oſtendit quam miſere agatur cum rep. cum Cæſar Caninium ad aliquot horas conſulem creaverit: & de literis commendatitiis ad Acilium ſignificat. *Anno* U. C. 709. Cæſare quintum Coſ. quo anno, idibus Mart. interfectus eſt.

(1) *Pelopidarum*) Supra, epiſt. 28.

(2) *In campo*) Martio, ubi Comitia habebantur, tum Tributa, pro Quæſtoribus creandis, quæ adhuc in extremum Decembrem dilata fuerant. *Cellar.*

(3) *Sella Q. Maximi*) Q. Fabii Maximi, quem Cæſar quartum Conſul, cum ex Hiſpania revertiſſet, ſibi ſuffecerat; ideoque *illi* Cæſariani *dicebant* eſſe conſulem: a populo & legitime creatus non erat. Huic, per morbum abſenti, poſita fuit ſella. *Idem.*

(4) *Ille autem*) Ille, Cæſar, ſuppreſſo, ut ſæpe, odioſo nomine, ante lucem auſpicatus erat ſolemnibus ſacris; ut eo die Quæſtores tributis comitiis crearet: audita vero ſui Conſulis morte, novum conſulem Caninium ſine auſpiciis conſtituit, quia illo mane non centuriatis & conſularibus, ſed tributis tantum comitiis auſpicatus fuerat: Conſules autem oportebat centuriatis fieri. Idcirco tributa in hæc ſubito mutata dicit. *Idem.*

(5) *Neminem prandiſſe*) Quia a meridie creatus fuit; mane poſtridie magiſtratu abiturus. *Cellarius.*

(6) *Somnum non viderit*) Poſteriores enim ſex horæ noctis, habita civilis diei ratione, pertinent ad Kal. Jan. id eſt ad ſequentis anni conſules: priores vero, qui pertinent ad pridie Kal. qui conſulatus ultimus dies eſt, inſomnes ab occupato præſertim conſule ducuntur. Itaque perbelle Cicero, jocum quærens, brevitatem conſulatus ad vigilantiæ laudem convertit. Vide Macrobium lib. II. Sat. Plut. in Cæſare, Dionem lib. XLIII. Tacit. lib. XIX. *Man.*

Digitized by Google

rum Atticum noſtrum : cujus cum proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu; meum autem uſu & fructu; contentus iſto ſum. Id enim eſt cujuſque proprium, quo quiſque fruitur, atque utitur. Sed hæc alias pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt. Bis enim eſt a me judicio capitis, rebus ſalvis, defenſus: & eſt homo non ingratus, meque vehementer obſervat. Ad eum de te diligentiſſime ſcripſi, eamque epiſtolam cum hac conjunxi : quam ille quo modo acceperit, & quid tibi pollicitus ſit, velim ad me ſcribas. Vale.

CICERO CURIO S. D.

XXXI. FACILE perſpexi ex tuis literis (quod ſemper ſtudui) & me a te plurimi fieri, & te intelligere quam mihi carus eſſes. Quod cum uterque noſtrum conſecutus eſt, reliquum eſt ut officiis certemus inter nos; quibus æquo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari literas facile patior. Sulpicii tibi operam intelligo ex tuis literis, non multum opus fuiſſe, propter tuas (1) res ita contractas, ut quemadmodum ſcribis, (2) nec caput, nec pedes. Equidem vellem, (3) uti pedes haberent, ut aliquando redires. *Vides enim* exaruiſſe jam veterem urbanitatem : ut Pomponius noſter ſuo jure poſſit dicere, *niſi nos pauci retineamus* (4) *gloriam antiquam Atticam*. (5) Ergo is tibi, nos ei ſuccedimus. Veni igitur, quæſo, ne tamen ſemen urbanitatis una cum republica intereat.

CI-

ARG. Invitat ad mutua officia, &, ut in urbem revertatur, veteris urbanitatis tuendæ cauſa, rogat. *Anno* U. C. 709.

(1) *Res tuas ita contractas*) Valde implicatas, quia illi cum triconibus & hominibus non ſolvendo res eſt. *J. F. Gron.*

(2) *Nec caput, nec pedes*) Nec initium nec finis appareat : quin ſic turbatæ ſunt, ut neſcias, unde incipias, ubi finias. *Gron.*

(3) *Uti pedes haberent*) Uti exitum earum reperire poſſes. *Idem*.

(4) *Gloriam antiquam Atticam*) Magnifica verba ſunt : nec tamen laudatur quidquam, præter ſales. Blanditur igitur Cicero, dum humilem rem extollit, Curio ſimul & Attico; qui ſalibus mire delectabantur. Fortaſſe etiam ipſa Attici verba refert. Quod ſi ita eſt, hoc ipſo jocatur: quaſi Atticus gloriam antiquam Atticam in ridiculis poneret, & eam crederet per tres homines poſſe retineri. Sales autem Attici omnibus præſtabant: quanquam Cicero, ut aſſentaretur Pæto, Romanos præfert, epiſtola 15. lib. IX. *Manut.*

(5) *Ergo is tibi*) Curio primas, Attico ſecundas, ſibi tertias urbanitatis partes tribuit. Erat enim in Curio αὐτόχθων urbanitas, ut Attico ſcribit lib. VII. ep. 2.

Digitized by Google

CICERO (1) VOLUMNIO S. D.

XXXII. QUOD (2) ſine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primum addubitavi, num a Volumnio ſenatore eſſet, quocum mihi eſt magnus uſus: deinde (3) εὐτραπελία literarum fecit, ut intelligerem tuas eſſe. Quibus in literis omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter poſſeſſio (4) ſalinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? nonne defendis? non reſiſtis? Equidem ſperabam ita notata me reliquiſſe genera dictorum meorum, ut cognoſci ſua ſponte poſſent. Sed quando tanta fæx eſt in urbe, ut nihil tam ſit (5) ἀκύθηρον, quod non alicui venuſtum eſſe videatur: pugna, ſi me amas, niſi acuta (6) ἀμφιβολία, niſi elegans (7) ὑπερβολή, niſi (8) παράγραμμα bellum, niſi ridiculum (9) παρὰ προσδοκίαν, niſi cætera, quæ ſunt a me in ſecundo libro de Oratore (10) per Antonii perſonam diſputata de ridiculis, (11) ἔντεχνα, & arguta apparebunt, ut ſacramento contendas mea non eſſe. Nam de judiciis quod (12) quereris, multo laboro minus. (13) Trahantur per me pedibus omnes rei; ſit vel Selius tam eloquens, ut poſſit probare (14) ſe liberum; non laboro. Urbanitatis poſſeſſionem, amabo, (15) quibusvis

ARG. Ex Cilicia P. Volumnio ſcribit de dictis, de judiciis, de rep. de Dolabella nondum genero. *Anno* U. C. 702.

(1) *Volumnio*) Hic eſt P. Volumnius Eutrapelus, qui Cytheridem mimam dilexit. Epiſt. 26. lib. IX. Præfectum fabrum Antonii fuiſſe civili bello, Nepos ait in Attici vita, Sulpicio & Marcello coſſ. *Manut.*

(2) *Sine prænomine*) Vide V. 19.

(3) Εὐτραπελία Feſtivitas, lepor, urbanitas: unde illi cognomen Eutrapelo. Epiſt. 26. lib. IX. ad Att. epiſt. 8. lib. XV. Philippica 12. Plutarchus in Bruto *mimum* vocat. *Manutius.*

(4) *Salinarum*) Quod *ſales* joca ſunt, quorum dives erat Cicero; per jocum ſibi quaſi ſalinas tribuit, quarum procuratorem, cum in provinciam iret, Volumnium conſtituiſſet. *Cellar.*

(5) Ἀκύθηρον) Quod venere caret, venuſtatis expers. Nomen a Venere deductum, quæ Græcis Κυθήρεια nuncupatur. *Manut.*

(6) Ἀμφιβολία) Ambigua oratio: cum ad ſententias diverſas eadem verba accommodari poſſunt. *Idem.*

(7) Ὑπερβολή) Superatio, vel exſuperantia, cum ſententia ſupra veritatem extollitur: ut in ſuaſione legis Maniliæ: *Plura bella geſſit, quam cæteri legerunt: plures provincias confecit, quam cæteri concupiverunt.* Fit etiam minuendi gratia, ut *Teſtudine tardior.* Idem.

(8) Παράγραμμα) Agnominatio: cum unius literæ mutatio diverſam ſignificationem affert: ut lib. II. de Orat. *Eamus deambulatum. Quid opus fuit* de? *Immo vero, quid opus fuit* te? *Idem.*

(9) Παρὰ προσδοκίαν) Præter expectationem. *Idem.*

(10) *Per Antonii perſonam*) Immo Julii Cæſaris Strabonis, II. de Orat. 58. & ſeqq. Sed quia Antonii perſona primas ibi partes agit, quod in toto libro eſt, adſcribit Antonio. *J. F. Gronovius.*

(11) Ἔντεχνα Artificioſa. *Manutius.*

(12) *Quereris*) Queſtus erat Volumnius dominari in judiciis, abſente Cicerone, homines infantiſſimos. *Idem.*

(13) *Trahantur per me pedibus*) Formula loquendi de iis, quæ ſuſque deque habemus: in quibus nihil moramur, quid fiat. IV. Attic. 17. *per me iſta pedibus trahantur.* J. F. Gronov.

(14) *Se liberum*) Quia eum non ingenuis natum eſſe dicebant. *Cellar.*

buſvis interdictis defendamus: In qua te unum metuo, contemno cæteros. Derideri te putas? Nunc demum intelligo (16) te ſapere. Sed mehercules extra jocum, valde mihi tuæ literæ facetæ, elegantesque viſæ ſunt. Illa quamvis ridicula eſſent, ſicut erant, mihi tamen riſum non moverunt. Cupio enim (17) noſtrum illum amicum in tribunatu quam plurimum habere gravitatis: id cum ipſius cauſa, (eſt mihi, ut ſcis, in amoribus) tum mehercule etiam reipublicæ, quam quidem, quamvis in me ingrata ſit, amare non deſinam. Tu, mi Volumni, quando & inſtituiſti, & mihi vides eſſe gratum, ſcribe ad me quam ſæpiſſime de rebus urbanis, de republica. Jucundus eſt mihi ſermo literarum tuarum. Præterea Dolabellam, quem ego perſpicio & judico cupidiſſimum eſſe atque amantiſſimum mei, cohortare & confirma, & redde plane meum. Non mehercule quo quidquam (18) deſit, ſed quia valde cupio, (19) non videor nimium laborare. Vale.

(15) *Quibuſvis interdictis*) Omni cura & ſtudio, ope quaſi prætoris. Interdictis enim Prætorum tuebantur poſſeſſionem facultatum. Lepide autem de poſſeſſione urbanitatis, judiciale verbum uſurpavit.

(16) *Te ſapere*) Quia falſas laudes non agnoſcis. *Manutius*.

(17) *Noſtrum illum amicum*) C. Curionem, tribunum pl. in locum Servii deſignatum: ut epiſt. 4. lib. VIII. Jure autem Cicero verebatur, ne non ſatis gravem Curio ſe præberet in tribunatu. Leviſſime enim ab optimatum cauſa ad Cæſarem tranſiit: ut epiſt. 6. lib. VIII. & ep. 13. lib. II. *Idem*.

(18) *Deſit*) Amori illius erga me. *Man.*

(19) *Non videor nimium laborare*) Cum valde tamen laborem. Idem. *Non videor*. Alii, *nunc videor*. Corradus.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

XXXIII. QUOD (1) declamationibus noſtris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio inviderеs, niſi eum amares, non erat cauſa invidendi, niſi forte ipſius eloquentiæ magis, quam quod me audiret, invideres. Nos enim plane, mi ſuaviſſime Volumni, aut nihil ſumus, aut nobis quidem ipſis diſplicemus, (2) gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigebamus, amiſſis: ut etiam, ſi quando aliquid dignum noſtro nomine emiſimus, ingemiſcamus, quod hæc (3) *pennigero, non armigero in corpore tela exerceantur*, ut ait Philoctetes apud Accium, abjecta gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, ſi tu veneris, hilariora. Quanquam venies, ut ipſe intelligis, (4) in maximarum quaſi concurſum occupationum:

ARG. Dicit, afflicta rep. ſe cum Hirtio, Caſſio, & Dolabella declamationes exercere, & Volumnium ad eadem ſtudia invitat. Nam ſibi deliberatum eſſe in literas ſe abdere, Cæſare permittente. *Anno* U. C. 707.

(1) *Declamationibus noſtris*) Cur ſe ad declamandum Cicero contulerit, cauſa exponitur in epiſt. 18. lib. IX. *Manut.*

(2) *Gregalibus illis*) Hortenſio, Marcello, Cælio, & reliquis. *Corradus*.

(3) *Pennigero*) Dolebat, quod ſtudia ſua non, ut antea, in tuenda Rep. & agendis cauſis, ſed in hoc vili exercitationum genere collocare deberet: ad hoc uſus poetæ verbis, quibus Philoctetes conqueritur, quod tela in avibus trajiciendis, non in ſternendis hominibus conſumat. Cic. de Finib. V. 51. *Cellar.*

(4) *In maximarum quaſi concurſum occupationum*) Scholam ſuam declamatoriam per jocum ita nominat. *Idem*.

Digitized by Google

num; quas ſi, ut volumus, (5) exceperimus, ego vero multam ſalutem & foro dicam & curiæ, (6) vivamque tecum multum, & cum communibus noſtris amatoribus. Nam & Caſſius tuus, & Dolabella noſter, vel potius uterque noſter, ſtudiis iiſdem tenentur, & (7) meis æquiſſimis utuntur auribus. Opus eſt huc limatulo & (8) polito tuo judicio, & illis (9) interioribus literis meis, quibus ſæpe (10) verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim judicatum eſt, ſi modo hoc Cæſar aut patietur, aut volet, deponere illam jam (11) perſonam, in qua me ſæpe illi ipſi probavi, ac me totum in literas abdere, tecumque & cum cæteris earum ſtudioſis honeſtiſſimo otio perfrui. Tu vellem, ne veritus eſſes, ne perinvitus legerem tuas literas, ſi mihi, (quemadmodum ſcribis) longiores forte miſiſſes: ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi literas longiſſimas quaſque, gratiſſimas fore. Vale.

---

(5) *Exceperimus.*) Hic, *Excipere*, opinor, eſt ferre, ſubire: ut alibi *excipere dolorem, laborem*; Vide Tuſc. II. 5. & Brut. 69. *Oliv.*

(6) *Vivam cum communibus noſtris amatoribus*) Forte legendum: *noſtri*: Oblectabo me cum illis, qui & te & me inſigniter, & præ cæteris amant. *J. F. Gronov.*

(7) *Meis æquiſſimis utuntur auribus*) Libenter eos audio declamantes. *Manut.*

(8) *Polito*) Alii, *politulo*.

(9) *Interioribus*) Philoſophicis.

(10) *Verecundiorem*) Quibus, quia doctior es quam ego, facis, ſi quid de illis ſtudiis meis loquendum ſit, ut parcius & verecundius loqui debeam. *Cellar.*

(11) *Perſonam*) Quam egi in publicis & forenſibus rebus. *Idem.*

EPI-

EPISTOLARUM AD FAMILIARES LIBER VIII.

(1) M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

I. QUOD tibi (2) decedens pollicitus ſum, me omnes res urbanas diligentiſſime tibi perſcripturum; data opera paravi, qui ſic omnia perſequeretur, ut verear, ne tibi nimium arguta hæc ſedulitas videatur. Tametſi tu, ſcio, quam ſis curioſus, & quam omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores: tamen hoc deprecor, ne meum hoc officium arrogantiæ condemnes, quod hunc laborem alteri delegavi: non quin mihi ſuaviſſimum ſit, & occupato, & ad literas ſcri-

ARGUMENTUM. Commentarium mittit rerum urbanarum, & excuſat ſe quod alteri negotium illius colligendi dederit. Addit de comitiis Tranſpadanorum eſſe rumorem, de ſucceſſione autem Galliarum nihil relatum: de Pompejo cupere ſe aliquid cognoſcere: de Cæſare varia diſſipari, aliaque nonnulla. Huic epiſtolæ reſpondit ea, quæ lib. II. eſt octava. *Anno* U. C. 702.

(1) *M. Cælius Rufus*) Plebeji generis, patre equite R. Puteolis natus, ſumpta virili toga, id eſt annum ætatis ingreſſus XVII. a patre continuo ad Ciceronem deductus eſt, nondum prætorium, ſed eloquentia jam & probitatis opinione clarum: a quo etiam *lectiſſimus adoleſcens* appellatus eſt libro quarto in Verrem, qui de Signis inſcribitur. In illo ætatis flore cum artibus honeſtiſſimis erudiretur, M. Craſſi domum frequentavit. Poſtea fuit aſſiduus cum Cicerone prætore, candidatumque affectatus eſt in petitione conſulatus. Anno ſequenti iterum petenti conſula-

ſcribendas, ut tu noſti, pigerrimo, (3) tuæ memoriæ dare operam. Sed id ipſum volumen, quod tibi miſi, facile, ut ego arbitror, me excuſat. Neſcio cujus otii eſſet, non modo perſcribere hæc, ſed omnino animadvertere. Omnia enim ſunt ibi ſenatus-conſulta, edicta, fabulæ, rumores: quod exemplum ſi forte minus te delectarit, ne moleſtiam tibi cum impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in republica majus actum erit, quod iſti operarii minus commode perſequi poſſint, & quemadmodum actum ſit, & quæ exiſtimatio ſecuta, quæque de eo ſpes eſt, diligenter tibi perſcribemus. Ut nunc eſt, nulla magnopere expectatio eſt. Nam & illi rumores (4) de comitiis Tranſpadanorum, (5) Cumarum tenus caluerunt. Romam cum veniſſem, ne tenuiſſimam quidem (6) auditionem de ea re accepi. Præterea (7) Marcellus quod adhuc nihil retulit (8) de ſucceſſione provinciarum Galliarum; & in Kalendas Junias, ut mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem; ſane quam eos (9) ſermones expreſſit, qui

ſulatum Catilinæ ſtuduit. Tribunatum pl. geſſit, Pumpejo tertium conſule, Milonemque ob necem P. Clodii de vi reum, ſtudioſiſſime defendit. Ædilis curulis fuit L. Paulo & C. Marcello coſſ. prætor C. Cæſare II. & P. Servilio coſſ. Orto civili bello, quæſtor in Africa fuit Curionis, ut apud Cæſarem lib. II. civ. bel. ſcriptum eſt. Eloquentiæ in primis operam dedit, locumque inter ſummos oratores conſecutus eſt. Ejus tamen ſcripta paulo aſperiora, & antiquitatem redolere viſa ſunt. De quo *Tacitus* (ſeu Quintilianus) *Dial. de Orator. Sueton. de claris Rhetor.* Mores in eo minime cum ingenio conferendi. Iracundiſſimum appellat Seneca lib. III. de Ira. Impudicum & laſcivum oſtendit oratio Ciceronis. Inconſtantis ingenii fuit. Primum tribunus pleb. quo anno P. Clodius a Milone occiſus eſt, optimatum partes defendit. Mox, orta inter Cæſarem & Pompejum diſcordia, neutram in partem inclinare viſus eſt. Deinde, mutata ſententia, Cæſaris ad partes tranſiit. Profectum ad Cæſarem cum C. Curione, ut eum ad civile bellum incitaret, ſcripſit Dio lib. XLI. Demum a Cæſare ipſo deſcivit: idque cum ipſe declarat ep. ultima lib. VIII. tum vero Vellejua his verbis: *Accito Annio Milone, qui, non impetrato reditu, Julianis partibus infeſtus erat ... conſularibus armis .... circa Thurios oppreſſus eſt*. Manut.

(2) *Decedens*) Unde? ab ipſo Cicerone; quem in provinciam euntem proſecutus erat. *Manut.* Sic quidem Mſſ. ſed *diſcedens* legendum, id eſt, me a te ſeparans, cum te proficiſcentem proſecutus fuiſſem, & valere dixiſſem. *J. F. Gronovius*.

(3) *Tua memoria dare operam*) In tuam gratiam ſcribere, aut ſcriptum dare. Nam quæ ſcribuntur, eorum extat memoria, ea memoriæ traduntur. Orat. pro Muren. cap. 28. Male Manutius. *Idem*. Hoc dicit: Non is ſum, qui de te libenter non cogitem. *Manutius*.

(4) *De comitiis*) Cn. Pompejus Strabo, Magni pater, Tranſpadanas colonias deduxerat ita, ut veteribus incolis manentibus jus Latii daret. *Aſcon. in Piſon. ſub init.* Quibus Cæſar poſt Quæſturam ſpem civitatis fecit. *Sueton. cap.* 8. Jam novus rumor erat, eum laborare, ut rem perficeret, quo ſuffragiis novis in comitiis juraretur. Adi Sigon. de Jure Ital. III. 11. *Cell.*

(5) *Cumarum tenus*) Quouſque Cælius & amici Ciceronem proſecuti fuerant. *Idem*.

(6) *Auditionem accepi*) Durior & horridior interdum Cælius eſt in explicandi ſententia. Quis enim ſic loquatur, *Ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi*, pro, nihil prorſus audivi? Fortaſſe hoc illud eſt, cur in eo ſordes verborum Tacitus appellet, & ſubjungat, *Amarior Cælius*: & Quint. aſperitatem ei tribuat in dicendo. *Idem*.

(7) *Marcellus*) Conſul cum Sulpicio. *Manutius*.

(8) *De ſucceſſione Galliarum*) Ut Cæſari ante legitimum diem ſuccederetur. Erat enim hic octavus Cæſaris annus in adminiſtratione Galliarum, imperio decem annorum ei conceſſo; quinquennio uno lege Vatinia, ipſo Cæſare cum Bibulo conſulatum gerente; altero lege Trebonia, Pompejo & Craſſo coſſ. *Idem*.

(9) *Sermones expreſſit*) Cum eum ſtatim de Galliis relaturum, homines loquerentur. *Idem*.

qui de eo tum fuerant, cum Romæ nos eſſemus. Tu, ſi Pompejum, ut volebas, (10) offendiſti, qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, quamque oſtenderit voluntatem, (ſolet enim aliud ſentire & loqui, neque tantum valere ingenio, ut non appareat quid cupiat) fac mihi perſcribas. (11) Quod ad Cæſarem, crebri & non belli de eo rumores : ſed ſuſurratores duntaxat veniunt. Alius equitem perdidiſſe, quod opinor certe factum eſt; alius ſeptimam legionem vapulaſſe : ipſum apud Bellovacos circumſederi, intercluſum ab reliquo exercitu. Neque adhuc certi quidquam eſt; neque hæc incerta vulgo jactantur : ſed inter paucos, quos tu noſti plane, ſecreto narrantur : at (12) Domitius, cum (13) manus ad os appoſuit. Te ad IX. Kal. Jun. (14) ſubroſtrani ((15) quod illorum capiti ſit) diſſiparant periiſſe : & te urbe ac foro toto maximus rumor fuit a Q. Pompejo in itinere occiſum. Ego, qui ſcirem Q. Pompejum Baulis (16) embæneticam facere, & uſque eo ut ego miſererer ejus eſuriei, non ſum commotus : & hoc (17) mendacio, ſi qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optavi. (18) Plancus quidem tuus Ravennæ eſt : & magno congiario donatus a Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt. Tui politici (19) libri omnibus vigent. Vale.

C I-

(10) *Offendiſti*) Offendit eum Tarenti, & cum eo decem dies fuit. Epiſt. 2. lib. VIII. & epiſt. 6. lib. V. ad Att. *Idem*.

(11) *Quod ad Cæſarem*) Ita Mſſ. ſine τῷ *attinet*, quod ſatis intelligitur. *J. F. Gron.*

(12) *Domitius*) L. Domitius Ahenobarbus, conſularis, acerrimus Cæſaris adverſarius. *Manutius*.

(13) *Manus ad os appoſuit*) Eorum more, qui ſecreto aliquid narrant. *Idem*.

(14) *Subroſtrani*) Homines otioſi in Roſtris verſantes aſſidue, rumorum aucupes & nugivendi. Plauto *ſubbaſilicani*. Grævius.

(15) *Quod illorum capiti ſit*) Quod malum in eos recidat. Tibull. I. el. 2.

Et mala ſi qua tibi dixit demencia noſtra,

Ignoſcas : capiti ſint precor illa meo.

Idem.

(16) *Embaneticam*) Id eſt, navicularium, & ſubaudi, artem : ab ἐμβαίνω, navem conſcendo : quod mercatura maritima, ſibi victum Pompejus Baulis exul quæreret. Turnebus, Adverſ. XIII. 20. legit *empeneticam*, a verbo πεινᾶν, quod valet *eſurire* : quaſi jocans Cælius dixerit, eum artem eſuriendi facere & exercere, ut dicimus argentariam, naviculariam facere. Iſaacus Voſſius ad Catulli XXXV. legit ἐμπεινητικὴν, ab ἐμπεινᾶν, largis indulgere dapibus. Bauli, inquit, erat taberna & diverſorium totius Campaniæ affluentiſſimum. Ibi Pompejus corpus largis curabat dapibus, unde Cælius dicit ſe miſereri ejus, utpote qui tantum eſuriat. Gronovius vero, *Lect. Plaut.* legit, ἐμετικὴν *facere*, hoc eſt, curare ſe vomitoriis. Quæ vox etiam exſtat *Att.* XIII. 52. Solebant enim in illa Campaniæ loca ſecedere valetudinis cauſa, inter quæ & Bauli. Et huic convenit, quod ſequitur : *Ut ego miſererer ejus eſuriei*, id eſt jejunitatis. *Olivetus*.

(17) *Hoc mendacio ut defungeremur*) Defungitur is, qui evadit, & periculo liberatur. Virgil. lib. VI. *O tandem magnis pelagi defuncte periclis?* Optavi, igitur, ut defungeremur, ut tuti jam eſſemus ab omnibus, ſi quæ tibi impenderent pericula : ut hoc mendacium finis & quaſi defunctio eſſet omnium periculorum. *Manutius*.

(18) *Plancus tuus*) *Tuus*, hic dixit, cum ironia : quod Plancus Burſa Ciceronis eſſet inimiciſſimus, nec injuria, quod eo accuſante (ut Dio tradidit) de vi condemnatus eſſet. *Idem*.

(19) *Libri*) Sex de Republica : quorum extant Fragmenta Tomo noſtro III.

CÆLIUS CICERONI.

II. CERTE (1), inquam, abſolutus eſt: (2) me repræſentante pronuntiatum eſt, & quidem (3) omnibus ordinibus, (4) ſed & ſingulis in unoquoque ordine ſententiis. (5) Vide modo, inquis. Non, mehercules. Nihil enim unquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. Quin ego, cum pro amicitia validiſſime faverem ei, & me jam ad dolendum præparaſſem; poſtquam factum eſt, obſtupui, & mihi viſus ſum (6) captus eſſe. Quid alios putas? Clamoribus ſcilicet maximis judices (7) corripuerunt: & oſtenderunt, plane eſſe quod ferri non poſſet. Itaque relictus (8) lege Licinia, majore eſſe periculo videtur. Acceſſit huc, quod poſtridie ejus abſolutionem in theatrum Curionis Hortenſius introiit; puto, ut ſuum gaudium gauderemus. (9) Hic tibi *ſtrepitus*, *fremitus*, *clamor*, *tonitruum & rudentum ſibilus*. Hoc magis animadverſum eſt, quod intactus ab ſibilo pervenerat Hortenſius ad ſenectu-

ARG. Nuntiat de abſoluto Meſſala, ejuſque defenſore Hortenſio a populo male accepto. Addit de rep. & de ſuis in ædilitate competitoribus. *Anno* U. C. 702.

(1) *Certe, inquam*) Quod inopinata res acciderat, quam vix Cicero crediturus eſſet, qui Meſſallam corruptis pecunia comitiis factum eſſe conſulum plane noſſet, ab affirmatione orditur. *Manutius*.

(2) *Me repræſentante*) Sic aliquot antiqui libri: alii, *Me repræſentare*: nonnulli, *Me prehenſante*: quod non diſplicet. Putat aliquis, *Matre prehenſante*: quæ fuit ſoror Hortenſii oratoris. Ego nihil affirmo. *Idem*. Lege, *Me in re præſenti*. *Me*, id eſt, ἐμοῦ ὄντος, Cic. I. Off. 10. *Si conſtitueris cuipiam te advocatum in rem præſentem eſſe venturum*, id eſt, in foro præſto fore. *J. F. Gron.*

(3) *Omnibus ordinibus*) Abſolventibus omnibus decuriis judicum, Senatoribus, Equitibus, Tribunis ærariis. *Idem*.

(4) *Sed & ſingulis*) Id eſt, ut & in Senatoria decuria, & inter Equites, interque Tribunos ærarii abſolventes una ſententia vincerent, pluresque eſſent iis, qui condemnabant. Vereor ut Manutius ceperit. *Idem*.

(5) *Vide modo, inquis*) Dum nimis amat brevitatem Cælius, obſcurat ſæpe ſententias: quod in Thucydide vitium Cicero notavit. Videtur tamen fingere dicentem Ciceronem: *Vide modo, Cæli: non de Meſſalla bene homines exiſtimant? non ejus patet innocentia?* Reſpondet Cælius: *Non mehercules*, &c. *Manutius*.

(6) *Captus*) Ut iis, qui capiuntur, itidem mihi, rei novitate, & hujuſce non expectato judicii eventu, perculſus affectuſque animus eſt. Prorſus me ſtupor oppreſſit. *Idem*.

(7) *Corripuerunt*) Reprehenderunt. Sic locutus epiſt. 9. *Idem*.

(8) *Lege Licinia*) Lex Licinia a M. Craſſo, una cum Pompejo ſecundum Coſſ. lata in δεκάζοντας τινάς, id eſt, qui judices corrupiſſent. Dio lib. XXXIX. Itaque *relictus*, id eſt, itaque ſtatim iterum delatus, & in reos receptus (hoc vult τὸ *relictus*, non expunctum eſſe nomen ejus in albo reorum, poſt abſolutionem de ambitu, ſed in eo relictum & ſervatum) nunc magis laborare, quam prius videtur. *Majore periculo eſſe*, pro, in periculo eſſe majore, IV. Famil. 15. *J. F. Gronov.*

(9) *Hic tibi ſtrepitus, fremitus, clamor*) At ille paſtoritia fiſtula, ut loquitur ad Atticum, ſive ſibilo exceptus eſt, exſibilatus eſt. II. Att. 12. *Gladiatoribus, qua dominus, qua advocati ſibilis conſciſſi ſunt*. Sed hoc eleganter explicat Cælius verſu Pacuvii, quo ille tumultum in navi oborta tempeſtate deſcripſerat. Plin. IX. ep. 26. *Cum ſtridunt funes, curvatur arbos, gubernacula gemunt*. *Rudentes* ſunt funes nautici, unde Plauti Comœdia *Rudens*. Proprie ſibilant rudentes flatu vehementi ventorum. *J. F. Gronovius*.

Digitized by Google

ſtutem. Sed tum ita bene, ut in totam vitam cuivis ſatis eſſet, & pœniteret eum jam viciſſe. De republica quid tibi ſcribam, nihil habeo. Marcelli (10) impetus reſederunt, non inertia, ſed (ut mihi videbatur) conſilio. De comitiis conſularibus incertiſſima eſt exiſtimatio. Ego incidi in competitorem (11) nobilem, & nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo ſcripſi, quod ſcio te acriter propter Hirrum, nuntium noſtrorum comitiorum expectaturum. Tu tamen ſimul ac me deſignatum audieris, ut tibi curæ ſit, quod ad (12) pantheras attinet, rogo. (13) Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Caſtrinio Pæto: ſecundum ei, qui has literas tibi dedit.

(10) *Impetus*) De ſucceſſore Cæſari in Gallias mittendo. Epiſt. 1. *Manutius*.

(11) *Nobilem, & nobilem agentem*) Competitores ædilitatis duos intelligit: quorum alter nobilis antiquo genere, alter agens nobilem, id eſt, nobilitatem jactans & præ ſe ferens, quæ in eo nulla erat. *Cellar.* Octavii quidem novi & ignobiles habebantur. *Corradus*.

(12) *Pantheras*) Quas e Cilicia mitti a Cicerone cupiebat, ut eas populo ſuis ludis daret. *Manut.*

(13) *Syngrapham Sittianam*) Ex qua exigeretur a Sittio pecunia, quam in ædilitatis impenſas Cælius erogaret. Epiſt. 4. 8. 9. *Idem*.

CÆLIUS CICERONI S.

III. ESTNE? vici? & tibi ſæpe, quod negaras diſcedens curaturum, literas mitto? Eſt, ſi quidem perferuntur, quas do. Atque hoc eo diligentius factito, quod, cum otioſus ſum, plane ubi delectem otiolum meum, non habeo. Tu cum Romæ eras, hoc mihi certum ac jucundiſſimum vacanti negotium erat, tecum id otii tempus conſumere: idque non mediocriter deſidero: ut non modo mihi ſolus eſſe, ſed Romæ, te profecto, ſolitudo videatur facta: & qui (quæ mea negligentia eſt) multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. Maxime vero, ut te dies noctesque quæram, competitor Hirrus (1) curat. Quomodo illum putas (2) auguratus tuum competitorem dolere, & diſſimulare, me certiorem, quam ſe,

ARG. Suum in ſcribendo officium, ſuumque Ciceronis deſiderium ſignificat, nec non de ſuis Comitiis & competitoribus: etiam de Milonis rebus. Tandem ſuam cum Cicerone amicitiam in aliquo illius libro memorari cupit. *Anno* U. C. 702.

(1) *Curat*) Argute. Nam, quia cum Cicerone coram de Hirro jocari, ejuſque ineptias ac ſtultitias ridere cupiebat, ideo *Curat*, inquit, *Hirrus, ut te dies noctesque quæram*. Plus autem eſt *Curat*, quam *Facit*, ut *cauſa eſt*: quaſi dicat: In hac petitione ita multa agit inepte, ita ſtulte, ut curare de induſtria videatur, ut ego tecum ſim, quo illum ridere poſſimus. *Manut.*

(2) *Auguratus*) Augur Cicero fieri noluit: ante exilium ſuum: reverſus in patriam, ne calamitas dignitatem ejus minuiſſe videretur, ſtuduit quam ornatiſſima ſenatus populique Romani de ſe judicia intercedere: quod ipſe ad Catonem ſcribit epiſt. 4. lib. XV. Augur autem in locum P. Craſſi, Marci filii, a Parthis interfecti, creatus eſt: qui fuit annus urbis DCC. Domitio & Meſſalla coſſ. *Idem*.

Digitized by Google

ſe, candidatum? de quo ut, quem optas, quam primum nuntium accipias, tua medius fidius magis quam mea cauſa cupio. Nam me, ſi fio, (3) forſitan cum locupletiore referam: (4) ſed hoc uſque eo ſuave, eſt, quod ſi acciderit, tota vita riſus nobis deeſſe non poterit. (5) Sed tanti? ſed mehercule. Non multum M. (6) Octavius eorum odia, qui Hirrum premunt, quæ permulta ſunt, ſublevat. Quod ad (7) Philotimi liberti officium & bona Milonis attinet, dedimus operam, ut & Philotimus quam honeſtiſſime Miloni abſenti, ejuſque neceſſariis ſatisfaceret, & ſecundum ejus fidem & ſedulitatem exiſtimatio tua conſervaretur. Illud nunc a te peto, ſi eris (ut ſpero) otioſus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ eſſe, (8) σύνταγμα conſcribas. Qui tibi iſtuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? Aliquid ex tam multis tuis monumentis extare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque prodat, velim. Cujuſmodi, puto, quæris. Tu citius, qui omnem noſti diſciplinam, quod maxime conveniat, excogitabis. Genere tamen quod & ad nos pertineat, & (9) διδασκαλίαν quandam, ut verſetur inter manus, habeat. Vale.

(3) *Forſitan cum locupletiore referam*) Domum ſcilicet de Comitiis. *Cum locupletiore*, cum collega qui me eſt opulentior, & ſumptum in ludos & ſpectacula faciendo, me poteſt ſuperare. *J. F. Gronov.*

(4) *Sed hoc uſque eo ſuave eſt*) Sed Hirrum repulſam pati tantum habet ſuavitatis ut, per omnem vitam, quoties nobis ridere libebit, cauſam ſimus habituri, hujus repulſæ recordationem. *Idem.*

(5) *Sed tanti? ſed mehercule*) Ita Mſſ. Lege, *Sed tanti? Eſt mehercule*, id eſt, Sed tantine putas, o Cæli? hoc quod dicis forte cogites. Eſt profecto tanti. *Idem.*

(6) *Octavius non multum ſublevat*) Id eſt, non leviora in ſeſe reddit & habet odia eorum, quæ Hirrum premunt, id eſt ea, quæ in Hirro homines oderunt, & propter quæ minus ei favent: ut non multo majorem fiduciam in his Comitiis habeat. *Idem.*

(7) *Philotimi*) Ciceronis, vel Terentiæ libertus, ſubornatus ut damnati Milonis bona publicata emeret, reſtituenda Miloni. Vide ad Attic. V. 8. *Cellar.*

(8) Σύνταγμα) Si Latine vertas, proprie σύνταγμα *compoſitio* eſt: a συντάττω. Liber ſignificatur accurate ſcriptus. Nam ὑπόμνημα, Latine *commentarius*, ex tempore & ſine ſtudio conficitur. Epiſt. 44. lib. XII. ad Attic. *Ego hic duo magna συντάγματα abſolvi*. Quo loco duos Academicos, & quinque de Finibus libros indicat, *Man.*

(9) Διδασκαλίαν) *Doctrinam*, non gerras. Attendite, librarioli Gallici. *Olivetus.*

M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

IV. INVIDEO tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, iſtoc perferuntur. Primum illud, abſolutum Meſſallam; deinde eundem (1) condemnatum.

Dd 2

ARG. Eſt varii argumenti. Scribit enim de damnatione Meſſalæ, & Servii tr. pl. deſignati: de C. Marcello coſ. deſignato, de Dolabella XV. viro creato, Lentulo repulſo, de Curione, de Comitiis, de actis in ſenatu, de Cæſaris animo erga Pompejum, de ſuis tandem rebus, quas Ciceroni commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Condemnatum*) Ideo dixit ep. 2. *Relictus lege Licinia, majore eſſe periculo videtur*. Manut.

tum. C. Marcellum conſulem factum: M. (2) Claudium (3) a repulſa (4) poſtulatum a Gallis duobus: P. Dolabellam quindecimvirum factum. Hoc tibi non invideo, caruiſſe te pulcherrimo ſpectaculo, & (5) Lentuli Cruris repulſi vultum non vidiſſe. At qua ſpe! quam certa opinione (6) deſcenderat! quam ipſo diffidente Dolabella! & Hercules, niſi noſtri (7) equites acutius vidiſſent, pene concedente adverſario ſuperaſſet. Illud te non arbitror miratum, Servium deſignatum tribunum plebis (8) condemnatum, cujus locum C. Curio petiit. Sane quam incutit multis, qui eum facilitatemque ejus non norunt, magnum metum! Sed, ut ſpero & volo, &, ut ſe fert ipſe, bonos & ſenatum malet. (9) Totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit. Hujus autem voluntatis initium & cauſa eſt, quod eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet (10) infimorum hominum amicitias ſibi qualibet impenſa adjungere, (11) valde contempſit. Qua in re mihi videtur illud perquam venuſte cecidiſſe, (quod a reliquis quoque (12) uſque *eo eſt* animadverſum) ut Curio, qui nihil conſilio facit, ratione & inſidiis uſus videretur in evitandis (13) conſiliis, qui ſe intenderant adverſarios in ejus tribunatum: Lælios, & Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi literas eo majore miſi intervallo, quod comitiorum dilationes occupatiorem me habebant, & expectare in dies exitum cogebant, ut, *confectis* omnibus, te facerem certiorem. Ad kalendas Sextiles uſque expectavi. Prætoriis moræ quædam inciderunt. Mea porro comitia quem eventum ſint habitura, neſcio. Opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem, (14) ædilium plebis comitiis (15) nacta ſunt. Nam M. Cælium Vi-

---

(2) *M. Claudium*) *M. Calidium* legerem, ex ep. 9. hujus lib. quæ hanc ſequi debuit. Et ſane M. Calidius cum Q. Gallio inimicitias geſſit, ut a duobus Galliis M. & Q. Calidium accuſatum intelligamus: ne plures conjecturas perſequar. *Corrad.* Hanc conjecturam pluribus firmat Pighius ad annum U. C. DCCIII. qui conſulatur. *Grav.*

(3) *A repulſa*) Poſt repulſam conſulatus. Prætor enim Calidius fuerat Lentulo & Metello coſſ. Oratio demonſtrat in ſenatu habita poſt reditum. *Manut.*

(4) *Poſtulatum*) Fortaſſe de ambitu: ſi quidem poſt repulſam poſtulatus eſt. *Idem*.

(5) *Lentuli Cruris*) Hic eſt, opinor, L. Lentulus Cruſcellus, qui anno ſequenti conſul deſignatus eſt. Potuit enim & *Crus* & *Cruſcellus* indifferenter nominari. *Idem*.

(6) *Deſcenderat*) Nimirum in Campum Martium ad comitia. *Gravius*.

(7) *Equites*) Quorum ſtudia Cælius amiciſſimo ſuo Dolabellæ adjunxit. *Noſtri* autem, quia Cælius & Cicero equeſtri loco nati, id eſt parentibus, qui ſupra equeſtris ordinis gradum, id eſt ad Senatoriam dignitatem, nunquam aſcendiſſent. *Manut.*

(8) *Condemnatum*) De ambitu. *Idem*.

(9) *Totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit*) Hoc effundit, ebullit, fervide jactat, ut fons aquas ejaculatur. Etſi belle Lambinus, *hic ſenaturit*. J. F. Gronov.

(10) *Infirmorum hominum amicitias*) Nulli pecuniæ parcere, etiam in humilibus promerendis, quibus tamen aliquis aditus ad potentes eſſet. Suet. Jul. c. 27. *Idem*.

(11) *Valde*) Cum dixerit, *non mediocriter*, cur ſubjungit, *Valde*? fortaſſe, ut magis augeat, ut cum dicebant, *vehementer etiam*, *atque etiam*. Manut.

(12) *Uſque eo*) Videtur dictum pro *vehementer*. Idem.

(13) *Conſiliis*) Cum ſequatur *Qui*, rectius videretur, *Eorum conſiliis*. Quid agas? Cælianum eſt. *Idem*.

(14) *Ædilium pl.*) Duplex erat Ædilitas, curulis & plebeja. Curulem Cælius petebat. Plebeji vero ante Curules creabantur.

(15) *Nacta ſunt*) Quia candidati, antequam ſua comitia fierent, aliorum quoque magiſtratuum comitiis prenſabant, ut populi vo-

Vinicianum mentio illa fatua, quam deriſeramus olim, & (16) promulgatio de dictatore ſubito (17) dejecit, & dejectum magno clamore (18) inſecuta eſt. Inde (19) Hirrum cuncti jam, non faciendum, flagitare. Spero te celeriter & de nobis quod ſperaſti, & de illo quod vix ſperare auſus es, auditurum. De republica jam novi quidquam expectare deſieramus. Sed cum ſenatus habitus eſſet ad (20) Apollinis, a d. XI. kal. Sext. & referretur (21) de ſtipendio Cn. Pompeji, mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompejus, quo numero eſſet, (22) quo appeteretur: cum ex Gallia coactus eſſet dicere Pompejus ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim (23) ſub mentionem, & convicium obtrectatorum. Inde interrogatus de ſucceſſione C. Cæſaris: de qua, hoc eſt, de provinciis, placitum eſt, ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompejus: ut coram eo de ſucceſſione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompejus erat iturus: & ſtatim iit. Puto idib. Sextil. de ea re facturum iri. Profecto aut tranſigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. Nam in diſputando conjecit illam vocem Cn. Pompejus, *Omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe*. Ego tamen ſic nihil expecto, quo modo Paulum conſulem deſignatum primum ſententiam dicentem. Sæpius te admoneo de (24) ſyngrapha Sittiana. Cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris, ut Cybiratas arceſſas, (25) cureſque mihi ut vehantur. Præterea nuntiatum nobis, & pro certo jam habetur, (26) regem Alexandrinum mortuum. (27) Quid mihi ſuadeas, quo-

---

voluntatem elicerent: qua perſpecta, vel confirmarentur in ſpe, vel, ſi quid eſſe adverſum intelligerent, aliqua ratione mederentur. Sic igitur & Cælius Hirruſque cum ædilitatem curulem peterent, ædilium pl. tamen comitiis prenſarunt. *Man.*

(16) *Promulgatio de dictatore*) Domitio & Appio coſſ. cum magnis candidatorum conſularium contentionibus extracta in annum ſequentem comitia eſſent, deſperata propemodum concordiæ ſpe, ortus eſt de dictatore ſermo. Vide ad Q. Fr. III. 8. *Idem*.

(17) *Dejecit*) Subaudiendum, *ædilitate*. Hoc enim dicit. Cælium Licilianum, (*malent* Vinicianum) cum petere cœpiſſet, revocata legis ab eo de dictatore promulgatæ memoria, ſtatim ædilitate dejecit. *Idem*.

(18) *Inſecuta eſt*) Nunquam ita Cicero loqueretur. Quid enim hoc eſt? *promulgatio de dictatore dejectum magno clamore inſecuta eſt*. Cum hoc ſignificet: primum populus ei petenti vulgo negavit, deinde magni clamores in eundem conſecuti. *Idem*.

(19) *Hirrum cuncti jam, non faciendum, flagitare*) Hoc velut præjudicium de Hirro fuit, qui & ipſe auctor Dictatoris creandi fuerat. Non faciendum, ſc. Ædilem Curulem, in quo erat eadem culpa, quæ in Viniciano. *J. F. Gronov.*

(20) *Ad Apollinis*) Ἀττικισμός: pro ad ædem Apollinis. *Manut.*

(21) *De ſtipendio Cn. Pompeji*) Quod legionibus perſolveret, quas partim habebat in Hiſpaniis, partim Arimini. *Idem*.

(22) *Quo appeteretur*) Quam ob cauſam fuerit eo miſſa, & a Cæſare petita; aut, quo fuerit ablegata. *Grav.* Forte: *quando repeteretur*, quando vellet eam revocare, ac recipere a Cæſare. *J. F. Gronov.*

(23) *Sub mentionem*) Poſt mentionem de ea legione factam. *Manut.*

(24) *Syngrapha*) Vide ſupra, epiſt. 2.

(25) *Cureſque mihi ut vehantur*) Qui? Cybiratæ? Nugæ. Lego *ut mihi venentur*, nimirum pantheras. *Gravius*.

(26) *Regem Alexandrinum*) Ptolemæum, quadriennio ante a Gabinio Syriæ proconſule reſtitutum. Vide epiſt. 1. lib. I. *Manutius*.

(27) *Quid mihi ſuadeas*) Regis, ut ſuſpicari poſſumus, creditori. *Corrad.* Fortaſſe curam ſibi a ſenatu ejus regni inviſendi, atque aliquandiu procurandi mandari cupiebat. *Manutius*.

Digitized by Google

quomodo regnum illud ſe habeat, quis procuret, diligenter mihi perſcribas. Kal. Sex.

CÆLIUS CICERONI S.

V. QUA tu cura ſis, quod ad pacem provinciæ tuæ, finitimarumque regionum attinet, neſcio: ego quidem vehementer animi pendeo. Nam ſi hoc moderari poſſemus, ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque exiſteret magnitudo, &, quantum gloriæ triumphoque opus eſſet, aſſequeremur, periculoſamque & gravem illam dimicationem evitaremus, nihil tam eſſet optandum. Nunc ſi Parthus movet aliquid, ſcio non mediocrem fore contentionem. Tuus porro exercitus vix unum ſaltum tueri poteſt. Hanc autem nemo ducit rationem: ſed omnia deſiderantur (1) ab eo, (tanquam nihil denegatum ſit ei, quo minus quam paratiſſimus eſſet) qui publico negotio præpoſitus eſt. Accedit huc, quod ſucceſſionem futuram propter Galliarum controverſiam non video. Tametſi hac de re puto te conſtitutum, quid facturus eſſes, habere: tamen, quo maturius conſtitueres, cum hunc eventum providebam, viſum eſt ut te facerem certiorem. Noſti enim hæc tralatitia: de Galliis conſtituetur: erit qui intercedat: deinde alius exiſtet, qui, (2) niſi libere liceat de omnibus provinciis decernere ſenatui, reliquas impediat. Sic multum ac diu ludetur; atque ita diu, ut plus biennium in his tricis moretur. Si quid novi de republica quod tibi ſcriberem haberem, uſus eſſem mea conſuetudine, ut diligenter, & quid actum eſſet, & quid ex eo futurum ſperarem, perſcriberem. (3) Sane tanquam in quodam incili jam omnia adhæſerunt. Marcellus idem illud de provinciis urget, neque adhuc frequentem ſenatum efficere potuit. Quod ſi, (4) hoc anno præterito, Curio tribunus, & eadem actio de provinciis introibit: quam facile tunc ſit omnia impedire, (5) & quam

---

ARG. Metuere ſe Ciceroni ſignificat ex Parthici belli fama ob paucitatem copiarum ejus. Addit de ſucceſſione provinciarum, ejuſque tarditate. Scripta paulo poſt ſuperiorem: utrique etiam una reſpondet Cicero, quæ eſt lib. II. decima. *Anno* U. C. 702.

(1) *Ab eo, qui publico negotio præpoſitus eſt*) Imperatore, aut Proconſule.

(2) *Niſi libere*) Si Cæſari relinquentur Galliæ, nec in alias provincias ſucceſſorem deſtinari, nec de iis decerni ſinet. *Gronovius*.

(3) *Sane tanquam in quodam incili omnia adhæſerunt*) Omnia ſtupent ac ceſſant, ut aqua quæ non currit, obturato incili. Feſtus: *Inciles foſſæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam, ſive derivationes de rivo communi factæ*. Cato de R. R. 155. *Per hiemem aquam de agro depelli oportet. In monte foſſas inciles puras habere oportet*. Mox: *Cum pluere incipiet, familiam cum ferreis ſarculis exire oportet, incilia aperire*, Columella 8. 9. *Ut a ſuperiore parte, ſi olla in clivo ſit, incilia excitentur*. Huc pertinet proverbium a clepſydra vel incili petitum: *Aqua hæret*. Cic. III. ad Q. epiſt. 8. *In hac cauſa mihi aqua hæret*, id eſt, ceſſat conſilium: neſcio quid agere debeam. *Idem*.

(4) *Hoc præterito anno*) Si poſt elapſum hunc annum, Curione tribuno, rurſus introducetur & agitabitur actio de ſucceſſione provinciarum. *Idem*.

(5) *Et quam hoc Cæſari*) Et Cæſari, qui curet ſuum commodum, non curet quid ex uſu ſit Reip. quam hinc ſuppetat, in promptu ſit, nempe ut omnia impediantur, non ignoras. *Idem*.

Digitized by Google

quam hoc Cæſari, qui ſuam cauſam, non reipublicæ curet, (6) ſuppetat, non te fallit. Vale.

(6) *Suppetat*) Ita Lamb. & J. F. Gronov. Sed alii, *ſuperet*. Quod interpretatur Manutius: ſuperſit, reliquum ſit: ſive, quantum in hoc Cæſar negotii ſit habiturus, vel commodi, te non fallit.

CÆLIUS CICERONI S. D.

VI. NON dubito, quin perlatum ad te ſit, Appium a Dolabella reum factum: (1) ſane non ea, quam exiſtimaveram, invidia. Neque enim ſtulte Appius: qui, ſimul atque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in urbem, (2) triumphique poſtulationem abjecerat. Quo facto retudit ſermones, paratiorque viſus eſt, quam ſperaverat accuſator. Is nunc in te maximam ſpem habet. Scio tibi eum non eſſe odio. Quam velis eum obligare, in tua manu eſt: cum quo ſimultas ſi tibi non fuiſſet, liberius tibi de tota re eſſet. Nunc ſi (3) ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit, ne parum ſimpliciter & candide poſuiſſe inimicitias videaris. In hanc partem porro tutum tibi erit, ſi quid volueris, gratificari, nemo enim neceſſitudine & amicitia te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quod inter (4) poſtulationem, & nominis delationem, uxor a Dolabella (5) diſceſſit. Quid mihi diſcedens mandaris, memini: quid ego tibi ſcripſerim, te non arbitror oblitum. Non eſt jam tempus plura narrandi. Unum illud monere te poſſum, ſi (6) res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas, & expectes, quemadmodum exeat ex hac cauſa. Denique invidioſum tibi ſit, ſi emanarit. Porro, ſignificatio ulla ſi interceſſerit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quæ ſuæ (7) ſpei tam opportuna acciderit: quæque in negotio conficiendo tanto illuſtrior erit: cum præſertim is ſit, qui, ſi pernicioſum ſciret eſſe loqui de hac re, vix tamen ſe contineret. Pompejus dicitur val-

ARG. Scribit de Appio a Dolabella accuſato: de Ciceronis officio, ne parum reconciliatus Appio videatur: de affinitate cum Dolabella jungenda: de repub. de ſuis item pantheris. *Anno* U. C. 703.

(1) *Sane non ea ... invidia*) Non ita approbantibus hominibus & faventibus vapulanti, ac periculo ejus tanquam ſontis & noxii gaudentibus. *J. F. Gronov.*

(2) *Triumphi*) Vide lib. III. epiſt. 10.

(3) *Ad illam ſummam veritatem*) Summa veritas, quod in Officiis *ſummum jus*, cum ait, *Summum jus, ſumma injuria*. *Exigere legitimum jus ad ſummam veritatem*, eſt ſtatuere, quod rigor legum & ſtrictum jus requirit. Si cum eo agis, ut ſtricto & ſevero jure agere deberes. *J. F. Gronov.*

(4) *Inter poſtulationem & nominis delationem*) Primum poſtulabat accuſator a Prætore, ut ſibi liceret nomen deferre. Ubi permiſerat, conſtituebatur dies. Poſtquam is dies veniſſet, deferebat accuſator nomen, id eſt, petebat, ut adverſarius reciperetur in reos. Medio igitur tempore uxor nuncium remiſit Dolabellæ. *Idem*.

(5) *Diſceſſit*) Per divortium.

(6) *Res*) Ut ei nubat filia tua. *Manut.*

(7) *Spei*) De Appio damnando. Nam affinitatis famam ſuis conſiliis opportunam utilemque fore ſperabit. *Idem*.

Digitized by Google

valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterutrum de filiis (8) ad te miſſurum. Hic nos omnes abſolvimus: & hercule (9) conſepta omnia, fœda, & inhoneſta ſunt. Conſules autem habemus ſumma diligentia: adhuc ſenatus-conſultum, niſi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni noſtro (10) tribunatus conglaciat. Sed dici non poteſt quomodo hic omnia jaceant. Niſi (11) ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veternus civitatem occupaſſet. Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic (12) frigore frigeſcimus. Tamen, quoquo modo hic omnia jacunt, (13) potuit ſine Parthis. Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit. Hoc ſic nuntiatum eſt. Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem valde frigere, jam calet: nam (14) ferventiſſime concerpitur. Leviſſime enim, quia (15) de intercalando (16) non obtinuerat, (17) transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit: legemque (18) Viariam, non diſſimilem Agrariæ Rulli, & Alimentariam, (19) quæ jubet ædiles metiri, jactavit. Hoc nondum fecerat, cum priorem partem epiſtolæ ſcripſi. Amabo te, ſi quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reſerves, ſuadeo. Et huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitatiſque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantheras Græcas me non habere. Vale.

CÆ-

(8) *Ad te*) Ut auctoritatem gratiamque tuam ad Appii ſalutem conferas. Teſtes enim ex ea provincia, cui ſucceſſor Appii Cicero præerat, vel reum opprimere, vel periculo liberare poterant. *Manut.*

(9) *Conſepta*) Id eſt, munita, ne accuſatio contra ea valeat. Alii legunt, *confecta*, vel *conficta*, & ſubaudiunt, a Dolabella.

(10) *Tribunatus conglaciat*) Tranſit ſine ullo motu, aut ſingulari actione, quaſi frigore devinctus & immobilis ſit. *Gronov.*

(11) *Ego cum tabernariis & aquariis pugnarem*) Erat enim ædilis, & iis, qui tabernas circa forum habebant, item qui aquas publicas in urbem deducebant, & partiebantur inter vicinias, ob neſcio quod peccatum mulctam videtur dixiſſe, de qua certarunt ad populum. *Idem.*

(12) *Frigeſcimus*) Forte, *ſeneſcimus*, in ſegnitiem & torporem reſoluti ſumus. *Idem.*

(13) *Potuit ſine Parthis*) Forte: *tamen, quoquo modo... potius ſine Parthis*. Idem.

(14) *Ferventiſſime concerpitur*) Hoc eſt, boni ſeu optimates ubique male de eo loquuntur, & ejus levitatem, quod ad Cæſaris partes transfugerit, graviſſime accuſant. *Gravius.*

(15) *De intercalando*) De die producenda, ut ea, quæ pro Cæſaris cauſa cogitabat, commodius poſſet ad exitum perducere. Sic enim Dio narrat lib. XL. *Manut.*

(16) *Non obtinuerat*) A collegio pontificum. Id enim Dionis oſtendit hiſtoria. Et intercalandi poteſtatem penes eos fuiſſe, qui faſtis præerant, Macrob. lib. I. Sat. docet. *Idem.*

(17) *Transfugit*) Deſertor optimatum, quos antea defenderat. Epiſt. 8. *Idem.*

(18) *Viariam*) De ſternendis muniendiſque viis. Appian. de Bell. Civ. lib. I. *Idem.*

(19) *Quæ jubet ædiles metiri*) Hoc eſt, quæ jubet ædiles, ut harum rerum & præſertim annonæ curatores, pauperioribus dividere frumentum. *Gravius.*

Digitized by Google

CÆLIUS CICERONI S.

VII. QUAM cito tu iſtinc decedere cupias, neſcio: ego quidem eo magis, quo adhuc felicius rem geſſiſti. Dum iſtic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc riſum meum metus (1) aliqui perturbet. Breviores has literas properanti publicanorum tabellario ſubito dedi: tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam. Res autem novæ nullæ ſane acciderunt, niſi hæc vis tibi ſcribi, quæ certe vis. (2) Cornificius adoleſcens Oreſtillæ filiam ſibi deſpondit. Paula Valeria, ſoror (3) Triarii, divortium ſine cauſa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit. Nuptura eſt (4) D. Bruto. (5) Nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te abſente acciderunt. Servius Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mœchum eſſe, niſi triduo bis deprehenſus eſſet. Quæres ubi? hercule ego (6) minime vellem: relinquo tibi, quod ab aliis quæras. Neque enim diſplicet mihi, imperatorem ſingulos percontari, cum qua ſit aliqui deprehenſus. Vale.

ARG. Quia pridie ſcripſerat, breviter nova quædam annuntiat de nuptiis Cornificii & filiæ Oreſtillæ, de Paulæ divortio, de Ocellæ adulteriis. *Anno* U. C. 703.

(1) *Aliqui*) Pro *aliquis*: antique.

(2) *Cornificius adoleſcens Oreſtillæ filiam*) Oreſtilla Catilinæ uxor fuerat. Sigonii liber, *Cornificius adoleſcentiorem ille ſibi filiam*. Ego ex hac varietate, neſcio quam vere, certe non longe ab antiquis veſtigiis, hoc elicio: *Cornificius adoleſcentiorem Sylla filiam ſibi deſpondit*. Altera enim Syllæ major filia, Fauſta, Miloni nupſerat: quod ignorat nemo. Ita de Cornificio intelligendum erit, ad quem ſunt epiſt. lib. XII. *Manut.*

(3) *Triarii*) Hic eſt P. Valerius Triarius, qui Scaurum accuſaverat, Cicerone defendente, ejus Triarii filius, qui legatus L. Luculli bello Mithridatico male rem geſſerat. Sed hic eloquentia valuit, & in Bruto præclare laudatur. *Idem*.

(4) *D. Bruto*) Qui cum M. Bruto & C. Caſſio Cæſarem occidit. *Idem*.

(5) *Nondum retulerat*) Subintelligi poterit, *dotem*. Sed mihi non diſplicet amiciſſimi mei conjectura, qui ita legendum putat, *mundum retulerat*. Mundus autem muliebris qui ſit, exponit Liv. lib. XXXIV. *Idem*.

(6) *Minime vellem*) Non dubito quin *nollem* legendum ſit pro *vellem*. Urſin.

M. CÆLIUS M. CICERONI S. D.

VIII. ETSI de republica, quæ tibi ſcribam, habeo: tamen nihil, quod magis gaviſurum te putem, habeo, quam hoc. Scito, C. Sempronium Rufum, Rufum mel ac delicias tuas, (1) calumniam (2) maximo plauſu tuliſſe: quæris qua in cauſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum

ARGUMENTUN. Varia de judiciis, deinde de Senatus-conſulto, & de ſuis tandem rebus ſcribit. *Anno* U. C. 704.

(1) *Calumniam tuliſſe*) Ad accuſandum deſcendiſſe. Infra: *Cum calumniam juraſſet*. Manut. *Calumniam ferre*, ut præmium ferre. Calumniæ ſeu litis falſæ & calumnioſæ intentatæ damnatum, & id ſuæ temeritatis præmium tuliſſe. *J. F. Gronov.*

(2) *Maximo plauſu*) Omnibus, qui in foro erant, lætis & gaudentibus infortunio ejus. *Idem*.

Digitized by Google

poſt ludos Romanos, reum lege Plotia de vi fecit, hoc conſilio, quod videbat, (3) ſi extraordinarius reus nemo acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. (4) Dubium porro illi non erat, quid futurum eſſet. Nemini hoc (5) deferre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. Itaque ſine ullo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. At ego, ſimulatque audivi, invocatus ad ſubſellia rei occurro: ſurgo, neque verbum de re facio. Totum Sempronium (6) uſque eo perago, ut Veſtorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum (7) tibi pro beneficio dederit, (8) ſi quid injuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneretur. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius, poſtquam, ut cœperat, (9) omnibus in rebus turbarat, nec, quod non venderet, quidquam reliquerat, (10) maxima nobis traditus erat invidia: neque Laterenſis prætor, poſtulante Pauſania, nobis patronis, (11) *Quo ea pecunia perveniſſet*, recipere voluit. Quod Pilius, neceſſarius Attici noſtri, de repetundis eum poſtulavit, magna illico fama ſurrexit, & de damnatione ferventer (12) loqui eſt cœptum. (13) Quo vento projicitur Appius minor, ut indicet pecuniam (14) ex bonis patris perveniſſe ad Servilium, prævaricationiſque cauſa diceret depoſitum H-S. LXXXI. Admiraris amentiam. Quid ſi actiones ſtultiſſimas, quid ſi nefarias de patre confeſſiones audiſſes? Mittit in conſilium eoſdem illos, qui lites æſtimarant, judices. Cum æquo numero

(3) *Si extraordinarius nemo*) Cui ſtatim aliis judiciis ſepoſitis, cauſa eſſet dicenda. Ut erat judicium de vi, quod unum, & diebus feſtis ludiſque publicis, omnibus negotiis forenſibus intermiſſis, exerceretur, ut ait Cicero pro Cælio cap. 1. *Idem*.

(4) *Dubium illi non erat*) Non erat ei dubium, quin condemnaretur. Quod ut effugeret, de accuſando accuſatore ſuo conſilium cepit, eoque crimine, quo cauſam ab eo extra ordinem dicendam videbat. Sperabat enim, eo damnato, prorſus omni ſe periculo omnique moleſtia liberatum. *Manut.*

(5) *Deferre munuſculum*) Neminem accuſare maluit, quam ſuum accuſatorem. Sic locutus epiſt. 13. *Idem*.

(6) *Uſque eo perago*) Ita eum oratione exagito, ita vexo, ut Veſtorii quoque mentionem faciam. Cum quo negotii quiddam Sempronio fuiſſe, cognoſcitur ex ep. 2. lib. VI. ad Att. *Idem*.

(7) *Tibi pro beneficio dederit*) Collatum in te beneficium exiſtimari voluerit. *Idem*.

(8) *Si quid injuriis*) Locus certe variis & inter ſe diverſis modis legitur: quas tam incertas lectiones quivis videre poterit, & etiam alias excogitare. Nos in tantis tenebris, cum nihil lucis afferre queamus, vetere ſcriptura propoſita, ad alia tranſibimus. *ſi quod injuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneret*, Victorius. Lege, *Si quid in Thuriis ſuis eſſet*. Quemadmodum conceſſerit Veſtorio & in eum transtulerit poſſeſſiones & res, quas habebat in Thuriis, prope veterem Sybarin, non tamquam ob debitum, (quod ab eo exigebat Veſtorius, Sempronius abjurabat) ſed in gratiam Ciceronis arbitri inter eos ſumpti. *J. F. Gron.* Edidit Cellarius, *ſi quid* in *injuriis*.

(9) *Omnibus in rebus turbarat*) Id eſt, conturbarat; decoxerat. *Conturbaſſe*, & *conturbaſſe rationes* dicuntur decoctores. *Idem*.

(10) *Maxima nobis traditus erat invidia*) Susceptus erat a me defendendus in reatu, admodum adverſo rumore hominum. *Idem*.

(11) *Quo ea pecunia*) Formula, de qua dictum in Orat. pro Rab. Poſt. cap. 4.

(12) *Loqui*) Paſſionem tribuit verbo, actionem potius requirenti. Sed antiquum fuit, id eſt Cælianum. *Manutius*.

(13) *Quo vento projicitur*) Qua fama valde commotus eſt Appius, uſque eo, ut eundem Servilium de prævaricatione accuſarit. *Manut.*

(14) *Ex bonis patris*) A patre ſuo datam Servilio, ejus accuſatori, ut prævaricaretur. *Idem*.

Digitized by Google

mero ſententiæ fuiſſent, Laterenſis, leges ignorans, pronuntiavit quid ſinguli ordines judicaſſent : & ad extremum, ut ſolent, (15) *Non redigam*. Poſtquam diſceſſit, & pro abſoluto Servilius haberi cœptus, legiſque unum & centeſimum caput legit, in quo ita erat : *Quod eorum judicum major pars judicarit, id jus, ratumque eſto* : in tabulas abſolutum non retulit, (16) ordinum judicia perſcripſit. Poſtulante rurſus Appio, cum L. Lollio tranſegit, & ſe relaturum dixit. Sic nunc neque abſolutus, neque damnatus Servilius, de repetundis (17) ſaucius Pilio tradetur. (18) Nam de divinatione Appius, (19) cum calumniam juraſſet, (20) contendere auſus non eſt, Pilioque ceſſit : & ipſe de pecuniis repetundis a Serviliis eſt poſtulatus, & præterea de vi reus a quodam (21) emiſſario ſuo Titio factus eſt. (22) Recte hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus expectatione Galliarum actum nihil eſt. Aliquando tamen ſæpe re dilata, & graviter acta, & plane perſpecta Cn. Pompeji voluntate in eam partem, ut (23) eum decedere poſt kalendas Martias placeret, (24) ſenatus-conſultum, quod tibi miſi, factum eſt, auctoritateſque perſcriptæ. SENATUS-CONSULTI (25) AUCTORITAS. *Prid. kal. Octob. in æde Apollinis*,

Ee 2 (26)

---

(15) *Non redigam*) Antiqua formula, cujus vis non ſatis nota. Ad abſolutionem, non ſimpliciter factam, videtur referenda. *Cellarius*.

(16) *Ordinum judicia perſcripſit*) Hærebat Laterenſis. Pronunciaverat jam ab ordinibus abſolutum Servilium : ex quo referre in tabulas abſolutum oportuit. Rurſus, cum eum a majore judicum parte non eſſe abſolutum videret, putavit ſe contra legem facere, ſi abſolutum ſcriberet : itaque, ne vel contra ſuam pronunciationem, vel contra legem committeret, (cum ex pronunciatione abſolvendus, ex lege damnandus ei videretur) neque abſolutum, neque damnatum in tabulas retulit ; ſcripſit, quid ſinguli ordines judicaſſent. *Manutius*.

(17) *Saucius*) Qui nec damnatus ſit, nec abſolutus : ſed cui in ſuperiore judicio, quo prævaricationis accuſabatur, multæ inuſtæ erant notæ & maculæ, ut facilius nunc poſſit damnari : qui quaſi confectus eſt ſuperiore judicio. Sic ſæpe hiſtoricis *exangues* dicuntur, quorum vires fractæ ſunt. *Grav*.

(18) *Nam de divinatione*) Cauſam exponit, cur, cum ab Appio & Pilio poſtulatum Servilium dixiſſet, unum poſtea Pilium nominarit. Quod ad divinationem, inquit, attinet, Appius contendere cum Pilio non eſt auſus, uter accuſare Servilium deberet. *Divinatio* dicebatur oratio, in qua de accuſatore deligendo diſputabatur ; vel quod non de facto, ſed de futuro conjectura quæreretur ; vel quod injurati judices in ea cauſa ſederent, &, quod vellent, præſentire de utroque poſſent ; vel quod res ageretur ſine teſtibus, & ſine tabulis, &, his remotis, argumenta ſola ſequerentur judices, & quaſi divinarent. Sic enim putavit Aſconius, cum Ciceronis Divinationem in Verrem explanaret. Videndus & Gellius lib. II. c. 4. *Manutius*.

(19) *Cum calumniam juraſſet*) Cum jam accuſandi partes ſuſcepiſſet. *Calumniam jurare* dicitur accuſator, cum in initio judicii jurat, ſe non per calumniam litem intentare adverſario, ſed quod juſtas ac legitimas accuſandi cauſas habere ſe putet. *Grav*.

(20) *Contendere auſus non eſt*) Utri committendæ ſint partes accuſandi. *Idem*.

(21) *Emiſſario*) Ad calumniandum ſubornato. Tralatio ex militia. *Cellar*.

(22) *Recte hoc par habet*) Præclare componuntur hi duo : cum emiſſarius eum ipſum reum faciat, a quo in alios emitti ſolitus erat. *Par gladiatorum*, dixit Cicero de optimo genere Oratorum : quam vocavit *compoſitionem* epiſt. 8. lib. II. *Manut*.

(23) *Eum*) Cæſarem. *Idem*.

(24) *S. C. factum, auctoritateſque perſcriptæ*) Senatus-conſultum, inquit, factum, reſpiciens ad primum, cui interceſſum non eſt : tribus, quæ ſequuntur, decretis interceſſum eſt, ideo non vocantur Senatus-conſulta, ſed auctoritates præſcriptæ. Vide ad lib. I. ep. 2. *J. F. Gronovius*.

(25) *Auctoritas*) Hic aliter ſumitur vocabulum *auctoritas* : ſignificat enim nomina-

ea-

Digitized by Google

(26) *ſcribendo affuerunt L. Domitius Cn. filius Abenobarbus, Q. Cæcilius Q. filius Metellus Pius Scipio, L. Villius Lucii filius* (27) *Pomt. Annalis, C. Septimius T. filius Quirina, Cajus Luccejus C. filius Pup. Hirrus, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Attejus L. filius An. Capito, M. Oppius M. filius Terentina. Quod M. Marcellus conſul, V. F. de provinciis conſularibus.* (28) *D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Conſules, cum magiſtratum iniiſſent, ex a. d. x. kal. Mart. quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent, neve quid prius ex kal. Mart. neve quid conjunctim de ea re referretur a Conſulibus; utique ejus rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: &, cum de ea re ad ſenatum referretur a Conſulibus, eorum, qui in CCC judicibus eſſent,* (29) *ſex abducere liceret. Si quid de ea re ad populum, ad plebemve lato opus eſſet, uti Serv. Sulpicius, M. Marcellus Conſules, Prætores, Tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum, plebemve ferrent: quod ii non tuliſſent uti, quicunque deinceps eſſent, ad populum plebemve ferrent.* (30) I. V. *Prid. kal. Octob. in æde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. filius Abenobarbus, Q. Cæcilius Q. filius Metellus Pius Scipio, L. Villius L. filius Pomt. Annalis, C. Septimius T. filius, Quirina, C. Scribonius C. filius Pop. Curio, L. Attejus L. filius An. Capito, M. Oppius M. filius Terentina. Quod M. Marcell. Coſ. V. F. de provinciis,* D. E. R. I. C. *ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de rep.* (31) *Q. P. ad ſenatum referri, ſenatique conſultum fieri poſſit. Qui impedierit, prohibuerit, eum ſenatum exiſtimare contra rempublicam feciſſe. Si quis huic ſenatusconſulto interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumque referri.* Huic ſenatus-conſulto interceſſit C. Cælius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa. *Item ſenatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt: qui eorum* (32) *ſtipendia emerita,*

---

eorum, qui præſentes fuere, cum Senatusconſultum in æs incideretur, & ejus rei teſtes, auctoreſque ſunt. *Idem.*

(26) *Scribendo affuerunt*) Erat hæc ſollemnis formula, quam præmittebant ſenatusconſultis, qua ſignificatur in ſequentium ſenatorum ſententiam factum eſſe S. C. ſive iis præſentibus S. C. factum. Vide Briſſon. de formulis. *Grav.*

(27) *Pont.*) Significat Pomtinam tribum, ex qua erat Villius: ſic etiam *Quirina* tribuum nomina. Sic & *Pup.* Pupinam, *Pop.* Popiliam, *An.* Anienſem notat. *Idem.*

(28) *D. E. R. J. C.*) Id eſt, De ea re ita cenſuerunt. Et ſupra *V. F.* id eſt, Verba fecit. Et infra *S. Q. C.* id eſt, Senatuſque conſultum. Et inferius, *S. C. A.* id eſt, Senatus-conſulti auctoritas. *Lambin.*

(29) *Sex abducere licet*) *Sex* vitioſum eſt. Haud dubie enim multo major numerus fuit. *Abducere*, e foro á tribunali Prætoris, ut ſcilicet frequentiorem redderent Senatum, & ejus numeri, per quem S. C. poſſet confici. *J. F. Gronov.* Præiverat Manutius, qui mallet *eos* legi, ac deleri *ſex*.

(30) *I. V.*) Has explicare literas fatetur ſe non poſſe Victorius. Alii aliter mutant. Sigonianus liber habet *IN.* quod Manutius interpretatur *Intercessum*. Lambinus edidit, *S. C. A.* ut ſit, quemadmodum ſupra, *Senatus-Conſulti Auctoritas*.

(31) *Q. P.*) Hæ literæ apud Frontinum ſignificant, *Quid placeret*. Corradus. Vict. & aliis videntur ſignificare, *Quam primum*.

(32) *Stipendia emerita*) Emeriti ſtipendiis milites dicebantur qui per annos decem militaſſent: tuncque ſacramento exſolvebantur, ut oneribus militiæ vacarent. *Manut.*

Digitized by Google

rita, aut cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, (33) *ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S.C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumque referri.* Huic ſenatus-conſulto interceſſit C. Cælius, C. Panſa, Tribuni plebis. *Idemque ſenatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquas provincias, quas prætorii pro prætore obtinerent, eos, qui prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur: tum, uti* (34) *quodque collegium primum prætorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. Si ii ad numerum non eſſent, tunc deinceps proximi cujuſque collegii, qui prætores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conjicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S.C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur.* Huic ſenatus-conſulto interceſſit C. Cælius, C. Panſa, Tribuni plebis. Illa præterea Cn. Pompeji ſunt animadverſa, quæ maxime (35) confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, ſe ante kal. Mart. non poſſe ſine injuria de provinciis Cæſaris ſtatuere; poſt kal. Mart. ſe non dubitaturum. Cum interrogaretur, ſi qui tum intercederent: dixit, hoc nihil intereſſe, utrum C. Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, (36) an pararet qui ſenatum decernere non pateretur. Quid ſi, inquit alius, & conſul eſſe, & exercitum habere volet? At ille, quam clementer: Quid ſi filius meus fuſtem mihi impingere volet? His vocibus, ut exiſtimarent homines Pompejo cum Cæſare eſſe negotium, effecit. Itaque jam, ut video, alteramutram ad conditionem deſcendere vult Cæſar, ut (37) aut maneat, neque hoc anno ſui ratio habeatur: aut, ſi deſignari poterit, decedat. Curio ſe contra eum totum parat. Quid aſſequi poſſit, neſcio. Illud video, bene ſentientem, etſi nihil

(33) *Ut eorum ratio habeatur*) Ut exauctorentur honeſta miſſione. Hoc addiderunt, ut veteranos Cæſaris, in quibus præcipuæ vires erant, ab eo alienarent, & ad ſe pertraherent. *J. F. Gronov.*

(34) *Quodque collegium*) Octo prætores Ciceronis tempore erant, qui inter ſe unius anni collegium faciebant: ſuperiore anno aliud collegium prætorum, & ſic deinceps. *Primum* autem eſt, quod proxime anteceſſit. *Cellarius.*

(35) *Confidentiam*) Ut confiderent homines, velle Pompejum potentiæ Cæſaris obſiſtere, contra quam antea fecerat. *Manut.*

(36) *An pararet*) Hoc eſt, ſubornaret tribunum plebis qui intercederet. *Grav.*

(37) *Ut aut maneat*) In Gallia, prorogato ultra decennium imperio. Quod ſi concederetur; nolle ſe conſulatum petere affirmabat; nec abſentis ſui rationem haberi; quod tamen ei lex dederat. Sin hanc Pompejani conditionem recuſarent, eumque omnino vellent non modo expleto decennio, lege conceſſo, ſed etiam ante, decedere: ipſe pariter hoc, ut iniquum, recuſabat, ferebatque alteram conditionem, ut, ſi conſul deſignatus eſſet, tum decederet. Utraque autem conditione Cæſar imperii perpetuitatem quærebat, qui vereretur id, quod inimicos ei minari ſolitos Tranquillus refert, ne ſimul ac privatus eſſet, ob res in conſulatu contra leges moremque majorum actas in judicium vocatus opprimeretur. *Manutius.*

Digitized by Google

nihil effecerit, cadere non poſſe. Me tractat liberaliter Curio, & mihi (38) ſuo munere negotium impoſuit. Nam ſi mihi non dediſſet eas, quæ ad ludos ei advectæ erant Africanæ, potuit ſuperſederi. Nunc, quando dare neceſſe eſt, velim tibi curæ ſit, quod a te ſemper petii, ut aliquid iſtinc beſtiarum habeamus; Sittianamque ſyngrapham tibi commendo. Libertum Philonem iſtuc miſi, & Diogenem Græcum, quibus mandata & literas ad te dedi. Eos tibi, & rem, de qua miſi, velim curæ habeas. Nam, quam vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent literis, deſcripſi.

(38) *Suo munere*) Suo dono Africanarum pantherarum fecit, ut nunc ludis ſuperſedere non poſſim. Onus impoſuit, ut belluarum numerum compleam, & ludos edam. *Cellarius*.

CÆLIUS CICERONI S.

IX. SIC tu, inquis, Hirrum tractaſti? Immo, ſi ſcias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimum fuerit, pudeat te, auſum illum unquam eſſe incedere tanquam tuum (1) competitorem. Poſt repulſam vero riſus facit, civem bonum ludit, & contra Cæſarem ſententias dicit: (2) expectationem corripit: Curionem prorſus non mediocriter (3) objurgatus. Hac repulſa ſe mutavit. Præterea qui nunquam in foro apparuerit, non multum in judiciis verſatus ſit, agit (4) cauſas liberales: (5) ſed raro poſt meridiem. De provinciis quod tibi ſcripſeram Id. Sextil. actum iri, (6) interpellat judicium Marcelli, conſulis deſignati. In kal. rejecta re, (7) ne fre-

ARG. Gloriatur ædilem ſe deſignatum: Hirrum repulſum: de rep. nihil actum: Feridium commendat; de Pompeji & Scipionis in Cæſarem animo addit, & de Calidio in defenſione diſerto, in accuſatione frigido. *Anno* U. C. 702.

(1) *Competitorem*) Auguratus, ep. 4.

(2) *Expectationem corripit*) Quantum in ſe eſt, vult reddere breviorem: vetat tam diu expectari in Cæſare tolerando in Galliis. Suet. Tib. 34. *Ludorum ac munerum impenſas corripuit*. J. F. Gronov.

(3) *Objurgatus*) Orta mihi de mendo ſuſpicio eſt, quod fortaſſe ſcripſerit Cælius: *Objurgat. Scilicet hac repulſa ſe mutavit*. Et, *Scilicet*, unica ſcriptum litera *S*, occaſionem dederit loci depravandi. Omnes tamen libri veteres in, *Objurgatus*, conſentiunt. Itaque poteſt antiquum eſſe, & ideo Cælianum. *Manut*. Legendum *Objurgavit*, acriter reprehendit. *J. F. Gronov*. Meus ille optimus ſic legit, *objurgat, ac repulſa ſe mutavit*. quam ſcripturam non potui non probare. Curionem autem ideo corripit, quod tum ad Cæſaris partes tranſierit. *Gravius*.

(4) *Cauſas Liberales*) *Liberalis cauſa* eſt, qua quis, qui pro ſervo erat, in libertatem vindicabatur judicio, quod vocant Plautus & Terent. *liberali cauſa aſſerere manu*. Pantagathus legit, *agit cauſa liberalius*. Perperam. *Grav*. Alii legunt, *liberalis*: quod interpretatur Manutius, facilis in recipiendis cauſis. J. F. Gronovius ſuſpicatur, *cauſam libertatis*, ſcilicet publicæ, contra Cæſarem. Sed cum ſequentibus hæc, opinor, non ita bene cohærent.

(5) *Sed raro poſt meridiem*) Quaſi dicat; ita prandere luxurioſe ſolitum, ut deinde magnarum curarum obliviſceretur. *Gron*.

(6) *Interpellat*) Impedit, ob affinitatem: nam erat Octaviæ maritus, quæ neptis fuit Juliæ, Cæſaris ſororis. Initio etiam civilis belli, cum provinciarum ſortitio fieret, privato conſilio præteritus eſt, quaſi propenſior eſſet ad Cæſaris cauſam. Lib. I. Comm. de Bel. civ. *Manut*.

(7) *Ne frequentiam quidem*) Hoc eſt, quamvis res fuerit dilata in Kalendas, non tot tamen patres præſto fuerunt Kalendis, ut poſſet fieri Senatus-conſultum. *Grav*.

Digitized by Google

frequentiam quidem efficere potuerunt. Has literas a. d. IV. Non. Septemb. dedi, cum ad eam diem (8) ne profligatum quidem quidquam erat. Ut video, cauſa hæc integra in proximum annum transferetur: &, quantum divino, relinquendus tibi erit qui provinciam obtineat. Nam non expedietur ſucceſſio; quando Galliæ, quæ habent (9) interceſſorem, in eandem conditionem, quam ceteræ provinciæ, vocantur. Hoc mihi non eſt dubium: quo tibi magis ſcripſi, ut ad hunc eventum te parares. Fere literis omnibus tibi de pantheris ſcripſi. Turpe tibi erit, Patiſchum Curioni decem pantheras miſiſſe; te non multis partibus plures: quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit: ne putes illum tantum (10) prædia ruſtica dare ſcire. Tu, ſi modo memoria teneres, & Cybiratas arceſſieris, itemque in Pamphyliam literas miſeris (nam ibi plures capi ajunt) quod voles, efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod ſeorſum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc curæ. Soles libenter, ut ego, majorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, niſi loquendi, cura eſt, hoc eſt, imperandi & mandandi. Nam, ſimulatque erunt captæ, qui alant eas & deportent, habes eos, quos ad Sittianam ſyngrapham miſi. Puto etiam, ſi (11) ullam ſpem mihi literis oſtenderis, me iſto miſſurum alios. Marcum Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & ſtrenuum adoleſcentem, qui ad ſuum negotium iſtuc venit, tibi commendo; & te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. Agros, (12) quos fructuarios habent civitates, vult tuo beneficio (quod tibi facile & honeſtum factu eſt) immunes eſſe. Gratos & bonos viros tibi obligaris. Nolo te putare Favonium a (13) columnariis (14) præteritum eſſe: optimus quiſque eum non fecit. Pompejus tuus aperte Cæſarem (15) vetat & provinciam tenere cum exercitu,

---

(8) *Ne profligatum quidem*) Plus eſt quam *cœptum*: minus, quam *confectum*. Cognoſcitur exemplis. Nam epiſtola 30. lib. XII. *Profligato*, inquit, *bello, ac pene ſublato, renovatum bellum gerere conamur*. Et Tuſc. 5. *Profligata jam hæc, & pene ad exitum adducta quæſtio eſt*. In oratione autem de Provinciis: *Si in Capitolium invehi victor cum illa inſigni laurea geſtiret, vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata ſunt, confici nolle.* Eſt igitur *Profligatum*, quod in eadem oratione *Affectum* Cicero vocavit. *Quid eſt*, inquit, *cur Cæſar in provincia commorari velit; niſi ut ea, quæ per eum affecta ſunt, perfecta reip. tradantur?* Manut.

(9) *Interceſſorem*) Cum ſit tribunus plebis, qui interceſſurus ſit, & impediturus ne Cæſari Galliæ præfecto ſuccedatur. *Grev.*

(10) *Prædia ruſtica* donare *ſcire*) Agros pauperioribus de plebe. Alludit ad actionem Curionis de agro Campane, infra, epiſtola 10. *J. F. Gronov.*

(11) *Ullam*) H. Stephanus, *nullam*.

(12) *Quos fructuarios*) Qui civitatibus annuum vectigal pendunt. *Manut.*

(13) *Columnariis*) Apparet hic deſignari homines nullius pretii, e plebe: qui aut propterea dicti columnarii, quod ad columnam Mæniam, de qua alibi, rei eſſent, ut videtur Manutio ad hunc locum, aliiſque: aut, quod potius crediderim, quia circa eam otii cauſa fallendi verſarentur, ſimiles ſubroſtranis & ſubbaſilicanis; quos & ipſos inde dictos ſcimus, quod pro roſtris & ad baſilicas eſſe ſolerent. Comprehenduntur *turba forenſi*, plebe urbana, de qua ſæpe Cicero. *Erneſtus.*

(14) *Præteritum*) In petitione magiſtratus.

(15) *Vetat*) Alii vocem hanc ſubaudiunt. Urſinus mutat in *moleſte fert*,

Digitized by Google

ſitu, & conſulem eſſe. Tamen hanc ſententiam dixit, nullum hoc tempore ſenatus-conſultum faciendum. Scipio hanc, ut kalendis Martiis de provinciis (16) Galliis, neu quid conjunctim referretur. Contriſtavit hæc ſententia (17) Balbum Cornelium: & ſcio eum queſtum eſſe cum Scipione. Calidius in defenſione ſua fuit diſertiſſimus, in accuſatione ſatis frigidus. Vale.

(16) *Galliis*) Nominatim: quod iniquum erat: itaque pridie Kal. Oct. de provinciis conſularibus, non de Galliis nominatim, S. C. factum eſt. Epiſt. 7. *Manut.*

(17) *Balbum Cornelium*) Gaditanum, pro quo extat Ciceronis oratio, *Idem*.

CÆLIUS CICERONI S.

X. SANE quam literis (1) C. Caſſii & Dejotari ſumus commoti. Nam Caſſius cis Euphraten copias Parthorum eſſe ſcripſit: Dejotarus, profectas per Commagenen in (2) provinciam noſtram. Ego quidem *præcipuum* metum, quod ad te attinebat, habui; qui ſcirem quam paratus ab exercitu eſſes, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum afferret. Nam de vita, ſi paratior ab exercitu eſſes, timuiſſem. Nunc hæc exiguitas copiarum, receſſum, non dimicationem mihi tuam præſagiebat. Hoc quomodo acciperent homines, (3) quam probabilis neceſſitas futura eſſet, vereor etiam nunc: neque prius deſinam formidare, quam tetigiſſe te Italiam audiero. Sed de Parthorum tranſitu nuntii varios ſermones excitarunt. Alius enim Pompejum mittendum, alius ab urbe Pompejum non removendum, alius Cæſarem cum ſuo exercitu, alius conſules: nemo tamen ex (4) ſenatusconſulto privatos. Conſules autem, quia verentur ne illud ſenatusconſultum fiat, ut paludati exeant, aut contumelioſe præter eos ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt: uſque eo, ut parum diligentes in republica videantur: (5) ſed honeſte, ſive negligentia, ſive inertia eſt, ſive ille, quem propoſui, metus latet ſub hac temperantiæ, exiſtimatione nolle provinciam. A te literæ non venerunt: &, niſi Dejotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Caſſius venerat, quæ diripuiſſet ipſe, ut viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in provin-

ARG. Scribit de belli Parthici rumore in urbe: de provinciis quid putet actum iri: de Curionis actione circa Campanum agrum: de ſuo ſtudio, ne Ciceroni provincia prorogetur. *Anno* U. C. 702.

(1) *C. Caſſii*) Hic quæſtor, interfecto M. Craſſo, reliquias legionum conſervavit, & Syriam in Pop. Rom. poteſtate retinuit, & poſtea proquæſtor has literas ſcripſit. Hic etiam poſtea in Cæſarem conjuravit. *Corr.*

(2) *Provinciam noſtram*) Nam Commagene non erat populi Romani, ſed regis Antiochi. Syriam ſignificat: quod ex ep. 1. lib. XV. & ad Attic. ep. 18. lib. V. cognoſcitur. *Manut.*

(3) *Quam probabilis neceſſitas*) An probaturus ſis hominibus, ut credere poſſint te compulſum neceſſitate receſſiſſe, te copias habuiſſe tam exiguas ut Parthis reſiſtere non potueris. *Grævius.*

(4) *Ex S. C.*) Non poterat enim privatus mitti ex Senatus-conſulto, ſed rogatione ad populum. *Anonym.*

(5) *Sed honeſte*) Quicquid ſit vitii, quod eas impediat, id velant prætextu moderationis in appetenda provincia, quæ inter tam cupidos vulgo laus habebatur. *Gron.*

Digitized by Google

vinciam immiſiſſe, eoſque Parthos eſſe, ſenatui renuntiaſſe. Quare tibi ſuadeo, quicunque eſt iſtic ſtatus rerum, diligenter & caute perſcribas, ne aut (6) velificatus alicui dicaris: aut aliquid, quod referret ſcire, reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni: nam ego has literas a. d. XIV. Kal. Decemb. ſcripſi. Plane nihil video ante Kal. Jan. agi poſſe. Noſti Marcellum, quam tardus & parum efficax ſit; itemque Servium, quam cunctator. Cujuſmodi putas hos eſſe: aut qui id, quod nolint, conficere poſſe, qui quæ cupiunt, tamen ita frigide agunt, ut nolle exiſtimentur? Novis magiſtratibus autem, ſi Parthicum bellum erit, hæc cauſa primos menſes occupabit. Sin autem non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos aut ſucceſſores, parvis additis copiis, ſuſtinere poſſint: Curionem video ſe dupliciter jactaturum, primum, ut aliquid Cæſari adimat: inde, ut aliquid Pompejo tribuat, quidvis, quamlibet tenue munuſculum. (7) Paulus porro non humane de provincia loquitur. Hujus cupiditati (8) occurſurus eſt Furnius noſter. Plures ſuſpicari non poſſum. Hæc novi. Alia, quæ poſſunt accidere, non cerno. Multa tempus afferre, & præparata multa ſcio. Sed intra (9) fines hos, quæcunque acciderint, vertentur. Illud addo (10) ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare; ſed Pompejum valde nolle, ne vacuus advenienti Cæſari pateat. Quod ad tuum deceſſum attinet, illud tibi non poſſum polliceri, me curaturum ut tibi ſuccedatur: illud certe præſtabo, ne amplius prorogetur. Tui conſilii eſt, ſi tempus, ſi ſenatus coget, ſi honeſte a nobis recuſari non poterit, veliſne perſeverare; mei officii eſt meminiſſe, qua obteſtatione (11) decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

(6) *Velificatus*) Aſſentando gratificatus. Ut enim vela navium ad ventorum adſpirationes aptantur, ſic orationem ſæpe noſtram ad aliorum voluntatem accommodamus. *Manutius*.

(7) *Paulus*) Paulus Æmilius, conſul deſignatus, non relinqui vult Cæſari provinciam: dure adverſus illum loquitur. *Cell.*

(8) *Occurſurus eſt Furnius*) Quia tribunus plebis eſſet deſignatus, lib. V. ad Att. epiſt. 18. *Anonymus*.

(9) *Fines hos*) Quos oſtendi. Scripſit enim proxime de Parthico bello, de conſule Paulo, tribunis pl. Curione & Furnio. *Manutius*.

(10) *Ad actiones*) Ad actiones Curionis hoc addo, de agro Campano. Præter cœtera, Curio illud aget ſequenti anno, ut ager Campanus, ante Cæſaris adventum, ex ipſius Cæſaris lege dividatur. Qua de re ep. 9. lib. I. *Manut.*

(11) *Decedens*) Pro *diſcedens*. Idem.

CÆLIUS CICERONI S.

XI. NON diu, ſed acriter nos tuæ (1) ſupplicationes torſerunt. Incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus (2) comitiales (3) eripiebantur, negabat ſe ullo modo pati poſſe decerni ſupplicationes, (4) ne, quod furore Pauli adeptus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe, & prævaricator cauſæ publicæ exiſtimaretur. Itaque ad pactionem deſcendimus: & confirmarunt conſules, ſe his ſupplicationibus (5) in hunc annum non uſuros. Plane, quod utriſque conſulibus gratias agas, eſt: Paulo magis certe. Nam Marcellus ſic reſpondit, (6) ſe ſpem in iſtis ſupplicationibus non habere: Paulus, ſe omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum (7) diutius dicturum: prendimus eum. Non modo non fecit, ſed, cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, (8) ſi, ut numeraretur, poſtularet, tacuit. Tantum (9) Catoni aſſenſus eſt, qui de te locutus honorifice, non decrerat ſupplicationes. Tertius ad hos Favonius acceſſit. Quare pro cujuſque natura, & inſtituto, gratiæ ſunt agendæ: his, quod (10) tantum voluntatem oſtenderunt; pro ſententia, cum impedire poſſent, non pugnarunt: Curioni vero, quod de ſuarum actionum curſu tua cauſa deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut debuerunt, quaſi eorum res eſset, una nobiſcum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelii operam & ſedulitatem laudare poſsum. Nam cum Curione vehementer locutus eſt: & eum, ſi aliter feciſset, injuriam Cæſari facturum dixit: tum ejus fidem (11) in ſuſpicionem adduxit. (12) Decrerant quidem, qui neque tran-

---

ARG. Nuntians, ſupplicationes poſt acrem concertationem decretas tandem eſſe, hortatur, ut decreti auctoribus, pro cujuſque merito & voluntate, gratias agat. Addit de ſucceſſore Cæſaris quid actum ſit, & commentarium urbanarum rerum mittit, Sittianumque negotium de quo jam ſæpius, commendat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Supplicationes*) Pro victoria Ciceronis in monte Amano. Supplicationes enim dies feſti ſunt, quibus pro victoria & liberatione gratias diis ſuis Romani agebant. *Cell.*

(2) *Comitiales*) Dies: quibus agere cum populo licebat. *Manut.*

(3) *Eripiebantur*) Quo modo? auſpiciis. *Idem.*

(4) *Ne, quod furore Pauli*) Ne occaſionem rependendæ vicis, obnuntiantis conſulis importunitate datam, amitteret. *Cell.*

(5) *In hunc annum non uſuros*) Se nulli alii Imperatori, præterquam Ciceroni ſupplicationes decreturos. *Gravius.*

(6) *Se in his ſupplicationibus ſpem non habere.*) Alia ſibi eſſe adverſus Curionem præſidia, quibus confidat. *J. F. Gronov.*

(7) *Diutius dicturum*) Ut diem dicendo conſumeret, ne S. C. fieri poſſet. *Manut.*

(8) *Si, ut numeraretur*) Feſtus: *Numera Senatum, ait quivis Senator Conſuli, cum impedimento vult eſſe, quo minus faciat S. C.* Raro convenerant juſto numero, *Gronov.*

(9) *Catoni*) Cur ita ſenſerit, *exponit* ipſe in epiſtola, quæ extat lib. XV. cui Cicero reſpondens, dixit, *ſe tanti facere Catonis illam laudationem, ut cum ea nullum triumphum eſſe conferendum exiſtimet.* Et ad Att. VII. 1. confirmat idem. *Manut.*

(10) *Tantum*) *Tantum* pro ſaltem, ut lib. VII. epiſt. 31. *Gravius.* Lege, *tantam*: ſe tibi tam benevolos oſtenderunt *Gron.*

(11) *In ſuſpicionem*) Quaſi fictus eſſet reditus in gratiam cum Cæſare: non bona fide cum illo in gratiam rediiſſet. *Idem.*

(12) *Decrerant*) Scipiones & Domitii decreverant quidem ſupplicationes, contra tamen

Digitized by Google

tranſigi volebant, Domitii, Scipiones; quibus hac re ad interceſſionem evocandam interpellantibus, venuſtiſſime Curio reſpondit, ſe eo libentius non intercedere, quod quoſdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad rempublicam attinet, in unam cauſam omnis contentio conjecta eſt. (13) De provinciis, inquam, adhuc eſt. Incubuiſſe cum ſenatu Pompejus videtur, ut Cæſar Id. Novemb. decedat. Curio omnia potius ſubire conſtituit, quam id pati. Cæteras ſuas abjecit actiones. Noſtri porro, quos tu bene noſti, ad extremum certamen rem deducere non audent. Scena rei totius hæc. Pompejus, tanquam Cæſarem non impugnet, ſed, quod illi æquum putet, conſtituat, ait Curionem quærere diſcordias. Valde autem non vult, & plane timet Cæſarem conſulem deſignari prius, quam exercitum & provinciam tradiderit. Accipitur ſatis male a Curione, & totus ejus (14) ſecundus conſulatus exagitatur. Hoc tibi dico: ſi omnibus rebus prement Curionem, (15) Cæſar defendetur: interceſſorem ſi (quod videntur) reformidarint, Cæſar, quoad volet, manebit. Quam quiſque ſententiam dixerit, in commentario eſt rerum urbanarum: ex quo tu, quæ digna ſunt, ſelige. Multa tranſi, in primis ludorum exploſiones. Et funerum, & ineptiarum cæterarum plura habet inutilia. Denique malo in hanc partem errare, ut, quæ non deſideras, audias, quam quidquam, quod opus eſt, prætermittatur. Tibi curæ fuiſſe de Sittiano negotio, gaudeo: ſed, quando ſuſpicaris minus certa fide (16) eos tibi viſos, (17) tanquam procurator ſic agas, rogo. Vale.

men animi ſententiam, qui nolebant hanc rem confici, & cum hac de cauſa ſæpius compellaſſent Curionem, rogaſſentque ficte ne intercederet, hoc enim eſt ad *evocandam interceſſionem*, ad impediendam interceſſionem; reſpondet Curio lepidiſſime, &c. *Grav.* Aliter tamen, ſed, opinor, non ita bene J. F. Gronovius, ad Senec. ep. 47.

(13) *De provinciis, inquam, adhuc eſt*) Ita legendum. Quicquid erat antea diſſenſionum, ceſſat & quieſcit, dum ducitur ſerra de provinciis. *J. F. Gronov.*

(14) *Secundus conſulatus*) In quo Pompejus iterum conſul operam dederat, auctorque fuerat, ut Trebonius tribunus pl. de Galliarum imperio Cæſari in alterum quinquennium prorogando legem ferret. Quod beneficium nunc idem Pompejus conabatur eripere, cum eum ante idus Nov. vellet decedere. *Manutius.*

(15) *Cæſar defendetur*) Non ab amicis, ut Manutius, ſed ab ipſo Curione, interceſſuro, quicquid in Cæſar. ſtatuent. *Gron.*

(16) *Eos*) A quibus exigenda pecunia eſt. Nam ſyngrapha Sittiana facultatem dabat exigendæ pecuniæ. *Manut.*

(17) *Tanquam procurator*) Eo ſtudio, quo ſolent ii qui aliena negotia procurant. Idi

CÆLIUS CICERONI S.

XII. PUDET me tibi confiteri, & queri de Appii, hominis ingratiſſimi, injuriis, (qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, cœpit: & cum homo avarus, ut ea ſolveret, ſibi imperare non poſſet,

Ff 2

ARG. Queritur de Appii Claudii cenſoris ingrato animo, & injuriis, quem cum accuſationem cogitare comperiſſet, antevertit, & ipſum poſtulavit lege Scantinia. *Anno* U. C. 303.

poſſet, occultum bellum mihi indixit: ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipſe facile animadverterem, male eum de me cogitare. Poſteaquam vero comperi eum (1) collegium tentaſſe: deinde aperte cum quibuſdam locutum, cum L. Domitio, ut nunc eſt, mihi inimiciſſimo homine, deliberare: velle hoc munuſculum deferre Cn. Pompejo: ipſum ut (2) reprehenderem, & ab eo deprecarer injuriam, quem vitam mihi debere putaram, impetrare a me non potui. (3) Quid ergo eſt? Tum quidem aliquot amicis, qui teſtes erant meorum in illum meritorum, locutus ſum. Poſteaquam illum, ne cui ſatisfaceret quidem me dignum habere ſenſi, malui collegæ ejus, homini alieniſſimo mihi, & propter amicitiam tuam non æquiſſimo, me obligare, quam illius ſimiæ vultum ſubire. Id poſtquam reſciit, excanduit, & me cauſam inimicitiarum quærere clamitavit, quaſi, quod mihi in pecunia minus ſatisfeciſſet, per hanc ſpeciem ſimultatis eum conſectarer. Poſtea non deſtitit arceſſere (4) palam Servium accuſatorem, inire cum Domitio conſilia: quibus cum parum procederet, ut nulla lege mihi ponerent accuſatorem, compellari ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. Inſolentiſſimi homines (5) ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege (4) Scantinia curant. Vix hoc erat Pola locutus, cum ego Appium cenſorem eadem lege poſtulavi. Quod melius caderet, nihil vidi. Nam ſic eſt a populo, & non infimo quoque approbatum, ut majorem Appio dolorem fama, quam poſtulatio, attulerit. Præterea (7) cœpi ſacellum, in domo quod eſt, ab eo petere. Conturbat

(1) *Collegium tentaſſe*) Legendum, ut bene monuerunt alii, *collegam*. Nimirum *L. Piſonem*, qui in Cenſura erat collega Appii. Hunc iſte tentavit, ut & ipſe notaret Cælium. Nam unius Cenſoris nota, ſine alterius collegæ aſſenſu, habebatur irrita. Inepti ſunt qui de collegio augurum hæc intelligunt. *Grævius*.

(2) *Reprehenderem*) J. F. Gronovius emendat, *prehenderem*, ſive *prenderem*. Senſus totius loci eſt: Poſtquam comperi illum collegam ſuum, Cenſorem, Piſonem ſollicitare, ut mihi notam inureret, & cum meo inimico Domitio conſilia in meam perniciem inire, volui hoc in illius gratiam facere, ut ipſum precarer & obteſtarer, ne tam inique mecum ageret, ſed non potui hoc a me impetrare, ut ei quem ſervaveram, fierem ſupplex. *Idem*.

(3) *Quid ergo eſt?*) Formula connectendi. Petronius c. 2. *quid ergo eſt? Parentes objurgatione digni ſunt*. Cic. Orat. pro Quint. 18. pro Roſc. Amer. 19. Lib. V. epiſt. 5. *J. F. Gronov.*

(4) *Palam Servium*) Nihil muto: videant tamen eruditi, an ſit rectius, quod monui adoleſcens in ſcholiis noſtris; *Polam Servium*, quem Cicero nominat, ut accuſatorem, lib. II. ad Q. Fr. epiſt. 2. & Cælius ipſe paulo poſt: *Vix hoc erat Pola elocutus*. Manutius.

(5) *Summis Circenſibus*) Extremis diebus Circenſium ludorum meorum, *Idem*.

(6) *Lege Scantinia*) De nefando marium concubitu, quæ pœnam irrogabat decem millia nummum. Quintilianus lib. IV. cap. 7. Capitale crimen poſtea fecit Julia lex. Ep. 14. Juvenalis Satyra 6. Suetonius in Domitiano. *Idem*.

(7) *Cœpi ſacellum*) Cenſorum erat curare, ut ſacella non in domo cujuſquam eſſent, ſed populo paterent. Itaque Livius lib. XL. ubi loquitur de Lepido & Fulvio cenſoribus, *Complura*, inquit, *ſacella publicaque ſacra, occupata a privatis, ut paterent, eſſentque populo, curarant*. Cælius autem ut oſtenderet, Appium cenſorem officio ſuo deeſſe, petere cœpit ab eo, ut ſacellum in domo privata ne relinqueretur: cujus rei cura Appii, qui cenſor erat, eſſe debuerat. Sed libentius intellexerim de ſacello, quod ipſe Appius occupaſſet: ex quo gravior ei concitata eſſet invi-

Digitized by Google

bat me mora ſervi hujus, qui tibi literas attulit : nam acceptis prioribus literis, amplius (8) quadraginta manſit. Quid tibi ſcribam, neſcio. Scis Domitio (9) diem timori eſſe? Expecto te valde, & quam primum videre cupio. A te peto, ut meas injurias proinde doleas, ut me exiſtimas, & dolere, & ulciſci tuas ſolere. Vale.

invidia, occupatis rebus a cenſore, quas cenſor ab aliis occupatas, populo reſtituere deberet. *Idem*.

(8) *Quadraginta*) Supple, diebus.

(9) *Diem*) Quæ a neſcio quo ei dicta erat ad judicium ſubeundum. Et illud *ſcis*, ut ep. 14. *Scis Appium hic oſtenta facere?* quaſi eſſet, *nunquid audiſti?* J. F. Gronov.

CÆLIUS CICERONI S.

XIII. GRATULOR tibi affinitate viri medius fidius optimi. Nam hoc de illo exiſtimo. Cætera porro, quibus adhuc ille ſibi parum utilis fuit, & ætate jam ſunt decuſſa; & conſuetudine, atque auctoritate tua, & pudore Tulliæ, ſi qua reſtabunt, confido celeriter ſublatum iri. Non eſt enim pugnax in vitiis, neque hebes ad id, quod melius ſit, intelligendum. Deinde (quod maximum eſt) ego illum valde amo. Vides, Cicero, Curionem noſtrum, lautum interceſſionis de provinciis exitum habuiſſe? Nam cum de interceſſione referretur, (1) quæ relatio fiebat ex ſenatus-conſulto, primaque M. Marcelli ſententia pronuntiata eſſet, qui agendum cum tribunis plebis cenſebat: frequens ſenatus in alia omnia iit. (2) Stomacho eſt Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod ſibi placeat, reperiat. Tranſierant illuc, (3) ut ratio eſſet ejus habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere vellet. Quemadmodum hoc Pompejus laturus ſit, cum cognoſcat; quidnam reipublicæ (4) futurum ſit, ſi aut non poſſit, aut non curet, vos ſenes divites videritis. Q. Hortenſius, cum has literas ſcripſi, animam agebat.

CÆ-

ARG. Gratulatur de affinitate Dolabellæ, qui Ciceronis filiam duxerat: narrat de interceſſione Curionis, & de provinciis quid actum ſit: & de morte Hortenſii, de qua Cic. in Bruto, cap. 1. *Anno* U. C. 703.

(1) *Quæ relatio fiebat ex S. C.*) Quod eſt in epiſt. 8. hujus libri. *Corradus*.

(2) *Stomacho eſt Magnus*) Vulgo, *Stomacho eſt* ſcilicet Pompejus *Magnus*: in quo mediæ voces duæ Manutio videntur gloſſema, & a Lambino delentur.

(3) *Ut ratio ejus eſſet habenda*) Senſus eſt: Plerique probabant Cæſarem conſulem eſſe deſignandum, aut inter candidatorum numerum recipiendum abſentem, antequam exercitum & provinciam tradiderat. *Grav.* Edidit Victorius, *ut nec ratio eſſet*, &c.

(4) *Futurum*) Sigonii codex, teſte Manutio, habebat *futurus*, nempe Pompejus: hoc eſt, utrum præſidium & defenſor, an deſertor & proditor, ut interpretatur J. F. Gronovius: vel, quo loco ejus ſit futura auctoritas in republica, ut vult Grævius. Deinde hæc verba, *ſi aut non poſſit*, delent Manutius & Grævius, locumque aſteriſco indicant mutilum eſſe. Quod ſi ea deles; quia in MS. non reperiuntur, legendum erit fortaſſe; *ſi haud curet*. Plana enim ſententia erit, ac dilucida. Fuerat a librariis ſcriptum *aut* pro *haud*: ac deinde, interpretationis cauſa, additum in margine *non*; quod poſtremo cum altera particula negante ſimul contextum occupavit. Erit igitur hic ſenſus: Vos ſenes divites videritis, quidnam Reip. futurum ſit, ſi Pompejus haud curet. Ironice dictum. *Oliv.*

Digitized by Google

CÆLIUS CICERONI S.

XIV. TANTI non fuit (1) Arſacen capere, & Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quæ hic geſtæ ſunt, ſpectaculo careres. Nunquam tibi oculi doluiſſent, ſi (2) in repulſa Domitii vultum vidiſſes. Magna illa comitia fuerunt, & plane ſtudia ex partium ſenſu apparuerunt: (3) perpauci, neceſſitudinem ſecuti, officium præſtiterunt. Itaque mihi eſt Domitius inimiciſſimus; ut ne familiarem quidem ſuum quemquam tam oderit, quam me: atque eo magis, quod per injuriam ſibi putat ereptum, (4) cujus ego auctor fuerim. Nunc furit, tam gaviſos homines ſuum dolorem, unumque me ſtudioſiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adoleſcentem (5) ipſe Cn. Domitius reum fecit, ſane quam ſuperiore a vita invidioſum. Quod judicium nunc in expectatione eſt, (6) etiam in bona ſpe, poſt Sext. Peducæi abſolutionem. De ſumma republica ſæpe tibi ſcripſi, me (7) annum pacem non videre: & quo propius ea contentio, quam fieri neceſſe eſt, accedit, eo clarius id periculum apparet. Propoſitum hoc eſt, de quo, qui rerum potiuntur, ſunt dimicaturi: quod Cn. Pompejus conſtituit non pati C. Cæſarem conſulem aliter fieri, niſi exercitum & provincias tradiderit: Cæſari autem perſuaſum eſt, ſe ſalvum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit. Fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic (8) illi amores, & invidioſa conjunctio, non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum ſe erumpit: neque mearum rerum quod conſilii capiam, reperio; quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio ſit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his & gratia & ne-

---

ARG. Varia eſt. Domitii repulſam, Saturnini accuſationem, Pompeji & Cæſaris diſcordiam, Appii cenſoris ridiculam diligentiam narrat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Arſacen capere*) Quia Cicero cum Parthis bellum gerebat, quorum rex *Arſaces*, regia *Seleucia*. H. Steph.

(2) *In repulſa*) Augurali, M. Antonio competitore augure facto. *Corradus*.

(3) *Perpauci*) Pauci, inquit, iis ſunt ſuffragati, quibus cognatione & amicitia fuerunt conjunctiſſimi, & debebant ſuffragari propter cognationem, ſi officium præſtare, & facere quod ſe decebat, voluiſſent, ſed potius in ſuffragiis ferendis partes, quibus ſtudebant, ſunt ſecuti. *Gravius*.

(4) *Cujus ego auctor fuerim*) Quid mirum? cum amiciſſimus Curioni eſſet Cælius, Curio autem vehementer Antonio faveret. Quod ei objicit Cicero Philipp. II. *An*, inquit, *cum es factus augur, unam tribum ſine Curione ferre potuiſſes?* *cujus etiam familiares de vi condemnati ſunt, quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent*. Plutarchus etiam Curionis præcipue opera, tribunatum hoc anno gerentis, Antonium augurem creatum narrat. *Manutius*.

(5) *Ipſe Cn. Domitius*) Lucii filius, de quo illa ſuperiora ſcripta ſunt. *Idem*.

(6) *Etiam in bona ſpe*) Et tamen evaſurum reum putant: præſertim cum abſolutus ſit Sextus æque aut gravius nocens. *J.F.Gronov*.

(7) *Annum*) Eſt hic ſenſus: me non credere per annum pacem duraturam. Intra annum bellum orietur civile. *Gravius*.

(8) *Illi amores*) Intelligit matrimonium Pompeji, cum potentiæ cupiditate duceret Juliam Cæſaris filiam: de qua nundinatione matrimoniorum, qua reſpublica opprimebatur, queritur Cato apud Plutarch. in vita Julii. *Invidioſa conjunctio*, eſt triumviratus quem injerant Craſſus, Pompejus & Cæſar, his legibus, ut nihil in republica gereretur, ipſis improbantibus. *Gravius*.

Digitized by Google

neceſſitudo eſt: tum (9) cauſam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, Quin homines in diſſenſione domeſtica debeant, quamdiu civiliter ſine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem: ubi ad bellum & caſtra ventum ſit, firmiorem, & id melius ſtatuere, quod tutius ſit. In hac diſcordia video, Cn. Pompejum ſenatum, (10) quique res judicant, ſecum habiturum: ad Cæſarem omnes, qui cum timore aut mala ſpe vivant, acceſſuros: exercitum conferendum non eſſe. (11) Omnino ſatis ſpatii ſit ad conſiderandas utriuſque copias, & ad eligendas partes. Prope oblitus ſum, quod maxime fuit ſcribendum. Scis Appium cenſorem hic (12) oſtenta facere? de ſignis & tabulis, (13) de agri modo, de ære alieno acerrime agere? Perſuaſum eſt ei, (14) Cenſuram, lomentum aut nitrum eſſe. Errare mihi videtur. Nam ſordes eluere vult, venas ſibi omnes & (15) viſcera aperit. Curre per deos atque homines, & quam primum hæc riſum veni: legis Scantiniæ judicium (16) apud Druſum fieri: (17) Appium de tabulis & ſignis agere. Crede mihi eſt properandum. Curio noſter ſapienter id, quod (18) remiſit de ſtipendio Pompeji, feciſſe exiſtimatur. Ad ſummam, quæris, quid putem futurum. Si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere diſcordias: quas ferrum & vis judicabit. Uterque animo & copiis eſt paratus. Si ſine tuo periculo fieri poſſet, magnum & jucundum (19) tibi fortuna ſpectaculum parabat.

CÆ-

(9) *Cauſam illam*) Cæſaris ſcilicet, qui nimiam potentiam quærebat & contra patriæ antiqua inſtituta volebat abſens Conſul creari, neque ſine pactione, ut ſenatus volebat, exercitus & provinciam tradere. *Idem*.

(10) *Quique res judicant*) Judices: quos Pompejus tertium conſul CCCLX. legerat. *Manutius*.

(11) *Omnino ſatis ſpatii ſit*) Forte: *Opto* Dii velint, ne citius hoc malum nobis ſuperveniat, quam ſat temporis habuerimus ad æſtimandas utriuſque vires. *Gron*.

(12) *Oſtenta facere*) Mirifica, quæ nemo crediderit facile, dum ſcilicet gravem cenſorem ludit. *Gravius*.

(13) *De agri modo*) Hoc eſt, de moderanda agrorum poſſeſſione. *Manut*.

(14) *Cenſuram, lomentum aut nitrum eſſe*) Cenſuram ita ſordes poſſe aut obtegere, ut *lomentum* rugas tollit; aut eluere, ut *nitro* e veſtibus eluuntur maculæ: id eſt, putat ſe cenſuræ diligentia & ſeveritate infamiam poſſe tollere eorum vitiorum, quibus antea ſe turpiter inquinavit. *Idem*.

(15) *Viſcera aperit*) Tantum abeſt, ut veterem de ſuis vitiis opinionem hominum deleat, ut eam hac ſeveritate vehementius etiam commoveat. *Idem*.

(16) *Apud Druſum*) Livium Druſum, prætorem, quo nemo magis contra legem Scantiniam commiſit. Fortaſſe is eſt, de quo epiſt. 16. lib. IV. ad Att. *Idem*.

(17) *Appium*) Male audientem earum rerum cauſa, de quibus acerrime agit. *Idem*.

(18) *Remiſit de ſtipendio Pompeji*) Hoc tempore optimatibus & Pompejo acerrimus Curio erat adverſarius. Intercedebat igitur, ne S. C. fieret de ſtipendio Pompeji legionibus perſolvendo. Epiſt. 4. *Idem*.

(19) *Tibi fortuna ſpectaculum*) Committendo Cæſarem & Pompejum. Neutri enim Cicero ſincere favebat: neuter Ciceroni, quem ab exilio non ſervaverant.

Digitized by Google

CÆLIUS CICERONI S.

XV. ECQUANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompejum vidiſti, qui tantas turbas, qui tam nugax eſſet, commorit? Ecquem autem Cæſare noſtro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperantiorem, aut legiſti, aut audiſti? Quid eſt? nunc tibi noſtri milites, qui duriſſimis & frigidiſſimis locis, teterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, (1) malis orbiculatis eſſe paſti videntur? Quid? jam, inqui, glorioſe omnia. Imo, ſi ſcias quam ſollicitus ſim, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. Quæ tibi exponere niſi coram non poſſum: idque celeriter fore ſpero. Nam me, cum (2) expuliſſet ex Italia Pompejum, conſtituit ad urbem vocare. Id quod jam exiſtimo confectum, niſi ſi maluit Pompejus Brunduſii circumſederi. Peream, (3) ſi minima cauſa eſt properandi iſto mihi, quod te videre, & omnia intima conferre (4) diſcupio: habeo autem quam multa! Hui vereor (quod ſolet fieri) ne, cum te videro, omnia obliviſcar. Sed tamen quodnam ob ſcelus iter mihi neceſſarium retro ad Alpes verſus incidit? (5) Adeo quod (6) Intemelii in armis ſunt, neque de magna cauſa. Bellienus, verna Demetrii, qui ibi cum præſidio erat, Domitium quendam, nobilem illic Cæſaris hoſpitem, a contraria factione nummis acceptis comprehendit, & ſtrangulavit. Civitas ad arma iit. Eo cum quatuor cohortibus mihi per nives eundum eſt. (7) Uſquequaque, inquies, ſe Domitii male dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuiſſet in veſtro Domitio, quantum (8) Pſecade natus in hoc habuit. Ciceroni (8) F. S. D.

M. CÆ-

ARG. Pompejum vituperat, Cæſarem laudat: cupidus conveniendi & alloquendi Ciceronis; de itinere ad Alpes, & Domitio dimiſſo, *Anno* U. C. 704.

(1) *Malis orbiculatis*) Rotunda mala, ova, &c. optima putantur: unde mala orbiculata per jocum pro lautiſſimis cibis dicuntur. *Erneſtus*.

(2) *Expuliſſet*) Cæſaris nomen ſubauditur.

(3) *Peream, ſi minima cauſa eſt*) Peream niſi maxima cauſa eſt. *Manut.*

(4) *Diſcupio*) Plautinum verbum, quo etiam Catullus uſus eſt. *Idem*.

(5) *Adeo*) Ob eam cauſam. Nec enim aliud hic, *Adeo*, videtur ſignificare. *Idem*.

(6) *Intemelii*) Intemelium oppidum Plinius circa Alpes conſtituit, & inter Ligurum gentes nominat, lib. III. cap. 5. *Idem*.

(7) *Uſquequaque*) In Italia & Gallia; nam & L. Domitius cum filio Corfinii captus fuerat. *Cellarius*.

(8) *Pſecade natus*) Vulgo *ipſe catenatus*. Octav. Pantaghatus, inquit Man, legendum primus exiſtimavit, *Pſecade natus*; ut ſignificetur Bellienus verna. *Pſecas* enim ancilla eſt: *verna* autem ii, qui ancillis naſcantur. Si Bellienus (ait Cælius) ancilla natus, Domitium ſtrangulare non dubitavit: quid Cæſari, Venere prognato, in veſtro Domitio faciendum fuit? Hanc Lamb. & Græv. lectionem receperunt.

(9) *F. S. D.*) Id eſt, Filio ſalutem dic.

Digitized by Google

M. CÆLIUS M. CICERONI S.

XVI. EXANIMATUS ſum tuis literis: quibus te nihil, niſi triſte, cogitare oſtendiſti: neque id quid eſſet, perſcripſiſti. Neque non tamen, quale eſſet quod cogitares, aperuiſti. Has illico ad te literas ſcripſi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos, oro, obſecro, ne quid gravius de ſalute & incolumitate tua conſulas. Nam deos, homineſque, amicitiamque noſtram teſtificor, me neque temere tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe: ſed poſtquam Cæſarem convenerim, ſententiamque ejus, qualis futura eſſet, parta victoria, cognoverim, te certiorem feciſſe. Si exiſtimas eandem rationem fore Cæſari in dimittendis adverſariis, & conditionibus ferendis, erras. Nihil niſi atrox & ſævum cogitat, atque etiam loquitur. (1) Iratus ſenatui (2) exiit: his interceſſionibus plane incitatus non, mehercule, erit deprecationi locus. Quare ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi caræ ſunt; ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus, gener tuus, valet, quorum fortunas non debes velle conturbare; ſequere eam cauſam, in cujus victoria ſalus noſtra eſt, ne aut odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. Denique illud cogita: (3) quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te ſubiſſe. Nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti: & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. Vide, ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quid optimum ſit, eligas. Quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum: ſaltem, dum quid de Hiſpaniis agamus ſcitur, expecta: quas tibi nuntio adventu Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant, amiſſis Hiſpaniis, neſcio. Quod porro tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu, non dicendo, mihi ſignificaſti, Cæſar audierat: ac, ſimul atque, Ave, mihi dixit, ſtatim quid de te audiſſet, expoſuit. Negavi me ſcire: ſed tamen ab eo petii, ut (4) ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri poſ-

---

ARG. Pulſo ex Italia Pompejo ſuadet Ciceroni Cælius, ne afflictam fortunam ſequatur; conſulitque, ut in aliquam urbem a bello vacuam ſe recipiat. *Anno* U. C. 704.

(1) *Iratus ſenatui*) Quia non obtinuiſſet, ut legati ad Pompejum de pace mitterentur: & quod, qualcunque res agere inſtituerat, L. Metellus tribunus pl. intercedens, omnes impedierat: de quo ſcripſit Cæſar lib. I. de bel. civ. & Plutarchus in ejus vita. *Manutius*.

(2) *Exiit*) Urbe, iturus in Hiſpaniam contra Pompeji legatos, ipſo jam Italia pulſo. *Id*

(3) *Quod offenſæ fuerit*) Si vereris, ne, in Italia ſi remanſeris, Pompejum offendas: cogita, te, cum nondum ad eum tranſieris, hac eum cunctatione jam offendiſſe. Quidquid eſſe potuit apud eum offenſæ, id ſubiiſti, qui cunctatus es, nec ad eum ſtatim acceſſiſti. Quod hic Cælius, idem Atticus exiſtimavit, ut ad eum epiſt. 2. lib. IX. ſcriptum eſt. *Idem*.

(4) *Ad te literas mitteret*) Miſit: quæ ſunt lib. X. epiſt. ad Att. *Idem*.

Digitized by Google

poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit. Nam, niſi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicunque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc a te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuoſque omnes funditus evertas: ne te ſciens prudenſque eo demittas, unde exitum vides nullum eſſe. Quod ſi te aut voces optimatium commovent, aut nonnullorum hominum inſolentiam & jactationem ferre non potes, eligas (5) cenſeo aliquod oppidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id ſi feceris, & ego te ſapienter feciſſe judicabo, & Cæſarem non offendes.

(5) *Cenſeo*) Idem Dolabella, IX. 2.

CÆLIUS CICERONI S.

XVII. ERGO me potius in Hiſpania fuiſſe tum, quam Formiis, cum tu profectus es ad Pompejum? (1) Quod utinam aut non in iſta parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio, cujus amicitia me paulatim in hanc (2) perditam cauſam impoſuit: nam mihi ſentio bonam mentem iracundia & amore ablatam. Tum tu porro, cum ad te proficiſcens noctu Ariminum veniſſem, dum mihi pacis mandata das ad Cæſarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexiſti, neque mihi conſuluiſti. Neque hæc dico, quod diffidam huic cauſæ: ſed, crede mihi, perire ſatius eſt, (3) quam hos videre. Quod ſi (4) timor veſtræ crudelitatis non eſſet, ejecti jampridem hinc eſſemus. Nam hic nunc, præter fœneratores paucos, (5) nec homo, nec ordo quiſquam eſt, niſi Pompejanus. Equidem jam effeci ut maxime plebs, &, qui antea noſter fuit, populus veſter eſset. Cur hoc, inquis? Immo reliqua expecta. Vos invitos vincere coegero. (6) Irritavi in me Catonem. Vos dormitis: nec hæc adhuc

ARG. Queritur ſe Curionis amore & Appii odio in eas pertractum partes eſſe, unde multa jam ſibi incommoda. Cæſar enim, in bellum Pharſalicum profectus, Romæ Cælium prætorem reliquerat: quod autem non huic, ſed Trebonio, res urbanas mandaverat, hic ægre ferens, æmulatione turbas dedit, quibus ipſe gravius incurrit malum. Excuſat itaque, quod cum Cicerone non profectus fuerit in Græciam, ad Pompejum. *Anno* U. C. 704.

(1) *Quod utinam*) Intelligendum *fuiſſet*. Τὸ *quod* παρέλκει. Significat ſe odio Appii abſtinuiſſe Pompejanorum ſocietate, amore Curionis Cæſari adhæſiſſe. *J. F. Gronov.*

(2) *Perditam*) Doctorum conjectura eſt: nihil enim ſani in Mſſ.

(3) *Quam hos*) Servilium, Trebonium, & reliquos Cæſarianos. *Corrad.*

(4) *Timor veſtra crudelitatis*) Pompejus enim in ſenatu dixerat, eodem ſe habiturum loco, qui Romæ remanſiſſent: & qui in caſtris Cæſaris fuiſſent. *Idem*.

(5) *Nec homo, nec ordo*) Latius patet *Homo*, quam *Ordo*. Itaque ſatis erat, *Homo*: aut dicendum fuit, *nec ordo, nec homo*. Sed excuſat Cælium iracundia, qua perturbatus hæc ſcripſit. *Manut.*

(6) *Irritavi in me Catonem*) Quod nonnulli *inritavi in me crabrones*, vel *in me Cæſarem* legunt, ſunt longe a veteribus veſtigiis; & vereor ne quanto magis corrigere volunt, tanto magis contaminent. Jaceant igitur hi loci, donec ex melioribus codicibus vera lectio eluceſcat. *Victorius*.

Digitized by Google

huc mihi videmini intelligere, quam nos pateamus, & quam ſimus imbecilli. Atque hoc nullius præmii ſpe faciam: ſed, quod apud me plurimum ſolet valere, (7) doloris atque indignitatis cauſa. Quid (8) iſtic facitis? prælium expectatis, (9) quod firmiſſimum eſt? Veſtras copias non novi. Noſtri valde depugnare, & (10) facile algere, & eſurire conſueverunt.

(7) *Doloris*) Hujus doloris cauſam Dio narrat lib. XLII. quod Cæſar Trebonio prætori urbanam juriſdictionem mandaſſet, quam Cælius expetebat. *Manutius*.

(8) *Iſtic*) In Græcia. Nam poſt bellum Hiſpanienſe, quo confecto ſtatim Cæſar in Græciam contra Pompeium navigavit, hanc epiſtolam ſcriptam eſſe conſtat. *Idem*.

(9) *Quod firmiſſimum eſt*) Ex parte Cæſaris. *Idem*. Lege: *quo firmiſſimus eſt*, nempe Cæſar, quo invictus eſt. *J. F. Gronov.*

(10) *Facile algere*) Ergo paratiores ad ſuſtinendum etiam diuturnum bellum. Nec eſſe, quod, ad fatigandum Cæſaris exercitum, Pompejani bellum trahant. *Cellar.*

EPISTOLARUM AD FAMILIARES LIBER IX.

M. T. CICERO M. TERENTIO VARRONI S. D.

1. EX his literis, quas Atticus a te miſsas mihi legit, quid ageres, & ubi eſses, cognovi: quando autem te viſuri eſsemus, nihil ſane ex iiſdem literis potui ſuſpicari. In ſpem tamen venio appropinquare tuum adventum, qui mihi utinam ſolatio ſit: etſi tot tantiſque rebus urgemur, ut nullam allevationem quiſquam non ſtultiſſimus ſperare debeat: ſed tamen aut tu potes me, aut ego te fortaſse aliqua re juvare. Scito enim me, poſteaquam in urbem venerim, rediiſse cum veteribus amicis, id eſt, cum libris noſtris in gratiam. Etſi non idcirco eorum uſum dimiſeram, quod iis ſuccenſerem: ſed quod eorum me ſuppudebat. Videbar enim mihi, cum me in res turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſiſsem, præceptis illorum non ſatis paruiſse. Ignoſcunt mihi, revocant in conſuetudinem priſtinam, teque, quod in eo permanſeris, ſapientiorem, quam me, dicunt fuiſse. Quamobrem cum placatis his utor, videor ſperare debere, ſi te viderim, & ea quæ pre-

ARGUMENTUM. Varronis adventum expectat, ut ex conſuetudine ejus non minus, quam ex ſtudiis ac libris, cum quibus in gratiam redierit, ſolatium doloris petat, quem ex afflicta rep. ceperat. *Anno* U. C. 707.

premant, & ea quæ (1) impendeant, me facile tranſiturum. Quamobrem ſive in Tuſculano, ſive in Cumano (2) ad te placebit, ſive (quod minime velim) Romæ: dummodo ſimul ſimus, perficiam profecto, ut id utrique noſtrum commodiſſimum eſse videatur. Vale.

(1) *Impendeant*) Poſt Africanum bellum, quod Cæſar tunc gerebat. *Manutius*.
(2) *Ad te*) Id eſt, apud te, & in tua villa: habuit enim & M. Varro villam in Cumano, quod ex proœmio Academicorum ad ipſum miſſorum colligitur. *Victor*.

CICERO VARRONI.

II. CANINIUS idem tuus & idem noſter, cum ad me perveſperi veniſset, & ſe poſtridie mane ad te iturum eſse dixiſset: dixi ei me daturum aliquid mane; ut peteret, rogavi. Conſcripſi epiſtolam noctu: nec ille ad me rediit. Oblitum credidi. Attamen eam ipſam tibi epiſtolam miſiſsem per meos, niſi audiſsem ex eodem, poſtridie te mane e Tuſculano exiturum. (1) At tibi repente paucis poſt diebus, cum minime expectarem, venit ad me Caninius mane: proficiſci ad te ſtatim dixit. Etſi erat (2) ἕωλος illa epiſtola, præſertim tantis poſtea novis rebus allatis, tamen perire lucubrationem meam nolui, & eam ipſam Caninio dedi. Sed cum eo, & homine docto, & tui amantiſſimo locutus ea ſum, quæ pertuliſse illum ad te exiſtimo. Tibi autem idem conſilii do, quod mihimetipſi, ut vitemus oculos hominum, ſi linguas minus facile poſsumus. Qui enim victoria ſe efferunt, quaſi victos nos intuentur. Qui autem victos eſſe noſtros moleſte ferunt, nos dolent vivere. Quæres fortaſſe, cur, cum hæc in urbe ſint, non abſim, quemadmodum tu. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia vincis, omnia, credo, vidiſti: nihil te omnino fefellit. Quis eſt tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat, nuſquam incurrat? Ac mihi quidem jam pridem venit in mentem, bellum eſſe aliquo exire, ut ea, quæ agebantur hic, quæque dicebantur, nec viderem, nec audirem. (3) Sed calumniabar ipſe. Putabam, qui obviam mihi veniſſet, ut cuique commodum eſſet, ſuſpicaturum, aut dicturum, etiam ſi non ſuſpicaretur: Hic aut metuit, & ea re fugit, aut aliquid cogitat, & habet navem paratam. Denique, leviſſime qui ſuſpicaretur, & qui fortaſſe me optime noviſſet, putaret me idcirco diſcedere, quod quoſdam homines oculi mei ferre non poſſent. Hæc ego ſuſpi-

ARG. Retentæ epiſtolæ cauſam exponit, deinde ſuadet, ut vitet oculos hominum, quod ipſe faciat; donec gratulatio Africanæ victoriæ deferveſcat: & ſuum juvandæ reip. deſiderium declarat. *Anno* U. C. 707.

(1) *At tibi*) *Tibi*, ornatus gratia & hic, & alibi addidit Cicero. Epiſt. 6. ad M. Brutum, Epiſt. 14. lib. X. ad Att. & Cælius epiſt. 2. lib. VIII. *Manut*.

(2) Ε῞ωλος) Obſoleta, non recens.

(3) *Sed calumniabar ipſe*) Videtur deſiderari *me*, ut ſit, calumniabar ipſe me. Sed nihil variant edit. *Lamb*. Ipſe falſa hac ſuſpicione me morabar, impedimentum mihi objiciebam. Sic *calumnia* ſuperius lib. I. epiſt. 1. & lib. VI. ep. 7. *Gravius*.

Digitized by Google

ſuſpicans adhuc Romæ maneo : & tamen (4) λεληθότως conſuetudo diuturna callum jam obduxit ſtomacho meo. Habes rationem mei conſilii. Tibi igitur hoc cenſeo : latendum tantiſper ibidem , dum deferveſcit hæc (5) gratulatio , & ſimul dum audiamus , quemadmodum negotium confectum ſit. Confectum enim eſſe exiſtimo. Magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum . Quanquam , quo me conjectura ducat, habeo: ſed expecto tamen. Te vero nolo, (6) niſi ipſe rumor jam raucus erit factus, ad Bajas venire. Erit enim nobis honeſtius, etiam cum hinc diſceſſerimus, videri veniſſe in illa loca ploratum potius , quam natatum. Sed hæc tu melius. Modo nobis ſtet illud , una vivere in ſtudiis noſtris : a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam ſalutem: non deeſſe, ſi quis adhibere volet, non modo (7) ut architectos, verum etiam ut fabros, ad ædificandam rempublicam , & potius libenter accurrere: ſi nemo utetur opera , tamen & ſcribere, & legere (8) πολιτείας: & ſi minus in curia atque in foro, at in literis & libris , ut doctiſſimi veteres fecerunt , (9) navare rempublicam , & de moribus , ac legibus quærere. Mihi hæc videntur. Tu quid ſis acturus , & quid tibi placeat, pergratum erit ſi ad me ſcripſeris. Vale.

(4) *Δεληθότως*) Senſim.

(5) *Gratulatio*) Ob res a Cæſare in Africa contra Scipionem , Pompeji Magni ſocerum, & Jubam, Mauritaniæ regem , proſpere geſtas. *Idem*.

(6) *Niſi ipſe rumor jam raucus erit factus*) Niſi rumor de victoria Cæſariana jam cœperit imminui, evaneſcere, ſive, ut Tacitus loquitur, ſeneſcere. *Gravius*.

(7) *Ut architectos*) Tanquam principes cives, quales olim fuimus. *Manut.*

(8) *Πολιτείας*) Libros de regenda rep. *Idem*.

(9) *Navare Rempublicam*,) Efficere aliquid Reip. utile, juvare. VI. 1, *navare aliquid & efficere*. J. F. Gronov. Sed alii aliter. Nam *gubernare* opinatur legi poſſe Victorius: *juvare*, Manutius: alii verbo addito, *navare operam reip.*

M. CICERO VARRONI.

III. ETSI quid ſcriberem non habebam , tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. Quid ergo potiſſimum ſcribam? quod velle te puto, cito me ad te eſſe venturum . Etſi vide, quæſo, ſatiſne rectum ſit, nos hoc tanto incendio civitatis in iſtis locis eſſe. Dabimus ſermonem iis, qui neſciunt nobis, quocunque in loco ſimus , eundem cultum, eundem victum eſſe. Quid refert? tamen in ſermonem incidemus. Valde id, credo, laborandum eſt , ne , cum omnes in omni genere & ſcelerum & flagitiorum volutentur , noſtra (1) nobiſcum , aut inter nos ceſ-

ARG. Iturum ſe ad Varronem ſcribit: ſed fore qui reprehendant, quod in tanto incendio civitatis amœnitates locorum quærant: ſe vero barbarorum voces contemnere, & perſequi propoſitum, ut in ſtudiis una vivant. *Anno* U. C. 707.

(1) *Nobiſcum aut inter nos*) Bona correctio. Nam poterat aliquis objicere, ceſſare eos etiam cum aliis: ſiquidem in urbe non viverent. Ceſſamus, inquit, inter nos, non inter alios ; quia remoti a multitudine vivimus. *Manut.*

Digitized by Google

ceſſatio vituperetur. Ego vero neglecta (2) barbarorum inſcitia, te perſequar. Quamvis enim hæc ſint miſera, quæ ſunt miſerrima, tamen artes noſtræ neſcio quo modo nunc uberiores fructus ferre videntur, quam olim ferebant: ſive quia nulla nunc in re alia aequieſcimus, ſive quod gravitas morbi facit, ut medicinæ egeamus, eaque nunc appareat, cujus vim non ſentiebamus, cum valebamus. Sed quid ego nunc hæc ad te, cujus domi naſcuntur? (3) γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Nihil ſcilicet, niſi ut, reſcribens aliquid, me expectares. Sic igitur facies. Vale.

(2) *Barbarorum*) Indoctorum. *Idem*. (3) Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας) Vide VI. 3.

CICERO VARRONI S.

IV. Περὶ (1) δυνατῶν me ſcito (2) κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter, ſi venturus es, ſcito neceſſe te venire. Sin autem non es, (3) τῶν ἀδυνάτων eſt te venire. Nunc vide, utra te (4) κρίσις magis delectet, Χρυσιππεία-ne, an hæc, quam noſter Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otioſi cum erimus, loquemur. Hoc etiam (5) κατὰ Χρύσιππον δυνατόν eſt. (6) De Coctio mihi gratum eſt. Nam id etiam Attico mandaram. Tu ſi minus ad nos; accurremus ad te. Si (7) hortum in bibliotheca habes, deerit nihil. Vale.

C I-

ARG. De Varronis adventu ex Diodori philoſophi ſententia jocatur ita, ut ad Chryſippi ſententiam accedat. *Anno* U. C. 707.

(1) Περὶ δυνατῶν) De rebus, quæ fieri poſſunt: de poſſibilibus. Hoc enim verbo, quod vitaſſe Cicero videtur, Plautus in Sticho uſus eſt: & Quintilianus, quod Græce δυνατὸν, Latine dici *Poſſibile*, quanquam appellatione duriore, auctor eſt libro III. cap. 8. *Manut.*

(2) Κατὰ Διόδωρον κρίνειν) *Ex Diodori ſententia judicare*. Quid ſentiret Diodorus oſtendit Cic. in lib. de Fato, cap. 7. *Maxime tibi, Chryſippe, cum Diodoro* &c. *Idem*.

(3) Τῶν ἀδυνάτων) Ex iis rebus, quæ fieri non poſſunt. *Idem*.

(4) Κρίσις .... Χρυσιππεία) Judicium ex Chryſippi ſententia.

(5) Κατὰ Χρύσιππον δυνατόν) Secundum Chryſippum fieri poteſt.

(6) *De Coctio*) Quid ſi *Cocceio*? de quo *ad Att.* XII. 13. *Corrad.*

(7) *Hortum*) Illatum, non ibi natum. *Manut.* Vix hortum hic intelligere Manutius videtur potuiſſe alium, quam ex eorum genere, quos vocabant hortos Adonidis; hoc eſt, flores aut plantas in teſtulis, uti notat Heſychius. An tales delicias amaret in bibliotheca Cicero, non dicam: ſcio ambulationibus delectatum; & de teſtaceis ejuſmodi hortulis valde contemptim locutos eſſe veteres. *In bibliotheca* Badius interpretatur in loco bibliothecæ vicino. Nihil expedit. An ignorabat Cicero, in Varronis villa hortum eſſe? Cur ergo diceret, *ſi habes*? Eum ego arbitror aliud velle: hoc nempe: Non egreſſurum ſe Varronis e bibliotheca, niſi ut in horto corpus ambulando exerceat; itaque non egreſſurum omnino, ſi in bibliotheca ſit hortus. Scripſit facete, ſuo more Cicero, neque intelligi voluit grammatice. *Olivet.*

Digitized by Google

CICERO VARRONI.

V. MIHI vero ad Non. bene maturum videtur fore, neque ſolum propter reipublicæ, ſed etiam propter anni tempus. Quare diem iſtum probo. Itaque eundem ipſe ſequar. (1) Conſilii noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem. Secuti enim ſumus non ſpem, ſed officium. Reliquimus autem non officium, ſed deſperationem. Ita verecundiores fuimus, quam qui ſe domo non commoverunt: ſaniores, quam qui, amiſſis opibus, domum non reverterunt. Sed nihil minus fero, quam ſeveritatem otioſorum: &, quoquo modo ſe res haberet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus non ſatisfacimus, quia vivimus. Mihi ſi ſpatium fuerit in Tuſculanum ante Nonas veniendi, iſtic te videbo. Sin minus, perſequar in Cumanum: & ante te certiorem faciam, ut (2) lavatio parata ſit.

ARG. Probat & diem, quo conventuri ſint, & ſuum Varroniſque conſilium, quod ſemel a Cæſare victi ab armis diſceſſerint. *Anno* U. C. 707.

(1) *Conſilii noſtri*) Hujus noſtri conſilii, inquit Cicero, ne tum quidem nobis pœnitendum putarem, ſi eos, qui id ſecuti non ſunt, non pœniteret. Cum vero eos pœniteat, quod in bello remanſerint, multo minus nobis, qui ſaniores fuimus, pœnitendum puto. *Ne ſi*, verbo præponuntur, & in eo tamen verbo ineſt vis negandi. *Nam illud*, *Nobis pœnitendum putarem*, valet, non putarem, quia reſpicit ſuperiores particulas, *ne ſi*, quæ ſi poſtponantur, addenda erat eidem verbo altera negatio, ut ita dicatur: *Nobis pœnitendum non putarem, ne ſi eos quidem*, &c. *Manut.*

(2) *Lavatio*) Inſtrumentum balneare. Phædrus *lavationem argenteam*, Fabula LXIII. (ſive lib. IV. Fab. 4. cui titulus, *Æſopus interpres Teſtamenti*. J. F. Gron.

CICERO VARRONI.

VI. CANINIUS noſter me tuis verbis admonuit, ut ſcriberem ad te, ſi quid eſſet quod putarem te ſcire oportere. Eſt igitur adventus Cæſaris, ſcilicet, in expectatione: neque tu id ignoras. Sed tamen, cum ille ſcripſiſſet, ut opinor, ſe in (1) Alſienſe venturum, ſcripſerunt ad eum ſui, ne id faceret: (2) multos ei moleſtos fore, ipſumque multis: Oſtiæ videri commodius eum (3) exire poſſe. Id ego non intelligebam quid intereſſet. Sed tamen Hirtius mihi dixit, & ſe ad eum, & Balbum, & Oppium ſcripſiſſe ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantes tui. Hoc ego idcirco noſſe te volui, ut ſcires, hoſpitium tibi ubi parares, vel po-

ARG. Cæſaris ex Africano bello adventum nunciat, & belli civilis cauſam in Pompejum potius, quam in Cæſarem confert. Varronem autem laudat, quod ſe ab armis ad ſtudia, quaſi a tempeſtate in portum, contulerat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Alſienſe*) Quod in ſuperi maris litore Plinius & Ptolemæus conſtituunt. *Manut.*

(2) *Multos*) Cum ibi eſſent multorum villæ ob regionis amœnitatem. *Idem.*

(3) *Exire*) De navi deſcendere.

Digitized by Google

potius ubi utrique. Quid enim ille facturus ſit, incertum eſt: & ſimul oſtentavi tibi, me iſtis eſſe familiarem, & conſiliis eorum intereſſe. Quod ego cur nolim, nihil video. (4) Non enim eſt idem, ferre ſi quid ferendum eſt, & probare ſi quid probandum non eſt. Etſi, quid non probem quidem, neſcio, præter initia rerum. Nam hæc in voluntate fuerunt. Vidi enim (nam tu aberas) noſtros amicos cupere bellum: hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ergo hæc conſilii fuerunt: reliqua neceſsaria. Vincere autem aut hos, aut illos neceſse eſt. Scio te ſemper mecum in luctu fuiſse, cum videremus, quam illud ingens malum alterius utrius exercitus ex ducum interitu: tum vero extremum malorum omnium eſse civilis belli victoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus. Crudeliter enim otioſis minabantur: eratque iis & tua inviſa voluntas, & mea oratio. Nunc vero, ſi eſsent noſtri potiti, valde intemperantes fuiſsent. Erant enim nobis perirati, quaſi quidquam de noſtra ſalute decreviſsemus, quod non idem illis cenſuiſsemus: aut quaſi utilius reipublicæ fuerit, eos etiam ad (5) beſtiarum auxilium confugere, quam vel emori, vel cum ſpe, ſi non optima, at aliqua tamen vivere. (6) At in perturbata republica vivimus. (7) Quis negat? Sed hoc viderint ii, qui nulla ſibi ſubſidia ad omnes vitæ ſtatus paraverunt. Huc enim ut venirem, ſuperior longius, quam volui, fluxit oratio. Cum enim te ſemper magnum hominem duxi: tum quod his tempeſtatibus es prope ſolus in portu, fructuſque doctrinæ percipis eos, qui maximi ſunt, ut ea conſideres, eaque tractes, quorum & uſus, & delectatio eſt omnibus iſtorum & (8) actis, & voluptatibus anteponenda. Equidem (9) hos tuos Tuſculanenſes dies inſtar eſſe vitæ puto: libenterque omnibus omnes opes conceſſerim, ut mihi liceat, vi nulla interpellante, iſto modo vivere. Quod nos quoque imitamur, ut poſſumus, & in noſtris ſtudiis libentiſſime conquieſcimus. Quis enim hoc non dederit nobis, ut, cum opera noſtra patria ſive non poſſit uti, ſive nolit, ad eam vitam revertamur, quam multi docti homines, fortaſse non recte, ſed tamen multi, etiam reipublicæ præponendam putaverunt? Quæ igitur ſtudia magno-

(4) *Non enim eſt idem*) Arguta ſententia. Fero, inquit, quæ ferenda ſunt: (quis enim cum temporum neceſſitate pugnet?) non ideo tamen probo, quæ probanda non ſunt. *Manut.* Fruſtra mihi quidem videtur hanc ſollicitare lectionem H. Stephanus, *Schediaſm. Var.* lib. II. cap. 27. *Olivetus.*

(5) *Beſtiarum*) Elephantorum Jubæ.

(6) *At*) Objectio: Vivimus ubi viris vivere indignum eſt, republica in tyrannidem prolapſa. *J. F. Gronov.*

(7) *Quis negat? ſed hoc viderint*) Fateor. Sed hæc objectio tantum valet adverſus eos, qui ſe non inſtruxere ad utramque fortunam tolerandam. *Idem.*

(8) *Actis*) Amœna littora, in quæ ſe recipiebant cum genio vellent indulgere, partim ob amœnum in mare proſpectum, partim propter piſcium delicias. Servius ad V. Æn. *In ſola ſecreta Troades acta.* Græv.

(9) *Hos Tuſculanenſes dies tuos*) Sic agere; quemadmodum tu hos proximos dies in Tuſculano tuo egiſti inter libros, quos vel legis, vel facis, eam demum ego veram vitam puto. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

rum hominum ſententia vacationem habent etiam publici muneris, iis, concedente republica, cur non abutamur? Sed plus facio, quam Caninius mandavit. Is enim, ſi quid ego ſcirem, rogarat, quod tu neſcires: ego tibi ea narro, quæ tu melius ſcis, quam ipſe, qui narro. Faciam ergo illud, quod rogatus ſum, ut eorum, quæ temporis hujus ſint, quæ re audiero, ne quid ignores.

CICERO VARRONI.

VII. CŒNABAM apud Sejum, cum utrique noſtrum redditæ ſunt a te literæ. Mihi vero jam maturum videtur. Nam, quod antea calumniatus ſum, (1) indicabo malitiam meam. Volebam prope alicubi eſſe, (2) ſi quid bonæ ſalutis, (3) σύν τε δύ' ἐρχομένω. Nunc, quando confecta ſunt omnia, dubitandum non eſt, quin (4) equis viris. Nam, ut audivi de (5) L. Cæſare filio, mecum ipſe, (6) *Quid hic mihi faciet patri?* Itaque non deſino apud iſtos, qui nunc dominantur, cœnitare. Quid faciam? tempori ſerviendum eſt. Sed ridicula (7) miſſa; *præſertim cum ſit* nihil quod rideamus.

(8) *Africa terribili tremit horrida terra tumultu.*

Itaque nullum eſt (9) ἀποπροηγμένον, quod non verear. Sed quod quæris, (10) quando, qua, quo, nihil adhuc ſcimus. Iſtuc ipſum de Baiis, nonnulli dubitant, an per Sardiniam veniat. Illud enim adhuc (11) prædium ſuum non inſpexit: nec ullum habet deterius, ſed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel jam ſciemus: adventat enim Dolabella. (12) Eum puto magiſtrum fore.

(13)

ARG. Jam maturum eſſe ait, ut ab urbe diſcedat: & de Cæſaris ex Africano bello redeuntis itinere diverſos rumores nuntiat. *Anno U. C. 707.*

(1) *Indicabo malitiam meam*) Fatebor tibi, quod aſtute cogitaram. *J. F. Gronov.*

(2) *Si quid bonæ ſalutis*) Si de Pompejanorum victoria nuncius afferretur. Timebat enim eos Cicero, ſi viciſſent. *Manut.*

(3) Σύν τε δύ' ἐρχομένω) Utroque ſimul eunte. *Iliad. X. 225.*

(4) *Equis viris*) Omni conatu, manibus pedibuſque, ſubaudi, Cæſari obviam eamus. Translatio a militari certamine, quo contenditur equis viriſque. Inde manavit proverbium. Cum vero celeritas indicatur, *Equis, velis*, dicitur, fugientium ſimilitudine terra marique. *Manutius.*

(5) *L. Cæſare filio*) Quem Dio, lib. XLIII. juſſu Cæſaris occulte interemptum oſtendit, quia perpetuo contra ipſum pugnaſſet. Hujus Cæſaris pater fuit L. Cæſar, avunculus M. Antonii. *Idem.*

(6) *Quid hic mihi faciet patri*) Si L. Cæſarem, propinquum ſuum, nècavit: *quid mihi faciet*? Sumpſit ex Andria Terentii. (Act. I. ſc. 1. verſ. 85.) *Idem.*

(7) *Miſſa*) Subaudi, *ſint*: vel *faciamus*. Idem.

(8) *Africa*) Ennii verſus. *Idem.*

(9) ἀποπροηγμένον) De Finib. III. 15.

(10) *Quando, qua, quo*) Quando ſit Cæſar venturus, qua via, ad quem locum. Hinc opinor hanc epiſtolam, in qua nihil certi de Cæſaris adventu Cicero ſignificat, ante ſuperiotem proximam ſcriptam eſſe, in qua Cæſaris adventum expectari dicit, & exiturum vel Oſtiæ, vel in Alſienſe. *Idem.*

(11) *Prædium ſuum*) Per jocum Sardiniam vocat Cæſaris prædium: quaſi provinciæ populi R. Cæſaris eſſent prædia. *Idem.*

(12) *Eum puto magiſtrum fore*) Is docebit, qua ratione amiſſam Cæſaris gratiam recuperem, cum ego eum in arte oratoria docere ſim ſolitus. Sic Manutius. Sed ſuſpicor Ciceronem reſpicere etiam ad Magiſtros auctionum,

Digitized by Google

(13) Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

Sed tamen, ſi ſciam, quid tu conſtitueris, meum conſilium accommodabo potiſſimum ad tuum. Quare expecto tuas literas. Vale.

num, & ſignificare, Dolabellam præſtiturum Cæſari operam, qualem præſtitit P. Sylla & propinquo ſuo & Cæſari, quem ait vibraſſe *illam cruentam haſtam*. II. Off. 8. hoc eſt, præfuturum auctionibus confiſcatorum, & ſubhaſtatorum bonorum, quæ inimicorum Cæſaris fuiſſent. *J. F. Gronov.*

(13) Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων) *Multi diſcipuli meliores magiſtris*. Reſponſio ad tacitam objectionem. At Cæſar ipſe magiſter eſt atque auctor, ut omnis hujus mali, ſic & proſcriptionum; Dolabella Cæſaris diſcipulus. At (reſpondet) multi diſcipuli potiores magiſtris. *Idem*.

CICERO VARRONI.

VIII. ETSI munus flagitare, quamvis quis (1) oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus: tamen ego expectatione (2) promiſſi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem. Miſi autem ad te (3) quatuor admonitores non nimis verecundos. Noſti enim profecto (4) os ejus adoleſcentioris Academiæ. Ex ea igitur media excitatos miſi, qui metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent. Expectabam omnino jamdiu, meque ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quam ſimillimo munere. Sed, cum tu tardius faceres, id eſt, ut ego interpretor, diligentius, teneri non potui, quin conjunctionem ſtudiorum amoriſque noſtri, quo poſſem, literarum genere declararem. Feci igitur ſermonem inter nos habitum in Cumano, cum eſſet una Pomponius: tibi dedi partes (5) Antiochinas, quas a te probari intellexiſſe mihi videbar: mihi ſumpſi (6) Philonis. Puto fore, ut, cum legeris, mirere, nos id locutos eſſe inter nos, quod nunquam locuti ſumus: ſed noſti morem dialogorum. Poſt hæc autem, mi Varro, quam plurima, ſi videtur, & (7) de nobis inter nos: ſero fortaſſe: ſed (8) ſuperiorum temporum fortuna reipublicæ cauſam ſuſtineat. (9) Hæc ipſi præſtare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo, ſi non

 bo-

ARG. Promiſerat Varro Ciceroni ſe libros dicaturum: Cicero eum promiſſi admonet, miſſis quatuor Academicarum quæſtionum. *Anno* U.C. 708.

(1) *Oſtenderit*) Significaverit ſe daturum. *Manut.*

(2) *Promiſſi tui*) Fortaſſe libros de ling. Lat. ſignificat, quos poſtea Varro ad Ciceronem miſit. *Idem*.

(3) *Quatuor admonitores*) Quatuor libros Academicos: quorum primus duntaxat extat: reliqui tres deſiderantur. *Idem*.

(4) *Os*) Impudentiam Academiæ novæ. Habent *ejus* principes noſtri quatuor editores, *illius*, Grævius. Recte utrumque aberit.

(5) *Antiochinas*) Ut ea Varro diſputans exponeret, quæ Antiochus Aſcalonita, Academicus Philoſophus, contra Philonem dixerat, & ſcripſerat. *Manut.*

(6) *Philonis*) Qui novam Academiam, ex Arceſilæ ſententia, quaſi meliorem vetere tuebatur. *Idem*.

(7) *De nobis*) Non de aliis perſonis, ut jam de Antiocho, Philone. *Cellar.*

(8) *Superiorum temporum fortuna*) Quod adhuc ceſſavimus, condonetur Reip. quæ nos alio rapuit. *J. F. Gron.*

(9) *Hæc ipſi*) Hæc vero tempora præſtare ipſi debemus: nobis horum temporum reddenda ratio eſt. Otium enim habemus. *Manut.* Lego: *hanc ipſi* &c. ſcilicet horum temporum cauſam. Nunc ſublatus eſt iſte Reip.

Digitized by Google

bono, at ſaltem certo ſtatu civitatis, hæc inter nos ſtudia exercere poſſemus. Quanquam tum quidem vel aliæ quæpiam rationes honeſtas nobis & curas & actiones darent: nunc autem quid eſt, ſine his cur vivere velimus? Mihi vero cum his ipſis vix: his autem detractis, ne vix quidem. Sed hæc coram, & ſæpius. (10) Migrationem & emptionem feliciter evenire volo, tuumque in ea re conſilium probo. Cura ut valeas.

Reip. obtentus: & ſi peccemus, non poſſumus delegare culpam, ſed ipſi ea tenemur. *Gronov.*

(10) *Migrationem*) In domum nuper emptam. *Manut.*

De hac epiſtola, vide *Att.* XIII. 25.

DOLABELLA CICERONI S. D.

IX. Si vales, gaudeo: & ipſe valeo, & Tullia noſtra recte valet. Terentia minus belle habuit: ſed certum ſcio jam convaluiſſe eam. Præterea rectiſſime ſunt apud te omnia. Etſi nullo tempore in ſuſpicionem tibi debui venire, partium cauſa potius, quam tua, tibi ſuadere, ut te aut cum Cæſare nobiſcumque conjungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc jam inclinata victoria, ne poſſum quidem in ullam aliam incidere opinionem, niſi in eam, in qua ſcilicet tibi ſuadere videar, quod pie tacere non poſſum. Tu autem, mi Cicero, ſic hæc accipies, ut, ſive probabuntur tibi, ſive non probabuntur, ab optimo certe animo ac dedítiſſimo tibi & cogitata, & ſcripta eſſe judices. Animadvertis, Cn. Pompejum nec nominis ſui, nec rerum geſtarum gloria, neque etiam regum ac nationum clientelis, quas oſtentare crebro ſolebat, eſſe tutum: & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non poſſe contingere, ut honeſte effugere poſſit, pulſo Italia, amiſſis Hiſpaniis, capto exercitu (1) veterano, (2) circumvallato nunc denique: quod (3) neſcio an ulli unquam noſtro acciderit imperatori. Quamobrem, quid aut ille ſperare poſſit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. Sic enim facillime quod tibi utiliſſimum erit conſilii capies. Illud autem (4) a te peto, ut, ſi jam ille evitaverit hoc periculum, & ſe abdiderit in claſſem, tuis rebus conſu-

ARG. Dolabella ſocero ſuo ſuadet, ut ſe vel cum Cæſare conjungat, vel in otium ſe referat: quod idem Cælius ſuaſerat lib. VIII. epiſt. 16. *Anno* U. C. 705.

(1) *Veterano*) Legimus in Suetonio, dixiſſe Cæſarem, cum iret adverſus Pompeji legatos in Hiſpaniam, ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reverſurum ad ducem ſine exercitu. Quod res ipſa comprobavit. Collectitio enim exercitu Pompejus in Pharſalia dimicavit. *Manut.*

(2) *Circumvallato*) Ad Dyrrhachium. *Idem.*

(3) *Neſcio, an*) Pro, *fortaſſe*, uſurpat ſæpe Cicero, *Neſcio*, vel, *Haud ſcio*, majore quadam elegantia, ut infra, epiſt. 14. *Contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini:* Et epiſt. 15. *Eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum.* Et de Orat. lib. II. *Videtis-ne, quantum munus ſit oratoris hiſtoria? haud ſcio an flumine orationis & varietate maximum.* Ibidem: *Magnum quoddam opus eſt, atque haud ſcio, an de humanis operibus longe maximum* Idem.

(4) *A te*) Vict. Grut. omittunt *a*.

ſulas: & aliquando tibi potius, quam cuivis, ſis amicus. Satisfactum eſt jam a te vel officio, vel familiaritati; ſatisfactum etiam partibus, & ei reipublicæ quam tu probabas. Reliquum eſt, ubi nunc eſt reſpublica, ibi ſimus potius, quam, dum illam veterem ſequimur, ſimus in nulla. Quare velim, mi jucundiſſime Cicero, ſi forte Pompejus pulſus his quoque locis, rurſus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod ſi eris facturus, velim mihi ſcribas, ut ego, ſi ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua eſt humanitate Cæſar, facillimum erit ab eo tibi ipſi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuæ quoque fidei & humanitatis curare, ut is tabellarius, quem ad te miſi, reverti poſſit ad me, & a te mihi literas referat. Vale.

M. CICERO P. DOLABELLÆ S. D.

X. NON ſum auſus Salvio noſtro nihil ad te literarum dare: nec mehercule habebam, quid ſcriberem, niſi te a me mirabiliter amari; de quo, etiam nihil ſcribente me, te non dubitare certo ſcio. Omnino mihi magis literæ ſunt expectandæ a te, quam a me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem ſcire curare: niſi forte ſcire vis, me inter (1) Niciam noſtrum & Vidium judicem eſſe. Profert (2) alter (ut opinor) duobus verſiculis expenſum Niciæ: (3) alter Ariſtarchus hos (4) ὀβελίζει. Ego, tanquam criticus antiquus, judicaturus ſum, utrum ſint (5) τοῦ ποιητοῦ, an (6) παρεμβεβλημένοι. Puto nunc dicere: (7) Oblituſne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? & ingentium (8) culinarum cum Sophia (9) Septimiæ? Quid ergo? tu adeo mihi excuſſam

---

ARG. Inter Niciam & Vidium judex in cauſa, ut videtur, pecuniaria, conſtitutus, quod grammaticus Nicia erat, per jocum ad grammaticos adludit: etiam de P. Syllæ morte jocoſe ſcribit. *Anno* U. C. 708.

(1) *Niciam*) Hic eſt Curtius Nicias grammaticus, de quo Suetonius in libro de Grammaticis. Familiaris Dolabellæ fuit. Epiſt. ult. lib. XIII. ad Att. *Manut.*

(2) *Alter*) Vidius a Nicia petit nummos quos eum ſibi debere dicit, quos in Kalendario ſuo, vel tabulis expenſi ei credidiſſe ſcriptum profert. *Expenſum ferre alicui* eſt imputare alicui, erogatum alicui teſtari, ſcribere, dicere. *Duobus verſiculis* eſt duobus titulis vel nominibus. *J. F. Grov.*

(3) *Alter Ariſtarchus*) Ut Ariſtarchus olim, quos Homeri non eſſe verſus arbitrabatur, obeliſco notabat, ut inducerentur tanquam nothi: ſic Nicias verſiculos illos, expenſam ſibi pecuniam indicantes, non agnoſcebat, fictoſque a Vidio dicebat. *Manut.*

(4) Ὀβελίζει) Veru notat. *Idem.*

(5) Τοῦ ποιητοῦ) Poetæ, Homeri. Jocum Cicero quæſivit in ſimilitudine. Nam quia, *Verſiculis*, dixerat, & mox, *Ariſtarchus*; ideo poetam nominavit; cum Vidium ipſum ſignificet, qui verſiculos illos ſcripſerat. *Idem.*

(6) Παρεμβεβλημένοι) Interjecti: ſic a Vidio ficti, ut in Homeri poemate interjecti a neſcio quo verſus aliquot erant, de quibus Ariſtarchus judicavit. *Idem.*

(7) *Oblituſne es*) Quaſi propter convictum damnare non poſſit. *Cellar.*

(8) *Culinarum*) Alii *cochlearum* volunt. Alii aliud. J. F. Gronovius: *ſquillarum*

(9) *Septimiæ*) Subaudi, filiæ.

ſam ſeveritatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquiæ priſtinæ frontis appareant? Sed tamen ſuaviſſimum (10) συμβιώτην noſtrum præſtabo integellum, (11) nec committam, ut, ſi ego eum condemnaro, tu reſtituas, (12) ne habeat Burſa Plancus apud quem literas diſcat. Sed quid ago? cum mihi ſit incertum, tranquillone ſis animo, an, ut in bello, in aliqua majuſcula cura negotiove verſere. Labor longius. Cum igitur mihi erit exploratum, te libenter eſse riſurum, ſcribam ad te pluribus. Te tamen hoc ſcire volo, vehementer populum ſollicitum fuiſſe de P. Syllæ morte, (13) antequam certum ſcierit. Nunc quærere deſierunt, quomodo perierit. Satis putant ſe ſcire, quod ſciunt. Ego cæteroqui animo æquo fero: unum vereor, (14) ne haſta Cæſaris refrixerit. Vale.

(10) *Συμβιώτην*) Convictorem noſtrum non ſinam jacturam facere: ſignificat, ſi pronunciaturus ſit, *debere videri*, ſe pro eo pecuniam numeraturum. *J. F. Gronov.*

(11) *Nec committam*) Nec dabo tibi occaſionem, ſi damnatus fuerit, per Cæſarem eum reſtituendi in integrum. Tacite reprehendit multa judicia a Cæſare reſciſſa, & reſtitutos exules. *Idem.*

(12) *Ne habeat Burſa*) Ne ille tuo hoc beneficio devinctus Planco veſtro Burſæ ſe dedere compellatur, & illum barbarum literarum elementis imbuere. Nam & hic fuerat inimicus Ciceronis, & cum melioribus temporibus damnatus eſſet, a Cæſare civitatem receperat. *Manut.*

(13) *Antequam*) Verebatur enim, ne falſum eſſet, quod eſſe verum cupiebat; quia P. Sylla, quod & antea dictatore propinquo ſuo L. Sylla, & poſtea Cæſare, proſcriptorum civium bona emere conſueverat, populo in primis odio erat. *Manut.*

(14) *Ne haſta Cæſaris refrixerit*) Eundem etiam jocum movet iiſdem pene verbis in eadem perſona, lib. XV. epiſt. 17.

CICERO DOLABELLÆ.

XI. VEL meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quam eo caſu, quo ſum graviſſime afflictus: quem ferrem certe moderatius, ſi te haberem. Nam & oratio tua prudens, & amor erga me ſingularis, multum levaret. Sed cum brevi tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum viſurus, ita me affectum offendes, ut multum a te poſſim juvari: non quo ita ſim fractus, ut aut hominem me eſſe oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem: ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuavitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis eſt. Firmitatem tamen, & conſtantiam, ſi modo fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces, quam reliquiſti. Quod ſcribis prælia te mea cauſa ſuſtinere, non tam id laboro, ut, ſi qui mihi obtrectent, a te refutentur, quam intelligi cupio, quod certe intelligitur, me a te amari. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo, ignoſcaſque brevitati literarum mearum. Nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum.

C I.

ARG. Tulliolæ mortem, Dolabellæ, ejus jam poſt divertium, ſignificat: ſuos obtrectatores a Dolabella refutari vult, ab eodemque ſe amari. *Anno* U. C. 708.

CICERO DOLABELLÆ.

XII. GRATULOR Baiis noſtris, ſi quidem, ut ſcribis, ſalubres repente factæ ſunt: niſi forte te amant, & tibi aſſentantur, & tamdiu, dum tu ades, ſunt oblitæ ſui. Quod quidem ſi ita eſt, minime miror, cælum etiam & terras vim ſuam, ſi tibi ita conveniat, dimittere. Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum; quod non putaram. Itaque eam tibi miſi. Quam velim ſic legas, ut cauſam tenuem & inopem, nec ſcriptione magnopere dignam. Sed ego hoſpiti veteri & amico munuſculum mittere volui levidenſe, craſſo filo, cujuſmodi ipſius ſolent eſſe munera. Tu velim animo ſapienti, fortique ſis: ut tua moderatio & gravitas (1) aliorum infamet injuriam. Vale.

ARG. Dolabellæ gratulatur de Bajarum ſalubritate, & orationem pro Dejotaro mittit. *Anno* U. C. 708.

(1) *Aliorum*) Cæſarianorum.

CICERO DOLABELLÆ S.

XIII. CAJUS Suberinus Calenus, & meus eſt familiaris, & Leptæ noſtri familiariſſimi perneceſſarius. Is cum vitandi belli cauſa profectus eſſet in Hiſpaniam cum (1) M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia eſſet, in qua nemo noſtrum, poſt Afranium ſuperatum, bellum fore putarat: incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio vitaverat. Oppreſſus eſt enim bello repentino: quod bellum, commotum a Scapula, ita poſtea confirmatum eſt a Pompejo, ut nulla ratione ſe ab illa miſeria eripere poſſet. Eadem cauſa fere eſt M. Planii (2) Heredis, (3) qui eſt item Calenus, Leptæ noſtri familiariſſimus. Hoſce igitur ambo tibi ſic commendo, ut majore cura, ſtudio, ſollicitudine animi commendare non poſſim. Volo ipſorum cauſa: meque in eo vehementer & amicitia movet, & humanitas. Lepta vero cum ita laboret, ut ejus fortunæ videantur in diſcrimen venire; non poſſum ego, non aut proxime atque ille, aut etiam æque laborare: Quapropter, etſi ſæpe expertus ſum, quantum me amares, tamen ſic velim tibi perſuadeas, id me in hac re maxime judicaturum.

Peto

ARG. Rogat ut Suberino & Planio reditum in patriam a Cæſare impetret, eoſque ita excuſat, ut oſtendat, caſu quodam & neceſſitate coactos Pompeji partes in Hiſpania ſecutos eſſe. *Anno* U. C. 708.

(1) *M. Varrone*) Legato Pompeji in Hiſpania cum Afranio & Petrejo. *Manut.*

(2) *Heredis*) Non dubito, quin ſit hoc Planii cognomen. Itaque ſcripſi prima litera majuſcula. *Idem*.

(3) *Qui eſt item Calenus*) Hæc plane inſulſa ſunt, & nullius ſenſus. Reſcripſi ex Hittorpiano: *qui eſt item ut Calenus*. Non male etiam ſext. Pal. *qui eſt item uti Calenus Leptæ noſtri familiariſſimus*. Grævius. Omnino aliud, opinor, agebat vir doctiſſimus: nam *Calenus* non eſt hic nomen hominis, ſed loci. *Qui eſt item Calenus*, hoc eſt, qui eſt æque Calenus, ſive ex municipio Caleno, ut Suberinus ille, de quo ſupra. *Olivetus*.

Digitized by Google

Peto igitur a te, vel, ſi pateris, oro, ut homines miſeros, & fortuna, quam vitare nemo poteſt, magis quam culpa, calamitoſos, conſerves incolumes: veliſque per te, me hoc muneris cum ipſis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quocum mihi magna neceſſitudo eſt, tum Leptæ, (4) quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus ſum, puto equidem non valde ad rem pertinere, ſed tamen nihil obeſt dicere. Res familiaris alteri eorum valde exigua eſt, alteri vix (5) equeſtris. Quapropter cum his Cæſar vitam ſua liberalitate conceſſit, nec eſt quod iis præterea magnopere poſſit adimi: reditum, ſi me tantum amas, quantum certe amas, hominibus confice. In quo nihil eſt præter viam longam; quam idcirco non fugiunt, ut & vivant cum ſuis, & moriantur domi. Quod ut enitare, contendaſque, vel potius ut perficias (poſſe enim te, mihi perſuaſi) vehementer te etiam atque etiam rogo.

(4) *Quem omnibus antepono*) Non omnibus plane hominibus, (non enim Leptæ tantum tribueret) ſed omnibus Calenis. Nam & Lepta ex eodem erat municipio. *Man.*

(5) *Equeſtris*) Quadraginta millia ſeſtertium.

CICERO DOLABELLÆ CONSULIS.

XIV. ETSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatiſque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam; tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis cauſa (1) in hæc loca veniant; præterea ex municipiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes, cum te (2) ſummis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim ſe dubitare, quin tu, meis præceptis & conſiliis obtemperans, præſtantiſſimum te civem & ſingularem (3) conſulem præbeas. Quibus ego quanquam veriſſime poſſum reſpondere, te, quæ facias, tuo judicio & tua ſponte facere, nec cujuſquam egere conſilio: tamen neque plane aſſentior, ne imminuam tuam laudem, ſi omnis a meis conſiliis profecta videatur: neque valde nego. Sum enim avidior etiam, quam ſatis eſt, gloriæ. Et tamen non alienum dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in conſiliis capiendis Neſtorem: mihi vero glorioſum,

te

ARG. Laudat Dolabellam, quod columnam, quaſi aram mortuo Cæſari, ut deo, erectam, everterit, & animadverſione in eos qui contra libertatem tumultuabantur, uſus fuerit. Scripta paulo poſt necem Cæſaris. *Anno* U. C. 709.

(1) *In hac loca*) Bajas. Epiſt. 10. *Man.*

(2) *Summis laudibus*) Ob everſam columnam & aram. Epiſt. 2. lib. XI. & 1. lib. XII. & ad Att. ep. 15. 16. 19. & lib. XIV *Idem.*

(3) *Conſulem*) Interfecto Cæſare, Dolabella cum faſcibus tanquam conſul in forum venit. Nam eum ſibi Cæſar, iturus ad bellum Parthicum, ſuffecerat. *Idem.*

re juvenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplinæ meæ. (4) L. quidem Cæſar, cum ad eum ægrotum Neapolim veniſſem, quanquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, tamen antequam me plane ſalutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum, ſi ego apud (5) ſororis filium valerem, jam ſalvi eſſe poſſemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem poſt te conſulem, ſolum poſſumus vere conſulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re geſta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum unquam, nihil reipublicæ ſalutarius. Atque hæc una vox omnium eſt. A te autem peto, ut me hanc quaſi falſam hereditatem alienæ gloriæ ſinas cernere: meque aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum venire patiare. Quanquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus ſum) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauſerim ex tuis. Nam, cum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti: tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil eſt enim (mihi crede) virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi (ut ſcis) M. Brutum, propter ejus ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem, atque conſtantiam: tamen idibus Martiis tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc denique (6) amare videar, antea dilexiſſe. Quare quid eſt quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſervias? Proponam tibi claros viros, quod facere ſolent qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam teipſum. Te imitere oportet: tecum ipſe certes. Ne licet quidem tibi jam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cùm ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria: gratulatione magis utendum eſt. Contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis non modo non invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii, atque conſilii. Legi enim concionem tuam: nihil il-

(4) *L. Cæſar*) Juliæ, M. Antonii matris, frater: avunculus igitur Antonii. Hunc Antonius, oppreſſa rurſus poſt obitum Cæſaris rep. necandum Octavio tradidit; Octavius ei Ciceronem. Sed cum ad eum interficiendum milites ab Octavio miſſi veniſſent, confugit ad Juliam ſororem: quæ fratrem, objecto percuſſoribus corpore, clamans Antonii matrem una cum fratre necandam, incolumem ſervavit. *Idem.*

(5) *Sororis filium*) M. Antonium, Dolabellæ collegam in conſulatu. *Idem.*

(6) *Amare videar, antea dilexiſſe*) *Diligere* levius eſt, quam *Amare*. In epiſtola ad M. Brutum: *Clodius valde me diligit, vel, ut ἐμφατικώτερον, valde me amat*. Epiſt. 47. lib. XIII. *Quid ego tibi commendem eum, quem tu ipſe diligis? ſed tamen, ut ſcires eum non a me diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo*. Terentius quoque ut diverſa poſuit in Eun. *Act.* 1. *ſc.* 2. *verſ.* 16. *Manut.*

la ſapientius. Ita pedetentim & gradatim tum (7) acceſſus a te ad cauſam facti, tum receſſus, ut res ipſa (8) maturitatem tibi animadvertendi omnium conceſſu daret. Liberaſti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neque ſolum ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes in te poſitam eſſe rempublicam, tibique non modo tuendos, ſed etiam ornandos eſſe illos viros, a quibus initium libertatis profectum eſt. Sed his de rebus coram plura propediem, ut ſpero. Tu, quoniam rempublicam, noſque conſervas, fac ut diligentiſſime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

(7) *Acceſſus a te ad cauſam facti*) Acceſſiſti ad rem narrandam ita pedetentim & gradatim, indeque ita receſſiſti, non ut impetu quodam & temeritate raptus ad animadvertendum videreris, ſed ut ipſa res, a te prudenter explicata, hortaretur te ad celerem animadverſionem, omnium conceſſu. *Idem*.

(8) *Maturitatem animadvertendi*) In eos, qui columnam erexerant. *Idem*.

CICERO PÆTO S.

XV. DUABUS tuis epiſtolis reſpondebo: uni, quam triduo ante acceperam a Zetho; alteri, quam attulerat Phileros *tabellarius*. Ex prioribus tuis literis intellexi, pergratam (1) tibi eſſe curam meam valetudinis tuæ: quam tibi perſpectam eſſe gaudeo. Sed, mihi crede, non perinde, ut eſt reapſe, ex literis perſpicere potuiſti. Nam cum a ſatis multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi; nemo eſt illorum omnium mihi te jucundior. Nam quod me amas, quod id & jampridem & conſtanter facis, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum: ſed tibi commune cum multis. Quod tu ipſe tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere jucundus, id eſt proprie tuum. Accedunt non Attici, ſed ſalſiores quam illi Atticorum, Romani veteres atque urbani ſales. Ego autem (exiſtimes licet quod lubet) mirifice capior facetiis, maxime noſtratibus, præſertim cum eas videam primum (2) oblitas Latio tum, cum in urbem noſtram eſt infuſa (3) peregrinitas, nunc vero etiam (4) braccatis & tranſalpinis nationibus, ut nul-

ARG. Duabus epiſtolis reſpondet, priori, de valetudine, & illius in ſe amore, ac jucunditate: alteri, nihil referre, utrum Romæ ſit, an Neapoli, cum Romæ unius nutu regantur omnia. Scripta paulo ante, quam Cæſar ad Hiſpanienſe bellum exiret. *Anno U. C. 707.*

(1) *Tibi eſſe curam*) Ita eſſe in ſuis libris teſtantur Manutius & Corradus: non video igitur, quare Gruterus & Grævius hic lacunam cum Victorio agnoſcere maluerint. *Olivetus*.

(2) *Oblitas*) Inquinatas ac maculatas Latinorum municipum ſermone atque formulis. Ab *oblinor*. Cellar. Videtur J. F. Gronovius dedudere illud ab *oblivisci*. Deſiiſſe, inquit, Latium noſtrum. Supra lib. VII. epiſt. 31. *Exaruiſſe jam veterem urbanitatem*. Non ita bene. *Olivetus*.

(3) *Peregrinitas*) Cum Latinis data *civitas* eſt: quorum conſuetudo Romanum ſermonem infuſcavit. *Peregrini* autem ab initio Latini Romæ vocabantur. *Manut*.

(4) *Braccatis & tranſalpinis nationibus*) Gal-

nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque te cum video, omnes mihi (5) Granios, omnes Lucilios, (vere ut dicam) Craſſos quoque, & Lælios videre videor. Moriar, ſi præter te quemquam reliquum habeo, in quo poſſim imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis agnoſcere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris, me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuiſſe? Quod autem altera epiſtola purgas te, non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem commorationis urbanæ; neque ego aliter accepi. Intellexi tamen idem, quod his intelligo literis, non exiſtimaſſe te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere. (6) Catulum mihi narras, & illa tempora. Quid ſimile? Ne mihi quidem ipſi tunc placebat diutius abeſſe ab reipublicæ cuſtodia. Sedebamus enim in puppi, & clavum tenebamus: nunc autem vix eſt in ſentina locus. (7) An minus multa ſenatus-conſulta futura putas, ſi ego ſim Neapoli? Romæ cum ſum, & urgeo forum, ſenatus-conſulta ſcribuntur (8) apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem, (9) cum in mentem venit, ponor ad ſcribendum: & ante audio ſenatus-conſultum in Armeniam & Syriam eſſe perlatum, quod in meam ſententiam factum eſſe dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re eſſe factam. Atque hoc nolim me jocari putes. Nam mihi ſcito jam a regibus ultimis allatas eſſe literas, quibus mihi gratias agant, quod ſe mea ſententia reges appellaverim: quos ego non modo reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam. Quid ergo eſt? tamen quamdiu hic erit noſter hic (10) præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ. Cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam. (11) Domum ſi habebo, (12) in denos dies, ſingulos ſumptuariæ legis dies conferam. Sin autem minus invenero, quod placeat, decrevi habitare apud te. Scio enim me nihil tibi gratius face-

Gallia Braccata, quæ cis Alpes fuit, dicebatur provincia Narbonenſis, a genere veſtimenti: Comata vero, quæ Romanis antequam a C. Cæſare ſuperaretur, non paruit, dicta a comis alendis. Hic Cicero jocatur, non ſine ſtomacho, in Cæſarem, qui Gallis quibuſdam, non modo ciſalpinis, verum etiam tranſalpinis civitatem dederat: ex quibus nonnullos etiam in ſenatum recepit. *Idem*.

(5) *Granios*) De Granio præcone, lib. II. de Orat. cap. 60. & in Bruto, cap. 43.

(6) *Catulum*) Q. Catulum, ejus filium, qui cum C. Mario conſul fuit. *Mihi narras*: Ais ab reip. cuſtodia nunquam diſceſſiſſe. *Manutius*.

(7) *An minus multa S. C.*) Abeſſe mihi licet nullo reip. damno. Non enim, ſi ego Romæ non ſim, ideo minus multa Senatus-conſulta fient. *Idem*.

(8) *Apud amatorem tuum*) Quæ ſcribi ſolebant in curia. Amatorem Pæti Cæſarem vocat; apud quem auctoritate & gratia plurimum valebat Pætus. *Idem*.

(9) *Cum in mentem venit, ponor ad ſcribendum*) Ubi lubuit, ubi fert animus, præſcribitur S. C. meum nomen, quaſi ſcribendo adfuerim, etiamſi haudquaquam præſto fuerim. *J. F. Gronov*.

(10) *Præfectus*) Cæſar, quem ſenatus moribus in triennium præfecerat. Dio, lib. XLIII. *Manut*.

(11) *Domum ſi habebo*) Neapoli.

(12) *In denos dies*) Quem ſumptum in ſingulos dies præſcribit ſumptuaria lex, eum in decem dies diſtribuam. Tulit eam legem Cæſar poſt bellum Africanum. Vide *Fam.* VII. 26. *Att.* XIII. 7. *Manut*.

Digitized by Google

re poſſe. Domum Syllanam deſperabam jam, ut tibi proxime ſcripſi: ſed tamen (13) non abjeci. Tu velim, ut ſcribis, cum fabris eam perſpicias. Si enim nihil eſt in parietibus aut in tecto vitii, cætera mihi probabuntur. Vale.

(13) *Non abjeci*) Adhuc ſpero. Epiſt. 1. lib. XIII. *Te abjeciſſe illam ædificationem, conſtabat inter omnes*. Idem.

CICERO PAPIRIO PÆTO S.

XVI. DELECTARUNT me tuæ literæ: in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad ſcribendum incitavit, verentem, ne Silius (1) ſuo nuntio aliquid mihi ſollicitudinis attuliſſet: de quo & tu mihi antea ſcripſeras, bis quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem te eſſe commotum: & ego tibi accurate reſcripſeram, ut, quoquo modo, in tali re atque tempore aut liberarem te iſta cura, aut certe levarem. Sed, cum proximis quoque literis oſtendis, quantæ tibi curæ ſit ea res, ſic, mi Pæte, habeto: quidquid arte fieri potuerit (non enim jam ſatis eſt conſilio pugnare: artificium quoddam excogitandum eſt) ſed tamen quidquid elaborari aut effici potuerit ad iſtorum benevolentiam conciliandam, & colligendam, ſummo ſtudio me conſecutum eſſe: nec fruſtra, ut arbitror. Sic enim color, ſic obſervor ab omnibus his, qui a Cæſare diliguntur, ut ab his me amari putem. Nam etſi non facile dijudicatur amor verus, & fictus, niſi aliquod incidat ejuſmodi tempus, ut, quaſi aurum igni, ſic benevolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit: cætera ſunt ſigna communia: ſed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligi; quia & (2) noſtra fortuna ea eſt, & illorum, ut ſimulandi cauſa non ſit. De illo autem, quem penes eſt omnis poteſtas, nihil video quod timeam: niſi quod omnia ſunt incerta, cum a jure diſceſſum eſt: nec præſtari quidquam poteſt, quale futurum ſit, quod poſitum eſt in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipſius nulla re a me offenſus eſt animus. Eſt enim adhibita in ea re ipſa ſumma a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar eſſe meum libere loqui, cujus opera eſſet in civitate libertas: ſic, ea nunc amiſſa, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem ſi velim nonnullorum acute, aut facete dictorum offenſionem, fama ingenii mihi eſt abjicienda. Quod ſi id poſſem, non

---

ARG. Oſtendit nihil a ſe prætermiſſum in Cæſarianorum concilianda ſibi benevolentia; nec boni civis aut ſapientis hominis officium in ſe deſiderari poſſe: tandem ad Pæti jocationes reſpondet. *Anno* U. C. 707.

(1) *Suo nuntio*) Videtur nuntiaſſe, ut ex epiſtola colligitur, Cæſarem ſalibus Ciceronis eſſe offenſum. *Manut.*

(2) *Noſtra fortuna*) Humilis & abjecta. *Illorum*: Florentiſſima: cum ſit penes Cæſarem poteſtas omnis. *Manut.*

Digitized by Google

non recuſarem. Sed tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium: &, ut Servius, frater tuus, quem literatiſſimum fuiſſe judico, facile diceret, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt, quod tritas aures haberet notandis generibus poetarum, & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, cum volumina jam confecerit (3) ἀποφθεγμάτων, ſi quod afferatur ad eum pro meo, quod meum non ſit, rejicere ſolere: quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in ſermone vario multa, quæ fortaſſe illis, cum dixi, nec illiterata, nec inſulſa eſſe videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipſe mandavit. Sic fit, ut, ſi quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem (4) Oenomao tuo nihil utor: etſi (5) poſuiſti loco verſus Accianos. Sed quæ eſt invidia? aut quid mihi nunc invideri poteſt? Verum (6) fac eſse omnia. Sic video philoſophis placuiſse iis, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere, Nihil eſse ſapientis præſtare, niſi culpam: qua mihi videor dupliciter carere: & quod ea ſenſerim, quæ rectiſſima fuerunt: & quia, cum viderem præſidii non ſatis eſse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certe non ſum reprehendendus. Reliquum eſt, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam, aut faciam contra potentes: id quoque puto eſse ſapientis. Cætera vero, quid quiſque me dixiſse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii, qui me aſſidue colunt & obſervant, præſtare non poſſum. Ita fit, ut & conſiliorum ſuperiorum conſcientia, & præſentis temporis moderatione me conſoler, & illam Accii ſimilitudinem non modo jam ad invidiam, ſed ad fortunam transferam: quam exiſtimo levem & imbecillam, ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum a ſaxo, frangi oportere. Etenim, cum plena ſint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi viri regna tulerint vel Athenis, vel Syracuſis, cum, ſervientibus ſuis civitatibus, fuerint ipſi quodammodo liberi: ego me non putem tueri meum ſtatum ſic poſse, ut neque offendam animum cujuſquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas, cum tu ſecundum Oenomaum Accii, non, ut olim ſolebat, (7) Atellanum, ſed, ut

---

(3) Ἀποφθεγμάτων) Salſe dictorum a multis. Hunc librum, *Dicta collectanea*, Suetonius vocat. *Idem*.

(4) *Oenomao tuo*) Accii tragœdia. Verſus a Papirio recitati, vitandam invidiam, admonebant. *Idem*.

(5) *Poſuiſti loco*) Opportune eorum exemplum attuliſti. *Loco*, aut *in loco*, eſt, non alieno tempore. *Idem*.

(6) *Fac eſſe omnia*) Eſto, ut invideatur mihi, licet invidendi cauſa nulla ſit. *Idem*.

(7) *Atellanum*) Papirius in epiſtola ſua, poſt eos verſus, quos ex Accii Oenomao recitaverat, Ciceronem irriſerat, non modeſte, ut ſolebant olim Atellanarum actores, ſed liberius, ut actores mimorum. Multis modis enim fabula mimus ab Atellana differebat: quod parum modeſte dicax; quippe quæ dicta ſit, ut ait Donatus in Terentii vita, ab imitatione diuturna vilium rerum, & levium perſonarum; itaque Macrobius lib. III. Saturn. mimis laſciviam tribuit: quod Romana lingua, non Oſca, ut Atellana: quod ab uno tantum agebatur: quod exodiis carebat: neque enim in quinque actus, ut Atellana, & reliquæ fabulæ, quibus actibus inſerebantur ad animos recreandos exodia, dividebatur; ſed perpetuam actionem habebat;

ut nunc ſit, mimum introduxiſti. Quem tu mihi (8) Popilium, quem (9) denarium narras? quam (10) tyrotarichi patinam? Facilitate mea iſta ferebantur antea, nunc mutata res eſt. Hirtium ego, & Dolabellam (11) dicendi diſcipulos habeo, cœnandi magiſtros. Puto enim te audiſse (ſi forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud eos cœnitare. Tu autem (12) quod mihi bonam copiam ejures, nihil eſt. Tum enim cum rem habebas, (13) quæſticulis te faciebam attentiorem: nunc, cum tam æquo animo (14) bona perdas, non eo ſis conſilio, ut, cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc (15) levior eſt plaga ab amico, quam a debitore. Nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquiæ fiant: quod erit, magnificum ſit & lautum. Memini te mihi (16) Phameæ cœnam narrare. (17) Temperius fiat: cætera eodem modo. Quod ſi perſeveras me ad matris tuæ cœnam (18) revocare, fe-

bat: poſtremo, ut arbitror, quod neque adhibito tibicine, neque cantu, neque cum corporis motu, ut reliquæ fabulæ, agebatur. Recte igitur mimum, non Atellanum, id eſt, Atellanæ fabulæ hiſtrionem, Pætus induxiſſe dicitur; quia dictis acutioribus, quam quæ inſeri olim Atellanis ſolita fuerant, in Ciceronem jocaretur. *Man.*

(8) *Popilium*) Volunt piſcem eſſe, qui Plinio dicitur *pompilus*, lib. IX. cap. 29. Niſi mavis hic *polypum*, ut infra.

(9) *Denarium*) Eandem hanc vocem invenies in tertia ab hac epiſtola, quo loco edulium quoddam ſignificare videtur, quod magni apud me momenti fuit, ne quid hic temere mutaremus, *Neque ollam*, inquit, *denariorum implere*. Nam quamvis theſaurus in ollis a ſenibus maxime condi ſoleat, unde argumentum & titulum ſuæ comœdiæ Plautus accepit: arbitror tamen argutiorem quempiam eſſe ſenſum horum verborum, voluiſſeque Ciceronem hoc loco ludere, & materiam joci ex ambiguitate illius dictionis traxiſſe: quod tamen non affirmo: nec enim ullo teſtimonio aliorum auctorum confirmare poſſum. Id autem quod ſuſpicati ſumus non inepte, ut puto, conſideratis diligenter ambobus hic locis notum facere voluimus. Quod ſi recipitur, probaturque edulium illic ſignificare, non video cur hic quoque idem ſignificare non poſſit, neque cur hinc vocem hanc delere tentent, cum illic eam manere ſinant: eandem enim ejus utroque loco rationem eſſe puto. Eruditiores hoc diligentius conſiderare poterunt, quorum ego judicio ſemper libenter acquieſcam. Satis hic nobis fuit conſilii noſtri rationem oſtendere, quod non ut cuncti fere alii fecerunt, dictionem hanc delere voluimus. *Victor.* Quaſi intelligi non poſſit *denarius*, quo ſe *polypum* empturum ſcripſiſſet Pætus, quem Cicero, ut pretium minimum, ſe fingat ſpernere. *Corradus.*

(10) *Tyrotarichi*) Edulii genus ex caſeo & ſalſamentis confectum: nam τυρὸς, caſeus, τάριχος ſalſamentum.

(11) *Dicendi diſcipulos habeo, cœnandi magiſtros*) Ego eos erudio in Rhetoricis, præcepta eloquentiæ eis trado, ſed apud eos cœno. *Magiſtri* enim, *Reges*, *Domini* dicebantur ſplendidi convivatores, qui amicos frequenter excipiebant conviviis. Ut pridem notavit Lipſius III. Antiq. lect. *Grav.*

(12) *Quod mihi bonam copiam ejures*) Pro, quod jures mihi te non habere unde ſumptum facias. *Manut.*

(13) *Quæſticulis*) Lucellis. Dandi caſu potius, quam auferendi, opinor dictum: ut ſit, *Attentiorem, vel ad minimos quæſtus.* Idem.

(14) *Bona perdas*) Per legem Cæſaris, qui decrevit, ut creditoribus ſatisfacerent per æſtimationem poſſeſſionum, quanti quiſque ante civile bellum comparaſſent: deducto ſummæ æris alieni, ſi quid uſuræ nomine numeratum aut perſcriptum fuiſſet; qua conditione quarta pars fere crediti deperibat. Sueton. Jul. 42. *J. F. Gronov.*

(15) *Levior eſt plaga ab amico, quam a debitore*) Hoc eſt, & tamen, quod ab amico bona tua comedantur, non id tibi æque grave eſſe debet, atque illud eſt, quod debitorum cauſa deperdis. *Manut.*

(16) *Phamea*) Qui fuit avus Tigellii tibicinis. Epiſt. 24. lib. VII. *Idem.*

(17) *Temperius*) Maturius. Refero enim ad tempus, non ad frugalitatem. *Idem.*

(18) *Revocare*) Amſtelodamenſis codex ſic totum

Digitized by Google

ſeram id quoque. Volo enim videre animum, qui mihi audeat iſta, quæ ſcribis, apponere, aut etiam (19) polypum (20) Miniani Jovis ſimilem. Mihi crede: non audebis. Ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimeſces. Neque eſt, quod (21) in promulſide ſpei ponas aliquid: quam totam ſuſtuli. Solebam enim antea delectari oleis, & (22) iſto venire. Tu vero (volo enim abſtergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquum redi. Ego tibi unum ſumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera more noſtro; ſuperiora illa luſimus. (24) De villa Seliciana & curaſti diligenter, & ſcripſiſti facetiſſime. Itaque puto me prætermiſſurum. (25) Salis enim ſatis eſt, ſannionum parum. Vale.

totum hunc locum legit & diſtinguit: *Quod ſi perſeveras, me ad matris tuæ cœnam revoca. Referam id quoque.* Mihi ſane Cicero ſic videtur ſcripſiſſe: *Quod ſi perſeveras, me ad matris tuæ cœnam revoca. Feram id quoque.* Quod ſi perſeveras, inquit, bonam copiam ejurare, nec te ferendis eſſe ſumptibus tam lautæ & magnificæ cœnæ aſſeveras, invita me iterum, ut ſolebas antea, ad parcam & frugalem cœnulam tuæ matris, quæ diligens & attenta mater familias eſt: id etiam feram æquo animo. *Grav.*

(19) *Polypum*) Piſcem, ita vocatum a multitudine pedum, non magni pretii. Plinius, lib. IX. 29. *Manut.*

(20) *Miniani Jovis ſimilem*) Rubro jure tinctum. Jovis ſimulacri faciem in Capitolio illini minio ſolitam, ait Plinius lib. XXXIII. cap. 7. & lib. XXXV. cap. 12. inde Miniani cognomen. *Idem.*

(21) *In promulſide*) In antecœna. *Promulſis* eſt guſtatio, vel guſtus, quod & *antecœnium* dicebatur & *antecœna*, ſic dicta quia veteres initio cœnæ fere *mulſum* apponebant, & ea cœna dabatur ante mulſum. Vide Lipſ. III. antiq. Lect. *Gravius.*

(22) *Lucanicis*) Notum genus ſuilli farciminis, a Lucanis populis inventum. *Man.*

(23) *Iſto*) Neapolim, ubi tu es. *Idem.*

(24) *De Villa Seliciana*) Domum Syllanam in urbe Neapoli, (epiſt. 15.) villam Selicianam in agro Cicero emere cogitabat. *Idem.*

(25) *Salis*) Papirius dixerat, villam hanc, in litore poſitam, ſalinas habere. *Salis*, inquit Cic. *ſatis eſt*: ſed ridendi cauſas adverſa reip. tempora eripiunt. *Idem.*

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S.

XVII. NON tu homo ridiculus es, qui, cum Balbus noſter apud te fuerit, ex me quæras, quid de iſtis municipiis & agris futurum putem? quaſi aut ego quidquam ſciam, quod ille neſciat; aut, ſi quid aliquando ſcio, non ex iſto ſoleam ſcire. Immo vero, ſi me amas, tu fac, ut ſciam, quid de nobis futurum ſit. Habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo vel ex ſobrio, vel certe ex ebrio ſcire poſſes. Sed ego iſta, mi Pæte, non quæro: primum, quia de lucro prope jam quadriennium vivimus, ſi aut hoc lucrum eſt, aut hæc vita, ſuperſtitem reipublicæ vivere: deinde, quod ſcire quoque mihi videor quid futurum ſit. Fiet enim quodcunque volent, qui valebunt: valebunt autem ſemper arma. Satis igitur nobis eſſe debet quidquid conceditur. Hoc ſi quis pati non po-

ARG. Cæſar militibus agros diviſurus dicebatur. Metuenti pæto, ne diviſio ad ſuos agros perveniat, idque quærenti, Cicero reſpondet. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

potuit, mori debuit. Vejentem quidem agrum, & Capenatem metiuntur. Hoc non longe abeſt a Tuſculano. Nihil tamen timeo; fruor dum licet, opto ut ſemper liceat. Si id minus contigerit; tamen, cum ego vir fortis, idemque philoſophus, vivere pulcherrimum duxi, non poſſum eum non diligere, cujus beneficio id conſecutus ſum. Qui ſi cupiat eſſe rempublicam, qualem fortaſſe & ille vult, & omnes optare debemus, quid faciat, tamen non habet: ita ſe cum multis colligavit. Sed longius progredior: ſcribo enim ad te. Hoc tamen ſcito, non modo me, qui conſiliis non interſum, ſed ne ipſum quidem principem ſcire, quid futurum ſit. Nos enim illi ſervimus, ipſe temporibus. Ita nec ille, quid tempora poſtulatura ſint, nec nos, quid ille cogitet, ſcire poſſumus. Hæc tibi antea non reſcripſi, non quo ceſſator eſſe ſolerem, præſertim in literis; ſed, cum explorati nihil haberem, nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adſcribam, quod eſt veriſſimum, me his temporibus adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. Tu tamen pro tua ſapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

XVIII. CUm eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quod (1) diſcipulos obviam miſeram, ut iidem me quam maxime (2) conciliarent familiari ſuo, accepi tuas literas, pleniſſimas ſuavitatis: ex quibus intellexi probari tibi meum conſilium, quod, ut Dionyſius tyrannus, cum Syracuſis pulſus eſſet, Corinthi dicitur ludum aperuiſſe; ſic ego, ſublatis judiciis, amiſſo regno forenſi, ludum quaſi habere cœperim. Quid quæris? me quoque delectat conſilium: multa enim conſequor. Primum, id quod maxime nunc opus eſt, munio me ad hæc tempora. Id cujuſmodi ſit neſcio: tantum video nullius adhuc conſilia me huic anteponere: niſi forte mori melius fuit. In lectulo: fateor: ſed non accidit. In acie non fui. Cæteri quidem, Pompejus, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, fœde perierunt. At Cato præclare. Jam iſtuc quidem, cum volemus, licebit: demus modo operam, ne tam neceſſe nobis ſit, quam illi fuit: id quod agimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud: ipſe melior fio, primum valetudine, quam, intermiſſis exercitationibus, amiſeram: deinde ipſa illa, ſi qua fuit in me, facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primum putes: plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. Tu iſtic te (3) Ateriano jure

ARG. Cauſas exponit, cur ludum quaſi eloquentiæ aperuerit, alioſque declamando exerceret. Addit per jocum de cenarum apparatu, *Anno* U. C. 707.

(1) *Diſcipulos*) Hirtium & Dolabellam.

(2) *Conciliarent*) Molliſſimum mihi aditum ad Cæſarem pararent, qui eos habet familiares. *J. F. Gronov.*

(3) *Ateriano jure*) Ludit in voce *jus*, quod & liquidum cibi & leges ſignificat. Vide-

jure delectato: ego me hic Hirtiano. Veni igitur, ſi vir es, & diſce jam (4) προλεγομένας, quas quæris: etſi (5) ſus Minervam. Sed quando, ut video, (6) æſtimationes tuas vendere non potes, neque (7) ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum eſt. Satius eſt hic cruditate, quam iſtic fame. Video te bona perdidiſſe: ſpero idem iſtuc familiares tuos. Actum igitur de te eſt, niſi provides. Potes mulo iſto, quem tibi reliquum dicis eſſe, quando cantherium comediſti, Romam pervehi. (8) Sella tibi erit in ludo, tanquam (9) hypodidaſcalo, proxima. Eam pulvinus ſequetur. Vale.

Videtur Aterium Juriſconſultum penes ſe habuiſſe pætus. *J. F. Gronov.*

(4) *Προλεγομένας*) Diſce, inquit, e cœnis Hirtianis, quales tuæ futuræ ſint. Προλεγομένας vocat, quia, ſicut ἐκ τῶν προλεγομένων, quæ præponuntur libris, docemur ea, quæ ad ipſos libros attinent, ſic Hirtii cœnæ Papirium, quas cœnas dare deberet, admonere & erudire poſſent. *Manut.*

(5) *Sus Minervam*) Uſurpatur hoc adagium in eos, qui, cujus rei ſcientia carent, in ea peritiſſimos conantur erudire. *Idem.*

(6) *Æſtimationes*) Poſſeſſiones per æſtimationem a debitoribus acceptas. *Idem.*

(7) *Ollam*) Qualis eſt Euclionis in Aulu-Plaria lauti. *J. F. Gronov.* Fortaſſe ſcripſerat Pætus, tunc velle ſe, cum ollam denariorum, æſtimationibus venditis, implevisſet, Romam redire. *Manut.* Aliter Victorius, ſupra, *pag.* 311. *not.* 9.

(9) *Sella tibi erit in ludo*) Quem me aperuiſse dixeram. *J. F. Gronov.*

(9) *Hypodidaſcalo*) Ei, qui ſubdoceat. *Manut.*

CICERO L. PAPIRIO PÆTO S. D.

XIX. TAMEN a malitia non diſcedis. Tenuiculo apparatu ſignificas Balbum fuiſſe contentum. Hoc videris dicere, cum reges tam ſint continentes, multo magis conſulares eſſe oportere. Neſcis me ab illo omnia expiſcatum: recta enim a porta domum meam veniſſe. Neque hoc admiror, quod non ad tuam potius; ſed illud, quod non ad ſuam. Ego autem primis tribus verbis, Quid noſter Petus? At ille adjurans, Nuſquam ſe unquam libentius. Hoc ſi verbis aſſecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes: ſin autem obſonio, peto a te, ne pluris eſſe (1) balbos, quam diſertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed, ſi me expediero, ut (2) in iſta loca venire poſſim, non committam ut te ſero a me certiorem factum putes. Vale.

ARG. Scripſerat Pætus, Balbum tenui apparatu fuiſse contentum. Unde jocatur, malitioſe hæc dici, ut ſe quoque ad continentiam devocaret. *Anno* U. C. 707.

(1) *Balbos*) Jocatur in ambiguo Balbi nomine. *Balbi* enim dicuntur, qui linguæ vitio parum expedite loquuntur. *Manut.*

(2) *In iſta loca*) Neapolim.

CICERO PÆTO.

XX. DUPLICITER delectatus ſum tuis literis, & quod ipſe riſi, & quod te intellexi jam poſſe ridere. Me autem a te ut ſcur-

ARG. Jocatur pro more, ſe Epicureum factum dicens, abjecta reip. cura, ideoque lautius, quam antea, excipiendum eſse. Deinde rationes ſuæ vitæ & ſtudiorum perſcribit. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

ram (1) velitem (2) malis oneratum eſſe, non moleſte tuli. Illud doleo, in iſta loca venire me, ut conſtitueram, non potuiſſe. Habuiſſes enim non hoſpitem, ſed (3) contubernalem. At quem virum? non eum, quem tu es ſolitus (4) promulſide conficere. (5) Integram famem ad ovum affero: itaque uſque (6) ad aſſum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quæ ſolebas antea laudare, O hominem facilem! o hoſpitem non gravem! abierunt. Nam omnem noſtram de republica curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, (7) commentationem cauſarum, abjecimus. In Epicuri nos adverſarii noſtri caſtra conjecimus: nec tamen ad hanc (8) inſolentiam: ſed ad illam tuam lautitiam, veterem dico cum in ſumptum habebas. Etſi nunquam plura prædia habuiſti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui jam aliquid intelligat. (9) Ὀψιμαθεῖς autem homines ſcis quam inſolentes ſint. Dediſcendæ tibi ſunt ſportellæ & (10) artolagani tui. Nos jam (11) artis tantum habemus, ut Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines! qua elegantia! vocare ſæpius audeamus. Sed vide audaciam. Etiam Hirtio cœnam dedi; ſine pavone tamen. In cœna cocus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur eſt nunc vita noſtra. Mane ſalutamus domi & bonos viros multos, ſed triſtes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficioſe & peramanter obſervant. Ubi ſalutatio defluxit, literis me involvo, aut ſcribo, aut lego. Veniunt etiam, qui me audiunt, quaſi doctum hominem, quia paulo ſum, quam ipſi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi jam & gravius, & diutius, quam ulla mater unicum filium. Sed cura, ſi me amas ut va-

---

(1) *Velitem*) Velites, genus militum, quod ante juſtam aciem telis, haſtis pugnat, leviter armatum.

(2) *Malis*) Miſit Pætus Ciceroni poma, quæ & *mala* dicuntur. Hoc verbum ambiguum eſt, ideoque joco aptum. Sed ut ambiguitas ſervaretur, adhibendum erat etiam verbum huic rei accommodatum: hinc dixit, *malis me oneraſti*, pro *malis me donaſti*. Formula *malis onerare* ſignificare poteſt, maledicta plurima in aliquem congerere, (nam etiam *maledictis aliquem onerare* dicimus) & plurima poma in aliquem conjicere. Utrumque accidere ſolet ſcurris & paraſitis in locupletiorum conviviis, hoc in primis, appoſita menſa ſecunda. Hinc Ciceroni veniebat in mentem ſcribere, *multis malis me tanquam ſcurram oneraſti*. Sed id fit in primis tum, cum Paraſitus eſt impudentior, & dicteriis convivas ſæpius laceſſit. Et quia dicimus *jacere dicta*, tanquam tela & jacula; deinde *velitari* & *velitatio* in dicteriis jaciendis dicitur, ut apud Gellium, VI. 11. *neque in maledictis apud impudentes & improbos velitandum*: propterea eleganter dixit, *ſe tanquam velitem ſcurram*, hoc eſt, qui ultro & crebrius impudentiuſque maledictis velitatus ſit adverſus Pætum, *malis oneratum eſſe*. *Id ſe autem non moleſte tuliſſe*, quia æquum ſit, ut eſt apud Phædrum, ſua exempla æquo animo pati. *Erneſtus*.

(3) *Contubernalem*) Diutius enim, quam ſolent hoſpites, apud te manſiſsem. *Manut.*

(4) *Promulſide*) Vide ſupra, ep. 16.

(5) *Integram famem ad ovum affero*) Quaſi nihil guſtaſsem in promulſide juxta jejunus & eſuriens aggredor caput cœnæ. *Gron.*

(6) *Ad aſſum vitulinum*) Nec minus ſtrenue ad carnes aſsas accedo. *Idem*.

(7) *Commentationem cauſarum*) Meditationem litium forenſium, quæ omnia ſcilicet antehac me parci cibi faciebant. *Idem*.

(8) *Inſolentiam*) Eſt hic *Inſolentia* nimius ſumptus, qui fiebat in cœnas. *Manut.*

(9) Ὀψιμαθεῖς) *Sero diſcentes*.

(10) *Artolagani*) Panes melliti, placentarum inſtar. *J. F. Gronov.*

(11) *Artis*) Hic alii aliter legunt. Videat, ſi quis vult, Turneb. Adverſ. VI. 1.

Digitized by Google

valeas: ne ego, te jacente, bona tua (12) comedim. Statui enim tibi ne ægroto quidem parcere.

(12) *Comedim*) Pro *comedam*. Ex Nonio.

CICERO PÆTO S.

XXI. AIN' tandem? inſanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut ſcribis, fulmina? Tum inſanires, ſi conſequi non poſſes, cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus eſt illud a (1) Trabea, ſed potius (2) ἀπότευγμα meum. Veruntamen quid tibi ego in epiſtolis videor: nonne plebejo ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. Quid enim ſimile habet epiſtola aut judicio, aut concioni? Quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare uno modo. Privatas cauſas, & eas tenues, agimus ſubtilius: capitis, aut famæ, ſcilicet ornatius. Epiſtolas vero quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamen, mi Pæte, quid tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam unquam, niſi plebejum fuiſſe? Fuerunt enim patricii (3) minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui conſul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum ante cenſor cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam CCCXII. Sed tum Papiſii dicebamini. Poſt hunc, (4) tredecim fuerunt ſella curuli ante L. Papirium Craſſum, qui primum Papiſius eſt vocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore, magiſtro equitum, factus eſt, annis poſt Romam conditam CCCCXV, & quadriennio poſt conſul cum C. Duilio. Hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſſo, ædilitius: inde multi Maſſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde Carbones, & Turdi inſequuntur. Hi plebeji fuerunt, quos contemnas cenſeo. Nam præter hunc C. Carbonem, quem Damaſippus occidit, civis e republica Carbonum nemo fuit. Cognovimus C. Carbonem, & ejus fratrem ſcurram: quid his improbius? De hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C.

ARG. Fulmina verborum Pætus Ciceroni tribuerat, quæ imitari non poſſet, quod ridens confutat: etiam quod Papirios ullos negaverat niſi plebejos fuiſſe. *Anno incerto*.

(1) *Trabea*) Non opus eſt, ut verba Trabeæ Poetæ in te convenire dicas; in me enim potius conveniunt. Trabeæ verſum poſuerat Pætus, quo ſignificabatur, non ſuccedere illi, quod aggreſſus erat: id eſt, non poſſe eum conſequi fulmina verborum Ciceronis. *Manutius*.

(2) Ἀπότευγμα) *Aberratio*: quia non aſſequor id, quod cupio. Cum Papirius oſtendere velit Ciceroni, ſe fruſtra ipſius orationes imitari, Trabeæ Poetæ verbis id oſtendere. Quod rejicit Cicero, ac potius ſibi illud ipſum a Trabea opus eſſe affirmat. Nam cum Papirius non ſolum conſequatur, ſed etiam vincat: *ſuum eſſe fruſtra conari affirmat: ἀπότευγμα igitur meum*, ſubaudi *eſt*. Tum enim omnia, quæ vis, conſequeris. Quod ego non poſſum: itaque ἀπότευγμα meum, eſt non tuum. *Idem*.

(3) *Minorum gentium*) Quos poſt Romulum in Senatum Tarquinius Priſcus adlegerat, ii *minorum gentium* ſunt appellati, quaſi ſecundæ dignitatis patres. *Livius*, lib. XXXV. *Cellarius*.

(4) *Tredecim ... ſella curuli*) Scilicet; uſi, qui Magiſtratus Curules geſſerunt. *Grom.*

Cn. M. Carbones. Marcus, P. Flacco accuſante, condemnatus, fur magnus ex Sicilia: Cajus, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumpſiſſe dicitur. Is & tribunus plebis ſeditioſus, & P. Africano vim attuliſſe exiſtimatus eſt. Hoc vero, qui Lilybei a Pompejo noſtro eſt interfectus, improbior nemo, meo judicio, fuit. Jam pater ejus accuſatus a M. Antonio, (5) ſutorio atramento abſolutus putatur. Quare ad patres cenſeo revertare. Plebeji quam fuerint importuni, vides. Vale.

(5) *Sutorio atramento abſolutus*) Id eſt, corruptis Judicum tabellis. *Corradus*. Sutorium atramentum Græci Χάλκανθον vocant. Galenus lib. XIII. meth. cap. 20. nominat inter ea pharmaca, quæ non leviter nocendi vim habent: quam ille δύναμιν φθαρτικὴν appellat: ſubjungitque non tuto medicamentis immiſceri, quæ per os aſſumuntur. Itaque licet opinari, Carbonem hunc, ſumpto atramento ſutorio, voluntaria morte damnationis a judicio liberatum. *Manutius*.

CICERO PÆTO.

XXII. AMO verecundiam, (1) vel potius libertatem loquendi. Atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto, etſi Academiæ noſtræ cum eo magna rixa eſt. Sed, ut dico, placet Stoicis, ſuo quamque rem nomine appellare. Sic enim diſſerunt, Nihil eſſe obſcœnum, nihil turpe dictu. Nam ſi quod ſit in obſcœnitate flagitium, id aut in re eſſe, aut in verbo: nihil eſſe tertium. In re non eſt. Itaque non modo in comœdiis res ipſa narratur: ut ille in (2) Demiurgo modo (forte noſti canticum: meminiſti Roſcium) *Ita me deſtituit nudum*... totus eſt ſermo verbis tectus, re impudentior: ſed etiam in tragœdiis. Quid eſt enim illud? (3) *Quæ mulier una*... quid, inquam, eſt? (4) *uſurpata duplex cubile?* Quid?

ARG. Pætus ita libere jocatus in epiſtola fuerat, ut ne obſcœnum verbum vitaret. Unde occaſio Ciceroni nata exponendæ Stoicorum ſententiæ de licentia loquendi: quam ipſe damnat: contra, Platonis laudat verecundiam. *Anno incerto*.

(1) *Vel potius libertatem loquendi*) Aut hoc per jocum dicit: aut legendum, *Alii potius libertatem*. Alioqui pugnantia loqueretur. *Manut*. Legendum eſt, *Amo verecundiam, tu potius libertatem*, reclament omnes libri licet. *Lambin*. Hunc locum, ſi quis attentius epiſtolæ finem inſpiciat, ſane intelliget, ne ipſe ſibi Cicero adverſetur, ἀπορηματικῶς cum nota interrogationis eſſe enuntiandum: atque eam ob cauſam *vel* eo in loco *an* ſignificare. Finis autem eſt hic; *Ego ſervavi, & ſervabo... Platonis verecundiam*. Quem quis non videt ex adverſo cum initio pugnare? Interrogative legatur ergo; qua loquendi forma, non ſemel ad Atticum ſcribens, & alibi uſus eſt. *Malaſpina, in Epiſt. ad Q. Fratr.* I. 2. Eſt mihi notus acerrimo ingenio Criticus, qui legit: *Amo verecundiam*, velut porticus *libertatem*, &c. Hoc eſt, uti Stoici amant libertatem &c. Audacius, quam neceſſe ſit, ni fallor. *Olivetus*.

Vel potius) Legit *potius, quam*. Reſpondet enim Pæto, qui familiariter eum reprehenderat, quod non eſſe εὐθυῤῥήμων, ſed tecta verba quæreret. *Facciolatus*.

(2) *Demiurgo*) Turpilii Comici fabula: *modo*, id eſt nuperrime acta. *Cellar*.

(3) *Quæ mulier*) Accii verba. Vide Cic. in Orat. cap. 46.

(4) *Uſurpata duplex cubile*) Hoc proxime ſequitur poſt illud, *quæ mulier una?* Nam verba ſunt mulieris de pellice querentis. Et fortaſſe loquentem hæc Poeta induxerat Theben, uxorem Alexandri, Pheræi tyranni; quem arbitror infra nominari. Hæc enim, ut Cicero *lib. II. Off.* prodidit, propter pellicatus ſuſpicionem virum interfecit. *Uſurpata*, verbum deponens temporis præteriti, cum tamen, *Uſurpo*, ſit uſitatius, quam *Uſurpor*. Manut.

Digitized by Google

Quid? *hujus Pheræi hic cubile inire eſt auſus*. Qnid eſt, *Virginem me quondam invitam per vim violat*. Jupiter bone, violat? atque idem ſignificat: ſed (5) alterum nemo tuliſſet. Vides igitur, cum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. Ergo in re non eſt; multo minus in verbis. Si enim quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt, verbum, quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas (6) alieno nomine: cur non ſuo potius? Si turpe eſt, ne alieno quidem: ſi non eſt, ſuo potius. Caudam antiqui *penem* vocabant: ex quo eſt propter ſimilitudinem penicillus. At hodie penis eſt in obſcœnis. At vero Piſo ille Frugi Annalibus ſuis queritur, adoleſcentes peni deditos eſſe. Quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectius penem. (7) Sed quia multi, factum eſt tam obſcœnum, quam id verbum, quo tu uſus es. Quid, quod vulgo dicitur, *Cum nos te voluimus convenire*, num obſcœnum eſt? Memini, in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui: *Hanc* (8) *culpam majorem, an illam dicam?* potuit obſcœnius? Non, inquis: non enim ita ſenſit. Non ergo in verbo eſt. Docui autem in re non eſſe. Nuſquam igitur eſt. *Liberis dare operam*, quam honeſte dicitur? etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobiliſſimus fidicen: is Connus vocitatus eſt: num id obſcœnum putas? Cum loquimur terni, nihil flagitii dicimus; at cum *bini*, obſcœnum eſt. Græcis quidem, inquies. Nihil eſt ergo in verbo, cum & ego Græce ſcio: & tamen tibi dico, (9) *bini*: idque tu facis, quaſi ego Græce, non Latine dixerim. *Ruta*, & *menta*, recte utrumque. Volo mentam puſillam ita appellare, ut rutulam: (10) non licet. Bella tectoriola: dic ergo etiam pavimenta iſto modo: (11) non potes. Viden' igitur nihil eſſe, niſi ineptias: turpitudinem nec in verbo eſſe, nec in re: itaque nuſquam eſſe: Igitur in verbis honeſtis obſcœna ponimus. Quid enim? non honeſtum verbum eſt *diviſio*? At ineſt obſcœnum, cui reſpondet (12) *intercapedo*. Num hæc ergo obſcœna ſunt? Nos autem ridicule. Si dicimus, ille patrem (13) ſtrangulavit, honorem non præfamur.

(5) *Alterum*) Obſcœnum verbum, quo diſſoluti homines pro *Viole* libere utuntur. *Idem*.

(6) *Alieno nomine*) Proprium nomen, podex; alienum, anus: a vetula: quod utrique ſimilis deformitas & fœditas. *Idem*.

(7) *Sed quia multi*) Poſt eum, ſcilicet, ſic appellaverunt, ut ipſe antea appellarat, cum amplius non rectum eſſet, & obſcurum, *factum eſt tam obſcœnum*, quam id verbum quo uſus eſt Pætus. Poſtquam enim non latuit, nec clam fuit quid ea voce ſignificaretur, ſtatim factum eſt turpe & obſcœnum: non enim intelligi ab omnibus quid ea denotaretur, ipſum verecundiorem faciebat. Ideoque infinitis pene hominibus apud Græcos, nec paucis etiam apud Romanos, hæ hominis partes quæ honeſte nominari non poſſunt, indicantur: unuſquiſque reconditam vocem ſectatur, vulgatam, & nimis apertam. propter turpitudinem fugit & aſpernatur *Victor*.

(8) *Culpam*) Politianus, *pulpam*. Sed hæc diligentius interpretari nolim.

(9) *Bini*) Βινεῖ apud Græcos a *βινέω* coeo.

(10) *Non licet*) Quia, *mentula*, dicerem: quod obſcœnum eſt. *Manut*.

(11) *Non potes*) Quia diceres, *pavimentula*: in quo verbo *mentula* nominatur. *Idem*.

(12) *Intercapedo*) Vide Quintilian. VIII. 3. Plura Franciſcus Vavaſſor, lib. *de Epigrammate*, cap. XI. extremo.

(13) *Strangulavit*) Verbum hoc cum de fœmina dicitur, obſcœnum eſt, quia refertur ad vulvam. Plinius lib. 20. c. 15. & 18. *ſtrangulatio vulva*. Facciolatus.

mur. Sin de (14) Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus eſt. Et quidem jam non etiam obſcœna verba pro obſcœnis ſunt. (15) *Batuit*, inquit, impudenter: *depſit* multo impudentius. Atqui neutrum eſt obſcœnum. (16) Stultorum plena ſunt omnia. *Teſtes*, verbum honeſtiſſimum in judicio, alio loco non nimis. At honeſti (17) *Colei* Lanuvini, (18) Cliternini non honeſti. Quid? ipſa res modo honeſta; modo turpis? (19) *Suppedit*, flagitium eſt: jam erit nudus in balneo, non reprehendes. (20) Habes (21) ſcholam Stoicam, (22) Ο' σοφὸς εὐθυῤῥήμων ἐστι. Quam multa ex uno verbo tuo? Te adverſus me omnia audere gratum eſt. Ego ſervo, & ſervabo (ſic enim aſſuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis verbis ea ad te ſcripſi, quæ apertiſſimis agunt Stoici. Sed illi etiam crepitus ajunt æque liberos, ac ructus, eſſe oportere. (23) Honorem igitur Kalendis Mart. Tu me diliges, & valebis.

(14) *Aurelia, aut Lollia*) Scortis nobilibus. *Manutius*.

(15) *Batuit, inquit, impudenter: depſit, multo impudentius*) *Batuere*, & *Depſere*, cum non obſcœna proprie ſint verba; nam illud eſt, verberare, vel pugnare; hoc, ſubigendo tenerum reddere: ad obſcœnam tamen ſignificatationem transferuntur. *Batuere* enim ſic accipitur pro βατεύειν, ut, *bini*, pro βῖνι. Eſt autem βατεύειν; cum mares inſiliunt feminas rei venereæ cauſa. Quo verbo Theocritus uſus eſt. *Depſere* vero, eſt ſubigere, miſcere. *Idem*.

(16) *Stultorum plena ſunt omnia*) H. Stephanus quatuor illas voces habet pro ſpuriis, auctoritate veteris codicis. Vide lib. I. *Schediaſm*. cap. 66.

(17) *Colei Lanuvini*) Familia Lanuvina, ſic appellata, vel familiæ cognomen. *Man*.

(18) *Cliternini non honeſti*) Quia familia Coleorum ibi non eſt: & ideo, *Cliterninos coleos* qui dicit, non familiam, ſed teſtes viriles dicit. *Idem*.

(19) *Suppedit, flagitium eſt*) Quia, cum deducatur a *pedo*, ſignificat, crepitum ventris emittere. *Idem*.

(20) *Habes &c.*) Habes diſputationem Stoicam ſuper illud, ὁ σοφὸς &c. ideſt *ſapiens rectis verbis & propriis loquere*. Facciolatus.

(21) *Scholam*) Diſputationem; quemadmodum in ſchola. Vide Tuſcul. *I*. 4.

(22) Ο' σοφὸς εὐθυῤῥήμων ἐστι) *Sapiens recte loqueris*. Opiner contra ſcholam Stoicam hoc eſſe. Ut dixerit Cicero: Stoici ſuperiora illa diſputant: mihi autem hoc videtur, ſapientem ita loqui debere, ut obſcœnitatem vitet: quod ego facio, Platonis verecundiam ſervans. *Manut*.

(23) *Honorem*) Habere volui. *Kalendis Martiis*: Quem præcipue diem matronas, Junoni dicatum, cum religione coluiſſe, ſcripſit Ovidius Faſt. lib. III. & Servius in Virg. lib. VIII. *Idem*.

Honorem igitur) Fortaſſe pro *igitur* legendum *ego*: ex qua voce librarii fecere primum *ergo*, deinde *igitur*. *Honorem ego*, inquit, *Kalendis Martiis*, quo die ſcilicet ſcribebat. Kalendæ autem Martiæ, unde Romulus annum auſpicatus fuerat, multis de cauſſis verendæ erant: quas cauſſas deſcribit Ovidius initio lib. 3. Faſt. ſed præſertim propter ſacra Junonis, quæ a matronis fiebant. *Facciolatus*.

CICERO PAPIRIO PÆTO.

XXIII. HERI veni in Cumanum: cras ad te fortaſſe. Sed cum certum ſciam, faciam te paulo ante certiorem. Etſi M. Ceparius, cum

ARG. Quanquam pedibus laborare Pætum audierat, tamen adventum ſuum prænunciat, quia non arbitretur etiam coquum arthriticum habere. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

cum mihi in (1) ſylva Gallinaria obviam veniſſet, quæſiſſemque quid ageres, dixit te in lecto eſſe, quod ex pedibus laborares. Tuli ſcilicet moleſte, ut debui: ſed tamen conſtitui ad te venire, ut & viderem te, & viſerem, & cœnarem etiam. Non enim arbitror, coquum etiam te (2) arthriticum habere. Expecta igitur hoſpitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis ſumptuoſis. Vale.

(1) *Sylva Gallinaria*) Eſt inter oſtia Vulturini & Literni in Campania.

(2) *Arthriticum*) Articulis ita laborantem ut cœnam apparare non poſſit. *Manut.*

CICERO PÆTO.

XXIV. RUFUM (1) iſtum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me ſcribis, adjuvarem quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere viderem ejus cauſa laborare. Cum vero & ex tuis literis, & ex illius ad me miſſis intelligam, & judicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe; non poſſum ei non amicus eſſe, neque ſolum tua commendatione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, ſed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te ſcire, mi Pæte, initium mihi ſuſpicionis, & cautionis, & diligentiæ fuiſſe literas tuas: quibus literis congruentes fuerunt aliæ poſtea multorum. Nam & (2) Aquini, & Fabrateriæ (3) conſilia ſunt inita de me, quæ te video inaudiſſe: &, quaſi divinarent, quam his moleſtus eſſem futurus, nihil aliud egerunt, niſi me ut opprimerent. Quod ego non ſuſpicans, incautior fuiſſem, niſi a te admonitus eſſem. Quamobrem iſte tuus amicus apud me non eget commendatione. Utinam ea fortuna reipublicæ ſit, ut ille me quam gratiſſimum poſſit cognoſcere. Sed hæc haſtenus. Te ad cœnas itare deſiſſe, moleſte fero. Magna enim te delectatione & voluptate privaſti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne neſcio quid illud, quod ſolebas, dediſcas, & obliviſcare cœnulas facere. Nam ſi tum, cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spurina quidem, cum ei rem demonſtraſſem, & vitam tuam ſuperiorem expoſuiſſem, magnum periculum ſummæ reipublicæ demonſtrabat, niſi ad ſuperiorem conſuetudinem tum, cum Favonius flaret, revertiſſes: hoc tempore ferri poſſe, ſi forte tu frigus ferre non poſſes. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jucundis, amantibus tui vivas. Nihil aptius vitæ, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem

vitæ

ARG. Rufum, a Pæto commendatum, ſibi curæ fore oſtendit: & ut ille ad amicorum convictum redeat, hortatur: nihilque ſibi reparius eſſe concludit. Panſa & Hirtio coſſ. *Anno.* U. C. 710.

(1) *Rufum*) Non is, de quo V. 19. XIV. 14.

(2) *Aquini*) Aquinum Volſcorum oppidum, ut & *Fabrateria*.

(3) *Conſilia ſunt inita*) Ab Antonio. *Manutius*.

vitæ atque victus, remiſſionemque animorum: quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conviviis dulciſſimus: ut ſapientius noſtri, quam Græci: illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id eſt, compotationes, aut concœnationes: nos (4) *convivia*, quod tum maxime ſimul vivitur. Vides, ut te philoſophando revocare coner ad cœnas? Cura ut valeas. Id foris cœnitando facillime conſequere. Sed cave, ſi me amas, exiſtimes, me, quod jocoſius ſcribam, abjeciſſe curam reipublicæ. Sic tibi, mi Pæte, perſuade, me dies & noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei cives ſalvi, liberique ſint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. Hoc denique animo ſum, ut, ſi in hac cura atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

(4) *Convivia*) De Senecture, cap. 13.

CICERO IMPERATORI PÆTO.

XXV. SUMMUM me ducem literæ tuæ reddidere. Plane neſciebam te tam peritum eſſe rei militaris. (1) Pyrrhi te libros & Cineæ video lectitaſſe. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis: hoc amplius, naviculárum habere aliquid in ora maritima: contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri poſſe. Sed quid ludimus? neſcis quocum imperatore tibi negotium ſit. (2) παιδείαν Κύρου, quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, ut ſpero, brevi tempore. Nunc (3) ades ad imperandum, vel ad parendum potius: ſic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod ſcire te arbitror) mihi ſummus uſus eſt: valdeque eum diligo, cum propter ſummam probitatem ejus, ac ſingularem modeſtiam, tum quod in his controverſiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera ejus uti ſoleo. Is cum ad me Laodiceam veniſſet, mecumque ego eum eſſe vellem, repente percuſſus eſt atrociſſimis literis, in quibus ſcriptum erat, fundum Herculanenſem a Q. Fabio fratre (4) proſcriptum eſſe, qui fundus cum eo communis eſſet. Id M. Fabius pergraviter tulit, exiſtimavitque, fratrem ſuum, ho-

ARG. Cum Ciliciæ Cicero pro conſule præeſſet, a Pæto literas de re militari accepit: quia jocans his exagitat, & una M. Fabium commendat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Pyrrhi libros, & Cinea*) Pyrrhus Epirotarum rex fuit, Cineas ejus legatus. Utrumque ſcripſiſſe libros de re militari, ex Plutarcho & Æliano perſpicuum fit. *Man.*

(2) Παιδείαν Κύρου) *Cyri inſtitutionem*, a Xenophonte conſcriptam.

(3) *Adeo ad imperandum*) Scripta veterum interiere, in quibus hic loquendi modus crebrior fuit: unius igitur Salluſtii utemur teſtimonio. *Jugurtha* (inquit) *ubi armis, viriſque, & pecunia ſpoliatus eſt, cum ad imperandum Tiſidium vocaretur, rurſus cœpit flectere animum ſuum*. *Ad imperandum*, id eſt, ut ei imperaretur, ad parendum: quod Cicero ſubjunxit. Hunc loquendi modum & Servius agnovit in illo Virg. verſu:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Cantando, inquit, *dum incantatur*. Manut.

(4) *Proſcriptum*) Ut venderetur. *Idem*.

Digitized by Google

hominem non ſapientem, impulſu inimicorum ſuorum eo progreſſum eſſe. Nunc ſi me amas, mi Pæte, negotium totum ſuſcipe, & moleſtia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Matonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quam mihi gratum feceris, ſi otioſum Fabium reddideris. Id ille in te poſitum eſſe putat, mihique perſuadet. Vale.

CICERO PÆTO S. D.

XXVI. ACCUBUERAM hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Volumnium (1) Eutrapelum, & quidem ſupra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam eſſe ſervitutem noſtram? Quid ergo faciam? te conſulo, qui (2) Philoſophum audis. Angar? excruciemne me? quid aſſequar? Deinde quem ad finem? Vivas, inquis, in literis. An quidquam me aliud agere cenſes? aut poſſem vivere, niſi in literis viverem? Sed eſt earum etiam non ſatietas, ſed quidquam modus. A quibus cum diſceſſi, (3) etſi minimum mihi eſt in cœna: quod tu unum ζήτημα Dioni philoſopho poſuiſti: tamen quid potius faciam, priuſquam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. Infra Eutrapelum (4) Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille? (5) *quem adſpectabant? cujus ob os Graii ora obvertebant ſua?* Non mehercule ſuſpicatus ſum illam affore: ſed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eſſet objectum, habere eum Laida: *Habeo*, inquit, *non habeor a Laide*. (6) Græce hoc melius. Tu, ſi voles, interpretabere. Me vero nihil iſtorum ne juvenem quidem movit unquam, ne nunc ſenem. Convivio delector. Ibi loquor, (7) quod in ſolum, ut dicitur; & gemitum in riſus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philoſophum irriſeris? Cum ille, ſi quis quicquam (8) quæreret, di-

ARG. Deſcriptio & excuſatio cœnæ liberioris, præſertim accumbente Cytheride meretrice. *Anno* U. C. 707.

(1) *Eutrapelum*) Ita vocatum a feſtivitate & lepore. Epiſt. 32. lib. VII. *Manut.*

(2) *Philoſophum*) Dionem, cujus conſuetudine Pætus utebatur. Infra. *Idem*.

(3) ζήτημα) *Quæſtionem*. Dioni petenti qua de re vellet Pætus differere, reſponderat, *De cœna*. Et hoc unum.

(4) *Cytheris*) Volumnii liberta, & amica. Quam poſtea dilexit Cornelius Gallus Poeta, & poſt eum M. Antonius. Vide Philippica II. cap. 24. *Idem*.

(5) *Quem adſpectabant*, &c.) Carmen Ennianum in Telamone. *Corradus*.

(6) *Græce*) Ariſtippi Græca verba ſunt. Ἔχω, καὶ οὐκ ἔχομαι: quæ recitat Athenæus lib. XII. quod Ciceroni Græce melius videtur, quam Latine, non quia Græce dicatur brevius: æque enim breviter Latine dicitur: ſed quia verbum Ἔχω quiddam amplius, quam, *Habeo*, ſignificat: quod referri ad concubitum poteſt. *Manut.*

(7) *Quod in ſolum, ut dicitur*) Hoc proverbium, *Quod in ſolum venit*, vel *Quodcunque in ſolum venit*, quidlibet ſignificat, & quidquid occurrit, quidquid caſus fert: non pro ratione, aut pro recta voluntate, ſed temere, caſu, fortuito. Vide lib. I. de Nat. Deor. cap. 23. *Idem*.

(8) *Quæreret*) Ex inſtituto Gorgiæ Leontini,

Digitized by Google

dixiſset; cœnam te quærere (9) a mane dixeris. Ille baro te putabat quæſiturum, unum cælum eſset, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna nunquid ad te? (10) Ibi præſertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, ut ſcribitur: dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, ſi ulla nunc lex eſt: ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil eſt, quod adventum noſtrum extimeſcas. Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci. Vale.

tini, qui primus eſt auſus in conventu poſcere quæſtionem, id eſt jubere dicere, qua de re quis vellet audire. Lib. II. de Fin. in principio. *Idem.*

(9) *A mane*) Non hoc ſignificat, quod Manutius putat, ſe quærere cœnam, quæ a mane inciperet: ſed ſe a mane quærere, qui illum invitaret ad cœnam hora ſolita inſtituendam, aut ſaltem *de die*: ſicut illi ſodales Catulliani, qui in triviis quærebant vocationes. *Grævius.* Habuit fere Manutii ſententiam altera pagina.

(10) *Ibi præſertim*) *Tibi*, non *ibi*, lego cum omnibus libris antiquis. *Manut.*

EPI-

EPISTOLARUM AD FAMILIARES

LIBER X.

CICERO PLANCO.

I. ET abſui (1) proficiſcens in Græciam: & poſteaquam (2) de meo curſu Reipublicæ ſum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui: cujus tanta eſt, non inſolentia (nam id quidem vulgare vitium eſt) ſed immanitas, non modo ut vocem, ſed ne vultum quidem liberum poſſit ferre cujuſquam. Itaque mihi (3) maxime curæ eſt, non de mea quidem vita, cui ſatisfeci vel ætate, vel factis, vel (ſi quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: ſed me patria ſollicitat, in primiſque, mi Plance, expectatio conſulatus tui; quæ (4) ita longa eſt, ut optandum ſit, ut poſſimus ad id tempus

 reipu-

ARGUMENTUM. Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, & Plancum tranſalpinæ Galliæ præſidem hortatur, ut in remp. incumbat: & tandem de Furnio benigne ſuſcepto gratias agit. *Anno* U. C. 709.

(1) *Proficiſcens in Græciam*) Deſperata libertate, Antonio conſule poſt Cæſaris necem pro ſua libidine cuncta adminiſtrante. Vide epiſt. 25. lib. XII. & Philipp. I. *Manutius*.

(2) *De meo*) Nonnulli, *de medio*.

(3) *Maxima cura eſt, non de mea*) Sic Gruterus & Grævius: ſed Victorius, *maxime curæ eſt*, &c. Manutius, *maxima cura eſt*, &c. Lambinus, *maxima cura eſt, non mea quidem*, &c. Varias id genus lectiones enumerare liceat, non ponderare.

(4) *Ita longa eſt*) Hoc anno conſules erant Antonius & Dolabella, interfecto idibus Martiis Cæſare, cujus locum Dolabella occu-

reipublicæ ſpiritum ducere. Quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea repubiica, in qua hominis impotentiſſimi atque intemperatiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus vim habet ullam? nec leges ullæ ſunt, nec judicia, nec omnino ſimulacrum aliquod ac veſtigium civitatis? Sed cum (5) acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat quod ſingulis de rebus ſcriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia ſuſceptum non ſervavi ſolum, ſed etiam auxi, monere te, atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione curaque incumberes. Quæ ſi ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio eſt*. Ut perducatur autem, magnæ cum diligentiæ eſt, tum etiam fortunæ. Sed & te aliquanto ante (ut ſpero) habebimus, &, præterquam quod reipublicæ conſulere debemus, tamen tuæ dignitati ita favemus, ut omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillime & reipublicæ, quæ mihi cariſſima eſt, & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſſime nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum. Furnium noſtrum tanti a te fieri, quantum ipſius & humanitas & dignitas poſtulat, nec miror, & gaudeo: teque hoc exiſtimare volo, quidquid in eum (6) judicii officiique contuleris, id ita me accipere, ut in meipſum te putem contuliſſe. Vale.

occupavit. His anno ſequenti ſucceſſuri erant Hirtius & Panſa, Hirtio & Panſæ Plancus & D. Brutus. *Manutius*.

(5) *Acta*) Singulorum dierum. *Manut.*

(6) *Judicii*) Beneficii. Nam beneficia honoratorum hominum argumentum ſunt, illos bene de rebus judicare. *J. F. Gronov.*

CICERO PLANCO S.

II. MEUM ſtudium honori tuo pro neceſſitudine noſtra non defuiſſet, ſi aut tuto in ſenatum, aut honeſte venire potuiſſem. Sed nec ſine periculo quiſquam libere de republica ſentiens verſari poteſt in ſumma impunitate gladiorum: nec noſtræ dignitatis videtur eſſe, ibi ſententiam de republica dicere, ubi me & melius & propius audiant (1) armati, quam ſenatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque ſtudium meum deſiderabis. Ne in publicis quidem, ſi quid erit in quo me intereſſe neceſſe ſit, unquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. In iis autem rebus, quæ nihilominus, ut ego abſim, confici poſſunt, peto a te, ut me rationem habere velis & ſalutis, & dignitatis meæ. Vale.

C I-

ARG. Excuſat, quod in ſenatum ad agendam Planci cauſam non venerit, & officia ſua in aliis rebus polliceretur. *Anno* U. C. 709.

(1) *Armati*) Ab Antonio Conſule.

Digitized by Google

CICERO PLANCO S. D.

III. CUM ipſum Furnium per ſe vidi libentiſſime, tum hoc libentius, quod illum audiens te videbar audire. Nam & in re militari virtutem, & in adminiſtranda provincia juſtitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam expoſuit, & præterea mihi non ignotam in conſuetudine & familiaritate ſuavitatem tuam adjunxit: præterea ſummam erga ſe (1) liberalitatem. Quæ omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, neceſſitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra ante aliquanto quam tu natus es: amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua: confirmata jam ætate familiaritatem, cum ſtudio meo, tum judicio tuo conſtitutam. His de cauſis mirabiliter faveo dignitati tuæ, quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem. Omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortuna; eaque es adeptus adoleſcens, multis invidentibus, quos ingenio induſtriaque fregiſti. Nunc me, amantiſſimum tui, nemini concedentem, qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe, ſi audies, omnem tibi reliquæ vitæ dignitatem ex optimo reipublicæ ſtatu acquires. Scis profecto (nihil enim te fugere potuit) fuiſſe quoddam tempus, cum homines exiſtimarent te nimis ſervire temporibus: quod ego quoque exiſtimarem, te ſi ea, quæ patiebare, probare etiam arbitrarer. Sed cum intelligerem quid ſentires, te arbitrabar videre quid poſſes. Nunc alia ratio eſt. Omnium rerum tuum judicium eſt, idque liberum. Conſul es deſignatus, optima ætate, ſumma eloquentia, maxima orbitate reipublicæ virorum talium. Incumbe, per deos immortales, in eam curam & cogitationem, quæ tibi ſummam dignitatem & gloriam afferat. Unus autem eſt, hoc præſertim tempore, per tot annos republica devexata, reipublicæ bene gerendæ curſus ad gloriam. Hæc amore magis impulſus ſcribenda ad te putavi, quam quod arbitrarer te monitis & præceptis egere. Sciebam enim ex iiſdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipſe hauſeram. Quare modum faciam. Nunc tantum ſignificandum putavi, ut potius amorem tibi oſtenderem meum, quam oſtentarem prudentiam. Interea, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, ſtudioſe diligenterque curabo.

PLAN-

ARG. Vetius Cicero, ne, quod accidit, cum Antonio ſe Plancus conjungat, aucupatur laudibus ejuſdem benevolentiam, hortaturque ut remp. tueatur. *Anno* U. C. 710.

(1) *Liberalitatem*) Non largitionem, ſed ſummam quandam humanitatem & conſuetudinem gratificandi, ut epiſt. 7. lib. I. & 9. lib. V. *Manut.*

PLANCUS CICERONI.

IV. GRATISSIMÆ mihi tuæ literæ fuerunt, quas ex Furnii ſermone (1) te ſcripſiſſe animadverto. Ego autem præteriti temporis excuſationem affero, quod te profectum audieram: nec multo ante rediſſe ſcivi, quam ex epiſtola tua cognovi. Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, ſine maxima culpa videor poſſe præterire. In quo tuendo habeo cauſas plurimas, vel paternæ neceſſitudinis, vel meæ a pueritia obſervantiæ, vel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuaque patitur ætas, perſuade tibi, te unum eſſe, in quo ego colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem. Omnia igitur tua conſilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, videntur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conſcientia metior. Quare ſi aut aliter ſentirem, certe admonitio tua me reprimere, aut, ſi dubitarem, hortatio impellere poſset, ut id ſequerer, quod tu optimum putares. Nunc vero quid eſt, quod me in aliam partem trahere poſſit? Quæcunque in me bona ſunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo labore parta, etſi a te propter amorem carius ſunt æſtimata; tamen vel inimiciſſimi judicio tanta ſunt, (2) ut, præter bonam famam, nihil deſiderare videantur. Quare hoc unum tibi perſuade: quantum viribus eniti, conſilio providere, auctoritate movere potuero, hoc omne reipublicæ ſemper futurum. Non eſt ignotus mihi ſenſus tuus: neque, ſi facultas, optabilis mihi quidem, tui præſentis eſset, unquam a tuis conſiliis diſcreparem: nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere jure poſſis. Sum in expectatione omnium rerum, quid (3) in Gallia citeriore, quid in urbe menſe Januario geratur, ut ſciam. Interim maximam hic ſollicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter (4) aliena vitia hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem. Quod ſi proinde, ut ipſe mereor, mihi ſucceſserit, certe & tibi, cui maxime cupio, & omnibus viris bonis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

C I-

ARG. Gratias agit Ciceroni, quod ſe ad veriſſimæ gloriæ ſtudium ſit adhortatus, ſeque in reip. poteſtate fore pollicetur. *Anno U. C. 710.*

(1) *Te ſcripſiſſe*) Tua manu, non amanuenſis. *Manut.* Sed vetus commentator: *Ex ſermone Furnii*, id eſt, propter ea, quæ Furnius de me locutus eſt tecum. *Cellar.*

(2) *Ut præter bonam famam*) Ut unicum, quod iis addere poſſum, ſit bona hominum de his exiſtimatio. Tacite ſignificat propter mala tempora, & quod ſerviendum eſſet Cæſari, nondum eam mereri ſe potuiſſe. *J. F. Gronov.*

(3) *In Gallia citeriore*) Ciſalpina: cui præerat D. Brutus, & ipſe conſul deſignatus, Mutinæ incluſus, obſidente M. Antonio. *Manutius.*

(4) *Aliena vitia*) Noſtra ſcilicet, dum inter nos contendimus.

Digitized by Google

CICERO PLANCO S.

V. BINAS a te accepi literas eodem exemplo: quod ipſum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. Intellexi enim te laborare, ut ad me mihi expectatiſſimæ literæ perferrentur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihique in comparatione difficilem ad judicandum, amoremne erga me tuum, an animum in rempublicam pluris æſtimandum putarem. Eſt omnino patriæ caritas, meo quidem judicio, maxima: ſed amor, voluntatiſque conjunctio plus certe habet ſuavitatis. Itaque commemoratio tua paternæ neceſſitudinis, benevolentiæque ejus, quam erga me a pueritia contuliſses, cæterarumque rerum, quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam (1) attulerat. Rurſus declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus eſses, mihi erat jucundiſſima: eoque major erat hæc lætitia, quod ad illa ſuperiora accedebat. Itaque te non hortor ſolum, mi Plance, ſed plane etiam oro, quod feci his literis, quibus tu humaniſſime reſpondiſti, ut tota mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil eſt, quod tibi majori fructui gloriæque eſse poſſit: nec quidquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quam de republica bene mereri. Adhuc enim patitur tua ſumma humanitas, & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere. Fortuna ſuffragante videris res maximas conſecutus: quod quanquam ſine virtute non potuiſſes, tamen ex maxima parte, ea, quæ es adeptus, fortunæ temporibuſque tribuuntur. His temporibus difficillimis, reipublicæ quidquid ſubveneris, (2) id erit totum & proprium tuum. Incredibile eſt omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. Magna ſpes in te, & in tuo exercitu magna expectatio. Cujus, per deos, gratiæ, gloriæque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium; ſic faveo, ut mihi; ſic hortor, ut & pro patria, & amiciſſimum. Vale.

ARG. Denuo Plancum ad ſuſcipiendam tuendamque rempublicam ſtimulis gloriæ inſtigat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Attulerat*) Manutius, *attulerunt*.

(2) *Id erit totum & proprium tuum*) Optime priſcus codex, quem Lambinus conſuluit, *id erit totum proprium & tuum*. Vulgata nullius eſt pretii: copula ſane ſuo loco poſita non eſt. Venuſte autem, ut & apud alios ſcriptores, *proprium & tuum* tanquam συνώνυμα conjunguntur. Lambinus conjicit, *id erit totum proprie tuum*. Græv.

CICERO PLANCO.

VI. QUÆ locutus eſt Furnius noſter de animo tuo in rempublicam, ea gratiſſima fuerunt ſenatui, populoque Romano probatiſſima. Quæ

ARG. Plancus literis ad ſenatum ſcriptis pacem cum Antonio ſuaſerat: quam Cicero his diſſuadet, quem armis potius, quam pactione ſit quærenda: hortaturque, ut ſejungat ſe a ſocietate malorum, totuſque ad remp. tranſeat. *Anno* U. C. 710.

Digitized by Google

Quæ autem recitatæ literæ ſunt in ſenatu, nequaquam conſentire cum Furnii oratione viſæ ſunt. Pacis enim auctor eras, cum (1) collega tuus, vir clariſſimus, a fœdiſſimis latronibus (2) obſideretur: qui aut poſitis armis pacem petere debent, aut, ſi pugnantes eam poſtulant, victoria pax, non pactione parienda eſt. Sed de pace literæ vel (3) Lepidi, vel tuæ, quam in partem acceptæ ſint, ex viro optimo, fratre tuo, & ex C. Furnio poteris cognoſcere. Me autem impulit tui caritas, ut, quanquam nec tibi ipſi conſilium deeſſet, & fratris Furniique benevolentia, fideliſque prudentia tibi præſto eſſet futura, vellem tamen meæ quoque auctoritatis, pro plurimis noſtris neceſſitudinibus, præceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes quos adhuc gradus dignitatis conſecutus ſis (es autem adeptus ampliſſimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis inſignia, niſi te cum libertate populi Romani, & cum ſenatus auctoritate conjunxeris. Sejunge te, quæſo, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum judicium, ſed temporum vincula conjunxerunt. Complures in perturbatione reipublicæ conſules dicti; quorum nemo conſularis habitus, niſi qui animo extitit in rempublicam conſulari. Talem igitur te eſſe oportet, qui primum te ab impiorum civium, tui diſſimillimorum, *ſocietate ſejungas*, deinde & ſenatui boniſque omnibus (4) auctorem, *principem*, ducem præbeas: poſtremo, ut pacem eſſe judices non in armis poſitis, ſed in abjecto armorum & ſervitutis metu. Hæc ſi & ages, & ſenties, tum eris non modo conſul & conſularis, ſed magnus etiam & conſul & conſularis. Sin aliter, tum in iſtis ampliſſimis nominibus honorum non modo dignitas nulla erit, ſed erit ſumma deformitas. Hæc, impulſus benevolentia, ſcripſi paulo ſeverius; quæ tu in experiendo (5) ea ratione, quæ te digna eſt, vera eſſe cognoſces. D. XIII. Kal. April.

(1) *Collega tuus*) D. Brutus, conſul cum Planco deſignatus. *Manut.*

(2) *Obſideretur*) Mutinæ. Ep. 11. 14. *Idem.*

(3) *Lepidi*) Hic eſt M. Æmilius Lepidus, qui, decreta ſibi Hiſpania, in Gallia tamen adhuc, civilis belli, ab Antonio ſuſcitati, exitum expectans, morabatur. Poſtea, prodita rep. triumvir cum Antonio & Octavio fuit, evertendæ, non, ut ajebant ipſi, conſtituendæ reip. *Idem.*

(4) *Auctorem, principem, ducem*) Augetur ſententia ſingulis verbis. Nam *Auctor* eſt, non qui alios ſequitur, ſed qui movet. *Princeps* autem plus eſt, quam *Auctor*; & *Dux* plus, quam *Princeps*. Manut.

(5) *Ea ratione*) Iis rebus agendis. *Idem.*

PLANCUS CICERONI.

VII. PLURA tibi de meis conſiliis ſcriberem, rationemque omnium redderem verboſius, quo magis judicares, omnia me reipublicæ præſtitiſſe, quæ & ſua exhortatione excepi, & mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim a te probari, quam diligi, ſemper volui; nec te magis

ARG. Cauſam brevitatis indicat, & ſtudii in remp. ſui ſerius patefacti, ſuamque dignitatem Ciceroni commendat. *Anno 710.*

gis in culpa defenſorem mihi paravi, quam prædicatorem meritorum meorum eſſe volui) ſed breviorem me duæ res faciunt; una, quod (1) publicis literis omnia ſum perſecutus; altera, quod M. Variſidium, equitem Romanum, familiarem meum, ipſum ad te tranſire juſſi, ex quo omnia cognoſcere poſſes. Non, medius fidius, mediocri dolore afficiebar, (2) cum alii occupare poſſeſſionem laudis viderentur: ſed uſque mihi temperavi, dum perducerem eo rem, ut dignum aliquid & conſulatu meo, & veſtra expectatione efficerem. Quod ſpero, ſi me fortuna non fefellerit, me conſecuturum, ut maximo præſidio reipublicæ nos fuiſſe & nunc ſentiant homines, & in poſterum memoria teneant. A te peto ut dignitati meæ ſuffrageris; &, quarum (3) rerum ſpe ad laudem me vocaſti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minus poſſe te, quam velle, exploratum mihi eſt. Fac valeas, meque mutuo diligas.

(1) *Publicis literis*) Quæ ſequuntur. *Corradus*.
(2) *Cum alii occupare poſſeſſionem laudis viderentur*) Qui ante me bonam voluntatem in Remp. ſunt profeſſi. *Corrad.*
(3) *Rerum ſpe*) Honoribus propoſitis. *Manutius*.

PLANCUS IMP. COS. DES. COSS. PR. TRIB. PLEB. SEN. POP. PL. Q. R. S. D.

VIII. SI cui forte videor diutius & hominum expectationem, & ſpem reipublicæ de mea voluntate tenuiſſe (1) ſuſpenſam, huic prius excuſandum me eſſe arbitror, quam de inſequenti officio quidquam ulli pollicendum. Non enim præteritam culpam videri volo redemiſſe, (2) ſed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enuntiare. Non me præteribat, in tanta ſollicitudine hominum, & tam perturbato ſtatu civitatis, fructuoſiſſimam eſſe profeſſionem bonæ voluntatis, magnoſque honores ex ea re complures conſecutos videbam. Sed, cum in eum caſum me fortuna demiſiſset, ut aut, celeriter pollicendo, (3) magna mihi ipſe ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, ſi in eo mihi temperaviſsem, majores occaſiones ad opitulandum haberem; expeditius iter communis ſalutis, quam meæ laudis eſse volui. Nam quis in ea fortuna, quæ mea eſt, & ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea ſpe, quam in manibus habeo, aut ſordidum quidquam pati, aut pernicioſum concupiſcere poteſt? Sed aliquantum nobis temporis, & ma-

ARG. Cauſas affert, cur ſe ſero libertatis defenſorem profiteatur: & de exercitu & provinciæ ſtatu ſignificat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Suſpenſam*) *Plancus*, inquit Paterculus, II. 63. *dubia fide, quarum eſſet partium, diu ſecum luctatus, ſenatuique ſe literis venditans, mox D. Bruti proditor fuit.*

(2) *Sed optimæ mentis*) Cum optimum propoſitum nunquam non habuerim, nunc demum id palam præferendi maturum & commodum tempus apparuit. *J. F. Gronov.*

(3) *Magna mihi ipſe ad*) Sic Faernus, Lamb. &c. Sed Victorius, aliique, *magna in ſpe ad*, &c.

Digitized by Google

magni (4) labores, & multæ impenſæ opus fuerunt, ut quæ reipublicæ boniſque omnibus polliceremur, exitu præſtaremus: neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſollicitatus ut ab republica potius moderata, quam ab uno infinita ſperaret. Confirmandæ complures civitates, quæ (5) ſuperiore anno largitionibus conceſſionibuſque præmiorum erant obligatæ, ut & illa vana putarent, & eadem a melioribus auctoribus petenda exiſtimarent. Eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibuſque præfuerunt, ut potius cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus, (6) quam cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam partiremur. Muniendi vero noſmetipſi fuimus, aucto exercitu, auxiliiſque multiplicatis, ut, cum præferremus ſenſus aperte, tum etiam, invitis quibuſdam, ſciri, quid defenſuri eſſemus, non eſſet periculoſum. Ita nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum conſiliorum pervenirem & ſimulaſſe invitum, & diſſimulaſſe cum dolore: quod, præmatura denuntiatio boni civis imparati quam periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque ſtrenuo, plura etiam verbo, quam ſcriptura, mandata dedimus: ut & tectius ad vos perferrentur, & nos eſſemus tutiores: quibuſque rebus & communem ſalutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi poteſt, curam reipublicæ ſummæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc, cum deum benignitate ab omni re ſumus paratiores, non ſolum bene ſperare de nobis homines, ſed explorate judicare volumus. Legiones habeo quinque ſub ſignis, & ſua fide virtuteque reipublicæ conjunctiſſimas, & noſtra liberalitate nobis obſequentes. Provinciam omnium civitatum conſenſu paratiſſimam, & ſumma contentione ad officia certantem: equitatus, auxiliorumque tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam ſuam ſalutem libertatemque conficere poſſunt. Ipſe ita ſum animo paratus, ut vel (7) provinciam tueri, vel ire quo reſpublica vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, vel omnem impetum belli in me convertere non recuſem, ſi modo meo caſu aut confirmare patriæ ſalutem, aut periculum poſſim morari. Hæc ſi (8) jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque ſtatu civitatis polliceor, in damno meæ laudis, reipublicæ commodo lætabor. Sin ad ſocietatem integer-

(4) *Labores*) Alii, *laboris ... opus fuit*,

(5) *Superiore anno*) Antonio conſule. *Manutius*.

(6) *Quam cum paucioribus*) Malui, inquit, plures ſocios habere, indeque minorem laudem adipiſci ejus victoriæ, quam cum paucis, ut majorem gloriam, ſi recte res ceſſiſſet, conſequerer, partiri & dividere victoriam. Jacturam enim potius æquo animo laudis facere volui (defendendæ reip. ſocios quærens, cum pluribuſque victoriam communicans) quam cum paucioribus periculoſe nimis & temerarie eam dividere. Etſi enim eam adeptus cum paucioribus, majorem gloriam acquirerem; nimis magno tamen reipublicæ damno id feciſſem, funeſta enim victoria fuiſſet. *Victor*.

(7) *Provinciam*) Re, & nomine. *Corr.*

(8) *Jam expeditis omnibus rebus*) Profligato ad Mutinam Antonio. *Manutius*.

gerrimorum & maximorum periculorum accedam, conſilia mea æquis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo. Mihi quidem ipſi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate ſatis magnus eſt paratus. (9) Eos vero, qui meam auctoritatem, & multo magis veſtram fidem ſecuti, nec ulla ſpe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

(9) *Eos vero*) Milites. *Idem*.

PLANCUS CICERONI S.

IX. NIHIL me tibi temere, aut te cæteris de me fruſtra recepiſſe lætor. Certe hoc majus habes teſtimonium amoris mei, quo maturius tibi, quam cæteris, conſilia mea volui eſſe nota. In dies vero meritorum meorum fieri acceſſiones pervidere te ſpero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero, ((1) ita ab imminentibus malis reſpublica, me adjuvante, liberetur) ſic honores præmiaque veſtra ſuſpicio, conferenda certe cum immortalitate, ut ſine his nihil de meo ſtudio perſeverantiaque ſim remiſſurus. Niſi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit ſingularis, & opera præcipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo ſuffragatione veſtra. (2) Concupiſco autem nihil mihi, contra quod ipſe pugno. Et (3) temporis, & rei te moderatorem facile patior eſſe. Nihil aut ſero, aut exigue a patria civi tributum poteſt videri. Exercitum a. d. ſextum Kal. Majas Rhodanum trajeci, magnis itineribus. (4) Vienna equites mille via breviore præmiſi. Ipſe, ſi (5) ab Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam: ſi autem itineri meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam. Copias adduco & numero, & genere, & fidelitate firmiſſimas. Te, ut diligas me, ſi mutuo me facturum ſcis, rogo. Vale.

ARG. Suum ſtudium erga remp. præ ſe fert: dignitatem ſuam commendat: quid egerit & acturus ſit, exponit: exercitum laudat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Ita ab imminentibus malis*) Eſt hoc jurandi & affirmandi genus non inuſitatum. Auguſtus in epiſt. ad Tiberium apud Sueton. *Jucundiſſime, & ita ſim felix, vir fortiſſime, & dux νομιμώτατε*. Cicer. IV. Catilin. *Ita mihi ſalva republica vobiſcum perfrui liceat, ut ego, quod in hac cauſa vehementior ſum, non atrocitate animi moveor*. Idem XVI. ad Att. epiſt. 15. de Octavio, *Jurat, ita ſibi parentis honores conſequi liceat*. Grævius.

(2) *Concupiſco autem nihil mihi, contra quod ipſe pugno*) Difficilis ad intelligendum locus: nec veteres libri conſentiunt: nam plerique, *Contra quod*: unus, *Contra quam*: alius, *Contra quem*. Fortaſſe autem hoc dicitur: & nihil mihi mea cauſa concupiſco; cum ad reip. ſalutem dignitatemque omnia referam; & contendo tamen atque elaboro, ut ea conſequar, quæ minime concupiſco. *Manut.* Quid ſi: *contraque me ipſe pugno*. Vel *contraque ipſe pugno*. Atque his verbis verecunde præmia poſtulat. *Bern. Rutil.*

(3) *Temporis, & rei*) Volo te judicare ac ſtatuere, & quando, & quid petam: vel, & quo tempore, & quibus me honoribus afficere debeatis. Epiſt. 21. *Tu videris, quantum, & quando tuum munus apud me velis eſſe*. Manutius.

(4) *Vienna*) Alii, *Viennam*: quod non placet. Eſt autem Vienna Allobrogum, quam Strabo principem urbem vocat. *Idem*.

(5) *Ab Lepido*) De cujus in remp. animo nondum conſtabat. Epiſt. ſequenti. *Idem*.

Digitized by Google

CICERO PLANCO.

X. ETSI ſatis ex Furnio noſtro cognoram, quæ tua voluntas, quod conſilium de republica eſſet; tamen, tuis literis lectis, liquidius de toto ſenſu tuo judicavi. Quamobrem, quamquam in uno prælio omnis fortuna reipublicæ diſceptat; quod quidem, cum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore; tamen ipſa fama, quæ de tua voluntate percrebruit, magnam es laudem conſecutus. Itaque ſi (1) conſulem Romæ habuiſſemus, declaratum eſſet ab ſenatu cum tuis magnis honoribus, quam gratus eſſet conatus & apparatus tuus. Cujus rei non modo non præteriit tempus, ſed ne maturum quidem etiam nunc, meo quidem judicio, fuit. Is enim (2) denique honos mihi videri ſolet, qui non propter ſpem futuri beneficii, ſed propter magna merita claris viris defertur & datur. Quare, ſit modo aliqua reſpublica, in qua honos efucere poſſit, omnibus, mihi crede, ampliſſimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari poteſt honos, non (3) invitamentum ad tempus, ſed perpetuæ virtutis eſt præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem, ſubveni patriæ, opitulare collegæ, omnium gentium conſenſum & incredibilem conſpirationem adjuva. Me tuorum conſiliorum adjutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amiciſſimum, fideliſſimumque cognoſces. Ad eas enim cauſas, quibus inter nos amore ſumus, officiis, vetuſtate conjuncti, patriæ caritas acceſſit, eaque effecit ut tuam vitam anteferrem meæ. III. Kal. April.

ARG. Laudat Planci præclaram voluntatem ſtudiumque juvandi remp. ideoque præmia ſperare ab ſenatu jubet, in qua re ſuam operam pollicetur, hortaturque ut pergat in tuenda rep. *Anno U. C. 710.*

(1) *Conſulem*) Nam aberat uterque conſul, Hirtius & Panſa, ad Mutinam obſidione liberandam profecti. *Manutius.*

(2) *Denique*) Ut paucis dicam, ex quibus reliqua colligi poſſint. *Græv.*

(3) *Invitamentum*) Hoc dicit, quia voluntatem quidem Plancus, transjecto Rhodano, oſtenderat, nihil tamen adhuc re ipſa præſtiterat: ut, ſi quid ei tribueretur, *invitamentum* potius, quam *præmium*, videri poſſet. *Manut.*

PLANCUS CICERONI.

XI. IMMORTALES ago tibi gratias, agamque, dum vivam. Nam, relaturum me, affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi reſpondere poſſe: niſi forte (ut tu graviſſime diſertiſſimeque ſcripſiſti) ita ſenſurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de filii tui dignitate eſſet actum, amabilius certe nihil facere potuiſſes. Primæ tuæ (1) ſententiæ infinitis cum (2) muneribus,

ARG. Gratias agit beneficentiæ Ciceronis, & de ſuo in remp. ſtudio pollicetur omnia. *Anno U. C. 710.*

(1) *Sententia*) Dictæ in ſenatu. *Manut.*

(2) *Muneribus*) Quæ mihi decernebas. *Idem.*

bus, poſteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compoſitæ, oratio aſſidua & perpetua de me, jurgia cum obtrectatoribus propter me, notiſſima mihi ſunt. Non mediocris adhibenda mihi eſt cura, ut reipublicæ me civem dignum tuis laudibus præſtem; in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum eſt, tuum munus tuere, & me, ſi, quem eſſe voluiſti, eum (3) exitu rebuſque cognoſcis, defende ac ſuſcipe. Cum Rhodanum copias trajeciſſem, fratremque cum tribus millibus equitum præmiſiſſem, ipſe iter ad Mutinam dirigerem; in itinere, de prælio facto, Brutoque & Mutina obſidione liberatis, audivi. Animadverti nullum alium receptum Antonium, reliquiaſque, quæ cum eo eſſent, habere, niſi in his partibus; duaſque ei ſpes eſſe propoſitas, unam Lepidi ipſius, alteram exercitus. Quod quædam pars exercitus non minus furioſa eſt, quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi. Ipſe in Allobrogibus conſtiti, ut perinde ad omnia paratus eſſem, ac res me moneret. Si nudus huc ſe Antonius conferet, facile mihi videor per me ſuſtinere poſſe, remque publicam ex veſtra ſententia adminiſtrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur. Si vero copiarum aliquid ſecum adducet, &, ſi decima legio veterana, quæ noſtra opera revocata cum reliquis eſt, ad eundem furorem redierit; tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera a me: idque me præſtaturum ſpero, dum iſtinc copiæ trajiciantur, conjunctæque nobiſcum facilius perditos opprimant. Hoc tibi ſpondeo, mi Cicero, neque animum, nec diligentiam mihi defuturam. Cupio mehercules nullam reſiduam ſollicitudinem eſſe: ſed ſi fuerit, nec animo, nec benevolentiæ, nec patientiæ cujuſquam pro vobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad hujus rei ſocietatem incitem, omniaque ei obſequia polliceor, ſi modo rempublicam reſpicere volet. Utor in hac re adjutoribus, interpretibuſque, fratre meo, & (4) Laterenſe, & Furnio noſtro. Non me impedient privatæ offenſiones, quo minus pro reipublicæ ſalute etiam cum inimiciſſimo conſentiam. Quod ſi nihil profecero, nihilominus maximo ſum animo, & (5) majore fortaſſe cum mea gloria vobis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

C I.

(3) *Exitu rebuſque*) Hoc eſt, ſi ipſis factis me talem præſtem, qualem tu me eſſe omnibus teſtatus es. Ovid. III. Metam. *Vana diu viſa eſt vox auguris: exitus illam Reſque probat*. Cic. I. Tuſc. *His & talibus auctoribus uſi, confirmant cauſam rebus a diis immortalibus judicatam*. Hoc eſt, ipſo facto dii declararunt. Ovid. II. Faſt. *Nil opus eſt verbis: credite rebus, ait*. Græv.

(4) *Laterenſe*) M. Juventio Laterenſi, Lepidi legato. *Manutius*.

(5) *Majore*) Quia ſocium & participem ejuſdem gloriæ Lepidum non habebo. *Idem*.

Digitized by Google

CICERO PLANCO.

XII. ETSI (1) reipublicæ cauſa maxime gaudere debeo, tantum ei te præſidii, tantum opis attuliſſe extremis pene temporibus; tamen ita te victorem complectar, republica recuperata, ut magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas (2) afferat, quam & eſſe jam, & futuram ampliſſimam intelligo. Cave enim putes ullas unquam literas (3) graviores, quam tuas, in ſenatu eſſe recitatas: idque contigit cum meritorum tuorum in rempublicam eximia quadam magnitudine, tum verborum, ſententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minime novum, qui & te noſſem, & tuarum literarum ad me miſſarum promiſſa meminiſſem, & haberem a Furnio noſtro tua penitus conſilia cognita. Sed ſenatui majora viſa ſunt, quam erant expectata; non quod unquam de tua voluntate dubitaſſet; ſed nec, quantum facere poſſes, nec, quo progredi velles, exploratum ſatis habebat. Itaque cum a. d. VII. Idus April. mane mihi tuas literas M. Variſidius reddidiſſet, eaſque legiſſem, incredibili gaudio ſum elatus: cumque magna multitudo optimorum virorum & civium me (4) de domo deduceret, feci continuo omnes participes meæ voluptatis. Interim ad me venit (5) Munatius noſter, ut conſuerat: at ego ei literas tuas: nihil dum enim ſciebat. Nam ad me primum Variſidius, idque ſibi a te mandatum eſſe dicebat. Paulo poſt idem mihi Munatius eas literas legendas dedit, quas ipſi miſeras, & eas, quas publice. Placuit nobis, ut ſtatim ad Cornutum, prætorem urbanum, literas deferremus; qui, quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat (6) more majorum. Senatus eſt continuo convocatus, frequenſque convenit propter famam, atque expectationem tuarum lite-

---

ARG. Gratas ſenatui Planci literas fuiſſe, & quæ ejus cauſa in ſenatu acta ſint, ſignificat, & ad liberandam remp. diligentiſſime hortatur. *Anno* U. C. 710.

(1) *Etſi reip.*) Hanc epiſtolam arbitror illi; quæ eſt ad ſenatum populumque Rom. a Planco ſcripta, ſubjungi debere: tum huic eo loco ſitæ eam quæ incipit, *Nihil me tibi*: poſt eam vero addi ſuperiorem, cujus initium, *Immortales ago tibi gratias*. Nam eam quidem quæ incipit, *Etſi ſatis ex Furnio,* vel omnibus hiſce quas modo nominavimus, atque adeo illi ipſi quæ ſic inchoatur, *Plura tibi*, puto præponendam, ut ſit numero ſeptima. Hoc arbitror ad ſententiam literarum conſequendam percipiendamque pertinere: in quo jam vel Tironis culpa eſſe poteſt. Quod ſi quis etiam eam quæ ſequitur, præponat huic Planci, quam ultimam hactenus fecimus, cujus initium, *Immortales ago*, non inepte meo judicio fecerit: atque etiam eas quæ incipiunt, *O gratam famam*: nam ne interpres quidem abſurde eſt ratiocinatus de conjungendis duabus iſtis Planci epiſtolis. *Bern. Rutil.*

(2) *Adferat*) In Mediceo *adfert* ſcriptum eſt: *affert* igitur legi debet: contaminata ab imperito vera lectio fuit, qui dum credidit ſe emendare, corrupit. *Victor.*

(3) *Graviores*) Manut. *gratiores*.

(4) *De domo*) Mos fuit, ut principes viri, quoties prodibant, a clientibus deducerentur, reducerenturque, etiam ab amicis & familiaribus. *Cellar.*

(5) *Munatius*) T. Munatius, de quo in extrema epiſtola. Hic Planci cognatus potius, quam frater, fuit. Nam ille alter T. Munatius, quem Pedianus ait hujus L. Planci fratrem fuiſſe, in caſtris Antonii fuit: ut patet epiſt. 3. 4. 25. *Manut.*

(6) *More majorum*) Ejus prima dignitas erat abſentibus Coſſ. *Idem*.

Digitized by Google

literarum. Recitatis literis, (7) oblata religio Cornuto eſt, pullariorum admonitu, non ſatis diligenter eum auſpiciis operam dediſſe: idque (8) a noſtro collegio comprobatum eſt. Itaque res dilata eſt in poſterum. Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio; qui cum gratia effeciſſet, ut ſua ſententia prima pronuntiaretur, frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit; meæque ſententiæ, quæ ſecunda pronuntiata erat, cum frequens aſſentiretur ſenatus, rogatu Servilii P. Titius interceſſit. Res in poſterum dilata. Venit paratus Servilius, Jovi ipſi iniquus, cujus in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fregerim, quantaque contentione Titium interceſſorem abjecerim, ex aliorum te literis malo cognoſcere. Unum hoc ex meis: ſenatus gravior, conſtantior, amicior tuis laudibus eſſe non potuit, quam tum fuit. Nec vero tibi ſenatus amicior, quam cuncta civitas. Mirabiliter enim populus Romanus univerſus, & omnium generum ordinumque conſenſus ad liberandam rempublicam conſpiravit. Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati: atque hæc omnia, quæ habent ſpeciem gloriæ, collecta inaniſſimis ſplendoris inſignibus, contemne, brevia, fugacia, caduca exiſtima. Verum decus in virtute poſitum eſt; quæ maxime illuſtratur magnis in rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximam: quam quando complexus es, tene; perfice, ut ne minus reſpublica tibi, quam tu reipublicæ debeas. Me tuæ dignitatis non modo fautorem, ſed etiam amplificatorem cognoſces. Id cum reipublicæ, quæ mihi vita eſt mea carior, tum noſtræ neceſſitudini debere me judico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munatii prudentiam, & fidem, magis etiam perſpexi, in ejus incredibili erga te benevolentia & diligentia. III. Id. April.

(7) *Oblata religio Cornuto eſt*) Hoc eſt, religione, auſpiciis impeditus fuit ne in ſenatu quicquam ageretur. *Religio* eſt metus deorum, qui inhibet facere quæ velis. Plaut. Mercator, v. 2. *Religionem illic objecit; recipiam me illuc*. Hoc eſt, ex obſervatione ominis δεισιδαιμονίαν incuſſit. Chriſtiani dicerent *ſcrupulum conſcientiæ injecit* ne hoc vel illud faciat. *Gravius*.

(8) *A noſtro collegio*) Augurum. *Corrad.*

CICERO PLANCO.

XIII. UT primum poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermiſi in te ornando, quod poſitum eſſet aut in præmio virtutis, aut in honore verborum, id ex ipſo ſenatus-conſulto poteris cognoſcere. Ita enim eſt perſcriptum, ut a me de ſcripto dicta ſententia eſt: quam ſenatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio, magnoque conſenſu. Ego quanquam ex tuis literis, quas mihi miſiſti, perſpexeram te magis

ARG. De S. C. pro dignitate Planci facto ſcribit, eumque hortatur ut Antonianum bellum conficiat. *Anno* U. C. 710.

Digitized by Google

gis judicio bonorum, quam inſignibus gloriæ delectari: tamen conſiderandum exiſtimavi, etiam ſi tu nihil poſtulares, quantum tibi a republica deberetur. Tu (1) contexes extrema cum primis. Qui enim M. Antonium oppreſſerit, is bellum confecerit. Itaque Homerus (2) non Ajacem, nec Achillem, ſed (3) Ulyſſem appellavit (4) πτολίπορθον.

(1) *Contexes extrema cum primis*) Bellum a conſulibus & Octavio magna jam ex parte profligatum, ipſe penitus, oppreſſo Antonio, conficies. *Manutius*.

(2) *Non Ajacem, nec Achillem*) Utrumque Ulyſſe fortiorem. *Idem*.

(3) *Ulyſſem*) Quia bello Trojano, aſtutia ſua capto Ilio & incenſo, finem fecit. *Idem*.

(4) Πτολίπορθον) Vaſtatorem urbis. Semper eum vocat Homerus πτολίπορθον, ut ait Strabo lib. I. *Idem*.

CICERO PLANCO S.

XIV. O GRATAM famam biduo ante victoriam, de ſubſidio tuo, de ſtudio, de celeritate, de copiis! Atque etiam hoſtibus fuſis, ſpes omnis in te eſt. Fugiſſe enim ex prælio Mutinenſi dicuntur notiſſimi latronum duces. Eſt autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. Equidem expectabam jam tuas literas, idque cum multis. Sperabamque etiam Lepidum, reipublicæ temporibus admonitum, tecum & reipublicæ ſatis eſſe facturum. In illam igitur curam incumbe, mi Plance, ut ne quæ ſcintilla teterrimi belli relinquatur. Quod ſi erit factum: & rempublicam divino beneficio affeceris, & ipſe æternam gloriam conſequere. D. III. Non. Maj.

ARG. Laudat Planci ſtudium & celeritatem in auxiliis Bruto collegæ ferendis, hortaturque ut belli reliquias extinguat. *Anno* U. C. 710.

PLANCUS CICERONI.

XV. HIS literis ſcriptis, quæ poſtea accidiſſent, ſcire te, ad rempublicam putavi pertinere. Sedulitas mea (ut ſpero) & mihi, & reipublicæ tulit fructum. Namque aſſiduis internuntiis cum Lepido egi, ut, omiſſa omni contentione, reconciliataque voluntate noſtra, communi conſilio reipublicæ ſuccurreret: ſe, liberos, urbemque pluris, quam unum perditum abjectumque latronem, putaret: obſequioque meo, ſi ita faceret, ad omnes res abuteretur. Profeci itaque per Laterenſem internuntium. Fidem mihi dedit, ſe Antonium, ſi prohibere provincia ſua non potuiſſet, bello perſecuturum: me, ut venirem, copiaſque conjungerem, rogavit: eoque magis, quod & Antonius ab equitatu firmus eſſe dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat. Nam etiam ex

ARG. Nuntiat quæ ad opprimendum Antonium & egerit, & acturus ſit. *Anno* U. C. 710.

Digitized by Google

ex paucitate ejus, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me tranſierunt. Quibus rebus ego cognitis cunctatus non ſum: in curſu bonorum conſiliorum Lepidum adjuvandum putavi. Adventus meus quid profecturus eſſet, vidi: vel quod equitatu meo perſequi atque opprimere equitatum ejus poſſem: vel quod exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta eſt, & ab republica alienata, & corrigere, & coercere præſentia mei exercitus poſſem. Itaque in Iſara, (1) flumine maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte uno die facto, exercitum a. d. quartum Idus Maii traduxi. Cum vero mihi nuntiatum eſſet, L. Antonium præmiſſum cum equitibus & cohortibus ad Forum Julii veniſſe: fratrem cum equitum quatuor millibus, ut occurreret ei, miſi a. d. quintum Idus Maii. Ipſe maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu ſubſequar. Si nos mediocris modo fortuna reipublicæ adjuverit; & audaciæ perditorum, & noſtræ ſollicitudinis hic finem reperiemus. Quod ſi latro, præcognito noſtro adventu, rurſus in Italiam ſe recipere cœperit, Bruti erit officium occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum defuturum. Ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiam a vaſtatione defendat. Fac valeas, meque mutuo diligas.

(1) *Flumine maximo*) Plinius Iſaram Rhodano comparat lib. III. cap. 4. *Manut.*

(2) *Cohortibus*) Tres manipuli, qui & centuriæ dicebantur, unus haſtatorum, alter principum, tertius triariorum, cohortem faciebant. Erant autem in ſingulis manipulis milites CXX. exceptis manipulis triariorum, in quibus erant LX. tantum; ita fit numerus CCC. militum in cohorte. Aliter Vegetius, mutata militia. Nos Polybium in manipulis, Ciceronem & Varronem in cohortibus: nam eas Polybius nunquam nominavit. Et cohors quidèm, cum legio peditum ſena millia habuit, id eſt, Ciceronis ætate, ex quadringentis militibus conſtabat: quod ex epiſt. 1. lib. I. ad Att. licet intelligere: cum vero quaterna tantum millia, & duceni in cohorte fuere, id eſt, belli ſecundi Punici tempore, & deinde aliquanto poſt, non plures quam tercenos viginti cohors habuit, ex tribus manipulis ſupra dictis. *Idem.*

CICERO PLANCO.

XVI. NIHIL poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere vidi, quam tuas, Plance, literas. Redditæ ſunt enim frequenti ſenatu Cornuto, cum is frigidas ſane & inconſtantes recitaſſet literas Lepidi. Sub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus. Cum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudiis, beneficiiſque in rempublicam gratiſſimæ, tum erant graviſſimis verbis, & ſententiis. Flagitare ſenatus (1) inſtitit Cornutum, ut re-

ARG. Gratiſſimas ſenatui fuiſſe Planci literas, factumque S. C. ſignificat, & ut in ſubitis ſenatus conſilium ne expectet, ſed ipſe a ſeſe conſilium capiat, auctor eſt. *Anno* U. C. 710.

(1) *Inſtitit Cornutum*) Hoc eſt, cœpit flagitare. Liv. lib. XXIV. *Pro ſe precibus, puellis ſaltem ut parcerent, orare inſtitit*. Terent. Hecyr. III. 3. *Hanc habere orationem mecum principio inſtitit*. Grævius.

referret ſtatim de tuis literis. Ille ſe conſiderare velle. Cum ei magnum convicium fieret cuncto a ſenatu, quinque tribuni plebis retulerunt. Servilius rogatus rem diſtulit. Ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unum. Ea quæ fuerit, ex ſenatus-conſulto cognoſces. Tu, quanquam conſilio non eges, vel abundas potius; tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc rejicias: neve in rebus tam ſubitis, tamque anguſtis a ſenatu conſilium petendum putes. Ipſe tibi ſis ſenatus. Quocunque te ratio reipublicæ ducet, ſequare. Cures, ut ante factum aliquid a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. Illud tibi promitto, quidquid a te erit factum, id ſenatum non modo ut fideliter, ſed etiam ut ſapienter factum, comprobaturum.

PLANCUS CICERONI.

XVII. ANTONIUS Id. Maii ad Forum Julii cum primis copiis venit. (1) Ventidius bidui ſpatio (2) abeſt ab eo. Lepidus ad Forum Voconii caſtra habet, qui locus a Foro Julii quatuor & viginti millia paſſuum abeſt, ibique me expectare conſtituit, quemadmodum ipſe mihi ſcripſit. Quod ſi omnia mihi integra & ipſe, & fortuna ſervarit, recipio vobis celeriter me negotium ex ſententia confecturum. Fratrem meum, aſſiduis laboribus concurſationibuſque confectum, graviter ſe habuiſſe, antea tibi ſcripſi: ſed tamen cum primum poſſe ingredi cœpit, non magis ſibi, quam reipublicæ, ſe convaluiſſe exiſtimans, ad omnia pericula princeps eſſe non recuſabat. Sed ego eum non ſolum hortatus ſum, verum etiam coegi iſto proficiſci: quod & illa valetudine magis conficere ſe, quam me juvare poſſet in caſtris: & quod acerbiſſimo interitu (3) conſulum rempublicam nudatam, tali cive prætore in urbanis officiis indigere exiſtimabam. Quod ſi quis veſtrum non probabit, mihi prudentiam in conſilio defuiſſe ſciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tamen, quod ego deſiderabam, fecit ut Apellam ad me mitteret, quo obſide (4) fide illius & ſocietatis in republica adminiſtranda uterer. Studium mihi ſuum L. Gel-

ARG. Præſentem belli ſtatum deſcribit, cum excuſatione fratris a ſe dimiſſi, & commendatione ſuæ dignitatis. *Anno* U. C. 710.

(1) *Ventidius*) P. Ventidius Picens, humili loco natus, qui hoc anno, prætor cum eſſet, conſul factus eſt in locum demortui Q. Pedii, ſuffecti in locum Hirtii ad Mutinam interfecti. Hic a Pompeji Magni patre, ut ait Valerius lib. VI. in triumphum ductus, poſtea victum ſordide quæſivit, mulis & vehiculis magiſtratibus, qui ſortiti provincias eſſent, comparandis. Extulit eum deinde ſic aut fortuna, aut ejus induſtria, non modo ut præturam, & eodem anno conſulatum geſſerit, verum etiam de Parthis primus triumphaverit, & mortuus publico funere, quod pauciſſimis contigit, quaſi gratiam ejus virtuti populo referente, ſit elatus. Suetonius, Gellius, Plutarchus, & alii. *Manutius*.

(2) *Abeſt ab eo*) Conjunxit ſe cum Antonio. Epiſt. 33. 34. & 10. lib. XI. *Idem*.

(3) *Conſulum*) Hirtii, & Panſæ. Epiſtola 33. *Idem*.

(4) *Fide*) Pro *fidei*. Ut *die* pro *diei*, Georg. I. 208. Vide Gellium, IX. 14.

Digitized by Google

Gellius, (5) de tribus fratribus (6) Sex. Gaviano probavit, quo ego interprete novissime ad Lepidum ſum uſus. Amicum eum reipublicæ cognoſſe videor; libenterque ei ſum teſtimonio, & omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam, ſi mereor, tuearis, ſicut adhuc ſingulari cum benevolentia feciſti.

(5) *De tribus fratribus*) Probavit, inquit, mihi, in Apella ad me mittendo, ſtudium ſuum Gellius; in trium autem fratrum negotio, (hoc quale fuerit, ignoratur) Sex. Gaviano. *Manut.*

(6) *Sex. Gaviano*) Mſſ. *Segaviano*. Vetus editio, *Segavianis*: unde H. Valeſius, *Segalaunis*, Notit. Gall. pag. 581.

PLANCUS CICERONI.

XVIII. QUID in animo habuerim, (1) cum Lævus Nervaque diſceſſerunt a me, & ex literis, quas eis dedi, & ex ipſis cognoſcere potuiſti, qui omnibus rebus conſiliiſque meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti & cupido ſatisfaciendi reipublicæ boniſque omnibus accidere ſolet, ut conſilium ſequerer periculoſum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere poſſet obtrectationem. Itaque poſt diſceſſum (2) legatorum, cum binis continuis literis & Lepidus me ut venirem rogaret, & Laterenſis multo etiam magis, prope implorans, obteſtaretur, non ullam rem aliam extimeſcens quam eandem, quæ mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus ejus: non dubitandum putavi quin ſuccurrerem, meque communi periculo offerrem. Sciebam enim, (3) etſi cautius illud erat conſilium, expectare me ad Iſaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega conſentiente, exercitu concordi, & bene de republica ſentiente, hoſtibus obviam ire: tamen, ſi quid Lepidus bene ſentiens detrimenti cepiſſet, hoc omne aſſignatum iri aut pertinaciæ meæ, aut timori videbam, ſi aut hominem offenſum mihi, conjunctum cum republica non ſublevaſſem; aut ipſe a certamine belli tam neceſſarii me removiſſem. Itaque potius periclitari volui, ſi poſſet mea præſentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quam nimis cautus videri. Sollicitiorem certe hominem (4) non ſuis contractis neminem puto fuiſſe. Nam, quæ res nullam habebat dubitationem, (5) ſi exercitus Lepidi abſit, ea nunc (6) magnam affert ſollicitu-

Nn. 2

ARG. Narrat quibus cauſis ad Lepidum proficiſcatur. *Anno* U. C. 710.

(1) *Cum Lævus*) Quidam legunt *Lernus*, vel *Lerinus*, nos vetuſtam ſcripturam repoſuimus *Lævus*, eundemque credimus eſſe hunc & illum de quo fic non multo poſt, *Lævo Ciſpio dabo perferenda*. Victor.

(2) *Legatorum*) Lævi Ciſpii & Nervæ. *Corradus*.

(3) *Etſi cautius*) Lambinum hic ſequimur, jubente Grævio, Tomo ejus II. p. 411. Præiverat H. Stephanus, *Comment. de variis generibus epiſt. Cic.* pag. 225.

(4) *Non ſuis contractis*) Nulla ſua culpa, ex iis quæ ipſe non contraxit. Et ſic ad Q. Fr. lib. I epiſt. 1. *Grævius*.

(5) *Si exercitus Lepidi abſit*) Nulla enim tunc infidelitas mihi timorem faciat. *Corradus*.

(6) *Magnam affert ſollicitudinem*) Ingentem mihi ſubjicit curam, ne ſcilicet Antonius recipiatur ab exercitu Lepidi, quod evenit. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

citudinem, magnumque habet caſum. Mihi enim ſi contigiſſet, ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam conſtitiſſet: tantum ego & mihi confido, & ſic perculſas illius copias, Ventidiique (7) Mulionis caſtra deſpicio. Sed non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt vulneris, quod prius nocere poteſt, quam ſciri, curarique poſſit. Sed certe (8) niſi uno loco me tenerem, magnum periculum ipſe Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quæ bene de republica ſentit. Magnam etiam perditi hoſtes acceſſionem ſibi feciſſent, ſi quas copias a Lepido abſtraxiſſent. Quæ ſi adventus meus repreſſerit, agam gratias fortunæ, conſtantiæque meæ quæ me ad hanc experientiam excitavit. Itaque a. d. XII. Kal. Jun. ab Iſara caſtra movi: pontem tamen, quem in Iſara feceram, caſtellis duobus ad capita poſitis, reliqui, præſidiaque ibi firma poſui, ut venienti Bruto exercituique ejus ſine mora tranſitus eſſet paratus. Ipſe, ut ſpero, diebus octo, quibus has literas dabam, cum Lepidi copiis me conjungam. Vale.

(7) *Mulionis*) Quia victum comparandis mulis, ferroque in caſtra convehendo, adoleſcens ſibi comparaverat. Vide Plinium lib. VII. cap. 43. *Manut.*

(8) *Niſi uno loco me tenerem*) Niſi conſiſterem uno eodemque in loco, in quo exercitum Lepidus haberet. Vel pro, *Niſi*, legendum *Si*: ut hoc dicat: *Si manerem* in eodem loco, nec ad Lepidum prope accederem, *Manut.* Idem tamen in ſuis poſterioribus editionibus habet: *Niſi uno loco metaremur*. Quod J. F. Gronovio placet. Sed vide infra, ep. 23.

CICERO PLANCO.

XIX. QUANQUAM gratiarum actionem a te non deſiderabam, cum te re ipſa atque animo ſcirem eſſe gratiſſimum: tamen (fatendum eſt enim) fuit ea mihi perjucunda. Sic enim vidi, quaſi ea quæ oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper equidem; ſed nunquam illuſtrius. Literæ tuæ mirabiliter gratæ ſunt ſenatui, cum rebus ipſis, quæ erant graviſſimæ & maximæ, *fortiſſimi animi*, ſummique conſilii: tum etiam gravitate ſententiarum, atque verborum. Sed, mi Plance, incumbe, ut belli extrema perficias. In hoc erit ſumma & gratia, & gloria. Cupio omnia reipublicæ cauſa: ſed, mehercules, in ea conſervanda jam defatigatus, non multo plus patriæ faveo, quam tuæ gloriæ: cujus maximam facultatem tibi immortales, ut ſpero, dedere, quam complectere, obſecro. Qui enim Antonium oppreſſerit, is hoc bellum teterrimum periculoſiſſimumque confecerit. Vale.

ARG. Gratiarum actionem ſibi gratam fuiſſe, & literis ejus ſenatum delectatum, ſignificat, & ut reliquias belli conficiat, hortatur. *Anno U. C.* 710.

Digitized by Google

CICERO PLANCO

XX. ITA erant omnia, quæ iſtinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te ſcriberem, non occurreret. Modo enim quæ vellemus de Lepido, modo contra nuntiabantur. De te tamen fama conſtans, nec decipi poſſe, nec vinci: quorum alterius fortuna partem habet quandam: alterum, proprium eſt prudentiæ tuæ. Sed accepi literas a collega tuo, datas Idibus Maiis in quibus erat, te ad ſe ſcripſiſſe, a Lepido non recipi Antonium. Quod erit certius, ſi tu ad nos idem ſcripſeris. Sed minus audes fortaſſe (1) propter inanem lætitiam literarum ſuperiorum. Verum, ut (2) errare id, Plance, voluiſti, (quis enim id effugerit?) ſic decipi te non potuiſſe, quis non videt? Nunc vero etiam jam erroris cauſa ſublata eſt. Culpa enim illa, (3) *Bis ad eundem*, vulgari reprehenſa proverbio eſt. Sin, ut ſcripſiſti ad collegam, (4) ita ſe res habet, omni cura liberati ſumus: nec tamen erimus, priuſquam ita eſſe tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te ſæpius ſcripſi, hæc ſententia eſt: Qui reliquias hujus belli oppreſſerit, eum totius belli confectorem fore: quem te & opto eſſe, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla eſſe majora potuerunt, tibi tam grata eſſe, quam ego putavi fore, minime miror, vehementerque lætor. Quæ quidem tu, ſi recte iſtic erit, majora & graviora cognoſces. IV. Kal. Jan.

PLAN-

ARG. Petit, ut de Lepidi fide ſignificet, utrum remp. ſequatur; an Antonium: hortaturque, ut reliquias belli opprimat. *Anno U. C.* 710.

(1) *Propter inanem lætitiam literarum ſuperiorum*) Inanis Planci lætitia fuit, quam ſignificavit epiſt. 15. cum dixit: *Sedulitas mea reip. tulit fructum.* Quod tamen re ipſa comprobatum poſtea non eſt, Lepido neutram in partem inclinante. Propterea non audes, ait Cicero, id credere de Lepido, quod quia credidiſti antea, erraſſe te ſentis. *Man.*

(2) *Errare*) Quia turpius eſt decipi, quam errare; cum erremus, ut humani; decipiamur, ut incauti; propterea Plancum excuſat, & quaſi conſolatur; quod erraverit quidem, quia crediderit ſe eſſe bono Lepido uſurum; deceptus tamen non ſit, quia prudentia valeret. Præterea verbum *Voluiſti*, Plancum liberat ab imprudentiæ culpa. Ipſe, inquit, errare voluiſti, cum ea ſperaſti de Lepido, quæ vera eſſe cupiebas: non te quiſquam in errorem induxit: decipi enim non potes. Quod ſi cui, *Errare id*, pro Errare in eo, videatur durius: non eſſe diſſimile ſciat, *Peccare multa*; pro in multis, & hujus generis alia. *Idem.* Alii, *ut errare, mi Plance* &c.

(3) *Bis ad eundem*) Proverbium, quo reprehendi ſolet is, qui bis ad eundem lapidem offendit. Senarius Græcus de altera ad eundem lapidem offenſione a Zenodoto inter adagia refertur, Δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν αἰσχρὸν προσκρούειν λίθον. Simile illud Publii Mimi apud Gellium & Macrobium: *Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.* Et illud Horatii in epiſtola ad Piſones: *Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem.* Idem.

(4) *Ita ſe res habet*) A Lepido non recipi Antonium. *Corrad.*

Digitized by Google

PLANCUS CICERONI.

XXI. PUDERET me inconſtantiæ mearum literarum, ſi non hæc ex aliena levitate penderent. Omnia feci, quare Lepido conjuncto ad rempublicam defendendam, minore ſollicitudine veſtra, perditis reſiſterem. Omnia ei petenti cepi, & ultro pollicitus ſum, ſcripſique tibi biduo ante, confidere me, bono Lepido eſſe uſurum, communique conſilio bellum adminiſtraturum. Credidi chirographis ejus, affirmationi præſentis Laterenſis, qui tum apud me erat; reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem, orabat. Non licuit diutius bene de eo ſperare. Illud certe cavi, & cavebo, ne mea credulitate reipublicæ ſumma fallatur. Cum, in Iſara flumine uno die ponte effecto, exercitum traduxiſſem, pro magniudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per literas ipſe, ut maturarem venire: præſto mihi fuit ſtator ejus cum literis, quibus ne venirem denuntiabat; ſe poſſe per ſe conficere negotium; interea ad Iſaram expectarem. Indicabo temerarium meum conſilium tibi; nihilominus ire decreram, exiſtimans eum ſocium gloriæ vitare. Putabam poſſe me nec de laude (1) jejuni hominis delibare quidquam, & ſubeſſe tamen propinquis locis, ut, ſi durius aliquid eſſet, ſuccurrere celeriter poſſem. Ego non malus homo hoc ſuſpicabar. At Laterenſis, vir ſanctiſſimus, ſuo chirographo mittit mihi literas, in eiſque deſperans de ſe, de exercitu, de Lepidi fide, querenſqne ſe deſtitutum: in quibus aperte denuntiat, videam ne fallar; ſuam (2) fidem ſolutam eſſe; reipublicæ ne deſim. Exemplar ejus chirographi Titio miſi. Ipſa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea quibus fidem non habendam putavi, Lævo Ciſpio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Acceſſit eo, ut milites ejus, cum Lepidus concionaretur, improbi per ſe, corrupti etiam per eos qui præſunt (3) Canidios, Rufrenoſque, & cæteros, quos, cum opus erit, ſcietis, conclamarint viri boni, pacem ſe velle, neque eſſe cum ullis pugnaturos, duobus jam conſulibus (4) ſingularibus occiſis, tot civibus pro pa-

---

ARG. Perfidiam Lepidi, conjunctionemque cum Antonio nuntiat: ſubſidium copiarum mitti poſtulat: ſuam dignitatem commendat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Jejuni hominis*) Non eſt laudem appetentis, ſed maligni, qui quicquid in alium laudis & gloriæ confertur, ſibi decedere exiſtimat, Sic ſupra lib. II. epiſt. 17. *Illud vero puſilli animi & ipſa malevolentia jejuni atque inanis: quod Ariobarzanem, quia ſenatus per me regem appellavit, mihique commendavit, iſte in literis non regem, ſed regis Ariobarzanis filium appellat*. Sic alibi dicit *animum nimis anguſtum & jejunum*.

(2) *Suam fidem ſolutam eſſe*) Se jam promiſſis non teneri. Obſtrinxerat enim ſuam fidem Laterenſis, promiſeratque omnia de Lepido: mox, ubi recipi Antonium a Lepido vidit, ſcripſit Planco, ſe deſtitutum a Lepido, nec jam ea, quæ antea, polliceri. Contrario ſenſu Terentius in Andr. dixit: *Solviſti fidem:* pro, fregiſti. *Manut.*

(3) *Canidios, Rufrenoſque*) Legatos, vel tribunos militum, aut præfectos, & centuriones. *Idem.*

(4) *Singularibus*) Hittorpianus non agnoſcit, & vereor ne ex *conſulibus* ſit corruptum.

Digitized by Google

patria amiſſis, hoſtibus denique (5) omnibus judicatis, boniſque publicatis. Neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut ſanarat. Huc me venire, & duobus exercitibus conjunctis objicere exercitum fideliſſimum, auxilia maxima, principes Galliæ, provinciam cunctam, ſummæ dementiæ & temeritatis eſſe vidi: mihique, ſi ita oppreſſus eſſem, remque publicam mecum prodidiſſem, mortuo non modo honorem, ſed miſericordiam quoque (6) defuturum. Itaque rediturus ſum, nec tanta munera perditis hominibus dari poſſe ſinam. Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiam ſi ille exercitus deſcierit, omniaque integram ſervem, dabo operam, quoad exercitus huc ſummittatis, (7) parique felicitate rempublicam hic vindicetis. Nec depugnare, ſi occaſio tulerit; nec obſideri, ſi neceſſe fuerit; nec mori, ſi caſus inciderit, pro vobis, paratior fuit quiſquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitum huc trajiciendum quam primum cures; & matures prius, quam hoſtes magis corroborentur, & noſtri perturbentur. In quo ſi celeritas erit adhibita, Reſpublica in poſſeſſione victoriæ, deletis ſceleratis, permanebit. Fac valeas, meque diligas. Fratrem meum tibi, fortiſſimum civem & ad omnia paratiſſimum, excuſem literis; qui ex labore in febriculam incidit aſſiduam & ſatis moleſtam. Cum primum poterit iſtuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reipublicæ deſit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. Concupiſcere me nihil oportet. Habeo te & amantiſſimum mei, &, quod optavi, ſummæ auctoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis eſſe. Tantum te rogo in Hirtii locum me ſubdas, & ad tuum amorem, & ad meam obſervantiam.

uum. Nec enim video quem hic locum commode poſſit habere, & cur milites illos conſules appellarint ſingulares. Lambinus mallet *ſingularibus viris*. Sed præſtat *ſingularibus* recidere. *Grav.*

(5) *Omnibus*) Antonium ſecutis. *Man.*

(6) *Defuturum*) Vide Gell. I. cap. 7. & Sanctii Minerv. lib. III. cap. 11. *Grav.*

(7) *Parique felicitate*) Ut ad Mutinam.

CICERO PLANCO.

XXII. IN te & in collega omnis ſpes eſt, diis approbantibus. Concordia veſtra, quæ ſenatui declarata literis veſtris eſt, mirifice & ſenatus & cuncta civitas delectata eſt. Quod ad me ſcripſeras de re agraria: ſi conſultus ſenatus eſſet, ut quiſque honorificentiſſimam de te ſententiam dixiſſet, eam ſecutus eſſem: qui certe ego fuiſſem. Sed, propter tarditatem ſententiarum, moramque rerum, cum ea, quæ conſulebantur, ad exitum non pervenirent; commodiſſimum mihi Plancoque fratri viſum eſt, (1) uti eo, quod ne noſtro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento,

* ARG. Reſpondet Planco, qui agris dividendis præfici cupiebat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Uti eo*) Vel deeſt, vel certe ſubauditur, S. C. ut infra patet. *Manut.*

to, arbitror te ex Planci literis cognoviſſe. Sed ſive in ſenatus-conſulto, ſive in cæteris rebus deſideras aliquid, ſic tibi perſuade, tantam eſſe apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus ampliſſimæ dignitatis excogitari poſſit, quod tibi non paratum ſit. Literas tuas vehementer expecto, & quidem tales, quales maxime opto. Vale.

PLANCUS CICERONI.

XXIII. NUNQUAM mehercules, mi Cicero, me pœnitebit maxima pericula pro patria ſubire, dum, ſi quid acciderit mihi, a reprehenſione temeritatis abſim. Confiterer imprudentia me lapſum, ſi unquam Lepido ex animo credidiſſem. Credulitas enim error eſt magis, quam culpa, & quidem in optimi cujuſque mentem facillime irrepit. Sed ego non hoc vitio pene ſum deceptus: Lepidum enim pulchre noram. Quid ergo eſt? Pudor me, qui in bello maxime eſt periculoſus, hunc caſum coegit ſubire. Nam (1) ſi uno loco eſſem, verebar ne cui obtrectatorum viderer & nimium pertinaciter Lepido offenſus, & (2) mea patientia etiam alere bellum. Itaque copias prope in conſpectum Lepidi Antoniique adduxi, quadragintaque millium paſſuum ſpatio relicto (3) conſedi, eo conſilio, ut vel celeriter accedere, vel ſalutariter recipere me poſſem. Adjunxi hæc, in loco eligendo, flumen oppoſitum ut haberem, (4) in quo mora tranſitus eſſet: (5) Vocontii (6) ſub manu ut eſſent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, deſperato adventu meo, quem non mediocriter captabat, ſe cum Antonio conjunxit a. d. IV. Kal. Junias: eodemque die ad me caſtra moverunt. Viginti millia paſſuum cum abeſſent, res mihi nuntiata eſt. Dedi operam deum benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic diſceſſus nihil fugæ ſimile haberet: non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum omitteretur, aut ab illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie Non. Jun. omnes copias Iſaram trajeci, ponteſque, quos feceram, interrupi, ut ſpatium ad colligendum ſe homines haberent, & ego me interea cum collega conjungerem, quem triduo, cum has dabam literas, expectabam. Laterenſis noſtri & fidem, & animum ſingularem in rempublicam ſemper fatebor. Sed certe nimia ejus indulgentia in Lepidum ad hæc pericula perſpicienda fecit eum minus ſagacem. Qui quidem cum in fraudem ſe deductum videret, manus, quas juſtius in Lepidi perniciem armaſſet, ſibi afferre cona-

ARG. Excuſat ſe, quod Lepido crediderit: accepto de conjunctione Lepidi & Antonii nuntio, ſuas copias retraxiſſe ſignificat: auxilium poſtulat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Si uno loco eſſem*) Manut. & Lamb. *niſi uno loco eſſemus*.

(2) *Mea patientia*) *Mea pertinacia*, aliis magis placet. *Corradus*.

(3) *Conſedi*) Hoc eſt, caſtra metatus ſum.

(4) *In quo mora tranſitus eſſet*) Quod tranſitum retardaret. *Quarterius*.

(5) *Vocontii*) Plin. lib. III. cap. 4.

(6) *Sub manu*) Propinqui. Græcum loquendi genus. *Manut.*

Digitized by Google

conatus eſt. In quo caſu tamen interpellatus, & adhuc vivit, & dicitur (7) victurus. Sed tamen de hoc mihi parum certum eſt. Magno cum dolore parricidarum (8) elapſus ſum his. Veniebant enim eodem furore in me, quo in patriam, incitati. Iracundias autem harum rerum recentes habebant: quod Lepidum caſtigare non deſtiteram, ut extingueret bellum: quod (9) colloquia facta improbabam: quod legatos (10) fide Lepidi miſſos ad me in conſpectum venire vetaveram: quod C. Catium Veſtinum, tribunum militum, miſſum ab Antonio ad me cum literis, exceperam. In quo hanc capio voluptatem, quod certe, quo magis me petiverunt, tanto majorem his fruſtratio dolorem attulit. Tu, mi Cicero, quod adhuc feciſti, idem præſta, ut vigilanter nervoſeque nos, qui ſtamus in acie, ſubornes. Veniat (11) Cæſar cum copiis, quas habet firmiſſimas: aut ſi ipſum aliqua res impedit, exercitus mittatur: (12) cujus ipſius magnum agitur periculum. Quidquid aliquando futurum fuit in caſtris perditorum contra patriam, hoc omne jam convenit. Pro urbis vero ſalute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? quod ſi vos iſtic non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde reipublicæ ſatisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies, mehercules, habeo cariorem: ſollicitudineſque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex judicio tuo perdam. Opto, ut mihi liceat jam, præſenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere jucundiora. Octavo Idus Jun. (13) Cularone, ex finibus Allobrogum.

(7) *Victurus*) Non vixit: ut Vellejus libro II. Dio lib. XLVI. ſcriptum reliquere. *Idem*.

(8) *Elapſus ſum his*) Dictio *his*, cum oleret mendum, ſcripſi ad amiciſſimum meum, ut is mihi, de ea quid ſentiret, exponeret. Reſcripſit, corruptam ſe jam pridem judicaſſe: nuper autem rariſſimæ virtutis, & ſummæ nobilitatis hominem, Benedictum Accoltum, Ravennæ Cardinalem, quem ego honoris amplitudiniſque cauſa nomino, cum has Ciceronis epiſtolas ſucciſivis temporibus legendo percurreret, eam emendaſſe, nempe ſic, *Elapſus ſum bis*: ut ſe dicat Plancus periculum bis effugiſſe: ſemel, cum ad Lepidum non acceſſit, neque ſe unquam cum eo voluit conjungere: quod ſi feciſſet, ipſe cum univerſo exercitu in Antonii poteſtatem, Lepido prodente, deveniſſet: iterum, cum audito Lepidi Antoniique adventu, celeriter ſe recepit. *Manut.*

(9) *Colloquia facta*) A Lepido cum Antonio, vel cum iis, quos ad eum Antonius miſerat. *Idem*.

(10) *Fide Lepidi*) Promiſerat Lepidus, Antonii legatos, ab eo ad Plancum miſſos, incolumes eſſe reverſuros. Ii qui fuerint, non conſtat. Nam C. Catium, infra ſtatim nominatum, non ad Plancum, ſed ad Lepidum eſſe miſſum ſuſpicor: & hic exceptus eſt, illi in conſpectum venire vetiti. *Idem*.

(11) *Cæſar*) C. Octavius Cæſar. *Corr.*

(12) *Cujus ipſius magnum periculum agitur*) Erat enim ei Antonius inimicus. Epiſt. 23. lib. XII. *Manutius*.

(13) *Cularone*) *Cularo* nominatur in Tabula Itineraria Peutingeri, & in Notitia Imperii, quæ Tribunum cohortis primæ Flaviæ *Cularone* in Sabaudia ſtationem habuiſſe docet. Unde muri *Cularonenſes* hodieque leguntur in antiqua inſcriptione portæ civitatis. Poſtea ab Imperatore Gratiano dicta *Gratianopolis*. In epiſtola L. Plan. ad Ciceronem, quæ eſt 23. lib. X. ad Fam. legendum jam olim cenſuimus in ultimis verbis. *Cularone* in finibus Allobrogum, non *Civarone* ut vulgo edi ſolet. *Fines Allobrogum* facit Gratianopolim, quia ad Iſaram poſita eſt, qui Allobroges claudit, ſeparatque a Vocontiis. Sirmondus, *in Sidon. Apollin.* III. 14.

Digitized by Google

PLANCUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

XXIV. FACERE non poſſum, quin in ſingulas res meritaque tua tibi gratias agam. Sed mehercules facio cum pudore. Neque enim tanta neceſſitudo, quantam tu mihi tecum eſſe voluiſti, deſiderare videtur gratiarum actionem. Neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis: & malo præſens obſervantia, indulgentia, aſſiduitate, memorem me tibi probare. Quod ſi mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates, in tui obſervantia, (1) indulgentia, aſſiduitate vincam. Amor enim tuus, ac judicium de me, utrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie ſit allaturus, non facile dixerim. (2) De militum commodis fuit tibi curæ: quos ego non potentiæ meæ cauſa (nihil enim me non ſalutariter cogitare ſcio) ornari volui a ſenatu: ſed primum, quod ita meritos judicabam: deinde, quod ad omnes caſus conjunctiores reipublicæ eſſe volebam: (3) noviſſime, ut ab omni omnium ſollicitatione averſos eos, tales vobis præſtare poſſem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic *omnia* (4) *integra* ſuſtinuimus. Quod conſilium noſtrum, etſi, quanta ſit *aviditas* hominum, non ſine cauſa, talis victoriæ, ſcio, tamen vobis probari ſpero. Non enim, ſi quid in his exercitibus ſit offenſum, magna ſubſidia reſpublica habet expedita, quibus ſubito (5) impetu ac latrocinio parricidarum reſiſtat. Copias vero noſtras notas tibi eſſe arbitror. In caſtris meis legiones ſunt veteranæ tres, tironum vel luculentiſſima ex omnibus una: in caſtris Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. Ita univerſus exercitus numero ampliſſimus eſt, (6) firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi ſit committendum, nimium ſæpe expertum habemus. Ad hoc robur noſtrorum exercituum, ſive (7) Africanus exercitus, qui eſt veteranus, ſive Cæſaris acceſſiſſet, æquo animo ſummam rempublicam

(8) in

ARG. Se memorem beneficiorum pollicetur: ſuas copias narrat: ſubſidium Cæſariani aut Africani exercitus poſcit: Octavianum, ut parum reipub. amantem, carpit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Indulgentia*) Id eſt, obſequio. *Cell.* Mallem, *diligentia*. Lambin.

(2) *De militum commodis*) *Commoda* proprie dicuntur in re militari dona & præmia, quæ militibus præter ſtipendium tribuuntur. *Gravius*.

(3) *Noviſſime*) Tiro ſcripſit in Pandectis, non recte dici *Noviſſime*: adjicitque, quod ſua cœperit ætate id adverbium, ubi Flavius Caper de Latinitate, *Miror*, inquit, *id dixiſſe Tironem: cum Valerius Antias libro ſecundo, Mater, cum* noviſſime *ægrotaſſet, inquit, voviſſe fertur*. Idem 22. *Quod* noviſſime *nobiſcum fœdus feciſſent*. Hæc Cariſius. *Manutius*.

(4) *Integra ſuſtinuimus*) Non, nihil damni paſſi ſumus, ſed rempub. in diſcrimen non adduximus, prælium vitavimus. Confirmant hanc ſententiam ea, quæ ſequuntur. Epiſt. 21. alio ſenſu dixit, *Omnia, ut integra ſervem*. Idem.

(5) *Impetu*) Pro, impetui: ut Virgilius Georg. IV. *Concubitu indulgent*. Idem.

(6) *Firmitate exiguus*) Tirones enim multis partibus plures, quam veterani. *Manut.*

(7) *Africanus exercitus*) Cui T. Sextius & Q. Cornificius præerant. *Corradus*.

Digitized by Google

(8) in diſcrimen deduceremus. Aliquanto autem (9) propius eſſe, quod ad Cæſarem attinet, videbamus. Nihil deſtiti eum literis hortari, neque ille intermiſit affirmare, ſe ſine mora venire: cum interim averſum illum ab hac cogitatione (10) ad alia conſilia video ſe contuliſſe. Ego tamen ad eum Furnium noſtrum cum mandatis literiſque miſi, ſi quid forte proficere poſſet. Scis tu, mi Cicero, quod ad Cæſaris amorem attinet, ſocietatem mihi eſſe tecum: vel quod in familiaritate Cæſaris, vivo illo, jam tueri eum & diligere fuit mihi neceſſe: vel quod ipſe, quoad ego noſſe potui, moderatiſſimi atque humaniſſimi fuit ſenſus: vel quod ex tam inſigni amicitia mea, atque Cæſaris, hunc filii loco, & illius & (11) veſtro judicio ſubſtitutum, non proinde habere turpe mihi videtur. Sed quidquid tibi ſcribo, dolenter mehercule magis, quam inimice, facio. Quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus una eſt, quod exercitus habent non contemnendos, quod ſperant, quod audent, id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. Neque ego ſuperiora repetam. Sed ex eo tempore, quo ipſe mihi profeſſus eſt ſe venire, ſi venire voluiſſet, aut oppreſſum jam bellum eſset, aut in (12) adverſiſſimam illi Hiſpaniam cum detrimento eorum maximo detruſum. Quæ mens eum, aut quorum conſilia a tanta gloria, ſibi vero etiam neceſsaria ac ſalutari, avocarint, & ad cogitationem conſulatus (13) bimeſtris, ſummo cum terrore hominum, & inſulſa cum efflagitatione tranſtulerint, exputare non poſſum. Multum in hac re mihi videntur neceſsarii ejus, & reipublicæ, & ipſius cauſa proficere poſſe; plurimum, ut puto, tu quoque, cujus ille tanta merita habet, quanta nemo, præter me. Nunquam enim obliviſcar, maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus, (14) ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. Quod ſi, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipſum juvero. Nos interea duriore conditione bellum ſuſtinemus, quod neque (15) expeditiſſimam dimicationem putamus, neque tamen refugiendo commiſsuri ſumus, ut majus detrimentum reſpublica accipere poſſit. Quod ſi aut Cæſar ſe reſpexerit, aut Africanæ legiones celeriter venerint,

(8) *In diſcrimen*) In diſcrimen Martis, ſive prælium rem deducerem, nec dubitarem pugnare. *Cellarius.*

(9) *Propius*) Propior erat Cæſaris Octaviani exercitus, quam Africanus. *Idem.*

(10) *Ad alia conſilia*) Triumphi & Conſulatus petitionem. *Corradus.*

(11) *Veſtro judicio*) Teſtimonio adoptionis publicæ a Prætoribus ex more deſcripto, & illo *Cæſaris* nomine, & tot honoribus ornato. *Idem.*

(12) *Adverſiſſimam*) Propter Aſinium Pollionem, qui ibi habet exercitum. *Idem.*

(13) *Bimeſtris*) Aut, *Quinquemeſtris*, legendum; cum quinque menſes, non duo, ſupereſſent ad exitum anni, ut dies huic epiſtolæ adſcripta declarat: aut *Bimeſtris*, dixit, pro, Exigui temporis. *Manutius.*

(14) *Ut exigeret cum eo*) Fruſtra Lambinus *ut ageret cum eo*. Atqui hoc ipſum eſt *exigeret eum eo*. Senec. epiſt. 28. *Sic itaque me audi, tanquam mecum loquar; in ſecretum te meum admitto, & te adhibito mecum exigo*. Plin. lib. V. epiſt. 12. *Ex illis enim vel præcipue ſentio, quantopere me diligas, cum ſic exegeris mecum, ut ſolitus cum tuo filio*. Liv. XXII. c. 49. *Hæc exigentes primo turba fugientium civium, deinde hoſtes oppreſſere*. J. F. Gronovius.

(15) *Expeditiſſimum*) A verbo *Expedit*. Manut.

Digitized by Google

ſecuros vos ab hac parte reddemus. Tu, ut inſtituiſti, me diligas rogo, proprieque tuum eſse, tibi perſuadeas. v. Kal. Sext. ex caſtris.

CICERO (1) FURNIO S. D.

XXV. SI intereſt, id quod homines arbitrantur, reipublicæ te, ut inſtituiſti atque feciſti, navare operam, rebuſque maximis, quæ ad extinguendas reliquias belli pertinent, intereſse; nihil videris melius, neque laudabilius, neque honeſtius facere poſse: iſtamque operam tuam, navitatem, animum in rempublicam celeritati præturæ anteponendum cenſeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem conſecutus ſis: mihi crede, proximam Planco, idque ipſius Planci teſtimonio, præterea fama, (2) ſcientiaque omnium. Quamobrem ſi quid operis tibi etiam nunc reſtat, id maximo opere cenſeo perſequendum. Quid enim honeſtius? aut quid honeſto anteponendum? Sin autem ſatisfactum reipublicæ putas, celeriter ad (3) comitia, quando mature futura ſunt, veniendum cenſeo: dummodo ne hæc ambitioſa feſtinatio aliquid imminuat ejus gloriæ, quam (4) conſecuti ſumus. Multi clariſſimi viri, cum reipublicæ (5) darent operam, annum petitionis ſuæ non obierunt. Quod eo facilius nobis eſt, quod non eſt annus hic tibi deſtinatus: ut, ſi ædilis fuiſses, poſt biennium tuus annus eſset. Nunc (6) nihil prætermittere videbere uſitati, & quaſi legitimi temporis ad petendum. Video autem, Planco conſule, etſi etiam ſine eo rationes expeditas haberes, tamen ſplendidiorem petitionem tuam fore, ſi modo iſta ex ſententia confecta eſsent. Omnino plura me ſcribere, cum tuum tantum conſilium judiciumque ſit, arbitrabar non ita neceſse: ſed tamen ſententiam meam tibi ignotam eſse nolebam. Cujus eſt hæc ſumma, ut omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione: majoremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate præturæ. Hæc eadem locutus ſum domi meæ, adhibito Q. fratre meo, & Cæcina, & Calviſio, ſtudioſiſſimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, intereſset. Omnibus probari videbatur oratio mea. Sed tu optime judicabis. Vale.

M. CI-

ARG. Modeſte reprehendit in Furnio præproperam adipiſcendæ præturæ feſtinationem. *Anno* U. C. 710.

(1) *Furnio*) Planci legato. Ad petendam præturam contendere cupiebat, cum nondum ipſius annus eſſet. *Manutius*.

(2) *Scientiaque omnium*) *Sententiaque omnium*, placeret. *Idem*.

(3) *Comitia*) Prætorum. Nam conſulum ſequentis anni neceſſaria non erant: cum Plancus & Brutus jam antea deſignati eſſent a Cæſare Parthicum bellum cogitante. *Idem*.

(4) *Conſecuti ſumus*) Quam conſecutus es. Conjunxit utriuſque laudem, ut oſtendat amorem ſuum: amicorum enim omnia communia. *Manut.*

(5) *Darent operam*) Foris. *Non obierunt*. Non venerunt ad petendum. *Idem*.

(6) *Nihil*) Si manebis in provincia, & ad Comitia prætoria non venies. *Idem*.

Digitized by Google

M. CICERO FURNIO S. D.

XXVI. LECTIS tuis literis, quibus declarabas, aut omittendos Narbonenſes, aut cum periculo dimicandum; (1) illud magis timui: quod vitatum non moleſte fero. Quod de Planci & Bruti concordia ſcribis, in eo vel maximam ſpem pono victoriæ. De Gallorum ſtudio nos aliquando noſcemus, ut ſcribis, cujus id opera maxime excitatum ſit. Sed jam (mihi crede) (2) cognovimus. Itaque jucundiſſimis tuis literis ſtomachatus ſum in extremo. Scribis enim, ſi (3) in Sextilem comitia, cito te: ſin jam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus ſis. O mi Furni, quam tu cauſam tuam non noſti, qui alienas (4) tam facile diſcas! Tu nunc candidatum te putas, & id cogitas, ut aut ad comitia curras: aut, ſi jam confecta, domi tuæ ſis: ſcilicet ne cum maximo periculo, ut ſcribis, ſtultiſſimus ſis. Non arbitror te ita ſentire. Omnes enim tuos ad laudem impetus novi. Quod ſi, ut ſcribis, ita ſentis; non magis te, quam de te judicium reprehendo meum. Te adipiſcendi magiſtratus leviſſimi & divulgatiſſimi, ſi ita adipiſcare, ut plerique, præpropera feſtinatio abducet a tantis laudibus, quibus te omnes in cælum jure & vere ferunt? Scilicet id agitur, utrum hac petitione, an proxima prætor fias; non, ut ita de republica mereare, omni honore ut digniſſimus judicere. Utrum neſcis, quam alte aſcenderis? an pro nihilo id putas? Si neſcis, tibi ignoſco; nos in culpa ſumus. Sin intelligis; ulla tibi eſt prætura, vel (5) officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes ſequuntur, dulcior? Hac de re & ego, & Calviſius, homo magni judicii, tuique amantiſſimus, te accuſamus quotidie. Comitia tamen, quando ex his pendes, quantum facere poſſumus, quod multis de cauſis reipublicæ arbitramur conducere, in Januarium menſem protrudimus. Vince igitur, & vale.

C I-

ARG. Scripſerat Furnius, ſe ad comitia prætoria venturum. Diſſuadet Cicero, comitiaque dilata ſignificat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Illud magis timui*) Ut omitteretis Narbonenſes, quod non feciſſe vos lætor. *J. F. Gronov.* Corradus & Quatterius de dimicatione interpretantur.

(2) *Cognovimus*) Tua videlicet opera excitatum: id enim Furnius modeſte ſignificaverat. *Manutius*.

(3) *In Sextilem*) Indicta ſint. *Cito te*: Venturum Romam. *Idem*.

(4) *Tam facile diſcas*) *Docere cauſam* dicitur, qui pro ſe acturum patronum inſtruit: *diſcere*, qui defenſurus eſt. Cicer. II. de Orat. *Nihil eſt negotii hujuſmodi cauſam cognoſcere. Recte igitur de cauſa diſcenda nihil præcipitur*. Et rurſum. *Niſi forte exiſtimatis a Manio Curio cauſam didiciſſe L. Craſſum*, J. F. Gronov.

(5) *Officio*) Honeſtati, quam non niſi emendatiſſimi propoſitam habent. *Idem*.

Digitized by Google

CICERO LEPIDO S.

XXVII. QUOD mihi, pro ſumma erga te benevolentia, magnæ curæ eſt, ut quam ampliſſima dignitate ſis, moleſte tuli, te ſenatui gratias non egiſſe, cum eſſes ab eo ordine (1) ornatus ſummis honoribus. Pacis inter cives conciliandæ te cupidum eſſe lætor. Eam ſi a ſervitute ſejungis, conſules & reipublicæ, & dignitati tuæ. Sin iſta pax perditum hominem (2) in poſſeſſionem impotentiſſimi dominatus reſtitutura eſt, hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, ut mortem ſervituti anteponant. Itaque ſapientius, meo quidem judicio, facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones, quæ neque ſenatui, nec populo, neque cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliis, aut certior fies literis. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu ſit, videbis.

ARG. Lepidum leviter objurgat, quod ſummis honoribus ornatus ab ſenatu, gratias non egerit: & ne pacem cum Antonio conciliare nitatur, admonet. *Anno* U. C. 710.

(1) *Ornatus ſummis honoribus*) Supplicatione ei decreta, ut Phil. III. legimus, poſt etiam triumpho, ut Phil. XIII. & ſtatua equeſtri inaurata: de qua, Phil. V. *Man.*

(2) *In poſſeſſionem*) Unde prælio Mutinenſi dejectus erat Antonius. *Idem.*

CICERO (1) TREBONIO S.

XXVIII. QUAM vellem (2) ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitaſſes! (3) reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum his tantum negotii eſt, ut veſtrum illud divinum in rempublicam beneficium nonnullam habeat querelam. Quod vero a te, viro optimo, (4) ſeductus eſt, tuoque beneficio adhuc vivit hæc peſtis: interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor. Mihi enim negotii plus reliquiſti uni, quam, præter me, omnibus. Ut enim primum poſt Antonii (5) fœdiſſimum diſceſſum ſenatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti priſtinum, quem tu cum cive acerrimo, patre tuo, in ore & amo-

ARG. Dolet ſe non fuiſſe participem conjurationis in Cæſarem, ut Antonium una oppreſſiſſent, qui nunc tantas turbas cieat: deinde ſuum libertatis recuperandæ ſtudium declarat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Trebonio*) Viro conſulari, Aſiam regenti, poſt obitum Cæſaris Ep. 16. l. XII. & Plutarchus in Bruto. Unus fuit ex iis, qui de Cæſare necando conjuraverant. Occidit eum poſtea Dolabella. Epiſt. 12. lib. XII. Dio lib. XLVII. *Manut.*

(2) *Ad illas pulcherrimas epulas.*) Ad facinus illud egregium, cum Cæſarem idibus Mart. occidiſtis. *Idem.*

(3) *Reliquiarum nihil haberemus*) Non modo Cæſar, ſed Antonius quoque interfectus eſſet. Simile principium epiſt. 4. lib. VI. *Vellem idibus Mart. me ad cœnam invitaſſes: reliquiarum nihil fuiſſet. Nunc me reliquiæ veſtræ exercent.* Idem.

(4) *Seductus eſt*) Philip. XIII. O *Spartace, ſceleratum Trebonium auſus es ſcribere? quo ſcelere, niſi quod te idibus Mart. a debita tibi peſte ſeduxit?* Idem ex Dionis lib. XLIV. cognovimus. *Idem.*

(5) *Fœdiſſimum diſceſſum*) Ex urbe in Galliam Ciſalpinam. *Corrad.* Vide Philipp. III. cap. 9. extremo.

Digitized by Google

amore ſemper habuiſti. Nam, cum ſenatum a. d. XIII. Kal. Januarias tribuni plebis vocaviſſent, (6) deque alia re referrent, totam rempublicam ſum complexus, egique acerrime, ſenatumque jam languentem & defeſſum ad priſtinam virtutem conſuetudinemque revocavi, magis animi, quam ingenii viribus. Hic dies, meaque contentio atque actio, ſpem primum populo Romano attulit libertatis recuperandæ. Nec vero ipſe poſtea tempus ullum intermiſi de republica non cogitandi ſolum, ſed etiam agendi. Quod niſi res urbanas actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipſe perſcriberem; quanquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognoſces ex aliis; a me pauca, & ea ſummatim. Habemus fortem ſenatum, conſulares partim timidos, partim male ſentientes. Magnum damnum factum eſt (7) in Servio. L. Cæſar optime ſentit: ſed, quod (8) avunculus eſt, non acerrimas dicit ſententias. Conſules egregii: præclarus D. Brutus: (9) puer egregius Cæſar, de quo ſpero equidem reliqua. Hoc vero certum habeto, niſi ille (10) veteranos celeriter conſcripſiſſet, (11) legioneſque duæ de exercitu Antonii ad ejus ſe auctoritatem (12) contuliſſent, atque is oppoſitus eſſet terror Antonio, nihil Antonium ſceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuiſſe. Hæc tibi etſi audita eſſe arbitrabar, volui tamen notiora eſſe. Plura ſcribam, ſi plus otii habuero. Vale.

(6) *Deque alia re*) De præſidio Coſſ. deſignatorum. Epiſt. 6. lib. XI. *Corrad.*

(7) *In Servio*) Sulpicio. Vide Phil. IX.

(8) *Avunculus*) M. Antonii. *Idem*.

(9) *Puer egregius Cæſar*) Modo adoleſcentem, modo puerum, quo magis laudet, Cæſarem appellat. Annum enim agebat XIX. ut Vellejus Tacituſque literis mandarunt. Epiſt. 7. lib. I. *Ne adoleſcentem vel puerum potius Cæſarem judices temere feciſſe*. Et Epiſt. 25. lib. XII. *Puer egregius præſidium ſibi primum & nobis, deinde ſummæ reip. comparavit*. Et epiſt. ad M. Brutum: *Cæſaris pueri mirifica indoles virtutis*. Et Phil. III. C. *Cæſar, adoleſcens, pene potius puer*, &c. Item Phil. IV. & alibi. *Manutius*. Indigniſſime tulit Octavius, ſe *puerum* appellari, & inter præcipuos prætextus bellorum civilium hic fuit, teſte Dione lib. XLVI. Hinc ſenatus decrevit, ne Octavius vocaretur *puer*, ut notavit Servius ad Virgil. Eclog. I. v. 44. Vide Caſaub. ad Sueton. Auguſt. c. 12. & Cic. Philip. XIII. cap. 11. Novendecim annorum erat Octavius cum hoc bellum ſuſciperet contra Antonium. *Grav.*

(10) *Veteranos*) Cic. Phil. V. cap. 8. & 16. Sueton. Aug. c. 10. Hæc legio *Evocatorum* fuit appellata, quod miſſi facti a militia rurſus ad eam convocarentur. Dion. lib. XLV. *Idem*.

(11) *Legioneſque duæ*) Martia & Quarta *Corrad.* Vide Vell. Paterc. II. 61. Cic. Ph. V. 11. & XI. 8.

(12) *Contuliſſent*) Relicto M. Antonio Brunduſium revertente. *Corrad.*

CICERO (1) AMPIO BALBO.

XXIX. DE meo ſtudio erga ſalutem & incolumitatem tuam, credo te cognoſſe ex literis tuorum: quibus me cumulatiſſime ſatisfeciſſe certo ſcio: nec his concedo, quanquam ſunt ſingulari in te benevolentia, ut te ſalvum malint, quam ego. Illi mihi neceſſe eſt concedant, ut

ARG. De ſtudio ſuo erga Appium exulantem ſcribit, eumque bonam ſpem habere jubet. *Anno* U. C. 710.

(1) *Ampio Balbo*) Sic Manutius, & Sigonius. Alii, *Appio Sal.* Quis tamen Appius ille fuerit, neſciunt interpretes.

Digitized by Google

ut tibi plus, quam ipſi, hoc tempore prodeſſe poſſim: quod quidem nec deſtiti facere, nec deſiſtam: & jam in maxima re feci, & fundamenta jeci ſalutis tuæ. Tu fac bono animo magnoque ſis, meque tibi nulla re defuturum eſſe confidas. Pridie Nonas Quintiles.

(1) GALBA CICERONI S.

XXX. SEPTIMO-DECIMO Kalend. Maii, quo die Panſa in caſtris Hirtii erant futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam proceſſeram millia paſſuum centum, quo maturius veniret) Antonius legiones eduxit duas, ſecundam, & quintam-triceſimam, & (2) cohortes prætorias duas, unam ſuam, alteram Silani, (3) evocatorum partem. Ita obviam venit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere ſolum arbitrabatur. Sed noctu, quo tutius venire in caſtra poſſemus, legionem Martiam, cui ego præeſſe ſolebam, & duas cohortes prætorias miſerat Hirtius nobis. Cum equites Antonii apparuiſſent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriæ potuerunt: quas ſequi cœpimus coacti, quoniam eas retinere non poteramus. Antonius ad (4) Forum Gallorum ſuas copias continebat: neque ſciri volebat, ſe legiones habere: tantum equitatum, & levem armaturam oſtendebat. Poſteaquam vidit ſe invito (5) legionem ire Panſa, ſequi ſe duas legiones juſſit tironum. Poſteaquam anguſtias paludis, & ſilvarum tranſivimus, acies eſt inſtructa a nobis duodecim cohortum. Nondum venerant legiones duæ. Repente Antonius in aciem ſuas copias de vico produxit, & ſine mora concurrit. Primo ita pugnatum eſt, ut acrius non poſſet ex utraque parte pugnari: etſi dexterius cornu, in quo ego eram cum Martiæ legionis cohortibus octo, impetu primo fugave-

rat

ARG. Galba prælium exponit ad Mutinam factum, victoriamque de Antonio relatam. *Anno* U. C. 710.

(1) *Galba*) Periti rerum Romanarum, Sulpiciæ gentis cognomen eſſe Galbam, non ignorant. Si quis teſtimonium quærit, Suetonium legat, qui nepotem hunc fuiſſe ait Ser. Galbæ illius, temporum ſuorum eloquentiſſimi, proavum autem Galbæ imperatoris: quem utrumque Sulpicium fuiſſe, tum Suetonius ipſe, tum alii teſtantur. Addit idem: Galbam hunc, ob repulſam conſulatus, infenſum Julio Cæſari, cujus legatus in Gallia fuerat, conſpiraſſe in eum cum Caſſio & Bruto. Quod Appianus lib. II. & Antonii confirmat epiſtola, ad Hirtium Octavianumque Cæſarem miſſa: cujus habes verba Phil. XIII. *cap.* 16. *Man.*

(2) *Cohortes prætorias*) Erant grandes & edecumatæ, quæ circa Imperatorem erant, inſtitutæ primo a P. Scipione. Vide Feſtum *Prætoria cohors*. Olim autem tantum unam habebat Imperator, ſed per bella civilia auctæ ſunt hæ cohortes, & unus plures habebat. Vide J. Lipſ. lib. II. de Milit. Rom. dial. 4. *Grav.*

(3) *Evocatorum*) Sunt veterani, qui expletis ſtipendiis ſponte in gratiam Conſulum aut Ducum militiam ſumebant, & precibus, literis, ac nunciis evocabantur, non in delectu ſcribebantur, ideo dicti ſunt *evocati*. Vide Lipſ. I. de Milit. Rom. Dial. VIII. *Idem*. Vide paulo ſuperius, pag. 363. col. 1. not. 10. ubi de veteranis.

(4) *Forum Gallorum*) Id ipſum caſtellum, quod nunc vocatur *Caſtel Franco*, eſſe *Forum Gallorum*, vicum olim, quem celebrem reddiderint bella civilia, oſtendit Cluverius lib. I. cap. 28. *Grav.*

(5) *Legionem ire*) Martiam. *Corrad.*

Digitized by Google

rat legionem triceſimam-quintam Antonii, ut amplius paſſus quingentos ultra aciem, quo loco ſteterat, proceſſerit. Itaque, cum equites noſtrum cornu circuire vellent, recipere me cœpi, & levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne averſos noſtros aggrederentur. Interim video me eſſe inter Antonianos, Antoniumque poſt me eſſe aliquanto. Repente equum immiſi ad eam legionem tironum, quæ veniebat ex caſtris, (6) ſcuto rejecto. Antoniani me inſequi: noſtri pila conjicere velle. Ita neſcio quo fato ſum ſervatus, quod ſum cito a noſtris cognitus. In ipſa Æmilia, ubi cohors Cæſaris prætoria erat, diu pugnatum eſt. Cornu ſiniſterius, quod erat infirmius, ubi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quod ab equitatu circuibantur, quo vel plurimum valet Antonius. Cum omnes ſe recepiſſent noſtri ordines, recipere me noviſſimus cœpi ad caſtra. Antonius, tanquam victor, caſtra putavit ſe poſse capere. Quo cum venit, complures ibi amiſit, nec egit quidquam. Audita re, Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in ſua caſtra occurrit, copiaſque ejus omnes delevit, fugavitque eodem loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta ſe in caſtra ſua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea caſtra rediit, unde Panſa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. Sic partem majorem ſuarum copiarum Antonius amiſit veteranarum. Nec id tamen ſine aliqua jactura cohortium prætorianarum noſtrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. (7) Aquilæ duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonii. Res bene geſta eſt. A. d. (8) XII. Kal. Maii, ex caſtris.

(6) *Scuto rejecto*) In humerum, ut ita pectore non munito intelligerent tirones me amicum & ſuarum partium eſſe, & ab illis nihil mali metuere. *J. F. Gronov.*

(7) *Aquilæ*) Legionum inſignia, aquilæ: ſigna, manipulorum & centuriarum. *Cellarius*. Vide Plinium, lib. III. cap. 3.

(8) XII. *Kal. Maii*) Malim, XVI. *Kal.* ut poſtridie, quam geſta res eſt, ſcripſerit Galba: quod veriſimile videtur. Nam, ſi XII. Kal. id eſt quatriduo poſt prælium ſcripſiſſet; omnino aliquid de Panſæ vulneribus, ipſoque Bononiam delato, cognoviſſet, & Ciceroni ſignificaſſet. Nam Hirtius poſtea, cum Antonii caſtra oppugnaret, occiſus eſt. *Manutius*.

(1) C. ASINIUS POLLIO CICERONI S. D.

XXXI. MINIME mirum tibi debet videri, nihil me ſcripſiſse de republica, poſteaquam itum eſt ad arma. Nam ſaltus

ARG. Excuſationem affert, quod ſtudium erga remp. ſuum nondum declaraverit: ſeque libertatis recuperandæ percupidum oſtendit. *Anno* U.C. 710.

(1) *C. Aſinius Pollio*) Cæſar, Parthicum bellum cogitans, & magiſtratus per triennium creavit, & provinciis rectores dedit, & aliis quidem alios, Hiſpaniis vero duabus duos, Lepidum citeriori, Aſinium ulteriori. Aſinius, vivo adhuc Cæſare, in provinciam ivit. Lepidus ad urbem manſit. Poſt Cæſaris necem, ubi Antonium, Lepidum, Octavianum conjunctos vidit, ad eorum partes cum duabus legionibus ſe contulit, primum

Digitized by Google

(2) Caſtulonenſis, qui ſemper tenuit noſtros tabellarios, etſi nunc frequentioribus latrociniis infeſtior factus eſt, tamen nequaquam tanta in mora eſt, quanta qui locis omnibus diſpoſiti ab utraque parte ſcrutantur tabellarios, & retinent. Itaque, niſi nave perlatæ literæ eſſent, omnino neſcirem, quid iſtic fieret. Nunc vero nactus occaſionem, poſteaquam navigari cœptum eſt, cupidiſſime, & quam creberrime potero, ſcribam ad te. Ne movear ejus (3) ſermonibus, quem tametſi nemo eſt qui videre velit, tamen nequaquam proinde ac dignus eſt, oderunt homines, periculum non eſt. Adeo eſt enim inviſus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune cum illo ſit. Natura autem mea, & ſtudia trahunt me ad pacis & libertatis cupiditatem. Itaque illud initium civilis belli ſæpe deflevi. Cum vero non liceret mihi nullius partis eſſe, (4) quia utrobique magnos inimicos habebam; ea caſtra fugi, in quibus plane tutum me ab inſidiis inimici ſciebam non futurum. Compulſus (5) eo, quo minime volebam; ne in extremis eſſem, plane pericula non dubitanter adii. Cæſarem vero, quod me in tanta fortuna, modo cognitum, vetuſtiſſimorum familiarium loco habuit, dilexi ſumma cum pietate & fide. Quæ mea ſententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quiſque maxime probarit: *quod juſſus ſum* eo tempore, id ita feci, ut appareret invito imperatum eſſe. Cujus facti injuſtiſſima invidia erudire me potuit, quam jucunda libertas, & quam miſera ſub dominatione vita eſſet. Ita, ſi id agitur, ut rurſus in poteſtate omnia unius ſint, quicunque is eſt, ei me profiteor inimicum. Nec periculum eſt ullum, quod pro libertate aut refugiam, aut deprecer. Sed (6) conſules neque ſenatus-conſulto, neque literis præceperant mihi, quid facerem. Unas enim poſt Idus Martias demum a Panſa literas accepi, in quibus hortatur me, ut Senatui ſcribam, me & exercitum in pote-

---

animum fortunam ſecutus, deinde amicitia quoque permotus Antonii. Triumphaſſe eum de Parthis, ex faſtis Capitolinis intelligitur. Valuit eloquentia, orationeſque ſcripſit multas: de quibus non ſemel Quintilianus. Ait idem, dictum eſſe omnium horarum hominem, quod ſeriis jociſque pariter accommodatus eſſet, *lib.* VI. In Livio deprehendiſſe Patavinitatem quandam, *lib.* I. & VIII. Triſtem & jejunum in dicendo habitum eſſe, *lib.* X. Inſectatum eſſe pluribus locis, etiam inimice, vitia orationis Tullianæ, idemque filium ejus feciſſe, *lib.* XII. Vide & Senecam, epiſt. 16. lib. I. Suaſoriarum. Primus bibliothecam de manubiis Romæ publicavit, & in ea M. Varronis imaginem viventis poſuit. Plinius VII. 30. & XXXV. 2. *Manutius*.

(2) *Caſtulonenſis*) *Caſtulo* fuit Oretanorum urbs maxima, Bæticæ finis verſus Orientem, ſita ad Bætis ripas, hodie *Caſtona*, de qua vide Ludovici Nonii Hiſpan. antiq. cap. 64. & Sam. Bocharti, Geograph. ſacræ partem II. lib. I. cap. 34. *Grav.*

(3) *Sermonibus*) Antonii, aut Lepidi.

(4) *Quia utrobique*) Non videtur hæc ratio eſſe commoda, ſed potius contrarium ſuadere, ſive præcedentia ſive ſubſequentia reſpicias. Nam ſi utrobique erant inimici, conſultius utrinque abeſſe. Lego, *qui*. Ut tantummodo exponat æſtum, in quo fuerit. *J. F. Gronov.*

(5) *Eo*) Ad Cæſaris exercitum.

(6) *Conſules*) Antonius, & Dolabella. Non enim Hirtius & Panſa ſignificari poſſunt, qui tantum ante duos menſes conſulatum inierant, nec multo poſt ad eum Panſa literas miſit. Loquitur autem Aſinius de toto tempore poſt idus Martias, id eſt poſt Cæſaris necem. *Manut.*

Digitized by Google

teſtate ejus futurum. Quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus ſcriberet, ſe conſentire cum Antonio; maxime contrarium fuit. Nam quibus commeatibus, (7) invito illo, per illius provinciam legiones ducerem? aut, ſi cætera tranſiſſem, num etiam Alpes poteram tranſvolare, quæ præſidio illius tenentur? Adde huc, quod perferri literæ nulla conditione potuerunt. Sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii. Illud me Cordubæ pro concione dixiſſe, nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli, niſi qui ab Senatu miſſus veniſſet, traditurum. Nam de legione triceſima tradenda quantas habuerim (8) contentiones, quid ego ſcribam? Qua tradita, quanto pro republica infirmior futurus fuerim, quis ignorat? Hac enim legione noli acrius aut pugnacius quidquam putare. Quare eum me exiſtima eſse, qui primum pacis cupidiſſimus ſim; omnes enim cives plane ſtudeo eſse ſalvos: deinde, qui & me, & Rempublicam vindicare in libertatem paratus ſim. Quod familiarem meum tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius eſt. Invideo illi tamen, quod ambulat & jocatur tecum. (9) Quæres, quanti æſtimem? ſi unquam licuerit vivere in otio, experieris. Nullum enim veſtigium abs te receſsurus ſum. Illud vehementer admiror, non ſcripſiſse te mihi, manendo in provincia, an ducendo exercitum in Italiam, reipublicæ magis ſatisfacere poſſim. Ego quidem, etſi mihi tutius ac minus laborioſum eſt manere, tamen, quia video tali tempore multo magis legionibus opus eſse, quam provinciis, quæ præſertim recuperari nullo negotio poſsunt, conſtitui, ut nunc eſt, cum exercitu proficiſci. Deinde ex literis, quas Panſæ miſi, cognoſces omnia. Nam earum tibi exemplar miſi. XVII. Kal. April. Cordubæ. Vale.

(7) *Invito illo*) Præerat enim Lepidus Hiſpaniæ citeriori, & (ut ſcripſit Dio) Narbonenſi Galliæ: quod etiam confirmatur epiſt. 33. *Idem*.

(8) *Contentiones*) Hic erit ſenſus. Quam vehementer Lepidus & Antonius literis a me contenderint. Quod ſequentis epiſtolæ teſtimonio comprobatur. Sin autem, quod eſt in omnibus meis antiquis libris, *Conciones*, placet: vehementes literas, quales conciones ad populum, vel ad milites ſunt, interpretemur: quod tamen paulo durius videtur: niſi ſi ferendum in Aſinio, cujus orationem duram fuiſſe Tacitus auctor eſt. *Idem*.

(9) *Quæres, quanti æſtimem?*) Ita diſtinguendum. Mirabere forſan & rogabis: quanti æſtimem illud ambulare & jocari cum Cicerone? *J. F. Gronov.*

C. ASINIUS POLLIO CICERONI.

XXXII. BALBUS (1) quæſtor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, majore argenti coacto de publicis exactionibus, ne ſtipendio quidem militibus reddito, duxit ſe a Gadibus, & triduum tempe-

ARG. Balbi quæſtoris ſui flagitia exponit: deinde de ſuo in remp. ſtudio addit. *Anno U. C. 710.*

(1) *Balbus*) Gaditanus, filius fratris L. Cornelii Balbi, pro quo extat Ciceronis oratio. *Manutius*.

ſtate retentus (2) ad Calpen, Kal. Juniis trajecit ſeſe in regnum (3) Bogudis, plane bene peculiatus. His rumoribus, utrum Gades referatur, an Romam, (ad ſingulos enim nuntios turpiſſime conſilia mutat) nondum ſcio. Sed præter furta, & rapinas, & virgis cæſos ſocios, hæc quoque fecit, ut ipſe gloriari ſolet, eadem, (4) quæ C. Cæſar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum, in (5) XIV. ſeſſum deduxit; tot enim fecerat ordines equeſtris loci. (6) Quatuorviratum ſibi (7) prorogavit: comitia (8) biennii biduo habuit, hoc eſt, renuntiavit quos ei viſum eſt: exules reduxit, non horum temporum, ſed illorum, quibus a ſeditioſis (9) ſenatus trucidatus, aut expulſus eſt, Sex. Varo proconſule. Illa vero jam ne Cæſaris quidem exemplo: quod ludis (10) Prætextam (11) de ſuo itinere ad L. Lentulum proconſulem ſollicitandum (12) poſuit. Et quidem, cum ageretur, flevit, memoria rerum geſtarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompejanum, quia, cum (13) depreſſus in ludum bis gratis depugnaſset, (14) auctore ſeſe nolebat, & ad populum confugerat: primum Gallos equites immiſit in populum: (conjecti enim lapides ſunt in eum, cum abriperetur Fadius) deinde abſtractum (15) defodit in ludo, & vivum.

(2) *Ad Calpen*) Eſt mons præaltus Hiſpano littori freti Gaditani adjacens, cui opponitur in Africa *Abyla*, qui crediti ſunt eſſe Herculis Columnæ. Vid. Pomp. Mel. II. 6. & Bocharti Geograph. ſacræ Tom. 2. lib. I. cap. 34. *Gravius*.

(3) *Bogudis*) Regis Mauritaniæ Tingitanæ, quæ *Bogudiana* olim eſt dicta, quamdiu in ea rerum potiebatur Bogud. Illo autem pulſo a Boccho, Tingitanæ Provinciæ nomen accepit. Extenditur a fluvio Mulucha, qui perperam Chylemath dicitur, uſque ad Oceanum. Vin. Iſaac. Voſſ. ad Pomp. Mel. I. 5. *Idem*.

(4) *Quæ C. Cæſar*) Fecit Balbus Gadibus, in qua urbe natus erat, eadem, quæ C. Cæſar Romæ fecerat. *Manut.* Cæſar Laberium, cum mimum ſuum egiſſet, annulo aureo donavit & quingentis ſeſtertiis. Vide Sueton. Jul. cap. 39. *Idem*.

(5) *In XIV.*) Hoc eſt, in equeſtria ſubſellia theatri; hoc eſt, equeſtri dignitate donavit. Ordines quatuordecim ſubſelliorum in theatro aſſignati erant equeſtri ordini, quæ & *equeſtria* dicebantur. *Idem*.

(6) *Quatuorviratum*) Qui ſummus in municipiis magiſtratus erat, ut Romæ conſulatus. Erat autem municipium Gades. *Manut.*

(7) *Prorogavit*) Cæſaris exemplo, qui ſibi dictaturam prorogaverat. *Idem*.

(8) *Biennii*) Iturus contra Parthos Cæſar, magiſtratus in tres annos creavit. *Idem*.

(9) *Senatus*) Decuriones Gaditani. Is enim erat ſenatus in municipiis. *Idem*.

(10) *Prætextam*) Fabulæ genus, in qua, Romano argumento, prætextati viri, id eſt, magiſtratus, inducebantur. *Idem*.

(11) *De ſuo itinere ad L. Lentulum ſollicitandum*) L. Cornelius Lentulus conſul primo belli civilis anno Pompejum ex urbe fugientem ſecutus eſt, & cum eo poſt in Græciam tranſiit. Ad eum Balbus minor, ante quam ex Italia diſcederet, cum literis, cum mandatis, cum promiſſione provinciæ, ſi Romam revertiſſet, a Cæſare miſſus eſt. Ep. 9. & 11. ad Atticum lib. VIII. & ad eundem epiſt. 6. lib. IX. *Idem*.

(12) *Poſuit*) Hac de re tota fabulam edidit, ſive juſſit ut ageretur. *Corrad.*

(13) *Depreſſus in ludum*) Per vim & fraudem arenæ addictus, gladiator fieri coactus. Vide notas meas ad Sen. III. de Ira 8. *Gron.*

(14) *Auctore ſeſe*) Id eſt, auctorante ſeſe (& forte ita ſcripſerat Aſinius) vel auctoramentum promittente. *Idem*. Pro *auctore*, H. Stephanus edidit *auctorari*.

(15) *Defodit in ludo*) Cujuſmodi exemplum a Carthaginenſibus editum, Cato ſenior prodidit. *Homines*, inquit, *defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumpoſuerunt, ita interfecerunt*. Gellius. *Idem*.

Digitized by Google

vum combuſſit; cum quidem pranſus, (16) nudis pedibus, tunica ſoluta, manibus ad tergum rejectis, inambularet, & illi miſero quiritanti, *Civis Romanus natus ſum*, reſponderet: *Abi nunc, populi fidem implora*. Beſtiis vero cives Romanos, etiam in his (17) circulatorem quendam auctionum, notiſſimum hominem (18) Hiſpali, quia deformis erat, objecit. Cum hujuſcemodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coram. Nunc, quod præſtat, quid me velitis facere, conſtituite. Tres legiones firmas habeo, quarum unam vicesimam octavam cum ad ſe initio belli arceſſiſſet Antonius hac pollicitatione, quo die in caſtra veniſſet, denarios quingenos ſingulis militibus daturum; in victoria vero eadem præmia, quæ ſuis legionibus; (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putavit?) incitatiſſimam retinui, ægre mehercules: nec retinuiſſem, ſi uno loco habuiſſem, utpote cum (19) ſingulæ quædam cohortes ſeditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non deſtitit literis, atque infiniris pollicitationibus incitare. Nec vero minus Lepidus urſit me & ſuis, & Antonii literis, ut legionem trigeſimam mitterem ſibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis præmiis volui, nec eorum periculorum metu, quæ victoribus illis portendebantur, diminuere, debetis exiſtimare retentum & conſervatum reipublicæ eſse: atque ita credere, quodcunque imperaſsetis, facturum fuiſse, (20) ſi, quod juſſiſtis, feci. Nam & provinciam in otio, & exercitum in mea poteſtate tenui, finibus meæ provinciæ nuſquam exceſſi. Militem non modo legionarium, ſed ne auxiliarium quidem ullum quoquam miſi: &, ſi quos equites decedentes nactus ſum, ſupplicio affeci. Quarum rerum fructum ſatis magnum, republica ſalva, tuliſse me putabo. Sed reſpublica ſi me ſatis noviſset, & major pars ſenatus: majores ex me fructus tuliſset. Epiſtolam, quam Balbo, cum etiam nunc in provincia eſset, ſcripſi, legendam tibi miſi: etiam Prætextam, ſi voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poſcito. VI. Idus Junias, Corduba.

POL-

(16) *Nudis pedibus*) Contra morem Romanum. Calceis enim in publico, domi ſoleis utebantur. *Idem*.

(17) *Circulatorem quendam auctionum*) Solitum circumeundo, & ab una ad aliam ſe convertendo, neſcio quam operam auctionibus dare. *J. F. Gronov.*

(18) *Hiſpali*) In Hiſpania ulteriore, Bætica dicta, cui præerat Aſinius, juridici conventus quatuor fuere, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis. Plinius lib. III cap. 1. *Manut.*

(19) *Singulæ quædam cohortes*) Non tota ſimul legio, ſed cohortes quædam, ſejunctæ ab aliis cohortibus. *Idem*.

(20) *Si quod juſſiſtis, feci*) Conjicio: *Quodcunque imperaſſetis facturum fuiſſe, ſicut, quod non juſſiſtis, feci*, nempe eo animo erga rempublicam. *J. F. Gronov.*

POLLIO CICERONI S. P.

XXXIII. Si vales, bene eſt : ego quoque valeo. Quod tardius certior fierem de præliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios novem dies retinuit : tametſi tantam calamitatem reipublicæ quam tardiſſime audire optandum eſt, ſed illis, qui prodeſſe nihil poſſunt, neque mederi. Atque utinam eodem ſenatus-conſulto, quo Plancum & Lepidum in Italiam arceſſiſtis, me quoque juſſiſſetis venire. Profecto non accepiſſet reſpublica hoc vulnus. Quo ſi qui lætantur in præſentia, quia videntur & duces & veterani Cæſaris partium interiiſſe; tamen poſtmodum neceſſe eſt doleant, cum vaſtitatem Italiæ reſpexerint. Nam & robur & ſoboles militum interiit, ſi quidem quæ nuntiantur, ulla ex parte vera ſunt. Neque ego non videbam, quanto uſui reipublicæ eſſem futurus, ſi ad Lepidum veniſſem : omnem enim cunctationem ejus diſcuſſiſſem, præſertim adjutore Planco. Sed ſcribenti ad me ejuſmodi literas, quas leges, & concionibus videlicet, quas Narbone habuiſſe dicitur, ſimiles, (1) palparer plane neceſſe erat, ſi vellem commeatus, per provinciam ejus iter faciens, habere. Præterea verebar, ne ſi antequam ego incœpta perficerem, prælium confectum eſſet, pium meum conſilium raperent (2) in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, (3) non major tamen quam Planco, fuit. Itaque a Gadibus menſe Aprili binis tabellariis in duas naves impoſitis, & tibi, & conſulibus, & Octaviano ſcripſi, ut me faceretis certiorem, quonam modo plurimum poſſem prodeſſe reipublicæ. Sed, ut rationem ineo,

quo

ARG. Deplorat acceptam prælio Mutinenſi reipub. calamitatem, ſeque communi incendio occurrere paratum oſtendit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Palparer*) In prima Pollionis epiſtola; *Unas enim poſt Idus Martias demum a Panſa literas accepi, in quibus hortatur me ut ſenatui ſcribam*, &c. Purgat ſe quod non Panſæ literis paruerit, ſenatuique ſcripſerit : conſilium enim ejus non ſapiens eſſe vult, reipublicæque inutile, & maxime contrarium rationibus ejus, qui ſe quæ polliceretur ſenatui, poſſe præſtare, & ad exitum perducere vellet. Cum enim reſpublica ſuo exercitu in Italia indigeret. Lepiduſque cum Antonio conſentiret, ſi ipſe Pollio tam aperte ſenatui ſcripſiſſet ſe in ejus fore poteſtate, auctoritatemque ejus velle defendere, non potuiſſet ſuas copias in Italiam per Lepidi provinciam trajicere : nec enim commeatus ſuppeditaſſet Lepidus ei, qui contrariis partibus palam auxilio veniret. Cum igitur quod Panſa ſuadebat, contrarium eſſe velit, docet ſe recte texiſſe conſilium ſuum, bonaque mente ſemper Lepido oſtendiſſe, ſe Antonii ſalutis rationem habiturum, ut rempublicam juvare poſſet, & ut Lepidum falleret. *Victor.*

(2) *In contrariam partem*) Dicerent, me in Italiam veniſſe, non ut Reip. ſed ut Antonio opem ferrem. *Manutius.*

(3) *Non major tamen, quam Planco*) Mecum, inquit, agatur iniquiſſime, ſi propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio fuit, durius quidquam homines de me ſuſpicentur : cum eundem Antonium haud minus, quam ego, dilexerit Plancus: cui tamen vos confidere cognovi, accerſito ſimul cum Lepido in Italiam, ut Antonium bello perſequerentur. Dolet, melius erga remp. animatum inimicum ſuum exiſtimari. Inimicitias, aut certe ſimultatem, ut credam jam tunc fuiſſe inter Aſinium & Plancum, adducor iis, quæ ſcripſit Plinius præfatione librorum ſuorum ad Veſpaſianum. *Idem.*

Digitized by Google

quo die prælium Panſa commiſit, eodem a Gadibus naves profectæ ſunt. Nulla enim poſt hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercules longe remotus ab omni ſuſpicione futuri civilis tumultus, penitus in Luſitania legiones in hibernis collocaram. Ita porro feſtinavit uterque confligere, tanquam nihil pejus timerent, quam ne ſine maximo reipublicæ detrimento bellum componeretur. Sed, ſi properandum fuit, nihil non ſummi ducis conſilio geſſiſſe Hirtium video. Nam hæc mihi ſcribuntur (4) ex Gallia Lepidi, & nuntiantur, Panſæ exercitum conciſum eſſe, Panſam ex vulneribus mortuum, eodem prælio Martiam legionem interiiſſe, & (5) L. Fabatum, & C. Peducæum, & (6) D. Carfulenum. Hirtiano autem prælio & (7) quartam legionem, & omnes peræque Antonii cæſas: item Hirtii. Quartam vero, cum caſtra quoque Antonii cepiſſet, a quinta legione conciſam eſſe. Ibi Hirtium quoque periiſſe, & (8) Pontium Aquilam: dici etiam Octavianum cecidiſſe. Quæ ſi (quod dii prohibeant) vera ſunt, non mediocriter doleo. Antonium turpiter Mutinæ obſeſſionem reliquiſſe, ſed habere (9) equitum * legiones ſub ſignis armatas (10) tres, & P. Bagienni unam, inermes bene multos. Ventidium quoque ſe cum legione (11) ſeptima, octava, nona conjunxiſſe: ſi nihil in Lepido ſpei ſit, deſcenſurum ad extrema, & non modo nationes, ſed etiam ſervitia concitaturum: Parmam direptam: L. Antonium Alpes occupaſſe. Quæ ſi vera ſunt, nemini noſtrum ceſſandum eſt; neque expectandum, quid decernat ſenatus. Res enim cogit huic tanto incendio ſuccurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi Romani ſalvum volunt eſſe. Brutum enim cohortes XVII, & duas non frequentes tironum legiones, quas conſcripſerat Antonius, habere audio. Neque tamen dubito, quin omnes, qui ſuperſint de Hirtii exercitu, confluant ad eum.

Nam

(4) *Ex Gallia Lepidi*) Eſt ea Gallia, quam tum Lepidus tenebat. *Gravius*.

(5) *L. Fabatum*) *Fabatus* Roſciæ gentis cognomen Lanuvio municipio oriundæ. L. autem hic *Fabatus* deſcriptus eſt in argenteo quodam denario. *Urſinus*.

(6) *D. Carfulenum*) Qui cohortem prætoriam Cæſaris Octavii, & Martiam legionem ad Panſam venientem deduxerat. *Corr.*

(7) *Quartam*) Cum de cæſis Antonii legionibus mentio fiat: Quarta vero non Antonii, ſed Hirtii fuerit, qui, ut in Phil. XIV. legitur, eduxit e ſuis caſtris contra Antonium & Quartam, & Septimam; & hic ſtatim Hirtii Quarta nominetur, ſuſpicari de mendo facile poſſum: & fortaſſe pro *Quarta* legendum, *Secunda*, non magna mutatione: nam IV. & II. non admodum differunt. Secundam autem cum Antonio fuiſſe, patet Galbæ ep. 30. & Phil. V. *Manut.*

(8) *Pontium Aquilam*) Unum ex percuſſoribus Cæſaris, legatum hoc tempore D. Bruti: qui T. Munatium Plancum, Antonii ducem, paulo ante prælio vicerat: ut eſt in Phil. XIII. & apud Dionem lib. XLVI. Periit in eadem pugna cum Hirtio. Vide ad Grut. ep. 15. *Idem*.

(9) *Equitum* *) Numerus equitum deſideratur in omnibus antiquis libris, præter unum minime recentem, in quo eſt, *Equitum* V. id eſt, quinque millia. Nam veteres numerorum notæ, ducta ſupra linea, millia ſignificant. Eam vero lineam ſæpe a librariis omiſſam eſſe, ignorat nemo. *Man.*

(10) *Tres*) Falſum. Vide epiſt. 34. & lib. XI. ep. 10. *Sub ſignis autem*, pro non paſſim, ſed ordinatim. *Idem*.

(11) *Septima*) Fortaſſe aliter legendum: nam ſeptima cum Hirtio fuit. Phil. 14. *Idem*.

Digitized by Google

Nam in delectu non multum ſpei puto eſſe : præſertim cum nihil ſit periculoſius, quam ſpatium confirmandi ſeſe Antonio dari. Anni autem tempus libertatem majorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in villis ſunt. Itaque proximis literis conſilium meum expedietur. Nam neque deeſſe, neque ſupereſſe reipublicæ volo. Maxime tamen doleo, adeo & longo & infeſto itinere ad me veniri, ut die quadrageſimo poſt, aut ultra etiam, quam facta ſunt, omnia nuntientur.

M. LEPIDUS IMP. (1) ITER. PONT. MAX. M. T. C. S. P. D.

XXXIV. SI vales, bene eſt : ego valeo. Cum audiſſem Antonium cum ſuis copiis, præmiſſo L. Antonio cum parte equitatus, in provinciam meam venire : cum exercitu meo (2) ab confluente Rhodano caſtra movi, ac contra eos venire inſtitui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium veni, & ultra, caſtra ad flumen (3) Argenteum contra Antonianos feci. P. Ventidius ſuas legiones tres conjunxit cum eo, & ultra me caſtra poſuit. (4) Habebat antea legionem ſecundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem, ſed (5) inermorum. Equitatum habet magnum. Nam omnis ex prælio integer deceſſit, ita ut ſint (6) amplius equitum *. Itaque ad me complures milites, & equites ab eo tranſierunt, & in dies ſingulos ejus copiæ minuuntur. Silanus & Culeo ab eo diſceſſerunt. Nos etſi graviter ab his læſi eramus, quod (7) contra noſtram voluntatem ad Antonium ierant, tamen noſtræ humanitatis & neceſſitudinis cauſa, eorum ſalutis rationem habuimus. Nec tamen eorum opera utimur, neque in caſtris habemus; neque ulli negotio præfecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec ſenatui, nec reipublicæ deerimus. Quæ poſtea egerimus, faciam te certiorem. Etſi omni tempore ſumma ſtudia officii, mutuo inter nos certatim conſtiterunt, pro noſtra inter nos familiaritate, & (8) proinde diligenter ab utroque conſervata ſunt; tamen non

ARG. Narrat, Antonio adveniente, quid egerit, & agit gratias Ciceroni, quod iniquis de ſe rumoribus non crediderit. *Anno U. C. 710.*

(1) *Iter.*) Pro *iterum* ſcriptum eſſe credimus: conjungitur autem cum priore dictione *Imperator*. Nam quoties felici aliquo prælio facto Imperatores ab exercitu appellati eſſent, toties in memoriis tituliſque notabant. Quod ex numiſmatibus, & lapidibus antiquis tam clarum & teſtatum eſt, ut non neceſſe ſit id magis confirmare : nam ad ſequentem dignitatem nullo modo pertinet. Non enim acceptum ſemel id ſacerdotium aliquis niſi morte amittebat. *Victor.*

(2) *Ab confluente Rhodano*) Ubi Lugdunum,

(3) *Argenteum*) Argenteum amnem Plinius nominat in Gallia Narbonenſi.

(4) *Habebat antea*) M. Antonius. *Man.*

(5) *Inermorum*) Pro, *Inermium*, antique Epiſt. 12. lib. II. & ep. 14. ad M. Brutum. Salluſtius in Jug. *Ab inermis pedibus auxilium petere*. Quadrigarius apud Gellium lib. XVII. cap. 2. *Idem*.

(6) *Amplius equitum* *) Numerus ex vetuſtis omnibus libris excidit.

(7) *Contra noſtram voluntatem*) Immo ex ipſius voluntate : occulte enim favebat Antonio. Vide Dionem lib. XLVI. *Manut.*

(8) *Proinde diligenter*) Æque diligenter. Nam *Proinde* interdum valet *perinde*. *Idem.*

Digitized by Google

non dubito, in tanto & tam repentino reipublicæ motu, quin nonnulla de me falſis rumoribus a meis obtrectatoribus, me indigna, ad te delata ſint, quæ tuum animum magnopere moverent, pro tuo amore in rempublicam: Ea te moderate accepiſſe, neque temere credendum judicaſſe, a meis procuratoribus certior ſum factus: quæ mihi, ut debent, gratiſſima ſunt. Memini enim (9) & illa ſuperiora, quæ abs tua voluntate profecta ſunt ad meam dignitatem augendam & ornandam: quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, ſi meam vitam, & ſtudium diligentiſſime ſuperioribus temporibus in republica adminiſtranda, quæ Lepido digna ſunt, perſpecta habes, ut paria, aut eo ampliora reliquo tempore expectes: & proinde tua auctoritate me tuendum exiſtimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. XI. Kal. Jun. Ex caſtris, ex Ponte Argenteo.

(9) *Et illa ſuperiora*) Cum ei ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris ponendam cenſuit. Vide Phil. V. *Idem*.

LEPIDUS IMP. ITER. PONT. MAX. SENAT. POP. PL. Q. R. S. D.

XXXV. SI vos, liberique veſtri valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Deos, homineſque teſtor, Patres conſcripti, qua mente & quo animo ſemper in rempublicam fuerim, & quam nihil antiquius communi ſalute ac libertate judicarim: quod vobis brevi probaſſem, niſi mihi fortuna proprium conſilium extorſiſſet. Nam exercitus cunctus (1) conſuetudinem ſuam in civibus conſervandis, communique pace, ſeditione facta, retinuit: meque tantæ multitudinis civium Romanorum ſalutis atque incolumitatis cauſam ſuſcipere, ut vere dicam, (2) coegit. In qua re ego vos, Patres conſcripti, oro atque obſecro, ut privatis offenſionibus omiſſis, ſummæ reipublicæ conſulatis, neve miſericordiam noſtram, exercituſque noſtri, in civili diſſenſione, ſceleris loco ponatis. Quod ſi ſalutis omnium ac dignitatis rationem habueritis, melius & vobis & reipublicæ conſuletis. Data III. Kal. a Ponte Argenteo. Valete.

ARG. Recepti Antonii cauſam in ſuos milites confert, diſſenſionem civium inique ferentes. *Anno* U. C. 710.

(1) *Conſuetudinem ſuam in conſervandis civibus*) Egregia tantæ proditionis excuſatio. Sed alludit, quod refert Suetonius, Julium acie Pharſalica victorem, proclamaſse, ut civibus parceretur, & cuique ſuorum, quem vellet, unum partis adverſæ ſervare conceſſiſſe, cap. 75. *J. F. Gron.*

(2) *Coegit*) Hoc & Dio, & Vellejus, & alii prodiderunt. Vide ad hanc ſententiam Planci verba, epiſt. 21. Hoſtis tamen Lepidus eſt judicatus. *Manut.*

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XI.

D. BRUTUS M. BRUTO, ET C. CASSIO S.

I. QUO in ſtatu ſimus, cognoſcite. Heri veſperi apud me Hirtius fuit: qua mente eſſet Antonius, demonſtravit, peſſima ſcilicet & infideliſſima. Nam ſe neque *mihi* (1) provinciam dare poſſe ajebat, neque arbitrari, tuto in urbe eſſe quenquam noſtrum; adeo eſſe militum concitatos animos, & plebis. Quod utrumque eſſe falſum, puto vos animadvertere; atque illud eſſe verum, quod Hirtius demonſtrabat, timere eum, ne, ſi mediocre auxilium dignitatis noſtræ habuiſſemus, nullæ partes iis in republica relinquerentur. Cum in his anguſtiis verſarer, placitum eſt mihi, ut poſtularem (2) legationem liberam mihi, reliquiſque noſtris, ut aliqua cauſa proficiſcendi honeſta quæ-

---

ARG. Decimus Brutus Albinus habitum cum Hirtio, deſignato conſule, ſermonem exponit: poſtulatam a ſe legationem liberam ſignificat; ſuum conſilium oſtendit, vel migrandum ex Italia eſſe, vel poſtulandum publicum in urbe præſidium, *Anno* U. C. 709.

(1) *Provinciam*) Galliam citeriorem, a Cæſare ipſo, dum viveret, D. Bruto aſſignatam; mox, Cæſare mortuo, a ſenatu confirmatam. Suetonius in Auguſto, Appianus, Dio, alii. *Manut.*

(2) *Legationem liberam*) Legationes liberæ privatarum rerum cauſa ſenatoribus dabantur: tum quod iis, non permittente ſenatu, abeſſe non licebat: tum etiam, ut eſſent honoratiores apud exteras nationes, addito legationis nomine. Epiſt. 18. ad Att. lib. II. & epiſt. 11. lib. XV. ad eundem, & in orationibus in Rullum: pro Flacco. *Idem.*

Digitized by Google

quæreretur. Hæc ſe impetraturum pollicitus eſt: nec tamen impetraturum confido: tanta eſt hominum inſolentia, & noſtri inſectatio. Ac, ſi dederint quod petimus, tamen paulo poſt futurum puto, ut hoſtes judicemur, (3) aut aqua & igni interdicamur. Quid ergo eſt, inquis, tui conſilii? Dandus eſt locus fortunæ, cedendum ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitror. Si melior caſus fuerit, revertemur Romam: ſi mediocris, in exilio vivemus: ſi peſſimus, ad noviſſima auxilia deſcendemus. Succurret fortaſſe hoc loco alicui veſtrum, cur noviſſimum tempus expectemus potius, quam nunc aliquid moliamur? Quia, ubi conſiſtamus, non habemus, (4) præter Sex. Pompejum, & Baſſum Cæcilium; qui mihi videntur, hoc nuntio (5) de Cæſare allato, firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi, quid valeant, ſcierimus. Pro Caſſio, & te, ſi quid me velitis recipere, recipiam. Poſtulat enim hoc Hirtius, ut faciam. Rogo vos, quam primum mihi reſcribatis. Nam non dubito, *quin his* de rebus ante horam quartam Hirtius certiorem me ſit facturus, quem in locum convenire poſſimus. Quo me velitis venire, reſcribite. Poſt noviſſimum Hirtii ſermonem, placitum eſt mihi poſtulare, ut liceret nobis eſſe Romæ publico præſidio: quod illos nobis conceſſuros non puto. Magnam enim (6) invidiam iis faciemus. Nihil tamen non poſtulandum putavi, quod æquum eſſe ſtatuerem.

(3) *Aut aqua & igni interdicamur*) Hæc eſt Gruteri lectio: ſed Vict. Man. & Lamb. *aut aqua & igni nobis interdicatur*.

(4) *Præter Sex. Pompejum*) Magni F. in Iberia. *Baſſum Cæcilium* in Syria. *Corrad.*

(5) *De Cæſare*) De Cæſaris morte. *Idem.*

(6) *Invidiam*) Odium. Indignarentur, inquit, boni cives, vindices libertatis egere præſidio. *Manutius*.

BRUTUS ET CASSIUS PRÆTT. M. ANTONIO COS.

II. De tua fide & benevolentia in nos niſi perſuaſum eſſet nobis, non ſcripſiſſemus hæc tibi: quæ profecto, cum iſtum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam conveniſſe jam, & ad Kal. Jun. futuram multo majorem. De te ſi dubitemus, aut vereamur, ſimus noſtri diſſimiles. Sed certe, cum ipſi (1) in tua poteſtate fuerimus, tuoque adducti conſilio dimiſerimus ex municipiis (2) noſtros neceſſarios, neque ſolum edicto, ſed etiam literis id fecerimus; digni ſumus, quos habeas tui conſilii participes, in

 ea

ARG. Petunt ab Antonio, utrum putet ipſos in urbe, magna veteranorum militum frequentia tutos fore. *Anno* U. C. 709.

(1) *In tua poteſtate*) Percuſſores Cæſaris, data Antonio & Lepido fide, & ab eis viciſſim accepta, de Capitolio, quo poſt Cæſaris necem populi metu confugerant, deſcenderunt, Caſſiuſque ſe Antonio, Brutus Lepido credidit. *Manut.*

(2) *Noſtros neceſſarios*) Qui, ut iis præſidio eſſent, in urbem convenerant. De M. Bruto vide *Phil.* X. 3.

Digitized by Google

ea præſertim re, quæ ad nos pertinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuæ voluntatis in nos: puteſne nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda (3) ara cogitare audimus: quod velle te, probare vix quiſquam poſſe videtur, qui nos ſalvos & honeſtos velit. Nos ab initio ſpectaſſe otium, (4) nec quidquam aliud libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. Fallere nemo nos poteſt, niſi tu; quod certe abeſt a tua virtute & fide: ſed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. Tibi enim uni credidimus, & credituri ſumus. Maximo timore de nobis afficiuntur amici noſtri: quibus etſi tua fides explorata eſt, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri poſſe. Reſcribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leve eſt ac nugatorium, ea re (5) denuntiatum eſſe veteranis, quod de commodis eorum menſe Junio laturus eſſes. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum ſit nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitæ, cum accidere nobis *nihil poſſit* ſine pernicie & confuſione omnium rerum. Vale.

(3) *Ara*) Vide lib. IX. ep. 14.

(4) *Nec quidquam aliud libertate communi quæſiſſe*) Genus loquendi ſumptum a Græcis, pro, Nec quidquam aliud, præter libertatem. Sic & Horatius epiſt. XVI. lib. I. 20. *Neve putes alium ſapiente bonoque beatum*. Et lib. II. ep. I. 240. *alius Lyſippo*. Manut.

(5) *Denuntiatum eſſe*) Ut in urbem frequentes convenirent. *Idem*.

BRUTUS ET CASSIUS PRÆTT. ANTONIO COS. S. D.

III. SI vales, bene eſt. Literas tuas legimus, (1) ſimillimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas, quæ a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla laceſſivimus injuria; neque miraturum credidimus, ſi prætores & ea dignitate homines aliquid (2) edicto poſtulaſsemus a conſule. Quod ſi indignaris auſos eſse id facere, concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Caſſio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſollicitatis, & (3) nuntiis trans mare miſſis, quod te queſtum eſse negas; nos quidem tibi credimus optimo animo te feciſse; ſed tamen neque agnoſcimus quidquam eorum, & te miramur, cum hæc reticueris, non potuiſse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum ſit,

ARG. contumelioſis & minacibus literis Antonii reſpondent. *Anno* U. C. 709.

(1) *Simillimas edicti tui*) Quod idem ſupplicium minabatur optimis civibus, quod Cicero de ſceleratiſſimis ſumpſiſset, ut in Philippica tertia legitur. *Corrad.*

(2) *Edicto poſtulaſſemus*) Licebat enim magiſtratibus de eo, quod ad officium eorum pertinet, edicere. Poſtulaverant autem, quia ultra decem dies eſsent ab urbe abfuturi, ut Conſule ad Senatum referente legibus ſolverentur, quod niſi factum eſset, ultra decem dies peregre eſse non poterant, Phil. II. 13. *J. F. Gron.*

(3) *Nuntiis trans mare miſſis*) Præſertim in Aſiam ad Trebonium, & in Bythiniam, ad Tullium Cimbrum. *Corrad.*

Digitized by Google

ſit, tute cogita, non licere prætoribus, (4) concordiæ ac libertatis cauſa, per edictum de ſuo jure decedere, quin conſul arma minetur. Quarum fiducia, nihil eſt quod nos terreas. Neque enim decet, aut convenit nobis, periculo ulli ſubmittere animum noſtrum. Neque eſt Antonio poſtulandum, ut iis imperet, quorum opera liber eſt. Nos ſi alia hortaretur, ut bellum civile ſuſcitare vellemus, literæ tuæ nihil proficerent. Nulla enim minantis auctoritas apud liberos eſt. Sed pulchre intelligis, non poſſe nos quoquam impelli: & fortaſſis ea re minaciter agis, ut (5) judicium noſtrum metus videatur. Nos in hac ſententia ſumus, ut te cupiamus in libera republica magnum atque honeſtum eſſe; vocemus te ad nullas inimicitias; ſed tamen pluris noſtram libertatem, quam tuam amicitiam, æſtimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid ſuſcipias, quid ſuſtinere poſſis: neque quam diu vixerit Cæſar, ſed (6) quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæſumus, conſilia tua reipublicæ ſalutaria ſint, ac tibi. Si minus, ut ſalva atque honeſta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie Nonas Sextiles.

(4) *Concordia ac libertatis cauſa*) Ideo enim abeſſe cupiebant, ne qua in urbe ſeditio propter Cæſaris mortem concitaretur. Timebant autem potiſſimum veteranos. Epiſt. 2, *Manutius*.

(5) *Judicium noſtrum*) Judicio enim noſtro, non armorum tuorum timore, nihil novi cogitamus. *Idem*.

(6) *Quam non diu regnarit*) Regnavit ſ abſoluta poteſtate, nullo Pompejanarum partium metu, poſt victos in Hiſpania Pompeji liberos, quinque tantum menſes. Rediit enim Octobri menſe: occiſus eſt idibus Mart. quod Vellejus lib. II. Faſti Capitolini, & aliorum teſtimonia docent. *Idem*.

D. BRUTUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

IV. Si de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere. Sed profecto eſt ita, ut mihi perſuaſi, me tibi eſſe curæ. Progreſſus ſum ad (1) Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorium captans, quam cupiens militibus ſatisfacere, firmoſque eos ad tuendas noſtras res efficere; quod mihi videor conſecutus. Nam & liberalitatem noſtram, & animum ſunt experti. Cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi, multa caſtella cepi, multa vaſtavi. Non ſine cauſa ad ſenatum literas miſi. Adjuva nos tua ſententia: quod cum facies, ex magna parte communi commodo inſervieris. Vale.

M. CI.

ARG. Res a ſe geſtas exponit: &, ut Cicero ſua ſe ſententia in ſupplicationibus decernendis adjuvet, rogat. *Anno U. C.* 709.

(1) *Inalpinos*) Qui Alpibus inhabitant.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

V. LUPUS, familiaris noſter, cum a te veniſſet, cumque Romæ quoſdam dies commoraretur, ego eram in iis locis, in quibus maxime me tuto eſſe arbitrabar. Eo factum eſt, ut ad te Lupus ſine meis literis rediret, cum tamen curaſſet tuas ad me perferendas. Romam autem veni a. d. V. Idus Decembris, nec habui quidquam antiquius, quam ut Panſam ſtatim convenirem; ex quo ea de te cognovi, (1) quæ maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non eges, ſi ne illa quidem in re, quæ a te geſta eſt poſt hominum memoriam maxima, hortatorem deſideraſti. Illud tamen breviter ſignificandum videtur, populum Romanum omnia a te expectare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem ſpem ponere. Tu, ſi dies noctesque memineris (quod te facere certo ſcio) quantam rem geſſeris: non obliviſcere profecto, quantæ tibi etiam nunc gerendæ ſint. Si enim (2) iſte provinciam nactus erit, cui quidem ego ſemper amicus fui, antequam illum intellexi non modo aperte, ſed etiam libenter cum republica bellum gerere; ſpem reliquam nullam video ſalutis. Quamobrem te obſecro iiſdem precibus, quibus ſenatus, populuſque Romanus, ut in perpetuum rempublicam dominatu regio liberes; (3) ut principiis conſentiant exitus. Tuum eſt hoc munus, tuæ partes, a te hoc civitas, vel omnes potius gentes non expectant ſolum, ſed etiam poſtulant. Quanquam cum hortatione non egeas, ut ſupra ſcripſi, non utar ea pluribus verbis: faciam illud quod meum eſt, ut tibi omnia mea officia, ſtudia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Quamobrem velim tibi ita perſuadeas, me cum reipublicæ cauſa, quæ mihi vita mea eſt carior, tum quod tibi ipſe faveam, tuamque dignitatem amplificari velim, tuis optimis conſiliis, amplitudini, gloriæ, nullo loco defuturum. Vale.

ARG. Excuſat ſe quod Bruti literis non reſponderit: hortatur ad libertatem recuperandam: & ſuum ſtudium ac officia pollicetur. *Anno* U. C. 709.

(1) *Quæ maxime optabam*) Te ſcilicet Antonio provinciam nolle tradere. *Manut.*

(2) *Si enim iſte*) M. Antonius, qui Bruto provinciam conabatur eripere. *Idem.*

(3) *Ut principiis*) Ut, quemadmodum, rege, ita nos dominatu regio liberes. *Manut.*

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VI. LUPUS noſter cum Romam ſexto die Mutina veniſſet, poſtridie me mane convenit, tuaque mihi mandata diligentiſſime expoſuit, & literas reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore exi-

ARG. Commendaverat Brutus ſuam dignitatem. Reſpondet Cicero ſibi eam etiam atque etiam curæ fore: idque jam in ſenatu declaratum. *Anno* U. C. 709.

Digitized by Google

exiſtimo, te mihi meam dignitatem commendare, quam mehercule non habeo tua cariorem. Quare mihi gratiſſimum facies, ſi exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec conſilium, nec ſtudium meum defuturum. Cum tribuni plebis edixiſſent, ſenatus adeſſet a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo de præſidio conſulum deſignatorum referre: quanquam ſtatueram in ſenatum ante kal. Jan. non venire, tamen cum eo die ipſo edictum tuum propoſitum eſſet, nefas eſſe duxi aut ita haberi ſenatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis ſileretur (quod factum eſſet, niſi ego veniſſem) aut etiam ſi quid de te honorifice diceretur, me non adeſſe. Itaque in ſenatum veni mane: quod cum eſſet animadverſum, frequentiſſimi ſenatores convenerunt. Quæ de te (1) in ſenatu egerim, quæ (2) in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoſcere. Illud tibi perſuadeas velim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ eſt per ſe ampliſſima, ſummo ſemper ſtudio ſuſcepturum & defenſurum: quod quanquam intelligo me cum multis eſſe facturum, tamen appetam hujus rei principatum. Vale.

(1) *In Senatu*) Vide Philipp. III. (2) *In concione*) Philipp. IV.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VII. CUM (1) adhibuiſſet domi meæ Lupus me, & Libonem, & Servium, conſobrinum tuum, quæ mea fuerit ſententia, cognoſſe te ex M. Sejo arbitror, qui noſtro ſermoni interfuit. Reliqua, quanquam ſtatim Sejum Græcejus eſt ſubſecutus, tamen ex Græcejo poteris cognoſcere. Caput autem eſt hoc, quod te diligentiſſime percipere & meminiſſe velim, ut ne in libertate & ſalute populi Romani conſervanda auctoritatem ſenatus expectes (2) nondum liberi: ne & tuum factum condemnes, (nullo enim publico conſilio rempublicam liberaſti; quo etiam eſt res illa major & clarior) & adoleſcentem, vel puerum potius, Cæſarem judices temere feciſſe, qui tantam cauſam publicam privato conſilio ſuſceperit: denique homines ruſticos, ſed fortiſſimos viros, civeſque optimos, dementes fuiſſe judices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ ſuum (3) Conſulem hoſtem judica-

ARG. Suadet, ne in ſalute populi R. tuenda ſenatus auctoritatem expectet, ſed, quod ſibi rectum videatur, faciat. *Anno* U. C. 709.

(1) *Adhibuiſſet*) Hic *adhibere* ſignificat quod alibi plenius *in conſilium adhibere*. Coegerat autem familiaris D. Bruti Lupus Ciceronis domi conſilium amicorum Decimi, ut illorum ſententias de re Bruti exquireret, in quod etiam Ciceronem adhibuerat; id eſt, admiſerat & receperat. *Victorius*.

(2) *Nondum liberi*) Erant enim in ſenatu, qui Antonio faverent, in primiſque Q. Fufius Calenus. *Manutius*.

(3) *Conſulem*) M. Antonium, quem reliquerunt, Octavium ſequentes. *Corrad.*

caverunt, ſeque ad ſalutem reipublicæ defendendam contulerunt. Voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Poſtremo ſuſcepta tibi cauſa jam bis eſt, ut non ſit integrum; primum Idibus Martiis; deinde proxime, exercitu novo, & copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus atque animatus debes eſſe, non ut nihil facias, niſi juſſus; ſed ut ea geras, quæ ab omnibus ſumma cum admiratione laudentur. Vale.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VIII. EO tempore (1) Polla tua miſit, ut ad te, ſi quid vellem, darem literarum, cum, quid ſcriberem, non habebam. Omnia enim erant ſuſpenſa propter expectationem (2) legatorum: qui quid egiſſent, nihil dum nuntiabatur. Hæc tamen ſcribenda exiſtimavi: primum ſenatum, populumque Romanum de te laborare, non ſolum ſalutis ſuæ cauſa, ſed etiam dignitatis tuæ. Admirabilis enim eſt quædam tui nominis caritas, amorque in te ſingularis omnium civium. Ita enim ſperant atque confidunt, ut antea rege, ſic, hoc tempore, regno te rempublicam liberaturum. Romæ delectus habetur, totaque Italia, ſi hic delectus appellandus eſt, cum ultro ſe offerunt omnes: tantus ardor occupavit animos hominum deſiderio libertatis, odioque diutinæ ſervitutis. De reliquis rebus a te jam expectare literas debemus, quid ipſe agas, quid noſter Hirtius, quid Cæſar meus: quos ſpero brevi tempore ſocietate victoriæ tecum copulatos fore. Reliquum eſt, ut de me id ſcribam, quod te ex tuorum literis & ſpero & malo cognoſcere, me neque deeſſe ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuæ. Fac valeas.

ARG. De legatis ad Antonium de pace miſſis, quæque ſit omnium de Bruto expectatio ad libertatem recuperandam, perſcribit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Polla tua*) Id eſt, Valeria Paulla, uxor tua. *Polla* autem & Paulla dicebant veteres *ἀδιαφόρως*, ut Canpo, Copo: Olla; Aula: Ploſtrum, Plauſtrum, &c. *Lamb.*

(2) *Expectationem legatorum*) L. Piſonis, L. Philippi & Servii Sulpitii, qui ad Antonium erant profecti. *Corradus.* Vide *epiſt.* 4. *lib.* XII. & *Phil.* VI.

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

IX. PANSA amiſſo, quantum detrimenti reſpublica acceperit, non te præterit. Nunc auctoritate & prudentia tua proſpicias oportet, ne inimici noſtri, (1) Conſulibus ſublatis, ſperent ſe convaleſcere poſſe. Ego, ne conſiſtere poſſit in Italia Antonius, dabo operam: ſequar eum confeſtim.

ARG. Proſpiciat, rogat, ne, conſulibus amiſſis, hoſtes reip. invaleſcant: & quid agendum videatur, monet. *Anno* U. C. 710.

(1) *Coſſ. ſublatis*) Hirtio & Panſa, in Mutinenſi prælio. *Corradus.*

Digitized by Google

ſtim. Utrumque me præſtaturum ſpero, ne aut Ventidius (2) elabatur, aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te, ad hominem (3) ventoſiſſimum Lepidum mittas, ne bellum nobis redintegrare poſſit, Antonio ſibi conjuncto. Nam de (4) Pollione Aſinio, (5) puto te perſpicere, quid facturus ſit. Multæ, & bonæ, & firmæ ſunt legiones Lepidi & Aſinii. Neque hæc idcirco tibi ſcribo, quod te non eadem advertere ſciam, ſed quod mihi perſuaſiſſimum eſt, Lepidum (6) recte facturum nunquam, ſi forte vobis id de hoc dubium eſt. Plancum quoque confirmetis, oro: quem ſpero, pulſo Antonio, reipublicæ non defuturum. Si ſe Alpes Antonius trajecerit, conſtitui præſidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certiorem. III. Kal. Maii, ex caſtris (7) Regii.

(2) *Elabatur*) Elapſus tamen eſt, itinere facto difficillimo. Vide epiſt. 17. 33. 34. lib. X. & hoc lib. epiſt. 10. *Manutius*.

(3) *Ventoſiſſimum*) Leviſſimum, atque in primis mobilem. Epiſt. ad M. Brutum: *Datum Lepido tempus eſt, in quo levitatem ejus, ſæpe perſpectam, majoribus in malis experiemur*. Idem.

(4) *Pollione Aſinio*) Qui longius aberat, quam Lepidus; præerat enim Hiſpaniæ citeriori. Epiſt. 31. lib. X. *Idem*.

(5) *Puto*) Propter amicitiam. Non dubito, quin ille tibi ſuum ſenſum patefaciat. *Idem*.

(6) *Recte facturum nunquam*) Favebat Lepidus Antonii partibus: tum quod percuſſores Cæſaris oderat, tum etiam, quod ejus filio nupſerat Antonii filia, ipſeque Antonii conſulis beneficio pontifex max. in locum Cæſaris creatus erat. Appianus, Dio, Plutarchus. *Idem*.

(7) *Regii*) *Regium* cognomento *Lepidum*, ante *Forum Lepidi* appellatum, unde etiam Ciceroni *Regium Lepidi* dicitur, eſt oppidum Galliæ Ciſpadanæ in via Æmilia, etiam nunc clarum, hodie *Reggio*. Vide pluribus de hoc oppido diſputantem Ph. Cluver. Ital. antiq. lib. I. cap. 27. *Grav.*

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

X. NON mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. (1) Gratiorem me eſſe in te poſſe, quam iſti perverſi ſint in me, (2) exploratum habes: ſi tamen hoc temporis videatur dici cauſa, malle me tuum judicium, quam ex altera parte omnium iſtorum. Tu enim a certo ſenſu & vero judicas de nobis; quod iſti ne faciant, ſumma malevolentia & livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellent, quo minus reſpublica a me commode adminiſtrari poſſit. Quæ quanto ſit in periculo, quam potero breviſſime, exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus Conſulum, quantamque cupiditatem hominibus injiciat (3) vacivitas, non

 te

ARG. Queritur de quorundam malevolentia, & reip. periculum exponit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Gratiorem me eſſe*) Videtur excidiſſe particula, *Nec*, ut fuerit: *nec gratiorem*; hoc ſenſu: Nec arbitror, me tam gratum poſſe eſſe tibi, quam iſti malevoli ſunt in me perverſi. *J. F. Gronov.*

(2) *Exploratum habes* (ſint, an hæc temporis videantur dici cauſa) *malle me tuum judicium*) Sic videtur legendum. Quæ iſti, qui mihi obtrectant, prætexunt, hæc ſive revera ita ſe habeant, ſive ab eis fingantur temporis cauſa: tu dubitare non debes, quin ego placere tibi malim, quam iſtis omnibus. *Idem*.

(3) *Vacivitas*) Ad hanc lectionem *injiciat vacivitas* ducunt nos veſtigia fere omnium li-

Digitized by Google

te fugit. Satis me multa ſcripſiſſe, quæ (4) literis commendari poſſint, arbitror. Scio enim, cui ſcribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum peditum haberet inermium, ergaſtula ſolvendo, omneque genus hominum arripiendo, ſatis magnum numerum videtur effeciſſe. Huc acceſſit manus Ventidii, quæ trans Apenninum itinere facto difficillimo (5) ad Vada pervenit, atque ibi ſe cum Antonio conjunxit. Eſt numerus veteranorum & armatorum ſatis frequens cum Ventidio. Conſilia Antonii hæc ſint, neceſſe eſt: aut ad Lepidum ut ſe conferat, ſi recipitur; aut Apennino Alpibuſque ſe teneat, & decurſionibus per equites, quos habet multos, vaſtet ea loca, in quæ incurrerit; aut rurſus ſe in Etruriam referat, quod ea pars Italiæ ſine exercitu eſt. Quod ſi me Cæſar audiſſet, atque Apenninum tranſiſſet, in tantas anguſtias Antonium compuliſſem, ut inopia potius, quam ferro, conficeretur. Sed (6) neque Cæſari imperari poteſt, (7) nec Cæſar exercitui ſuo. Quod utrumque peſſimum eſt. Cum hæc talia ſint: quo minus, quod ad me pertinebit, (8) homines interpellent, ut ſupra ſcripſi, non impedio. Hæc quemadmodum explicari poſſint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur, timeo. Alere jam milites non poſſum. Cum ad rempublicam liberandam acceſſi, H-S mihi fuit pecuniæ ccc amplius. Tantum abeſt, (9) ut meæ rei familiaris liberum ſit quidquam, ut omnes jam meos amicos ære alieno obſtrinxerim. (10) Septenum numerum nunc legionum alo, qua difficultate, tu arbitrare. Non, ſi (11) Varronis theſauros haberem, ſubſiſtere ſumptui poſſem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem.

Tu

---

librorum, qui aut *civitas* aut *novitas* præſeferunt. Quem conſenſum librorum cur repudiemus non eſt. Plautus Curcul.

Ita cibi vacivitate venio laxis lateribus. Sic *ades vaciva*, & *aures vaciva*. Græv.

(4) *Literis commendari*) Eſt literis mandari, credi. Suſpicionem autem de Octaviano ſignificat: qui conſulatum petiit, quem adeptus patriæ bellum intulit. *Idem*,

(5) *Ad Vada*) Scilicet *Sabatia*, ſeu *Sabatorum*. Sabata erat oppidum maritimum in ora Genuenſi præcipuum, non longe Savona diſtans, cui adjacent campi paluſtres, qui *Vada* dicuntur, & *Vada Sabatorum*, ſeu *Sabatia*, quæ deſcribit Lucan. lib. I. *Quaque jacet littus dubium*, &c. Ibi etiam *portus* fuit *Vadorum Sabatiorum*, cujus meminit Plin. III. 5. Is hodie dicitur *Vadi*, ſive contracte *Vai*, vulgo *Vè*. Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I. cap. 8. *Idem*.

(3) *Neque Cæſari imperari poteſt*) Qui jus imperii habeat ipſe, & nullum ſit imperium majus, quia conſules non ſunt. *Gron*.

(7) *Nec Cæſar exercitui ſuo*) Quia non juſto delectu ſcriptus eſt, ſed tumultuarie collectus & ſine diſciplina. *Idem*.

(8) *Homines interpellent*) Videntur prohibuiſſe, ne pecunia in ſtipendium militum ex ærario decerneretur. Ep. 26. *Idem*.

(9) *Ut meæ rei familiaris ſit liberum quicquam*) Ut rationes explicatas habeam, ut ære alieno vacem. Vide lib. II. de Pecunia Vetere, cap. 7. *Idem*.

(10) *Septenum numerum*) Nec *ſeptena legiones*, nec *ſeptenus numerus* hic priſci Quirites agnoſcerent. Hittorp.) *Septem nunc numerum legionum alo*. Sane τὸ *nunc* in nullo Gulielmiano poſt numerum ponitur. Legendum itaque cenſeo, *ſeptem nunc numeros legionum*. *Numeri* ſunt cohortes, ut ſæpe apud Tacit. Sic & legendum in epiſtola Caſſii in lib. XII. ep. 13. *Græcorum militum numeros*, *ſpeciem exercitus effecit*, ubi vulgo, *Græcorum militum numero*. Grævius.

(11) *Varronis*) Corradus alludi putat ad Varronis librum περὶ πλούτου. Manutius *Varronis* ſive *baronis* mavult, ut Antonius notetur, qui theſauros Cæſaris rapuerat, & aliorum. *Cellar*.

Digitized by Google

Tu me amabis ita, ſi hoc idem me in te facere ſenſeris. III. Non. Maii, ex caſtris, (12) Dertonæ.

(12) *Dertona*) Urbs Liguriæ fuit inter Genuam & Placentiam ſita, Colonia Romanorum. In inſcriptione antiqua dicitur *Julia Dertona*. Hodie *Tortona*. Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I. cap. 10. qui ibi hunc locum laudans, ſcripſit *Ex caſtris Dertonæ*. Græv.

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. CICERONI S. D.

XI. EODEM exemplo a te mihi literæ redditæ ſunt, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſolvere difficile eſt. Scripſi tibi, quæ hic gererentur. In itinere eſt Antonius: ad Lepidum proficiſcitur; ne de Planco quidem ſpem adhuc abjecit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me inciderunt. In quibus quos ad Aſinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, ſcribebat: Ego tamen non habui ambiguum, & ſtatim ad Plancum miſi: & biduo ab Allobrogibus, & totius (1) Galliæ legatos expecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, (2) quæ iſtic opus erunt adminiſtrari, proſpicies, ut ex tua voluntate, reique publicæ commodo fiant. Malevolentiæ hominum in me, ſi poteris, occurres. Si non poteris, hoc conſolabere, quod me de ſtatu meo nullis contumeliis deterrere poſſunt. Pridie Nonas Maii, ex caſtris, (3) finibus Statiellenſium.

ARG. Memor meritorum in ſe Ciceronis, iter Antonii ad Lepidum, dubiamque Planci fidem, & ſuum in remp. ſtudium ſignificat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Galliæ*) Ciſalpinæ. Nam Tranſalpina ad Planci pertinebat imperium, excepta Narbonenſi, quam Cæſar, cum ei finitima Hiſpania, Lepido regendam attribuerat. *Manutius*.

(2) *Quæ iſtic opus erunt adminiſtrari*) *Hæc opus ſunt* Latine dici ſcio: *hæc opus ſunt adminiſtrari*, quam Latine dicatur, videto. *Id.*

(3) *Finibus Statiellenſium*) Hoc eſt, in agro, ſeu, ut barbari loquuntur, ditione Statiellenſium. *Aqua Statiella*, ſeu *Aqua Statiellorum* urbs Liguriæ, inter Dertonam, & Vada Sabatia, hodie vulgari vocabulo appellatur *Acqui*, & ab incolis *Aich*. Cives hujus urbis *Statiellenſes*, tota vero gens *Statiellates*, poſterioribus ſcriptoribus *Aquenſes*. Vide Cluver. lib. I. de Ital. antiq. cap. 10. *Gravius*.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

XII. TRES uno die a te accepi epiſtolas, unam brevem, quam Flacco Volumnio dederas, duas pleniores: quarum alteram tabellarius T. Vibii attulit, alteram ad me miſit Lupus. Ex tuis literis, & ex Græceii oratione, non modo non reſtinctum bellum, ſed etiam inflammatum videtur. Non dubito autem pro tua ſingulari prudentia, quin perſpicias, ſi aliquid firmitatis nactus ſit Antonius, omnia tua illa præclara in rem-

ARG. Queritur, ab Antonio bellum renovatum, quod hominum opinione impediri a Bruto potuiſſet. *Anno* U. C. 710.

Digitized by Google

publicam merita, ad nihilum eſſe ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ita perſuaſum omnibus, cum paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugiſſe Antonium. Qui ſi ita ſe habet, ut, quemadmodum audiebam de Græcejo, confligi cum eo ſine periculo non poſſit, non ille mihi fugiſſe a Mutina videtur, ſed locum belli gerendi mutaſſe. Itaque homines (1) alii facti ſunt. Nonnulli etiam queruntur, quod perſecuti non ſitis. Opprimi potuiſſe, ſi celeritas adhibita eſſet, exiſtimant. Omnino eſt hoc populi, maximeque noſtri, in eo potiſſimum abuti libertate, per quem eam conſecutus ſit. Sed tamen providendum ſit, ne quæ juſta querela eſſe poſſit. Res ſic ſe habet: (2) Is bellum confecerit, qui Antonium oppreſſerit. Hoc quam vim habeat, te exiſtimare malo, quam me apertius ſcribere.

(1) *Alii facti ſunt*) Non iidem ſunt, qui erant: mutati ſunt. Plautus in Trin. *Verbis paucis quam cito alium feciſti me*. Manut.

(2) *Is bellum confecerit, qui Antonium oppreſſerit*) Idem X. 13. 19. 20. *Idem*.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. D.

XIII. JAM non ago tibi gratias. Cui enim re vix referre poſſum, huic verbis non patitur res ſatisfieri. Attendere te volo, quæ in manibus ſunt. Qua enim prudentia es, nihil te fugiet, ſi meas literas diligenter legeris. Sequi confeſtim Antonium his de cauſis, Cicero, *non* potui. Eram ſine equitibus, ſine jumentis: Hirtium periſſe neſciebam: Cæſari non credebam, priuſquam (1) conveniſſem, & collocutus eſſem. Hic dies hoc modo abiit. Poſtero die mane a Panſa ſum arceſſitus Bononiam. Cum in itinere eſſem, nuntiatum mihi eſt eum mortuum eſſe. Recurri ad meas copiolas: ſic enim vere eas appellare poſſum. Sunt extenuatiſſimæ, & inopia omnium rerum peſſime acceptæ. Biduo me Antonius anteceſſit; itinera fecit multo majora fugiens, quam ego ſequens. Ille enim iit paſſim, ego ordinatim. Quacunque iit, ergaſtula ſolvit; homines arripuit; conſtitit nuſquam prius, quam ad Vada venit. Quem locum volo tibi eſſe notum. Jacet inter Apenninum & Alpes, (2) impeditiſſimum ad iter faciendum. Cum abeſſem ab eo millia paſſuum triginta, & ſe jam Ventidius conjunxiſſet, concio ejus ad me eſt allata, in qua petere cœpit a militibus, ut ſe trans Alpes ſequerentur: ſibi cum M. Lepido convenire. Succlamatum eſt, & frequenter a militibus Ventidianis (nam ſuos valde quam paucos habet) ſibi aut in Italia pereundum eſſe, aut vincendum. Etiam orare cœperunt, ut (3) Pollentiam iter facerent. Cum ſuſtinere eos non poſ-

ARG. Excuſat tarditatem in perſequendo Antonio: & in quo ſtatu res ſit, exponit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Conveniſſem*) Conveniri noluit. Appianus libro tertio. *Manut.*

(2) *Impeditiſſimus*) Quia cœnoſus.

(3) *Pollentiam*) Plin. lib. III. c. 5. Oppidum Liguriæ ſupra Albam, haud procul Tanari ac Sturæ confluentibus, nunc exiguus vicus, vulgo, *Pollenza*. Græv.

Digitized by Google

poſſet, in poſterum diem iter ſuum contulit. Hac re mihi nuntiata, ſtatim quinque cohortes Pollentiam præmiſi, meumque iter eo contuli. Hora ante præſidium meum Pollentiam venit, quam (4) Trebellius cum equitibus. Sane quam ſum gaviſus. In hoc enim victoriam puto conſiſtere. In ſpem venerant, quod neque Planci quatuor legiones omnibus ſuis copiis pares arbitrabantur, neque ex Italia tam celeriter exercitum trajici poſſe credebant. Quos ipſi adhuc ſatis arroganter Allobroges, equitatuſque omnis, qui eo præmiſſus erat a nobis, ſuſtinebant; noſtroque adventu ſuſtineri facilius poſſe confidimus. Tamen ſi quo etiam caſu Iſaram ſe trajecerint, ne quod detrimentum reipublicæ injungant, ſumma a nobis dabitur opera. Vos magnum animum, optimamque ſpem de ſumma republica habere volumus, cum & nos & exercitus noſtros ſingulari concordia conjunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quam paratiſſimi & ab exercitu reliquiſque rebus pro veſtra ſalute contra ſceleratiſſimam conſpirationem hoſtium confligamus. Qui quidem eas copias, quas diu ſimulatione reipublicæ comparabant, ſubito ad patriæ periculum converterunt. Vale.

(4) *Trebellius*) Quem fraudatorem creditorum Cicero in Philippicis vocat. *Corrad.*

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XIV. MIRABILITER, mi Brute, lætor, mea conſilia, meaſque ſententias a te probari de *(1)* decemviris, de ornando (2) adoleſcente. Sed quid refert? mihi crede, homini non glorioſo, plane jam, Brute, (3) frigeo. Ὄργανον enim erat meum Senatus. Id eſt jam diſſolutum. Tantam ſpem attulerat exploratæ victoriæ tua præclara Mutina eruptio, fuga Antonii, conciſo exercitu, ut omnium animi relaxati ſint, meæque illæ vehementes contentiones tanquam (4) σκιαμαχίαι eſſe videantur. Sed, ut ad rem redeam, legionem Martiam & Quartam negant, qui illas norunt, ullà conditione ad te poſſe perduci. Pecuniæ, quam deſideras, ratio poteſt haberi, eaque habebitur. (5) De Bruto arceſſendo, Cæſareque ad Italiæ præſidium tenendo, valde tibi aſſentior. Sed, ut ſcribis, habes obtrectatores: quos equidem facillime ſuſtineo, ſed impediunt tamen. (6) Ex Africa legiones expectantur. Sed bellum iſtic renatum mirantur homines. Ni-

ARG. Bruti literis reſpondet de decemviris, de legionibus perducendis, de pecunia, de hominum admiratione ob renatum bellum, cujus exitus ne timeatur, Bruti partes & munus eſſe dicit. *Anno* U. C. 710.

(1) *Decemviris*) Aut creatis, aut creandis, qui conſulatus ab Antonio geſti rationem repoſcerent. Appianus lib. III. & epiſt. 20. 21. & ad Att. epiſt. 19. lib. XV. *Man.*

(2) *Adoleſcente*) Octaviano. *Idem.*

(3) *Frigeo*) Languidiores factæ ſunt actiones meæ. Ὄργανον inſtrumentum, quo utebar: quo diſſoluto, quid agere poſſum? itaque plane jam frigeo. *Idem.*

(4) Σκιαμαχίαι) Umbratiles pugnæ.

(5) *De Bruto arceſſendo*) De M. Bruto, qui erat in Macedonia. *Corrad.*

(6) *Ex Africa*) Vide epiſt. 24. lib. X.

Nihil tam præter ſpem unquam: Nam (7) die tuo natali victoria nuntiata, in multa ſæcula videbamus rempublicam liberatam. Novi timores (8) retexunt ſuperiora. Scripſiſti autem ad me iis, quas Idibus Maiis dediſti, modo te accepiſſe a Planco literas, non recipi a Lepido Antonium. Id ſi ita eſt, omnia faciliora. Sin aliter, magnum negotium: cujus exitum ne extimeſcam, tuæ partes ſunt. Ego plus, quam feci, facere non poſſum. Te tamen, id quod ſpero, omnium maximum & clariſſimum videre cupio. Vale.

(7) *Die tuo natali*) Vide ep. ad M. Brutum, cujus initium, *Meſſallam*. Manut.

(8) *Retexunt ſuperiora*) Irrita faciunt, & vana. Cic. II. in Verr. *Omnia erunt Metelli ejuſmodi, ut totam illius præturam retexere videretur*. Hoc eſt, illius acta reſcindere. Non male Hittorp. & Stevech. *Hi novi timores retexunt ſuperiora*. Græv.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XV. ETSI mihi tuæ literæ jucundiſſimæ ſunt, tamen jucundius fuit, quod in ſumma occupatione tua (1) Planco collegæ mandaſti, ut te mihi per literas excuſaret, quod fecit ille diligenter. Mihi autem nihil amabilius officio tuo & diligentia. Conjunctio tua cum collega, concordiaque veſtra, quæ literis communibus declarata eſt, ſenatui populoque Romano gratiſſima accidit. Quod ſupereſt, perge, mi Brute, & jam non cum aliis, ſed tecum ipſe certa. Plura ſcribere non debeo, præſertim ad te: quo (2) magiſtro brevitatis uti cogito. Literas tuas vehementer expecto, & quidem tales, quales maxime opto.

ARG. Laudat officium & diligentiam Bruti: cujus & collegæ concordiam omnibus gratam eſſe ſignificat; & hortatur, ut ſecum jam ipſe certet. *Anno* U. C. 710.

(1) *Planco collega mandaſti*) Jam ſe Plancus Bruto conjunxerat. Velleius lib. II. *Plancus dubia, id eſt, ſua fide, diu quarum eſſet partium, ſecum luctatus, ac ſibi difficile conſentiens, & nunc adjutor D. Bruti, collega ſui, mox ejuſdem proditor*. Manut.

(2) *Magiſtro brevitatis*) Brevitatem in ſcribendo amabat Decimus. Ep. 24. 25. *Idem*.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

XVI. PERMAGNI intereſt, quo tibi hæc tempore epiſtola reddita ſit; utrum, cum ſollicitudinis aliquid haberes; an, cum ab omni moleſtia vacuus eſſes. Itaque ei præcepi, quem ad te miſi, ut tempus obſervaret epiſtolæ tibi reddendæ. Nam quemadmodum coram, qui ad nos intempeſtive adeunt, moleſti ſæpe ſunt: ſic epiſtolæ offendunt non loco redditæ. Si autem, ut ſpero, nihil te perturbat, nihil impedit; & ille, cui mandavi, ſatis ſcite & commode tempus ad te cepit adeundi; confido me, quod velim, facile a te impetraturum. L. Lamia præ-

ARG. Commendat Lamiam in petitione Præturæ. *Anno* U. C. 709.

Digitized by Google

præturam petit. Hoc ego utor uno omnium plurimum. Magna vetuſtas, magna conſuetudo intercedit, quodque plurimum valet, nihil mihi ejus eſt familiaritate jucundius. Magno præterea beneficio ejus, magnoque merito ſum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equeſtris ordinis princeps eſſet, proque mea ſalute acerrime propugnaret, a Gabinio conſule (1) relegatus eſt: quod ante id tempus civi Romano contigit nemini. Hoc cum populus Romanus meminit, me ipſum non meminiſſe turpiſſimum eſt. Quapropter perſuade tibi, mi Brute, me petere præturam. Quanquam enim Lamia ſummo ſplendore, ſumma gratia eſt, (2) magnificentiſſimo munere ædilitio; tamen, quaſi ea ita non eſſent, ego ſuſcepi totum negotium. Nunc, ſi me tanti facis, quanti certe facis, cum equitum centurias tenes, in quibus regnas, (3) mitte ad Lupum noſtrum, ut in nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus. Ponam in extremo quod ſentio: Nihil eſt, Brute, omnia cum a te expectem, quod mihi gratius facere poſſis.

(1) *Relegatus eſt*) Vide ep. 19. lib. XII. & orationem pro Sextio, & pro domo. *Man.*
(2) *Magnificentiſſimo*) Vocem hanc in editionibus Manutii & Lambini antecedit *uſus*: quod idem valet ac *functus*, & facile abeſſe poteſt. Victorium ſequimur.
(3) *Mitte ad Lupum noſtrum*) Pro, *ſignifica Lupo noſtro*. Modus loquendi Tullio familiaris. Ad Att. epiſt. 10. lib. XIII. *Hodie Spintherem expecto: miſit enim Brutus ad me*. Et ad Tironem, epiſt. 9. lib. XVI. *Curio miſi, ut medico honos haberetur*. Manut.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. D.

XVII. LAMIA uno omnium familiariſſime utor. Magna ejus in me non dico officia, ſed merita, eaque ſunt populo Romano notiſſima. Is magnificentiſſimo munere ædilitatis perfunctus petit præturam; omneſque intelligunt, nec dignitatem ei deeſſe, nec gratiam. Sed is ambitus extare videtur, ut ego omnia pertimeſcam, totamque petitionem Lamiæ mihi ſuſtinendam putem. In ea re quantum me poſſis adjuvare, facile perſpicio: nec vero, quantum mea cauſa velis, dubito. Velim igitur, mi Brute, tibi perſuadeas, nihil me majore ſtudio a te petere, nihil te mihi gratius facere poſſe, quam ſi omnibus tuis opibus, omni ſtudio, Lamiam in petitione juveris: quod ut facias, vehementer te rogo.

M. T.

ARG. Commendat iterum eumdem Lamiam in petitione Præturæ, ſcripta epiſtola brevi poſt ſuperiorem. *Eodem anno* U. C. 709.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. D.

XVIII. **E**TSI ex mandatis, quæ (1) Galbæ Volumnioque ad Senatum dediſti, quid timendum ſuſpicandumque putares, ſuſpicabamur; tamen timidiora mandata videbantur, quam erat dignum tua, populique Romani (2) victoria. Senatus autem, mi Brute, fortis eſt, & habet fortes duces. Itaque moleſte ferebat ſe a te, quem omnium, quicumque fuiſſent, fortiſſimum judicaret, timidum atque ignavum judicari. Etenim, cum, te incluſo, ſpem maximam omnes habuiſſent in tua virtute, florente Antonio; quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim eſſet, qui illum tam furioſum arbitraretur, ut, qui in maximo bello pacem velle ſe dixiſſet, is in optatiſſima pace bellum reipublicæ indiceret? Nec dubito, quin tu plus provideas. Sed tamen, tam recenti (3) gratulatione, quam *tuo nomine* ad omnia deorum templa fecimus, renovatio timoris magnam moleſtiam afferebat. Quare velim equidem, id quod ſpero, ut plane abjectus & fractus ſit Antonius. Sin aliquid virium forte collegerit, ſentiet nec ſenatui conſilium, nec populo Romano virtutem deeſſe, *nec* Reipublicæ; te vivo, imperatorem. XIIII. Kal. Jun.

ARG. Reprehendit in Decimo nonnullam timoris ſignificationem. Scripta poſt Hirtium & Panſam conſules interfectos. *Anno* U. C. 710.

(1) *Galba*) Vide lib. X. ep. 30.

(2) *Victoria*) Mutinenſi. *Manutius*.

(3) *Gratulatione*) Hoc eſt, *gratiarum actione*. Eſt proprium in *hac re verbum*, cum in ſupplicationibus *Diis gratias agunt*. *Gravius*.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. P. D.

XIX. **A**D ſenatum quas literas miſi, velim prius perlegas, &, ſi qua tibi videbuntur, commutes. Neceſſario me ſcripſiſſe, ipſe animadvertes. Nam cum putarem, Quartam & Martiam legiones mecum *futuras*, ut Druſo (1) Pauloque placuerat, vobis aſſentientibus, minus de reliquis rebus laborandum exiſtimavi. Nunc vero, cum ſim cum tironibus egentiſſimis, valde & meam & veſtram vicem timeam neceſſe eſt. (2) Vicetini me & M. Brutum præcipue obſervant. His ne quam patiare injuriam fieri in ſenatu (3) vernarum cauſa, a te peto. Cauſam habent optimam,

ARG. Reip. vicem timet: Vicetinos commendat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Pauloque*) L. Æmilio Paulo, qui conſul fuerat cum C. Marcello. Epiſt. 12. lib. XV. Frater fuit M. Lepidi, eoque mox Triumviro proſcriptus eſt. *Manutius*.

(2) *Vicetini*) *Vicentia* oppidum mediterraneum in Venetorum finibus, hodie *Vicenza*. Incolæ in monumentis antiquis modo *Vicetini*, modo *Vincentini* dicuntur. Vide Cluv. Ital. antiq. lib. I. cap. 18. *Grav.*

(3) *Vernarum*) Vernis comparat Vicentinorum adverſarios, ut homines nequam abjectoſque ſignificet. *Manut.*

Digitized by Google

mam, officium in rempublicam ſummum, genus hominum adverſariorum ſeditioſum, & (4) inertiſſimum. XII. Kal. Jun. (5) Vercellis.

(4) *Inertiſſimum*) Blanditur, quod in his duobus optimis libris, Hittorpiano & Palatino legitur, *incertiſſimum*. Hoc eſt, infidum, inconſtans. *Gravius*.

(5) *Vercellis*) Plin. lib. III. cap. 17. Opidum Galliæ Tranſpadanæ. *Idem*.

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. T. CICERONI S. P. D.

XX. QUOD pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaque officia cogunt, ut timeam. Sæpe enim mihi cum eſſet dictum, neque a me contemptum, noviſſime Labeo Segulius, homo (1) ſui ſimillimus, narravit mihi apud Cæſarem ſe fuiſſe, multumque ſermonem de te habitum eſſe: ipſum Cæſarem nihil ſane de te queſtum, niſi dictum, quod diceret te dixiſſe, *laudandum adoleſcentem*, *ornandum*, (2) *tollendum*: ſe non commiſſurum, ut tolli poſſit. Hoc ego Labeonem credo illi retuliſſe, aut finxiſſe dictum, non ab adoleſcente prolatum. Veteranos vero peſſime loqui volebat Labeo me credere, & tibi ab iis inſtare periculum, maximeque indignari, quod (3) in decemviris neque Cæſar, neque ego habiti eſſemus, atque omnia ad veſtrum arbitrium eſſent collata. Hæc cum audiſſem, & jam in itinere eſſem, committendum nondum putavi, (4) prius ut Alpes tranſgrederer, quam, quid iſtic ageretur, ſcirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, jactatione verborum, & denuntiatione periculi, ſperare (5) eos, te pertimefacto, adoleſcente impulſo, poſſe magna conſequi præmia: & (6) totam iſtam cantilenam ex hoc pendere, ut quam plurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum eſſe volo, & inſidias vitantem. Nihil enim tua mihi vita poteſt eſſe jucundius, neque carius. Illud vide, ne, timendo, magis timere cogare: &,

ARG. Timere ſe ait Ciceronis cauſa: eumque monet, ut veteranorum animos ſibi conciliet. *Anno* U. C. 710.

(1) *Sui ſimillimus*) Idem, qui ſolet eſſe. Accipiendum in malam partem. *Manut*.

(2) *Tollendum*) Ambiguum verbum. Nam & ad honorem, & ad necem pertinet. Vellejus lib. II. *Hoc eſt illud tempus, quo Cicero, inſito amore Pompejanarum partium, Cæſarem laudandum & tollendum cenſebat: cum aliud diceret, aliud intelligi vellet*. Suetonius in Auguſto: *Ut cognovit, Antonium poſt fugam a M. Lepido receptum, ceteroſque duces & exercitus conſentire pro partibus: cauſam optimatium ſine cunctatione deſeruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus, quaſi alii ſe puerum, alii ornandum tollendumque jactaſſent; ne aut ſibi, aut veteranis par gratia referretur*. Idem.

(3) *In decemviris*) Creatis, ut quæ ſenatus legionibus exercitibuſque pollicitus erat, perſolverent, diſtribuerentque. *Corr*. Ideo creatis, ut ab Antonio geſti conſulatus rationem repoſcerent: epiſt. 14. & 21. Appianus lib. III. *Manut*.

(4) *Prius ut Alpes tranſgrederer*) Mendoſus videtur epiſtolarum ordo. Nam ſi nondum Alpes tranſgreſſus eſt, conjungi Planco nondum potuit. At conjunctus videtur epiſt. 15. *Idem*.

(5) *Eos*) Veteranos. *Corrad*.

(6) *Totam iſtam cantilenam*) Totum hoc quod iſti jactant, atque in ſe conferunt. *Cantilena* enim, & id, quod canitur, & id, quod crebris ſermonibus uſurpatur. *Man*.

Digitized by Google

quibus rebus poteſt occurri veteranis, occurras. Primum, quod deſiderant de decemviris, facias; deinde, de præmiis. Si tibi videtur, agros eorum militum, qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos cenſeas (7) ab utriſque nobis. De nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ: Senatum de ea re conſtituturum. Quatuor legionibus iis, quibus agros dandos cenſuiſtis, video facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. Æqualiter, aut ſorte agros legionibus aſſignari puto oportere. Hæc me tibi ſcribere non prudentia mea hortatur, ſed amor in te, & cupiditas otii, quod ſine te conſiſtere non poteſt. Ego, niſi valde neceſſe fuerit, ex Italia non excedam. Legiones armo, paro: ſpero me non peſſimum exercitum habiturum ad omnes caſus, & impetus hominum. De exercitu, quem Panſa habuit, legionem mihi Cæſar non remittit. Ad has literas ſtatim mihi reſcribe, tuorumque aliquem mitte, ſi quid reconditum magis erit, meque ſcire opus eſſe putaris. Vale. VIII. Kal. Jan. (8) Eporedia.

(7) *Ab utriſque nobis*) Man. *ab utriſque noſtrum*. Lamb. *ab utroque noſtrum*.

(8) *Eporedia*) Plin. lib. III. cap. 17. Colonia Romanorum in Tranſpadana Gallia, Sibyllinis libris a populo Romano condi juſſa in faucibus Salaſſorum vallis, inter duo altiſſima juga in edito vertice, munimentum contra Salaſſos: hodie *Ivrea*. Alii vero ſcribunt *Eporedia*. Vid. Cluv. Ital. antiq. lib. I. cap. 13. *Gravius*.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

XXI. Dii iſti Segulio maleſaciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Quid? tu illum tecum ſolum, aut cum Cæſare, qui neminem prætermiſerit, quicum loqui potuerit, cui non eadem iſta dixerit? Te tamen, mi Brute, ſic amo, ut debeo, quod iſtud, quidquid eſſet nugarum, me ſcire voluiſti. Signum enim magnum amoris dediſti. Nam quod idem Segulius, veteranos queri, quod tu & Cæſar in decemviris non eſſetis; utinam ne ego quidem eſſem. Quid enim moleſtius? Sed tamen cum ego ſenſiſſem, de iis qui exercitus haberent, ſententiam ferri oportere; iidem illi, qui ſolent, reclamarunt. Itaque excepti etiam eſtis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui (1) res novas quærit: non quo veterem comederit, (nullam enim habuit) ſed (2) hanc ipſam (3) recentem novam de-

ARG. Reſpondet ſuperiori epiſtolæ.

(1) *Res*) Ex ambiguo dictum. *Corrad.*

(2) *Hanc ipſam*) Vel hereditate acceptam, vel a C. Cæſare, cum viveret, donatam. Quod veriſimilius videtur. Nam & Octaviani amicus erat: & veteranis favebat, ut ex epiſtola ſuperiore intelligitur; & verbum, *Devoravit*, uſurpatur Philip. XII. de veteranis. Fortaſſe igitur & hic Segulius ex veteranis Cæſaris militibus unus fuit. *Man.*

(3) *Recentem novam*) Ita differunt *Recens* & *Novum*, ut *Vetus* & *Antiquum*. Poteſt enim recens aliquid eſſe, quod novum non ſit. Ut recens hereditas, quæ alicui nuper obtigit, non tamen nova, cum aliæ poſſint hereditates eidem antea contigiſſe. *Novum* eſt enim, non quod nuper, ſed quod nunc primum habemus: *recens* vero, non quod nunc primum, ſed quod nuper. Et *novum* ad rem, *recens* ad tempus refertur. Propterea, ut ſimul utrumque ſignificetur, conjunguntur. *Idem.*

Digitized by Google

voravit. Quod autem ſcribis, te, quod pro te ipſo non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid: omni te, vir optime, mihique cariſſime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis; quæ cautionem non habebunt, de his non ita valde laboro. Sim enim impudens, ſi plus poſtulem, quam homini a rerum natura tribui poteſt. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne, timendo, magis timere cogar; & ſapienter & amiciſſime præcipis. Sed velim tibi perſuadeas, cum te conſtet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimeſcas, nunquam perturbere, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quidquam, & cavebo omnia. Sed vide, ne tua jam, mi Brute, culpa futura ſit, ſi ego quidquam timeam. Tuis enim opibus, & conſulatu tuo, etiam ſi timidi eſſemus, tamen omnem timorem abjiceremus; præſertim cum perſuaſum omnibus eſſet, mihique maxime, a te nos unice diligi. Conſiliis tuis, quæ ſcribis de quatuor legionibus, deque agris aſſignandis ab utriſque veſtrum, vehementer aſsentior. Itaque cum quidam de collegis noſtris agrariam curationem ligurirent, diſturbavi rem, totamque vobis integram reſervavi. Si quid erit occultius, & (ut ſcribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelibus ad te literæ perferantur. Vale. Pridie Nonas Junii.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

XXII. CUM Appio Claudio, (1) Caji filio, ſumma mihi neceſſitudo eſt, multis ejus officiis, & meis mutuis conſtituta. Peto a te majorem in modum, vel humanitatis tuæ, vel mea cauſa, ut eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, (2) conſervatum velis. Volo te, cum fortiſſimus vir cognitus ſis, etiam clementiſſimum exiſtimari. Magno tibi erit ornamento; nobilisſimum adoleſcentem beneficio tuo eſse ſalvum. Cujus quidem cauſa hoc melior debet eſse, quod pietate adductus, (3) propter patris reſtitutionem, ſe cum Antonio conjunxit. Quare etſi minus veram cauſam habebis, tamen vel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus poteſt hominem, ſummo loco natum, ſummo ingenio, ſumma virtute, officioſiſſimum præterea & gratiſſimum, incolumem in civitate retinere. Quod ut facias, ita a te peto, ut majore ſtudio, magisve ex animo petere non poſſim. Vale.

ARG. Commendat App. Claudium, ut ex hoſtium numero eximatur. *Anno* U.C. 710.

(1) *Caii F.*) Diſtinguit ab aliis, qui eodem prænomine & nomine utebantur. *Manut.*

(2) *Conſervatum velis*). Ne hoſtis cum Antonio judicetur, quandoquidem eum ſecutus erat. *Manutius.*

(3) *Propter patris reſtitutionem*) Videtur pater ejus, cum exularet, ab Antonio conſule in patriam reſtitutus. *Idem.*

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. P. D.

XXIII. NOS hic valemus recte, & quo melius valeamus, operam dabimus. Lepidus commode de nobis ſentire videtur. Omni timore depoſito, debemus libere reipublicæ conſulere. Quod ſi omnia (1) eſſent aliena, tamen (2) tribus tantis exercitibus (3) propriis reipublicæ valentibus, magnum animum habere debebas, quem & ſemper habuiſti, & nunc, fortuna adjuvante, augere potes. Quæ tibi ſuperioribus literis mea manu ſcripſi, terrendi tui cauſa homines loquuntur. (4) Si frenum momorderis, peream, ſi te omnes, quot ſunt, conantem loqui ferre potuerint. Ego, tibi ut antea ſcripſi, dum mihi a te literæ veniant, in Italia morabor. VIII. Kal. Jun. Eporedia.

ARG. Ut bene de rep. ſperet, hortatur Ciceronem, cujus literas expectat. *Anno U. C. 710.*

(1) *Eſſent aliena*) Apud Lepidum. Si ſcilicet cum Antonio ſentiret. *Corrad.*

(2) *Tribus*) Cæſaris, Planci, & meo.

(3) *Propriis reip.*) Fidis & certis in defenſione cauſæ publicæ. Sed opinio eum fefellit. Mox enim Octavianus & Plancus acceſſerunt Antonio. *Proprium* eleganter conſtans, perpetuum. Terent. Andr. IV. 3. 1. *Nihilne eſſe proprium cuiquam?* Plaut. Moſtell. I. 3. 68. *Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita.* J. F. Gron.

(4) *Si frenum momorderis*) Id eſt, ſi noſtris invidis & malevolis, qui velut freno coercere te volunt, oſtenderis te *reſiſtere* & coerceri nolle. Ab equis contumacibus & refractariis deſumpta translatio. Libertatem experiri. Sall. Jug. XII. *Idem.*

CICERO D. BRUTO S. P. D.

XXIV. NARRO tibi, antea ſubiraſcebar brevitati tuarum literarum: nunc mihi loquax eſſe videor. Te igitur imitabor. Quam multa quam paucis? Te recte valere, operamque dare, ut quotidie melius; Lepidum commode ſentire: tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. Si timidus eſſem, tamen iſta epiſtola mihi omnem metum abſterſiſſes. Sed, ut mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluſo, omnem ſpem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio jam (1) vigiliam meam, Brute, tibi tradere; ſed ita ut ne deſim conſtantiæ meæ. Quod ſcribis, in Italia te moraturum, dum tibi literæ meæ veniant; ſi per hoſtem licet, non erraris: (2) multa enim Romæ. Sin adventu tuo bellum confici poteſt, nihil ſit antiquius. Pecunia, expeditiſſima quæ erat, tibi decreta eſt. Habes amantiſſimum (3) Servium. Nos non deſumus. Vale, VIII. Idus Junias.

M. T.

ARG. Reſpondet ſuperiori epiſtolæ, qua timorem ſibi exemptum dicit. Addit, quid agendum ei ſit: & de pecunia decreta. *Anno U. C. 710.*

(1) *Vigiliam meam*) Id eſt; curam meam. Translatio ab excubantibus militibus, qui ſuccedunt per vigilias. *Manutius.*

(2) *Multa enim Romæ*) Multa dicuntur ejuſmodi, ut in Italia diutius morandum tibi non eſſe videatur. *Idem.*

(3) *Servium*) De quo, epiſt. 7. hujus libri. Alii, *Servilium*, Iſaurici filium.

Digitized by Google

M. T. C. D. BRUTO S. P. D.

XXV. EXSPECTANTI mihi tuas quotidie literas, Lupus noſter ſubito denuntiavit, ut ad te ſcriberem, ſi quid vellem. Ego autem, etſi, quid ſcriberem, non habebam (acta enim ad te mitti ſciebam; inanem autem ſermonem literarum tibi injucundum eſſe audiebam) brevitatem ſecutus ſum, te magiſtro. Scito igitur, in te, & in collega ſpem omnem eſſe. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum præcipis, privatis literis ad bellum commune vocare non deſino. Qui utinam adeſſet (1) inteſtinum urbis malum, quod eſt non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor (2) λακωνισμόν tuum: altera jam pagella procedit. Vince & vale. XIV. Kal. Quint.

ARG. Expectari a ſe Bruti literas ait: ſibi nihil eſſe quod ſcriberet: in ipſo & Planco ſpem omnem eſſe. *Anno* U.C. 710.

(1) *Inteſtinum urbis malum*) Erant enim, qui Octavianum interfectis Panſa & Hirtio conſulibus, ad petitionem conſulatus impellerent. Epiſt. 24. lib. X. & epiſt. 14. ad M. Brutum. *Manutius*.

(2) *Λακωνισμὸν tuum*) Laconicam, qua tu ſoles uti, brevitatem. *Idem*.

D. BRUTUS IMP. M. T. CICERONI S. P. D.

XXVI. MAXIMO (1) meo dolore hoc ſolatio utor, quod intelligunt homines, non ſine cauſa me timuiſſe (2) iſta, quæ acciderunt. (3) Deliberent, utrum trajiciant legiones ex Africa, necne: & ex Sardinia (4) Brutum arceſſant, necne: & mihi ſtipendium dent, an non decernant. Ad ſenatum literas miſi. Crede mihi, niſi iſta omnia ita fiunt quemadmodum ſcribo, (5) magnum nos omnes adituros periculum. Rogo te, videte quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. Et fide opus eſt, & celeritate. III. Non. Jun. ex caſtris.

ARG. Sollicitus ob Antonii cum Lepido conjunctionem, legiones quam primum ſibi & ſtipendium mitti poſtulat. *Anno* U.C. 710.

(1) *Maximo*) Man. Lamb. *in maximo*.

(2) *Iſta*) Conjunctionem Lepidi cum M. Antonio. *Corradus*.

(3) *Deliberent*) Ironia cum ſtomacho. *Man.*

(4) *Brutum*) M. Brutum, qui erat in Macedonia. *Idem*.

(5) *Magnum*) Veriſſimum augurium: Nam, Novembri menſe inita inter Lepidum, Antonium, Octavianum ſocietate, & omnes, & omnia periere. *Vellejus*, *Plutarchus*, *Appianus*, *Dio*. Idem.

M. CICERO MATIO S.

XXVII. NONDUM ſatis conſtitui, moleſtiæne plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noſter, homo cum plenus officii, tum utriuſ-

ARG. Queſtus erat Matius, accuſari ſe a Cicerone tum quod in lege quadam Cæſaris ſuffragium tuliſſet, tum etiam quod ludos, Cæſari mortuo ab Octaviano datos, curaſſet. Cicero ſe ita purgat; ut alterum negari a ſe dicat, alterum defendi. *Anno* U. C. 709.

Digitized by Google

utriuſque noſtrum amantiſſimus. Nam cum in Tuſculanum veſperi veniſſem, poſtridie ille ad me, nondum ſatis firmo corpore cum eſſet, mane venit. Quem cum objurgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil ſibi longius fuiſſe, quam ut me videret. Num quidnam, inquam, novi? Detulit ad me querelam tuam: de qua prius quam reſpondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita poſſum, nemo eſt mihi te amicus antiquior: ſed vetuſtas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi, meque a te diligi judicavi. Tuus deinde diſceſſus, iſque diuturnus, ambitio noſtra, & vitæ diſſimilitudo, non eſt paſſa voluntates noſtras conſuetudine conglutinari. Tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Cæſar eſſet in Gallia. Quod enim vehementer mihi utile eſſe putabas, nec inutile ipſi Cæſari, perfeciſti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in ſuis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiariſſime dicta, ſcripta, communicata ſunt. Graviora enim ſunt *conſecuta*. Et initio belli civilis cum Brunduſium verſus ires ad Cæſarem, veniſti ad me in (1) Formianum. Primum, hoc ipſum quanti, præſertim temporibus illis? Deinde, oblitum me putas conſilii, ſermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus intereſſe memini Trebatium. Nec vero ſum oblitus literarum tuarum, quas ad me miſiſti, cum Cæſari obviam (2) veniſſes in agro, ut arbitror, (3) Trebulano. Secutum illud tempus eſt, cum me ad Pompejum proficiſci ſive pudor meus coegit, ſive officium, ſive fortuna. Quod officium tuum, quod ſtudium vel in abſentem me, vel in præſentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi & ſibi te amiciorem judicaverunt? (4) Veni Brunduſium: oblitumne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit aſſeſſio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miſeriarum metu? Tandem aliquando Romæ eſſe cœpimus: quid defuit noſtræ familiaritati in maximis rebus? Quonam modo me gererem adverſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum. In reliquis officiis, cui tu tribuiſti, excepto Cæſare, præter me, ut domum ventitares, horaſque multas ſæpe ſuaviſſimo ſermone conſumeres? tum, cum etiam, ſi meminiſti, ut hæc

(5)

(1) *Formianum*) Eſt villa Ciceronis, in medio oppidorum Formiæ, & Cajetæ in litore poſita, unde etiam *Cajeta* dicta eſt, & *villa Cajetana*, in qua Cic. poſtea fuit cæſus. Etiamnunc hodie viſuntur ejus reliquiæ & rudera, diciturque *la villa di Cicer.* Cluv.

(2) *Veniſſes*) Manutius, *veniſſem*.

(3) *Trebulano*) Trebulæ in agro Sabino fuerunt, uti nunc eſt oppidum *Mons Leo* vocatum, cujus ad radices antiqui lapides, inſcripta Trebularum mentione, aliquot extant: quibus etiam lapidibus intelligitur id, quod ait Servius in illo Virgilii verſu, *Hereti manu omnis, oliviferaque Mutuſca*. Plinius lib. III. cap. 12. *Trebulani, qui cognominantur Mutuſcei*. Manutius.

(4) *Veni Brunduſium*) Poſt pugnam Pharſalicam Cicero, armorum odio & victoriæ deſperatione, in Italiam rediit. Ad Attic. epiſt. 5. 6. lib. II. *Idem*.

(5) φιλοσοφήματα ſcriberem, tu me impuliſti. Poſt Cæſaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quam ut eſſem ego illi quam familiariſſimus? quod effeceras. Quorſum igitur hæc oratio longior, quam putaram? quia ſum admiratus, te, qui hæc noſſe deberes, quidquam a me commiſſum, quod eſſet alienum noſtra amicitia, credidiſſe. Nam præter hæc, quæ commemoravi, quæ teſtata ſunt & illuſtria, habeo multo occultiora, quæ vix verbis exequi poſſum. Omnia me tua delectant: ſed maxime maxima cum fides in amicitia, conſilium, gravitas, conſtantia, tum lepos, humanitas, literæ. Quapropter redeo nunc ad querelam. Ego, te (6) ſuffragium tuliſſe in illa lege, primum non credidi: deinde ſi credidiſſem, nunquam id ſine aliqua juſta cauſa exiſtimarem te feciſſe. Dignitas tua facit, ut animadvertatur quidquid facias: malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta ſint, proferantur. Ea tu ſi non audis, quid dicam, neſcio. Equidem, ſi quando audio, tam defendo, quam me ſcio a te contra iniquos meos ſolere defendi. Defenſio autem eſt duplex. Alia ſunt, quæ liquido negare ſoleam, ut de iſto ipſo ſuffragio: alia, quæ defendam a te pie fieri, & humane, ut de curatione (7) ludorum. Sed te, hominem doctiſſimum, non fugit, ſi Cæſar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio diſputari poſſe: vel in eam, qua ego uti ſoleo, Laudandam eſſe fidem & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas: vel in eam, qua nonnulli utuntur, Libertatem patriæ vitæ amici anteponendam. Ex his ſermonibus utinam eſſent delatæ ad te diſputationes meæ. Illa vero duo, quæ maxima ſunt laudum tuarum, quis aut libentius, quam ego, commemorat, aut ſæpius? te & non ſuſcipiendi belli civilis graviſſimum auctorem fuiſſe, & moderandæ victoriæ: in quo qui mihi non aſſentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio, familiari noſtro, qui mihi dedit cauſam harum literarum: quibus niſi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris: quo nec mihi gravius quidquam poteſt eſſe, nec te alienius.

M A-

---

(5) *Φιλοσοφήματα*) Libros de Finibus, Tuſculanas quæſtiones, & alia, quæ ſcripſit afflicta repub. *Manut.*

(6) *Suffragium tuliſſe in illa lege*) Opinor legem ſignificari, quam Cæſar, ut ſcripſit ipſe lib. III. de Bell. Civ. pro debitoribus tulit, ut arbitri darentur, per quos fierent æſtimationes poſſeſſionum & rerum; quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque ea creditoribus traderentur. Hoc eo magis exiſtimo, quod ad hanc partem reſpondens Matius, *Res*, inquit, *mea familiaris lege Cæſaris diminuta eſt*. Idem.

(7) *Ludorum*) Epiſtola ſequenti. *Corrad.*

Digitized by Google

MATIUS CICERONI S.

XXVIII. MAGNAM voluptatem ex tuis literis cepi, quod, quam ſperaram, atque optaram, habere te de me opinionem cognovi. De qua etſi non dubitabam, tamen, quia maximi æſtimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Conſcius autem mihi eram nihil a me commiſſum eſſe, quod boni cujuſquam offenderet animum. Eo minus credebam, plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quidquam perſuaderi potuiſſe, præſertim in quem mea propenſa & perpetua fuiſſet atque eſſet benevolentia. Quod cum, ut volui, ſcio eſſe; reſpondebo criminibus, quibus tu pro me, (1) ut par erat, tua ſingulari bonitate & amicitia noſtra, ſæpe reſtitiſti. Nota enim mihi ſunt, quæ in me poſt Cæſaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis neceſſarii gravirer fero, atque eum, quem dilexi, periiſſe indignor. Ajunt *enim*, Patriam amicitiæ præponendam eſſe: perinde ac ſi jam vicerint, obitum ejus reipublicæ fuiſſe utilem. Sed non agam aſtute. Fateor me ad iſtum gradum ſapientiæ non perveniſſe. Neque enim Cæſarem in diſſenſione civili ſum ſecutus: ſed amicum, re quanquam offendebar, tamen non deſerui: neque bellum unquam civile, aut etiam cauſam diſſenſionis probavi: quam etiam naſcentem extingui ſumme ſtudui. Itaque in victoria hominis neceſſarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine ſum captus: quibus præmiis reliqui, minus apud eum quam ego, cum poſſent, immoderate ſunt abuſi. Atque etiam res familiaris mea, (2) lege Cæſaris diminuta eſt: cujus beneficio plerique, qui Cæſaris morte lætantur, remanſerunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, æque ac pro mea ſalute laboravi. Poſsum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, a quo id impetratum eſt., periſse non indignari, cum præſertim iidem homines illi, & invidiæ & exitio fuerint? Plecteris ergo, inquiunt, cum factum noſtrum improbare audes. O ſuperbiam inauditam! alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impunite licere! At hæc etiam ſervis ſemper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent, ſuo potius quam alterius arbitrio: quæ nunc, ut quidem iſti dictitant, libertatis auctores, metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. Nullius unquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate deſciſcam. Nunquam enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam oppetendam putavi. Sed quid mihi ſuccenſent, ſi id opto, ut pœniteat eos ſui facti? Cupio enim Cæſaris mortem omnibus eſse acerbam. At debeo pro civili parte rempublicam velle ſalvam. Id

ARG. Reſpondet ſuperiori Ciceronis, purgatque ſe adverſus vituperatores, *Anno* U. C. 709.

(1) *Ut par erat, tua ſingulari bonitati & amicitia noſtra*) Ita leg. & diſtinguendum eſt. Sic II. de Divin. *Caſum autem prælii nemo noſtrum erat, quin timeret, ſed ita ut conſtantibus hominibus par erat, non aperte.* J. F. Gronov.

(2) *Lege*) Vide ſuperiorem epiſt.

Digitized by Google

id quidem me cupere, niſi & ante acta vita & reliqua mea ſpes, tacente me, probat, dicendo vincere non poſtulo. Quare majorem in modum te rogo, ut rem potiorem oratione ducas, mihique, ſi ſentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis eſse poſse. An quod adoleſcens præſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſsem, id nunc, ætate præcipitata, commutem, ac me ipſe retexam? Non faciam, neque, quod diſpliceat, committam; præterquam quod hominis mihi conjunctiſſimi, ac viri ampliſſimi doleo gravem caſum. Quod ſi aliter eſsem animatus, nunquam, quod facerem, negarem: ne & in peccando improbus, & in diſſimulando timidus ac vanus exiſtimarer. At (3) ludos, quos (4) Cæſaris victoria Cæſar adoleſcens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad ſtatum reipublicæ pertinet. Quod tamen munus & hominis amiciſſimi memoriæ, ac honoribus præſtare etiam mortui debui, & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo (5) Cæſare, petenti negare non potui. Veni etiam conſulis Antonii domum ſæpe, ſalutandi cauſa: ad quem, qui me parum patriæ amantem eſse exiſtimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi cauſa, frequentes ventitare reperies. Sed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen iis uterer, eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me efficere conari, ne quos velim diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modeſtia parum valitura ſit in poſterum contra falſos rumores: aut ne etiam ii qui me non amant, propter meam in Cæſarem conſtantiam, non malint mei, quam ſui ſimiles amicos habere. Mihi quidem ſi optata contingent, quod reliquum eſt vitæ, in otio Rhodi degam: ſin caſus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri ſemper cupiam. Trebatio noſtro magnas ago gratias, quod tuum erga me animum ſimplicem atque amicum aperuit: & quod eum, quem ſemper lubenter dilexi, quo magis jure colere atque obſervare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

(3) *Ludos*) Eos, ut opinor, de quibus Plinius lib. II. c. 45. *Cometes apparuit ludis, quos faciebat Auguſtus Veneri genitrici, non multo poſt obitum patris Cæſaris*. Et Suetonius: *Ludis, quos primos conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit*. Et Dio lib. XLV. *Ludos fecit ſuis ſumptibus, ob perfectam Veneris ædem*. Manutius.

(4) *Cæſaris victoria*) Voverat enim Cæſar ædem Veneri genitrici, ſi Pompejum prælio Pharſalico deviciſſet. Appian. *Idem*.

(5) *Cæſare*) Sic emendavimus ex Mſ. cum antea legeretur *Cæſari*. Idem.

CICERO (1) OPPIO S.

XXIX. DUBITANTI mihi (quod ſcit Atticus noſter) de hoc toto conſilio profectionis, quod in utramque partem in mentem mul-

ARG. Profecturus in Græciam, res ſuas Oppio commendat, commemoratis ante beneficiis ab ipſo acceptis. *Anno* U. C. 709.

(1) *Oppio*) C. Oppio, Cæſaris amiciſſimo; quem ſecutus eſt in bello civili, fuitque legatus ejus in Africa. *Manut.* & *Sigon.*

Digitized by Google

multa veniebant, magnum pondus acceſſit ad tollendam dubitationem judicium & conſilium tuum. Nam & ſcripſiſti aperte, quid tibi videretur, & Atticus ad me ſermonem tuum pertulit. Semper judicavi in te & in capiendo conſilio prudentiam ſummam eſſe, & in dando fidem: maximeque ſum expertus, cum initio civilis belli per literas te conſuluiſſem, quid mihi faciendum eſſe cenſeres, eundumne ad Pompejum, an manendum in Italia. Suaſiſti, ut conſulerem dignitati meæ. Ex quo, quid ſentires, intellexi; & ſum admiratus fidem tuam, & in conſilio dando religionem: quod, cum aliud malle amiciſſimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quam illius voluntas fuit. Equidem & ante hoc tempus te dilexi, & ſemper me a te diligi ſenſi: & cum abeſſem, atque in magnis periculis eſſem, & me abſentem & meos præſentes a te cultos & defenſos eſſe memini. Et poſt meum reditum, quam familiariter mecum vixeris, quæque ego de te & ſenſerim, & prædicarim, omnes, qui *ſolent* hæc animadvertere, teſtes habemus. Graviſſimum vero judicium *de mea fide* de conſtantia feciſti, cum poſt mortem Cæſaris totum te ad amicitiam meam contuliſti. Quod tuum judicium, niſi mea ſumma benevolentia erga te, omnibuſque meritis comprobaro, ipſe me hominem non putabo. Tu, mi Oppi, conſervabis amorem tuum (etſi more magis hoc quidem ſcribo, quam quo te admonendum putem) meaque omnia tuebere: quæ tibi ne ignota eſſent, Attico mandavi: a me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Digitized by Google

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XII.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

I. FINEM nullum facio, mihi crede, Caſſi, de te & de Bruto noſtro, id eſt, de tota republica cogitandi, cujus omnis ſpes in vobis eſt, & in D. Bruto. Quam quidem jam habeo ipſe meliorem, republica a Dolabella meo preclariſſime geſta. Manabat enim (1) illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano. Sed ita (2) compreſſa eſt, ut mihi videantur omne jam ad tempus ab illo duntaxat (3) ſordidiſſimo periculo tuti futuri. Reliqua magna ſunt, ac

 mul-

ARGUMENTUM. Factum Dolabellæ, quo aram Cæſaris evertit, laudat: ſublato rege, regnum ſupereſſe queſtus, C. Caſſium hortatur, ut remp. cum Bruto omni perturbatione liberet. *Anno* U. C. 709.

(1) *Illud malum*) Tumultus, a ſceleratis & ſervis de Cæſaris ſepultura & columna excitatus. *Corrad.* Vide Suet. Jul. cap. 85. & Philip. I.

(2) *Compreſſa*) Primus hanc lectionem immutavit Manutius, & ſuppoſuit *compreſſum*. Sed *compreſſa* ſenſum reſpicit, non praecedentem vocem. Compreſſa eſt turba, & ſeditio hominum perditorum, qui tectis & templis & bonis viris minabantur. Hoc enim erat illud malum, quod ſerpebat in dies & gliſcebat. Sic in I. ad Fam. ep. 9. *Primum illa furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam Deam, quam tres ſorores*. Ut bene reſtituit Victorius. *Grævius*. Et ipſe tamen Grævius *compreſſum* legi vult in emendandis, Tomo ſuo II. pag. 416. Poſteriores cogitationes, an ſapientiores? *Olivetus*.

(3) *Sordidiſſimo*) Quod ab infima plebe, atque a ſervis etiam impendebat. *Manut.*

Digitized by Google

multa: ſed poſita omnia in vobis. Quanquam primum quidque explicemus. Nam, ut adhuc quidem actum eſt, non regno, ſed rege liberati videmur. Interfecto enim rege, regios omnes nutus tuemur. Neque vero id ſolum, ſed etiam, quæ ipſe ille, ſi viveret, non faceret, ea nos, quaſi cogitata ab illo, probamus. Nec ejus quidem rei finem video. (4) Tabulæ figuntur, (5) immunitates dantur, pecuniæ maximæ (6) deſcribuntur, exules reducuntur, ſenatus-conſulta falſa referuntur; ut tantummodo odium illud hominis impuri, & ſervitutis dolor depulſus eſſe videatur; reſpublica jaceat in his perturbationibus, in quas eam ille conjecit. Hæc omnia vobis ſunt expedienda. Nec hoc cogitandum, ſatis jam habere rempublicam a vobis. Habet illa quidem tantum, quantum nunquam mihi in mentem venit optare; ſed contenta non eſt, &, pro magnitudine & animi & beneficii veſtri, a vobis magna deſiderat. Adhuc ulta ſuas injurias eſt per vos interitu tyranni: nihil amplius. Ornamenta vero ſua quæ recuperavit? an quod ei mortuo paret, quem vivum ferre non poterat? cujus (7) æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus? At enim ita decrevimus. Fecimus id quidem, temporibus cedentes, quæ valent in republica plurimum: ſed immoderate quidam & ingrate noſtra facilitate abutuntur. Verum hæc propediem, & multa alia coram. Interim velim ſic tibi perſuadeas, mihi cum reipublicæ, quam ſemper habui cariſſimam; tum amoris noſtri cauſa, maximæ curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam ut valeas.

(4) *Tabulæ figuntur*) Æreas tabulas in publico figebat Antonius, decretum aliquod Cæſaris, aut beneficium continentes: quaſi ſcriptum id reperiſſet in Cæſaris commentariis. Phil. V. 4. & ad Att. XIV. 12. *Idem.*

(5) *Immunitates dantur*) Homines & populi ſtipendiarii & vectigales tributis liberantur. Phil. V. 4. *J. F. Gronov.*

(6) *Deſcribuntur*) Vel indicuntur & colliguntur. Juſtin. XVI. 3. vel aſſignantur & ex ærario tribuuntur, ut fere & Manutius, ſed exemplis utitur non convenientibus. Terent. Phorm. V. 8. 30. *Illud mihi argentum jube raptim reſcribi Phormio.* Ph. *Quodque ego deſcripſi porro illis, quibus debui.* Idem.

(7) *Æra refigere*) Leges antiquare, abrogare. *Æra* ſunt leges æneis tabulis inciſæ, proprie ipſæ tabulæ, quibus leges inſcriptæ. *Gravius.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

II. VEHEMENTER lætor, tibi probari ſententiam & (1) orationem meam; qua ſi ſæpius uti liceret, nihil eſſet negotii libertatem & rempublicam recuperare. Sed (2) homo amens & perditus, multoque nequior, quam ille ipſe, quem tu nequiſſimum occiſum eſſe dixiſti, cædis initium quærit: nullamque aliam ob cauſam me auctorem fuiſſe Cæſaris interficiendi criminatur, niſi ut in me veterani incitentur. Quod ego periculum

ARG. Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, reique publicæ ſtatum deſcribit. *Anno U. C. 709.*

(1) *Orationem meam*) Secundam in Antonium; quæ extat. *Manutius.*

(2) *Homo amens*) M. Antonius. *Idem*

Digitized by Google

culum non extimeſco, modo veſtri facti gloriam cum mea laude communicet. Ita nec (3) Piſoni, qui in eum primus invectus eſt, nullo aſſentiente, nec mihi, qui idem triceſimo poſt die feci, nec (4) P. Servilio, qui me eſt conſecutus, tuto in ſenatum venire licet. Cædem enim gladiator quærit, ejuſque initium (5) a. d. XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putavit: (6) ad quam paratus venerat, cum in villa Metelli complures dies commentatus eſſet. Quæ autem in luſtris & in vino commentatio potuit eſſe? Itaque omnibus eſt viſus, ut ad te antea ſcripſi, vomere ſuo more, non dicere. Quare quod ſcribis, te confidere auctoritate & eloquentia noſtra aliquid profici poſſe, nonnihil, ut in tantis malis, eſt profectum. Intelligit enim populus Romanus (7) tres eſſe Conſulares, qui, quia, quæ de republica bene ſenſerint, libere locuti ſunt, tuto in ſenatum venire non poſſint. (8) Nec eſt præterea, quod quidquam expectes. (9) Tuus enim neceſſarius (10) affinitate nova delectatur. Itaque jam non eſt ſtudioſus (11) ludorum, infinitoque fratris tui plauſu dirumpitur. (12) Alter item affinis novis commentariis Cæſaris delinitus eſt. Sed hæc tolerabilia: illud non ferendum, quod eſt, qui (13) veſtro anno filium ſuum conſulem futurum putet, ob eamque cauſam ſe huic latroni deſervire præ ſe ferat. Nam (14) L. Cotta familiaris meus, fatali quadam deſperatione, ut ait, minus in ſenatum venit. (15) L. Cæſar, optimus & fortiſſimus civis,

vale-

---

(3) *Piſoni*) L. Calpurnio Piſoni, C. Cæſaris ſocero. Vide Philipp. I. *Idem*.

(4) *P. Servilio*) Iſaurici filio, qui conſul fuerat cum C. Cæſare. *Idem*.

(5) *A. d. XIII. Kalend. Oct.*) Tota res ita ſe habet. Cum Cicero, poſt interitum Cæſaris, primum deſperata repub. in Græciam abire cogitaſſet; deinde, allata ſpe quadam libertatis & otii, mutato conſilio ad urbem revertiſſet; M. Antonius Conſul Kalend. Sept. de ſupplicationibus relaturus, eum de more in ſenatum vocavit. Cicero miſit, qui ſe excuſarent, quod de via langueret. Ille iratus, fabros ſe miſſurum, & domum illius diſturbaturum eſſe, audiente ſenatu, dixit. Venit Cicero poſtridie in ſenatum, id eſt, IV. Non. Sept. & locutus eſt, abſente Antonio, de rep. liberius, quam pericula minæque poſtulabant: eaque nunc extat oratio, Philippicarum prima. Tum Antonius, furore percitus, adeſſe eum juſſit in ſenatu ad XIII. Kal. Oct. ipſe interea totum illud ſpatium, quod eſt a quarto Non. Sep. ad XIII. Kal. Oct. commentatus eſt in Tiburtino Metelli, quæ contra Ciceronem diceret. Eo die in ſenatum, diſſuadentibus amicis, Cicero non venit; ſed mox accurate ſcripta oratione reſpondit, quæ inter Philippicas ſecunda legitur. *Idem*.

(6) *Ad quam*) Vict. Græv. *At quam*.

(7) *Tres eſſe conſulares*) L. Piſonem, qui primus; Ciceronem, qui ſecundus; P. Servilium, qui tertius in Antonium eſt invectus. *Manut.*

(8) *Nec eſt præterea*) Hoc tamen effecimus, multi ut doleant tam malo exemplo, ſed nihil ultra, quia nemo aliquid audet, & qui maxime potentes fovere veſtram cauſam deberent, ſilent. *J. F. Gronov.*

(9) *Tuus enim neceſſarius*) Lepidus. Nam Lepidus & Caſſius duas M. Bruti ſorores habebant uxores. *Corrad.*

(10) *Affinitate nova*) Antonii filia ſuo filio uxore data. *Idem*.

(11) *Ludorum*) Quia ludis Apollinaribus, quos prætor urbanus M. Brutus de more dederat, plaudi a populo viderat L. Caſſio tribuno pl. fratri C. Caſſii, propterea ludos non amplius amabat. Vide epiſt. 2. ad Att. lib. XIV. *Manut.*

(12) *Alter*) Hujus nomen ignoratur. *Id.*

(13) *Veſtro anno*) Anno vobis deſtinato: poſt biennium: nam hoc anno præturam gerebant Brutus & Caſſius: & præturam conſulatus, interpoſito biennio, ſequebatur. *Idem*.

(14) *L. Cotta*) Aureliæ gentis, qui conſul biennio ante Ciceronem fuerat. *Idem*.

(15) *L. Cæſar*) Avunculus M. Antonii. Epiſt. 5. epiſt. 14. lib. IX. *Idem*.

Digitized by Google

valetudine impeditur. Ser. Sulpicius & ſumma auctoritate, & optime ſentiens, non adeſt. Reliquos, exceptis (16) deſignatis, ignoſce mihi, ſi non numero conſulares. Habes auctores conſilii publici. Qui numerus, etiam bonis rebus, exiguus eſſet; quid cenſes perditis? Quare ſpes eſt omnis in vobis. Qui ſi idcirco abeſtis, ut ſitis in tuto; ne in vobis quidem. Sin aliquid dignum veſtra gloria cogitatis, velim ſalvis nobis. Sin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore jus ſuum recuperabit. Ego tuis neque deſum, neque deero: qui (17) ſi ne ad me referent, mea tibi tamen benevolentia fideſque præſtabitur.

(16) *Deſignatis*) Conſulibus, Hirtio & Panſa. *Idem*.

(17) *Si ne*) Manutius ex uno Mſ. *Qui ſive ad me referent, ſive non.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

III. AUGET tuus (1) amicus furorem in dies. Primum in ſtatua, quam poſuit in Roſtris, inſcripſit PARENTI OPTIME MERITO; ut non modo ſicarii, ſed jam etiam parricidæ judicemini. Quid dico, judicemini? judicemur potius. Veſtri enim pulcherrimi facti ille furioſus me principem dicit fuiſſe. Utinam quidem! moleſtus nobis non eſſet. Sed hoc veſtrum fuit: quod cum præteriit, utinam haberem quid vobis darem conſilii. Sed ne mihi quidem ipſi reperio quid faciendum ſit. Quid enim eſt, quod contra vim ſine vi fieri poſſit? Conſilium omne autem hoc eſt illorum, ut mortem Cæſaris perſequantur. Itaque a. d. ſext. (1) Non. Octob. productus in concionem a (2) Canutio, turpiſſime ille quidem diſceſſit: ſed tamen ea dixit de conſervatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus. De me quidem non dubitanter, quin omnia de meo conſilio & vos feciſſetis, & Canutius faceret. Cætera cujuſmodi ſint, ex hoc judica, quod (3) legato tuo viaticum eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? Ad hoſtem ſcilicet portari. O rem miſeram! dominum ferre non potuimus, conſervo ſervimus. Et tamen, me quidem favente magis, quam ſperante, etiam nunc reſidet ſpes in virtute tua. Sed ubi ſunt copiæ? De reliquo, malo te ipſum loqui tecum, quam noſtra dicta cognoſcere. Vale.

M. T.

ARG. Itidem in Antonium ejuſque ſocios invehitur. *Anno* U. C. 709.

(1) *Amicus*) M. Antonius. *Manut.*

(2) *Nonas Octob.*) Pighius in Faſtis ad annum U. C. DCCIX. conjicit, *Nonas Octavius productus*, &c. *Gebhardus*.

(2) *Canutio*) T. Canutio Trib. pleb.

(3) *Legato tuo*) Erat enim Caſſius Syriæ proconſul. *Viaticum*: De publico dari ſolitum. *Manut.*

Digitized by Google

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

IV. VELLEM Idibus Martiis (1) me ad cœnam invitaſſes: reliquiarum nihil fuiſſet. Nunc me reliquiæ veſtræ exercent, & quidem præter cæteros me. Quanquam egregios conſules habemus, ſed turpiſſimos conſulares; ſenatum fortem, ſed infimo quemque honore fortiſſimum. Populo vero nihil fortius, nihil melius, Italiaque univerſa. Nihil autem fœdius (2) Philippo & Piſone legatis; nihil flagitioſius: qui cum eſſent miſſi, ut Antonio ex ſenatus ſententia (3) certas res nuntiarent: cum ille earum rerum nulli paruiſſet, ultro ab illo ad nos (4) intolerabilia poſtulata retulerunt. Itaque ad nos concurritur: factique jam (5) in re ſalutari populares ſumus. Sed tu quid ageres; quid acturus, ubi denique eſſes, neſciebam. Fama nuntiabat te iſſe in Syriam: auctor erat nemo. (6) De Bruto, quo propius eſt, eo firmiora videntur eſſe quæ nuntiantur. Dolabella valde (7) vituperabatur ab hominibus non inſulſis, quod tibi tam cito ſuccederet, cum tu vix dum triginta dies in Syria fuiſſes. Itaque (8) conſtabat, eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus & tua, & Bruti eſt, quod exercitum præter ſpem exiſtimamini comparaſſe. Scriberem plura, ſi rem cauſamque noſſem. Nunc quæ ſcribo, ſcribo ex opinione hominum atque fama. Tuas literas avide expecto. Vale.

ARG. De Antonio, de ſenatu, de populo, de legatis ad Antonium, de Dolabella, & ipſo Caſſio ſcribit, quæ ſentiebat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Me ad cœnam invitaſſes*) Ad cædem Cæſaris. Lib. X. epiſt. 28. *Corrad.*

(2) *Philippo & Piſone*) L. Marcio Philippo, vitrico Octaviani, & L. Calpurnio Piſone, qui ſocer C. Cæſaris fuerat. *Man.*

(3) *Certas res* denuntiarent) Ita legendum. Juberent eum abſtinere Mutina, dimittere exercitum, &c. Ep. 24. *J. F. Gron.*

(4) *Intolerabilia poſtulata*) Phil. VIII.

(5) *In re ſalutari populares*) Multi enim in re pernicioſa populares, ut duo Gracchi, P. Clodius, C. Cæſar. *Manut.*

(6) *De Bruto*) M. Bruto. *Corrad.*

(7) *Vituperabatur*) Jocus eſt elegans in his verbis. Nam ſenatus ademptam Dolabellæ Syriam Caſſio dederat, Dolabella vero ita in Syriam iverat, quaſi Caſſio legitime ſucceſſurus. Qua de re non inſulſi, nec infaceti homines, nimium cito Dolabellam Caſſio ſuccedere, cavillabantur: itaque recipiendum omnino non eſſe, quoniam legitimum tempus, quo Caſſius decedere deberet, expectare noluiſſet. *Manut.*

(8) *Conſtabat*) Ideo conſtabat, eum recipi non oportere, quia tam cito ſuccederet. Jocus: non enim ſuccedere Dolabellam Caſſio ſenatus voluerat, ſed potius ereptam Dolabellæ Syriam Caſſio tradiderat. *Idem.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

V. HYEMEM credo adhuc prohibuiſse, quo minus de te certum haberemus, quid ageres, maximeque ubi eſses. Loquebantur omnes tamen, credo, quod volebant, in Syria te eſse, habere copias. Id autem eo facilius credebatur, quia ſimile vero videbatur. (1) Brutus quidem noſter

ARG. M. Brutum laudat, ut accendat ejus exemplo Caſſium ad imitationem: de Mutinenſi bello addit, & de ſtatu Reipublicæ. *Anno* U. C. 710.

(1) *Brutus*) M. Brutus. *Corrad.*

Digitized by Google

noſter egregiam laudem eſt conſecutus. Res enim tantas geſſit, tamque inopinatas, ut eæ cum per ſe gratæ eſsent, tum ornatiores propter celeritatem. Quod ſi tu ea tenes, quæ putamus, magnis ſubſidiis fulta reſpublica eſt. (2) A prima enim ora Græciæ uſque ad Ægyptum, optimorum civium imperiis muniti erimus & copiis. Quanquam, niſi me fallebat, res ſe ſic habebat, ut totius belli omne diſcrimen in D. Bruto poſitum videretur: qui ſi, ut ſperabamus, erupiſset Mutina, nihil belli reliqui fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obſidebatur, quod magno præſidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem (3) Claternæ noſter Hirtius, ad (4) Forum Cornelium Cæſar, uterque cum firmo exercitu: magnaſque Romæ Panſa copias ex delectu Italiæ comparat. Hyems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil niſi conſiderate, ut mihi crebris literis ſignificat, acturus videbatur. Præter Bononiam, (5) Regium Lepidi, Parmam, totam (6) Galliam tenebamus ſtudioſiſſimam reipublicæ. Tuos etiam clientes Tranſpadanos mirifice conjunctos cum cauſa habebamus. Erat firmiſſimus ſenatus, exceptis conſularibus: ex quibus unus L. Cæſar firmus eſt, & rectus. Ser. (7) Sulpicii morte magnum præſidium amiſimus. Reliqui partim inertes, partim improbi: nonnulli invident eorum laudi, quos in republica probari vident. Populi vero Romani, totiuſque Italiæ mira conſenſio eſt. Hæc erant fere, quæ tibi nota eſse vellem. Nunc autem opto, ut ab iſtis Orientis partibus virtutis tuæ lumen eluceat. Vale.

(2) *A prima enim ora Græciæ*) Quam tenebat Brutus. *Uſque ad Ægyptum*. Quam partem Caſſius in poteſtate reip. continebat. *Manut.*

(3) *Claternæ*) Oppidum Lingonum in Gallia Ciſpadana, nunc *Quaderna*, juxta amnem ejuſdem nominis. Corrupte ſcribitur *Cliterna*. Tenuia ſuperſunt nunc veſtigia. Quia Ambroſius lib. II. epiſt. 8. jam ſuo tempore in ruinis jacuiſſe teſtatur. *Gravius.*

(4) *Forum Cornelium*) Et hoc oppidum Lingonum eſt ad viam Flaminiam; ſic dictum a L. Cornelio Sylla. Hodie *Imola*. Idem.

(5) *Regium Lepidi*) Oppidum Boiorum in Gallia Ciſpadana, quod & *Forum Regii* dicitur. Nunc *Reggio*. Idem.

(6) *Galliam*) Ciſalpinam. *Corrad.*

(7) *Sulpicii*) In legatione ad Antonium vi morbi oppreſſi. Philipp. IX. *Idem*.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VI. QUI ſtatus rerum fuerit tum cum has literas dedi, ſcire poteris ex C. Tidio Strabone, viro bono & optime de republica ſentiente. Nam quid dicam, cupidiſſimo tui, qui, domo & fortunis relictis, ad te potiſſimum profectus ſit? Itaque eum tibi ne commendo quidem. Adventus ipſius ad te ſatis eum commendabit. Tu velim ſic exiſtimes, tibique perſuadeas, omne perfugium bonorum (1) in te & Bruto eſse poſitum, ſi, quod nolim, adverſi quid evenerit. Res, cum hæc ſcribebam, erat in

ARG. Strabonem oblique commendat: in Caſſio & M. Bruto, ſi res ad Mutinam male geratur, ſpem omnem reip. ſitam eſſe dicit. *Anno* U. C. 710.

(1) *In te & Bruto*) M. Bruto. *Corrad.*

Digitized by Google

in extremum adducta diſcrimen. (2) Brutus enim Mutinæ vix jam ſuſtinebat. Qui ſi conſervatus erit, vicimus: ſin (quod dii omen avertant) omnis omnium curſus ad vos. Proinde fac animum tantum habeas, tantumque apparatum, quanto opus eſt ad univerſam rempublicam recuperandam. Vale.

(2) *Brutus Mutinæ*) D. Brutus. *Idem.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VII. QUANTO ſtudio dignitatem tuam, & in ſenatu & ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me, cognoſcere. Quæ mea ſententia in ſenatu facile valuiſset, (1) niſi Panſa vehementer obſtitiſset. Ea (2) ſententia dicta, productus ſum in concionem a tribuno plebis M. Servilio. Dixi de te quæ potui, tanta contentione, quantum forum eſt: tanto clamore, conſenſuque populi, ut nihil unquam ſimile viderim. Id velim mihi ignoſcas, quod (3) invita ſocru tua fecerim. Mulier timida verebatur, ne Panſæ animus (4) offenderetur. In concione quidem Panſa dixit, matrem quoque tuam, & fratrem, illam a me ſententiam noluiſſe dici. Sed me hæc non movebant: alia malebam. Favebam & reipublicæ, cui ſemper favi, & dignitati ac gloriæ tuæ. Quod autem & in ſenatu pluribus verbis diſſerui, & dixi in concione, in eo velim fidem meam liberes. Promiſi enim, & prope confirmavi, te non expectaſſe, nec expectaturum decreta noſtra, ſed te ipſum tuo more rempublicam defenſurum. Et quanquam nihil dum audieramus, nec ubi eſſes, nec quas copias haberes: tamen ſic ſtatuebam, omnes quæ in iſtis partibus eſſent opes copiæque, tuas eſſe: per teque Aſiam provinciam confidebam jam reipublicæ recuperatam. Tu fac in augenda gloria te ipſum vincas. Vale.

ARG. Sententiam a ſe in Senatu ex dignitate Caſſii dictam, eandemque in concione defenſam ſignificat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Niſi Panſa*) Illa ſententia captus, quæ dicta fuerat, & poſtea etiam in Senatu valuit, ut Coſſ. Dolabellæ perſequendi cauſa Aſiam & Syriam ſortirentur. *Corrad.*

(2) *Sententia*) Mea, ut tu Syriam obtineres, & Dolabellam perſequereris: Philipp. XI. *Idem.*

(3) *Invita ſocru tua*) Servilia, M. Bruti & tuæ uxoris matre. *Idem.*

(4) *Offenderetur*) Mea ſententia, quæ provinciam illi eriperet, & tibi daret. *Idem.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VIII. SCELUS affinis tui, Lepidi, ſummamque levitatem & inconſtantiam ex actis, quæ ad te mitti certo ſcio, cognoſſe te arbitror. Ita-

ARG. Renovatum a Lepido bellum eſſe conqueritur, & Caſſium ad liberandam remp. hortatur. *Anno* U. C. 710.

Digitized by Google

Itaque nos, (1) confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum bellum gerimus, ſpemque omnem in D. Bruto & Planco habemus: ſi verum quæris, in te, & in meo Bruto, non ſolum ad præſens perfugium, ſi (quod nolim) adverſi quid acciderit, ſed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quæ vellemus: ſed certos auctores non habebamus. Te quidem magnum hominem, & præſenti judicio, & reliqui temporis expectatione, ſcito eſſe. Hoc tibi propoſito, fac ut ad ſumma contendas. Nihil eſt tantum, quod non populus Romanus a te perfici atque obtineri poſſe judicet. Vale.

(1) *Confecto bello*) Victoria Mutinenſi.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

IX. BREVITAS tuarum literarum me quoque breviorem in ſcribendo facit: &, vere ut dicam, non ſatis occurrit quid ſcribam. Noſtras enim res in actis perferri ad te certo ſcio; tuas autem ignoramus. Tanquam enim clauſa ſit Aſia, ſic nihil perfertur ad nos, præter rumores de oppreſſo Dolabella, ſatis illos quidem conſtantes, ſed adhuc ſine auctore. Nos, confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in ſummam ſollicitudinem adducti ſumus. Itaque perſuade tibi, maximam reipublicæ ſpem in te, & in copiis eſſe tuis. Firmos omnino exercitus habemus: ſed tamen, ut omnia (ut ſpero) proſpere procedant, multum intereſt te venire. Exigua enim ſpes eſt reipublicæ, nam nullam non libet dicere; ſed quæcunque eſt, ea deſpondetur anno (1) conſulatus tui. Vale.

ARG. Eadem ſcribit, quæ epiſtola ſuperiore: addit multum intereſſe Caſſium venire in Italiam. *Anno* U. C. 710.

(1) *Conſulatus tui*) Et M. Bruti: eodem enim anno conſules futuri erant. *Man.*

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

X. LEPIDUS, tuus affinis, meus familiaris, pridie Kal. Quintiles ſententiis omnibus hoſtis a ſenatu judicatus eſt, cæterique, qui una cum illo a republica defecerunt: quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Kal. Septemb. poteſtas facta eſt. Fortis ſane ſenatus, (1) ſed maxime ſpe ſubſidii tui. Bellum quidem, cum hæc ſcribebam, ſane magnum erat, ſcelere & levitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quæ volumus, audimus: ſed adhuc ſine capite, ſine auctore, rumore nuntio. Quod cum ita

ARG. Et Lepidum hoſtem judicatum ſcribit, & omnino rem poſcere, ut Caſſius cum exercitu in Italiam veniat. *Anno* U.C. 710.

(1) *Sed maxime ſpe* Mſ. codex, *ſed maxima ſpes*: quæ ſcriptura mihi præ aliis probatur. Poteſt & vulgata defendi commode. *Gravius*.

Digitized by Google

ita eſſet, tamen literis tuis, quas Nonis Maii ex caſtris datas acceperamus, ita perſuaſum erat civitati, ut illum jam oppreſſum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu; ut, ſi hæc ex ſententia confecta eſſent, (2) conſilio atque auctoritate tua, ſin quid forte titubatum, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. Quem quidem ego exercitum, quibuſcunque potuero rebus, ornabo: cujus vel tum tempus erit, cum, quid opis reipublicæ laturus is exercitus ſit, aut quid jam tulerit, notum eſſe cœperit. Nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem, & præclariſſimi, ſed geſta res expectatur: quam quidem aut jam eſſe aliquam, aut appropinquare confido. Tua virtute & magnitudine animi nihil eſt nobilius. Itaque optamus, ut quam primum te in Italia videamus. Rempublicam nos habere arbitrabimur, ſi vos habebimus. Præclare viceramus, niſi ſpoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepiſſet Antonium. Itaque nunquam tanto odio civitati Antonius fuit, quanto eſt Lepidus. Ille enim ex turbulenta republica; hic ex pace & victoria bellum excitavit. Huic oppoſitos conſules deſignatos habemus: in quibus eſt magna illa quidem ſpes, ſed anceps cura propter incertos exitus præliorum. Perſuade tibi igitur, in te & in Bruto tuo eſſe omnia, vos expectari, Brutum quidem jam jamque. Quod ſi, ut ſpero, victis hoſtibus noſtris veneritis; tamen auctoritate veſtra reſpublica exſurget, & in aliquo ſtatu tolerabili conſiſtet. Sunt enim permulta, quibus erit medendum, etiam ſi reſpublica ſatis eſſe videbitur ſceleribus hoſtium liberata. Vale.

(2) *Conſilio atque auctoritate tua* roboraremur) In nullis paulo antiquioribus libris *roboraremur* legi: & ſane vacat, omnis enim periodi ſenſus ab extremo ejus verbo bis repetito pendet & regitur. Ut ſi hæc, inquit, ex ſententia confecta eſſent, conſilio atque auctoritate tua niteremur: ſin quid forte titubatum (ut fit in bello) exercitu tuo niteremur. Ipſe ſententiam, ſtructuramque verborum ſine ea voce pulcherrime poſſe ſtare exiſtimo. Quod autem inculcaverant verbum, etſi non malum eſt, non fortaſſe hic valde aptum, certe non neceſſarium. *Vict.*

C. CASSIUS (1) PROCOS. M. T. C. S. P. D.

XI. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. In Syriam me profectum eſſe ſcito ad (2) L. Murcum, & (3) Q. Criſpum, imperatores. Viri

Vu 2 for-

ARG. A quibus copias acceperit ſignificat, ſeque & remp. commendat. *Anno U.C.* 710.

(1) *Procoſ.*) Non quia conſul fuiſſet, verum quia proconſulari imperio Syriæ præeſſet. Nondum tamen ei Syria a ſenatu decreta fuerat. Decreta eſt enim poſt mortem Trebonii, ut Philippica XI. oſtendit. Trebonius autem, cum hanc epiſtolam ſcripſit Caſſius, nondum perierat. *Manutius.*

(2) *L. Murcum*) L. Statium Murcum, qui tres legiones habebat. Phil. II. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. Hunc poſtea Sex. Pompejus, Magni filius, cum ad eum, devictis Bruto & Caſſio, ſe contuliſſet, virtutem ejus timens occidit. Dio lib. 48. *Idem.*

(3) *Q. Criſpum*) Q. Marcium Criſpum, ipſum quoque trium legionum ducem. Phil. II. Appianus, & Dio: quanquam Dio mendoſe *M. Criſpum* vocat. *Idem.*

Digitized by Google

fortes, optimique cives, poſtea quam audierunt, (4) quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt: ipſique mecum una fortiſſimo animo rempublicam adminiſtrant. Item legionem, quam (5) Q. Cæcilius Baſſum habuit, ad me veniſſe ſcito: quatuorque legiones, quas A. (6) Allienus ex Ægypto eduxit, traditas ab eo mihi eſſe ſcito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos abſentes, remque publicam, quantum eſt in te, defendas. Scire te volo, firma præſidia vobis ſenatuique non deeſſe, ut optima ſpe & maximo animo rempublicam defendas. Reliqua tecum aget L. Cartejus, familiaris meus. Vale. Data Nonis Martiis, ex caſtris (7) Taricheis.

(4) *Quæ Romæ gererentur*) Contra Antonium & Dolabellam, & pro ipſo Caſſio, tradita illi Syria S. C. *Idem*.

(5) *Q. Cæcilius Baſſus*) Qui præerat ei legioni, a Cæſare traditæ, cum de Parthico bello cogitaret. Phil. XI. Strabo lib. XVI. Dio lib. XLVII. Appianus lib. IV. *Idem*.

(6) *Allienus*) Legatus Dolabellæ. Phil. XI.

(7) *Taricheis* (Tarichea, oppidum munitum Paleſtinæ in Galilæa juxta lacum Tiberiadis. Plin. V. 15.

CASSIUS PROCOS. M. CICERONI SUO S. D.

XII. Si vales, bene eſt, ego quidem valeo. Legi tuas literas, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognovi. Videbaris enim non ſolum favere nobis; id quod & noſtri & reipublicæ cauſa ſemper feciſti: ſed etiam gravem curam ſuſcepiſſe, vehementerque eſſe de nobis ſollicitus. Itaque, quod te primum exiſtimare putabam, nos oppreſſa republica quieſcere non poſſe: deinde, cum ſuſpicarere nos (1) *moliri*; quod te ſollicitum eſſe & de ſalute noſtra, & de rerum eventu putabam, ſimul ac legiones accepi, quas A. Allienus eduxerat ex Ægypto, ſcripſi ad te, tabellarioſque complures Romam miſi. Scripſi etiam ad ſenatum literas, quas reddi vetui prius, quam tibi recitatæ eſſent: ſi forte mei obtemperare mihi voluerint. Quod ſi literæ perlatæ non ſunt, non dubito quin Dolabella, qui, nefarie Trebonio (2) occiſo, Aſiam occupavit, tabellarios meos deprehenderit, literaſque interceperit. Exercitus omnes, qui in Syria fuere, teneo. Habeo paululum moræ, dum promiſſa militibus perſolvo. Nunc jam ſum expeditus. A te peto, ut dignitatem meam commendatam tibi habeas, ſi me intelligis, nullum neque periculum, neque laborem patriæ denegaſſe: ſi contra importuniſſimos latrones arma cepi te hortante & au-

ARG. Laudata Ciceronis benevolentia, commendat ſuam dignitatem ſuoſque duces & milites: in Ciliciam contra Dolabellam proficiſci in animo eſſe ſignificat. *Anno U. C. 710.*

(1) *Moliri*) Apparare. *Moliri* enim abſolute ponitur interdum. Terentius in Heaut. *Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt*. Manutius.

(2) *Occiſo*) Smyrnæ: quæſtione primum tormentis habita pecuniæ publicæ, deinde cervicibus fractis, abſciſſo capite: quod affixum geſtari in pilo, reliquum corpus trahi, atque laceratum in mare abjici Dolabella juſſit. Phil. XI. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. *Idem*.

Digitized by Google

auctore: ſi non ſolum exercitus ad rempublicam libertatemque defendendam comparavi, ſed etiam crudeliſſimis tyrannis eripui. Quos ſi occupaſſet Dolabella, non ſolum adventu, ſed etiam opinione, & expectatione exercitus ſui Antonium confirmaſſet. Quas ob res milites tuere, ſi eos mirifice de republica meritos eſſe animadvertis; & effice, ne quem pœniteat, rempublicam, quam ſpem prædæ & rapinarum, ſequi maluiſſe. Item Murci & Criſpi imperatorum dignitatem, quantum eſt in te, tuere. Nam Baſſus (3) miſere noluit mihi (4) legionem tradere. Quod niſi milites invito eo legatos ad me miſiſſent, clauſam Apameam tenuiſſet, quoad vi eſſet expugnata. Hæc a te peto, non ſolum reipublicæ, quæ tibi ſemper fuit cariſſima, ſed etiam amicitiæ noſtræ nomine, quam confido apud te plurimum poſſe. Crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, ſenatus atque optimi cujuſque eſſe, maximeque tuum. De cujus voluntate aſſidue audiendo, mirifice te diligit, carumque habet. Qui ſi intellexerit, commoda ſua curæ tibi eſſe, debere etiam ſe tibi omnia putabit. Literis ſcriptis, audii Dolabellam in Ciliciam veniſſe cum ſuis copiis. Proficiſcar in Ciliciam. Quid egerim, celeriter ut ſcias, dabo operam. Ac velim, ut meremur de republica, ſic felices ſimus. Fac valeas, meque ames. Nonis Maii, ex caſtris.

(3) *Miſere*) Turpiter & infeliciter. Miſer, quia noluit id, quod debuit. *Manut.*
(4) *Legionem*) Al. *mihi legiones*. Nam etſi in ſuperiore etiam epiſtola *legionem* ſcribit, hiſtoria tamen habet, legioni, quæ Baſſum mortuo Sexto Julio ſecuta eſt, alteram provincialem fuiſſe additam: ut ſupra primam, hic ambas intelligat. *Corrad.*

(1) CASSIUS (2) Q. M. CICERONI S. D.

XIII. Si vales, bene eſt: ego quoque valeo. Cum reipublicæ vel ſalute, vel victoria gaudemus; (3) tum inſtauratione tuarum laudum, quod maximus conſularis maximum conſulem te ipſe viciſti, & lætamur, & mirari ſatis non poſſumus. Fatale neſcio quid tuæ virtuti datum, idque ſæpe jam experti ſumus. Eſt enim tua toga omnium armis felicior; quæ nunc quoque nobis pene victam rempublicam ex manibus hoſtium eripuit, ac reddidit. Nunc ergo vivemus liberi: nunc te, omnium maxime civis & mihi cariſſime, id quod maxime (4) reipublicæ tenebris comperiſti, nunc te habebimus teſtem noſtri & in te, & in conjunctiſſimam tibi rempublicam amoris: &, quæ ſæpe pollicitus es, te & taciturum, dum ſerviremus, & dicturum de me tum, cum mihi profutura eſſent,

ARG. Gratulatur de Mutinenſi victoria, & res a ſe geſtas exponit. *Anno* U.C. 710.
(1) *Caſſius*) Non is, qui ſcripſit duas ſuperiores epiſtolas: ut infra. *Manut.*
(2) *Q. M.*) Quæſtor alterius Caſſii, ut opinor, ejus qui Cæſarem percuſſit. *Idem.*
(3) *Tum inſtauratione*) XII. Kal. Maii, quo die a toto pene populo in Capitolium eſt deductus, maximoque clamore & plauſu in roſtris collocatus. *Corrad.*
(4) *Reip. tenebris*) Cæſare dominante, hoc eſt libertatis extincta. *Manut.*

Digitized by Google

eſſent, nunc illa non ego quidem dici tantopere deſiderabo, quam ſentiri a te ipſo. Neque enim omnium judicio malim me a te commendari, quam ipſe tuo judicio digne, ac mereor, commendatus eſſe: ut hæc noviſſima noſtra facta, non ſubita, (5) nec inconvenientia, ſed ſimilia illis cogitationibus, quarum tu teſtis es, fuiſſe judices, meque ad optimam ſpem patriæ (6) non minimum tibi ipſi (7) producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi, propinquique, digni quidem te, & merito tibi cariſſimi: eſſe etiam debent in republica proxime hos cari, qui ſtudiorum tuorum ſunt æmuli, quorum eſſe cupio tibi copiam. Sed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet (8) me excipere, & ad omnia, quæ velis & probes, producere. Animum tibi noſtrum fortaſſe probavimus: ingenium diutina ſervitus certe, qualecunque eſt, minus tamen, quam erat, paſſa eſt videri. Nos ex ora maritima Aſiæ provinciæ, & ex inſulis, quas potuimus naves deduximus. Delectum remigum, magna contumacia civitatum, tamen ſatis celeriter habuimus. Secuti ſumus claſſem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui (9) ſpem ſæpe tranſitionis præbendo, neque unquam non decedendo, noviſſime (10) Corycum ſe contulit; & clauſo portu ſe tenere cœpit. Nos, illa relicta, quod & in caſtra pervenire ſatius eſſe putabamus, & ſequebatur claſſis altera, quam

(5) *Nec inconvenientia*) Ita legitur in quinque libris antiquis, quos nunc habeo, & in aliis præterea, quibus olim ſum uſus: nec vero aliter poſtulat ſententia. Duo veteres libri habent, *Diſconvenientia*: nec improbo. Nam & Horatius epiſt. 1. lib. I. dixit: *Æſtuas, & vita diſconvenit ordine toto*. Et epiſt. 14. *Non eadem miramur: eo diſconvenit inter Meque & te*. Alii legunt, *Nec convenientia*, pro inconvenientia. Sua cuique ſponſa, ut in proverbio eſt. *Idem*.

(6) *Non minimum*) Adverbii loco. *Idem*.

(7) *Producendum*) *Produci* dicuntur, qui evehuntur ad dignitates, commendantur. Senec. præf. Controv. lib. IV. *Niſi illum magnitudo patris non produceret, ſed abiiceret*. Auguſtus apud Sueton. Claud. c. 4. *Quid eſt quod dubitemus, quin per eoſdem articulos & gradus producendus ſit, per quos frater ejus productus fuit?* Vide ibi Caſaub. *Gravius*.

(8) *Me excipere*) Suſcipere in curam tuam, & mihi ſuffragari ad honores, quibus me dignum putabis. *J. F. Gronov.*

(9) *Spem tranſitionis præbendo*) Qui ſimulàbat identidem ſeſe jam dediturum & ad nos acceſſurum, & tamen, cum audiret me venire, ulterius ſemper recedebat. Lego, *recedendo*. Gron. Nihil quidem auſim contra tot veterum librorum conſenſum, qui hanc lectionem tuetur, niſi quod in Menteliano, omnia hæc verba omiſſa ſint: tamen non abeſt, quin in animum inducam *ſcripſiſſe* Caſſium, quod nonnullæ editiones *præ ſe* ferunt *deducendo*, ſcilicet ex portu & ſtatione: aut *recedendo*, quod ſolebant facere pugnam detrectantes, aut ex prælio fugam molientes, ut Jones apud Juſtinum lib. II. cap. 12. quod proprie vocabant *inhibere remis*. Veteres enim ex prælio marino fugientes, non verrebant navem, ut puppibus quaſi tergis inhærere victores poſſint; ſed proram ſemper obverſam habebant hoſti, ac ſic ceſſim remigabant ac retro, donec paulatim ex hoſtium conſpectu ſe ſubducere poſſent, ut pridem Viri doctiſſimi præceperunt. Dicit itaque Caſſius Lucilium deducta claſſe ſæpe ſpem tranſitionis feciſſe, ejuſque rei dediſſe ſigna, ſed ſemper (hoc enim eſt *neque unquam non*, pro quo vulgarius dicitur *& nunquam non*) ſimul, ac propius illius claſſem veniſſet Caſſius, receſſiſſe, nec voluiſſe naves tradere. *Decedere* autem hoc ſenſu non accipitur. Novi *decedere* præfectos provinciis, præſidia de locis, quæ tenebant, homines *de via, ſententia, jure, moribus*, ſed claſſem decedere ponto in adventu hoſtium, Latinis, ſi recte memini, non dicitur. *Grav.*

(10) *Corycum*) Non hic mons intelligitur, ut docti interpretes exiſtimant, ſed oppidum Ciliciæ Corycus, *quod portu ſaloque incingitur, anguſto tergore continenti annexum*, ut Mela ait lib. I. 15. *Idem*.

Digitized by Google

quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber compararat, cui (11) Turulius quæſtor præerat, Cyprum petivimus. Ibi, quæ cognovimus, ſcribere ad vos quam celerrime voluimus. Dolabellam ut Tarſenſes, peſſimi ſocii, ita Laodiceni, multo amentiores, ultro arceſſierunt: ex quibus utriſque civitatibus, (12) Græcorum militum numero, ſpeciem exercitus effecit. Caſtra habet ante oppidum Laodiceam poſita: & partem muri demolitus eſt, & caſtra oppido conjunxit. Caſſius noſter cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quatuor millium equitatu, a millibus paſſuum viginti, caſtra habet poſita (13) Πάλτῳ, & exiſtimat ſe ſine prælio poſſe vincere. Nam jam (14) ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam eſt. Niſi quid navibus Laodicenorum ſupportarit, cito fame pereat, neceſſe eſt. Ne ſupportare poſſit, & Caſſii claſſis bene magna, cui præeſt Sextilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, Patiſcus, facile præſtabunt. Volo igitur vos bene ſperare, & rempublicam ut vos iſtic expediiſtis, ita pro noſtra parte celeriter nobis expediri poſſe confidere. Vale. Data Idibus Jun. Cypro, a (15) Crommyacride.

(11) *Turulius*) Qui poſtea ſecutus Antonium contra Octavium, tandem contemptæ religionis, Valerio auctore, Æſculapio pœnas dedit. *Corrad.*

(12) *Græcorum militum numero*) Sc. coacto, tantam multitudinem paravit, ut ſit inſtar juſti exercitus. *J. F. Gronov.*

(13) Πάλτῳ) Paltus, oppidum Syriæ. Plin.

(14) *Ternis tetradrachmis*) Hoc eſt, duodecim drachmis, ſeu denariis, qui ſchellingis Batavorum reſpondent, venditur medimnus tritici. Nam apud Livium pro *trium fere denariorum in ſingulis tetradrachmis argenti eſt pondus*, legendum *quatuor fere denariorum*, ut recte animadvertit Budæus de Aſſe, & Gronovius de Seſtertiis. *Græv.*

(15) *Crommyacride*) Verba Græca Latine prolata. Nam Κρομμύυ ἄκρα Cypri promontorium eſt, auctoribus Strabone & Ptolemæo: ἀκρὶς autem deminutiva forma dictum. Caſſius, cum Latine loqui vellet, ex duobus nominibus unum fecit, omiſſa una litera *u*. *Manut.* Integrum edidit Grævius *Crommyu-acride*.

(1) LENTULUS CICERONI SUO S. P. D.

XIV. CUM Brutum noſtrum conveniſsem, eumque tardius in Aſiam venturum animadverterem, in Aſiam redii, ut reliquias (2) mei laboris colligerem, & pecuniam quam primum Romam mitterem. Interim cognovi in Lycia eſse claſsem Dolabellæ, ampliuſque centum naves onerarias, in quas exercitus ejus imponi poſset: idque Dolabellam ea mente comparaſse, ut, ſi Syriæ ſpes eum fruſtrata eſset, conſcenderet in naves, & Italiam peteret, ſeque cum Antoniis, & reliquis latronibus conjun-

ARG. Exponit res a ſe geſtas: Rhodios accuſat: procurationem Aſiæ petit: merita ſua in remp. commemorat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Lentulus*) Filius Lentuli Spintheris, ad quem ſunt libri primi epiſtolæ. Augur erat, ut lib. XXXIX. ſcripſit Dio. Quæſtor in Aſiam profectus erat cum Trebonio proconſule. Quo mortuo, proprætoris nomen aſſumpſerat, quo majore auctoritate ſociis imperare poſſet: nec tamen quæſtoris officium intermiſerat: itaque proquæſtor vocabatur, ut inſcriptio docet epiſtolæ ſequentis. *Manutius.*

(2) *Mei laboris*) Quæſturæ. *Corrad.*

Digitized by Google

jungeret. Cujus rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus & minoribus navibus ad illas ire conatus ſim. Quæ res, ſi a Rhodiis non eſſem interpellatus, fortaſſe tota ſublata eſſet, tamen magna ex parte profligata eſt: cum quidem claſſis diſſipata eſt; adventus noſtri timore milites duceſque effugerunt; onerariæ omnes ad unam a nobis ſunt exceptæ. Certe (quod maxime timui) videor etiam conſecutus, ut non poſſit Dolabella in Italiam pervenire, nec, ſociis ſuis firmatis, durius vobis efficere negotium. Rhodii (3) nos & rempublicam quam valde deſperaverint, ex literis, quas publice miſi, cognoſces. (4) Et quidem multo parcius ſcripſi. Mirari noli. Mira eſt eorum amentia: nec me meæ ullæ privatim injuriæ (5) moverunt unquam: malus animus eorum in noſtram ſalutem, cupiditas partium aliarum; perſeverantia in contemptione optimi cujuſque, ferenda mihi non fuit. Nec tamen omnes perditos eſſe puto. Sed iidem illi, qui tum (6) fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompejum, qui cæteros viros clariſſimos non receperunt, iidem, tanquam aliquo fato, & nunc aut magiſtratum gerunt, aut eos, qui ſunt in magiſtratu, in ſua habent poteſtate. Itaque eadem ſuperbia in pravitate utuntur. Quorum improbitatem aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non ſolum utile eſt reipublicæ noſtræ, ſed etiam neceſſarium. De noſtra dignitate velim tibi ut ſemper curæ ſit: &, quocunque tempore occaſionem habueris, & in ſenatu, & in cæteris rebus laudi noſtræ ſuffragere. Quoniam conſulibus decreta eſt Aſia, & permiſſum eſt iis, ut, dum ipſi venirent, darent negotium, qui Aſiam obtineant; rogo te, petas ab iis, ut hanc dignitatem potiſſimum nobis tribuant, & mihi dent negotium, ut Aſiam obtineam, dum ipſorum alteruter venit. Nam, quod huc properent in magiſtratu venire, aut exercitum mittere, cauſam non habent. Dolabella enim in Syria eſt, &, ut tu divina tua mente proſpexiſti, & (7) prædicaſti, dum iſti venient,

Caſ-

(3) *Nos & remp. quam valde deſperaverint*) Quam inſolentes erga nos fuerint, quod de rep. & bonis partibus actum putarent. Vide me ad Plin. XXII. *J. F. Gron.*

(4) *Et quidem multo parcius ſcripſi. Mirari noli*) Nonnulli hic plura verba inculcant, quæ tradunt in manuſcripto codice ſe inveniſſe. De quorum fide non dubito: videndum tamen eſt, an novæ ſint, & ab aliquo adpoſitæ, quod quidem ego facile credo, nam duriuſculus in illis ſermo eſt, neque ſatis concinus. Exiſtimarunt fortaſſe imperiti aliqui homines elegantem locutionem *mirari noli* ſine illis mancam eſſe, ideoque quod deeſſe crediderunt, reſtituere. *Mirari* autem *noli* arbitror hic dictum, ut in epiſtola ad Sulpitium, *noli quærere*. Nihil tamen de hac re ſtatuimus. Quid ſuſpicaremur, ſolum enuntiare voluimus: multæ hujuſmodi maculæ ſunt in impreſſis libris, quorum major pars ab aliquo manuſcripto fluxit. Accepi poſtea a doctis viris, qui ſummo ſtudio has epiſtolas cum manuſcriptis ſex ſeptemve exemplaribus contulerunt, in nullo eorum aliter atque in Mediceo legi. *Victor.* Suppoſititia illa ſervavit Lambinus. Sic enim edidit: *Et quidem multo parcius ſcripſi, quam revera furere eos inveni. Quod vero aliquid de his ſcripſi, mirari*, &c.

(5) *Moverunt*) Vocem hanc omittunt Vict. & Grut. Agnoſcunt Lamb. & Car. Steph. Sed Manutius, *nec in me ulla*, & ſubaudit, *fuerunt*.

(6) *Fugientem*) Ex acie Pharſalica.

(7) *Prædicaſti*) Philippica XI.

Caſſius eum opprimet. Excluſus enim ab Antiochia Dolabella, & in oppugnando male acceptus, nulla alia confiſus urbe, Laodiceam, quæ eſt in Syria ad mare, ſe contulit. Ibi ſpero celeriter eum pœnas daturum. Nam neque quo refugiat, habet: neque diutius ibi poterit tantum exercitum Caſſii ſuſtinere. Spero etiam confectum eſse jam, & oppreſsum Dolabellam. Quare non puto Panſam & Hirtium in conſulatu properaturos in provincias exire, ſed Romæ acturos conſulatum. Itaque ſi ab his petieris, ut interea nobis procurationem Aſiæ dent, ſpero te poſse impetrare. Præterea mihi promiſerunt Panſa & Hirtius coram, & abſenti mihi ſcripſerunt: Verrioque noſtro Panſa affirmavit, ſe daturum operam, ne in ſuo conſulatu mihi ſuccedatur. Ego porro non, medius fidius, cupiditate provinciæ produci longius ſpatium mihi volo: nam mihi fuit iſta provincia plena laboris, periculi, detrimenti. Quæ ego ne fruſtra ſubierim, neve prius, quam reliquias meæ diligentiæ conſequar, decedere cogar, valde laboro. Nam ſi potuiſsem, quam exegeram pecuniam, univerſam mittere, poſtularem ut mihi ſuccederetur. Nunc, quod Caſſio dedi, quod Trebonii morte amiſimus, quod etiam crudelitate Dolabellæ, aut perfidia eorum, qui mihi fidem reique publicæ non præſtiterunt, id conſequi & reficere volo. Quod aliter non poteſt fieri, niſi ſpatium habuero. Id ut per te conſequar, velim, ut ſolet, tibi curæ ſit. Ego me de repupublica puto eſse meritum, ut non provinciæ iſtius beneficium expectare debeam, ſed tantum, quantum Caſſius & Bruti, non ſolum (8) illius facti, periculique ſocietate, ſed etiam hujus temporis ſtudio, & virtute. Primus enim ego leges Antonianas fregi: primus equitatum Dolabellæ ad rempublicam traduxi, Caſſioque tradidi: primus delectus habui pro ſalute omnium contra conjurationem ſceleratiſſimam: ſolus Caſſio & reipublicæ Syriam, exercituſque, qui ibi erant, conjunxi. Nam niſi ego tantam pecuniam, tantaque præſidia, & tam celeriter Caſſio dediſſem, ne auſus quidem eſſet ire in Syriam: & nunc non minora pericula reipublicæ a Dolabella inſtarent, quam ab Antonio. Atque hæc omnia is feci, qui ſodalis & familiariſſimus Dolabellæ eram, conjunctiſſimus ſanguine Antoniis; provinciam quoque illorum beneficio habebam: ſed (9) πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν, omnibus meis bellum primus indixi. Hæc etſi adhuc non magnopere mihi tuliſſe fructum animadverto, tamen non deſpero: nec defatigabor permanere non ſolum in ſtudio libertatis, ſed etiam in labore & periculis. Attamen, ſi etiam aliqua gloria juſta & merita provocabimur, ſenatus & optimi cujuſque officiis, majore cum auctoritate apud cæteros erimus, & eo plus prodeſſe reipublicæ poterimus. Filium tuum, ad Bru-

(8) *Illius facti*) Cæſaris cædis, in qua hic Lentulus falſo ſe Bruti & Caſſii ſocium fuiſſe gloriabatur. *Corrad.*

(9) Πατρίδα) *Patriam meam magis amans.* Integrum ſenarium recitat Plutarchus ἐν τῶ πολιτικῶν παραγγελμάτων:

Φιλῶ τέκν', ἀλλὰ πατρίδ' ἐμὴν μᾶλλον φιλῶ.

Quem dimidiatum, & parva quadam mutatione, Lentulus attulit. *Manut.*

tum cum veni, videre non potui, ideo quod jam in hiberna cum equitibus erat profectus. Sed, medius ſidius, ea eſſe eum opinione, & tua, & ipſius, & in primis mea cauſa gaudeo. Fratris enim loco mihi eſt, qui ex te natus, teque dignus eſt. Vale. D. XV. Kal. Jun. (10) Pergæ.

(10) *Pergæ*) *Perga* oppidum Pamphyliæ. Vide Plin. V. 27. & Mel. I. 14.

P. LENTULUS P. F. (1) PROQUÆST. PROPR. COSS. PRÆTT. TRIBB. PL. SEN. P. Q. R. S. P. D.

XV. SI valetis, liberique veſtri valent, bene eſt: ego valeo. Scelere Dolabellæ oppreſſa Aſia, in proximam provinciam Macedoniam, præſidiaque reipublicæ, quæ M. Brutus, vir clariſſimus, tenebat, me contuli: & id egi, ut, per quos celerrime poſſent, Aſia provincia, vectigaliaque in veſtram poteſtatem redigerentur. Quod cum pertimuiſſet Dolabella, & vaſtata provincia, correptis vectigalibus, præcipue civibus Romanis (2) omnibus crudeliſſime denudatis ac (3) divenditis, celerius Aſia exceſſiſſet, quam eo præſidium adduci potuiſſet; diutius morari, aut expectare præſidium non neceſſe habui: & quam primum ad meum officium revertendum mihi eſſe exiſtimavi, ut & reliqua vectigalia exigerem, &, quam depoſui pecuniam, colligerem: quidquid ex ea correptum eſſet, aut quorum id culpa accidiſſet, cognoſcerem quam primum, & vos de omni re facerem certiores. Interim, cum per inſulas in Aſia naviganti mihi nuntiatum eſſet, claſſem Dolabellæ in Lycia eſſe, Rhodioſque naves complures inſtructas & paratas in aqua habere: cum his navibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparaverat Patiſcus proquæſtor, homo mihi cum familiaritate, tum etiam ſenſibus in republica conjunctiſſimus, Rhodum reverti, confiſus auctoritate veſtra, ſenatuſque conſulto, quo hoſtem Dolabellam judicaratis: fœdere quoque, quod cum his, M. Marcello, Ser. Sulpicio conſulibus, renovatum erat: quo juraverant Rhodii, eoſdem hoſtes ſe habituros, quos Senatus, populuſque Romanus. Quæ res nos vehementer feſellit. Tantum enim abfuit, ut illorum præſidio noſtram firmaremus claſſem, ut etiam a Rhodiis urbe, portu, ſtatione, quæ extra urbem eſt, commeatu, aqua denique prohiberentur noſtri milites, nos vix ipſi ſingulis cum navigiolis reciperemur. Quam indignitatem, diminutionemque majeſtatis, non ſolum juris noſtri, ſed etiam imperii populique Romani, idcirco tulimus, quod interceptis literis co-

ARG. Res a ſe geſtas publice memorat: in Rhodios invehitur: de Dolabella grata narrat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Proquæſt. Propræt.*) Quæſtor fuit, vivo proconſule Trebonio: eo mortuo, proquæſtoris, & proprætoris nomen aſſumpſit, præſidio comparato, ut provinciam ab injuria defendere poſſet. Infra. *Manut.*

(2) *Omnibus*) Redundat, judice Grævio.

(3) *Divenditis*) Manutius, *divexatis*.

Digitized by Google

cognoramus, Dolabellam, ſi deſperaſſet de Syria Ægyptoque, quod neceſſe erat fieri, in naves cum omnibus ſuis latronibus atque omni pecunia conſcendere eſſe paratum, Italiamque petere: idcirco etiam naves onerarias, quarum minor nulla erat (4) duum millium amphorum, contractas in Lycia a claſse ejus obſideri. Hujus rei timore, Patres conſcripti; percitus, injurias perpeti, & cum contumelia etiam noſtra omnia prius experiri malui. Itaque ad illorum voluntatem introductus in urbem & in ſenatum eorum, quam diligentiſſime potui, cauſam reipublicæ egi: periculumque omne, quod inſtaret, ſi ille latro cum omnibus ſuis naves conſcendiſset, expoſui. Rhodios autem tanta in pravitate animadverti, ut omnes firmiores putarent, quam bonos: ut hanc concordiam, & conſpirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem, propenſe non crederent eſse factam: ut patientiam ſenatus & optimi cujuſque manere etiam nunc confiderent, nec potuiſse audere quemquam Dolabellam hoſtem judicare: ut denique omnia, quæ improbi fingebant, magis vera exiſtimarent, quam quæ vere facta erant, & a nobis docebantur. Qua mente etiam ante noſtrum adventum, poſt Trebonii indigniſſimam cædem, cæteraque tot tamque nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellam legationes eorum, & quidem novo exemplo, contra leges ipſorum, prohibentibus iis, qui tum magiſtratus gerebant. (5) Hæc, ſive timore, ut dictitant, de agris, quos in continenti habent, ſive furore, ſive potentia paucorum, qui & antea pari contumelia (6) viros clariſſimos affecerant, & nunc (7) maximos magiſtratus gerentes, nullo exemplo, (8) neque veſtra ex parte, (9) neque noſtro præſentium, neque imminenti Italiæ urbique noſtræ periculo, ſi ille parricida cum ſuis latronibus, navibus, ex Aſia Syriaque expulſus, Italiam petiiſſet, mederi cum facile poſſent, (10) voluerunt.

(4) *Duum millium amphorum*) Antiquiſſimus Grammaticus Julius Romanus admonuit, *Amphorum* dici. cum additur numerus; *Amphorarum*, per ſe, ut eſt apud Cariſium. *Manut.*

(5) *Hæc*) Non eſt, a quo verbo regatur: & ſubaudiri videtur, *faciunt*. Idem.

(6) *Viros clariſſimos*) Lentulum, & Pompejum. Epiſt. 14. *Idem.*

(7) *Maximos magiſtratus gerentes*) Qui antea pari contumelia viros clariſſimos affecerant, iidem nunc maximos magiſtratus cum gerant. *Manut.*

(8) *Neque veſtra ex parte*) Neque ſtudio veſtrarum partium. *Idem*. Quidam legi volunt, *neque ulla ex parte*: & interpretantur, ne ulla quidem ex parte. Ego ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis repono, *neque noſtra partis*; ſubintellige, periculo, ſeu repete ἀπὸ κοινοῦ. *Lambin.* Sed præſtat lectio Hittorpiani, Stevvechiani, Gruter. Amſtelod. & mei ſecundi, *neque noſtra ex parte*. Hoc eſt, quod noſtris partibus non erat proficuum. Alii dicerent *neque e re noſtra*. Græv. Legendum *veſtro*. Ut referatur ad τὸ *periculo*. Quod quodammodo ad vos quoque pertinebat. *J. F. Gron.*

(9) *Neque noſtro præſentium*) Cic. pro Planc. X. *Cui nomen meum abſentis honori fuiſſet, ei meas præſentes preces non putas profuiſſe*. Lib. XI. ad Att. 15. *Solius enim mei peccatum corrigi non poteſt*. Idem.

(10) *Voluerunt*) Sic duo veteres libri: reliqui, *Noluerunt*. Sed Latini ſermonis conſuetudo poſtulat, *Voluerunt*. Non enim dicitur: *Neque noſtro præſentium, neque imminenti Italiæ periculo mederi noluerunt*. Nam id eſſet, *Mederi voluerunt*: cum ex geminata negatione fiat affirmatio. *Manut.* Ex omnibus tamen, quos conſului multos, nemo, præter Carolum Stephan. & Quarter. Manutio morem geſſit. *Olivet.*

Digitized by Google

Nonnullis etiam ipſi magiſtratus veniebant in ſuſpicionem, detinuiſſe nos, & (11) demorati eſſe, dum claſſis Dolabellæ certior fieret de adventu noſtro. Quam ſuſpicionem conſecutæ res aliquot auxerunt: maxime quod ſubito ex Lycia Sex. Marius, & C. Titius, legati Dolabellæ, a claſſe diſceſſerunt, navique longa profugerunt, onerariis relictis, in quibus colligendis non minimum temporis laboriſque conſumpſerunt. Itaque, cum ab Rhodo cum iis, quas habueramus, navibus in Lyciam veniſſemus, naves onerarias recepimus, dominiſque reſtituimus: idemque, quod maxime verebamur, ne poſſet Dolabella cum ſuis latronibus in Italiam venire, timere deſiimus. Claſſem fugientem perſecuti ſumus (12) uſque Sidam, quæ extrema regio eſt provinciæ meæ. Ibi cognovi, partem navium Dolabellæ diffugiſſe; reliquas Syriam, Cyprumque petiiſſe. Quibus disjectis, cum ſcirem C. Caſſii, ſingularis civis, & ducis, claſſem maximam fore præſto in Syria, ad meum officium reverti: daboque operam, ut meum ſtudium, diligentiam vobis, Patres conſcripti, reique publicæ præſtem: pecuniamque, quam maximam potero, & quam celerrime cogam, omnibuſque cum rationibus ad vos mittam. Si percurrero provinciam, & cognovero, qui nobis & reipublicæ fidem præſtiterunt in conſervanda pecunia a me depoſita, quique ſcelere ultro deferentes pecuniam publicam, hoc munere ſocietatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. De quibus, ſi vobis videbitur, ſi, ut meriti ſunt, graviter conſtitueritis, noſque veſtra auctoritate firmaveritis, facilius & reliqua exigere vectigalia, & exacta ſervare poterimus. Interea, quo commodius vectigalia tueri, provinciamque ab injuria defendere poſſim, præſidium neceſſarium, voluntariumque comparavi. His literis ſcriptis, milites circiter xxx, quos Dolabella ex Aſia conſcripſerat, e Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. Hi nuntiaverunt, Dolabellam Antiochiam, quæ Syria eſt, veniſſe; non receptum: conatum eſſe aliquoties vi introire, repulſum ſemper eſſe cum magno ſuo detrimento. Itaque centum circiter amiſſis, ægris relictis, noctu Antiochia profugiſse Laodiceam verſus: ea nocte omnes fere Aſiaticos milites ab eo diſceſſiſse: ex his ad octingentos Antiochiam rediiſse, & ſe iis tradidiſse, qui a Caſſio relicti, urbi illi præerant: cæteros per Amanum in Ciliciam deſcendiſse: quo ex numero, ſe quoque eſse dicebant: Caſſium autem cum ſuis omnibus copiis, nuntiatum eſſe, quatriduî iter Laodicea abfuiſse, tum, cum Dolabella eo tenderet. Quamobrem opinione celerius confido ſceleratiſſimum latronem pœnas daturum. Quarto Nonas Junias, Pergæ.

TRE-

---

(11) *Demorati eſſe*) Amſtelodam. *Demorari eſſe*. Mallem, *detinuiſſe nos, & demorari, dum claſſis*. Non modo nos detinuiſſe, ſed etiamnunc demorari. *Grav.*

(12) *Uſque Sidam*) Ultra non licuit. Nam provinciæ fines præterire leges vetabant. Sida vero in Pamphylia fuit: & Pamphylia ad imperium Aſiæ pertinuit, *Manut.*

TREBONIUS CICERONI S.

XVI. SI vales, bene eſt. Athenas veni a. d. xi. Kal. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis ſtudiis, ſummaque modeſtiæ fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, ſcire potes, etiam me tacente. Non enim neſcis, quanti te faciam, & quam, pro noſtro veterrimo veriſſimoque amore, omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare: nihil adoleſcente tuo, atque adeo noſtro, (nihil enim mihi a te poteſt eſſe ſejunctum) aut amabilius omnibus iis, qui Athenis ſunt, eſt, aut ſtudioſius earum artium, quas tu maxime amas, hoc eſt, optimarum. Itaque tibi, quod vere facere poſſum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis: quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiſcunque eſſet, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. Qui cum mihi in ſermone injeciſſet, ſe velle Aſiam viſere, non modo invitatus, ſed etiam rogatus eſt a me, ut id potiſſimum nobis obtinentibus provinciam faceret. Cui nos & caritate, & amore, tuum officium præſtaturos, non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curæ, ut (1) Cratippus una cum eo ſit, ne putes, in Aſia feriatum illum ab iis ſtudiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingreſſum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo in dies longius, diſcendo, exercendoque ſe, procedat. Vos quid ageretis in republica, cum has literas dabam, non ſciebam. Audiebam quædam turbulenta, quæ ſcilicet cupio eſſe falſa, ut aliquando otioſa libertate fruamur: quod vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione noſtra puſillum laxamenti, concinnavi tibi munuſculum ex inſtituto meo: & dictum, (2) cum magno noſtro honore a te dictum, (3) concluſi, & tibi infra ſubſcripſi. In quibus (4) verſiculis, ſi tibi quibuſdam verbis (5) *εὐθυρρημονέστερος* videbor: turpitudo perſonæ ejus, in quam liberius invehimur, nos vindicabit. Ignoſces etiam iracundiæ

ARG. Ciceroni patri gratulatur de filio, quem optimis ſtudiis deditum Athenis oſtenderat. Verſus mittit, in civem improbum a ſe conſcriptos: & in libro de Cæſaris interitu ſui petit rationem habeat. *Anno* U. C. 709.

(1) *Cratippus*) Qui Philoſophiam Peripateticam eximia cum laude Athenis docebat. Epiſt. 21. lib. XVI. & lib. I. & III. de Officiis. *Manut.*

(2) *Cum magno noſtro honore*) Ergo non omnia Ciceronis dicta, ſed ea tantum, quæ Trebonii cum honore dixerat, in eo libro continebantur. *Dicere dicta*, uſitatum apud Ciceronem. *Idem*.

(3) *Concluſi*) Non ſimpliciter ipſa Ciceronis dicta poſuerat; ſed præfatus nonnulla in extremo dicta ſubjunxerat. Quod ep. 21. lib. XV. Cicero declarat his verbis: *Ante quam ad me veniatur, riſus omnis pene conſumitur*. Idem.

(4) *Verſiculis*) Non poeticis, verum oratione ſoluta. Nam utrique verſus dicuntur. *Idem*.

(5) Εὐθυῤῥημονέστερος) Rectiloquentior, hoc eſt, liberior in loquendo.

Digitized by Google

diæ noſtræ: quæ juſta eſt in ejuſmodi & homines, & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit aſſumere libertatis, quam nobis? cum, etiam ſi odio par fuerit in eos, quos læſit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, ſicut mihi pollicitus es, adjunges me quam primum (6) ad tuos ſermones. Namque illud non dubito, quin, ſi quid de interitu Cæſaris ſcribas, non patiaris (7) me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meoſque tibi commendatos habe. D. VIII Kalendas Junias, Athenis.

(6) *Ad tuos ſermones*) Dialogos: in quos includi volebat. *Manut.*
(7) *Me minimam partem & rei, & amoris tui ferre*) Non patieris extremo loco me collocari inter eos, qui Cæſarem occiderunt, & qui a te diliguntur. Laudabis me neque minimum, neque vulgari cum indicio benevolentiæ tuæ. *Manut.*

CICERO CORNIFICIO (1) COLLEGÆ S. D.

XVII. GRATA mihi vehementer eſt memoria noſtri tua, quam ſignificaſti literis: quam ut conſerves, non quo de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis (2) tumultuoſiora quædam nuntiata ſunt: quæ, quia (3) tibi ſunt propiora quam nobis, tua me cauſa magis movent, quam mea. Romæ ſummum otium eſt: ſed ita, ut malis ſalubre aliquod & honeſtum negotium: quod ſpero fore. Video id curæ eſſe Cæſari. Me ſcito, dum tu abſis, quaſi occaſionem quandam, & licentiam nactum, ſcribere audacius; & cætera quidem fortaſſe, quæ etiam tu concederes: ſed proxime ſcripſi (4) de optimo genere dicendi: in quo ſæpe ſuſpicatus ſum, te a judicio noſtro, *ſic ſcilicet*, (5) ut doctum hominem a non indocto, paululum diſſidere. Huic tu libro, maxime velim ex animo, ſi minus, gratiæ cauſa ſuffragere. Dicam tuis, ut eum, ſi velint, deſcribant, ad teque mittant. Puto enim, etiam ſi rem minus probabis, tamen in iſta ſolitudine, quidquid a me profectum ſit, jucundum tibi fore. Quod mihi exiſtimationem tuam, dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more: ſed velim ſic *exiſtimes*, me, cum amori, quem inter nos mutuum eſſe intelligam, plurimum (6) tribuam, tum de ſummo ingenio, & de ſtudiis tuis optimis, & de ſpe ampliſſimæ dignitatis ita judicare, ut neminem tibi anteponam, comparem paucos. Vale.

C I.

ARG. Cornificio Africæ præfecto de Syriaco tumultu, & urbano otio, ſeu negotiorum ceſſatione ſcribit. Librum de optimo genere dicendi commendat, & ſuum ipſi ſtudium confirmat. *Anno* U. C. 708.
(1) *Collega*) In auguratu. *Manut.*
(2) *Tumultuoſiora*) De Q. Cæcilio Baſſo, & Seu. Julio inter ſe diſſidentibus, & bello ex ea re excitato. Niſi famam de bello Parthico intelligere malimus. *Corrad.*
(3) *Tibi*) Prætori Africæ.
(4) *De optimo genere dicendi*) Quem librum, *Orator* inſcripſit. Epiſt. 18. lib. VI. & epiſt. 20. lib. XV. *Manut.*
(2) *Ut doctum hominem*) Scripſit & Cornificius de arte Rhetorica, ut auctor eſt Quintilianus lib. III. *Idem*.
(6). *Tribuam*) Manut. & Lamb. *tribuere*;

CICERO CORNIFICIO COLLEGÆ S. D.

XVIII. QUOD extremum fuit in ea epiſtola, quam a te proxime accepi, ad id primum reſpondebo. Animum adverti enim, hoc vos magnos oratores (1) facere nonnunquam. Epiſtolas requiris meas: ego autem nunquam, cum mihi denuntiatum eſſet a tuis, ire aliquem, non dedi. Quod mihi videor ex tuis literis intelligere, te nihil commiſſurum eſſe temere, nec ante, quam ſciſſes, quo iſte neſcio qui (2) Cæcilius Baſſus erumperet, quidquam certi conſtitutum: id ego & ſperaram prudentia tua fretus; & ut confiderem, fecerunt tuæ gratiſſimæ mihi literæ. Idque ut facias quam ſæpiſſime, & quid tu agas, & quid agatur, ſcire poſſim, & etiam quid acturus ſis, valde te rogo. Etſi periniquo patiebar animo te a me digredi; tamen eo tempore me conſolabar, quod & in ſummum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis diſcedere. Utrumque contra accidit. Iſtic enim bellum eſt exortum, hic pax conſecuta: ſed tamen ejuſmodi pax, in qua, ſi adeſſes, multa te non delectarent: ea tamen, quæ ne ipſum Cæſarem quidem delectent. Bellorum enim civilium hi ſemper exitus ſunt, ut non ea ſolum fiant, quæ velit victor, ſed etiam, ut iis mos gerendus ſit, quibus adjutoribus ſit parta victoria. Equidem ſic jam obdurui, ut (3) ludis Cæſaris noſtri æquiſſimo animo viderem (4) T. Plancum, audirem (5) Laberii & Publii poemata. Nihil mihi tam deeſſe ſcito, quam qui cum hæc familiariter, docteque rideam. Is tu eris, ſi quam primum veneris. Quod ut facias, non mea ſolum, ſed etiam tua intereſſe arbitror. Vale.

ARG. Infrequentiam literarum excuſat, Cornificii prudentiam laudat, gravitatemque: præſentem reip. caſum accuſat cum Cæſaris excuſatione. *Anno* U. C. 708.

(1) *Facere*) In agendis cauſis: cum ad extrema primum reſpondeatis. *Manut.*

(2) *Cæcilius Baſſus*) Totam hiſtoriam vide apud Dionem lib. XLVII. *Idem*.

(3) *Ludis*) Quos Cæſar dedit victor ex Hiſpania reverſus. Suetonius. *Manut.*

(4) *T. Plancum*) Burſam, Ciceronis inimicum, lege de vi ſtante rep. damnatum, a Cæſare reſtitutum. Epiſt. 2. lib. VII. *Idem*.

(5) *Laberii & Publii poemata*) Mimos. Vide Macrobium lib. II. Sat. *Idem*. Vide & Voſſium de Poet. Lat. cap. 1. & 2.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. D.

XIX. LIBENTISSIME legi tuas literas, in quibus jucundiſſimum mihi fuit, quod cognovi meas tibi redditas eſſe. Non enim dubitabam, quin eas lubenter lecturus eſſes: verebar ut redderentur. (1) Bellum, quod

ARG. Gratulatur de provincia Syria, Cornificio a Cæſare tributa. Si bellum ſit Parthicum, ut Bibuli exemplo ſe mœnibus includat, per jocum monet. *Anno* U. C. 709.

(1) *Bellum, quod eſt in Syria*) A Cæcilio Baſſo commotum. *Corrad.*

quod eſt in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam eſſe a Cæſare, ex tuis literis cognovi. Eandem rem tibi volo bene & feliciter evenire. Quod ita fore confido, fretus & induſtria, & prudentia tua. Sed de Parthici belli ſuſpicione quod ſcribis; ſane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipſe conjectura conſequi poteram, tum ex tuis literis cognovi. Itaque opto, ne ſe illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones eæ perducantur, quas audio duci. Quod ſi pares copias ad confligendum non habebis, non te fugiet uti conſilio M. Bibuli: qui ſe oppido munitiſſimo & copioſiſſimo tam diu (2) tenuit, quam diu in provincia Parthi fuerunt. Sed hæc melius ex re, & ex tempore conſtitues. Mihi quidem uſque curæ erit quid agas, dum, quid egeris, ſciero. Literas ad te nunquam habui cui darem, quin dederim. A te, ut idem facias, peto: in primiſque, ut ita ad tuos ſcribas, ut me tuum ſciant eſſe. Vale.

(2) *Tenuit*) Antiochiæ. Vide ad Atticum lib. VI. epiſt. 8. extrema.

CICERO CORNIFICIO.

XX. GRATÆ mihi tuæ literæ, niſi quod Sinueſſanum diverſoriolum contempſiſti. Quam quidem contumeliam villa puſilla iniquo animo feret, niſi in Cumano & Pompejano reddideris (1) πάντα περὶ πάντων. Sic igitur facies, meque amabis, & ſcripto aliquo laceſſes. Ego enim reſpondere facilius poſſum, quam provocare. Quod ſi, (2) ut es, ceſſabis, laceſſam; (3) nec tua ignavia etiam inertiam afferet. Plura otioſus. Hæc, cum eſſem in ſenatu, exaravi. Vale.

ARG. Jocatur, quod Sinueſſanæ villæ hoſpitio uti noluerat. Hæc epiſtola ſcripta videtur, quo tempore Cornificius per hæc loca in Africam proficiſceretur, ut ſuperioribus præponenda ſit. *Corrad.*

(1) Πάντα) Omnia de omnibus.

(2) *Ut es*) Quæ tua conſuetudo eſt. *Man.*

(3) *Nec tua ignavia etiam inertiam afferet*) Scientiam auget exercitatio, negligentia minuit. Non agendo enim efficitur, ut male agere diſcamus. Quapropter ignavia parit inertiam, id eſt agendi inſcientiam. *Idem.*

M. T. CICERO CORNIFICIO S. D.

XXI. CAJUS Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum ſuorum cauſa legatus eſt in Africam (1) legatione libera. Eum velim rebus omnibus adjuves, operam des, ut quam commo-

ARG. Anicium ſenatorem, ejuſque negotia & dignitatem commendat. *Anno* U. C. 709.

(1) *Legatione libera*) Senatoribus ad ſua negotia proficiſcentibus concedi ſolita Ep. 1. lib. XI. & ad Att. 18. lib. II. *Manut.*

Digitized by Google

modiſſime ſua negotia conficiat. In primiſque, quod ei cariſſimum eſt, dignitatem ejus tibi commendo: idque a te peto, quod ipſe in provincia facere ſum ſolitus, non rogatus, ut omnibus ſenatoribus lictores darem) (2) quod idem acceperam, & cognoveram, a ſummis viris factitatum. Hoc igitur, mi Cornifici, facies: cæteriſque rebus omnibus ejus dignitati, reique, ſi me amas, conſules. Id erit mihi gratiſſimum. Da operam, ut valeas.

(2) *Quod idem acceperam*) Duas rationes affert, quibus impulſus ſenatoribus qui in ſuam provinciam venerant, etiam non rogantibus dederit lictores: & quod ipſe cum ſenator eſſet, & in aliorum provincias ſe contuliſſet, acceperit lictores cum faſcibus a præfectis; & quod hoc ſummi viri facere ſint ſoliti. Mentelianus liber legit, *quod id acceperam & cognoveram a ſummis viris factitatum*. Quod & ipſum pervulgatæ lectioni præferendum. *Gravius*.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXII. NOS hic cum homine gladiatore, omnium nequiſſimo, (1) collega noſtro, Antonio, bellum gerimus: ſed non pari conditione, contra arma verbis. At etiam de te concionatur: nec impune: nam ſentiet, quos laceſſierit. Ego autem acta ad te omnia arbitror perſcribi ab aliis: a me futura debes cognoſcere; quorum quidem non eſt difficilis conjectura. Oppreſſa omnia ſunt: nec habent ducem boni, noſtrique (2) τυραννοκτόνοι longe gentium abſunt. Panſa & ſentit bene, & loquitur fortiter: Hirtius noſter tardius convaleſcit. Quid futurum ſit, plane neſcio. Spes tamen una eſt, aliquando populum Romanum majorum (3) ſimilem fore. Ego certe reipublicæ non deero, &, quidquid acciderit, a quo mea culpa abſit, animo forti feram. Illud profecto, quoad potero, tuam famam & dignitatem tuebor. A. d. XIII Kal. Jan. ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus, cum de cæteris rebus magnis & neceſſariis, tum de provinciis, ab iis qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tradendis, niſi qui ex ſenatus-conſulto ſucceſſiſſet. Hoc ego cum reipublicæ cauſa (4) cenſui, tum, mehercule, in primis (5) retinendæ dignitatis tuæ. Quamobrem te amoris noſtri cauſa rogo, reipublicæ cauſa hortor, ut ne cui quidquam juris in tua provincia eſſe patiare: atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil poteſt eſſe præſtantius. Vere tecum agam, ut neceſſitudo noſtra poſtulat. (6) In Sempronio, ſi meis literis obtemperaſſes, maximam ab omnibus laudem adeptus eſſes. Sed illud & præteriit, & levius eſt. Hæc magna res eſt. Fac, ut provinciam retineas in poteſtate rei-

ARG. Narrat de ſtatu reip. poſt Cæſaris interitum; & ne provinciam ſine ſenatus-conſulto tradat, hortatur. *Anno* U. C. 709.

(1) *Collega*) In auguratu.

(2) Τυραννοκτόνοι) Tyrannicidæ.

(3) *Similem*) In tuenda libertate. *Man.*

(4) *Cenſui*) Vide Philipp. 3.

(5) *Retinendæ*) Ne C. Calviſius in Africam iret, ei traditam ab Antonio, ſine Senatus-conſulto.

(6) *In Sempronio*) Infra epiſt. 25. *Idem.*

Digitized by Google

quod est in Syria, Syriamque provin... ...arent. Itaque (7) Cherippo no-
tuis literis cognovi. Eandem rem
ita fore confido, fretus
belli ſuſpicione qu...
beres, cum i...
vi. Ita...
nes ...
gen...
n...

... Hic ... Cor.

(8) *Excuſes*) Quod ei non reſcripſi. *Manut.*

... M. T. CICERO P. CORNIFICIO S. D.

... VIII. OMNEM conditionem imperii tui, ſtatumque provinciæ mihi demonſtravit Stratorius. O multa intolerabilia locis omnibus! Sed, quo tua major dignitas, eo, quæ tibi (1) acciderunt, minus ferenda. Neque enim, quæ tu propter magnitudinem & animi & ingenii moderate fers, a te non ulciſcenda ſunt, etiam ſi non ſunt dolenda. Sed hæc poſterius. Rerum urbanarum acta tibi mitti certo ſcio. Quod ni ita putarem, ipſe perſcriberem, in primiſque Cæſaris Octaviani conatum: de quo multitudini fictum ab Antonio (2) crimen videtur, ut in pecuniam adoleſcentis impetum faceret: prudentes autem & boni viri & credunt (3) factum, & probant. Quid quæris? magna ſpes eſt in eo. Nihil eſt, quod non exiſtimetur laudis & gloriæ cauſa facturus. Antonius autem, noſter familiaris, tanto ſe odio eſſe intelligit, ut, cum interfectores ſuos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. A. d. VII Idus Octobr. Brundusium venerat, profectus obviam legionibus (4) Macedonicis quatuor; quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, eaſque ad urbem adducere, & in cervicibus noſtris collocare. Habes formam reipublicæ, ſi in caſtris poteſt eſſe reſpublica: in qua tuam vicem ſæpe doleo, quod nullam partem per ætatem ſanæ & ſalvæ reipublicæ guſtare potuiſti. Atque antehac quidem ſperare ſaltem licebat, nunc etiam id ereptum eſt. Quæ enim eſt ſpes, cum in concione dicere auſus ſit Antonius, (5) Canutium apud eos ſibi locum quærere, quibus, ſe ſalvo, locus in civitate eſſe non poſſet? Equidem & hæc, & omnia quæ homini accidere poſſunt, ſic fero, ut philoſophiæ magnam habeam gratiam, quæ me non modo ab ſollicitudine abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus armat: tibique idem cenſeo faciendum, nec, a quo culpa abſit, quidquam in malis numerandum. Sed hæc tu melius. Stratorium noſtrum cum ſemper probaſſem, tum maxime in tuis rebus ſummam ejus fidem, diligentiam, prudentiamque cognovi. Da operam ut valeas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T.

ARG. Reſpondet ad ea, quæ Stratorius nuntiaverat de provincia: deinde reip. formam deſcribit. *Anno* U. C. 709.

(1) *Acciderunt*) Dio, lib. XLVIII. prodidit, T. Sextium, Numidiæ rectorem, impetu in Africam facto, Adrumetum cepiſſe, & aliquanto poſt Cornificium prælio victum occidiſſe. *Manut.*

(2) *Crimen*) Dicebat Antonius comprehendiſſe ſe domi ſuæ quos ad ſe occidendum Octavianus miſiſſet. *Manutius.*

(3) *Factum*) Vere miſſos ab Octaviano credunt, qui Antonium domi ſuæ interficerent. Quod Suetonius quoque confirmat in Auguſto. *Idem.*

(4) *Macedonicis*) Ex Macedonia profectis. Ibi enim Cæſar eas collocarat, ducturus in Parthos, quibus inferre bellum cogitabat. *Idem.*

(5) *Canutium*) Tribunum plebis. *Apud eos*, id eſt, Ciceronem & ſimiles patriæ defenſores. *Cellar.*

Digitized by Google

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXIV. EGO nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, ſed ne ornandi quidem. Sed mea ſtudia erga te & officia malo tibi ex tuorum literis, quam ex meis, eſſe nota. Te tamen hortor, ut omni cura in rempublicam incumbas. Hoc eſt animi, hoc eſt ingenii tui, hoc ejus ſpei, quam habere debes, amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re alias ad te pluribus. Cum enim hæc ſcribebam, in expectatione erant omnia. Nondum (1) legati redierant, quos ſenatus non ad pacem deprecandam, ſed ad denuntiandum bellum miſerat, niſi legatorum nuntio paruiſſet. Ego tamen, ut primum occaſio data eſt, meo priſtino more rempublicam defendi: me principem ſenatui populoque Romano profeſſus ſum: nec, poſtea quam ſuſcepi cauſam libertatis, minimum tempus amiſi tuendæ ſalutis, libertatiſque communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiariſſimum meum, tanto tibi ſtudio commendo, ut majore non poſſim: cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter ſtudia communia, ſum amiciſſimus. Is procurat rationes negotiaque (2) Dionyſii noſtri, quem & tu multum amas, & ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare: ſed commendo tamen. Facies igitur, ut ex Pinarii, gratiſſimi hominis, literis tuum & erga illum, & erga Dionyſium ſtudium perſpiciamus. Vale.

ARG. Ut omni cura in remp. incumbat, hortatur. De legatis ſcribit ad Antonium miſſis. Pinarium commendat. *Anno* U. C. 710.

(1) *Legati*) Miſſi ad Antonium a ſenatu, ut Mutinæ obſidionem omitteret. Epiſt. 8. lib. XI. epiſt. 4. hujus lib. *Manut:*

(2) *Dionyſii noſtri*) Opinor eſſe, qui nominetur epiſt. 15. lib. 4. ad Att. *Idem*.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXV. LIBERALIBUS (1) literas accepi tuas, quas mihi Cornificius (2) altero viceſimo die, ut dicebat, reddidit. Eo die non fuit ſenatus, neque poſtero. (3) Quinquatribus frequenti ſenatu cauſam tuam egi (4) non invita Minerva. Etenim eo ipſo die ſenatus decrevit, ut (5) Minerva noſtra, quam turbo dejecerat, reſtitueretur. Panſa tuas literas reci-

ARG. Ex literis Cornificii S. C. factum eſſe ſignificat: ut in remp. incumbat, hortatur: Lucceio ſe nulla in re defuturum pollicetur. *Anno* U. C. 710.

(1) *Liberalibus*) XVI. Kal. Apr. qui dies Baccho dicatus erat. *Manut.*

(2) *Altero viceſimo die*) Die viceſimo ſecundo. Nam, *alter*, ſecundum obtinet locum.

(3) *Quinquatribus*) XIV. Kal. Aprilis Minervæ feſtus dies. Ovid. Faſt. 3. 809.

Una dies media eſt, & fiunt ſacra Minervæ,
Nominaque a junctis quinque diebus habent.

(4) *Non invita Minerva*) Feliciter. Jocatur autem in nomine *Minervæ*. Man.

(5) *Minerva noſtra*) Nullus eſt (ut exiſti-

citavit, Magna ſenatus approbatio conſecuta eſt cum ſummo gaudio, & (6) offenſione Minotauri, id eſt, Calviſii & Tauri. Factum de te ſenatus-conſultum honorificum. Poſtulabatur ut etiam illi notarentur: ſed Panſa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, & cunctantibus cæteris, a. d. XIII. Kal. Januarii, fundamenta jeci reipublicæ, eo ipſo die providi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ. Mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de (7) obtinendis provinciis. Nec vero poſtea deſtiti labefactare eum, qui ſumma cum tua injuria, contumeliaque reipublicæ, provinciam (8) abſens obtinebat. Itaque crebras, vel potius quotidianas compellationes meas non tulit, ſeque in urbem recepit invitus: neque ſolum ſpe, ſed certa re jam, & poſſeſſione deturbatus eſt. Meo juſtiſsimo, (9) honeſtiſsimoque convicio te tuam dignitatem ſumma tua virtute tenuiſſe, provinciæque honoribus ampliſsimis affectum, vehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excuſationem: fuit enim illud quoddam cæcum tempus ſervitutis. Ego tuorum conſiliorum auctor, dignitatiſque fautor, iratus temporibus in Græciam deſperata libertate (10) rapiebar: cum me (11) Eteſiæ, quaſi boni cives, relinquentem rempublicam proſequi noluerunt: Auſterque adverſus maximo flatu me ad (12) tribules tuos Regium retulit: atque inde ventis remis in patriam omni feſtinatione properavi, poſtridieque in ſumma reliquorum ſervitute liber unus fui. Sic ſum in Antonium invectus, ut ille non ferret, omnemque ſuum vinolentum furorem in me unum effunderet: meque cum (13) elicere vellet ad cædis cauſam, tum tentaret inſidiis: quem ego ructantem & nauſeantem conjeci in Cæſaris Octaviani plagas. Puer enim egre-

ſtimo) qui neſciat Ciceronem antequam Roma exiret expulſus a Clodio, ſimulacrum Minervæ, quod domi ſuæ longo tempore religioſiſſime coluerat, in Capitolium detuliſſe, ibique dedicaſſe, cum in baſi inſcripſiſſet *Minervæ cuſtodi urbis*. Vide Dion. lib. XLV. *Victorius.*

(6) *Cum offenſione ſumma Minotauri*) Quod valde doluit Calviſio, qui tuam provinciam ſibi deſponderat, & ejus individuo ſodali Statilio Tauro. Sed priuſquam eos nominet, junctim ambos vocat Minotaurum, id eſt portentum, quod Paſiphae Minois uxor ediſſe ferebatur, & confeciſſe in Labyrintho Theſeus, ſignificans, hos duos non minus malum & portentum eſſe in rep. quam Minotaurus in Creta inſula. *J. F, Gronov.*

(7) *Obtinendis*) Ab iiſdem, qui obtinerent Supra epiſt. 22. *Manut.*

(8) *Abſens obtinebat*) Per legatos: cum ipſe (Calviſius) ad urbem eſſet cum imperio. Revertit autem in urbem, depoſito imperio. Vide epiſt. 30. *Idem.*

(9) *Honeſtiſſimoque convicio*) Ad Att. 1. 14. *Cato advolat, convicium Piſoni Conſuli mirificum facit, ſi id eſt convicium, vox plena gravitatis.* J. F. Gronov.

(10) *Rapiebar*) *Poſt* Cæſaris necem, vexata ab Antonio conſule rep. Ep. 1. lib. 10. Phil. 1. Off. libro primo. *Rapiebar*, ſummam voluntatem diſcedendi ex Italia demonſtrat. Diſceſſit autem ea mente, ut adeſſet Kal. Jan. quo die novi conſules, Hirtius & Panſa, ſenatum habituri erant. *Manut.*

(11) *Eteſiæ*) Venti euntibus in Græciam ſecundi, in Italiam adverſi. Vide ep. 15. lib. 2. *Idem.*

(12) *Tribules tuos*) Municipia, quæ civitate donata fuerant, ſuffragiorum cauſa, certæ tribui ſingula adſcribebantur. De Regio, ſupra, 7. 19. *Cellar.*

(13) *Elicere vellet ad cædis cauſam*) Nam, a. d. 13. Kal. Oct. ideo Ciceronem Antonius adeſſe juſſit in ſenatu, ut ab eo cædis initium faceret. Quod Cicero ſuſpicatus, in ſenatum non ivit. Hoc dilucide narratur Phil. 5. & epiſt. 2. h. l. *Manut.*

Digitized by Google

egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reipublicæ comparavit: qui niſi fuiſset, Antonii reditus a Brunduſio, peſtis patriæ fuiſſet. Quæ deinceps acta ſint, ſcire te arbitror. Sed redeamus ad illud, unde divertimus. Accipio excuſationem tuam de Sempronio: neque enim ſtatuti quid in tanta perturbatione habere potuiſti. *Nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat*, ut ait (14) Terentius. Quamobrem, mi Quinte, conſcende nobiſcum, & quidem ad puppim. Una navis eſt jam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus. Utinam proſpero curſu. Sed quicunque venti erunt, ars noſtra certe non aberit. Quid enim præſtare aliud virtus poteſt? Tu fac magno animo ſis & excelſo: cogiteſque, omnem dignitatem tuam cum republica conjunctam eſse debere. (15) P. Lucceium mihi meum commendas: quem, quibuſcunque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem & Panſam, collegas noſtros, homines in conſulatu reipublicæ ſalutares, alieno ſane tempore amiſimus, republica Antoniano quidem latrocinio liberata; ſed nondum omnino explicata: quam nos, ſi licebit, more noſtro tuebimur: quanquam admodum ſumus jam defatigati. Sed nulla laſſitudo impedire officium & fidem debet. Verum hæc hactenus. Ab aliis te de me, quam a me ipſo, malo cognoſcere. De te audiebamus ea, quæ maxime vellemus. De Cn. Minucio, quem tu quibuſdam literis ad cælum laudibus extuliſti, rumores duriores erant. Id quale ſit, omninoque quid iſtic agatur, facias me velim certiorem.

(14) *Terentius*) Andr. 1. ſc. 2. 18.

(15) *P. Lucceium*) Quis non videt initium eſſe alterius epiſtolæ? cum infra de Panſa mortuo, ſupra de vivo fiat mentio. De eodem Luccejo ep. 39. *Man.* Illud quidem affirmare poſſumus in pervetere libro hanc epiſtolam, & ſequentes ita conjunctas, atque adeo confuſas fuiſſe, ut nullius principium appareret. Unde liberum unicuique fuit, ad ſuum arbitrium eas deſcribere & dividere. *Corrad.*

CICERO CORNIFICIO S. D.

XXVI. QUINTUS Turius, qui in Africa negotiatus eſt, vir bonus & honeſtus, heredes fecit ſimiles ſui, Cn. Saturninum, Aufidium, C. Anneium, Q. Conſidium Gallum, L. Servilium Poſtumum, C. Rubellium. Ex eorum oratione intellexi: gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. Tanta enim liberalitate ſe tua uſos prædicabant, ut iis plus a te tributum intelligerem, quam ego te auderem rogare. Audebo tamen: ſcio enim quantum ponderis mea commendatio ſit habitura. Quare a te peto, ut ad eam liberalitatem, qua ſine meis literis uſus es, quam maximus his literis cumulus accedat. Caput autem eſt meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium, Q. Tu-

ARG. Heredes Q. Turii de bonis in Africa relictis, commendat. *Anno* U. C. 709.

Digitized by Google

Q. Turii libertum, ut adhuc fecit, hæreditatem Turianam avertere, cæteriſque omnibus rebus habeas eos commendatiſſimos. Magnam ex eorum ſplendore & obſervantia capies voluptatem. Quod ut velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXVII. SEXTUS Aufidius & obſervantia, qua me colit, accedit ad proximos: & ſplendore, equiti Romano nemini cedit. Eſt autem ita temperatis moderatiſque moribus, ut ſumma ſeveritas, ſumma cum humanitate jungatur. Cujus tibi negotia, quæ ſunt in Africa, ita commendo, ut majore ſtudio, magisve ex animo commendare non poſſim. Pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, ut is intelligat meas apud te literas maximum pondus habuiſſe. Hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo. Vale.

ARG. Aufidii, Equitis Romani, Africana negotia commendat. *Anno* U. C. 709.

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXVIII. ASSENTIOR tibi, eos, quos ſcribis (1) Lilybæo minari, iſtic pœnas dare debuiſſe: ſed metuiſti, ut ais, (2) ne nimis liber in ulciſcendo viderere. Metuiſti igitur, ne gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod ſocietatem reipublicæ conſervandæ, tibi mecum (3) a patre acceptam, renovas, gratum eſt: quæ ſocietas inter nos ſemper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Senatus ſæpius pro dignitate tua (4) appellaretur, ſi (5) abſentibus conſulibus, unquam, niſi ad rem novam, cogeretur.

ARG. Quod Cornificius in eos, qui Lilybæo minati fuerant, non animadverterat, leviter reprehendit: contra laudat ejus in remp. ſtudium; addit de pecunia & republica. *Anno* U. C. 710.

(1) *Lilybæo*) Tria Siciliæ promontoria, Pelorus in Italiam ſpectans, Pachynum in Græciam, Lilybæum in Africam. *Man.*

(2) *Ne nimis liber in ulciſcendo*) Amſtelodam. meus ſecund. Stevvech. Pal. pr. *ne minus liber in ulciſcendo viderere*. Et ſic in ſequentibus Amſtelodam. Hittorp. Stevvech. Pal. ſex. Mentel. meus ſecundus, *Metuiſti igitur ne gravis civis, ne minus fortis, ne minus te dignus viderere*. Quæ lectio omnino melior eſt vulgata. Sententia eſt, ſe metuiſſe, ne ſi pœnas ſumpſiſſet de iis qui Lilybæo inſidiati ſint, feciſſe hoc magis alterius, cui obnoxius erat, cauſa, quam reipublicæ, neve aliter feciſſet quam gravem civem, & virum fortem deceret, quodque ſe eſſet indignum. Quid eſt *nimis ſe dignus?* Grævius. Mihi vero Græviana emendatio præ vulgata ſordet. *Olivetus.*

(3) *A patre*) Q. Cornificius, pater, Ciceronis in Conſulatu competitor fuit. Aſconius, *in Tog. cand.*

(4) *Appellaretur*) Sic unus omnino vetus liber, & recte. Quanquam &, *Appellaret*, ſententiam habet, ſed, ut arbitror minus aptam. Potius enim pro alicujus dignitate ſenatus appellatur, quam appellat. *Manut.*

(5) *Abſentibus*) Mutinam profectis ad D. Brutum obſidione liberandum. *Idem.*

Digitized by Google

tur. Itaque nec de H-S xx. nec de H-S. ɪↄcc, quidquam agi nunc per ſenatum poteſt. (6) Tibi autem ex ſenatus-conſulto imperandum, mutuumque ſumendum cenſeo. In republica quid agatur, credo te ex eorum literis cognoſcere, qui ad te acta debent perſcribere. Ego ſum ſpe bona: conſilio, cura, labore non deſum: omnibus inimicis reipublicæ eſſe me acerrimum hoſtem, præ me fero. Res neque nunc difficili loco mihi videtur eſſe: & fuiſſet facillimo, ſi culpa a (7) quibuſdam abfuiſſet. Vale.

(6) *Tibi ex S.C. imperandum*) Quoniam tibi S. C. imperium eſt datum, potes mutuam ſumere pecuniam, nempe ut milites alere poſſis. *Idem:*

(7) *Quibuſdam*) Si hæc epiſtola ſcripta eſt ante prælium Mutinenſe, notat eos, qui Antonii cauſam in ſenatu defendebant, ut Calenum, & alios: ſi poſt, Lepidum, & eos qui Octavianum, cæſis Hirtio & Panſa, in ſpem conſulatus impulerant. *Manut.*

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO S. P. D.

XXIX. NON modo tibi, cui omnia noſtra notiſſima ſunt, ſed neminem in populo Romano arbitror eſſe, cui ſit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia eſt. Etenim magno theatro ſpectata eſt tum, cum eſt ab A. Gabinio conſule relegatus, quod libere & fortiter ſalutem meam defendiſſet. Nec ex eo amor inter nos natus eſt: ſed quod erat vetus & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. Ad hæc officia, vel merita potius, jucundiſſima conſuetudo accedit, ut nullo prorſus plus homine delecter. Non puto te jam expectare, quibus eum tibi verbis commendem. Cauſas enim tanti amoris intelligis: quæ verba deſideret, iis me omnibus uſum putato. Tantum velim exiſtimes, ſi negotia Lamiæ, procuratores, libertos, (1) familiam, quibuſcunque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quam ſi ea tua liberalitas pertinuiſſet ad rem familiarem meam. Nec dubito quin ſine mea commendatione, quod tuum eſt judicium de hominibus, ipſius Lamiæ cauſa ſtudioſe omnia facturus ſis: quanquam erat nobis dictum, te exiſtimare, alicui ſenatus-conſulto, quod contra dignitatem tuam fieret, ſcribendo Lamiam affuiſſe: qui omnino conſulibus illis nunquam affuit ſcribendo: deinde omnia tum falſa ſenatus-conſulta deferebantur. Niſi forte etiam illi (2) Semproniano ſenatus-conſulto me cenſes affuiſſe: qui ne Romæ quidem tum fui; ut de eo ad te ſcripſi, re recenti. Sed hæc hactenus. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiæ negotia, mea putes eſſe: cureſque, ut intelligat hanc commendationem maximo ſibi uſui fuiſſe. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura ut valeas.

M. T.

ARG. Lamiæ negotia commendat: eum ſuſpectum Cornificio excuſat. *Anno* U.C. 710.

(1) *Familiam*) Servos. *Manutius.*

(2) *Semproniano*) Supra, epiſt. 19. & 25.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. P. D.

XXX. ITA-NE præter litigatores, nemo ad te meas literas? Multæ iſtæ quidem : tu enim perfeciſti , ut nemo ſine literis meis tibi ſe commendatum putaret . Sed quis unquam tuorum mihi dixit eſſe, cui darem, quin dederim? aut quid mihi jucundius, quam, cum coram tecum loqui non poſſim, aut ſcribere ad te, aut tuas legere literas? Illud magis mihi ſolet eſſe moleſtum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te ſcribendi meo arbitratu facultas nulla detur. Non enim te epiſtolis , ſed voluminibus laceſſerem: quibus quidem me a te provocari oportebat. Quamvis enim occupatus ſis, otii tamen plus habes? Aut , ſi ne tu quidem vacas, noli impudens eſse, nec mihi moleſtiam exhibere, & a me literas crebriores, cum tu mihi raro mittas, flagitare . Nam cum antea deſtinebar maximis occupationibus , propterea quod omnibus curis *rempublicam* mihi tuendam putabam: tum hoc tempore, multo diſtineor vehementius . Ut enim gravius ægrotant ii , qui cum levati morbo videntur , in eum de integro inciderunt: ſic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene ſublato , (1) renovatum bellum gerere conamur . Sed hæc hactenus . Tu tibi , mi Cornifici , fac ut perſuadeas , non eſſe me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano , ut a te vinci poſſim aut officiis , aut amore . Non dubitabam equidem : veruntamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus . O hominem ſemper illum quidem mihi aptum , nunc vero etiam ſuavem ! Vultus mehercule tuos mihi expreſſit omnes , non ſolum animum ac verba pertulit . Itaque noli vereri , ne tibi ſuccenſuerim , quod eodem exemplo ad me , quo ad cæteros . Requiſivi equidem proprias ad me unum literas , ſed neque vehementer , & amanter . De ſumptu , quem te in rem militarem facere & feciſſe dicis , nihil ſane poſſum tibi opitulari , propterea quod & orbus ſenatus , conſulibus amiſſis , & incredibiles anguſtiæ pecuniæ publicæ : quæ conquiritur undique , ut optime meritis militibus *promiſſa* ſolvantur : quod quidem fieri ſine (2) tributo poſſe non arbitror . De (3) Attio Dionyſio nihil puto eſſe : quoniam mihi nihil dixit Stratorius . De P. Luccejo nihil tibi concedo , quo ſtudioſior ejus ſis , quam ego ſum : eſt enim nobis neceſſarius . Sed a (4) magiſtris cum contenderem de pro-

---

ARG. Silentium literarum , præter litigantium commendationes , excuſat : de renovato bello ſcribit : & de anguſtiis pecuniæ publicæ . *Anno* U. C. 710.

(1) *Renovatum bellum*) Lepidi ſcelere , qui Antonium recepit. *Manut.*

(2) *Tributo*) Quod impoſitum populo non erat poſt devictam ab Æmilio Paulo Macedoniam. Libro ſecundo Off. *Manutius.*

(3) *Attio*) Si eſt idem , de quo in epiſt. 24. *Attico* legi mallim, quam *Attio* : ut ab Attico & cognomen , & nomen acceperit . Quod etiam Corrado placuit. *Idem* .

(4) *Magiſtris*) Cum bona alicujus in auctione venirent , ut inde aut hæredes aut creditores caperent partes, de eorum ſententia legebatur , qui præeſſet illi auctioni . Is dicebatur *magiſter* . Græv.

Digitized by Google

proferendo die, probaverunt mihi, ſeſe, quo minus id facerent, & compromiſſo, & jurejurando impediri. Quare veniendum arbitror Luccejo. Quanquam, ſi meis literis obtemperavit, cum tu hæc leges, illum Romæ eſſe oportebit. Cæteris de rebus, maximeque de pecunia, cum Panſæ mortem ignorares, ſcripſiſti, quæ per nos ab eo conſequi te poſſe arbitrarere. Quæ te non fefelliſſent, ſi viveret: nam te diligebat. Poſt mortem autem ejus quid fieri poſſet, non videbamus. De (5) Venulejo, Latino, Horatio, valde (6) laudo. Illud non nimium probo, quod ſcribis, quo illi animo æquiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademiſſe. Honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi: eoſque ex ſenatus-conſulto, ſi non decedunt, cogendos, ut decedant, exiſtimo. Hæc fere ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo velim tibi perſuadeas, non eſſe mihi meam dignitatem tua cariorem. Vale.

(5) *Venulejo, Latino, Horatio*) Legatis C. Calviſii, per quos Africam provinciam abſens obtinebat. Epiſt. 25. *Manut.*

(6) *Laudo*) Quod lictores illis ademeris. *Idem*.

Digitized by Google

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XIII.

M. T. CICERO C. MEMMIO S. P. D.

I. ETSI non ſatis mihi conſtiterat, cum aliquane *animi* mei moleſtia, an potius libenter te Athenis viſurus eſſem, quod injuriam, quam accepiſti, dolore me afficeret, ſapientia tua, qua fers injuriam, lætitia: tamen vidiſſe te mallem. Nam quod eſt moleſtiæ, non ſane multo levius eſt, cum te *non video*. Quod eſſe potuit voluptatis, certe, ſi *vidiſsem te*, plus fuiſſet. Itaque non dubitabo dare operam ut te videam, cum id ſatis commode facere potero. Interea, quod per literas & agi tecum, &, ut arbitror, confici poteſt, agam nunc. Ac te illud primum rogabo, ne quid invitus mea cauſa facias: ſed id, quod mea intelliges multum, tua nullam in partem intereſſe, ita mihi des, ſi tibi, ut id libenter facias, ante

ARGUMENTUN. C. Memmius, qui tribunus pl. Lucullos triumphaturos vexaverat, (*Plutarch.* in *Luc.*) & prætor ab Cæſare rationem geſti conſulatus repetierat, (*Sueton.* cap. 23.) damnatus lege de ambitu, (*ad Att. IV. epiſt. ult.*) exulabat Athenis, ſed antequam Cicero provinciam iturus adveniret, diſceſſerat Mitylenas. Ab hoc ergo per literas petit, ut in gratiam cum Patrone Epicureo redeat, eique locum concedat, ubi Epicurus habitaverat. *Anno* U. C. 702.

Digitized by Google

ante perſuaſeris. Cum Patrone Epicureo mihi omnia ſunt: niſi quod in philoſophia vehementer ab eo diſſentio. Sed & initio Romæ, cum te quoque & tuos omnes obſervabat, me coluit in primis: & nuper, cum ea, quæ voluit, (1) de ſuis commodis & præmiis conſecutus eſt, me habuit ſuorum defenſorum & amicorum fere principem. Etiam a (2) Phædro (qui nobis cum pueri eſſemus, ante quam (3) Philonem cognovimus, valde, ut philoſophus; poſtea tamen, ut vir bonus, & ſuavis, & officioſus probatur) traditus mihi, commendatuſque eſt. Is igitur Patro, cum ad me Romam literas miſiſſet, uti te ſibi placarem, peteremque, ut neſcio quid illud Epicuri parietinarum ſibi concederes: nihil ſcripſi ad te ob eam rem, quod (4) ædificationis tuæ conſilium mea commendatione nolebam impediri. Idem, ut veni Athenas, cum, idem ut ad te ſcriberem, rogaſſet; ob eam cauſam impetravit, quod te abjeciſſe illam ædificationem conſtabat inter omnes amicos tuos. Quod ſi ita eſt, & ſi jam plane tua nihil intereſt, velim, ſi qua offenſiuncula facta eſt animi tui, perverſitate aliquorum; (novi enim (5) gentem illam) des te ad lenitatem, vel propter tuam ſummam humanitatem, vel etiam honoris mei cauſa. Equidem ſi, quid ipſe ſentiam, quæris: nec, cur ille tantopere contendat, video; nec, cur tu repugnes: niſi tamen multo minus tibi concedi poteſt, quam illi, laborare ſine cauſa. Quanquam Patronis & orationem, & cauſam tibi cognitam eſſe certo ſcio. Honorem, officium, (6) teſtamentorum jus, Epicuri auctoritatem, (7) Phædri obteſtationem, ſedem, domicilium, veſtigia ſummorum hominum, ſibi tuenda eſſe dicit. Totam hominis vitam, rationemque, quam ſequitur in philoſophia, derideamus licet, ſi hanc ejus contentionem volumus reprehendere. Sed, mehercules, quando illi, cæteriſque, quos illa delectant, non valde inimici ſumus, neſcio an ignoſcendum ſit huic, ſi tantopere laborat: in quo etiam ſi peccat, magis ineptiis, quam improbitate, peccat. Sed ne plura, (dicendum enim aliquando eſt) Pomponium Atticum ſic amo, ut alterum fratrem: nihil eſt illo mihi nec carius, nec jucundius. Is ((8) non quo ſit ex iſtis: eſt enim omni liberali

Zz 2 do-

(1) *De ſuis commodis & præmiis*) Quænam hæc ſint commoda & præmia, divinare non licet: niſi ſi, quod inter Epicureos excelleret, commoda ſibi aliqua & præmia poſtulavit: qua de re lite orta, Romam venit, & patrono in primis Cicerone, quæ voluit, a ſenatu conſecutus eſt. *Manutius*.

(2) *Phædro*) Epicureo, quem cum Attico frequenter audivi. *Corrad.*

(3) *Philonem*) Academicum. *Idem*.

(4) *Ædificationis tuæ conſilium*) Areopagitæ, decreto facto, Memmio conceſſerant, ut ædes Epicuri veteres, quas Cicero ut in contemptionem adduceret, *parietinas* vocavit, commodi ſui gratia exædificare poſſet. *Manut.*

(5) *Gentem illam*) Græcam. *Corrad.*

(6) *Teſtamentorum jus*) Tuenda enim teſtamentorum jura ſunt. Hoc dicit, quia ſuos hortos Epicurus, in quibus habitare ac docere ſolitus erat, amico ſuo Metrodoro moriens teſtamento reliquerat, eo jure, ut poſt ejus obitum ad alios Epicureæ ſectæ principes poſſeſſio perveniret. Laertius. *Man.*

(7) *Phædri obteſtationem*) Obteſtatus erat Phædrus, cum viveret, ne hortos Epicuri negligerent, neve occupari a quoquam ſinerent. *Idem*.

(8) *Non quo ſit ex iſtis*) Hoc dicit, ut Attico petenti auctoritatem augeat; non quod is revera Epicureus non eſſet. Epiſt. 19. lib. V. ad eum, & lib. I. de Leg. *Idem*.

Digitized by Google

doctrina politiſsimus: ſed valde diligit Patronem, valde Phædrum amavit; ſic a me hoc contendit homo minime ambitioſus, minime in rogando moleſtus, ut nihil unquam magis: nec dubitat, quin ego a te nutu hoc conſequi poſſem, etiam ſi ædificaturus eſſes. Nunc vero ſi audierit te ædificationem depoſuiſſe, neque tamen me a te impetraſſe, non te in me illiberalem, ſed me in ſe negligentem putabit. Quamobrem peto a te, ut ſcribas ad tuos, poſſe tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem (9) ὑπομνηματισμὸν illi vocant, tolli. Sed redeo ad prima. Prius velim tibi perſuadeas, ut hoc mea cauſa libenter facias, quam ut facias. Sic tamen habeto, ſi feceris quod rogo, fore mihi gratiſsimum. Vale.

(9) Ὑπομνηματισμὸν) Ad rei memoriam literis mandatum. *Idem*.

CICERO MEMMIO S.

II. CAJO Aviano Evandro, qui habitat in tuo (1) ſacrario, & ipſo multum utor, & patrono ejus M. Æmilio familiariſsime. Peto igitur a te majorem in modum, quod ſine tua moleſtia fiat, ut ei de habitatione accommodes. Nam propter opera inſtituta multa multorum, (2) ſubitum eſt ei remigrare (3) Kal. Quint. Impedior verecundia, ne te pluribus verbis rogem. Neque tamen dubito, quin, ſi tua nihil aut non multum interſit, eo ſis animo, quo ego eſſem, ſi quid tu me rogares. Mihi certe gratiſsimum feceris. Vale.

ARG. Petit, ut Evandro ſtatuario de ſacrarii habitatione accommodet. *Anno* U. C. 702.

(1) *Sacrario*) Parte ædium urbanarum exulis C. Memmii. Nam *ſacraria* non modo in ſacris ædibus, verum in profanis etiam eſſe poterant, loca quædam conſecrata, vel ubi ſacræ res cuſtodirentur, vel ubi ſacra gentilitia fierent. *Manut.*

(2) *Subitum eſt*) Nimis anguſta præfinita dies facit, ut ſubitum ſit incommodum ob temporis brevitatem. *Idem*.

(3) *Kal. Quint.*) Præfinita Evandro die, qua e ſacrario migraret. Kalendæ Quintiles in Urbe primus erat locationum dies. Ad Q. Fr. epiſt. 3. lib. II. *Poſt Kal. Quint. in tuam domum commigrabis*, hoc eſt, finito locationis tempore demigrantibus iis, quibus eas locaveras. *Idem*.

M. T. CICERO C. MEMMIO S. P. D.

III. AULUM Fuſium, unum ex meis intimis, obſervantiſſimum ſtudioſiſſimumque noſtri, eruditum hominem, & ſumma humanitate, tuaque amicitia digniſſimum, velim ita tractes, ut mihi coram receptiſti. Tam gratum mihi id erit, quam quod gratiſſimum. Ipſum præterea ſummo officio & ſumma obſervantia tibi in perpetuum devinxeris. Vale.

M. T.

Digitized by Google

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ, LEG. PROPRÆT. S. D.

IV. CUM municipibus Volaterranis mihi ſumma neceſſitudo eſt. Magno enim meo (1) beneficio affecti, cumulatiſſime mihi gratiam retulerunt: nam nec in honoribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. Cum quibus ſi mihi nulla cauſa intercederet, tamen, quod te vehementiſſime diligo, quodque me a te plurimi fieri ſentio, & monerem te & hortarer, ut eorum fortunis conſuleres, præſertim cum prope præcipuam cauſam haberent ad jus obtinendum. Primum, quod Syllani temporis acerbitatem, deorum immortalium benignitate ſubterfugerunt: deinde, quod ſummo ſtudio populi Romani a me in conſulatu meo defenſi ſunt. Cum tribuni plebis legem iniquiſſimam de eorum agris promulgaviſſent: facile Senatui populoque Romano perſuaſi, ut eos cives, quibus fortuna peperciſſet, ſalvos eſſe vellent. Hanc actionem meam C. Cæſar (2) primo ſuo conſulatu (3) in lege Agraria comprobavit, agrumque Volaterranum, & oppidum omni periculo in perpetuum liberavit: ut mihi dubium non ſit, quin is, qui novas neceſſitudines adjungat, vetera ſua beneficia conſervari velit. Quamobrem eſt tuæ prudentiæ, aut ſequi ejus auctoritatem, cujus ſectam atque imperium ſumma cum tua dignitate ſecutus es: aut certe illi integram omnem cauſam reſervare. Illud vero dubitare non debes, quin tam grave, tam firmum, tam honeſtum municipium tibi tuo ſummo beneficio in perpetuum obligari velis. Sed hæc, quæ ſupra ſcripta ſunt, eo ſpectant, ut te horter & ſuadeam. Reliqua ſunt, quæ pertinent ad rogandum: ut non ſolum tua cauſa tibi conſilium me dare putes, ſed etiam, quod mihi opus ſit, me a te petere, & rogare. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi Volaterranos omnibus rebus integros incolumeſque eſſe volueris. Eorum ego domicilia, ſedes, rem, fortunas, quæ & a diis immortalibus, & a præſtantiſſimis in noſtra republica civibus, ſummo Senatus populique Romani ſtudio, conſervatæ ſunt, tuæ fidei, juſtitiæ, bonitatique commendo. Si pro meis priſtinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere poſſem Volaterranos, quemadmodum conſuevi tueri meos; nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodeſſe poſſem, prætermitterem. Sed quando apud te nihilo minus hoc tempore valere me confido, quam valuerim ſemper apud omnes: pro noſtra ſumma

ma

ARG. Cum Cæſar, victor civilium bellorum, agrum militibus diviſurus eſſet, eique negotio præfeciſſet Q. Valerium, huic Volaterranos commendat, ne illorum ager diviſioni ſubjiciatur. *Anno* U. C. 708.

(1) *Beneficio*) Quod legem a tribunis pl. promulgatam, de agris eorum dividendis, perferri conſul non ſum paſſus. Infra. *Manut.*

(2) *Primo*) Quibuſdam libris deeſt. Grævio videtur gloſſema. *Corradus.*

(3) *In lege Agraria*) Quam de agro Campano & Stellate dividundo tulit. *Man.*

Digitized by Google

ma neceſſitudine, parique inter nos & mutua benevolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis merease, ut exiſtiment, eum quaſi divino conſilio iſti negotio præpoſitum eſſe, apud quem unum nos, eorum perpetui defenſores, plurimum valere poſſumus. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ, LEG. PROPRÆT. S. P. D.

V. NON moleſte fero, eam neceſſitudinem, quæ mihi tecum eſt, notam eſſe quàm plurimis; neque tamen ob eam cauſam (quod tu optime exiſtimare potes) te impedio, quo minus ſuſceptum negotium, pro tua fide & diligentia, ex voluntate Cæſaris, qui tibi rem magnam difficilemque commiſit, gerere poſſis. Nam, cum multi a me petant multa, quod de tua erga me voluntate non dubitent; non committo, ut ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiariſſime ſum uſus. Ejus & Syllani temporis injuſtiſſima calamitate dolui: & cum iis, qui ſimilem injuriam acceperant, amiſſis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adjutor incolumitatis fui. Is habet in Volaterrano poſſeſſionem, cum in eam tanquam e naufragio reliquias contuliſſet. Hoc autem tempore eum (1) Cæſar in ſenatum legit: quem ordinem ille, iſta poſſeſſione omiſſa, (2) tueri vix poteſt. Graviſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna: minimeque convenit, ex eo agro, qui Cæſaris juſſu dividatur, eum moveri, qui Cæſaris beneficio ſenator ſit. Sed mihi minus libet multa de æquitate rei ſcribere, ne cauſa *potius apud* te valuiſſe videar, quam gratia. Quamobrem te in majorem modum rogo, ut C. Curtii rem meam putes eſſe: quidquid mea cauſa faceres, ut id C. Curtii cauſa cum feceris, exiſtimes, quod ille per me habuerit, id me habere abs te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T.

ARG. Ne ager C. Curtii dividatur, rationibus & argumentis rogat. *Anno* U. C. 708.

(1) *Cæſar*) Senatores bellum civile abſtulerat, in quorum locum legit ex ſua ſecta, etiam peregrinis adſcitis. *Suet.* Cellar.

(2) *Tueri vix poteſt*) Nemo enim ſenator eſſe poterat, niſi DCCC. millia poſſideret. Suetonius in Auguſto. *Manut.*

Digitized by Google

M. T. C. Q. VALERIO, Q. F. ORCÆ, (1) PROCOS. S. P. D.

VI. SI vales, bene eſt : ego quidem valeo. Credo te memoria tenere, me & coram P. Cuſpio tecum locutum eſſe, cum te proſequerer paludatum : & item poſtea pluribus verbis tecum egiſſe, ut, quoſcunque tibi ejus neceſſarios commendarem, haberes eos in numero meorum neceſſariorum. Id tu pro tua ſumma erga me benevolentia, perpetuaque obſervantia, mihi liberaliſſime atque humaniſſime recepiſti. Cuſpius, homo in omnes ſuos officioſiſſimus, mirifice quoſdam homines ex iſta provincia tuetur, & diligit, propterea quod fuit in Africa bis, cum maximis (2) ſocietatis negotiis præeſſet. Itaque hoc ejus officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate & gratia ſoleo, quantum poſſum, adjuvare. Quare Cuſpianorum omnium commendationis cauſam hac tibi epiſtola exponendam putavi. Reliquis epiſtolis, tantum faciam, ut (3) notam apponam eam, quæ mihi tecum convenit, & ſimul ſignificem de numero eſſe Cuſpii amicorum. Sed hanc commendationem, quam his literis conſignare volui, ſcito eſſe omnium graviſſimam. Nam P. Cuſpius ſingulari ſtudio contendit a me, ut tibi quam diligentiſſime L. Julium commendarem. Ejus ego ſtudio vix videor mihi ſatisfacere poſſe, ſi utar verbis iis, quibus, cum diligentiſſime quid agimus, uti ſolemus. Nova quædam poſtulat, & putat me ejus generis artificium quoddam tenere. Ei ego pollicitus ſum, me ex intima noſtra arte deprompturum mirificum genus commendationis. Id quando aſſequi non poſſum, tu re velim efficias, ut ille genere mearum literarum incredibili quiddam perfectum arbitretur. Id facies, ſi omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate & poteſtate tua proficiſci poterit, non modo re, ſed etiam verbis, vultu denique (4) exprompſeris: quæ quantum in provincia valeant, vellem expertus eſſes. Sed tamen ſuſpicor, ipſum hominem, quem tibi commendo, perdignum eſſe tua amicitia: non ſolum, quia mihi Cuſpius dicit, credo, (tametſi id ſatis eſſe debebat) ſed quia novi ejus judicium in hominibus, & amicis deligendis. Harum literarum vis quanta fuerit, propediem judicabo : tibique, ut confido, gratias agam. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo. Cura ut valeas.

P. Cor-

ARG. Cuſpii amicos generatim omnes commendat, nominatim L. Julium & P. Cornelium. *Anno* U. C. 708.

(1) *Procoſ.*) Supra proprætor eſt dictus : ſed tunc præpoſitus erat a Cæſare agris dividundis, nunc Africam adminiſtrat, & proconſul vocatur, licet conſulatum non geſſerit. *Manut.*

(2) *Societatis*) Publicanorum, qui Africæ vectigalia exigebant. *Manut.*

(3) *Notam*) Inter Ciceronem & Valerium in Africam proficiſcentem convenerat, ut, quibus literis ei Cicero aliquem vere atque ex intimo animi ſui ſenſu, non ex aliorum voluntate, commendaret, ſignum quoddam apponeret, ut graves commendationes a levibus diſtinguerentur. *Idem.*

(4) *Exprompſeris*) Man. *expreſſeris.*

P. Cornelius, qui tibi has literas dedit, eſt mihi a P. Cuſpio commendatus: cujus cauſa quanto opere cuperem, deberemque, profecto ex me facile cognoſti. Vehementer te rogo, ut cures, ut ex hac commendatione mihi Cuſpius quam maximas, quam primum, quam ſæpiſſime gratias agat. Vale.

M. T. CICERO CLUVIO S. P. D.

VII. CUM in (1) Galliam proficiſcens, pro noſtra neceſſitudine, tuaque ſumma in me obſervantia, ad me domum veniſſes, locutus ſum tecum de agro (2) vectigali municipii Atellani, qui eſſet in Gallia: quantoque opere ejus municipii cauſa laborarem, tibi oſtendi. Poſt tuam autem profectionem, cum & maxima res municipii honeſtiſsimi, mihique conjunctiſsimi, & ſummum meum officium ageretur; pro tuo animo in me ſingulari, exiſtimavi, me oportere ad te accuratius ſcribere: etſi non ſum neſcius, & quæ temporum ratio, & quæ tua poteſtas ſit: tibique negotium datum eſſe a C. Cæſare, (3) non judicium, præclare intelligo. Quare a te tantum peto, quantum & te facere poſſe, & libenter mea cauſa facturum eſſe arbitror. Et primum velim exiſtimes, quod res eſt, municipii fortunas omnes in iſto vectigali conſiſtere: his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus preſſum, ſummis affectum eſſe difficultatibus. Hoc etſi commune videtur eſſe cum multis, tamen, mihi crede, ſingulares huic municipio calamitates accidiſſe: quas idcirco non commemoro, ne de miſeriis meorum neceſſariorum conquerens, homines, quos colo, videar offendere. Itaque, niſi magnam ſpem haberem, C. Cæſari nos cauſam municipii probaturos; non erat cauſa, cur a te hoc tempore aliquid contenderem. Sed quia confido, mihique perſuaſi, illum & dignitatis municipii, & æquitatis, etiam voluntatis erga ſe habiturum eſſe rationem: ideo a te non dubitavi contendere, ut hanc cauſam illi integram conſervares. Quod etſi nihilominus a te peterem, ſi nihil audiviſſem te tale feciſſe: tamen majorem ſpem impetrandi nactus ſum, poſtea quam mihi dictum eſt, hoc idem a te Regienſes impetraviſse. Qui etſi te aliqua neceſſitudine attingunt: tamen tuus amor in me, ſperare me cogit, te, quod tuis neceſsariis tribueris, idem eſse tributurum meis: præſertim cum ego pro his unis petam: habeam autem, qui ſimili cauſa laborent, complures neceſsarios. Hoc me non ſine cauſa facere, neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere, etſi te exiſtimare arbitror: tamen mihi affirmanti credas velim, me huic municipio debere plu-

---

ARG. Petit a Cluvio, ne municipii Atellani vectigalis ager dividatur, ſed cauſam integram Cæſari reſervet. *Anno* U. C. 708.

(1) *Galliam*) Ciſalpinam. *Manut.*

(2) *Vectigali*) Qui vectigal Attellanis pendit. Quamvis enim in Campania eſt Atella, tamen agrum etiam alibi potuit poſſidere, ſicut de Arpinatibus ex hujus libri epiſt. 11. confirmatur. *Cellar.*

(3) *Non judicium*) Non arbitrium. *Idem.*

Digitized by Google

plurimum: nullum unquam fuiſſe tempus, neque honorum, neque laborum meorum, in quo non hujus municipii ſtudium in me extiterit ſingulare. Quapropter a te etiam atque etiam, pro noſtra ſumma conjunctione, proque tua benevolentia, majorem in modum peto atque contendo, ut, cum fortunas agi ejus municipii intelligas, quod ſit mihi neceſſitudine, officiis, benevolentia conjunctiſſimum, id mihi des. Quod erit hujuſmodi, ut, ſi a Cæſare, quod ſperamus, impetrarimus, tuo beneficio nos id conſecutos eſſe judicemus. Sin minus: pro eo tamen id habeamus, cum a te data ſit opera, ut impetraremus. Hoc cum mihi gratiſſimum feceris: tum viros optimos, homines honeſtiſſimos, eoſdemque gratiſſimos, & tua neceſſitudine digniſſimos, ſummo beneficio in perpetuum tibi, tuiſque devinxeris. Vale.

M. T. CICERO M. RUTILIO S. P. D.

VIII. CUM & mihi conſcius eſſem, quanti te facerem, & tuam erga me benevolentiam expertus eſſem, non dubitavi a te petere, quod mihi petendum eſſet. (1) P. Sextium quanti faciam, ipſe optime ſcio: quanti autem facere debeam, & tu, & omnes homines ſciunt. Is cum ex aliis te mei ſtudioſiſſimum eſſe cognoſset, petivit a me, ut ad te quam accuratiſſime ſcriberem de re C. Albini ſenatoris: cujus ex filia natus eſt L. Sextius, optimus adoleſcens, filius P. Sextii. Hoc idcirco ſcripſi, ut intelligeres, non ſolum me pro P. Sextio laborare debere, ſed Sextium etiam pro Albino. Res autem eſt hæc. A M. Laberio C. Albinus (2) prædia in æſtimationem accepit, quæ prædia Laberius emerat a Cæſare de bonis Plotianis. Ea ſi dicam non eſse e republica dividi, docere te videar, non rogare. Sed tamen, cum Cæſar Syllanas venditiones & aſſignationes ratas eſse velit, quo firmiores exiſtimentur ſuæ: ſi ea prædia dividentur, quæ ipſe Cæſar vendidit, quæ tandem in ejus venditionibus eſse poterit auctoritas? Sed hoc quale ſit, ut pro tua prudentia conſiderabis. Ego te plane rogo, atque ita, ut majore ſtudio, juſtiore de cauſa, magis ex animo rogare nihil poſſim, ut Albino parcas, prædia Laberiana ne attingas. Magna me affeceris non modo lætitia, ſed etiam quodammodo gloria, ſi P. Sextius homini maxime neceſsario ſatisfecerit per me, cum ego illi uni plurimum debeam. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Majus mihi dare beneficium nullum potes. Id mihi intelliges eſse gratiſſimum.

ARG. Rutilium rogat, ut in agrorum diviſione Albini prædia ne attingat. *Anno* U. C. 708.

(1) *P. Sextium*) Qui tribunus pl. Ciceronem ab exilio reduxit. *Manut.*

(2) *Prædia in æſtimationem accepit*) Hoc eſt!, Laberii prædia pro debito accepit æſtimata tanti, quanti erant ante bellum civile. Vide ſuperius lib. IX. epiſt. 16. & 18. & lib. V. epiſt. 20. Sic enim Cæſar ſatisfieri volebat creditoribus ab iis, qui non erant ſolvendo. Vide Suet. Jul. c. 44. *Grav.*

Digitized by Google

M. T. CICERO CRASSIPEDI S. P. D.

IX. QUANQUAM tibi præſens commendavi, ut potui, diligentiſſime, (1) ſocios Bithyniæ: teque cum mea commendatione, tum etiam tua ſponte intellexi cupere ei ſocietati, quibuſcunque rebus poſſes, commodare: tamen, cum ii, quorum res agitur, magni ſua intereſſe arbitrarentur, me etiam per literas declarare tibi, qua eſſem erga ipſos voluntate, non dubitavi hæc ad te ſcribere. Volo enim te exiſtimare, me, cum univerſo ordini publicanorum ſemper libentiſſime tribuerim, idque magnis ejus ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum eſſe huic Bithynicæ ſocietati: quæ ſocietas ordine ipſo, & hominum genere, pars eſt maxima civitatis. Conſtat enim (2) ex cæteris ſocietatibus: & caſu permulti ſunt in ea ſocietate valde mihi familiares: in primiſque is, cujus præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius, P. *filius*, (3) Men. qui eſt magiſter in ea ſocietate. Quæ cum ita ſint, in majorem modum a te peto, Cn. Pupium, qui eſt (4) in operis ejus ſocietatis, omnibus tuis officiis atque omni liberalitate tueare: cureſque ut ejus operæ, quod tibi facile factu eſt, quam gratiſſimæ ſint ſociis: remque & utilitatem ſociorum (cujus rei quantam poteſtatem quæſtor habeat, non ſum ignarus) per te quam maxime defenſam & auctam velis. Id cum mihi gratiſſimum feceris, tum illud tibi expertus promitto & ſpondeo, te ſocios Bithyniæ, ſi iis commodaris, memores eſſe & gratos, cogniturum. Vale.

ARG. Craſſipedi, Bithyniæ quæſtori, Bithynicam publicanorum ſocietatem, in primiſque Cn. Pupium commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Socios*) Publicanos. *Corrad.*

(2) *Ex cæteris ſocietatibus*) Cum eſſent multæ publicanorum ſocietates, ex omnibus Bythynica conſtabat. *Manut.*

(3) *Men.*) Cives Romani a tribu oſtendi ſoliti, quæ quidem tribus plerumque in antiquis & lapidibus & libris prima tantum ſyllaba ſcripta legitur. Hinc *Men.* eſt Menenia tribu. Vide lib. VIII. epiſt. 8. *Grav.*

(4) *In operis*) Hoc eſt, inter miniſtros ſocietatis, qui ejus res gerebant. *Opera*, miniſtri, mercenarii. *Cellarius.*

CICERO BRUTO S.

X. CUM ad te tuus quæſtor, (1) M. Varro, proficiſceretur, commendatione egere eum non putabam. Satis enim commendatum tibi eum

ARG. M. Bruto, quem Cæſar, in Africanum bellum profecturus, Ciſalpinæ Galliæ præfecerat, *lib. VI. epiſt.* 6. M. Terentium Varronem, quæſtorem ſorte datum, diligentiſſime commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *M. Varro*) Manutio ille doctiſſimus Romanorum eſt, qui de re ruſtica, & pluribus aliis ſcripſit. At ille piratico bello Pompeji claſſibus præfuerat (*Plin.* III. 11. VII. 30.) & ejuſdem legatus in Hiſpania ulteriore, exercitum & provinciam rexerat (*ſupra. lib.* IX. epiſt. 13.) ut dubites, nunc demum Bruti junioris quæſtorem fieri voluiſſe. Præterea eo ingenio & doctrina fuit, ut doctiſſimo Bruto ignotus eſſe non potuerit, aut cui amicitiæ fores primum Tullius aperiret. Alium ergo vel hujus, vel mutati prænominis commendari crediderim. *Cellar.*

Digitized by Google

eum arbitrabar ab ipſo more majorum: qui, ut te non fugit, hanc quæſturæ conjunctionem, *(2)* liberorum neceſſitudini proximam voluit eſſe. Sed cum ſibi ita perſuaſiſſet ipſe, meas de ſe accurate ſcriptas literas maximum apud te pondus habituras, a meque contenderet, ut quam diligentiſſime ſcriberem; malui facere, quod meus familiaris tanti ſua intereſſe arbitraretur. Ut igitur debere me facere hoc intelligas, cum primum M. Terentius (3) in forum venit, ad amicitiam ſe meam contulit. Deinde, (4) ut ſe corroboravit, duæ cauſæ acceſſerunt, quæ meam in illum benevolentiam augerent. Una, quod verſabatur (5) in hoc ſtudio noſtro, quo etiam nunc maxime delectamur, & cum ingenio, ut noſti, nec ſine induſtria. Deinde, quod mature ſe contulit in ſocietates publicanorum; quod quidem nollem: maximis enim damnis affectus eſt. Sed tamen cauſa communis ordinis mihi commendatiſſimi, fecit amicitiam noſtram firmiorem. Deinde verſatus *(6)* in utriſque ſubſelliis optima & fide, & fama, jam ante hanc commutationem reipublicæ, (7) petitioni ſeſe dedit, honoremque honeſtiſſimum exiſtimavit fructum laboris ſui. (8) His autem temporibus a me Brunduſio cum literis & mandatis profectus ad Cæſarem eſt: qua in re & amorem ejus in ſuſcipiendo negotio perſpexi, & in conficiendo, ac renuntiando fidem. Videor mihi, cum ſeparatim de probitate ejus & moribus dicturus fuiſſem, ſi prius cauſam, cur eum tantopere diligerem, tibi expoſuiſſem, in ipſa cauſa exponenda ſatis etiam de probitate dixiſſe. Sed tamen ſeparatim promitto, in meque recipio, fore eum tibi & voluptati, & uſui. Nam & modeſtum hominem cognoſces, & prudentem, & a cupiditate omni remotiſſimum: præterea magni laboris, ſummæque induſtriæ. Neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipſi, cum bene cognoris, judicanda ſunt: ſed tamen in omnibus novis conjunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiæ fores aperiantur. Quod ego his literis efficere volui: etſi id ipſa per ſe neceſſitudo quæſturæ eſſe-

(2) *Liberorum neceſſitudini*) Epiſt. 26. & in Divinatione, & in Orat. pro Plancio. *Manut.*

(3) *In forum venit*) Cum prætexta depoſita, virilem induit, & in virorum numerum eſt tranſcriptus, pro quo in lib. XV. epiſt. 16. dicitur *forum attingere*. Vide & ſuperius lib. V. epiſt. 8.

(4) *Ut ſe corroboravit*) Ut ad virilem ætatem acceſſit. Sic in Orat. pro Cælio: *Cum is jam ſe corroboraviſſet, ac vi inter viros eſſet*. In eadem, *Non modo hac ætas, ſed etiam corroborata*, id eſt, non modo adoleſcentes, ſed etiam viri. Et ſupra ejuſdem orationis initio, eos, qui non, ut Cælii accuſator, adoleſcentes eſſent, ſed viri, *robuſtiores* appellavit. Alibi etiam in hanc ſententiam eodem verbo uſus eſt. Inde *Robuſta ætas*. Manut.

(5) *In hoc ſtudio noſtro*) Philoſophiæ *Corrad.* Eloquentiæ. *Manut.*

(6) *In utriſque ſubſelliis*) In publicis, privatiſque cauſis, id eſt, in majoribus, & minoribus. Sunt enim ſubſelliorum, ſi habetur hominum ratio, tria genera: ſi cauſarum, duo. Nam & judices, & patroni, & accuſatores in ſubſelliis conſidebant: cauſæ vero vel de publicis rebus erant, vel de privatis. *Manut.* Imo *in utriſque ſubſelliis eſt*, & patronus fuit, & judex. *Grav.*

(7) *Petitioni*) Honorum. An etiam geſſerit, incertum, quia nunc tandem quæſturam gerit, qui primus gradus honorum erat. *Cellarius.*

(8) *His temporibus*) Poſt cladem Pharſalicam. Brunduſii autem Cicero Cæſarem, ſaltem reconciliationem ejus, expectabat. Supra, lib. XI. epiſt. 27. *Idem.*

Digitized by Google

effeciſſe debet: ſed tamen nihilo infirmius illud, hoc addito. Cura igitur, ſi me tanti facis, quanti & Varro exiſtimat, & ipſe ſentio, ut quam primum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attuliſſe, quantum & ipſe ſperarit, nec ego dubitarim. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XI. QUIA ſemper animadverti, ſtudioſe te operam dare, ut ne quid meorum tibi eſſet ignotum; propterea non dubito, quin ſcias, non ſolum cujus municipii ſim, ſed etiam quam diligenter ſoleam meos municipes Arpinates tueri. Quorum quidem omnia commoda, omneſque facultates, quibus & ſacra conficere, & ſarta tecta ædium ſacrarum locorumque communium tueri poſſint, conſiſtunt in his vectigalibus, quæ habent in provincia Gallia. Ad ea viſenda, pecuniaſque, quæ a colonis debentur, exigendas, totamque rem & cognoſcendam, & adminiſtrandam, legatos equites Romanos miſimus Q. Fuſidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Mamercum Q. F. Peto a te majorem in modum, pro noſtra neceſſitudine, ut tibi ea res curæ ſit, operamque des, ut per te quam commodiſſime negotium municipii adminiſtretur, quam primumque conficiatur: ipſoſque, quorum nomina ſcripſi, ut quam honorificentiſſime pro tua natura, & quam liberaliſſime tractes. Bonos viros ad tuam neceſſitudinem adjunxeris, municipiumque gratiſſimum beneficio tuo devinxeris: mihi vero etiam eo gratius feceris, quod cum ſemper tueri municipes meos conſuevi, tum hic annus præcipue ad meam curam officiumque pertinet. Nam conſtituendi municipii cauſa, hoc anno ædilem filium meum fieri volui, & fratris filium, & M. Cæſium, hominem mihi maxime neceſſarium, (is enim magiſtratus in noſtro municipio, (1) nec alius ullus creari ſolet) quos cohoneſtaris, in primiſque me, ſi reſpublica municipii, tuo ſtudio, & diligentia bene adminiſtrata erit. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

ARG. Commendat Bruto vectigalia, quæ Arpinates in Gallia habebant: & legatos, qui ad ea exigenda proficiſcebantur. *Anno* U. C. *707.*

(1) *Nec alius ullus*) In aliis enim municipiis vel dictator creari ſolebat, ut Lanuvii, (orat. pro Milone) vel conſul, ut Tuſculi, &c. *Manut.*

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XII. ALIA epiſtola communiter commendavi tibi legatos Arpinatium, ut potui diligentiſſime: hac ſeparatim Q. Fuſidium, quo-

cum

ARG. Q. Fuſidium; Arpinatis municipii legatum, qui tribunus militum in Cilicia fuerat, diligenter commendat. *Anno* U. C. *707.*

Digitized by Google

cum mihi omnes neceſſitudines ſunt, diligentius commendo: non ut aliquid de illa commendatione (1) comminuam, ſed ut hanc addam. Nam & privignus eſt M. Cæſii, mei maxime & familiaris, & neceſſarii; & fuit in Cilicia mecum tribunus militum: quo in munere ita ſe tractavit, ut accepiſſe ab eo beneficium viderer, non dediſſe. Eſt præterea (quod apud te valet plurimum) a noſtris ſtudiis non abhorrens. Quare velim eum quam liberaliſſime complectare: operamque des, ut in ea legatione, quam ſuſcepit contra ſuum commodum, ſecutus auctoritatem meam, quam maxime ejus excellat induſtria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum eſt, quam maximam laudem, cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio conſequi: quod ei continget, ſi hac mea commendatione tuum erga ſe ſtudium erit conſecutus. Vale.

(1) *Comminuam*) Man. *deminuam*.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XIII. LUCIUS Caſtronius Pætus, longe princeps municipii Lucenſis, eſt honeſtus, gravis, plenus officii, bonus plane vir, & cum virtutibus, tum etiam fortuna, ſi quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem eſt familiariſſimus, ſic prorſus, ut noſtri ordinis obſervet neminem diligentius. Quare ut & meum amicum, & tua dignum amicitia, tibi commendo. Cui quibuſcunque rebus commodaveris, tibi profecto jucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

ARG. L. Caſtronium, Lucenſem municipem, commendat. *Anno* U. C. 706.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

XIV. LUCIO Titio Strabone, equite Romano, in primis honeſto, & ornato, familiariſſime utor. Omnia mihi cum eo intercedunt jura ſummæ neceſſitudinis. Huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res a (1) Volcatio, qui Romæ jus dicit, rejecta in Galliam eſt. Peto a te hoc diligentius, quam ſi mea res eſſet, quo eſt honeſtius de amicorum pecunia laborare, quam de ſua, ut negotium conficiendum cures, ipſe ſuſcipias, tranſigas, operamque des, quoad tibi æquum & rectum videbitur, ut quam commodiſſima conditione libertus Strabonis, qui ejus rei cauſa miſſus eſt, negotium conficiat, ad nummoſque perveniat. Id & mihi gratiſſimum erit: & tu ipſe L. Titium cognoſces amicitia tua digniſſimum. Quod ut tibi curæ ſit, ut omnia ſolent eſſe, quæ me velle ſcis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T.

RG. Petit ut exactionem ejus pecuniæ, L. Straboni P. Cornelius debet, ſuo ſtudio & diligentia curet. *Anno* U. C. 708.

(1) *Volcatio*) Prætore urbano.

Digitized by Google

M. T. CICERO C. CÆSARI IMP. S. P. D.

XV. PRÆCILIUM tibi commendo unice, tui neceſſarii, mei familiariſſimi, viri optimi filium: quem cum adoleſcentem ipſum propter ejus modeſtiam, humanitatem, animum & amorem erga me ſingularem mirifice diligo: tum patrem ejus, re doctus, intellexi & didici mihi fuiſſe ſemper amiciſſimum. (1) Hem, hic ille eſt, de illis maxime, qui irridere atque objurgare me ſoliti ſunt, quod me non tecum, præſertim cum abs te honorificentiſſime invitarer, conjungerem.

(2) Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν:

Audiebam enim (3) noſtros proceres clamitantes,

(4) Ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.

(5) Ὣς φάτο· τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

Sed tamen iidem me conſolantur: & jam hominem peruſtum, (6) etiamnum gloria volunt incendere: atque ita loquuntur:

(7) Μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην.
Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Sed me minus jam movent, ut vides. Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Εὐριπίδου.

(8) Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός.

Quem verſum ſenex Præcilius laudat egregie: & ait, poſſe eundem & (9) ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω videre, & tamen nihilominus.

(10) Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

Sed,

ARG. Præcilium adoleſcentem, patre natum Cæſaris amiciſſimo, commendat. Cæſare IV. Coſ. ſine collega. *Anno* U.C. 708.

(1) *Hem, hic ille eſt*) Inſignis ad movendum locus: tum quia ſenſus Præcilii & ſtudium erga Cæſarem declaratur: tum etiam, quia Cicero, qua ſibi re offenſum Cæſarem putat, in ea dat operam, ut illum ſibi, erroris confeſſione, reconciliet. *Hem*, particula non dolentis, ſed indicantis potius: ut Phil. V. *Hem cauſam, cur lex tam egregia ferretur, ut eos judices* &c. Terentius in And. *Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſeram metu*. *D. hem libero*. In And. *Hem tibi, reſcivit omnem rem*. Et alibi. Similiter Plautus in Aſi. *Hem nunc, ſi velis da, commoda homini amico*. Et in Capt. *Hem mihi jam otium eſt*. Et alibi. *Manut.*

(2) Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν) *Sed meum nunquam animum in pectoribus perſuaſerunt*. Odyſſ. Η' 258.

(3) *Noſtros proceres*) Pompejanos. *Proceres* vocat cum ironia: qui defendi a ſe remp. gloriarentur. *Manut.*

(4) Ἄλκιμος ἔσσ') *Fortis eſto, ut aliquis te & poſterorum laudet*. Odyſſ. Α' 302.

(5) Ὣς νεφέλη) *Sic nebula occultavit atra*. Id eſt, ita non vidi, quod utilius mihi fuit: ita mihi quaſi nebula quædam vivendi facultatem ademit. Οδ. ω. 314. *Idem*.

(6) *Etiamnum gloria*) *Etiamnum*, non placet: videtur enim abundare, cum jam dictum ſit; *etiam*. Veterum librorum varietas dubitationem mihi quidem non parvam affert. Placuit olim, *Inani gloria*: placet idem nunc, ita ſi docti viri probant. Non enim is ſum, qui meas opiniones mordicus retineam. *Idem*.

(7) Μὴ μὰν ἀσπουδί γε, &c.) *Ne ignaviter, & ſine gloria peream, ſed magno aliquo edito facinore, quod a poſteris audiatur*. Iliad. Χ. 304.

(8) Μισῶ σοφιστὴν) Vide Ennianum carmen Epiſt. 6. lib. VII. Odi igitur iſtos Pompejanos ſapientes, qui ſibi non ſunt ſapientes cum tecum adhuc pugnent. *Corrad.*

(9) Ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω) *Simul a fronte, & a tergo*. Præterita ſimul & ſequentia inſpicere, quod qui facit, errare non poteſt. Facit autem is, ajebat Præcilius, qui cum Cæſare, opibus, honoribus, gloria florentiſſimo, non contendit. *Manut.*

(10) Αἰὲν ἀριστεύειν) *Semper egregie ſe gerere, & aliis antecellere*. Iliad. Η'. 208.

Digitized by Google

Sed, ut redeam ad id unde cœpi, vehementer mihi gratum feceris, ſi hunc adoleſcentem humanitate tua, quæ eſt ſingularis, comprehenderis: & ad id, quod ipſorum Præciliorum cauſa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meæ. (11) Genere novo ſum literarum ad te uſus, ut intelligeres, non vulgarem eſſe commendationem. Vale.

(11) *Genere novo*) Ob interpoſitos Græcos verſus. *Idem*.

M. T. CICERO C. CÆSARI IMP. S. P. D.

XVI. PUBLIUM Craſſum ex omni nobilitate adoleſcentem dilexi plurimum: & (1) ex eo, cum ab ineunte ejus ætate bene ſperaviſſem, tum optime exiſtimare cœpi ex iis judiciis, quæ de eo feceram, cognitis. Ejus libertum Apollonium jam tum equidem, cum ille viveret, & magni faciebam, & probabam. Erat enim & ſtudioſus Craſſi, & ad ejus optima ſtudia vehementer aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. Poſt mortem autem Craſſi, eo mihi etiam dignior viſus eſt, quem in fidem atque amicitiam meam reciperem, quod eos a ſe obſervandos & colendos putabat, quos ille dilexiſſet, & quibus carus fuiſſet. Itaque & ad me in Ciliciam venit, multiſque in rebus mihi magno uſui fuit & fides ejus, & prudentia: &, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum ſtudio & fidelitate conſequi potuit, non defuit. Quod cum ſperaret te quoque ita exiſtimare, in Hiſpaniam ad te, maxime ille quidem ſuo conſilio, ſed etiam me auctore, eſt profectus. Cui ego commendationem non ſum pollicitus, non quin eam valituram apud te arbitrarer: ſed neque mihi egere commendatione videbatur, qui & in bello tecum fuiſſet, &, propter memoriam Craſſi, de tuis unus eſſet: &, ſi uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id conſequi poſſe. Teſtimonium mei de eo judicii, quod & ipſe magni æſtimabat, & ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognovi, & ſtudiis optimis deditum, idque a puero. Nam domi meæ cum Diodoto Stoico, homine, meo judicio, eruditiſſimo, multum a puero fuit. Nunc autem incenſus ſtudio rerum tuarum, eas literis Græcis mandare cupiebat. Poſſe arbitror: valet ingenio, habet uſum, jam pridem in eo genere ſtudii literarumque verſatur: ſatisfacere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meæ teſtimonium: ſed tu hoc facilius multo, pro tua ſingulari prudentia, judicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quidquid ei commodaveris, erit id majorem in modum gratum.

M. T.

ARG. Apollonium P. Craſſi libertum, Cæſari in Hiſpania contra Pompeji filios bellum gerenti, commendat. *Anno* U. C. 708.

(1) *Ex eo*) Forte, *de eo*. J. F. Gronov.

Digitized by Google

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

XVII. MANIUS Curius, qui (1) Patris negotiatur, multis & magnis de cauſis a me diligitur. Nam & amicitia pervetus mihi cum eo eſt, ut primum in forum venit, inſtituta: & Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miſerrimo bello, domus ejus tota mihi patuit: qua ſi opus fuiſſet, tam eſſem uſus, quam mea. Maximum autem mihi vinculum cum eo eſt quaſi ſanctioris cujuſdam neceſſitudinis, quod eſt Attici noſtri familiariſſimus, eumque unum præter cæteros obſervat, ac diligit. Quem ſi tu jam forte cognoſti, puto me hoc, quod facio, facere ſerius. Ea eſt enim humanitate & obſervantia, ut eum tibi jam per ſe ipſum commendatum putem. Quod tamen ſi ita eſt, magnopere a te quæſo, ut ad eam voluntatem, ſi quam in illum ante has meas literas contuliſti, quam maximus (2) poſt mea commendatione cumulus accedat. *Sin* autem propter verecundiam ſuam minus ſe tibi obtulit, aut nondum eum ſatis habes cognitum, aut quæ cauſa eſt, cur majoris commendationis indigeat; ſic tibi eum commendo, ut neque majore ſtudio quemquam, neque juſtioribus de cauſis commendare poſſim. Faciamque id, quod debent facere ii, qui religioſe & ſine ambitione commendant: ſpondebo enim tibi, vel potius ſpondeo, in meque recipio, eos eſſe M'. Curii mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum & amicitia *tua*, & tam accurata commendatione, ſi tibi ſit cognitus, dignum *ſis exiſtimaturus*. Mihi certe gratiſſimum feceris, ſi intellexero, has *literas tantum*, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe. *Vale*.

ARG. Manium Curium Servio Sulpicio, Achajæ præſidi, commendat. *Vide lib.* VII. *epiſt.* 29. *Anno* U. C. 707.

(1) *Patris*) Quæ urbs eſt in Peloponneſo.
(2) *Poſt mea*) Manutius conjiciebat; *Quam maximus poteſt, mea*, &c.

CICERO SERVIO S.

XVIII. NON concedam, ut Attico noſtro, quem elatum lætitia vidi, jucundiores tuæ, ſuaviſſime ad eum & humaniſſime ſcriptæ, literæ fuerint, quam mihi. Nam etſi utrique noſtrum prope æque gratæ erant, tamen ego admirabar magis, te, quaſi rogatus, aut certe admonitus, liberaliter Attico reſpondiſſes, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) ultro ad eum ſcripſiſſe, eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per literas detuliſſe. De quo non modo rogare te, ut eo ſtudioſius mea quoque cauſa facias, non debeo (nihil enim cumu-

ARG. Gratias agit, quod optima in Atticum voluntate ſit, quem dum commendari eo ipſo valde commendat, quo Servius ei neque in Epiroticis, neque in aliis rebus deſit. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

cumulatius fieri poteſt, quam polliceris) ſed ne gratias quidem agere, (1) quod tu ipſius cauſa, & tua ſponte feceris. Illud tamen dicam, mihi id, quod feciſti, eſſe gratiſſimum. Tale enim tuum judicium de homine eo, quem unice diligo, non poteſt mihi non ſumme eſſe jucundum. Quod cum ita ſit, eſſe gratum neceſſe eſt. Sed tamen, quando mihi, pro conjunctione noſtra, vel peccare apud te in ſcribendo licet: utrumque eorum, quæ negavi mihi facienda eſſe, faciam. Nam & ad id, quod Attici cauſa te oſtendiſti eſſe facturum, tantum velim addas, quantum ex noſtro amore acceſſionis fieri poteſt. Et, quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc plane ago, teque ita exiſtimare volo, quibuſcumque officiis in (2) Epiroticis reliquiſque rebus Atticum obſtrinxeris, iiſdem me tibi obligatum fore. Vale.

(1) *Quod*) Si enim id mea cauſa feciſſes, gratias ipſe agere deberem: cum vero ipſius cauſa feceris, ad eum pertinere gratiarum actio videtur. Quanquam ne ille quidem gratias debet agere: non enim ab eo rogatus, aut admonitus, ſed ultro ipſe nec opinanti voluntatem ei tuam tantam per literas detuliſti. Itaque gratiarum actio nulla æquare poteſt officium tuum. *Manut.*

(2) *Epiroticis*) Poſſeſſiones in Epiro Atticus habuit, ut epiſtolæ ad eum ſcriptæ, & Nepos in vita demonſtrat. Epirus autem hoc tempore ad imperium Sulpicii, Achajam regentis, pertinuit: antea Macedoniæ provinciæ pars fuit: ut oſtendit oratio in Piſonem. *Idem.*

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

XIX. CUM Lyſone Patrenſi eſt mihi quidem hoſpitium vetus, quam ego neceſſitudinem ſancte colendam puto: ſed ea cauſa etiam cum aliis compluribus: familiaritas tanta nullo cum hoſpite: & ea cum officiis ejus multis, tum etiam conſuetudine quotidiana ſic eſt aucta, ut nihil ſit familiaritate noſtra conjunctius. Is cum Romæ annum prope ita fuiſſet, ut mecum viveret, etſi eramus in magna ſpe, te meis literis commendationeque diligentiſſime facturum, id quod feciſti, ut ejus rem & fortunas abſentis tuerere: tamen, quod in unius poteſtate erant omnia, & quod Lyſo fuerat in noſtra cauſa noſtriſque præſidiis, quotidie aliquid timebamus. Effectum tamen eſt & ipſius ſplendore, & noſtro, reliquorumque hoſpitum ſtudio, ut omnia, quæ vellemus, a Cæſare impetrarentur: quod intelliges ex iis literis, (1) quas Cæſar ad te dedit. Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex noſtra commendatione, quaſi adepti jam omnia: ſed eo vehementius a te contendimus, ut Lyſonem in fidem neceſ-

ARG. Rogat, ut Lyſonem, quem antea commendaverat, in fidem & neceſſitudinem recipiat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Quas Cæſar ad te dedit*) Poteſt eas literas Cæſar in Hiſpania ſcripſiſſe, ſed veriſimilius eſt, in Urbe: cum dicat Cicero, *Et noſtro, reliquorumque hoſpitum ſtudio.* Quod ſi ita eſt, ivit Sulpicius in Achajam, antequam in Hiſpaniam: (epiſt. 4. lib. IV.) manſit uſque ad exitum belli. Nam, ut diximus jam, Cæſar & Sulpicius, hic ex Achaja, ille miſſis ex Hiſpania literis, in obitu filiæ conſolati ſunt. *Manut.*

Digitized by Google

ſitudinemque tuam recipias. Cujus dubia fortuna timidius tecum agebamus, verentes, ne quid accideret ejuſmodi, ut ne tu quidem mederi poſſes: exploratа vero ejus incolumitate, omnia a te ſtudia ſumma cura peto. Quæ ne ſingula enumerem, totam tibi domum commendo. In his adoleſcentem filium ejus, quem (2) C. Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exilii ſui (3) Patrenſis civis factus eſſet, Patrenſium legibus adoptavit: ut ejus ipſius hereditatis jus cauſamque tueare. Caput illud eſt, ut Lyſonem, quem ego virum optimum gratiſſimumque cognovi, recipias in neceſſitudinem tuam. Quod ſi feceris, non dubito, quin in eo diligendo, cæteriſque poſtea commendando, idem quod ego ſis judicii & voluntatis habiturus. Quod cum fieri vehementer ſtudeo, tum etiam illud vereor, ne ſi minus cumulate videbere feciſſe aliquid ejus cauſa, me ille negligenter ſcripſiſſe putet, non te oblitum mei. Quanti enim me faceres, cum ex ſermonibus quotidianis meis, tum ex epiſtolis etiam *tuis* potuit cognoſcere. Vale.

(2) *C. Memmius Gemellus*) Poteſt eſſe is Memmius, ad quem ſupra leguntur Ciceronis epiſtolæ. Nam & prænomen idem eſt, & exulavit uterque. *Idem*.

(3) *Patrenſis civis*) Amiſſa Romana civitate. Nam duarum civitatum civis eſſe nemo poterat. *Idem*.

CICERO SERVIO S.

XX. ASCLAPONE Patrenſi, (1) medico, utor valde familiariter, ejuſque cum conſuetudo mihi jucunda fuit, tum ars etiam, quam ſum expertus in valetudine (2) meorum. In qua mihi cum *ipſa ſcientia*, tum etiam fidelitate, benevolentiaque ſatisfeci. Hunc igitur tibi commendo: & a te peto, ut des operam, ut intelligat, diligenter me ſcripſiſſe de ſeſe, meamque commendationem uſui magno ſibi fuiſſe. Erit id mihi vehementer gratum. Vale.

ARG. Aſclaponem medicum commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Medico*) Medicinam Romæ ingenui homines, ut artem illiberalem, non colebant. *Manut.*

(2) *Meorum*) Tironis, quem ex Cilicia decedens ægrum Patris reliquit, ep. 1. 6. 9. lib. XVI. *Idem*.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

XXI. MARCUS Æmilius Avianus ab ineunte adoleſcentia me obſervavit, ſemperque dilexit, vir cum bonus, tum perhumanus, & (1) in omni genere officii diligendus. Quem ſi arbitrarer eſſe Sicyone, & niſi

ARG. M. Æmilii rem familiarem, & imprimis libertum ejus Hammonium commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *In omni genere officii diligendus*) Non delector mutatione, facio tamen libenter, ut in locis mendum redolentibus teſtificer ſententiam meam. *In omni genere officii diligendus*, ferri poteſt, & eo magis, quod omnes libri veteres conſentiunt: veruntamen, quia *Diligens*, & *Diligendus*, non admodum

& niſi audirem ibi eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cybiræ commorari, nihil eſſet neceſſe plura me ad te de eo ſcribere. Perficeret enim ipſe profecto ſuis moribus, ſuaque humanitate, ut ſine cujuſquam commendatione diligeretur abs te non minus, quam & a me, & a cæteris ſuis familiaribus. Sed cum illum abeſſe putem, commendo tibi majorem in modum domum ejus, quæ eſt Sicyone, remque familiarem, maxime Cajum Avianum Hammonium, libertum ejus: quem quidem tibi etiam ſuo nomine commendo. Nam cum propterea mihi eſt probatus, quod eſt in patronum ſuum officio & fide ſingulari, tum etiam in me ipſum magna officia contulit, mihique moleſtiſſimis temporibus ita fideliter benevoleque preſto fuit, ut ſi a me manumiſſus eſſet. Itaque peto a te, ut eum Hammonium, & in patroni ejus negotio ſic tueare, ut ejus procuratorem, quem tibi commendo, & ipſum ſuo nomine diligas, habeaſque in numero tuorum. Hominem pudentem & officioſum cognoſces, & dignum, qui a te diligatur. Vale.

dum diverſa ſunt, ſcripſi olim, nihil tamen affirmans, magis nihil placere *Diligens*, quam *Diligendus*: ut mentio fiat in officio diligentiæ potius quam amoris, ex conſuetudine Ciceronis: quam ſi quis contemnit, eum a me diſſentire nec miror, nec moleſte fero, Ciceronis hæc ſunt, pro Plancio; *In omni officio diligentiſſimus*. Pro Cælio: *Viro omnis officii diligentiſſimo*. Pro Cluentio: *In omnibus officiis retinendis diligentior eſſe nemo poteſt*. Man. Edidit Grævius, *&* *omni*, &c. deleto *in*.

CICERO SERVIO S.

XXII. TITUM Manlium, qui negotiatur (1) Theſpiis, vehementer diligo. Nam & ſemper me coluit, diligentiſſimeque obſervavit, & a ſtudiis noſtris non abhorret. Accedit eo, quod Varro Murena magnopere ejus cauſa vult omnia: qui tamen exiſtimavit, etſi ſuis literis, quibus tibi Manlium commendabat, valde confideret, tamen mea commendatione aliquid acceſſionis fore. Me quidem cum Manlii familiaris, tum Varronis ſtudium commovit, ut ad te quam accuratiſſime ſcriberem. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuiſti plurimum; id eſt, ſi T. Manlium, quam maxime, quibuſcunque rebus honeſte ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipſius præterea gratiſſimis & humaniſſimis moribus confirmo tibi, te eum, quem ſoles fructum a bonorum virorum officiis expectare, eſſe capturum. Vale.

ARG. T. Manlium ſuo & Varronis nomine commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Theſpiis*) Urbs Bœotiæ, ſub Helicone, ad ſinum Criſſeum, Muſis ſacra. *Græv.*

CICERO SERVIO S.

XXIII. LUCIO Coſſinio, amico & tribuli tuo, valde familiariter utor. Nam & inter noſmetipſos vetus uſus intercedit, & Atticus noſter majorem etiam mihi cum Coſſinio conſuetudinem fecit. Itaque tota Coſſinii domus me diligit, in primiſque libertus ejus L. Coſſinius Anchialus, homo & patrono, & patroni neceſſariis, quo in numero ego ſum, probatiſſimus. Hunc tibi ita commendo, ut, ſi meus libertus eſſet, eodemque apud me loco eſſet, quo & eſt apud patronum ſuum, majore ſtudio commendare non poſſem. Quare pergratum mihi feceris, ſi eum in amicitiam tuam receperis: atque eum, quod ſine moleſtia tua fiat, ſi qua in re opus ei fuerit, juveris. Id & mihi vehementer gratum erit, & tibi poſtea jucundum. Hominem enim ſumma probitate, humanitate, obſervantiaque cognoſces. Vale.

ARG. Coſſinium Anchialum libertum commendat. *Anno* U. C. 707.

CICERO SERVIO S.

XXIV. CUM antea capiebam ex officio meo voluptatem, quod memineram, quam tibi diligenter Lyſonem, hoſpitem & familiarem meum, commendaſſem; tum vero poſtea quam ex literis ejus cognovi, tibi eum falſo ſuſpecto fuiſſe, vehementiſſime lætatus ſum, me tam diligentem in eo commendando fuiſſe. Ita enim ſcripſit ad me, ſibi meam commendationem maximo adjumento fuiſſe, quod ad te delatum diceret, ſeſe contra dignitatem tuam Romæ de te loqui ſolitum eſſe. De quo, etſi pro tua facilitate & humanitate purgatum ſe tibi ſcribit eſſe; tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum literæ meæ potuerunt, ut his lectis, omnem offenſionem ſuſpicionis, quam habueras de Lyſone, deponeres: deinde credas mihi affirmanti velim, me *hoc non* pro Lyſone magis, quam pro omnibus ſcribere, hominem eſſe neminem, qui unquam mentionem tui ſine tua ſumma laude fecerit. Lyſo vero cum mecum prope quotidie eſſet, unaque viveret, non ſolum quia me libenter audire arbitrabatur, ſed quia libentius ipſe loquebatur, omnia mihi tua & facta & dicta laudabat. Quapropter, etſi a te ita tractatur, ut jam non deſideret commendationem meam, uniſque ſe literis meis omnia conſecutum putet, tamen a te peto in majorem modum, ut eum etiam tuis officiis, liberalitate complectare. Scriberem ad te, qualis vir eſſet, ut ſuperioribus literis feceram, niſi eum jam per ſe ipſum tibi ſatis eſſe notum arbitrarer. Vale.

ARG. Gratias agit, quod ſua commendatione Lyſoni offenſionem remiſerit; deinde rogat, ut eum omnibus officiis complectatur: *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

C. I C E R O S E R V I O S.

XXV. HAGESARETUS Lariſſæus magnis meis beneficiis ornatus in conſulatu meo, memor & gratus fuit, meque poſtea diligentiſſime coluit. Eum tibi magnopere commendo, ut & hoſpitem meum, & familiarem, & gratum hominem, & virum bonum, & principem civitatis ſuæ, & tua neceſſitudine digniſſimum. Pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, ut is intelligat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

ARG. Hageſaretum breviter, ſed accurate commendat. *Anno* U. C. 707.

C I C E R O S E R V I O S.

XXVI. LUCIUS Meſcinius ea mecum neceſſitudine conjunctus eſt, quod mihi quæſtor fuit. Sed hanc cauſam, quam ego ut a majoribus accepi, ſemper gravem duxi, fecit virtute & humanitate ſua juſtiorem. Itaque eo ſic utor, ut nec familiarius ullo, nec libentius. Is quanquam confidere videbatur, & ſua cauſa, quæ honeſte poſſes, libenter eſſe facturum; magnum eſſe tamen ſperavit apud te meas quoque literas. Id cum ipſe ita judicabat, tum pro familiari conſuetudine ſæpe ex me audierat, quam ſuavis eſſet inter nos & quanta conjunctio. Peto igitur a te, tanto ſcilicet ſtudio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi neceſſario, & tam familiari, ut ejus negotia, quæ ſunt in Achaia, ex eo quod heres eſt M. Mindio, fratri ſuo, qui (1) Eli negotiatus eſt, explices & expedias cum jure & poteſtate, quam habes, tum etiam auctoritate & conſilio tuo. Sic enim præſcripſimus iis, quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus, quæ in aliquam controverſiam vocarentur, te arbitro, &, quod commodo tuo fieri poſſet, te (2) diſceptatore uterentur. Id ut honoris mei cauſa ſuſcipias, vehementer te etiam

atque

ARG. Meſcinii Rufi Achaica negotia commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Eli*) Nonnullis viſum eſt rectius hic *Elide* legi, quam *Eli*, adeo ut in poſteriorum editionum codicibus ita fere ſcriptum ſit, quod miror, cum frequenter hujus urbis nomen in obliquis caſibus parem ſyllabarum numerum cum recto habeat. Plinius lib. XVI. (edit. Hard. Tom. II. pag. 7.) *Sunt qui fœminam ilicem vocent, atque ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, ut in carpentariis præcipue fabricis, ut circa Elim & Lacedæmonem.* Eadem ignorantia decepti ita emendarunt hunc locum in III. de Natura Deorum, *Venus prima Cælo & Die nata, cujus Elide delubrum vidimus*: cum in veteribus exemplaribus ibi etiam *Eli* legatur. *Victor.*

(2) *Diſceptatore*) Rei, quæ in controverſiam vocatur, moderatore. In Partitionibus hoc verbum Cicero ipſe interpretatur: *Aut auſcultator eſt modo, qui audit, aut diſceptator, id eſt rei ſententiæque moderator.* Eo uſus eſt Aſinius, cujus hæc recitat Quintil. lib. IX. c. ult. *Si, Cæſar, ex omnibus mortalibus, qui ſint ac fuerint, poſſet huic cauſæ diſceptator legi, non quiſquam te potius optandus nobis fuit.* Manut.

Digitized by Google

atque etiam rogo. Illud præterea, ſi non alienum tua dignitate putabis eſſe, feceris mihi pergratum: ſi qui difficiliores erunt, ut rem ſine controverſia confici nolint, ſi eos, quando cum ſenatore res eſt, Romam rejeceris. Quod quo minore dubitatione facere poſſis, literas ad te a M. Lepido conſule, non quæ te aliquid juberent (neque enim id tuæ dignitatis eſſe arbitramur) ſed quodam modo quaſi commendatitias ſumpſimus. Scriberem, quam id beneficium bene apud Meſcinium poſiturus eſſes, niſi & te ſcire confiderem, & mihi peterem. Sic enim velim exiſtimes, non minus me de illius re laborare, quam ipſum de ſua. Sed, cum illum ſtudeo, quam facillime ad ſuum pervenire, tum illud laboro, ut non minimum hac mea commendatione ſe conſecutum arbitretur. Vale.

CICERO SERVIO S.

XXVII. LICET eodem exemplo ſæpius tibi hujus generis literas mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter obſerves: quod feci in aliis, & faciam, ut video, ſæpius: ſed tamen non parcam operæ, & ut vos ſoletis in formulis, ſic ego in epiſtolis (1) de eadem re alio modo. C. Avianus igitur Hammonius incredibiles mihi gratias per literas egit, & ſuo, & Æmilii Aviani, patroni ſui, nomine, nec liberalius, nec honorificentius potuiſſe tractari, nec ſe præſentem, nec rem familiarem abſentis patroni ſui. Id mihi cum jucundum eſt eorum cauſa, quos tibi ego ſumma neceſſitudine & ſumma conjunctione adductus commendaveram, quod M. Æmilius unus eſt ex meis familiariſſimis atque intimis, maxime neceſſarius homo, & magnis meis beneficiis devinctus, & prope omnium, qui mihi debere aliquid videntur, gratiſſimus: tum multo jucundius, te eſſe in me tali voluntate, ut plus proſis amicis meis, quam ego præſens fortaſſe prodeſſem: credo, quod magis ego dubitarem, quid illorum cauſa facerem, quam tu, quid mea. Sed hoc non dubito, quin exiſtimes mihi eſſe gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines eſſe putes: quod ita eſſe tibi promitto, atque confirmo. Quare velim, quidquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut, te obtinente Achajam, conficiant. Ego (2) cum tuo Servio jucundiſſime conjunctiſſimeque vivo: magnamque cum ex ingenio ejus, ſingularique ſtudio, tum ex virtute & probitate voluptatem capio. Vale.

C L.

ARG. Gratias agit; quod Avianum commendatione ſua liberaliter tractaſſet: eumque commendat iterum. *Anno* U. C. 707.

(1) *De eadem re alio modo*) Eſt formula juriſconſultis antiquis uſitata in præſcribendis actionibus; cum oſtenderent ejuſdem rei conſequendæ vias compluses eſſe, & actiones varias poſſe inſtitui. Ideo Cicero ad S. Sulpicium, Juriſconſultum primarium, ſcribens, ait, *ut ſoletis in formulis, ſic ego in epiſtolis de eadem re alio modo*. Briſſ.

(2) *Cum tuo Servio*) Epiſt. 3. lib. IV.

Digitized by Google

CICERO SERVIO S.

XXVIII. ETSI libenter petere a te ſoleo, ſi quid opus eſt meorum cuipiam; tamen multo libentius gratias tibi ago, cum feciſti aliquid commendatione mea; quod ſemper facis. Incredibile eſt enim, quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter a me tibi commendati: quæ mihi omnia grata, ſed de L. Meſcinio gratiſſimum. Sic enim eſt mecum locutus, te, ut meas literas legeris, ſtatim procuratoribus ſuis pollicitum eſse omnia, multo vero plura & majora feciſse. Id igitur (puto enim etiam mihi dicendum eſse) velim exiſtimes, mihi te feciſse gratiſſimum. Quod quidem loco vehementius lætor, quod ex ipſo Meſcinio te video magnam capturum voluptatem. Eſt enim in eo cum virtus & probitas, & ſummum officium, ſummaque obſervantia, tum (1) ſtudia illa noſtra, quibus antea delectabamur, nunc etiam vivimus. Quod reliquum eſt, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quæ te erunt dignæ. Sed duo quidem te nominatim rogo. Primum, ut, ſi quid ſatiſdandum erit, (2) amplius eo nomine non peti, cures, ut ſatisdetur fide mea. Deinde, cum fere conſiſtat hereditas in iis rebus, quas avertit Oppia, quæ uxor Mindii fuit; adjuves, ineaſque rationem, quemadmodum ea mulier Romam perducatur. Quod ſi putarit illa fore, ut opinio noſtra eſt, negotium conficiemus. Hoc ut aſſequamur, te vehementer etiam atque etiam rogo. (3) Illud, quod ſupra ſcripſi, id tibi confirmo, in meque recipio, te ea, quæ feciſti Meſcinii cauſa, quæque feceris, ita bene collocaturum, ut ipſe judices, homini te gratiſſimo, jucundiſſimo benigne feciſſe. Volo enim ad id, quod mea cauſa feciſti, hoc etiam accedere. Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ipſi ſua majorumque ſuorum auctoritate ſatis commendati ſint fidei & juſtitiæ tuæ: & ego, qui te optime noviſſem, non dubitavi, quin tibi notiſſima & jura & merita populorum eſſent. Itaque cum a me peteret Philippus Lacedamonius, ut tibi

---

ARG. Agit gratias, quod Meſcinio commendatio ſua profuerit, rogatque ut pergat ei bene facere. Deinde commendat Lacedæmonios. *Anno* U. C. 707.

(1) *Studia*) Philoſophiæ. *Manut.*

(2) *Amplius eo nomine non peti*) Eſt ſolemnis formula Juriſconſultorum, ad quam etiam Cicero alludit in Bruto, *Mihi quoque, inquit Brutus, & expectanda ſunt ea, quæ Attico pollliceris, & fortaſſe ego a te hujus voluntarius procurator petam, quod ipſe, cui debes, ſe incommode exacturum negat. At vero, inquam, tibi ego, Brute, non ſolvam, niſi prius a te cavero. amplius eo nomine neminem, cujus petitio ſit, petiturum*. Græv.

(3) *Illud quod ſupra ſcripſi, id tibi confirmo*) *Id* non abundat, ſed additum confirmationis gratia: ut epiſtola quinquageſima ſeptima: *Illud, quod tecum & coram, & per literas diligentiſſime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo*. Et lib. VII. epiſt. 26. *Lex ſumptuaria, quæ videtur* λιτότητα *attuliſſe, ea mihi fraudi fuit*, Et pro Cœlio: *Illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo*. Plaut. in Pſeud. *Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit, eam circumducam lepide*. Manut.

tibi civitatem commendarem: etſi memineram, me ei civitati omnia debere, tamen reſpondi, commendatione Lacedæmonios apud te non egere. Itaque ſic velim exiſtimes, me omnes Achajæ civitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felices, quod his tu præſis: eundemque me ita judicare, te, quod unus optime noſſes non noſtra ſolum, ſed etiam Græciæ monumenta omnia, tua ſponte amicum Lacedæmonis & eſſe, & fore. Quare tantum a te peto, ut, cum ea facies Lacædomoniorum cauſa, quæ tua fides, amplitudo, juſtitia poſtulat, ut his, ſi tibi videbitur, ſignifices, te non moleſte ferre, quod intelligas, ea quæ facias, mihi quoque grata eſſe. Pertinet enim ad officium meum, eos exiſtimare, curæ mihi ſuas res eſſe. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO L. (1) PLANCO S. D.

XXIX. NON dubito, quin ſcias, in iis neceſſariis, qui tibi a patre relicti ſunt, me tibi eſſe vel conjunctiſſimum, non his modo cauſis, quæ ſpeciem habeant magnæ conjunctionis, ſed iis etiam, quæ familiaritate & conſuetudine tenentur: quam ſcis mihi jucundiſſimam cum (2) patre tuo & ſummam fuiſſe. Ab his initiis noſter in te amor profectus, auxit paternam neceſſitudinem, & eo magis, quod intellexi, ut primum per ætatem judicium facere potueris quanti quiſque tibi faciendus eſſet, me a te in primis cœptum eſſe obſervari, coli, diligi. Accedebat non mediocre vinculum cum ſtudiorum, quod ipſum eſt per ſe grave; tum eorum ſtudiorum, earumque artium, quæ per ſe ipſæ eos, qui voluntate eadem ſunt, etiam familiaritate devinciunt. Expectare te arbitror, hæc tam longe repetita principia quo ſpectent. Id primum ergo habeto, non ſine magna juſtaque cauſa hanc a me commemorationem eſſe factam. C. Atejo Capitone utor familiariſſime. Notæ tibi ſunt varietates meorum temporum. In omni genere & honorum, & laborum meorum, & animus, & opera, & auctoritas, & gratia, etiam res familiaris C. Capitonis præſto fuit, & (3) patuit & temporibus, & fortunæ meæ. Hujus propinquus fuit T. Antiſtius: qui cum ſorte quæſtor Macedoniam obtineret, neque ei ſucceſſum eſſet, Pompejus in eam provinciam cum exercitu venit. Facere Antiſtius nihil potuit. Nam ſi potuiſſet, nihil ei fuiſſet antiquius, quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti: præſertim cum ſciret, quanti is Cæſarem faceret, ſemperque feciſſet. Sed oppreſſus tantum attigit negotii, quantum recuſare non potuit.

ARG. Capitonem pro Antiſtii hereditate diligentiſſime commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Planco*) Cum Cæſare in Africa contra Scipionem & Jubam regem pugnante. Hic eſt, ad quem ſunt epiſtolæ lib. x. *Manut.*

(2) *Patre*) Epiſt. 4. lib. x.

(3) *Patuit*) Manutius, *paruit*.

Digitized by Google

tuit. (4) Cum ſignaretur argentum Apolloniæ, non poſſum dicere eum præfuiſſe, neque poſſum negare affuiſſe, ſed non plus duobus, an tribus menſibus. Deinde abſuit a caſtris: fugit omne negotium. Hoc mihi, ut teſti, velim credas. Meam enim ille mœſtitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. Itaque abdidit ſe in intimam Macedoniam, quo potuit longiſſime a caſtris, non modo ut non præeſſet ulli negotio, ſed etiam ut ne intereſſet quidem. Is poſt prælium ſe ad hominem neceſſarium, A. Plautium, in Bithyniam contulit. Ibi eum Cæſar cum vidiſſet, nihil aſpere, nihil acerbe dixit. Romam juſſit venire. Ille in morbum continuo incidit, ex quo non convaluit. Æger Corcyram venit, ibi eſt mortuus: Teſtamento, quod Romæ Paulo & Marcello conſulibus fecerat, heres (5) ex parte dimidia & tertia eſt Capito. In ſextante ſunt ii, quorum pars ſine ulla cujuſquam querela (6) publica poteſt eſſe: ea eſt ad H-S xxx. Sed de hoc Cæſar viderit. Te, mi Plance, pro paterna neceſſitudine, pro noſtro amore, pro ſtudiis, & omni curſu noſtro totius vitæ ſimillimo, rogo, & a te ita peto, ut majore cura, majore ſtudio nullo poſſim, ut hanc rem ſuſcipias, meam putes eſſe, enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo ſtudio, Cæſaris beneficio, hereditatem propinqui ſui C. Capito obtineat. Omnia, quæ potui in hac ſumma tua gratia ac potentia a te impetrare, ſi petiiſſem, ultro te ad me detuliſſe putabo, ſi hanc rem impetravero. Illud fore tibi adjumento ſpero, cujus ipſe Cæſar eſſe optimus judex poteſt: ſemper Cæſarem Capito & coluit, & dilexit. Sed ipſe hujus rei teſtis eſt, novi hominis memoriam. Itaque nihil te doceo. Tantum tibi ſumito pro Capitone apud Cæſarem, quantum ipſum meminiſſe ſenties. Ego, quod (7) in me ipſo experiri potui, ad te deferam: in eo quantum ſit ponderis, tu videbis. Quam partem in republica cauſamque defenderim, per quos homines, ordineſque ſteterim, quibuſque (8) munitus fuerim, non ignoras. Hoc mihi velim credas, ſi quid fecerim hoc ipſo in bello minus ex Cæſaris voluntate, quod intellexerim ſcire ipſum Cæ-

(4) *Cum ſignaretur*) Pompeji juſſu.

(5) *Ex parte dimidia, & tertia*) Tota hereditas nomine aſſis vocatur, partes autem hereditatis partibus aſſis. Dividitur in unciam, ſextantem, quadrantem, trientem, quincuncem, ſemiſſem, ſeptuncem, beſſem, dodrantem, dextantem, deuncem. Pars igitur hereditatis dimidia, & tertia, ſi ab aſſis partibus vocetur, erit ſemis, & triens, vel, unico vocabulo, dextans. Quanquam neque dextantem, neque deuncem, neque quincuncem, ſeptuncem, beſſem, pro partibus hereditatis uſurpari a veteribus video: ſed tantum hæc, unciam, ſextantem, quadrantem, trientem, ſemiſſem, dodrantem, aſſem. *Manut.*

(6) *Publica poteſt eſſe*) Antiſtii bona, ut Pompejani, publica eſſe, victore Cæſare, debebant. Partem Capitoni relictam Cicero conſervare conatur, adjutore Planco. Reliquum ſextantem, ait, poſſe Cæſarem capere, nulla cujuſquam querela, fortaſſe quod ii, quibus ſexta hereditatis pars legata fuerat, Pompejanarum partium fuiſſent: cum Capito abſtinuiſſet omnino ab armis, Cæſaremque potius quam Pompejum dilexiſſet. *Idem.*

(7) *In me ipſo experiri*) Quanti Cæſarem fecerit Capito, in me ipſo ſum expertus. Quod enim fuerim moderatior, ac temperatior in civili bello, quam quiſquam Pompejanus; id auctore Capitone potiſſimum feci. *Idem.*

(8) *Munitus*) Hunc locum vacare mendo, perſuaderi mihi vix poteſt. *Idem.*

Digitized by Google

Cæſarem, me invitiſſimum feciſſe. Id feci aliorum conſilio, hortatu, auctoritate. Quod fuerim moderatior, temperatiorque, quam in ea parte quiſquam, id me feciſſe maxime auctoritate Capitonis: cujus ſimiles ſi reliquos neceſſarios habuiſſem, reipublicæ fortaſſe nonnihil, mihi certe plurimum profuiſſem. Hanc rem, mi Plance, ſi effeceris, meam de tua erga me benevolentia ſpem confirmaveris; ipſumque Capitonem, gratiſſimum, officioſiſſimum, optimum virum, ad tuam neceſſitudinem, tuo ſummo beneficio adjunxeris. Vale.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXX. LUCIUS Manlius eſt (1) Soſis. Is (2) fuit Catinenſis: ſed eſt una cum reliquis Neapolitanis civis Romanus factus, decurioque Neapoli. (3) Erat enim adſcriptus in id municipium ante civitatem *ſociis* & Latinis datam. Ejus frater Catinæ nuper mortuus eſt. Nullam *omnino* arbitramur de ea hereditate controverſiam eum habiturum: & (4) eſt hodie in bonis: ſed, quoniam habet præterea negotia vetera in Sicilia ſua, & hanc hereditatem fraternam & omnia ejus tibi commendo, in primiſque ipſum virum optimum, mihique familiariſſimum, his ſtudiis literarum doctrinæque præditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, ſive aderit, ſive non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeque neceſſariis ſcias eſſe: itaque tractes, ut intelligat meam *commendationem* ſibi magno adjumento fuiſſe. Vale.

ARG. L. Manlium in fraterna hereditate commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Soſis*) Eſt Siculum Manlii nomen, quod ſolum habuit antequam civitate donaretur. Qui enim peregrini Romanam civitatem aſſequebantur, eorum aſſumebant & prænomina, & nomina, quorum opera & beneficio cives Romani facti erant, vetere nomine conſervato. *Manut.*

(2) *Fuit Catinenſis*) Eſſe deſiit, poſteaquam in municipium Neapolitanum adſcriptus eſt. Civis enim duarum civitatum eſſe nemo poteſt. *Idem.*

(3) *Erat enim*) Rationem affert, quo modo, Catinenſis cum fuerit, civis Romanus factus ſit. Quo tempore, inquit, ſociis & Latinis data civitas eſt, (datam eſſe lege Julia, oſtendit Cicero, in oratione pro Balbo) adſcriptus jam erat Manlius in municipium Neapolitanum: ita cum reliquis Neapolitanis civitatem eſt adeptus. *Idem.*

(4) *Eſt hodie in bonis*) Argumentum, cur nullam ſit habiturus de ea hereditate controverſiam: quia nemo prohibuit, quo minus eam adiret: cum facilius eſſet excludere, quam de poſſeſſione dejicere. *Eſſe in bonis, eſſe in poſſeſſione bonorum, bona poſſidere*, & idem ſunt, & æque Tulliana. *Idem.*

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXI. CAJO Flavio, honeſto & ornato equite Romano, utor valde familiariter. Fuit enim generi mei, C. Piſonis, perneceſſarius, meque diligentiſſime obſervat & ipſe, & L. Flavius, frater ejus. Qua-

pro-

ARG. Flavium, Piſonis generi ſui perneceſſarium, commendat. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

propter velim honoris mei cauſa, quibus rebus honeſte & pro tua dignitate poteris, quam honorificentiſſime, & quam liberaliſſime C. Flavium tractes. Id mihi ſic erit gratum, ut gratius eſse nihil poſſit. Sed præterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, ſed cum familiaritate & neceſſitudine, tum etiam veritate; te ex C. Flavii officio, & obſervantia, & præterea ſplendore, atque inter ſuos gratia, magnam voluptatem eſse capturum. Vale.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXII. IN (1) Haleſina civitate, tam lauta, tamque nobili, conjunctiſſimos habeo & hoſpitio, & familiaritate M. & C. Clodios, (2) Archagathum, & Philonem. Sed vereor, ne, quia complures tibi præcipue commendo, exæquare videar ambitione quadam commendationes meas. Quanquam a te quidem cumulate ſatisfit & mihi, & meis omnibus. Sed velim ſic exiſtimes, hanc familiam, & hos mihi maxime eſſe conjunctos vetuſtate, officiis, benevolentia. Quamobrem peto a te majorem in modum, ut his, omnibus in rebus, quantum tua fides dignitaſque patietur, commodes. Id ſi feceris, erit mihi vehementiſſime gratum. Vale.

ARG. Hoſpites ſuos Archagathum & Philonem commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Haleſina*) *Haleſa*, quæ & *Aleſa* & *Halæſa* ſcribitur, urbs Siciliæ eſt ad fluvium *Halæſum* in colle octo ſtadiis a mari remoto. Hodie non niſi rudera & veſtigia quædam ejus urbis ſuperſunt, de qua vide Diodor. Sic. lib. XIV. *Grav.*

(2) *Archagathum, & Philonem*) M. Clodium Archagathum, C. Clodium Philonem Horum cognomina Græca ſunt, prænomina vero & nomina Romana. Primum enim Siculi cum eſſent, civitatis Romanæ jus adepti, ſimul appellationem ſuſceperunt, vetere nomine retento, more libertorum. *Manut.*

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIII. CNEIO Otacilio Naſone utor familiariſſime; ita prorſus, ut illius (1) ordinis nullo familiarius. Nam & humanitate ejus, & probitate in conſuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil jam opus eſt expectare te, quibus eum verbis tibi commendem, quo ſic utar, ut ſcripſi. Habet is in provincia tua negotia, quæ procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demoſtratus: quos tibi, negotiaque omnia Naſonis non ſecus commendo, ac ſi mea eſſent. Gratiſſimum mihi feceris, ſi intellexero hanc commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

ARG. Naſonis libertos & negotia commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Ordinis*) Equeſtris forſan: ſed Manutius *conditionis*, aut *ſortis* interpretatur.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIV. AVITUM mihi hoſpitium eſt cum Lyſone, Lyſonis filio, Lilybetano, valdeque ab eo obſervor: cognovique dignum & patre, & avo. Eſt enim nobiliſſima familia. Quapropter commendo tibi majorem in modum rem, domumque ejus: magnoque opere abs te peto, cures, ut is intelligat, meam commendationem maximo ſibi apud te & adjumento, & ornamento fuiſſe. Vale.

ARG. Lyſonem Lilybetanum commendat. *Anno* U. C. *707*.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXV. CAJUS Avianus Philoxenus antiquus eſt hoſpes meus, & præter hoſpitium, valde etiam familiaris, quem Cæſar (1) meo beneficio, (2) in Novocomenſes retulit. Nomen autem Aviani ſecutus eſt, quod homine nullo plus eſt uſus: quam Flacco (3) Aviano, meo, quemadmodum te ſcire arbitror, familiariſſimo. Quæ ego omnia collegi, ut intelligeres, non vulgarem eſſe commendationem hanc meam. Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod ſine moleſtia tua facere poſſis, ei commodes, habeaſque in numero tuorum: perficiaſque, ut intelligat, has literas meas magno ſibi uſui fuiſſe. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

ARG. Philoxenum, hoſpitem & familiarem ſuum commendat. *Anno* U. C. *707*.

(1) *Meo beneficio*) Me rogante. *Manut.*

(2) *In Novocomenſes retulit* (In eos, quos Novumcomum deductos in primo conſulatu civitate donavit. Ii fuere quinque millia, & Græci maxime illuſtres quingenti. *Philoxenus* autem Græcus, quia *Siculus*. Suetonius & Strabo. Poſtea vero dictator idem Cæſar tranſpadanos omnes, ut ait Dio, civitate donavit. *Idem*.

(3) *Aviano*) De quo infra, *75*. & *79*.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVI. CUM Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt: familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Cæſare impetravit: qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Cumque propter quoſdam ſordidos homines, qui Cæſaris beneficia vendebant, (1) tabulam, in qua nomina civitate donatorum inciſa eſſent, (2) revelli juſſiſſet: eidem Dolabellæ, me audiente, Cæſar dixit, nihil eſſe quod de Mega vereretur, beneficium ſuum in eo manere. Hoc te ſcire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes: cæteriſque in rebus tibi eum ita commendo, ut majore ſtudio neminem commen-

ARG. Demetrium Megam in jure civitatis commendat. *Anno* U. C. *707*.

(1) *Tabulam*) Æneam. *Manut.*

(2) *Revelli*) Ne valeret. *Idem*.

Digitized by Google

mendarim. Gratiſſimum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, ut intelligat meam commendationem magno ſibi ornamento fuiſſe. Vale.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVII. HIPPIAM, Philoxeni filium, (1) Calactinum, hoſpitem & neceſſarium meum, tibi commendo in majorem modum. Ejus bona, quemadmodum ad me delata res eſt, (2) publice poſſidentur alieno nomine, contra leges Calactinorum. Id ſi ita eſt, etiam ſine mea commendatione ab æquitate tua res ipſa impetrare debet, ut ei ſubvenias. Quoquo modo autem ſe res habet, peto a te, ut honoris mei cauſa eum expedias, tantumque ei commodes & in hac re, & in cæteris, quantum tua fides dignitaſque patietur. Id mihi vehementer gratum erit. Vale.

ARG. Commendat Hippiam in liberatione bonorum. *Anno* U. C. 707.

(1) *Calactinum*) Calacta eſt oppidum Siciliæ ultra Alæſam. In ſecunda Verrina *Calatini* male ſcribi pro *Calactini*, docet Cluv. de Sicil. antiq. II. 3. *Grav.*

(2) *Publice poſſidentur*) Legem apud Calactinos fuiſſe crediderim, quæ vetaret, ne quidquam publice, niſi publico nomine poſſideretur. Hippiæ autem bona alieno nomine, puta cujuſpiam abſentis, vel pupilli publice poſſidebantur. *Manut.*

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXVIII. LUCIUS Bruttius, eques Romanus, adoleſcens omnibus rebus ornatus, in meis familiariſſimis eſt, meque obſervat diligentiſſime: cujus cum patre magna mihi fuit amicitia jam inde a quæſtura mea Sicilienſi. Omnino nunc ipſe Bruttius Romæ mecum eſt: ſed tamen domum ejus, & rem familiarem, & procuratores tibi ſic commendo, ut majore ſtudio commendare non poſſim. Gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut intelligat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem ſibi magno adjumento fuiſſe. Vale.

ARG. Brutii negotia procuratoreſque commendat. *Anno* U. C. 707.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

XXXIX. CUM familia Titurnia neceſſitudo mihi intercedit vetus: ex qua reliquus eſt M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio eſt tuendus. Eſt igitur in tua poteſtate, ut ille in me ſatis ſibi præſidii putet eſſe. Quapropter eum tibi commendo majorem in modum: & abs te peto, efficias, ut is commendationem hanc intelligat ſibi magno adjumento fuiſſe. Erit mihi vehementer gratum. Vale.

M. T.

ARG. Titurnium Rufum commendat. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

M. T. C. Q. ANCHARIO Q. F. PROC. S. P. D.

XL. LUCIUM & C. Aurelios, L. filios, quibus & ipſis, & patre eorum, viro optimo, familiariſſime utor, commendo tibi majorem in modum, adoleſcentes omnibus optimis artibus ornatos, meos perneceſſarios, tua amicitia digniſſimos. Si ulla mea apud te commendatio valuit, (1) quod ſcio multas plurimum valuiſſe, hæc ut valeat, rogo. Quod ſi eos honorifice liberaliterque tractaris: & tibi gratiſſimos, optimosque adoleſcentes adjunxeris, & mihi gratiſſimum feceris. Vale.

ARG. Aurelios fratres proconſuli Macedoniæ commendat. *Anno incerto.*

(1) *Quod ſcio multas*) Poteſt legi *quas ſcio*: poteſt & τὸ *plurimum* deleri. Poteſt & *quod* accipi ſupervacuum, ut in *quod niſi*, *quod ſi*, *quod utinam*. J. F. Gronov.

M. T. C. L. CULLEOLO S. P. D.

XLI. QUÆ feciſti L. Lucceji cauſa, ſcire te plane volo, te homini gratiſſimo commodaſſe: & cum ipſi, quæ feciſti, pergrata ſunt, tum Pompejus, quotieſcunque me videt, (videt autem ſæpe) gratias tibi agit ſingulares. Addo etiam illud: quod tibi jucundiſſimum eſſe certo ſcio, me ipſum ex tua erga Lucceium benignitate, maxima voluptate affici. Quod ſupereſt, quanquam mihi non eſt dubium, quin cum antea noſtra cauſa, nunc jam etiam tuæ conſtantiæ gratia, manſurus ſis in eadem iſta liberalitate: tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quæ initio oſtendiſti, deincepſque feciſti, ad exitum augeri & cumulari per te velis. Id & Luccejo & Pompejo valde gratum fore, teque apud eos præclare poſiturum confirmo, & ſpondeo. De republica, deque his negotiis, cogitationibuſque noſtris perſcripſeram ad te diligenter paucis ante diebus, eaſque literas dederam pueris tuis. Vale.

ARG. Gratias agit & ſuo & Pompeji nomine pro Culleoli erga Lucceium benignitate: eundemque denuo commendat. *Anno incerto.*

M. T. C. L. CULLEOLO PROC. S. P. D.

XLII. LUCIUS Lucceius meus, homo omnium gratiſſimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatiſſime & liberaliſſime procuratoribus ſuis pollicitum eſſe. Cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipſam exiſtimas fore, cum, ut ſpe-

ARG. Eundem Lucceium commendat Culleolo. *Anno incerto.*

Digitized by Google

ſpero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino oſtenderunt (1) Bulliones, ſeſe Luccejo Pompeji arbitratu ſatisfacturos. Sed vehementer opus eſt nobis, & voluntatem, & auctoritatem, & imperium tuum accedere. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Illudque mihi gratiſſimum eſt, quod ita ſciunt Luccejí procuratores, & ita Lucceius ipſe ex literis tuis, quas ad eum miſiſti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus, quam meam. Id ut re experiatur, iterum & ſæpius te rogo. Vale.

(1) *Bulliones*) Sic omnes libri veteres pro, *Bylliones*: interdum tamen Græca litera *Y*, ſervatur, ut in *Pyrrhus*, *Phryges*: quod Cicero, contra veterem conſuetudinem, probat in libro de perfecto oratore. Populi ſunt ſupra Epidamnum, a Byllide, ſive Bulſide urbe, quæ eſt in Illyrico. Dicuntur Bullienſes, *in Piſon*. 40. ubi F. Urſinus reſcribebat *Bullidenſes*, ex Bulſide, ſeu Byllide, quæ memoratur *Phil.* XI. III.

M. T. C. QUINTIO (1) GALLO S. P. D.

XLIII. ETSI plurimis rebus ſpero fore ut perſpiciam, quod tamen jampridem perſpicio, me a te amari, tamen nunc ea cauſa tibi datur, in qua facile declarare poſſis tuam erga me benevolentiam. L. Oppius, Marci filius, (2) Philomelii negotiatur, homo mihi familiaris. Eum tibi unice commendo: eoque magis, quod cum ipſum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatii Rufi, quo ego uno equite Romano familiariſſime utor, & qui cum conſuetudine quotidiana, tum officiis plurimis, maximiſque mihi conjunctus eſt. Oppium igitur præſentem ut diligas, Egnatii abſentis rem ut tueare, æque a te peto, ac ſi mea negotia eſſent. Velim memoriæ tuæ cauſa des (3) literarum aliquid, quæ tibi in provincia reddantur: ſed ita conſcribas, ut tum, cum eas leges, facile recordari poſſis hujus meæ commendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Oppium Gallo commendat, Egnatii negotia procurantem. *Anno incerto.*

(1) *Gallo*) Victorius, *Gallio*.

(2) *Philomelii*) Philomelium oppidum magnæ Phrygiæ. Sup. lib. III. ep. 8.

(3) *Literarum aliquid*) Aut nondum ingreſſus fuit provinciam, ad quam ſe parabat: aut e provincia literas jubetur mittere, quæ polliceantur quod Oppius petiturus erat. *Gellar.*

CICERO GALLO S.

XLIV. ETSI ex tuis, & ex L. Oppii familiariſſimi literis cognovi, te memorem commendationis meæ fuiſſe, idque pro tua ſumma erga me benevolentia, proque noſtra neceſſitudine minime ſum admiratus: tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium præſentem, & L. Egna-

ARG. Eundem Oppium eidem Gallo commendat, una cum Egnatii negotiis. *Anno incerto.*

Egnatii, mei familiariſſimi, abſentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritaſque, ut, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. Quapropter gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut intelligat, me a te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Idque ut facias, vehementer te rogo. Vale.

ARG. Eundem Oppium eidem Gallo commendat, una cum Egnatii negotiis. *Anno incerto.*

M. T. C. APULEJO PROQUÆSTORI S. P. D.

XLV. LUCIO Egnatio uno, equite Romano, vel familiariſſime utor. Ejus Anchialum ſervum, negotiaque, quæ habet in Aſia, tibi commendo non minore ſtudio, quam ſi rem meam commendarem. Sic enim exiſtimes velim, mihi cum eo non modo quotidianam conſuetudinem ſummam intercedere, ſed etiam officia magna, & mutua noſtra inter nos eſſe. Quamobrem etiam atque etiam a te peto, ut cures, ut intelligat me ad te ſatis diligenter ſcripſiſſe. Nam de tua erga me voluntate non dubitabat. Id ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Egnatii ſervum & negotia Apulejo, pro quæſtori Aſiæ, commendat. *Anno incerto.*

M. T. C. APULEJO PROQUÆSTORI S. P. D.

XLVI. LUCIUS Noſtius Zoilus, eſt coheres meus: heres autem patroni ſui. Ea re utrumque ſcripſi, ut & mihi cum illo cauſam amicitiæ ſcires eſſe, & hominem probum exiſtimares, qui patroni judicio ornatus eſſet. Eum tibi igitur ſic commendo, ut unum ex noſtra domo. Valde mihi gratum erit, ſi curaris ut intelligat, hanc commendationem ſibi apud te magno adjumento fuiſſe. Vale.

ARG. Noſtium coheredem commendat. *Anno incerto.*

M. T. CICERO SILIO S. P. D.

XLVII. QUID ego tibi commendem eum, quem tu ipſe diligis? Sed tamen ut ſcires eum a me non diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo. Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna ſunt, mihi gratiſſimum fuerit, ſi ita tractaris Egnatium, ut ſentiat & ſe a me, & me a te amari. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. (1) Illa noſtra ſcilicet ceciderunt. Utamur igitur vulgari conſolatione. Quid, ſi melius hoc? Sed hæc coram. Tu fac, quod facis, ut me ames, teque amari a me ſcias. Vale.

M. T.

ARG. Egnatium, communem amicum, commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Illa noſtra ſcilicet ceciderunt*) Abierunt illa tempora, cum & dignitate, & honoribus, & hominum ampliſſimorum amicitiis in rep. florebamus. Conſolemur igitur nos, non exquiſita aliqua ratione, ſed quo modo ſolet vulgus: cujus hæc fere in adverſis rebus eſt ſententia: *Quid, ſi hoc melius?* Manut.

Digitized by Google

M. T. C. C. SEXTILIO RUFO, QUÆST. S. P. D.

XLVIII. OMNES tibi commendo Cyprios, ſed magis Paphios: quibus tu quæcunque commodaris, erunt mihi gratiſſima. Eoque facio libentius, ut eos tibi commendem, quod & tuæ laudi, cujus ego fautor ſum, conducere arbitror, cum primus in eam inſulam quæſtor veneris, ea te inſtituere, quæ ſequantur alii: quæ, ut ſpero, facilius conſequere, ſi & P. Lentuli, neceſſarii tui, legem, & ea, quæ (1) a me conſtituta ſunt, ſequi volueris. Quam rem tibi confido magnæ laudi fore. Vale,

ARG. Ciliciæ quæſtori omnes Cyprios, & in primis Paphios commendat. *Anno* U. C. 698.

(1) *A me*) Tunc Procoſ. in Cilicia, quam qui obtinebat, Cyprum etiam obtinebat. Epiſt. 6. lib. I. *Corrad.*

CICERO CURIO PROCOS. S. P. D.

XLIX. QUINTUS Pompejus, Sexti filius multis & veteribus cauſis neceſſitudinis mihi conjunctus eſt. Is, cum antea meis commendationibus & rem, & gratiam, & auctoritatem ſuam tueri conſueverit, nunc profecto, te provinciam obtinente, meis literis aſſequi debet, ut nemini ſe intelligat commendatiorem unquam fuiſſe. Quamobrem a te majorem in modum peto, ut cum omnes meos æque ac tuos obſervare pro noſtra neceſſitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipſe intelligat, nullam rem ſibi majori uſui aut ornamento, quam meam commendationem, eſſe potuiſſe. Vale.

ARG. Q. Pompejum ita proconſuli Curio (cujus eſt libro VII. epiſt. 29.) commendat, ut quaſi propter familiaritatem poſtulet. *Anno incerto*.

M. T. CICERO (1) AUCTO PROCOS. S. D.

L. SUMPSI hoc mihi pro tua in me obſervantia, quam penitus perſpexi, quamdiu (2) Brunduſii fuimus, ut ad te familiariter & quaſi pro meo jure ſcriberem, ſi quæ res eſſet, de qua valde laborarem. M'. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris eſt ut nihil poſſit eſſe conjunctius. Multa illius in me officia, multa in illum mea: quodque maximum eſt, ſummus inter nos amor & mutuus. Quæ cum ita ſint, ſi

 ullam

ARG. M'. Curium commendat, ut ab omni incommodo, detrimento & moleſtia integrum conſervet. *Anno* U. C. 709.

(1) *Aucto*) Al. *Ariſto*. Etſi neutrum nomen memini me apud ſcriptores frequenter legere, facile tamen adducor, ut credam hunc Servii Sulpitii in Achaja ſucceſſorem fuiſſe. *Corrad.*

(2) *Brunduſii fuimus*) Poſt victum Pompejum. Sic enim exiſtimo. *Idem*.

Digitized by Google

ullam in amicitia mea ſpem habes: ſi ea, quæ in me officia & ſtudia Brundusii contuliſti, vis mihi etiam gratiora efficere, quanquam ſunt gratiſſima: ſi me a tuis omnibus amari vides: hoc mihi da, atque largire, ut M. Curium, ſartum & tectum, ut ajunt, ab omnique incommodo, detrimento, moleſtia ſincerum integrumque conſerves. Et ipſe ſpondeo, & omnes hoc tibi tui pro me recipient, (3) ex mea amicitia, & ex tuo in me officio maximum te fructum, ſummamque voluptatem eſſe capturum. Vale.

(3) *Ex mea amicitia*) H. Stephanus non male legit, *ex ea amicitia*. Grav.

M. T. CICERO P. CÆSIO S. D.

LI. PUBLIUM Meſſienum, equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumque perfamiliarem, tibi commendo ea commendatione, quæ poteſt eſſe diligentiſſima. Peto a te & pro noſtra, & pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, ejuſque rem, famamque tueare. Virum bonum, tuaque amicitia dignum tibi adjunxeris, mihique gratiſſimum feceris. Vale.

ARG. P. Meſſienum commendat Cæſio. *Anno incerto*.

CICERO (1) REGI S. D.

LII. AULUS Licinius (2) Ariſtoteles Melitenſis, antiquiſſimus eſt hoſpes meus, & præterea conjunctus magno uſu familiaritatis. Hæc cum ita ſint, non dubito, quin tibi ſatis commendatus ſit. Etenim ex multis cognoſco, meam commendationem plurimum apud te valere. Hunc ego a Cæſare (3) liberavi. Frequens enim fuerat nobiſcum, atque etiam diutius in cauſa eſt, quam nos, commoratus: quo (4) melius te de eo exiſtimaturum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut intelligat has ſibi literas plurimum profuiſſe. Vale.

CI.

ARG. Hoſpitem ſuum, Licinium Ariſtotelem commendat. *Anno incerto*.

(1) *Regi*) Cognomen gentis Marciæ: ut e Salluſtio, Valerio, Suetonio conſtat, addito etiam teſtimonio Ciceronis epiſt. 14. ad Att. lib. 1. & Plutarchi in vita Ciceronis. Abſurde nonnulli putant hunc eſſe Dejotarum regem: cum tamen, *Dejotaro regi*, non ſit in titulo, ſed tantum *Regi*. Præterea inepta familiaritas illa eſſet in iis verbis, quæ infra: *Fac igitur, mi Rex*, &c. *Manut.*

(2) *Ariſtoteles*) Græcus genere, Romano nomine, forſan & civitate donatus: Melitenſis, a Melita inſula. *Cellar.*

(3) *Liberavi*) Venia impetrata. *Manut.*

(4) *Melius*) His verbis adducor, ut ſuſpicer, in cauſa Pompeji Regem fuiſſe. *Idem.*

Digitized by Google

CICERO THERMO PROPR. S. D.

LIII. Lucio Genucilio Curvo jam pridem utor familiariſſime, optimo viro, & homine gratiſſimo. Eum tibi penitus commendo, atque trado. Primum, ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua dignitaſque patietur : patietur autem in omnibus : nihil enim abs te unquam, quod ſit alienum tuis, aut etiam ſuis moribus, poſtulabit. Præcipue autem tibi commendo negotia ejus, quæ ſunt in Helleſponto : primum, ut obtineat id juris in agris, quod ei (1) Pariana civitas decrevit, & dedit, & quod ſemper obtinuit ſine ulla controverſia : deinde, ſi quid habebit cum aliquo Helleſpontio controverſiæ, ut in illam (2) διοίκησιν rejicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentiſſime commendarim, ſingulas ad te ejus cauſas perſcribere debere. Summa illa *ſit* : quidquid officii, beneficii, honoris in Genucilium contuleris, id te exiſtimabo in me ipſum, atque in rem meam contuliſſe.

ARG. Curvum in omnibus rebus, præcipue in Helleſpontiis negotiis commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Pariana civitas*) Parion civitas in Helleſponto. Plinius, &c. *Manut.*

(2) Διοίκησιν) Juriſdictionem.

M. T. CICERO THERMO PROPR. S. D.

LIV. Cum multa mihi grata ſunt, quæ tu adductus mea commendatione feciſti, tum in primis, quod M. Marcilium, amici atque interpretis mei filium, liberaliſſime tractaviſti. Venit enim Laodiceam, & tibi apud me, mihique propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum eſt, a te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes, operamque des, quoad fides tua patietur, ut ſocrus adoleſcentis rea ne fiat. Ego cum antea ſtudioſe commendabam Marcilium, tum multo nunc ſtudioſius, quod (1) in longa (2) apparitione, ſingularem & prope incredibilem patris Marcilii fidem, abſtinentiam, modeſtiamque cognovi. Vale.

ARG. Gratias agit, quod liberaliter tractaſſet Marcilium : deinde petit, ne ſocrus ejus rea fiat. *Anno* U.C. 703.

(1) *In longa apparitione*) In ſuo munere multorum menſium. Nam Laodiceam primum venit prid. Kal. Sex. eodem rediit ineunte menſe Februario, ut conjicere licet ex epiſt. 21. ad Att. lib. V. manſit uſque ad Idus Maji; ut ex eadem conſtat. Ad eum igitur, cum eſſet iterum Laodiceæ, Marcilius adoleſcens venit. Ex quo de anno epiſtolæ conjecturam fecimus. *Manut.*

(2) *Apparitione*) Omnes, qui apparebant; id eſt, præibant magiſtratibus, *apparitores* dicebantur, & *apparitio* munus ipſum. *Apparitores* autem erant ſcribæ, interpretes; accenſi, præcones, lictores, viatores, ſtatores, & huius generis alii. Quos omnes ut libertos fuiſſe putem, multis adducor exemplis. *Idem.*

Digitized by Google

M. T. CICERO THERMO PROPR. S. D.

LV. ETSI mihi videor intellexiſſe, cum tecum (1) Epheſi de re M. Anneii, legati mei, locutus ſum, te ipſius cauſa vehementer omnia velle; tamen & M. Annejum tanti facio, ut mihi nihil putem prætermittendum, quod illius interſit: & me a te tanti fieri puto, ut non dubitem, quin ad tuam voluntatem magnus cumulus accedat commendationis meæ. Nam cum jam diu diligerem M. Annejum, deque eo ſic exiſtimarem, ut res declarat, quod ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegaſſem: tum vere, poſtea quam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum (2) Sardianis habere controverſiam ſcis: cauſam *tibi* expoſuimus Epheſi: quam tu tamen coram facilius meliuſque *cognoſces*. De reliquo mihi, mehercule, diu dubium fuit, quid ad te potiſſimum ſcriberem. Jus enim quemadmodum dicas, clarum & magna cum tua laude notum eſt. Nobis autem in hac cauſa nihil aliud opus eſt, niſi te jus inſtituto tuo dicere. Sed tamen, cum me non fugiat quanta ſit in prætore auctoritas, præſertim iſta integritate, gravitate, clementia, qua te eſſe inter omnes conſtat: peto abs te pro noſtra conjunctiſſima neceſſitudine, plurimiſque officiis paribus ac mutuis, ut voluntate, auctoritate, ſtudio tuo perficias, ut M. Annejus intelligat, te & ſibi amicum eſſe, quod non dubitat; (ſæpe enim mecum locutus eſt) & multo amiciorem his meis literis eſſe factum. In tuo toto imperio, atque provincia, *nihil eſt* quod mihi gratius facere poſſis. Jam, apud ipſum gratiſſimum hominem atque optimum virum, quam bene poſiturus ſis ſtudium tuum atque officium, dubitare te non exiſtimo. Vale.

ARG. Annejum commendat, legatum ſuum, & præcipue in cauſa Sardiana. *Anno* U. C. 702.

(1) *Epheſi*) Quo veni ad xi. Kal. Sext. in Ciliciam proficiſcens. *Corrad.*

(2) *Sardianis*) Sardes Lydiæ civitas, de qua Plinius, libro 5. editionis Hard. noviſſimæ Tom. 1. pag. 277.

M. T. CICERO THERMO PROPR. S. D.

LVI. CLUVIUS Puteolanus valde me obſervat, valdeque eſt mihi *familiaris*. *Is ita ſibi perſuadet*, quod in tua provincia negotii habet, niſi te provinciam obtinente, meis commendationibus confecerit, id ſe in perditis & deſperatis habiturum. Nunc, quando mihi ab amico officioſiſſimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis

in

ARG. Negotia Cluvii Puteolani commendat. *Anno* U. C. 702.

in me ſummis officiis; ita tamen, ut tibi nolim moleſtus eſſe. (1) Mylaſii & Alabandenſes pecuniam Cluvio debent. Dixerat mihi Euthydemus, cum Epheſi eſſem, ſe curaturum, ut (2) ecdici Mylaſii Romam mitterentur. Id factum non eſt. Legatos audio miſſos eſſe, ſed malo ecdicos, ut aliquid confici poſſit. Quare peto a te, ut & eos, & Alabandenſes jubeas ecdicos Romam mittere. Præterea Philotes Alabandenſis (3) ὑποθήκας Cluvio dedit. Hæ (4) commiſſæ ſunt. Velim cures, ut aut (5) de hypothecis decedat, eaſque procuratoribus Cluvii tradat, aut pecuniam ſolvat. Præterea (5) Heracleotæ, & Bargyletæ, qui item debent, aut pecuniam ſolvant, aut fructibus ſuis ſatisfaciant. (7) Caunii præterea debent, ſed ajunt ſe depoſitam pecuniam habuiſſe. Id velim cognoſcas, &, ſi intellexeris, eos neque ex edicto, neque ex decreto depoſitam habuiſſe, des operam, ut uſuræ Cluvio, inſtituto tuo conſerventur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeji etiam, noſtri neceſſarii, & quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam ipſe Cluvius: cui ſatisfactum eſſe a nobis valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

(1) *Mylaſii*) Victorius Græcam declinationem ſecutus, ſcripſit *Mylaſeis*, & *Alabandeis*. *Mylaſa* & *Alabanda* ſunt Cariæ urbes in Aſia minore. Vide Plin. lib. 5. cap. 28. & 29. *Victor.*

(2) *Ecdici*) *Ecdicus* Juſtiniano defenſor civitatis appellatur, vindex reipublicæ, qui in primis publicas pecunias curabant & perſequebantur. Aliter dicitur Syndicus. Plin. lib. x. epiſt. 111. *Ecdicus nomine Amiſenorum civitatis petebat apud me a Julio Piſone denariorum circiter 40. millia donata ei publice ante annos viginti, & Bule, & Eccleſia conſentiente.* Dicebantur & *cognitores*. Gloſſæ; *Cognitor*, ἔκδικος. De quo Gronov. lib. 4. de Pec. vet. c. 3. *Grav.*

(3) Ὑποθήκας) *Hypotheca* proprie eſt pignus quodvis, quod debiti cauſa creditori obligatur: ſed ſtrictius Latinis hypotheca dicitur, quod non traditur in manus creditori, ſed ſubjicitur ejus poteſtati & juri; poſſeſſione penes debitorem remanente: contra pignus poſſidendum traditur creditori. Hinc *dare hypothecas* eſt res immobiles creditori obligare, ut multis docet Cl. Salmaſ. de modo Uſurarum, cap. 12. *Idem.*

(4) *Hæ commiſſæ ſunt*) Hoc eſt, poſſeſſiones, quoniam ad diem ſolutum debitum non eſt, venerunt in poteſtatem creditoris, ut illas poſſit vendere. *Hypotheca* enim *committi* dicuntur, quæ ceſſante ſolutione debiti, creditoris fiunt. Sic *merces commiſſæ* dicebantur, quas apud publicanum non profeſſi erant, & hanc ob cauſam amittebantur. Vide Salmaſium de modo Uſurarum, cap. 14. *Idem.*

(5) *De hypothecis decedat*) Hoc eſt, poſſeſſiones oppigneratas quoniam non ſolvit, creditori vendendas tradat. *Idem.*

(6) *Heracleotæ & Bargyletæ*) Heraclea & Bargylos civitates ſunt Curiæ. *Idem.*

(7) *Caunii præterea debent*) *Caunus* eſt Cariæ oppidum, valetudine habitantium infame, ut Mela ait lib. 1. cap. 16. *Idem.*

CICERO THERMO PROPR. S.

LVII. QUO magis quotidie ex literis nuntiiſque (1) bellum magnum eſſe in Syria cognoſco, eo vehementius a te pro noſtra neceſſitudine contendo, ut mihi M. Annejum legatum primo quoque tempore remit-

ARG. Petit, ut Annejum, legatum ſuum, remittat, ejuſque cauſam Sardianam commendat. *Anno* U.C. 703.

(1) *Bellum*) Parthicum. *Att.* 6. 3. & 4.

remittas. Nam ejus opera, conſilio, ſcientia rei militaris, vel maxime intelligo me & rempublicam adjuvari poſſe. Quod niſi tanta res ejus ageretur, nec ipſe adduci potuiſſet ut a me diſcederet, neque ego, ut eum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficiſci cogito circiter Kal. Mai. Ante eam diem Annejus ad me redeat, oportet. Illud quod tecum & coram, & per literas diligentiſſime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curæ tibi ſit ut ſuum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro cauſæ veritate & pro ſua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, cum tecum Epheſi locutus ſum, te ipſius M. Anneii cauſa omnia velle. Sed tamen ſic velim exiſtimes, te mihi nihil gratius facere poſſe, quam ſi intellexero, per te illum ipſum negotium ex ſententia confeciſſe. Idque quam primum ut efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. TITIO L. F, RUFO, PRÆT. URBANO S.

LVIII. LUCIUS Cuſtidius eſt tribulis, & municeps, & familiaris meus. Is cauſam habet: quam cauſam ad te deferet. Commendo tibi hominem, ſicuti tua fides & meus pudor poſtulat: tantum ut faciles ad te aditus habeat: quæ æqua poſtulabit, ut libente te impetret: ſentiatque meam ſibi amicitiam, etiam cum longiſſime abſim, prodeſſe in primis apud te. Vale.

ARG. Ex provincia Cuſtidium, municipem ſuum commendat. *Anno* U. C. 703.

M. T. C. C. CURTIO PEDUCÆANO, PRÆT. S. D.

LIX. MARCUM Fabium unice diligo, ſummaque mihi cum eo conſuetudo & familiaritas eſt pervetus. In ejus controverſiis quid decernas, a te non peto, ((1) ſervabis, ut tua fides & dignitas poſtulat, edictum, & inſtitutum tuum) ſed ut quam facillimos ad te aditus habeat: quæ erunt æqua, libente te impetret: ut meam amicitiam ſibi, etiam cum procul abſim, prodeſſe ſentiat, præſertim apud te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T.

ARG. Commendat M. Fabium Curtio prætori. *Anno* U. C. 703.

(1) *Servabis edictum & inſtitutum tuum*) Nihil facies aliter atque edixiſti, & adhuc ſolitus es. Solebant autem Prætores & in urbe publice proponere, & provinciales, antequam in provinciam venirent, præmittere edictum de ſummis capitibus juriſdictionis. Superius 6. 9. ad Att. 5. 21. *Poſſumne contra meum edictum?* Erat C. Curtius Peducæanus Prætor peregrinus, cum C. Titius Rufus Prætor urbanus eſſet. *Græv.*

M. T. C. MUNATIO C. F. S. D.

LX. LUCIUS Livinejus Trypho eſt omnino L. Reguli, familiariſſimi mei, libertus, cujus calamitas etiam officioſiorem me facit in illum. Nam benevolentior, quam ſemper fui, eſſe non poſſum. Sed ego libertum ejus per ſe ipſum diligo: ſumma enim ejus erga me officia extiterunt his noſtris (1) temporibus, quibus faciilime bonam benevolentiam hominum & fidem perſpicere potui. Eum tibi ita commendo, ut homines grati & memores bene meritos de ſe commendare debent. Pergratum mihi feceris, ſi ille intellexerit, ſe, quod pro ſalute mea multa pericula adierit, ſæpe hieme ſumma navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi feciſſe. Vale.

ARG. Commendat Livineium Reguli libertum. *Anno incerto.*

(1) *Temporibus*) Cum exularet. Vide ep. 17. ad Att. lib. 3. *Manut.*

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXI. TITO Pinnio familiariſſime me uſum eſſe, ſcire te arbitror, quod quidem ille teſtamento declaravit, qui me cum tutorem, tum etiam ſecundum heredem inſtituerit. Ejus filio mire (1) ſtudioſo, & erudito, & modeſto, pecuniam Nicæenſes grandem debent, ad H-S octogies: &, ut audio, in primis volunt ei ſolvere. Pergratum igitur mihi feceris, quando non modo reliqui tutores, qui ſciunt quanti me facias, ſed etiam puer ipſe ſibi perſuaſit, te omnia mea cauſa facturum eſſe, ſi dederis operam, quoad tua fides dignitaſque patietur, ut quam plurimum pecuniæ Pinnio ſolvatur Nicæenſium nomine. Vale.

ARG. Commendat Pinnium Bithyniæ proprætori in exigenda pecunia, quam ei Nicæenſes debebant. *Anno* U. C. 702.

(1) *Studioſo*) Nota dictum ſimpliciter.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXII. ET in Atilii negotio te amavi: cum enim ſero (1) veniſſem, tamen honeſtum equitem Romanum beneficio tuo conſervavi: & mehercule ſemper ſic in animo habui, (2) te in meo eſſe propter (3) Lamiæ noſtri conjunctionem, & ſingularem neceſſitudinem. Itaque primum tibi ago gratias, quod me omni moleſtia liberas: deinde (4) impudentiá

ARG. De Atilio gratias agit: ſuum fratrem commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Veniſſem*) In provinciam. *Manut.*

(2) *Te in meo are eſſe*) Meum eſſe. Ducta ſimilitudine a nummorum poſſeſſione. Ep. 14. lib. 15. *Multi ſunt, anni, cum ille in are meo eſt.* Idem.

(3) *Lamia*) L. Lamiæ, de quo vide ep. 16. lib. 11. & epiſt. 29. lib. 12. *Idem.*

(4) *Impudentia proſequor*) Quia tibi alios quoque commendo, ut Q. fratrem. *Idem.*

Digitized by Google

tia proſequor, ſed idem (5) ſarciam. Te enim ſemper ſic colam, & tuebor, ut quem diligentiſſime. Quintum fratrem meum, ſi me diligis, eo numero cura ut habeas, quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris. Vale.

(5) *Sarciam*) Remunerabor officia tua. *Idem*.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. P. D.

LXIII. NON putavi fieri poſſe, ut mihi verba deeſſent: ſed tamen in C. Lænio commendando deſunt. Itaque rem tibi exponam paucis verbis, ſed tamen ut plane perſpicere poſſis voluntatem meam. Incredibile eſt, quanti faciamus & ego, & frater meus, qui mihi cariſſimus eſt, M. Lænium. Id fit cum plurimis ejus officiis, tum ſumma probitate, & ſingulari modeſtia. Eum ego a me invitiſſimus dimiſi, cum propter familiaritatem & conſuetudinis ſuavitatem, tum quod conſilio ejus fideli ac bono libenter utebar. Sed vereor, ne jam mihi ſupereſſe verba putes, quæ dixeram defutura. Commendo tibi hominem, ſicut intelligis, me, de quo ea ſupra ſcripſerim, debere commendare: a teque vehementer etiam atque etiam peto, ut, quod habet in tua provincia negotii, expedias: quod tibi videbitur rectum eſſe, ipſi dicas. Hominem facillimum, liberaliſſimumque cognoſces. Itaque te rogo, ut eum ſolutum, *liberum*, confectis ejus negotiis per te, quam primum ad me remittas. *Id mihi*, fratrique meo gratiſſimum feceris.

ARG. C. Lænium diligentiſſime commendat. *Anno* U. C. 702.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXIV. NERO (1) meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorſus incredibiles, ut nullum honorem ſibi haberi potuiſſe diceret, qui a te prætermiſſus eſſet. Magnum fructum ex ipſo capies: nihil eſt enim

ARG. Ti. Nerone ſuo honorifice tractato gratias agit Silio, eumque magis & vehementius commendat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Nero meus*) Non vulgarem benevolentiæ ſignificationem habet pronomen *meus*. Hic eſt T. Claudius Nero, cujus uxorem Liviam Druſillam Auguſtus poſtea prægnantem abduxit, Matrimonium Tulliæ, Ciceronis filiæ, hoc ipſo tempore videtur expetiſſe: nec recuſavit Cicero, ſed, quos homines ea de re ad uxorem & filiam miſerat, ii Romam venerunt factis cum Dolabella ſponſalibus, ep. 6. lib. VI. ad Att, Quæſtor fuit C. Cæſaris Alexandrino bello: pontifex in locum P. Scipionis ſubſtitutus: Colonias Narbonam & Arelate duxit: occiſo Cæſare, de præmiis tyrannicidarum referendum cenſuit: præturam geſſit: Antonios in diſſenſione civili ſecutus eſt: poſtremo pace facta, in urbem reverſus, uxorem ſuam Liviam, ante jam Tiberium, qui poſtea imperator fuit, enixam, petenti Auguſto conceſſit: nec multo poſt e vita ceſſit. *Nero* Sabinum vocabulum eſt, pro, fortis ac ſtrenuus; ut ait Suetonius. *Manut*.

Digitized by Google

enim illo adoleſcente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratiſſimum feciſti. Pluris enim ex omni (2) nobilitate neminem facio. Itaque, ſi ea feceris, quæ ille per me tecum agi voluit, gratiſſimum mihi feceris. Primum de Pauſania Alabandenſi, ſuſtentes rem, dum Nero veniat. Vehementer ejus cauſa cupere eum intellexi. Itaque hoc valde te rogo. Deinde Nyſæos, quos Nero in primis habet neceſsarios, diligentiſſimeque tuetur ac defendit, habeas tibi commendatiſſimos: ut intelligat illa civitas, ſibi in Neronis patrocinio ſummum eſse præſidium. Strabonem Servilium tibi ſæpe commendavi: nunc eo facio id impenſius, quod ejus cauſam Nero ſuſcepit. Tantum a te petimus, ut agas eam rem, nec relinquas hominem innocentem ad alicujus tui diſſimilis quæſtum. Id cum gratum mihi erit, tum etiam exiſtimabo, te humanitate tua eſse uſum. Summa hujus epiſtolæ hæc eſt, ut ornes omnibus rebus Neronem, ſicut inſtituiſti, atque feciſti. (3) Magnum theatrum habet iſta provincia, non ut hæc noſtra, adoleſcentis nobilis, ingenioſi, abſtinentis commendationem atque gloriam. Quare ſi te fautore uſus erit, ſicuti profecto & utetur, & uſus eſt, ampliſſimas clientelas acceptas a majoribus confirmare poterit, & beneficiis ſuis obligare. Hoc in genere ſi eum adjuveris eo ſtudio, quo oſtendiſti, apud ipſum præclariſſime poſueris: ſed mihi etiam gratiſſimum feceris. Vale.

(2) *Nobilitate*) Nerones Claudii, & Pulchri, patricii; Marcelli vero plebeji. Sed nobilitas non a genere patricio, (multi enim patricii nullos geſſere, aut male geſſere magiſtratus: itaque nobiles non fuere) ſed a parentum aut majorum virtute ſumitur, unde plebeji multi nobiles. *Idem*.

(3) *Magnum theatrum*) Plus ex iſta provincia petit Tiberius, quam ex noſtra, magiſque in illa conſpicietur, quam hic, ubi aſſecutus eſt ſane quæ poteſt adoleſcens. Vel; valde conſpectum te facit & illuſtri loco ponit hæc provincia: vel, quam celſus & potens es, cum adoleſcens ſummo genere natus, ingenio florentiſſimo, ſanctis & priſcis moribus in tua provincia peregrinatur, & per te producitur atque oſtentatur, digna ipſo gloria, apud avitos familiæ clientes: ut 12. 29. *J. F. Gronov*.

M. T. C. P. SILIO, PROPR. S. D.

LXV. CUM P. Terentio Hiſpone, qui (1) operas in ſcriptura pro magiſtro dat, mihi ſumma familiaritas conſuetudoque eſt, multaque & magna inter nos officia paria & mutua intercedunt. Ejus ſumma exiſtimatio agitur in eo, ut (2) pactiones cum civitatibus reliquis conficiat. Non me præterit, nos eam rem Epheſi expertos eſſe, neque ab

ARG. Hiſponem commendat, ut pactiones cum civitatibus pro publicanis conficiat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Operas in ſcriptura*) Negotia publicanorum curat. Eodem ſenſu dixit epiſt. 9. *Eſt in operis ſocietatis*. *Scriptura* vero eſt ratio tota publicanorum, qui vel decumas, vel portoria, vel paſcua redimunt. *Manut.*

(2) *Pactiones*) Pro pecunia publicanis debita. Nam inter ſociorum civitates & publicanos Romanos controverſia fere ſemper oriebatur in exactione vectigalium. *Idem*.

Epheſiis ullo modo impetrare potuiſſe. Sed cum, quemadmodum omnes exiſtimant, & ego intelligo, tua cum ſumma integritate, tum ſingulari humanitate & manſuetudine conſecutus es, ut libentiſſimis Græcis, nutu, quod velis, conſequare: peto a te majorem in modum, ut honoris mei cauſa, hac laude Hiſponem affici velis. Præterea cum ſociis ſcripturæ mihi ſumma neceſſitudo eſt, non ſolum ob eam cauſam, quod ea ſocietas univerſa in mea fide eſt, ſed etiam quod pleriſque ſociis utor familiariſſime. Ita & Hiſponem meum per me ornaris, & ſocietatem mihi conjunctiorem feceris: tuque ipſe & ex hujus obſervantia, gratiſſimi hominis, & ex ſociorum gratia, hominum ampliſſimorum, maximum fructum capies, & me ſummo beneficio affeceris. Sic enim velim exiſtimes, ex tota tua provincia, omnique iſto imperio, nihil eſſe, quod mihi gratius facere poſſis. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO, PROPR. S. D.

LXVI. AULUM Cæcinam, maxime proprium clientem familiæ veſtræ, non commendarem tibi, cum ſcirem, qua fide in tuos, qua clementia in calamitoſos ſoleres eſſe: niſi me & patris ejus, quo ſum familiariſſime uſus, memoria, & (1) hujus fortuna ita moveret, ut hominis omnibus mecum ſtudiis officiiſque conjunctiſſimi, movere debebat. A te hoc omni contentione peto, ſic ut majore cura, majore animi labore petere non poſſim, ut ad ea, quæ tua ſponte ſine cujuſquam commendatione faceres in hominem tantum & talem, calamitoſum, aliquem afferant cumulum meæ literæ, quo ſtudioſius eum, quibuſcunque rebus poſſis, juves. Quod ſi Romæ fuiſſes, etiam ſalutem A. Cæcinæ eſſemus (ut opinio mea fert) per te conſecuti. De qua tamen magnam ſpem habemus, freti clementia (2) collegæ tui. Nunc, cum tuam juſtitiam ſecutus, tutiſſimum ſibi portum provinciam iſtam eſſe duxit, etiam atque etiam te rogo atque oro, ut eum & (3) in reliquiis veteris negotiationis colligendis juves, & cæteris rebus tegas, atque tueare. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. T.

ARG. Cæcinam in colligendis Aſiaticæ negotiationis reliquiis commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Hujus fortuna*) Exulabat, quia Pompejanas partes ſecutus erat, & Cæſari præterea, ſcripto libro, maledixerat. Epiſt. 7. lib. VI. *Manut.*

(2) *Collega tui*) Cæſaris, qui ſecundum conſulatum cum Servilio geſſit. *Idem.*

(3) *In reliquiis*) Veram lectionem oſtendunt libri veteres. In Pal. ſex. & in Ment. tel. & in meo ſecundo ſcribitur recte: *In reliquis veteris negotiationis colligendis. Reliqua* enim, ut notum, ſunt quæ rationibus ſubductis debita ſolvenda remanent, ut & penſiones, ac vectigalia ad diem non ſoluta. Cic. XVI. ad Att. ep. 2. 3. In Pandect. *Reliqua vectigalis, reliqua conductionis; & reliquari* ac *reliquatores* de iis qui non ad diem ſolvunt vectigal, penſionem. *Grav.*

Digitized by Google

M. T. C. P. SERVILIO, PROPR. S. D.

LXVII. EX provincia mea Ciliciensi, cui ſcis (1) τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas attributas fuiſſe, nullo ſum familiarius uſus, quam Androne, Artemonis filio, Laodicenſi: eumque habui in ea civitate cum hoſpitem, tum vehementer ad meæ vitæ rationem & conſuetudinem accommodatum. Quem quidem multo etiam pluris, poſteaquam deceſſi, facere cœpi, quod multis rebus expertus ſum gratum hominem, meique memorem. Itaque eum Romæ libentiſſime vidi. Non enim te fugit, qui plurimis in iſta provincia benigne feciſti, quam multi grati reperiantur. Hæc propterea ſcripſi, ut & me non ſine cauſa laborare intelligeres, & tu ipſe eum dignum hoſpitio tuo judicares. Feceris igitur mihi gratiſſimum, ſi ei declararis, quanti me facias; id eſt, ſi receperis eum in fidem tuam, & quibuſcunque rebus honeſte ac ſine moleſtia tua poteris, adjuveris. Hoc mihi erit vehementer gratum: idque ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

ARG. Commendat Andronem Laodicenſem. *Anno* U. C. 707.

(1) Τρεῖς διοικήσεις) Tres juriſdictiones. Eæ fuere, Laodicea, Cibyra, Apamæa. *Manut.*

M. T. C. P. SERVILIO ISAURICO, PROC. COLLEGÆ S. D.

LXVIII. GRATÆ mihi vehementer tuæ literæ fuerunt, ex quibus cognovi curſus navigationum tuarum. Significabas enim memoriam tuam noſtræ neceſſitudinis, qua mihi nihil poterat eſſe jucundius. Quod reliquum eſt, multo etiam erit gratius, ſi ad me de republica, id eſt, de ſtatu provinciæ, de inſtitutis tuis familiariter ſcribes. Quæ, quanquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentiſſime ex tuis literis cognoſcam. Ego ad te, de reipublicæ ſumma quid ſentiam, non ſæpe ſcribam, propter periculum ejuſmodi literarum. Quid agatur autem, ſcribam ſæpius. Sperare tamen videor, Cæſari, (1) collegæ noſtro, fore curæ, & eſſe, ut habeamus aliquam rempublicam, cujus conſiliis magni referebat te intereſſe. Sed, ſi tibi utilius eſt, id eſt, glorioſius, Aſiæ præeſſe, & iſtam partem reipublicæ male affectam tueri, mihi quoque idem, quod tibi & laudi tuæ profuturum eſt, optatius debet eſſe. Ego, quæ ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor, ſummo ſtudio diligentiaque curabo: in primiſque tuebor omni obſervantia clariſſimum virum, patrem tuum: quod & pro vetuſtate neceſſitudinis, & pro beneficiis veſtris, & pro dignitate ipſius facere debeo. Vale.

ARG. Lætatur felici navigationis curſu: ut de provinciæ ſtatu ſcribat, petit: officia ſua promittit. *Anno* U. C. 707.

(1) *Collegæ*) In auguratu. Quanquam enim pontifex maximus fuit, tamen etiam augur. *Philip.* 2. 33. *Cellar.*

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. D.

LXIX. CAJUS Curtius Mithres, eſt ille quidem, ut ſcis, libertus Poſtumi, familiariſſimi mei: ſed me colit, & obſervat æque, atque illum ipſum patronum ſuum. Apud eum ſic Epheſi fui, quotieſcunque fui, tanquam domi meæ: multaque acciderunt, in quibus & benevolentiam ejus erga me experirer, & fidem. Itaque ſi quid aut mihi, aut meorum cuipiam in Aſia opus eſt, ad hunc ſcribere conſuevi, hujus cum opera & fide, tum domo & re uti, tanquam mea. Hæc ad te eo pluribus ſcripſi, ut intelligeres, me non vulgariter, nec ambitioſe, ſed ut pro homine intimo, ac mihi perneceſſario, ſcribere. Peto igitur a te, ut in ea controverſia, quam habet de fundo cum quodam *Colophonio*, & in cæteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumque tuo commodo poteris, tantum & honoris mei cauſa commodes; etſi, ut ejus modeſtiam cognovi, gravis tibi nulla in re erit. Si & mea commendatione, & ſua probitate aſſecutus erit, uti de ſe bene exiſtimes, omnia ſe adeptum arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fidem, habeaſque in numero tuorum, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo. Vale.

ARG. C. Curtium, ut in fidem recipiatur, commendat. *Anno* U. C. 707.

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. P. D.

LXX. QUIA non eſt obſcura tua in me benevolentia, ſic fit, ut multi per me tibi velint commendari. Ego autem tribuo nonnunquam in vulgus: ſed plerumque neceſſariis, ut hoc tempore. Nam cum T. Ampio Balbo mihi ſumma familiaritas, neceſſitudoque eſt. Ejus libertum, T. Ampium Menandrum, hominem (1) frugi & modeſtum, & patrono & nobis vehementer probatum, tibi commendo majorem in modum. Vehementer mihi gratum feceris, ſi, quibuſcunque rebus ſine tua moleſtia poteris, ei commodaris. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T.

ARG. Balbi libertum Menandrum commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Frugi*) *Frugi* & *nequam*, opponuntur. Eſt autem propria laus in ſervo, & in liberto: ſed transfertur etiam ad ingenuos: & in rege quoque Dejotaro frugalitatem Cicero laudavit. Nam in oratione pro illo habita, *Omnes*, inquit, *ſunt in illo regiæ virtutes, ſed præcipue ſingularis & admiranda frugalitas*. Manutius.

M. T. C. P. SERVILIO, COLLEGÆ S. D.

LXXI. MULTOS tibi commendem neceſſe eſt, quando omnibus nota noſtra neceſſitudo eſt, tuaque erga me benevolentia. Sed tamen, etſi omnium cauſa, quos commendo, velle debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi cauſa eſt. T. Agusius & comes meus fuit illo miſerrimo tempore, & omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum ſocius: neque hoc tempore diſceſſiſſet a me, niſi ego ei permiſiſſem. Quare ſic tibi eum commendo, ut unum de meis domeſticis, & maxime neceſſariis. Pergratum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, ut intelligat hanc commendationem ſibi magno uſu atque adjumento ifuſſe. Vale.

ARG. Commendat T. Agusium, veterem amicum. *Anno* U. C. 707.

M. T. C. P SERVILIO COLLEGÆ, S. D.

LXXII. CÆRELLIÆ (1), neceſſariæ meæ, rem, nomina, poſſeſſiones Aſiaticas commendavi tibi præſens in hortis tuis, quam potui diligentiſſime: tuque mihi, pro tua conſuetudine, proque tuis in me perpetuis maximiſque officiis, omnia te facturum liberaliſſime recepiſti. Meminiſſe te id ſpero: ſcio enim ſolere. Sed tamen Cærelliæ procuratores ſcripſerunt, te propter magnitudinem provinciæ, multitudinemque negotiorum, etiam atque etiam eſſe commonefaciendum. Peto igitur, ut memineris te omnia, quæ tua fides pateretur, mihi cumulate recepiſſe. Equidem exiſtimo, habere te magnam facultatem (ſed hoc eſt tui conſilii & judicii) ex eo ſenatus-conſulto, quod in heredes C. Vennonii factum eſt, Cærelliæ commodandi. Id ſenatus-conſultum tu (2) interpretabere pro tua ſapientia. Scio enim, ejus ordinis auctoritatem ſemper apud te magni fuiſſe. Quod reliquum eſt, ſic velim exiſtimes, quibuſcunque rebus Cærelliæ benigne feceris, mihi te gratiſſimum eſſe facturum. Vale.

M. T.

ARG. Cærelliæ negotia & procuratores commendat. *Anno* U. C. 707.

(1) *Carellia*) Hæc mulier, Philoſophiæ dedita, valde Ciceronem obſervavit, ejuſque ſcripta libenter legit. Epiſt. 21. ad Att. lib. XIII. *Mirifice Carellia, ſtudio videlicet Philoſophia flagrans, deſcribit a tuis: iſtos ipſos de finibus habet.* Dio lib. 46. Caleni verba recitat, laſcivam, ac libidinoſam cum Cærellia conſuetudinem Ciceroni exprobrantis. *Manut.*

(2) *Interpretabere*) Judicabis, an eam, quam ego arbitror, facultatem habeas ex eo S. C. Cærelliæ commodandi. *Idem.*

Digitized by Google

M. T. C. Q. PHILIPPO, (1) PROCOS. S. D.

LXXIII. GRATULOR tibi, quod ex provincia ſalvum te ad tuos recepiſti, incolumi fama, & republica. (2) Quod ſi Romæ: te vidiſſem, coramque gratias egiſſem, quod tibi L. Egnatius, familiariſſimus meus, abſens, L. Oppius, præſens, curæ fuiſſet. Cum Antipatro Derbete mihi non ſolum hoſpitium, verum etiam ſumma familiaritas intercedit. Ei te vehementer ſuccenſuiſſe audivi, & moleſte tuli. De re nihil poſſum judicare; niſi illud mihi certe perſuadeo, te, talem virum, nihil temere feciſſe. A te autem, pro vetere noſtra neceſſitudine, etiam atque etiam peto, ut ejus filios, qui in tua poteſtate ſunt, mihi potiſſimum condones, niſi quid exiſtimas in ea re violari exiſtimationem tuam. Quod ego ſi arbitrarer, nunquam te rogarem: mihique tua fama multo antiquior eſſet, quam illa neceſſitudo eſt. Sed mihi ita perſuadeo, (*poteſt* fieri ut fallar) eam rem laudi tibi potius, quam vituperationi fore. Quid fieri poſſet, & quid mea cauſa facere poſſis (nam quin velis, non dubito) velim, ſi tibi grave non erit, certiorem me facias. Vale.

ARG. Salvum ex provincia revertiſſe gratulatur: Egnatii & Oppii cauſa gratias agit; & ut Antipatri filios ſibi condonet, rogat. *Anno incerto*.

(1) *Proc.*) Suſpicor hoc verbum abundare, & additum ab aliquo, qui putavit, cum in ſequentis epiſtolæ inſcriptione *Proconſul Philippus* vocetur, multo magis in hac, quæ ordine antecedit, vocari debere: cum perverſus (ut jam diximus) ordo ſit, & illam, quæ ſequitur, huic omnino præponendam eſſe conſtet. Quo modo enim proconſul appellari poteſt, cum in urbem, depoſito imperio, redierit? In urbe enim potius Philippum eſſe, quam ad urbem, facile credo: cum dicat Cicero: *Quod ſi Romæ te vidiſſem, coram gratias egiſſem*: & quia qui ad urbem morabantur, triumphum expetebant: cujus rei nulla ſit mentio in epiſtola: nec vero triumphavit unquam hic Q. Philippus. *Manutius*.

(2) *Quod ſi Romæ: te vidiſſem*) Ita Victorius. Sed Manut. & Lamb. *Quod ſi Romæ te vidiſſem, coram gratias*, &c. Grævius vero ex Mſſ. *Quod ſi Romæ fuiſſem, te vidiſſem*, &c.

M. T. C. Q. PHILIPPO, PROC. S. D.

LXXIV. ETSI non dubito, pro tua in me obſervantia, proque noſtra neceſſitudine, quin commendationem meam memoria teneas, tamen etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum præſentem, & L. Egnatii, familiariſſimi mei, abſentis, negotia commendo. Tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritaſque, ut, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. Quapropter gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut is intelligat me a te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer rogo. Vale.

M. T.

ARG. Oppium præſentem, & Egnatii abſentis negotia commendat. *Anno incerto*.

Digitized by Google

M. T. C. T. TITIO T. F. LEGATO S. D.

LXXV. ETSI non dubito, quin apud te mea commendatio prima ſatis valeat, tamen obſequor homini familiariſſimo, C. Aviano Flacco: cujus cauſa omnia cum cupio, tum mehercule etiam debeo. De quo & præſens tecum egi diligenter, cum tu mihi humaniſſime reſpondiſti, & ſcripſi ad te accurate antea: ſed putat intereſſe ſua, me ad te quam ſæpiſſime ſcribere. Quare velim mihi ignoſcas, ſi illius voluntati obtemperans, minus videbor meminiſſe conſtantiæ tuæ. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, & de tempore, Aviano commodes: quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompejus iſti negotio præfuit. Summa eſt, in quo mihi gratiſſimum facere poſſis, ſi curaris, ut Avianus, quando ſe a me amari putat, me a te amari ſciat. Erit id mihi pergratum. Vale.

ARG. Avianum Flaccum commendat Titio legato. *Anno* U. C. 701.

M. T. C. (1) QUATUORVIRIS ET DECURIONIBUS S. D.

LXXVI. TANTÆ mihi cum Q. Hippio cauſæ neceſſitudinis ſunt, ut nihil poſſit eſſe conjunctius, quam nos inter nos ſumus. Quod niſi ita eſſet, uterer mea conſuetudine, ut vobis nulla in re moleſtus eſſem. Etenim vos mihi optimi teſtes eſtis, cum mihi perſuaſum eſſet, nihil eſſe, quod a vobis impetrare non poſſem, nunquam me tamen gravem vobis eſſe voluiſſe. Vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo, ut honoris mei cauſa liberaliſſime C. Valgium (2) Hippianum tractetis, remque cum eo conficiatis, ut quam poſſeſſionem habet in agro Fregellano, a vobis emptam, eam liberam & immunem habere poſſit. Id ſi a vobis impetraro, ſummo me beneficio veſtro affectum arbitrabor. Vale.

M. T.

ARG. Petit C. Valgio emptæ poſſeſſionis in agro Fregellano immunitatem. *Eod. Anno.*

(1) *Quatuor viris & decurionibus*) Fregellanis. Fregellæ, colonia fuit deducta, ut oſtendit Vellejus, anno urbis 424. Quatuorviri igitur non modo municipiis, verum coloniis quoque præerant, item ut conſules Romæ: quanquam & duumviri in plerisque coloniis, atque adeo in nonnullis municipiis fuere. Quod lib. 1. de antiq. Ital. jure Carolus Sigon. egregie docuit. *Manut.*

(2) *Hippianum*) Hippii filium naturalem, adoptatum autem a C. Valgio, a quo prænomen & nomen accepit. *Idem.*

Digitized by Google

M. T. C. (1) P. SULPICIO IMP. S. D.

LXXVII. Cum his temporibus non ſane in ſenatum ventitarem, tamen, ut tuas literas legi, non exiſtimavi, me ſalvo jure (2) noſtræ veteris amicitiæ, multorumque inter nos officiorum, facere poſſe, ut honori tuo deeſſem. Itaque adfui ſupplicationemque tibi libenter decrevi; nec reliquo tempore ullo aut rei, aut exiſtimationi, aut dignitati tuæ deero. Atque, hoc ut tui neceſſarii ſciant, hoc me animo erga te eſse, velim facias eos per literas certiores, ut, ſi quid tibi opus ſit, ne dubitent mihi jure ſuo denuntiare. M. Bolanum, virum bonum, & fortem, & omnibus rebus ornatum, meumque veterem amicum, tibi magnopere commendo. Pergratum mihi feceris, ſi curaris, ut is intelligat hanc commendationem ſibi magno adjumento fuiſse. Ipſumque virum optimum gratiſſimumque cognoſces. Promitto tibi, te ex ejus amicitia magnam voluptatem eſse capturum. Præterea a te peto majorem in modum, pro noſtra amicitia, & pro tuo perpetuo in me ſtudio, ut in hac re etiam elabores. Dionyſius, ſervus meus, qui meam bibliothecen multorum nummorum tractavit, cum multos libros ſubripuiſset, nec

ARG. Officio ſuo in ſupplicatione decernenda narrato, commendat M. Bolanum, & ſervum fugitivum reſtitui curet, amanter rogat. *Anno* U. C. 708.

(1) *P. Sulpicio*) Bernardinus Rutilius, qui opiniones quaſdam ſuas in Familiares, ut vocant, Ciceronis epiſtolas, me puero, edidit, legendum arbitrabatur, *P. Vatinio*, adductus in hanc ſententiam ea ratione, quia Cicero de ſervo ſuo Dionyſio ſcribit in hac epiſtola: de quo item Vatinius ad Ciceronem in duabus 9. 10. lib. 5. & ad eum Cicero epiſt. 11. ibidem. Senſit idem poſtea Corradus in ſuis ſcholiis. Mihi non ſatis neque Rutilii, neque Corradi ſententia, quam alii poſtea ſecuti ſunt, probatur. Nam, ut illud omittam, quod hæc hujus epiſtolæ verba: *Salvo jure noſtra veteris amicitia*: & quæ ſunt infra: *Pro tuo perpetuo in me ſtudio*: non videntur in Vatinium convenire, cujus erga Ciceronem perpetuum certe ſtudium non fuerat, inimicitiis, oratione adverſus eum notiſſimis, interruptum: ut hoc, inquam, omittam, quod exigui ponderis non eſt: valde me movet ea ratio, quod poſt ſupplicationem decretam ſcribit Cicero de ſervo ſuo ad Sulpicium: at Vatinio decreta ſupplicatio videtur Octobri menſe, ut ex epiſt. 10. lib. 5. non dubiam facere conjecturam licet. Scripſit enim Vatinius Nonis Dec. eam epiſtolam cum de ſupplicatione decreta jam e Ciceronis literis cognoviſſet. Ante Novembrem autem alteram ejuſdem epiſtolam acceperat Cicero, datam v. id. Quint. in qua de fuga ſervi Dionyſii ſe audiviſſe ſignificavit. Quod cum ita ſit; cui veriſimile videatur, hanc epiſtolam, Sulpicio inſcriptam, in qua de ſupplicatione decreta fit mentio, ad Vatinium de Dionyſii fuga, multo ante ſupplicationem ei cognita, ut ignota de re miſſam eſſe? Ad hanc rationem accedit altera, ipſa quoque, ut arbitror, non contemnenda. Nam cum Cicero ſupplicationem decretam Sulpicio ſignificat, eodem tempore M. Bolanum commendat. Vatinius autem in epiſtola ſua de ſupplicatione ſibi decreta reſpondens, verbum de Bolano nullum facit. Conſenſum omitto veterum librorum, quibus in omnibus perſpicue ſcriptum video, ne una quidem litera veritatem obſcurante, *P. Sulpicio*. Manutius. Placet conjectura Rutilii & Corradi. Vatinium enim tum Illyrico, Sulpicium Achajæ præfuiſſe, præter adducta loca oſtendunt libri IV. epiſtolæ 5. & 6. *J. F. Gron.*

(2) *Noſtra veteris amicitia*) Hoc convenire in Vatinium negat Manutius, ut & *pro tuo perpetuo in me ſtudio*. Sed ſic etiam loquebantur, qui amici olim, dein inimici fuiſſent, propter reconciliatam gratiam, quaſi medio odiorum tempore memoriæ exempto. *Idem*.

nec ſe impune laturum putaret, aufugit. Is eſt in provincia tua. Eum & M. Bolanus, familiaris meus, & multi alii (3) Naronæ viderunt. Sed, cum ſe a me manumiſſum eſſe diceret, crediderunt. Hunc tu ſi mihi reſtituendum curaris, non poſſum dicere quam mihi gratum futurum ſit. Res ipſa parva, ſed animi mei dolor magnus eſt. Ubi ſit, & quid fieri poſſit, Bolanus te docebit. Ego ſi hominem per te recuperaro, ſummo me a te beneficio affectum arbitrabor. Vale.

(3) *Narona*) In Dalmatia.

M. T. C. ALLIENO PROC. S. D.

LXXVIII. DEMOCRITUS Sicyonius non ſolum hoſpes meus eſt, ſed etiam, quod non multis contingit, Græcis præſertim, valde familiaris. Eſt enim in eo ſumma probitas, ſumma virtus, ſumma in hoſpites liberalitas & obſervantia: meque præter cæteros & colit, & obſervat, & diligit. Eum tu non modo ſuorum civium, verum pene Achajæ principem cognoſces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio, & munio. Cognitum per te ipſum, quæ tua natura eſt, dignum tua amicitia atque hoſpitio judicabis. Peto igitur a te, ut, his literis lectis, recipias eum in tuam fidem: polliceare omnia te facturum mea cauſa. De reliquo, ſi, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia hoſpitioque cognoveris, peto ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

ARG. Petit ut Democritum in ſuam fidem, recipiat. *Anno* U. C. 707.

M. T. C. ALLIENO PROC. S. P. D.

LXXIX. ET te ſcire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum: & ego ex ipſo audieram, optimo & gratiſſimo homine, quam a te liberaliter eſſet tractatus. Ejus filios digniſſimos illo patre, meoſque neceſſarios, quos ego unice diligo, commendo tibi ſic, ut majore ſtudio nullos commendare poſſim. C. Avianus in Sicilia eſt, Marcus eſt nobiſcum. Ut illius dignitatem præſentis ornes, rem utriuſque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in iſta provincia facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo, Vale.

ARG. Cajum & Marcum Avianos, fratres commendat. *Anno* U. C. 707.

Digitized by Google

EPISTOLARUM AD FAMILIARES

LIBER XIV.

TULLIUS (1) TERENTIÆ SUÆ TULLIOLÆ SUÆ, CICERONI SUO S. D.

I. ET literis multorum, & ſermone omnium *perfertur* ad me, incredibilem tuam virtutem & fortitudinem eſſe, teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miſerum! te iſta virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas ærumnas propter me incidiſſe! Tulliolamque noſtram ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui, (2) cum primum ſapere cœpit, acerbiſſimos dolores miſeriaſque percepit. Quæ ſi, ut tu ſcribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius: ſed omnia ſunt mea culpa commiſſa, qui ab his me amari puta-

---

ARGUMENTUM. Ab exule ſcripta, querula; deinde de ſpe reſtitutionis, utcunque exigua: de familia, de peſtilentia, Plancii officiis, Piſonis humanitate, & aliis agit. Terentiæ uni, ex ſenſu, inſcribi debuit hæc epiſtola. *Anno* U. C. 695.

(1) *Terentia*) Hæc quater nupſit, Ciceroni, Salluſtio hiſtorico, Meſſalæ Corvino, Vibio Rufo. Dio lib. 57. & D. Hieronymus lib. 1, adverſus Jovinianum. Vixit annos 103. Plin. lib. VII. cap. 48. *Manut.*

(2) *Cum primum*) Hoc tempore annum agebat ætatis ſuæ Cicero filius octavum. Natus enim erat Cotta & Torquato coſſ. ut ex epiſt. 1. lib. 1. ad Atticum licet intelligere. *Idem.*

Digitized by Google

putabam, qui invidebant: eos non ſequebar, qui petebant
conſiliis uſi eſſemus, neque apud nos tantum valuiſſet
rum amicorum, aut improborum; beatiſſimi viveremus
ſperare nos amici jubent, dabo operam, ne mea valetu
it. Res quanta ſit, intelligo: quantoque fuerit faciliu
quam redire. Sed tamen, ſi omnes tribunos plebis haben
iam ſtudioſum, quam videtur, ſi vero etiam Pompeji
non eſt deſperandum. (3) De familia, quo modo pla
bis, faciemus. De loco nunc quidem jam abiit peſtile
fuit, me non attigit. (4) Plancius, homo officioſiſſimu
ecum, & adhuc retinet. Ego volebam loco magis deſer
quo neque (5) Hiſpo veniret, nec milites: ſed adhuc
net. Sperat poſſe fieri, ut mecum in Italiam decedat.
ſi videro, & ſi in veſtrum complexum venero, ac
ipſum recuperaro, ſatis magnum mihi fructum videbor
ſtræ pietatis, & meæ. (6) Piſonis humanitas, virtus
nos tantus eſt ut nihil ſupra poſſit. Utinam ea res ei v
quidem video fore. De Quinto fratre nihil ego te ac
cum præſertim tam pauci ſitis, (7) volui eſſe, quan
Quibus me voluiſti agere gratias, egi, & me a te cert
ſcripſi. Quod ad me, mea Terentia, ſcribis, te (8) vi
quid, obſecro te, (me miſerum) quid futurum eſt? E
eadem fortuna, quid puero miſero fiet? Non queo reliq
vis lacrymarum eſt) ne te in eundem fletum adducam.
ſi erunt in officio amici, pecunia non deerit: ſi non erun
tua pecunia non poteris. Per fortunas miſeras noſtras,
perditum perdamus: cui ſi aliquid erit, ne egeat, med
eſt, & mediocri fortuna, ut cætera conſequatur. Fac val
bellarios mittas, ut ſciam quid agatur, & vos quid agatis. Mil

Fff 2

(3) *De familia*) De ſervis, quos poſtea liberavit, veritus ne cum cæteris bonis publicarentur. Epiſt. 4. *Idem*.

(4) *Plancius*) Cn. Plancius, quæſtor in Macedonia: pro quo extat oratio. Vide & eam poſt reditum in ſenatu habitam. *Idem*.

(5) *Hiſpo*) Hic nonnulli veteres libri habent, *Ipſo*: alii, *Ipſe*: quinque noſtri, *Hiſpo*. Ex hac varietate legendum fortaſſe, *Piſo*, vel potius, *Ipſe*: ut de eodem accipiatur: cujus nomen omitti potuit, cum Terentiæ literis, L. Piſonem, Ciceronis inimicum, ejus anni conſulem, ad Macedoniam regendam propediem iturum ſignificantibus, reſponderet. Nominare, qui conſul adhuc erat, non audebat. *Idem*.

(6) *Piſonis*) C. Ca
Frugi, Ciceronis gener
(7) *Volui eſſe quam*
cordiæ igitur aliquid i
Terentiam extiterat. I
(8) *Vicum vendituru*
ſuppeditare poſſis. *Id*
reddidi Tullio, & hic
latinus primus, Vatic
editio. Plebeji magiſte
ram. Gebhard. De ſi
de Gellium, 1. 7.
(9) *Efficere*) Id qu
go in hac miſera fort
(10) *Brevis expecta*
ut brevi literas veſtra

Digitized by Google

brevis expectatio eſt. Tulliolæ & Ciceroni ſalutem dic. Valete. D. a. d. VI Kalendas Decembres, Dyrrhachii. Dyrrhachium veni, quod & libera civitas eſt: & in me officioſa, & proxima Italiæ. Sed ſi me offendet loci celebritas, alio me conferam. Ad te ſcribam.

TULLIUS TERENTIÆ SUÆ, TULLIOLÆ, ET CICERONI SUIS S. D.

II. NOLI putare, me ad quemquam longiores epiſtolas ſcribere, niſi ſi quis ad me plura ſcripſit, cui puto reſcribi oportere. Nec enim habeo quod ſcribam: nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero, & ad noſtram Tulliolam non queo ſine plurimis lacrymis ſcribere. Vos enim video eſſe miſerrimas, quas ego beatiſſimas ſemper eſſe volui: idque præſtare debui: &, niſi tam (1) timidi fuiſſemus, præſtitiſſem. Piſonem noſtrum merito ejus amo plurimum. Eum, ut potui, per literas cohortatus ſum, gratiaſque egi, ut debui. In novis tribunis plebis intelligo ſpem te habere. Id erit firmum, ſi Pompeji voluntas erit. Sed Craſſum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortiſſime & amantiſſime video: nec miror: ſed mœreo caſum ejuſmodi, ut tantis tuis miſeriis meæ miſeriæ ſubleventur. Nam ad me P. Valerius, homo officioſus, ſcripſit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum (2) a Veſtæ (3) ad tabulam Valeriam ducta eſſes. Hem, mea lux, meum deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant! Te nunc, mea Terentia, ſic vexari, ſic jacere in lacrymis & ſordibus! idque fieri mea culpa, qui cæteros ſervavi, ut nos periremus! Quod de domo ſcribis, hoc eſt (4) de area; ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta. Verum hæc non ſunt in noſtra manu. Illud doleo, quæ impenſa facienda eſt, in ejus partem te miſeram & deſpoliatam venire. Quod (5) ſi conficitur negotium, omnia conſequemur. Sin eadem nos fortuna premet, etiamne (6) reliquias tuas miſera projicies? Obſecro te, mea vita, quod ad ſumptum attinet, ſine alios, qui poſſunt, ſi modo volunt, ſuſtinere: & valetudinem iſtam infirmam, ſi me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſaris. Omnes labores te excipere video. Timeo ut ſuſtineas. Sed video in te eſſe omnia. Quare, ut id, quod ſperas, & quod agis, conſequamur, ſervi valetudini. Ego ad

---

ARG. Brevitatem literarum excuſat: Piſonis generi officia laudat: dolet Terentiæ vicem: rogat ne ſuam dotem projiciat, & ut valetudini ſuæ conſulat. *Anno* U. C. 695.

(1) *Timidi*) Quod e patria diſcedere maluerit, quam armis decertare. *Manut.*

(2) *A Veſta*) A templo Veſtæ. Quidam legunt *a Veſta*, id eſt, a lare & foco. *Lamb.*

(3) *Ad Tabulam Valeriam*) Locus in foro fuit, quo tribuni plebis convenire ſoliti ſunt. In Vatinium, cap. 9. *Manut.*

(4) *De area*) Everſa enim domo, area ſupererat: quæ poſtea reverſo in patriam Ciceroni reſtituta eſt, & ſuperficies æſtimata. *Idem.*

(5) *Si conficitur negotium*) Si reſtituor.

(6) *Reliquias tuas*) Quæ tibi facultates reliquæ ſunt, amiſſis meis. *Idem.*

Digitized by Google

ad quos ſcribam neſcio, niſi ad eos, qui ad me ſcribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid ſcribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non diſcedam: ſed velim, quam ſæpiſſime literas mittatis, præſertim ſi quid eſt firmius, quod ſperemus. Valete, mea deſideria, valete. A. d. III Nonas Octobr. Theſſalonica.

TULLIUS TERENTIÆ, ET TULLIOLÆ, ET CICER. SUIS S. D.

III. ACCEPI ab Ariſtocrito tres epiſtolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim mœrore, mea Terentia: nec meæ me miſeriæ magis excruciant, quam tuæ, veſtræque. Ego autem hoc miſerior ſum, quam tu, quæ es miſerrima, quod ipſa calamitas communis eſt utriuſque noſtrum, ſed culpa mea propria eſt. Meum fuit officium, vel (1) legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis reſiſtere, vel cadere fortiter. Hoc miſerius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficiar, tum etiam pudore. Pudet enim me uxori meæ optimæ, ſuaviſſimis liberis, virtutem & diligentiam non præſtitiſſe. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſatur ſqualor veſter, & mœror, & infirmitas valetudinis tuæ: ſpes autem ſalutis pertenuis oſtenditur. Inimici ſunt multi: invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. Sed tamen, quandiu vos eritis in ſpe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur. Ut tuto ſim, quod laboras, id mihi nunc facillimum eſt: quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miſeriis. Ego tamen faciam, quæ præcipis. Amicis, quibus voluiſti, egi gratias, & eas literas Dexippo dedi, meque de eorum officio ſcripſi a te certiorem eſſe factum. Piſonem noſtrum mirifico eſſe ſtudio in nos, & officio, & ego perſpicio, & omnes prædicant. Dii faxint, ut tali genero mihi præſenti tecum ſimul & cum liberis noſtris frui liceat. Nunc ſpes reliqua eſt in novis Tribunis plebis, & in primis quidem diebus. Nam ſi inveterarit, actum eſt. Ea re ad te ſtatim Ariſtocritum miſi, ut ad me continuo initia rerum & rationem totius negotii poſſes ſcribere: etſi Dexippo quoque ita imperavi, ſtatim ut recurreret: & ad fratrem miſi, ut crebro tabellarios mitteret. Nam ego eo nomine ſum Dyrrhachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam; & ſum tuto. Civitas enim hæc ſemper a me defenſa eſt. Cum inimici noſtri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod ſcribis, te, ſi velim ad me venturam: ego vero,

ARG. Sua culpa factum dolet, ut in tantas miſerias inciderint. Dein ad capita epiſtolæ uxoris reſpondet ita, ut nimium præ ſe dolorem ferat, eique pene ſuccumbat. *Anno* U. C. 695.

(1) *Legatione*) Nam ſi legationem, a Cæſare, Galliæ proconſule, delatam, accepiſſet; Clodii tribuni plebis furorem vitaſſet. Diem enim ei dicere, qui reipublicæ cauſa abeſſet, non licebat. *Manut.*

Digitized by Google

vero, cum ſciam magnam partem iſtius oneris abs te ſuſtineri, te iſtic eſſe volo. Si perficitis, quod agitis, me ad vos venire oportet: ſin autem...... ſed nihil opus eſt reliqua ſcribere. Ex primis, aut ad ſummum ſecundis literis tuis conſtituere poterimus, quid nobis faciendum ſit. Tu modo ad me velim omnia diligentiſſime perſcribas: etſi magis jam rem, quam literas, debeo expectare. Cura, ut valeas, & ita tibi perſuadeas, mihi te carius nihil eſſe, nec unquam fuiſſe. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Vale. Pridie Kalendas Decembr. Dyrrachii.

TULLIUS TERENTIÆ, ET TULLIOLÆ, ET CICERONI SUIS S. P. D.

IV. EGO minus ſæpe ad vos do literas, quam poſſum, propterea quod cum omnia mihi tempora ſunt miſera, tum vero cum aut ſcribo ad vos, aut veſtras lego, conficior lacrymis, ſic ut ferre non poſſim. (1) Quod utinam minus vitæ cupidi fuiſſemus: certe nihil, aut non multum in vita mali vidiſſemus. Quod ſi nos ad aliquam alicujus commodi aliquando recuperandi ſpem fortuna reſervavit, minus eſt erratum a nobis. Sin hæc mala fixa ſunt; ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre, & in tuo complexu emori: quando neque dii, quos tu caſtiſſime coluiſti, neque homines, (2) quibus ego ſervivi, nobis gratiam retulerunt. Nos Brunduſii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum: qui periculum fortunarum & capitis ſui (3) præ mea ſalute neglexit: neque (4) legis improbiſſimæ pœna deductus eſt, quo minus hoſpitii & amicitiæ jus, officiumque præſtaret. Huic utinam aliquando gratiam referre poſſimus; habebimus quidem ſemper. Brunduſio profecti ſumus a. d. V. Kalendas Majas. Per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! o (5) afflictum! quid nunc rogem te ut venias, mulierem ægram, & corpore & animo confectam? Non rogem? ſine te igitur ſim? Opinor, ſic agam. Si eſt ſpes noſtri reditus, eam confirmes,

---

ARG. Reſpondet ad varia Terentiæ non ſolum dolenter, ſed etiam molliore, quam virum decebat animo. *Anno* U. C. 695.

(1) *Quod utinam*) *Quod* pro *Sed*: ut ep. 14. lib. VIII. *Quod non dubito, quin te quoque hac deliberatio ſit perturbatura*. Et Philipp. 10. *Quod qui ab illo abducit exercitum, & reſpectum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reipublica*. Et in Verr. lib. 1. *Quod vos oblitos non arbitror, qua multitudo ſe ipſum accuſat, qui Clodianis armis ceſſerit*. Infra; *Peccatum eſt nullum, niſi quod non una animam cum ornamentis amiſimus*. Manut.

(2) *Quibus ergo ſervivi*) Man. & Lamb. ediderunt, *quos ergo ſervavi*.

(3) *Pra mea*) Iidem, *pro mea*.

(4) *Legis improbiſſima*) Ne Cicero intra quingenta paſſuum millia hoſpitio acciperetur. *Corradus*.

(5) *Afflictum*) Janus Gulielmius ad Plauti Ciſtellariam; act. 2. ſc. 1. teſtatur ſe in vetuſtiſſimis membranis reperiſſe, *O me perditum! me efflictum*! Quod ſi verum eſt, bis apud Ciceronem legitur verbum *effligere*: nam vide lib. 9. ad Att. epiſt. ult.

Digitized by Google

mes, & rem adjuves. Sin, ut ego metuo, tranſactum eſt, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc ſcito: ſi te habebo, non mihi videbor plane periſſe. Sed quid de Tulliola mea fiet? jam id vos videte: mihi deeſt conſilium. Sed certe, quoquo modo ſe res habebit, illius miſellæ & (6) matrimonio, & famæ ſerviendum eſt. Quid? Cicero meus quid aget? Iſte vero ſit in ſinu ſemper & complexu meo. Non queo plura jam ſcribere: impedit mœror. Tu quid egeris, neſcio: utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane ſis ſpoliata. Piſonem, ut ſcribis, ſpero fore ſemper noſtrum. De familia liberata, nihil eſt quod te moveat. Primum, tuis ita promiſſum eſt, te facturam eſſe ut quiſque eſſet meritus. Eſt autem in officio adhuc Orpheus: præterea magnopere nemo. (7) Cæterorum ſervorum ea cauſa eſt, ut, ſi res a nobis abeſſet, liberti noſtri eſſent, ſi obtinere potuiſſent: ſin ad nos pertinerent, ſervirent, præterquam oppido pauci. Sed hæc minora ſunt. Tu quod me hortaris, ut animo ſim magno, & ſpem habeam recuperandæ ſalutis; id velim ſit ejuſmodi, ut recte ſperare poſſimus. Nunc miſer quando tuas jam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectaſſem Brunduſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum eſt, ſuſtenta te, mea Terentia, ut potes. Honeſtiſſime viximus, floruimus. Non vitium noſtrum, ſed virtus noſtra nos afflixit. Peccatum eſt nullum, niſi quod non una animam cum ornamentis amiſimus. Sed, ſi hoc fuit liberis noſtris gratius nos vivere, cætera, quanquam ferenda non ſunt, feramus. Atque ego qui te confirmo, ipſe me non poſſum. Clodium Philetærum, quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remiſi. Salluſtius officio vincet omnes. Peſcennius eſt perbenevolus nobis: quem ſemper ſpero tui fore obſervantem. Sicca dixerat ſe mecum fore: ſed Brunduſio diſceſſit. Cura, quoad potes, ut valeas: & ſic exiſtimes, me vehementius tua miſeria, quam mea commoveri. Mea Terentia, fidiſſima atque optima uxor, & mea cariſſima filiola, & ſpes reliqua noſtra Cicero, valete. Pridie Kalendas Majas. Brunduſio.

M. T.

---

(6) *Matrimonio*) Dixi jam, hoc tempore uxorem C. Piſonis Tulliolam fuiſſe. Ejus doti & famæ, ſe abſente, Cicero timebat. *Manut.*

(7) *Cæterorum ſervorum ea cauſa eſt*) Veritus Cicero amiſſionem ſervorum cum tota re, manumiſit eos hac conditione, ut, ſi per legem Clodiam bonis omnibus privandus eſſet, ii ſuo beneficio liberti eſsent, ſi modo id obtineri poſset; ſin autem lex ſervos non adimeret, &, ut ad veterem dominum pertinerent, concederet; ſervirent, ut antea, præterquam pauciſſimi, quos ob fidem & diligentiam omnino liberatos vellet. Dixit autem, *cæterorum ſervorum*, cum de ſuis loqueretur. Nam ex Terentiæ ſervis neminem manumiſerat; (neque enim poterat) tantum iis, eam facturam eſse, ut quiſque eſset meritus, promiſerat. Hic locus in omnibus libris impreſſis mendoſe legebatur. Nos eum diſtinctione tantum reſtituimus *Idem.*

Digitized by Google

M. T. C. TERENTIÆ ET TULL. SUIS S. P. D.

V. SI tu & Tullia lux noſtra valetis, ego & ſuaviſſimus Cicero valemus. Pridie Idus Octobres Athenas venimus, cum ſane adverſis ventis uſi eſſemus, tardeque & incommode navigaſſemus. De nave exeuntibus nobis Acaſtus cum literis præſto fuit uno & viceſimo die, ſane ſtrenue. Accepi tuas literas, quibus intellexi, te vereri, ne ſuperiores mihi redditæ non eſſent. Omnes ſunt redditæ, diligentiſſimeque a te perſcripta ſunt omnia: idque mihi gratiſſimum fuit. Neque ſum admiratus, hanc epiſtolam, quam Acaſtus attulit, brevem fuiſſe. Jam enim me ipſum expectas, (1) ſive nos ipſos, qui quidem quam primum ad vos venire cupiamus: etſi in quam rempublicam venimus, intelligo. Cognovi enim ex multorum amicorum literis, quas attulit Acaſtus, (2) ad arma rem ſpectare: ut mihi, cum venero, diſſimulare non liceat, *quid ſentiam*. Sed, quando ſubeunda fortuna eſt, eo citius dabimus operam ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod commodo valetudinis tuæ fiat, quam longiſſime poteris, obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quæ quidem mihi magno dolori eſt (valde enim illum amavi) hoc velim cures: ſi auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, ſi is minus poterit, Camillus noſtrum negotium curet. Nos, cum ſalvi venerimus, reliqua per nos agemus. Sin tu jam Roma profecta eris, tamen curabis ut hoc ita fiat. Nos, ſi dii adjuvabunt, circiter Idus Novemb. in Italia ſperamus fore. Vos, mea *ſuaviſſima* & optatiſſima Terentia, & Tulliola, ſi nos amatis, curate ut *valeatis*. Athenis, a. d. xv Kal. Nov.

ARG. Reditum ex provinciis ſignificat: Terentiæ diligentiam in ſcribendo laudat: quæ fieri velit de Preciana auctione, mandat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Sive nos ipſos*) Erant enim cum ipſo, filius, frater, fratris filius. *Manut.*

(2) *Ad arma rem ſpectare*) Cæſare & Pompejo diffidentibus. *Corrad.*

M. T. C. TERENTIÆ SUÆ S. P. D.

VI. NEC ſæpe eſt, cui literas demus; nec rem habemus ullam, quam ſcribere velimus. Ex tuis literis, quas proxime accepi, cognovi, prædium nullum venire potuiſſe. Quare videatis velim, quomodo ſatisfiat ei, cui ſcitis me ſatisfieri velle. (1) Quod noſtra tibi gratias agit, id

ARG. Excuſat infrequentiam literarum. Voluntatem ſuam in ære alieno diſſolvendo ſignificat. Adjungit de Terentiæ meritis in Tulliolam. Pollicem ſervum expectat. *Anno* U. C. 705.

(1) *Quod noſtra*) Quam intelligat *noſtram* non plane perſpicio, niſi Tulliam ſignificet, quod puto. De rebus autem domeſticis, cum uxore, ſuiſque loquens, non mirum eſt rem tantum indicaſſe, quod etiam ſupra facit, cum dicit, *quomodo ſatisfiat ei*: nec tamen nomen ponit, cui ſatisfieri cupiebat. Cum

Digitized by Google

id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere poſſit. Pollicem, ſi adhuc non eſt profectus, quam primum fac extrudas. Cura ut valeas. Id. Quint.

Cum enim ad ſuos ſcribat, qui & ſummum prime callerent, non neceſſe fuit apertius ejus agnoſcerent, & res quas innueret, o- ſcribi. *Victor.*

M. T. C. TERENTIÆ SUÆ S. P. D.

VII. OMNES (1) moleſtias & ſollicitudines, quibus & te miſerrimam habui, id quod mihi moleſtiſſimum eſt, & Tulliolam, quæ nobis noſtra vita dulcior eſt, depoſui, & ejeci. Quid cauſæ autem fuerit, poſtridie intellexi quam a vobis diſceſſi. (2) Χολὴν ἄκρατον noctu ejeci. Statim ita ſum levatus ut mihi deus aliquis medicinam feciſſe videatur. Cui quidem tu deo, quemadmodum ſoles, pie & caſte ſatisfacias, id eſt, Apollini & Æſculapio. Navem ſpero nos valde bonam habere; in eam ſimul atque conſcendi, hæc ſcripſi. Deinde conſcribam ad noſtros familiares multas epiſtolas, quibus te, & Tulliolam noſtram diligentiſſime commendabo. Cohortarer vos, quo animo fortiore eſſetis, niſi vos fortiores cognoſſem, quam quemquam virum. Et tamen ejuſmodi ſpero negotia eſſe, ut & vos iſtic commodiſſime ſperem eſſe, & me aliquando cum ſimilibus noſtri rempublicam defenſurum. Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, tibi ſi videbitur, villis iis utere, quæ longiſſime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, ſi annona carior fuerit. (3) Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. III Idus Junii.

ARG. Sollicitudinem depoſuiſſe ſignificat cum cauſa illius. Ut forti animo ſit, & valetudinem curet, hortatur. *Anno* U.C. 704.

(1) *Omnes moleſtias*) Manifeſto ſcripta epiſtola cum jam navem conſcendiſſet, in Pompejana caſtra navigans. *Victor.*

(2) Χολὴν ἄκρατον) *Bilem puram*, ex qua oriebantur moleſtiæ & ſollicitudines. *Man.*

(3) *Cicero*) Filius. Nam & is ad bellum cum patre profectus eſt: eumque Pompejus alæ equitum alteri præfecit. Off. lib. 2. *Idem.*

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

VIII. SI vales bene eſt: ego valeo. Valetudinem tuam velim cures diligentiſſime. Nam mihi & ſcriptum, & nuntiatum eſt, te in febrim ſubito incidiſſe. Quod celeriter me feciſti de Cæſaris literis certiorem, feciſti mihi gratum. Item poſthac, ſi quid opus erit, ſi quid acciderit novi, facies ut ſciam. Cura ut valeas. Vale. D. IV. Nonas Junias.

ARG. Hortatur, ut valetudinem curet, & ſi quid novi, pergat ſcribere. Ante Pharſalicam pugnam. Cum eſſet in caſtris Pompeji. *Anno* U. C. 705.

Digitized by Google

M. T. C. TERENTIÆ S. P. D.

IX. AD cæteras meas miſerias acceſſit dolor, & e Dolabellæ valetudine, & e Tulliæ. Omnino de omnibus rebus nec quid conſilii capiam, nec quid faciam, ſcio. Tu velim tuam, & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

ARG. Significat dolorem ſuum ex Dolabellæ generi & Tulliæ valetudine. Poſt pugnam Pharſalicam. Cum in Italiam rediiſſet. *Anno* U. C. 705.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

X. QUOD fieri placeret, ſcripſi ad Pomponium ſerius, quam oportuit. Cum eo ſi locuta eris, intelliges quid fieri velim. Apertius ſcribi, quando ad illum ſcripſeram, neceſſe non fuit. De ea re, & de cæteris rebus quam primum velim nobis literas mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VII. Id. Quint.

ARG. Ut cum Attico, ad quem ſcripſerat conſilium ſuum, agat. *Anno* U. C. 706.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XI. SI vales bene eſt: valeo. Tullia noſtra (1) venit ad me pridie Idus Junii: cujus ſumma virtute, & ſingulari humanitate, graviore etiam ſum dolore affectus, noſtra factum eſſe negligentia, ut longe alia in fortuna eſſet, atque ejus pietas ac dignitas poſtulabat. Nobis erat in animo (2) Ciceronem ad Cæſarem mittere, & cum eo Cn. Salluſtium. Si profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VII. Kal. Quint.

M. T.

ARG. Tulliam ad ſe veniſſe dicit: ſibi autem in animo eſſe filium ad Cæſarem mittere. *Anno* U. C. 706.

(1) *Venit ad me*) Poſt Victoriam Cæſaris in Pharſalia ſcripta, cum diſceſſiſſet a Pompejanis, & Brunduſii eſſet. Quod multis conjecturis intelligi poteſt: & quantum ego ſuſpicor, poſt illam quæ ſequitur, data: ea enim ſcripta eſſe videtur, cum paucos dies in Italia fuiſſet: gratulata enim erat illi Terentia de reditu in Italiam, & ſalute ipſius e tot tantiſque periculis. Cui illa epiſtola Cicero reſpondit. Tulliam ad eum, cum Brunduſii eſſet, veniſſe, multi auctores tradunt, & ipſe quoque oſtendit: quod cauſa inimicitiarum ac divortii illi cum uxore fuit; neque enim viaticum ei dedit, neque comites præbuit, quos ætas illius, ac dignitas patris poſcere videbatur. Omne autem illud tempus Cicero ibi manſit quod in Alexandria & Aſia Cæſar conſumpſit, quod longum fuiſſe ex hiſtoria illarum rerum intelligitur, & a Plutarcho etiam aperte narratur. *Victor.*

(2) *Ciceronem ad Cæſarem mittere*) Qui peteret; ut ei, quod Pompejum in bello ſecutus eſſet, ignoſceret. Epiſt. 17. 18. ad Atticum lib. 11. *Manut.*

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

XII. QUOD nos in Italiam ſalvos veniſſe gaudes, perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magniſque injuriis, metuo, ne id conſilii ceperimus, quod non facile explicare poſſimus. Quare, quantum potes, adjuva. Quid autem poſſis, mihi in mentem non venit. In viam quod te des hoc tempore, nihil eſt: & longum eſt iter, & non tutum: & non video, quid prodeſſe poſſis, ſi veneris. Vale. D. prid. Nonas Novemb. Brunduſio.

ARG. Scripta epiſtola ante ſuperiorem poſt Pharſalicam pugnam, qua gratulationi Terentiæ, quod liberatus periculis in Italiam redierit, reſpondet. *Anno* U. C. 705.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

XIII. QUOD ſcripſi ad te proximis literis (1) de nuntio remittendo, (2) quæ ſit iſtius vis hoc tempore, & (3) quæ concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus eſt, (4) quies tamen ab illo fortaſſe naſcetur. Totum judicabis quale ſit: & quod in miſerrimis rebus minime miſerum putabis id facies. Vale. VI. Idus Quintiles.

ARG. Permittit uxori, ut de nuntio remittendo conſilium capiat ex tempore. Cæſare dictatore iterum. *Anno* U. C. 707.

(1) *De nuntio remittendo*) Divortio faciendo inter Tulliam & Dolabellam. II. Att. 20. & 23. *J. F. Gronov.*

(2) *Quæ ſit iſtius vis hoc tempore*) Quantum poſſit & valeat eum maxime Dolabella. *Idem*,

(3) *Quæ concitatio multitudinis*) Cum legem ferret de tabulis novis, & mercedibus ædium. Dio lib. 42. *Idem*.

(4) *Quies tamen*) Manutius ait in uno libro inventum, *quieſces*. Forte, *ſi metuendus iratus, quieſces*. Si putes nobis metuendum fore Dolabellam irritatum divortio, melius non remitti nuncium. Dein breviter, *Tamen ab illo fortaſſe naſcetur*. Scilicet cauſa divortii. Ipſe luxurioſus & perditus offenſus moribus longe diverſis uxoribus nuncium illi remittet. *Idem*.

Hactenus J. F. Gronovius. Videtur enim propius ad veri ſpeciem accedere, quam Manutius, cæterique interpretes, qui omnia hæc de nuntio Terentiæ ipſi remittendo dicta volunt. *Olivetus*.

TULLIUS TERENTIÆ, ET PATER TULLIOLAE, DUABUS ANIMIS SUIS: ET CICERO MATRI OPTIMAE, SUAVISS. SORORI S. P. D.

XIV. SI vos valetis, nos valemus. Veſtrum jam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit vobis faciendum. Si ille Romam modeſte venturus eſt, recte in præſentia domi eſſe poteſtis: ſin homo amens diri-

ARG. Cum Cæſar Rubiconem tranſiſſet; & Pompejus fugiſſet cum ſenatu ex urbe, monet ſuas, ut cum amicis conſulant, maneantque Cæſare adventante, an diſcedant ex urbe. *Anno* U. C. 704.

Digitized by Google

piendam urbem daturus eſt, vereor ut Dolabella ipſe ſatis nobis prodeſſe poſſit. Etiam illud metuo, ne jam (1) intercludamur, ut, cum velitis, exire, non liceat. Reliquum eſt, quod ipſæ optime conſiderabitis, veſtri ſimiles fœminæ ſintne Romæ. Si enim non ſunt, videndum eſt, (2) ut honeſte vos eſſe poſſitis. Quomodo quidem nunc ſe res habet, modo ut hæc vobis loca tenere liceat, belliſſime vel mecum, vel in noſtris prædiis eſſe poteritis. Etiam illud verendum eſt, ne brevi tempore fames in urbe ſit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, conſideretis. Ad ſummam, animo forti ſitis. (3) Labienus rem meliorem fecit. Adjuvat etiam Piſo, quod (4) ab urbe diſcedit, & ſceleris condemnat generum ſuum. Vos meæ cariſſimæ animæ, quam ſæpiſſime ad me ſcribite, & vos quid agatis, & quid iſtic agatur. Quintus pater, & filius, & Rufus vobis ſalutem dicunt. Valete. VIII. Kal. Quintil. (5) Minturnis.

(1) *Intercludamur*) Manutius & Lambinus ediderunt, *intercludamini*.

(2) *Ut*) Fortaſſe, *ubi*. Lambinus non *videndum*, ſed *verendum* legit, idque, ut prædicat, libris omnibus invitis.

(3) *Labienus*) T. Atius Labienus, qui multos annos Cæſaris legatus in Gallia fuerat, egregiamque in re militari virtutem oſtenderat, orto civili bello ad Pompeji partes tranſiit. Vide infra, epiſt. 11. lib. XIV. & ep. 13. lib. XII. ad Att. *Manut.*

(4) *Ab urbe diſcedit*) Non contulit ſe ad Pompejum, ſed ab urbe diſceſſit: in quo non probare Cæſaris, generi ſui, conſilia viſus eſt. Nam ſi probaret, eum in urbe expectaret. *Idem*.

(5) *Minturnis*) Oppidum Auruncorum paulum ſupra Liris fluvii oſtia in Latio, cujus tantum rudera ſuperſunt. *Grav.*

M. T. C. TERENTIÆ SUÆ S. P. D.

XV. SI vales bene eſt. Conſtitueramus, ut ad te antea ſcripſeram, obviam Ciceronem Cæſari mittere: ſed mutavimus conſilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De cæteris rebus, etſi nihil erat novi, tamen quid velimus, & quid hoc tempore putemus opus eſſe, ex Sica poteris cognoſcere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII. Kalendas Quintiles.

ARG. Conſilium de filio ad Cæſarem mittendo mutatum ſignificat. *Anno* U.C. 706.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XVI. SI vales, bene eſt; valeo. Etſi ejuſmodi tempora noſtra ſunt, ut nihil habeam, quod aut a te literarum expectem, aut ipſe ad te ſcribam: tamen neſcio quomodo & ipſe veſtras literas expecto, & ſcribo ad vos, cum habeo qui ferat. Volumnia debuit in te officioſior eſſe, quam fuit; & id ipſum, quod fecit, potuit diligentius facere, & cau-

ARG. De literis, de Volumnia, de ſuo dolore. *Anno* U. C. 705.

Digitized by Google

cautius: quanquam alia ſunt quæ magis curemus, magiſque doleamus. Quæ me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea ſententia detruſerunt. Cura ut valeas. Pridie Kalend. Januarii.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. D.

XVII. SI vales, bene eſt: valeo. Si quid haberem quod ad te ſcriberem, facerem id & pluribus verbis, & ſæpius. Nunc quæ ſunt negotia, vides. Ego autem quomodo ſim affectus, ex Lepta & Trebatio poteris cognoſcere. Tu fac ut tuam, & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

ARG. Nihil eſſe sit quod ſcribat. Quomodo ipſe ſit, ex Lepta & Trebatio poſſe cognoſci. Conſtat ſcriptam fuiſſe cum Brunduſii eſſet. *Anno* U. C. 705.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, ET PATER SUAVISS. FILIAE TULLIOLAE, CICERO MATRI, ET SORORI, S. P. D.

XVIII. CONSIDERANDUM vobis etiam atque etiam, animæ meæ, diligenter puto, quid faciatis: Romæne ſitis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non ſolum meum conſilium eſt, ſed etiam veſtrum. Mihi veniunt in mentem hæc: Romæ vos eſſe tuto poſſe per Dolabellam, eamque rem poſſe nobis adjumento eſſe, ſi quæ vis, aut ſi quæ rapinæ fieri cœperint. Sed rurſus illud me movet, quod video omnes bonos abeſſe Roma, & eos mulieres ſuas ſecum habere. Hæc autem (1) regio, in qua ego ſum, noſtrorum eſt cum oppidorum, tum etiam prædiorum: ut & multum eſſe mecum, &, cum abieritis, commode & in (2) noſtris eſſe poſſitis. Mihi plane non ſatis conſtat adhuc, utrum ſit melius. Vos videte, quid aliæ faciant (3) iſto loco fœminæ, & ne, cum velitis, exire non liceat. Id velim diligenter etiam atque etiam vobiſcum, & cum amicis conſideretis. Domus ut propugnacula & præſidium habeat, Philotimo dicetis. Et velim tabellarios inſtituatis certos, ut quotidie aliquas a vobis literas accipiam. Maxime autem date operam ut valeatis, ſi nos vultis valere. IX. Kal. Formiis.

M. T.

ARG. Ejuſdem argumenti eſt, cujus erat epiſt. 14. quippe permittit ſuis, quid faciendum videatur, adventante ad urbem Cæſare. *Anno* U. C. 704.

(1) *Regio*) Campana & maritimæ ora, cui præerat. Epiſt. 16. lib. XVI. *Manut.*

(2) *In noſtris*) Carolus Stephanus, aliique ediderunt, *in noſtris prædiis*. Vox tamen ultima non minus eleganter omittitur.

(3) *Iſto loco*) Iſta dignitate.

M. T. C. TERENTIAE S. D.

XIX. IN maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliæ noſtræ. De qua nihil eſt, quod ad te plura ſcribam: tibi enim æque magnæ curæ eſſe, certo ſcio. Quod me propius vultis accedere, video ita eſſe faciendum. Etiam ante feciſsem: ſed me multa impediunt, quæ ne nunc quidem expedita ſunt. Sed a Pomponio expecto literas, quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

ARG. Dolorem ex valetudine filiæ, quæ cum patre Brunduſii poſt Pharſalicam cladem erat, ſignificat: addit de propioris acceſſus impedimentis. *Anno* U. C. 705.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XX. IN Tuſculanum nos venturos putamus aut Nonis, aut poſtridie: ibi (1) ut ſint omnia parata. Plures enim fortaſse nobiſcum erunt, &, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum ſi in balneo non eſt, ut ſit; item cætera, quæ ſunt ad victum & ad valetudinem neceſsaria. Vale. Kal. Octobr. de Venuſino.

ARG. Recreatus literis Cæſaris, non dubitat propius accedere. Parari ergo omnia in Tuſculano jubet. *Anno* U. C. 706.

(1) *Ut ſint*) Man. & Lamb. *fac ut ſint*. Etiam infra, *ſi in balneo non eſt, fac ut ſit*. Poteſt impune *fac* abeſſe, vel ſcribi.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XXI. SI vales, bene eſt: valeo. Da operam, ut convaleſcas. Quod opus erit, ut res tempuſque poſtulat, provideas, atque adminiſtres: & ad me de omnibus rebus quam ſæpiſſime literas mittas. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XXII. SI vales, bene eſt: valeo. Nos quotidie tabellarios noſtros expectamus: qui ſi venerint, fortaſse erimus certiores quid nobis faciendum ſit: faciemuſque te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kal. Septembr.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XXIII. SI vales, bene eſt: valeo. Redditæ mihi tandem ſunt a Cæſare literæ ſatis liberales: & ipſe opinione celerius venturus eſſe dici-

ARG. Se a Cæſare literas ſatis liberales accepiſſe nuntiat: de quibus in orat. pro Ligario; *Cæſar ad me ex Ægypto literas miſit: ut eſſem idem, qui fuiſſem*. *Anno* U. C. 706.

Digitized by Google

dicitur. Cui utrum obviam procedam, an hic eum expectem, cum conſtituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pridie Idus Sext.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

XXIV. SI vales, bene eſt: valeo. Nos neque de Cæſaris (1) adventu, neque de (2) literis, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam fac ut cures. Vale. III. Idus Sextiles.

ARG. De Cæſaris ex Ægypto & Aſia adventu ſe nihil certi habere ſignificat. *Anno U. C.* 706.

(1) *Adventu*) Ex Ægypto. *Manut.*

(2) *De literis*) Cæſari, Philotimo ad Ciceronem datis. Philotimum Cicero, mutato mittendi filii conſilio, ad Cæſarem miſerat. Ep. 24. ad Att. lib. XI. *Idem.*

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XV.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCONSUL, S. P. D. COSS. PRÆTT. TRIBB. PL. SENATUI.

I. SI vos valetis, bene eſt: ego quidem valeo. *Etſi non* dubie mihi nuntiabatur, Parthos tranſiſſe Euphratem cum omnibus fere ſuis copiis: tamen, quod arbitrabar a M. Bibulo (1) proconſule certiora de his rebus ad vos ſcribi poſſe, ſtatuebam mihi non neceſſe eſſe publice ſcribere ea, quæ de alterius provincia nuntiarentur. Poſtea vero quam certiſſimis auctoribus, *legatis*, nuntiis, literis ſum certior factus: vel quod tanta *res* erat, vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam veniſſe: vel quia adminiſtratio hujus belli mihi cum Bibulo pene eſt communis: quæ ad me delata eſſent, ſcribenda ad vos putavi. Regis Antiochi (2) Commageni legati primi mihi nuntiarunt, Parthorum magnas copias Euphratem *tranſire*

ARGUMENTUN. De bello Parthico quæ cognoverat ad ſenatum perſcribit ex provincia. *Anno* U. C. 702.

(1) *Proconſule*) Syriæ.

(2) *Commageni*) *Commagene* Syriæ pars ad Euphratem & Taurum montem ſita, poſterioribus temporibus *Euphratenſis* dicta, & *Auguſteuphratenſis*, quam Seleucidis Romani, cum Syriam occupaſſent, reliquiſſe videntur, ejus Reges dicti Antiochi Commageni. Iſti, cujus hic Cicero meminit, Lucullus captis Tygranocertis, uxorem captivam reſtituit, & Cn. Pompejus Seleuciam Meſopotamiæ caſtellum donavit: *Strabo*, *lib.* XVI. Huic

ſire cœpiſſe. Quo nuntio allato, cum eſſent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, ſtatui expectandum eſſe, ſi quid certius afferetur. A. d. XIII. Kal. Octobr. cum exercitum (3) in Ciliciam ducerem, in finibus (4) Lycaoniæ & (5) Cappadociæ mihi literæ redditæ ſunt a (6) Tarcondimoto, qui fideliſſimus ſocius trans Taurum, amiciſſimuſque populi Romani exiſtimatur: (7) Pacorum Orodis, regis Parthorum filium, cum permagno equitatu Parthico tranſiſſe Euphratem, & caſtra poſuiſſe Tybæ: magnumque tumultum eſſe in provincia Syria excitatum. Eodem die (8) ab Jamblicho, phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene ſentire, amicumque eſſe reipublicæ noſtræ, literæ de eiſdem rebus mihi redditæ ſunt. His rebus allatis, etſi intelligebam ſocios infirme animatos eſſe, & novarum rerum expectatione ſuſpenſos, ſperabam tamen eos, ad quos jam acceſſeram, quique noſtram (9) conſuetudinem integritatemque perſpexerant, amiciores populo Romano eſſe factos: Ciliciam autem firmiorem fore, ſi æquitatis noſtræ particeps facta eſſet. Et ob eam cauſam, & ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in armis eſſent, & ut hoſtis is, qui eſſet in Syria, ſciret, exercitum populi

---

Huic bellum intulit Ventidius] Antonii legatus, cupiditate ejus pecuniæ incenſus, quam poſſidebat. Sed cum egregie ſe tueretur, clam Antonius cum eo de pace egit, ut honeſte poſſet recedere. Ad quam ſanciendam ei tradidit Antonius Alexandrum interficiendum, qui ad Romanos transfugerat, *Dio lib.* XLIX. Ejus filius Antiochus Commagenus accuſatus capitis & damnatus eſt, quod legatum fratris, cum quo exercebat inimicitias, Romam miſſum perfide interfecit. *Dio lib.* LII. Tiberius in provinciæ formam redegit Commagenen, cum mortuus eſſet Antiochus ejus rex, qui forte filius fuit damnati. *Tacit.* II. *Ann. c.* 56. Sed Caligula Seleucidis reſtituit regnum Commagenæ adjectis Ciliciæ maritimis, & quidem Antiocho, Antiochi hujus filio, qui videtur fuiſſe pronepos hujus Antiochi, cujus hic Cicero meminit. Fuit tota vita clarus & vetuſtis opibus ingens, & inſervientium Regum ditiſſimus & feliciſſimus. *Tacit.* II. *Hiſt. c.* 81. Tandem fuit ſub Veſpaſiano accuſatus, & Lacedæmonem relegatus, & Commagene iterum in provinciæ formam redacta. *Joſephus lib.* VII. *cap.* 27. *bell. Jud. Suet. Veſpaſ. c.* 8. Rupertus.

(3) *In Ciliciam*) Erat enim in Aſia: cujus tres diœceſes adminiſtrabat. epiſt. 67. lib. XIII. De hoc itinere epiſt. 20. ad Att. lib. V. *Manut.*

(4) *Lycaonia*) Regio Aſiæ inter Galatiam, Cappadociam, Pamphyliam & Ciliciam, cujus caput Iconium. *Gravius.*

(5) *Cappadocia*) Cappadocia Aſiæ regio magna inter Armeniam minorem, Ciliciam, Pamphyliam, Galatiam & Pontum Euxinum. *Idem.*

(6) *Tarcondimoto*) Partis Gallogræciæ, vel Ciliciæ ſecundum Dionem, tetrarcha. *Corr.*

(7) *Pacorum*) Dux eſſe videbatur, quia regis filius: re vera autem copias Oſaces ducebat, quem poſtea C. Caſſius prælio victum occidit. Pacorus autem hoc tempore nondum ex ephebis exceſſerat. Dio lib. XL. Eum poſt aliquot annos cum omnibus copiis cæſum a Ventidio, qui de Parthis primus triumphavit, idem Dio lib. XLIX. Juſtinus lib. XLII. & alii prodiderunt. *Man.*

(8) *Ab Jamblicho phylarcho Arabum*) Fuit *Jamblichus phylarchus* Emeſenorum in Syria ad Euphratem. Strabo lib. XVI. Ἀρέθουσα ἡ Σαμψικεράμου, &c. *Et Arethuſa Sampſicerami, & Jamblichi ejus filii, qui phylarchi populi Emeſſenorum fuerunt.* Illam vero regionem tenebant Arabes, ut ibidem docet Strabo. Arabum autem gens fuit in ἔθνη diviſa, ipſi φύλας vocant. Unde ſuos dynaſtas vocarunt *phylarchos*. Sicut etiam Saraceni ſuos duces ſic vocabant. Vide Strabon. d. l. Joſeph. antiq. Jud. lib. I. cap. 13. Suidam in φυλάρχης, & Iſ. Caſaubon. ad laudatum locum Strabonis. *Idem.*

(9) *Conſuetudinem*) *Manſuetudinem* habet vetus liber manuſcriptus, aliquanto (ut videtur) meliore ſententia. *Urſin.* Non meliore, ſed eadem.

Digitized by Google

puli Romani non modo non cedere his nuntiis allatis, ſed etiam propius accedere: exercitum ad Taurum inſtitui ducere. Sed, ſi quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis præſertim rebus, quas vos audiſtis, ego pene cerno: magno opere vos & hortor & moneo, ut his provinciis ſerius vos quidem, quam decuit, ſed aliquando tamen conſulatis. Nos quemadmodum inſtructos, & quibus præſidiis munitos ad tanti belli opinionem miſeritis, non eſtis ignari. Quod ego negotium non ſtultitia obcæcatus, ſed verecundia deterritus, non recuſavi: neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod ſubterfugere mallem, quam veſtræ auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res ſeſe ſic habet, ut niſi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere ſoletis, mature in has provincias miſeritis, ſummum periculum ſit, ne amittendæ ſint omnes hæ provinciæ, quibus vectigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu ſpem habeatis aliquam, cauſa nulla eſt: neque multi ſunt, & diffugiunt, qui ſunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum ſit, judicavit vir fortiſſimus M. Bibulus in Aſia: qui, cum vos ei permiſiſtis, delectum habere noluerit. Nam ſociorum auxilia propter acerbitatem atque injurias imperii noſtri, aut ita imbecilla ſunt, ut non multum nos juvare poſſint, aut ita alienata a nobis, ut neque expectandum ab iis, neque committendum iis quidquam eſſe videatur. Regis Dejotari & voluntatem & copias, quantæcunque ſunt, noſtras eſſe duco. Cappadocia eſt inanis. Reliqui reges, tyrannique, neque opibus ſatis firmi, nec voluntate ſunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit: ſpero ne conſilium quidem. Quid caſurum ſit, incertum eſt. Utinam ſaluti noſtræ conſulere poſſimus; dignitati certe conſulemus.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRÆTT. TRIBB. PL. SENATUI.

II. SI vos valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Cum pridie *Kal. Sext.* in provinciam veniſſem, neque maturius propter itinerum & navigationum difficultatem venire potuiſſem; maxime convenire officio meo reique publicæ conducere putavi, parare ea, quæ ad exercitum, quæque ad rem militarem pertinerent. Quæ cum eſſent a me cura magis & diligentia, quam facultate & copia, conſtituta, nuntiique & literæ de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, & per Iſauros, & Cappadociam arbitratus ſum. Erat enim magna ſuſpicio, Parthos, ſi ex Syria egredi atque irrum-

ARG. Exponit, audito Parthorum adventu, quid egerit pro tuenda provincia, ſociiſque in fide continendis: adjungit de rege Ariobarzane ab inſidiis liberato. *Anno* U. C. 702.

Digitized by Google

a me diſceſſit in oppidum Cybiſtra. Poſtero autem die cum Ariarathe, fratre ſuo, & cum paternis amicis, majoribus natu, ad me in caſtra venit: perturbatuſque & flens, cum idem & frater faceret, & amici, meam fidem, veſtram commendationem implorare cœpit. Cum admirarer, quid accidiſset novi: dixit, ad ſe indicia manifeſtarum inſidiarum eſse delata, quæ eſsent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea patefacere poſsent, propter metum reticuiſsent: eo autem tempore, ſpe mei præſidii, complures ea quæ ſcirent, audacter ad ſe detuliſse: in his amantiſſimum ſui, ſumma pietate præditum, fratrem dicere ea, quæ is me quoque audiente dicebat, ſe ſollicitatum eſse, ut regnare vellet: id *vivo* fratre ſuo accidere non potuiſse: ſe tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium propter periculi metum protuliſse. Quæ cum eſset locutus, monui regem, ut omnem diligentiam ad ſe conſervandum adhiberet: amicoſque patris ejus avique judicio probatos hortatus ſum, *regis* ſui vitam, docti caſu acerbiſſimo patris ejus, omni cura *cuſtodiaque* defenderent. Cum rex a me equitatum cohorteſque de exercitu meo poſtularet, etſi intelligebam, veſtro ſenatus-conſulto non modo poſse me id facere, ſed etiam debere: tamen, cum reſpublica poſtularet, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam primum exercitum ad Ciliciæ fines adducerem; cumque mihi rex, patefactis jam inſidiis, non egere exercitu populi Romani, ſed poſse ſe ſuis opibus defendere videretur; illum cohortatus ſum, ut in ſua vita conſervanda primum regnare diſceret: a quibus perſpexiſset ſibi inſidias paratas, in eos uteretur jure regio; pœna afficeret eos, quos neceſſe eſſet; reliquos metu liberaret: præſidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa eſsent, timorem potius, quam ad contentionem uteretur: fore autem, ut omnes, cum ſenatus-conſultum noſſent, intelligerent, me regi, ſi opus eſset, ex auctoritate veſtra præſidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco caſtra movi, & iter in Ciliciam facere inſtitui: cum hac opinione e Cappadocia diſcederem, ut conſilio veſtro, caſu incredibili ac pene divino, regem, quem vos honorificentiſſime appellaſsetis nullo poſtulante, quemque meæ fidei *commendaſſetis*, & cujus ſalutem magnæ vobis curæ eſse decreviſsetis, meus adventus præſentibus inſidiis liberaret. Quod ad vos a me ſcribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quæ pene acciderunt, vos multo ante, ne ea acciderent, providiſse: eoque vos ſtudioſius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi ſigna videor virtutis, ingenii, fidei, *benevolentiæque* erga vos perſpexiſse, ut non ſine cauſa tantam curam diligentiamque in ejus vos ſalutem videamini contuliſse.

M. CI-

M. CICERO M. CATONI S. D.

III. CUM ad me legati, miſſi ab Antiocho Commageno, veniſsent in caſtra ad Iconium a. d. III. Non. Septemb. iique mihi nuntiaſſent, regis Parthorum filium, quocum eſset nupta regis Armeniorum ſoror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu veniſse, Euphratenque jam tranſire cœpiſse; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum eſse facturum: putavi, pro noſtra neceſſitudine, me hoc ad te ſcribere oportere. Publice propter duas cauſas nihil ſcripſi: quod & ipſum Commagenum legati dicebant ad Senatum ſtatim nuntios literaſque miſiſse: & exiſtimabam M. Bibulum proconſulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheſo in Syriam navibus profectus erat, quod ſecundos ventos habuiſset, jam in provinciam ſuam perveniſse: cujus literis omnia certiora perlatum iri ad ſenatum putabam. Mihi, ut in hujuſmodi re, tantoque bello, maximae curae eſt, ut quae copiis & opibus tenere vix poſsumus, ea manſuetudine & continentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut conſueſti, nos abſentes diligas, & defendas. Vale.

ARG. De rumore belli Parthici ſcribit, & quare publice non ſcripſerit, excuſat. *Anno U. C. 702.*

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

IV. SUMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua ſingulari virtute judicium, ut magni mea intereſſe putarem, & res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & non ignorari a te, qua aequitate & continentia tuerer ſocios, provinciamque adminiſtrarem. His enim a te cognitis, arbitrabar, facilius me tibi, quae vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. veniſſem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confeſtim eſſe eundum viderem, biduum Laodiceae fui, deinde Apameae quatriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuiſſent, multas civitates acerbiſſimis tributis, & graviſſimis uſuris, & falſo aere alieno liberavi. Cumque ante adventum meum ſeditione quadam exercitus eſſet diſſipatus, quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno militum, denique etiam ſine centurione ullo apud Philomelum conſediſſent, reliquus exercitus eſſet in Lycaonia; M. Annejo legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, caſtra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter eſſet actum, ego in caſtra

ARG. Res a ſe in provincia geſtas, narrat ordine, &, ut earum cauſa ſupplicatio ſibi, favente Catone, a Senatu decernatur petit. *Anno U. C. 703.*

caſtra a. d. VII. Kal. Sept. veni: cum interea ſuperioribus diebus ex ſenatus-conſulto, & (1) evocatorum firmam manum, & equitatum ſane idoneum, & populorum liberorum regumque ſociorum auxilia voluntaria comparaviſſem. Interim cum, exercitu luſtrato, iter in Ciliciam facere cœpiſſem Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me miſſi, pertumultuoſe, neque tamen non vere, Parthos in Syriam tranſiſſe nuntiaverunt. Quo audito, vehementer ſum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Aſia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam, ſi me in Ciliciam demiſiſſem, Ciliciam quidem ipſam propter montis Amani naturam facile tenuiſſem: (duo ſunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis præſidiis propter anguſtias intercludi poteſt, nec eſt quidquam Cilicia contra Syriam munitius). ſed me Cappadocia movebat, quæ patet a Syria, regeſque habet finitimos, qui etiamſi *ſunt* amici nobis, tamen aperte Parthis inimici eſſe non audent. Itaque *in Cappadocia* extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybiſtra caſtra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum conſilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaque expectatione maximi belli, rex Dejotarus, cui non ſine cauſa plurimum ſemper & meo, & tuo, & ſenatus judicio tributum eſt, vir cum benevolentia & fide erga populum Romanum ſingulari, tum (2) præſtenti magnitudine & animi & conſilii, legatos ad me miſit, ſe cum omnibus ſuis copiis in mea caſtra eſſe venturum. Cujus ego ſtudio officioque commotus, egi ei per literas gratias: idque ut maturaret, hortatus ſum. Cum autem ad Cybiſtra propter *rationem* belli quinque dies eſſem moratus, regem Ariobarzanem, *cujus* ſalutem a ſenatu, te auctore, commendatam habebam, præſentibus inſidiis nec opinantem liberavi: neque ſolum ei ſaluti fui, ſed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate (3) Athenaidis exilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque conſtitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, ſi (4) ſacerdos armis ſe, quod *facturus* putabatur, defenderet, adoleſcens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, (5) &
toto
id

(1) *Evocatorum*) Vide ad ep. 6. lib. III.

(2) *Præſtanti magnitudine*) Ita Lambinus ex Memmianis libris. Cum vero Mediceus habeat, *præſentia, magnitudine*, Victorius emendabat *præſenti magnitudine*. Oliv. Poſtquam omnia diu conſideravi, in eam diſceſſi ſententiam, *magnitudine* eſſe interpretationem τῷ *præſentia*, quæ margini illita poſtea in ipſum contextum irrepſit. *Grav.*

(3) *Athenaidis*) Reginæ, matris Regis impotenti dominatione. *Cellarius.*

(4) *Sacerdos*) Comanorum ſacerdos Archelaus, a Pompejo Magno, ut ſcribit Appianus, Mithridate devicto, præfectus: poſt quem ſacerdos fuit Nicomedes, a Cæſare, poſt ſuperatum Pompejum, præpoſitus. Ejus ſacerdotis poteſtas, quæ fuerit, oſtendit Hirtius de bello Alexandrino, his verbis: *Comana, vetuſtiſſimum & ſanctiſſimum in Cappadocia Bellonæ templum, quod tanta religione colitur, ut ſacerdos ejus deæ, majeſtate, imperio, & potentia ſecundus a rege conſenſu gentis illius habeatur*. Videndus & Strabo lib. XII. *Manut.*

(5) *Et toto iis, qui*) Cum & in vulgatis libris & in manuſcriptis legeretur *&* *toto iis*.

toto iis, qui novari aliquid volebant: perfeci, ut e regno ille diſcederet, rexque ſine tumultu, ac ſine armis, omni auctoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum literis atque nuntiis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam acceſſiſſe, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam tranſiſſet, ab equitum meorum turmis, & a cohorte prætoria, quæ erat (6) Epiphaneæ præſidii cauſa, occidione occiſum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averſas, non longe a finibus eſſe Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hoſtem ab Antiochia receſſiſſe, Bibulum Antiochiæ eſſe cognovi: Dejotarumque confeſtim jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus ſuis copiis, certiorem feci, non videri eſſe cauſam cur abeſſet a regno: meque ad eum, ſi quid novi forte accidiſſet, ſtatim literas nuntioſque miſſurum eſſe. Cumque eo animo veniſſem, ut utrique provinciæ, ſi ita tempus ferret, ſubvenirem: tum id, quod jam ante ſtatueram, vehementer intereſſe (7) utriuſque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hoſtem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me diſcedere ab eo monte ſimulaſſem, & alias partes Ciliciæ petere, abeſſemque ab Amano iter unius diei, & caſtra apud Epiphaneam feciſſem: a. d. quartum Id. Octob. cum adveſperaſceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad tertium Id. Octob. cum luceſceret, in Amanum aſcenderem: diſtributiſque cohortibus & auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum ſimul, aliis C. Pontinius legatus, reliquis M. Annejus & L. (7) Tullius legati præeſſent; pleroſque nec opinantes oppreſſimus, qui occiſi, captique ſunt, intercluſi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici inſtar, ſed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram & Commorin, acriter & diu (9) repugnantibus, Pontinio illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore, uſque ad horam diei decimam, magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus: caſtellaque ſex capta: complura incendimus. His rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud (10) Aras Alexandri quatriduum: & in reliquiis Amani delendis, agriſque vaſtandis, quæ

pars

iis, Ranconetus conjectura ductus, legendum putabat, *extorta iis qui*, &c. Sed Victorius melius, *& omnino iis qui*, &c. Alii, *& ſociis, qui*, &c. *Lamb.* Et quod ſummam rem continet, iis quoque, qui ipſo in regno quærebant mutationem, paratus & ſuccinctus. Lib. v. Att. 20. *Eſt totum, quid Kal. Martiis futurum ſit*. III. ad Quint. ep. I. *Totum in eo eſt, tectorium ut continuum ſit*. *Totum hi, qui aliquid novi*, per appoſitionem, quam dicunt Grammatici. *J. F. Gron.*

(6) *Epiphanea*) *Epiphanea* eſt oppidum Ciliciæ, aliud ab illo quod ad Orontem in Syria fuit. *Gravius.*

(7) *Utriuſque provinciæ*) Syriæ & Ciliciæ. Eſt enim terminus inter utramque, & utrique communis, aquarum divortio diviſus. Epiſt. 10. lib. II. *Manut.*

(8) *Tullius*) Plerique alii. *Tullejus*.

(9) *Repugnantibus*) Videtur legendum *repugnantes*: veruntamen nihil muto. Subintelligi enim poteſt, hoſtibus, vel aliquid tale. *Lamb.*

(10) *Aras Alexandri*) Vulgo *Iſſus*: quo de oppido Strabo, lib. XIV. Curtius, lib. III.

Digitized by Google

pars ejus montis meæ provinciæ eſt, id tempus omne conſumpſimus. Confectis his rebus, ad oppidum (11) Eleutherocilicum-Pindeniſſum exercitum adduxi: quod cum eſſet altiſſimo & munitiſſimo loco, ab iiſque incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruiſſent: cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime expectarent: ad exiſtimationem imperii pertinere arbitratus ſum comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam cæterorum animi, qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerentur. Vallo & foſſa circumdedi, ſex caſtellis caſtriſque maximis ſepſi; aggere, vineis, turribus oppugnavi, uſuſque tormentis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine ulla moleſtia ſumptuve ſociorum, ſeptimo quinquageſimo die rem confeci: ut omnibus partibus urbis diſturbatis, aut incenſis, compulſi in poteſtatem meam pervenirent. His erant finitimi pari ſcelere & audacia (12) Tibarani: ab his, Pindeniſſo capto, obſides accepi: exercitum in hiberna dimiſi. Q. fratrem negotio præpoſui, ut in vicis, aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi ſic perſuadeas, ſi de his rebus ad ſenatum relatum ſit, me exiſtimaturum, ſummam mihi laudem tributam, ſi tu honorem meum ſententia tua comprobaris. Idque, etſi talibus de rebus graviſſimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio; tamen admonendum potius te a me, quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis ſententiis ſæpiſſime ornaſti: qui oratione, qui prædicatione, qui ſummis laudibus in ſenatu, in concionibus ad cælum extuliſti: cujus ego ſemper tanta eſſe verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia adſequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clariſſimo atque optimo viro ſupplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, ſi referretur ob eas res, quas is conſul in urbe geſſiſſet. Tu idem mihi ſupplicationem decreviſti togato, non ut multis, republica bene geſta, ſed, ut nemini, republica conſervata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempeſtates & ſubieris, & multo etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cujus etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis cauſa in ſenatu (13) defendenda approbaris. A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, ſed in veri teſtimonii, atque judicii, ut præſtantiſſimas tuas virtutes non tacitus admirarer (quis enim idem non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententiis dicen-

(11) *Eleutherocilicum*) Liberorum Cilicum, qui ſuis legibus utebantur. Epiſt. 2. lib. v. ad Attic. *Idem*.

(12) *Tibarani*) Ignota geographis gens: nimium enim negotii fuiſſet, latronum Amani montis nomina perſequi. Latrocinia enim exercebant ejus montis incolæ. Tibarenos & Plutarchus in Lucullo nominat, & Plinius lib. vi. cap. 4. ubi Themiſcyræ regionis gentes perſequitur. *Manut*.

(13) *Defendenda*) Inter Milonis patronos Catonem Pedianus nominat, eumque ait ſtuduiſſe in petitione conſulatus Miloni, & reo adfuiſſe, nec diſſimulaſſe, bene actum eſſe cum republica morte P. Clodii. *Idem*.

Digitized by Google

œndis, cauſis agendis, omnibus ſcriptis, Græcis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidiſſemus, ſed iis de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. Quæres fortaſſe, quid ſit, quod ego hoc neſcio quid gratulationis & honoris a ſenatu, tanti exiſtimem. Agam jam tecum familiariter, ut eſt & ſtudiis, & officiis noſtris mutuis, & ſumma amicitia dignum, & neceſſitudine etiam paterna. Si quiſquam fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam, ut mihi quidem ſentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude & ſermonibus vulgi, ego profecto is ſum. Teſtis eſt conſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria naſci poſset: ipſam quidem gloriam per ſe nunquam putavi expetendam. Itaque & (14) provinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te exiſtimare arbitror) non difficillime conſequi poſſem, non appetivi. Idem poſt injuriam acceptam, quam tu reipublicæ calamitatem ſemper appellas, meam non modo non calamitatem, ſed etiam gloriam, ſtudui quam ornatiſſima ſenatus populique Romani de me judicia intercedere. Itaque & augur poſtea fieri volui, quod antea neglexeram: & eum honorem, qui a ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum a me olim, (15) nunc mihi expetendum puto. Huic meæ voluntati, in qua ineſt aliqua vis deſiderii, ad ſanandum vulnus injuriæ, ut faveas, adjutorque ſis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo: ſed ita, ſi non jejunum hoc neſcio quid, quod ego geſſi, & contemnendum videbitur, ſed tale, atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus honores ſummos a ſenatu conſecuti ſint. Equidem etiam mihi illud animadvertiſſe videor, (ſcis enim, quam attente te audire ſoleam) te non tam res geſtas, quam mores, inſtituta, atque vitam imperatorum ſpectare ſolere, in habendis aut non habendis honoribus. Quod ſi in mea cauſa conſiderabis, reperies, me exercitu imbecillo contra metum maximi belli, firmiſſimum præſidium habuiſſe, æquitatem & continentiam. His ego ſubſidiis ea ſum conſecutus, quæ nullis legionibus conſequi potuiſſem: ut ex alieniſſimis ſociis amiciſſimos, ex infideliſſimis firmiſſimos redderem, animoſque novarum rerum expectatione ſuſpenſos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis hæc multa de me, præſertim ad te, a quo uno omnium ſociorum querelæ audiuntur. Cognoſces ex iis, qui meis inſtitutis ſe recreatos putant. Cumque omnes uno prope conſenſu de me apud te ea, quæ mihi optatiſſima ſunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus inſula, & Cap-

(14) *Provinciam*) Orat. in Piſon. cap. 2.

(15) *Nunc*) Ut, ſi quem antea, pulſus in exilium, dignitatis jacturam feciſſet, honore novo ita ſarciret, ut de priſtino ſtatu detractum nihil, additum potius aliquid ad gloriam videretur. Cauſam hanc attigit ep. 6. lib. VI. ad Att. his verbis: *Amicorum literæ me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν noſtram, non negligendam.* Idem.

Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi eſt maxime neceſſarius. Quæ ſi etiam majora ſunt: & in omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias vincerent: eſt profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora ſunt, genera virtutis adjunxeris, ipſas etiam illas res geſtas (16) juſtiores eſſe & majores putare. Extremum illud eſt, ut, quaſi diffidens rogationi meæ, philoſophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus a diis munus ullum eſt datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis eſt, ſocietas ſtudiorum atque artium noſtrarum, quibus a pueritia dediti ac devincti, ſoli propemodum nos, philoſophiam illam veram & antiquam, quæ quibuſdam otii eſſe ac deſidiæ videtur, in forum, atque in rempublicam, atque in ipſam (17) aciem pene deduximus, tecum agit de mea laude; cui (18) negari a Catone fas eſſe non puto. Quamobrem tibi ſic perſuadeas velim: ſi mihi tua ſententia tributus honos ex meis literis fuerit, me exiſtimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigiſſe. Vale.

(16) *Juſtiores*) Man. *Illuſtriores*.

(17) *In ipſam aciem*) Otio & deſidiæ, forum, rempublicam, aciem opponit. *Aciem* autem pro ſumma contentione poſuit, non quaſi tertium quiddam, a duobus proxime dictis, id eſt a foro & a republica diverſum, ſed quod & foro, & reipublicæ jungatur: quaſi dixerit, in majores & fori, & reipublicæ contentionem. Qua ſimilitudine lib. 1. de Orat. *forenſem aciem* appellavit. *Idem*.

(18) *Negari*) Negavit tamen, Ep. ſeq. & lib. VIII. ep. 11. & ad Att. ep. 1. 2. lib. VII. *Idem*.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

V. QUOD & reſpublica me, & noſtra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari induſtria (1) adminiſtrare gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentia conſilioque tuo defenſam provinciam, ſervatum Ariobarzanis cum ipſo rege regnum, ſociorum revocatam ad ſtudium imperii noſtri voluntatem, ſententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, ſi tu, qua in re nihil fortuito, ſed ſumma tua ratione & continentia, reipublicæ proviſum eſt, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, (2) gaudeo. Quod ſi triumphi (3) prærogativam putas, ſupplicatio-

ARG. Excuſat ſe, quod ſupplicationem non decreverit, & tamen decretam gaudet: ſeque honorificentius dicit ſenſiſſe, quam eos, qui ſupplicationem decreverant. *Ann*. U. C. 703.

(1) *Adminiſtrare*) Sæpe ponitur abſolute ſubintellecto rem, aut id quod adminiſtratur. Primus immutavit hanc ſcripturam P. Victorius, ſed perperam. *Gravius*.

(2) *Gaudeo*) Si tu mavis, ea, quæ pro republica feciſti, non rationi & continentiæ tuæ; ſed diis immortalibus tribui; ſupplicationem decretam gaudeo. *Manut*.

(3) *Prærogativam*) Qui prærogativæ tribus vel centuriæ tantus erat ſuſpectus & reveren-

tia

Digitized by Google

tionem; & idcirco caſum potius, quam te laudari mavis: neque ſupplicationem ſequitur ſemper triumphus, & triumpho multo clarius eſt, ſenatum judicare, potius manſuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum retentam atque conſervatam eſſe: quod ego mea ſententia cenſebam. Atque hæc ego idcirco ad te contra conſuetudinem meam pluribus ſcripſi, ut, quod maxime volo, exiſtimes me laborare, ut tibi perſuadeam, me & voluiſſe de tua majeſtate, quod ampliſſimum ſim arbitratus; &, quod tu maluiſti, factum eſſe gaudere. Vale, & nos dilige, & inſtituto itinere ſeveritatem diligentiamque ſociis, & reipublicæ præſta.

tia apud jure vocatos in comitiis, factum, ut vox ipſa *prærogativa* acciperetur pro ſecundo omine, certo ſigno, indicioque & pignore, ac quaſi arrhabone futuræ rei optatæ vel ſecundæ. Cic. act. 1. in Verr. *Qui quam ſit iſti amicus attendite: dedit enim prærogativam ſuæ voluntatis ejuſmodi, ut iſti pro prærogativis eum reddidiſſe videatur.* Liv. lib. III. *Icilius ubi audivit tribunos militum in Aventino creatos, ne comitiorum militarium prærogativam urbana comitia iiſdem tribunis plebis ſequerentur.* Et l. XXI. *In Aſdrubalis locum haud dubia res fuit, quin prærogativam militarem, qua extemplo juvenis Annibal in prætorium delatus, imperatorque ingenti omnium clamore atque adſenſu appellatus erat, favor etiam plebis ſequeretur.* Gronov. lib. IV. Obſerv. cap. 1.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

VI. LÆTUS (1) *ſum laudari me*, inquit Hector, opinor, apud Nævium, *abs te, pater, a laudato viro*. Ea eſt enim profecto jucunda laus, quæ ab iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione literarum tuarum, vel teſtimoniis ſententiæ dictæ, nihil eſt quod me non aſſecutum putem. Idque mihi cum ampliſſimum, tum gratiſſimum eſt, te libenter amicitiæ dediſſe, quod liquido veritati dares. Et, ſi non modo omnes, verum etiam multi Catones eſſent in civitate noſtra, in qua unum extitiſſe mirabile eſt; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? Nam ad meum ſenſum, & (2) ad illud ſincerum ac ſubtile judicium, nihil poteſt eſſe laudabilius, quam ea tua oratio, quæ eſt ad me perſcripta a meis neceſſariis. Sed cauſam meæ voluntatis, non enim dicam cupiditatis, expoſui tibi ſuperioribus literis; quæ etiam ſi parum juſta tibi viſa eſt, hanc tamen rationem, non ut nimis concupiſcendus honos, ſed tamen, ſi deferatur a ſenatu, minime aſpernandus eſſe videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam ſuſceptis laboribus, me non indignum (3) honore, uſitato

ARG. Quantam ex Catonis laudatione voluptatem ceperit, cum ipſius laude eximia exponit, petitque, ſi favere noluerit in adipiſcendo triumpho, ſaltem, ſi adipiſcatur; gaudeat. *Anno U. C.* 703.

(1) *Lætus ſum*) Tuſcul. IV. 31.

(2) *Ad illud ſincerum ac ſubtile judicium*) Quaſi non ſincere, nec ſubtiliter judicent, qui aliter ſentiunt. Pronomen, *illud*, non commune, ſed ſingulare quiddam hic deſignat: ut ep. 9. lib. VIII. *Si ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris*. Et pro Marcello: *Illa ipſa rerum humanarum domina Fortuna*. Et alibi. *Manut.*

(3) *Honore*) Triumpho: nam ſupplicationem ſenatus jam decreverat. *Idem.*

to præſertim, exiſtimaturum. Quod ſi ita erit, tantum ex te peto quod amiciſſime ſcribis, ut, cum tuo judicio, quod ampliſſimum eſſe arbitraris, mihi tribueris, ſi id quod maluero acciderit, gaudeas. Sic enim feciſſe te, & ſenſiſſe, & verius ſcripſiſſe video; reſque ipſa declarat tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis jucundum fuiſse, quod ſcribendo affuiſti. Hæc enim ſenatus-conſulta non ignoro ab amiciſſimis ejus, cujus de honore agitur, ſcribi ſolere. Ego, ut ſpero, te propediem videbo, atque ntinam republica meliore, quam timeo. Vale.

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

VII. MAXIMA ſum lætitia affectus, cum audivi te (1) conſulem factum eſse: eumque honorem tibi deos fortunare *volo*, atque a te pro tua parentiſque tui dignitate adminiſtrari. Nam cum te *ſemper* amavi, dilexique, tum mei amantiſſimum cognovi in omni varietate rerum mearum: tum patris tui pluribus beneficiis, vel defenſus triſtibus temporibus, vel ornatus ſecundis: & ſum totus veſter, & eſse debeo: cum præſertim matris tuæ, graviſſimæ atque optimæ fœminæ, majora erga ſalutem dignitatemque meam ſtudia, quam erant a muliere poſtulanda, perſpexerim. Quapropter a te peto majorem in modum, ut me abſentem diligas, atque defendas. Vale.

ARG. C. Marcello, Marci patrueli, de conſulatu gratulatur, poſtquam audivit deſignatum eſſe. *Anno* U. C. 702.
(1) *Conſulem*) Cum L. Æmilio *Paulo*.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO (1) COLLEGÆ S. P. D.

VIII. MARCELLUM tuum, conſulem factum, teque ea lætitia affectum eſſe, quam maxime optaſti, mirandum in modum gaudeo: idque cum ipſius cauſa, tum quod te omnibus *ſecundiſſimis* rebus digniſſimum judico: cujus erga me ſingularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perſpexi: totam denique domum veſtram, vel ſalutis, vel dignitatis meæ ſtudioſiſſimam cupidiſſimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, ſi uxori tuæ Juniæ, graviſſimæ atque optimæ fœminæ, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod ſueſti, peto, me abſentem *diligas*, atque defendas. Vale.

M. T.

ARG. C. Marcello auguri de filii Caji conſulatu gratulatur, petitque ut ſe abſentem defendat. *Anno* U. C. 702.
(1) *Collegæ*) In Auguratu. *Divin.* II. 35.

Digitized by Google

allegarem ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi. Patris tui beneficia in me ſunt ampliſſima: neque enim ſaluti meæ, neque honori amicior quiſquam dici poteſt. Frater tuus quanti me faciat, ſemperque fecerit, eſſe hominem qui ignoret arbitror neminem. Domus tua denique tota me ſemper omnibus ſummis officiis proſecuta eſt. Neque vero tu in me diligendo cuiquam conceſſiſti tuorum. Quare a te peto majorem in modum, ut me per te quam ornatiſſimum velis eſſe: meamque & in ſupplicatione decernenda, & in cæteris rebus exiſtimationem ſatis tibi eſſe commendatam putes. Vale.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

XI. QUANTÆ curæ tibi meus honos fuerit, & quam idem extiteris conſul in me ornando & amplificando, qui fueras ſemper cum (1) parentibus tuis & cum tota domo, etſi res ipſa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium literis. Itaque nihil eſt tantum, quod ego non tua cauſa debeam, facturuſque ſim cum ſtudioſe, tum libenter. Nam magni intereſt, cui debeas: debere autem nemini malui, quam tibi: cui me cum ſtudia communia, beneficia paterna, tuaque jam ante conjunxerant; tum accedit, mea quidem ſententia, maximum vinculum, quod ita rempublicam geris, atque geſſiſti, qua mihi carius nihil eſt, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non recuſem. Quamobrem tibi velim hi ſint exitus, quos mereris, & quos fore confido. Ego, ſi me navigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipſos Eteſias, propediem te, ut ſpero, videbo. Vale.

ARG. Supplicatione ſibi decreta, gratias agit conſuli, & propediem ad urbem ſe fore ſignificat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Parentibus*) Etiam matre. Supra, ep. 8.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. DESIGN. S. P. D.

XII. ETSI mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus pro tuis ſummis in rempublicam meritis, & pro ampliſſima (1) familiæ dignitate, ſummo ſtudio, cunctis ſuffragiis conſulem facturus eſſet: tamen incredibili lætitia ſum affectus, cum id mihi nuntiatum eſt: eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, majorumque tuorum dignitate adminiſtrari. Atque utinam præſens (2) illum diem mihi optatiſſimum videre potuiſſem, proque tuis ampliſſimis erga me ſtudiis atque be-

ARG. Gratulatur Paulo de conſulatu, & ne ſibi provincia prorogetur, rogat. *Anno* U. C. 702.

(1) *Familiæ*) Æmilia gens, patricia.
(2) *Illum diem*) Comitiorum. *Corrad.*

Digitized by Google

beneficiis tibi operam meam ſtudiumque (3) navare. Quam mihi facultatem cum hic nec opinatus & improviſus provinciæ caſus eripuit, tamen, ut te conſulem rempublicam pro tua dignitate gerentem videre poſſim, magnopere a te peto, ut operam des, efficias, ne quid mihi fiat injuriæ, neve quid temporis ad meum annuum munus accedat. Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet. Vale.

(3) *Navare*) In petitione conſulatus. *Idem*.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. S. P. D.

XIII. MAXIME mihi fuit optatum Romæ eſſe tecum, multas ob cauſas, ſed præcipue, ut & in petendo & in gerendo conſulatu meum tibi debitum ſtudium perſpicere poſſes. Ac petitionis quidem tuæ ratio mihi ſemper fuit explorata: ſed tamen navare operam volebam. In conſulatu vero cupio equidem te minus habere negotii: ſed moleſte fero, me conſulem ſtudium tuum adoleſcentis perſpexiſſe, te meum, cum id ætatis ſim, perſpicere non poſſe. Sed ita fato neſcio quo contigiſſe arbitror, ut tibi ad me ornandum ſemper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil ſuppetat præter voluntatem. Ornaſti conſulatum, ornaſti (1) reditum meum: incidit meum tempus rerum (2) gerendarum in ipſum conſulatum tuum. Itaque cum & tua ſumma amplitudo & dignitas, & meus magnus honos magnaque exiſtimatio poſtulare videatur, ut a te plurimis verbis contendam ac petam, ut quam honorificentiſſimum ſenatus-conſultum de meis rebus geſtis faciendum cures, non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipſe tuæ perpetuæ conſuetudinis erga me oblitus eſſe videar, aut te oblitum putem. Quare, ut te velle arbitror, ita faciam: atque ab eo, quem omnes gentes ſciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii conſules eſſent, ad te potiſſimum, Paule, mitterem, ut eos mihi quam amiciſſimos redderes: nunc cum tua ſumma poteſtas, ſummaque auctoritas, notaque omnibus noſtra neceſſitudo ſit, vehementer te rogo, ut & quam honorificentiſſime cures decernendum de meis rebus geſtis, & quam celerrime. Dignas res eſſe honore & gratulatione, cognoſces ex iis literis, quas ad te, & collegam, & ſenatum publice miſi: omniumque mearum reliquarum rerum, maximeque exiſtimationis meæ procurationem ſuſceptam velim habeas. In primiſque tibi curæ ſit, quod abs te ſuperioribus quoque literis petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te conſulem videre, omniaque ſpero, cum abſens, tum etiam præſens, te conſule aſſequi.

M. T.

ARG. A conſule petit, ut ſupplicationes ſibi decernat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Reditum meum*) Ab exilio. *Manut.*
(2) *Gerendarum*) In provincia. *Idem*.

Digitized by Google

M. T. C. IMP. C. CASSIO PROQUÆST. S. P. D.

XIV. MARCUM Fabium quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quæſtum. Multi enim anni ſunt, cum ille in ære meo eſt, & a me diligitur propter ſummam ſuam humanitatem & obſervantiam. Sed tamen, quod te ab eo egregie diligi ſenſi, multo amicior ei ſum factus. Itaque, quanquam profecerunt literæ tuæ, tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipſius erga te, mihi perſpectus & cognitus. Sed de Fabio faciemus ſtudioſe, quæ rogas: tu multis de cauſis vellem me (1) convenire potuiſſes: primum, ut te, quem jamdiu plurimi facio, tanto intervallo viderem: deinde, ut tibi, quod feci per literas, poſſem præſens gratulari: tum, ut quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus: poſtremo, ut amicitia noſtra, quæ ſummis officiis ab utroque culta eſt, *ſed longis* intervallis temporum interruptam conſuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quando non accidit, utemur bono literarum, & eadem fere abſentes, quæ, ſi coram eſſemus, conſequemur. Unus ſcilicet fructus, qui in te videndo eſt, percipi literis non poteſt. Alter *gratulationis* eſt, is quidem exilior, quam ſi tibi te ipſum intuens gratularer. Sed tamen & feci ante, & facio nunc, tibique cum pro rerum magnitudine, quas geſſiſti, tum (2) pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem ſumma laus & ſumma gratia provinciæ proſecuta eſt. Tertium eſt, ut id quod de noſtris rebus coram communicaſſemus *inter* nos, conficiamus idem literis. Ego cæterarum rerum cauſa tibi Romam properandum magnopere cenſeo. Nam & ea, quæ reliqui, tranquilla de te erant: & hac tua recenti (3) victoria tanta, clarum adventum tuum fore intelligo. Sed, ſi quæ ſunt (4) onera tuorum, (5) ſi tanta ſunt, ut ea ſuſtinere poſſis, propera: nihil tibi erit lautius, nihil glorioſius. Sin majora: conſidera, ne in alieniſſimum tempus cadat adventus tuus. Hujus rei totum conſilium tuum eſt: tu enim ſcis, quid ſuſtinere poſſis. Si potes: lau-

---

ARG. Facturum ſe Fabii cauſa; quæ rogaverat Caſſius, pollicetur: quem dolet non vidiſſe ad urbem e provincia redeuntem. Rogat, operam det, ne ſibi temporis aliquid accedat ad annum provinciæ. *Anno* U. C. 703.

(1) *Convenire potuiſſes*) In Cilicia, cum ad urbem redires. *Cellarius*.

(2) *Pro opportunitate temporis*) Hoc videtur dicere, quia parabatur in eum accuſatio, fortaſſe de repetundis. Nam avaritiæ nomine male audiit Caſſius. Quod & Plutarchus in Bruti vita narrat: & Cælii quoque teſtimonio cognoſcitur, ep. 10. lib. VIII. *Man.*

(3) *Victoria*) Parthos enim Caſſius fudit fugavitque poſt adventum Ciceronis in provinciam. Id oſtendit ep. 10. lib. 2. *Idem*.

(4) *Onera tuorum*) Quæ ſunt hæc onera? opinor vel propinquus aliquis Caſſii, vel amicus, qui cum eo fuiſſet in provincia pecuniæ contra leges captæ, aut ereptæ accuſabatur: qui ſi damnatus eſſet, manifeſtum præjudicium fuiſſet in Caſſium. *Manut.*

(5) *Si tanta ſunt*) *Tanta*, minuit hic potius, quam auget magnitudinem: ut ep. 8. lib. VIII. *Si aut non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos, aut ſucceſſores, parvis additis copiis, ſuſtinere poſſint*. Idem.

Digitized by Google

laudabile atque populare eſt. Sin plane non potes, abſens hominum ſermones facilius ſuſtinebis. De me autem idem tecum his ago literis, quod ſuperioribus egi, ut omnes tuos nervos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc provinciam, quam & ſenatus & populus annuam eſſe voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita contendo, ut in eo fortunas meas poſitas putem. Habes Paulum noſtrum noſtri cupidiſſimum: eſt (6) Curio, eſt Furnius. Sic velim enitare, quaſi in eo ſint mihi omnia. Extremum illud eſt de iis, quæ propoſueram, confirmatio noſtræ amicitiæ; de qua pluribus verbis nihil opus eſt. Tu puer me appetiſti; ego autem ſemper ornamento te mihi fore duxi. Fuiſti etiam præſidio triſtiſſimis meis temporibus. Acceſſit poſt tuum diſceſſum familiaritas mihi (7) cum Bruto tuo maxima. Itaque in veſtro ingenio & induſtria mihi plurimum & ſuavitatis & dignitatis conſtitutum puto. Id tu ut tuo ſtudio confirmes, te vehementer rogo: literaſque ad me & continuo mittas, &, cum Romam veneris, quam ſæpiſſime. Vale.

(6) *Curio ... Furnius*) Tribuni plebis. (7) *Cum Bruto tuo*) M. Bruto: cujus ſoror uxor erat Caſſii. *Idem*.

M. T. C. CASSIO S. P. D.

XV. ETSI (1) uterque noſtrum, ſpe pacis, & odio civilis ſanguinis, abeſſe a belli pertinacia voluit: tamen, quando ejus conſilii princeps ego fuiſſe videor, (2) plus fortaſſe tibi præſtare ipſe debeo, quam a te expectare. Etſi, ut ſæpe ſoleo mecum recordari, ſermo familiaris meus tecum, & item mecum tuus, adduxit utrumque noſtrum ad id conſilium, ut uno prælio putaremus, ſi non totam cauſam, at certe noſtrum (3) judicium definiri convenire. Neque quiſquam hanc noſtram ſententiam vere unquam reprehendit, præter eos qui arbitrantur melius eſſe deleri omnino rempublicam, quam imminutam & debilitatam manere. Ego autem ex interitu ejus nullam ſpem ſcilicet mihi proponebam, ex reliquiis magnam. Sed ea ſunt conſecuta, ut magis mirum ſit accidere illa potuiſſe, quam nos non vidiſſe ea futura: nec, homines cum eſſemus, divinare potuiſſe. Equidem fateor meam conjecturam hanc fuiſſe, ut, illo

 quaſi

ARG. Conſilium ſuum de non renovando civili bello demonſtrat: Cæſaris clementiam laudat; Italiæ gemitus oſtendit: Caſſii ſententiam de futuris exquirit. Cæſare iterum & Servilio Coſſ. *Anno* U. C. 707.

(1) *Uterque noſtrum*) Uterque enim victo in Pharſalia Pompeio ab armis diſceſſit, verum prior Cicero: propterea ſubjungit: *Ejus conſilii princeps ego fuiſſe videor*. Man.

(2) *Plus fortaſſe*) Efficere ipſe debeo, ne te pœniteat conſilii tui, non a te expectare, ut ea ſcribas ad me, quibus in ſententia confirmer. Hoc præponit, quia dicturus erat, quod in extremo poſuit: *Velim ſcribas ad me, quid videns, quid expectandum, quid agendum nobis exiſtimes*. Hanc enim ob cauſam ſcripſiſſe videtur has literas. *Idem*.

(3) *Judicium*) Ut arma deponeremus. Judicare enim ex una pugna potuimus, perſequi nos belli civilis extrema non debere. *Idem*.

Digitized by Google

quaſi quodam fatali prælio facto, & victores communi ſaluti conſulere vellent, & victi ſuæ. Utrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate victoris. Quæ ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet (4) Africa, (5) quam cognovit Aſia, quam etiam Achaia, te, ut opinor, ipſo (6) legato ac deprecatore. Amiſſis autem temporibus, quæ plurimum valent, præſertim in bellis civilibus, (7) interpoſitus annus (8) alios induxit ut victoriam ſperarent, alios, ut ipſum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna ſuſtinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adjunctum iri, aut (9) neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiæ terrorem illaturum putaret? Nos tamen, in (10) conſilio pari, (11) caſu diſſimili uſi ſumus. Tu enim eam partem petiſti, ut & (12) conſiliis intereſſes, & quod maxime curam levat, futura animo proſpicere poſſes. Ego, qui (13) feſtinavi ut Cæſarem in Italia viderem, (ſic enim arbitrabamur) eumque multis honeſtiſſimis viris conſervatis redeuntem, ad pacem currentem, ut ajunt, incitarem: ab illo longiſſime & abſum, & abfui. Verſor autem in gemitu Italiæ, & in urbis (14) miſerrimis querelis: quibus aliquid opis fortaſſe ego pro mea, tu pro tua, pro ſua quiſque parte ferre potuiſſet, ſi (15) auctor affuiſſet. Quare velim pro tua perpetua erga me benevolentia, ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias, quid expectandum, quid agendum nobis exiſtimes. Magni erunt mihi tuæ literæ. Atque utinam (16) primis illis, quas (17) Luceria miſeras, paruiſſem: ſine ulla enim moleſtia dignitatem meam retinuiſſem. Vale.

M. T.

---

(4) *Africa*) Pompejani, qui ſe poſt Pharſalicum prælium in Africam contulerant. Metonymia: nam ab eo, quod continet, ſignificatur id, quod continetur. *Idem.*

(5) *Quam cognovit Aſia.*) Quam cognoverunt ii, qui poſt Pharſalicam pugnam ſe in Aſiam, & in Achajam receperunt. *Idem.*

(6) *Legato, ac deprecatore*) Non expectaſſet Cæſar, ut Pompejani legatos ad eum, qui deprecarentur, mitterent: ſed ipſe ad eos, quæ eſt ejus humanitas & clementia; ultro iviſſet, atque ut pace facta reconciliarentur, deprecatus eſſet. *Manut.* Cæſarem hic legatum fingit Manutius, quod nullo modo procedit. Forte, *Te, ut opinor, ipſo allegato ac deprecatore.* Te apud Cæſarem pro iis interveniente. *J. F. Gron.*

(7) *Interpoſitus annus*) Inter pugnam Pharſalicam, & id tempus, quo Cæſar, conſumptis (ut ait Appianus) in Alexandrino bello novem menſibus, Pharnacem devicit. *Man.*

(8) *Alios*) Pompejanorum, bellum in Africa renovantium, duo genera ponit: quorum alii, anno poſt Pharſalicæ cladem interpoſito, in ſpem victoriæ venerant: alii, licet victoriam non ſperarent, pugnare tamen ſtatuerant, ita animati, ut etiam ſi contigiſſet, ut vincerentur, non laborarent. *Idem.*

(9) *Neſcio quem iſtum Pharnacem*) Quem nemo tanti roboris putavit, ut Aſiæ terrorem inferret. Mithridatis filius fuit: quo Cæſar mox unica pugna ſuperato, ſcripſit ad amicos: *Veni, vidi, vici.* *Idem.*

(10) *Conſilio pari*) Diſcedendi ab armis.

(11) *Caſu diſſimili*) Hoc explanatur ſequentibus verbis, quorum ſententia, collecta breviter hæc eſt: Tu te ad Cæſarem ipſum contuliſti, ut cum eo eſſes: ego me Brunduſium, ut eum expectarem. *Idem.*

(12) *Conſiliis intereſſes*) Cæſaris. Caſſius enim cum claſſe in Helleſponto Cæſari occurrens, non ſolum ei ſe tradidit, verum etiam apud eum manſit. Dio lib. 42. *Idem.*

(13) *Feſtinavi*) Cujus eum conſilii graviter pœnituit, ad Att. ep. 6. & 9. lib. xi. *Idem.*

(14) *Miſerrimis querelis*) Propter ſcelera & ſeditiones M. Antonii, magiſtri equitum, & L. Trebellii, atque P. Dolabellæ tribuni plebis. *Corrad.*

(15) *Auctor*) Cæſar. *Idem.*

(16) *Primis illis*) Quibus ſuadebas, ut omnino ab armis abſtinerem. *Manut.*

(17) *Luceria*) Oppidum Apuliæ infra Teanum ad fluvium Cerbalum.

Digitized by Google

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

XVI. PUTO te jam ſuppudere, cum hæc te tertia jam epiſtola ante oppreſſit, quam tu (1) ſchedulam, aut literam. Sed non urgeo. Longiores enim expectabo, vel potius exigam. Ego, ſi ſemper haberem cui darem, vel ternas in hora darem. Fit enim neſcio quid, ut quaſi coram adeſſe videare, cum ſcribo aliquid ad te: neque id (2) κατ' εἰδώλων φαντασίας, ut dicunt tui (3) amici novi: qui putant etiam (4) διανοητικὰς φαντασίας (5) ſpectris Catianis excitari. Nam, ne te fugiat, (6) Catius Inſuber, Epicureus, qui nuper eſt mortuus; quæ ille (7) Gargettius, (8) etiam ante Democritus, εἴδωλα, hic ſpectra nominat. His autem ſpectris etiam ſi oculi poſſent feriri, (9) quod vel iis ipſa occurrunt: animus qui poſſit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum ſalvus veneris, in meane poteſtate ſit ſpectrum tuum, ut, ſimul ac mihi collibitum ſit de te cogitare, illud occurrat: neque ſolum de te, qui mihi hæres in medullis: ſed ſi inſulam Britanniam cœpero cogitare, ejus εἴδωλον mihi advolabit ad pectus. Sed hæc poſterius. Tento enim te, quo animo accipias. Si enim ſtomachabere & moleſte feres, plura dicemus; poſtulabimuſque, ex qua (10) hæreſi, (11) *vi, hominibus armatis* dejectus ſis, in eam reſtituere. In hoc inter-

ARG. Jocatur in opiniones Epicureas, & in ipſum Caſſium, Epicureæ philoſophiæ ſtudioſum. *Anno* U. C. 708.

(1) *Schedulam*) Ita vulgo: ſed Victorius ex Mſſ. mavult *ſcidulam*. Vid. *Attic.* I. 20. *Syllabam* legit Lamb. item ex Mſſ.

(2) Κατ' εἰδώλων φαντασίας) Quod Græce φαντασίας, Latine *viſum* dici poſſe, ait Cicero Acad. 1. Hic igitur interpretantur, *per ſpectrorum viſa*. Putabant igitur Epicurei, ſi quis aliquam rem cogitaret, ejus rei ſpectrum & imaginem ad cogitantis animum advolare. De qua opinione dubitat Cicero; & in eo jocatur. *Manut.*

(3) *Amici novi*) Epicurei, quorum dogmata Caſſius ante biennium probare cœperat. *Idem.*

(4) Διανοητικὰς φαντασίας) Mentis, vel intelligentiæ viſa. *Idem.*

(5) *Spectris Catianis*) Cogitationibus illis, quæ ſpectra Catius vocabat, Epicurus & Democritus εἴδωλα. *Idem.*

(6) *Catius*) Hic ſcripſit quatuor libros de rerum natura, & de ſummo bono, de quo Quintilianus, X. 1. ita ſcribit: *in Epicureis levis quidem, ſed non injucundus tamen auctor eſt Catius.* Corrad.

(7) *Gargettius*) Epicurus, a patria.

(8) *Etiam*) Lege: *& jam*: admonente Thoma VVopkenſio, Lect. Tullian. 4. 5.

(9) *Quod vel iis ipſa occurrunt*) Affert rationem, quare difficilius credat nos de aliquo cogitare occurſu ſimulacrorum, quam eorumdem incurſu videre quippiam (videre autem nos διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεως cenſebant Democritus & Epicurus: quod in epiſtola ad Atticum etiam oſtendit Cicero, in qua diſputat de feneſtrarum anguſtiis.) Quod ſi, inquit, his ſpectris oculos feriri poſſe conceſſerim (vix autem hoc concedit, ut ſpectra cum ſint tam ἀπαθῆ, oculos ferire poſſint) ſed ſi conceſſerim, inquit, videbor aliqua ratione facere, quod ſaltem oculis ſpectra occurrunt, ut poſſint τῇ ἐμπτώσει; & occurſu viſionem conficere & excitare. Quomodo autem animus & διάνοια feriri poſſint, non video. *Victor.*

(10) *Hæreſi*) Hoc eſt, ſecta philoſophorum. *Hæreſis* enim apud Græcos & Latinos in bonam partem accipiebatur olim, ut & *ſecta*, etiam apud primos Chriſtianos. Fortaſſe autem Stoica fuit aut Academica ſecta, quam deſeruit. *Gravius.*

(11) *Vi, hominibus armatis*) Eſt formula ſolemnis in interdicto prætorio UNDE VI, quo aliquis in poſſeſſionem ſuam, de qua vi & armatis hominibus erat deturbatus, reſtituebatur. De qua vide lib. VII. ep. 13. *Idem.*

Digitized by Google

terdicto non ſolet addi, (12) *In hoc anno*. Quare ſi jam Biennium, aut triennium eſt, cum virtuti nuntium remiſiſti, delinitus illecebris voluptatis, in integro res nobis erit. Quanquam qui-cum loquor? cum uno fortiſſimo viro: qui poſtea quam (13) forum attigiſti, nihil feciſti niſi pleniſſimum, ampliſſimæ dignitatis. In iſta ipſa αἱρέσει metuo ne plus nervorum ſit, quam ego putarim, ſi modo eam tu probas. Quid tibi in mentem venit? inquies. Quia nihil habebam aliud, quod ſcriberem. De republica enim nihil ſcribere poſſum: neque enim, quod ſentio, libet ſcribere. Vale.

(12) *In hoc anno*) Quod addi ſolebat in omnibus interdictis. *Manut.*

(13) *Forum attigiſti*) Virilem togam induiſti. Vide ſuperius ad lib. v. ep. 11.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

XVII. PRÆPOSTEROS habes tabellarios: etſi me quidem non offendunt, ſed tamen, cum a me diſcedunt, flagitant literas; cum ad me veniunt, nullas afferunt. Atque id ipſum facerent commodius, ſi mihi aliquid ſpatii ad ſcribendum darent: ſed petaſati veniunt: comites ad portam expectare dicunt. Ergo ignoſces: (1) alteras habebis has breves: ſed expecta (2) πάντα περὶ πάντων. Etſi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant, ad te cum epiſtolis revertantur? Nos hic (tamen ad te ſcribam aliquid) (3) D. Syllam patrem mortuum habebamus. Alii a latronibus, alii cruditate dicebant. Populus non curabat: combuſtum enim eſſe conſtabat. Hoc tu pro ſapientia tua feres æquo animo. Quanquam (4) πρόσωπον πόλεως amiſimus. Cæſarem putabant moleſte laturum, verentem ne haſta (5) refrixiſſet. Mindius Marcellus & Attius pigmentarius valde gaudebant, ſe (6) adverſarium perdidiſſe. De Hiſpania novi nihil; ſed expectatio valde magna: rumores triſtiores, ſed (7) ἀδέσποτοι. Panſa noſter paludatus a d. III. Kalend. Jan. (8) profectus eſt, ut qui-

ARG. Queritur de importunis tabellariis: narrat de P. Syllæ morte, bello Hiſpanienſi, Panſæ profectione in provinciam: Caſſii conſilium probat Brunduſinæ manſionis; literas mutuas poſcit. *Anno U. C. 708.*

(1) *Alteras habebis has breves*) Nos putamus punctis male diſtinctas eſſe has dictiones: ut longe diverſum ſenſum præ ſe ferant a vero, niſi fallimur: non enim *alteras habebis*, intelligimus, quod alias longiores plenioreſque nunc polliceatur, ideoque æquiore animo velit ferre illum harum brevitatem: nam id paulo poſt large promittit verbis illis, *ſed expecta πάντα περὶ πάντων*, Sed ignoſci ſibi vult, quod hæ non ſolum breves ſint, ſed alias etiam ante breves acceperit, ut hæ ſint jam ſecundæ literæ ad eum ſcriptæ breves. *Victor.*

(2) Πάντα) Omnia de omnibus: longiſſimas literas de omnibus rebus. *Manut.*

(3) *D. Syllam*) Stephanus Pighius monuit in faſtis ſuis ad annum urbis conditæ DCCII. legendum hic & infra *D. Silanum*. Gebh. Sed quando lib. IX. ep. 10. iiſdem pene verbis de *P. Sylla* res eadem narratur, non dubito quin *P. Sylla* hic legendum ſit. *Erneſt.*

(4) Πρόσωπον πόλεως) Specimen civitatis. Ironia. Vel, amiſimus hominem, unde ſcire poſſes quam corrupta civitate utamur.

(5) *Refrixiſſet*) Vide lib. IX. ep. 10.

(6) *Adverſarium*) In emendis Pompejanorum bonis. *Manutius.*

(7) Ἀδέσποτοι) Sine auctore.

(8) *Profectus*) In provinciam Galliam:

Digitized by Google

C. CASSIUS M. T. CICERONI S. P. D.

XIX. NON mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui, & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter (1) ſpectra Catiana: pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos (2) regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas. Panſam noſtrum ſecunda voluntate hominum paludatum ex urbe exiſſe, cum ipſius cauſa gaudeo, tum mehercule etiam omnium noſtrum. Spero enim homines intellecturos, quanto ſit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas, & clementia: atque (3) ea, quæ maxime mali petant & concupiſcant, ad bonos pervenire. Difficile eſt enim perſuadere hominibus, (4) τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν eſſe: (5) ἡδονὴν vero & ἀταραξίαν virtute, juſtitia, (6) τῷ καλῷ parari, & verum & probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, a quo omnes Catii, & (7) Amafinii, mali verborum interpretes, proficiſcuntur, dicit (8) οὐκ ἔστιν ἡδέως, ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως, ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet: & ii, qui a vobis (9) φιλήδονοι vocantur, ſunt (10) φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι, omneſque virtutes & colunt, & retinent. Itaque (11) Sylla, cujus judicium probare debemus, cum diſſentire philoſophos videret, non quæſiit, quid bonum eſſet; omnia (12) bona coemit: cujus ego mortem forti mehercules animo tuli. Nec tamen Cæſar diutius nos eum deſiderare patietur: nam (13) habet damnatos, quos pro illo nobis reſtituat: nec ipſe ſectorem deſiderabit, cum.

ARG. Reſpondet duabus Ciceronis epiſtolis, quæ ante proximam ſuperiorem leguntur. Epicureos laudat a virtutis ſtudio. Cupere videtur ut Cæſar in Hiſpania vincat, jam cognita ejus clementia. *Anno* U. C. 708.

(1) *Spectra Catiana*) Vide ep. 16.

(2) *Regeram*) Contra objiciam. Tu Catium notaſti ut ruſticum & indoctum: ego contra, tot ruſticos tibi Stoicos nominabo, ut Catius, cum iis collatus, urbaniſſimus eſſe videatur. *Regere* eſt ei, qui aliquid reprehendat, aliquid contra objicere Plinius lib. 13. cap. 15. *Confines ei Mauri: quibus plurima arbor cedri, & menſarum inſania: quas fœminæ viris contra margaritas regerunt.* Man.

(3) *Ea*) Honores, provinciæ.

(4) Τὸ καλὸν) Supra, ep. 17.

(5) Ἡδονὴν *vero &* ἀταραξίαν) *Voluptatem, & ſtatum mentis perturbatione carentem.* In his enim duobus felicitatem locabat Epicurus: quod Plutarchi, Laertii, & aliorum teſtimoniis probatur. *Idem.*

(6) Τῷ καλῷ) Honeſto, pulchro.

(7) *Amafinii*) Vide Tuſcul. IV. 3.

(8) Οὐκ ἔστιν ἡδέως) *Non poteſt jucunde vivi, niſi honeſte & juſte vivatur.*

(9) Φιλήδονοι) *Amatores voluptatis.*

(10) Φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι) *Amatores honeſti, & juſti.*

(11) *Sylla*) Cujus mortem Cicero ſignificaverat, ep. 17. *Judicium*: Quaſi præſtantis viri. Ironia. *Manut.*

(12) *Bona*) Ne erraret in delectu, omnia bona ſumpſit. Ludit in ambigua bonorum ſignificatione. Nam Philoſophi de ſummo bono diſputabant: Sylla vero Pompejanorum bona omnia, cum in auctione venderentur, coemit. *Idem.*

(13) *Habet damnatos, quos pro illo nobis reſtituat*) Arguta in primis & feſtiva ſententia. Lege Pompeja damnatos reſtituerat Cæſar: ut legimus apud eum lib. III. de bel. civ. hoc latenter Caſſius notat: cum tamen de iis loquatur, quos Cæſar ad ſectiones faciendas, ne haſta refrigeſceret, Syllæ mortuo ſuffecturus eſſet. Jocus eſt in verbo, *Reſtituat*, ambigua ſignificatione, ad majorem Cæſaris contumeliam. *Idem.*

Digitized by Google

cum (14) filium viderit. Nunc, ut ad rempublicam redeam, quid in Hiſpaniis geratur, reſcribe. Peream, niſi ſollicitus ſum, ac malo veterem & clementem dominum habere, quam novum & crudelem experiri. Scis, (15) Cnæus quam ſit fatuus: ſcis, quomodo crudelitatem, virtutem putet: ſcis, quam ſe ſemper a nobis deriſum putet. Vereor, ne nos ruſtice gladio velit (16) ἀντιμυκτηρίσαι. Quid fiat, ſi me diligis, reſcribe. Hui, quam velim ſcire, utrum iſta ſollicito animo, an ſoluto legas! Sciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior ſim, vale: & me, ut facis, ama. Si Cæſar vicit, celeriter me expecta.

(14) *Filium*) P. Syllæ, qui patrem imitatur: itaque ſectore non carebimus. Ep. 3. lib. III. ad Q. fr. *Idem*. Antonium, quem ſecundum heredem in teſtamento ſcripſerat, Flor. IV. 4. *Sectorem Pompejanorum bonorum*. Philipp. II. 26. *J. F. Gronov.*

(15) *Cnæus*) Pompeji Magni filius.

(16) *Ἀντιμυκτηρίσαι*) *Viciſſim deridere*, ſed ruſtice gladio. Nam urbani homines facetiis & falſis dictis, non gladio, derident. *Man.*

M. T. C. TREBONIO P. S. D.

XX. ORATOREM meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo commendavi. (1) Natio me hominis impulit, ut ei recte putarem, niſi forte (2) candidatorum licentia hic quoque uſus, hoc ſubito cognomen arripuit. Etſi modeſtus ejus vultus, ſermoque conſtans, habere quiddam (3) a Curibus videbatur. Sed de Sabino ſatis. Tu, mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantum (4) olim diſcedens addidiſti: quo tolerabilius feramus igniculum deſiderii tui, crebris nos literis appellato: atque ita, ſi idem fiet a nobis. Quanquam duæ cauſæ ſunt, cur tu frequentior in iſto officio eſſe debeas, quam nos: primum, quod olim ſolebant, qui Romæ erant, ad provinciales amicos de republica ſcribere: nunc tu nobis ſcribas oportet: res enim publica (5) iſtic eſt. Deinde, quod nos aliis officiis tibi abſenti ſatisfacere poſſumus; tu nobis, niſi literis, non video, quare alia ſatisfacere poſſis. Sed cætera ſcribes ad nos poſtea. Nunc hæc primo cupio cognoſcere, iter tuum cujuſmodi ſit, ubi Brutum noſtrum videris, quamdiu ſimul fueris: deinde, cum proceſſeris longius, de bellicis rebus de toto negotio, ut exiſtimare poſſimus, quo ſtatu ſimus. Ego tantum me ſcire putabo, quantum ex tuis literis habebo cognitum. Cura ut valeas, meque ames amore illo tuo ſingulari.

M. T.

ARG. Librum, quem Oratorem inſcripſit, mittit: Sabinorum probitatem laudat: crebriores literas poſtulat. Miſſa in Aſiam poſt Cæſaris necem. *Anno U. C. 709.*

(1) *Natio*) A Sabinis, qui tetrici, ſeveri, durique, & continentes etiam a ſcriptoribus appellantur. *Corrad.*

(2) *Candidatorum*) Qui magiſtratum petentes, populo ſe, quæſita interdum fictis cognominibus gratia, commendant. *Manut.*

(3) *A Curibus*) Numæ regis patria, Sabinorum olim urbe nobili. *Idem*.

(4) *Olim*) Vocem hanc omitti vellet Manutius, & legi *aliquantulum*.

(5) *Iſtic eſt*) In vobis reipublicæ liberatoribus, te, Caſſio, Marco & Decimo Brutis: quibus provincias ſenatus decreverat. Nam in urbe, dominantibus Antonio & Dolabella conſulibus, reſpublica non eſſe videbatur. *Idem*.

Digitized by Google

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

XXI. Et epiſtolam tuam legi libenter, & (1) librum libentiſſime: ſed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod cum incendiſſes cupiditatem meam conſuetudinis augendæ noſtræ, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere) tum (2) diſcedis a nobis, meque tanto deſiderio afficis, ut unam mihi conſolationem reliquas, fore, ut utriuſque noſtrum abſentis deſiderium crebris & longis epiſtolis leniatur. Quod ego non modo de me tibi ſpondere poſſum, ſed de te etiam mihi. Nullam enim apud me reliquiſti dubitationem, quantum me amares. Nam, ut illa omittam, quæ civitate teſte (3) feciſti, cum (4) mecum inimicitias communicaſti; cum me concionibus tuis defendiſti; cum quæſtor in mea, atque in publica cauſa, conſulum partes ſuſcepiſti; cum tribuno *plebis* quæſtor non paruiſti, cui tuus præſertim collega pareret: ut *hæc recentia*, quæ meminero ſemper, obliviſcar, quæ tua ſollicitudo de me (5) in *armis*, quæ lætitia in reditu, quæ cura, qui dolor, cum ad te curæ & dolores mei perferrentur? Brunduſium denique te ad me venturum fuiſſe, niſi ſubito in Hiſpaniam miſſus eſſes? ut hæc igitur omittam, quæ mihi tanti æſtimanda ſunt, quanti vitam æſtimo & ſalutem meam: (6) liber iſta, quem mihi miſiſti, quantam habet declarationem amoris tui? primum, quod tibi facetum videtur quidquid ego dixi, quod aliis fortaſſe non item: deinde, quod illa, ſive faceta ſunt, ſive (7) ſic, fiunt, narrante te, venuſtiſſima. Quin etiam ante quam ad me veniatur, riſus omnis pene *conſumitur*. Quod ſi in his ſcribendis nihil aliud, niſi, quod neceſſe fuit, *de uno me* tam diu cogitaviſſes, ferreus eſſem, ſi te non amarem. Cum vero ea, quæ ſcriptura perſecutus es, ſine ſummo amore cogitare non potueris, non poſſum exiſtimare, plus quemquam a ſe ipſo, quam me a te amari. Cui quidem ego amori, utinam cæteris rebus poſſem, amore certe reſpondebo: quo tamen ipſo tibi confido (8) futurum ſatis. Nunc ad epiſtolam venio, cui copioſe & ſuaviter ſcriptæ, nihil eſt quod multa reſpondeam. *Primum* enim ego illas (9) Calvo literas miſi, non plus, quam has, quas nunc le-

ARG. Rogat, ut ſui abſentis deſiderium epiſtolis crebris & longis leniat: de Calvo oratore jam mortuo quid ſentiat, exponit. *Anno* U. C. 706.

(1) *Librum*) De quo infra.

(2) *Diſcedis a nobis*) In provinciam Aſiam proficiſcens. Ep. 16. lib. XII. *Manut.*

(3) *Feciſti*) Temporibus Clodianis. *Idem.*

(4) *Mecum*) Adverſus inimicos meos ſimultates ſuſcepiſti. *J. F. Gronov.*

(5) *In armis*) Civili bello.

(6) *Liber iſte*) Quem ſcripſerat Trebonius de dictis Ciceronis. *Manut.*

(7) *Sic*) Aſſerit Manutius, conjunctionem hanc, *ſic*, minuendi vim habere; ut ſenſus ille ſit: Sive dicta mea faceta ſunt: ſive facetiarum per ſe minus habent. Lubentius ego legerem, *ſecus*. Quarterius.

(8) *Futurum ſatis*) Malim, *facturum ſatis*: ut ſubaudiatur, *me*. Alioqui, *Quo tamen ipſo*, unde regatur, non erit. Nam, *futurum*, nullo modo cum auferendi caſu conjungi poteſt. *Manut.*

(9) *Calvo*) De quo in Bruto, cap. 81.

legis, exiſtimans exituras: aliter enim ſcribimus, quod eos ſolos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium ejus melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuiſſe fieri putas. Primum, quod ita judicabam, (10) acute movebatur: (11) genus quoddam ſequebatur, in quo, judicio lapſus (12), quo valebat tamen, aſſequebatur quod probaret. Multæ erant & reconditæ literæ: vis non erat: ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo judicium & conſilium meum: conſilium, quod hortandi cauſa laudavi: judicium, quod de ingenio ejus valde exiſtimavi bene. Reliquum eſt, tuam profectionem amore proſequar, reditum ſpe expectem, abſentem memoria colam, omne deſiderium literis mittendis accipiendiſque leniam. Tu velim tua in me ſtudia & officia multum tecum recordere: quæ cum tibi liceat, mihi nefas ſit oblivifci, non modo virum bonum me exiſtimabis, verum etiam te a me amari plurimum judicabis. Vale.

(10) *Acute movebatur*) Quod eſt ingenii. Sic Acad. lib. I. *Zeno, cum valde ſubtiliter diſſereret, & peracute moveretur, corrigere conatus eſt diſciplinam*. Idem.

(11) *Genus quoddam*) Dicendi.

(12) *Quo valebat tamen*) Qua tamen parte valebat, id eſt, ingenio, conſequebatur id quod optimum putabat: quam puto fuiſſe exilitatem orationis. Nam Calvus Atticum ſe oratorem videri volebat: & nimia quadam religione orationem attenuans, dum verebatur, ne quaſi vitioſum ſanguinem colligeret, verum etiam deperdebat. Hoc enim de illo Cicero ſcripſit in Bruto. *Idem*.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XVI.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FRATER, ET FRATRIS FILIUS, TIRONI S. P. D.

I. PAULO facilius putavi poſſe me ferre deſiderium tui, ſed plane non fero: & quanquam magni (1) ad honorem noſtrum intereſt, quamprimum ad urbem me venire, tamen peccaſſe mihi videor, qui a te diſceſſerim. Sed quia tua voluntas ea videbatur eſſe, ut prorſus, niſi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum conſilium; neque nunc muto, ſi tu in eadem es ſententia. Sin autem, poſtea quam cibum cepiſti, videris tibi poſſe me conſequi; tuum conſilium eſt. (2) Marionem ad te eo miſi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, ſi tu morarere, ſtatim ad me rediret. Tu autem hoc tibi perſuade, ſi commodo valetudinis tuæ fieri poſſit, nihil me malle, quam te eſſe mecum. Si autem intelliges opus eſſe, te (3) Patris, convaleſcendi cauſa, paulum commorari, nihil me malle, quam

ARGUMENTUM. Suum deſiderium Tironi, quem Patris ægrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, ſignificat. *Anno U. C.* 703.

(1) *Ad honorem noſtrum*) Ad triumphum, quem ſperabat; ſed, eum ne diſcordiæ civiles impedirent, verebatur: id quod evenit. *Manut.*

(2) *Marionem*) Servum.

(3) *Patris*) *Patra*, oppidum Achaiæ.

quam te valere. Si ſtatim navigas, nos (4) Leucade conſequere. Sin te confirmare vis, & comites, & tempeſtates, & navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, ſi me amas, ne te Marionis adventus & hæ literæ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, ſi feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio conſidera. Nos ita te deſideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur; deſiderium, ut quam primum. Illud igitur potius. Cura ergo potiſſimum, ut valeas. De tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratiſſimum. III. Non. Nov.

(4) *Leucade*) *Leucas*, oppidum in peninſula cognomine Ionii maris.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

II. NON queo ad te, nec lubet ſcribere, quo animo ſim affectus: tantum ſcribo, & tibi & mihi maximæ voluptati fore, ſi te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad (1) Alyziam acceſſeramus. Is locus eſt citra Leucadem ſtadia cxx. Leucade aut te ipſum, aut tuas literas a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me ſcis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

ARG. Sollicitudinem ſuam ſignificat, ſuumque ad Alyziam acceſſum, valetudinem ut curet, rogat. *Anno* U. C. 703.

(1) *Alyziam*) Qui eſt Acarnaniæ locus, a mari diſtans quindecim ſtadiis, ut ait Strabo lib. 10. *Manut.*

TULL. ET CICERO TIRONI SUO, ET. Q. PATER, ET. Q. FIL. S. D.

III. NOS apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati ſumus, quod Quintus nos conſecutus non erat. Is dies fuit Nonæ Novembr. Inde ante lucem proficiſcentes, ante diem VIII. Idus Novembr. has literas dedimus. Tu, ſi nos omnes amas, & præcipue me, magiſtrum tuum, confirma te. Ego valde ſuſpenſo animo expecto, primum te ſcilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, ſed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris; ſatis quotidie videro, ſi valebis. Utilitatibus tuis poſſum carere: te valere, tua cauſa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

ARG. Rogat, ut omni cura valetudini ſerviat. *Anno* U. C. 703.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P.

IV. VARIE ſum affectus tuis literis; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viæ committas. Satis te mature videro, ſi plane confirmatum videro. De medico & tu bene exiſtimari ſcribis, & ego ſic audio: ſed plane curationes ejus non probo. Jus enim dandum tibi non fuit, cum (1) κακοςόμαχος eſſes: ſed tamen & ad illum ſcripſi accurate, & ad (2) Lyſonem. Ad Curium vero, ſuaviſſimum hominem, & ſummi officii, ſummæque humanitatis, multa ſcripſi: in his etiam, ut, ſi tibi videretur, te ad ſe transferret. Lyſo enim noſter vereor ne negligentior ſit: primum, quia omnes Græci: deinde, quod cum a me literas accepiſſet, mihi nullas remiſit. Sed eum tu laudas. Tu igitur quid faciendum ſit judicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, ſumptui ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus ſit. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. Medico ipſi puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Innumerabilia tua ſunt in me officia, domeſtica, forenſia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in ſtudiis, in literis noſtris. Omnia viceris, ſi, ut ſpero, te validum videro. Ego puto te belliſſime, ſi recte erit, cum quæſtore Meſcinio decurſurum. Non inhumanus eſt: teque, ut mihi viſus eſt, diligit. Et cum valetudini tuæ diligentiſſime conſulueris, tum, mi Tiro, conſulito navigationi. Nulla in re jam te feſtinare volo. Nihil laboro, niſi ut ſalvus ſis. Sic habeto, mi Tiro, neminem eſſe qui me amet, quin idem te amet: & cum tua, & mea maxime intereſt te valere, tum multis eſt curæ. Adhuc, dum mihi nullo loco deeſſe vis, nunquam te confirmare potuiſti: nunc te nihil impedit: omnia depone, corpori ſervi. Quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri judicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale, & ſalve. Lepta tibi ſalutem dicit, & omnes. Vale. VII. Idus Novembr. Leucade.

ARG. Tota cohortatio eſt ad curandam valetudinem. *Anno* U. C. 703.

(1) Κακοςόμαχος) Stomacho laborans.
(2) *Lyſonem*) De quo XIII. 19.

TULLIUS, ET CICERO, ET (1) Q. Q. TIRONI HUMANISSIMO ET OPTIMO S. P. D.

V. VIDE, quanta ſit in te ſuavitas: duas horas (2) Thyrei fuimus: Xenomenes hoſpes tam te diligit, quam ſi vixerit tecum. Is omnia polli-

ARG. Rogant Tironem, ut valetudinem curet. *Anno* U. C. 703.

(1) *Q. Q.*) Quintus pater, Quintus fil.

(2) *Thyrei*) Locus inter Alyziam & Leucadem. Nam Patris Alyziam, inde Thyreum, Thyreo Leucadem Cicero venit: unde proficiſcens hanc epiſtolam ſcripſit. *Manut.*

pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus: facturum puto. Mihi placebat, ſi firmior eſſes, ut te Leucadem (3) deportares, ut ibi te plane confirmares. Videbis quid (4) Curio, quid Lyſoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere: quem, cum meliuſcule tibi eſſet, ad me mitteres; ſed cogitavi, unas literas Marionem afferre poſſe, me autem crebras exſpectare. Poteris igitur, & facies, ſi me diligis, ut quotidie ſit (5) Acaſtus in portu: multi erunt quibus recte literas dare poſſis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem prætermittam. Ego omnem ſpem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil poteſt illo fieri humanius, nihil noſtri amantius. Ei te totum trade. Malo te paulo poſt valentem, quam ſtatim imbecillum videre. Cura igitur nihil aliud, niſi ut tu valeas: cætera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiſcens, VII. Idus Novembr.

(3) *Deportares*) Grævius, *deportaret*.
(4) *Curio*) De quo XIII. 50.
(5) *Acaſtus*) Servus Ciceronis eſt.

M. TULLIUS PATER ET FIL. ET Q. Q. TIRONI S. D.

VI. TERTIAM ad te hanc epiſtolam ſcripſi eodem die, magis inſtituti mei tenendi cauſa, quia nactus eram cui darem, quam quo haberem quid ſcriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiæ. Ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratiſſimum omnium. Cum valetudinis rationem, ut ſpero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego euntem Patras neminem prætermitto. Cura, cura te, mi Tiro. Quando non contigit ut ſimul navigares, nihil eſt quod feſtines: nec quidquam cures, niſi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII. Idus Novembr. (1) Actio, veſperi.

ARG. Rogat, ne quid omittat, quod ad recuperandam valetudinem ſpectet. *Anno* U. C. 703.
(1) *Actio*) Ad hoc Acarnaniæ promontorium Antonius ab Auguſto maritima pugna victus. *Manut.* Virgilius, *Actia bella*, Æneid. VIII. 675.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

VII. SEPTIMUM jam diem (1) Corcyræ tenebamur, Quintus autem pater & filius (2) Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil a te literarum. (3) Iis enim ventis iſtinc

ARG. Adverſis ventis ſe teneri ſcribit: ut valetudinem curet, nec niſi confirmatus naviget, hortatur. *Anno* U. C. 703.
(1) *Corcyra*) Inſula maris Ionii.
(2) *Buthroti*) *Buthrotum* Epiri urbs eſt.
(3) *Iis enim ventis iſtinc navigatur; qui ſi eſſent, nos Corcyræ non ſederemus*) Iſte locus corruptus eſt, ſi recte perpendatur. Cicero, qui Patris reliquerat Tironem ægrum, in Italiam navigaverat, ſed Corcyræ ventis adver-

Digitized by Google

iſtinc navigatur, qui ſi eſſent, nos Corcyræ non ſederemus. Cura igitur te, & confirma: &, cum commode, & per valetudinem, & per anni tempus navigare poteris, ad nos amantiſſimos tui veni. Nemo nos amat, qui te non diligat. Carus omnibus, expectatuſque venies. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noſter. Vale. xv. Kal. (4) Novembr. Corcyra.

verſis retinebatur. Hinc dicit ſe non mirari nihil ſibi literarum afferri a Tirone, quia iſtis ventis, qui tunc flabant, commode Corcyra Patras poſſit curri, non vero Patris Corcyram. Quid vero eſt, *qui ſi eſſent, nos Corcyræ non ſederemus*. Atqui erant ii venti, qui Patras propellebat naves Corcyra ſolventes; propter illas ſedebat in illa inſula invitiſſimus. Legendum cenſeo, ut huic loco ſententia conſtet, *qui niſi eſſent, nos Corcyræ non ſederemus*. Ultimæ literæ præcedentis voculæ *qui* videntur primam ſyllabam τῦ *niſi* imbibiſſe. Si hi venti non eſſent, nos Corcyræ non moraremur. *Gravius*.

(4) *Nov.*) Si attendimus, quod epiſt. 9. ſcriptum eſt: cogemur credere, *Dec.* non *Nov.* legere. *Manut.*

Q. CICERO TIRONI S.

VIII. MAGNÆ nobis eſt ſollicitudini valetudo tua. Nam, tametſi qui veniunt, (1) ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δὲ nuntiant, tamen in magna conſolatione ingens ineſt ſollicitudo, ſi diutius a nobis abfuturus eſt is, cujus uſum & ſuavitatem deſiderando ſentimus. Attamen, quanquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longæ navigationi, & viæ per hiemem, niſi bene *firmum* committas, neve naviges niſi explorate. Vix in ipſis tectis & oppidis *frigus* infirma valetudine vitatur, nedum in mari & via ſit facile abeſſe ab injuria temporis.

(2) ψῦχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον.

inquit Euripides. Cui tu quantum credas, neſcio: ego certe ſingulos ejus verſus, ſingula teſtimonia puto. Effice, ſi me diligis, ut valeas, & ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, & vale. Q. filius tibi ſalutem dicit.

TUL-

ARG. Q. Cicero, quanta ſibi Tironis valetudo ſit, amantiſſimis verbis oſtendit. *Anno* U. C. 704.

(1) Ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δὲ) *Tuta quidem, ſed diuturniora*: id eſt, te quidem non ægrotare pericloſe, ſed morbum fore diuturniorem. *Manut.*

(2) Ψῦχος δὲ) *Frigus autem tenui cuti inimiciſſimum*. Senarius Euripidis; ſed amiſſæ tragœdiæ. *Idem*.

TULLIUS ET CICERO S. D. TIRONI SUO.

IX. NOS a te, ut ſcis, diſceſſimus a. d. IV. Non. Novembres. Leucadem venimus a. d. VIII. Idus Novembres. A. d. VII. Actium. Ibi propter tempeſtatem ad VI. Idus morati ſumus. Inde a. d. V. Idus Corcyram belliſſime navigavimus. Corcyræ fuimus uſque ad XVI. Kalend. Decembr. tempeſtatibus retenti. A. d. XV. Kal. Decembr. in portum Corcyræorum (1) ad Caſſiopen ſtadia CXX proceſſimus. Ibi retenti ventis ſumus uſque ad IX. Kalendas. Interea, qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die cœnati ſolvimus. Inde auſtro leniſſimo, cælo ſereno, nocte illa & die poſtero in Italiam ad (2) Hydruntem ludibundi pervenimus: eodemque vento poſtridie (id erat a. d. VII. Kal. Decembr.) hora quarta Brunduſium venimus: eodemque tempore ſimul nobiſcum in oppidum introiit Terentia, quæ te facit plurimi. A. d. V. Kal. Decembr. ſervus (3) Cn. Plancii Brunduſii tandem aliquando mihi a te expectatiſſimas literas reddidit, datas Id. Novembr. quæ me moleſtia valde levarunt, utinam omnino liberaſſent. Sed tamen Aſclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te horter? ut omnem diligentiam adhibeas ad convaleſcendum. Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi: ſcio te omnia facturum, ut nobiſcum quam primum ſis: ſed tamen ita velim, ut ne quid properes. (4) Symphoniam Lyſonis velim vitaſſes, ne in quartam hebdomada incideres. Sed, quando pudori tuo maluiſti obſequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio miſi, ut (5) medico honos haberetur, & tibi daret quod opus eſſet: me cui juſſiſſet, (6) curaturum. Equum & mulum Brunduſii tibi reliqui. Romæ vereor ne ex Kal. Jan. magni tumultus ſint. Nos agemus omnia modice. Reliquum eſt, ut te hoc rogem & a te petam, ne temere naviges. Solent nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſa. Cautus ſis, mi Tiro. Mare magnum & difficile tibi reſtat. Si poteris, cum Meſcinio: caute is ſolet navigare: ſi minus, cum honeſto aliquo homine, cujus auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam ſi adhibueris, teque nobis incolumen præſtiteris, omnia a te habebo. Etiam atque etiam, noſter Tiro, vale. Medico, Curio, Lyſoni de te ſcripſi diligentiſſime. Vale, ſalve.

M. T.

ARG. Navigationis deſcriptio, & ad curandam valetudinem plenior cohortatio. *Anno* U. C. 703.

(1) *Ad Caſſiopen*) De quo loco Plinius IV. 12. & Strabo, lib. I.

(2) *Hydruntem*) *Hydrus*, ſeu Hydruntum, hodie *Otranto*. Eſt Calabriæ oppidum, Brunduſio diſtans centum quinquaginta ſtadia, Strabone teſte. *Gravius*.

(3) *Cn. Plancii*) Pro quo extat Oratio.

(4) *Symphoniam*) Videtur Tironem invitaſſe ad ſymphoniam audiendam: ex quo, inſueto aeri diutius, quam ferre valetudo poterat, expoſitus, pejus ſe habere cœperat. *Cellarius*.

(5) *Ut medico honos*) De pecunia intellige, non de honore: unde *Honorarium*, præmium honoris cauſa datum. *Manut*.

(6) *Curaturum*) Romæ tantum pecuniæ, quantum mihi expenſum tuliſſet. *Conrad.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

X. EGO vero cupio te ad me venire, ſed viam timeo. Graviſſime ægrotaſti; inedia, & purgationibus, & vi ipſius morbi conſumptus es. Graves ſolent offenſiones eſſe ex gravibus morbis, ſi quæ culpa commiſſa eſt. Jam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano ad III. Kal, eſſe volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Literulæ meæ, ſive noſtræ, tui deſiderio oblanguerunt. Hac tamen epiſtola, quam Acaſtus attulit, oculos paulum ſuſtulerunt. (1) Pompejus erat apud me, cum hæc ſcribebam, hilare & libenter. Ei cupienti audire noſtra, dixi, ſine te omnia mea muta eſſe. Tu Muſis noſtris para, ut (2) operas reddas. (3) Noſtra ad diem dictam fient. Docui enim te, (4) fides ἔτυμον quod haberet. Fac plane ut valeas. Nos adſumus. Vale XIV. *Kal.*

ARG. Tironem ad ſe venire cupit, ſed viam timet, ne valetudini noceat. Ejus operam in ſtudiis laudat & exigit. *Anno* U.C. 708.

(1) *Pompejus*) Niſi *Pomponius* legatur, hæc epiſtola, ante quam in Ciliciam Cicero proficiſceretur, ſcripta fuerit neceſſe eſt. Nam a Ciceronis reditu ex Cilicia ad Pompeji diſceſſum ex Italia, nec Tiro in Italia fuit, nec Pompejus animo ita tranquillo, ut Ciceronis ſcripta audire cupierit: vel certe alius Pompejus ſignificabitur. *Corradus*. *Pomponius* item placet Manutio, & Cellario.

(2) *Operas*) Quas præbere conſueſti.

(3) *Noſtra*) Quæ ad me pertinent, quæ me eſſe facturum tibi promiſi. Manumiſſio ſignificatur. Ep. 14. *Manut.*

(4) *Fides ἔτυμον quod haberet*) Inde dicta, quia fiat id, quod dictum eſt. *Off.* I. 7.

TULLIUS ET CICERO, TERENTIA ET TULLIA, Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P. D.

XI. ETSI opportunitatem operæ tuæ omnibus locis deſidero, tamen non tam mea quam tua cauſa doleo, te non valere. Sed quando in quartanam converſa vis eſt morbi (ſic enim ſcribit Curius) ſpero te, diligentia adhibita, etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuæ eſt, ne quid aliud cures hoc tempore, niſi ut quam commodiſſime convaleſcas. Non ignoro, quantum (1) ex deſiderio labores, ſed erunt omnia facilia, ſi valebis. Feſtinare te nolo, ne nauſeæ moleſtiam ſuſcipias æger, & perículoſe hyeme naviges. Ego ad urbem acceſſi pridie Nonas Januar. Obviam mihi ſic eſt proditum, ut nihil poſſit fieri ornatius. Sed incidi in ipſam flammam civilis diſcordiæ, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, ut arbitror, poſſem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte ſunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi

ARG. Rogat ut valetudinis unice rationem habeat. De ſuo ad urbem adventu; de turbato ſtatu reipublicæ, & de triumpho ac Campana præfectura ſignificat. *Anno* U. C. 704.

(1) *Ex deſiderio*) Mei.

Digitized by Google

mihi fuerunt. Omnino & ipſe Cæſar, amicus noſter, minaces ad ſenatum & acerbas literas miſerat: & erat (2) adhuc impudens, qui exercitum & provinciam invito ſenatu teneret: & Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noſter, & Q. Caſſius, (3) nulla vi expulſi, ad Cæſarem cum Curione profecti erant. Poſteaquam ſenatus conſulibus, prætoribus, tribunis plebis, & nobis, qui proconſules ſumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid reſpublica detrimenti caperet: nunquam majore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentiſſime (4) comparatur. Id fit auctoritate & ſtudio Pompeji noſtri, qui Cæſarem ſero cœpit timere. Nobis inter has turbas ſenatus tamen frequens flagitavit triumphum: ſed Lentulus conſul, quo majus ſuum beneficium faceret, ſimul atque expediſſet quæ eſſent neceſſaria de republica, dixit ſe relaturum. Nos agimus nihil cupide, eoque eſt noſtra pluris auctoritas. Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quiſque partem tueretur. (5) Nos Capuam ſumpſimus. Hæc te ſcire volui. Tu etiam atque etiam cura ut valeas, literaſque ad me mittas, quotieſcunque habebis cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Id. Jan.

(2) *Adhuc impudens*) Forte, *ad hoc*, id eſt, coúſque impudens, ut parere Senatui recuſaret jubenti exercitum & provinciam deponere. *I. F. Gronovius*.

(3) *Nulla vi expulſi*) Sed vim interpretabantur S. C. quo removebantur a rep. Cæſar B. Civ. 5. *Idem*.

(4) *Comparatur*) Veteres abſolute *comparare*, intellecto ex proximis quid comparetur, amant uti. Liv. XXXVIII. 12. Vide ibi Not. Gronov.

(5) *Nos Capuam*) Ad Attic. VII. 11.

M. T. C. TIRONI SUO S. P. D.

XII. QUO in diſcrimine verſetur ſalus mea, & bonorum omnium, atque univerſæ reipublicæ, ex eo ſcire potes, quod domos noſtras, & patriam ipſam, vel diripiendam vel inflammandam reliquimus. In eum locum res deducta eſt, ut, niſi quis deus vel caſus aliquis ſubvenerit, ſalvi eſſe nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non deſtiti omnia & ſentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent: ſed miru invaſerat furor non ſolum (1) improbis, ſed etiam his qui boni ha-

ARG. Deplorat ſtatum reipublicæ, initia belli civilis exponit; Tironem, ut valetudinis rationem rediturus habeat, admonet. *Anno* U. C. 704.

(1) *Improbis.*) Admonuimus olim Mediceum codicem, & alium item bonum *improbis* habere, tertio multitudinis caſu: & paulo poſt eadem ratione *his*. Animadvertimus poſtea optimos auctores ita locutos eſſe. Quare veterem omnino lectionem recipiendam cenſemus. Citatur teſtimonium Accii Meleagro, a Nono Marcello in Vaſtities, *Qua vaſtitudo hac, aut unde invaſit mihi?* Item Terentii Varronis e IV. libro de vita populi Romani 1413. *Tanta porro invaſit cupiditas honorum pleriſque, ut vel cœlum ruere, dummodo magiſtratus adipiſcantur, exoptent*. Aliis etiam in locis apud eundem, niſi memoria me decipit, veteres ſcriptores ita locuti eſſe reperiuntur, & (ut arbitror) exempla paſſim occurrerent, niſi omnia quæ contra certas quaſdam ipſorum regulas facerent, a recentioribus Grammaticis temere deleta eſſent. *Victorius*.

Digitized by Google

habentur, ut pugnare cuperent; me clamante, nihil eſſe bello civili miſerius. Itaque cum Cæſar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis, atque honorum ſuorum, Ariminum, Piſaurum, Anconam, Arretium occupaviſſet, urbem reliquimus: quam ſapienter, aut quam fortiter, nihil attinet diſputare. Quo quidem in caſu ſimus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompejus eat in (2) Hiſpaniam: delectus qui ſunt habiti, & præſidia noſtra dimittantur: ſe ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Conſidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad conſulatus petitionem ſe venturum, neque ſe jam velle, abſente ſe, rationem haberi ſui: ſe præſentem (3) trinundinum petiturum. Accepimus conditiones: ſed ita, ut removeat præſidia ex his locis quæ occupavit, ut ſine metu de iis ipſis conditionibus Romæ ſenatus haberi poſſit. Id ille ſi fecerit, ſpes eſt pacis non honeſtæ: leges enim componuntur: ſed quidvis eſt melius, quam ſic eſſe ut ſumus. Sin autem ille ſuis conditionibus ſtare noluerit, bellum paratum eſt: ejuſmodi tamen, quod ſuſtinere *ille non poſſit*, præſertim cum a ſuis conditionibus ipſe fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem poſſit accedere: quod ſperabamus fieri poſſe. Delectus enim magnos habebamus, putabamuſque illum metuere, ſi ad urbem ire cœpiſſet, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimiciſſimas, præter Tranſpadanos: ex Hiſpaniaque ſex legiones, & magna auxilia, Afranio & Petrejo ducibus, habet a tergo. Videtur, ſi inſaniet, poſſe opprimi, modo ut urbe ſalva. Maximam autem plagam accepit, quod *is* qui ſummam auctoritatem in illius exercitu habebat, (4) T. Labienus, ſocius ſceleris eſſe noluit: reliquit illum, & nobiſcum eſt: multique idem facturi eſſe dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. *Nullum* magis negotium ſuſcipere volui, quo plus apud illum meæ literæ cohortationeſque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me caſtris & certis legionibus præfuturum. Habeo etiam illam moleſtiam, quod Dolabella noſter apud Cæſarem eſt. Hæc tibi nota eſſe volui: quæ cave ne te perturbent, & impediant valetudinem tuam. Ego A. (5) Varroni, quem cum amantiſſimum mei cognovi, tum etiam valde tui ſtudioſum, diligentiſſime te commendavi, ut & valetudinis tuæ rationem haberet, & navigationis, & totum te ſuſciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. Recepit enim, & mecum locutus eſt ſuaviſſime. Tu, quando eo tempore mecum eſſe non potuiſti, quo ego maxime operam & fidelitatem deſi-

(2) *Hiſpaniam*) Pompeji provinciam. Quod Cicero, vitandi belli civilis cauſa, cenſuit. ep. 6. lib. VI. *Manut.*

(3) *Trinundinum*) Lex, ad populum ferenda, promulgabatur prius, ut per trium nundinarum ſpatium populo pateret; quo poſſet, lege ſatis conſiderata, quid ſentiret, ſuffragiis oſtendere. Eadem, opinor, in magiſtratibus creandis ratio fuit, promulgatis per tres nundinas eorum nominibus, qui petebant: ut populus, de quibus ſuffragium laturus eſſet, tanto ante noſſet. Atque hic *Trinundinum*, pro Trinundini ſpatio dictum puto. *Idem.*

(4) *T. Labienus*) Ep. 14. lib. XIV.

(5) *Varroni*) De quo Cæſar, *B. civ.* III. 19.

Digitized by Google

deſideravi tuam, cave feſtines, aut committas, ut aut æger, aut hieme naviges. Nunquam ſero te veniſſe putabo, ſi ſalvus veneris. Adhuc neminem videram, qui te poſtea vidiſſet, quam M. Voluſius, a quo tuas literas accepi: quod non mirabar: neque enim meas puto ad te literas tanta hieme perferri. Sed da operam ut valeas: &, ſi valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia & Tullia Romæ. Cura ut valeas. IV. Kal. Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIII. OMNIA a te data mihi putabo, ſi te valentem videro. Summa cura expectabam adventum Menandri, quem ad te miſeram. Cura, ſi me diligis, ut valeas: &, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. IV. Idus April.

ARG. Cohortatio ad valetudinem curandam. *Anno* U. C. 704.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIV. ANDRICUS poſtridie ad me venit, quam expectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miſeriæ. Tuis literis nihilo ſum factus certior, quomodo te haberes: ſed tamen ſum recreatus. Ego omni delectatione literiſque omnibus careo: quas, ante quam te videro, attingere non poſſum. Medico mercedis, quantum poſcet, promitti jubeto. Id ſcripſi ad (1) Ummium. Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas literas, (2) humanitatemque, propter quam mihi es cariſſimus. Nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis. Id cum tua, tum mea cauſa facias, a te peto. Acaſtum retine, quo commodius tibi miniſtretur. Conſerva te mihi. (3) Dies promiſſorum adeſt: quem etiam (4) repræſentabo, ſi adveneris. Etiam atque etiam vale. IV. Idus, hora VI.

Nmm 2 M. T.

ARG. Sollicitudinem ſuam, ægrotante Tirone, ſignificat, & valetudinem ut curet, hortatur. *Anno* U. C. 704.

(1) *Ummium*) Alii *Mumium* alii *Numium*, vel etiam aliter. Unde conjicit Manutius, *Manium*, quod erat prænomen Curii, de quo ſupra epiſt. 4.

(2) *Humanitatemque*) Non dubito, quin *humanitatem* hic Cicero, non pro facilitate quadam & benevolentia erga homines, ſed pro eruditione poſuerit. Vide Gellium lib. XIII. cap. 16. *Manut.*

(3) *Dies promiſſorum*) Manumiſſionem ſignificari puto, ut etiam ep. 10. *Noſtra ad diem dictam fient. Docui enim te, Fides* ἔτυμον *quod haberet*. Et ep. 15. *Ego te omni cura liberabo*. Idem.

(4) *Repræſentabo*) Non expectabo, ſed antevertam. Niſi leg. *qua*. Statim præſtabo, nec opperiar diem. *J. F. Gronov.*

Digitized by Google

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XV. ÆGYPTA (1) ad me venit pridie Idus Apriles. Is etſi mihi nuntiavit, te plane febri carere, & belle habere: tamen, quod negavit te potuiſſe ad me ſcribere, curam mihi attulit, & eo magis quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili ſum ſollicitudine de tua valetudine: qua ſi me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura ſcriberem, ſi jam putarem libenter te legere poſſe. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi, tibique conſervandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta jam epiſtola, Hermia venit. Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Ægyptam miſi, quod nec inhumanus eſt, & te viſus eſt mihi diligere, ut is tecum eſſet: & cum eo cocum, quo uterere. Vale.

ARG. Suam de Tironis valetudine ſollicitudinem ſignificat. *Anno* U. C. 704.

(1) *Ægypta.*) Nomen ſervi, ad Att. ep. 15. lib. IX. Miſit ad Tironem Cicero quinque ſervos ſuos, ut & benevolentiam in eum oſtenderet, & de ejus valetudine certior fieri poſſet: Marionem primum, ep. 1. deinde Menandrum epiſt. 13. poſtremo Hermiam & coquum, ep. 15. Acaſtum autem non miſit, ſed cum eo reliquit, ep. 5. *Man.*

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

XVI. DE Tirone, mi Marce, ita te, meumque Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumque filium videam, ut mihi gratiſſimum feciſti, cum eum indignum illa fortuna, ac nobis amicum, quam ſervum, eſſe maluiſti. Mihi crede, tuis & illius literis perlectis, exſilui gaudio. Tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi (1) Statii fidelitas eſt tantæ voluptati: quanti eſſe in iſto hæc eadem bona debent, additis literis, ſermonibus, humanitate, quæ ſunt his ipſis commodis potiora? Amo te omnibus equidem maximis de cauſis, verum etiam propter hanc, vel quod mihi ſic, ut debuiſti, nuntiaſti. Te totum in literis vidi. Sabini pueris & promiſi omnia, & faciam. Vale.

M. T.

ARG. Quintus fratri de Tirone manumiſſo, & gratias agit, & gratulatur. *Anno* U. C. 704.

(1) *Statii*) A Q. Cicerone manumiſſi. Vide epiſt. 18. & 19. libri 2. ad Atticum, & ep. 2. lib. 1. ad Quintum Fr.

Digitized by Google

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XVII. VIDEO quid agas. (1) Tuas quoque epiſtolas vis referri in volumina. Sed heus tu, qui (2) *κανόν* eſſe meorum ſcriptorum ſoles, unde illud tam (3) *ἄκυρον*, *valetudini fideliter inſerviendo?* Unde in iſtum locum *fideliter* venit? cui verbo domicilium eſt proprium in officio, migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici poteſt, ut ſit, quomodo Theophraſto placet, verecunda tralatio. Sed hæc coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu (4) *ἀφωμίλησα*: ſatis ſcis. Tu eum videlicet non potuiſti videre: cras aderit: videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde ſollicitat: ſed inſervi, & fac omnia: tum te mecum eſſe, tum mihi cumulatiſſime ſatisfacere putato. Cuſpio quod operam dediſti, mihi gratum eſt. Valde enim ejus cauſa volo. Vale.

ARG. Tironem modeſte reprehendit, quod adverbio *fideliter* non recte uſus fuerat, & ut valetudini ſerviat, admonet. *Anno* U. C. 708.

(1) *Tuas quoque*) Ita ut meæ referuntur. Fuit enim hæc ipſius Tironis opera: quod & Nepos in Attici vita oſtendit: & Cicero ipſe ep. 4. lib. XVI. ad Att. negat quidem eas a ſe in volumina referri, a Tirone tamen ait aliquod ſervari. *Mearum epiſtolarum nulla eſt συναγωγὴ*, &c. *Manut.*

(2) *Κανὼν*) Regula. Utrum hoc ad judicium Tironis, qui ſcripta Ciceronis examinare, atque interdum etiam corrigere ſolitus eſſet, an ad diligentiam pertinet, qui ſummam in iis cuſtodiendis ordinandiſque curam poneret? ad judicium potius, ut opinor: quod indicant ea, quæ ſequuntur. Miratur enim Cicero, parum aperte translato verbo Tironem uſum eſſe, quem ipſe judicem ſuis in ſcriptis habere conſueviſſet. *Idem.*

(3) *Ἄκυρον*) Improprium, alieno loco poſitum.

(4) *Ἀφωμίλησα*) Erneſtus, præeunte Lambino, interpretatur, *me a colloquio ſeparavi*. Joan. F. Gronovio legendum videtur, *συνωμίλησας*, cui adſtipulatur Quarterius, & ſic interpretatur: Cujus ego Demetrii, comitumque ejus conſuetudine ſum uſus: noſti homines. *Ὁμιλεῖν* eſt conſuetudine alicujus uti, verſari cum aliquo.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XVIII. QUID igitur? (1) non ſic oportet? Equidem cenſeo ſic, addendum etiam, *ſuo*. Sed, (2) ſi placet, invidia vitetur: quam quidem ego ſæpe contempſi. Tibi (3) *διαφόρησιν* gaudeo profuiſſe. Si vero etiam Tuſculanum, dii boni, quanto mihi illud erit amabilius! Sed; ſi me amas, quod quidem aut facis, aut perbelle ſimulas; quod tamen in mo-

ARG. Liberto Tironi reſpondet, patroni nomina ne invidiam ferant, deprecanti. De valetudine gratulatur, cui ut indulgeat, monet. Admiſcet alia. *Anno* U. C. 708.

(1) *Non ſic oportet*). Inſcribi epiſtolas meas.

(2) *Si placet*) Quandoquidem tibi placet, omittamus hanc inſcriptionem, ut vitetur invidia, quam tibi forte concitaret.

(3) *Διαφόρησιν*) Vocabulum medicum, quod ſignificat *tranſpirationem*, *quæ fit per ſudorem*, unde *διαφορητικαὶ ἰάματα*, *medicamenta ad ſudorem efficiendum accommodata & comparata*. Erneſtus.

Digitized by Google

modum procedit : ſed (4) ut eſt, indulge valetudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deſervis, ſerviſti non ſatis. Ea quid poſtulet non ignoras : (5) πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. Fac bellus revertare. Non modo te, ſed etiam Tuſculanum noſtrum plus amem. (6) Parhedrum excita, ut hortum (7) ipſe conducat: ſic olitorem ipſum commovebis. (8) Helico nequiſſimus H-S cIↃ dabat, nullo (9) aprico horto, nullo (10) emiſſario, nulla maceria, nulla caſa. Iſte nos tanta impenſa derideat? calface hominem, ut ego M. Othonem : itaque (11) abutor coronis. (12) De Crabra quid agatur, etſi nunc quidem etiam nimium eſt aquæ, tamen velim ſcire. Horologium mittam, & libros, ſi erit ſudum. Sed tu nulloſne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Cæſaris familiaris, mortuus eſt, bonus homo, & nobis amicus. Te quando expectemus, fac ut ſciam. Cura te diligenter. Vale.

(4) *Ut eſt*) Pro *ut ut*, quomodocunque. Terent. Phorm. v. 4.

Lætus ſum, ut mea res ſe habent, fratri obtigiſſe quod vult.

Hoc eſt, quomodocunque meæ res ſe ſe habent. *Gronov.* Obſerv. III. c. 6.

(5) Πέψιν) Concoctionem: ἀκοπίαν, vitationem laſſitudinis: περίπατον σύμμετρον, ambulationem moderatam: τέρψιν, oblectationem: εὐλυσίαν κοιλίας, facilitatem alvi.

(6) *Parhedrum*) Proprie, πάρεδρος, *Aſſeſſor* eſt: transfertur ad alia, & conſiliarium, aut cuſtodem ſignificat. Fortaſſe loquitur Cicero de olitoris vicino. *Man.*

(7) *Ipſe conducat*) Eſt, niſi fallor, hujus loci ſenſus: Olitor noſtrum hortum facit minimi, minimumque pro eo pretium offert, ratus affuturum neminem, qui velit eum conducere. At quære inter vicinos aliquem, qui hortum hunc vel ad tempus conducat, aut fingat velle ſe conducere. Sic olitorem excitabis, & adduces, ut ſummam pecuniæ majorem mihi ſolvat. *Quart.*

(8) *Helico*) Sic veteres libri omnes, & opinor, mendoſe, obſcure quidem certe. Obſcura autem omnia ſi mutare conemur, ultro implicabimur difficili cura, nec ſemper neceſſaria. *Man.*

(9) *Aprico horto*) Apricus hortus eſt tepido ac leni, non torrentiſſimo ſoli expoſitus. *Aprici colles*, qui orienti ſoli obverſi ſunt, Ovidio. *Apricas terras* poeta ſimpliciter oppoſuit frigidioribus. Cl. Salmaſ. exercitat. Plin. p. 990. ubi vide plura. *Idem.*

(10) *Emiſſario*) Loco, qui aquam emittat, ſiſtatve obicibus vel dimiſſis, vel recluſis. Vide *Sueton.* Claud. cap. 20.

(11) *Abutor coronis*) Nihil admodum floreas ejus coronas, aut dona ejuſmodi moror: malim ut majus pro horto pretium conſtituat. *Quarterius.*

(12) *De Crabra*) Agri Tuſculani aqua. Vide Agrariam 3. cap. 2.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIX. EXPECTO tuas literas de multis rebus: te ipſum multo magis. (1) Demetrium redde noſtrum, & aliud, ſi quid (2) poteſt, boni. (3) De Aufidiano nomine nihil te hortor. Scio tibi curæ eſſe: ſed confice. Et, ſi ob eam rem moraris, accipio cauſam: ſi id te non tenet, advola. Literas tuas valde expecto. Vale.

M. T.

ARG. De literis, de Demetrio, de Aufidiano nomine. *Anno* U. C. 708.

(1) *Demetrium*) De quo ep. 17. 22.

(2) *Poteſt*) Manutius, *potes.*

(3) *De Aufidiano nomine*) Ut exigas ab Aufidio, quod debet. *Manut.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XX. SOLLICITAT, ita vivam, me tua, mi Tiro, valetudo: ſed confido, ſi diligentiam, quam inſtituiſti, adhibueris, cito te firmum fore. Libros (1) compone; indicem, cum (2) Metrodoro lubebit, (3) quando ejus arbitratu vivendum eſt. (4) Cum olitore, ut videtur. Tu potes Kalendis ſpectare gladiatores, poſtridie redire, & ita cenſeo. Verum, ut videbitur. Cura te, ſi me amas, diligenter. Vale.

ARG. De cura valetudinis, & componendis libris, de olitore, de ſpectaculo Kalendarum. *Anno* U. C. 708.

(1) *Compone*) Ordina, & diſpone, ſuo quemque loco ſtatue. *Manut.*

(2) *Metrodoro*) Medico. *Idem.*

(3) *Quando*) Alii, *quum*, alii, *quoniam*.

(4) *Cum olitore*) Ep. 18.

C. FIL. TIRONI SUO DULCISSIMO S. P. D.

XXI. CUM vehementer tabellarios expectarem quotidie, aliquando venerunt poſt diem XL & VI, quam a vobis diſceſſerant: quorum mihi fuit adventus adoptatiſſimus. Nam cum maximam cepiſſem lætitiam ex humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtola: tum vero jucundiſſimæ tuæ literæ cumulum mihi gaudii attulerunt. Itaque me jam non pœnitebat intercapedinem ſcribendi feciſſe: ſed potius lætabar: fructum enim magnum humanitatis tuæ capiebam ex ſilentio mearum literarum. Vehementer igitur gaudeo, te meam ſine dubitatione accepiſſe excuſationem. Gratos tibi optatoſque eſſe, qui de me rumores afferuntur, non dubito, mi dulciſſime Tiro: præſtaboque, & enitar, ut in dies magis magiſque hæc naſcens de me duplicetur opinio. Quare quod polliceris te buccinatorem fore exiſtimationis meæ, firmo id conſtantique animo facias licet. Tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata ætatis meæ, ut non ſolum animus a factis, ſed aures quoque a commemoratione abhorreant. Cujus te ſollicitudinis & doloris participem fuiſſe, notum exploratumque eſt mihi; nec id mirum. Nam cum omnia mea cauſa (1) velles mihi ſucceſſa, tum etiam tua: ſocium enim te meorum commodorum ſemper eſſe volui. Quod igitur tum ex me doluiſti, nunc, ut duplicetur tuum ex me gaudium, præſtabo. Cratippo me ſcito non ut diſcipulum, ſed ut filium,

---

ARG. Suum virtutis amorem ſtudiumque Cicero filius ſignificat: de prædio empto gratulatur. *Anno* U. C. 709.

(1) *Velles* mihi ſucceſſa, *tum etiam*) Duas has voces, *mihi ſucceſſa*, quæ fuerant interjectæ, delevi. Erant enim ſupervacaneæ, & ſolæciſmum gignebant. Ita enim Latini loquuntur, Omnia tua cauſa volo: neque addunt hæc, *mihi ſucceſſa*. Lambin. Præiverat Henricus Stephanus in *Pſeudocicerone*. Vulgatam tamen acerrime tuetur Gaſp. Scioppius, *Veriſimilium*, l. 2. c. 3.

Digitized by Google

filium, eſſe conjunctiſſimum. Nam cum & audio illum libenter, tum etiam propriam ejus ſuavitatem vehementer amplector. Sum totos dies cum eo, noctiſque ſæpenumero partem: exoro enim ut mecum quam ſæpiſſime cœnet. Hac introducta conſuetudine, ſæpe inſcientibus nobis & cœnantibus obrepit, ſublataque ſeveritate philoſophiæ, humaniſſime nobiſcum jocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam jucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior diſcedere: cujus cum frugi ſeveraque eſt vita, tum etiam jucundiſſima (2) convictio. Non eſt enim ſejunctus jocus a philologia, & quotidiana (3) συζητήσει. Huic ego (4) locum in proximo conduxi: &, ut poſſum, ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatem. Præterea declamitare Græce apud (5) Caſſium inſtitui, Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus, & quotidianis convictoribus, quos ſecum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatiſſimis. Multum etiam mecum eſt Epicrates, princeps Athenienſium, & (6) Leonides, & horum cæteri ſimiles. (7) Τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς ἤδη. De Gorgia autem quod mihi ſcribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: ſed omnia poſtpoſui, dummodo præceptis patris parerem. (8) Διαῤῥήδην enim ſcripſerat, ut eum (9) dimitterem ſtatim. Tergiverſari nolui, ne mea nimia (10) σπουδὴ ſuſpicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi ſuccurrebat, (11) grave eſſe, me de judicio patris judicare. Tuum tamen ſtudium, & conſilium, gratum acceptumque eſt mihi. Excuſationem anguſtiarum tui temporis accipio: ſcio enim, quam ſoleas eſſe occupatus. Emiſſe te prædium vehementer gaudeo, feliciterque tibi rem iſtam evenire cupio. (12) Hoc loco me tibi gra-

---

(2) *Convictio*) Elegans hæc lectio debetur Mediceo, ut adnotat Egnatius, uſurpavitque ut genuinam Victorius in editione ſua; poſteaque in ſuam transſmovit Lambinus. Confirmatur jam mihi de excerptis Vaticani. Alias plebeje eſt, *jucundiſſima conjunctio*. Et cur non a *convivere*, *convictio*? Gebh.

(3) Συζητήσει) Non placet Lambini interpretatio, *conquiſitione*, nec ea, quæ antea afferri ſolebat, *mutua quæſtione*. Intelligitur enim de illo quotidiano colloquio, quo de hac re modo, modo de illa diſputatur: motis ultro citroque ſuper ea dubitationibus & quæſtionibus. Hoc autem qui faciunt, non *conquirere*, ſed *diſquirere* dici poſſunt: ut Horatius dixit, *Verum hic impranſi mecum diſquirite*. H. Stephan.

(4) *Locum.*) Hoc eſt, ſive ædem, ſive cubiculum, in quo habitet. Sæpe *locus* eſt diverſorium, hoſpitium, ut in illa ſolenni locutione, *locus lautiaque legatis præbita*, quæ ſæpe apud Livium legitur. *Grav.*

(5) *Caſſium*) Neque iſte quis fuerit, dicunt.

(6) *Leonides*) Qui cum ad Ciceronem de filio ſcriberet, certi nihil auſus eſt polliceri. Epiſt. 16. lib. XIV. ad Att. *Manut.*

(7) Τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς) Quæ igitur ad nos pertinent, hæc ſunt.

(8) Διαῤῥήδην) Aperte.

(9) *Dimitterem*) Cauſam, cur eum a filio dimitti Cicero voluerit, Plutarchus hanc narrat, quod ad potum & voluptates adoleſcentem alliceret. Hoc fortaſſe magiſtro didicit ſtrenue bibere Cicero filius. Nam binos congios ſimul haurire ſolitum ſcribit Plinius lib. 14. cap. ult. *Manut.*

(10) Σπουδὴ) Propenſa voluntas ad Gorgiam retinendum.

(11) *Grave eſſe, me de judicio patris*) Non recte facere me, ſi de patris judicio ita judicare vellem, quaſi falli poſſet in eo, quod exiſtimaret de Gorgia. *Idem.*

(12) *Hoc loco*) Hac parte epiſtolæ: cum gratulationibus tribuere primas fere epiſtolarum partes ſoleamus.

Digitized by Google

gratulari noli mirari: eodem enim fere loco tu quoque, emiſſe te, feciſti me certiorem. Habes (13) ubi deponendæ tibi ſint urbanitates. (14) Ruſticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum jucundiſſimum conſpectum propono; videor enim videre ementem te ruſticas res, cum villico loquentem, in lacinia ſervantem ex menſa ſecunda (15) ſemina. Sed (quod ad rem pertinet) me tum tibi defuiſſe, æque ac tu doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te ſublevaturus ſim, ſi modo fortuna me: præſertim cum ſciam, communem nobis emptum eſſe iſtum fundum. De mandatis quod tibi curæ fuit, eſt mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Græcus: multum mihi enim eripitur opera in exſcribendis (16) hypomnematis. Tu velim in primis cures ut valeas, ut una (17) συμφιλολογεῖν poſſimus. Antherum tibi commendo. Vale.

(13) *Ubi deponenda tibi ſint*) Ubi moleſtias & ineptias, quæ multæ ſunt in urbe ferendæ, quoties earum tædium te ceperit, fugias & abjicias. *J. F. Gronovius*.

(14) *Ruſticus Romanus*) Honeſtum nomen eſt plebeji ordinis: quia vera Romuli proles agreſtibus operibus exercebatur, & ruſticam plebem præponebat urbanæ, cum proceres civitatis in agris morarentur, & ubi conſilium publicum deſiderabatur, e villis arceſſebantur in ſenatum, unde qui eos evocabant, *viatores* nominati. Cic. pro Sextio in Optimatium, hoc eſt, qui conſilia ſua optimo cuique probari vellent, ſecta collocat *municipales ruſticoſque Romanos*. Id. de Senectute: *Poſſum nominare ex agro Sabino ruſticos Romanos, vicinos & familiares meos*. Libro 1. de Divin. *Exin cuidam ruſtico Romano dormienti viſus eſt venire qui diceret, præſultorem ſibi non placuiſſe ludis*. Tib. Atinium *de plebe hominem* appellat Livius. *Gronovius*.

(15) *Semina*) Pomorum, quæ comeduntur in ſecunda menſa. *Manut*.

(16) *Hypomnematis*) Commentariis.

(17) *Συμφιλολογεῖν*) De literis inter nos diſputare.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXII. SPERO ex tuis literis, tibi melius eſſe: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut inſervias: & cave ſuſpiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non ſis mecum. Mecum es, ſi te curas. Quare malo te valetudini tuæ ſervire, quam meis oculis & auribus. Etſi enim & audio te, & video libenter: tamen hoc multo erit, ſi valebis, jucundius. Ego hic ceſſo, quia ipſe nihil ſcribo: lego autem libentiſſime. Tu iſtic, ſi quid librarii mea manu non intelligent, moſtrabis. Una omnino (1) interpoſitio difficilior eſt, quam ne ipſe quidem facile legere ſoleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura ut facis. (2) Tertia aderit, modo ne Publius rogatus ſit. Demetrius iſte nunquam omni-

ARG. Valetudinis curandæ admonet ægrotantem: librarios tamen regere jubet: addit de variis. *Anno* U. C. 708.

(1) *Interpoſitio*) Verba interpoſita, hoc eſt, recentiori manu ſcripta, *de quadrimo Catone*, de puero Catone, quatuor annos nato. Locus in iis quæ ſuperſunt Ciceronis, non extat. Hunc mendo vacuum non eſſe ſuſpicabatur Victorius.

(2) *Tertia*) Mulier poſt duas ſorores nata, unde nomen. *Aderit*, in cœna, quæ dabitur in illo triclinio. *Manut*.

Digitized by Google

omnino (3) Phalereus fuit, ſed nunc plane (4) Billienus eſt. Itaque te do (5) vicarium: tu eum obſervabis. (6) Etſi: veruntamen: de illis: noſti cætera. Sed tamen, ſi quem cum eo ſermonem habueris, ſcribes ad me, ut mihi naſcatur epiſtolæ argumentum, & ut tuas quam longiſſimas literas legam. Cura, mi Tiro, ut valeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

(3) *Phalereus*) Demetrius, de quo ad me ſcribis, nunquam fuit Demetrio Phalereo ſimilis: nunquam fuit elegans, urbanus, &c. Ludit in *Demetrii* nomine. *Quarter.*

(4) *Billienus eſt*) Dignus ſuo nomine: vitio laborat ejus, cujus nomen gerit. Videtur enim Graius homo Demetrius cognomen ſumpſiſſe Billieni, quod per Billienum quendam libertatem & civitatem accepiſſet. *J. F. Gronov.*

(5) *Vicarium*) Ut ea diligentia in eo obſervando & cavendo utaris, qua ego uterer, ſi adeſſem. *Vicarius* eſt, qui facit id, quod alius facere debebat. *Manut.*

(6) *Etſi. Veruntamen. De illis*) Hæc facile ſupplere Tiro potuit, cui notæ erant Patroni cogitationes. Similis brevitas ad Att. XIII. 2. XIV. 8. & 12. *J. F. Gron.* Brevitas locum obſcurat: opinor tamen Demetrii illius, quem obſervari a Tirone jubet, conciſum perplexumque ſermonem repræſentarit. *Manutius.*

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

XXIII. TU vero confice (1) profeſſionem, ſi potes. Etſi hæc pecunia ex eo genere eſt, ut profeſſione non egeat. (2) Veruntamen. Balbus ad me ſcripſit, tanta ſe epiphora oppreſſum, (3) ut loqui non poſſit, Antonius de lege quid egerit. (4) Liceat modo ruſticari. Ad Bithynicum ſcripſit. (5) De Servilio tu videris, qui ſenectutem non contemnis. Etſi Atticus noſter, quia quondam me commoveri (6) πανικοῖς intellexit, idem ſemper putat, nec videt, quibus præſidiis philoſophiæ ſeptus ſim: & hercle, quod timidus ipſe eſt, (7) θορυβοποιεῖ. Ego tamen Antonii inveteratam ſine ulla offenſione amicitiam retinere ſane volo, ſcri-

ARG. Hortatur, ut profeſſionem conficiat, ſcribitque ſibi in animo eſſe amicitiam Antonii conſervare. *Anno* U. C. 709.

(1) *Profeſſionem*) *Profiteri*, eſt hic, publice denuntiare, quidquid pecuniæ, agri, aliarumve rerum Cicero poſſideat. Et videtur, ut hæc per Tironem, ſic altera ſuperioris anni profeſſio per Philotimum eſſe facta. Vide ep. 33. lib. XIII. ad Att. *Manut.*

(2) *Veruntamen*) Subaudi, *confice*: & hanc ipſam pecuniam profitere. *Idem.* Hoc alii cum ſequentibus conjungunt. *Veruntamen Balbus*: &c.

(3) *Ut loqui non poſſit*) Jocus: nam epiphora officium oculorum impedit, non linguæ. *Non poſſit* autem dixit, id eſt, nolit: quia ſtudioſus Antonii, & homo tectus. Ep. 21. lib. XIV. ad Attic. *Idem.*

(4) *Liceat modo ruſticari*) Quod urbanis rebus, quas Antonius conſul e ſua libidine adminiſtrat, antepono. *Idem.*

(5) *De Servilio*) Iſaurico, quem hoc anno obiiſſe teſtatur Dio lib. 45. quem felicem videtur ſcripſiſſe Tiro, qui effugerit Antonii minas & gladios. Id ad me, inquit Cicero, non pertinet, qui cædem non timeo, & vitæ obſaturatus ſum, ſed ad te. *J. F. Gron.*

(6) Πανικοῖς) Repentinis terroribus: quorum cauſam Pani deo tribuit Antiquitas: unde πανικά. Hoc ſatis eſt ad intelligentiam loci. Plura ſi quis poſtulat, Politianum legat Miſcell. cap. 28. *Manut.*

(7) Θορυβοποιεῖ) Tumultum facit: terrorem in aliis gignit. Vult enim timere me ab Antonio. *Idem.*

Digitized by Google

ſcribamque ad eum, ſed non antequam te videro: (8) nec tamen te avoco a ſyngrapha, (9) γόνυ κνήμης. Cras expecto Leptam: etenim ad cujus (10) rutam pulegio mihi tui ſermonis utendum eſt. Vale.

(8) *Nec tamen*) Etſi videre te cupio: nolo tamen te ab urbe diſcedere, priuſquam conficias eam rem, cujus rei cauſa te miſi. Miſerat eum Cicero, ut pecuniam ſibi per ſyngrapham debitam, exigeret. *Idem*.

(9) Γόνυ κνήμης) Genu tibia propius eſt. Nam ſubauditur, ἔγγιον. Theocritus in Idyllio, quod Charites inſcripſit, eodem ſenſu dixit, ἀπωτέρω ἢ γόνυ κνήμα, id eſt, longius, quam genu, tibia. Hoc proverbio ſignificatur, curanda magis eſſe, quæ magis ad nos pertinent. *Idem*.

(10) *Rutam pulegio*) Amarus, ut ruta, Leptæ ſermo; ſuavis, ut pulegium, Tironis. Lepida ſimilitudo. Amaritudo, inquit, ſermonis Leptæ, ſermonis tui ſuavitate, quaſi ruta pulegio, condietur. Notiſſima eſt utraque herba. *Idem*.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXIV. ETSI mane Harpalum miſeram, tamen cum haberem cui recte darem literas, etſi novi nihil erat, iiſdem de rebus volui ad te ſæpius ſcribere: non quin (1) conſiderem diligentiæ tuæ; ſed rei me magnitudo movebat. Mihi (2) prora & puppis (ut Græcorum proverbium eſt) fuit a me tui dimittendi, ut rationes noſtras explicares. (3) Offilio & Aurelio utique ſatis fiat. (4) A Flamma, ſi non potes omne, partem aliquam velim extorqueas: in primiſque ut expedita ſit penſio Kal. Jan. (5) De attributione conficies. (6) De repræſentatione, videbis. De domeſticis hactenus. De publicis omnia mihi (7) certa, quid Octavius, quid Antonius: quæ hominum opinio: quid futurum putes. Ego vix teneor quin accurram. Sed (8) ſt! Literas tuas expecto: & ſcito Balbum tum fuiſſe Aquini, cum tibi eſt dictum, & poſtridie Hirtium. Puto utrumque (9) ad aquas. Sed (10) quod egerint. Dolabellæ procuratores fac admoneantur. Appellabis etiam (11) Papiam. Vale.

Nnn 2 C I-

ARG. Domeſticas res, deinde publicas narrat. *Anno U. C. 709.*

(1) *Conſiderem*) In editione perveteſta, quam cum MSſ. ab Italo collatam mecum communicavit Nic. Heinſius, vir ſummus & mihi amiciſſimus, emendatum erat, *non quin diffiderem tuæ diligentiæ*. Sic omnino legendum. Quod & Gronovio τῷ πάνυ probabatur. *Grævius*.

(2) *Prora & puppis*) Summa conſilii mei. Nam prora & puppis totam navem continent. Unde natum proverbium apud Græcos, πρῶρα καὶ πρύμνη. *Manut.*

(3) *Offilio & Aurelio*) Creditoribus.

(4) *A Flamma*) Debitore. Hic eſt Flaminius Flamma, nominatus ad Att. 14. 16. & 15. 1. 2. *Idem*.

(5) *De attributione*) De aſſignatione pecuniæ, quam Ciceroni Dolabella, divortio facto cum Tulliola, ejus filia, debebat. Vide 15. 13. & 15. 3. *Idem*.

(6) *De repræſentatione*) De pecunia ante diem ſolvenda. Id enim eſt *Repræſentare*. Unde, *Repræſentare diem promiſſorum*, παραχρῆμα ἀποδοῦναι, ep. 14. *Idem*.

(7) *Certa*) Perſcribe. Verbum omittit, ut infra, *Sed quod egerint*. Et ſæpe in epiſtolis ad Att. figura eſt, quæ Græce ἀποσιώπησις dicitur, in epiſtolis quæ ad familiares mittantur, uſurpata. *Idem*.

(8) *St*) Vetuſtiores, *ſi*: unde Manutius, *ſt*, quæ nota ſilentii eſt.

(9) *Ad aquas*) Baianas. Hic variant MSſ. Vide Turneb. Adverſ. lib. 8. cap. 5.

(10) *Quod egerint*) Fac ut ſciam: vel, *Sciemus*, ſubaudiendum; amat enim hic Cicero brevitatem, ut paulo ante: *De publicis omnia mihi certa*: ſubaudi, ſignifica. Mei tamen veteres libri, *Seu*, non *Sed*, omnes habent. Itaque cogor de mendo ſuſpicari. *Manut.*

(11) *Papiam*) Mulierem Papiæ gentis, quæ Ciceroni pecuniam debebat. *Idem*.

Digitized by Google

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

XXV. ETSI juſta & idonea uſus es excuſatione de intermiſſione literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias, rogo. Nam etſi de republica rumoribus & nuntiis certior fio, & de ſua in me voluntate ſemper ad me perſcribit pater: tamen de quavis minima re ſcripta a te ad me epiſtola ſemper fuit gratiſſima. Quare, cum in primis tuas deſiderem literas, noli committere, ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quam aſſiduitate epiſtolarum. Vale.

ARG. Literas a Tirone quam creberrimas requirit. *Anno* U. C. *709.*

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVI. VERBERAVI te cogitationis tacito duntaxat convicio, quod faſciculus alter ad me jam ſine tuis literis perlatus eſt. Non potes effugere hujus culpæ pœnam. De patrono (1) Marcus eſt adhibendus: iſque diu & multis lucubrationibus commentata oratione. Vide, ut probare poſſit, te non peccaſſe. Plane te rogo, ſicut olim matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ: ſic tu, etiam ſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen, ne furtum ceſſationis quæſiviſſe videaris. Valde enim mihi ſemper & vera, & dulcia tuis *epiſtolis* nuntiantur. Ama nos, & Vale.

ARG. Negligentiæ in mittendis epiſtolis accuſat, quas etiam ſine argumento ſcribi poſtulat. Familiariter & jocoſe. *Anno incerto*.

(1) *Marcus*) Frater.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVII. MIRIFICAM mihi (1) verberationem ceſſationis epiſtola dediſti. Nam, quæ parcius frater perſcripſerat, verecundia videlicet, & properatione, ea tu ſine aſſentatione, ut erant, ad me ſcripſiſti, & maxime de conſulibus deſignatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris effœminatiſſimi animi plenos: qui niſi a gubernaculis receſſerint, maximum ab univerſo naufragio periculum eſt. Incredibile eſt, quæ ego illos ſcio, oppoſitis (2) Gallorum caſtris, in æſtivis feciſſe; quos

ARG. Invehitur in Conſules deſignatos Hirtium & Panſam. Benevolentiam ſuam ſignificat. *Anno* U. C. *709.*

(1) *Verberationem ceſſationis*) Quid poteſt eſſe durius, aut magis diverſum a Marci fratris duriſſimo ſermone? Dicit hoc: Valde me, quia ceſſaverim in literis ad vos mittendis, verberaſti in epiſtola tua: pro, tacite reprehendiſti. *Manut.* Vide Turnebi Adverſaria, lib. 8. cap. 5.

(2) *Gallorum caſtris*) Quo tempore in Gallia cum Cæſare militabant. *Idem.*

Digitized by Google

quos (3) ille latro, niſi aliquid firmius fuerit, ſocietate vitioı Res eſt aut tribunitiis, aut privatis conſiliis munienda. Nam ſunt digni, quibus (4) alteri Cæſenam, alteri Coſſutianarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego vos a. (videbo, tuoſque oculos, etiam ſi te veniens in medio foro ſaviabor. Me ama. Vale.

---

(3) *Ille latro*) Antonium intelligit, contra quem illi beſlum geſturi erant. Exiſtimat enim Quintus Antonium niſi copiis ſuis viribuſque confiſus fuerit, alia via illos aggreſſurum eſſe: & omnia facturum ut illos ſibi placet, & in ſententiam ſuam traducat. Putat eum id facile conſecuturum ſimilitudine vitæ, & ſocietate vitiorum. *Victor.*

(4) *Alteri Caſenam*) Omnibus iniquus erat Quintus, & nemini parcebat, dummodo iræ ſuæ ac furori obtemperaret. De ambobus illis Coſſ. deſign. peſſime ſent tamen quantum ſuſpicari poſſi illorum ignaviorem inertiorem xiſtimabat: nam quem aliquid re putabat, vix dignum eſſe di ſena committeretur. Alterum conſilii eſſet, ſed penitus in ac intemperantiſſimæ naturæ, ſe judicabat curare fundament rum tabernarum. *Idem.* Vid nebi Adverſaria. 8. 5.

JOSEPHUS OLIVETUS
LECTORI.

PLINIUS, de ſuis ipſe præfatus epiſtolis, *Collegi*, inquit, *non ſervato temporis ordine: neque enim hiſtoriam componebam*. Atque in eadem fuiſſe ſententia videtur, ſive Tiro, ut volunt, ſive quiſquis demum is fuit, qui Ciceronianas * edidit primus: cui multum profecto debet literata poſteritas: at paulo plus debitura tamen, ſi ordine alio digeſtas accepiſſet, magiſque cum ad intelligentiam, tum ad memoriæ diuturnitatem accommodato. Nam ſi quid lectori negotium faceſſere interdum videtur, hinc maxime orta eſt difficultas, quod præpoſtera diſpoſitione aliæ antecedunt, quæ ſubſequi alias debuerant. Et quoniam eæ non tantum in privatis Tullii rebus, ſed multo etiam magis in publicis Romæ negotiis verſantur; nemini eſt, opinor, dubium, quin majori conjunctam utilitati oblectationem habuiſſet apta diſtributio, quæ univerſam illorum temporum hiſtoriam exhiberet, ſummi artificis penicillo aut expreſſam, aut ſaltem adumbratam.

At enim negligi potuit vetus ordo, novuſque ac melior deſcribi. Primum, ſi ita eſſet, tamen fieri non oporteret. Epiſtolas, quæ ſunt eodem tempore, de eodem ſcriptæ argumento ac negotio, eſſe alias ab aliis diſtractas, incommodum eſt: agnoſco. Eſt in ordinis mutatione remedium: fateor; ſed quale in omni mutatione, quæ ſi utilitate juvat aliquando, ſemper novitate conturbat. Et quid putamus cauſæ aliud fuiſſe, cur *Familiares* quæ dicuntur, cum aliquis e Germania literator ** jam olim vulgarit ordine *chronologico* digeſtas: tamen extiterit hactenus nemo, qui vel æmulandam ejus diligentiam, vel editionem adoptandam, cenſuerit?

Te-

* Tironem patroni ſui Ciceronis epiſtolas, eo, quo paſſim leguntur, ordine collocaſſe proditum eſt. Id ego non libenter credo: libenter enim eum, quem Cicero ipſe & vehementer dilexit, & laudavit ſæpe ut literatum, ac diligentem, gravi negligentiæ culpa libero. Feramus illud, atque etiam probemus conſilium, quod eas epiſtolas, quæ ad unum ſcriptæ ſunt, puta ad Lentulum, Cœlium, Appium, alioſve, ſimul omnes voluerit conjungere, & rationem habere perſonarum potius, quam temporum: cum ſatis conſtet, ſi tempora ſpectentur, interponi debuiſſe multas: ſed peccaſſe eum in iis ipſis, quas eidem inſcriptas aggregabat, nec vidiſſe ordinem, quem vel adſcripta cuique dies, vel argumentum oſtendebat, magnopere miror. Quid, quod in iis diſponendis, quæ ad ipſum ſcripſerat Cicero, item ut in aliis peccavit? quod vitium quia non licet excuſare; libenter, ut dixi, Tirone abſoluto, quemvis alium condemnaverim. *Manutius, procemio ad Comment. in lib. 14. Epiſt. Famil.*

** Non deſunt equidem ſpecioſæ rationes; quibus inductus vir clariſſimus, *Adamus Theodorus Siberus*, novum ordinem ſecundum annos & conſules ut inveniret, induſtria non con-

Teſtimonia enim ex his epiſtolis adducunt ſcriptores innumeri, aut locos indicant, quibus inſpectis ſit opus. Parumne igitur magna quærendi difficultas oritur ex ordinis mutatione? Atque, ut hominum ingenia ſunt, e centenis, quos legendi ſtudium delectet; quotum ſperamus fore tam animoſum, & cui tantum ſuppetat otii, ut loci alicujus inveniendi voluptatem bene credat emi diuturna inveſtigandi moleſtia?

Quod ſi nondum illos mutationis inſtituendæ ſuaſores revocare hæc ratio ab ea cogitatione potuit; velim, perpendant ipſi ſecum, idne poſtulent, cui efficiendo par ſit humana vis aut ſagacitas. Epiſtolis in multis, video equidem, impreſſa eſt certa temporis notatio: ſed quid plurimis item aliis facias, in quibus vix leve quidpiam, plerumque nihil deprehendas, unde aliquam ducere vel tenuem conjecturam liceat? Tullium ergo, aut ejus cuſtodem ſcriniorum, & ſtudiorum adjutorem, excitemus Tironem ab inferis, ut ſciſcitemur de multis, quæ illi habent ſecum, *ſervantque ſepulcro*. Nam quod Sigonius, ac Manutius, Romanarum rerum apprime gnari, atque in Ciceronianis ſupra modum curioſi, ad hanc inveſtigationem omne ſtudium contulerunt: tamen, quæ fuit illorum hominum vel prudentia, vel modeſtia, continuerunt ſe, ne quid novarent in vulgatis. Quorum verecundiam hoc æmulari me decet magis, quo diligentiam minus poſſum.

Quanquam in hac editione proviſum & illud eſt, ne omnis deſideretur ea utilitas, quam afferret novus epiſtolarum ordo, per annos & Conſules diſtributus. Tabulam enim columellis diſtinctam exhibebo, qua demonſtretur, quo quæque ſit numero ad hiſtoricam rerum notitiam legenda. Neque tamen in multiplici conjectionum copia errorem omnem præſtare auſim. Id ſelegi, quod propius viſum eſt ad veri ſpeciem accedere. Ita & conſequentur, quod volebant, hiſtoriarum curioſi; & manebit librorum atque editionum veterum uſus.

Alterum fuit quoddam poſtulatum de Commentariorum ſitu & collocatione: in quo nimis pugnax contra monitores amicos eſſe nec volui, nec debui. Proinde, etſi illud ſemper æque comprobo, quod initio in explicanda conſilii mei ratione ſcripſi, eam ſupellectilem univerſam in extrema voluminis parte, ubi ab volentibus atque egentibus viſatur *, ſtare me-

contemnenda laboravit. Juſto modo etenim temporibus diſpenſatis, quanta lux rebus & hiſtoriis accedat, nemo eſt literarum diſciplinis imbutus, qui ignoret: ſi modo diſpenſari ſeries per annos & tempeſtates ubique poſſit. Quot vero in epiſtolis Ciceronis ſunt, de quibus dubitant eruditi, utrum civile bellum anteceſſerint, an ardente illo, aut prope finito, ſint conſcriptæ? & quoties a doctiſſimis viris argumento, quod prænotarunt, adjectum eſt, *Incerto anno*? &, ſi etiam tempus videtur deprehenſum eſſe, fortaſſe tamen non diſtincte innoteſcit, ut annum definire, & conſules nominare, aut partem anni, vel menſem poſſis exprimere. Hoc enim oportet fieri, ſi ad tempus epiſtolæ, quo ſcripta una quæque fuit, cum cura & induſtria ſunt ordinandæ. Ex quo conſequitur, Siberianum ordinem pro certo qui tradunt aliis, vel etiam accipiunt; utroſque ab eo, quod certum probatumque ſit, in multis longius aberrare. *Cellarius*, *præfat. in Ep.* Fam. *ſive*, *ut inſcripſit*, ad Diverſos.

* De Editione Pariſienſi id quidem intelligendum eſt.

Digitized by Google

melius, quam ſi per ſingulas fuſa paginas, ſollicitet invitos, atque a contextus perpetuitate revocet: non recuſavi tamen, quin id facerem in Epiſtolis, quod feci jam' antea in Fragmentis, hoc eſt, iiſdem paginis Ciceronem, ejuſque interpretes conjungerem. Quippe minus verendum, ne media forte in epiſtola, cum breviculæ ſint, lectorem conſtantia deficiat: neque hic ea eſt, quæ aliis in libris, argumentorum rationumque continuatio, unde averti animum non oporteat. Sed tamen hoc monere non deſinam, commentariis perinde utendum eſſe, ac medicamentis, parce ac ſobrie, ubi neceſſitas jubet. Non enim horum aſſuetudo corpori plus officit, quam ingenio uſus illorum frequentior.

His autem ſexdecim libris, qui hoc volumine continentur, nullam fuiſſe olim communem inſcriptionem colligebat Victorius ex veterum Grammaticorum inſtituto ac more; qui cum loca quædam hinc depromunt, librum quemque non aliter deſignant, quam ejus nomine, ad quem prima ſcribitur epiſtola. Hoc etſi reducere ſategit ille ſalutis Tullianæ reſtitutor, incommodum erat ſatis, ut moleſte nemo ferre debeat, eſſe mutatum. Criticis dolet mutatum eſſe parum feliciter. Quædam editiones titulum præferunt, *Epiſtolæ Familiares*: aliæ, *Epiſtolæ ad Familiares*. Atenim neque in pleriſque ineſt ea forma, & proprius *character*, qui familiare genus epiſtolarum diſcernit a cæteris: neque plurimi eorum, ad quos ſunt miſſæ, Ciceronis erant familiares. Propterea nonnullis recentioribus placuit inſcriptio, *Ad diverſos*. Quæ melius fortaſſe convenit. Verum id libuit ſequi, quod erat in exemplo Gruteriano, & offendi magis uſitatum.

Ad extremum, ne quid prætermittam, quod lectori eſſe declaratum oporteat: de illa, quam promiſi, & proxima ſtatim pagina offeret, Epiſtolarum annali Tabula, erant tamen duo, quæ admonere debueram. Ac primo quidem, eas omitti epiſtolas, de quarum anno quod affirmarent, vel ariolarentur, viri docti non habuerunt. Deinde in putandis annis id me retinuiſſe, quod Franciſcus Fabricius in *Ciceronis Hiſtoria per Conſules deſcripta* conſtituerat. Non, quod hanc ego rationem Varroniana veriorem eſſe exiſtimem: neque enim id meum eſt, neque hoc loco diſceptandum. Sed, cum tenui admodum diſcernantur limite, & ab altera Cicero ad alteram tranſiſſe aliquando videatur; diſcedere a Fabricio nolui, ne lectores conturbem, ſi qui volent (velle autem debent omnes) intelligendis melius Epiſtolis lumen ab ejus Hiſtoria mutuari.

EPI-

EPISTOLARU CHRONOLOGIA.

Romanus numerus librum deſignat : Arabicus epiſtolam.

Anno U. C.	Anno Cicer.	*Ad Atticum.*		*Ad Familiares.*		
685	39	I.	5.			
			6.			
			7.			
686	40	I.	8.			
			9.			
			10.			
			11.			
			3.			
687	41	I.	4.			
688	42	I.	1.			
689	43	I.	2.			
691	45			V.	7.	Pompejo.
					1.	*Metellus.*
					2.	Metello.
					5.	C. Antonio.
692	46	I.	12.	V.	6.	P. Sextio.
			13.			
			14.			
			15.			
			16.			
			17.			
693	47	I.	18.			
			19.			
			20.			
		II.	1.			
			2.			
694	48	II.	3.			
			4.			
			5.			
			6.			

Digitized by Google

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad *Atticum*.	Ad *Familiares*.	Ad *Q. Fratrem*.
694	48	8.		
		7.		
		9.		
		12.		
		10.		
		11.		
		13.		
		14.		I, 2.
		&c. *ad ult.*		
695	49	III. 3.		
		2.		
		4.		
		1.		
		5.		
		6.	XIV. 4. Terentiæ.	
		7.		
		8.		
		9.		I. 3.
		10.		
		11.		4.
		12.		
		14.		
		13.	2. Terentiæ.	
		15.	1. Terentiæ.	
		&c. *ad ult.*	3. Terentiæ.	
696	50	IV. 1.	V. 4. Metello.	
		2.		II. 1.
		3.		
697	51	IV. 4.	I. 1. Lentulo.	II. 2.
			2. Lentulo.	
			3. Lentulo.	3.
			4. Lentulo.	4.
		5.	5. Lentulo.	5.
		6.	6. Lentulo.	6.
		7.	V. 12. Lucejo.	7.
		8.	3. *Metellus.*	8.
698	52	IV. 10.	I. 7. Lentulo.	II. 9.
		11.	8. Lentulo.	10.
		9.	VII. 1. Mario.	11.
		12.	XIII. 48. Sextilio.	
		13.		

Digitized by Google

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.			* * * *
702	56					
			VIII.	4.		
				5.	*Cælius*.	
				9.		
			XV.	9.		
				7.	Marcello.	
				8.		
				12.	Paulo.	
				2.	Senatui.	
				3.	Catoni.	
				1.	Senatui.	
			III.	6.	Appio.	
			VIII.	8.	*Cælius*.	
			II.	9.	Cœlio.	
			III.	8.	Appio.	
			II.	10.	Cælio.	
			VIII.	10.	*Cælius*.	
			II.	7.	Curioni.	
			VII.	32.	Volumnio.	
			XIII.	53.		
				56.	Thermo.	
				55.		
				61.		
				62.		
				63.	Silio.	
				64.		
				65.		
				9.	Craſſipedi.	
				47.	Silio.	
703	57		XV.	4.	Catoni.	
		V. 21.		10.	Marcello.	
				13.	Paulo.	
			VIII.	6.	*Cælius*.	
				7.	*Cælius*.	
			III.	7.	Appio.	
			XV.	14.	Caſſio.	
		VI. 1.	II.	14.	Cælio.	
		2.	XIII.	58.	Titio.	
		3.		59.	Curtio.	
		4.	III.	9.	Appio.	
		5.	II.	11.	Cælio.	
		7.	XIII.	54.	Thermo.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	*Ad Atticum.*		*Ad Familiares.*		
703	57					
			6.		57.	Thermo.
			8.	II.	13.	Cælio.
			9.		18.	Thermo.
				III.	10.	Appio.
				IX.	25.	Pæto.
				II.	19.	Cælio.
					12.	Cælio.
		VII.	1.	III.	11.	Appio.
			2.	XV.	5.	*Cato.*
			3.	VIII.	11.	*Cælius.*
			4.	II.	17.	Salluſtio.
			5.	VIII.	13.	*Cælius.*
			6.	III.	12.	Appio.
			7.	XV.	6.	Catoni.
			8.		11.	Marcello.
				III.	13.	Appio.
				II.	15.	Cælio.
				VIII.	12.	*Cælius.*
					14.	*Cælius.*
				XIV.	5.	Terentiæ.
				XVI.	1.	Tironi.
					2. 3. 4. 5. 6. 7. 9.	Tironi.
704	58	VII.	9.	XVI.	10.	Tironi.
		&c. *ad ult.*		V.	20.	Rufo.
				XIV.	14.	Tulliæ.
					18.	Tulliæ.
				XVI.	11.	Tironi.
					9.	*Q. Frater.*
		VIII.	1.	VIII.	15.	*Cælius.*
		VIII.	2.	XVI.	13. 14. 15.	Tironi.
		&c. *ad ult.*				
		IX.	1.			
		&c. *ad ult.*		IV.	1.	Sulpicio.
		X.	1.	VIII.	16.	*Cælius.*
		&c. *ad ult.*		VI.	2.	Sulpicio.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.			* * * *
704	58		II.	16.	Cælio.	
			V.	19.	Rufo.	
			XIV.	7.	Terentiæ.	
705	59	XI. 1.	VIII.	17.	*Cælius.*	
		&c. *ad* 9.	XI.	9.	*Dolabella.*	
			XVI.	8.		
				21.		
				6.		
				12.	Terentiæ.	
				19.		
				9.		
				17.		
706	60	XI. 9.				
		10.				
		11.				
		12.				
		13.	XIV.	16.		
		14.		11.		
		15.		15.		
		16.		10.		
		17.		13.	Terentiæ.	
		18.		24.		
		25.		23.		
		23.		22.		
		19.		20.		
		24.				
		20.				
707 *	61	21.	XV.	21.	Trebonio.	
		22.				
			CLASSIS I.			
			IV.	14.	Plancio.	
			IX.	1.	Varroni.	
			XV.	15.	Caſſio.	
			VI.	22.	Domitio.	
			IV.	15.	Plancio.	
		XII. 1	XIII.	29.	Planco.	

* Epiſtolarum hujus anni alias conſtat eo tempore ſcriptas eſſe, quo Cæſar *bellum geſſit in Africa*: alias, *poſtquam in urbem rediit*: reliquas, *poſt ejus profectionem ad bellum Hiſpanienſe*. Fruſtra in earum ordinanda collocatione accuratius aliquid requiras; ubi nulla neque diei eſt, neque menſis aſſignatio. Includentur ergo triplicem in claſſem, quam tria illa offerunt tempora. Quartam habebunt *commendatitiæ*. Porro hic annus menſes habuit quindecim, dies 445. Calendas intercalares *priores*, & *poſteriores*. Priores conferantur in diem 27. Septembris, ut nos numeramus: poſteriores, in 30. Octobris. Cæſar ex Africa, bello confecto, ad urbem venit die 26. Julii.

Anno U. C.	Anno Ciper.	Ad Atticum.	Ad Familiares.			* * * *
707	61	2.	VI.	1.	Torquato.	
		3.	XIII.	78.	Allieno.	
		4.		79.	Allieno.	
		5.	VI.	3.	Torquato.	
			V.	1.	Meſcinio.	
			VI.	21.	Toranio.	
				20.	Toranio.	
				4.	Torquato.	
			IX.	3.		
				2.		
				4.	Varroni.	
				5.		
				7.		
				6.		
				16.	Pæto.	
			VII.	33.	Volumnio.	
			IX.	18.	Pæto.	
			Claſſis II.			
			IX.	19.		
				17.	Pæto.	
		6.		20.		
		10.	VII.	3.	Mario.	
		11.	VI.	2.	Torquato.	
		7.	IV.	23.	Pæto.	
				3.	Sulpicio.	
				13.	Nigid. Fig.	
			XII.	68.	Serv. Iſaur.	
			VI.	11.		
				10.	Trebiano.	
				12.		
			IV.	7.	Marcello.	
			VI.	13.	Ligario.	
			IV.	8.		
				9.	Marcello.	
				10.		
			VI.	14.	Ligario.	
			VII.	28.	Curio.	
			IV.	11.	*Marcellus.*	
			VI.	6.	Cæcinæ.	
			IX.	15.	Pæto.	
				26.	Pæto.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad *Atticum*.	Ad *Familiares*.			* * * *
707	61		VII.	27.	Gallo.	
			IV.	4.	Sulpicio.	
			VI.	12.	Ampio.	
			Claſſis III.			
		16.	VI.	8.	Cæcinæ.	
		9.		9.	Furfanio.	
		12.		7.	*Cæcina*.	
		13.		5.	Cæcinæ.	
		14.	XIII.	66.	Serv. Iſaur.	
		15.	V.	18.	Caſſio.	
		18.	VI.	21.	Toranio.	
		17.		20.	Toranio.	
		19.				
		20.				
		&c. *ad ult.*				
			Literæ commendatitiæ.			
			XIII.	10.		
				11.		
				12.		
				13.	Bruto.	
				14.		
				17.		
				18.		
				19.		
				20.		
				21.		
				22.		
				23.	Sulcipio.	
				24.		
				25.		
				26.		
				27.		
				28.		

Digitized by Google

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.	
707	61		66.	Servilio Iſaurico.
			67.	
			69.	
			70.	
			71.	
			72.	
			30.	Acilio.
			31.	
			32.	
			33.	
			34.	
			35.	
			36.	
			37.	
			38.	
			39.	
708	62		VI. 18.	Leptæ.
			XV. 18.	Caſſio.
			16.	
			11.	
			19.	*Caſſius.*
			IX. 10.	Dolabellæ.
			13.	
			11.	
		XIII. 26.	XIII. 15.	Cæſari.
		1.	16.	Cæſari.
		2.	IV. 5.	*Sulpicius.*
		27.	V. 13.	Lucejo.
		28.	IV. 6.	Sulpicio.
		29.	XVI. 22.	Tironi.
		30.	17.	
		31.	20.	
		32.	19.	
		33.	10.	
		3.	18.	
		6.	16.	*Q. Frater.*
		&c. *ad* 26.	IV. 6.	Sulpicio.
		XII. 8.	10.	Marcello.
		XIII. 35.	12.	*Sulpicius.*
		34.	V. 14.	*Lucejus.*
		36.	15.	Lucejo.
		&c. *adult.*	9.	*Vatinius.*
			IX. 8.	Varroni.

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.		
708	62		XIII.	77.	Sulpicio.
			VI.	19.	Leptæ.
			VII.	24.	Gallo.
				25.	Gallo.
			XII.	17.	Cornificio.
			XIII.	4.	Valerio.
				5.	Valerio.
				7.	Cluvio.
				8.	Rutilio.
			XII.	18.	Cornificio.
			V.	11.	Vatinio.
			VII.	29.	*Curius.*
			V.	10.	*Vatinius.*
			IX.	12.	Dolabellæ.
709	63		VII.	30.	Curio.
			~~XIIII.~~	~~50.~~	~~Aucto.~~
			XII.	19.	Cornificio.
			VII.	31.	Curio.
			XI.	1.	*D. Brutus.*
			XVI.	24.	Tironi.
			VI.	17.	Bithynico.
		XIV. 1.	XVI.	23.	Tironi.
		&c. *ad ult.*	IX.	14.	Dolabellæ.
			XII.	16.	*Trebonius.*
			XV.	20.	Trebonio.
			XI.	27.	Matio.
				2.	*Brut. & Caſſ.*
		XV. 1.	XII.	1.	Caſſio.
		2.	XI.	28.	*Matius.*
		3.		29.	Oppio.
		4.	VII.	20.	Trebatio.
		8.		19.	Trebatio.
		5.	XI.	3.	*Brut. & Caſſ.*
		9.	X.	1.	Planco.
		10.	V.	16.	Titio.
		11.	XI.	4.	*D. Brutus.*
		12.		16.	D. Bruto.
		13.		17.	D. Bruto.
		7.	XII.	2.	Caſſio.
		14.	X.	2.	Planco.
		&c. *ad ult.*	XII.	3.	Caſſio.

Digitized by Google

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.			* * * *
709	63	XVI. 1.		23.	Cornificio.	
		5.		21.		
		4.		26.		
		2.		27.		
		3.	XI.	5.	D. Bruto.	
		6.		7.		
		7.		6.		
		8.	XII.	22.	Cornificio.	
		9.	XVI.	27.	Tironi.	
		11.		21.	*Cicero Filius.*	
		10.		25.	*Cicero Filius.*	
		13.	VI.	16.	*Bithynicus.*	
		&c. ad ult.				
710	64	* * * *	XII.	24.	Cornificio.	*Ad*
			XI.	8.	D. Bruto.	*Brutum.*
			X.	3.	Planco.	
			XII.	4.	Caſſio.	
			X.	28.	Trebonio.	
			XII.	5.	Caſſio.	
			X.	4.	*Plancus.*	1.
			IX.	24.	Pæto.	
			XII.	10.	Caſſio.	2.
				11.	*Caſſius.*	
			X.	5.	Planco.	
				31.	*Pollio.*	3.
				6.	Planco.	
				8.	*Plancus Senat.*	4.
			XII,	7.	Caſſio.	
			X.	27.	Lepido.	5.
				7.	*Plancus.*	
				10.	Planco.	5.
				12.	Planco.	
			XII.	28.	Cornificio.	7.
				29.	Cornificio.	
				6.	Caſſio.	8.
			X.	30.	*Galba.*	
				9.	*Plancus.*	10.
				11.	*Plancus.*	
			XI.	9.	*D. Brutus.*	11.
			XII.	25.	Cornificio.	
			XI.	10.	*D. Brutus.*	9.
				11.	*D. Brutus.*	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.	Ad Familiares.			
708	62		XIII.	77.	Sulpicio.	
			VI.	19.	Leptæ.	
			VII.	24.	Gallo.	
				25.	Gallo.	
			XII.	17.	Cornificio.	
			XIII.	4.	Valerio.	
				5.	Valerio.	
				7.	Cluvio.	
				8.	Rutilio.	
			XII.	18.	Cornificio.	
			V.	11.	Vatinio.	
			VII.	29.	*Curius.*	
			V.	10.	*Vatinius.*	
			IX.	12.	Dolabellæ.	
709	63		VII.	30.	Curio.	
			~~XIII.~~	~~50.~~	~~Aucto.~~	
			XII.	19.	Cornificio.	
			VII.	31.	Curio.	
			XI.	1.	*D. Brutus.*	
			XVI.	24.	Tironi.	
			VI.	17.	Bithynico.	
		XIV. 1.	XVI.	23.	Tironi.	
		&c. *ad ult.*	IX.	14.	Dolabellæ.	
			XII.	16.	*Trebonius.*	
			XV.	20.	Trebonio.	
			XI.	27.	Matio.	
				2.	*Brut. & Caſſ.*	
		XV. 1.	XII.	1.	Caſſio.	
		2.	XI.	28.	*Matius.*	
		3.		29.	Oppio.	
		4.	VII.	20.	Trebatio.	
		8.		19.	Trebatio.	
		5.	XI.	3.	*Brut. & Caſſ.*	
		9.	X.	1.	Planco.	
		10.	V.	16.	Titio.	
		11.	XI.	4.	*D. Brutus.*	
		12.		16.	D. Bruto.	
		13.		17.	D. Bruto.	
		7.	XII.	2.	Caſſio.	
		14.	X.	2.	Planco.	
		&c. *ad ult.*	XII.	3.	Caſſio.	

Anno U. C.	Anno Cicer.	Ad Atticum.		Ad Familiares.		
709	63	XVI.	1.		23.	Cornificio.
			5.		21.	
			4.		26.	
			2.		27.	
			3.	XI.	5.	D. Bruto.
			6.		7.	
			7.		6.	
			8.	XII.	22.	Cornificio.
			9.	XVI.	27.	Tironi.
			11.		21.	*Cicero Filius.*
			10.		25.	*Cicero Filius.*
			13.	VI.	16.	*Bithynicus.*
		&c. *ad ult.*				
710	64	* * * *		XII.	24.	Cornificio.
				XI.	8.	D. Bruto.
				X.	3.	Planco.
				XII.	4.	Caſſio.
				X.	28.	Trebonio.
				XII.	5.	Caſſio.
				X.	4.	*Plancus.*
				IX.	24.	Pæto.
				XII.	10.	Caſſio.
					11.	*Caſſius.*
				X.	5.	Planco.
					31.	*Pollio.*
					6.	Planco.
					8.	*Plancus Senat.*
				XII,	7.	Caſſio.
				X.	27.	Lepido.
					7.	*Plancus.*
					10.	Planco.
					12.	Planco.
				XII.	28.	Cornificio.
					29.	Cornificio.
					6.	Caſſio.
				X.	30.	*Galba.*
					9.	*Plancus.*
					11.	*Plancus.*
				XI.	9.	*D. Brutus.*
				XII.	25.	Cornificio.
				XI.	10.	*D. Brutus.*
					11.	*D. Brutus.*

Digitized by Google

Anno U. C.	Anno Cicer.	* * * *	Ad Familiares.	Ad Brutum.
710	64		XII. 12. *Caſſius*.	
			X. 11. *Plancus*.	
			14. Planco.	
			XI. 22. D. Bruto.	12.
			X. 15. *Plancus*.	
			17. *Plancus*.	
			16. Planco.	
			XII. 30. Cornificio.	13.
			XI. 18. D. Bruto.	
			19. *D. Brutus*.	
			X. 34. *Lepidus*.	
			25. Furnio.	15.
			18. *Plancus*.	
			21. *Plancus*.	
			22. Planco.	14.
			XI. 15. D. Bruto.	
			X. 13. Planco.	
			19. Planco.	18.
			XI. 12. D. Bruto.	
			X. 33. *Pollio*.	
			26. Furnio.	16.
			XI. 14. D. Bruto.	
			20. *D. Brutus*.	
			23. *D. Brutus*.	
			X. 20. Planco.	
			XII. 14. *Lentul. Cicer.*	
			15. *Lentul. Senat.*	
			X. 35. *Lepidus Senat.*	
			XI. 13. *D. Brutus*.	
			26. *D. Brutus*.	
			21. D. Bruto.	
			24. D. Bruto.	
			X. 23. *Plancus*.	
			32. *Pollio*.	
			XII. 8. Caſſio.	
			9. Caſſio.	
			13. *Caſſius*.	
			XI. 25. D. Bruto.	
			XII. 10. Caſſio.	
			X. 29. Ampio.	
			24. *Plancus*.	

Digitized by Google

HIERONYMI RAGAZONII
COMMENTARIUS
IN
M. TULLII CICERONIS
EPISTOLAS FAMILIARES:

In quo breviſſime, quo quæque earum ordine ſcripta ſit, ex ipſa potiſſimum hiſtoria demonſtratur.

Digitized by Google

Digitized by Google

rum dierum lucubratione conſcripta, ad eorum qui illum non audiverunt, utilitatem, literis memoriæque mandarem.

Id autem totum in tuo potiſſimum nomine apparere, VINCENTI ampliſſime, volui ut ipſe intelligeres, quam tuis fideliſſimis rectiſſimiſque conſiliis diligentiſſime paruiſſem: quo præſertim auctore, Sigonio ipſi, poſtquam ille Venetiis publice profiteri cœpit, aſſiduum me in hac literarum ratione auditorem addixi. Accedit, quod quamquam tu gravioribus in ſtudiis perpetuo ita verſatus es, ut nullum honeſtioris diſciplinæ genus ſit quod non plane perceperis, nulla inſignia ad laudem ornamenta, quæ non abunde retuleris: tamen cum te publicis negotiis, quibus maxime diſtineris, aliquantulum relaxaris, his noſtris etiam ſtudiis ſummopere delectaris: præſertim vero cum has ipſas epiſtolas ita ames, ut eas quotidie in manibus habeas; ita, ſi res ferat, in iſto tuo ampliſſimo apud Decemvirale Conſilium munere gerendo imiteris, ut plane exprimas: literatos autem homines ita omni ſtudio atque officio complectaris, ut cuncti propterea magnum ſuorum ſtudiorum præſidium in tua potiſſimum opera collocarint. Neque mehercule injuria. Nam cum tu virtute, integritate, ac quotidiana officii aſſiduitate, præterea prudentia ac fide, (quibus rebus excellis) effeceris, ut apud principes in hac republica viros auctoritate plurimum poſſis: idem etiam humanitate atque officio aſſecutus es, ut te non minus poſſe quam velle ſibi prodeſſe homines intelligerent. Epiſtolas igitur familiares, in ſuum quamque annum, ut a me fieri potuit, relatas, ac brevi, cur ita faciendum ſit, commentario illuſtratas, in tuo, ut dixi, nomine edo: ut eas, ſi probaveris, adverſus obtrectatores tua auctoritate defendas: ſin minus, eas tamen perpetuum meæ erga te ſingularis obſervantiæ teſtimonium habeas. Vale. Venetiis, prid. Idus Quintil.

HIE-

Digitized by Google

HIERONYMI RAGAZONII
IN
EPISTOLAS CICERONIS
FAMILIARES COMMENTARIUS;

In quo breviſſime, quo quæque earum ordine ſcripta ſit, ex ipſa potiſſimum hiſtoria demonſtratur.

M. TULLIO CICERONE,
C. ANTONIO COSS.
Anno ab Urbe condita 690.

Nullæ neque hoc anno, neque ante hunc annum, a Cicerone ſcriptæ extant epiſtolæ, de quibus affirmari pro certo poſſit.

D. JUNIO SILANO.
M. LICINIO MURENA COSS.
Anno ab Urbe cond. 691.

M. Tullius M. F. Cicero D. S. Cn. Pompejo Cn. F. Magno Imp.

LIB. V. epiſt. 7. *Si tu exercituſque valetis, bene eſt. Ex literis tuis*) Hæc epiſtola ſcripta eſt Silano & Murena coſſ. anno poſtquam Cicero conſul fuit. Erat autem in Aſia Pompejus, Mithridatico bello confecto. Itaque voluptatem ſe accepiſſe ait Cicero ex illa victoria: graviter autem tuliſſe, quod Pompejus de rebus a ſe in conſulatu, pulſo ex urbe Catilina, geſtis, ſibi non fuerit gratulatus. Res hæ a Cicerone conſule extremo conſulatus ſui menſe geſtæ erant. Pompejus autem, Piſone & Meſſala coſſ. id eſt ſequenti anno, ex Aſia Romam rediit, & triumphavit, Plinio, cæteriſque, auctoribus. Cicero quidem etiam libro primo ad Att. in epiſtola, quam Kal. Jan. ſcripſit, Piſone & Meſſala coſſ. prodromos Pompejanos de adventu Pompeji nunciare ſcribit. Qua de re nihil in hac epiſtola ait: ut omnino ante Kal. Jan. quibus conſulatum Piſo & Meſſala inierunt, ſcripta eſſe videatur.

Q. Metellus Q. F. Celer Procoſ. S. D. M. T. Ciceroni.

V. 1. *Si vales, bene eſt. Exiſtimaram*) Hic Metellus prætor priore anno, conſule Cicerone, fuit: hoc autem anno Galliam pro conſule adminiſtravit, quam Cicero conſul in concione depoſuerat. Auctores, Salluſtius, Dio, & alii. Queritur Q. Metellum Nepotem fratrem a Cicerone in Senatu, ſe abſente, fuiſſe oppugnatum. Hanc epiſtolam hoc anno ſcriptam eſſe, ſequens Ciceronis reſponſio demonſtrabit. Eandem autem ex provincia miſſam eſſe hæc verba indicant, *qui provinciæ exercituique præſum.*

M. T. Cicero Q. Metello Q. F. Celeri Proconſ. S. D.

V. 2. *Si tu exercituſque valetis, bene eſt. Scribis ad me*) Reſpondet Cicero ſuperiori Q. Metelli Celeris proconſulis epiſtolæ. Hanc hoc anno ſcriptam eſſe, hinc intelligi poteſt, quod in hac agitur de rebus recens actis a Q. Metello Celeris fratre, tribuno plebis, qui fuit (Plutarcho, Appiano, Dione, & ipſo etiam Cicerone auctoribus,) Silano & Murena coſſ. Id eſt, de iis rebus, quas ille tribunus contra ſe egit, prid. Kal. Jan.: Kal. Jan.: III. Non. Jan.: quo tempore Celer ipſe Roma abfuiſſe videtur. Quibus de rebus agit etiam

etiam Dio in conſulatu Silani & Murenæ.

M. T. Cicero S. D. C. Antonio M. F. Imp.

V. 5. *Etſi ſtatueram*) Hic eſt C. Antonius, qui priore anno collega Ciceronis conſulis fuit, & hoc anno provinciam Macedoniam, quam in conſulatu obtinuerat, proconſule regebat: Dione, & aliis auctoribus. Hanc epiſtolam hoc anno ſcriptam eſſe, apparet ex eo quod in hac commendat ei T. Pomponium Atticum in Græciam proficiſcentem, qui ante Kal. Jan. Piſone & Meſſala coſſ. profectus Roma fuiſſe videtur: cum ad eumdem lib. primo ad Attic. ſcribat epiſtolam Kal. Jan. his conſulibus. Itaque in utraque epiſtola eadem fere continentur. Nam quod in hac ait, *ne id dicam quod ajunt falſo in me ſolere conferri abs te*, ad Attic. eſt, *Antonium in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri, & a me cuſtodem communis quæſtus libertum eſſe miſſum*. Item quod in hac ait, *Sed reliqua multo majus meum ſtudium deſiderant*, id eſt quod ad Att. ſcribit, *prodromi Pompejani nunciant aperte Pompejum acturum Antonio ſuccedi oportere*. Idem confirmant verba epiſtolæ ad Att. cujus initium eſt, *Accepi tuas*: datæ VI. Kal. Feb. Meſſala & Piſone coſſ. quæ ſunt hæc, *neque idipſum certum habeo, quando ad Antonium proficiſcare*.

M. VALERIO MESSALA,
M. PUPIO PISONE COSS.
Anno ab Urbe condita, 692.

M. Cicero S. D. P. Sextio L. F. Procoſ.

V. 6. *Cum ad me Decius*) Hic P. Sextius quæſtor C. Antonio conſuli ac deinde proconſuli in Macedonia fuit: hoc autem tempore cum eodem in provincia erat. Itaque cum C. Antonio proconſuli ſuccedendum eſſet, P. etiam Sextio quæſtori ejus ſuccedendum erat. De ſucceſſore autem ipſi Antonio mittendo egit in epiſtola ſuperiore, agit etiam in hac, cum ait, *Antonium in ſenatu graviſſime defendi*. Intelligit enim, ne ei ſuccederetur. Poſt autem Cæſare & Bibulo coſſ. in judicio eum defendit de repetundis jam ex Macedonia reverſum, Dione auctore libro XXXVIII. & Cicerone in oratione pro Cælio: quo judicio damnatus eſt, quod ſuſpicio erat ne cum Catilina olim conjuraſſet. Hæc autem epiſtola ſcripta eſt Meſſala & Piſone coſſ. quia Q. Fufius, de quo hic mentio fit, tribunus pleb. his conſulibus fuit, Dione auctore lib. XXXVIII. Item quod de domo a ſe empta ſcribit, de qua ſcribit etiam ad Att. in epiſtola 6. Kal. Feb. data, Meſſala & Piſone coſſ. Quæ cum ita ſint, puto in titulo epiſtolæ P. Sextium P. F. quæſtorem, aut proquæſtorem eſſe ſcribendum. Quod oratio ipſa Ciceronis pro P. Sextio oſtendit, in qua eum Romæ & in Macedonia C. Antonio conſuli & proconſuli quæſtorem ait fuiſſe. De proconſulatu autem nihil.

L. AFRANIO,
Q. METELLO CELERE COSS.
Anno ab Urbe condita, 693.

His conſulibus nullæ extant ſcriptæ epiſtolæ.

C. JULIO CÆSARE,
M. CALPURNIO BIBULO COSS.
Anno ab Urbe condita, 694.

His conſulibus ne ullæ quidem ſcriptæ extant epiſtolæ.

L. CALPURNIO PISONE,
A. GABINIO COSS.
Anno ab Urbe condita, 695.

M. Cicero Terentiæ, & Tulliolæ, & Ciceroni, ſuis.

XIV. 4. *Ego minus ſæpe*) Hoc anno Cicero pulſus eſt a P. Clodio Trib. pleb. menſe Martio (ut puto) extremo. Nam ipſe, quemadmodum ſcriptum eſt lib. III. ad Att. cum hoc tempore in Macedoniam tenderet, Naryce Locridis ſcripſit Id. Aprilis: poſt Vibonem venit: inde III. Idus Aprilis, ſcripſit Thurii, & XIV. Kal. Maji, Tarentum-

renti. Inde Brundusium venit XIII. Kalend. Maji. Brundusii vero fuit XIII. dies, ut in hac epiſtola ſcriptum eſt. Prid. autem Kal. Maji hanc epiſtolam Terentiæ ſcripſit Brundusii, quemadmodum in extrema epiſtola adſcriptum eſt. Quæ cum ita ſint, ſane apparet, cum ait in hac eadem epiſtola, *Brundusio profecti ſumus a. d. v. Kal. Majas*, legendum eſſe, a. d. II. Kal. Majas. Alioquin nec XIII. dies Brundusii fuerit, & dies epiſtolæ datæ repugnabit. Eſt autem intelligendum hanc ab eo epiſtolam ſcriptam eſſe tum, cum a Brundusio proficiſcebatur. Quod ſignificat cum ſubjungit, *per Macedoniam Cyzicum petebamus*.

M. Cicero Terentiæ, & Tulliolæ, & Ciceroni, ſuis, S. P. D.

XIV. 2. *Noli putare*) Hanc epiſtolam ſcripſit iiſdem conſulibus, cum adhuc exularet, III. Non. Oct. Theſſalonicæ. Theſſalonicam autem venerat a. d. X. Kal. Jun. ut ſcribit ad Att. lib. III. 42.

M. Cicero Terentiæ, & Tulliolæ, & Ciceroni, ſuis, S. P. D.

XIV. 1. *Ex literis multorum*) Scripta eſt iiſdem conſulibus a. d. VI. Kal. Decemb. Dyrrachii. Dyrrachium autem ſe a Theſſalonica paulo ante recepiſſe videtur, tum ex hac epiſtola, tum ex epiſtola ad Att. lib. III. 50. hoc eodem die Dyrrachii data.

M. Cicero Terentiæ, & Tulliolæ, & Ciceroni, ſuis, S. P. D.

XIV. 3. *Accepi ab Ariſtocrito*) Iiſdem conſulibus, pridie Kal. Decemb. Dyrrachii data: eodemque die ſcripſit epiſtolam ad Att. lib. III. 51.

P. LENTULO SPINTHERE, Q. METELLO NEPOTE COSS.
Anno ab Urbe condita, 696.

M. Tullius Cicero S. D. Q. Metello Nepoti Coſ.

V. 4. *Litera Q. Fratris*) Hic eſt Q. Metellus Nepos, de quo trib. pleb. ante diximus, qui hoc anno conſul cum P. Lentulo Spinthere fuit. Petit ab eo Cicero ut ſe in patriam reſtituat: quod impetravit. Nam lib. IV. epiſt. ad Att. ſe prid. Non. Sept. hoc anno in urbem rediiſſe ſcribit. Itaque ante illud tempus hæc epiſtola ſcripta eſt.

CN. LENTULO MARCELLINO, L. MARCIO PHILIPPO COSS.
Anno ab Urbe condita, 697.

M. Cicero P. Lentulo Procoſ.

I. 1. *Ego omni officio*) P. Lentulus, qui priore anno conſul Ciceronem de exilio reſtituerat, hoc anno, id eſt, Marcellino & Philippo conſulibus, proconſul in Cilicia erat, cupiebatque Ptolemæum regem a ſuis pulſum in regnum reducere. Hac de re quid actum ſit, Cicero ſcribit. Id. Jan. quemadmodum ex epiſtola elicitur. Ex quo intelligi poteſt, Lentulum extremo ſuo conſulatu eſſe Roma profectum. Quod ex Feneſtella etiam colligitur, auctore Nonio, qui ſic ſcribit, *Ut magiſtratum tribuni inierunt, C. Cato turbulentus adoleſcens, nec imparatus ad dicendum, concionibus aſſiduis invidiam & Ptolemæo ſimul, qui jam profectus ex urbe erat, & P. Lentulo conſuli, paranti jam iter, concitare ſecundo quidem populi rumore cœpit*. C. autem Catonem hoc anno tribunatum plebis geſſiſſe, apparebit ex ſequentibus etiam ad Lentulum epiſtolis. Tribunos vero plebis IV. Id. Decemb. inire ſolitos eſſe, ſatis ex Livio Dionyſioque perſpicuum eſt.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 2. *Id. Jan. in ſenatu*) Eidem Lentulo Proconſuli narrat, quid de Ptolemæo reducendo ſit actum ab Id. Jan. uſque ad XVI. Kal. Feb. quo die hæc epiſtola data eſt, in qua meminit Lentuli Marcellini conſulis, & Lucilii tribuni pleb. qui fuerunt hoc anno.

Digitized by Google

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 3. *A. Trebonio*) Eidem Lentulo proconſuli commendat negotia Trebonii, quæ multa in provincia Cilicia habebat. Hanc epiſtolam ſubſequi ſuperiorem ex eo intelligi poteſt, quod in quibuſdam libris manuſcriptis conjunctæ reperiuntur.

M. CICERO P. Lentulo S. D.

I. 4. *A. d. XVI. Kal. Feb.*) Eidem Lentulo narrat quæ acta ſint poſt diem XVI. Kal. Feb. de re Ptolemæi. Scripta tamen eſt ante Kal. Feb. quod inde intelligi poteſt, cum ait, *Senatus haberi ante Kal. Feb. per legem Papiam non poteſt*. Et quoniam iiſdem de rebus ſcripſit ad Q. Fratrem lib. II. XIV. Kal. Feb. ſuſpicari quis poſſet, eodem die hanc etiam ſcriptam eſſe, aut non ita multo poſt.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 5. *Tametſi nihil*) Eundem Lentulum de eadem re quid actum ſit certiorem facit. Haud ita multo poſt VIII. Id. Feb. ſcripta eſt, cujus diei in hac epiſtola meminit, & rerum quæ illo die actæ ſunt. Cum, ſi poſt eum diem multis diebus ſcripta fuiſſet, pluribus aliis de rebus actis eum certiorem facere potuerit; de quibus agit in epiſtola ad Q. Fratrem XV. Kal. ſcripta.

M. Cicero P. Lentulo S. D.

I. 6. *Quæ gerantur*) Cum eodem agit de eadem re Alexandrina. Procul dubio hoc anno ſcripta eſt, præſertim cum eadem impedimenta, de quibus paulo ante ſcripſit, commemoret.

Q. Metellus Nepos S. D. M. Ciceroni.

V. 3. *Hominis importuniſſimi*) Q. Metellus, qui priore anno conſul Ciceronem reſtituit, hoc anno proconſul cum imperio in Hiſpania erat, Plutarcho in Cæſare, & Dione, auctoribus. Itaque idem in hac epiſtola ait, *Ad Lollium perſcripſi de rationibus provinciæ quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commonefaceret*. Agit cum Cicerone de rebus a Clodio fratre hoc anno contra ſemetipſum & Ciceronem actis. Has res fuiſſe puto, de quibus agitur in oratione de Haruſpicum reſponſis, quæ hoc anno dicta eſt, teſte ipſo Cicerone, qui in oratione ipſa Philippi & Lentuli conſulum meminit.

M. Cicero S. D. L. Lucejo Q. F.

V. 12. *Coram me tecum*(Lucejus Romanam hiſtoriam ſcribebat. Petit igitur ab eo Cicero, ut de conſulatu deque reſtitutione ſua in patriam ſeparatim ſcribat. Hanc epiſtolam Marcellino & Philippo conſulibus eſſe ſcriptam, epiſtola quædam ad Att. indicat, his conſulibus data: in qua hæc verba ſunt, *Epiſtolam Lucejo quam miſi, qua res meas ut ſcribat rogo, fac ut ab eo ſumas: valde bella eſt. Eumque ut approperet adhorteris, & quod mihi ſe ita facturum reſcripſit gratias agas*.

CN. POMPEJO MAGNO II.
M. LICINIO CRASSO II. COSS.
Anno ab Urbe condita, 698.

M. Cicero P. Lentulo Procoſ. S. D.

I. 7. *Legi tuas literas*) Initio ſecundi conſulatus Pompeji & Craſſi, qui hoc anno ex interregno conſule facti ſunt, (Appiano & Dione auctoribus) ſcripta eſt hæc epiſtola. Quod inde intelligi poteſt, cum inquit, *ſtipendium Cæſari datum, & ne ſuccederetur*. Hoc enim initio conſulatus ſui ſecundi Pompejum egiſſe ſcribit App. & Dio. Scripta autem videtur ante menſem Aprilem, quia lib. IV. ad Att. ſcribit Aprili menſe rumorem fuiſſe Puteolis, Ptolemæum eſſe in regno. In hac autem epiſtola reductionem ejus Lentulum habere poſſe ait. Reductum autem eſſe Pompejo & Craſſo coſſ. tradit Dio lib. XXXIX. Præterea

quod

Digitized by Google

quod ait in hac epiſtola, *quod mihi de filia & de Craſſipede gratularis*, ad Q. Fratrem lib. II. ſcribit, prid. Non. Aprilis, Marcellino & Philippo coſſ. Tulliam Craſſipedi deſponſatam.

M. Cicero P. Lentulo Procoſ. S. D.

I. 8. *De omnibus rebus* Hæc etiam ſcripta eſt Craſſo & Pompejo coſſ. Hos enim notat, cum ait, *res omnes ſunt in amicorum noſtrorum poteſtate*. Item, *otium nobis exoptandum eſt, quod ii, qui potiuntur rebus, præſtaturi videntur*. Item, *Pompeium tibi amicum eſſe cognovi, & eo tu conſule, quantum ego perſpicio, quæ voles, obtinebis*, adhuc non reductum regem ſignificat: quem tamen hoc eodem anno reductum eſſe, a Gabinio proconſule Syriæ ſcribit (ut dixi) Dio.

M. Cicero M. Mario S. D.

VII. 1. *Si te dolor*) Marius in agris erat, Cicero Romæ. Minuit ei voluptatem ludorum, quos Pompejus conſul II. id eſt hoc anno, edidit, quibus Marius non affuit. De quibus ludis latius ſcribit Dio lib. XXXVIII. in ſecundo conſulatu Pompeji.

M. Cicero C. Sextilio Ruſo Proquæſtori S. D.

XIII. 48. *Omnes tibi commendo Cyprios*) Hic C. Sextilius primus Cyprum pro quæſtore rexit, ut hac epiſtola ſcribit Cicero. Cum autem M. Cato, Dione auctore, ſuperiore anno, Philippo & Marcellino coſſ. ex Cypro redierit, in quam Gabinio & Piſone coſſ. profectus erat, eamque interim in provinciæ formam redegerat: profecto apparet, hunc Sextilium hoc anno in Cypro fuiſſe: præſertim vero, cum mentionem faciat legis P. Lentuli, qui biennio ante conſul fuit. Huic ergo commendat Cicero omnes Cyprios, ſed maxime Paphios. Neque vero pro certo rem affirmamus.

L. DOMITIO AHENOBARBO,
AP. CLAUDIO PULCHRO COSS.
Anno ab Urbe condita, 699.

M. Tullius Cicero M. Licinio P. F. Craſſo S. D.

V. 8. *Quantum meum ſtudium*) M. Craſſus priore anno conſul Syriam provinciam adeptus, in eam eodem anno invitis & obnuntiantibus tribunis plebis profectus erat, auctore Dione, & Plutarcho. Cicero autem hujus anni initio pro eo egit in Senatu, cum conſulibus Ap. Claudio & L. Domitio. Quid autem egerit, ad Craſſum hac epiſtola in provinciam ſcribit. De eadem etiam contentione, & defenſione Craſſi loquitur in epiſtola longa ad Lentulum, (quæ extremo hoc anno, ut oſtendam, ſcripta eſt) ita, *Craſſi cauſam, magna illius commendatione ſuſceptam, defendi in Senatu*.

M. Tullius Cicero C. Cæſari Imp. S. D.

VII. 5. *Vide, quam mihi perſuaſerim*) C. Cæſar jam quintum annum pro conſule bellum gerebat in Gallia, cum ad eum cum his literis C. Trebatium miſit Cicero. Miſſum autem eſſe Domitio & Claudio coſſ. hinc intelligi poteſt, quod cum hanc epiſtolam ſcripſit, Balbus erat Romæ. Quod ſignificat, cum ait, *ſuſtulimus manus & ego & Balbus*. Idem autem Balbus erat Romæ his conſulibus, Id. Jan. quemadmodum ex epiſtola ad Q. Fratrem lib. II. intelligi poteſt, cujus initium eſt, *Gaudeo tibi jucundas eſſe*. At Trebatius iiſdem conſulibus eſt in Gallia, menſe Majo: ut elicitur ex epiſtola ad Q. Fratrem, quæ incipit, *A. d.* III. *Non. Jun.* ubi hæc verba ſunt, *Cæſar, Trebatium quod ad ſe miſerim, perſalſe & humaniter etiam mihi gratias egit*. Profectus eſt autem iiſdem conſulibus Q. Frater ad Cæſarem poſt Trebatium, ante menſem Junium. Quod indicat epiſtola ad eum proficiſcentem ſcripta, cujus initium eſt, *Duas adhuc*. In qua extrema hæc verba ſunt, *Trebatium ut valde ames, te valde rogo*.

M. Ci-

Digitized by Google

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 6. *In omnibus meis epiſtolis*) Cum hæc epiſtola ſcripta eſt, Trebatius erat in Gallia cum Cæſare, itemque Balbus, quia ait, *in omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem aut ad Balbum mitto*. Hortatur eum ut deſiderium urbis deponat, moneteque ne in Britannia ſe decipi patiatur. Bis autem in Britanniam trajecit Cæſar: primum priore anno Pompejo & Craſſo coſſ. Dione auctore lib. XXXIX. iterum hoc anno, Domitio & Claudio coſſ. Dione auctore lib. XL. Itaque cum ſuſpicaretur Trebatium cum Cæſare in Britanniam trajecturum, hæc ſcribit. Si quidem in epiſtola quadam ad Att. lib. IV. his coſſ. data, ait, *ex Q. Fratris literis jam ſuſpicor Cæſarem eſſe in Britannia*.

M. Cicero Trebatio S. D.

VII. 7. *Ego te commendare non deſiſto*) Trebatium item de Britannia monet, ut ſi utile ſit in eam trajicere, trajiciat: ſin minus, in Gallia maneat. Meminit item literarum, quas a Q. Fratre multas accipit: de quibus ante diximus.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 8. *Scripſit ad me Cæſar*) Scribit ſe accepiſſe literas a Cæſare, quibus eum ſibi familiarem futurum affirmat. Has autem epiſtolas ſe accepiſſe ait a. d. III. Non. Jan. ad Q. Fratrem ſcribens, his verbis, *Cæſar, Trebatium quod ad ſe miſerim, perſalſe & humaniter etiam mihi gratias egit*. Videtur ſuſpicari, eum aut profectum jam, aut profecturum in Britanniam. Quia ait, *ego veſtras Britannicas literas expecto*.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 17. *Ex tuis literis*). Hæc epiſtola ſuperiorem ſequitur: quia in illa ſuſpicari videbatur eum profecturum eſſe in Britanniam: in hac vero profectum eum non eſſe, videtur ſcire, cum ait, *in Britanniam te non eſſe profectum gaudeo. Ubi ſis hiematurus, ſcribas ad me velim*. Cæſarem porro a. d. VI. kal. Oct. exercitum Britannia reportaſſe ſcribit Cicero ad Att. l. IV.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 9. *Jamdiu ignoro quid agas*) Quærit item ab eo ubi ſit hiematurus.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 10. *Legi tuas literas*) Extremo hoc eodem anno videtur ſcripta hæc epiſtola: quia ait, *metuo ne frigeas in hibernis: quamobrem camino luculento utendum cenſeo*. In Britanniam item eum non eſſe profectum, ſe ſcire ſignificat, cum ait, *quod ſi in Britanniam quoque profectus eſſes, nemo te in illa tanta inſula peritior fuiſſet*.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 16. *In equo Trojano*). Hæc item prope anni finem ſcripta videtur: quia ait, *nunc vero in hibernis injectus mihi videris*. Item, *ecquid in Italiam venturi ſitis hac hieme, fac plane ſciam*. Item non tranſiſſe eum in Britanniam, ſe ſcire ſignificat, cum inquit, *In Britannia non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti*.

M. T. Cicero P. Lentulo Procoſ. S. P. D.

I. 9. *Perjucundæ*) P. Lentulus pro conſule adhuc Ciliciam regebat. Ap. Claudio conſule ſcripta eſt: ex his verbis, *Appius dixit, ſeſe, ſi licitum eſſet, legem Curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam: ſi curiata lex non eſſet, comparaturum cum collega, tibique ſucceſſurum. Legem Curiatam conſuli ferre opus eſſe, neceſſe non eſſe*. Hac eadem de re ſcribit etiam ad Q. Fratrem v. Id. Oct. his coſſ. ut omnino extremo hoc anno hæc epiſtola ſcripta eſſe videatur. Exponit quæren-

ti

viros, quibuſcum bellavit Cæſar hoc anno, Dione auctore. Scripta eſt autem a. d. III. Non. Mart. ergo per interregnum,

Cicero Trebatio S. D.

VII. 15. *Quam ſint moroſi*) Ante, ſe moleſte tuliſſe ait quod Trebatius in Gallia invitus eſſet: nunc dolore quod illic ſit libenter. Invitum autem fuiſſe ibi Trebatium, intelligitur fere ex omnibus ſuperioribus epiſtolis,

Cicero Trebatio S. D.

VII. 18. *Accepi a te aliquot epiſtolas*) In hac item ſignificat, ſe cognoviſſe quam forti animo militiam ferat, contra quam ille antea fecerat. Data eſt VI. Id. Apr. de Pontino.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 4. *Epiſtolarum genera*) Hortatur Curionem ad laudem, & maximam eſſe ejus expectationem ait, Rempublicam afflictam eſſe innuit: forte quod ſine conſulibus eſſet, nec comitia conſularia haberi civili contentione poſſent. Scripta eſt certe poſt ſuperiores: quia inquit, *utar ea clauſula qua ſoleo, teque ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor*. Hac autem clauſula uſus eſt prima & tertia ante epiſtola.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 5. *Hæc negotia*) Admirabilem expectationem ejus reditus eſſe ait. De Republica afflicta eadem repetit.

M. Cicero S. P. D. P. Sextio P. F.

V. 17. *Non oblivione*) Hæc epiſtola ſine dubio ſcripta eſt poſt reditum Ciceronis ab exilio: quia ait, *Et proxime, recenti adventu meo, cum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi affuiſſem, tamen nulla re ſaluti tuæ defui: cumque eo tempore invidia annonæ inimici non ſolum mei, verum etiam amicorum tuorum, plus valuiſſet, &c.* Nam invidiam annonæ, quæ gravior facta erat poſt reditum Ciceronis, fecit Claudius & Ciceroni & amicis ejus. Eſt autem intelligendum, tria judicia commemorari in hac epiſtola a Cicerone: unum, quo, cum eſſet Sextius quæſtor C. Antonii proconſulis Macedoniæ, accuſabatur una cum proconſule ſuo de repetundis, ut ſupra dictum eſt: alterum, de ambitu; tertium, de vi: ut ſcribit ad Q. Fratrem, Marcellino & Philippo coſſ. In primo judicio ait ſe defendiſſe eum: cum inquit, *primis illis temporibus, quibus in invidiam abſens & in crimen vocabare, defendi*. Judicio de vi eſt abſolutus, defendente Cicerone: quia ſcribit ad Q. Fratrem, *epiſtola* ſcripta Lentulo & Philippo coſſ. ita. *Sextius noſter abſolutus eſt* III. *Id. Mart.* Tertio judicio de ambitu eſt condemnatus, de quo eum conſolatur in hac epiſtola: cum ait, *iniquitas totius judicii, multaque alia reipublicæ vitia, plus quam cauſa ipſa veritaſque, valuiſſent*. Cum ergo damnatus illo judicio exularet Sextius, ad eum ſcripſit hanc epiſtolam Cicero conſolandi cauſa. Quia vero ait, *non oblivione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas literas miſi*. Et paulo poſt, *cum vero & intervallum jam ſatis longum fuiſſet*, ſignificat aliquot tempora interceſſiſſe poſt ejus exilium, de quibus non ſcripſerat. Item quia ait, *illud utinam ne vere ſcriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem res ulla delectet*: propterea in eam opinionem adducor ut credam, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam biennio poſt quam Sextius damnatus fuerat: cum propter ſeditiones civiles conſules creari non poſſent, ſed interregna alia ex aliis inirentur. Quod hoc tempore factum eſt. Quamobrem hic ponendam eſſe hanc epiſtolam, nihil tamen affirmantes, duximus.

CN. DOMITIO CALVINO,
M. VALERIO MESSALA COSS.
In reliquum anni.

Ci-

Cicero Trebatio S. D.

VII. 14. *Chryſippus Vettius*) Adventante æſtate ſcripta eſt, Calvino & Meſſala coſſ. quia ait, *ſin æſtivus timor te debilitat, aliquid excogita, ut feciſti de Britannia*. In quam ſcilicet trajicere cum Cæſare anno ſuperiore noluit.

M. T. Cicero C. Curioni S. P. D.

II. 6. *Nondum erat auditum*) Superioribus proximis ad Curionem literis magnam eſſe reditus ejus expectationem ſignificavit: in hac autem eum ipſum Romam adventare ait. Itaque huic adventanti Milonem commendat, qui in annum ſequentem conſulatum petebat, Dione, Appiano, Pædiano auctoribus.

CN. POMPEJO MAGNO III. COS. SINE COLLEGA.
Anno ab Urbe condita, 701.

M. Cicero M. Mario S. D.

VII. 2. *Mandatum tuum*) Hoc anno cum civili contentione conſularia comitia haberi non potuiſſent, quibus Milo, Hypſæus & Scipio petebant, interregnum fuit uſque ad v. Kal. Mart. quo die Cn. Pompejus Magnus conſul creatus ſtatim iniit, auctore Pædiano in Milonianam. Hæc igitur epiſtola Pompejo III. coſ. ſcripta eſt, quia de nece Clodii agit, hoc anno per interregnum commiſſa, & de novis legibus, quas tulit Pompejus III. conſul: ut ait Pædianus his verbis, *Pompejus ſtatim conſulatum iniit, deinde ante diem tertium de legibus novis ferendis retulit*. Eadem & de legibus & de judiciis Appian. lib. II. & Dio lib. XL. quæ nunc Cicero. Præterea de T. Munacio Planco Burſa damnato agit: de quo etiam Dio in tertio conſulatu Pompeji. Damnatus eſt autem quod curiam incenderat in funere Claudii, teſte Dione.

M. Cicero S. D. T. Fabio.

V. 18. *Etſi egomet*) Quanquam non admodum certa eſt hujus epiſtolæ ſedes, tamen ante bellum civile Cæſaris ſcripta eſſe videtur. Quod ex his verbis intelligi poteſt, *Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur eſſe, qui quam leviſſima pœna ab hac republica diſceſſerit*. Conſolatur autem Fabium de repulſa lata: quam repulſam ipſe videtur tuliſſe Pompejo III. conſule, rempublicam extraordinaria cum poteſtate adminiſtrante. Quod videtur his verbis ſignificari, *& cum unum ſit judicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una ſententia eaque dubia potentia alicujus condonatum exiſtimetur, omnibus his de cauſis debes iſtam moleſtiam quam leniſſime ferre*.

M. T. Cicero T. Titio, T. F. Legato S.

XIII. 75. *Etſi non dubito quin*) T. Titius legatus erat rei frumentariæ curandæ. Commendat ei C. Avianum, ut commodet ei de loco quo deportet frumentum: ut puto in Sicilia. Nam &, *C. Avianus in Sicilia eſt*, charta 232. & Sicilia horreum populi Romani ſolet eſſe. Sedes hæc videtur eſſe hujus epiſtolæ, quod ait ſe hoc idem obtinuiſſe per triennium, dum Pompejus ei negotio præfuit. Pompejus autem, Lentulo & Metello coſſ. rem frumentariam in quinquennium eſt adeptus, Dione auctore: quo expleto, facile hoc anno alius ſucceſſit cum hoc Titio legato. Conjectura tamen eſt.

SER. SULPICIO RUFO, M. CLAUDIO MARCELLO COSS.
Anno ab Urbe condita, 702.

M. T. Cicero Ap. Pulchro Imp. S. P. D.

III. 1. *Si ipſa reſpublica*) Appius Claudius proconſul erat in Cilicia, ſuc-

Digitized by Google

ſucceſſeratque ante biennium Lentulo: Cicero Romæ erat. Hujus autem epiſtolæ quanquam incerta ſedes eſt, tamen illud affirmari poſſe videtur, non initio proconſulatus Appii miſſam eſſe, cum imperator, non proconſul, in titulo epiſtolæ nominetur. Scripta eſt certe antequam Ciceroni obtigiſſet ut Appio in provincia ſuccederet. Succeſſit enim his iiſdem conſulibus, ut infra apparebit. De reconciliata gratia agit, quæ P. Clodii Fratris ejus cauſa fuerat interrupta. Redierat autem in gratiam cum eo tum cum conſul eſſet. Ut eodem anno in epiſtola longa ſcripſit ad Lentulum.

M. T. Cicero Procoſ. Ap. Pulchro Imp. S. P. D.

III. 2. *Cum & contra*) Nunciat Appio Claudio proconſuli Ciliciæ, ſibi obtigiſſe ut ei in provincia ſuccederet. Rogat eum ut ſibi provinciam quam expeditiſſimam tradere velit. Romæ adhuc erat Cicero, ut in ſequenti ait. Non videtur autem proconſul eſſe nominandus, niſi poſteaquam aut in provinciam pervenit, aut certe imperium ad urbem accepit.

M. T. Cicero Procoſ. Ap. Claudio Pulchro Imp. S. P. D.

III. 3. *A. d.* XI. *Kal. Jun.*) Scripta eſt tum cum in Ciliciam proficiſcebatur ſucceſſurus Appio, menſe Majo, quemadmodum ex epiſtolarum ad Att. lib. V. intelligi poteſt. Fuit autem in Tuſculano cum Attico Non. Maji. Inde Arpino, Arcano, Aquino, Cumano, Pompejano, Trebulano peragratis, Beneventum venit a. d. V. Id. Maji, Tarentum autem a. d. XV. kal. Jun. At vero Brunduſium a. d. XI. kal. Jun. quemadmodum in hac epiſtola ſcribit. Ergo poſt XI. kal. Jun. ſcripta: eſt tamen ante kal. Jun. Si quidem ait, ſe C. Pontinium legatum expectare Brunduſii, eumque ante kal. Jun. venturum arbitrari. De quo ſic ſcribit etiam ad Att. lib. V. *Pontinio recte ſcribis. Eſt enim ita, ut ſi ante Kal. Jun. Brunduſii futurus ſit, minus urgendi fuerint M. Annius & Tullius.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 1. *Quod tibi decedenti*) Cælius Ciceronem proconſulem in provinciam proficiſcentem certiorem facit de rebus urbanis, quemadmodum ei decedenti pollicitus erat ſe facturum. Scripta eſt poſt IX. Kal. Jun. ſed tamen ante kal. Jun. quia ait, *te a. d.* IX. *Kal. Jun. ſubroſtrani diſſiparant periiſſe.* Item, *Marcellus conſul provinciarum relationem in Kal. Jun. diſtulit.*

M. T. Cicero Procoſ. Ap. Pulcho Imp. S. P. D.

III. 4. *Pridie Non. Jun.*) Scripta eſt poſt diem prid. Non. Jun. quo die ſe fuiſſe etiam Brunduſii ſignificat in epiſtola ipſa.

M. Cicero C. Memmio S. D.

XIII. 1. *Etſi non ſatis*) C. Memmius Pompejo III. coſ. de ambitu condemnatus, Athenis nunc exulabat. Quo Cicero venerat a. d. VI. Kal. Quint. ut eſt in epiſtolis ad Att. Ibi cum videre Memmium exulantem non potuiſſet, (quod ſe prid. quam Athenas venerat Cicero, Mitylenas contuliſſet) ſcribit ad eum, doletque ſe non potuiſſe eum Athenis videre: petit autem ab eo ut Patroni cuidam commodet. Qua de re ſic ad Att. lib. V. *Commodius viſum eſt & Xenoni, & poſt ipſi Patroni, me ad Memmium ſcribere, (qui prid. quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat) ut is ad ſuos ſcriberet, poſſe id ſua voluntate fieri.*

M. Cicero C. Memmio.

XIII. 2. *C. Aviano Evandro*) Ad eundem Memmium ſcribit, atque ei commendat Avianum ſtatuarium: ut ei de habitatione accommodet. Scripta eſt ante Kal. Quint. quia inquit Aviano ſubitum eſſe remigrare Kal. Quint.

M. T.

M. T. Cicero Procoſ. M. Cælio S. P. D.

II. 8. *Quid? ut me hoc tibi*) Cicero Athenis profectus eſt prid. Non. Quint. cum ibi decem dies ipſos fuiſſet. Ad Att. eo die Athenis proficiſcens hanc epiſtolam ſcripſit, ut ex ipſa epiſtola apparet. Reſpondet epiſtolæ Cælii ſuperiori, cujus initium eſt, *Quod tibi*.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 2. *Certe inquam*) Certiorem facit Ciceronem abſentem de rebus urbanis. Id eſt, Meſſalam abſolutum, Marcelli impetus reſediſſe, Hirrum ſecum ædilitatem petere. Mandat ut, ſi ædilis creatus fuerit, ſibi curet pantheras: & ſyngrapham Sitianam ei commendat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 3. *Eſt-ne? viri*) Nuntiat item ſe in ædilitate competitorem habere Hirrum.

M. T. Cicero Procoſ. Ap. Pulchro Imp. S. P. D.

III. 5. *Tralles veni*) Cicero proficiſcens in Ciliciam, Epheſum venit, XI. Kal. Sext. Att. Tralles VI. Kal. Sext. ex hac epiſtola. Laodiceam in provinciam pridie Kal. Sext. Att. Fam. Hanc ſcripſit poſt VI. Kal. Sext. ante prid. kal. Sext. quia ait ſe putare illo die futurum Laodiceæ. De conveniendo in provincia Appio agit.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 4. *Invidet tibi*) Scripta eſt kal. Sext. ut adſcriptum eſt in extrema epiſtola. Nuntiat de rebus urbanis: ut C. Marcellum conſulem deſignatum eſſe, Curionem petere tribunatum plebis: comitia ædilitia, quibus ipſe petebat, nondum eſſe habita. Pantheras & ſyngrapham Sitianam ei commendat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 5. *Qua tu cura ſis*) Timere ſe ait de copiis Ciceronis, ſi Parthi moveant. Optat ei tantum belli, quo triumphum conſequi poſſit. Curionem deſignatum tribunum plebis nuntiat. Nihil de ſuis comitiis ædilitiis ait: nondum autem habita fuiſſe videntur.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 6. *Sic tu inquis*) Nuntiat ſe viciſſe competitorem Hirrum, & ædilem ſe factum. Rogat item eum de pantheris: ſeque a. d. IV. Non. Sept. hanc dediſſe ait.

M. Cicero Procoſ. S. D. M. Marcello Coſ.

XV. 9. *Te & pietatis*) Cum acceſſiſſet a Cælio comitiis conſularibus C. Marcellum conſulem factum, gratulatur M. Marcello conſuli de C. Marcello fratre ejus patruele in inſequentem annum conſule deſignato. Quia vero de Parthis nuntiari aliquid ait, neque ſe publice adhuc ea de re ſcribere velle, propterea hæc epiſtola videtur præcedere eam quam publice miſit, in qua de Parthis nuntiat.

M. Cicero Procoſ. C. Marcello Coſ. Deſ. S. D.

XV. 7. *Maxima ſum lætitia*) Gratulatur ei quod conſul deſignatus ſit.

M. Cicero Procoſ. C. Marcello Collegæ S. D.

XV. 8. *Marcellum tuum*) Gratulatur C. Marcello collegæ in auguratu de C. Marcello filio conſule deſignato.

M. Cicero Imp. L. Paulo Coſ. Deſ. S. D.

XV. 12. *Etſi mihi nunquam*) Gratulatur L. Paulo coſ. de conſulatu. Hæ quatuor epiſtolæ gratulationis eodem

(ut puto) die ſcriptæ ſunt. Non videtur autem in titulo epiſtolæ Imperator appellandus, quod nondum in Amano rem geſſerit.

M. T. M. F. Cicero Procoſ. S. D. Coſs. Præt. Trib. Pl. S. P. Q. R.

XV. 2. *Si vos bene valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Cum prid. Kal. Sext.*) Quod negaret paulo ante, cum ſcriberet ad M. Marcellum conſulem, ſe adhuc de Parthico metu publice ſcribere velle, id nunc facit. Nuntiat enim Senatui, ut venerit in provinciam prid. Kal. Sext. ut accepto nuntio de bello a Parthis in Syriam illato, iter in Ciliciam per Cappadociam facere cœperit. Cum autem hæc ſcripſit, in Ciliciam per Cappadociam tendebat.

M. T. Cicero Procoſ. Ap. Pulchro Imp. S. P. D.

III. 6. *Cum meum factum*) Eodem tempore ſcripta eſt atque ſuperior: quia ait, ſe prid. Kal. Sext. in provinciam veniſſe, prid. kal. Sept. ab Iconio caſtra moviſſe, iter in Ciliciam per Cappadociam facere. Agit cum Appio de ratione conveniendi eum in provincia.

Cicero Imp. S. D. M. Catoni.

XV. 3. *Cum ad me legati*) Nuntiat quemadmodum legati ab Antiocho Commageno ad ſe venerint in caſtra ad Iconium a. d. III. Kal. Sept. & nuntiarint regis Parthorum filium cum magnis Parthorum copiis ad Euphratem veniſſe: ſe tamen de hac re nihil publice ſcribere. Non videtur autem imperator eſſe appellandus in titulo epiſtolæ, ſed proconſul, ob cauſam quam ante diximus. Præterea vero mendoſe eſt in epiſtola ſe in caſtris ad Iconium conventum eſſe a legatis a. d. III. Non. Sept. Si quidem ad Att. ſcribit ſe luſtraſſe exercitum apud Iconium III. kal. Sept. & ad Appium, caſtra moviſſe ab Icnoio prid. kal. Sept.

M. T. M. F. Cicero Procoſ. S. P. D. Coſſ. Præt. Trib. Pl. S. P. Q. R.

XV. 1. *Si vos bene valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Etſi non dubie*) Ter ante Romam ſcripſit de metu Parthico: primo ad M. Marcellum conſulem obſcuriſſime: qua in epiſtola negavit ſe ad eum de ea re ſcribere velle, ne publice, cum ad conſulem ſcriberet, ſcribere videretur. Deinde eadem illa ad Senatum, id eſt, quemadmodum de bello a Parthis in Syriam illato quotidie & nuntii & literæ afferrentur: qua in epiſtola ait, ſe cum exercitu, per Cappadociæ partem eam quæ cum Cilicia continens eſt, iter feciſſe, caſtraque ad Cybiſtra, quod oppidum eſt ad montem Taurum, locaſſe. Tertio in epiſtola ad Catonem, qua ait, ſe in caſtris ad Iconium a. d. III. kal. Sept. accepiſſe a legatis Antiochi Commageni regis Parthorum filium Euphratem tranſire cœpiſſe: ea tamen de re nihil publice ſcripſiſſe. Quarto nunc ad Senatum ſcribit, aitque ſe non ſolum a legatis Commageni regis, Parthos Euphratem tranſire cœpiſſe audiſſe, ſed etiam a. d. XIII. kal. Oct. cum exercitum in Ciliciam duceret, a Tarcondimoto accepiſſe Parthos item Euphratem tranſiſſe. Ergo quæ negarat Catoni ſe publice ſcripſiſſe, nunc quia certiora habet, ſcribit. Se ad Taurum inſtituiſſe ducere ait. *Hanc epiſtolam* de Parthico tumultu recitatam in Senatu Non. Oct. ſcribit ad Att.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 8. *Etſi de republica*) Narrat ſenatus conſulta facta prid. Kal. Oct. ut C. Marcellus, L. Paulus coſ. deſ. ad Kal. Mart. (quæ futuræ eſſent in ſuo conſulatu) de provinciis Galliis referrent ad Senatum.

M. T. Cicero Procoſ. M. Cælio Rufo Ædili Cur. Deſ. S. P. D.

II. 9. *Plurimum tibi*) Reſpondet epiſtolæ Cælii, cujus initium eſt, *Sic tu*,

Digitized by Google

tu, inquis, Hirrum tractaſti? Gratulatur ei quod ædilis factus ſit, & ſerius ſe hoc facere ait, quia ſero audierit. In iis enim & locis eſſe, quo & propter longinquitatem & propter latrocinia tardiſſime omnia perferantur. Erat autem fortaſſe ad montem Taurum, de quo ſuperiore epiſtola.

M. T. Cicero Procoſ. S. D.
Ap. Pulchro.

III. 8. *Etſi, quantum*) Cicero, Tarſum venit, Ciliciæ urbem, III. Non. Oct. *Att.* Tarſo Amanum verſus profectus eſt Non. Oct. ex hac epiſtola. Poſtridie ejus diei hanc epiſtolam ſcripſit, ut in hac ait. Querelis quibuſdam Appii reſpondet. De Parthis quod falſo nunciatum erat Romæ, ita quærenti Appio reſpondet, *De Parthis quod quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerunt admixto Parthico ornatu, dicuntur omnes reverti[ſſe]. Hoſtem eſſe in Syria negant ullum.*

M. T. Cicero Imp. M. Cælio
Rufo Ædili Cur. Deſ.
S. P. D.

II. 10. *Tu vide*) Cicero a. d. III. Idus Octob. in Amanum montem venit: in eo rem bene geſſit, apud Iſſum Imperator appellatus eſt; *Fam. Att.* Cum hanc epiſtolam ſcripſit, in eo quintum & vigeſimum jam diem Pindeniſſum oppidum oppugnabat, id eſt XVI. Kal. Decemb. Nam Pindeniſſum captum eſt Saturnalibus, ut ſcribit ad Att. id eſt XIV. Kal. Jan. cum per ſeptem & quinquaginta dies illud oppugnaſſet, ut ait in epiſtola ad Catonem. Nullas ſe a Cælio accepiſſe literas ait, poſtea quam ædilis factus eſt. Neque enim dum accepiſſe videtur eas, quarum initium eſt, *Etſi de republica.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 10. *Sane quam*) Hæc epiſt. ſcripta eſt a. d. XIV. Kal. Decembr. ut ex ipſa apparet, in qua agit de falſo metu Parthico a Caſſio nunciato, qui Arabas ornatu Parthico in provinciam immiſiſſe credebatur. Qua de re ſcripſit ſuperiore etiam epiſtola ad Appium, poſtr. Non. Oct.

M. T. Cicero Procoſ. C. Curioni Trib.
Pl. S. P. D.

II. 7. *Sera gratulatio*) Gratulatur Curioni de tribunatu plebis, ſerius, ut ait, quia longius abeſt. Scripta eſt hæc epiſtola poſt captum Pindeniſſum, id eſt, poſt XIV. Kal. Jan. Quod intelligi poteſt ex his verbis, *Paucis diebus eram miſſurus domeſticos tabellarios, ut quoniam ſane feliciter & ex mea ſententia remp. geſſimus, unis literis totius æſtatis res geſtas ad Senatum perſcriberem.*

M. Cicero Volumnio S. D.

VII. 32. *Quod ſine prænomine*) Hæc epiſtola ſcripta eſſe videtur Decembri menſe: quia meminit Curionis Trib. pleb. cum ait, *Cupio noſtrum illum amicum in Tribunatu quamplurimum habere gravitatis.* Dolet, poſt diſceſſum ſuum omnia omnium dicta in ſe conferri.

M. Cicero Q. Thermo.
Propræt. S.

XIII. 53. *L. Genucilio Curvo*) Q. Thermus proprætor erat Aſiæ tum cum Cicero proconſul erat Ciliciæ, quemadmodum ex ſequentibus epiſtolis aperte apparebit. Commendat ei hac epiſtola L. Genucilium. Quo autem menſe eam ſcripſerit, ex verbis ejus non liquet.

Cicero Thermo Propræt. S.

XIII. 56. *Cluvius Puteolanus*) Incertum eſt an hæc epiſtola ſcripta ſit ante rem geſtam a Cicerone in Amano, an vero poſteaquam geſſit. Illud non dubium eſt, ſcriptam eſſe poſtquam Epheſo profectus eſt. Epheſum autem venit XI. Kal. Sext. Att. ſiquidem ait, *Dixerat mihi Euthydemus cum Epheſi eſſem.*

Ci-

Cicero Thermo. Propræt. S.

XIII. 55. *Etſi mihi videor*) M. Anneius legatus Ciceronis rei ſuæ cauſa profectus erat ad Thermum proprætorem Aſiæ, quemadmodum apparet ex epiſtola ad Thermum, cujus initium eſt, *Quo magis*. Profectus autem videtur eſſe poſt rem a Cicerone in Amano monte geſtam: quia ait, *Tum vero poſteaquam mecum in bello ac in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem pluris faciam*. Hunc ergo commendat Thermo.

M. Cicero P. Silio Propræt. S. D.

XIII. 61. *T. Pinnio*) Illud ſatis conſtare videtur, hunc Silium in provincia eodem tempore fuiſſe, atque Ciceronem: quia ipſe Cicero ad Silium, *magnum theatrum habet iſta provincia, non ut hac noſtra*. Item videtur eodem tempore fuiſſe in provincia quo Cicero & Thermus in Cilicia & Aſia, & Bibulus in Syria, erant: quia ſcribit ad Att. *Thermum, Silium vere audis laudari. Valde ſe caſte gerunt. Adde M. Nonium, Bonium, Bibulum, me, ſi voles*. Quanquam eo in loco mendoſe legitur *Silvium*, meo quidem judicio. Provincia vero in qua erat Silius, videtur fuiſſe Bithynia, in qua ſunt Nicæenſes, quorum in hac epiſtola meminit. Itaque hæ omnes epiſtolæ ſcriptæ ad Silium proprætorem, ſcriptæ ſunt a Cicerone ex provincia: quibus vero menſibus, non liquet.

M. Cicero P. Silio Propræt. S. D.

XIII. 62. *Et in Atilii negotio*) Gratias agit Silio de Atilio & commendat Q. fratrem. Oſtendit autem ſe in provincia eſſe, cum ait, *cum enim ſero veniſſem*.

M. Cicero P. Silio Propræt. S. D.

XIII. 63. *Non putavi*) Commendat ei C. Lenium. Oſtendit ſe eſſe in provincia, cum ait, *Ego eum a me invitiſſimus dimiſi, quod conſilio ejus fideli ac bono libenter utebar*. Rogat eum ut ad ſe confectis ejus negotiis quamprimum remittat.

M. Cicero P. Silio Propræt. S. D.

XIII. 64. *Nero meus*) Commendat Silio Neronem, & quoſdam ejus familiares.

M. Cicero Craſſipedi S. P. D.

X. 9. *Quanquam tibi præſens*) Difficile eſt de vera hujus epiſtolæ ſede aliquid affirmare: ſed tamen duplici conjectura ducor ut credam hoc tempore ſcriptam eſſe: altera, quod is Craſſipes, quæſtor Bithyniæ fuiſſe videtur, cum ait, *Cujus rei quantam poteſtatem Quæſtor habeat, non ſum ignarus*: ut Quæſtor eſſe C. Silii proprætoris Bithyniæ videatur. Altera eſt, quod utrique commendat ſocios Bithynicos familiares ſuos: in primis autem Craſſipedi P. Rupilium, magiſtrum in ea ſocietate: C. vero Silio P. Terentium Hyſponem, qui operas in ſcriptura pro magiſtro daret, ut in ſequenti epiſtola. Ex quibus intelligi poteſt id quod initio diximus, cum hoc tempore quo Silius proprætor erat in Bithynia, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam, tum vero Craſſipedem Silii in Bithynia fuiſſe quæſtorem.

M. Cicero P. Silio Propræt. S. D.

XIII. 65. *Cum P. Terentio Hyſpone*) Commendat P. Terentium Hyſponem, qui in Bithynica ſocietate operas in ſcriptura pro magiſtro daret. De cujus negotio ſe egiſſe ait cum Epheſiis cum fuit Epheſi in Ciliciam veniens.

Ci-

Cicero Silio S. P. D.

XIII. 47. *Quid ego tibi commendem eum*) Commendat ei Egnatium. Quanquam non eſt adſcriptum *Proprætori*, tamen idem Silius videtur eſſe. Videturque hæc epiſtola ſubſequi ſuperiores, quia ait, *ſed hæc coram*.

L. ÆMILIO PAULO,
C. CLAUDIO MARCELLO COSS.
Anno ab Urbe condita, 703.

M. Cicero Imp. C. Catoni S. D.

XV. 4. *Summa tua auctoritas*) Jam Cicero æſtivis confectis Q. fratrem legatum hybernis & Ciliciæ præfecerat: Inde in Aſiam Tharſo Non. Jan. reverſus erat: *Att.* Tum igitur hanc epiſtolam ſcripſit, in qua omnes res a ſe geſtas in Amano monte exponit. Se Pindeniſſum cepiſſe nuntiat, exercitum in hyberna dimiſiſſe, Q. fratrem provinciæ præfeciſſe. Supplicationem propterea ut ſibi Cato decernat petit.

M. Cicero Imp. C. Marcello
C. F. Coſ. S. P. D.

XV. 10. *Cum id accidit*) Petit item a conſule ut de ſupplicatione ſibi de rebus a ſe in provincia geſtis decernenda referat.

M. Cicero Imp. L. Paulo
Coſ. S. D.

XV. 13. *Maxime mihi fuit*) Petit idem a Paulo conſule quod petiit ſupra a collega Marcello. Miſit etiam hoc eodem tempore de eadem re literas ad Senatum, quæ interciderunt: de quibus loquitur in ſuperiore epiſtola ad Marcellum, cum ait, *Peto a te ut quam honorificentiſſimum S. C. literis meis recitatis, faciendum cures.* Non ſcripſiſſe autem ſe ſtatim poſt res geſtas, indicat in epiſtola ad Appium, cum ait, *idque a me recte factum puto, quod non ſtatim ut imperator appellatus ſim, ſed aliis rebus additis, æſtiviſque confectis, literas miſeram.* Atque hæ tres epiſtolæ eodem fere die ſcriptæ eſſe videntur.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 6. *Non dubito*) Hæc epiſtola ſcripta videtur principio hujus anni, quia ait, *conſules adhuc S. C. nullum niſi de feriis Latinis facere potuerunt.* Nam ejuſmodi S. C. primis anni menſibus fiebant. Item, *Curioni noſtro tribunatus conglaciat.* Et poſt, *pro Cæſare loqui cœpit*. Inierat autem IV. Id. Decemb. qui dies ſolennis erat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 7. *Quam cito*) Hæc epiſt. ſcripta videtur poſtridie quam ſuperior. Nam ait, *tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam*. Item audiſſe videtur rem a Cicerone bene geſtam: quia ait, *quo adhuc felicius rem geſſiſti*.

M. Cicero Procoſ. S. D.
Ap. Pulchro.

III. 7. *Pluribus verbis*) Hæc epiſtola ſcripta eſt dum Cicero eſſet Laodiceæ, ubi moratus eſt a III. Id. Feb. uſque ad Non. Maji: *Att.* & *Fam.* Inquit enim in hac epiſtola, *Hæc ſcripſi ſubito cum Bruti pueri Laodiceæ me conveniſſent, & ſe Romam properare dixiſſent*. Item ſcripta eſt poſt brumam: quia ait, *tametſi id quidem fecerunt ridicule: quas enim literas afferebant, ut opus æſtate facere poſſent, eas mihi poſt brumam reddiderunt.* Ex quo intelligi poteſt, imperatorem, non proconſulem, in titulo epiſtolæ eſſe appellandum: cum priore anno imperator ſit appellatus. Querelis item quibuſdam Appii reſpondet.

M. Cic. C. Caſſio Proquæſt.
S. D.

XV. 14. *M. Fabium*) C. Caſſius proquæſtor erat Syriæ: cum hortatur ut Romam properans, curet ne quid ſibi temporis in provincia prorogetur.

Se

Se de M. Fabio ſtudioſe facturum quæ rogavit ait.

M. T. C. Imp. M. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 14. *M. Fabio*) Commendat Cælio rem M. Fabii. Scripta videtur per hyemem, quia ait, *Jamdiu propter hyemis magnitudinem nihil novi ad nos afferebatur*. Hoc feciſſe C. Caſſii rogatu videtur, ex ſuperiore ad eum epiſtola.

M. Cicero C. Curtio Peduçeano Præt. S. P. D.

XIII. 59. *M. Fabium*) Commendat item huic rem M. Fabii. Oſtendit etiam ſe in provincia eſſe, cum ait, *etiam cum procul abſim*.

M. Cicero C. Titio L. F. Ruſo Præt. Urb. S.

XIII. 58. *L. Cuſtidius*) Commendat huic L. Cuſtidium. Oſtendit etiam ſe in provincia eſſe, cum ait, *etiam cum longiſſime abſim*.

M. T. C. Imp. Ap. Pulchro S. D.

III. 9. *Vix tandem*) Literas ab Appio jam placato, poſtquam ad urbem acceſſerit, ſe accepiſſe ait: rogat eum ut ſe adjuvet in ſupplicatione decernenda. Hæc aliquanto poſt ſuperiores de ſupplicatione videtur ſcripta: quia ait, *Omnino ſerius miſi literas quam vellem. In quo cum difficultas navigandi fuit odioſa, tum in ipſum diſceſſum ſenatus incidiſſe credo meas literas*.

M. T. C. Imp. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 11. *Putareſne unquam*) Reſpondet de pantheris. Se ſollicitum eſſe quid de provinciis decernatur, & Romam redire cupere ait. Scripta eſt Megalenſibus, id eſt, Non. Apr. ex epiſtola.

Cicero Thermo Propræt. S.

XIII. 54. *Cum mihi multa*) Commendat Thermo M. Marcilium. Scripta eſt hoc tempore, quia ait Marcilium ad ſe veniſſe Laodiceam, ubi hoc tempore erat Cicero, ut oſtendimus.

Cicero Thermo Propræt. S.

XIII. 57. *Quo magis*) Ante Kal. Majas ſcripta eſt. Quia ait, *Ego in Ciliciam proficiſci cogito circiter Kal. Majas. Ante eum diem redeat Annejus legatus oportet*. Erat autem Annejus ad Thermum profectus rei ſuæ cauſa, ut diximus. Quæ cum ita ſint, & ſuperiori & huic epiſtolæ in titulo addendum eſt *Imp*.

M. T. C. IMP. M. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 13. *Raras tuas quidem* Scripta eſt ante Non. Maji, quia ait, *Proficiſci in Ciliciam cogitabam Non. Maji, &, cum primum æſtiva attigiſſem, militaremque rem collocaſſem, decedere*. Reſpondet epiſtolæ Cælii, cujus initium eſt, *Non dubito*.

M. T. Cicero Imp. Q. Therm. Propræt. S. P. D.

II. 18. *Officium meum*) Scripta eſt tum cum in Ciliciam revertebat ex Aſia: quia ait, *quod in Ciliciam proficiſcebar*. Monet ut provinciæ quæſtorem nobilem potius quam legatos præficiat.

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. P. D.

III. 10. *Cum eſt ad nos allatum*) Appius accuſatus a Dolabella, opem Ciceronis per literas implorarat. Pollicetur ei opem Cicero, cum ait, *Promitto me pro tua dignitate in hac provincia, cui præfuiſti, rogando, deprecatoris: laborando, propinqui: auctoritate, cari hominis (ut ſpero) apud ci-*

Digitized by Google

vitatis : gravitate, imperatoris ſuſcepturum officia atque partes. Intelligit autem, ut legatos ex Cilicia mittendos ſuadeat periculi Appii deprecatores. Scripta videtur, vel cum Laodiceæ erat, vel poſtquam in Ciliciam reverſus eſt : quia ait, *Pontinus conſcendens jam navim Epheſo Laodiceam revertit*. Sperat eum propediem Cenſorem auditurum. Petit ne quid ſibi temporis addatur in provincia.

M. T. Cicero Imp. Papirio Pæto S. D.

IX. 25. *Summum me ducem*) Hæc epiſtola ſcripta videtur poſtquam Laodicea diſceſſit : quia ait, *Is cum ad me Laodiceam veniſſet*. Commendat Papirio item rem M. Fabii : quam ſupra commendavit etiam Cælio.

M. T. Cicero Imp. C. Cælio L. F. Quæſt. Deſ. S. P. D.

II. 19. *Cum optatiſſimum*) Scripta eſt poſt Kal. Quint. quia ait, *Accepi a te miſſas literas in Cilicia, cum eſſem in caſtris, a. d. x. Kal. Quint.* Item quod ait, *Gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quamprimum veneris*.

M. T. Cicero Imp. Cælio Rufo Ædili Cur. Deſ. S. P. D.

II. 12. *Solicitus equidem*) De deceſſione cogitat : quod ait, *quare etſi cum hæc leges, ego jam annuum munus confecero : tamen obviam mihi velim ſint literæ tuæ, quæ me erudiant de omni rep. ne hoſpes plane veniam*. Eum videre ædilem ſe cupere ait.

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro, ut ſpero, Cenſori S. P. D.

III. 11. *Cum eſſem in caſtris*) Adhuc in Cilicia eſt Cicero : quod inde intelligitur, cum ait, *Cum eſſem in caſtris ad fluvium Pyramum, redditæ mihi ſunt uno tempore a te epiſtolæ duæ*. Fuit autem in caſtris a. d. x. Kal. Quint. ut ſupra diximus. Item cum ait, *fiet a me cum per Aſiam decedam*. Gratulatur eum abſolutum eſſe de majeſtate, cenſorem jam illum eſſe ſperat.

M. Cato M. Ciceroni Imp. S.

XV. 5. *Quod & reſp.*) Reſpondet Cato epiſtolæ Ciceronis, cujus initium eſt, *Summa tua auctoritas*. In qua ſupplicationem petierat.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 11. *Non diu*) De ſupplicatione ejus quid egerit Curio Trib. pleb. Paulus, & Marcellus, coſſ. Cato, Favonius, Furnius, Lentulus, Balbus, nunciat. Item, ut Pompejus cum ſenatu incubuerit ut Cæſar ante Id. Novemb. decedat e provincia.

M. T. Cicero Imp. Caninio Saluſtio Proquæſt. S. P. D.

II. 17. *Literas a te mihi ſtator*) Saluſtius erat proquæſtor Bibuli proconſulis Syriæ. Scripta eſt poſt xvi. Kal. Sext. quia ait, *literas a te mihi ſtator tuus reddidit Tarſi, a. d. xvi. Kal. Sext.* Se prid. Kal. Sext. deceſſurum putat : quia ait, *præſertim ſublato metu Parthico*.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 13. *Gratulor tibi affinitate*) Gratulatur Ciceroni filiam Dolabellæ nupſiſſe. Nunciat ei mortem Q. Hortenſii, cum ait, *Q. Hortenſius, cum has literas ſcripſi, animam agebat*. Videtur ſcripta hæc epiſtola quo tempore Cicero e Cilicia deceſſit : quia ſcribit in Bruto, *cum e Cilicia decedens Rhodum veniſſem, & eo mihi de Q. Hortenſii morte eſſet allatum*.

Digitized by Google

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. P. D.

III. 12. *Gratulabor tibi prius*) Gratulatur Appio, quod abſolutus ſit de ambitu: excuſat ſe quod Tulliam Dolabellæ accuſatori ejus collocaverit. Scripta eſt paulo poſt quam diſceſſit: quia ait, *Decedenti mihi, & jam imperio annuo terminato a. d. III. Non. Sext. cum ad Sidam navi accederem, literæ a meis ſunt redditæ.*

M. T. Cicero M. Catoni S. D.

XV. 6. *Lætus ſum*) Agit gratias Catoni de ſupplicatione. Jam autem propius acceſſiſſe videtur: quia ait, *ego, ut ſpero, propediem te videbo.*

M. Cicero Imp. C. Marcello C. F. Coſ. S. P. D.

XV. 11. *Quantæ tibi curæ*) Agit gratias de ſupplicatione. Eodem tempore quo ſuperior, ſcripta videtur: quia ait, *ego, ſi me navigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipſos Eteſias, propediem te, ut ſpero, videbo.*

M. T. Cicero Imp. Ap. Pulchro S. D.

III. 13. *Quaſi divinarem*) Agit gratias de ſupplicatione: eum jam ſperat Cenſorem.

M. T. Cicero Imp. M. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 15. *Non potuit accuratius agi*) Agit gratias de ſupplicatione, & quod ſibi gratulatus ſit de matrimonio Tulliæ. Reſpondet epiſtolis ſuperioribus Cælii, *Quam cito*, & *Gratulor tibi affinitate.*

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 12. *Pudet me*) Queritur de injuriis Appii, jam Cenſoris: & ſe Ciceronem expectare ait, atque eum quamprimum videre cupere.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 14. *Tanti non fuit*) In hac etiam de Appio Cenſore agit, rogatque Ciceronem ut quamprimum veniat. Ad arma rem ſpectare ait, propter contentionem Cæſaris & Pompeji de exercitibus dimittendis. Item ait, *ſcis Appium Cenſorem hic oſtenta facere? de ſignis, de tabulis, &c.* ad Att. ſcribit Id. Oct. ita, *ſcribe de cenſoribus, maximeque de ſignis, tabulis, quid fiat.* Ergo hæc ante Id. Oct. ſcripta.

M. Cicero Terentiæ, & Tul. ſuis, S. D.

XIV. 5. *Si tu, & Tullia lux noſtra*) Cicero Epheſo diſceſſit Kal. Oct. Att. Athenas venit prid. Id. Oct. ex hac epiſtola, quæ ſcripta eſt XV. Kal. Novemb. Se ad arma rem ſpectare audiſſe ait:

Tullius, & Cicero meus, & Frater, & Fr. F. Tironi ſuo S. D.

XVI. 1. *Paulo facilius*) Cicero diſcedens Patris ægrotum ibi Tironem reliquerat. Ad eum igitur de valetudine ſcribit, III. Non. Novemb.

Tullius Tironi ſuo S.

XVI. 2. *Non queo ad te*) Scripta eſt Non. Novemb. Alyzia. De valetudine item Tironis agit.

Tullius, & Cicero Tironi ſuo S. D. & Q. Frater & Filius.

XVI. 3. *Nos apud Alyziam*) Scripta eſt VIII. Id. Novemb. quia ait, *nos apud Alyziam diem unum commorati ſumus. Is dies fuit Non. Novemb. inde ante lucem proficiſcentes a. d. VIII. Id. Novemb. has literas dedimus*: De valetudine Tironis item agit.

Tul-

Digitized by Google

Tullius Tironi ſuo S. P. D. & Cicero, & Q. Frater, & Q. F.

XVI. 4. *Variè ſum affectus*) Data eſt VII. Id. Novemb. Leucade. De valetudine Tironis item agit.

Tullius, & Cicero F. & Q. Q. Tironi Humaniſſ. & Optimo S. P. D.

XVI. 5. *Vide quanta in te ſit*) Scripſit hanc epiſtolam Leucade proficiſcens, VII. Id. Novemb. De valetudine Tironis agit.

Tullius, & Cicero, & Q. Q. Tironi S. P. D.

XVI. 6. *Tertiam ad te*) Scripta Actio veſperi, VII. Id. Novemb.

Tullius, & Cicero, S. D. Tironi ſuo.

XVI. 7. *Septimum jam diem*) Data XV. Kal. Decemb. Corcyræ. Mendoſe autem legitur XV. Kal. Novemb. quia ait in epiſtola ſequenti *Corcyræ fuimus uſque ad* XVI. *Kal. Decemb. tempeſtatibus retenti: a. d.* XV. *Kal. a portu Corcyræorum ad Caſſiopen ſtadia* CXX. *proceſſimus*. De ægritudine agit.

Tullius & Cicero Tironi ſuo S. P. D.

XVI. 9. *Nos a te*) Corcyra ad Caſſiopen ſe proceſſiſſe ait a. d. XV. Kal. Decemb. ibi fuiſſe uſque ad IX. Kal. Poſtridie in Italiam ad Hydruntem perveniſſe. VII. autem Kal. Decembr. Brunduſium veniſſe, & ſecum in oppidum Terentiam introiſſe, a. d. V. Kal. Decemb. Brunduſii Tironis literas accepiſſe, quibus cognovit Tironem convaluiſſe. Rogat igitur eum ne temere naviget: videturque Brunduſio diſceſſiſſe: quia ait, *equum & mulum Brunduſii tibi reliqui*.

C. CLAUDIO M
L. CORNELIO I
Anno ab Urbe con

Tullius & Cicero
Q. Q. Tir

XVI. 11. *Etſi o*
ro a. d. VIII. Id.
anum venit: Att
Taracinam venit
n Albanum Pom
Non. Jan. ad urb
Hanc autem epiſt
prid. Id. Jan. qua
facit (qui adhuc
quemadmodum ad
die Non. Jan. I
Cæſar ad ſenatu
it, & ut ſenatus
ribus, tribunis ple
ſuli remp. comme
nes, quas quiſque
eſſe: ſe Capuam
em S. C. factun
ſcribit Cæſar lib.

Cicero

V. 20. *Quo mod*
hæc epiſtola ſcrip
ad urbem erat:
tribunos militum,
fectos, detuliſſe:
ad urbem fiebat.
cum Tullius rure
ad te. Agit cum
de relatis provinc

Tullius Terentiæ
duabus animi
Matri optir
Sorori

XIV. 14. *Si v*
nus) Data eſt v
nis: nam mendo
Quint. fuit enim
ut ſcribit ad Att
cum uxore, & fil
cedere adventu C
eſſe per Dolabell

re agit etiam in ſequenti epiſtola, VII. Kal. Feb. data Formiis.

Tullius Terentiæ, & Pater ſuaviſſimæ Filiæ: Cicero Matri & Sorori S. P. D.

VIV. 18. *Conſiderandum*) Data eſt VII. Kal. Feb. Formiis. Agit de eadem re atque in ſuperiore egit.

M. Tullius S. D. Tironi ſuo.

XVI. 12. *Quo in diſcrimine*) Cicero VI. Kal. Feb. venit Capuam: Att. Hanc ſcripſit IV. Kal. Feb. Capua. Tiro adhuc erat Patris: ſe adhuc præeſſe oræ maritimæ a Formiis ait. Cæſarem Ariminum, Piſaurum, Anconam, Aretium occupaſſe ait, urbem a ſe relictam eſſe. Hortatur Tironem ne aut æger aut hieme naviget.

Q. Cicero Tironi S. D.

XVI. 8. *Magnæ nobis*) Q. Cicero rogat Tironem ne ſe tam longæ navigationi committat, & viæ per hiemem, niſi bene firmus ſit, Quod ab eo petiit etiam ſuperiore epiſtola M. Cicero.

M. Cælius Ciceroni S. D.

VIII. 15. *Ecquando*) Cicero Capua profectus eſt Formias III. Kal. Feb. Inde a conſulibus juſſus rediit prid. Non. Att. Capua vero diſceſſit VII. Id. Att. Pompejus X. Kal. Mart. Canuſii erat: Att. Canuſio profectus eſt VIII. Kal. Att. V. Kal. Mart. Brunduſium veniſſe poterat. Expeditus enim anteceſſerat legiones Luceria: Att. Cæſar Kal. Arpis fuit. VII. Id. Brunduſium venit, perſequens Pompejum: Att. Pompejus Brunduſio conſcendit Id. Mart. Att. vel a. d. XVI. Kal. Apr. Att. Hoc autem tempore hæc epiſtola ſcripta videtur, quia ait, *Cæſar me, cum ex puliſſet ex Italia Pompejum, conſtituit ad urbem vocare. Id quod jam exiſtimo confectum: niſi maluit Pompejum Brunduſii circumſedere.*

Tullius Tironi S.

XVI. 13. *Omnia a te data*) Data eſt IV. Id. Apr. Monet ut convaleſcat.

Tullius Tironi S. D.

XVI. 14. *Andricus*) Data III. Id. Apr. De ægritudine agit.

Tullius Tironi S.

XVI. 15. *Ægypta*) Data eſt poſt prid. Id. Apr. quia ait: *Ægypta ad me venit prid. Id. Apr.* Se accepiſſe ab eo epiſtolam vacillantibus *literulis* ait: ex quo apparet jam Tironem convaleſcere: præſertim cum addat ſibi nunciatum, eum febri carere, & belle habere.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 1. *C. Trebatio*) Cæſar, pulſo ex Italia Pompejo, poſt Id. Mart. Romam redierat, ad ſenatum de rep. retulerat, ærarium diripuerat. Itaque hac epiſtola rationem affert Cicero cur rogante Cæſare non venerit in ſenatum. Poſt fugam Pompeji ſcriptam eſſe, hæc verba indicant, *Vides orbem terrarum imperiis diſtributis ardere bello, urbem ſine legibus, ſine judiciis, ſine jure, ſine lege, ſine fide, relictam direptioni & incendiis.* Scripta tamen eſt ante diem illum qui dicitur III. Kal. Majas, ex ſequenti ad eundem epiſtola. Agit cum eo de conveniendo illo, ſeque cogitare ait ab urbe longius diſcedere.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 16. *Exanimatus*) Rogat Ciceronem Cælius ne ſe ad Pompejum Italia pulſum conferat, ne Cæſarem offendat. Itaque ait, *Cæſar iratus Senatui exiit.* Intelligit autem extra urbem, ut in Hiſpaniam contra Afranium & Petrejum, legatus Pompeji eat. Et poſt addit, *Quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum, ſaltem, dum quid*

Digitized by Google

quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, expecta, quas tibi nuncio adventu Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant amiſſis Hiſpaniis, neſcio. Non videtur autem adhuc diſceſſiſſe Italia Cæſar: quod ait, *me ſecum in Hiſpaniam ducit. Nam niſi ita faceret, priuſquam ad urbem acceſſiſſem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem*, Meminit harum literarum Cælii, in epiſt. ad Att. in qua ait ſe in Cumano Sulpicium expectare.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 2. *A. d.* III. *Kal. Majas*) Agit cum eodem de conveniendo, & de conſilio profectionis ad Pompejum, qui in Epiro erat cum conſulibus. Scripta eſt poſt III. kal. Majas, ut ex epiſtolæ primis verbis apparet. Ad Att. etiam ait ſe Servium expectare ad Non. quod in Cumano ſe facturum eſſe, in hac epiſtola ſcribit.

M. T. Cicero Imp. M. Cælio Ædili Cur. S. P. D.

II. 16. *Magno dolore*) Reſpondet epiſtolæ Cælii, qua ſe deterruerat ne Pompejum Italia pulſum ſequeretur.

M. Cicero Rufo S.

V. 19. *Etſi mihi*) Scripta eſt paulo ante quam iret ad Pompejum: quia ait, *mihi conſilium captum eſt jamdiu*. Item, *quare ſi ſimul placebit, ſtatim ad me venias*. Intelligit autem profectionem ad Pompejum, ut aperte apparet ex epiſtola.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 7. *Omnes moleſtias*) Cæſare in Hiſpaniam profecto Cicero ſe ad Pompejum in Græciam contulit, auctore Plutarcho in Cicerone. Ex itinere autem hanc epiſtolam ſcripſit. Quod intelligitur, cum ait, *Navim ſpero nos valde bonam habere. In eam ſimulatque conſcendi, hæc ſcripſi. Deinde conſcribam ad noſtros familiares multas epiſtolas, quibus te & Tulliam noſtram diligentiſſime commendabo. Tu velim iis villis utare quæ longiſſime abſint a militibus*. Data eſt VII. Id. Jun.

Cæſar hoc eodem anno, Hiſpaniis victis, Placentina militum ſeditione compreſſa, Romam iterum reverſus eſt: & Dictator creatus comitia habuit, quibus ſe & Iſauricum conſules in inſequentem annum creavit, atque intra undecim dies Dictatura abdicavit. Auctor App. & Cæſar lib. III. De bello civili.

C. JULIO CÆSARE II.
P. SERVILIO ISAURICO COSS.
Anno ab Urbe condita, 705.

Cæſar hoc anno prid. Kal. Jan. trajecit in Epirum, adverſus Pompejum, eumque per quatuor fere menſes obſedit. Auctores, Suetonius in Cæſare, & Cæſar lib. III. De bello civili.

M. Cælius M. Ciceroni S. D.

VIII. 17. *Ergo me potius*) Quo tempore Pompejus ad Dyrrachium in Epiro, & Cæſar ad flumen Tapſum caſtra habebant, Cælius Romæ Prætor hanc epiſtolam ſcripſit. Cæſar De bello civili lib. III. Hoc indicare etiam Cælius in epiſtola videtur, cum ait, *Quid iſtic facitis? prælium expectatis, quod firmiſſimum eſt.*

Dolabella Ciceroni S. D.

IX. 9. *Si vales, gaudeo*) Scripta eſt cum Pompejus ad Dyrrachium obſeſſus eſt a Cæſare: quia ait, *Pulſo Italia Pompejo, amiſſis Hiſpaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique*. Hortatur eum ut Pompejum tanquam victum relinquat. Terentiam minus belle habuiſſe nunciat, ſed eam jam convaluiſſe.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 8. *Si vales, bene eſt: ego quidem*

dem valeo. Valetudinem tuam) Cicero cum Pompejo erat. In caſtris ſibi nunciatum ait, Terentiam in febrim ſubito incidiſſe. Data IV. Non. Jun.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 21. *Si vales, bene eſt: valeo. Da operam*) Monet eam ut det operam ut convaleſcat.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 6. *Nec ſæpe eſt*) De prædio vendendo agit. Data Id. Quint.

Pompejus hoc anno in Pharſalia, media æſtate (ut ait Plut. in Bruto) ſummo prælio cum Cæſare decertavit. Ex qua victus in Ægyptum ſe recepit, atque ibi interfectus eſt, eodem die quo de Mithridate triumphaverat, Dione auctore: id eſt, pridie Kal. Oct. Plinio & Capitolinis lapidibus teſtibus. Itaque Cicero IV. Kal. Decemb. ſcribit ad Att. de exitu Pompeji.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 12. *Quod nos in Italiam*) Data eſt prid. Non. Novemb. Brunduſio. Nunciat ſe rediiſſe in Italiam, & a bello receſſiſſe ſignificat, cum ait, *perturbati dolore animi magniſque injuriis, metuo ne id conſilii ceperimus quod non facile explicare poſſimus*. Qua de re etiam ad Att. Hoc eſt autem tempus illud quo Cicero Brunduſii per multos menſes moratus eſt. Cæſarem autem poſt prælium Pharſalicum in Ægyptum ſe contuliſſe, atque ibi per novem menſes fuiſſe, tradit Appianus. De quo tempore ſic Cicero in Oratione pro Q. Ligario, *Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc ſciret, tamen me antequam vidit, reip. reddidit: qui ad me ex Ægypto literas miſit, ut eſſem idem qui fuiſſem: qui, cum ipſe imperator in toto imperio populi Rom. unus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: a quo, hoc ipſo C. Panſa nuncium perferente, conceſſos mihi faſces laureatos tenui, quoad tenendos putavi. Qui mihi tum denique ſe ſalutem putavit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet.*

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 19. *In maximis*) Agit de valetudine Tulliæ, de qua agit etiam in epiſt. ad Att. quæ data eſt. IV. kal. Decemb. De convenienda illa loquitur his verbis, *Quod me propius vultis accedere, video ita eſſe faciendum. Etiam ante feciſſem, ſed me multa impedierunt, quæ ne nunc quidem expedita ſunt.* Qua de re agit etiam in epiſtola ad Atticum, de qua dixi.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 9. *Ad cæteras*) Agit de valetudine Dolabellæ, & item Tulliæ; ut ante.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 17. *Si quid haberem*) Agit item de valetudine Tulliæ.

C. JULIO CÆSARE DICTATORE II.

Anno ab Urbe condita, 706.

Hoc anno Cæſar in Ægypto alteram Dictaturam iniit, ſine conſulibus, magiſtro equitum M. Antonio. Auctore Dione.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 16. *Si vales, bene eſt: ego valeo. Etſi ejuſmodi tempora*) Data eſt prid. Non. Jan. Videtur ſcripta poſteaquam reliquit Pompejum: ex his verbis, *quanquam alia ſunt quæ magis curemus, magiſque doleamus: quæ me ita conficiunt ut ii voluerunt qui me de mea ſententia detruſerunt*. Quod videtur de iis dictum qui illum invitum coegerunt partes Pompejanas relinquere.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 11. *Si vales, bene eſt, ego valeo. Tullia noſtra*) Data eſt XVII. kal. Quint. Cogitabat Ciceronem filium obviam Cæſari mittere: quem deceſſiſſe Ægypto fama erat, ut ait ad Att. Tulliam ad ſe veniſſe prid. Id Jun. ait. Itemque ad Att.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 15. *Si vales, bene eſt. Conſtitueramus*) Data eſt XII. kal. Quint. Ait ſe mutaſſe conſilium de mittendo Cicerone Cæſari obviam: ſecum adhuc habere Tulliam.

Tullius Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 10. *Quid fieri placeret*) Data VII. Id. Quint.

M. Cicero Terentiæ ſuæ S. P. D.

XIV. 13. *Quod ſcripſi ad te*) Data VI. Id. Quint.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 24. *Si vales, bene eſt valeo. Nos neque*) Data IV. Id. Sext. Se nihil habere certi de Cæſaris adventu ait.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 23. *Si vales, bene eſt: valeo. Redditæ mihi*) Data prid. Id. Sext. Redditas ſibi jam tandem a Cæſare literas ſatis liberales ait. Intelligit autem illas de quibus ait in oratione pro Q. Ligario, hoc modo, *qui ad me ex Ægypto literas miſit, ut eſſem idem qui fuiſſem*. Incertum ſe eſſe ait an Cæſari venienti obviam procedat, an ibi ubi eſt, eum expectet; id eſt, Brunduſii.

Tullius Terentiæ ſuæ S. D.

XIV. 22. *Si vales, bene eſt: valeo. Nos quotidie*) Data kal. Sept. Se ex

literis Terentiæ
ait quid ſit agen
ſari obviam eund
duſii expectandu
mam accedendum

Tullius Ter

XIV. 20. *In T*
cero acceptis a C
bus ſupra dictum
acceſſerat. Siqui
ſtolam v. Kal. O
qua ſe venturum
Non. aut poſtridi

M. Cicero T

XV. 21. *Et epi*
bonius in Hiſpar
Cæſare poſt præli
Longino ſuccederet
Cicerone in hac e
ad eum videtur
tempore, id eſt
num, quod initi
cœptum eſt: qui
cum ab eo ad Sc
frica erat, defeci
tuum bello Africa
& Aponio ducib
ex Hiſpania exeg
re. Ex quo app
ſcriptam eſſe ant
num paulo poſt f
Trebonius priore
fuerat, Servilio co
De bello civili.

Q. FUFIO CALE
P. VATINIO CO

Cæſar, qui fin
Dictaturam hoc a
tertium ſ. ex Æ
verſus, ſibi in te
ſes Q. Fufium C
nium, conſules. ſu
tonius.

C. JULIO CÆSA
M. ÆMILIO LE
Anno ab Urbe con

Cæſar cum extremo ſuperiore anno xiv. Kal. Jan. Lilybæum ab urbe perveniſſet, atque a lilybæo in Africam vi. Kal. Jan. conſcendiſſet, hujus demum anni initio bellum Africanum aggreſſus eſt cum Scipione, Catone, & Juba rege.

M. Cicero S. D. Cn. Plancio.

IV. 14. *Binas a te accepi*) Jam Cicero in urbem reverterat, in gratiam cum Cæſare redierat: quanquam illum in Italiam venientem non viderat, ut ipſe ſcribit ad Caſſium, Terentiam uxorem repudiarat, Publilia alteram duxerat. Reſpondet hac epiſtola Plancio Corcyræ exulanti, qui gratulatus erat Ciceroni, & quod Cæſare ei veniam de diſſet, & quod alteram uxorem duxiſſet. Scripta videtur dum Africanum bellum gerebatur: quia ait, *ut ea quæ partim jam adſunt, partim impendent, moderate feramus. Quod eſt difficile in hujuſmodi bello, cujus exitus ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſervitutem*.

M. Cicero M. Terentio Varoni S. D.

IX. 1. *Ex iis literis*) Varro videtur Roma abſuiſſe aliquandiu: cum autem adventus ejus appropinquare diceretur, Cicero ſcripſit ad eum hanc epiſtolam, poſtquam venit in urbem: quia ait, *me ſcito, poſtquam in urbem venerim*. Item per bellum Africanum: quod intelligitur, cum ait, *videor ſperare debere, ſi te viderim, & ea quæ premant, & ea quæ impendeant, me facile tranſiturum*. Cupit cum eo congredi, ſive in Tuſculano, ſive in Cumano, ſive Romæ.

M. Cicero S. D. C. Caſſio.

XV. 15. *Etſi uterque noſtrum*) C. Caſſius Brunduſii morabatur, ut ſcribit paulo poſt. Se reliquiſſe arma ait, & in gemitu Italiæ, & in urbis miſerrimis querelis verſari. Properaſſe, ut Cæſarem in Italia videret, nec potuiſſe. Scripta eſt per bellum Africanum: quia ait, *utrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate victoris. Quæ ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet Africa, quam cognovit Aſia, quam etiam Achaja*. Id eſt, priore anno, Cæſare e Ponto per Aſiam & Græciam decedente, & veniam omnibus dante.

Cicero Domitio S. D.

VI. 22. *Non ea res me deterruit*) Conſolatur Domitium Cicero de everſa republica, pollicetur que ei operam ſuam, quacunque in re ei prodeſſe poſſit. De bello, quod gerebatur, neſcio quid intelligere videtur, cum ait, *Hæc quanquam nihilo meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multo deſperatiora*. Videtur item Romæ eſſe, ex epiſtola.

M. Cicero S. D. Cn. Plancio.

IV. 15. *Accepi perbreves*) Conſolatur iterum Plancium de exilio. Scripta eſt multo poſt alteram ad eundem Plancium, quia ait, *ſed tamen etſi antea ſcripſi quæ exiſtimavi ſcribi oportere*.

M. Cicero L. Planco S. P. D.

XIII. 29. *Non dubito*) Satis conſtat hanc epiſtolam ſcriptam eſſe poſt bellum Alexandrinum a Cæſare ſuperiore anno confectum. Videtur autem Plancus eſſe cum Cæſare in bello, Africanone, an Hiſpanienſi? Africano certe, in quo, auctore Oppio, fuit, cum Romæ per bellum Hiſpanienſe fuerit, ex Philippica II. ubi ait M. Antonium ex itinere Romam revertiſſe, ne L. Plancus prædes ſuos venderet. Commendat ei hereditatem Capitonis apud Cæſarem.

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 1. *Etſi ea perturbatio*) A. Manlius Torquatus cum pro Pompejo contra Cæſarem ſtetiſſet, hoc tempore exulabat Athenis. Eum igitur Cicero can-

Digitized by Google

conſolatur. Scripta eſt hæc epiſtola quo tempore bellum Africanum gerebatur: quia ait, *cumque omnium bellorum incerti exitus ſint, ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſejunctum ſit ab omnium interitu: ab altera te ipſum nunquam timuiſſe certo ſcio.* Item, *Hoc vero tempus quo exanimati omnes & ſuſpenſi ſumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in ea urbe es, ubi nata & alta eſt ratio ac moderatio vitæ.* Item, *Et habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unice dilexiſti*: qui Sulpicius tunc Achaiæ præerat, cum bellum in Africa gerebatur. De Cæſare ita ait, *nec enim is, qui adhuc in te injuſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna ſigna dedit animi erga te mitigati.*

Cicero Allieno Procoſ. S. D.

XIII. 78. *Democritus*) Allienus prætor erat in Sicilia, ut apparet ex epiſtola ſequenti; atque dum bellum Africanum gerebatur, ut ſcribit Oppius de bello Africano, his verbis, *deinde Allieno prætori, qui Siciliam obtinebat, de omnibus rebus præcipit, & de reliquo exercitu celeriter imponendo.*

Cicero Allieno Procoſ. S. D.

XIII. 79. *Et te ſcire arbitror*) Eodem tempore ſcripta videtur quo ſuperior: quia ait, *C. Avianus in Sicilia eſt.*

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 3. *Superioribus literis*) Et hæc etiam Africani belli tempore ſcripta: quia ait, *quotidie aliquid audimus rerum earum.* Item, *quem exitum acies habitura ſit divinare nemo poteſt.* Item, *nihilo te nunc majore in diſcrimine eſſe, quam quemvis aut eorum qui diſceſſerint, aut eorum qui remanſerint. Alteri dimicant, alteri victorem timent.* Superiores literas intelligit eas, quarum initium eſt, *Etſi ea perturbatio.* Quibus ſe eum conſolatum eſſe ait. Cicero adhuc Romæ eſt, Torquatus Athenis.

M. Cicero S. D. L. Meſſinio.

V. 21. *Gratæ mihi*) Romæ ſcripta eſt belli Africani tempore: quia ait, *me nulla res alia Romæ tenet, niſi expectatio rerum Africanarum. Videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen.*

Cicero Thoranio S. D.

VI. 21. *Etſi cum hæc ad te*) Extremo hoc bello ſcripta videtur: quia ait, *appropinquare exitus hujus calamitoſiſſimi belli, aut aliquid actum & confectum, cum hæc ſcriberem, videbatur.* Quanquam de Hiſpanienſi bello poteſt etiam intelligi. Conſolatur eum de exilio.

Cicero Thoranio S. D.

VI. 20. *Dederam*) Scripta eſt triduo poſt ſuperiorem, in qua illum ſe tum conſolatum eſſe ait. Adventum Cæſaris innuit, cum ait, *non eſt quod te advenientibus offerre geſtias*, item, *quod ſi recipiet ille ſe, ad tempus aderis.*

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 4. *Novi, quod ad te*) Hoc eodem tempore ſcripta eſt, quia ait, *cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam, non quod ego certo ſcirem, ſed quod non difficilis erat conjectura.* Item, *equidem quod nos Romæ ſumus, miſerrimum duco.* De Cæſare autem ſcribit hoc modo, *ejus enim qui tardior in te levando fuit, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia.* Torquatus autem adhuc erat Athenis: quia ait, *reliquum eſt quod te angat, quod abſis tamdiu a tuis.* Item, *Servium diſceſſiſſe Athenis moleſte tuli.*

Cicero Varroni S. D.

IX. 2. *Caninius, idem tuus*) Agit cum Varrone, quemadmodum convenire poſſint. Rationem affert cur Romæ ſit, non autem abſit, ut ille. Ex-

Digitized by Google

tremo Africano bello ſcripta eſt: quia ait, *cenſeo latendum tantiſper ibidem, dum deferveſcat iſta gratulatio, & ſimul dum audiamus quemadmodum negotium confectum ſit: confectum enim eſſe exiſtimo*. Cæſar a. d. VI. kal. April. in acie contra Scipionem conſtitit. Oppius lib. V.

Cicero Varroni S. D.

IX. 3. *Etſi quid ſcriberem*) Agit de conveniendo illo. Videtur autem eſſe adhuc in urbe, quia ait, *ſcribam, quod te velle puto, me ad te cito eſſe venturum, etſi vide quæſo ſatiſne rectum ſit, nos hoc tanto incendio civitatis in iſtis locis eſſe*.

Cicero Varroni S. D.

IX. 4. Περὶ δυνατῶν) De conveniendo illo item agit: quia ait, *tu ſi minus ad nos, nos accurremus ad te*.

Cicero Varroni S. D.

IX. 5. *Mihi vero ad Non.*) De conveniendo illo etiam agit: quia ait, *mihi ſi ſpatium fuerit in Tuſculano ante Non. veniendi, iſtic te videbo: ſin minus, perſequar in Cumanum*.

Cicero Varroni.

IX. 6. *Caninius noſter*) Scripta eſt quo tempore Cæſar, confecto bello Africano, Romam redibat; quia ait, *nec qua venturus ſit ſciri*. Hirtium familiarem Cæſaris ſecum Romæ eſſe ſignificat.

Cicero Varroni S. D.

IX. 7. *Cœnabam apud Sejum*) Agit item de adventu Cæſaris: quia ait, *quando, qua, quo nihil adhuc ſcimus*. Item, *adventat Dolabella: eum puto magiſtrum fore*. Fuit autem in Africa Dolabella cum Cæſare, auctore Plutarcho, Cicerone in ſecunda Philippica. Præceſſit autem Cæſarem. Itaque ad Attic. ait, *Ego miſi Tironem Dolabellæ obviam*. Quod autem ait, *nonnulli dubitant an per Sardiniam veniat*, idem eſt apud Hirtium, qui ait Cæſarem Romam per Sardiniam veniſſe. Item, *non deſino apud iſtos qui nunc dominantur cœnitare*. Agit de conveniendo eo.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 16. *Delectaverunt*) Nondum Cæſar rediiſſe Romam videtur: quod intelligitur ex his verbis, *Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur. Ita enim ipſe mandavit*. Item in urbe ipſum eſſe apparet, quod ait, *Hirtium & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, cœnandi magiſtros. Puto enim te audiſſe, illos apud me declamitare, me apud illos cœnitare*.

M. Cicero Volumnio S. D.

VII. 33. *Quod declamationibus*) Eodem tempore ſcripta eſt, cum adhuc eſſet in urbe. Meminit enim declamationum, meminit item Hirtii, Dolabellæ, Caſſii, diſcipulorum. Inquit præterea, *quanquam venies, ut ipſe intelligo, in maximum quaſi concurſum occupationum, quas ſi, ut volumus, exceperimus, ego vero multam ſalutem & foro dicam & curiæ*.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 18. *Cum eſſem otioſus*) Cicero jam Roma exierat. Quod ſe facturum indicaverat ſuperioribus epiſtolis. Erat autem in Tuſculano apud Hirtium, quia ait, *cum eſſem in Tuſculano*. Item, *ego me hic Hirtiano jure delecto*, cœnas ſignificans Hirtianas. Scripta eſt quo tempore Cæſar redibat ex Africa; quia ait ſe miſiſſe diſcipulos obviam Cæſari venienti. Diu autem in expectatione fuit adventus Cæſaris: nam qui Id. Jun. Uticæ conſcendit, nonniſi VII. Kal. Sext. Romam pervenit. Oppius lib. V.

M. Ci-

M. Cicero S. D. A. Torquato.

VI. 2. *Peto a te*) Eodem tempore ſcripta eſt quo ſuperior, quod & ab urbe abſit, & de recreata valetudine, ut in ſuperiore, agat. Sic enim ſupra, *ipſe melior fio, primum valetudine, quam intermiſſis exercitationibus amiſeram*. Hic autem, *peto a te ne me putes, oblivione tui, rarius ad te ſcribere quam ſolebam, ſed aut gravitate valetudinis (qua tamen jam paululum videor levari) aut quod abſim ab urbe, ut qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim*. Videtur propius acceſſiſſe Torquatus: quia ait, *fac ſciam quid agas, & ubi futurus ſis: ut quo veniam ſcire poſſim*. Et videtur ei Cæſar ignoviſſe: quia ait, *nec eos a quibus recipieris, vereri debes, nec eos quos adjuviſti*.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 19. *Tamen a malitia*) Jam Cæſar quartum Romam reverterat, id eſt ex Africa. Narrat quemadmodum Balbus, qui cum Cæſare inde venerat, recta a porta domum ſuam venerit. Videturque Cicero in urbem rediiſſe, credo propter Cæſaris adventum, cum ex verbis his, tum ex iis quæ ſequuntur, *ſed ſi me expediero, ut in iſta loca venire poſſim, non committam ut te ſero a me certiorem factum putes*.

M. Cicero M. Mario S. D.

VII. 3. *Perſæpe*) Reddit rationem cur ante ad Pompejum venerit, poſtea eum reliquerit. Scripta videtur confecto bello Africano: quia ait, *diſceſſi ab eo bello in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria*. Innuit autem Catonem, qui hoc bello ſibi mortem conſciverat. Videtur eodem tempore in urbe ſcripta quo ſuperior, quia ait, *Ego ſi quæ volo expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo*.

M. Cicero Papirio Pæt

IX. 17. *Non tu' homo*)
quid de agris futurum ſp
diviſurum militibus ſuis C
ma erat. Itaque ait, *Ve
dem agrum & Capenate
tur. Hic non longe abeſt a
nihil tamen timeo*. In urbe
videtur cum Cæſare: qui
*tamen ſcito, non modo me,
non interſum, ſed ne ipſu
principem ſcire quid futuru*
paret præterea hoc anno ſc
quia ait, *de lucro prope q
vivimus*, Si quidem hic e
belli civilis annus.

M. Cicero S. D. Papiri

IX. 20. *Dupliciter*) Ro
ſignificat, cum ait, *man
domi & bonos viros mult
ſtes, & hos lætos victores*.
nam dediſſe ſine pavone ai
non potuiſſe venire ad Pa
conſtituerat: venturum tam
eo cœnaturum.

M. Cicero Papirio Pæt

IX. 23. *Heri veni in Cu*
git de conveniendo Papiri
nando cum eo, ut ſupra.
niſſe in Cumanum nuntiat

M. Cicero M. Mario

VII. 4. *A. d. IX. Kal.*)
num ſe veniſſe ait, quod
pſit in ſuperiore epiſtola a
Monet Marium ut ſe bid
duo expectet, quia in epiſ
dem, cujus initium eſt,
xerat, *ego, ſi quæ volo exp
vi tempore, ut ſpero, videl*
dem tempore fingit ſe cu
in Cumano ſermonem illu
quem ſcripſit lib. IV. Ac
ad Varronem.

Digitized by Google

M. T. C. Ser. Sulpicio S. D.

IV. 3. *Vehementer*) Servius Sulpicius Achajam pro conſule regebat præfectus a Cæſare, antequam in Africam iret: quemadmodum ſcribit ad Cæcinam, *Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ*. Et ad Torquatum exulantem Athenis, *& habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unice dilexiſti*. Item, *Servium diſceſſiſſe Athenis moleſte tuli*. Conſolatur eum de communibus miſeriis. Scripta videtur hoc tempore cum Cicero Romæ cum Cæſare eſſet: quia ait, *Cæſar ipſe ita de te judicat, & omnes cives ſic exiſtimant, quaſi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere ſanctitatem, prudentiam, & dignitatem tuam*. Illa autem indicant Servium abeſſe, quæ ſequuntur, *quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum eſt, quod eodem tempore a multis ac magnis moleſtiis abes*.

M. Cicero P. Servilio Iſaurico Procoſ. Collegæ S. D.

XIII. 68. *Gratæ mihi vehementer*) P. Servilius Iſauricus, qui biennio ante conſul fuit, Aſiam pro conſule regebat. Hoc tempore hæc epiſtola ſcripta videtur: quia Ciceronem cum Cæſare Romæ fuiſſe apparet, qui nunquam cum eodem per bellum civile antea fuerat, ex his verbis, *Ego ad te de reipublicæ ſumma quid ſentiam non ſæpe ſcribam, propter periculum ejuſmodi literarum. Quid agatur autem ſcribam ſæpius. Sperare tamen videor, Cæſari collegæ noſtro fore curæ, & eſſe, ut habeamus aliquam rempublicam, cujus conſiliis magni referebat te intereſſe: ſed ſi tibi utilius eſt, id eſt glorioſius, Aſiæ præeſſe, & iſtam partem reipublicæ male affectam tueri, &c.*

M. Cicero P. Nigidio Figulo S. D.

IV. 13. *Quærenti*) Idem dico de hac epiſtola ac de ſuperioribus proximis: quod ex his verbis intelligitur, *nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit*. Item, *obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem*. Item, *ego, quod intelligere, & ſentire, quia ſum Romæ, & quia curo attendoque, poſſum, id tibi affirmo, te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore non diutius futurum*. Item ſcripta videtur antequam Marcellus reſtitueretur: quia ait, *ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo*. Neque enim niſi poſt Marcelli reſtitutionem Cicero in republica loqui cœpit, ex oratione pro Marcello. Conſolatur Nigidium de exilio.

T. Cicero Trebatio S. D.

VI. 10. pag. 193. *Antea miſiſſem*) Exulabat pariter Trebatius, atque Torquatus, & Nigidius. *Hinc* igitur conſolatur, eique operam ſuam pollicetur, ut illis. Quoniam autem eaſdem ſententias ponit in his duabus epiſtolis ad Trebatium, quas uſurpavit in iis fere quæ ſcriptæ ſunt ad Torquatum & Nigidium, propterea eo adducti ſumus ut putaverimus eas eodem tempore ſcriptas eſſe. Sententiæ autem potiſſimum ſunt hæ, *& ipſe qui plurimum poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem & ad rerum naturam videtur, &c.* Item, *Neque ipſe Cæſar, (ut multis rebus intelligere potui) eſt alienus a nobis: & omnes fere familiariſſimi ejus caſu devincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter obſervant & colunt. Itaque ſi quis mihi erit aditus, de tuis fortunis, id eſt de tua incolumitate, agam per me ipſe, & moliar*. Itemque alia ejuſmodi. Præcedit autem hæc inferiorem: quia in hac ſignificat, ſe nunquam antea ad illum ſcripſiſſe: cum ait, *antea miſiſſem ad te literas*. Hic autem non eſt Trebatius ille, ad quem Cicero ſcripſit lib. VII. quoniam ille Cæſari amicus fuit, hic inimicus.

M. T. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 7. *Etſi eo te adhuc conſilio*) M. Mar-

Digitized by Google

Marcellus, quia in conſulatu ſuo Cæſari inimiciſſimus fuerat, & partes Pompejanas ſecutus erat, nec Cæſari victori ſupplex ire voluerat, Mitylenis morabatur. Hortatur eum Cicero, ut Romam veniat, & ſe Cæſari ſummittat. Neque enim adhuc ei Cæſar ignoverat: ex his verbis, *ſic enim intellexi, nihil aliud eſſe quod dubitationem afferret ei penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur ne tu illud beneficium omnino non putares*.

M. Cicero Q. Ligario S. D.

VI. 13. *Etſi tali tuo tempore*) Docet Ligarium quid de ſalute ejus a Cæſare petenda ſperet. Nam & ipſe, quod contra Cæſarem ſtetiſſet in Africa, exulabat. Se cum Cæſare Romæ eſſe ſatis aperte in ipſa epiſtola oſtendit.

M. Cicero Trebatio S. D.

VI. 10. *Ego quanti te faciam*) De hac epiſtola ſupra dictum eſt.

M. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 8. *Neque monere*) Iterum hortatur Marcellum ut ſe Cæſari ſummittat, ſui ipſius exemplo: cum ait, *ut quod ego facio, tu quoque in animum inducas*. Item, *is etiam qui omnia tenet, favet ingeniis, nobilitatem vero, & dignitatem hominum, quantum ei res & ipſius cauſa concedit, amplectitur*. Quæ verba oſtendunt nondum Cæſarem ignoviſſe Marcello.

M. Cicero Gallo S. D.

VII. 27. *Miror*) Scripta videtur dominante Cæſare: quia ait, *& ais fore ut te Cæſar reſtituat*. Quia vero ſubjungit, *negas me audere quod ſentiam dicere*, hoc anno ſcripta videtur, antequam loqui in republica cœpiſſet. Cujus rei initium fecit cum pro Marcello in ſenatu dixit: ex oratione ipſa.

M. T. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

IV. 4. *Accipio excuſationem*) Adhuc Ser. Sulpicius Achajæ præerat. Nunciat ei Cicero ut Cæſar in Senatu dixerit, ſe M. Marcello redeundi poteſtatem facere: atque ut ipſe Cæſari propterea pluribus verbis gratias egerit, cum ſilere in perpetuum ſtatuiſſet.

M. Cicero S. D. M. Marcello.

IV. 9. *Etſi perpaucis*) Hortatur Marcellum ut domum redeat. Scripta eſt poſtquam Cæſar Marcello ignovit: quia ait, *denique ſi fuit magni animi non eſſe ſupplicem victori, vide ne ſit ſuperbi, aſpernari ejuſdem liberalitatem*. Oſtendit præterea, ſe paucis ante diebus ad eum literas dediſſe, quibus doceret quid ei faciendum eſſet. Fuerunt autem illæ, quibus nuntiavit Cæſarem in ſenatu peperciſſe: quæ non extant.

M. Cicero Ampio Balbo S. D.

VI. 12. *Gratulor tibi mi Balbe*) Gratulatur Balbo quod a Cæſare reſtitutus ſit. Erat in urbe Cicero cum Cæſare: quia ait, *omnia promiſſa, confirmata, certa & rata ſunt, quæ ad reditum & ſalutem tuam pertinent. Vidi, cognovi, interfui*.

M. Cicero Trebatio S. D.

VI. 11. *Dolabellam*) Gratulatur Trebatio quod a Cæſare per Dolabellam reſtitutus ſit.

M. Cicero A. Cæcinæ S. D.

VI. 6. *Vereor*) Cæcina ſcripſerat librum contra Cæſarem, & ea de re exulabat. Nuntiat ſe brevi gratulaturum eſſe quod ei Cæſar ignoverit. polliceturque ea in re operam ſuam. Scripta eſt poſteaquam Cæſar Marcello pepercit: quia ait, *Marcellum cui maxime ſuccenſebat, cum maxima illius dignitate reſtituit*. Oſtendit præterea

rea ſe Romæ cum Cæſare eſſe, cum ait, *me amiciſſime quotidie magis Cæſar amplectitur*.

M. Marcellus M. Ciceroni S.

IV. 11. *Plurimum*) Reſpondet Marcellus litteris Ciceronis, quæ interciderunt: quibus Cicero gratulatus erat quod ei Cæſar ignoviſſet, & ſuaſerat ei ut Romam rediret. Quod ex his verbis colligitur, *Res quemadmodum acta ſit, veſtræ literæ declarant*. Item, *gratulatio tua*, &c.

M. Cicero Curio S. D.

VII. 28. *Memini*) Curius hoc tempore morabatur Patris, urbe Achajæ, quemadmodum ex epiſtola, cujus initium eſt, *M. Curius*, intelligi poteſt: in qua M. Curium Ser. Sulpicio Achajæ hoc tempore procoſ. commendat. Laudat eum quod abſit ab urbe everſa republica. De Cæſare autem, & de ſe, qui Romæ una eſſe videntur, ita ait, *nec vero nunc culpa in eo eſt, in cujus poteſtate omnia ſunt*. Item, *cum ſalutationi nos dedimus amicorum (quæ fit hoc etiam frequentius quam ſolebat, quod quaſi avem albam videntur bene ſentientem civem videre) abdo me in bibliothecam*.

Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 15. *Duabus*) Scripta eſt antequam Cæſar in Hiſpaniam proficiſceretur (profectus eſt autem extremo hoc anno) item, cum idem præfectus eſſet moribus, (præfectus eſt autem poſtquam ex Africa rediit, auctore Dione.) Hæc autem ex his verbis intelliguntur, *quandiu hic erit noſter hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ: cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam*.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 26. *Accubueram*) Eodem tempore ſcripta videtur quo ſuperior: quia ait ſe ad eum venturum, & cum eo cœnaturum, ut in ſuperiore: cum inquit, *nihil eſt quod adventum noſtrum extimeſcas. Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci*. Item in utraque legis ſumptuariæ meminit. Supra enim, *domum ſi habebo, in denos dies ſingulos legis ſumptuariæ conferam*. Hic vero, *epulamur una non modo contra legem, ſi ulla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto*.

M. Cicero Q. Ligario S. D.

VI. 14. *Me ſcito*) Nuntiat ſe pro eo ſupplicaſſe domi Cæſari. Extremo autem anno ſcripta eſt, quia ait, *Ego idem tamen cum ad* 11. *Kal. intercalares priores rogatu fratrum tuorum veniſſem mane ad Cæſarem*. Intelligit autem 11. Kal. intercalares priores, ultimum diem prioris menſis, ex duobus illis quos interpoſuit Cæſar, ſe & Lepido coſſ. inter Novembrem & Decembrem menſes, ut annum confuſum ordinaret: auctore Macrobio lib. primo Saturnalium.

M. Cicero A. Cæcinæ S. D.

VI. 8. *Cum eſſet*) Quia Kal. Jan. præfinitæ erant a Cæſare Cæcinæ, quibus ille eſſe in Sicilia poſſet, idque ex Largo Cæcinæ amico Cicero audierat, propterea, profecto in Hiſpaniam Cæſare, a Balbo & Oppio, qui Romæ remanſerant, impetrarat, ut ultra Kal. Jan. eſſe poſſet. Qua de re Cæcinam hac epiſtola certiorem facit. Monet præterea ne ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcatur: datque ei literas commendatitias, quas Furſano pro conſuli in Siciliam profecturo reddat: quæ ſequuntur.

M. Cicero T. Furſano S. D.

VI. 9. *Cum A. Cæcina*) Hæ literæ cum ſuperioribus conjunguntur.

A. Cæcina M. Ciceroni S. D.

VI. 7. *Quod tibi non tam cito*) Excuſat filium quod librum non tam ci-

Digitized by Google

to Ciceroni reddiderit. De Aſiatica negotiatione ita reſpondet, *De Aſiatico itinere, quanquam ſumma neceſſitas premebat, ut imperaſti, feci*. Oratoris Ciceronis meminit quem ſcripſit ad M. Brutum hoc anno in Galliam, abſoluto Catone: ex Oratore.

M. Cicero A. Cæcinæ S. D.

VI. 5. *Quotieſcunque*) Reſpondet ſe legiſſe librum, eumque, ut ille ſuperiore epiſtola præceperat, diligentiſſime cuſtodire. Conſolatur de exilio.

Huic loco ſubjungere placuit epiſtolas quaſdam commendatitias ad Ser. Sulpicium, M. Brutum, P. Servilium, L. Acilium, qui in provinciis erant hoc anno. Quod fecimus hoc conſilio, ne, cum difficilis earum diſpoſitio eſſet (quia nihil præter commendationem continerent) reliquarum ſuperiorum hiſtoriam impedirent.

Quæ ad Ser. Sulpicium in Achajam ſcriptæ ſunt.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. D.

XIII. 17. *M. Curius*) Ser. Sulpicium hoc anno Achajæ præfuiſſe, ſatis ante demonſtravimus: huic commendat M. Curium, qui Patris negotiabatur.

M. Cicero Ser. Sulpicio S.

XIII. 18. *Non concedam*) Commendat res Attici Epiroticas.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 19. *Cum Lyſone Patrenſi*) Commendat Lyſonem Patrenſem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 20. *Aſclapone Patrenſi*) Commendat Aſclaponem Patrenſem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 21. *M. Æmilius*) Commendat domum Aviani, & rem familiarem, quæ eſt Sicyone.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 22. *T. Manlium*) Commendat Manlium, qui negotiatur Theſpiis.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 23. *L. Coſſinio*) Commendat libertum L. Coſſinii.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 24. *Cum antea*) Rurſus commendat Lyſonem Patrenſem.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 25. *Hageſaretus*) Commendat Hageſaretum Lariſſæum.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 26. *L. Meſcinius*) Commendat negotia L. Meſcinii; quæ erant in Achaja. Scriptam autem eſſe hoc anno hanc epiſtolam quo conſul fuit M. Lepidus, apparet ex eo quod ait, *quod quo minore dubitatione facere poſſis, literas ad te a M. Lepido conſule, &c.*

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 27. *Licet eodem exemplo*) Commendat rurſus rem Aviani, & meminit Ser. Sulpicii filii.

M. Cicero Ser. Sulpicio S. P. D.

XIII. 28. *Etſi libenter*) Commendat rurſus rem Meſcinii.

Quæ ad M. Brutum in Galliam ſcriptæ ſunt.

M. Ci-

M. Cicero Bruto S. P. D.

XIII. 10. *Cum ad te tuus Quæſtor*) M. Brutus præfectus fuerat a Cæſare Galliæ citeriori, eo tempore quo in Africam profectus eſt, teſte App. & Plutarcho in Bruto. Itaque ſcribit Cicero ad Cæcinam lib. VI. *Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ.* Apparet etiam ex Oratore Ciceronis M. Brutum præfuiſſe Galliæ, poſt bellum Africanum. Quia in eo ait, ſe Catone abſoluto aggreſſum eſſe ſcribere Oratorem ad M. Brutum, qui tum erat in Gallia. Addit præterea, *Ergo ex omnibus terris una Gallia communi non ardet incendio, in qua frueris ipſe te, cum in Italiæ luce cognoſceris.* Succeſſit autem Bruto hoc anno III. Kal. Jan. Panſa. Fam. Huic Cicero commendat Varronem quæſtorem, tum cum Galliæ præerat.

M. Cicero Bruto S. P. D.

XIII. 11. *Quia ſemper*) Commendat Arpinates.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 12. *Alia epiſtola*) Commendat Q. Suffidium Arpinatum legatum.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 13. *L. Caſtronius*) Commendat L. Caſtronium.

M. Cicero Bruto S. D.

XIII. 14. *L. Titio*) Commendat Strabonem.

Quæ ad P. Servilium Iſauricum ſcriptæ ſunt.

M. Cicero P. Servilio S. D.

XIII. 66. *A. Cæcinam*) P. Servilium Iſauricum in Aſia pro conſule fuiſſe ante demonſtratum eſt. Ei commendat A. Cæcinam.

M. Cicero P. Servilio S. D.

XIII. 67. *Ex provincia*) Commendat Andronem Laodicenſem.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S.

XIII. 69. *C. Curtius*) Commendat rem C. Curtii, quam habet cum quodam Colophonio.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 70. *Quia non eſt obſcura*) Commendat T. Ampium Menandrum.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 71. *Multos tibi commendem*) Commendat T. Aguſium.

M. Cicero P. Servilio Collegæ S. D.

XIII. 72. *Cerelliæ*) Commendat poſſeſſiones Aſiaticas Cerelliæ.

Quæ ad Acilium proconſulem Siciliæ ſcriptæ ſunt.

M. Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 30. *L. Manlius*) Acilius hic proconſul erat in Sicilia, quemadmodum ex epiſtolis ſequentibus omnibus apparet: erat autem quo tempore Cæſar dominabatur: quia in una harum epiſtola, cujus initium eſt, *cum Demetrio Mega*, ait, *ei Dolabella rogatu meo civitatem a Cæſare impetravit, qua in re ego interfui*. Ex his verbis intelligi poteſt, & Cæſarem obtinere hoc tempore rempublicam, & Ciceronem cum illo fuiſſe in gratia. Quod fieri non potuit niſi poſtquam bellum Africanum confectum eſt, & Cæſar Romam rediit. Nam niſi poſt bellum Africanum Cæſarem Cicero non vidit. Huic Acilio forte ſucceſſit Furfanus, de quo in epiſtola ad Cæcinam. Aci-

lius autem ſorte is eſt qui ſequenti anno Ser. Sulpicio in Græciam ſucceſſit. Commendat ei L. Manlium.

Cicero Acilio Procoſ. S. D.

XIII. 31. *C. Flavio*) Commendat Flavium.

XIII. 32. *In Aleſina*) Commendat M. & C. Clodios ex Aleſina civitate, quæ eſt in Sicilia.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 33. *Cn. Oracilio*) Commendat negotia Naſonis, quæ habet in Sicilia.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 34. *Avitum*) Commendat Lyſonem Lilybætanum. Lilybæum autem in Sicilia eſt.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 35. *C. Avianus*) Commendat negotia Aviani.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 36. *Cum Demetrio Mega*) Commendat Demetrii Siculi negotia.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 37. *Hippiam*) Commendat Hippiam Calatinum. Calate autem in Sicilia eſt.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 38. *L. Brutius*) Commendat L. Brutium, amicum ſuum jam inde a quæſtura ſua Sicilienſi.

Cicero Acilio Procoſ. S.

XIII. 39. *Cum familia Titurnia*) Commendat M. Titurnium.

CÆSARE DICTAT. III., DES. IV. ET COS. IV. SINE COLLEGA.

Anno ab Urbe condita, 708.

M. Cicero Leptæ S. D.

VI. 18. *Simul accepi*) Cæſar hoc anno cum Pompeji liberis pugnavit in Hiſpania, cum eo extremo ſuperiore anno Roma 27. diebus perveniſſet (Appiano auctore) & in caſtris tertiam Dictaturam iniiſſet, auctore Dione. Hoc igitur tempore ſcripſiſſe videtur hanc epiſtolam Cicero: quia ait; *De Hiſpaniis novi nihil. Magnum tamen exercitum Pompejum habere conſtat. Nam Cæſar ipſe ad nos miſit exemplum Patieti literarum, in quo erat, illi XI. eſſe legiones*. Præterea meminit Oratoris ſui, ita, *Oratorem meum tantopere a te probari vehementer gaudeo*. Se Romæ eſſe ſignificat, cum ait, *Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus: ſed cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem*.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XV. 18. *Longior epiſtola*) Scripta eſt initio belli Hiſpanienſis: quia ait, *de Hiſpania nihil adhuc certi, nihil omnino novi*.

M. Cicero S. D. C. Caſſio.

XV. 17. *Præpoſteros*) Scripta eſt eodem tempore quo ſuperior: quia ait, *de Hiſpania novi nihil: ſed expectatio valde magna, rumores triſtiores. Panſa noſter paludatus a. d. III. Kal. Jan. profectus eſt*. Id eſt, in Galliam Ciſalpinam, ut M. Bruto ſuccederet: ex epiſtola ad Att. Nuntiat P. Syllam mortuum. Hanc ſecundam eſſe ad Caſſium epiſtolam indicat, cum ait, *alteras habebis has breves*.

Digitized by Google

Cicero P. Dolabellæ S. D.

IX. 10. *Non ſum auſus*) Dolabella erat in Hiſpania cum Cæſare, ex Philippica II. Scripta hæc eſt eodem tempore quo ſuperior: quia ait, *te ſcire volo vehementer populum ſollicitum fuiſſe de P. Syllæ morte*, cujus meminit in ſuperiore.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XV. 16. *Puto te jam ſuppudere*) Hanc tertiam epiſtolam vocat: ſeque eam ſcripſiſſe ait antequam ab illo ne ſchedulam quidem acceperit. Ex quo intelligi poteſt, non multo poſt ſecundam eſſe ſcriptam. De ſpectris Catianis agit.

C. Caſſius S. D. M. Ciceroni.

XV. 19. *Non mehercule*) Reſpondet ſuperioribus epiſtolis, quibus Cicero nuntiarat de Panſa, & de ſpectris Catianis egerat. Eodem tempore ſcripta eſt: quia ait, *in Hiſpaniis quid geratur reſcribe. Si Cæſar vincit, celeriter me expecta.*

Cicero Dolabellæ S. D.

IX. 13. *C. Suberinus*) Commendat Dolabellæ, (qui in Hiſpania erat cum Cæſare) C. Suberinum, quem repentino bello oppreſſum eſſe ait in Hiſpania: in qua poſt Afranium ſuperatum, nemo bellum fore putarat.

Cicero C. Cæſari Imp. S.

XIII. 15. *Præcilium*) Cæſar in bello erat, ut puto, Hiſpanienſi, cum Præcilium hac epiſtola ei Cicero commendavit. Quoniam autem in titulo eſt *Imp.* videtur ſcripta poſt XI. Kal. Mart. nam eo die Cæſar Imp. appellatus eſt, Ategua in Hiſpania capta, auctore Oppio.

M. Cicero C. Cæſari Imp. S.

XIII. 16. *P. Craſſum*) Commendat Cæſari P. Craſſum. Eundem eſſe in Hiſpania, hinc intelligitur, quod ait, *in Hiſpaniam ad te maxime ille quidem ſuo conſilio, ſed etiam me auctore, eſt profectus.*

Cicero Dolabellæ ſuo S. D.

IX. 11. *Vel meo*) Cicero hoc anno, menſe (ut puto) Januario, filiam amiſit, quæ ex partu periit, ut ait Pædianus in Piſonianam. Itaque Cæſar ſcripſit literas conſolatorias ex Hiſpania ad Ciceronem, pridie *Kal. Maji* datas, ut ait ad Att. Cum autem ejus rei ignarus Dolabella deſideraret literas Ciceronis, ipſe ei hac epiſtola ita reſpondet, *Vel meo ipſius interitu mallem literas meas deſiderares, quam eo caſu quo ſum graviſſime afflictus: quem ferrem certe moderatius, ſi te haberem.* Non ſcribit autem aperte de obitu Tulliæ, quia fama jam accepiſſe eam putat, quemadmodum Cæſar acceperat. Quod autem addit, *ſed quoniam brevi tempore, ut opinio noſtra fert, te ſum viſurus*: item, *celeriter una futuros nos arbitror*, id ait, quia finem belli Hiſpanienſis adeſſe intelligebat. Sic enim ſcribit ad Att. *Hirtius literas dedit Narbonæ* XIII. *Kal. Maji, in quibus ſcriptum erat Sex. Pompejum Corduba exiiſſe, & fugiſſe in Hiſpaniam citeriorem, Cnejum fugiſſe neſcio quo: nihil præterea novi.* Hirtius autem lib. V. tradit, Cn. Pompejum interfectum eſſe a Cæſare prid. Id. April. at Dio ſcribit victoriam Cæſaris Hiſpanienſem Romæ nuntiatam eſſe pridie Parilia, id eſt X. Kal. Maji.

Ser. Sulpicius M. Ciceroni S.

IV. 5. *Poſteaquam*) Ser. Sulpicius ex Græcia conſolatur Ciceronem de obitu filiæ. Certiorem ſe eſſe facturum eum de provincia ait, ubi tranquilliore eum eſſe animo cognoverit.

M. Ci-

M. Cicero S. D. L. Lucejo Q. F.

V. 13. *Quanquam*) Lucejus (ut cæteri) conſolatus erat literis Ciceronem de obitu filiæ : quæ literæ interciderunt. His reſpondet Cicero, cum ait, *ergo & domeſtica feremus, ut cenſes, & publica paulo etiam fortius fortaſſe quam tu ipſe, quod præcipis.* Item, *ut mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis & angoribus abducam*. Sic ad Att. de morte filiæ, *vellem tam domeſtica ferre poſſem, quam iſta contemnere.*

Tullius Tironi S.

XVI. 22. *Spero ex tuis literis*) Tiro hoc tempore iterum ægrotaverat. Quantum autem intelligi poteſt ex XII. epiſtolarum ad Att. menſe Majo convaluerat. Inquit enim, *Ego hic vel ſine Sica, (Tironi enim melius eſt) facillime poſſem eſſe, ut in malis.* In hac autem inquit, *ſpero ex tuis literis tibi melius eſſe.* Item, *Ego hic ceſſo. Quia ipſe nihil ſcribo.* In agris Cicero erat, Tiro Romæ.

Tullius Tironi S.

XVI. 17. *Video*) Nondum firmus erat Tiro : quia ait, *Valetudo tua me valde ſollicitat, ſed inſervi, & fac omnia : tum te meum eſſe, tum mihi cumulatiſſime ſatisfacere putato.* Idem autem ſcripſit in ſuperiore, cum inquit, *mecum es, ſi te curas.* Docet eum, non recte dici, *Fideliter inſervire valetudini.*

Tullius Tironi S.

XVI. 20. *Sollicitat*) Sperat Tironem cito firmum fore, ſi diligentiam adhibuerit. Item ait, *tu potes Kal. ſpectare gladiatores, poſtridie redire: & ita cenſeo.*

Tullius Tironi S.

XVI. 19. *Expecto*) Se ait expectare literas Tironis, Tironem magis. In hac, ut in ſuperiore, meminit Demetrii.

Tullius Tironi S.

XVI. 10. *Ego vero cupio*) Jam firmior eſſe videtur Tiro : quia ait : *ego vero cupio te ad me venire : ſed viam timeo: graviſſime ægrotaſti.* Item, *jam ad id biduum quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedens continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. III. Kal. eſſe volo: ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice.* Scripta eſt poſt epiſtolam, cujus initium eſt, *Video*. Quia ait, *docui, te fides. ἔτυμον quod haberet.* Quod autem ait, *Pompejus erat apud me cum hæc ſcribebam*, videtur legendum *Pomponius*. Data eſt XIV. Kal. ut puto, Jun.

Tullius Tironi S.

XVI. 18. *Quid igitur*) Jam Tiro videtur in Tuſculanum veniſſe : quia ait, *ſi vero etiam Tuſculanum tibi profuerit, dii boni, quanto illud mihi erit amabilius.* Item, *fac bellus revertare : non modo te, ſed etiam Tuſculanum noſtrum plus amem.* Item, *te quando expectemus, fac ut ſciam.*

M. T. Cicero S. D. Ser. Sulpicio.

IV. 6. *Ego vero*) Reſpondet epiſtolæ qua Sulpicius ſe conſolatus eſt de morte filiæ. Jam Sulpicius decedere cogitabat e Græcia : quia ait, *ſperabam tuum adventum (ſic enim audiebam) appropinquare.* Quod idem ſignificat etiam Sulpicius in epiſtola, cujus initium eſt, *Etſi ſcio*, prid. Kal. Jun. Athenis data. In agris eſſe ſe oſtendit, cum ait, *Itaque & domo abſum & foro.*

M. Cicero M. Marcello S.

IV. 10. *Etſi nihil novi*) Jam Cicero expectabat Marcellum, qui ſe illius conſilio uſurum eſſe reſcripſerat. Quod intelligitur ex his verbis, *magiſque tuas literas expectare incipiebam, vel*

Digitized by Google

te potius ipſum. Veretur autem ne, quanquam Marcellus redire decreverat, tamen tardius decedat: ſi quidem ait, *venit mihi in mentem ſubvereri interdum ne te delectet tarda deceſſio*. Scripta eſt autem multo poſt ſuperiorem illam, *Etſi perpaucis*: quia ambas has literas ait ſe dediſſe Theophilo liberto ejus ad eum proficiſcenti. Oportet enim Theophilum poſt ſuperiores literas in Græciam allatas Romam rediiſſe, nunc autem ad Marcellum iterum in Græciam proficiſci.

Ser. Sulpicius Ciceroni S.

IV. 12. *Etſi ſcio*) Has literas dedit Sulpicius prid. Kal. Jun. Athenis, quibus certiorem facit Ciceronem, M. Marcellum Italiam verſus navigaturum, antequam conſcenderet, a P. Chilone eſſe interfectum.

L. Lucejus Q. F. S. D. M. T. Ciceroni M. F.

V. 14. *Si vales, bene eſt: ego valeo, ſicut ſoleo*) Cicero in ſolitudine erat, menſe Junio, ut eſt ad Att. Ut autem Brutus conſolatus eſt Ciceronem de morte filiæ, tum cum in ſolitudine erat, (ut eſt ad Att.) ſic Lucejus eodem tempore eundem iterum conſolatus eſt, ut apparet ex epiſtola.

M. Cicero L. Lucejo Q. F. S. D.

V. 15. *Omnis amor tuus*) Reſpondet ſuperiori epiſtolæ, qua ſe conſolatus eſt Lucejus.

P. Vatinius Imp. M. Ciceroni ſuo S. D.

V. 9. *Si vales, bene eſt, ego valeo. Si tuam conſuetudinem*) P. Vatinius hoc anno cum imperio a Cæſare miſſus eſt in Illyricum, hac occaſione, (auctore Appiano in Illyrico) cum Q. Cornificius quæſtor Cæſaris pro prætore in Illyrico a M. Octavio Pompeji duce, qui ſe ex fuga Pharſalici prælii magna claſſe in illum ſinum contulerat, premeretur, Gabiniuſque mandato Cæſaris in Illyricum cum legionibus novis profectus, ibi mortuus animum Octavio addidiſſet, tum Vatinius Brunduſio cum aliquot navibus adverſum Octavium miſſus eſt: qui victo demum fugatoque Octavio, & provincia recepta, ac Cornificio reddita, victor cum toto exercitu & claſſe Brunduſium ſe recepit, ut tradit Oppius lib. IV. Hasdeinde Illyriorum, qui cum Octavio ſteterant, injurias cum Cæſarem ulturum eſſe, confectis omnibus bellis, Illyrii timerent, ad Cæſarem legatos miſerunt, qui ſe ut in amicitiam fidemque reciperet, peterent. Quibus Cæſar reſpondit, ſe, ſi tributa penderent, obſideſque darent, veniam illis eſſe daturum. Utrumque autem pollicentibus ipſis, Vatinium cum legionibus & magno equitatu ad eum miſit. Hoc autem factum eſt, quantum ex Appiano & ex his epiſtolis intelligi poteſt, hoc anno, victis quidem Hiſpaniis, verum nondum Cæſare Romam reverſo. Qua in provincia, oblata belli gerendi occaſione, cum Vatinius bene rem geſſiſſet, atque imperator appellatus fuiſſet, de rebus geſtis ad Senatum miſit literas, petiitque per has etiam literas a Cicerone ut ſupplicationem ea de cauſa ſibi decerneret. Epiſtola data eſt III. Id. Quint. Naronæ. Ergo ante reditum Cæſaris. Nuntiat præterea ſe audiſſe, ſervum ejus fugitivum eſſe cum Vardæis, de quo nihil Cicero ſibi mandarit: ſe illum inventurum, niſi in Dalmatiam aufugerit. Ex quo apparet eum nunc in Illyrico eſſe.

Cicero Varroni S. D.

IX. 8. *Etſi munus*) Mittit ad Varronem quatuor libros Academicos. Apparet hanc epiſtolam ſcriptam eſſe hoc anno circa Id. Quint. ex epiſt. ad Att.

M. Cicero Sulpicio Imp. S.

XIII. 77. *Cum his temporibus*) Plerique exiſtimant in titulo hujus epiſtolæ ſcribendum eſſe VATINIO

pro

pro SULPICIO, atque his literis Ciceronem Vatinii ſuperiori epiſtolæ reſpondere, quod ſe ei lubenter ſupplicationem decreviſſe dicat. Quibus & ipſe aſſentirem, niſi hæc verba ſubſequerentur, *præterea a te peto majorem in modum pro noſtra amicitia, & pro tuo perpetuo in me ſtudio, ut hac etiam in re elabores. Dionyſius ſervus meus, qui meam bibliothecam multorum nummorum tractavit, cum multos libros ſumpſiſſet, nec ſe impune laturum putaret, aufugit. Is eſt in provincia tua. Eum & M. Bolanus & multi alii Naronæ viderunt. Ego ſi hominem per te recuperavero, ſummo me a te beneficio affectum arbitrabor.* Neque enim intelligi poteſt cur Cicero ad Vatinium ita ſcripſiſſet, cum ille in ſuis literis ita nuntiaſſet, *dicitur mihi ſervus tuus anagnoſtes fugitivus cum Vardæis eſſe, &c.* Accedit, quod, ſi ad Vatinium ſcripſiſſet, non videtur veriſimile ita locuturum fuiſſe, *Non exiſtimavi me ſalvo jure noſtræ veteris amicitiæ, multorumque inter nos officiorum, facere poſſe ut honori tuo deeſſem*, cum quo inimicitiæ fuerunt. Itaque vereor ne hic P. Sulpicius alter, proconſul Illyrici ſit, pari cum Vatinio imperio a Cæſare miſſus. Quandoquidem Vatinius in re geſta contra Octavium collegam habuit etiam Sulpicium. Quod intelligitur ex his verbis Oppii lib. V. *Cæſar cum cohortibus ſeptem, quæ ex veteranis legionibus in claſſe cum Sulpicio & Vatinio rem geſſerant, ex oppido Ruſpina egreſſus, proficiſcitur ad portum.* Quod ſi ita eſt, ergo ut Vatinius, ſic Sulpicius ob rem bene geſtam de ſupplicatione a Cicerone petierat. Ut autem Vatinii literæ extant, ſic Sulpicii exciderunt: ut ad Vatinium reſponſio deſideratur, ſic ad Sulpicium habetur: ut Vatinius ſe ſine literis Ciceronis de ſervo ejus curaturum ſcripſerat, ſic Sulpicius de eodem ſervo inveſtigando rogatur.

Cicero Leptæ S.

VI. 19. *Maculam*) Scripta eſt dum expectabatur Cæſar ex Hiſpania: quia ait, *Ego me Aſturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat.* Meminit etiam Oppii & Balbi, qui Romæ remanſerant, Cæſare in Hiſpaniam profecto. Balbum autem ægrum fuiſſe, & in hac epiſtola ait, & ad Att. in epiſtola hoc tempore ſcripta.

M. Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VII. 24. *Amoris quidem tui*) Judicium P. Sextii, de quo fit in hac epiſtola mentio, oſtendit eam hoc tempore ſcriptam eſſe, quia eadem de re ſcribit ad Att. menſe Sextili, antequam Cæſar Romam venerit.

Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VII. 25. *Quod epiſtolam*) Apparet ſcriptam eſſe adventante Cæſare ex Hiſpania: quia ait, *Magiſter adeſt citius quam putaramus.* Magiſtrum autem dictatorem Cæſarem intelligit. Sic in ep. ad Att. ſcripta menſe Sextili ait, *Cæſar adeſt.*

Q. FABIO MAXIMO,
C. TREBONIO COSS.

Hoc anno Cæſar poſtquam ex Hiſpania rediit, Conſules ſibi ſuffecit in reliquum anni Q. Fabium Maximum, & C. Trebonium. Auctore Dione.

M. Cicero Q. Cornificio Collegæ S.

XII. 17. *Grata mihi vehementer*) Jam Cæſar quintum & ultimum a bello Romam reverterat, id eſt, ex Hiſpaniis. Revertit autem Octobri menſe, auctore Vellejo, lib. II. Q. Cornificium in provincia Syriæ finitima eſſe apparet: quod ait, *Ex Syria tumultuoſiora quædam nobis nuntiata ſunt: quæ quia tibi ſunt propiora quam nobis, tua me cauſa magis movent quam mea.* Scripta videtur epiſtola, cum, reverſo ex Hiſpania Cæſare, populus Romanus variis ſpectaculis

Digitized by Google

culis operam dabat: quia ait, *Romæ ſummum otium eſt, ſed ita ut malis ſalubre aliquod & honeſtum negotium: quod ſpero fore, quia vides id curæ eſſe Cæſari*. Significat autem bellum Parthicum, quod parabat Cæſar antequam interficeretur. Meminit etiam Oratoris ſui, cum ait, *me ſcito, dum tu abſis, quaſi occaſionem quandam & licentiam nactum, ſcribere audacius: & cætera quidem fortaſſe, quæ etiam tu concederes: ſed proxime ſcripſi de optimo genere dicendi*. Hanc autem epiſtolam primam eſſe ex iis quas ad Cornificium ſcripſit in provinciam, ex his verbis colligitur, *grata mihi vehementer eſt memoria noſtri tua, quam ſignificaſti literis, &c.*

M. Cic. Q. Valerio Q. F. Orcæ Legato Propræt. S. D.

XIII. 4. *Cum municipibus*) Q. Valerius præpoſitus erat a Cæſare agris dividendis, credo poſtquam ex Hiſpania rediit, quia Cicero in epiſtola, qua commendat ei C. Curtium, ait ita, *Hoc autem tempore eum Cæſar in ſenatum legit*. Senatum autem ſuppleviſſe Cæſarem, poſtquam rediit ex Hiſpania, ſcribit Dio. Hac epiſtola commendat municipes Volaterranos, quorum agris dividendis Valerius præfectus erat.

M. Cicero Q. Valerio Q. F. Orcæ Legato Propræt. S. P. D.

XIII. 5. *Non moleſte fero*) Commendat Valerio C. Curtium, qui poſſeſſionem habebat in agro Volaterrano.

M. Cicero C. Cluvio S. P. D.

XIII. 7. *Cum in Galliam*) Cluvius item videtur, ut Valerius, præpoſitus fuiſſe a Cæſare dividendis agris: quia ait, *Etſi non ſum neſcius, & quæ temporum ratio & quæ tua poteſtas ſit, tibique negotium datum eſſe a C. Cæſare, non judicium*. Commendat ei agrum vectigalem municipii Atellani.

M. Cicero M. Rutilio S. P. D.

XIII. 8. *Cum & mihi*) Item M. Rutilius præpoſitus erat agris dividendis a Cæſare, ut ex ipſa epiſtola apertiſſime apparet. Commendat ei prædia Laberii.

Cicero Cornificio Collegæ S. D.

XII. 18. *Quod extremum*) Loquitur de tumultu in Syria excitato (ut in ſuperiore ad eundem) cum ait, *quod mihi videor ex tuis literis intelligere, te nihil commiſſurum eſſe temere, nec antequam ſciſſes quo ille neſcio qui Cæcilius Baſſus erumperet, &c.* Hic enim Baſſus tumultuatus eſt in Syria, Dione auctore. Loquitur etiam de ludis Cæſaris, cum ait, *equidem ſic jam obdurui, ut ludis Cæſaris noſtri æquiſſimo animo viderem T. Plancum, &c.* de quibus ludis ſupra diximus.

M. Cicero P. Vatinio Imp. S. D.

V. 11. *Grata tibi*) Cicero ut Sulpicio ſupplicationem decreverat, ſic etiam Vatinio. Ut autem deſiderantur literæ quibus Cicero decretam ei a ſe ſupplicationem eſſe nuntiaverat, ſic etiam Vatinianæ, quibus Ciceroni gratias agebat. Hæc enim epiſtola reſcripta eſt ad literas Vatinii, quibus ille gratias egerat, & Pompejam uxorem ei commendaverat. Quod autem ait, *Dalmatis dii maleſaciant, qui tibi moleſti ſunt: ſed tamen, ut ſcribis, brevi capientur, & illuſtrabunt res tuas geſtas*, oſtendit, Vatinium ex Illyrico jam tum, cum eas literas ſcripſit, in Dalmatiam profectum eſſe, quod a Dalmatis laceſſeretur: ſperatque res Dalmaticas acceſſionem futuras Illyricæ victoriæ, ob quam ei ſupplicatio decreta fuerat. Monet de Dionyſio.

M. Curius M. Cicer. ſuo S. D.

VII. 29. *Si vales, bene eſt. Sum enim*) Data eſt a. d. IV. kal. Novemb.

a M. Curio, qui Patris erat. Rogat Ciceronem ut Sulpicii ſucceſſori ſe commendet, qui menſe Junio ex Achaja deceſſit. Huic epiſtolæ reſpondet Cicero initio ſequentis anni.

P. Vatinius Imp. M. Ciceroni ſuo S. D.

V. 16. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo. De Dionyſio* [1]) Data eſt Non. Dec. Naronæ. P. Vatinius, cum in Dalmatiam profectus bellum gerere cœpiſſet, inde recedere propter frigora coactus fuerat. Petierat tamen a Cæſare ob res Dalmaticas geſtas ſupplicationem. De ea vero adhuc non retuliſſe Cæſarem moleſte fert. Petit a Cicerone, ut apud Cæſarem cauſam ſuam agat. Sic enim ait, *Cæſar adhuc mihi injuriam facit. De meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert. Quaſi vero non juſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim, &c.* Quod autem addit, *Ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum*, intelligitur poſt ſupplicationes de rebus Illyricis. De Dionyſio ſe nihil adhuc extricare reſpondet. In Illyricum vero receſſiſſe oſtendit, cum ait, *quod me frigus Dalmaticum, quod illinc ejecit, etiam hic refrigeravit.* Item, *indigneque oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus.*

Cicero Dolabellæ S. D.

IX. 12. *Gratulor Baiis noſtris*) Dolabella ad Bajas erat, ac orationem pro Dejotaro a Cicerone requiſierat, quam dixit Cicero domi apud Cæſarem ex Hiſpania reverſum. Quod ex his verbis orationis intelligitur, *Non dubito quin Dejotarus tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone dediſti, ſe magis etiam erexerit.* Eſt enim Tarraco urbs Hiſpaniæ. Ad eum orationem hanc ſe mittere ait. Et ipſe Cicero ruſticari videtur, cum ait, *Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum: quod non putaram.* Cæſarem porro cum Dolabella ad Bajas fuiſſe hoc anno, poſt tertia Saturnalia, id eſt, XII. Kal. Jan. intelligitur ex epiſtola ultima lib. XIII. ad Att.

C. JULIO CÆSARE V.
M. ANTONIO COSS.
Anno ab Urbe condita, 709.

Cicero Curio S. D.

VII. 30. *Ego vero jam te nec hortor*) Scripta eſt hæc epiſtola initio anni hujus, ex his verbis, *In campo certe non fuiſti, cum hora ſecunda comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. Maximi, quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet. Quo mortuo nunciato, ſella ſublata eſt. Ille autem, qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, centuriata habuit, conſulem hora ſeptima renuntiavit, qui uſque ad Kal. Jan. eſſet, quæ erant futuræ mane poſtridie.* Hic autem fuit C. Caninius Rebilus, qui in locum Q. Maximi ſuffectus eſt. Dio, Macrob. Reſpondet epiſtolæ Curii ſuperiori.

M. Cicero Ariſto Procoſ. S. D.

XIII. 50. *Sumpſi hoc mihi*) Petierat Curius a Cicerone ut ſe commendaret ſucceſſori Sulpicii: qui videtur fuiſſe Acilius. Itaque in ſuperiore ad Curium epiſtola ita reſpondet, *Acilio, qui in Græciam profectus eſt cum legionibus, de te ſcripſi, eamque epiſtolam cum hac conjunxi.* Hæc autem epiſtola videtur eſſe quæ ad Ariſtum ſcripta eſt, cui commendat M. Curium. Fortaſſe enim appellatus eſt Acilius Ariſtus.

M. Cicero Cornificio S.

X. 19. *Libentiſſime*) Ex ſuperioribus ad Cornificium epiſtolis apparet eum fuiſſe cum imperio non longe a Syria provincia, & bellum Parthicum ſuſceptum fuiſſe. Ex hac autem conſtat eum Syriam & bellum Parthicum a Cæſare obtinuiſſe, quod Cæſar parabat hoc anno antequam interficeretur. Hanc rem ei hac epiſtola gratulatur.

Ci-

Cicero Curio S. D.

VII. 31. *Facile perſpexi*) Hæc epiſtola multo poſt ſuperiorem ad Curium ſcripta eſt: quia ait, *Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari literas, facile patior*. Hunc Acilium ſucceſſorem fuiſſe Sulpicii intelligi poteſt, cum addit, *Sulpicii tibi operam intelligo ex tuis literis non multum opus fuiſſe*.

M. ANTONIO,
P. DOLABELLA COSS.

Cæſar coſ. v. Id. Mart. interfectus eſt, cum quinque menſes Romæ poſt reditum ex Hiſpania fuiſſet, (auctore Vellejo) in cujus locum ſuffectus eſt P. Dolabella.

D. Brutus M. Bruto, & C. Caſſio S. D.

XI. 1. *Quo in ſtatu ſimus, cognoſcite*) M. Brutus & C. Caſſius, prætores urbani, poſt necem Cæſaris armis Antonii coſ. diffidentes Roma aberant. D. Brutus ſocius ejuſdem conjurationis Romæ erat. Quod ex his verbis intelligitur, *Heri veſperi apud me Hirtius fuit: qua mente eſſet Antonius demonſtravit. Peſſima ſcilicet. Nam neque provinciam mihi dare poſſe ajebat, neque tuto quemquam noſtrum in urbe eſſe*. Quæ verba indicant non multo poſt necem Cæſaris hanc epiſtolam eſſe ſcriptam. Ad Att. certe ſcribit. M. Brutum viſum eſſe ſub Lanuvio, poſt prid. Id. Apr.

Tullius Tironi S. D.

XVI. 24. *Etſi mane*) Cicero ruſticabatur eo tempore quo Octavius ex Apollonia ad cernendam hereditatem Cæſaris Romam venit. Mandat Tironi, (quem a ſe, ut ait: Romam dimiſerat) ut ſibi pecuniam curet: & ut omnia certa ſibi reſcribat, quid Antonius, quid Octavius, quæ hominum opinio, quid futurum putet. Addit præterea, vix teneri quin accurrat. Item Aquini fuiſſe Hirtium; qui tum Romæ erat cum ſuperior epiſtola ſcripta eſt. Scripta autem hæc videtur poſt, XIV. kal. Majas: quia Octavius ex Apollonia Romam venit illo die, *ad Att.*

M. Cicero Bithynico S.

VI. 17. *Cum cæterarum*) Non eſt dubium quin hæc epiſtola extremis iis bellis civilibus quibus Cicero interfuit, ſcripta ſit: cum ita ſcribat, *cum cæterarum rerum cauſa cupio eſſe aliquando rempublicam conſtitutam*. Item quod ait, *eos qui temporibus valuerunt, aut valeant, &c.* nam *qui valuerunt*, referre videtur ad Cæſarianos: *qui valeant*, ad Antonianos & Octavianos. Præterea ſcribit ad Tironem in ſequenti epiſtola, *ad Bithynicum ſcripſi*. Quod tamen an de hac epiſtola & de hoc Bithynico dictum ſit, affirmare non auſim.

Tullius Tironi S.

XVI. 23. *Tu vero confice*) Mandat item ut pecuniam curet. Scripta eſt hoc tempore: quia ait, *Balbus ad me ſcripſit, tanta ſe epiphora oppreſſum, ut loqui non poſſit, Antonius de lege quid egerit*. Legem autem intelligit, quam fixerat Antonius poſt mortem Cæſaris, qua Siculi cives Romani facti ſunt. Ad Att. Adhuc etiam ruſticabatur, cum ait, *liceat modo ruſticari*. Neque dum amicitiam cum Antonio diremerat: quia ait, *ego Antonii inveteratam ſine ulla offenſione amicitiam retinere ſane volo: ſcribamque ad eum*.

Cicero Dolabellæ Coſ. S. D.

IX. 14. *Etſi contentus eram*) Gratulatur Cicero Dolabellæ conſuli de rebus ab eo præclare geſtis. Intelligit autem columnam in foro Cæſari mortuo erectam, quam ipſe proſtraverat. Scripta videtur VIII. Id. Majas ex epiſt. ad Att. ubi ait, *epiſtolæ ad Dolabellam exemplum tibi miſi. Ego ad Dolabellam VIII. Id. dederam literas*.

C. Tre-

Digitized by Google

C. Trebonius M. Ciceroni S.

XII. 16. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo: Athenas*) C. Trebonius in Aſiam proficiſcebatur provinciam, cum has literas dedit VIII. kal. Jun. Athenis. Narrat Ciceroni ut viderit Athenis filium ejus literis operam dantem. Se item audiſſe turbulenta quædam de republica, quæ cupit eſſe falſa.

M. Cicero C. Trebonio S. D.

XV. 20. *Oratorem meum*) Eodem tempore quo Trebonius ad Ciceronem ſcripſit epiſtolam ſuperiorem, Cicero hanc ad illum. Mittit ad eum Oratorem ſuum, petit ut ad ſe crebro ſcribat, in primiſque ut doceat cujuſmodi iter ſuum fuerit: ubi Brutum viderit, quamdiu ſimul fuerit. M. autem Brutum intelligit, qui per hæc tempora in agro Antiati erat.

M. Cicero C. Matio S. D.

XI. 27. *Nondum ſatis conſtitui*) Agit cum Matio de ludis Octavii ab eo curatis in honorem Cæſaris mortui. Scripta vero hoc tempore videtur: quia ad Att. in epiſtola data poſt XV. kal. Jun. ita ait, *de ludorum apparatu Matius mihi diſplicet*. Item, quia in hac epiſtola ait, *cum in Tuſculanum veſperi veniſſem*. Nam ad Att. ſcribit in Tuſculanum ſe venturum VI. Kal. Jun.

M. Brutus, & C. Caſſius Præt, M. Antonio Coſ. S. P. D.

XI. 2. *De tua fide*) Brutus, & Caſſius prætores (ut dixi) urbani cum Roma abeſſent, petunt ab Antonio an Romæ kal. Jun. tuto eſſe poſſint in magna veteranorum frequentia, quæ conventura erat. Ex quo apparet hanc epiſtolam ante Kal. Jun. ſcriptam eſſe.

M. T. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 1. *Finem nullum facio*) Hoc tempore ſcripta eſt: quia ait, *republica a Dolabella meo præclariſſime geſta. Manabat enim illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi & otio diffiderem urbano*. Intelligit autem columnam everſam a Dolabella, de qua ſupra. Addit præterea, *tabulæ figuntur, immunitates dantur, pecuniæ maximæ deſcribuntur, exules reducuntur, S. C. falſa referuntur*. Item, *cujus æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus*. Quæ verba indicant hanc epiſtolam ſcriptam eſſe poſt Kal. Jun. quia ſcribit in prima Philippica, poſt illum diem hæc acta eſſe ab Antonio. Caſſius adhuc non longe ab urbe aberat: quia ait, *verum hæc propediem, & multa alia coram*.

C. Matius M. Ciceroni S. P. D.

XI. 28. *Magnam voluptatem*) Reſpondet Matius epiſtolæ ſuperiori, cujus initium eſt, *Nondum ſatis conſtitui*. Rationem affert cur Cæſaris ludos curarit, cum ait, *At ludos quos Cæſaris victoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curavi. At id ad privatum officium & ad honeſtatem reipublicæ pertinebat*. Addit præterea ſæpe ſe veniſſe domum Antonii conſulis.

M. Cicero M. Oppio S.

XI. 29. *Dubitanti mihi*) Scripta eſt cum Cicero proficiſceretur in Græciam: quia ait, *Dubitanti mihi de hoc toto conſilio profectionis, quod in utramque partem in mentem multa veniebant: magnum pondus acceſſit ad tollendam dubitationem, judicium & conſilium tuum*. Item quia ait, *graviſſimum judicium de mea fide feciſti, cum poſt mortem Cæſaris te ad meam amicitiam contuliſti*. Profectus eſt autem in Græciam menſe Quintili, ut infra apparebit.

Digitized by Google

Cicero Trebatio S. D.

VII. 20. *Amabilior mihi Velia*) Data XIII. kal. Sext. Velia, cum in Græciam proficiſceretur. Quod & ex hac epiſtola & ex prooemio Topicorum apparet.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 19. *Vide quanti*) Data eſt v. kal. Sext. Rhegio. Ait ſe, ut primum Velia navigare cœperit, inſtituiſſe Topica Ariſtotelica conſcribere, eumque librum Rhegio ad eum mittere.

Brutus & Caſſius Præt. Antonio Coſ. S. D.

XI. 3. *Literas tuas legimus*) Data eſt prid. Non. Sext. a M. Bruto, & C. Caſſio, prætoribus urbanis, qui Roma aberant, ſed tamen in Italia. Conqueruntur de minis Antonii, & de edicto quodam, quo Antonius minabatur idem ſupplicium optimis civibus, quod Cicero ſumpſerat de ſceleratiſſimis. *Philipp.* III.

M. T. Cicero L. Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 1. *Et abſui*) Scripta eſt poſtquam rediit e Græcia: quia ait, *Et abſui proficiſcens in Græciam, & poſteaquam de medio curſu reipublicæ ſum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui*. Reverſus eſt autem in urbem pridie kal. Septemb. quod ex prima Philippica intelligitur.

M. T. Cicero S. D. Titio.

V. 16. *Etſi unus*) Conſolatur Titium de morte filii. Difficile eſt autem intellectu, an impendente civili bello Cæſariano an Antoniano hanc epiſtolam ſcripſerit, cum ſcribat ita, *neque tantum hæ proficere videntur debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc perturbatio temporum perditorum: cum beatiſſimi ſint qui liberos non ſuſceperunt, minus autem miſeri qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona, aut denique aliqua rep. perdidiſſent*. Item, *hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, nullo modo mihi deceptus eſſe videatur*. Item, *non mehercule quemquam audivi hoc graviſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miſeriis videretur*.

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S.

XI. 4. *Si de tua in me voluntate*) D. Brutus Galliæ citeriori a Cæſare (auctore Appiano) præfectus, in eam provinciam aliquanto poſt necem Cæſaris profectus erat: atque in ea nunc bellum gerebat. Cum autem rem præclare geſſiſſet, literas ad Senatum ſcripſerat, fortaſſe de ſupplicatione. Petit a Cicerone ut ſuam cauſam in Senatu defendat. Inquit autem, *progreſſus ſum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus ſatisfacere, firmoſque eos ad tuendas noſtras res efficere*. Item, *cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi, multa caſtella cepi, multa vaſtavi. Non ſine cauſa ad ſenatum literas miſi. Adjuva nos tua ſententia*. Itaque Philip. VI. ait, *An non D. Brutus potuit legiones Antonio & provinciam tradere? domum redire? triumphare?*

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 16. *Permagni intereſt*) Jam Brutus Imp. appellatus erat, ex ſuperiore epiſtola. Commendat duabus epiſtolis Bruto L. Lamiam, præturam petentem: credo, veritus ne altera earum intercepta periret. Hoc autem anno petiit præturam Lamia, quia ædilis fuit ſub victoriam Cæſaris Africanam. Inter ædilitatem autem & præturam biennium intercedebat. Petit autem Cicero a Bruto, ut ad Lupum Romam mittat, ut equitum ſibi centu-

tu-

turias., in quibus ille regnat, conficiat.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 17. *Lamia*) Eodem tempore ſcripta eſt quo ſuperior, ut ibi dictum eſt. Commendat iterum ei præturam Lamiæ.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 2. *Vehementer lætor*) Scripta eſt poſt XIII. kal. Oct. poſtquam Philippicam ſecundam in Antonium dixerat. Se tuto in Senatum venire non poſſe ait. Cædem enim eum quærere, ejuſque initium a. d. XII. kal. Oct. a ſe facturum putaſſe. Caſſius adhuc cum M. Bruto abeſſe ab urbe in Italia videtur: quia ait, *Quare ſpes eſt in vobis: qui ſi idcirco abeſtis ut ſitis in tuto, ne in vobis quidem: ſin aliquid dignum veſtra gloria cogitatis, velim ſalvis nobis. Sin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore jus ſuum recuperabit.*

M. Cicero L. Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 2. *Meum ſtudium*) L. Plancus petierat a Cicerone ut cauſam ſuam ageret in Senatu. Reſpondet Cicero, ſe id facturum fuiſſe, ſi aut tuto in Senatum aut honeſte venire potuiſſet. Ex quo intelligi poteſt, hanc epiſtolam eodem tempore ſcriptam eſſe quo ſuperior eſt.

M. T. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 3. *Auget tuus amicus*) Nondum videtur Caſſius in Syriam provinciam profectus, quod ſe, quid conſilii ei det, non habere Cicero dicat. Scripta eſt poſt VI. Non. Oct. quia ait, *itaque a d. VI. Non. Oct. productus in concionem a Canuſio, turpiſſime ille quidem diſceſſit, ſed tamen ea dixit de conſervatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus.*

M. T. Cicero Cornificio S. D.

XII. 23. *Omnem conditionem*) Cornificius Africæ hoc tempore prætor erat, quod ſequentes epiſtolæ indicant. Scripta hæc eſt poſt VII. Id. Oct. quia ait, *A. d. VII. Id. Oct. Antonius Brunduſium venerat, profectus obviam legionibus Macedonicis quatuor, quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, eaſque ad urbem adducere, & in cervicibus noſtris collocare.*

M. Cicero Cornificio S.

XII. 21. *C. Anicius*) Extant epiſtolæ quædam ad Cornificium ſcriptæ, tum cum in Africa erat: quarum quia ſedes incerta eſt, earum aliquot huic epiſtolæ ſubjiciemus. Hac ei commendat C. Anicium, legatum in Africa legatione libera.

M. T. Cicero Cornificio S.

XII. 26. *Q. Turius, qui in Africa negotiatus eſt*) Commendat Q. Turium, qui in Africa negotiatus erat.

M. Cicero Cornificio.

XII. 27. *Sex. Aufidius*) Commendat Aufidii negotia, quæ erant in Africa.

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 5. *Lupus, familiaris noſter*) Scripta eſt poſt V. Id. Decembr. quia ait, *Romam veni ante diem V. Id. Decembr.* Nondum videtur Antonius provinciam Galliam a populo obtinuiſſe: quia ait, *ſi iſte provinciam nactus erit, ſpem reliquam nullam video ſalutis.* Hortatur præterea ut Antonio reſiſtat, & libertatem recuperet.

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 7. *Cum adhibuiſſet*) M. Antonius edixerat ut adeſſet Senatus frequens a. d. VIII. kal. Decemb. Eo die

ipſe non affuit, in a. d. IV. kal. Decemb. diſtulit: adeſſe in Capitolio juſſit: quod in templum ipſe neſcio qua per Gallorum cuniculum aſcendit. Cum de republica relaturus fuiſſet, allato nuntio de legione quarta, mente concidit: effugere feſtinans, ſenatuſconſultum de ſupplicatione per diſceſſionem fecit: inde paludatus urbe fœde ac miſere fugit, cum veſperi illo ipſo die ſenatus-conſultum de provinciis feciſſet. Cum igitur Antonius in Galliam, quam a populo obtinuerat, D. Bruti provinciam, irrupturus cum exercitu videretur, hortatur Brutum Cicero ne in ſalute & libertate populi Romani conſervanda auctoritatem Senatus expectet, nondum liberi. Meminit Cæſaris adoleſcentis, qui exercitum privato conſilio contra Antonium paraverat, item legionis Martiæ & quartæ, quæ Antonium conſulem reliquerant.

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 6. *Lupus noſter*) Scripta eſt poſt XIII. Kal. Jan. quia ait, *Cum tribuni plebis edixiſſent, ſenatus adeſſet a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo de præſidio coſ. deſ. referre, quanquam ſtatueram in ſenatum ante Kal. Jan. non venire, tamen cum eo die ipſo edictum tuum propoſitum eſſet, nefas eſſe duxi, aut ita haberi ſenatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis ſileretur (quod factum eſſet, niſi ego veniſſem) aut etiam, ſi quid honorifice de te diceretur, me non adeſſe. Itaque in Senatum veni mane, &c.* Eo autem die in Senatu dixit tertiam Philippicam, & ad Populum quartam: in quibus D. Brutum laudavit, quod edictum fecit quo ſe Galliam in S. P. Q. R. poteſtate retenturum pollicebatur.

M. Cicero S. P. D. Cornificio.

XII. 22. *Nos hic cum homine*) Scripta & hæc eſt poſt XIII. Kal. Jan. quia ait. *a. d. XIII. Kal. Jan. ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus de provinciis ab iis qui obtinerent retinendis, neque cuiquam tradendis, niſi qui ex S. C. ſucceſſiſſet.* Quod idem Cornificii cauſa ſuaſiſſe ait, ne ſcilicet C. Calviſio, cui Antonius Africam tradiderat, provincia cederet. Suaſit autem hoc Cicero in tertia Philippica, his verbis, *cenſeo ſenatum ad ſummam reip. pertinere arbitrari, ab iis qui provincias obtinent obtineri ex lege Julia, quoad ex S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit.*

Q. Cicero Tironi ſuo S. D.

XVI. 27. *Mirificam mihi verberationem*) Scripta videtur hoc anno: quia reprehendit conſules deſ. Hirtium & Panſam.

Cicero F. Tironi ſuo dulciſſ. S. D.

XVI. 21. *Cum vehementer*) Cicero F. erat Athenis cum M. Bruto & Caſſio, ſequenti autem anno cum Bruto proficiſcitur in Macedoniam. Erat autem hoc tempore Athenis, ut in ep. Trebonii. Hoc vero tempore epiſtolam hanc ſcriptam eſſe apparet, quia nunquam amplius fuerit Brutus Athenis quam nunc. Eo enim Macedoniam proficiſcens profectus eſt.

Cicero F. Tironi ſuo S.

XVI. 25. *Etſi juſta*) Scripta videtur cum eſſet Cicero F. Athenis, ut ſuperior.

Bithynicus Ciceroni S. D.

VI. 16. *Si mihi tecum*) Bithynicus (ut ait Appianus) poſt mortem Cæſaris in Sicilia prætor erat. Petit igitur a Cicerone tunc in Senatu potente ut ſe abſentem defendat.

A. HIRTIO,
C. VIBIO PANSA COSS.
Anno ab Urbe condita, 710.

M. Cicero Cornificio.

XII. 24. *Ego nullum*) M. Antonius a. d. IV. kal. Decemb. cum de legione quar-

quarta nuncium in Senatu accepiſſet, ex urbe fugit paludatus: in provinciam Galliam cum exercitu irrupit, D. Brutum reſiſtentem Mutinæ obſedit: Cicero Philip. III. & V. Ad Antonium deinde legatos de pace Senatus miſit prid. Non. Jan. Cicero Philip. VI. Antequam legati reverterentur, hæc epiſtola ſcripta eſt: quia ait, *cum hæc ſcribebam, in expectatione erant omnia. Nondum legati redierant, quos Senatus non ad pacem deprecandam, ſed ad bellum denunciandum miſerat, niſi legatorum nuncio paruiſſet.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 8. *Eo tempore Tolla*) Eodem tempore ſcripta eſt quo ſuperior: quia ait, *omnia erant ſuſpenſa propter expectationem legatorum, qui quid egiſſent nihil dum nunciabatur*. Jam Hirtius & Cæſar exercitum contra Antonium duxerant: itaque ait, *De reliquis rebus jam a te literas expectare debemus, quid ipſe agas, quid noſter Hirtius, quid Cæſar meus: quos ſpero brevi tempore ſocietate victoriæ tecum copulatos fore.*

M. Cicero L. Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 3. *Cum ipſum Furnium*) Hortatur L. Plancum ad rempublicam & libertatem populi Romani defendendam. Scriptam autem menſe Januario eſſe declarat reſponſio Planci, quæ ſequetur.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 4. *Vellem Id. Mart.*) Jam C. Caſſius in Syriam proconſul venerat. Scripta eſt poſtquam legati ab Antonio redierant: quia ait, *nihil fœdius Philippo & Piſone legatis, nihil flagitioſius: qui cum eſſent miſſi ut Antonio ex ſenatus ſententia certas res nunciarent, cum ille earum rerum nulli paruiſſet, ultro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt*. Dolabellam vituperari ait, quod Caſſio, qui vix triginta dies in Syria fuiſſet, ſuccederet.

M. T. Cicero C. Trebonio S. D.

X. 28. *Quam vellem*) Trebonius in Aſia proconſul erat. Scripta eſt poſt mortem Ser. Sulpicii, qui in legatione ad Antonium obierat ex IX. Philippica. Quod ex his verbis colligitur, *magnum damnum factum eſt in Servio. L. Cæſar optime ſentit: conſules egregii, præclarus D. Brutus, egregius puer Cæſar.*

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 5. *Hiemem credo probibuiſſe*) Scripta eſt poſt mortem Ser. Sulpicii, dum adhuc Brutus obſideretur: ex his hujus epiſtolæ verbis, *Res ſic ſe habebat, ut totius belli omne diſcrimen in D. Bruto poſitum videretur: qui ſi, ut ſperabamus, erupiſſet Mutina, nihil belli reliquum fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obſidebatur, quod magno præſidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternæ noſter Hirtius, ad forum Cornelium Cæſar, uterque cum firmo exercitu: magnaſque Romæ Panſa copias ex delectu Italiæ compararat. Hiems adhuc rem geri probibuerat. Hirtius nihil niſi conſiderate (ut mihi crebris literis ſignificat) acturus videbatur. Præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus. Erat firmiſſimus ſenatus, exceptis conſularibus: ex quibus unus L. Cæſar firmus eſt & rectus: Ser. Sulpicii morte magnum præſidium amiſimus.*

Plancus Ciceroni S. D.

X. 4. *Gratiſſimæ mihi tuæ literæ fuerunt*) Reſpondet epiſtolæ Ciceronis, cujus initium eſt, *Cum ipſum Furnium*. Scripta videtur Februario menſe, quia ait, *Sum in expectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe Januario menſe geratur, ut ſciam*. Optimo ſe in rempublicam animo eſſe ait.

M. Ci-

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 24. *Rufum iſtum*) Hæc epiſtola extrema hieme ſcripta eſt: quia ait, *te ad cœnas itare deſiſſe moleſte fero. Spurina magnum periculum ſum meæ reipublicæ demonſtrabat, niſi ad ſuperiorem conſuetudinem, tum cum Favonius flaret, revertiſſet. Hoc tempore ferri poſſe, ſi forte tu frigus ferre non poſſes.* Addit præterea, quod hanc epiſtolam Antonianis temporibus ſcriptam eſſe probare poteſt, *cave exiſtimes me, quod jocoſius ſcribam, abjeciſſe curam reipublicæ: ſic tibi perſuade, me dies & noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei cives ſalvi liberique ſint. Nullum locum prætermitto monendi, &c.*

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 7. *Quanto ſtudio*) Nunciat ſe dignitatem ejus defendiſſe in ſenatu. Hoc autem (ut arbitror) fecit in undecima Philippica, cum bellum contra Dolabellam Caſſio mandandum cenſuit: idem ſe ad Populum etiam egiſſe ait. Quæ tamen oratio non extat.

C. Caſſius Procoſ. M. Ciceroni S.

XII. 11. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo. In Syriam*) Data eſt Non. Mart. ex caſtris Taricheis. Nunciat ſe accepiſſe exercitum a L. Murco & Q. Criſpo Imperatoribus, & legionem, quam Q. Cælius Baſſus habuit, quatuorque legiones, quas A. Allienus ex Ægypto duxit, poſteaquam illi audiverunt quæ Romæ gererentur. Intelligit autem S. C. factum in ſententiam Ciceronis undecima Philippica.

C. Aſinius Pollio M. T. Ciceroni S. P. D.

X. 31. *Minime mirum*) C. Aſinius Hiſpaniæ præerat cum exercitu: quid ſibi agendum ſit, Ciceronem conſulit. Data eſt 17. Kal. Apr. Cordubæ.

Cicero Planco Imp. Coſ. Deſ. S. P. D.

X. 5. *Binas a te accepi literas*) Reſpondet epiſtolæ Planci, cujus initium eſt, *Gratiſſimam mihi;* & gratulatur, eum optimo eſſe in remp. animo: hortaturque ut perſiſtat.

Liberalibus, id eſt, XVI. Kal. Apr. nec poſtero die fuit ſenatus. Quinquatribus, i. XIV. Kal. Apr. frequens fuit, decrevitque ut Minerva Ciceronis, cuſtos urbis, quam turbo dejecerat, reſtitueretur. Panſa literas Cornificii recitavit. Summa approbatio conſecuta eſt, cum offenſione Calviſii, qui Africam petebat, ut ait Cicero in Philip. III. Factum de Cornificio S. C. honorificum, ex epiſt.

Cicero Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 6. *Quæ locutus eſt Furnius*) Data eſt XIII. Kal. Apr. Hortatur Plancum, ut D. Brutum collegam ſuum ab Antonio Mutinæ obſeſſum exercitu juvet, neque pacis auctor ſit, quæ poſitis armis ab Antonio petenda ſit.

M. Cicero M. Lepido S. P. D.

X. 27. *Quod mihi pro mea ſumma*) Monet Lepidum, qui decreta ſibi Hiſpania adhuc in Gallia ulteriori morabatur cum exercitu (auctore Vellejo) ne ſe interponat in pacificationem Antonii & ſenatus, de qua hoc tempore agebatur, auctore Dione. Quod idem etiam ſuaſit in ſuperiori epiſtola Planco.

M. Plancus Imp. Coſ. Deſ. S. D. Coſſ. Prætt. Tribb. Pl. S. P. Pl. Q. R.

X. 8. *Si cui forte*) Rationem affert cur non adhuc arma contra Antonium pro rep. ceperit: ſe paratum eſſe vel provinciam tueri, vel ire quo reſp. vocet, vel tradere exercitum, auxilia, pro-

provinciamque, C. Furnium legatum cum mandatis ad Senatum ante miſiſſe ait. Cujus rei meminit Cicero in epiſtola cui initium eſt, *quæ locutus eſt Furnius*: Cum autem hanc epiſtolam ſcripſit, Brutus adhuc obſidebatur. Quod inde intelligi poteſt, cum ait, *quod præmatura denunciatio boni civis imparati quam periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam*.

Planc. Imp. Coſ. Deſ. Ciceroni S. D.

X. 7. *Plura tibi*) Hæc epiſtola cum ſuperiore conjuncta eſt: quia ait ſe breviorem eſſe, quod publicis literis omnia perſecutus ſit.

Cicero Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 10. *Etſi ſatis ex Furnio*) Reſpondet ſuperiori epiſtolæ Planci, cujus initium eſt, *Plura tibi*. Gratas literas ejus ſenatui fuiſſe ait: hortatur ut in ſuſcepta ſententia perſiſtat. Data eſt IV. Kal. Apr. antequam prælium ad Mutinam fieret. Quod ex his verbis cognoſcitur, *quamobrem quanquam uno in prælio omnis fortuna reip. diſceptat: quod quidem, cum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore*, &c.

M. Cicero Planco Imp. Coſ. Deſ. S.

X. 12. *Etſi reip. cauſa*) Data eſt III. Id. Apr. Reſpondet literis quibuſdam Planci, quæ interierunt: alias item literas Planci ad Senatum, quæ non extant, recitatas fuiſſe ait. Se pro Planco VII. VI. V. Id. Aprilis in Senatu cum Servilio & Titio Tribunis pleb. qui S. C. interceſſerant, contendiſſe ait.

M. Cicero Cornificio.

XII. 28. *Aſſentior tibi*) Scripta eſt hoc tempore, cum ambo conſules ad Mutinam erant: quia ait, *Senatus ſæpius pro dignitate tua appellaretur, ſi abſentibus conſulibus unquam niſi ad rem novam cogeretur*. Hoc autem idem ſcripſit etiam in ſuperiore ad Plancum epiſtola, cum Senatum abſentibus conſulibus a prætore urbano Cornuto habitum eſſe dixit.

M. Cicero Cornificio.

XII. 29. *Non modo tibi*) Commendat res L. Lamiæ. Scripta hoc anno videtur: quia ait, *quanquam erat nobis dictum, te exiſtimare alicui S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, ſcribendo Lamiam affuiſſe, qui omnino conſulibus illis nunquam affuit ſcribendo: deinde omnia tum falſa S. C. deferebantur*. Intelligit autem conſules Antonium & Dolabellam.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 6. *Qui ſtatus rerum fuerit*) Scripta eſt paulo ante quam ad Mutinam pugnaretur: quia ait, *res, cum hæc ſcribebam, erat in extremum adducta diſcrimen. Brutus enim Mutinæ vix jam ſuſtinebat*.

Ser. Galba M. Ciceroni S.

X. 30. XVII. *Kal. Maji*) Data eſt a. d. XII. Maji, ex caſtris. Nunciat rem bene geſtam cum Antonio.

Plancus Imp. Coſ. Deſ. Ciceroni S. P. D.

X. 9. *Nihil me tibi temere*) Poſt VI. Kal. Majas ſcripta eſt, tum cum Plancus properaret in Galliam citeriorem, ut ſubveniret Decimo Mutinæ obſeſſo; ait enim, *exercitum a. d. VI. Kal. Majas Rhodanum trajeci: ipſe, ſi a Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam: ſin autem in itinere meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam. Copias adduco & genere & numero & fidelitate firmiſſimas*. In hanc ſententiam in epiſtola etiam cujus initium eſt. *Immortales*, ſcripſit, *Cum Rhodanum copias trajeciſſem, ipſeque*

iter

iter Mutinam dirigerem, de prælio fa ѕo, brutoque & Mutina obſidione liberata audivi.

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 9. *Panſa amiſſo*) Data eſt IV. Kal. Maji ex caſtris Regii. D. Brutus obſidione liberatus mortuos conſules nunciat; pollicetur ſe daturum operam ne Antonius in Italia commoretur: rogat ut Lepidum, Aſinium, Plancum confirmet, de quorum voluntate erga remp. dubitabat.

M. Cicero Cornificio.

XII. 25. *Liberalibus*) Scripta eſt poſt conſules ad Mutinam interfectos: quia ait, *Hirtium quidem & Panſam, collegas noſtros, homines in conſulatu reip. ſalutares, alieno ſane tempore amiſimus, rep. Antoniano quidem latrocinio liberata, ſed nondum omnino explicata.*

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 10. *Non mihi remp.*) Data eſt III. Non. Maji ex caſtris, Dertone. Nuntiat ut Antonius omne genus hominum arripiendo, ſatis magnum numerum effecerit, ut cum eo Ventidius ad Vada ſe conjunxerit. Antonium aut ad Lepidum ſe collaturum, aut Apennino Alpibuſque retenturum, aut rurſus ſe in Etruriam recepturum.

D. Brutus Imp. Coſ. Deſ. M. Ciceroni S. D.

XI. 11. *Eodem exemplo*) Data eſt prid. Non. Maji ex caſtris, finibus Statiellenſium. *In itinere eſt* (inquit) *Antonius, ad Lepidum proficiſcitur. Ne de Planco quidem adhuc ſpem abjecit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me inciderunt. In quibus, quos ad Aſinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, ſcribebat.*

C. Caſſius Proconſ. M. Ciceroni S. D.

XII. 12. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo. Legi tuas literas*) Rogat ut ſe & Murcum & Criſpum imperatores, qui ſibi exercitum tradiderunt, militeſque ipſos ſua auctoritate defendat atque ornet. Se audiſſe ait, Dolabellam, qui nefarie Trebonio occiſo Aſiam occupavit, in Ciliciam veniſſe cum ſuis copiis. Itaque ſe item in Ciliciam profecturum. Data eſt Non. Maji, ex caſtris.

Plancus Ciceroni S. P. D.

X. 11. *Immortales ago tibi gratias*) Reſpondere videtur epiſtolæ Ciceronis, cujus initium eſt, *Etſi reip. cauſa*, qua Cicero ſcripſerat, quantam contentionem pro ejus dignitate ſuſcepiſſet. Nuntiat ſe, audito Mutinenſi prælio, in Allobrogibus conſtitiſſe: audiviſſe autem VI. Kal. Majas, ſupra diximus. Se paratum eſſe ait, ut quoquo modo poſſit reſiſtat Antonio, ſi in Galliam ſe contulerit.

Cic. Planco Imp. Coſ. Deſ. S. D.

X. 14 *O gratam famam*) Data eſt III. Id. Maji. Reſpondet epiſtolæ ſuperiori Planci, cujus initium eſt, *Nihil me tibi temere*. Hortatur eum ut fuſum Antonium perſequatur.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 22. *Cum Ap. Claudio*) Commendat Bruto Ap. Claudium, qui ſe cum Antonio conjunxerat, rogatque ut eum ſua auctoritate ſervet incolumem.

Plancus Imp. Ciceroni S. D.

X. 15. *His literis ſcriptis*) Nuntiat ſe, in Iſara flumine, quod eſt in finibus Allobrogum, ponte uno die facto exercitum a. d. IV. Id. Maji traduxiſſe, fratrem cum equitum quatuor millibus

libus prid. Id. Maji L. Antonio præmiſſo cum equitibus ad forum Julium obviam miſiſſe; ipſum maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu, ſubſecuturum.

Plancus Imp. Ciceroni S. D.

X. 17. *Antonius Id. Maji*) Nuntiat Id. Maji Antonium ad forum Julium veniſſe, Ventidium bidui ſpatio ab eo abeſſe, Lepidum ad forum Voconii caſtra habere: ibi ſe expectare conſtituiſſe.

Cicero Planco S. D.

X. 16. *Nihil poſt hominum memoriam*) Literas quaſdam Planci in Senatu recitatas eſſe, eaſque gratiſſimas ſenatui fuiſſe, deque his S. C. factum eſſe in ſententiam ſuam ait. Suadet præterea ut in rebus agendis conſilium ſenatus non petat, ſed ipſe ſibi ſit ſenatus. Nondum videtur Antonius ſe conjunxiſſe cum Lepido.

M. T. Cicero S. P. D. Cornificio.

XII. 30. *Itane*) Scripta eſt hoc tempore: quia ait, *orbus ſenatus conſulibus amiſſis*. Item, *cum Panſæ mortem ignorares, ſcripſiſti quæ per nos ab eo conſequi te poſſe arbitrarere*. Item, *ſic vehementius nos laboramus, quia profligato bello, ac pene ſublato, renovatum bellum gerere conamur*.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 18. *Etſi ex mandatis*) Data eſt XIII. Kal. Jun. De bello renovato Antonii agit, his verbis, *etenim cum te incluſo ſpem maximam omnes habuiſſent in tua virtute, florente Antonio quis erat qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim eſſet qui illum tam furioſum arbitraretur, qui in maximo bello pacem velle ſe dixiſſet, is in optatiſſima pace bellum reip. indiceret?* Item paulo poſt, *quare velim*

equidem (*id q*
abjectus & fra
aliquid virium
tiet, nec ſenatu
R. *virtutem deſ*
imperatorem.

D. Brutus

XI. 19. *Ad*
Kal. Jun. Verc
ronibus egentiſſ
ad ſenatum mi
ſi qua videbunt

M. Lepidus Im
T. Cic

X. 34. *Si v*
que valeo. Cu
XII. Kal. Jun.
Argenteo. N
rum Voconium
Silanum & Cu
ſe: ſe neque
hoc bello defut

M. T. Cicer

X. 25. *Si*
nium legatum
tura: hortatur
li conficiat; id
ſequatur, poſt
lum renovante

Planc

X. 18. *Quid*
accerſitum eſſe
que a. d. XII.
ſtra moviſſe:
ſe, & præſidia
advenienti Brut
mora tranſitu
ſe diebus oct
conjuncturum.

Planc

X. 21. *Pude*
duo poſt ſuper
tibi biduo ante

Digitized by Google

pido eſſe uſurum, communique conſilio bellum adminiſtraturum. Credidi chirographis ejus, affirmationi præſentis Laterenſis, qui tum apud me erat, reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem orabat. De hac autem re ſic in epiſtola ſuperiori, *itaque poſt diſceſſum legatorum, cum binis continuis literis & Lepidus me ut venirem rogaret, & Laterenſis multo etiam magis prope implorans obteſtaretur, &c.* Se, cum ad Lepidum iret, juſſu ejus conſtitiſſe, ac propterea ſuſpectam ejus fidem habere ait.

Cicero Planco S. D.

X. 22. *In te, & in collega*) Scripta eſt antequam Lepidus Antonium reciperet: quia ait, *concordia veſtra, quæ ſenatui declarata eſt.* Intelligit autem conſenſum Planci & Bruti ad perſequendum Antonium. Scribit autem Appianus, cum hoc tempore, antequam Antonius reciperetur a Lepido, D. Bruti exercitus laboraret morbo, Plancum cum exercitu propius acceſſiſſe.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 15. *Etſi mihi tuæ literæ*) Eadem ſententia, qua utitur, oſtendit eodem tempore hanc epiſtolam ſcriptam eſſe, quo ſuperior eſt: quæ eſt hæc, *conjunctio tua cum collega, concordiaque veſtra, quæ literis communibus declarata eſt, S. P. Q. R. gratiſſima accidit.*

Cicero Planco Imp. Coſ. Deſ. S. P. D.

X. 13. *Ut primum*) Nuntiat ſenatusconſultum factum eſſe in ſuam ſententiam, in laudem Planci. Hortatur ut Antonium opprimat: cum ait, *qui M. Antonium oppreſſerit, is bellum confecerit.*

Cicero Planco Imp. S. D.

X. 19. *Quanquam gratiarum actionem*) Idem agit atque in ſuperiore, cum ait, *Incumbe ut belli extrema perficias. Qui M. Antonium oppreſſerit, is hoc teterrimum bellum periculoſiſſimumque confecerit.*

M. Cicero D. Bruto Imp. Coſ. Deſ. S. D.

XI. 12. *Tres uno die*) Reſpondet literis Bruti, quarum initium eſt, *Nos mihiremp.* & eodem exemplo hortatur ad perſequendum Antonium, cum ait, *is bellum confecerit qui Antonium oppreſſerit.* Addit præterea, *itaque homines alii fracti ſunt: nonnulli etiam queruntur quod perſecuti non ſitis: opprimi potuiſſe, ſi celeritas adhibita eſſet, exiſtimant.*

C. Aſinius Pollio M. T. Ciceroni S. P. D.

X. 33. *Quo tardius*) Hoc tempore ſcripta videtur: quia ait Antonium habere equitatum, ac legiones ſub ſignis armatas tres: Ventidium cum eo ſe conjunxiſſe. Si nihil in Lepido ſpei ſit, deſcenſurum ad extrema. Parmam direptam, L. Antonium Alpes occupaſſe; anni tempus majorem ſibi libertatem dare, propterea quod frumenta aut in agris aut in villis ſint: ſe deeſſe reip. nolle.

M. T. Cicero C. Furnio S. P. D.

X. 26. *Lectis tuis literis*) Suadet hac etiam epiſtola Furnio ut præturæ petitionem in alterum annum differat: nunc autem in bellum incumbat. Quod de Planci & Bruti concordia ſcribat, in eo ſe vel maximam ſpem ponere victoriæ.

M. Cicero D. Bruto Imp. S. D.

XI. 14. *Mirabiliter mi Brute lætor*) Reſpondet literis quibuſdam, quas Brutus Id. Maji dederat, his verbis, *Scripſiſti autem ad me iis quas Id. Maji dediſti, modo te accepiſſe a Planco, literas, non recipi a Lepido Antonium. Id ſi ita eſt, omnia faciliora: ſin aliter,* ma-

extimeſcam, tuæ partes ſunt.

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S. D.

XI. 20. *Quod pro me non facio*) Labeonem ait ſibi nuntiaſſe, Cæſarem de Cicerone queſtum, quod diceret, eum dixiſſe, Cæſarem ornandum & tollendum eſſe: non commiſſurum ut tolli poſſit. Se, niſi valde neceſſe fuerit, ex Italia non exceſſurum ait, legiones armare, parare, ſperare ſe non peſſimum exercitum habiturum ad omnes caſus, & impetus hominum. Data VIII. Kal. Jun. Eporædia. Mendoſe enim vulgo legitur VII. Kal. Jun. ex manuſcripto libro.

D. Brutus M. Ciceroni S. D.

XI. 23. *Nos hic valemus recte*) Scripta videtur eodem die quo ſuperior. Itaque ait, *quæ tibi ſuperioribus literis mea manu ſcripſi, terrendi tui cauſa homines loquuntur.* Lepidum commode de ſe videri ſentire ait, ſequedum a Cicerone literas accipiat, in Italia moraturum.

Cicero Planco S. D.

X. 20. *Ita erant omnia*) Data eſt IV Kal. Jun. Se accepiſſe a Bruto literas ait datas Id. Maji, in quibus erat, Plancum ad ſe ſcripſiſſe, a Lepido non recipi Antonium. Præterea ait, *qui reliquias hujus belli oppreſſerit, eum totius belli confectorem fore.*

Lentulus Ciceroni ſuo S. D.

XII. 14. *Cum Brutum*) Quæſtor erat Aſiæ Lentulus. De Caſſio & de Dolabella nuntiat. Data IV. Jun. Pergæ.

P. Lentulus P. F. Proquæſt. Propræt. S. D. Coſſ. Prætt. Tribb. Pl. Sen. P. Q. R.

XII. 15. *Si valetis, liberique veſtri valent, bene eſt*) Nuntiat eadem de riori epiſtola nuntiaverat Ciceroni. Data eſt IV. Non. Jun. Pergæ. Niſi malimus legere IV. Kal. Jun. ut ſit eadem die ſcripta qua ſuperior.

D. Brutus Imp. Coſ. Deſ. M. Ciceroni S. D.

XI. 13. *Jam non ago tibi gratias*) Reſpondet epiſtolæ ſuperiori Ciceronis, cujus initium eſt, *Tres uno die.* Rationem affert cur non ſtatim perſecutus ſit Antonium. Pollicetur, ſi quo caſu Iſaram trajecerit, reip. non defuturum. Addit præterea, *vos magnum animum, optimamque ſpem de ſumma reip. habere volumus, cum & nos & exercitus noſtros ſingulari concordia conjunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos.*

M. Lepidus Imp. II. Pont. Max. S. P. Pl. Q. R.

X. 35. *Si vos liberique veſtri*) Data eſt III. Kal. Jun. Excuſat ſe quod Antonium receperit. Recepit autem a. d. IV Kal. Jun.

D. Brutus Imp. M. Ciceroni S. D.

XI. 26. *In maximo meo dolore*) Data eſt III Non. Jun. ex caſtris. Lepidus Antonium recepit a. d. IV Jun. ex epiſtola Planci, cujus initium eſt, *Nunquam mehercule.* Hoc autem ſignificare videtur Brutus in hac epiſtola, cum ait, *hoc ſolatio utor, quod intelligunt homines me timuiſſe iſta quæ acciderunt.* Et paulo poſt, *ad ſenatum literas miſi.*

M. Cicero D. Bruto Imp. S.

XI. 21. *Dii iſti Segulio*) Reſpondet epiſtolæ Bruti, cujus initium eſt, *Quod pro me non facio.* Data eſt prid. Non. Jun.

M. Cicero D. Bruto S. D.

XI. 24. *Narro tibi*) Data eſt VIII Id.

Id. Jun. Reſpondet epiſtolæ Bruti, cujus initium eſt, *Nos hic valemus recte*. Suadet ut in Galliam contra Antonium trajiciat. Neque enim adhuc audierat Antonium eſſe receptum a Lepido.

Plancus Ciceroni S.

X. 23. *Nunquam mehercule*) Data eſt VIII Id. Jun. Civarone, ex finibus Allobrogum. Nuntiat a. d. IV. Kal. Jun. Antonium ſe conjunxiſſe cum Lepido, vix ſe e manibus eorum eſſe elapſum.

C. Aſinius Pollio M. Ciceroni S.

X. 32. *Balbus quæſtor*) Data eſt VI. Id. Jun. Cordubæ. Narrat quæ Balbus quæſtor geſſerit: petitque ut quid ſibi agendum ſit, ad ſe ſcribat.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 8. *Scelus affinis tui Lepidi*) Scripta eſt poſt conjunctionem Lepidi & Antonii. Quod ex his verbis intelligitur, *Scelus affinis tui Lepidi, ſummamque levitatem & inconſtantiam, ex actis quæ ad te mitti certo ſcio, cognoſſe te arbitror*. Addit præterea nuntiata quædam fuiſſe de oppreſſo Dolabella.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 9. *Brevitas tuarum literarum*) Scripta eſt eodem tempore quo ſuperior: quia ait, *tanquam clauſa ſit Aſia, ſic nihil perfertur ad nos, præter rumores de oppreſſo Dolabella*. Et paulo poſt, *nos confectum cum putaremus bellum, repente a Lepido tuo in ſummam ſolicitudinem adducti ſumus*.

C. Caſſius S. D. M. Ciceroni.

XII. 13. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo. Cum reip.*) Data eſt Id. Jun. Cypro, Acromani Jacride. Nuntiat ſe perſecutum eſſe Dolabellam.

M. Cicero D. Bruto S. D.

XI. 25. *Expectanti mihi*) Data eſt XIV. Kal. Quint. Se vocare quotidie M. Brutum in Italiam ait.

M. Cicero C. Caſſio S. P. D.

XII. 10. *Lepidus affinis tuus*) Scripta eſt poſt prid. Kal. Quint. quia ait, *Lepidus affinis tuus prid. Kal. Quint. ſententiis omnibus hoſtis a ſenatu judicatus eſt, cæterique qui una cum illo a republica defecerunt. Quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Kal. Sept. poteſtas facta eſt*. Et paulo poſt, *Nos de Dolabella quæ volumus: ſed adhuc ſine capite*. Nondum autem ſuperiores Caſſii de Dolabella literas acceperat.

C. Cicero Ampio S. D.

X. 29. *De meo ſtudio*) Data eſt prid. Non. Quint. Videtur ſcripta hoc tempore quo plurimum poterat in republica Cicero: quia ait, *Illi mihi neceſſe eſt concedant, ut tibi plus quam ipſi, hoc tempore prodeſſe poſſim*. Item, *fundamenta jeci ſalutis tuæ*.

Plancus Imp. Coſ. Deſ. Ciceroni S. D.

X. 24. *Facere non poſſum*) Data eſt V. Kal. Sext. ex caſtris. Hoc tempore petebat Octavius conſulatum in locum conſulum occiſorum. Quod in hac etiam epiſtola ſignificat Plancus, cum ait, *quod vivit Antonius, quod Lepidus una eſt, quod exercitus habet non contemnendos, id omne Cæſari acceptum refero. Quæ mens eum a tanta gloria avocarit, & ad cogitationem conſulatus bimeſtris tranſtulerit, exputare non poſſum*.

Hoc anno C. Cæſar Octavianus prid. quam XX. annos impleret X. Kal. Oct. cum Q. Pedio conſulatum init in locum A. Hirtii, & C. Panſæ, qui in prælio Mutinenſi ceciderant. Atque haud

ita

ita multo poſt Cicero, inito inter Cæſarem, Antonium & Lepidum, triumviratu, juſſu Antonii interfectus eſt.

EPISTOLÆ ALIQUOT,

Quibus haud ita certa ſedes invenitur.

M. Cicero M. Fabio Gallo S. D.

VIII. 23. *Tantum ex Arpinati venerim*) Hæc epiſtola eodem tempore ſcripta videtur, quo epiſtolæ quædam in primo lib. ad Attic. quia cum utroque de ſignis ſibi curandis agit. Nam in epiſtola, cujus initium eſt, *Quanto dolore*, ita ait: *quæ tibi mandavi, & quæ tu intelliges convenire noſtro Tuſculano, velim, ut ſcribis, cures. Nam nos ex omnibus moleſtiis & laboribus uno in illo loco conquieſcimus, quo fratrem quotidie expectamus*. Et in ea quæ incipit, *Non committam*, ſcribit. *Q. frater cum uxore nunc in Arpinati prædio erat. Tu velim, ſi ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris, quæ loci ſint ejus, quem non ignoras, ne prætermittas. Nos Tuſculano ita delectamur, ut nobiſmetipſis tunc denique cum illo venimus, placeamus*. Et in ea, cujus initium eſt: *Apud te eſt, ut volumus*, ſcribit: *Hermæ tui Pentelici, de quibus ad me ſcripſiſti, jam nunc admodum delectant. Quare velim & eos, & ſigna, & cætera, quæ tibi & ejus loci, & noſtri ſtudii, & tuæ elegantiæ eſſe videbuntur, quamplurima quamprimumque mittas, & maxime, quæ tibi gymnaſii xyſtique videbuntur eſſe*. Et in ea, cujus initium eſt, *Cum eſſem in Tuſculano*, legimus: *ſigna noſtra, & Hermeraclas, ut ſcribis, cum commodiſſime poteris, velim imponas. Et ſi quod aliud οἰκεῖον ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime quæ tibi palæſtræ gymnaſiique videbuntur eſſe*. Et in ea, cujus initium eſt, *Crebras expectationes*, ſcribit: *quod mihi de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & Hermes commune omnium, Minerva ſingulare*

eſt ejus gymnaſii. In his ergo
minit Cicero Tuſculani, quo
re cupiebat, & quo fratren
bat: Arpinatis, ubi frater er
præterea ſibi curari cupit ea
mnaſio, palæſtræ, & xyſto
dam alii loco quem ille ſc
gruant, ut Mercurium & M
Eadem autem fere in hac ep
bit ad Fabium. Meminit e
natis, unde forte in Tuſcul
dierat, cum ibi Q. fratrem r
meminit Tuſculani, ubi tu
Signa præterea ſe cupere ait
mnaſium & palæſtram exorn
inquit, *ea ſigna emere ſoleo
ſimilitudinem gymnaſiorum e
bi in palæſtra locum*. Mem
xyſti, & alterius illius loci:
*exhedria nova mihi quædam
tuta in porticula Tuſculani:
bam tabellis ornare*. Xyſt
porticulam, locum illum ex
telligit. Baccharum præterea
ſigna loco illi convenire neg
curium probat. Cum ergo
argumenti ſimilitudo, jure e
pore hæc ſcripta eſſe videri
atque illæ ad Att. quæ ante
tum Ciceronis, auctore Pa
tio viro eruditiſſimo, ſcrip
Hoc tamen opinantes dicim

Cicero Gallo S. D

VII. 26. *Cum decimum*)
cœnæ auguralis apud Lent
autem Lentulus Spinther fili
ſulatu ſuo, Dione auctore,
tionem Manlio Torquato c
augur fieri poſſet, ſalva le
duos ex eadem gente fieri au
hibebat. Erat autem augur
Fauſtus Syllæ fil. ex quo ap
epiſtolam ſcriptam eſſe poſt
tum Lentuli.

M. Cicero C. Munatio C

XIII. 60. *L. Livinejus*) S
detur poſt exilium Ciceronis:
*ſumma enim ejus erga me o
terunt iis noſtris temporibu*

Digitized by Google

facillime bonam benevolentiam hominum & fidem perſpicere potui.

M. Cicero L. Culleolo S. D.

XIII. 41. *Quæ feciſti*) Videtur Culleolus proconſul in Illyrico eſſe: quia meminit in ſequenti Bylionum populorum Illyrici. Scripta eſt vivente Pompejo: quia ait, *tum Pompejus quotieſcunque me videt (videt autem ſæpiſſime) gratias tibi agit ſingulares*. Id ſi ita eſt, profecto ante primum conſulatum Cæſaris ſcripta eſt. Nam Cæſar primum conſul Illyricum ac Gallias a populo obtinuit in quinquennium: ac deinde prorogandum ſibi imperium curavit in ſecundo conſulatu Pompeji.

M. Cicero L. Culleolo Procoſ. S.

XIII. 42. *L. Luccejus*) Meminit in hac etiam Pompeji: cum ait, *ſeſe Luccejo Pompeji arbitratu ſatisfacturos*.

M. Cic. Q. Philippo Procoſ. S.

XIII. 74. *Etſi non dubito pro*) Q. Philippus proconſule Aſiam regebat. In hac enim epiſtola fit mentio L. Oppii, & L. Egnatii, qui negotia habuerunt Philomeli, urbe Aſiæ, ut apparet ex epiſtolis ſequentibus ad Gallium. Commendat ergo ei abſenti L. Oppium, & L. Egnatium, quos etiam præſentes oſtendit ſe commendaſſe tum cum Philippus diſcederet in provinciam.

M. Cicero Q. Gallio S. D.

XIII. 43. *Etſi plurimis rebus*) Puto Gallium fuiſſe legatum Q. Philippi proconſulis in Aſia. Commendat ei L. Oppium, & L. Egnatium, qui negotia habebant Philomeli. Non videtur autem adhuc Gallius in provinciam perveniſſe: quia ait, *velim memoriæ tuæ cauſa des aliquid literarum, quæ tibi in provincia reddantur*.

M. Cicero Q. Gallio S. D.

XIII. 44. *Etſi ex tuis*) Commendat iterum Gallio L. Oppium.

M. Cicero Appulejo Proquæſt. S. P. D.

XIII. 45. *L. Egnatio*) Appulejus videtur Quæſtor fuiſſe Q. Philippi proconſulis in Aſia. Commendat ei negotia ejuſdem Egnatii, de quo ante.

M. Cicero Appulejo Proquæſt. S. P. D.

XIII. 46. *L. Noſtius*) Eidem Appulejo proquæſtori commendat L. Noſtium.

M. Cicero Q. Philippo Procoſ. S.

XIII. 73. *Gratulor tibi*) Q. Philippus procoſ. ex provincia Aſia Romam redierat. Gratulatur ei Cicero quod ſalvum ſe Romam receperit.

M. Cicero C. Memmio.

XIII. 3. *A. Fuſium*) Commendat A. Fuſium. Hanc epiſtolam inter eas quæ ad Memmium ſcriptæ ſunt, non collocavimus: quia ait, *ut mihi coram recepiſti*. Quæ vero ad Memmium ſcriptæ ſunt, oſtendunt Ciceronem nuſquam cum Memmio locutum eſſe, cum Athenis exulabat.

M. Cicero Cornificio Collegæ S.

XII. 20. *Gratæ mihi tuæ literæ*) Hæc epiſtola ſeparata eſt a reliquis, quas Cicero ad Cornificium ſcripſit. Nam cum reliquas ſcripſit, in provincia eſſe videtur Cornificius: cum hanc autem dedit, ruſticari videtur. Quod quando fecerit, non liquet.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 21. *Ain' tandem*) Hæc epiſtola nihil ex ſe ſuppeditat, ex quo in ſu-

ſpi-

ſpicionem venire poſſimus, quo præcipue anno ſcripta ſit. Multas etiam alias ad Pætum ſcripſit epiſtolas, ſed non omnes uno anno, ut oſtendimus.

M. Cicero Papirio Pæto S. D.

IX. 22. *Amo verecundiam*) Quod dixi de priore epiſtola, idem de hac judicandum eſt.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 22. *Illuſeras heri inter ſcyphos*) Incerta omnino ſedes eſt hujus epiſtolæ.

Cicero Trebatio S. D.

VII. 21. *Silii cauſam*) Item hujus.

M. Cicero Q. Valerio Q. F. Orcæ S.

XIII. 6. *Si vales, bene eſt: ego quidem valeo. Credo*) Reliquæ epiſtolæ ad Valerium Orcam ſcriptæ ſunt, cum eſſet præfectus a Cæſare dividendis agris. Hæc autem ſcripta eſt cum eſſet in provincia: in qua quo tempore fuerit, obſcurum eſt.

Cicero Baſilio S. D.

VI. 15. *Tibi gratulor, mihi gaudeo*) Incertiſſimum tempus eſt hujus epiſtolæ.

Quintus M. Fratri S. D.

XVI. 16. *De Tirone*) Laudat fratrem Quintus quod Tironem in libertatem vindicaverit.

Q. Cicero Tironi ſuo S. D.

XVI. 26. *Verberavi*) Incertum epiſtolæ tempus, ut etiam ſequentium.

M. Cicero Q. Anchario Q. F. Procoſ. S. D.

XIII. 40. *L. & C. Aurelios*)

M. Cicero Quatuorviris & Decurionibus S. D.

XIII. 76. *Tantæ mihi*)

Cicero Regi S.

XIII. 52. *A. Licinius Ariſtoteles*)

M. Cicero P. Cæſio S. D.

XIII. 51. *P. Meſſienum*)

Cicero Curio Procoſ. S. D.

XIII. 49. *Q. Pompejus*)

I N-

Digitized by Google

INDEX HISTORICUS,

Qui eorum ad quos Cicero ſcribit, mores, & hiſtoriam paucis complectitur.

Auctore Philiberto Quarterio, S. J.

Ordine alphabetico nomina deſcribuntur, nulla prænominum habita ratione.

ACILIUS.

HUNC Senatus ipſa nocte, cum jam legiones ad Octavium Cæſarem defeciſſent, clanculum miſit in Picenum ad habendos delectus; ſed a Cæſarianis in itinere captus, & ſervili, uti exierat, habitu ad Cæſarem deductus fuit, Cæſar ei pœnam ad tempus remiſit, ut opinionem nanciſceretur clementiæ; aliquanto poſt cum aliis proſcriptus eſt. Illi conſanguineus Acilio, (nam affirmare non auſim eundem eſſe) qui Maſſilienſi in obſidione invictum animi robur præ ſe tulit, de quo Suetonius, cap. 68. lib. I. *Acilius navali ad Maſſiliam prælio, injecta in puppem hoſtium dextera, & abſciſſa, memorabile illud apud Græcos Cynegiri exemplum imitatus tranſiluit in navem, umbone obvios agens.* Aciliorum gens plebeja fuit, ſed multis Conſulatibus, & Triumphis inclyta.

AULUS ALLIENUS.

Aulus Allienus Siciliæ Rector cum auctoritate Conſulari: ſic enim Hirtius in Bello Africano: *Cæſar deinde Allieno Prætori, qui Siciliam obtinebat, de omnibus rebus præcipit, & de reliquo exercitu celeriter imponendo datis mandatis ipſe navem conſcendit.* Idem Allienus poſtea Cæſari reliquum exercitum e Lilybæo tranſmiſit in Africam, ut ibidem Hirtius refert. *Allienus*, inquit, *interim Proconſul e Lilybæo in naves onerarias imponit legiones decimamtertiam & decimamquartam*; &c. *& in Africam mittit ad Cæſarem.* Succeſſiſſe Acilio videtur. Ejus extat denarius argenteus cum ſigno *Trinacriæ*, & Victoria in roſtro navis.

TITUS AMPIUS BALBUS.

Titus Ampius *Balbus*, Tribunus plebis anno U. C. 690. legem tulit, ut Cneus Pompejus ob Mithridaticam victoriam, corona laurea *in ludis Circenſibus*, & omni cultu *Triumphantium* uteretur. Poſt Ædilitatem, *Præturam* ſortitus eſt; ex Prætura vero, Ciliciæ adminiſtrationem, in qua Lentulum Spintherem, de quo poſtea dicemus, ſucceſſorem habuit.

QUINTUS ANCHARIUS.

Quintus Ancharius ad Tribunitiam dignitatem evectus eſt anno U. C. 694. Coſſ. Cæſare & Bibulo: ſummis a Cicerone laudibus extollitur egregia illius in hoc munere fides, ac fortitudo, cum auſus ſit Publii Vatinii collegæ pernicioſis actionibus palam adverſari.

Anno 698. ex prætura Macedoniam ſortitus obtinuit, Lucio Piſoni Proconſuli ſucceſſor datus, qui ex ſenatusconſultu ob provinciam male habitam revocatus erat.

CAJUS ANTONIUS.

Cajus Antonius, Marci Antonii Triumviri avunculus, avaritiæ ſordibus infamis; domi fidei dubiæ Conſul, dux

Digitized by Google

dux bello infelix , iniquus provinciæ moderator , natura ſuſpicax , imbellis animo , mente curis gravioribus impari, in amicos turpiter ingratus; Syllæ partes in civili diſſenſione ſecutus, cum Achajam ſpoliaſſet , a Cenſoribus ſenatu motus eſt; reſtitutus tamen, Ciceronis in Conſulatu collega fuit; devictoque per Petrejum legatum ſuum Catilina , (ipſe enim aberat) Imperator appellatus , laureatos faſces in Macedoniam , quæ forte ipſi obvenerat, detulit; ſed oppreſſus a Dardanis, & provincia per vim , & avare adminiſtrata, accuſante Marco Cælio damnatus , apud Cæphalenios quindecim annis exulavit, donec interfecto Cæſare, a Marco Antonio Conſule revocatus, paulo poſt e vita diſceſſit.

MARCUS ÆMILIUS LEPIDUS, ET M. ANTONIUS.

Antonii domus plebeja , Lepidi Patricia majorum gentium fuit; utraque nobilis , ſummiſque ſemper honoribus perfuncta : hic ab Æmilio Æneæ nepote : ille ſuam ab Hercule originem repetebat; ambo proſpera diu , ac florente fortuna uſi ſunt ; ſed Antonii proſperitas egregiis erat animi ſubnixa dotibus: Lepidus conſtantem adeo fortunæ indulgentiam, nulla virtute meritus videtur ; uterque Cæſaris amicitiam , triumviratus vinculo, amicorum proſcriptione, libertatis, ac Reipublicæ ruina famoſus.

Antonio fuit eximia formæ dignitas, promiſſa barba, procerum corpus, frons largior , aduncus naſus , virilis ab omni parte facies, quæ pictam Herculis imaginem adumbraret : facetus ac dicax , perpotationi deditus , bello melior, quam pace; militum ad menſam comes , quorum animos ac benevolentiam nemo ſibi melius conciliare didicit : mira fuit in eo morum ſimplicitas : in præmiis effuſus , pœniſque ; ad beneficia tamen , quam ad ſupplicia proclivior : ſi quem aculeis offenderet , inflicto vulneri adhibebat illico medelam, ſi quidem repungi poterat , & viciſſim impune perſtringi ,

ex æquo hilaris, ſive rid
ve ab aliis ipſe rideretur
Cæſar illos in conſulat
buit , Lepidum anno 7
autem anno 709. quo C
eſt . Ambo ſub eodem
giſtri equitum ; uterque
Cæſaris ulciſceretur , ſ
Octavio triumvir : ille
avunculum proſcripſit : I
fex maximus , Antonius
tis imperator, ille non n
piis ſpoliatus ab Octavio
legatus eſt ; alter in A
victus ab Octavio , ſibi
xandriæ conſcivit : orbis
magiſter , niſi Cleopatræ
luiſſet , quam orbi univer
liberali vir ingenio , &
principum virorum prop
let, præcipua benignitate
res anguſtæ vexabant; in
pe opes , non ad privat
ſed ad ſalutem amicorum
ſe dicebat.

Levis & inconſtans Lep
domi ac militiæ gloria;
cum mediocri virtute ſun

APPIUS CLAUDIUS I

Appius Claudius Pulcl
patricia Claudiorum ſtirpe
militiæque inclytis fœcun
Peracto conſulatu anno
quo Domitium Ænobarbu
habuerat, Ciliciæ proconſ
renuntiatus eſt, Lentuli S
ceſſor, anno 700. Et quo
vum ferme menſem , ſub
rum interceſſione comitii
num duravit , neque leg
potuerunt; ſerius , abſque
ta , ſuoque propterea ſui
vinciam abiit, uti fuſius e
in notis ad librum tertiu
Anno U.C. 701. Imper
adeptus eſt ; ex qua pug
quet : rem tamen ab eo
non modo *Imperatoris* in
petitio triumphi teſtatur.
Succeſſori Tullio, non
prodire , uti mos erat ,

Digitized by Google

ejus præterea declinavit aſpectum; ſui nempe generis ſplendore inflatus, novum deſpiciebat hominem, ſibique dignitate parem fieri, ægre ferebat.

Anno U. C. 702. e Cilicia decedens ad urbem acceſſit, ut triumphum ob egregie bello facta peteret, ſed a P. Dolabella, Ciceronis paulo poſt genero, ambitus, & majeſtatis accuſatus, triumphi poſtulatione relicta, Romam ingreditur, moxque tribunali cum accuſatore ſe ſiſtit; quo facto adverſariorum retudit ſermones, paratiorque viſus, quam ſperaverat accuſator, Hortenſio deinde, & M. Bruto defendentibus abſolutus eſt, & ambitus & majeſtatis crimine.

Anno U. C. 703. Cenſuram obtinuit cum L. Calpurnio Piſone Cæſonio, Cæſaris ſocero; hique ultimi fuere cenſores, qui libera republica, ex privatorum numero populi ſuffragiis creati ſunt: languebat jam tum hæc dignitas in tam perverſo civitatis ſtatu, & nemo ſanæ mentis hanc admodum appetebat; ne aut notandis civibus in odium, aut non notandis in populi reprehenſionem incurreret. Appius autem factionis Pompejanæ contra Cæſarem fautor acerrimus, Cæſari, præter animi ſui ſententiam, multum profuit; plures enim cum notaret, tam ex ſenatorio, quam ex equeſtri ordine, eos a bonis alienavit partibus, atque ut Cæſarianas amplecterentur, effecit.

Luſtrum vero conditum ab iis illud fuiſſe exiſtimo, quo Plutarchus in vita Cæſaris ſcribit, ante bellum civile cenſa fuiſſe civium trecenta viginti millia, cum deinde anno urbis 707. poſt bellum Africanum, Cæſare jam dictatore cenſum agente, non ultra centum quinquaginta millia numerata ſint, reliquis bello civili quatuor annorum ſpatio, conſumptis. *En quo diſcordia cives Perduxit miſeros.*

In hac fatali diſſenſione Pompejum ſecutus, ante Pharſalicam pugnam morbo extinctus eſt, anno 705. inquieto vir ingenio, ſpe ferox, divitiarum cupidus: provinciarum, quas rexit, non tam cuſtos, quam expilator, ſcelerum ferme omnium conſcius, quæ cenſor in aliis ſevere notabat; nobilitate demum ſua, & inſita Claudiorum familiæ ſuperbia, præter modum elatus.

APPULEJUS.

Hunc eſſe credibile eſt, cujus meminit Tullius Philippica ſexta, & ultima. Hic tribunus plebis, (anno U. C. 710.) Ciceronem populo excuſavit, falſumque oſtendit rumorem fuiſſe, qui per urbem ab inimicis ſparſus erat, ipſum, conſulibus orbata republica, faſces & imperium quærere; a ſenatu contra Antonium ſtetiſſe conſtat, & a triumviris cum altero *Appulejo*, ut refert Appianus, proſcriptum: quorum alteruter idem eſt cum eo ad quem ſcripta eſt Ciceronis epiſtola: M. tamen Appulejus mortis elapſus diſcrimine, *conſulatum* obtinuit cum Silio, de quo *infra*.

BASILIUS.

De Baſilio certi nihil affirmari *poteſt*, niſi is ille ſit, ut Corradus opinatur, qui cum Cæſari faviſſet, in Cæſarem conjuravit, & a ſervis interfectus eſt.

BITHYNICUS.

Bithynicus e Pompeja gente, cui genti cognomen hoc Bithynia *devicta* peperit; filius, niſi fallor, Auli Pompeji, quem Plinius ſcribit, in Capitolio, cum deos ſalutaret, *repentina* morte objiiſſe, lib. VII. cap. 53. Tullius in Bruto Q. Pompejum Auli filium nominat, & fuiſſe ſecum, & cum M. Piſone amicitia, ſtudiis, exercitationibuſque conjunctum, & biennio circiter ſe majorem dicit: utrum autem Q. Pompejus, qui claros inter oratores a Tullio reponitur, idem ſit cum eo, ad quem hanc epiſtolam mittit; an ejus pater, ut Manutio videtur: id enim vero aſſeverare nolim; uterque ſaltem Pompejanus in bello civili diverſo tempore periit.

DE-

DECIMUS BRUTUS.

Decimus Brutus e Junia gente a Poſthumio adoptatus eſt; unde factum, ut ei cognomen *Albini* adhæſerit: Cæſari familiaris; ejuſdem in Gallia legatus; deſignatus ab eo conſul; citeriori Galliæ præpoſitus, ac teſtamento poſt Octavium relictus heres; Cæſaris tamen poſt tot beneficia percuſſor.

Mortuo Cæſare eadem hæc Galliæ citerioris adminiſtratio a Senatu D. Bruto confirmata; ſed cum Antonius, qui civile bellum excitare cupiebat, eam appeteret, ſuis utpote conſiliis aptam, nec poſſet obtinere; ideo Brutum (anno 710.) Mutinæ incluſum per menſes multos obſedit.

M. Antonius hoſtis patriæ judicatus eſt, & obſidione ſoluta fugere coactus; at vix Brutus liber evaſerat; cum ecce nuntiatur, Octavium Cæſarem cum Lepido & Antonio ſocietatem fœderis iniiſſe: viribus inferior ad M. Brutum in Macedoniam proficiſci ſtatuit, ſed paulo poſt deſertus a ſuis, ad Aquilejam juſſu Antonii (anno 710.) interficitur, *juſtiſſimaſque*, inquit Vellejus, *optime de ſe merito viro Cajo Cæſari pœnas dedit; cujus cum primus omnium amicorum fuiſſet, interfector fuit, & fortunæ, ex qua fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat, cenſebatque æquum, quæ acceperat a Cæſare, retinere; Cæſarem, qui illa dederat, periiſſe.*

MARCUS BRUTUS.

M. Brutus e Junia gente, quæ Romæ Tarquinios ejecerat, oriundus, poſt Cn. Servilii adoptionem, M. Brutus Cæpio nominatus eſt.

Pietate in patriam, candore morum, vitæ innocentia, elegantia ingenii, literarum ac Philoſophiæ ſtudio, Ciceroni & optimo cuique cariſſimus extitit. Ejus pater, juſſu Pompeji Magni cæſus traditur; inde gravis inter utrumque ſimultas: civili nihilominus diſſenſione orta, Pompeji factionem, quod eam Cæſariana juſtiorem crede-
ret, ſecutus eſt, dolo
reipublicæ charitati poſt
Poſt cladem Pharſalic
fugiens, non modo ſer
lumis, ſed ad ſummas q
tes evectus.
Anno 707. Cæſar pri
quam navigaret, eum C
næ, necdum Prætoriun
quam ſingulari moderat
tiæ laude adminiſtravit
judex, & integer, ſum
imis acceptus, exteris
ne quidem hoſtibus odic
aliena mens erat a volu
tiæ ſordibus, perpetuaq
comparanda miraculo le
Anno 709. Cæſaris eju
præturam urbanam obti
Cæſariſque oblitus, ne
tyranno, moliri auſus
beneficium & parentem
rat; etſi non tam ſpon
Caſſii impulſu id feciſſe
ſui, ſed reipublicæ unit
ipſum Antonius teſtimo
probavit, dicere ſolitus,
ſarem conjuraſſe, priva
ſatiarent, Brutum, ut
xat utilitati conſuleret.
Anno eodem, vix er
des, cum Antonius, cc
teſtamento, accitiſque l
nis militibus, plebem ir
citavit. M. Brutus &
norum, qui Cæſarem
plebejæ factionis metu,
ambo edictis teſtati, l
in perpetuo exilio victu
publicæ conſtaret conco
Cum Cæſar bellum I
tans, tam provincias qu
in plures annos ordinaſſ
Macedoniam, Syriam C
bo prætura defuncti reg
rat; verum Cæſare pau
M. Antonius & Dolabe
contra acta Cæſaris, &
hic obtinuit Syriam; M
le C. Antonio fratri, c
bi ipſe impetraſſet, con
tus hoc anno (710) h
declaratis, & Dolabella

Digitized by Google

Trebonium Proconſulem in Aſia crudeliter necaſſet; & Marco Antonio, quod Galliа Ciſalpina per vim occupata, Decimum Brutum Mutinæ obſideret, Marco Bruto Macedoniam cum Illyrico, Cajo autem Caſſio Syriam, bellique contra Dolabellam gerendi curam attribuit; aliis inſuper additis ex Ciceronis ſententia honoribus, uti ſcilicet omnes transmarinarum provinciarum Rectores, Bruti, & Caſſii imperata facerent, exercituſque, pecunias, & claſſem, prout libitum eſſet, colligerent. Hujus decreti auctoritate, Brutus copias accepit a Vatinio Proconſule, qui per annos aliquot Illyricum tenuerat, & Cajo Antonio Marci fratre, quod inſidias ſibi ſtrueret, interempto, firmum & ipſe exercitum, pro libertatis defenſione, comparavit.

Anno 711. cum Bruto, & Caſſio conjuratorum principibus, Octavius & Antonius acie decertarunt in campis Philippicis, vario primum eventu, ſiquidem utrimque dextra cornua vicerunt, & utrimque caſtra direpta ſunt; ſed Caſſius, qui in eo cornu erat, quod pulſum eſt, ratus totum eſſe fuſum exercitum, ſe ipſe interemit. Brutus iterato poſt unum circiter menſem prælio, victus, & ipſe mortem ſibi conſcivit, annum agens ſeptimum & trigeſimum: vir gloria nemini poſthabendus, niſi præpoſtera patriæ charitate, ſuaque in Cæſarem perfidia, ſuo nomini turpitudinis labem aſperſiſſet.

AULUS CÆCINA.

Aulus Cæcina excellenti ingenio fuit, animo forti, & magno, ſumma virtute, literis haud mediocriter eruditus, ſcientia præſertim auguratus inſignis; Etruriæ, unde Romam venerat, nobiliſſimus, gratioſus apud populum, auctoritate ſummis prope par; ſed promptus lingua, ſcriptis maledicus, qui non modo contra Cæſarem pro Pompejo diſtrinxit gladium, ſed ſtylum inſuper acuit; quapropter in exilium actus, impetrare vix tandem potuit ab irato Cæſare, ut in Italiam reverteretur. De Etruſca diſciplina, ut Plinius ait in indice lib. II. volumen edidit, ex quo nonnulla de fulguribus recitat Seneca lib. II. nat. Quæſt. cap. 56. p. 858. cum hoc elogio: *Facundus vir*, inquit, *qui habuiſſet aliquod in eloquentia nomen, niſi illum Ciceronis umbra preſſiſſet.*

CAJUS JULIUS CÆSAR.

Cajus Cæſar Juliorum ortus eſt gente, qua nullam agnovit illuſtriorem Roma, cujus incolæ Regum ſe Dominos eſſe jactitabant: plus tamen familiæ ſplendoris addidit, quam ab ea mutuatus eſt; amplificandæ fortunæ ſuæ primarius artifex, & auctor.

In uno Cæſare collecta *erant hæc* naturæ dona, quæ ducem omni ex parte perfectum effingunt. Ingenii vis, animi robur, morum ſuavitas, corporis firma conſtitutio, acres oculi, ſtatura eminens, *oris eximia ſpecies*, & ad majeſtatem facta; magnitudo cogitationum, celeritas bellandi, *perpetua* domi, militiæque *felicitas*: quo gravius periculum, *eo firmior audacia*; ſomnus, victuſque, non *voluptate*, ſed neceſſitate finitus; eadem ſemper diverſis in rebus mentis ſedes, ut nec infimis unquam ſe deprimi, nec ſummis altius attolli pateretur. Vix ullus alter, in quo tam certa extiterit vitæ æqualitas, tanta in proſperis moderatio, in ferendis injuriis par lenitas; hoſtium ſemper victor, victis hoſtibus raro non pepercit.

Sed has virtutes, quantumvis erant magnæ, major utique vincebat ambitio, quæ nec privatum hominem, nec in Reipublicæ ſinu educatum deceret. Cæſaris illa vox fuit ex Euripide deprompta:

Si violandum eſt jus, regnandi cauſa violandum eſt.
Aliis rebus pietatem colas.

Gadibus in Templo Herculis, ad viſam imaginis ſtatuam ingemuiſſe fertur, quod ea ætate, qua Alexander orbem terrarum armis ſubegerat, nullum adhuc rerum a ſe geſtarum monumentum extaret: hac æmulatione ad novas ſpes captandas incitatus eſt,

con-

Conciliare ſibi plebem; improbis eſſe perfugio; militum flectere quo vellet animos; optimatum frangere potentiam; libertatis in ſpeciem defenſor, ut eam opprimeret; novarum in dies legum architectus, ut antiquas everteret; eloquentiæ ſtudioſus, ut, quos in curia defenderat, illos in perpetuum ſibi devinctos teneret; in largitionibus effuſior, ut corrumperet, quos opibus auxerat.

Religionis ultra fidem negligens, nihil quidquam, vita ſuperſtite, a diis immortalibus poſtulavit, quid ſibi poſt mortem impenderet, parum ſollicitus.

Anno U. C. 692. ex urbana Prætura Luſitaniam nactus provinciam, ac rebus ibidem præclare geſtis, Triumphum meruerat, ſed hujus certam ſpem Conſulatus honori poſthabuit.

Anno ſequente, cum Pompejus impetrare non poſſet, ut acta ſua confirmarentur, *relicto* ſenatu, ſe cum Cæſare, Craſſoque conjunxit; ſic facta potentiæ ſocietas, ac jurejurando firmata, ut, nihil deinceps, niſi ex eorum nutu, in Republica ratum eſſet: verum illud animo meditabatur Cæſar, ut alterum alterius opera perderet, ipſeque ſolus aliquando dominaretur, inde civiles armorum motus, quibus orbis terrarum concuſſus eſt.

Anno 694, Cæſar Conſulatum adeptus, Pompeji acta per Senatum approbavit; Stellatem & Campanum agros in pleroſque cives diviſit; deinde ut equeſtrem ordinem ab Senatu diſſidentem ſibi adjungeret, publicanos diminutionem flagitantes, tertia mercedum parte relevavit: Lucullo, Bibulo, Catone ipſo fruſtra obſtrepente. Solus itaque regnabat in Republica Cæſar, quaſi Conſulatum ſolus geſſiſſet; omnis Collegæ adempta auctoritas; quapropter id omne quod factum eſt hoc anno, tam vere, quam jocoſe factum eſſe dicebatur, *Julio, & Cæſare Conſulibus*.

His artibus, & infinita largitione, cum ſibi ordinum omnium gratiam paraſſet, Galliam provinciam obtinuit; prius autem quam Roma diſcederet, affinitatis vinculo potentiam ſuam firmavit; ne quid enim, abſente ſe, Pompejus per Gabinium, qui cum Piſone deſignatus erat Conſul, moveret, Julia filia Pompejo collocata, Piſonis ipſe duxit.

Cum autem Cicero Cæſarem aſperius perſtrinxiſſet, ſenſit injuriam Cæſar, ac diſſimulavit; occaſione nihilominus undique conquiſita, qua ſe furtim, ac velut aliud agens ulciſceretur; nihil propoſito convenientius viſum eſt, quam ut Clodium, aliunde jam infenſum Tullio, in eum ſuſcitaret: opinioni reſpondit eventus; vix enim ad plebem, adoptante P. Fontejo, Clodius traductus eſt, & Tribunitia poteſtate donatus, cum ſummis contumeliis affectum Ciceronem, exilio tandem mulctavit.

Cæſar decretam ſibi provinciam novem annis rexit, ut auctor eſt Suetonius; quo intervallo (ab anno 695. uſque ad 703.) Galliam omnem, quæ a ſaltu Pyrenæo, Alpibuſque, Rheno, Rhodanoque fluminibus continetur, in provinciæ formam redegit; primus etiam Romanorum Germanos Trans Rhenanos, ponte ſuper Rhenum impoſito, laceſſivit; Britannos quoque adiit, quo nullus antea penetrarat.

Anno 697, Cn. Cornelio Lentulo Marcellino & L. Marcio Philippo Coſſ. legionibus in hiberna deductis, tranſgreſſus Alpes, ut res urbanas ipſe cognoſceret, Lucæ, quæ proxima Galliæ Ciſalpinæ civitas erat, hiemavit; ibi cum Pompejo, Craſſoque ita pactus eſt, ut ſibi provincia Gallia in aliud quinquennium prorogaretur, Pompejus Hiſpaniam; Craſſus Syriam ſortiretur, Parthicumque bellum, amboque ſimul anno inſequenti Conſules fierent; ſic Domitius Ænobarbus, qui palam minatus erat, ſe adempturum Cæſari & exercitum, & provinciam, Conſulatu excidit.

Anno 701, ſubacta tandem Gallia, incredibile dictu eſt, in quantum opes Romanæ, vel ex hac una provincia creverint; certe Vellejus aſſerit, Cæſaris auſpiciis ac virtute fractam, idem pene ſtipendium, quod totus

ter-

terrarum orbis, contuliſſe. Immenſis igitur theſauris locupletatus Cæſar, Rempublicam largitionibus ante corrupit, quam armis evertit.

Anno 702, mortuo Craſſo, cum neque parem Pompejus, neque ſuperiorem ferre Cæſar amplius poſſet, civile bellum exortum eſt; id agentibus (anno 703.) Pompejanis, ut provincia Cæſar, exercituque cederet; Cæſarianis viciſſim, idem ut Pompejus faceret, annitentibus.

Anno 704, tandem Senatus decrevit, ut ante certam diem Cæſar exercitum dimitteret: Curio, Antonius, Caſſius, nequicquam intercedentes, fugere coguntur ad Cæſarem, qui cum copiis ad urbem properans, ita Pompejum, alioſque perterruit, ut ſine mora, urbe, ac deinde tota Italia relicta in Græciam navigarent.

Cæſar Italia tota intra ſexaginta dies, torrentis fluvii more, peragrata, & in ſuam poteſtatem ſine ſanguine redacta, in Hiſpaniam proficiſcitur, Afranium, Petrejumque Pompeji legatos ad Ilerdam ſuperat, exercitu eorum in deditionem accepto; in reditu Maſſiliam expugnavit, primaque Dictatura donatus eſt, quam quidem quater, ac poſtremo perpetuam obtinuit.

Anno 705, in Pharſalicis campis victus eſt a Cæſare Pompejus.

Anno 706. confecto Alexandriæ periculoſiſſimo bello, regnum Cleopatræ, ejuſque fratri permiſit; deinde Pharnacem in Ponto profligavit, tanta felicitate, & celeritate, quantam elogium illud Cæſaris teſtatur, *veni, vidi, vici.*

Anno 707, Scipionem, & Catonem in Africa cum Juba Rege devicit; Romamque reverſus, faſtos, annumque caſtigavit, unde anni Juliani profecti ſunt.

Anno 708, Pompeji denique liberos ad Mundam in Hiſpania maximo, difficillimoque prælio proſtravit, fuditque.

Anno 709, vix quatuor menſes, tot laborum, victoriarumque fructus, perceperat, cum Bruti, & Caſſii, aliorumque conſpiratione, in ſenatu ipſo confoſſus eſt, anno ætatis, ut Plutarchus ait, quinquageſimo ſexto, ſuæ duntaxat, non alienæ mortis conſcius, ſpreto ſcilicet amicorum conſilio, qui ſuaſerant, ut partam armis dominationem, armis tutaretur.

CAIUS CASSIUS LONGINUS.

Caſſius fuit conjurationis in Cæſarem præcipuus auctor; bello quidem nobilis, ſed iracundus, & natura aſper: apud milites in pretio, ſic tamen ut ab iis timeri mallet, quam amari: crudelis & ferox: provinciarum, quibus præfuit, clades; hoſtibus implacabilis; inter familiares facetus & *dicax*; in beneficum ſibi Cæſarem *crudeliter* ingratus.

Anno U. C. 701. ex quæſtura Syriam aliquandiu, donec M. Bibulus adveniſſet, adminiſtraverat, *reliquiiſque* exercitus poſt cædem *M. Craſſi* conſervatis, Parthos Antiochia fortiter repulerat.

Anno 704. tribunus plebis *Pompejanam* factionem amplexus *eſt*; & anno ſequenti claſſi Syriacæ a *Pompejo præpoſitus*; ſed in Cæſarem cum *imprudens* incidiſſet, ſe ſuaſque naves ei tradidit; a quo deinde ampliſſimis honoribus decoratus *eſt*; ex animo tamen Pompejanis amicus, Cæſaremque dominum ægre ferens, in eum conjuravit.

Anno U. C. 711. ad urbem Philippos in Theſſalia, cum adverſus Octavium & Antonium acie decertarent *conjuratorum* principes, ut Caſſius ſenſit, eam partem exercitus in qua erat, inclinare, ratus totum exercitum fuſum eſſe, ſibi manus intulit.

Percuſſorum porro Cæſaris *nullus* triennio amplius ſuperſtes fuit, & *omnes* violenta morte ſublati, immo & quidam, eodem pugione quo Cæſarem confoderant, ſe ipſos interemerunt.

MARCUS PORCIUS CATO UTICENSIS.

Porciæ gentis gloria a M. Catone cenſorio duxit initium, ſed in Catone Uticenſi ſupremum apicem attigit. In eo vel a prima ætate eluxit indoles,

Digitized by Google

quæ nec allici blanditiis, nec minis terreri poterat, fortunæ dominatrix, adulationis impatiens, a vitio quolibet aliena; iraſci non facilis, ſed ubi exarſerat, difficilis placari.

In virtutem tanto ſtudio juvenis adhuc incubuit, ut divino inſtinctu eo videretur impelli; victus ei tenuis, veſtitus ſimplex, vultu, dum vixit, gravi ſemper ac ſevero: majori utique admiratione ac laude dignus, quod in lucem non prodierit Curiorum aut Fabriciorum tempore, quo frugalitatis amor Romano civi in partem ceſſerat, virtuſque ſola laboris incitamentum erat ac merces. Ea vixit ætate Cato, qua Romæ principatum tenebant avaritia, luxus, ambitio; legum jacebat auctoritas, nullus juſtitiæ, religionive locus; novam induerat faciem Romana reſpublica, & continua flagitiorum ſerie, ultimam ſibimet cladem imprudens parabat: in tanto cupiditatum vitiorumque dominatu, Cato ſolus a virtute contra vitium ſtetit.

Si quæ naſceretur inter cives controverſia, Catonis ſuper hac judicium vim habebat oraculi; huic rei vel id unum teſtimonio eſt: de tribunatu diſceptabant viri civitatis primarii, nec patrum decretis adduci poterant, ut ambitu deſiſterent: ii tandem jurarunt, id ſe ratum habituros quod Cato cenſuiſſet; hac ipſa re teſtati pluris a ſe fieri ſententiam Catonis, quam auctoritatem ſenatus.

Anno U. C. 698. deſignatis per vim conſulibus Pompejo & Craſſo, ſtatutum Catoni fuit præturam reipublicæ cauſa petere, ut imminentem tyrannidem auctoritate majori prohiberet: ſed per vim, obnuntiationem, pecuniamque depulſus eſt: factuſque prætor in ejus locum Vatinius, homo ſane nequam: bonis ingemiſcentibus, & Catone ipſo prænuntiante, quanta reipublicæ mala ab iis impenderent, qui prætorem eſſe Catonem nolebant.

Sequenti tandem anno prætura donatus eſt, quam tanto exercuit integritatis ac ſapientiæ ſtudio, ut id ſolum ei videretur habere rationem quod haberet juſtitiam; homo, ut Vellejus ait, virtuti ſimillimus, viſuſque ſemper mortali conditione major.

Anno 702, conſulatum petierat M. Cato, non privati honoris, ſed reipublicæ cauſa, cui perniciem nimia Cæſaris ac Pompeji potentia ſtruebat: ſed ejus petitioni utriuſque fautores obſtiterunt, quod palam præ ſe ferret, ſe conſulem arma Cæſari erepturum; ſua illi quoque auſteritas obfuit, cum non modo largiri nihil voluiſſet, ut cæteri; ſed etiam a ſenatu contendiſſet, ut roli candidati per ſe prenſarent; itaque irato in eum populo, repulſam paſſus eſt, indignante Tullio, ac merito Catonem arguente, quod reipublicæ conſervandæ gratia petitionis moleſtias devorare recuſaſſet.

Anno 705. profligato ad Pharſalum Pompejo, cum ſummum Catoni a militibus deferretur imperium, Scipioni viro conſulari, ipſe tantum prætorius, parere maluit.

Anno 706. fuſis iterum in Africa Pompejanis, Uticæ gladio ſe transfixit. Libertatis, quoad licuerat, columen ac defenſor; ſed hoſtium multitudine obrutus, cum illa ſimul interiit: neque enim Cato libertati ſuperſtes eſſe poterat, neque Catoni libertas.

CLUVIUS.

Cluvius Puteolis in Campania natus, is eſt, niſi ſum falſus, quem in epiſtola 56. lib. XIII. Thermo de meliori nota commendat; illum quoque Cæſar agrorum diviſioni præfecerat.

CAJUS COELIUS CALDUS.

C. Cælius Caldus, adoleſcens nobilis, acri judicio, & eximia morum ſuavitate, e Caldorum familia, quæ Cœliæ gentis tum antiquiſſima Romæ erat, & ſola conſularis.

Anno U. C. 703. Ciceronis in Cilicia quæſtor fuit; ab eoque cum diſcederet, provinciæ ſuo loco præpoſitus: cujus facti rationem reddit in epiſtola decima quinta libri II. ad M. Cœlium Rufum ſcripta.

MAR-

Digitized by Google

MARCUS CŒLIUS RUFUS.

M. Cœlius Rufus, e plebejo & equeſtri genere Puteolis natus eſt, ſumptaque virili toga, a patre ad Ciceronem deductus, ut liberalibus diſciplinis informaretur: quo magiſtro ſic profecit, ut ſummos inter Oratores Quintilianus eum referat.

Tribunus plebis, anno U. C. 701. quo anno Clodius a Milone occiſus eſt, optimatum, & Milonis ipſius cauſam contra populi furorem ſtudioſiſſime ſuſcepit, quin & ipſi conſuli omnium qui adhuc extiterant, potentiſſimo reſiſtere auſus, & leges, quas ad oppugnandum Milonem de vi & ambitu tulerat, arguere; ſic indignante Pompejo, ut palam diceret, ſe rempublicam armis, ſi cogeretur, defenſurum.

Anno 703. ædilis curulis fuit. Hirro competitore dejecto, qua de re jocoſius ad Ciceronem, & viciſſim ad ipſum Cicero ſcribit. Ludos ſolemni exhibuiſſe pompa teſtantur ejuſdem Cœlii literæ, quibus ferme ſingulis Tullium rogat Ciliciæ tunc proconſulem, ut per Cibyratas Pamphyliæ populos, & venandi arte nobiles, Pantheras conquiri, ſibique ad apparatum ſui muneris mitti quamprimum curet.

Anno 704, orto Cæſarem inter & Pompejum diſſidio, neutram in partem inclinare viſus: mutata mox ſententia, Cæſari adhæſit, ad quem una cum Curione, ut incendio civili facem miniſtraret, Ravennam profectus eſt. Ab ipſo demum Cæſare defecit; cujus defectionis hæc vulgo cauſa traditur.

Anno 705, prætoriam dignitatem, ſed peregrinam ei Cæſar dederat; urbanam autem quæ longe illuſtrior, Trebonio: id ferens indigne Cælius, de Cæſare in Græcia contra Pompejum bellante falſos in vulgus rumores ſparſit, quaſi victus in acie cecidiſſet; poſt novarum tabularum ac ſeditionis auctor, facto in Trebonium impetu, eum de tribunali deturbavit: quamobrem Servilii conſulis decreto, ſenatu prohibitus, & concionem ad populum habere cum vellet, ab eodem de roſtris per vim deductus eſt. Ille ignominia permotus, ac dolore, Roma egreditur, ad Cæſarem ſe proficiſci ſimulans; clam vero nuntios ad Milonem mittit, qui Clodio interfecto exulabat; Cæſari, a quo reditum in urbem non impetrarat, infeſtus: bellum igitur ambo parant, Cælius pervenit Thurios, Tarentini ſinus oppidum; ibique cum municipes aliquot, militeſque promiſſa pecunia ſollicitat, opprimitur.

Vir eloquentia Curione ſuperior, ſed non minus ingenioſe nequam, iracundus, prodigus, intemperans, audax, ſaltandi ſtudioſiſſimus, quæ ars quondam ingenuis vix cognita: ſummus Orator, ut crimina tamen *objiceret melius*, quam defenderet: multa in eo urbanitas, verum ſtylus aſperior: inconſtantis animi, qui modo *reipublicæ*, modo Cæſaris, nullius modo *jura propugnaret*; eloquio *demum*, quam mente ac fortuna *melior*: tumultuoſe cum vixiſſet, civiles inter tumultus indecore periit.

QUINTUS CORNIFICIUS.

Q. Cornificius doctrina præſtans & ingenio in eorum numero, qui de arte rhetorica ſcripſerunt, a Quintiliano reponitur: Africam proconſul obtinuit, ut aperte ſatis declarant Ciceronis ad eum epiſtolæ. Cæſare *interfecto*, cum M. Antonius conſul *bellum cogitans*, diſtributiſque in ſequentem annum provinciis, Calviſium Cornificio ſucceſſorem deſtinaſſet, ſortitionem hanc ſenatus irritam fecit, & Cornificio, aliiſque provinciarum rectoribus prorogavit imperium, donec uſque ſenatus conſulto iis ſuccederetur: verum aliquanto poſt, cum ex fœdere inter triumviros inito Cæſar junior Africam omnem cum finitimis inſulis in quinquennium accepiſſet, cum T. Sextio, qui Cæſaris eum nomine de provincia *decedere* jubebat, bellum geſſit, proſcriptos a triumviris, & ex Italia profugos recepit, poſtque varia certamina prælio tandem victus & interemptus eſt.

CRAS-

CRASSIPES.

Craſſipes ex nobili Furiorum gente, non alio mihi nomine cognitus, præterquam quod quæſtoris officium in Bithynia obire juſſus eſt.

MARCUS LICINIUS CRASSUS.

M. Licinius Craſſus patre natus eſt triumphali & cenſorio, ipſe duplici & ovatione, & conſulatu clarus: anguſta in domo, nec ſplendide educatus eſt; frugalis ei, dum vixit, menſa, eximia morum integritas, continentia ſingularis; ſed avaritia tam ardens, ut virtutes ejus pariter ac vitia pene obſcurarit.

Immenſæ opes *Divitis* ei cognomen pepererunt; quam merito, vel ex eo collige, quod vulgo diceret, hunc duntaxat appellandum divitem, cui fructus annui ad exercitum alendum ſatis eſſent; comis erga hoſpites, & humanus; benefica in amicos voluntate, populo amabilis, & faſtu procul omni jucundus.

Artem oratoriam coluit, qua publice ad civium defenſionem uteretur; nulla tam levis cauſa ad quam acceſſerit imparatus; nemo tam abjectus, cui non ſuccurreret, quem ſalutantem non comiter reſalutaret, blandeque complecteretur.

Syllanas in bello civili partes ſecutus, multa præclare geſſit; ſed avaritia factum eſt, ut nihil inde laudis colligeret: direptione ſiquidem urbium, locupletum proſcriptionibus, publica demum calamitate res ejus privata in immenſum crevit.

Eo tempore (anno U. C. 673.) Pompejus adhuc juvenis, & *Magni* cognomen, & prius in ſenatum, quam lectus eſſet, triumphi gloriam obtinuerat; tam florenti fortunæ Craſſus invidit; verum abjecta ſpe bellicis eum rebus æquandi, confugit ad togam, ac largiendo, ſublevando, ſuffragando tantam ferme poteſtatem adeptus eſt, quantam vincendo Pompejus.

Abſentis Pompeji illuſtrius erat in urbe nomen, ob res bello fortiter geſtas, præſentem Craſſus paululum obſcurabat; quod ille inſita ſibi ſeveritate multitudinem declinaret ac forum; paucisque, ſibi uni commodus, advocatum ſe præberet; Craſſus autem facili cum eſſet aditu, & cujuſvis negotia curaret ſedulo, plebi infimæ, multo quam Pompejus, jucundior erat.

In ambobus corporis majeſtas, oriſque par facundia, perpetua laudis æmulatio, aliquandiu ſimultas, capitale nunquam odium; in vitæ curſu varius ac multiplex, nec amicus conſtans, nec inimicus difficilis placati; qui ſcilicet objecto quæſtu amicitiam & odium ultro deponeret. Earumdemque legum, prout utilitas privata poſtulabat, defenſor eſſet aut oppugnator.

Anno 690. Catilinæ faviſſe ſuſpicio fuit; cum enim ampliſſimo exercitui Pompejus in Aſia tum præeſſet, cupiebat cujuſvis opes contra illius potentiam creſcere; in hanc præterea ſpem adductus, ſi res ex ſententia ſuccederet, facile apud conjuratos principem ſe fore.

Anno 694. conſule demum Cæſare, inter eum & Cn. Pompejum, & M. Craſſum inita potentiæ ſocietas, quæ urbi, orbique, ipſiſque tandem, diverſo licet tempore, exitium attulit: fecit id Pompejus, ut ea quæ in tranſmarinis provinciis decreverat, per Cæſarem conſulem rata fierent: Cæſar autem, quod animadverteret ſe, cedendo Pompeji gloriæ, aucturum ſuam, & invidia communis potentiæ in illum rejecta, confirmaturum partes ſuas: Craſſus, ut quem principatum aſſequi ſolus non poterat, auctoritate Pompeji, viribus autem Cæſaris, obtineret.

Anno 698. Craſſus & Pompejus, qui jam una conſules fuerant, alterum ſimul conſulatum iniere, qui per vim ab iis occupatus, per vim quoque, nec honeſte peractus eſt. Lege, quam Pompejus tulit, prorogata eſt Cæſari in aliud quinquennium Galliarum adminiſtratio; Craſſo bellum Parthicum animo meditanti, Syria decreta.

Anno 699. proficiſcentem malis ominibus & execrationibus retinere fruſtra conati ſunt tribuni plebis; at Euphratem

tem cum eſſet tranſgreſſus, peteretque Seleuciam huic impoſitam flumini, immanibus equitum circumfuſus copiis, a Surena, Parthorum duce interemptus eſt, anno 700.: *vir*, teſte Vellejo, *cætera ſanctiſſimus, nec pecuniæ, nec gloriæ concupiſcendæ modum ullum fecit*.

LUCIUS CULLEOLUS.

De quo nihil peculiare habeo, quod dicam, præter illa quæ breviter in notis obſervavi.

CAJUS SCRIBONIUS CURIO.

C. Scribonius Curio patrem habuit eloquentia, conſulatu & triumpho nobilem; ipſe dicendi arte & ingenio non inferior, quam pater: at mores in utroque diſpares. Impurus, ut nec ſuæ famæ parceret, nec alienæ; prodigus, ut magnas inter opes egeret; ad facinus quodlibet audax, ſuoque ac reipublicæ damno ingenioſus & eloquens.

C. Clodii quæſtorem in Aſia fuiſſe, anno U. C. 698. ex epiſtolis libri ſecundi certo colligitur; unde poſt in urbem reverſus, plebi Romanæ ſpectacula, ut mortui patris memoriam honoraret, ſumptibus infinitis adornavit, fruſtra diſſuadente Tullio, qui prævidebat Curionem, diſſipatis opibus, & alieno oppreſſum ære, turbas in republica facturum.

Anno 703. tribunus plebis, Pompejo primum ac ſenatui favere, mox Cæſari pariter ac Pompejo adverſari viſus eſt, animo tamen ad Cæſarem inclinans: hunc demum grandi corruptus pecunia, libere contra conſules ipſamque rempublicam defendendum ſuſcepit. Unde Virgilius: *Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem Impoſuit*. Quapropter cum ſæpe fieret de ſucceſſore Cæſaris in ſenatu mentio, a Curione ſic interceſſum, ut nihil de provinciis conſularibus potuerit hoc anno decerni.

Exacto tandem magiſtratu, relictaque urbe, Ravennam ad Cæſarem advolavit, Cæſarianæ dominationis velut ſignifer, civiliſque incendii primarius ſatelles.

Juſſus eſt a Cæſare in Siciliam cum tribus legionibus, eaque recepta, in Africam ſe conferre.

Anno 704. Juba rex Mauritaniæ, idemque factionis Pompejanæ fautor, Curionem oderat, quod tribunus plebis regnum ipſius in provinciæ formam redigere voluiſſet: hanc injuriam ut ulciſceretur, ultimam ei cladem moliri ſtatuit: & certe Curio ſecundis aliquot prælijs in Africa contra Pompejanos uſus, & ab exercitu dictus Imperator, in fraudem inductus eſt: cum enim aliquando prodiiſſet in aciem quaſi cum Suburra Jubæ præfecto, parvaque manu pugnandum ſibi foret, ab ipſo rege totoque exercitu ex improviſo circumfuſus, impetum non ſuſtinuit.

Ubi Domitius præfectus equitum rem deſperatam videt, Curionem hortatur, ut fuga ſaluti conſulat, ſe ab eo non diſceſſurum pollicitus: at ille: Egone amiſſo, quem a Cæſare acceperam, exercitu, in ejus conſpectum unquam revertar? Sic prælians *interficitur*, ut imprudentiæ culpam glorioſo interitu utcunque penſaret.

MARCUS CURIUS.

M. Curius e Curia conſulari gente, optime ſemper in Ciceronem ac rempublicam animatus; quæſturam urbanam exercuit anno U. C. 691.: quadriennio poſt ad tribunitiam dignitatem evectus, ſuam quoque operam auctoritatemque adhibuit, ut Tullius ab exilio revocaretur; quod Cicero ipſe in Oratione poſt reditum in ſenatu, honorifice teſtatur. Deſperata libertate, ob Cæſaris & Pompeji diſſidium, in Græciam ſe contulit, ut literarum ſtudiis, bello procul, tranquille & tute vacaret.

TREBONIUS ET DOLABELLA.

Dolabella ſplendore generis Trebonio ſuperior, variis ambo dignitatum gradibus, familiaritate Cæſaris, & ingrati vi-

viciſſim erga Cæſarem animi vitio, turbulenta mente, infelici demum vitæ exitu prope pares.

Tribunatum uterque geſſit publicæ tranquillitati propemodum exitialem. An. 698. C. Trebonius aſper ad hunc honorem evectus, legem tulit, qua ſancitum eſt, ut Cn. Pompejus Hiſpanias duas, M. autem Craſſus Syriam & Parthicam expeditionem in quinquennium obtinerent, bellique eſſent in ſua quiſque provincia, ac pacis arbitri. Auctor idem fuit, ut Cæſari Galliarum adminiſtratio in aliud quinquennium prorogaretur. Exacto tribunatu, in Galliam Cæſari legatus abiit; ortaque civili diſcordia, prætor urbanus extra ſortem creatus eſt, an. 705.

Victis in Hiſpania Pompeji liberis, Cæſar quartum ſine Collega conſulatum iniit; ſed eodem depoſito, ſibi in reſiduos anni menſes Q. Fabium Maximum & Trebonium ſubrogavit, anno 708.

Mortuo Cæſare, cujus & ipſe percuſſor Trebonius fuit; cum Aſiam, anno 709. a ſenatu proconſul obtinuiſſet, a Dolabella Smyrnæ crudeliter occiſus eſt; quæſtione primum tormentis habita pecuniæ publicæ; deinde cervicibus fractis, abſciſſo capite, quod affixum geſtari in pilo; reliquum corpus trahi, atque laceratum in mare abjici juſſit.

Sic primus e conjuratis, ſuæ erga Cæſarem perfidiæ pœnas Trebonius dedit; *vir*, teſte Vellejo, *adverſus Cæſaris merita ingratiſſimus, particepſque cædis ejus, a quo ipſe in conſulare provectus faſtigium fuerat*.

P. Cornelius Dolabella, M. Ciceronis gener, Cæſari familiaris, malorum conſiliorum auctor, ejuſdemque contra rempublicam defenſor acerrimus; procax, temerarius, novarum rerum appetens; cum grandem pecuniam deberet, a Patriciis tranſivit ad plebem, ut aſſequi tribunatum poſſet.

Hanc porro dignitatem (anno 706.) adeptus, ac lege de novis tabulis, ſeu de ære alieno reſcindendo promulgata, maximos abſente Cæſare excitavit Romæ tumultus. Id Cicero ſcribens ad Atticum, ſæpe conqueritur, epiſt. 12. lib. II. *Quod me audis fractiorem eſſe animo, quid putas? cum videas acceſſiſſe ad ſuperiores ægritudines, præclaras generi actiones*. εἰρωνικῶς: nam Dolabellæ actiones turpiſſimæ erant. Epiſt. 14. *Omnium conſpectum horreo, præſertim hoc genero*; id eſt tam turpi, tam perdito, tam flagitioſo, qui Cæſarem inſtigabat, ut vel Pompejanorum bona proſcriberet; vel tabulas novas poneret.

Ter contra cives pugnaſſe idem Cicero teſtatur Philipp. II. cap. 75. *Ter depugnavit Cæſar cum civibus; in Theſſalia, Africa, Hiſpania, omnibus affuit his pugnis Dolabella, in Hiſpanienſi etiam vulnus accepit, ſi de meo quidem judicio quæris, nollem; ſed tamen etſi conſilium a principio reprehendendum, laudanda conſtantia*.

Cæſar ad expeditionem Parthicam brevi profecturus, Conſulem in reliquum tempus anni Dolabellam deſignaverat, qui Cæſare paulo poſt occiſo, dignitatem ejus, ac faſces invaſit, licet nondum Prætorius erat, nec viginti quinque annos natus.

Tum libertatis derepente factus aſſertor, erectam Cæſari columnam, inſcriptamque, *Parenti patriæ*, evertit, ſeditionem a perditis de plebe hominibus excitatam compreſſit; ex illa autem ſeditioſorum manu, qui liberi erant, de ſaxo Capitolino dejecti ſunt, ſervi in crucem acti. Incredibile, quantis hoc factum laudibus a Cicerone celebretur. Phil. I. *Quem potes recordari, Dolabella, in vita tibi illuxiſſe diem lætiorem, quam cum, expiato foro, diſſipato curſu impiorum, principibus ſceleris pœna affectis, te domum recepiſti?*

Anno ſequente, cum Syriam, invito Senatu, ac Trebonio crudeliter necato, occupaſſet, Reipublicæ hoſtis, allaborante præſertim Tullio, judicatus eſt: Syria Caſſio decreta, qui Dolabellam Laodiceæ obſeſſum, deſertum a cæteris, a ſeipſo deſperatum, ad mortem adegit.

Digitized by Google

CNEJUS DOMITIUS.

Cnejus Domitii, filius, ut multi autumant, Lucii Domitii Ænobarbi, quem Cæſar ſuis infeſtiſſimum conſiliis expertus eſt: Pompejanam cum patre factionem ſecutus, poſt cladem Pharſalicam, patriſque interitum, in Italiam, poſitis armis, rediit; incertum animi, afflictumque confirmat Cicero, & hortatur, ut ſe ſibi, parentique ſuæ (erat hæc Porcia, Marci Catonis ſoror) incolumem, ſalvumque conſervet.

TITUS FADIUS.

T. Fadius, vel, ut aliis placet, T. Fabius, vir novus & obſcuro genere, majores magiſtratus, quos plerique familiæ ſplendori debent, virtute ſua conſecutus eſt. Ciceronis amicus & quæſtor, ſtatim atque tribunitiam poteſtatem (anno *696.*) obtinuit, nervos in ea re contendit omnes, ut Ciceronem patriæ reſtitueret. Videtur adverſatus eſſe Pompejo, & hujus auctoritate in exilium pulſus; quod cum inique ferret, multa Tullius colligit, quæ Fadium conſolari & ejus animum confirmare poſſint.

TITUS FURFANIUS.

T. Furfanio poſt præturam Siciliæ provincia cum exercitu (anno U. C. 703.) decreta eſt, in quam dicitur ſumma cum auctoritate ſingularem detuliſſe clementiam; gravis nemini, in omnes officioſus.

CAJUS FURNIUS.

Anno U. C. 703. C. Furnium tribunitia ornatum poteſtate declarat Cicero: nam ſuperiore anno, cum proconſul abiret in Ciliciam, & Atticum ex itinere literis rogaret, ne pateretur provinciam ſibi ultra annum prorogari; addit ſe idem hoc Q. Hortenſio & Furnio, quem ſciebat anno inſequenti futurum tribunum plebis mandaſſe.

Anno 717. proprætor Aſiam obtinuit, qui L. Munatii Planci legatus in Gallia fuerat anno 710. Majorem autem prætura dignitatem non adeptum declarat his verbis Euſebius in Chronico: *Furnii*, inquit, *pater & filius clari Oratores habentur, quorum filius conſularis ante patrem moritur.* Anno 731. legatus Auguſti rebellantes Cantabros ad internecionem prope delevit.

SERVIUS GALBA.

Ser. Galba nobili Sulpiciorum oriundus ſtirpe, nepos fuit, auctore Suetonio, illius Galbæ ſuæ ætatis eloquentiſſimi; proavus autem Galbæ Imperatoris. Cæſaris in Gallia legatus fuerat; ſed conſulatus repulſam *indigne* paſſus, in Cæſarem ipſum cum Bruto & Caſſio conjuravit.

QUINTUS GALLIUS.

Q. Gallius *prætor urbanus* ab Imperatore Cæſare, tum conſule, Africam provinciam impetraverat; viſuſque malo dolo agere, a *collegis prætura* ſummotus eſt. Domum ejus *diripuit* populus: ſenatus capitalem in eum protulit ſententiam: Cæſar eum juſſit ad fratrem M. Gallium abire, qui nave conſcenſa, nuſquam poſtea comparuit. Sic de illius obitu Suetonius, lib. II. c. 27. ubi impotentiam Auguſti & crudelitatem deſcribit. *Et Q. Gallium prætorem*, inquit, *in officio ſalutationis tabulas duplices veſte tectas tenentem, ſuſpicatus gladius occulere, nec quidquam ſtatim, ne aliud inveniretur, auſus inquirere, paulo poſt per centuriones & milites raptum e tribunali ſervilem in modum torſit, ac fatentem nihil juſſit occidi, prius oculis ejus ſua manu effoſſis, &c.* Anno U. C. 710. Conſule epiſtol. 4. lib. VIII.

P. CORNELIUS LENTULUS SPINTHER.

Publius Lentulus e Patricia Corneliorum gente, Spintheris ideo cognomen habuit, quod, cum ludis præeſſet, prodierit in ſcenam Comœdus hoc nomi-

nomine, ſic ei vultu ſimilis, ut alter ab altero ſecerni vix poſſet.

Ædilis factus anno U. C. 690. ſcenam purpureis veſtibus, argenteoque apparatu primus decoravit, exhibuitque ludos ea magnificentia, ut Craſſos ac Lucullos, & quotquot Ædilitio prius munere functi erant, omnes longe ſuperarit. Patriam prope labentem fulcire viſus eſt, vel gentis ſuæ damno, dum Lentulum Suram, ex eadem ſecum familia, Catilinariæ reum conjurationis, & capite damnandum, in cuſtodiam ipſe tradidit, Ciceronis in omnibus fidelis adminiſter, a quo propterea ſuorum conſiliorum particeps, & periculorum ſocius appellatur.

Anno 694. ex Prætura Hiſpaniam adeptus eo ſe contulit, unde poſt Romam, Conſulatum ut peteret, reverſus eſt, cum jam Cicero rogatione Clodia, impellente clam Cæſare, connivente Pompejo, Italia pulſus exularet.

Anno 696. Conſul, in reſtituendo Cicerone multum, feliciterque laboravit; palam profeſſus, nihil prius acturum in ſenatu, quam de tanti viri reditu & ſalute peractum eſſet; vel hoc facto optime de patria meritus, qui patriæ parentem conſervarit.

Anno poſt, in Ciliciam miſſus, provinciam hanc, cui Cyprus erat addita, per triennium dicitur adminiſtraſſe; quo tempore Rex Ptolemæus, quem Ægyptii ob tyrannidem ejecerant, a Senatu petiit, ut reſtitueretur; hoc ſibi munus deferri Lentulus ardenter cupiebat, utque Lentulo deferretur, ſummo labore Tullius contendit; ſed irrito conatu, tum Regis ambitione, qui reductionem ſuam Pompejo Magno demandari, id utique ſibi glorioſum putabat fore; tum ipſius Pompeji artibus, qui licet in ſpeciem Lentulo faveret, clam tamen per amicos operam dabat, ut reducendi Ptolemæi provincia ſibi traderetur. Hanc in rem plura nunc eloqui nihil neceſſe, cum epiſtolæ primi libri ferme omnes unum hoc argumentum tractent; jam vero quibuſcum hoſtibus in Cilicia conflixerit, incertum eſt, at Imperatorem ab exercitu appellatum, & ſiquidem triumphavit, res triumphos dignas, qualeſcumque fuerint, geſſiſſe conſtat.

Anno 704. in civili diſcordia Pompejo adhæſit, a quo delectus eſt, ut Aſculum, & Picenum cum decem cohortibus tueretur; ſed repentino Cæſaris adventu, ſuorumque defectione territus, ſurripuit ſe ſe, Corfiniumque magnis itineribus ad Domitium contendit: ibi cum Cæſaris in poteſtatem deveniſſet, veniam precatus eſt, veterem amicitiam, & illius in ſe beneficia ſane maxima commemorans; per eum quippe venerat Lentulus in Pontificum collegium, Hiſpaniam proprætor obtinuerat, & ad conſulatum faciliores habuerat aditus.

His beneficiis cumulum humanitate ſua Cæſar addidit; neque enim modo Lentulum abire incolumem paſſus eſt, ſed facta inſuper abeundi quo vellet, poteſtas; ſeceſſit ille Puteolos, inde poſt aliquanto navigaturus in Græciam, ut ſe Pompejo rurſum conjungeret.

P. CORNELIUS LENTULUS SPINTHER.

Publii Lentuli Spintheris, qui Ciceronem reſtituit, filius, in Aſiam extra ordinem (anno U. C. 709.) a Senatu miſſus eſt, ut colligeret Reipublicæ vectigalia, provinciamque præſidiis, Dolabella hoſte judicato, firmaret; occiſo Cæſare, ſemet ultro conjuratis adjunxit, hujus facinoris participem ſe gloriatus; quod quidem alii fecere cum illo; ſed poſtmodum, diverſo mortis genere non ſecus atque conjurati omnes, a Cæſarianis oppreſſi, interierunt.

L E P T A.

Lepta vigilans homo, & acer, cujus induſtriam in rebus graviſſimis Tullius adhibuit; cum Cæſar, devictis in Hiſpania Pompeji liberis, Rempublicam unus regeret, ejus ſibi conciliare gratiam, & inter domeſticos obtinere locum, omni ope conatus eſt; an felici exitu, non mihi conſtat.

QUIN-

Digitized by Google

QUINTUS LIGARIUS.

Q. Ligarius, pro quo Ciceronis extat oratio, quam conſule; legatus in Africa C. Conſidio proconſuli, ibidem bello civili remanſit: infeſto fuit in Cæſarem animo, eum viciſſim Cæſar capitaliter oderat, perpetuoque ſtatuerat exilio multare; veruntamen Ciceronis oratione delinitus, veniam Ligario & in patriam reditum conceſſit.

LUCIUS LUCCEJUS.

Lucius Luccejus eximia fuit integritate morum, ſingulari eruditione, neque minori orationis elegantia, manſuetudinis laude præſertim cumulatus; hiſtoriarum, quæ tamen injuria temporum exciderunt, politiſſimus ſcriptor; vel hoc ipſo nomine faciendus plurimi, quod illum Tullius maximi faceret, rerumque a ſe geſtarum auctorem habere ardentiſſime cuperet.

SERVIUS SULPICIUS RUFUS, ET MARCUS CLAUDIUS MARCELLUS.

Ser. Sulpicius Rufus, & M. Claudius Marcellus conſules eodem anno, U. C. 702. ſine vi, ſine largitione creati ſunt: generis ambo ſplendore clari; ille antiquiſſima Sulpiciorum ſtirpe, multis conſulatibus inclyta; hic gente Claudia, quam dictaturis quinque, cenſuris ſeptem, triumphis ſex, duodetriginta conſulatibus nobilitatam eſſe, in Tiberii vita Suetonius tradit: & ne quid ad gloriæ ſimilitudinem deeſſet, utraque demum imperatoriam dignitatem adepta.

Ille, quod juris civilis ſcientia floreret, Juriſconſultus; hic ob eloquentiam Orator appellatus eſt: tractabili Sulpicius, & facili ingenio: paulo vehementiori Marcellus: libertatis ex æquo ſtudioſi; ſed ille pacis conditionibus, hic libertatem armis contra Cæſarem tuendam cenſebat.

Marcellus, inito magiſtratu, Galliarum adminiſtrationem ante legitimum tempus adimere Cæſari conatus eſt, ſimul & poteſtatem, quam ei populus permiſerat, ut Conſulatum abſens peteret; reſtitit ei collega Sulpitius, quod iniquum putaret ea reſcindi, quæ populus juſſerat, idque belli civilis occaſionem fore intelligeret: hic leniori ſententia, ſibi, & Reipublicæ conſulebat; ſeveriorem ille ſecutus, ſe, & Rempublicam funditus perdidit: vicit enim ejus opinio, & concordiæ ſpes omnis erepta.

In bello civili Sulpicius a Cæſare contra Pompejum, Marcellus a Pompejo contra Cæſarem ſtetit; alter Cæſarianam factionem amplexus, quod firmior; Pompejanam alter, quod honeſtior videretur. Anno 707, poſt victum in Theſſalia Pompejum Sulpicius Achajæ, & beneficio Cæſaris, & nomine præfuit, non tam *lætus privato* bono, quam publica *calamitate* ſollicitus: in exilium *Marcellus* ultro diſceſſit, ne vel ſupplex ad Cæſarem accedere, quod imbecilli animi; vel bellum in Africa cum aliis renovare cogeretur, quod imprudentis eſſe cenſebat.

Sulpicius, qua valebat apud Cæſarem auctoritate, totam in id contulit, ut miſeris civibus gratificaretur; unum id cogitabat in exilio Marcellus, ut Philoſophiæ, ſibique vacaret: ille in alienis calamitatibus, miſericordia; hic in ſuis propriis, *patientia* ſpectatus.

Marcello ſtatutum erat procul a patria deinceps vivere; at precibus, & conſilio Ciceronis adductus, ad Cæſaris clementiam confugit; jamque Romam, impetrata venia, redibat, cum a Magio quodam cliente ſuo interfectus eſt.

Anno 710. Sulpicius in legatione ad Antonium pro rebus publicis obita, ætate jam grandis interiit.

CAJUS CLAUDIUS MARCELLUS.

Tres Marcelli; unus *Marci*, duo *Caii* prænomine per triennium deinceps conſulatum geſſere: primum Marcus, cum Sulpicio anno U. C. 702. quibus con-

conſulibus in provinciam Cicero diſceſſit: deinde anno 703. cum L. Paulo Cajus, Marci non frater germanus, ſed patruelis; hiſque conſulibus Cicero, abſoluto imperio, Romam e Cilicia reverſus eſt. Tertio tandem anno, id eſt urbis 704, belli civilis primo, alter Cajus, Marci biennio ante conſulis frater germanus, cum L. Lentulo; cujus anni primis diebus Cicero proconſul ad urbem acceſſit, ut triumphum peteret. Hic ille eſt Cajus, qui ex Octavia minore Auguſti ſorore, duas Marcellas reliquit, illumque Marcellum, qui jam ædilitius in ſpem imperii adoleſcebat, cum immatura morte ſublatus eſt.

MARCUS MARIUS.

Suſpicatur Corradus hunc eſſe M. Marium Gratidianum, qui Quinti fratris in Aſia legatus fuit, & cognatione cum Ciceronibus conjunctus.

CNEJUS MATIUS.

Cn. Matius multiplicis vir doctrinæ, de quo, ni fallor, A. Gellius, cap. *6.* lib. VI. Noctium Atticarum, quem conſule.

CAJUS MEMMIUS GEMELLUS.

Hic ille eſt, opinor, qui L. Lucullum ex Mithridatica expeditione redeuntem, die ad populum dicta, triumphare aliquandiu prohibuit.

Anno U. C. *695*, præturam adeptus Vatinium in jus vocavit, ob geſtum ſeditioſe magiſtratum, legeſque contra auſpicia moremque majorum factas; quin etiam ad ſenatum retulit, ut C. Cæſar, qui ſuperiore anno conſul fuerat, actorum ſuorum rationem reddere cogeretur; ſed quæſtionem cum exercere vellet in Vatinium, vi de tribunali deturbatus aufugit.

Poſt triennium cum Appio & Ænobarbo conſulibus, obtinendi conſulatus gratia, turpi pactione coivit, eodemque anno de ambitu accuſatus damnatuſque, Athenas in exilium profectus eſt.

Memmia gens plebeja fuit, quam a Mneſtheo Æneæ ſocio originem duxiſſe auctor eſt Servilius.

QUINTUS METELLUS CELER.

Q. Metellus Celer ex illuſtri Cæciliorum gente, quæ licet plebeja, reliquas tamen, ſi Corneliam exceperis, rerum geſtarum ſplendore æquavit.

Anno U. C. *690*, prætor urbanus Ciceronem conſulem ad opprimendum Catilinam enixe juvit: nam Piceno præfectus e conjuratis plurimos conjecit in vincula, & Catilinæ in Tranſalpinam Galliam properanti omnes interclusit aditus; unde a Tullio rerum a ſe geſtarum ſocius appellatur. Ex prætura Galliam adeptus eſt, adjuvante Cicerone ipſo, qui provinciam hanc depoſuerat, biennioque poſt conſul creatus, in eo magiſtratu ita ſe geſſit, ut Cicero ad Atticum ſcribens, virum bonum & conſulem egregium vocet.

Hujus uxor Clodia fuit, P. Clodii ſoror, a quo dicitur veneno ſublatus interiiſſe.

QUINTUS CÆCILIUS METELLUS NEPOS.

Q. Cæcilius Metellus Nepos, Celeris, de quo ſupra, frater, cum prætor eſſet, anno U. C. *693*, legem de portoriis in urbe & Italia tollendis tulit; lex bonis accepta, etſi legiſlator ipſe diſpliceret, cui ob ſeditioſe geſtos priores magiſtratus infeſtus erat ſenatus.

Ciceronem penitus oderat; ſed factus conſul anno *696*, ei reconciliatus eſt, operamque dedit cum Lentulo Spinthere collega ſuo, ut ab exilio revocaretur.

PUBLIUS NIGIDIUS FIGULUS, ET M. TERENTIUS VARRO.

Ciceronis ætas præſtanti viros eloquentia paucos tulit; multiplicis autem doctrinæ, inquit Gallius, habuit columina M. Varronem & P. Nigidium; ſic tamen ut primas eruditionis adeptus ſit

ſit Varro, Nigidius Varroni proximus accedat: ille ſtylo dilucidiori ſcripſit; obſcurus hic & ſubtilis: quare Varronis opera in medio poſita ſunt, & in uſu communi; Nigidii ſubtilitas a pleriſque negligitur. Laude dignior uterque; Varro quidem, ſi limatius: alter vero, ſi clarius ſcripſiſſet.

Utriuſque tamen ſcientia pluribus veterum teſtimoniis celebratur. Nemo unquam, teſte Lactantio, non Romæ modo, ſed ne quidem in Græcia Varrone doctior extitit: ætatem patriæ, inquit Tullius, deſcriptiones temporum, domeſticamque diſciplinam, ſedem regionum, divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, cauſas aperuit; tam multa eum legiſſe teſtatur divus Auguſtinus, ut mirum ſit aliquid ei ad ſcribendum ſuperfuiſſe temporis; tam multa ſcripſiſſe, ut ea vix a quoquam legendo percurri poſſint. Sed neque prætermitti ſilentio debet Quintiliani de eodem judicium; qui doctiſſimum hunc, ſcientiſſimum antiquitatis, Latinis, Græciſque rebus eruditum affirmat, ut nihilominus majori ſit ad ſcientiam, quam ad eloquentiam adjumento.

Tantæ eruditioni laus quoque militaris acceſſit; bello quippe Piratico Pompeji legatus coronam navalem ea ætate celeberrimam obtinuerat: ejuſdem poſtea partes ſecutus, eandem in Hiſpania legationem obiit; ſed tradito Cæſari exercitu, imperiique depoſitis inſignibus, ad doctrinam totum ſe contulit, tanta celebritate nominis ſui, ut bibliothecis tum comparandis, tum dirigendis, operam ejus Cæſar feliciter adhibuerit. A triumviris deinde proſcriptus, amicorum & Fuſii in primis Caleni ſtudio incolumis ſervatus eſt.

P. Nigidius ex eo *Figuli* cognomen accepit, quod interroganti cur gemini eodem tempore in lucem editi diverſa conditione naſcerentur; exemplum rotæ a figulo maxima rapiditate revolutæ attulerit, ut diverſam eodem temporis puncto cæli affectionem ex celerrima converſione & incredibili motu probaret.

Ejus quoque varia & admirabilis rerum cognitio in fama eſt; Aſtrologica ſcientia præſtitiſſe ſcribit Dio, lib. XLV. imperiumque prædixiſſe Octavio Auguſto, eo ipſo quo natus eſt die, unde Lucanus, lib. I. v. 639. *At Figulus, cui cura deos, ſecretaque mundi Noſſe fuit, &c.* Maximus rerum indagator vocatur apud Macrobium) lib. *Saturnalium* II. cap. 12. Verum ad Nigidii laudem nihil illuſtrius, quam quod narrat Cicero in procemio libri de Univerſitate. *Fuit*, inquit, *vir ille cum cæteris virtutibus, quæ quidem digna libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator & diligens earum rerum, quæ a natura involutæ videntur. Denique ſic judico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina extincta eſt, quodam modo, hunc extitiſſe, qui illam renovarat.*

Senatores ambo fuerunt, primariiſque in republica dignitatibus inclyti; ædilitate plebis & *prætura* Varro donatus eſt; *prætura* & tribunatu Nigidius: amiciſſimus uterque Ciceroni, Pompeji uterque adverſus Cæſarem defenſor: ille demum, anno *U. C.* 725. annos nonaginta natus interiit, eundemque vivendi fecit, & ſcribendi modum: Nigidius a Cæſare veniam cum non impetraſſet, in exilio mortuus eſt, anno 708.

CAJUS OPPIUS.

C. Oppius Cæſari *familiaris amicus*, quique res ejuſdem abſentis cum Balbo curabat: a nonnullis creditur auctor operum, quæ ab aliis Hirtio tribuuntur. Huic ſumma erat, ſi Tullio credimus, & in conſilio capiendo prudentia, & in dando fides.

PAPIRIUS PÆTUS.

Papirius Pætus, quorum majores ſummis in republica honoribus perfuncti ſunt, lepido fuit & polito ingenio, amabili, ut ait Tullius, indole, & in omni genere jucunda, quique imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis egregiæ repræſentaret.

L U-

LUCIUS PAULUS.

Æmiliæ gentis Patriciæ, quem cum Cæſar ſuis infenſimum partibus intelligeret, mille & quingentis talentis ad ſe traduxit; ſed eatenus tantum ut non adverſaretur.

CNEJUS PLANCIUS.

Anno U. C. 695. Cn. Plancius, L. Apuleji in Macedonia quæſtor, equeſtri natus eſt familia, cujus pater Publicanus, avus, majoreſque omnes, equites Romani: nemo Ciceroni conſtantior amicus; ſolus enim ex magiſtratibus hujus anni exulem illum excepit, juvit, tutatus eſt; Dyrrhacium uſque miſſis obviam lictoribus proceſſit, peramanterque ſuſceptum Theſſalonicam perduxit. Ejus in ſe beneficia paſſim fatetur Cicero: illum ſui capitis cuſtodem appellat, additque omnibus provincialibus ornamentis commodiſque depoſitis, totam ſuam quæſturam in eo ſuſtentando & conſervando collocaſſe; idcirco etiam ex ſenatus-conſulto gratias Plancio fuiſſe actas teſtatur.

Anno 697. cum eſſet plebi ob ſuavitatem morum acceptiſſimus, tribunitiam dignitatem ex quæſtura ſtatim obtinuit; cujus magiſtratus frequenter fit a Cicerone mentio in ea oratione, qua reum ambitus eundem defendit. Biennio poſt ædilis curulis creatus eſt.

LUCIUS MUNATIUS PLANCUS.

L. Munatius Plancus, frater hic fuit T. Planci Burſæ, qui graves cum Cicerone inimicitias geſſit, reipublicæ ac D. Bruti contra Antonium aliquandiu defenſor: deſtituta tandem republica, ad Antonium cum Aſinio Pollione tranſiit. Vell. lib. II. *Plancus dubia, id eſt ſua fide, diu quarum eſſet partium ſecum luctatus, ac ſibi difficile conſentiens, & nunc adjutor D. Bruti, mox ejuſdem proditor.*

Anno U. C. 709. Galliam ulteriorem cum tribus legionibus obtinuit,

in qua Lugdunu
ſe ab Euſebio tr
In ipſo quaſi
tionis æſtu (an
dum undique ca
rat, triumphos
luctu lætitiam ſ
pidus ex Hiſpa
Gallia vero Plan
tum eſt a trium
epulis dent hunc
cerit, proſcriptu
pompa invectus e
dus, cum interin
rentur ædes, &
publice venderen
phaverat ex Gal
cauſam incertum
triuſque ſic men
fuit gratia ad i
ejus Plotius pro
jocos militares
Planciqu ſecuti
nem civium uſu
De Germanis
triumphant
Lepidus enim fr
ſcripſerat, qui
ſit: Plancus ve
deliteſcens in ag
& occiſus eſt.
Lepidus, & Pla
num deſignati,
cum D. Bruti ſ
Cenſuram Pl
ctavio, cui perſ
guſtus appellaret

CAJUS AS

Anno U. C. 7
cam expeditione
giſtratus per trie
iis quoque Rect
alios; Lepidum
niæ, Aſinium ul
Cæſare, in prov
Poſt Cæſaris
nium aliquandiu
ſed ubi Antoniu
inito inter ſe f
ad eorum parte
bus ſe contulit

Digitized by Google

ſecutus, deinde amicitia quoque permotus Antonii. Vell. lib. II. *Aſinius Pollio firmus propoſito, & Julianis partibus fidus, Pompejanis adverſus, exercitum Antonio tradidit.*

Vir nominis ſui princeps, eloquentiæ laude, Auguſti Cæſaris amicitia, dignitate Conſulari, Virgilii præconiis, Cenſuræ literariæ ſeveritate, relato de Dalmatis Triumpho celeberrimus, omnium horarum homo, ſeriis utpote jociſque pariter accommodatus; invidus laudi Ciceronis, & vitiorum, quoquot in ejus ſcriptis deprehenderat, cenſor aſſiduus.

Antonio ad pugnam Actiacam fidus; Cæſare enim, ut ad bellum veniret, hortante, *Mea*, inquit, *in Antonium merita majora ſunt, illius in me beneficia notiora; itaque diſcrimini veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.*

Primus Romæ bibliothecam aperuit, in eaque Marci Varronis imaginem viventis poſuit: res Græcorum ab eo Latine ſcriptas, Suidas auctor eſt: leporum ac facetiarum pater a Catullo appellatur. Eum a bello civili ſcribendo deterret Horatius, lib. II. Od. 1. *Periculoſæ plenum opus aleæ Tractas*, &c.

Ad extremum pene Auguſti principatum vixiſſe Tacitus affirmat; e vita diſceſſit in villa Tuſculana anno ætatis octogeſimo.

CNEJUS POMPEJUS MAGNUS.

Cn. Pompeji plebeja domus, patriciarum nulli, tum dignitatibus, tum maximis bellis egregia cum laude confectis, inferior extitit. Ejus pater *Strabo* dictus, ac bello ſociali conſul, præcipuum adverſus Latinos victoriæ decus meruit; vir propria virtute conſpicuus, filii tamen virtutibus & gloria longe illuſtrior.

Redeunti (anno U. C. 673.) ex Africa, ubi regem Hiarbam, Syllanis infenſum partibus, vicerat; Sylla ipſe tum dictator, ſummuſque reipublicæ moderator ac dominus, proceſſit obviam, palamque *Magnum* ſalutavit: eidem, licet adhuc equiti, & quatuor duntaxat ſupra viginti annos nato, conceſſum eſt ut ſolemni pompa triumpharet.

Anno 682. confecto feliciter bello Sertoriano, & ſervili prorſus extincto Romanus iterum eques triumphavit: toties Imperator antequam miles.

M. Licinius Craſſus, & Cn. Pompejus conſules creati ſunt anno 683. ille prætorius, hic ne quæſtorius quidem: cognomen utrique ſingulare, huic, *Magni*, illi vero, *Divitis*. Tribunos plebis, nocendi poteſtate per Syllam privatos, ambo reſtituerunt, maximo tandem & reipublicæ & ipſius Pompeji damno.

Anno 686. extraordinarium a Gabinio tribuno plebis imperium nactus, piratas, qui a Mithridate ſolicitati, maria omnia & ora infeſtabant, breviſſimo tempore perdomuit.

Anno 692. Ciliciæ ac Bithyniæ adminiſtratio, cum Mithridatica expeditione, Pompejo delata eſt, ſummaque in omnes exercitus, quotquot eſſent extra Italiam, poteſtas nemini ad hunc uſque diem conceſſa; bellumque ejus auſpiciis & virtute terminatum eſt, quod annos quadraginta duraſſe *Florus* affirmat. Sic Romano imperio incredibiliter amplificato, cum jam antea Pompejus de Europa atque Africa triumphaſſet, Aſia demum ſubacta, de univerſo orbe triumphaſſe viſus eſt.

Anno 696. cum annonæ ſumma eſſet caritas, & frumenti inopia Romana plebs laboraret, Pompejo per quinquennium omnis poteſtas rei frumentariæ toto orbe terrarum credita eſt, addita claſſe, exercitu, & majori in provinciis imperio, quam eſſet eorum, qui tum illas regerent; nec multo poſt, qua ſingulari erat induſtria, & ſedulitate, navibus pelagum; urbem, Italiamque frumento implevit.

Anno 698. Pompejus, & Craſſus alterum hoc anno Conſulatum adepti, cum jam libertati publicæ perniciem ambo meditarentur, hos ferme duntaxat, ad reliquas dignitates admitti paſſi ſunt, quos ſuorum conſiliorum fautores cognoviſſent, Pompejo utraque Hiſpania, Syria Craſſo cum Parthica expeditione in quinquennium aſſignata eſt.

Clo-

Digitized by Google

Clodianam cædem cum maxima rerum perturbatio excepiſſet, nihil tutius Senatui viſum eſt, quam ut uni Pompejo, cujus erat maxima auctoritas, pari moderatione conjuncta, urbis regimen attribueretur; quare anno 701. Conſul tertium ſine collega renuntiatus, ac Dictatoria propemodum armatus poteſtate, Rempublicam ſolus, legibus, & armis aliquandiu adminiſtravit; qui tamen, ut invidiam delatæ ſibi Monarchiæ vitaret, ſua ſponte in quinque menſes anni extremos Quintum Metellum Scipionem ſocerum ſibi in Conſulatu collegam adjunxit.

Anno 704. ſtatim atque civilis exarſit diſcordia, *Magni* titulus in Pompejo conſeneſcere viſus eſt: cum enim ſibi perſuaſiſſet, exercitum Cæſaris, diuturnis feſſum laboribus, ſtudioſumque patriæ, ad ſuas partes facile tranſiturum, nec delectus fecit, nec apparatus ad tantum bellum neceſſarios; audito deinde Cæſaris adventu, relicta turpiter Italia, in Græciam præpoſtere navigavit; ad Pharſalum tandem inconſulte congreſſus, victuſque, ſuis de rebus illico deſperavit, nec ſapienter: Appianus enim tres exercitus commemorat ex Pompejanis reliquiis collectos, quos, inquit, ſuus Imperator, diis mentem adimentibus, neglexerat.

Anno 705. incertus animi quid faceret, in Ægyptum abiit, ubi Ptolemæi juſſu trucidatur, ætatis anno quinquageſimo nono. Corpus in littore ab ejus liberto combuſtum eſt, & in arena tumulatum: ſic diſcordante ſecum in eodem viro fortuna, ut, cui modo ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam.

Egregia excelluit, ac liberali forma, morum integritate, victus temperantia, affabilitate ſermonis. Nemo importune minus rogare, aut hilarc magis largiri ſolitus; adeo ut in dandis beneficiis frontem ſerenam, gravem in accipiendis præ ſe ferret. Bello ſtrenuus imperator, pace civis optimus: modò ut primus eſſet: orator mediocris, amicus conſtans, inimicus placabilis, nemo quiſquam cætera omnia minus, gloriam autem magis concupivit: honorum appetens; ſic tamen, ut eos ſponte ſibi deferri, non per vim occupare vellet, &, quos lubens inierat, iis moderate uteretur: ter Conſul, toties Triumphalis; Romæ per ſeipſum, Hiſpaniæ per legatos, orbis pene totius, victoriarum fama, dominus ac rector: profunda vir diſſimulatione, aliud ſentire ſolitus, aliud loqui; domi, civium deliciæ; foris, hoſtium terror, & admiratio.

R U F U S.

Lucius Meſcinius Rufus; Ciceronis in Cilicia (anno 702.) Quæſtor, de quo ſic ipſe Tullius ad Atticum ſcribens, *Illud*, inquit, *difficillimum*, *relinquendus erat ex ſenatuſconſulto, qui præeſſet*, *nihil minus probari poterat*, *quam Quæſtor Meſcinius*; *nam de Cælio nihil audiebamus*. Porro Rufi mores ſibi diſplicuiſſe palam declarat, cum ineptum judicet, quem ſuo loco Ciliciæ præficiat: *Quæſtorem*, ait; *nemo dignum putat*, *etenim eſt levis*, *libidinoſus*, *ſugax*: idque cauſæ fuit, quamobrem Cælium, licet paulo antè ſuum e provincia diſceſſum adveniſſet, Rufo prætulerit. Reliquit tamen in Cilicia Meſcinium, ut rationes conficeret.

Orta civili Cæſarem inter, & Pompejum diſſenſione, incertus animi quid faceret, per literas Ciceronem conſuluit, a quo, opinor, adductus eſt, ut caſtra Pompeji, tam ſua, quam Reipublicæ cauſa, ſequeretur.

MARCUS RUTILIUS.

Idem cum Cluvio, jubente Cæſare, munus exercuit; majorum ſuorum gloria commendatus; quos inter enituit Publius Rutilius Rufus, qui conſulatum geſſit anno urbis ſexcenteſimo quadrageſimo octavo, ut Pighius habet; tum de vita ſua, tum de bello Numantino ſcripſit; vir quo nemo Romæ extitit morum innocentia illuſtrior.

CNEJUS SALUSTIUS.

Cnejus Saluſtius Marci Bibuli in Syria Proconſulis Quæſtor fuit, anno U. C. 702. quo Parthi Antiochiam obſidione cinxerunt.

PUBLIUS SERVILIUS ISAURICUS.

Cum ſummos in Republica Magiſtratus objiſſet, Conſulatum tandem adeptus eſt anno U.C. 705. ſoluſque Romæ dignitatem hanc exercuit, Cæſare in Macedonia contra Pompejum bellum gerente; ad eundem honoris pervenit gradum anno 712. cum Proconſul Aſiam prius gubernaſſet anno 706. quo ſcriptæ ſunt ad eum Ciceronis epiſtolæ.

CAJUS SEXTILIUS RUFUS.

Ciceronis ad Sextilium epiſtola, aliquandiu poſt Ciceronis e Cilicia reditum ſcripta eſt, poſtquam devicto Pompejo, & transmarinis provinciis in poteſtatem redactis; Cæſar (anno U.C. 706.) Cyprum inſulam Quæſtori Sextilio commiſiſſet; quæ inſula prius videtur Ciliciæ Proconſulibus paruiſſe, ab eo tempore, quo a Catone provinciæ formam acceperat, Cæſare interfecto, claſſi ſub Cajo Caſſio in Aſia præfuit: quæ quidem omnia ex Tullii epiſtolis colliguntur.

PUBLIUS SEXTIUS.

Caji Antonii Conſulis Romæ, & in Macedonia Proconſulis Quæſtor fuit: ſic enim Tullius: *Quæſtor hic Caji Antonii collegæ mei, Judices, fuit ſorte, ſed ſocietate conſiliorum meus*. Et in eadem pro Sextio oratione: *Par prope laus Publii Sextii eſſe debet, qui ſuum ita Conſulem obſervavit, ut & illi Quæſtor bonus, & vobis optimus civis videretur*. Ibidemque obiter narrat quæ Publius Sextius in hoc Magiſtratu pro ſalute, & tranquillitate Reipublicæ prudenter, fortiterque geſſerit, quemadmodum Capuam a conjuratis attentatam metu ſeditionis liberarit, maximumque poſtea, ad victoriam de Catilina referendam, momentum attulerit.

Anno U. C. 692. cum munus Quæſtoris exerceret in Macedonia, ſcripſit ad Ciceronem, petiitque, efficeret in Senatu, ne ſibi ſuccederetur, cum tamen anni ſuperioris exitu ad ipſum Ciceronem, ad Q. Fufium Tribunum plebis deſignatum, amicoſque cæteros aliter ſcripſiſſet; effecit itaque Cicero, ut Cajo Antonio Proconſuli, & P. Sextio Proquæſtori, in hunc adhuc annum Macedoniæ prorogaretur adminiſtratio.

Anno U. C. 696. Tribunus *plebis* factus, junctis ſtatim cum *Milone ſtudiis*, legem de revocando Cicerone contra Clodium promulgavit. *Reliqui Magiſtratus*, inquit Tullius, *pene omnes fuerant defenſores ſalutis meæ, ex quibus excellenti animo, virtute, auctoritate, præſidio, copiis T. Annius, & P. Sextius præſtanti in me benevolentia, & divino ſtudio extiterunt*. Fatetur inſuper *Cicero*, *bonis*, clientibus, libertis, familia Sextii *in* calamitate ſe uſum, ac ſuſtentatum fuiſſe, non ſecus ac fratris; immo benevolentiam, & fidem ſuam, non ſolum animi dolore, ſed etiam corporis vulneribus oſtendiſſe Sextium: cum enim & ipſe obnuntiaret Conſuli Metello ad templum Caſtoris, Clodianorum infeſtis armis circumſeptus, *tot* plagis affectus eſt, ut ſemianimis in eodem loco remanſerit.

PUBLIUS SEXTIUS.

Publius Sextius diverſus eſt, *ut plerique* conjiciunt, ab eo, pro quo *Tullius* orationem dixit: primum quidem fuit ille, pro quo Ciceronis extat oratio, Lucii filius, non Publii, uti docet inſcriptio epiſtolæ ſextæ libri V. *deinde* Sextius Publii filius, quo tempore *hanc* Tullius epiſtolam ſcripſit, *exulabat*, judicio damnatus; alter vero non modo non ſtatim poſt Alexandrinum bellum, ſed etiam poſt devictos in Hiſpania Pompeji filios, lege Pompeja cauſam dixit; ſed

fra-

Patrem illius patruelem fuiſſe Pighius opinatur.

S. SILIUS NERVA.

Publius Silius Nerva poſt Tribunatum, ac Præturam, Bithyniam & Pontum proprætor adminiſtravit anno U. C. 702. Cicero ad Atticum e Cilicia ſcribens, *Thermum*, *Silium*, inquit, *vere audis laudari; valde honeſte ſe gerunt*.

Conſulatum longe poſt geſſit eodem anno (U. C. 731.) quo Auguſtus ſigna Craſſi, & Aquilas a Parthis recepiſſe traditur; Auguſti tandem legatus Alpinas ſubegit gentes, Pannonioſque cum Noricis in Iſtriam incurſantes, ad pacis conditiones adegit.

TERENTIA.

Terentia quater nupſit: Ciceroni, Salluſtio Hiſtorico, Meſſalæ Corvino, Vibio Rufo. Sic Dio lib. LVII. A Cicerone eo nomine repudiata eſt, quod ejus domum ære alieno opprimi paſſa eſſet. Vixit centum & tres annos.

QUINTUS MINUTIUS THERMUS.

Anno U. C. 701. Quintus Minucius Thermus ex Prætura provinciam Aſiæ Proprætor ſortitus eſt, eamque prorogato imperio diutius adminiſtravit. Vir conſilio bonus, & prudens animo, ſumma integritate, gravitate, clementia, & ſingulari in miſeros liberalitate: eo majori laude dignus, quod ex iis, qui provincias tum regebant, pauciſſimi avaritiæ, & crudelitatis crimine vacarent.

Anno U. C. 704 in bello civili Pompeji partes amplexus; Iguvium in Umbria cum quinque cohortibus obtinuit; verum perſpecta Iguvinorum erga Cæſarem voluntate, & Curionis adventu cognito, cohortes ex urbe educit, & profugit, milites in itinere ab eo diſcedunt, & revertuntur. Lucanus:

Iguvium, pulſo, jam perdidit Umbria, Thermo:

ſic enim forte melius verſu retur, quam ut legitur vul *ſui pulſo*.

TIRO.

Tullius Tiro de vita pat ceronis, cujus libertus fuit, pſit, quorum quartum cita Pedianus in oratione pro Mi lius, lib. XIII. cap. 9. *Ti* inquit, *Marci Ciceronis al libertus, adjutorque in literi ejus fuit. Is libros complur atque ratione linguæ Latina variis, atque promiſcuis compoſuit. In his eſſe præc tur, quos Græco titulo Π ſcripſit, tanquam omne reru ſtrinarum genus continentes* VII. cap. 3. *Tiro autem Tu Ciceronis libertus, ſane q ingenio homo eleganti, ut quam rerum, literarumque doctus.*

PUBLIUS TIT

Publius Titius ille eſt, u qui mortuo Cæſare, Tribu ſit anno U. C. 710.: ad qui vio devotus, Caſcæ collega giſtratum per ſeditionem legem de Triumviris Reip ſtituendæ in quinquennium vim tulit; verum haud diem obiiſſe traditur; idque, dudum obſervatum fuerat confirmaſſe ſuo, neminem ſ collegam ſuum Magiſtratu ei ſuperſtitem anni ſpatio v

CAJUS TIT RUFUS.

Quæſtura, Tribunatu, plebis perfunctus, urbanam d riſdictionem ſortitus eſt eo quo C. Curtius Pæducænus vocant, peregrinus extitit ſcripta eſt lib. XIII. epiſt.

Digitized by Google

TORANIUS.

Cajus Toranius Niger ad Prætoriam dignitatem evectus eſt anno U. C. 692. : idemque videtur eſſe cum eo, qui ſenex, a proprio proditus filio, neci addictus fuit a Triumviris, Prætoriuſque a Valerio Maximo appellatur; cujus hæc verba ſunt, lib. IX. cap. 11. *Hanc crudelitatem, cui nihil adjici poſſe videtur, Cajus Toranius* (de filio loquitur) *atrocitate parricidii ſuperavit: namque Triumvirum partes ſecutus, proſcripti patris ſui Prætorii, & ornati viri latebras, ætatem, notaſque corporis, quibus agnoſci poſſet, Centurionibus edidit, qui eum perſecuti ſunt. Senex de filii magis vita, & incrementis, quam de reliquo ſpiritu ſuo ſolicitus; an incolumis eſſet, & an Imperatoribus ſatisfaceret, interrogare eos cœpit. E quibus unus: Ab illo, inquit, quem tantopere diligis, demonſtratus, noſtro miniſterio, filii indicio occideris; protinuſque pectus ejus gladio trajecit. Collapſus itaque eſt, infelix auctore cædis, quam ipſa cæde miſerior.*

AULUS TORQUATUS.

Aulus Torquatus e Manlia gente antiquiſſima, cui *Torquati* cognomen a Torque inditum eſt, quem Gallo ſingulari pugna victo Titus Manlius detraxit. Is de quo jam ſermo eſt, civis erat optimus, gravitate morum, & ſanctimonia præſtans; omni laude, inquit Cicero, & honore digniſſimus. Ex Prætura (neque enim Conſul unquam fuit) Africam ſortitus eſt, ibique impreſſa moderationis veſtigia reliquit.

Pompejanæ factionis defenſor in Græciam ante Ciceronem ipſum navigavit; exilio propterea cum bene multis aliis affectus eſt.

TREBATIUS.

Cajus Trebatius Teſta, Juriſconſultus, divitiarum paulo appetentior, in Galliam diſceſſerat, ut gratiam iniret apud Cæſarem, ejuſque auctoritate & opera rem augeret ſuam; ſed cum aliunde quietam tumultu procul, & diſcrimine bellico, vitam agere mallet, ſummoque urbis deſiderio teneretur, de ſua illum ſententia deducere conatur Cicero, pluresque per jocum ſuper ea re literas ei ſcribit. Tradit Pighius, Tribunum plebis fuiſſe anno ſeptingenteſimo ſexto, Cajo Julio Cæſare Dictatore ſecundum.

TREBIANUS.

Nuſquam comperi quis ille eſſet; nulla enim de Trebiano, niſi memoria me fallit, ab Hiſtoricis mentio facta eſt; id duntaxat ex epiſtola ad eum ſcripta colligitur, non mediocrem inter Ciceronis amicos locum obtinuiſſe, cum quo Pompeji partibus contra Cæſarem adhæſerat; quapropter in exilium pulſus Dolabellæ tandem opera reditum in Italiam impetravit.

VALERIUS.

Valerius nulla re, quod ſciam, præterquam Ciceronis amicitia, civiliſque juris, etſi non apprime illud callebat, profeſſione notus.

QUINTUS VALERIUS ORCA.

Quintus Valerius Orca Prætura perfunctus anno U. C. 697. Africam obtinuit; quem paludatum Cicero, quod ejus etiam opera in patriam rediiſſet, proſecutus eſt. Idem poſtea Cæſaris legatus in Gallia, ejus in bello civili partibus adhæſit.

Primo belli civilis anno, Sardiniam a M. Cotta relictam; Cæſaris *juſſu*, una cum legione occupavit, ab eodemque deinde agris in Etruria dividendis præpoſitus eſt, addito Proprætoris nomine, ut majorem in provincia ſua poteſtatem haberet.

PUBLIUS VATINIUS.

Moribus homo profligatiſſimis, cupiditatum Cæſaris adminiſter, funeſtiſ-

ſtiſſima civilis incendii fax; Reipublicæ peſtis, ac pernicies, diis pariter, & hominibus deteſtabilis, *nemini*, ut Vellejus ait, *non poſtferendus; in quo deformitas corporis, cum turpitudine certabat ingenii, adeo, ut animus ejus digniſſimo domicilio incluſus videratur.* Quia tumidam ſtruma cervicem haberet, *Struma*, dictus, ex quo, *inflatus Orator* per jocum a Cicerone appellatus eſt, eodemque ſpectat illud in oratione contra eum habita in ſenatu: *Repente enim te tanquam ſerpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intuliſti.*

Anno U. C. 694. Tribunatum plebis, excluſo Catone, nactus, illum pro Cæſaris libidine geſſit, Bibulumque ejus collegam duci juſſit in carcerem.

Infeſtiſſimus Ciceroni, quem Cicero viciſſim capitaliter oderat, & Reipublicæ cauſa, & ſua; quod primum Tribunus plebis, contra Senatus voluntatem multa commiſiſſet; deinde quia teſtimonium dixerat in Publium Sextium, cujus in primis opera Cicero patriam reviſerat: nihilominus cum eodem poſtea rediit in gratiam; eumque rogatu Cæſaris, ac Pompeji, bis in judicio defendit.

In bello civili Cæſaris partes amplexus, Octavium navali pugna ſuperavit. Anno deinde 706. ferme exacto,

Conſul una cum Cal
eſt. In brevem hunc V
tum, Ciceronis apud M
extat: *Magnum oſtentu
ne Vatinii faſtum eſt,
ſule, nec ver, nec æſta
fuit.*

Indignus eo Magiſtra
dicio habitus eſt; hinc
Poeta ſtomachatur.

*Quid eſt, Catulle, quo
Sella in Curuli Strum
Per Conſulatum peje
Quid eſt, Catulle, quo*

Anno 707. a Cæſa
cum tribus legionibus
huic provinciæ, quæ
ſatis erat, imponeret
que obſides acciperet.

Anno 711. poſt nece
gionibus ſuis a Marco
le ſpoliatus, Romam r
a Triumviris Triumph

PUBLIUS VOL

Publius Volumnius,
tis, ac limati judicii h
bus inſtructus literis; c
facetiæ *Eutrapeli* non
Hunc Antonius, ut n
Interpretes, in bello c
fabrum habuit.

JOS. OLIVETUS LECTORI.

TIBI moleſtæ ſunt, opinor, crebræ interpellationes meæ: oppido etiam mihi. Verum, ut

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, uſus ſemper aliquid apportet novi.

ita in hujus editionis curſu multa caſus obtulit, quæ non magis præmoneri, quam prævideri poſſent. Velut eſt id, quod importune admodum nunc iter impedit conſilii mei. Cum enim id fecerim hactenus, ut in extremo quoque volumine varias darem lectiones ex illis quatuor principibus, quas ſæpe nominavi, editionibus excerptas; nihil timui minus, quam ne pars iſta, quæ continet epiſtolas, ab aliis tribus diſcreparet. Enimvero paratam earum lectionum habebam congeriem ingenti meo labore collectam: hæc uſui fuerat expendenti mihi, quid potiſſimum in contextum admitterem, eamque, quo aptiora omnia in typographi venirent manus, deſcribendam, ut fit, commiſeram iſtorum cuipiam, qui arte illa victitant: ille receperat. Abit menſis unus, & item alter: ille non apparere, ego nihil ſuſpicari. Aliquanno tempus admonet de imponenda volumini coronide: meus homo quæritur: hunc audio jamdudum ad plures, hieme vix adulta, migraſſe: heredes nullos cognatos: ſi quid chartarum in cubiculi tenebris fuerat, in eum ceſſiſſe uſum, quem tempeſtas monſtrabat. Quid igitur? an, quod periiſſe video, reficiam, & huic me pelago committam iterum? Amicus nemo expertus ſuadebit mihi: nec ipſe perſuaſerit Cicero, ſi reviviſcat. Variantes tamen hic ne nullas habeant ii, quibus in pretio ſunt, earum, quas Grævius congeſſit, flores apponam.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES,

E GRÆVIANIS DECERPTÆ.

LIBER I.

EPIST. I. Creditores) *Lambin.* & *v. c. Scælſii* competitores.

Amoris erga te ſui) *Sic Pall. omnes, & Græv. duo. Tres Gulielmii MSS.* & *Gruterianus*, ſe tui *v. c. N. Scælſ.* etiam amoris erga te ſummi.

Commodo rem facere poſſis) *Sic Pal.* 1. *PecKii, Mediceus, Palat. a ſecunda manu, a prima* eo modo. *Palat. tert.* quomodo. *Quart.* quod commode rem facere. *Græv. ſec.* quod commode facere poſſis. *Lambin. ed. ex conjectura Manutii*, quod commodo reip. facere poſſis.

EPIST. II. Cuique rei jam obſiſti) *Sic Medic. unus Palat.* & *Lambini. MSS. Manut. Grut. Pall. alii, N. Scælſ. Græv.* Cuique rei clam obſiſti. *Lamb.* cui quidem rei jam obſiſti. *Edd. antiquæ*, cuique rei quia jam obſiſti non poterat.

Ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura) *Sic MSS. Palatini, Itali, Grævii & alii, edd. Victorii, Venet. prima. Sed Lambini & vulgatæ eda.* Ut quam rectiſſime agantur, omni mea cura, opera, *MSS. Lamb.* &, ut quam rectiſſime agatur omni mea, &c.

EPIST. V. Te videre & ſentire eandem fidem eſſe hominum) *Sic Mſſ. Palatini, Grævii, Vict. Lambini. Edd.* Te autem videre & ſentire eandem fidem hominum. Eſſe *deeſt in libris antiquis multis.*

Quam ego in mea ſalute) *Liber Medic. Palat. Venetus, PecK. Græv. ed. princeps, Gebb.* quam ego in meam ſalutem.

Et animos a minore cura) *V. c. Sc.* & animos ſenatorum a minore cura.

Et Catoni quidem (quoque modo ſe res habent) profecto reſiſtimus) *Sic Mſſ. edd.* & Cttoni quidem, quoque modo ſe res habet, profecto reſiſtimus. *V. c. Scælſ.* & Catoni quidem, quoquo modo ſe res habuerit, reſiſtimus.

Sed vereor ne aut eripiatur cauſa regia nobis, aut deſeratur) *Mſ.* ſed vereor ne aut arripiatur cauſa regia a nobis, aut deferatur. *v. c. N. Scælſ.* ſ. v. ne aut corripiatur cauſa regia nobis, aut deſeratur a ſenatu. *Tres codices Lamb.* ſ. v. n. a. expiatur c. 1. *edd.* ſ. v. n. aut eripiatur cauſa regia a nobis a. d. *Lamb.* & *Manut. edd.* ſ. v. ne aut ereipiatur nobis, aut deſeratur.

Dignitatem tuam in virtute atque in rebus geſtis tuis, atque in tua gravitate poſitam exiſtimare) *V. c. Scælſ.* dignitatem tuam in virtute & in gravitate tua, atque in rebus geſtis tuis, quas tibi fortuna largita eſt, poſitam exiſtimare. Quibus ſi quid hominum invidia detraxerit, id majori illis fraudi quam tibi futurum ſcias.

Acerbe nimium, magno ſilentio) *Sic Mſſ. Lamb.* acerbe omnium magno ſilentio. *Mſ. Græv. ſec.* in ſenatuque a Catone aſpere & acerbe eſt accuſatus.

EPIST. VII. Eos maxime qui te & maxime debuerunt & plurimum juvare potuerunt) *Palat. ſec.* qui & te maxime. *Quarta omittit* te. *Palat. tert. Grævii, duo edit. prim.* eos maxime, qui & te amare maxime debuerunt, & plurimum juvare. *V. c. N. Scælſ.* & eos maxime qui te amare debuerunt, *Edd.* qui te juvare & maxime debuerunt, & plurimum potuerunt.

Non tam memores eſſent virtutis) *Mſ. Stevv. Pall. ſec. Grut. a manu correctrice*, immemores.

Per provinciam atque imperii tui provincias ei crediſſent) *Sic Mſſ. Edd.* qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidiſſent. *Lambin. ed.* qui per pro-

Digitized by Google

provinciam tuam, atque imperii tui provincias, pecunias ei credid.

Profeciſſe tantum mihi videntur) *Mſſ. cum aliorum, tum Gravii ſec.* perfeciſſe tamen.

EPIST. IX. Certiorem te per literas) *Hic alterius eſt initium epiſt. in Mſ. Scalſ. duobus Gravii & Menteliano.*

Adjutor etiam extitiſſem) *Quartus Palat.* adjutor etiam adſtitiſſem.

Meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum. *Grut.* meumque inimicum unum in civitate haberet. *Tert. Pal.* meumque inimicum unum in civitate haberet meus inimicus.

Et ſi accuſandi ſunt) *Cod. Stevvech.* Et ſi in his accuſandi ſunt.

Si iis pro me ſtante pugnare licuiſſet) *Al.* ſi ii pro me ſtante pugna non deſtitiſſent. *Al.* ſi hi pro me ſtante pugnam non reliquiſſent, cum, &c.

Quam fuerant in tenendo) *Alii mſſ.* tuendo.

Sed ut aliptæ etiam virium) *Sic mſſ. Alii*, ſed ut aliptæ &c virium & coloris. *Vulgati fere*, ſed etiam ut aliptæ virium.

Quæ declaraſſet ſe non potuiſſe me uno civi carere) *Sic Lambin. Pall. Gruter. Stevvech. Vatic. Amſtelodamenſis. Gravii primus, edit. princeps. Aliæ edd. & mſſ. nonnulli*, quæ declaraſſet jam ſe non potuiſſe. *Alii*, ſe ſe. *Sic & civi pro cive. Palat. tert. Vatican. Stevvech. Græv. prim. Victor. edit. Vatic.* cum declararet ſe. *Unde Victor.* cum declaraſſet ſe non.

Quaſi deſcriverim a priſtina cauſa) *Sic Victor. & Man. Med.* quaſi deſciſcerem a priſtina cauſa. *Sic & Palat. prim. Amſtelodam. Græv. duo, niſi quod* quaſi *omittunt. Non longe abit Mentel.* quaſi diſceſſere priſtina cauſa. *Vatic.* quaſi deſciſcerim priſtina cauſa. *Ceteri mſſ. primi, etiam edit. princeps* deſiſterem. *Vulgo* deſiſterim priſtina. *Palat. tert.* prima, *pro* priſtina. *Al.* deſiterim a priſt. c.

Implicatus tenebar) *Amſtelod.* implicate tenebar. *v. c. N. Scalſ.* ne remp. implicatus tenerem.

Tamen ornandus videretur) *Pall. Grut. Amſtelodam. Græv. ſecund. & N. Scalſ. v. c.* tamen memorandus; *Ed. prim. & al.* inornandus.

Tamen ſi ſine ulla mea contum. ſuſcep.) *Pal. ſec. & Grut.* tamen ſine ulla mea contum. ſuſcep. *Amſtelod.* tamen etſi ſine ulla mea contum. ſuſcep.

Non laceſſentem læſiſſet) *Mſſ. Palat. duo, Grut. Gravii ſecundus, Mentelian. N. Scalſ. ed. prima & Gruter.* non laceſſentem laceſſiſſet.

Quod ego effudiſſe me omne arbitrabar) *Palat. tert.* quod ego effugiſſe me omne arbitrabar. *Al.* quod ego me effudiſſe omne arbit.

Sed etiam naturæ) *Al.* ſed naturæ etiam meæ.

Nunc etiam potentiam) *Sic mſſ. Lambin. ed.* hanc etiam. *In Stevvech. & tert. Palat. deeſt* hanc.

Novi animum tum mihi amiciſſimum) *Grut.* novi animum tuum mihi amiciſſ. *Amſtelod.* novi animum cum mihi amiciſſ. *Stevvech.* novi animum tum mihi notiſſimum. *Ment.* novi animum tuum mihi tum amiciſſimum.

Scripſi igitur Ariſtoteleo more) *Palat. quart.* Ariſtotelico more. *Al.* Ariſtotelio.

Qui ſe læſos arbitrarentur) *Gruter.* qui ſe læſos arbitrabantur.

Omnes nominare. Quos) *Al.* omnes nominare, non miſi. Quos.

Ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri) *Stevvech. & Pal. quart.* ea; ut ante, mihi curæ ſint, & me velim admoneri. *Pal. prim. ſec.* ea & ante mihi curæ ſint, ut me velim admoneri. Rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. *Grut. & Græv. ſec.* ea, ut ante mihi curæ ſint; & me nolim admoneri. *Amſtelodam.* ea ut ante mihi curæ ſint, ut me nolim admoneri. *N. Scalſ. v. c.* ea ut ante mihi curæ ſunt, meque nolim adm.

Se paraturum cum collega) *Sic Amſtelod. Mentel. Al.* ſe partiturum. *Al.* ſe pacturum. *Al.* ſe acturum. *Al.* ſe comparaturum.

Poſſe te non decedere) *Sic mſſ. Al.* non poſſe te decedere.

Felicitate quidem vellem conſequi potuiſſes) *Sic Vatic. Al.* facilitate. *Etiam Amſtelodam. ſed eadem manus* ſu-

ſuperius ſcripſerat felicitate. *Al.* facilitate autem quid vellem. *Pal. tert.* felicitate autem quid vellem.

LIBER II.

EPIST. I. Præ te ferres perſpectum mihi quidem) *Grut. Amſtelod. Mentel. Græv. ſec. edd. vet.* præ te fers perſpectum mihi quidem.

Sic ad nos conformatus) *Al.* confirmatus.

Memoriam ulla nunquam delebit oblivio) *Sic Victor. Vatic. Pal. quart. quint. Amſtelodam. Al.* nulla unquam.

EPIST. II. Quam a vita diſcederet) *Sic & Amſtelodam. & Græv. prim. Al.* quam e vita decederet. *Al.* quam e vita decederet. *Græv. ſec.* quam vita diſcederet.

Cui & carus æque ſis & jucundus) *Sic mſſ. Al.* cui & carus atque ſis & perjucundus. *Vulgatæ edd.* cui carus æque ſis & perjucundus.

EPIST. III. Rupæ ſtudium non defuit) *Al.* nempe ſtudium non defuit. *Al.* nempe ſtudium meum non defuit. *Al.* nuper ſtudium non defuit.

Coramque contra iſtam rationem, meam dicam) *Al. v. c.* contraque coram iſtam, meam rationem dicam. *Al.* coramque contra iſtam meam rationem ediſſeram.

EPIST. IV. Hujus generis literas a me profecto non expetis) *Al.* expectas. *Sic quatuor mſſ. quibus uſus eſt Grævius. Palat. quart.* hujus generis ſententiæ literas non expectas. *Al.* hujus generis ſententiæ literas a me profecto non expectas.

Tuarum enim rerum domeſticarum habes & ſcriptores) *V. c.* tuarum enim domeſticarum rerum habes. *Al. v. c.* domeſticos enim rerum tuarum habes ſcriptores.

EPIST. V. Narrare audeo. Tibi, etſi ubicunque es) *Amſtelod. Mentel. Græv. ſec.* narrare audeo tibi. Et ſi ubicunque es. *Sigon.* narrare tibi audeo. Etſi ubicunque es. *Græv. prim.* narrare audeo. Etſi ubicunque es. *Al.* audeo narrare tibi *V. c.* audeo numerare. *PecK.* etſi ubi es.

EPIST. VI. Nullam eſſe gratiam, quam) *Al.* nullam eſſe gratiam tantam.

Liberalitatemque naturæ) *Sic mſſ. Amſtelodam. Grut. Palatini tres, Mentel. Alii tamen, inter quos & Græviani duo,* libertatemque naturæ.

Prope ſaluti tuum ſtudium) *Sic Victor. Lambin. Manut. ed. mſſ. Palat. prim. Vatic. PecK. Græv. prim. Mentel. Alii,* propriæ ſalutis.

Ego ni te videre ſcirem, cum hæc ad te ſcriberem) *Sic Mentel. & Græv. ſec. Pal. prim. & ſec.* cum in te hæc ſcriberem. *Amſtelod.* quam in te hæc ſcriberem. *Græv. prim.* ego ni tu videres rem quam in te hac ſcriberem.

EPIST. VII. Quid vanitatis in vita) *Al.* quid varietatis in vita. *Al.* quid vanitatis in vita ſit.

Alteri qui melius dare conſilium) *Sic mſſ. & edd. Palatini tamen tres, & totidem Gulielmii, Mentel.* alter qui melius dare conſilium.

Quanquam difficili in re) *Sic Victor. ed. Pall. tres. Medic. Stevvech. Amſtelod. Mentel. Græv. Vulgo,* quamque difficili re.

EPIST. VIII. Et Chreſti compilationem mitteres) *Mentel. & Græv. prim. inque v. c.* ut Chreſti compilationem mitteres. *Ita etiam Lamb. Amſtelod.* Creſti.

Niſi quid ad me ipſum pertinebit) *V. c. N. Scelſ.* niſi quid ad me ipſum pertineat. *Alius,* niſi quod ad me ipſum pertinebat. *Mentel.* niſi quæ ad me ipſum pertinebunt. *Græv. ſec.* nihil ad me ipſum pertinebunt.

EPIST. IX. Primum tibi, ut debeo) *Al.* plurimum tibi, ut debeo.

Ignoratione rerum omnium) *Al.* ignorantia.

Quod ita factus ſis) *Sic Mſſ. Palat. duo Vatic. Grut. Stevv. PecK. Amſtelod. Mentel. duo. Græv. Vulgo,* quod ita factum ſit.

Incredibile hoc factu) *Al.* factum. *Et ſic Amſtelodam. Græv. prim.* facto, *ſed ſec. & Mentel.* factu.

Voluptatem animi nimiam) *Mſſ.* homini nimiam. *Al.* voluptatem habui nimiam.

Te vero mi Rufe diligo) *Sic Amſtelod.*

ſtelod. & alii. v. c. N. *Scalſ. & Græv. prim. & Mentel.* te vero mirifice diligo. *Græv. ſec.* te vero diligo mirifice.

EPIST. X. Tu vide quam ad me literæ non perferantur) *Al.* tu vide quamobrem ad me literæ. *Al.* tu vide quam temere, cum ad me lit. *Al.* tu vide quam timide, quam ad me, *&c.* *Al.* tu vide quam tarde, quam ad me, *&c.*

Caſtella munita) *Al.* caſtella minuta.

Ibi quintum viceſimum jam diem aggeribus, vineis, turribus oppugnabam) *V. c.* N. *Scalſ.* ibi quintum & viceſimum jam diem aggeribus, turbinibus oppugnabam.

Hæc ad te in præſenti ſcripſi) *Al.* hæc ad te veſperi in præſenti ſcripſi.

Ut ſperes te aſſequi id quod optaſti) *V. c.* ut ſperes te aſſequi quod optaſſes poſſe.

Sin id erit, ut ſcribis, & ut ego arbitror, ſpiſſius) *Al.* ſin id erit, ut ſcribis, & ut ego arbitror, ſerius.

Tum etiam futura magis expecto) *Al.* tum etiam futura magis exopto.

EPIST. XI. Atque imprimis tui, ſatietas autem provinciæ) *Pal. prim. & quint.* incredibile meorum, atque in primis ſatietas ante provinciæ. *Secund. & tert.* atque imprimis ſatietas provinciæ. *Pal. quart. Grut. Græv. ſecund.* atque in primis ſatietas autem provinciæ. *Amſtelodam.* incredibile deorum atque imprimis ſatietas ante provinciæ. *Sic & Mentel. qui tamen habet* meorum.

Mandato meo) *Al.* mandatu meo.

EPIST. XII. Quanquam omnia nec benigna nec copioſa cognorant) *Vet. cod.* N. *Scalſ.* quanquam omnia nec benigna, nec copioſa, nec facilia cognorant.

Atque uno ſermone noſtro) *V. c.* N. *Scalſ.* atque uno ſermone veſtro.

Non erat minor ex contemnenda, quam ex conſervata provincia) *Pal. prim. & PecK.* non eram minor.

Spem triumphi? inquis. Satis glorioſe triumpharem) *Al.* ſpes triumphi? inquis. Satis glorioſe triumpharem. *Pal. ſec.* ſpes triumphi, inquit, ſatis glorioſe triumpharem. Non enim tam diu quidem in deſid. *tert.* ſpes triumphi, in qua ſatis glorioſe triumpharem, non eſſem tam diu in deſid. *quint.* ſpes triumphi. In qua (*ſuperſcriptum hic* niſi) ſatis glorioſe triump. non eſſem tam diu quidem. *Sic fere etiam Gravii codd.*

EPIST. XIII. Quod mihi ſignificabant tuæ literæ) *Mſſ.* quod nihil ſignificant tuæ literæ.

Non opinionum diſſenſione) *Al.* non voluntatum diſſ.

Cæſarem non defendit Curio) *Sic mſſ. omnes. Lamb. ed.* Cæſarem nunc defendit Curio.

Nam, ita vivam, putavi.) *Sic Vatican. PecKii, Palat. quart. Græv. prim. Victor. Lambin. edd. Amſtelodam.* nam ita viva putavi. *Mentel.* nam ita ante putavi. *Græv. ſec.* nam ita una putavi. *Multi alii mſſ.* nam ita in via putavi.

Cum prima æſtiva attigiſſem) *Sic mſſ. Palat. V.* cum priva æſtiva attigiſſem. *Al.* cum primum æſtiva attig.

EPIST. XV. Cæſarem *honeſtum* eſſe cupio) *Al.*] Cæſari honeſtiſſime *cupio*. *Mſſ.* Cæſarem honeſtiſſime eſſe cupio. *Al.* Cæſarem honeſtiſſime cupio.

At quæſtorem, at nobilem adoleſcentem, at omnium vere exemplo) *V. c.* ad quæſtorem, ad nobilem adoleſcentem, ad omnium fere exemplum. *Amſtelod.* ad omnium ſine exemplo. *Sed Mentel. ſtat pro Medicei libri lectione.*

Potentiſſimorum duorum) *Al.* potentiſſimorum virorum.

Omnes Caſſios Antonioſque) *Al.* juvenes Caſſios Antonioſque.

EPIST. XVI. Prope jacentem deſciſcerem) *Tres Pall. PecK.* deſiſterem. *Amſtelod. & Mentel.* deſciſſerem. *Palat. quint.* diſceſſerim. N. *Scalſ*, disjungerem.

In hominum inſolentium indignitate faſtidium) *Al.* in hominum inſolentium dignitate faſtidium.

Eo ſi onere carerem) *Polit. mſ. Palat. prim. quart. aliique*, eo ſi honore carerem. *Stevvech.* ea ſi onera.

Quod autem in maritimis facillime ſum, moveo nonnullis ſuſpicionem)

Sic

Sic mſſ. etiam Græv. prim. Vatic. & Pall. Sed Mentel. quod autem in maritis moratus ſum, facillime ſummo vet ſuſpicionem. *Tert. Palat. Stevvech.* movet. *Vulgo*, quod autem in maritimis ſum, facile moveo nonnullis ſuſpicionem. *Amſtel.* quod autem in maritimis ſum, movet facillime nonnullis ſuſpicionem.

Vel potius noſtrum, fore ab iis moleſtiis) *Sic mſſ. omnes. Vulgo*, vel potius noſtrum, videbam ab illis moleſtiis.

EPIST. XVII. Succeſſor tuus, non poteſt ita maturare ullo modo) *Mſ.* ſucceſſor tuus non poteſt ita mature ullo modo.

De rationibus referendis) *Palat. prim.* de ſectionibus refer.

Quam tibi ſcribis a Bibulo poteſtatem fieri) *V. c. N. Scalſ.* quam tibi ſcis a Bibulo poteſtatem fieri.

Cum magnus Antiochiæ metus eſſet) *Al.* tumultus eſſet. *Mſſ. aliquot*, quod magnus Antioch. metus eſſet.

Eguiſſe auxilio meo) *Stevecb.* conſilio meo.

Quemadmodum tractarere audiebam) *Pal. tres*, *Amſtelod.* quemadmodum tractare aud. *Grut.* quemadmodum tractarer.

Quod vero illius erat ſolius) *V. c.* quod nec illius erat ſolius.

Quia ſenatus per me regem appellavit) *Al.* quem ſenatus per me regem appellavit. *Lamb.* quia eum ſenatus.

EPIST. XVIII. Qui ſi dignum majoribus ſuis præbuerit) *Al.* qui ſi dignum ſe majoribus ſuis præbuerit.

EPIST. XIX. Magni enim videbatur intereſſe) *Liber vetus Guilielm. & N. Scalſ.* magis enim videbatur intereſſe.

Quam nobis ſors tribuiſſet) *Pal. prim. Vatic. Victor. & Grut. ed.* quam nobis ſors tribuiſſet.

Quod item C. Virgilius) *Sic omnes Palat. Grut. Guilielm. Vulgo*, Virginius. *Vatic.* quod idem C. Virginius. *Græv. duo*, & *N. Scalſ. v. c.* quod item Conſul Virgilius. *Amſtelod.* quod item Conſul Virginius. *Mentel.* quod idem Conſul Virgilius.

Quæcumque a me ornamenta ad te proficiſcentur, ut omnes) *Sic Mſſ. vid. Not. Vulgo*, quæcumque a me ornamenta in te proficiſcentur, elaborabo, ut omnes intelligant.

LIBER III.

EPIST. I. Ita eſt homo non modo prudens, verum etiam, quod juvet, curioſus) *V. c.* ita eſt homo non modo prudens, verum etiam æquus, & quod vidi, curioſus.

Ex multorum ſermonibus intelligo) *Grut.* ex multarum generationibus ſermonum.

Et crebritate & magnitudine officiorum meorum ſarciam) *PecK. Stevvech. Ven.* & celebritate & magnitudine officiorum ſarciam. *Quart. Pal.* & celebritate & magnitudine officiorum meorum ſarcinam.

Cum de animo tuo, de ſermonibus, quos de me haberes) *Sic Vett. codd. Stevvech. Pal. omnes quos Lambinus vidit*, *Amſtelodam. Mentel. Grævii duo. Vulgo*, cum de animo tuo, cum de ſermonibus quos de me haberes.

EPIST. II. Quoad ejus facere potueris) *Pal. prim.* quoad vis facere potueris. *Sec. a manu ſecunda, quart. quint. Mentel.* quod equidem facere potueris; *PecK. Græv. ſecund.* quod quidem facere potueris. *Tert.* quod æque facere potueris. *Grut.* qua ejus facere potueris. *Græv. prim.* quod & facere poteris. *Amſtelodam.* quod facere potueris.

Longiorem orationem expectaret) *Al.* longiorem orationem expeteret.

EPIST. III. Succeſſori conjunctiſſimo & amiciſſimo) *Secund. Pal.* ſucceſſori conjunctiſſimo & amantiſſimo.

Pro noſtra conſociatiſſima voluntate) *Al.* pro noſtra conſtantiſſima voluntate erga te.

Ex iis literis) *Hic initium novæ epiſtolæ inv. cod. Grævii primo.*

Quam minime imminueris) *Sic mſſ. Alii*, quam minimum.

Quæ data erit, utemur, Vale) *In codice primo Grævii & Menteliano deſideratur* Vale, *& ſequens epiſtola cum hac cohæret, ſicut & in Stevvech. Pal. tert. Grut. & alio Guilielmii.*

EPIST.

EPIST. IV. Te L. Clodio mandaſſe) *Mſſ.* te Clodio & Lentulo mandaſſe. *Alii*, te Lentulo & Clodio mandaſſe. *Alii*, te Clodio Lentio. *Gravii primus*, te Lentulo Clodio. *Vitii origo eſt ex ignoratione Notæ L.*

EPIST. V. Quo mea ratio facilior & ſolutior eſſe poſſet) *Palat. prim.* quo mea ratio facilior & ſolutior eſſe videretur.

Mihi gratiſſimum eſſe dicam) *Sic mſſ. Edd.* ducam.

Non ſatis eſt perſpectum) *Al.* non ſatis eſt perſpicuum.

Si ad illam maritimam partem provinciæ) *Sic mſſ. Pal. prim.* ſi ad eam. *Edd.* ſi ad Sidam maritimam partem provinciæ.

Sed ſi quid nunc me fallit in ſcribendo) *Mſſ.* ſed ſi quid me nunc fallit. *Palat. tert. Grut. Grav. ſecund.* ſed ſi quid non me fallit.

Tibi de noſtris rebus nihil ſum ante mandaturus per literas) *Pal. ſec.* tibi de noſtris rebus nihil ſum ante dicturus.

Quam deſperaro) *Palat. tert.* quid ſperaro. *Palat. ſec.* deſperabo. *Stevvech.* deſperarem. *Unde Guilielmius* deſperarim *Grav. pr.* deſperatam. *Sec.* deſperato. *Sed Amſtelodam. & Mentel.* deſperaro.

EPIST. VI. Si ad Sidam navigaſſem) *Tert. Palat.* Cyclam. *Grav. ſecund.* Siclam. *Prim.* Siciliam.

Quo ego te ne perſequi quidem poſſem) *Mſſ. duo*, quo ego te ne proſequi quidem poſſem. *Al.* poſſim.

Triginta diebus, qui tibi ad decedendum) *Quart. Palat.* triginta diebus illis, qui tibi ad ſuccedendum. Succedendum *eſt in PecK. & prim. edit. Stevvech. Amſtelod. tert. Palat. Mentel. Grav. prim.* ad cedendum.

Quæ ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore ſibi ſuccedi putarent) *Mſ. prim. Grav.* quæ ne ab his quidem fieri deberent, qui brevi tempore tibi ſuccedi putarent. Tibi *etiam Amſtelodam. habet, & Mentel. Pro* ſuccedi *mſſ. nonnulli & edd.* ſucceſſum iri. *Alii* ſuccedere.

Quæ mihi longa videtur) *Sic Victor. Vatic. Amſtelodam. Alii mſſ.* quæ mihi longa videretur. *Palat. ſec.* quæ mihi longa videbitur.

EPIST. VII. Legati Appiani) *Al. mſſ.* Apamiani. *Al.* Apamæani. *Et ep. ſeq. IX.* Apamæorum.

Plurimo rerum uſu) *Tert. Palat.* plurimarum rerum uſu.

Viros eos, qui vobis ea reliquiſſent) *Mſſ. duo*, viros eſſe, qui vobis ea reliquiſſent. *V. c. N. Scalſ.* viros eos, qui nobis ea reliquiſſent.

Ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam putarem) *Edd.* ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam deeſſe putarem. *Al.* ut mihi nihil neque ad honorem, neque *gratiam* acquirendam putarem.

Tu ſi aliter exiſtimas, nihil errabis) *V. c. N. Scalſ.* tu ſi aliter exiſtimas, vide errabis.

Quam ego tua laborarim) *Tert. Palat.* tuus laborarim. *Ment.* quam ego tua liberavi.

Fretus conſcientia officii mei) *Edd.* fretus conſtantia officii *mei*.

EPIST. VIII. Principes civitatum a me poſtulaſſent) *Sic mſſ. pr. Grav. Sed Amſtelod. Ment. Grav. ſec. Palat. quatuor, inter quos primus*, niſi quod principes civitatum mane poſtulaſſent.

Ne in venditionem tributorum) *Lambin.* ne in indictionem tributorum.

Quid poteſt eſſe callidius) *Lambin.* quid poteſt eſſe incallidius. *Mſſ.* quid poteſt eſſe calidius.

Si aut legatorum tuorum cuipiam) *Sic mſ. Vatic. & edd. Victor. Manut. Lambin. Gebb. mſſ.* ſi aut legatorum tuorum quippiam, *aut* quipiam. *Dein pro* maledicitur, *mſſ.* maledicit. *Gravii tamen primus & Vatic.* maledicitur.

EPIST. IX. Si quid inciderit) *Mſſ.* & ſi quid inciderit, *al.* ſi quid acciderit.

Et ſi vix fieri poſſit) *Grav. prim.* at ſi vix fieri poſſit.

Ego etſi & ipſe ita judicabam) *PecK. cod.* ego etſi ipſe ita videbam. *Palat. tert. & Grut.* ego etſi & ipſe judicabam.

Longi ſubſellii) *Grut.* longi ſubſidii.

Quod autem a me tale quiddam deſide-

ſideras.) *Peck.* quod autem a me tale quid deſideras.

Ut negligens ſcribendo fuiſſe videar) *Sic Vict. ed.* & *mſſ. Vulgata edd.* ut negligens in ſcribendo fuiſſe videar.

EPIST. X. Cum eſt ad nos allatum) *Palat. ſec.* cum eſt nobis allatum.

Nollem accidiſſet tempus) *Mſſ.* vellem accidiſſet tempus.

Quanti te) *Al.* quanti ego te.

A me invitiſſimo deceſſiſſet) *Sic mſſ.* & *inter eos Amſtelodam. al.* a me in vitiſſime deceſſiſſet. *Græv. prim.* a me diſceſſiſſet. *Sed in margine correctum*, deceſſiſſet. *V. c. N. Scalſ.* a me tam iniquiſſime deceſſiſſet.

Conſcendens jam navem) *Nonnulli veteres codd.* conſcenſa jam nave.

Si vero efficis ut cenſores creentur) *Edd.* ſi vero effeceris ut cenſor creeris.

Qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet) *Mſ.* qui tuas inimicitias ſumpſiſſet.

Quod ſi eſſem ea perfidia) *Omnes Mſſ. quod Gebbardus vidit*, & *priſcæ edd.* quod ſi eſſem ex perfidia. *Sic.* & *Amſtelod.* & *Mentel. Grævii vero primus*, quod ſi eſſem ea perfidia.

Quantum quæque voluit legatis tuis datum induxit) *Sic mſſ.* & *Victor. ed. Sed Pal. prim.* & *PecK.* quantum quæque voluit legatis tuis datum indixit.) *Palat. quint.* quantum quæque voluit legatis tuis, mandatum induxit. *Amſtelodam.* quantum quæque volunt legatis tuis dandum induxit. *Gr. prim.* quantumcumque voluit legatis datum induxi.

Aſtutum & occultum juvat fingere) *Mſ. Medic. Victoriana* & *Gebbard. edd.* aſtutum & occultum lubet fingere. *Al.* aſtutum & occultum libet fingere. *Palat. quart.* occultum ut juvat libet fingere. *Al.* juvet.

Quod ad indicandum odium apertiſſimum ſit) *Duo Palat.* & *Gruter.* quod ad indurandum odium apertiſſimum ſit.

Si illa amoris atque officii ſigna) *Sic Vat. Palat. tert. Grut. Græv. prim. Ment. Alii tamen*, ſi ulla amoris atque officii ſigna, *Sic Amſtelod.* & *edd.*

Tulit contentionem meam) *Tert. Palat.* tulit intentionem meam.

Adverſanti interdum actionibus ſuis) *Sic mſſ.* & *Vict. ed. Gruter. mſ.* adverſitante. *Vulgo edd.* adverſantem.

Nunc ea quæ a me profecta.) *Sic Vict. ed. Vat. quart. Palat. Amſtelodam. al.* nunc ea quæ a me perfecta, quæque inſtituta ſunt. *Al.* profecta: quæque conſtituta. *Græv. prim.* nunc ea quæ ante profecto quoque inſtit. ſunt.

EPIST. XI. Qui enim facta aut non facta largitio ignorari poteſt) *Amſtelodam.* quod enim facta, nec non facta largitio ignorari poteſt. *Rob. Steph. ed.* qui enim facta nec ne facta largitio ſit.

Omnes vires civitatis) *Mſ.* omnes viros civitatis.

Ad Pompeji ductum applicaverunt) *Mſ.* ad Pompeji dictum applicav.

EPIST. XII. Proſpere evenire) *Pal. prim.* perſæpe evenire.

Quæ me inſciente facta) *Pal. prim.* quæ inſciente facta. *V. c. N. Scalſ.* quæ mihi inſciente me facta ſunt.

Tua ſapientia & humanitas) *Grut.* tua patientia & humanitas.

In quo unum vereor) *Stewech.* in quo unum non vereor. *Al.* in quo unum modo vereor.

EPIST. XIII. Nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe) *Al.* nullum munus officii cuiquam reliquum feciſſe.

Quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere poſſes) *Sic mſſ. Edd.* & *nonnulli mſſ.* ut, quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere poſſes. *Grævii prim.* ut, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere poſſes. *Amſtelodam.* ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere poſſis.

LIBER IV.

EPIST. I. Nunc, quoniam nihil jam videbimur poſſe opitulari reipublicæ.) *Edd.* nunc quoniam nihil videmur poſſe opitulari reip. *Mſſ.* nunc quoniam nihil videmur opitulari reip. poſſe. *Alii*, opitulari poſſe reip.

Ne-

Nemo eſt omnium) *Mſſ. duo*, nemo eſt hominum.

Ut te imitarer) *Multi mſſ.* ut te invitarem.

Quidquid nos communi ſententia ſtatuerimus) *Al.* quidquid nos de communi ſententia.

EPIST. II. Cum optime ſentiremus) *Al.* cum idem ſentiremus.

Res deducta ſit vides) *V. c. N. Scalſ.* res deducta ſit, optime vides.

Nihil enim conſtitui poteſt) *V. c.* nihil enim conſtrui poteſt. *V. c. Scalſ.* nihil enim conſtruere potes, quo non curras i. m. a. d.

EPIST. III. In hoc peſtifero bello cavendo & prædicendo) *Pal. quart.* in hoc peſtifero bello cavendo & prædicando.

EPIST. IV. Si alterutrum neceſſe ſit) *Mſ. Vatic. Vict. & Gebhard. edd.* ſit alterum utrum neceſſe ſit.

EPIST. VI. Aliquantum acquievi) *Sic Mſſ. Vulgo* aliquantulum acq.

Veſter Gallus) *Sic mſſ. & ed. Vict. & Gebb. Vulgo* noſter Gallus.

Cum frangerem jam ipſe me, cogeremque illa ferre) *Mſ. Grut.* cum frangerem, jamque ipſe me cogerem illa ferre. *Extat* quoque cogerem *ſine* que *in tribus Palatinis.*

Illius conceſſit) *Al.* illius conſenſu.

EPIST. VII. Multo ante videris) *Grav. prim.* multo ante videres.

Semperque ſumme diffidere) *Mſ.* ſemper ſumme diffidere. *Vatic.* ſemper ſummæ diffidere.

Simul abjeciſti certandi cupiditatem) *Vet. cod. N. Scalſ.* ſimul abjeciſti, & certandi iniquitatem.

Extrema non libenter perſequi) *Mſſ.* extrema libenter non perſequi. *Al.* proſequi. *Vid. Not.*

Hique ſe in Africam contulerunt) *Al.* Hi ſe in Africam contulerunt. *Al.* ut ii, qui in Africam ſe contulerunt. *Mſ. Grav.* hi, qui ſe in Africam contulerunt. *Vatic. Grut.* hiqui qui ſe in Africam conſulerunt. *prim. Pal.* iique ſe in Africam contulerunt, *Pal. quint.* hi qui ſe in Afticam contulerunt.

Victori ſeſe crediderunt) *Mſſ. & edd.* ſe victos eſſe crediderunt.

Quiete & libere vivere) *Vet. cod. N. Scalſ.* quiete & pacifice vivere.

Etiamſi oppetenda mors eſſet) *Pal. prim.* etiamſi appetenda mors eſſet.

EPIST. VIII. Maximi animi hominem, unumque fortiſſimum) *Pal. ſec.* maximi animi virum, hominem fortiſſimum. *Mſſ.* maximi animi hominem virumque fortiſſimum.

Tu quoque animum inducas) *A* tu quoque in animum inducas.

EPIST. IX. Etſi perpaucis) *Vet. cod. N. Scalſ. & Mentel.* etſi perfectis ante.

Quod non multo ſecus fieret) *Al.* quod multo ſecus fieret.

Vobis auctoribus) *Al.* nobis auctoribus.

Impotentioreſque reddit) *Mſſ.* impudentioreſque reddit.

EPIST. XI. Non ſolum conſilium daret, ſed precibus quoque me obſecraret *Vet. cod. N. Scalſ.* non ſolum conſilium daret, ſed precibus quoque me oneraret.

EPIST. XII. Quoniam caſus & natura in nobis dominatur) *Mſſ.* quoniam caſus & natura in bonis dominatur. *Edd.* quoniam caſus & fortuna in nobis dominatur. *Al.* in bonis.

Circiter hora decima noctis) *Mſſ. ſic. edd.* circiter horam decimam noctis.

EPIST. XIII. Aut omnino cogitare) *Mſ.* aut animo cogitare.

Nulla me ipſum privatim pepulit inſignis injuria) *Mſ.* perculit. *Al.* pepulerit. *Al.* pepulerat.

Sed etiam video) *Sic Stevvech. Pal. tert. Gruter. Ment. Vatic.* ſed etiam id video. *Al.* ſed ipſum video. *Grav. prim. cum vulgatis*, ſed etiam ipſum video. *Amſtelodam.* ſed etiam ipſe video. *Palat. tert.* ſed & video.

Fortaſſe ſemper fore) *Mſſ. nonnulli*, fortaſſe ſemper non fore.

Quaſcumque vires habebit) *Al.* quoſcunque viros habebit.

LIBER V.

EPIST. I. Debebat vel familiæ noſtræ dignitas) *Mſſ.* debebat tamen vel familiæ noſtræ dignitas.

EPIST.

EPIST. II. Quantoque in errore verſatus eſſem) *Mſſ. & edd.* quantoque mœrore verſatus eſſem.

Mediocris quidam eſt riſus conſecutus) *Sic Mſſ. Græv. & aliorum. Edd.* mediocris quidem eſt riſus conſecutus.

Quod populus idem magna voce) *Lamb.* quod populus item.

Me ut tibi amiciſſimum eſſe intelligeres) *Mſſ. nonnulli*, me autem tibi amiciſſimum eſſe laboravi.

De noſtra benevolentia detraham) *Sic Mſſ. Græv. & aliorum. Edd.* de noſtra benevolentia detrahatur. *Sec. Pal.* de noſtra benevolentia detrahat.

EPIST. III. Ut ſunt leves ab ejuſmodi homine) *Al.* ut ſunt leves hujuſmodi homines.

De meis rebus) *Sic Mſſ. omnes quos Gebhardus & Græv. vidit. Vulgo edd.* de me meiſque rebus.

EPIST. IV. Revocare tempus omnium reſervandorum) *Sic quatuor Palatini, quatuor quos Grævius vidit. Vict. Gebb. edd. Al. edd. & unus Manut. mſ.* revocare tempus omnium conſervandorum.

EPIST. VI. Cum ad me Decius librarius veniſſet) *Sic Mſſ. Vulgo*, cum ad me Decius librarius tuus veniſſet. *Pal. tert.* cum ad me Decius de tuis librarius. *Al.* cum ad me Decius libertus tuus veniſſet.

EPIST. VIII. Quanta nunquam antea ulla in cauſa) *Grut.* quanta nunquam antea nulla in cauſa. *Vet. cod. Scælſ.* quanta nulla antea cauſa.

Non tam re quam ſuſpicione violata) *Sic optimi mſſ. Vulgo*, non tam re quam ſuſpicione violenta.

EPIST. IX. Cum Vardæis eſſe) *Græv. lib. prim.* cum Vardæi ſe eſſe. *Amſtel.* cum Hardæcis. *Al.* Vardæcis. *Al.* Vardacis.

EPIST. X. Hominem unum omnium crudeliſſimum) *Duo mſſ.* hominem unum hominum crudeliſſimum.

Simius non ſemiſſis homo) *Sic mſſ. Pal. prim.* ſimus non ſemiſſis homo. *Græv. prim.* feminis non ſemiſſis. *Amſtelodam.* ſumus non ſemiſſis homo. *Al.* ſi minus non ſævus ſit. *Al.* ſi minus non ſervus ſit. *Vulgo*, ſimul vero ſemiſſis homo.

EPIST. XI[...] abſens) *Al.* [...] ſens.

Quin te a[...] *Mſſ. quart.* P[...] monerem cogi[...] *Mentel. ſtant* [...]

Jucundiſſima[...] *Amſtelodam.* [...] diſſimæ.

Qui quid ſ[...] quicquid neſci[...] ſcius. *Grut. &* [...] qui ſcis neſciu[...] ſcias. *Al. edd.* [...]

Et verecund[...] *Sic Græv. pri*[...] & ut verecun[...]

EPIST. X[...] runt) *Mſ.* qu[...]

Vetuſtas, [...] *mſſ. Græv. pri*[...] *edd.* vetuſtus [...]

Propter quo[...] tus.

EPIST. XV[...] ſus) *Nonnul*[...] ſenſus.

Tam imbec[...] tam imbecilli[...]

EPIST. XV[...] ſime) *Al.* qu[...]

Neque ad [...] levandum. fort[...] *que lib.* neque[...] que ad levand[...]

EPIST. X[...] condonatum) [...] condemnatum [...] *Pall. & prim*[...] metur, *Pal.* [...]

EPIST. XI[...] que eodem) [...] que eodem m[...] cebit, ſed ne[...]

EPIST. XX[...] *Al.* convenire [...] nere me nol[...] voluiſti. *Al.* [...]

Cum id te[...] *Vatic. Vict. ed.* [...] deſiderare. [...] deſiderare. [...]

EPIST. XXI. Qui vita ingenua, in beata & libera civitate) *Pal. ſec.* qui in vita ingenua, & in beata civitate viximus. *Al.* qui vita ingenua, & in beata civitate & libera.

Quod ſit horribile aut pertimeſcendum) *Græv. prim.* quod ſit inhonorabile ac pertimeſcendum.

LIBER VI.

EPIST. I. Deſperationem aut timorem) *Grut.* deſperationem & timorem.

Ad bene beateque vivendum) *Mſſ.* ad bene beate vivendum. *Totus locus in primo Grævii ſic legitur*, ſi enim bene ſentire voluerimus, recteque facere; ſatis eſt atque beate vivendum.

EPIST. III. Hoc item tempore) *Sic mſſ. Vulgo*, hoc autem tempore.

Angar ulla re) *Pall. duo*, tangar ulla re. *Pal. quint.* aut angar ulla re. *Pal. quart.* aut angar illa re.

EPIST. IV. Etſi id ipſum nonnullis videatur) *Tert. Pal.* etſi id ipſum nonnullas videatur ſecus. *Græv. prim.* etſi id ipſum nonnullis videamur ſecus.

Quam fore putaremus) *Sic duo Pall. Græv. prim. Victor. Venet. aliique. Vulgo*, quam fore putaramus.

Quamvis iniqua conditione) *Al.* quavis iniqua conditione.

EPIST. V. Quotidie faciliores mihi & meliores) *Al.* feliciores.

EPIST. VI. Vereor ne deſideres officium) *Al.* non vereor ne deſideres officium.

Ut perſpicio) *Sic mſſ. Vatic. prim. Pal. Vict. aliique. Vulgo*, ut proſpicio.

EPIST. VII. Nam quod præclare facere non poteram) *Edd.* nam quod præſtare non poteram. *Al.* nam quod præclare non poteram.

Secundum beneficium quam parciſſime facere) *Mſ.* ſecundum beneficium eſt quam peritiſſime facere.

Quem putas animum eſſe, ubi ſecum loquitur? *Prim. Græv.* quem putas animo eſſe, ut ſecum loquitur? *Mſ. PecK.* quem putas animo eſſe, ut ſecum loquetur?

EPIST. X. Et hæc iis ſingulis ſæpe dixi) *Sic Vatic. Græv. prim. Amſtelodam. Victor. ed. Vulgo*, & his ſingula ſæpe dixi. *Al.* & hoc iis ſingulis ſæpe dixi. *Pro* iis *iidem libri* his.

Ut operam, conſilium, rem, fidem meam) *Sic mſſ. Vulgo*, ut operam, ſtudium, conſilium, fidem meam.

Caſu devincti) *Sic mſſ. Vulgo*, quaſi devincti. *Amſtelodam.* caſu devicti.

EPIST. XII. Quod ſi mihi per me efficiendum) *Al.* quod ſi mihi pro me efficiendum.

Qui valeret apud illum) *Sic Græv. prim. Amſtelodam. Vict. ed. aliique. Vulgo*, qui valet apud illum.

Quam quia Cimber habebat) *Sic Vatic. duo Pall. Græv. prim. Victor. ed. aliique. Vulgo*, quas quia Cæſar habebat.

Victus ut ſapiens eſſes) *Tres mſſ.* victus & ſapiens eſſes.

EPIST. XIII. Quorum quidem virtus & pietas) *Prim. Græv.* quorum quidem & virtute & *pietate*.

A quibus ſe putat) *Amſtel.* putant.

EPIST. XIV. Conveniendi indignitatem) *Mſſ.* 2. *conveniendi* dignitatem.

Hanc in opinionem diſceſſi) *Al.* hac opinione diſceſſi.

EPIST. XVIII. Simul accepi) *Al.* ſimul ut accepi. *Al.* ſimul ac accepi. *Al.* ſimul atque accepi.

Ad nos miſit exemplum) *Sic prim. Græv. Sed Pal. prim. Vat. Grut Victor.* ad vos miſit exemplum.

Sine ulla interpellatione verſor) *Sic mſſ. Vulgo*, ſine ullo interpellatore verſor.

EPIST. XIX. Cæteroqui mihi locus non diſplicet) *Sic Pat. Pall. prim. tert. Grut. PecK. ed. Vict. Sed vulgo*, cæterum is mihi quidem locus. *Græv. prim.* cæterum qui mihi locus. *Amſtelodam.* cæterorum qui mihi locus. *Mentel.* cætera quidem mihi locus.

Ut mihi videtur) *Sic prim. & tert. Pal. PecK. Grut. Amſtelod. Mentel. ed. Gebh. Sed prim. Græv. cum veteribus edd.* ut mihi videris.

EPIST. XXI. Inter noſque conferre) *Sic Vatican. Græv. prim. Medic. Al.* interque nos conferre.

EPIST. XXII. Tua in me pari) *Sic*

Sic mſſ. Pal. prim. tert. Mentel. Vict. ed. Græv. prim. tua in me parte. Al. tua in me pariter.

Plurimiſque officiis amiſiſti) Prim. Græv. plurimis officiis miſiſti. Al. plurimiſque officiis amaſti.

Vel potius me parum poſſe ſentio) Pal. tert. vel prodeſſe me parum poſſe ſentio.

LIBER VII.

EPIST. I. Vox eum defecit in illo loco) Sec. Pal. decepit.

Tollebat omnem hilaritatem) Sec. Pal. tollebat omnem jucunditatem.

Græcos ita non ames) Sic mſſ. Vatic. Medic. Græv. & Pal. prim. Vulgo, Græcos vero ita ames.

Homini polito) Sic Med. Græv. prim. & qui Petrarchæ manu ſcriptus eſt. Vulgo, politico.

Fructum ullum laboris ex his expecto) Sic Vatic. & Medic. Græv. prim. cod. fructum ullum laboris expecto. Pall. duo, Grut. quinque Gulielm. codd. prim. ed. fructum ullum laboris ex his peto.

EPIST. III. In quibus tot annos verſamur, &, ut video, verſabimur) V. cod. N. Scalſ. quibus tot annos vexamur; &, ut vides, etiam vexabimur.

Solet in mentem venire illius temporis) V. cod. N. Scalſ. ſolet in mentem venire illius temporis recordatio. Al. ſolet in mentem venire illud tempus.

Famæque cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere) Mſ. quam famæ cedere, quam ſalutis meæ cedere rationem.

Neque magnas copias, neque bellicoſas) V. cod. N. Scalſ. primum neque magnas copias, neque paratas illas, neque bellicoſas.

Nullus imperator fuit) V. cod. nullius imperii fuit.

Certe nihil fuit præterea) V. cod. N. Sc. certi nihil fuit præterea.

Armis enim inferiores non cauſa fuiſſent) PecK. & al. mſ. armis enim miſeriores non cauſa fuiſſent.

EPIST. V. Regem Galliæ faciam, vel hunc Leptæ delega) Sic. Leptæ delega, Pal. & Græv. prim. Grut. Vatic. Stevvech. PecK. Vict. & aliæ priſcæ edd. Vulgo, Leptæ legatum. Polit. lib. Leptæ delegatum. Al. Regem Galliæ faciam, ut hunc Leptæ delega.

Pudentiorem eſſe neminem) Prim. Græv. cum Vulg. prudentiorem eſſe neminem.

EPIST. VI. Cum aliquo inſigni indicio) Al. judicio.

Virtute conſequere) Sec. Pal. virtute perſequere.

Quæ Corinthum arcem altam habebant) Al. quæ Corinthi arcem altam habebant.

Manibus gypſatiſſimis) Prim. Græv. ciptatiſſimis. Vet. cod. N. Scalſ. quibus illa manibus gypſatiſſimis ſparſis perſuaſit.

EPIST. VIII. Cornelio nihil audeo dicere) Al. de Cornelio nihil audeo dicere.

Qua melior nunquam) Pal. ſec. qua nulla unquam melior.

EPIST. X. Neque ſpectare eſſedarios) Tres mſſ. Guil. neque expectare eſſedarios.

EPIST. XII. Si plane a nobis deficis) Pal. prim. ſi plane a nobis non deficis.

Modo ſcribe aliquando) Sic mſſ. Vulgo, modo ſcribas aliquando.

Et a nobis quid fieri aut curari velis) Sic mſſ. Vulgo, & a nobis quid agi, quid fieri, aut curari velis.

EPIST. XIII. Non ex jure manu conſertum, ſed magis ferro Rem repetunt) Sic mſſ. Vulgo addunt in edd. Rem repetunt, regnumque petunt: vadunt ſolida vi.

Et tu ſoles ad vim faciendam adhiberi) Sic mſſ. Vulgo, & tu non ſoles ad vim faciendam adhiberi.

Quod tu prior hominibus armatis veneris) Sic mſſ. Al. quod tu prior cum hominibus armatis veneris. Al. quod tu prior vi hominibus armatis non veneris.

EPIST. XV. Cum vero in C. Matii) Sic mſſ. Vatic. Pal. prim. Grut. Vict. ed. Sed Grævii primus, quam vero in C. Mucii. Vulgata, quod vero in C. Marii.

EPIST. XVII. Quæ ad te ultro attulerim) *Mſ.* quæ ad te ultimo attulerim. *Al.* detulerim.

Te eſſe ullum unquam reperturum) *Prim. Pal.* te eſſe nullum unquam reperturum.

EPIST. XVIII. Quam fructuoſiſſimus tibi ſit) *Sic Victor. ed. vid. Not. Amſtelodam.* tam ſtudioſiſſimus tibi ſit. *Mentel.* ut iſte civis a me diſceſſus tam tibi ſit quam mihi.

Quid in illa charta fuerit) *Liber Guilielm.* quid in ima charta fuerit. *Prim. Græv.* quid in illa chartula fuerit.

EPIST. XIX. Pleniſſime res illa ſcribi) *Sic mſſ. Pal. prim. Græv. pr. Grut. Vict. & prim. edd. aliique v. c. Vulgo* planiſſime.

Percipi poſſe) *Unus Guilielm.* percipi non poſſe.

Num jus civile veſtrum) *Unus Guilielm.* num jus civile noſtrum.

EPIST. XXIII. Exhedria mihi quædam nova ſunt) *Unus Guilielm.* ex Hadria mihi quædam nova ſunt.

Si tibi videtur) *Sic Pall. prim. Vatic. Græv. prim. aliique. Vulgo*, ſi tibi videbitur.

EPIST. XXIV. Phameæ cauſam receperam) *Sic Pal. prim. Græv. prim. Vatic. Vict. ed. aliique. Vulgo* ſuſceperam.

De P. Seſtio) *Sic mſſ. Vulg.* Sextio. *Et ſic Græv. prim.*

Nullo modo me facere poſſe, cum vellem) *Al.* nullo modo me facere poſſe, quem vellet.

Sat bonum unctorem) *Al.* victorem. *Al.* auctorem.

EPIST. XXIX. Si inter ſenes coemptionales venale proſcripſerit) *Prim. Græv.* ſi inter ſenes coemptionales per ſcripſerit. *Pal. prim. Stevvech. PecK. edit. prima*, ſi inter ſenes contionales. *Grut.* ſi inter nos ſenes contionales ven. *Alius vetus lib. Hotom.* inter vos concionales. *Al. v. c. Egnat.* inter vos ſenes. *Medic.* inter nos ſenes coemptionales.

Id omne abs te habere) *Græv. prim.* id omnes abs te habere.

EPIST. XXX. Quin hinc ipſe evolare cupio) *Prim. Græv.* quin huc ipſe evolare cupio.

Contentus iſto ſum) *Prim. Pal. & prim. Græv.* contentus iſtorum.

Maximo meo beneficio eſt) *Sic mſſ. antiquiſſimi. Vulgo*, maximo meo beneficio eſt affectus.

Quomodo acceperit) *Grut. Amſtelod. Ven.* quando acceperit.

EPIST. XXXII. Non reſiſtis) *Mſſ.* nonne reſiſtis?

Quo quicquam deſit) *Sic. prim. Græv. Pall. & Victor. ed. Vulgo*, quod quicquam deſit.

LIBER VIII.

EPIST. I. Quod tibi decedens pollicitus ſum) *Sic mſſ. Vulgo*, quod tibi decedenti pollicitus ſum.

Ut ego misererer ejus eſuriei) *Pal. & Græv. prim. Amſtelod. edit. priſc.* ut ego misererere ejus eſurire. *Pal. quart.* misererer excitare. *Quint.* exicare.

EPIST. II. *Me* repræſentante) *Al.* matre præhenſante. *Vel*, me repræhenſante.

Rudentum ſibilis) *Al.* ſibilus *Al.* ſimilis. *Al.* ridentum. *Al.* rudentium ſibilus.

In nobilem agentem) *Sic mſſ. Vulgo*, in ignobilem egentem.

EPIST. IV. Bonos & ſenatum mallet) *Al.* bonos ſervatos malet. *Al.* bonos ſervatos mallet.

Qui ſolet infimorum hominum) *Pr. Græv.* infirmorum hominum.

Qua in re mihi videtur illud perquam venuſte cecidiſſe) *Mſſ.* ceciniſſe.

Quam deriſeramus olim) *Prim. Græv.* quam deſideramus olim.

Quod vix ſperare auſus es) *Duo Guilielm.* quod vix ſperare viſus es.

EPIST. V. In his tricis moretur) *Guilielm. cod.* in hiſtoricis. *Prim. Græv.* in hiſtricis.

Quod ſi anno præterito Curio tribunus) *Prim. Græv. & Manut. ed.* hoc ſi præterito anno Curius tribunus. *Edd.* quod ſi hoc anno præterito Curio tribunus.

EPIST. VI. Quo facto retudit ſermonem) *Sic Vict. ed. Vulgo* retulit. *Prim. Græv.* & tulit.

Digitized by Google

Si Parthi vos nihil calſaciant; nos hic frigore frigeſcimus) *Prim. Græv.* ſi Parchi vos nihil calſaciunt, nos nihil frigore frigeſcimus. *Al.* ſi Parchi nos nihil calſaciunt, nos hic frigore frig. *vel* nos nihil frig.

De Dolabella integrum tibi reſerves) *PecK.* Dolabellam integrum tibi reſerves.

Pantheras Græcas) *Sic prim. Græv. aliique. Vulgo*, Pantherarum greges.

EPIST. VII. Cornificius adoleſcens Oreſtillæ filiam) *Al. cod.* adoleſcentiorem Syllæ filiam *Mſ. Sigon.* Cornificius adoleſcentiorem ille ſibi filiam. *Prim. Græv.* Cornificius adoleſcentior eſt, ille filium ſibi deſpondit. *Al.* adoleſcentior eſt, ille ubi filium.

EPIST. VIII. Quo vento projicitur Appius minor) *Prim. Græv.* quo ven to proieitur Appius miror.

Quid ſinguli ordines judicaſſent) *Lambin.* quod ſinguli ordines judicaſſent.

Sæpe re dilata) *Sic mſs. Al.* ſæpe relata.

EPIST. IX. Quam ne contentionis minimæ fuerit) *Prim. Græv.* quam ne contentionis minimum fuerit.

Agit cauſas liberales) *Prim. Græv.* agit cauſam liberalis. *Al.* agit cauſam liberaliter. *Et* agit cauſam liberalius.

A columnariis præteritum) *Al.* per territum. *Al.* a colonariis.

EPIST. XI. Comitiales eripiebantur) *Al.* contiones eripiebantur.

Ne quod furore Paulli adeptus eſſet boni) *Al.* ne ſi quid furore Paulli adeptus eſſet boni. *Al.* adeptum. *Al.* ne quod favore Paulli adeptus eſſet boni.

Nec deerant quidem qui neque tranſigi volebant) *Prim. Pal.* deſierant quidem qui inique tranſigi volebant. *Amſtelod.* deſerant quidem qui inique tranſigi volebant. *Lambin. ed.* nec deerant quidem, qui id nunquam tranſigi volebant. *Al.* nec deerant qui inique tranſigi volebant.

In unam cauſam omnis contentio conjecta eſt de provinciis: in quam adhuc incubuiſſe cum ſenatu Pompejus videtur, ut Cæſar Id. Novemb. decedat) *Editiones Manutii*, in unam

cauſam omnis contenti de provinciis inquam a buiſſe cum ſenatu Pon ut Cæſar ante Id. No *In Amſtelodam. etiam ſi* vinciis adhuc eſt. E Cæſar Idus non deced

EPIST. XIII. Ætat curſa) *Al.* decuſsa. *A*

Pudore Tulliæ) *A* Tulliæ.

Ut ratio eſſet ejus h que exercitum neque ret) *Al.* tradere velle ne ejus habenda, qui ex provincias tradere. *A* tione ejus habenda, q que provincias tradidere ratio eſſet ejus habend

EPIST. XIV. Invidi V. *V. c.* & ingens con

Non ad occultam tionem) *Sic Amſteloa Victor. ed. Vulgo*, non cidit obtrectationem.

Sed ad bellum ſe e *Amſtelodam. aliique.* bellum erumpit. *Al. t ticula*; ſed bellum erum ſe erupit.

EPIST. XVI. Iratus *Al.* iratus ſenatu exiit *Peck. Amſtelod.* iratus *Al.* exiliit.

Tibi caræ ſunt) *Pec* ſunt.

Quæ cum confeceris quæ cum tu feceris. erunt confecta. *Al.* qua fecta. Id ſi feceris. *Po* men cum feceris.

LIBER

EPIST. I. In ſpem *Sext. Palat.* venit.

Ut nullam allevation nullam alleviationem. *bri* allevio, *pro* allevo *prim.* nullam ut allev

Eorum me ſuppudeba pigebat.

Videbar enim mihi,

Digitized by Google

turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſiſſem) *Pal. prim.* videbam enim me in res turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſſum. *Sic & duo Gulielmii libri, niſi quod pro* videbam *legunt* videbant. *Amſtelod.* videbar enim mihi, cum me in res turbulentiſſimas infidiſſimis ſociis demiſſum.

EPIST. II. At tibi repente) *Sic Vict. aliique meliores libri. Vulgo*, at ibi repente. *Palat. ſext.* at ubi repente.

Tantis poſtea novis rebus allatis) *Al.* tot & tantis poſtea novis rebus allatis.

Qui autem victos noſtros moleſte ferunt) *Sic Victor. Vatic. Amſtelod. aliique Vulgo*, qui autem victos eſſe noſtros moleſte ferunt. *Hitterp.* qui autem victos nos moleſte ferunt.

EPIST. V. Neque ſolum propter reip. ſed etiam propter anni tempus) *Sic Amſtelod. prim. Palat. Peck. Vict. ed. vulgo*, neque ſolum propter remp. ſed etiam propter anni tempus. *Al.* neque ſolum propter rem, ſed etiam propter anni tempus.

Eundem ipſe ſequar) *Al.* euntem ipſe ſequar.

Severitatem otioſorum) *Hitterp.* ſi veritatem otio ſolus. *Pal. ſext.* ſi veritatem otio ſolvo.

EPIST. VI. Simul oſtentavi tibi) *Amſtelod. Vat. prim. Pal. Vict. ed. Vulgo deeſt* tibi. *Hitterp.* ſimul oſtentatui. *Latet hic aliquid.*

Magnum hominem duxi; tum quod his) *Amſtelod. aliique mſſ.* cum enim te ſemper magnum hominem duxerim, quod his.

Inſtar eſſe vitæ puto) *Al.* inſtar eſſe victoriæ puto. *Al.* inſtar victoriæ puto.

Vacationem etiam habent publici muneris) *Vict.* vacationem, eadem habent publici muneris. *Amſtelod. aliique mſſ.* vacationem, eandem habent pub. mun.

Quæ ve audiero) *Mſſ.* quæ tua audiero. *Edd.* quæ tua intereſſe audiero.

EPIST. VIII. Quamvis quis oſtenderit, ne populus) *Tres mſſ.* quamvis quis oſtenderet, ne populus. *Amſtel.* quamvis quis oſtenderet, & ne populus.

Niſi autem ad te) *Mſſ.* miſi enim ad te.

Partes Antiochinas) *Sic Mſſ. Al.* Antiochenas. *Hitterp.* Antiocenas. *Stewech.* Antiochias. *Vulgo* Antiochianas.

Si videtur, & de nobis inter nos) *Sic duo Pall. Vatic. Stewech. Hitterp. Amſtelod. edd. prim. & Vict. Vulgo*, ſi videbitur, & de nobis & inter nos.

EPIST. IX. Rectiſſime ſunt apud te omnia) *Duo mſſ.* rectiſſima ſunt apud te omnia.

Præcipue nunc jam inclinata victoria) *Hitterp.* præcipue cum jam inclinata ſit victoria.

Neque etiam regum ac nationum) *Sic Vict. ac mſſ. Vulg.* nec etiam regum aut nationum.

Illud autem te peto) *Sic mſſ. Vulgo*, a te peto.

EPIST. X. Literæ expectandæ) *Al.* expetendæ.

Quod te putem ſcire curare) *Palat. ſext.* ſcire putem cupere. *Stewech.* quod te putem ſcire oportere.

Ingentium culinarum cum) *Al.* ingent. coclearum quas.

EPIST. XIV. Gratulor tibi cum tantum vales) *Sic Amſtelod. aliique. Vulgo*, gratulor tibi quod tantum vales.

Jam ſalvi eſſe poſſemus) Jam *deeſt in nonnullis libris. Prim. Palat.* tam ſalvi eſſe poſſemus. *Al. vet. cod.* tum ſalvi eſſe poſſemus. *Sic & Amſtelod.*

Hæc enim jocatus ſum) *Duo mſſ.* hic enim jocatus ſum.

Proponam tibi claros viros) *Amſtelodam. Pal. prim. & ſext. Peck. Hitterp. Stewech.* proponas tibi claros viros.

Maturitatem tibi animadvertendi) *Al.* auctoritatem tibi animadvertendi.

Omnium conceſſu) *Mſſ.* omnium ſenſu. *Al.* omnium conſenſu.

EPIST. XV. Auctorem moderationis urbanæ) *Ita Pal. quatuor Guilielmiani, ed. princeps, Vict. Manut. Al.* commorationis.

Conferam. Domum ſi habebo, in denos dies) *Palat. ſextus*, conferam domum: ſi habebo. In denos dies.

EPIST. XVI. Volumina jam confece-

terit, ἀνεπιδείκτως, ſi quod afferatur) *Sic mſſ. vid. Not. ed. prim. & Pock. pro* afferatur, deferatur. *Vulgo pro* ſi quod, *ſcribitur*, ſi quid.

In ſermone vario) *Stewech.* in ſermones varios.

Poſuiſti loco) *Sic mſſ. Vulgo*, poſuiſti joco.

Quæſticulis te faciebam) *Sic Vatic. excerpta & Medic. Alii mſſ. & edd.* quæſtiunculis te faciebam.

Temperius fiat) *Al.* temperatius fiat.

EPIST. XVII. Non tu homo ridiculus es) *Sic Amſtelod. aliique mſſ. Vulgo*, num homo ridiculus es?

Hoc non longe abeſt a Tuſculano) *Sic Vatic. Amſtelod. Palat. prim. & ſext. Vict. ed. Vulgo*, hic non longe abeſt a Tuſculano.

Non modo me, qui) *Al.* non modo non me, qui.

EPIST. XIX. Tenuiculo apparatu) *Sic mſſ. Vulgo*, tenuiſſimo apparatu.

Recta enim a porta) *mſ.* recta eum a porta.

EPIST. XX. Hanc inſolentiam) *Al.* indolentiam.

Etiam Hirtio cœnam dedi ſine pavone, tamen in eà cœna) *Alii*, etiam Hirtio cœnam dedi, ſine pavone tamen. In ea cœna. *Mſſ. duo*, Hirtio cœnam dedi ſine pavone. *Stevvech.* ſine pavore.

EPIST. XXII. Quid? hujus Pherei hic cubile inire eſt auſus) *Sic Vatic. aliique mſſ. & Victor. ed. Vulgo*, quid illud? Pherei hic cubile inire eſt auſus. *Stevvech.* hujus ferrei. *Al.* hujus Pheræi.

Ex quo eſt propter ſimilitudinem penicillus) *Grut.* ex qua eſt ſimilitudine peniculus.

Sed quia multi, factum) *Al.* ſed jam multis factum eſt tam obſcœnum.

Non honeſtum verbum eſt diviſio? *Sic mſſ. Vulgo*, num honeſtum verbum eſt diviſio?) *Al.* diviſor. *Mſſ.* diviſior.

Suppedit, flagitium eſt) *Amſtelod.* ſuppedet flagitium eſt. *Al.* ſuppendet. *Al.* ſuſpendet. *Al.* ſuſpendit. *Al.* ſuſcipitur. *Al.* ſuppellere. *Al.* ſuppellit.

Habes ſcholam Stoicam) *Pal. ſext.* habes ſtolam Stoicam.

EPIST. XXVI. Aut poſſem vivere) *Sic mſſ. Vulgo*, haud poſſem vivere. *Al.* aut poſſe me vivere niſi. *Al.* aut poſſem metui.

Cœnam te quærere a mane) *Sic Pal. ſext. & Vict. ed. Sed. Pal. prim. & Amſtelod.* cœnam te quærere a me ne. *Al.* cœnam te quærere a me. *Mentel.* cœnam te quærere amœne.

LIBER X.

EPIST. I. Hominis impotentiſſimi) *Sic mſſ. Vulgo*, impudentiſſimi. *Al.* impudiciſſimi. *V. c. N. Scælſ.* hominis imperioſiſſimi.

EPIST. III. Per ſe vidi libentiſſime) *Pal. ſext.* per ſe vidi diligentiſſime.

Quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem) *Unus Gulielm.* quamquam mihi tecum ſtatuo eſſe communem. *Al.* quam mihi tecum ſtatuo ſtudeoque eſſe communem.

Nunc alia ratio eſt. Omnium rerum tuum judicium eſt, idque liberum) *Al.* nunc alia ratio eſt omnium rerum. Tuum judicium eſt, idque liberum.

EPIST. IV. Te profectum audieram) *Pal. ſext.* te profectus audieram.

Meæ a pueritia obſervantiæ) *Lambin.* vel meæ in te a pueritia obſervantiæ.

Si aut aliter ſentirem) *Fort.* aut ſi aliter ſentirem. *Lamb.*

EPIST. V. Voluntatiſque conjunctio) *Sic mſſ. Vulgo*, voluptatiſque conjunctio.

Quod tibi majori fructui) *Mſſ. Amſtelod. Mentel. Græv. ſec. Stevvech. ed. prima*, quod tibi majoris fructus gloriæque eſſe poſſit. *Hanc lectionem in ſuis etiam reperit Corradus, aliique.*

EPIST. VI. Pro plurimis noſtris neceſſitudinibus) *Palat. ſext.* neceſſitatibus.

Niſi te cum libertate populi R.) *Pal. ſext.* niſi tecum libertatem P. R.

EPIST. VIII. Quidquam ulli pollicendum) *Mſ.* Quidquam illi pollicendum.

Opti-

Optimæ mentis cogitata) *Duo mſſ.* optime mentis cogitata. *Al.* optima mentis cogitata, *V. c.* optima mentis excogitata.

EPIST. IX. Contra quod ipſe pugno, & temporis) *Sic prim. Palat. Amſtelodam. Mentel. Vict. ed. Vulgo*, contraque ipſe pugno, ſed & temporis & rei.

Vienna equites mille) *Sic mſſ. & Vict. ed. Vulgo*, Viennam equiter mille.

EPIST. X. De tua voluntate percrebruit) *Sic Amſtelod. Hittorp. & edd. Sed Pal. prim. & ſext. Græv. ſec.* percrebuit, *Sext. Pal. in marg.* precrepuit.

Ne maturum quidem etiam nunc) *Pall. prim. & ſext. Hittorp. StewechK.* ne maturum quidem etiam ne. *Amſtelod.* ne maturum quidem etiam. Nunc.

EPIST. XI. Non mediocris adhibenda mihi eſt cura) *Sic mſſ. Hittorp. Stewech. Pal. ſext. Amſtelodam. Vulgo*, quare non mediocris adhibenda mihi eſt cura. *Stewech. pro* adhibenda *ſcribit* adhibita, *Pal. ſext.* adhibenda eſt mihi cura. *Al.* adhibenda mihi cura eſt.

Pro vobis cedam) *Stewech.* pro nobis cedam. *Quidam codices non habent* pro vobis.

EPIST. XII. Cave enim putes ullas unquam literas graviores) *Sic mſſ. Vulgo*, cave enim putes ullas literas unquam gratiores.

Nec quo progredi velles) *Victor. & Gebb. edd. ut & Vatic.* nec quod progredi velles.

Quam quando complexus) *Hittorp.* quam quoniam complexus.

EPIST. XVII. Viginti millia paſſus abeſt) *Sic Vat. Hittorp. Stewech. prim. & ſext. Pal. Græv. ſex. Vict. & Gebb. edd. Vulgo*, paſſuum.

Quam me juvare poſſet in caſtris) *Sic Pal. ſext. Vict. Vulgo*, quam me tueri poſſet in caſtris.

EPIST. XVIII. Sciebam enim, & cautius illud erat conſilium, expectare me ad Iſaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega conſentiente, ſicut milites faciunt, hoſtibus obviam ire) *Hunc locum ſic refinxit Lambin.* ſcribam enim, etſi cautius illud erat conſilium expectare me ad Iſaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega conſentiente, exercitu concordi, & bene de rep. ſentiente, hoſtibus obviam ire. *Et ſic edidit Manut. Amſtelod.* expectare me ad inſulam. *V. c. N. Scælſ.* dum Brutus trajiceret exercitu concordi, ac bene de rep. ſentiente.

Nos ſuis contractis) *Al. legunt*, in ſuis contractis. *Lambinus ex conjectura*, rationibus ſuis male contractis.

EPIST. XXI. Remque publicam mecum prodidiſſem) *Sic mſſ. & Vict. ed. Vulgo*, remque publicam mecum perdidiſſem.

Omniaque integra ſervem) *Sic Pal. ſext. Amſtelod. & Victor. ed. Vulgo*, omnia ut integra ſervem. *Q. V. C.* omniaque ut integra ſervem.

Non dubitabit) *Stewech.* dubitabis.

EPIST. XXIII. Tribunum militum) *Sic mſſ. Amſtelod. tr. mil. Vulgo*, tribunum militarem.

Ad me cum literis) *Sic Amſtelodam. & tres Guilielm. ut & Victor. ed. Vulgo*, ad eum cum literis.

Exceperam) *Sic Amſtelodam. aliique mſſ. Vulg.* interceperam.

EPIST. XXIV. Pro maximis tuis beneficiis) *Palat. ſext.* pro eximiis tuis beneficiis.

Indulgentia, aſſiduitate) *Lambin.* diligentia, aſſiduitate.

Omnes gratas amicitias) *Stewech. & Pal. prim.* omnes gratias amicitias.

In tua obſervantia) *Sic Hittorp. Stewech. Amſtelod, Vict, ed. Vulgo*, in tui obſervantia.

EPIST. XXV. Operam tuam, navitatem, animum) *Amſtelod.* nativitatem, animum. *Al.* maturitatem, animum. *Al.* tuam navatam, animum.

Præterea fama ſcientiaque omnium) *Al.* preterea fama ſententiaque omnium.

EPIST. XXVI. In Januar. menſem protrudimus) *Sic Vatic. Stewech. Amſtelod.*

Sic Vatic. Hittorp. Vict. ed. Vulgg. cum Amſtelodam. & aliis libris, homo ſui ſimillimus.

EPIST. XXI. Cum Cæſare, qui neminem prætermiſerit) *Pal. tert. & nonnulli alii*, cum Cæſare locutum putas, qui neminem prætermiſerit.

Ab utriſque veſtrum) *Forte*, ab utroque veſtrum. *Lambin.*

De collegiis noſtris) *Stewech. & Pal. tert.* de collegis veſtris.

EPIST. XXVI. Maximo meo dolore hoc ſolatio utor) *Sic Pal. prim. tert. Hittorp. Stewech. Amſtelod. vict. ed. vulgg.* In maximo meo dolore hoc ſolatio utor.

Quod intelligunt homines) *Hittorp.* quod intellegunt homines.

Deliberent utrum trajiciant) *Sic mſſ. Vulgg.* deliberant utrum trajiciant.

Et Brutum arceſſant) *Sic Amſtelod. & vict. ed. Pal. tert.* te & Brutum ex Sardinia accerſant.

LIBER XII.

EPIST. I. Finem nullam) *Sic mſſ. vid. Not. Vulg.* finem nullum.

Id eſt de tota rep. cogitandi) *Amſtelod. Grævii ſecund. aliique*, & de tota rep. cogitandi.

Sed ita compreſſum eſt) *Pal. prim. Amſtelod. Græv. ſec. ed. prima & vict.* ſed ita compreſſa eſt. *Gruter.* ita comprenſa eſt. *Mentelian. ſtat pro vulgato* compreſſum.

EPIST. II. Veſtri facti gloriam cum mea laude communicet) *Sic Vatic. prim. Palat. Grut. duo Gulielm. vict. ed. Vulgo*, facti veſtri gloriam cum mea laude communicem.

At quam paratus) *Mſſ.* ad quam paratus. *Al.* ad quem paratus.

EPIST. III. Sed hoc veſtrum eſt) *Sic prim. Pal. Grut. Amſtelod. vict. ed. Vulgo*, ſed hoc veſtrum fuit.

De me quidem non dubitanter, quin) *Sic Vatic. prim. Pal. Grut. Amſtelod. Vulg.* de me quidem non dubitant, quin.

EPIST. IV. Nunc me reliquiæ veſtræ exercent) *In Grut. deeſt* nunc *Lambinus ſic conjicit legendum*, nunc reliquiæ nos exercent.

Te iſſe in Syriam) *Sic mſſ. Vulgo*, te eſſe in Syria.

EPIST. V. Tum ornatiores propter celeritatem) *Sic mſſ. Vulgo*, tum gratiores propter celeritatem.

Nihil belli reliqui fore) *Sic Hittorp. Stewech. Grut. Amſtelod. vict. ed. Vulgg.* nihil belli reliquum videbatur.

EPIST. X. Exercitum quibuſcunque potuero rebus) *Sic Vatic. Pal. prim. Hittorp. Amſtelodam. Al. mſſ.* exercitum verbis, quibuſcunque potero, rebuſque ornabo. *Vulg.* exercitum quibuſcunque potero rebus.

In quibus eſt magna illa quidem ſpes) *Sic Vatic. Stewech. Amſtelod. vict. ed Vulg.* in quibus eſt magna quidem ſpes.

EPIST. XI. Una fortiſſimo animo remp. adminiſtrant) *Hittorp.* una fortiſſime remp. adminiſtrant.

Quantum eſt in te) *Sic Vatic. Hittorp. vict. ed. Vulgg.* quantum *opus* eſt. *Et ſic Amſtelodam. & Mentel.*

EPIST. XII. *Id* quod & noſtri & reip. cauſa) Sic Grut. *Stewech. Amſtelod. vict. ed. Pal. prim.* id quod & noſtræ reip. cauſa. *Vulgg.* id quod & noſtra & reip. cauſa.

Te hortante) *Al.* te hortatore.

Quos ſi occupaſſet Dolabella) *Sic mſs. & vict. ed. Vulg.* quem ſi occupaſſet Dolabella.

EPIST. XIII. Pene victam remp.) *Grut.* pene vinctam remp.

Tum ſerviremus) *Medic.* dum ſerviſſemus. *Stewech. & Grut.* dum ſervi eſſemus. *Hittorp.* dum ſervis haberemus. *Supra* haberemus *ſcriptum erat* heremus.

Non ſubita nec inconvenientia) *Medic. & Hittorp.* non ſubita nec convenientia. *Alii legunt, teſte Fulvio Urſino*, non ſubita obvenientia.

Pro noſtra parte celeriter nobis expediri poſſe confidere) *Sic Hittorp. Grut. Vict. ed. Sed Amſtelod. & Græv. ſec.* pro noſtra parte celeriter iter vobis expediri poſſe confidere.

EPIST. XIV. Ut non poſſit Dolabella in Italiam pervenire) *Sic mſs. Vulg.* ut non poſſit claſſe Dolabella in Italiam pervenire

EPIST.

Etiamſi ædificaturus eſſes) *Sic Hittorp. PecK. Pal. pr. & Sext. Amſtelod. Victor. ed. Vulgo*, ita etiam, ſi ædificaturus eſſes.

EPIST. II. Qui habitat) *Al.* qui habitabat.

Ut ei de habitatione) *Al.* ut te ei de habitatione.

EPIST. IV. Magno enim meo beneficio affecti) *Lamb.* magno enim a me beneficio affecti.

C. Cæſar primo ſuo Conſulatu) *Hittorp. Stewecch. Palat. ſext.* C. Cæſar ſuo conſulatu.

Eſt tuæ prudentiæ) *Hittorp.* eſt tuæ providentiæ.

Et ſuadeam) *Q. V. C.* & tibi perſuadeam. *Unde Lambin.* & tibi ſuadeam.

EPIST. V. Ut ambitione mea conturbem officium meum) *PecK.* ut ambitione mea turbem officium tuum. *Pal. prim.* ut ambitione mea conturbent officia tua. *Sic & Pal. ſext. Mentel.* ut ambitione mea corrumpant officium tuum.

Injuſtiſſima calamitate dolui) *PecK.* injuſtiſſima calamitate condolui.

Tanquam e naufragio) *Stewecb.* tanquam in naufragio.

Cum ſuperior factus ſit ordine) *Al.* factus ſis.

Ex eo agro) *Hittorp.* ex agro.

Quicquid mea cauſa faceres, ut id C. Curtii cauſa cum feceris, exiſtimes, quod ille per me habuerit) *Sic Vatic. Pal. prim. & ſext. Victor. ed. Vulgati cum nonnullis mſſ.* quicquid mea cauſa faceres, ut id C. Curtii cauſa cum feceris meum exiſtimes. Quod ille per me habuerit. *Sic & Amſtel. & Grav. ſec. Sed Mentel.* quid cum mea cauſa faceres: ut id C. Curcii cauſa meum cum feceris exiſtimes.

EPIST. VI. Et item poſtea pluribus verbis) *Sic prim. & ſext. Pal. Amſtelodam. Victor. ed. vulg.* & idem poſtea plurimis verbis.

Et poteſtate tua) *Lamb. fort.* & a poteſtate tua.

Vultu denique expromſeris) *Sic mſſ. vulg.* expreſſeris. *Et ſic Mentel. Grav. ſec.*

Qui tibi literas dedit) *Sic Vatic. prim. & ſext. Victor. ed. Amſtelod.* qui tibi literas dedi. *Al.* qui tibi has literas reddidit.

EPIST. VII. Neceſſitudine, quæ tua ſumma in me obſervantia, ad) *Sic Vatic. & vict. ed. vulg.* neceſſitudine tuaque ſumma in me obſervantia ad.

Libenter mea cauſa) *Pal. prim. Amſtelodam. & Stewecb.* libenter mei cauſa.

Integram conſervares) *Forte* reſervares. *Lambin.*

Qui ſimili cauſa laborent) *Hittorp.* qua ſimili cauſa. *Forte*, qui a ſimili cauſa laborent, *Guilielm.*

EPIST. VIII. Te mei ſtudioſiſſimum eſſe) *Sic Vatic. Pal. prim. & vict. ed. vulgo*, te mihi ſtudioſiſſimum eſſe.

Cognoſſet) *Sic Vatic. Victor. ed. Hittorp. ed.* cognoſcet. *Al.* cognoſceret.

Prædia in æſtimationem acceperit) *Hitt.* prædia in æſtimatione acceperit.

Satisfecerit per me) *Sic Hittorp. & vict. ed. Stewecb.* ſatisfecerit pro me, ut ego illud. *Amſtelodam.* ſatisfecerit pro me, ut ego, *vulg. per me ſatisfecerit*, cum ego.

Ut ego illi uni plurimum debeam) *Sic Palat. prim. ſext. Victor. ed. Amſtelod.* ut ego uni plurimum debeam. *Stewecb.* ut ego illud uni plurimum debeam. *Mentel.* ut ego plurimum debeam illud. *vulgg.* cum ego illi uni plurimum debeam.

EPIST. IX. Cum mea commendatione) *Sic Pal. pr. ſext.* Hittorp. *vict. ed. vulgg. & Amſtelod. & Mentel.* cum ea commendatione. *Grav. ſec. & Alius Guilielm.* tum ea commendatione.

Qua eſſem erga ipſos voluntate) *Hittorp.* qua eſſem erga illos voluntate. *Stewecb.* qua eſſem erga eos voluntate.

Publicanorum ſemper libentiſſime tribuerim) *Sic mſſ. & Victor. ed. Vulg.* publicanorum multum ſemper libentiſſime tribuerim.

Idque magnis ejus ordinis erga me meritis) *Sic Amſtelodam. Mentel. Pal. prim. & ſext. Hittorp. Stewecb. Victor. ed. Al.* idque pro magnis ejus ordinis erga me meritis.

EPIST.

Digitized by Google

Stevvech. Amſtelodam. plurimique alii mſſ. Vict. ed. duo quidem te nominatim rogo.

Homini gratiſſimo jucundiſſimo benigne feciſſe) *Sic Amſtelodam. Pal. prim. & ſext. Vict. ed Al.* gratiſſimo jucundiſſimoque benigne feciſſe. *Al.* gratiſſimo & jucundiſſimo benigne feciſſe.

EPIST. XXIX. Quæ ſpeciem habeant magnæ conjunctionis) *Sic Vatic. Palat. prim. ſext. Amſtelod. Victor. ed. Vulgg.* quæ ſpeciem habent magnæ conjunctionis.

Tantum attigit negotii) *Hittorp.* tantum attigit negotium.

Non poſſum dicere eum præfuiſſe) *Hitt.* poſſum dicere eum non præfuiſſe.

Omni curſu noſtro) *Lamb.* noſtræ.

Majore ſtudio nullo poſſim) *Sic Amſtelod. Stevvech. Vict. ed. Hittorp. & duo pall.* majore ſtudio nullam poſſim. *Unde conjicit Guilielm.* majore ſtudio nullus poſſim, *Vulg.* majore ſtudio non poſſim.

Quod fuerim moderatior) *Tres mſſ.* quo fuerim moderatior. *Al.* quod fui moderatior.

EPIST. XXX. Doctrinæque præditum) *Pal. ſext.* doctriniſque. *Al.* doctrinæque deditum.

Sive aberit) *Sic Vatic. & Vict. ed. Al.* ſive aderit. *Hittorp. & ſext. Palat.* ſive abierit.

EPIST. XXXII. Tam lauta) *Duo mſſ.* tam laudata.

Quam nobili) *Mſſ. & Vict. ed.* tamque nobili.

Hos mihi maxime eſſe conjunctos) *Al.* & hos homines mihi maxime eſſe conjunctos.

EPIST. XLIII. Quod cum ipſum diligo) *Lamb.* quod cum per ſe ipſum diligo.

Et qui conſuetudine quotidiana) *Sic Pal. prim. Amſtelod. & Vict. ed. Vulgg.* & qui cum conſuetudine quotidiana.

EPIST. XLVIII. Quod & tuæ laudi) *Stevv.* quo & tuæ laudi. *Alii mſſ.* quod tuæ laudi, *ſine copula.*

Cum primus in eam inſulam Quæſtor veneris) *Sic mſſ. Vulgg.* cum primum in eam inſulam Quæſtor veneris.

EPIST. L. Multa in illum mea quoque, maximum eſt) *Sic Amſtelod. Pal. prim. ed. Venet. & Victor. Vulgg.* multa in illum mea, quodque maximum eſt. *Amſtelod.* multa in illum mea quoque. Maximus eſt.

EPIST. LV. Cum multis petentibus denegaſſem) *Lambin.* quam multis petentibus denegaſſem.

Pro noſtra conjunctiſſima neceſſitudine) *Hittorp. & Pal. ſex.* pro noſtra conjunctiſſima neceſſitate.

EPIST. LXIII. Sed tamen, ut plane perſpicere poſſis) *Forte*, ſed ita tamen ut plane perſpicere poſſis.

Tum ſumma probitate) *Sic mſſ. & Vict. ed. Vulgg.* tum ſumma ejus probitate.

Conſilio ejus fideli ac etiam bono) *Lamb.* atque etiam bono *Al.* conſilio ejus fideli ac bono.

Me, de quo ea ſupra ſcripſerim) *Palat. prim. & ſext. Hittorp. Stevvech. Amſtelod.* me quo ea ſupra ſcripſerim. Supra *quoque abeſt a q. v. c.*

EPIST. LXIV. Quod ejus cauſam Nero ſuſcepit) *Stevvech. quo ejus cauſam Nero ſ.*

Ne relinquas) *Sic Palat. prim. Hittorp. Stevvech. Amſtelod. Vict. ed. Vulg.* nec relinquas.

Et uſus eſt, ampliſſimas clientelas) *Sic Vatic. Pal. prim. & ſext. Amſtelod. Vict. ed. vulg.* & uſus eſt ampliſſime, clientelas. *Al.* uſus eſt, ampliſſime clientelas.

Vale) *Abeſt in mſſ.*

EPIST. LXVIII. Id eſt de ſtatu provinciæ) *Hoc totum* id eſt *abeſt a Q. V. C. Amſtelod. & Stevvech. Mentel. Grev. ſec.* & de ſtatu provinciæ.

De reip. ſumma) *Hittorp.* de r. p. ſumma. *Pal. ſext.* de rep. ſumma. *Et ſic malebat Lambinus.*

EPIST. LXXIII. Quod ſi Romæ te vidiſſem, coram gratias egiſſem) *Sic Amſtelod. & vulgg. Hittorp. & Pal. ſext.* quod ſi Romæ fuiſſem, te vidiſſem, coramque gratias egiſſem. *Pal. ſext. & Vict. ed.* quod ſi Romæ: te vidiſſem, coramque gratias egiſſem.

Quod ſi fieri poſſit) *Victor.* quid fie-

rei minorem fidem. *Amſtelodam.* qui eo regi minorem fidem.

Tarcondimoto) *Codex Guilielm.* Tharchondimoto. *Duo alii Guilielm.* Tarcendimoto. *Al.* Tarchond.

Si æquitatis noſtræ) *Sic Vatic. PecK. Hitt. Stevvech. Vict. ed. Sed Amſtelod. cum vulgatis*, ſi equitatus noſtri particeps.

Judicavit vir fortiſſimus) *Sic Pal. ſext. & Vict. ed. Vulgg.* indicavit vir fortiſſimus.

EPIST. II. Conjunctum haberem cujus) *Sic mſs. & Vict. ed. Vulgg* conjunctum haberem hominem, cujus.

Firmiores animos omnium faceret) *Sic Hittorp. Stevvech. Vatic. Pall. prim. & ſext. Vict. ed. Vulg.* firmiores animos hominum faceret.

Incolumitatem regnumque def.) *Lambin.* & incolumitatem: *Al.* & incolumitatem regni defenderem.

Quod ei permagnum) *Hittor. & Pal. ſex.* quod & permagnum. *Stevvech.* quod & ei permagnum.

Idque me gaudere dixiſſem, cohortatus) *Pal. ſext. & Hittorp.* idque me gaudere dixiſſem: & tamen adoleſcentem eſſem cohortatus.

Poſtero autem die) *Stevvech.* poſtremo autem die.

propter metum reticuiſſent) *Q. V. C.* propter metum obticuiſſent. *Palat. ſext.* tacuiſſent. *Stevvech.* renunciaſſent.

Amantiſſimum ſui *Hittorp.* amantiſſimum ſibi. *Stevvech.* amantiſſimum ſuum.

Præſentibus inſidiis liberaret) *Sic Pal. pr. & ſext. Vict. ed vulg.* præſentibus inſidiis liberaſſet.

Tantam curam in ejus vos ſalutem videamini contuliſſe) *Sic Pal. prim. & ſext. & Victor. ed. Sed Amſtelod.* tantam curam in ejus vos ſalutem diligentiamque videamini contuliſſe. *Mentel.* tantam curam in ejus nos ſalute diligentiaque videamini contuliſſe. *Vulgati*, tantam curam benevolentiamque in ejus vos ſalutem videamini contuliſſe. *Al.* tantam curam diligentiamque in ejus vos ſalutem videamini contuliſſe.

EPIST. IV. Eſſe eundum) *Vatic.* eſſe eundem.

Diligenter eſſet actum) *Hittorp. & Pal. ſext.* diligenter eſſet factum.

Equitatum ſatis idoneum) *Pal. pr. ſex. Hittorp. Stevvech.* equitatum ſane idoneum.

Regumque ſociorum) *Al.* Regumque & ſociorum.

Tum id, quod jam ante ſtatueram) *Sic. Vatic. Pal. prim. Victor. ed Vulgo*, tamen id, quod jam ante conſtitueram. *Q. V. C.* tamen id quod jam ante ſtatueram.

Magna multitudine hoſtium occiſa) *Peck.* magna multitudine hominum exciſa.

Omnia conſequi me arbitrarer) *Vatic. Pal. prim. & ſext. Amſtelod.* omnia adſequi me arbitrarer. *Q. V. C.* omnia me aſſequi arbitrarer.

Non modo non calamitatem) *Pal. ſext.* meam non modo *calamitatem*.

Exercitu imbecillo) *Hittorp.* imbello) *Pall. ſext.* in bello.

EPIST. V. Severitatem diligentiamque: *Sic Vatic. Pall. PecK. Stevvech. Hittorp. Amſtelod. Victor. ed Vulgg. ſecuritatem* indulgentiamque.

EPIST. VII. Cum te ſemper amavi dilexique) *Sic Pal. prim. & ſext. & Victor. ed Vulgg.* cum te ſemper dilexi amavique.

Tum mei amantiſſimum cognovi) *Sic Pall. prim. ſext. Victor. ed. Hittorp.* tum te mei amantiſſimum cognovi. *Al.* cum mei jam amantiſſ. cognovi. *Vulgg.* quod mei amantiſſimum cognovi.

EPIST. XIII. Sed tamen navare operam volebam) *Pal. ſex.* ſed tamen eo navare operam volebam. *Lamb. forte*, tibi navare operam.

Sed ita fato neſcio quo contigiſſe) *Vict. ed.* ſed id fato neſcio quo contigiſſe.

Dignas res eſſe honore) *Sic Hittorp. Pal. ſext. quidam alii vett. codd. Vict. ed Vulgg.* dignas res eſſe & honore, & gratulatione.

Omniaque ſpero) *Sic Vict. ed. Vulgo*, omniaque quæ ſpero.

EPIST. XIV. Sed tamen quod ab eo egregie diligi ſenſi, multo) *Sic. Pal. ſext.*

Digitized by Google

EPIST. X. Ad diem dictam fient) *Hittorp. Peck. Palat. prim. & ſext.* ad diem dicta fient.

Nos adſumus) *Al.* ad ſummum.

EPIST. XI. Paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte) *Sic Palat. prim. ſext. Vict. ed. vulgg.* paratiorem ducem omnino. Ex hac quoque parte.

EPIST. XII. Atque univerſæ reip. ex eo ſcire potes) *Hittorp.* atque univerſæ reip. & ſenatus ex eo ſcire potes.

Invaſerat furor non ſolum improbis, ſed etiam his) *Sic. mſſ. Vulg.* invaſerat furor non ſolum improbos, ſed etiam hos.

Qui boni habentur) *Hittorp.* qui boni habebantur.

Se præſentem trinundinum.) *Hittorp.* ſe præſente trinundinum.

Accepimus conditiones) *Hittorp.* accipimus conditiones.

Habet a tergo) *Hittorp.* habemus a tergo.

Poſſe opprimi) *Hittorp.* poſſe obrui.

EPIST. XV. Tibique conſervandum) *Al.* confirmandum.

EPIST. XVII. Video quid agas) *Amſtelod.* vide quid agas.

Tuas quoque epiſtolas vis referri) *Sic Hittorp. Pal. ſext. Vatic. Victor. ed. Al.* tuas quoque epiſtolas vis referam.

Satis ſcis. Tu eum) *Hittorp. & Pal.* ſatis ſcire. Tu eum. *Amſtelod.* ſatis ſcis. Et tu eum.

EPIST. XXI. Quam a vobis diſceſſerant) a nobis diſceſſerant.

Adventus adoptatiſſimus) *Al.* optatiſſimus. *Al.* exoptatiſſimus. *Vid. Not.*

Ex humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtola) *Pal. prim. ſext. Hittorp.* & humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtolam.

Quare quod polliceris) *Hitt.* quare quod pollicetur iſte.

Quando igitur tum ex me doluiſti) *Pal. prim. & Vict. ed.* quod igitur tum ex me doluiſti.

Nam cum & audio) *Forte*, nam cum audio ill. *Lambin.*

Apud Bruttium) *Sic Victor. ed. Vulg.* apud Brutum.

Habes ubi deponendæ tibi ſunt urbanitates) *Al.* Habes ubi ſunt deponendæ urbanitates. *Al.* Habes deponendæ tibi ſunt urbanitates.

Si fortuna me; præſertim) *Aliqui*, ſi f. me juverit, præſert.

Quod tibi curæ fuit) *Lambin.* quod tibi curæ fuerunt.

Eripitur operæ) *Pal. ſext.* eripitur ex opere.

EPIST. XXII. Cupio certe) *Sic Pall. duo Gulielm. Amſtel. Vict. ed. Vulgg.* cupio equidem certe.

De quadrimo Catone) *Pal. ſext.* de quadrivio Catone. *Pal. prim, tert. Hittorp. ed. prim.* de qua *primo* Catone.

Si quem cum *eo* ſermonem) *Hitt.* ſiquidem cum eo ſermonem.

EPIST. XXIV. Si non potes omne) *Hitt.* ſi non potes omnem.

De domeſticis hactenus, *Sic* Hittorp. *& Pal. ſext, Vulgg.* de domeſticis rebus hactenus. *Pal. prim.* de domeſticis ejus hactenus.

Sed litteras tuas expecto) *Mſſ.* ſed ſi litteras tuas expecto. *Unus mſ.* ſed ſt! litteras tuas expecto.

Papiam) *Al.* Appiam.

EPIST. XXV. Excuſatione *intermiſſionis* litterarum) *Vatic.* Hittorp. *Vict.* excuſatione de intermiſſione litterarum.

De rep. rumoribus) *Al.* de reip. rumoribus.

Aſſiduitate epiſtolarum) *Sic mſſ. fere omnes, & Vict. ed. Vulgg.* aſſiduitate literarum.

INDEX

INDEX

Qui multiplex Literarum genus indica

Accuſatoriæ, *Lib.* II. *Epiſt.* 10.

Admonitoriæ, IV. 15. VII. 7. XI. 20. 26. XIII. 19. XIV. 10. 12. 14. 18. 20. 21.

Apologeticæ, III. 7. 8.

Commendatitiæ, I. 3. II. 6. 8. 14. III. 1. V. 5. VI. 9. VII. 5. 21. VIII. 6. IX. 13. 15. X. 17. XI. 29. XII. 6. 12. 21. 24. 26. 27. 29. XIII. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 69. 70. 71. 72. 74. 75. 77. 78. 79.

Condictitiæ, IX. 23.

Conſolatoriæ, I. 6. II. 2. III. 3. 5. 13. V. 16. 17. 18. VI. 1. 2. 3. 4. 5. 10. 12. 21. 22. IX. 6.

Deliberativæ, II. 16. IV. 1. 2. V. 19. IX. 3. 7. XI. 1. 9. XIV. 24.

Excuſatoriæ, I. 1. II. 1. 7. 16. III. 8. V. 2. 17. VI. 2. 7. 11. VIII. 1. 5. IX. 26. X. 2. 8. 23. 31. 35. XV. 3. 5. 13. 15.

Gratulabundæ, II. 5. 7. 9. 10. III. 9. 12. VI. 12. 13. 16. VII. 15. 17. VIII. 12. IX. 12. XII. 13. 16. XIII. 73. XV. 5. 7. 8. 9. 10. XVI. 16. 21.

Hortativæ, II. 1. 4. 8. 12. IV. 8. 9. 10. V. 21. VI. 12. 14.

VII. 6. 17. IX. 5. 10. 12. 13. 14 XI. 5. 7. 15. 23. 7. 8. 9. 10. 11. 2 XIII. 68. XIV. 8 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 15. 17. 23. 25. 2

Jocoſæ, I. 10. VII. 1 16. 18. 30. 32. I 18. 19. 20. 22. XV. 16. 18.

Laudatoriæ, VII. 18. 5.

Monitoriæ, VI. 21. V VIII. 5. 9. IX. 12 28. XIV. 23. X 13.

Nuntiæ, I. 2. 5. 7. VI. 19. VII. 1. 26 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9 14. 15. IX. 6. 16 17. 18. 21. 23. 2 11.

Objurgatoriæ, II. 7. 8. X. 27. XI. 18.

Officioſæ, II. 11. III.

Petitoriæ, II. 11. III 4. 9. 12. VI. 7. VIII. 3. IX. 8. X. 2. 4. XIII. 12. 57 XV. 4. 7. 8. 10. 1

Præceptoriæ, VII. 19.

Purgatoriæ, III. 10. VII. 3. XI. 27. 28 30. XV. 17.

Queribundæ, VIII. 12. XII. 2. 3. 4. 6.

Suaſoriæ, II. 18. IV. 7. 8. 9. V. 19. VI. 8. 23. VII. 11. VIII. 16. IX. 2. 9.
Variæ, XII. 17. XIV. 2. 3. 4. 5. 6. XV. 14. XVI. 18. 22. 24.
Ad benevolentiam ſignificandam, III. 1. 4. VI. 18.
Ad beneficium commemorandum, III. 5.
Ad confirmandum, VI. 6. 10. 14. 17.
Ad confutandum, III. 7. IX. 21.
Ad defendendum, I. 9. V. 2. VII. 3. IX. 5.
Ad deplorandam calamitatem, IV. 1. 13. VII. 28. 30. IX. 11. X 1. 33.
Ad diſſuadendum, II. 3. V. 14. VI. 20. X. 6. 25.
Ad expoſtulandum, II. 17. III. 6. V. 1. 7. VII. 24. VIII. 17. 28. XI. 3.
Ad gratias agendas, XIII. 28. 41. 54. 62. 64. XV. 11. XVI. 16.
Ad gratum animum teſtificandum, III. 13. VII. 29. X. 11.
Ad invitandum, VII. 31. IX. 1.
Ad narrandum, I. 1. 4. 8. 9. II. 1. 10. IV. 4. X. 8. 30. 32. XII. 13. 15. 22. 23. 24. 25. 30. XIV. 7. 11. 15. XV. 1. 2. 3. 4. 17. XVI. 9. 10. 11.
Ad reprehendendum, XII. 28. XVI. 17. 26.
Ad reſpondendum, II. 17. XV. 19. XVI. 21. 27.
Ad reſpondendum accuſationi, VII. 27.
Ad reſpondendum commendationi, V. 11. IX. 24. XI. 6.
Ad reſpondendum conſolationi, IV. 6. V. 13. 15.
Ad reſpondendum excuſationi, *XV.* *6.*
Ad reſpondendum gratulationi, IV. 14. VII. 2. XV. 6.
Ad reſpondendum *hortationi*, IV. 11. X. 4. 7. *XI.* 24.
Ad *reſpondendum* monitioni, II. 13. VII. 25. *XI.* 21.
Ad reſpondendum nuntiæ, *II.* 15. XI. 14.
Ad reſpondendum petitioni, V. 10. X. 22.

Eorum nomina, ad quos ſcribit Cicero.

ACILIUS, XIII. *a* 30. *ad* 39.
ALLIENUS, XIII. 78. 79.
AMPIUS, VI. 12. X. 29.
ANCHARIUS, XIII. 40.
ANTONIUS, V. 5.
APPIUS PULCHER, III. *a* 1. *ad ult.*
APULEJUS, XIII. 45. 46.
AUCTUS, XIII. 50.
BASILIUS, VI. 15.
BITHYNICUS, VI. 17.
D. BRUTUS, XI. 5. 6. 7. 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24. 25. 26.
M. BRUTUS, XIII. 10. 11. 12. 13. 14.
CÆCINA, VI. 5. 6. 8.
CÆLIUS, II. *a* 8. *ad* 16. & 19
CÆSAR, VII. 5. XIII. 15. 16
CÆSIUS, XIII. 51
CANINIUS, II. 17.
CASSIUS, XII. *a* 1. *ad* 10. XV. *a* 14. *ad* 18.
CATO, XV. 3. 4. 6.
CICERO Fil. XIV. 1. 2. 3. 4. 14.
CLUVIUS, XIII. 7.
CORNIFICIUS, XII. *a* 17. *ad ult.*
CRASSIPES, XIII. 9.

CRAS-

Digitized by Google

Eorum nomina, quorum aliquæ in his ſexdecim libris epiſtolæ extant Ciceronianis adjunctæ.

BITYNICUS, VI. 16.
D. BRUTUS, XI. 1. 9. 10. 11. 12. 13. 19. 20. 23. 26.
M. BRUTUS, XI. 2. 3.
CÆCINA, VI. 7.
CÆLIUS, VIII. *a* 1. *ad ult.*
CASSIUS, XII. 11. 12. 13. XV. 19.
CATO, XV. 5.
CICERO Fil. XVI. 21. 25.
CURIUS, VII. 30.
DOLABELLA, IX. 9.
GALBA, X. 30.
LENTULUS, XII. 14.
LEPIDUS, X. 34. 35.
M. MARCELLUS, IV. 11.
MATIUS, XI. 28.
METELLUS, V. 1. 3.
PLANCUS, X. 4. 7. 8. 9. 11. 15. 17. 18. 21. 23. 34.
POLLIO, X. 31. 32. 33.
QUINTUS FRATER, XVI. 8. 16. 26. 27.
SULPICIUS, IV. 5. 12.
TREBONIUS, XII. 16.
VATINIUS, V. 9. 10.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DEC 18 193

Digitized by Google

Digitized by Google

DEC 18 193(

Digitized by Google

Digitized by Google

DEC 18 193(

Digitized by Google

Digitized by Google

DEC 18 1936

Digitized by Google